

256

Τίτλος βιβλίου	.....
Παράρτημα	.....
Σειρά	57738
Κατηγορία	IE
Βιβ. αριθ.	44

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αριθ. ....

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Π.Ε.Κ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αριθ. 10/1936

ΣΤΥΡΙΑΩΝΟΣ ΣΑΜΠΕΛΙΟΥ

ΟΙ ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΓΑΜΟΙ

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ

ΤΗΣ

ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΕΠΙ ΒΕΝΕΤΩΝ

(1570)

ΕΚΔΟΤΗΣ

ΣΤΥΛ. Λ. ΒΙΣΤΑΚΗΣ

ΕΝ ΧΑΝΙΟΙΣ
ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Λ. ΒΙΣΤΑΚΗ

1913

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αρ. 44,307

«In mezzo 'l mar siede un paese guasto,
Diss' egli allora che s'appela Creta,
Sotto 'l cui rege fu già 'lmonbo casto.

Una montagna v'è, già fu lieta
D'acqua, e bi fronbi, che si chiama Iba;
Ora ébiserta, come cosa vieta».

DANTE, Inf, XIV, 94.

(Τύπος Σ. Α. Βιστάκη)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΚΑΝΤΑΝΟΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Ἀριθ. αἰ. 256

Κατηγ. Γαλιόπουλος

ΟΙ ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΓΑΜΟΙ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ, ΚΩΙΝΩΝΙΑ, ΗΘΗ

Κεφάλαιον Α΄.

Ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου, ὅθεν ἄρχεται τὸ διήγημα, οὔτε μεγάλην ἔχει τὴν ἔκτασιν, οὔτε πολυάνθρωπος εἶνε τὸν πληθυσμὸν, οὔτε παρίσταται θελκτικωτάτη. Ἐκ πρώτης ὄψεως αἱ ἡγεμονικαὶ ἀξιώσεις τῆς ἀντίκεινται πρὸς τὴν μετριότητα τοῦ σχήματός της. Κτίσμα βαρβαρικὸν, εἰς κρηπίδα δουλείας βεβλημένον, δοῦλον δ' ἔκτοτε διατελέσαν, καὶ δοῦλον παρελάσαν εἰς αἰῶνα ἐξευγενισμοῦ, ἐτήρει ἕως μεσοῦσης τῆς δεκάτης ἑκτης ἑκατονταετηρίδος τὴν ἀμείδητον φυσιογνωμίαν, τὴν μεσαιωνικὴν κατῆφιαν δευτερευούσης τινὸς πόλεως ἰταλίδος. Ὁ ἕξ Ἑλλήνων, Ἰταλῶν, Ἑβραίων, καὶ ἐτέρων παρεπηδήμων πληθυσμὸς τῆς συνέκειτο τότε ἐκ περὶπου 20,000 ψυχῶν. Τότε ἔκπλαγος στέφανος πύργων, ἐπάλλεων, προμαχόνων, μνηοειδῶν ἐρυμάτων — στέφανος ἀκάνθινος — περιέβαλλε τὸ βασιλικὸν τῆς μέτωπον, παρεσχημάτιζε τὴν ὄψιν της, συνεπίεζε τοὺς πνεύμονάς της. Ναὶ μὲν ἐκέκτητο εὐρυχώρους πλατείαις, καὶ ἄρειον πεδίοις, καὶ πλατανόφυτα περιβόλια, δι' ὧν ἀνε-

καίνιζε τῇ δε κἀκείσε τὴν ἀναπνοήν. Οὐχ ἦττον δ' ἀληθές, ὅτι εὐπρεπής ἦτο καὶ ἡ οἰκοδομή της. Καθὸ ἔδρα κυβερνήσεως ἐπεδείκνυε καὶ οἰκήματα ἀρχόντων μεγαλοπρεπῆ, καὶ δημόσια καταστήματα, καὶ ναοὺς εὐκρίστους, καὶ στρατῶνας καὶ κρήνας μὲ ἀρχαῖα ἀγάλματα κεκοσμημένας, καὶ ἕτερα κτίρια ἀξιόλογα. Ἀλλὰ τὸ ἄχαρι τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὸ ζοφερὸν καὶ κἀθυρον τῶν στενωπῶν, τὸ κατημαυρωμένον σχῆμα τῶν οἰκημάτων, ὁ ἀδιάλειπτος πάταγος τοῦ ἐν τῷ ναυπηγείῳ καταπατίσματος, καὶ ὁ ἐκ τῶν δεσμοτηρίων ἔξερχόμενος ἦχος ὀλύσεων· ἀλλ' ἡ ἔβραϊκὴ συνοικία, κεντρικὸν γρυτοπωλεῖον τοῦ βασιλείου, σικαντικὸν πάσης ἀκαθαρσίας καταγῶγιον· ἀλλὰ τὸ φιλύποπτον καὶ ἀνακριτικὸν βλέμμα τῶν περιπόλων, καὶ αἱ ἐπὶ τὰ μεσοπύργια ὀχληραὶ κραυγαὶ τῶν φρουρῶν, καὶ ἡ ἐπὶ τὰ πρόσωπα τῶν ἐγκατοίκων στερεότυπος σκυθρωπότης, ταῦτα ἀπετέλουν μετρίως εὐάρεστον τὴν ἐν αὐτῇ διαμονήν. Εἶπετο, ὅτι πλὴν τινῶν φρόνων κουκλοφόρων, καὶ τινῶν ἱεραποστόλων παροδιτῶν, ὀλίγιστοι ἦσαν οἱ ἕνοι οἱ αὐτὴν ἐπισκεπτόμενοι. Ἔνεκα τῆς ἄκρας φειδωλίας, μεθ' ἧς ἡ κυβέρνησις ἀπένευεν ἄδειαν διατριβῆς πρὸς τοὺς περιηγητάς, τὰ προορηθέντα φρούρια περιεφυλάκιζον τὴν πρωτεύουσαν δίκην σινικῶν τειχῶν. Πρόσθετες εἰς ταῦτα τὸ μὴ ἀφθονον τοῦ πηγαιῶν ὕδατος, τὸ ἐν ὄρα θέρους δυσῶδες τοῦ λιμένου, τὴν ἀτέρμαντον λύσαν τῆς θαλάσσης κατὰ τῶν κυκλωπέων τῆς προκυμαίας πετρῶν, ἐπὶ τέλος δὲ τὸ μὴ πάντερπνον, εἰ καὶ εὐφορον τῶν περιχώρων, καὶ θέλεις μὲ ἀποχωρῶσαν ἀκρίβειαν ἐπινοήσει τὴν εἰκόνα τοῦ Μεγαλοκράτου ἐπὶ Βενετῶν.

Τὸ προοίμιον μᾶς προσκαλεῖ νὰ ἀναδρομήσωμεν εἰς τὸν Ἰούνιον τοῦ σωτηρίου ἔτους 1570, ἔτους προοιμαζομένου καὶ αὐτοῦ τὸ μέγιστον κατόρθωμα τῆς τότε χριστιανωσύνης, τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου.

Ἡμέρα ἐπισήμου, εἰμὴ καὶ δημοχαροῦς ἔτι πανηγύρεως ἐπανήρχετο συνήθως ἡ τετάρτη τοῦ μηνὸς τούτου εἰς τὴν πρω-

τεύουσαν τῆς Κρήτης. Γνωστὸν, ὅτι οἱ ἀβασιλευτοὶ δημοκράται τοῦ Ἀδρίου εἶχον ἐπονομάσει τὴν ἀποικίαν βασιλείον.

Ἐωρτάζετο παρὰ τῶν ἐγχωρίων ἀρχῶν ἡ ἀμφιετὴς ἀνάμνησις τῆς νίκης ἧς χάριν ἡ Βενετία ἐπανέκτησέ ποτε τὴν ἀποστατήσασαν νῆσον. Τὴν μνήμην τοῦ περικλεοῦς συμβάντος συνεπανηγύριζε πέραν θαλάσσης καὶ ἡ μητρόπολις μὲ ἀπαράμιλλον ἐπίδειξιν χαρμονῆς. Ὁ φιλέλλην ἐραστὴς τῆς Λαύρας, αὐτόπτης ποτὲ τυχῶν τῆς ἐορτῆς, ἀφήκε λεπτομερῆ περιγραφὴν τελετῶν, ὅσαι κατ' ἐκείνην τὴν ἀμφιετηρίδα διηθροῦν τὸ σύνοφρον σχῆμα τῆς μεγαλοπόλεως. Δημοτελὴ ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Μάρκου εὐχαριστήρια, ἐπίσημοι δουκικαὶ ὑποδοχαί, ψευδομαχία, πεζοδρομεῖα, ἰπποτικοὶ ἀγῶνες, τριήμερος λεμβοδρομία, χρηματικαὶ πρὸς πέντητας διανομαί, οὐδὲν παρελείπετο τῶν συντεινόντων εἰς τὴν ἐπικόσμησιν μιᾶς τῶν δημοτικωτέρων πανηγύρεων. Κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν ὤφειλε καὶ ἡ δεσμῶτις νὰ συνεωρτάζη τὸ γεγονός, διὸ οὐ τὰ δεσμά της ἀναπαλλάκτως ἐπαγιώθησαν. Ἀλλ' ἐὰν ἡ βία ἐπιβάλλῃ τὸ πένθος, δὲν ἐπιβάλλει καὶ τὴν εὐφροσύνην. Εἰς τὰ προγράμματα τὰ αὐθεντικά, εἰς τὰς δαφνοφόρους ἐπίδας, εἰς τὰ σημαιοστόλιστα τῶν ἀρχόντων παράθυρα τὸ πλῆθος ἀντέταττε νεκρώσιμον σιγὴν. Αἱ μὲν πόλεις, ἀσφυκτοῦσαι ὑπὸ τοὺς πνιγηροὺς τῆς ἀστυνομίας περιπτυγμούς, ἀνείχοντο εὔτε καὶ χειρὸν τὰς τέρψεις τῶν δεσποτῶν, τὰ εἰρωνεύματα τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν. Ἀλλ' ἡ ἔξοχή—διηνεκῆς ἐφιάλτης τῆς κυριαρχίας—ἡ ἔξοχή, καίτοι ἐκάστοτε προσκληθεῖσα εἰς τὰ πρόσωπα τῶν προεστώτων της, ἀπέσχεεν ἐκ προθέσεως πάσης οἰασδήποτε συμμετοχῆς. Νῦν μὲν προφασισθεῖσα τὴν μακρὰν ἀπόστασιν, νῦν δὲ τὴν κακοκαιρίαν, ἄλλοτε δὲ εἰς ἀνταρσίαν διακειμένη, ἡ ἔξοχή οὐδέποτε ἐνεκυροποίησε τὴν ἀνακαίνισιν τῆς δουλείας μὲ ἀποστολὴν ἀντιπροσώπων εἰς τὸν Χάνδακα.

Θὰ παρακολουθήσωμεν ἐνταῦθα τῆς Βενετικῆς πανηγύρεως

τὰς τελετάς; Χάρτης παραλόγως ἠναλωμένος. Ἄλλως τε δέ, τί ἀηδέστερον τῶν ἐν ταῖς τρίβοις κυβερνητικῶν ἐορτῶν; Τί ἐλευνότερον ὄχλου, κραυγάζοντος Ζήτω ὁ θάνατός μου! Ζήτω ἡ ἀποκτίνωσις τῶν τέκνων μου; Εὐφημισμοὶ ἀντὶ δραχμῶν ἠγορασμένοι, προεμήνυσαν πάντοτε τυραννίδος τήξιν..... Καὶ λοιπόν, ἀποφεύγοντες τὴν πληκτικὴν κωδωνοκρουσίαν, τὰ ἀργυρώνητα τοῦ συρφετοῦ ἐπικροτήματα, ἀποφεύγοντες τὸ δένδρον τῆς Κουκκανίας, τὴν κυνομαχίαν, τὰς λιτανείας, τὸν ἀνυπόφορον καύσωνα τοῦ Χάνδακος, ἃς ἐνασχολήσωμεν τὸν ἐν τῷ μεταξὺ καιρὸν ὠφελιμώτερα, ἀνιχνεύοντες ἐν τοῖς χρονικοῖς τὸ συμβάν, ὅπερ παρέχει τὸ ἐνδόσιμον εἰς τοσοῦτον θόρυβον. Θέλομεν ἐπανέλθει, ὅταν, ἀποκλίναντος τοῦ ἡλίου, πλησιάσῃ ἡ ὥρα τῆς δουρικῆς ὑποδοχῆς.

Διὰ τῆς ἐορτῆς ἐκείνης οἱ Ἴταλοι τῆς Βενετίας καὶ οἱ τοῦ Χάνδακος ἀνεκάλουν τὴν ἀνάμνησιν ἀνδραγαθήματος, τὸ ὁποῖον εὐλογώτερα θὰ ἀνεγράφετο εἰς τὸ ἐθνικὸν ἐορτολόγιον τῶν Ἑλλήνων. Ἡ Κρήτη, ἣτις ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Σαρακηνῶν ὑπενέδοσεν ἀνεנדότως εἰς τὸν νόμον τοῦ Ἰσλάμ, ἣτις καὶ ἐπὶ ὀθωμανῶν μετέπειτα δὲν ἀντέκρουσεν ἀκαταγώνιστως τὸν μωαμεθανικὸν προσηλυτισμὸν, ἡ Κρήτη, τὸ ἀνάπαλιν, κατώρθωσεν ἐπὶ Βενετῶν νὰ συναγελάσῃ εἰς τὸν περίβολον τοῦ ἑλληνισμοῦ πλείστους ὄσους τῶν λατίνων τιμαριούχων της.

Τὸ ἀξιωματικόν αἶθρον ἐπετυγχάνετο ἐν ἔτει 1361. Ὁ ἀναγνώστης θέλει νοήσῃ παρακατιῶν, ὅτι τὸ θέμα τῆς συγγραφῆς ταύτης εἶνε ὑπὸ τινος ἐπόψεως μετατύπως του, μετατύπως ὅμως ἐπιστάσις διακοσίων ἐτῶν ἀναστοιχειωθεῖσα, καὶ ἐκδοθεῖσα ἐπὶ τὸ δημοτικώτερον.

Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ συνεπληροῦτο ἡ πρώτη ἑκατονταετηρίς, ἀφ' οὗτος ὁ πρῶτος τῶν Παλαιολόγων ἐπανέκτησεν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Οὐδέποτε ἐπέλιπον παρ' ἡμῖν Ἀπόλλωνες, ἢ Ἀγαθάγγελοι.

Χρησιμοὶ ἐντεῦθεν διεφῆμισαν, ὅτι ἤγγιζεν ἡ ὥρα, ὅτε ἐμελλεν ὁ περιούσιος λαὸς ν' ἀπολακτίσῃ τοὺς Φράγκους ἀπὸ τοῦ πατρίου ἔδαφος· ἕτεροι χρησιμοὶ προήγγειλον ἐκεῖθεν, ὅτι τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐξαναστάσεως ἤθελον παράσχει οἴκοθεν αὐτοὶ οἱ Φράγγοι.

Εἰς τὰς τύχας τῆς Βενετίας ἔγκειται, τῷ ὄντι, Ἑλληνικοῦ τινος πεπρωμένου δάκτυλος. Ἡ τεναγίτις δημοκρατία κραταιοῦται, καθ' ὅσον ἡ παρακμὴ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἐπιταχύνεται· ἀπὸ δὲ διαμελισμοῦ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἐφεξῆς, ἀντιεσερχομένη ἐκ περιτροπῆς καὶ ἡ Ἰταλικὴ πολιτεία εἰς τὴν αὐτὴν κατωφέρειαν, ἄρχεται παρακμάζουσα, καθ' ὅσον ἀποβάλλει βαθμηδὸν τὰ ἑλληνικά ἀρχαγμάτα της.

Διηγοῦνται οἱ ἱστορικοὶ, ὅτι θελήσασα τὸ 1360 ἡ Δημοκρατία νὰ προνοήσῃ ὑπὲρ τῶν ἐν Ἑλλάδι ναυτικῶν σταθμῶν της, διέταξε τὴν ἐν Χάνδακι κατασκευὴν λιμένος, προκυμαίας ναυστάθμου, καὶ δὴ καὶ τινων φρουριδίων. Οὕσα ὅλως ὑπὲρ τὸ δέον φειδωλὸς τῶν ἰδίων χρημάτων, ἐπέβαλε διὰ τῆς ἐργασίας αὐτὰς εἰς τὴν ὑποκειμένην νῆσον φόρους ἀδρῶν, φόρους ἐπιβαρύναντας ὅχι μόνον τὸν χύδην ὄχλον, ὡς προηγουμένως, ἀλλὰ γε καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς ἐν ἀτελείᾳ διάγοντας τιμαριούχους της. Τὸ ἀρχοντολόγιον ἐξεπτοήθη ἀπὸ τοιοῦτον νεωτερισμὸν. Οἱ προνομοῦχοι, ἐξόχως οἱ λατῖνοι, παρουσιάσαντες ἔνστασιν εἰς τὸ δουρικὸν συμβούλιον, ἀπεφάνθησαν, ὅτι, καθὸ μὲν εὐπατρίδαι τοῦ βασιλείου ἐκέκτηντο καὶ αὐτοί, ὡς πᾶς τις ἄλλος πατρίκιος βενετός, τὸ δικαίωμα τοῦ ἐξαποστέλλειν ἴδιον ἀρωγὸν καὶ ἀντιπρόσωπον εἰς τὸ μητροπολιτικὸν Συνέδριον τῶν Φρονίμων (Consiglio de Savj), καθὸ δὲ φύλακες καὶ πρόμαχοι τοῦ κτήματος θὰ ἔπαιον ἐφεξῆς νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς τέκνα πιστὰ τοῦ Γαληνοτάτου Δουκός, ἐὰν ἡ νόμιμος αἰτήσις των ἀπερρίπτετο ἀπὸ τὴν Σύγκλητον.

— Λοιπὸν ὑπάρχουσι καὶ φρόνιμοι μεταξὺ ὑμῶν! ἀνέκραξε καγχάσας εἰς τῶν συμβούλων.

Εἰ καὶ εὐθετον, τὸ σκῶμμα ἐξήρχετο φαρμακερόν. Οἱ τιμαρι-
οῦχοι, ἐπιπαροξυνθέντες ἀπὸ τὴν κερτομίαν, ἀπεράσισαν νὰ δώ-
σωσι πρὸς τὴν μητροπόλιν καταφανές τι τεκμήριον φρονήσεως....
Οἱ δευτεροὶ τῶν χρησμῶν ἦσαν ἐν τῷ πληροῦσθαι.

Μετ' ὀλίγον, ὑφανθείσης εὐρείας συνωμοσίας, ἐξεσρηγνύετο
ἐπανάστασις, ἐν ἣ, πλὴν τῶν ἀρχόντων, ὀρθοδόξων τε ἅμα καὶ
λατίνων, συνετίθεντο ἀθρόοι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐξοχῆς. Τὸ τόλμημα
εὐδοκιμεῖ. Ὁ μὲν Δουξ Κρήτης Γραδενίγος καὶ οἱ φιλοσκώμμονές
του σύμβουλοι συνετίζονται ὑπὸ τῶν ἀσυνέτων ἐν δεσμοτηρίῳ,
πᾶς δὲ ὁ ἐξαρονούμενος τὴν μεταπολίτευσιν ἄγεται εἰς θάνατον.
Τούτων γενομένων, αἰχμαλωτίζεται ἡ φρουρὰ, καταλαμβάνονται
πόλεις τε καὶ φρούρια, ἀναγορεύεται τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα
ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ ἁγίου Τίτου, ἐξαποστέλλεται μυστικῆ πρε-
σβεία πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, τέλος δὲ θρήσκειμα
ἐπικρατοῦν κηρύττεται, ἀντὶ τοῦ καταργουμένου λατινικοῦ, ἡ ὀρ-
θόδοξος ἑλληνικὴ ἐκκλησία.

Χαρμόσυνα καὶ ὄντως δημοχαρέστατα ἐτελέσθησαν ἐν Μεγαλο-
καστρῷ τὰ ἐγκαίρια τῆς αὐτοσχεδιασθείσης αὐτονομίας. Μὲ τὰς
εὐλογίας ἑλληνος ἀρχιερέως, κατὰ τύχην παρεπιδημοῦντος, τὰ
ἐφάμιλλα τῶν ἰταλῶν καὶ τῶν γραικῶν ἀρχόντων τάγματα συν-
εφιλώθησαν πρὸς ἄλληλα ἐπ' ἀγαθῷ τῆς κοινῆς πατρίδος ἐντὸς
τῆς ἤδη ἐξελληνισθείσης λατινικῆς μητροπόλεως· χάριν δὲ τῆς
ἀκριβῶς συμπληρουμένης ἑκατονταετίας, ὕμνος τρισάγιος ἐψάλη
εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐπανακτίσεως Κωνσταντινουπόλεως. Οὐδέπο-
τε ὁ ἑλληνισμὸς ἀνεπερώθη μετάρσιος ὅσον κατὰ τὰ προοίμια
ἐκεῖνα. Ἐκ μὲν τῶν ἰταλῶν πολλοὶ, ἐξαιρέτως οἱ ἐξ Ἑλληνίδος
γεννηθέντες, ἠσπᾶσαντο τὸ δόγμα τὸ ὀρθόδοξον, ἐν ᾧ καὶ πιστοὶ
ἔκτοτε ἐνεκαρέθησαν, συνεπεία δὲ τῆς μεταστάσεως ὁ ἰπποτικὸς
ἀποικισμὸς ἔπαθεν ἐν τῇ ὀργανικῇ αὐτοῦ οἰκονομίᾳ τοιοῦτό τι
καίριον τραῦμα, οἷον οὐδ' ἡ περινοία τῶν ἐν Βενετία συγκλητι-

κῶν, οὐδ' οἱ θησαυροὶ τοῦ ἁγίου Μάρκου, οὐδ' αἱ ἐπακόλουθοι
θεραπευτικαὶ ἀπόπειραι ἴσχυσαν πλέον νὰ ἐξουλώσωσι.

Καταπληχθεῖσα ἡ Βενετία ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ πραξικοπή-
ματος, ἄλλως δ' ἀναλογισθεῖσα καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν Εὐρώπῃ
ἐχθρῶν, ἐνόμισε κατ' ἀρχὰς τὴν ἀποικίαν ἀπολεσθεῖσαν διὰ παν-
τός. Δὲν ἔπαυσεν ὁμως διὰ τοῦτο ἀναπεμπάζουσα τοὺς τρόπους,
δι' ὧν νὰ ὑποσκελίσῃ τὴν ἀνταρσίαν ἐτέρῳ τινὶ ἀντιτολήματι,
οὐδὲ ἀποβλέψασα εἰς τὴν ἀπομόνωσιν τῆς νήσου, ὤκησε νὰ ἐ-
πιδιώξῃ παντοίοις δυνάμεσι τὴν οὐδετερότητα τῶν ναυτικῶν ἐπι-
κρατιῶν.

Ὑποπόδιον πάσης τυραννίδος, καὶ στυγερὰ μάλιστα τῆς Ἰτα-
λίας ἦτο ἡ τάξις τῶν τυχοδιωκτούντων ὀπλαρχηγῶν, εἰδὸς τι Ἄρ-
ματωλῶν (Condottieri), κρουόντων τὰς θύρας τῶν ἡγεμονί-
σκων, καὶ ἀργυροπωλούντων τὸ ξίφος των. Μετὰ τὴν Ὀθωμανι-
κὴν κατάκτησιν, ἡ λέπρα αὕτη μετεδήμησε καὶ εἰς Ἑλλάδα. Οὐκ
ὀλίγοι Ἕλληνες καὶ Ἄλβανοὶ ἐκάτηλεύθησαν τότε τὴν ἀνδρείαν
τῶν παλληκαριῶν τῶν εἰς τὰς ἀυλὰς τῶν Δουκῶν Βενετίας, Με-
διολάνων, Σαβανδίας καὶ εἰς τὴν τῶν βασιλέων Νεαπόλεως, καρ-
πωθέντες πλοῦτον, κράτος καὶ τίτλους ἀριστοκρατικούς. Ὅπως
τοιοῦτου φροῦματος ἦτο καὶ ὁ Λουκάς Δελβέρμης, αὐτὸς ὁ παρὰ τῇ
βενετικῇ Συγκλήτῳ ἀναδεξάμενος τὴν ὑπόσχεσιν νὰ καταβάλῃ τὴν
ἀνταρσίαν. Χρυσοῦ λαλήσαντος, ὁ πολυδέσποτος τυχοθήρας ἀνε-
πέτασε τὸν πτερωτὸν λέοντα ὅσον ἡδύνατο ὑψηλότερα, κατὰ δὲ
τὸ ἐπόμενον ἔαρ ἀπέπλευσε μὲ τοὺς ὀπαδοὺς εἰς Κρήτην.

Οἷμοι, τὸ ἀνέλπιστον, τὸ λαμπρὸν κατόρθωμα ἐπέρωτο ν' ἀ-
νατρέψῃ ἡ ἔρις, ἐφέστιος τῶν Γραικῶν θεᾶ! Ἐνῶ εἰς Βενετίαν
παρεσκευάζοντο στόλος καὶ στρατός, οἱ ἀρχοντες τῆς ἀρτιπαγοῦς
αὐτονομίας, ἀφέντες χαίρειν τὰ δημόσια, ἠμφισβήτησαν ἀλλήλοις
πρωτεῖα καὶ μισθοὺς, ἐξοκελλόμενοι εἰς ἰλαροτράφωδα διαπλη-
κτίσματα. Ἡ ὑπὸ τὸν Δελβέρμην ἐμφάνισις τῆς ἐκστρατεύσεως ἐ-

πτόησεν τοὺς ἔλεινῶς καταναλώσαντας τὸν καιρόν. Ἐπὶ τῇ ἐπόψει τοῦ ὀρμιζομένου στόλου ἡ ἀσυμφωνία ἀποβαίνει κυκεῶν· αἱ πόλεις διαιοῦνται ἀπὸ τὴν ἑξοχήν, ἡ ἑξοχὴ περιέρεται εἰς ἀναρχίαν, τὸ ἀρχοντολόγιον ἀποσυντίθεται εἰς ἀλληλομαχούσας φασματίας. Οἱ μὲν, ἀποθαρυνόμενοι, προσδοκῶσιν ἐπικουρίας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἐπεύχονται ἑαυτοῖς χίμαιραν ἀθήρατον, τὴν προστασίαν τῆς Γενούης, οἱ δέ, τὰ ἀπιθανώτερα ὄνειροπολοῦντες, ἐλπίζουσιν εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς Γαλλίας. Καὶ οὗτοι μὲν ἐτέρωθεν προσμαίνουσι τὴν σωτηρίαν παρὰ τοῦ Ἀγίου Τίτου, ἐκεῖνοι δ' ἄλλοθεν προτείνουσι νὰ παραδοθῇ πάλιν ἡ νῆσος εἰς τὸ κράτος τοῦ πρότερον κυρίου. Πρωτοστάτης τοῦ τελευταίου τούτου φρονήματος γίνεται καλόγερός τις ἐκ τοῦ γένους τῶν Καλλεργῶν, γένους φερεζύγου εἰς τὰ χρονικά τῆς Κρήτης. Ἀλλὰ τὸ ρᾶσον δὲν σώζει τὸν φιλοβένετον. Ὁ μὲν θυμῷ καὶ ὀργῇ συνηγορῶν μοναχὸς ἐκσφενδονίζεται παρὰ τῶν ἀντιπάλων μετέωρος ἀπὸ τὸ παράθυρον τοῦ βουλευτηρίου ἐπὶ λογγῶν στρατιωτῶν, ὁ δὲ συνεταῖρός του Γραδενίγος δέχεται αὐθημερὸν εἰς τὴν εἰρκτὴν τὸν διὰ μαχαίρας θάνατον.

Τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα ἀναγορεύονται τοσοῦτον προχειρότερον, ὅσῳ ἐπιλείπουσι τὴν πολιτείαν οἱ πολῖται. Σηπεδῶν ἔτηκε τὴν αὐτονομίαν ἐκείνην ἅμα τῇ γεννήσει. Ἡ νίκη τοῦ Δελβέρμη, συμβᾶσα τῇ τετάρτῃ Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἔδωκε πέρασ οἰκτρὸν εἰς τὴν ἀπόπειραν. Ἀνήλειοι ἐλευθερίας ἀναδειχθέντες οἱ ἄρχοντες τοῦ Χάνδακος ἐξητήσαντο ἔλεος παρὰ τοῦ τυχοδιώκτου ἄρματωλοῦ, οἱ δὲ πρεσβευταὶ αὐτῶν δὲν ἠρυθρίασαν, ἐν τῷ παραδοῦναι τὰς κλεΐδας τῆς πρωτευούσης, νὰ προσέλθωσι γονυπετεῖς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ ναυάρχου. Ὁ ναύαρχος ἐπῆρε μὲν τὰς κλεΐδας θρασέως, δὲν ἐξιλεώθη ὅμως ἀπὸ τὴν ἀγενῆ χαμέρπειαν τῶν εὐγενῶν. Τῇ ἐπαύριον, τὴν μεταξὺ Βετειάς καὶ Κρήτης δοσοληψίαν ἐκαθάρισαν ἡ ἑξορία, τὸ κάτεργον, ἡ στρέβλα, πρὸ πάντων

ἡ ἀγχόνη, παλλάδιον τοῦ μεσαιωνικοῦ δεσποτισμοῦ,

Ἄλλ' ἡ παρέκβασίς ὑπερεκτείνεται. Δὲν ἐπεχειρήσαμεν ἱστοριογράφησιν.....

Ἡ ὥρα παρήλθεν. Ἀπὸ τὴν παραλίαν ὁ ὄχλος ἀναρρεῖ εἰς τὴν πλατείαν, ὅπου κατὰ τὴν διάβασιν τῶν ἀνωτέρων τῆς Κυβερνήσεως λειτουργῶν ἐτοιμάζεται ὁ στρατὸς νὰ προτείνῃ τὰ ὄπλα καὶ νὰ παιανίσῃ. Ἐληξαν ἤδη αἱ κυνομαχίαι, τὰ ἵπποδρομία, αἱ λιτανεῖαι. Ἦδη ἡ ἀρτίπηκτος τριήρης, προῖον τοῦ νησιωτικοῦ ναυστάθμου, ἐβαπτίσθη ἐν πυροβολισμοῖς, καὶ εἰσεπήδησε νεοφώτιστος εἰς τὸ στοιχειὸν τῆς, οἱ δὲ νεήλυδες ναῦται ἀναβλέπουσιν ἐκπληκτοὶ εἰς τὸν ὄγκον τοῦ δουκικοῦ μεγάρου. Θέλεις—ἔωσοῦ δοθῇ τὸ σημεῖον τῆς ἐπισήμου ὑποδοχῆς, ἐν ἧ ἀπὸ περιέργειαν κινούμενοι θὰ ζητήσωμεν καὶ ἡμεῖς τὴν ἄδειαν νὰ παρευρεθῶμεν—Θέλεις νὰ δράξωμεν τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα περιέλθωμεν τ' ἀξιολογώτερα τοῦ παλατίου αὐτοῦ, εἰσδύοντες εἰς τε τὰ φανερά καὶ τὰ ἀπόκρυφα, καὶ ποιούμενοι προλαβόντως τὴν γνωριμίαν τῶν κυριωτέρων τοῦ ἐγκατοίκων;

Τὸ μέγαρον τοῦ ἀντιβασιλέως—Μοριμὸ τῆς Κρήτης—ἐπεῖχεν εἰς Μεγαλόκαστρον τὴν αὐτὴν ὡς ἔγγιστα περὶ τὴν ἄκραν τοῦ Βοσπόρου ἐπέχει τὸ Σεράγιον. Κτισθὲν πρὸ περιόπου διακοσίων ἐτῶν, ἀλλ' ἐσχάτως συνεπέα πυρκαϊᾶς καινουργηθὲν, ἀναμνησκει, εἰμὴ κατὰ τὸ μέγεθος, τοῦλάχιστον χάριν τοῦ παμμιγοῦς του ὕφους, τὸ ἐν Βενετία παλάτιον τῶν Δουκῶν. Κάτοχον τῆς περιφανεστέρας θέσεως, βλέπει ἔωθεν μὲν πρὸς τὸ εὐρύχωρον καὶ δεινρόφυτον πεδίον τῶν στρατιωτικῶν γυμνασμάτων, δυσμόθεν δὲ πρὸς τὴν θάλασσαν. Βερωναῖός τις καλλιτέχνης ἐσχεδίασε τὴν οἰκοδομήν, Ἴταλοὶ δὲ οἱ ζωγράφοι οἱ τὸ ἐσωτερικὸν κοσμήσαντες. Ἄν καὶ μίγμα ἰδιότροπον βυζαντινῆς καὶ γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ὅμως εἰς τὰς εὐρύθμους ἀναλογίας προτεκμαίρει τὰς ἀπαρχὰς τῆς Ἰταλικῆς φιλοκαλίας, εἰς δὲ τὴν ἑναρμόνιον τῶν

θόλων διάταξιν, εἰς τὴν περιέθειν τῶν τόξων, τῶν κωρωνίδων, τῶν περιστύλων στοῶν οὐδόλως προσβάλλουσι τὴν ὄρασιν τὰ ἕχνη τῆς ἀθεμιτογαμίας αὐτῆς, ἥτις εἰς αἰῶνα προγενέστερον συνήμοσε τὰ ὄξυγώνια μέτρα τῆς Γερμανίας πρὸς τὸ πολύθολον ὕψος τοῦ βυζαντίου. — Ἐνταῦθα ἔσχον τὴν ἔδραν οἱ κατὰ καιρούς Δοῦκες ἢ Πρίγκηπες Κρήτης. Ἐνταῦθα συγκεντροῦνται καὶ συγκοινωνοῦσι πρὸς ἄλληλα τ' ἀνώτερα γραφεῖα τοῦ Βασιλείου. Ἐνταῦθα ἀφανῆς τοῖς πᾶσιν ἀγρυπνεῖ ἡ παντεπίσκοπος τῆς ἀστυνομίας Ἐμπουσα. Ἐνταῦθα αἱ εἰρκταὶ τῶν εἰς θάνατον ὀριζομένων, ἀφεγγῆ τάφου προεισόδια, διπλήχη μόνον τὸ μῆκος. Ἐνταῦθα τέλος αἱ νυκτεριναὶ ἀνακρίσεις, τὸ ἐρεβῶδες κριτήριον τοῦ σχοινίου, οἱ φωλεοὶ τῶν δημίων, οἱ πολυθρόλυτοι λάκκοι, τὰ βασανιστήρια.

Χάριν τῆς πανηγύρεως, τὸ παλάτιον ἠὲ ὑπερέπισθη μὲ περιττὴν κόσμου δαψίλειαν, ἐν δὲ τῇ προσδοκίᾳ τῆς ὑποδοχῆς σμῆνος ὄλον οἰκετείας καὶ ὑπαλληλίας ἐμβαίνει, ἐκβαίνει, περιέροχεται τὰς ἐξόδους πολυάσχολον καὶ ἐν δουλικῇ στολῇ. Ἀπὸ τῆς στοᾶς, ἐνθα λόχος ὑπασπιστῶν καὶ διαγγελέων γαυριᾶ, κωδωνίζων ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου ἐδάφους ξίφη καὶ περυσιστήρας, ὁ ξένος διέροχεται αὐτὴν τετραγώνον, εἰς ἐκάστην γωνίαν τῆς ὁποίας ἀναβλύζει κελαρίζων ὑψίβατος κρουνός, ἀφοῦ δ' ἐντεῦθεν ἀγαβῆ κλίμακα μαρμαρίνην καὶ μυρτοστόλιστον, διαβιβάζει ἔγγραφον τ' ὄνομά του πρὸς τοὺς ἐκεῖ παρακαθημένους δύο φενακοφόρους ὑποτελετάρχας οἵτινες ἄλλοι καὶ ἀφώνητοι παραλαμβάνουσι τὸ ἐπισκεπτήριον. Ἡ αἴθουσα, ὅπου εἰσάγεται ἀκολούθως, καὶ ἐνθα ὀφείλει, ἄλλος καὶ αὐτὸς ἐκ περιτροπῆς, νὰ ἀναμείνη τὴν ἀνάκλησιν τοῦ ὀνόματός του, κατεσκευάσθη πρὸς ἐκκλησίαν τῶν εἰσερχομένων, καὶ καλεῖται αἴθουσα della Signoria. Τὸ θρησκευτικὸν τοῦ τόπου οὐδὲ βῆχα ἐπιτρέπει, οὐδὲ πταρμὸν, οὐδὲ ἀπομύξιμα. Ὁ παραβάτης ἀποπέμπεται ἀμέσως, ὁ δὲ ἀσεβήσας εἰς βαθμὸν τοιοῦτον,

ὥστε νὰ μολύνῃ τὸ ἱερὸν ἔδαφος μὲ πτύσμα. ἐκτὸς ὅτι ἀποθυροῦται παραντίκα, ἀναγκάζεται περιπλέον ν' ἀπομύξῃ τὸ ἀπόχρεμμα, μὲ τὸ ἴδιον μαγδήλιον. Ἡ αἴθουσα della Signoria φωτίζεται ἄνωθεν μὲν ἀπὸ ἓνα μέγαν καὶ ἀπὸ δύο πλαγίους θόλους ὑετλίνοὺς μικροτέρας διαστάσεως, ἐκ δὲ τῆς πλατείας ἀπὸ πελώρια παράθυρα ἐπίκυρτα, ἀναγλύφοις ἔσωθεν τε καὶ ἔξωθεν κεκοσμημένα. Ἐκ τοῦ μέσου καὶ ὑψηλοτέρου τῶν παραθύρων αὐτῶν ὀφείλει ὁ Ὑψηλότατος νὰ τιμήσῃ μὲ τὸν ἐμφανισμόν του, καὶ νὰ παρηγορήσῃ μὲ νεῦμα χειρὸς τὸν ἀγόμενον εἰς τὸ ἱερῶμα τῆς ἀγχόνης. Οἱ τοῖχοι, κατεστρωμένοι μὲ κυματοειδῆ τινα ἀλουργίδα, ἔργον γενουητικῆς ὑφαντικῆς περιστέφονται εἰς τὰ ἄνω ἀπὸ χρυσοδαίδαλον κωρωνίδα, τὸ δὲ φάτνωμα, ἐπιπόνημα, ὡς ἄδεται, τοῦ Brunelleschi, στίλβει διαπρυσίως κεκαλλωπισμένον ἀπὸ ποικιλόμορφα χρυσανάγλυφα, ἀπὸ ἀραβικὰς ζωπογραφίας, ἀπὸ ψηφιδώματα βυζαντινά, ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ θολοειδοῦς κοιλώματος ἐπικόσμεται ἀπὸ τοιχογραφίας τοῦ Γουαρέντου, παριστανούσας τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀνακομοιδῆν τῶν λειψάνων τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τὸν Ἁγιον Θεόδωρον, ἀναγορευόμενον προστάτην Βενετίας καὶ τινὰ τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου Τίτου, πάτρωνος καὶ ἀποστόλου Κρήτης.

Ἐν μᾶλλον ἐπιμήχης καὶ βρίθουσα κόσμου πολυδαπάνου διαπρέπει ἡ λεγομένη χρυσὴ Ἀξοῖσα, ἐνθα τετρακίς τοῦ ἔτους γίνεται ὄρατος καὶ προσκνητὸς ὁ ὕπατος ἄρχων τοῦ βασιλείου. Ἡ ὄντως βασιλικὴ αὐτὴ ἐξέδρα εἶναι ἐμπεπετασμένη μὲ διάχρυσα ὑφάσματα, καὶ διαρεῖται εἰς τρεῖς νάρθηκας διὰ δύο πλαγίων ἀψίδων, στηριζομένων ἐπὶ ὀφιοειδῶν στυλῶν ἐκ πόρφυρίτου. Τέσσαρα ἀγάλματα συμβολικά, ἡ Δημοσιότης, ἡ Φιλελευθερία, ἡ Οἰκονομία καὶ ἡ Δικαιοσύνη—ἀρεταὶ ἡγεμονικαὶ—πληροῦσι τὰ κενὰ εἰς τὰς γωνίας. Καὶ ἐντεῦθεν μὲν τῆς εἰσόδου στολίζει τῆς αἰθούσης τὴν πλευρὰν ὑπερμέγεθες εἰκονογράφημα ἀνδρὸς φέ-

ροντος ἀρχιερατικόν τινα μανδύαν ἐπὶ τῶν ὤμων, καὶ τὸ λιθοκόλλητον κέρας τῆς ἐξουσίας ἐπὶ κεφαλῆς. Ἐν τῷ πίνακι αὐτῷ ὁ ξένος ἀναγνωρίζει τὸ ὁμοίωμα τοῦ νῦν ἡγεμονεύοντος Δουκὸς Βενετίας Λορεδάνου. Ἀντικρὺ δὲ εἰς τὸ πέρας τῆς αἰθούσης, ἴσται ὁ θρόνος τοῦ ἀντιβασιλέως, εἰδὸς τι μεγαλοπρεποῦς στασιδίου πατριαρχικοῦ, ὅπερ ἄνωθεν μὲν ἐπισκεπάζεται ἀπὸ φοινικαβαφῆ καὶ θυσανωτὴν σκιάδα, ἑκατέρωθεν δὲ καὶ ἐν τῷ μέσῳ περισπάνει τρία ἐμβλήματα χρυσοκέντητα, τὸ τοῦ περωτοῦ λέοντος καὶ τὰ οἰκόσημα τῶν δύο Δουκῶν. Δώδεκα πολύφωτοι λυχνίαι, προῖον τῆς βενετικῆς ὑδουλουργίας θαυμάσιον, δώρημα δὲ τοῦ ἐμπορικοῦ συλλόγου τῆς Βενετίας διαχέουσιν εἰς τὴν ἀπέραντον αἴθουσαν περιφέγγειαν ἀμαυροῦσαν τὴν αἴγλην τῆς ἡμέρας, φῶς ἄλλως τε μυρίακις ἐπαντανεκλώμενον ἀπὸ τὸ περιστοιχὰ κάτοπτρα καὶ ἀπὸ τὸν περιλαμπῆ τῶν τοίχων καλλωπισμόν.

Οἷα καταπληκτικῆ, οἷα ἀπερογωῦτα μετάβασις ἀπὸ τῆς ὑπερυγοῦς ταύτης φωταπίας εἰς τὰ σκότη τῶν ἰσογειῶν καὶ τῶν ὑπογειῶν τοῦ παλατίου, εἰς τὰ ἀόματα αὐτὰ δωμάτια, ὅπερ ἡ κοινή συνήθεια καλεῖ πηγάδια, ἐνθα, καθάπερ νυκτερίδες ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἀποτυφλούμεναι, ἐμφωλεύουσι τὰ βασανιστήρια, τὸ κριτήριον τῆς ἐξετάσεως, αἱ ἀποθῆκαι τῶν ἀλύσεων, τῶν φιμώτρων, τῶν χειροδέσμων!

Ἐξ ὅλων τῶν ἐν Ἑλλάδι λατινικῶν κτημάτων μόνη ἡ Κρήτη ἔσχε τόπον βασανιστηρίου εἰδικόν, δυσαλγέστατον τῆς μεσαιωνικῆς ὀμότητος πλεονέκτημα. Ἀπὸ Λουθηρου μεταρρυθμίσεως, ὁ Ρώμης ἀρχιερεὺς ἔσπευσεν ἐκ τῶν πρώτων νὰ εἰσάξῃ ἐν τῇ ἐπικρατείᾳ του, καὶ νὰ δξύνῃ ἐπὶ τὸ βαρβαρικώτερον τὰς περῶνας τῶν ἰσπανικῶν βασάνων. Ἐπὶ τρεῖς ὄλας ἑκατονταετηρίδας κτεσπάραξεν ἡ μάλιστα τοῦ ἁγίου Ὀφφικίου τὰ ὑγειέστερα μέλη τῆς Ἰταλίας. Μόνος ὁ σύρφαξ τῆς Νεαπόλεως, εἰ καὶ στενάζων πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τὸν διπλοῦν τῆς Μαδρίτης καὶ τῆς Ρώμης ζυγόν,

ἀπέρριπεν ἐκάστοτε μετ' ἀγανακτήσεως πᾶσαν ἀπόπειραν στρεβλωτηρίου. Ἄλλ' ἡ Βενετία, ἡ δημοκρατουμένη Βενετία, ἡ χώρα τοῦ Παροῦτα καὶ τοῦ Σάρπη, ἡ Βενετία δὲν ἠρρυθρίασε νὰ συμφιλονεικήσῃ καὶ αὐτὴ πρὸς τοὺς Δαρβῶας καὶ τοὺς Τορκουεμάδας τὰ ἄθλα τῆς βαρβαρότητος. Ἐν Ρώμῃ μὲν οἱ δεκατρεῖς Καρδιναλεις, ἐν Βενετία δὲ ἡ ἀόρατος Δεκανδρία ἔκει μὲν ὁ ἀρχικατάσκοπος τοῦ Ὀφφικίου, ἐνταῦθα δὲ εἰς Χριστόφορος, διεμιλλήθησαν ἀλλήλοις περὶ τοῦ τίς τάχιον νὰ ἐξαχρειώσῃ διὰ βασάνων τὸ εὐγενέστερον πλάσμα τῆς Θεότητος. Τὰ δοκιμαστήρια τῆς Βενετίας ἀπεθησαύρισαν, ὡς ἐν μουσεῖῳ, σύνολα τὰ ἐργαλεῖα, ὅσα οἱ Καλιγοῦλαι καὶ Νέρωνες τῆς Παδοῦσης, τῆς Μοδένης, τῆς Βερώνης εἶχον ἐπινοήσει πρὸς σφακελισμὸν τῶν θυμάτων· οἱ δὲ κοσμητόρες τῶν μουσείων αὐτῶν κατεβασάνισαν περιτροπάδην τὴν φαντασίαν των πρὸς ἀπαρισμὸν καὶ τελειοποίησιν τοιαύτης μηχανικῆς. Γνωστὴ πρὸς τοὺς ἐπισκεφθέντας τὸν ἐν Βενετία ναύσταθμον ἡ καθέδρα ἐκείνη, ἐφ' ἧς ὁ ὑποπτος ἐκαθέζετο, καὶ ἦτις δι' ἀφανῶν ἐλατηρίων, βραδύτατα συστελλομένων, περιέσφιγγε τὸν τράχηλον κατὰ βαθμούς, ἕως ὄτου, μετὰ μίαν ὥραν, αὐξυνθήσεις ἄγξεως, ὁ πνιγόμενος ὑπὸ διττὴν πίεσιν ἐξεταστῶν καὶ ἐλατηρίων διατελῶν, ἠσθάνετο ἐλλείπουσαν τὴν ὑτέραν πνοήν. Οὐχ' ἦττον δὲ γνωστὴ ἡ σιδηρᾶ καλύπτρα, ἦτις περιεστέγαζε τὴν κεφαλὴν ἕως τραχήλου, ἀφίνουσα μόνας τρεῖς ὀπὰς παρὰ τὰ ὄμματα καὶ παρὰ τὸ στόμα, περὶ δὲ τὴν ἐπιφάνειαν φέρουσα μυτεροὺς ἔλικας. Ὁ δήμιος, μηχανικὸς τὴν καρδίαν πεπωρωμένος, εἰς δὲ τὴν σκληρίασιν ἐντριβέστατος, ἔστρεφε προβάδην τοὺς ἔλικας, ὥστε αἱ γλωχίδες τούτων, εἰσχωροῦσαι κατ' ὀλίγον ἐντὸς τῆς σαρκὸς, ἔληγον τρυπανίζουσαι τὸ περιόστεον τοῦ κρανίου, σκοῦζωντος τοῦ θύματος ἕως οὐρανοῦ.—Τίς δὲ ὁ μὴ φοικάζων καὶ ἐπὶ τῇ ἀναμνήσει τῆς Τεθλιμμένης Παναγίας (Madre Dolorosa) ἀγάλματος χαλκοτεύκτου, χάριν ψυχαγωγῆ-

σεως στηθέντος ἐν τῇ προαιθούσῃ τοῦ βασιανιστηρίου; Ὁ ὑπόδικος, ἀθῶος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, βλέπων τὴν θεοτόκον ἀνοίγουσαν τὰς ἀγάλας, ἐρρίπτετο ἀπηλιπισμένος ἐντὸς αὐτῶν, ὡς εἰς ἔσχατον καταφύγιον. Ἄλλ' ὦ τῆς πλάνης! Ἡ ἐλεήμων μήτηρ τοῦ Ἰησοῦ συνέκλειεν αἴφνης τοὺς βραχίονας, καταμέστους ἔσωθεν κέντρων καὶ περωνῶν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἱκέτης, ἐν ἔλλείψει σωτηρίας σωματικῆς, ἐγεύετο τοῦλάχιστον τὴν ψυχωσάτειραν ἱκανοποίησιν, ὅτι ἐξέψυχεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς δεσποίνης τῶν ἀγγέλων.

Ἡ διὰ τῆς στρεβλώσεως δοκιμασία ἐκαλεῖτο Προκαταρκτικῆ, εἰσῆχθη δὲ εἰς τὴν Κρήτην τὸ 1260. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐγκαθιδρύθη ἐντὸς τοῦ φρουρίου, εἰς τι χαμηλὸν δωμάτιον τῆς ἀστυνομίας. Προϊούσης ὅμως ἐν τῇ Νήσῳ τῆς ἀποστατικῆς ροπῆς, τὰ μὲν ὄργανα τῆς στρέβλης ηὔξησαν καὶ εἰς ἀριθμὸν καὶ εἰς λειτουργίας, τὸ δὲ βασιανιστήριον μετεκομίσθη εἰς τόπον εὐρυχωρότερον. Τὸ κριτήριον τῆς ἐξετάσεως συνήρχετο ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπὸ τὸ δουρικὸν παλάτιον, ἐν τινι ἰσογείῳ, ἀπὸ δυτικοῦ παρεκκλησίου μεταβληθέντι εἰς τόπον κολάσεως. Τὸ φῶς ἠλιολαμπούς μεσημβρίας ηὔγαζεν ἐνταῦθα τοσοῦτον μόνον, ὅσον δέλη συννεφῆς κατὰ Δεκέμβριον. Καὶ ἡ μὲν συσκευὴ τοῦ στρεβλωτηρίου ἐπλήρου τὸ παρακείμενον καὶ πλατύτερον δωμάτιον, ἐκ δὲ τῶν ἐργαλείων τῆς βασάνου τὰ μὲν ἐκρέμαντο ἀπὸ τῆς ὀροφῆς, ἢ ἀπὸ πλαγιῶν δοκῶν, τὰ δὲ ἴσταντο ὄρθια ἐπὶ στυλοβατῶν, ἄλλα δ' ἔκειντο παραπεταγμένα ἐπὶ ἀβάκων, καὶ πάλιν ἄλλα ἐνέφραττον τὸ δάπεδον. Μία τράπεζα ἐπιμήκης καὶ ἐπεστρωμένη μὲ μέλαν ὕφασμα, ἔξσητόβρωτοι καθέδρα, μία κλεψύδρα, ἐν σῶμα χειρόγραφον τῆς Νέας Διαθήκης, κάλαμοι καὶ καλαμάρια, ἰδοὺ τὸ ὅλον οἰκοκυράτον τοῦ Δικαστηρίου. Λησμονοῦμέν εἰς τὴν καταριθμησιν τὸν Χριστὸν, καὶ ὅμως δέον νὰ τὸν προσλάβωμεν. Ὁ ἐσταυρωμένος οὗτος ἦτο χάλκιος, ὑψηλὸς ὡς τρεῖς σπιθαμὰς, ἴστατο δὲ κατ'

ἀντικρὺ τῆς καθέδρας τοῦ προέδρου ἐμπεπηγμένος εἰς τι σιδηροῦν ἡμισφαίριον. Ἐπ' αὐτοῦ ἔδιδον τὴν ὀρκωμοσίαν οἱ κατηγορούμενοι. Ὅσάκις ἐν τῇ συνειδήσει τῶν ἐξεταστῶν ἢ καταδικη προηγείτο τῆς διαδικασίας, τοῦθ' ὅπερ συνέβαινε ἐννενηκοντάκις ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν, ὁ ἐσταυρωμένος ἐπυρακτοῦτο, καὶ προσεφέρετο περιφλεγῆς εἰς τοῦ ὑποδίκου τὸν ἀσπασμόν. Καίς ἀπροσδοκῆτως ἐπὶ τὰ χεῖλη, ὁ ἔνοχος ἢ ἐξεσφενδόνιζεν ἔντρομος τὸν σταυρὸν, ἢ ἄφινεν αὐτὸν νὰ πέσῃ.—Κακοῦργε! ἐφώναζε τότε ὁ πρόεδρος, βλέπεις, ὅτι ἀποτροπιάζεται τὰ μιὰ σου χεῖλη καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ ἀνώτατος δικαστὴς τῶν οὐρανῶν.— Εἰς τὰς βασάνους! προσέλεγεν ὁ συνάδελφος.—Εἰς τὸ Ἰππάριον τὸν ἀσεβῆ, εἰς τὸ Ἰππάριον! ἔσπευδον νὰ φωνάξωσιν οἱ ἄλλοι.

Εἶπομεν, ὅτι τὰ ἐργαλεῖα ἦσαν καὶ παντοδαπὰ καὶ πολυάριθμα. Προσθέτομεν, ὅτι, κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν, ἐβαθμολογοῦντο ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐπίμονον ἐχεμυθειάν, ἢ πρὸς τὰς ἐξαγορεύσεις τοῦ ἐνόχου. Ὑπεννοῖται, ὅτι ὁ βασιανιζόμενος ἐβιάζετο συνήθως νὰ ὁμολογήσῃ ὅ,τι ἤτουν καὶ ἀπῆτουν οἱ βασιανιστῆρές του. Ὁ βιασμός ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν καλουμένην προπαρασκευαστικὴν δοκιμασίαν (*monentibus indicibus*). Προοίμιον χαριτωμένον! Ἐσταλλάζετο ζέουσα πίσσα ἐπὶ τοῦ μετακαρπίου τοῦ δεσμώτου, ἢ διὰ σιδηρῶν λαβίδων συνεθλίβετο ὁ μεταξὺ τῶν ρωθῶνων χόνδρος, ἢ ἐφηρμόζετο ὁ Φάλαγξ (*Ligature canubis*), ξύλινός τις κύλινδρος, οἱ λῶροι τοῦ ὀποίου, συσφίγγοντες σφοδρῶς τοὺς δακτύλους, προεξένουν σπασμοδικὰς ὠδύνας, ἐὰν μὴ ἐστρέβλων καὶ τὰς φάλαγγας.—Ἡρχεο κατόπιν (ἐν εἶδει προοιμίου πάντοτε) ἡ βάσανος τοῦ Ἰππαρίου (*Cavalletto*). Συνίστατο τοῦτο ἐκ δύο δοκῶν, συνημμένων σταυροειδῶς, καὶ δίκαν τραπέζης στηριζομέ-

νων ἐπὶ τοῦ πατώματος. Ἐκάστη τῶν ἀκρῶν τῆς δοκοῦ ἔφερε μίαν τροχαλίαν μὲ σχοινίον, λίπω κεχρισμένον καὶ ὑπὸ στροφείου διατεινόμενον, ἢ δὲ ράχιν τοῦ Ἰππαρίου ἐπετίθετο μᾶλλον ἢ ἦτον ὀξυγώνιος, κατὰ τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς. Ὁ ἐνοχος, εἴτε ἀνὴρ, εἴτε γυνή, κατετείνετο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, χειρὰς τε πόδας τε περιδεδεμένος ἀπὸ τὰ σχοινία. Μετ' ὀλίγον, ἢ βαθμιαία ἐπίτασις τῶν δεσμῶν διέκοπτε τὸ δέσμα, κατέθλα τοὺς μυῶνας, ἐξήρθρον τὰ μέλη τοῦ τυραννουμένου, ἐνῶ ἀφ' ἑτέρου τὰ κοπτερὰ νῶτα τῶν δοκῶν διεσπάραττον πλάτας καὶ νεφρούς του. Τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἰππαρίου θὰ ἦσαν λίαν ἀξιαφήγητα. Εἰς τὸ Ἰππάριον καὶ ὁ Μακιαβέλλης ἐξαπλωθεὶς, ἐδιδάχθη νὰ μὴ διδάσκη τὸν ὄλεθρον ἐκεῖνον ἀφορισμόν. «Κακὴ προᾶξις τελειωμένη, προᾶξις θεία καὶ εὐλογημένη».

Τὴν σειρὰν τῶν κατ' ἰδίαν βασάνων ἐνεκαυνοῦσεν ἡ Στρέβλα. Ἰδοὺ εἰς τί καὶ αὕτη συνίστατο. Συνεδεσμεύοντο οἱ βραχιόνες διὰ σχοινίου, τὴν ἀκρὰν τοῦ ὁποίου ἐδέχετο μεγάλη τις τροχαλία, οὕτω πως καθηλωμένη εἰς τὴν ὀροφήν, ὥστε, διατρέχοντος τοῦ σχοινίου, νὰ στραγγαλίζονται οἱ βραχιόνες ἀντιστρόφως πρὸς τὴν φυσικὴν στάσιν. Καὶ τὸ μὲν σῶμα ἀφίετο ἀπηωρημένον εἰς τοιαύτην θέσιν κατὰ τὸ δοκοῦν τοῦ προέδρου, πρὸς ἐπισκληρύνειν δὲ κακώεως, ὁ βασανιστὴρ προσήρμοζεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ὑποδίκου λίθους βαρεῖς, μεταδίδων ἐκ διαλειμμάτων πρὸς τὸν στρεβλούμενον καὶ κλονήματα, ἐξ ὧν ἐνίοτε θάνατος προήρχετο. Τίνος καρδίαν δὲν θὰ ἐκίνουν εἰς ἔλεος οἱ γόοι τοῦ πάσχοντος; Αἱ φωναὶ του ἤθελον ἴσως ἐπικάμψει καὶ θηρίου σπλάγγνα. Καὶ ὅμως οἱ τῶν θηρίων θηριωδέστεροι τοῦ Χάνδακος ἐξετασταὶ συνῆπτον ἐν ἐπιμέτρῳ καὶ τὴν δοκιμασίαν τοῦ Σμίλακος (taxillus). Ξύλινος ἦλος διατόρος, ἐμβεβαμμένος εἰς πίσσαν, ἐνεπηγνύετο ἀνὰ μέσον ριζωνυχίας καὶ σαρκὸς τῶν δύο μεγαλητέρων δακτύλων τῶν ποδῶν. Τῆς καυσίμου ὕλης ἀφθείσης, ὁ ὀβελίσκος ἐβασάνιζε τὸ θύ-

μα διττῶς· ἐνῶ διετίτρανε τὸ εὐαίσθητον ἐκεῖνο μέλος, ἐκαυτηρίαζε καὶ τὸ κρέας, βραδέως φλεγόμενος.— Ἄλλοτε πάλιν, ἀντὶ τοῦ Σμίλακος, ἐφηροῦζετο ἡ Τριχοκρεμάλλα (tortura capillorum), στυγερωτέρα τῆς Στρέβλης ἀδελφῆ. Τότε ὁ πάσχων δὲν ἐκρεμάτο ἀπὸ τὰς μασγάλας, ἢ ἀπὸ τοὺς βραχίονας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κόμην, ἣτις συνεπλέκετο εἰς τὸ σχοινίον τῆς τροχαλίας. Σιδηροὶ σταθμοὶ προσεκολλῶντο εἰς τοὺς μεταρσίους πόδας του, ἐνῶ ὁ δῆμιος ἐφραγγέλου τὰ νῶτά του μὲ μαστίγιον ἀστραγαλωτόν. Ἡ τριχοκρεμάλλα διέτρεφεν εὐνοίαν ἰδιαίτεραν εἰς τοὺς μακροὺς πλοκάμους τοῦ ὠραίου φύλου. Ὑπέστησαν αὐτὴν ἢ σύζυγος καὶ ἡ θυγάτηρ τοῦ ἀρχοντορωμαίου Βλαστοῦ, τοῦ καὶ Σιφρίου καλουμένου, ὅπως ὁμολογήσωσι τὰ πρόσωπα καὶ τὰς συνδιαλέξεις τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῶν συνελθόντων συνωμοτῶν. Ἡ δεκαπενταετὴς παρθένος, ἰσοκαλλὴς πρὸς τὴν παρὰ τοῦ Πάπα σφαιρασθεῖσαν ἐν Ρώμῃ Βεάτρικα, ἀπέθανεν ὑπὸ τοὺς αἰκισμοὺς τῆς βασάνου, ἀφοῦ κατεκεράτισε τὴν γλῶσσαν ὀδονοσπᾶς.— Τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 17 Αὐγούστου 1531 τέσσαρες πολῖται ἴσαντο παρατηροῦντες τὸν κομήτην, ὅστις ἐφεγγε πρὸς τὴν μεσημβρινὴν ζώνην τοῦ οὐρανοῦ. Δύο ἐξ αὐτῶν ἐπανέλαβον ἀσκόπως καὶ ἀπρομελετήτως τὸ λεγόμενον, ὅτι ὁ ἐμφανισμὸς κομήτου εἶναι οἰωνὸς πολέμου, πρόδρομος δυναστικῶν μεταβολῶν. Οἱ δύο ἕτεροι ὑπῆγοντο εἰς τὸ τάγμα τῆς Σιγῆς. Διὰ μόνον τὸν λόγον ἐκεῖνον οἱ πρῶτοι καθυπεβλήθησαν αὐτονυκτί εἰς τὰς ὤματέρας βασάνους τῆς δεράγγης.

Ὀλίγοι τῶν δοκιμαζομένων ἀντεῖχον εἰς τοιαῦτα προοίμια. Οἱ πλεῖστοι ἐπειθανάγκάζοντο νὰ μαρτυρήσωσι καὶ ὅσα ἐγίνωσκον, καὶ ὅσα ἠγνόουν, ἐβιάζοντο νὰ ὁμολογήσωσι καὶ Θεὸν καὶ Σατανᾶν, καὶ εἴ τινα ἄλλην στύγιον δύναμιν ἤθελον ὑπαγορεύσει αἱ ὕψαινα τοῦ Δικαστηρίου. Ἐν περιπτώσει ἐπιμενούσης σιγῆς, προσελαμβάνετο εἰς βοήθειαν ἡ Ἀγρυπνία, τιμωρία ἐκτελουμέ-

νη διὰ νυκτός, καὶ ἐπαναλαμβανομένη τρίς ἢ τετράκις κατὰ συνέχειαν. Ὅσάκις ὁ τροχαλιζόμενος, καταπεπονημένος ἀπὸ τὴν μακρὰν ἀπαιώρησιν, ἠσθάνετο ἀπόλυτον χρεῖαν ἀναπαύσεως, ἄλλως δὲν ἠδύνατο ν' ἀνακουφισθῆ, ἢ στηρίξων τοὺς νεφροὺς ἐπὶ τῆς κόψεως ὀξυτενοῦς καὶ κωνοειδοῦς διφρίσκου. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν, δονευθέντος ὑπὸ βρόχου τοῦ σώματός του, οἱ νεφροὶ κατεσχίζοντο ἀπὸ τὴν κενδρώδη κόψιν. Μάτην ὁ μάρτυς ἀπηῦδα, ἐπικαλούμενος μιᾶς καὶ μόνης στιγμῆς εὐσπλαγχνίαν. Πρὸς πᾶσαν ἀπάντησιν, ὁ στρεβλωτῆρ, ἀνασφενδονίζων τὸ σῶμα μεταρσιον, ἄφινεν αὐτὸ νὰ ἐπαναπέσῃ κατὰ κάθετον ἐπὶ τοῦ αἰμοσταγοῦς ὀβελοῦ. Ἡ τῆς διαδομήσεως καὶ τῆς καταπτώσεως ἐργασία ἐπαναλαμβάνετο ὁσάκις ὁ ἀνασφαδάζων, ἀνίκανος πλέον ν' ἀνθέξῃ εἰς τὴν χρεῖαν στιγμιαίας τινὸς ἀνακουφίσεως, ἔκλινεν ἀθελήτως τὰ νῶτα πρὸς τὸν διφρίσκον.

Ἄλλὰ πάσης ἄλλης βασάνου σκληροτέρα ἦτο ἢ κατ' εὐφημίαν κληθεῖσα Ἄνθοδέσμη, αὐτὴ τὴν ὁποίαν ἢ ἐξέταπς τοῦ Χάνδακος ὠνόμαζεν. Ἰταλιστὶ Regina delle prove, ἦτοι βασιλίδα τῶν δοκιμασιῶν. Εἰς τὸ εὖοσμόν της πλέγμα ἢ Ἄνθοδέσμη συμπεριελάμβανε ἀθρόα τὰ μαρτύρια τὴν ἀπαιώρησιν, τὸν διονυχισμόν, τὴν μαστίγωσιν, τοὺς σπαραγμοὺς, τὸν καυτηριασμόν, τὴν ἐξάρθωσιν, καὶ ὅσας ἄλλας ταρταρείας κακώσεις ἔδρεπεν εἰς τοὺς κήπους τῆς ἀπανθρωπίας ἢ δαιμονιόπληκτος φαντασία τῶν κριτῶν. Μὲ τὸ βλέμμα καθηλωμένον ἐπὶ τῆς κλεψύδρας, μὲ καρδίαν ἐκ τιγρώδους ἠδονῆς ἀναπάλλουσαν ὁ ἐξομολογητῆς ἐνήλατε συνοχηδὸν τὴν ἐπίθεσιν τοῦ τυραννίσματος μὲ τὸ προσάρτυμα τῆς εἰρωνείας.— Ἀρκεῖ τοσαύτη γλῶσσι, Δομένικε! ἔλεγε πρὸς τὸν βασανιστῆρα βενετιστί. Κόψε μου τώρα καὶ τριαντάφυλλα!— Μετ' ὀλίγον.— ἔλησμόνησες, imbecille, τὸν ὑάκινθον. Καὶ τὴν ροδοδάφνην; Ἄ, Δομένικε, κατέστης παντάπασιν ἀνίκανος, θὰ ἀναφέρω τὴν ἀνανδρείαν σου πρὸς τὸν Σερ Μέμον.— Ὁ

δήμιος ἐρρόφα τότε τὸ τελευταῖον ποτήριον ρακῆς, ἐσπόγγιζεν ἐκ τοῦ μετώπου τὸν ἰδρώτα μὲ τὸ αὐτὸ καναβόπανον, ὅπερ εἶχε πρὸ τινος καθαρῖσει τὸ δάπεδον ἀπὸ τὴν αἱματόρροϊαν τοῦ σφαγίου, εἶτα δὲ, τρίβων τὰς παλάμας καλὰ καλὰ, καὶ ἐμπτύων τρίς, ἐπανέδρατε τὸν κάλων μὲ πυρετώδους φιλοτιμίας παροξυσμόν.— Δόλιε, δωροδέκτα, birbante, ἀνεκραύγαζεν ἐμμανέστερος ὁ πρόεδρος ἐπὶ τῇ ἐπισπεύσει τοῦ δημίου. Θὰ μοῦ τὸν θανατώσῃς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Λεῖπουν ἀκόμη τὰ πέντε λουλούδια.... Γνέθε τὴν κλωστήν σιγότερα!— Ἐλεημονέστερος τοῦ δικαστοῦ τυχὼν ἐνίοτε ὁ βασανιστῆρ, ἀνέλαβεν ὑπὸ εὐθύνην του ν' ἀπαλλάξῃ τὸν πάσχοντα, ἀπὸ τὸ ἐπικαλλώπισμα τῶν λοιπῶν λουλουδιῶν. Τότε, δούς τὴν ἐντονωτέραν δόνησιν, διεπέρανε μιᾶ βολῆ καὶ τὰς ὀδύνας, καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ψυχορραγοῦντος.

Ἐπεβλήθησαν εἰς τὴν ἀνθοδέσμην οἱ πλεῖστοι τῶν ἐνοχοποιηθέντων ἐπὶ ἀνταρσία. Μεταξὺ τούτων διαπρέπει ὁ ἀείμνηστος Λέων Καλλέργης, ὄνομα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἡμετέρας ἀναγεννήσεως προσφιλέστατον, ἥρωος, ποιῶν μετὰ τοῦ αὐταδέλφου του ζεῦγος μοναδικὸν εἰς τὴν φιλοτύραννον πολιτεύσειν τῆς οἰκογενείας.

Ἀπὸ Σολομῶντος καὶ Φαλάρεως ἄχρι τοῦ ἀναμαρτήτου πολιτάρχου, ὅστις ποῦ μὲν καλεῖται Πάπας, ποῦ δὲ συνταγματικὸς βασιλεὺς, τὰ ἀνάκτορα ἔχουσιν ἰδιαιτέρον τοῦτο, ὅτι ἐξ αὐτῶν ἐμφαίνονται καὶ τοῦ ἄρχοντος αἱ ροπαὶ, καὶ τῶν ἀρχομένων τὰ ἦθη.

Ὁ χαρκτηρ τοῦ τότε ἐν Κρήτῃ ἀρμοστεύοντος μετεῖχεν ἐνταυτῷ καὶ τοῦ ἐπιδεικτικῶν ὑποδεκτηρίων, καὶ τῶν ἀφεγγῶν ὑπογείων τοῦ παλατίου του. Ὅπως συρράφωμεν εἰς σχῆμα ἐνιαῖον καὶ ὁμοιόμορφον τὰς ἀντιφάσεις του, θὰ ἐδεόμεθα τῆς λεπτοτάτης βελώνης τοῦ Θεοφράστου.

Ὁ Δοῦξ Πασχάλης Συγώνης (Pasquale Cicogna)

είναι πρόσωπον ιστορικόν, κατέχον ὑπεριάτην θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Δημοκρατίας. Ἡ εὐγένειά του δὲν ἦτο πρεσβυγενής. Κατήγετο ἔκ τινος φαρμακοπόλου, ἀναθέντος ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν πατρικίων τῷ 1380, μετὰ τὴν περιβόητον μάχην τῆς Κιόζας, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπὲρ πατρίδος προσαχθεισῶν γενναίων του χορηγήσεων. Ἡ μήτηρ του, ὡς ἐρρέθη, ἔτεκεν αὐτὸν ἀνοδύτως. Οἱ περιεστῶτες εἶδον αὐτοπτεῖ τὴν Θεομήτορα κρατοῦσαν τῆς λεχοῦς τὴν κεφαλὴν, καὶ ἐκπληροῦσαν μαίας ὑπηρεσίαν. Παῖς ἔτι, ἀνέδειξε ῥοπήν ἀκατάσχετον πρὸς τὰς θεολογικὰς μελέτας, ἀλλ' ὁ πατὴρ του, ἡμιστὰ ζηλωτῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν, ἠναντιώθη ἐπιμόνως εἰς τὴν κλίσιν αὐτὴν καὶ προεπαίδευσεν τὸ μειράκιον, ἀποβλέπων εἰς τὰ ἀξιώματα τῆς πολιτείας. Αἱ θύραθεν σπουδαί, καὶ ἡ ἡλικία οὐδόλως ἠλάττωσαν τὸν ἕρωτα τοῦ παιδὸς πρὸς τὰ ἱερά. Ἡ φήμη τῶν ἀρετῶν του, τῆς προκοπῆς, τῆς διαπύρου καὶ μοναδικῆς εὐσεβείας του, τὸ κλέος ἐξόχου ἀντιληπτικοῦ καὶ σπανίας ἐπιδειξιότητος περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν βιωτικῶν, ἐνεποίησαν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, δεινῶς ἀγωνιζομένην τότε κατὰ τῆς Μεταρρυθμίσεως, τὸν πόθον νὰ προσλάβῃ μετὰ τῶν ὑπερμάχων τῆς καὶ τὸν Πασχάλην, ἥδη προβάντα εἰς νεότητα. Τί ἐκώλυσε αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ ὀρμήσῃ κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν ἄφετος εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκλογῆς του, ἀπὸ τοῦ νὰ ὑποδυθῇ εἰς ἀγῶνα, καθ' ὃν ἠθελεν ἀναντιρῆτως δρᾶξαι τὰ πρῶτα ἄθλα, ἐξ οὗ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἠθελεν ἐξέλθῃ Καρδινάλις, εἰμὴ καὶ Πόντιφex; Ἐδηλον τοῦτο. Βέβαιον ὅμως, ὅτι οὐδεὶς τῶν πολιτικῶν ἔκτισε ζῶν τοιοῦτο ὄνομα ὁσιότητος, οἷον ὁ Σιγώνης, οὐδεὶς δὲ οὐδέποτε ἄλλος ὁμοταγῆς ἐπέτυχε καὶ μετὰ θάνατον, ὡς αὐτὸς, νὰ ἐπικυρώσῃ διὰ τῆς ἱστορίας τὴν ὑπόληψιν, ἣν διέθρεψαν οἱ σύγχρονοι εἰς τὴν ἀγιότητά του. Ὅτι οἱ πολιτικοὶ θαυματουργοῦσιν, ἐκμεταλλεῖσθαι τὴν ἀπαιδεύσιν τῶν λαῶν, τοῦτο μὲν ὁμολογούμενον· ἀλλὰ τὰ θαύματα δὲ τῶν Συναξαρίων

δὲν εἶναι προνόμιον ἰδικῶν των. Μολοντοῦτο ὁ Δοῦξ Πασχάλης ἐθαυματούργησε καὶ ὡς ἡγεμῶν, ἐθαυματούργησε καὶ ὡς ἅγιος. Δὲν μυθολογοῦμεν. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει μὲ σεβασμὸν διάφορα τῶν τεράτων του. Χάριν παραδείγματος μνημονεύομεν τοῦ ἐπομένου. Ἐνῷ μᾶ τῶν Κυριακῶν ἴστατο ὁ θεοσεβέστατος Δοῦξ ἀκροαζόμενος τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, ὁ ἅγιος ἄρτος (l' ostia) αἴφνης ἐν ἐπόψῃ πάντων τῶν παρευρεθέντων ἀναπετρῶθεις, καὶ περιελθὼν τρεῖς τὸν ναὸν, ἦλθε, τέλος, καὶ ἐκάθησεν ἐπὶ τῶν χειρῶν του. (1) Ἐν βραχυλογία, τὸ γνωμικὸν «Οὐδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ» εὔρεν ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Συγῶνῃ ἐξαίρεσιν μοναδικήν. Ὁ Συγῶνῃς ἐξελέφθη καὶ εἰς Χάνδακα καὶ εἰς Βενετίαν ὡς προφήτης. Ἄν εἶχε γεννηθῆ ἐν Ἀραβίᾳ, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρακλείου τοῦ αὐτοκράτορος, δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι θὰ ὀνομάζετο σήμερον Μωάμεθ.

Ἐξ ὅλων τῶν συγγενῶν, τῶν γνωρίμων, τῶν ὑπαλλήλων τέσσαρες μόνοι, καθ' ὅσον ἐξεστὶν εἰκάσαι, ἠτύχησαν νὰ εἰσχωρήσωσιν ὀποσοῦν εἰς τὴν οἰκειότητα τοῦ Δουκὸς, κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ ἀντιβασιλείαν του· πρῶτος μὲν, καὶ ὑπὲρ πάντα ἄλλον, ὁ ἀρχιγραμματεὺς του, κατὰ δὲ δεῦτερον λόγον ὁ αὐτάρχης· ὁ Ἰησοῦίτης, πνευματικὸς του, καὶ ὁ γελωτοποιὸς τῆς αὐλῆς.

Αὐτοβιογραφικὰς τινὰς καὶ μετατυμβίους σημειώσεις τοῦ πρωτίστου τῶν εὐνοουμένων συμβουλευόμενοι, θὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν συμπλήρωσιν τοῦ Δουκικοῦ ἠθογραφήματος ὡς ὠδέ πως.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς σωματικῆς εἰκόνας. Ὁ Πασχάλης εἶχεν ὑψηλὸν μᾶλλον τὸ ἀνάστημα, ἀλλὰ δυσαναλόγως μικρὸν τὸ πρόσωπον, καὶ ἰσχνὴν τὴν σάρκα. Ἀπὸ τὰ ἡμίκλειστα καὶ ἔρρυτιδω-

(1) Τὸ θαῦμα τοῦτο ὑπὸ διασήμου Ζωγράφου ἐξεικονισθέν, ἀπειμαμένη ἐν τινὶ τῶν ναῶν Βενετίας μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «*Velut aller Simeon manibus Christum excepit*»

μένα του βλέψα εξηκοντίζετο κατά στιγμάς φῶς τι ἑτερόχρωμον, οὐκ ἀνόμιον πρὸς αὐτό, ὅπερ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ αἰλοῦρου ἐκπέμπει τὴν νύκτα. Τὸ ἀκοίμητον μειδιάματός του, ἐκέκτητο ἐνέργειάν τινα κατακτητικὴν, ἀκαταμάχητον· προελαύνον ὅμως ἕως γέλωτος, ἀπέβαιναν ἀηδές. Τὰ χεῖλη, ἐκρύθμως παρὰ τὰς γωνίας ἀνασυσυρμένα, κατὰ δὲ τὸν γέλωτα ἐξοκέλλοντα εἰς παραμήκη ἄχρι μέσων γναθῶν ἀναδρομήν, ἐμαρτύρουν ἔμφυτόν τινα πρὸς τὴν εἰρωνεῖαν ροπήν. Δι' ὃ ὁ γέλωσ, ἀπὸ τὸ φαλακρὸν τῆς κάρας ἐπικουρούμενος, ὁ ξηρὸς καὶ βραγχώδης γέλωσ του ἦτο κέντρον σφηκός. Τὸ ἰδιότυπον τοῦτο ἐλάττωμα τῆς φυσιογνωμίας του ὁ Δοῦξ τὸ ἐγίνωσκεν ἀφ' ἧς ἡλικίας ποιεῖ ὁ φίλαντος τὸν καθρέπτην πρῶτον, μόνον καὶ ὕστερον φίλον τοῦ βίου του· τὸ ἐγίνωσκεν ἐντελέστατα καὶ προσεπάθει παντὶ σθένει γὰρ τὸ ἀποφύγη. Ἀπέτυχεν ὅμως κατὰ τὰς σχέσεις του μὲ τοὺς ὑπαλλήλους. Εἰς τῶν ὑπογραμματέων τοῦ παλατίου, ὀξυδερκῆς μὲν τὴν παρατήρησιν, ἀλλὰ νευροπαθῆς τὴν κρίσιν καὶ εὐερέθιστος, ἐβεβαίον συχνάκις τὴν σύζυγον, ὅτι, παρὰ τὴν ἰλαρότητα τοῦ Ὑψηλοτάτου, προετίμα τὴν παῦσίν του, ἢ τοῦλάχιστον μιᾶς λύτρας αἵματος φλεβοτομίαν.

Ὁ Δοῦξ ἦτο ἐγκυκλοπαιδικώτατος τὰς γνώσεις, ἦτο παιδείας ἀνάπλεως, ἦτο πολυμαθείας κιβωτός· ἀλλ' οὔτε εὔρουν εἶχε τὸν λόγον διὰ τοῦτο, οὔτε ποικίλην καὶ εὐάρεστον εἶχε τὴν συνδιάλεξιν. Ἄετός μὲν τὴν διάνοιαν, χελώνη δὲ τὴν γλῶσσαν. Ἡ ὁμιλία του ἐξήρχετο ἄχρους, σφιγκτὴ, διακεκομμένη ἀπὸ στιγμάς καὶ ἀπὸ ἀνεξαντλήτους παρενθέσεις, ἢ δὲ φράσεις του, στερουμένη τῆς ἐλαχίστης ρητορικῆς ἀνακινήσεως, εἰ καὶ βαίνουσα μὲ γεωμετρικὴν ἀκρίβειαν, ὁμοίαζεν εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἰχνογραφίας, ὅπερ καλοῦσιν οἱ καλλιτέχναι σηπιογράφημα, εἶδος παραιτούμενον πᾶσαν ἀπόχρωσιν, καὶ σκιαυγογραφοῦν μὲ μόνην τῆς σηπίας τὴν μελάνην. Εἰς ἀμοιβὴν εἶχεν ἄπλετον τὸ μνημονικόν, προτέρημα, χάριν τοῦ ὁποίου

ἐδιδάχθη ἐκ τοῦ προχείρου διαφόρους γλώσσας. Πλὴν τῆς λατινίδος καὶ τῆς ἡμετέρας, ἐν αἷς ἐξηγεῖτο μὲ καθαρολογίαν ἱκανὴν, τῇ ἀληθείᾳ, γὰρ ἐκπλήξη καὶ αὐτὸν τὸν Ἐρῴδικον Στέφανον ἢ τὸν Μελάχθονα, ὁ Συγώνης ἐξέμαθε τέσσαρας ἄλλας ζώσας διαλέκτους, συμπεριελημμένης τῆς Ἰταλίδος του, ἢν ἄλλως ἔγραφε μὲ τὴν κυριολεξίαν τοῦ Βέμβου, καὶ μὲ τὸ ἄλλας τοῦ Βοκκαίου..... Ἀλλὰ πρὸς τί τηλικούτους γνώσεων ὤκεανός; Ἡ παιδεία του ἀπέμενε ἀγονος· ἀτόκιστον κεφάλαιον, ταμεῖον Ἀρπαγῶνος. Ἐπιρροπῆς εἰς τὸν ὑποδακνῶδη κυνισμόν, καίτοι ἅγιος τὸ ὄνομα, ὁ Δοῦξ ἐτώθαζε τοὺς ματαδοξίας ἕνεκα θηρεύοντας τὴν ἐκ τοῦ πιεστηρίου φήμην· οὐδ' ἐφείδετο τοῦ Κάζα ἢ τοῦ Μόλτσα, ἢ τοῦ περιβοήτου Κελλίνη, τῶν ὁποίων ὅμως ἦτο ἀνταποκριτῆς, οὐδὲ κἂν τοῦ Παρουτά, καὶ ἐτέρων λογίων τῆς ἐποχῆς του. Διό, πλὴν τῆς μεταγλωττίσεως τῶν σατυρῶν τοῦ Περσίου καὶ τινος δοκιμίου ἐξιταλίσεως τῶν Νεφελῶν—φιλοπονήματα μηδέποτα ἰδόντα τὸ φῶς—ὁ πολὺς οὔτος τὴν μάθησιν εὐπατρίδης βενετὸς οὐδεμίαν ἐχειργάσατο συγγραφὴν, ἀνταξίαν τῆς πολυαναγνωσίας, καὶ πολυγλωττίας του.

Ὁ Δοῦξ, καθ' ὃν χρόνον διεξερχόμεθα, ἦγε τὸ τεσσαρακοστὸν ἔννατον ἔτος τῆς ἡλικίας· ὄριμος μὲν, ἀλλ' εὐδρανεὶς καὶ ἀκμαῖος καὶ φιλόπονος. Ὁ νοῦς του ἐδράττετο τότε τῆς ποικιλίας μὲ ταχύτητα, δὸς εἰπεῖν ἠλεκτρικὴν. Ἀλλ' εἰς τὰς ἐργασίας τῆς ἀναλύσεως, εἰς εἰς ἀποσύνθεσιν στοιχείων ἐκέκτητο ἐπιδεκτικώτατα τερασίαν, ὅμως ἢ ἐνότης—ἴσως δὲ καὶ αὐτὴ ἢ ἰδέα τῆς ἐνότητος—ἐξέφευγεν εἰς τοὺς λογισμούς του. Χάριν τῆς ἀναλυτικῆς ταύτης δυνάμεως ἦτο δυνατότος περὶ τὰς ψυχολογικὰς ἐξακριβώσεις. Οἶον ἕξαλλον διορατικόν, εἰς τὸ ψηλαφεῖν ἐντὸς τῆς καρδίας τοῦ πλησίου, εἰς τὸ φωρᾶν ἐκ τῶν κρυπτήρων τοῦ συνειδότης, τὰ ἀδεῖλα καὶ τὰ κρύφια τῶν διαλογισμῶν! Ἡ ἀποτένισις τοῦ βλέμματός του ἦτο ἀστραπιαία τις διάλυσις Εὐκλει-

δίῳ προτάσεως, οἱ δὲ συνδιασμοὶ, ὅθεν ἐξεπορίζετο τὰ συμπεράσματα περιορισμοῦ προσώπων τε καὶ πραγμάτων, διήνυον μέθοδόν τινα ἀριθμητικὴν, προῦποθέτουσαν καὶ πείραν ἀσυμπαθῆ τῶν ἐγκοσμίῳν, καὶ ἀκρίβειαν οὐ τὴν τυχοῦσαν.

Ὡς πρὸς τὰ ἥθη του—λυπηρὸν εἰπεῖν—αἱ ἰδιαιτέρας πληροφορεῖται καὶ πεποιθήσεις μας οὐδόλως δικαιολογοῦσι τῶν χρονολογῶν τὸν ἐκθειασμὸν. Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἠθογραφίας θὰ ἀναγκασθῶμεν ἴσως νὰ καταστήσωμεν προβληματικὴν τὴν θέσιν τοῦ ἀνδρὸς καὶ εἰς τὴν χορείαν τῶν τιμίῳν πολιτικῶν, καὶ εἰς τὴν χορείαν ἔτι τῶν μακάρων. Ἀλλὰ πταίομεν ἡμεῖς, ἐὰν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἡ κριτικὴ δὲν παραδέχεται ἀνεξέλεγκτα καὶ ἀνεπίκριτα ὅσα περὶ Ἑλλάδος, περὶ Ἑλλήνων, περὶ Προβεδούρων εὐηρεστήθησαν οἱ βενετοὶ χρονολογῶν νὰ ρυπογραφῶσιν;

Ὡς πρὸς τὰ ἥθη, λέγωμεν, ὁ Δουξ ἦτο διφυής. Εἰς μὲν τὸ ἔξωτερικόν, προσηγής, χαριστικός, οἰκτίρων, εὐπροσήγορος, ἰσόθεος ἔτι, ἐὰν θέλης, εἰς δὲ τὸ ἐσωτερικόν, ὅ,τι μονώτατος αὐτὸς ἐγίνωσκεν. Ἡ φύσις εἶχεν περιθωρακίσει τὴν διφυΐαν του μὲ καλύμματα πενταπλᾶ, μὲ στρώματα ἄτροπα καὶ ἀδιατρέπητα. Οὐδεὶς ὑπόπτεισέ ποτε τὸν δόλον αὐτοῦ. Καὶ ὅμως ἦτο δόλιος, ἦτο δολερὸς, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, δολερὸς ὅσον ὁ χαρτοπαίκτης, ὁ εἰς ἑαυτὸν μόνον ἐπιφυλαττόμενος τῶν ὀνυχισμένων χαρτίων του τὴν διάγνωσιν. Ναί, ὁ ἅγιος Πρίγκηψ ἦτο καὶ παιπάλιμος καὶ ὑπουλος· ἦτο πονηρὸς τοσοῦτω μᾶλλον ἐπικίνδυνος, ὅσῳ ἀπαραμίλλος ἅμα εἰς τὸ τηρεῖν ἀφανῆ καὶ ὑποκεκριμένην τὴν διπροσωπίαν. Ἀλλὰ τὸ εὐχαρι καὶ καταδεκτικὸν τοῦ τρόπου, τὸ πνευματῶδες τῶν ἀστεισμῶν, ἢ πρὸς τὸ ἰσραεῖον ἐξαιρετος εὐλάβεια, καὶ τις ἀριστοκρατικὴ χρυσαλοιοφῆ περιεστέγαζον τὰς ἀβύσσους τοῦ πυρωνατισμοῦ του μὲ τοσαύτην ἀριστοτεχνίαν, ὥστε, σκεῦος ἐκλογῆς ἀπὸ τοὺς οἰκείους ὑποληφθεὶς, αὐτὸς, καὶ πρὸς

ἰδίαν χρῆσιν ἀποκλειστικῶς, ἔγνω τὴν βυσομετρικὴν βολίδα τοῦ συνειδότος του. Ἡ ὑποκρισία δὲν εἶναι χάρισμα ἐπίκλιτον. Ὁ Δουξ ἐγεννήθη ὑποκρισίας διδάσκαλος· ἠλικιωθῆς δὲ, ἔτετραγώνισε τὸν κύκλον τῆς ὑποκρισίας. Τίς ἐπιδεξιώτερος αὐτοῦ εἰς τὴν τέχνην τοῦ μεταμφιάζειν ὑπὸ σχῆμα θελκτικῆριον τὴν ἐπιβουλήν, τοῦ ὠφελεῖσθαι ἀπὸ πᾶσαν ὑφισταμένην δυσχέρειαν, τοῦ χρεῖσθαι ἐπικαίρως καὶ τῆς πειθοῦς τοῦ σοφίσματος, καὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ χρυσοῦ, τοῦ στεφανοῦν εὐδόμοις ἄνθεσι τὸ εἰς σφαγὴν παραπεμπόμενον ἀρνίον, τοῦ ἐξυχνιάζειν εἰς πᾶσαν καρδίαν τὸ τυχὸν νόσημα καὶ ἐπὶ τοῦ νοσοῦντος μέλους θέτειν τὸν δάκτυλον ἀλανθάστως, τοῦ ἐφευρίσκειν δελεάσματα γλυκύποτα πρὸς σαγήνευσιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας; Εἰς τὴν τέχνην, ἢ, κάλλιον εἰπεῖν, εἰς τὴν σοφίαν αὐτὴν, ἣτις ὑπὸ τὸ ὄνομα Διπλωματία ἐποίμανεν ἀπὸ Καὶν καὶ Ἀβελ, τὴν ἀγέλην τῶν λογικῶν προβάτων, ὁ Δουξ ὑπερτέρει τοσοῦτω τὸν ἀγαπητόν του διδάσκαλον καὶ συγγραφέα τοῦ Πρίγκηπος, τὸν ἀθάνατον Μακιαβέλλην, ὅσῳ ἢ πείρα καὶ ἢ ἐχεμυθία καὶ ἢ περισκεψίς διπλωμάτου βενετοῦ ἀφίστανται τῆς τυπογραφικῆς ἔξωτερικεύσεως. Φιλόδοξοι τυχόντες ἀμφοτέροι, εἰ καὶ σοφοὶ—πολλάκις ἢ παιδεία χρησιμεύη εἰς τὴν ἀρχολιπαρίαν ὡς ὑποπόδιον—ἐπεδίωξαν ἐπίσης τὸ κράτος καὶ τὰ πρεσβεῖα. Ἀλλ' ὁ μὲν Φλωρεντινὸς, προδοὺς ἐναλλάξ διὰ συγγραφῶν καὶ τὴν ἐλευθερίαν πρὸς τοὺς τυράννους, καὶ τοὺς τυράννους πρὸς τὴν ἐλευθερίαν, ἐτελεύτησε μὲ τὴν φιλοδοξίαν ἀνικανοποίητον, ὁ δὲ Βενετὸς, παρατηθεὶς τὰς τιμὰς τοῦ τύπου, καὶ εἰς ἑαυτὸν μόνον ἐπιφυλάξας τὴν ἐπικάρπωσιν τῆς σοφίας του, ἀπεβίωσεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἐξουσίας, ὡς ὀψώμεθα ἐν καιρῷ εὐθέτω. Αἱ θεωρίαι τοῦ Μακιαβέλλου ὑψώθησαν βεβαίως ἀνωτέρω τῶν τοῦ μαθητοῦ· ἀλλ' ὁ μαθητῆς, ὅστις, πλὴν τοῦ Φλωρεντινοῦ, προσέλαβεν καὶ ἕτερον διδάσκαλον βενετὸν τῆς αὐτῆς σχολῆς, ὑπερέβη ἐν τῇ πράξει τὸν συμπολίτην του Γουί-

τσαρδίνου καὶ τῶν Μεδίκων. Ἡ τριβὴ τοῦ κόσμου, αἱ συνεχεῖς περιηγήσεις, ἡ ἄσκησις ἀνωτέρων ὑπουργημάτων, πρὸ πάντων ἡ κτηθείσα ἕξις τοῦ καταδύειν συνεχῶς καὶ ἐμφιλοχωρεῖν εἰς τοὺς ἀφεγγεῖς πυθμένας τοῦ Ἐγῶ, ἐπέλεπτονον βαθμηδὸν εἰς τὸ ἐλαστικὸν ἦθος τοῦ ἀνδρὸς τὸ πολυζήλον ἐκείνο καὶ ἀνεκτίμητον τῆς ὑποκρισίας κεφάλαιον, τοῦ ὁποίου ἄλλως τὴν λοιμώδη ἀναθυμίασιν ἀποπνέει σύνολος ἢ βιολογία τῆς ἐποχῆς του.

Παράλογον θὰ ἦτο ἴσως τὸ νὰ ἐξετάσωμεν πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐὰν ὁ Σιγῶνης διέτρεφε θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, ἀφοῦ οἱ σύγχρονοι τὸν ἐκήρυξαν θαυματουργόν. Θὰ πειραθῶμεν ὅμως καὶ τῆς ἐρεύνης ταύτης, ἀναλογιζόμενοι ὅτι, εἰς τὸν φανεροπρόσωπον τῆς ἱστορίας χορὸν τὰ προσωπεῖα εἶναι ἀπαράδεκτα. Πόσα διὰ δῆματα ἀπέσπασεν ἡ ἱστορία ἀπὸ κεφαλὰς ἐστεμμένων! Πόσους ὁσίους καὶ ἐγίους καὶ μάκαρας προευωδιάζει ὁ Πάπας εἰς τὸν παρὰ δεισον, τοὺς ὁποίους ὁ Τύπος μεταπέμπει εἰς τὴν χώραν τῆς αἰωνίου ὀμίχλης!

Μόνον ὄν—καὶ τοῦ ἀρχιγραμματέως ἀπονεκλισμένου—εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Δουξ δὲν ἐφείδετο ἐνίστε ν' ἀπολύπη ἡμίκλειστον τὸ φρόνημα, ἦτο ἡ σύζυγος. Τοῦτο διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι, μὲ αὐτὴν συνδιαλεγόμενος, ἐμονολόγει. Ἡ Δούκισσα Εὐφροσύνη (Giòia) εἶχε μὲν πολὺ τὸ κάλλος, καὶ πλείονα τὴν φιλαρέσκειαν, ἀλλ' οὔτε ἐννόει, οὔτε τὴν ἔμελλε πλέον νὰ νοήσῃ τὸν σύζυγον.

Μιᾶ τῶν πολλῶν, συμπεσόντος λόγου περὶ τινος αὐλικοῦ, σφαλερᾶς πίστεως, ὁ Δουξ ἀνεσκεύασε τὴν γνώμην τῆς συμβίας, ἐπιφωνήσας τὴν πρώτην περίοδον τοῦ συμβόλου.... «Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν.» Ἡ Δούκισσα ἐνδιεφέρετο νὰ δρᾷ εὐκαταληπτότερα τὴν κρίσιν τοῦ Ὑψηλοτάτου.

— Καὶ πάντοτε τοὺς αὐτοὺς γρίφους! εἶπε. Τί διάβολον ἔχει νὰ κάμη ὁ Ἀβογάρδος μὲ τὸ Πιστεύω;

— Αἴ...! ἀπήντησεν ὁ Δουξ αἰνιγματωδέστερα. Θὰ εἶπη, ὅτι δὲν πιστεύω οὔτε εἰς τὸν ἑαυτὸν μου.

Ἡ Δούκισσα ἐφήρμοσε τὸ λόγιον εἰς τὸν αὐλικόν, ἀλλ' ἐν τῷ λογίῳ ἐκείνῳ ὁ Πρίγκηψ συνεκεφαλαίου ἀπαξάπασαν τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν θρησκευτικὴν του.

Εἰπὼν, ὅτι ἐπίστευεν εἰς ἓνα Θεόν, ἐνόησεν, ὅτι, μὴ πιστεύων, ἢ εἰς μόνον τὸν Ποιητὴν τοῦ παντός, ἠρνεῖτο τὴν πίστιν εἰς πᾶν ποίημα. Εἰς ἄλλας λέξεις, ὁ Δουξ ἐπίστευεν, ὅτι πιστεύων εἰς τὰ ἐπουράνια, ἔδυσεπίσκει καθ' ὅλοκληρίαν εἰς τὰ ἐπίγεια. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μὴ πειθόμενος καὶ μὴ πιστεύων εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ πλάσματος, οὐδὲ εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ Πλάστουδύναται ἐλλόγως νὰ πιστεύσῃ, διότι χωρὶς αἰτίας οὐδὲν ἀποτελεσμα, οὐδεμία δὲ αἰτία χωρὶς ἀποτελέσματος, ἔπεται ὅτι ἢ πρὸς τὸν Θεὸν πίστις τοῦ Δουκὸς ἢ δὲν ἦτο ἀληθινῆς πεποιθήσεως ἀπόρροια, ἢ ἐμαρτύρει τρανῶς τὴν χαλότητα τῆς φιλοσοφίας του.

Ἐρρέθη, ὅτι ἐν τῇ οἰκουμένῃ πᾶς ἕκαστος κέκτηται ἴδιον θεόν· ὅτι ὁ μὲν Πλάστης ἔπαξ μόνον ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ὅτι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐδημιούργησε, δημιουργεῖ καὶ θὰ δημιουργήσῃ τοσαύτας θεότητας, ὅσα τὰ μέλη τὰ εἰς τοὺς αἰῶνας συγκροτήσαντα τὴν ἀπειρόκαλον οἰκογένειαν τῶν βροτῶν. Ἄς ἀναθέσωμεν τὴν ἀμφισβήτησιν τῆς γνώμης εἰς τοὺς σοφοὺς. Ὅφειλομεν ὅμως εἰς τὸ ἠθογράφημα ἐπανερχόμενοι, νὰ σύρωμεν ὡς ἀναπόδραστον συμπέρασμα τὴν ὑποψίαν, ὅτι τὴν Σμύρνα καὶ τὸν Λίβανον τῆς λατρείας του προσήγαγε ὁ ἅγιος Δουξ εἰς ἄλλον τινὰ Πατέρα, παρὰ εἰς τὸν τοῦ ὁμοουσίου Υἱοῦ. Οἱ περὶ τὴν πολιτικὴν δεινοί, les grands hommes d'État, τηροῦντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀσκαρδαμυκτεῖ εἰς τὴν γῆν προσηλωμένους, καὶ μὴ εὐκαιροῦντες νὰ ἀναβλέψωσιν εἰς οὐρανόν, μεταχειρίζονται τὴν εὐσέβειαν ὡς τὸ σκιάδιον· ὑπὸ μὲν τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καὶ ἐν ἀγορᾷ ἐπισκιάζου-

σι με αὐτὸ τὴν κεφαλὴν, ἐν δὲ τῇ σκιᾷ, ὡς καὶ ἐν οἴκῳ, τὰ νὰ τὸ κάμωσι;

Ἐξηγούμεθα Θεὸς κεκαλυμμένος Deus occultus, τοῦ ἀντιβασιλέως Κρήτης ἦτο ὁ Ἰεχοβάχ, ὁ στήνων τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἦτο ὁ Σαβαώθ, ὁ εἰς ἤχον μεταλλικὸν φθεγγόμενος ἐκ τῆς καιομένου βιάτου τῶν χρηματιστηρίων, ἦτο ὁ Κύριος Κυριῶν αὐτὸς, ὁ πληρῶν τὴν καρδίαν τοῦ σπουδάρχου, ἦτοι τοῦ κορυφαίου τῶν ἐγωϊστῶν, αὐτὸς, οὗ τὴν δόξαν διηγείται τὸ ἄπειρον καὶ ἀκαταμέτρητον στερέωμα τοῦ συμφέροντος. Ἴδου, καθ' ἡμετέραν γνώμην τοῦ πρίγκηπος τὸ Εὐαγγέλιον. Τί παράδοξον, ὅτι ὁ πρίγκηψ ἐθαυματούργησεν; Ὁ Θεὸς τῶν ἐτοιμοπίστων, τῶν ἀφιλοσοφῆτων, τῶν χυδαιοτέρων ἡμῶν πέφυκεν Ἄρχη· ὁ τοῦ Ὑψηλοτάτου ἦτο Τέλος. Κετὰ τοῦτον, τὸ τέλος, ἤγουν ἡ ἐπιτυχία, ἐδικαιολόγει τὰ μέσα ἐπαρκέστατα. Πλὴν τῆς λυσιτελείας, οὐδὲν ἄλλο νόμιμον. *Cuncta licent principi*, ἔξεσι τὰ πάντα τῷ ἀρχόντι εἰς τὸν ὀλιγοσύλλαβον τοῦτον ὄρισμόν, ὁ Δουὲς ἐμπερειέκλειε καὶ τὸ σύμβολον τῆς θρησκευτικῆς του πίστεως καὶ τὸν ἠθικὸν γνάμονα τῆς πολιτικῆς του.

Εἶναι χρεῖα νὰ καταδείξωμεν τὴν ἐφαρμογὴν τοιούτων δογμάτων εἰς τὴν διαχείρησιν τῶν δημοσίων; — Τί ἐδήλου ἀρετῆ; τί τιμῆ; τί συνειδήσις; τί ἠθους ἀνεξαρτησία; τί ἐπιείκεια; Ἐυχαία ἀλφαβητικῶν στοιχείων συγκρότησις, μέλημα λεξικογράφου. Τιμότης περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολιτειακῶν ὑπουργημάτων! Ἀμεροληψία περὶ τὴν διανομὴν τῆς δικαιοσύνης! Φειδῶ τοῦ δημοσίου πλοῦτου! φιλοτιμία, ἀδωροδοκία, ἀξιοπρέπεια, πατριωτισμός! Καλά, καλά, ὅλα καλά. Ὁραῖο πράγματα τῷ ὄντι. Ἄλλ' ὅσῳ καὶ ἂν ἦσαν καλὰ τὰ κτήματα ταῦτα ἐν τῷ ἀφηρημένῳ, ὅμως ὑποκείνται εἰς ἓν τι ζήτημα πρακτικόν, ζήτημα αὐθεντικώτατον. Κατὰ πόσον ἕκαστον αὐτῶν ἠδύνατο νὰ συντείνῃ εἰς τὴν ἐπικραταίωσιν τῆς βενετικῆς δυναστείας, παρὰ τῆς ὁποίας ὁ πρίγκηψ προσεδό-

κα τὴν ἰδίαν ἐπικραταίωσιν; κατὰ πόσον δὲ τὰ ἐπίζηλα αὐτὰ προσόντα συνεβιβάζοντο πρὸς τοὺς ἀφορισμοὺς τοῦ πρίγκηπου Δεκαλόγου; — Λοιπὸν εἶχε καὶ ἰδικούς του Ἄφορισμοὺς ὁ Δουὲς; Πῶς ἄλλως; Ὁ Δεκαλόγος αὐτὸς ἔξεμανθάνετο ἐν ἀκαρεῖ. Ἦτο σύντομος, ἔμφωνος, εὐαποστήθιστος. Τὰ ἄρθρα τοῦ ἐξεροῖβδουν ἀφατόν τινα μελωδίαν ἀργυρώδη, μουσικὴν ὑπονύττουσαν τὰς μυχαίτερας τοῦ ὄντος χορδᾶς. . . . Ἀπὸ φλωρίον ἤρχιζεν, εἰς δουκάτον ἔληγεν. . . . Ὁ Συγώνης ὄγδοος τῶν σοφῶν, πρωτομύστης δὲ τοῦ ἀποφθέγματος *Virtus post nummos*, ἡ ἀρετὴ μετὰ τὰ χρήματα, αὐτὴν μετὰ τὴν καρδιοβόλον μελωδίαν ἐκάλει καθ' ἑαυτὸν θεσπέσιον Ἀργυροδεκλόγον, τοὺς δὲ προσηλύτους τῆς μουσικῆς του ὠνόμαζεν Ἀργυροπίστους. Κατ' ἀρχὰς μὲν, ὁ νεόφυτος ἔδρεπε πλείστας ὄσας τιμὰς εἰς τὸ παλάτιον, καὶ διακρίσεις εἰς τὴν ἀγοράν. Ἐτιμᾶτο παρὰ τοῦ Δουκὸς μετὰ δύο δακτύλους, ἀντὶ ἐνός· ὁ σκοπὸς τοῦ μεγάρου προέτεινεν αὐτῷ τὸ ὄπλον. . . . Ἄλλ' ὡς τῆς ἀσταθείας τῶν μεγιστάνων! Ἀποτιθέντων ἤδη τῶν φλωρίων ἢ τῶν δουκάτων, ληξιάσης ἤδη τῆς κατηγήσεως, ὁ ἱεροφάντης περιεφρόνει τὸν εὐνον προσήλυτον, ἐχλεύαζε τὴν ἰουδαϊκὴν φιλοχρηματίαν του, ὄκηρε τὴν γυναικῶδη του ματαοδοξίαν, καὶ ἀπεστόμιζε τὸν σατανικὸν γέλωτα αὐτοῦ, ἀναλογιζόμενος, ὅτι τὸ μέλαν στίγμα, ὅπερ αὐτὸς ὁ Δουὲς ἰδιοχείρως ἐκόλλησεν ἐπὶ μετώπου τοῦ μάθητοῦ, οὐδὲ πῦρ καθαρτήριον, ἐὰν ὑπῆρχεν, ἤθελεν πλέον δυνηθῆ νὰ ἐξαλείψῃ, οὐδὲ σμίλη ν' ἀποτρίψῃ, οὐδὲ ὕδωρ νὰ ἐκνήψῃ.

Ἀνακεφαλαοῦμεν. Εἰ καὶ ἀντιφρονούντων φράρων, εἰ καὶ ἀντιμαρτυρούντων χρονογράφων, ὁ τότε ἐν Κρήτῃ ἀρμοστεύων ἦτο μισάνθρωπος ἢ ἀρνησιάνθρωπος. Μισάνθρωπος, ὄχι καθ' ὄν τύπον ἐπλαστούργησεν ὁ Μολιέρος τὸν Ἀλκῆστιν. ὄχι καθ' ὁ σῆμα ἐξιμαγείωσεν ὁ Σακεσπῆρος τὸν Τίμωνα, δημιουργήματα ταῦτα φαντασιώδη, ἀπεικότα, τραγελαφικά, ἀπίθα ἐκτὸς σκη-

νης. Τὸν ἀληθινὸν μισάνθρωπον οὔτε εἰς τὸ θέατρον θὰ δια-
 ζητήσης, οὔτε εἰς τὴν ἔρημον. Εἶνε ὃν πραγματικὸν, ζῆ καὶ
 πληθύνεται ἐντὸς τῆς κοινωνίας, διάγει ἄεργον ἐπὶ τὸ πλεῖστον,
 ἢ ἐργάζεται τὸ πονηρόν. Ζήτησέ τον ὄχι εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τοὺς
 ἀγρούς, ἀλλ' ἐντὸς πόλεων, ἐξόχως ἐντὸς πρωτευουσῶν· ζήτησέ
 τον εἰς μέγαρα, εἰς κοινοβούλια, εἰς συνελεύσεις, παντοῦ
 ὅπου φθόνος καὶ συκοφαντία, παντοῦ ὅπου δίψα ἐξου-
 σίας καὶ ἀργυρίων, ὅπου δοξομανία τὴν ἀφιλοπονίαν
 συνεταιρίζεται. Ἡ ἔρημος ἐγαλούχησε μεγάλους ἀναμορφωτάς,
 δὲν διδάσκει τὴν ἄρνησιν Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ναί· ὁ ἀπόγονος
 τοῦ φαρμακοπώλου ἦτο αὐτόχρημα ἀρνησιάνθρωπος, σκώληξ, ἐν
 τῷ μυελῷ τῆς κοινωνικῆς ὁπώρας στήσας τὴν φωλεάν, καὶ τοὺς χυ-
 μούς αὐτῆς ἀπορροφήσας ἐν παραβύστῳ. Ἐπειδὴ, πῶς ἄλλως θὰ
 χαρακτηρίσῃς ἄνδρα, ὅστις ἐκ προθέσεως εἰς μηδένα τοῦ ἀνθρω-
 πίνου γένους πιστεύσας, μηδὲ εἰς ἑαυτὸν ἐκείνον ἠδύνατο ἐπομέ-
 νως νὰ πιστεύσῃ; ὅστις μηδέποτε πιστεύσας, οὔτε κἂν ἠγάπησεν,
 ἀδιαχωρίστου οὔσης τῆς ἀγάπης ἀπὸ τῆς πίστεως; ὅστις μηδένα ἄλ-
 λον ἐπὶ γῆς σεβάσας, πλὴν τῆς Βενετικῆς Συγκλήτου, ὅθεν ἐξε-
 μύζει τὸ σίστημα τῆς φιλοδοξίας του, ἀπετάχθη εἰς τοὺς οἰκτηρ-
 μούς τῆς καρδίας, ἀπεστάτησεν εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς συνειδή-
 σεως, ἀπέγνω τοῦ ιδεώδους κόσμου τοὺς ὑπογραμμοὺς, οὔτω δέ,
 τὴν δεινότεραν τῶν αὐτοχειριῶν ἀποπειραθεὶς, αὐτόματος ἀπε-
 τέθη τῶν δύο τιμαλφεστάτων κτημάτων, τοῦ ἠθικοῦ ὄντος, τῆς
 ἐλπίδος καὶ τοῦ ἔλεους; Παρηγορεῖτο ἐνδομύχως, νομίζων ἑαυτὸν
 θεϊστὴν ἢ ἰουδαίζοντα. Ἀπάτη! Ἡ καλοκαγαθία, ἡ τιμότης,
 ἡ ἐλεημοσύνη, ἀρεταὶ τῶν ὁποίων ἡ προσποίησις παρ' ὀλίγον
 ἡγιοποιεῖ αὐτὸν εἰς τὴν φαντασίαν τοῦ συρφετοῦ, δὲν εἶναι προ-
 ἰόντα ἐφευρέσεως ἀνθρωπίνου. Τὸ καλὸν, τὸ δίκαιον, τὸ ἀληθὲς
 ἐδημιουργήθησαν ἀπὸ ἑνα τινὰ Θεόν, καὶ οὐρανόθεν εἰς τὴν
 γῆν κατήλθον. Τώρα, ὁ μὴ πιστεύων εἰς τὴν ἐπὶ γῆς βασιλείαν

τῶν ἠθικῶν τούτων ἀρχῶν, ἄρα πιστεύει εἰς τὴν ἐπουράνιον
 βασιλείαν τοῦ Δημιουργοῦ των;

Καὶ ὁμῶς—πρὸς αἰσχύνην τῶν πυρρῶνιστῶν καὶ τῶν μισαν-
 θρώπων—καὶ ὁμῶς, ὁ ἄπιστος, ὁ φιλύποπος, ὁ ἀγρυπνος οὗτος
 διπλωμάτης τοῦ Χάνδακος, αὐτὸς αὐτόθεν ἀναιρέσας τὰ ἴδια δό-
 γματα, εὔρηκεν εἰς τὴν γῆν ἕνα θνητόν, πρὸς ὃν νὰ παραδώσῃ ἁ-
 κεραίαν τὴν ἐμπιστοσύνην του. Ὁ φοῖνιξ αὐτὸς τῆς ἀξιοπιστίας
 ἐξήσκει ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ δούκως μαγνητικῆν τινα, καταπληκ-
 τικῆν ἐνέργειαν. Γνωστότατον ἦτο καθ' ὅλην τὴν Κρήτην τὸ ὄνο-
 μά του· τὸ πρόσωπόν του δὲν εἶδον, παρὰ τέσσαρες ἢ πέντε τὸ
 πολύ. Ἀλλὰ τὸ ὄνομα μόνον, αὐτὸ καὶ μόνον τ' ὄνομα τοῦ Σερ
 Ἰωανθὰν Μέμου ἐπλήρου φόβου καὶ τρόμου τὸ πάλα βασίλειον
 τοῦ Μίνως.

Εἰς τὰς δεσποτικὰς κυβερνήσεις, ἡ μὲν αὐλὴ εἶνε κοιλία, ἡ δὲ ἀ-
 στυνομία εἶνε ἐγκέφαλος τοῦ τέρατος. Ὁ Σερ Μέμος ὑπηρετεῖ καὶ
 ὡς ἀρχιγραμματεὺς τοῦ πρίγκηπος, καὶ ὡς πρωθυπουργὸς καὶ ὡς
 γενικός ἀρχιεοφύλαξ, καὶ ὡς ἀνώτατος τῆς ἀστυνομίας διευθυντής.
 Ἐὰν παραλείπεται καὶ τι ἕτερον ὑπόβρυγμα, θέλει μνημονευθῆ ἀκο-
 λούθως. Χάριν μακρὰς εἰς Περσίαν διατριβῆς, ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ βε-
 νετικῆς τινος διαπρεσβεύσεως, ὁ Σερ Μέμος ἐτήκετο ἀπὸ ἠπατίτιδα.
 Εἰς τὰ ἐντόσθιά του ἡ ἔκκρισις τῆς χολῆς κατειργάζετο ἀτάκτως, καὶ
 ἐπέφερε χαλεπὰ ἀνατυρβάσματα. Ἦσθιεν ἅπαξ μόνον τῆς ἡμέρας,
 τὸ δὲ γεῦμα συνίστατο ἐκ μιᾶς πτέρυγος ἀλέκτορος, δύο λεκίθων καὶ
 τεσσάρων οὐγγιῶν ἄρτου, πεφυρμένου μετὰ σακχάρους. Τὸν ἀρχι-
 γραμματέα τοῦτον ἡ ἀγοραία συνήθεια ἐκάλει Μυστικόν, ἀλλὰ τινὲς
 τῶν ἀστυνομικῶν ὑπαλλήλων, ἀποβλέποντες εἰς τὴν κίτρινωπὴν
 χροιάν καὶ τὴν λειψανοειδῆ μορφήν τοῦ ἀρχηγοῦ των, παρωνό-

μαζον αὐτὸν Νησιτικόν. Καίτοι ὅμως καχεκτικώτατος, ὁ Σέρ Μέμος ἦτο φιλοπονίας ὑπογραμμός. ἑπταποδιαῖος τὸ ἀνάστημα, πλατύνωτος καὶ μακροτράχηλος κατ' ἀναλογίαν, εἰργάζετο ἐπὶ δώδεκα, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπὶ δεκαπέντε ὥρας εἰς τὰς εἰκοσιτέσσαρας, διὰ τοιαύτης ἐπιμονῆς ὑποδουλῶν καὶ αὐτὰς τοῦ ἥπατος τὰς ἐπανάστασεις εἰς τὸν σιδηροῦν ζυγόν τῆς ἀστυνομίας του.

Ὅτε τὸ πρῶτον ὁ τεράστιος ἀρχιγραμματεὺς ἀφίκετο, ἡ ἀστυνομία τοῦ βασιλείου ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκευάστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου. Πρὸς ἀναπλήρωσιν, ἡ πρόνοια εἶχεν ἐφοδιάσει τὸν δεράποντα μὲ τὴν ἐπιδεκτικότητα τὴν συνθετικὴν, ἣς ὁ νοῦς τοῦ κυρίου ἔστρεφετο. Ναὶ μὲν πρὸ Μέμου τὸ δημόσιον εἰσόδημα ἀνέβαινε εἰς τὸ τριπλάσιον· ἀλλὰ τί ὠφελοῦν τὰ περισσεύματα, ὅταν δεκάκις τῆς νυκτὸς ὁ ὕπνος σου καρατομεῖται ἀπὸ τὸν ἀλλαγαμὸν τῆς ἀποστασίας; Πρὸ Μέμου, ἡ ἀστυνομία εἶρπεν ἀγεννῆς, χαμηλῆ· αὐτὸς τὴν ἀνήγειρεν, τὴν ἐξηγενέισε, τὴν ὠνόμασε Ὑψηλὴν Ἀστυνομίαν. Αὐτὸς ἐστὶν ὁ διοργανώσας τῆς χωροφυλακῆς τὰ σώματα, ὁ ἐντὸς πάσης μικρᾶς τε καὶ μεγάλης ἀρτηρίας τῆς νήσου εἰσαγαγὼν τὸ δίκην οὐρανοῦ τάγματος ἀόρατον στράτευμα τῆς κατασκοπείας· στράτευμα συγκροτηθὲν ἐκ Γραικῶν ἅμα καὶ Λατίνων, ἐκ χυδαίων ἐπίσης καὶ ἐξ ἀρχόντων, ἐξ ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ γυναικῶν, στράτευμα κυριοπόν, πολυόμιματον, πάμφυλον, τὰ ὑπομίσθια μέλη τοῦ ὁποίου ἐνήργουν ἄγνωστα πρὸς ἄλληλα, καὶ κατ' ἐντολὴν μονομερῆ, ὑπὸ τὸ ἀόριστον ὄνομα Λεγεῶν τῆς Σιγῆς. Αὐτὸς περιπλέων ὁ ἐφευρὼν καὶ τὴν λεγομένην Μέλαιναν Βίβλον, τὴν βίβλον εἰς ἀτελεύτητον ἀνεκδοσίαν προωρισμένην, τὸ ἀπόρρητον ἐκεῖνο τῶν ἀστυνομικῶν ἐλέγχων πρωτόκολλον, ὅπερ καὶ τυραννικὰ καὶ φιλελεύθερα πολιτεύματα ἔσπευσιν μὲ ἴσην φιλοτιμίαν νὰ κλέψωσιν ἀπὸ τὸν ἐφευρέτην... Μὴ μακρολογῶμεν. Ἡ φρὴν τοῦ Μέμου ἦτο χάος ἀχόρταστον τακτοποιήσεως, βυθὸς ἀπληστος κανονικότητος καὶ εὐθυμοσύνης. Διαυγὲς λογικόν, διαυ-

γέστερον λογιστικόν. Μόνον ἡ διαύγεια αὐτὴ ὁμοίαζεν εἰς τὸ φέγγος τῆς σελήνης, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξέρχεται, ὡς οἱ ἀστρονόμοι λέγουσιν, εἰμὴ ἀπὸ βάρανθρα, χαράδρας καὶ ἀβύσσους.

Ζεῦ, Ἰδαῖε Ζεῦ, πῶς ἐγκατέλειπες οὕτω τὴν γῆν τῆς γενετῆς σου, ὥστε καὶ Μελαινῆς Βίβλου γενέθλια νὰ ἐορτασθῶσιν ἐν αὐτῇ; Λοιπὸν δὲν ἤρκει τὸ πλῆθος τῶν συμφορῶν, ἔμελλε νὰ ἐπισυναφθῆ καὶ ἡ χαλεπωτάτη!

Ὁ ἐφευρέτης συνέταξε τὸ πρωτόκολλον μὲ συμβολαιογραφικὴν ἀκρίβειαν, κατὰ τάξιν ἀλφαβητικὴν, εἰς σχῆμα καταλόγου μυριοτόμου βιβλιοθήκης. Ἐλαβον θέσιν εἰς τὰς σελίδας του ὅλοι οἱ κάτοικοι, ἢ καὶ παρεπίδημοι, ἄνευ διακρίσεως γένους, φύλου, τάξεως καὶ ἡλικίας. Ὁ ἔλεγχος ἐσημείου μὲ περιληπτικότητα ἀξιόθαύμαστον, συγχάκις δὲ καὶ ζωγραφικὴν, πᾶν ὅ,τι ὑπὸ ἔποψιν ἀστυνομικὴν ἀνεφέρετο εἰς τὸ ἐγκαταγραφόμενον ἄτομον· παραδείγματος χάριν τὰ ἦθη, τὰ φρονήματα, τὴν διαγωγὴν τὰς καθόλου σχέσεις (τῶν ὑποκαρδίων μὴ ἐξηρημένων) τὰς ἐπισκέψεις, τὴν συνδιάλεξιν, τὴν οἰκιακὴν δαπάνην, τὰς περιοδίας, τὸν τεταγμένον τῆς θείας Κοινωνίας συμμερισμὸν καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ποσάκις ἀπὸ τὸν Αἶδην ὁ Ραδάμανθυς θὰ ἐξήλευσε τὴν συνοπτικὴν μέθοδον, τὴν λεπτολογίαν τοῦ Σέρ Μέμου! Τέσσαρα στοιχεῖα κεφαλαία τοῦ Ἰταλικοῦ ἀλφαβήτου A.C.P.S. παρὰ ἐκάστην ῥήτραν τεθειμένα, διεκρίβουν τὸ τμήμα τοῦ Λεγεῶνος, ὃθεν ἠρύετο ἡ Ἀστυνομία τὸ μήνυμα. Ἐκ τῆς ἐρμηνεύσεως τῶν στοιχείων ἐκείνων Amici, Confessori, Posta, Servitù, καταφαίνεται ὅτι εἰς τὸ τάγμα τῆς κατασκοπείας ἡ Σιγὴ ἐστρατολόγει τοὺς φίλους, τοὺς πνευματικούς, τοὺς ταχυδρόμους καὶ τοὺς ὑπηρέτας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ κατηγορίᾳ συμπεριλαμβάνοντο καὶ οἱ δῆθεν ἐπατείας χάριν, περιορχόμενοι κατὰ Σάββατον τὰ συσσίτια, τὰ οἰνοπωλεῖα, τὰ ἐργαστήρια, οἱ θυροκρουστοῦντες τὰς οἰκίας τῶν πολιτῶν. Εἷς ἀρχηγὸς, μόνος μύστης τῶν λειτουργιῶν τοῦ Λεγεῶ-

νος, προϊστάτο ἐφ' ἑκάστου τῶν τεσσάρων τμημάτων. Ὁ τμηματάρχης ἐτύγχανεν Ἰερεὺς ἢ λαϊκὸς ἀναλόγως πρὸς τὸ εἶδος τῆς ὑπηρεσίας του.

Εἶπομεν, ὅτι ὁ ἡπαίτης Μυστικός, καταπίνων τὸ ρᾶ τετράκις τῆς ἡμέρας, διέτριβεν ἄφαντος καὶ ἀόρατος εἰς Χάνδακα. Χάριν τοῦ καθιδρύματός του ὅμως ὁ οἰκουρικὸς βίος οὐδὲν ἐκώλυεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐγκύπτῃ κατὰρριζα εἰς τὰ ἀποκρυφότερα τῶν ἀποκρύφων σου, ἐκμισθῶν διὰ μὲν τὰ οἰκιακὰ τὸν ἐπιστήθιον φίλον, ἢ τὸν ἀδελφόν, ἐνίοτε καὶ αὐτὴν τὴν σύζυγον, διὰ δὲ τὰ τοῦ συνειδότης τὸν πνευματικόν, διὰ δὲ τὴν ἀλληλογραφίαν τὰ ταχυδρομικὰ γραφεῖα, τέλος δὲ τοὺς θεράποντας, τὰς θεραπαίνας, τοὺς ἀγρονόμους, τοὺς ψωμοζήτας διὰ τὴν καθημερινὴν λεπτομέρειαν τῶν ἀσχολημάτων σου. Ἐκαστος φθόγγος εἶχεν ἠχώ· ἢ πνοή σου προϋπελογίζετο μὲ ἀκρίβειαν ἀτμομέτρον· βήματα, βλέμματα, νεύματα, καὶ αὐτοὶ προσέτι, νομίζομεν, οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας σου, ἦσαν ἠριθμημένα ἐν τῷ καταστήχῳ μεθ' ἧς ἐντελείας δεύκτης ἀστρονομικοῦ χρονομέτρου σημειοῖ τὰ δευτερόλεπτα.

Ἄλλὰ δὲν περιορίζετο εἰς τὰδε μόνον ἡ ἀκάματος δραστηριότης τοῦ Μυστικοῦ. Καθὸ ἀντιπρόεδρος τοῦ ὑπὸ τὸν Δοῦκα ἐργαζομένου συμβουλίου, καθὸ ἰδιαίτερος γραμματεὺς καὶ ἐμπιστευμένος, καθὸ ἀρχιεοφύλαξ καὶ δημόσιος ἐπίτροπος ὁ Σερ Ἰωναθὰν ἔδωκεν ἐκ προοιμίων δείγματα θαυμασίας ἐμπειρίας. Θὰ ἀπαριθμήσωμεν αὐτὰ ἐν πρὸς ἕν ; Ὁ καιρὸς μᾶς λείπει. Δὲν κατέκτησε, δὲν ἐσφετερίσθη, δὲν ἐπαίξεν κατ' ἀρέσκειαν τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἀρχηγοῦ ; Τί πλέον ; Τί σπουδαιότερον ἀποκείται εἰς γραμματεῖα, εἰς πρωθυπουργόν ; Ὡ, ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ὁ φερώνυμος Ἰωναθὰν ἀφῆκεν εἰς τὰ χρονικὰ τύπον εὐνοουμένου, τὸν ὅποιον κρίμα νὰ μὴ ἔχῃσι πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τινες τῶν ὁμογενῶν. Οἷα ἐπιδεξιότης εἰς τὸ νὰ καθιστάνῃ ἀπαραίτητον καὶ ἀναπόφευκτον τὴν συνεργίαν του !

Οἷα ἀμίμητος εὐχειρία εἰς τὸ νὰ παριστάνῃ πρὸς τὸν δεσπότην τὴν καλητέραν τοῦ σχήματος πλευρὰν, ὑποκρύπτων μὲ περίσκεψιν κλέπτου τὴν δύσμορφον καὶ δυσάρεστον ! Οἷα ἐτοιμότης εἰς τὸ νὰ αὐτοσχεδιάξῃ συνωμοσίας ἢ ληστικὰς συμμορίας ἢ ἐμφυλίους θορύβους, ὅπως ἐξ αὐτοσχεδίου πάλιν, καὶ ὡς ἐξ ἴδιου θαύματος, διαλύει τὴν ἀταξίαν ! εἰς τὸ νὰ πλαστοουργῇ νυκτοκλοπὰς, ἐρπαγὰς, ἐκβιασμούς, ὅπως, ἀπολύων τὸν χρηστὸν ὑπάλληλον, ἀντικαθιστᾷ πλάσμα πειθηριώτερον ! — Ὡ τεράστιε Σερ Ἰωναθὰν Μέμε, φώστηρ ἀστυνόμων, διδάσκαλε ὑπουργῶν ! Ὅπόσων ἀγαθῶν πρόξενος θὰ καθίστασο καὶ ἐν τῷ προτύπῳ τῶν βασιλείων τῆς Ἀνατολῆς, ἐὰν τὸ πνεῦμά σου ἠγμάξεν εἰς τὰς ἡμέρας μας !

Τὸ Δουκικὸν ζεῦγος, κατὰ τὰ ἐπισωζόμενα ἔθιμα, ἔτρεφεν εἰς τὸ μέγαρον ἕνα ἡμιάνθρωπον, ὅστις πρὸς τὸ ἐπάγγελμα γαστριμύθου γελωτοποιοῦ, συνῆπτε μὲ ἴσην ἱκανότητα καὶ τὸ τοῦ κουρέως. Ὁ Φουρλάνος—οὕτω τὸ τέρας ἐκαλεῖτο—ἔχαιρε μόνος ἐν Χάνδακι τὸ προνόμιον τοῦ περικωδωνίζειν ἀτιμωρητὶ εἰς τὰ ὄτα τοῦ ἀυθέντου τοὺς λιβέλλους τῶν κουρέων, καὶ ἀντικρούειν μὲ κερτομίας δηγτικωτάτας τὰ ὑβριστικὰ προσφωνήματα τοῦ Δουκός. Μιᾶ τῶν ἡμερῶν ὁ βωμολόχος ἐξύριξε τὸν πρίγκηπα κεκαθεσμένον ἀπέναντι κατοπτροφόρου [σκευοφυλακίου.

— Ἀληθεύει, Ὑψηλότατε, ὅτι ὁ ταλαίπορος Σιγώνης δὲν βλέπει, παρὰ μὲ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ δὲν ἀκούει παρὰ μὲ τὰ σπιθαμαῖα αὐτῆς τοῦ Νηστικοῦ του ;

— Πρόσεχε ἀποτρόπαιον κτήνος, εἰς τὸ ξυράφι, καὶ παῦσε τὰ φλυαρήματα...! Ποῦ τὰ ἤκουσες αὐτὰ ; ἠρώτησεν ὁ Δουξ, ἀνορθώσας τὸ πρόσωπον, διεσμηγμένον ἐκ σαπωνίσματος.

Αἶ ! Ὁ κόσμος ὅλος βουκοινίζει, ὅτι ὁ Μαργαρίτης ἐκεῖνος τῶν πιστῶν καὶ τιμίων βοηθῶν ἀνέλαβε τὴν ἐντολήν νὰ καταστήσῃ τὸν Δοῦκα Κρήτης κωφότερον καρχαρίου καὶ τυφλότερον ἀσπάλακος.

Brutta bestia! ἐπεφώνησεν ὁ ἀντιβασιλεὺς ἀφεις γέλωτα ταλαιστικόν. Ἐὰν δὲν εἶχεν ὁ δοῦξ ἄλλην ἀκοὴν παρὰ τὴν τοῦ μυστικοῦ του, θὰ ἤκουεν ἴσως τώρα τὰς μωρολογίας σου; Ἐὰν δὲ τετυφλωμένος ἦτο ἀπὸ τὸν γραμματέα του, τάχα θὰ ἔβλεπε τώρα εἰς τὸν καθρέπτην, ὅτι τὸ κατάρατόν σου πριώνιον τὸν ἐκδερατίζει;

— Χᾶ, χᾶ, χᾶ! ἐκάγχασεν ὁ νάνος πλατύτατα, διακόψας τὸ ξύρισμα. Εἶτα δὲ ἀναλαβὼν τὴν κερτομίαν εἰς ἤχον γαστρομύθου.

— Ὅχι, εἶπεν, ὄχι, ὁ ὑψηλότατος δὲν ὀμιλεῖ μὲ τὰ σωστά του. Ἄρα δὲν θὰ ἔβλεπε τὴν μύτην του ξεκολλημένην ἀπὸ τὰ τανύματα τοῦ Μέμου, ἐὰν ἀληθινὰ ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τὴν εἰκόνα του εἰς τὸ ὕαλί;

Μὴ τὸ ἀστοχίσωμεν· ὁ ἀρχηγραμματεὺς ἦτο μόνος καὶ ἀποκλειστικὸς εὐνοοῦμενος τοῦ Δουκὸς, φαινόμενον ἐν τῇ χορείᾳ τῶν ἡγεμόνων σπανιώτατον. Ὅτι μὲν αὐτὴ χωρὶς εὐνοουμένων δὲν θὰ ἐνοστίμιζε, καθὼς ἐὰν μὴ ὑπῆρχον σφῆκες, μήτε μέλι θὰ ὑπῆρχεν ἴσως, τοῦτο πασίγνωστον. Ἄλλ' ἡγεμῶν διατρέφων ἓνα καὶ μόνον εὐνοοῦμενον δύναται νὰ παρομοιασθῇ εἰς παρθένον, κατὰ διαστολὴν τῶν ἀκολάστων γυναικῶν εἰς ἓνα καὶ μόνον ἐραστήν παραδίδουσαν τὰς κ λ ε ἰ δ α ς τῆς πλατωνιζούσης καρδίας.

Κατὰ δυστυχίαν, ὅταν ἡ παρθένος ἦνε πλουσία κληρονόμος, εὐρίσκει δυσκόλως εἰλικρινῆ καὶ τίμιον τὸν ἐραστήν. Ἀξίωμα ἀποδεδειγμένον ὡς δύο καὶ δύο κάμνουν τέσσαρα· οὐ εὐνοοῦμενος, ἢ εὐνοουμένη, ἐκεῖ χουλιάρα. Ὅσφ χρηστὸς καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ὅσφ φιλότιμος καὶ ἂν τύχῃ, ὅσφ ζηλωτὴς τῶν καθηκόντων του ὁ εὐνοοῦμενος ἂν ὑποληφθῇ, ἔσω βέβαιος, ὅτι θὰ δράξῃ τὴν εὐκαιρίαν ἀπὸ τὰ μαλλία, ἵνα ἀποχαιρετίσῃ τὴν πενίαν ἢ τὴν ἀσημότητα διὰ παντός. Δὲν ἐξαιροῦνται τοῦ κανόνος, παρὰ οἱ ἐρωτύλοι, οἱ ταινομανεῖς καὶ οἱ χαρτοπικίται. Πλὴν τῶν χαννάκων

τούτων ὁ κανὼν πορεύεται μὲ ὀρθίαν τὴν κεφαλὴν. Ἄλλὰ μὴ ὑπεραλωθῶμεν διὰ τοῦτο· οὕτως ἔσχον ἐξ ἀρχῆς, οὕτως ἔχουσι καὶ νῦν τὰ ὑπὸ τὸν ἥλιον. Ὁ Σὲρ Μέμος, εὐνοοῦμενος καὶ αὐτὸς ἐλέφ Θεοῦ, ἐδικαιολόγει τὴν χρῆσιν τῆς χουλιάρας του συχναῖς ἐκφωνῶν τὸ τοῦ Εὐαγγελίου «ὁ ἀναμάρτητος βαλέτω τὸν πρῶτον λίθον!» Διὰ τοῦ ἐπεφωνήματος τούτου μετακαθίζων εἰς τὰς πτέρνας τὴν συνείδησιν, κατεσίγαζε τὰ ἐνδόμυχα αἰτιάματα, καὶ ἐπανεπήδα λαιμαργότερος εἰς τὴν γαβάθαν.

Ὁ σφετερισμὸς τῆς δουκικῆς εὐνοίας ἀνήγετο εἰς ἑτερόκλητά τινα προηγούμενα τοῦ Μυστικοῦ, τὰ ὅποια δὲν εὐκαιροῦμεν ἐνταῦθα νὰ συναναφέρωμεν. Ἐσημειώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς μεταβολῆς προσωπικοῦ ἐν τῇ καθόλου ὑπαλληλίᾳ καὶ ὑπὸ τῆς ἀπομονώσεως τοῦ Δουκὸς, τῶν μεγάρων καὶ τῶν ἐν αὐτῷ. Τάφρος δυοδιάβατος ἀνέστειλε τὴν εἰσδρομὴν παντὸς ἐνδεχομένου ἀνταγωνιστοῦ. Ἐντεῦθεν ἢ εἰσαγωγή τῶν δύο ὑπευνοουμένων, ἀμφοτέρων πλασμάτων τοῦ εὐνοουμένου ἦτοι τοῦ ἀιδάρχου καὶ τοῦ ὑπογραμματέως (Segretario del gabinetto). Ὁ μὲν ἐπεφορτίσθη νὰ τηρῇ τὸν πρίγκηπα ἐν καταστάσει διαρκοῦς πολιορκίας, ἀπαγορεύων ἢ ἀναβάλλων τὴν εἴσοδον ὑπόπτων, ἐγκωμιάζων καὶ συνιστῶν παρὰ τῇ δουκικῇ οἰκογενείᾳ τὰ ἔργα τοῦ Μυστικοῦ, διασκεδάζων τὴν καταβολὴν τῆς ἀγορᾶς, κατασκοπεύων πράγματά τε καὶ πρόσωπα. Ὁ δὲ ὑπεσχέθη νὰ ἐμφιλοχωρῇ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ ἡγεμόνος, νὰ προερευνᾷ τὰ γράμματα, τάτε εἰσερχόμενα καὶ τὰ ἐξερχόμενα, νὰ καταγράψῃ ἱκετηρίους ἀναφορὰς, ἐνστάσεις, ἐγκλήσεις, ἀντιστάσεις· τέλος, ἀπὸ τὸ κιβώτιον τοῦ Στόματος τῆς Ἀληθείας νὰ ὑπεξαιρῇ πᾶσαν ἐνυπόγραφον ἢ ἀνόνημον καταμίνυσιν, ἀποκαλύπτουσαν τὴν σύστασιν καὶ τὰς λειτουργίας τῆς συμμορίας. Ὅλιγον κατ' ὀλίγον ὁ κύκλος τοῦ περιταφρεύματος ἐξηπλώθη. Ἡ ἀφανὴς καὶ ἀθόρυβος ἐκπολιόρκησις ἐπεξέτεινε τὰ χαρικώματα μέχρις ἑσχατι-

ῶν τοῦ βασιλείου, τὰς μὲν στρατηγικωτέρας θέσεις παραδοῦσα εἰς οἰκείους, τὸν δὲ διορισμὸν ὑποβαλοῦσα εἰς τίμημα. Ἡ καθίδρουσις τῆς Σιγῆς, καὶ ἡ εἰς Χάνδακα πρόσκλησις τοῦ Δὸν Πλασίδου, περὶ οὗ κατωτέρω, ἀνάγονται εἰς τὴν ἀναπλαστικὴν τούτην περίοδον. Μετ' οὗ πολὺ αὐτάνδρος ἢ ὑπαλληλία, ταμίαι, δικασταί, σύμβουλοι, ραϊκτορες, ἐπίτροποι, καστελλάνοι, ἄρματαλοι, δυτικὸν τε καὶ ἀνατολικὸν ἱερατεῖον, σύμπαντες, ἐνὶ λόγῳ, οἱ ἔμμηστοι τῆς ἐπικρατείας θεράποντες συνευρέθησαν, ἐνεργεῖα τοῦ Σερ Μέρου, συνηγμαλωτισμένοι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἄλυσιν, ἄλυσιν, τὰ δεσμὰ τῆς ὁποίας ἠγόρασε πᾶς ἕκαστος εἴτε ἀντὶ ἀργυρίων μετροητῶν, εἴτε ἀντὶ φιλοδωρημάτων (usanze), εἴτε ἀντὶ ἀρραβῶνων προσωπικῆς ἐξουθενώσεως.

Ἐκ τούτων συμπεράνε, οἷας τινὸς ἐντελείας εὐμοιρος θὰ ἦτο ἡ κυβερνητικὴ μηχανή, εἰς τὸν συναρτισμὸν, εἰς τὴν ὄρθωσιν, εἰς τὴν λειτούργησιν τῆς ὁποίας συνήρχοντο ὁμοζήλοι ἢ συνθετικὴ περίνοια ἐνὸς Μέρου, καὶ ἡ ἀναλυτικὴ μεγαλοφυΐα ἐνὸς Σιγῶνη.... Ἄλλὰ μὴ διακόπτωμεν!

Εἰς τὰ ψηλαφητώτερα. Ὁ εὐνοούμενος ἦτο, ἢ μᾶλλον ἤθελεν νὰ φαίνεται καὶ γενναῖος. Ἀφιλοκερδῶς δῆθεν πολιτευθεὶς, μετῆλθε δωρεὰν τὰ δύο ὑποδεέστερα τῶν ὑπουργημάτων του, ἀλλ' ὅμως ὑπὸ πρόσχημα μεγαλοδωρίας, τὸ εὐγνωμονοῦν ταμεῖον ἀπεζημίωνε τὸν ἐλευθέριον μὲ ἀντιμισθίαν τριπλασίαν κατ' ἔτος. Δὲν ἤρκεσαν τὰ κέρδη ταῦτα. Ὁ ἔμπειρος μεταλλεὺς εἶχεν ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς χώρας ἐξιχνιάσει χρυσορρόους πηγὰς, αἵτινες ὑπεξέφυγον εἰς τὰς ἐξορύξεις τῶν προκατόχων. Ἀπὸ τὸν ἐξῆς πίνακα τὸ κοινὸν θέλει διανοήσει τὸν ἀριθμὸν, τὸ εἶδος, καὶ τὸ ποσὸν τῶν εὐτελῶν κερδαρίων, ἅπερ ὑπεπορίζετο ὁ εὐνοούμενος ὑπὸ τὴν ἀλουργίδα τοῦ εὐνοοῦντος.

Κέρδη βέβαια

Τὰ τέσσαρα ὑπουργήματα	Δουκάτα	3,000
Διορισμοὶ Ραικτόρων, Συμβούλων, Καστελλάνων κ.τ.λ.	»	4,000
Τὸ σῶμα τῶν Ἀρματωλῶν contra gures	»	5,000
Ὁ Λεγεὼν τῆς Σιγῆς (ἐπίσχεσις μηνιαίων, κενὰ, πρόστιμα)	»	2,500
Μία τιμαριούχου δημοιούργησις	»	1,000
Ἐκμισθώσεις δημοσίων προσόδων καὶ τελωνείων	»	4,500
Ἀφέσεις ἐνόχων	»	2,200

Κέρδη τυχαῖα

Εἰς ἐκάστην ἀναγνώρισιν μητροπολίτου λατίνου	Δουκάτα	1,000
Εἰς ὑποψηφιότητα ὀρθόδοξου Πρωτοπαπᾶ	»	2,000
Αἱ δυτικαὶ καὶ αἱ ἀνατολικαὶ μοναὶ	»	2,000
Προμήθειαι εἰς τίτλους κομητῶν, εἰς παράσημα καὶ ἀριστεῖα	»	2,000
Δέκα κανονικάτα Λατινικὰ καὶ 42 ἑφημερίαι	»	7,200
Δῶρα Δουκῶς, Δουκίσσης καὶ Μεγάλης Κυρίας	»	1,000
Προσφοραὶ ὑπαλλήλων εἰς χρήματα, τροφίμα, ὑφάσματα κ.τ.λ.	»	3,500
Ἐξ ἐργολάβων ὁδῶν, γεφυρῶν, οἰκοδομημάτων	»	2,300
Παρὰ τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ πατριαρχείου (uobna mano).	»	300

Τὸ ὅλον Δουκάτα 43,500

Πρόδηλον, ὅτι ὁ συμμοριάρχης ἐξεπόρθει τὸ βασίλειον, ἰδιοποιούμενος χρηματικὸν ὀκταπλάσιον τῆς ἀντιμισθίας τοῦ εὐνοοῦντος.

τος καὶ ἀναλογοῦν εἰς τὸ τρίτημόριον τῆς ὅλης προσόδου τῆς ἐπικρατείας.

Ἐτερον δεῖγμα πολυπειρίας. Οἱ Προβεδουῖροι, καὶ ἐν γένει ἡ στρατιωτικὴ μερὶς τοῦ Χάνδακος καὶ τῶν ἄλλων πόλεων—ἀξιοσημείωτον περιστατικόν—εἴτε ὁσφρανθέντες πως τὴν συστηματικὴν ἐκμετάλλευσιν, εἴτε φθονήσαντες τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Ἰωναθάν, ὑπέβλεπον, ἀσυστόλως εἰς τὰς λέσχας ἐκακολόγουν καὶ κατέτρεχον αὐτόν. Ἀπέναντι τοιαύτης κακοβουλίας, ὁ Ἰωναθάν ἤθελε, πρὸς πᾶσαν ἐνδεχομένην του ὑπεράσπισιν, νὰ ἔχη τὰς χεῖρας παστρικάς. Ἐκ τῶν κονδυλίων τοῦ ἀνωτέρω πίνακος, οὐδέποτε εἰσέπραξεν αὐτὸς ἰδιοχείρως λεπτόν, οὐδέποτε παρέσχεν ἄμεσόν τινα ἢ πλαγίαν λαβὴν εἰς καταμαρτύρησιν. Διὸ καίτοι, ἐν ἔλλείψει Τύπου, βοησάντων ἐνίοτε κουρείων καὶ παντοπωλείων ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἐκμυζήσεων, ὁ ὑπατος ἄρχων, ἀγνοήσας μὲν, ἐν ἧ διατηρεῖτο ἀπομονώσει, τὰ διαθρολούμενα, πεποιθὼς δὲ εἰς τὴν ἕξ᾿ ἄλλον αὐτοῦ ὀξυδέρκειαν, καὶ εἰς τὴν τιμιότητα προσέτι τοῦ εὐνοουμένου, ἄλλως τε δὲ ἐπαναπαυθεὶς καὶ εἰς τὴν ἐντελῆ σιγὴν τοῦ στόματος τῆς Ἀληθείας, ὁ ὑπατος ἄρχων, ἤθελε τυχούσης ἀνάγκης, βεβαιώσει καὶ μὲ αὐτὸν τὸν ὄρκον τοῦ Σκέβολα, ὅτι ὁ Μυστικὸς, καὶ ἠθικῶς ἅμα καὶ διανοητικῶς μεγιστεύων, ἦτο, εἰμὴ ὑπέρτερος, τοῦλάχιστον ἰσόκληρος τοῦ ἑπταποδιαίου ἀναστήματός του.

Τίς λοιπὸν, ὁ εἰσπράττων; τίς ὁ τοκίζων; τίς ὁ ἐνεργῶν ἀντ' αὐτοῦ;

Ἐτερός τις φοίνιξ ἀφιλοκερδείας καὶ τιμιότητος· ὁ κόμης Πανσανίας Ἀβογάδος, συνεταῖρος, ἀρχιεπίτροπος καὶ μελλόγαμβρος τοῦ Σέρ Μέμου, μέγας ἀυλάρχης τοῦ Δουκὸς, εὐνοούμενος τῆς Δουκίσσης καὶ ὑπευνοούμενος τοῦ συζύγου της, *canavlier servente* (ἀρεσκὸς θεράπων..... λέξις ἀθησαύριστος εἰς

τὰ λεξικά μας) τῆς Μεγάλης Κυρίας, τῆς καὶ ἀνεψιάς τοῦ πρίγκηπος.

Ἐπάρχουσί τινα ζῆφα θαλάσσια ἄπερ κατὰ τὰς θηρευτικὰς ἐνέδρας προσλαμβάνουσι ὁδηγὸν καὶ κοινωνὸν ἕτερόν τι ζωῦφιον πανουργότατον, δι' οὗ δελεάζουσι τὰ θηράματα, καὶ διαπράττουσι τὴν θύραν ἐπιτυχῶς. Τοιαύτη, λόγου χάριν, ἢ μεταξὺ πίννης καὶ καρκινιδίου συμπεθεριά, τοιαύτη ἐπίσης ἢ συντροφία τοῦ καρχαρίου καὶ τινος τρίγλης. Ἐπὶ τὸν μανδύαν τοῦ ἐμπείρου εὐνοουμένου θὰ εὔρης ἀπαραιτήτως τὸν συμπέθερον. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τρίγλης μέρος μετήρχετο ὁ κόμης, καρχαρίας δὲ, τὸ στόμα κεχηνῶς, ὠπισθοπόρει ὁ ἀρχηγέτης τῆς Σιγῆς.

Εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ ζωῦφιου του ὁ Μέμος ἀνέδειξε τὴν αὐτὴν ἐμπειρίαν, ἣν καὶ εἰς πᾶν ἄλλο ἐπιχείρημα. Ὁ κόμης εἶχε γεννηθῆ διὰ τὸν Μέμον, ὡς ὁ Μέμος διὰ τὸν κόμητα. Τίς ἄλλος κράτης ἐπιτηδειότερος τούτου, θὰ ἤξευρε νὰ προσελκύῃ εἰς τοὺς βρόχους πλείονα πτηνά; Ἡ τύχη τὸν εἶχε προικοδοτήσει μὲ ὄλα τὰ πρόσοντα, τὰ πρὸς τὴν ὀρνιθοθήραν χρῆσιμα. Τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ἀυλάρχου. Τὰ εὐγενικώτατα γενέθλια του ἀνεγινώσκοντο ἐκ πρώτης ὄψεως εἰς τὸν μονοκόκκαλον αὐχένα, εἰς τοὺς δακτυλιαίους καὶ χιονοειδεῖς ὄνυχας τῆς χειρός, εἰς τὸν ἐπαγωγὸν μυωπασμόν του. Φιλάρεσκος τοὺς τρόπους, χοριτόγλωσσος τὴν προσαγόρευσιν, εὐειδὴς δὲ τὴν μορφήν, ἐχόρευεν ὡς ἄγγελος, μηδέποτε κορεζόμενος, κατέκτα καρδίας, μηδέποτε καρδιοκτυπῶν, ἔπαιζε τὸ πικέτον, μηδέποτε χάνων, ἐμονομάχει, μηδέποτε τραυματίζων ἢ τραυματιζόμενος. Αἱ κυρίαί τῆς αὐλῆς δικασταὶ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀαμοδιότῳτοι, εἶχον νυχθημερόν διὰ στόματος τὸ ὄνομα του, ἐνοχλοῦσαι πολλάκις τοὺς συζύγους μὲ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν πλεονοκτημάτων του. Τὰ κοράσια ἐξεθείαζον χαμηλοφώνως τοὺς στρατιωτικούς του μύστακας, τὰ ἰσόμετρα μέλη, πρὸ πάντων τὰς ἀνεπτυγμένας ἀναλογίας τῶν ὠμοπλατῶν, αἱ δὲ ἔγγαμοι ἐθαύμα-

ζον τὴν ἱπποτικὴν εὐκαμψίαν καὶ ἐλαστικότητα, τὸ ἐπιτετηδευμένον τῆς ἐνδυμασίας, τὴν χειμαρρῶδη πολυλογία, τοὺς ἐκ προθέσεως ἀνοστανάλατους χαριεντισμούς. Τέλος πάντων, αἱ γραιὶα χῆραι ἀπηύδουν πανηγυρίζουσαι καὶ αὐταὶ τὴν εἰς τὰς πασιέντσας ἀνεξάντλητον πολυμάθειαν. Ἄλλ' ἐὰν ἐμαίνοντο αἱ γυναῖκες, δὲν καθυστέρουν καὶ οἱ ἄνδρες. Θεσιθῆραι πάσης πόλεως ἰκέτευον τὴν μεσιτείαν του· ὑπάλληλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι τῷ ἐξήτουν προβιβασμούς, μεταθέσεις, αὔξισιν μισθοῦ, ἐνῶ δὲ ἱερεὺς γραικὸς ἢ Λατῖνος ἀνέβαινε, ἰδοὺ ῥαββῆς κατέβαινε τὰς κλίμακας τοῦ ἀρχοντικοῦ του. Χρειαῖζεται ν' ἀναφέρωμεν ὅτι τὸ ἡμισυ τῆς ταχυδρομικῆς γραμματοπῆρας ἀπηυθύνετο καθ' ἑκάστην πρὸς τὸν αὐλάρχην, ὅστις, μὴ εὐκαιρῶν νὰ λαμβάνῃ γνῶσιν τῶν ἐπιστολῶν, μετέδιδεν αὐτὰς ἀναποσφραγίστους πρὸς τὸν ἕτερον συμπέθερον, τῶν ἐξ ἀπορρήτων τοῦ Γαμπινέτου, τὸν καὶ Ἑλληνοδιδάσκαλον τῆς Μεγάλης Κυρίας... ; Τί τὰ πολλά ; Ὁ κόμης ὑπέλαμβάνετο ὡς factotum τοῦ βασιλείου, ἦτο δὲ καὶ πραγματικῶς τὸ θαῦθα τοῦ Χάνδακος, τὸ εἶδωλον τοῦ ὠραίου φύλου, τὸ καλλίστευμα τῆς αὐλῆς. Καὶ τίνα μὲν ἢ φθονερά σάλπιγξ τῆς ἀγορᾶς ἐναντίον του ὑπερεμέμφετο, τίνας κατὰ τὸν ὕστερον συρμὸν στολὰς ἔκοπτον αὐτῷ τὰ ψαλίδια τῆς κακολογίας, ὁσάκις ἔφιππος, τετανὸς, καμαρωμένος, βασιλικὰς ἀνταυγάσεις ἀκτινοβολῶν, διήρχετο ἀνὰ μέσον Δουκίσσης καὶ Μεγάλης Κυρίας τὰς τριόδους τοῦ Μεγαλοκάστρου, ταῦτα παρασιωπῶσι τὰ ἡμέτερα χρονικά. Ὅλοι ὅμως οἱ γρονογράφοι συμμαρτυροῦσι τὴν ἄκραν του ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ κοινωνίᾳ δημοτικότητα. Ἐν μόνον τῶν θρεμμάτων τοῦ παλατίου δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν χωνεύσῃ, ὁ γελωτοποιός. Ὅσάκις ὁ Φουρλάνος ἔβλεπε τὸν αὐλάρχην ἐξογκούμενον ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων του, βρενθυνόμενον ἐπὶ τῇ ὀρμαθίσει τῶν ἀριστειῶν.

— Χοίρειε φανλάρχα ! ἐπεφῶναι γαστριμυθῶν.... τὰς καταφιλήσεις τοῦ δούλου σου !

Ἄς σπεύσωμεν, ἐνόσω τὸ ἐνθυμούμεθα, νὰ σημειώσωμεν, ὅτι εἰς τὴν δημοτικότητα αὐτὴν, ἐὰν συνέτρεχον τὰ χαρίσματα τοῦ Ἄβογάρδου, ὅμως κατὰ λόγον κρείττονα συνήργει τὸ συμφέρον τοῦ ἐπιδόξου πενθεροῦ. Φήμη καθ' ὅλον τὸ βασίλειον εἶχε διαδοθῆ, ὅτι ὁ τὰ πάντα πληρῶν καὶ πλεῖστον ἰσχύων ἐν τοῖς μεγάροις δὲν ἐκαλεῖτο Μέμος, ὡς ἠρέσκοντο συκοφαντοῦντες οἱ στρατιωτικοὶ, ἀλλὰ Ἄβογάρδος. Ἡ ἔλευθέρα τοῦ αὐλάρχου εἴσοδος εἰς τὰ ἐνδότετα τῆς αὐλῆς, οἱ ἀποτιόμενοι τῶν στρατιωτικῶν σκοπῶν χαριετισμοὶ, τὰ ἐδαμιαία προσκυνήματα οἰκετείας καὶ ὑπαλληλίας, ἢ οἰκειότης μεθ' ἧς κατὰ τὸν περίπατον ὁ Νάρκισσος ὑπεδέχετο εἰς τὸν βραχίονα τὴν Ὑψηλοτάτην, μεθ' ἧς ἐντὸς τοῦ φορείου νῦν μὲν, δονίζων τὸ ἀνεμίστήριον, ἐδρόσιζε τὴν ὄψιν, αὐτῆς νῦν δὲ στεΐζετο μετὰ τὴν ἀνεψιάν της, χήραν πρό τινων μηνῶν, ταῦτα καὶ ἕτερα παραπλήσια ἐπεκράτουν τὴν διαφήμισιν ἐν τῇ κοινῇ γνώμῃ. Μὲ τοιοῦτό τι διαβατήριον ὁ αὐλάρχης ἐφοδιασθεὶς, Θεὲ τοῦ ἔλεους, τί ἐπὶ μίαν ἑξαετίαν εἰσέπραξεν εἰς τὸ τελωνεῖον του ! Ὅποσα καὶ ὀπόσα ἄλλα εἶδη ἐμπορευμάτων, πλὴν τῆς χρηματικῆς φορολογίας, δὲν εἰσεκόμισεν ὁ εὐλογημένος εἰς τὰς ἀποθήκας του ! Ἐν τούτοις ἐγονυμοποιοῦντο τὰ μετρητά. Ἐκ τοῦ χρηματικοῦ, μέρος μὲν βοηθεία τοῦ Ἑβραίου Λέβη ἐτοκίζετο πρὸς 50 ο)ο, ἐξ ὧν ὁ ἰσραηλίτης ὑπεξῆρει κατὰ σύνθημα τὰ εἴκοσι, μέρος δὲ διεβιβάζετο εἰς βενετίαν, πρὸς ἀπόκτησιν ἀγρῶν καὶ ἀγροκηπίων ἐν τῇ στερεᾷ. Τὸ λογιστικὸν τοῦ Σερ Μέμου ἦτο ἀκριβές, ἦτο ἀναμάρτητον. Μετὰ τεσσάρων ἄλλων ἐτῶν σύντομον βιομηχάνευσιν, ἢ ἐταιρία, κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς του, θά περιῆκεν εἰς θέσιν οὕτω prospera, ὡς ὁ ἐταιριάρχης ἔλεγεν, ὥστε νὰ ἐγκαταλείψῃ καὶ Κρήτην καὶ Κρήτας εἰς κρημνούς, ἀποπλέουσα εἰς τὴν μητρόπολιν μετὰ κέρδος ἀκαθαρτοκάθαρον, δρομάδην καλᾶζον πρὸς τὸ ἑκατομμύριον... Τότε δά, ὅποια πρόοφις παρήγορος ! ὅποια νόμιμος ἀντιμισθία εἰς τοσοῦτους κόπους ! Τότε,

τὸ μὲν μονογενὲς γεροντόπαιδον τοῦ Σέρ Μέμου, ἡ νῦν δωδεκαε-
τῆς καὶ ἤδη πενταποδιαία Teresina, θὰ ἀνηγορεύετο κόμησσα,
νυμφευομένη τὸν εὐσωμον εὐπατριδὴν· πατήρ τε δὲ καὶ θυγάτηρ
καὶ συμβία καὶ γαμβρὸς ὁμοῦ θὰ ἐγεύοντο ἐν εὐζωίᾳ καὶ ὑπολήψει
τοὺς καρποὺς τῶν ἰδρώτων τῶν ἀπεδεχόμενοι, καθὸ εὐεργέται
Κρήτης, τὰ εὐχαριστήρια τῆς Συγκλήτου, ἐπισωρεύοντες εἰς τὸν
ἀντιθάλαμον πρεσβευτῶν ἐπισκεπτήρια, καὶ εἰς τὸ ἀποβατήριον
τοῦ δουκικοῦ παλατίου εἰσορμίζοντες, κεγηῶτος τοῦ ὄγλου, μὲ
γόνδολαν, χρυσανάγλυφα ἐπὶ τῆς πρῶρης ἐπιδεικνύουσαν τὰ τρι-
σένδοξα ἀνθεμα τοῦ κόμητος, γόνδολαν, εἰς τὰ θολὰ καὶ βορβο-
ρώδη ὕδατα τῆς λίμνης κλαυρίζουσαν μελωδικῶς.

«Χρήματα, ἐμπρὸς τὰ χρήματα,
Κι' ὀπίσω μας τὰ κρίματα!».

• • • • •
Ὁ δὲ φράρος αὐτὸς, τὸ μεταξωτὸν ῥάσον τοῦ ὁποίου συρρίζει,
ἀεριζόμενον εἰς τὸν ἐξώστην τοῦ παλατίου, ποῖος εἶναι ;

Δὲν γνωρίζεις τὸν περιβόητον Δὸν Πλάτσιδον ! Εἶνε ὁ πνευ-
ματικὸς τοῦ μεγάρου καὶ τῆς γυναικειᾶς μονῆς, πρόεδρος ἢ ἀντι-
πρόεδρος τοῦ κριτηρίου τῆς Ἐξετάσεως, κύκηθρον πρώτης τάξεως,
παιπάλῃ ραδιουργίας καὶ κατασκοπείας..... τὰ ἐπίλοιπα ἀξιώ-
ματα ἐφεξῆς. Πλὴν τῶν ὑπαστυνόμων, μόνος ὁ τμηματάρχης οὗ-
τος τοῦ ἐν τῷ τάγματι τῆς Σιγῆς διαμερίσματος τῶν πνευματικῶν
κέκτηται τὸ ἐξαιρετικὸν δικαίωμα νὰ συνδιαλέγηται κατὰ πρόσω-
πον μὲ τὸν Ραδάμανθιν τῆς Μελαίνης Βίβλου. Οἱ ἄλλοι συγ-
κοινωνοῦν ἐγγράφως, καὶ εἰς χαρακτῆρας, μεταβαλλομένους καθ'
ἐξαμηνίαν.... Ἄλλὰ πῶς ἔτυχε νὰ μὴ γνωρίζῃς τὸν Δὸν Πλά-
τσιδον ; Ἐτερος θησαυρὸς ἀνεκτίμητος εἰς ἀνακτοβούλιον ! Αὐτὸς,
φίλε μου, πρὸς τοῖς ἄλλοις εἶναι καὶ ἐπαρχιακὸς ἀρχηγὸς (Pro-
vinciale) φοβεροῦ τινος καὶ μεγαλοδυνάμου τάγματος μοναχι-

κοῦ, συστηθέντος πρό τινος ἐν Ἰσπανίᾳ, καὶ ἀπαρτισθέντος ἐν
Ρώμῃ πρὸς κραταίωσιν τῆς παπωσύνης· εἶνε Ἰησοῦτης, καὶ
Ἰησοῦτης φανατικώτατος. Δύο κλειδίς, ἐκ συμπλόκων ὀδόντων
συγκεροτημένα, ἀνοίγουσιν αὐτῷ τὰς ἐπιθαλασσίας θύρας τοῦ
μεγάρου διὰ τὰς νυκτερινὰς συνεντεύξεις μὲ τὸν Μυστικόν· τὰς
δ' ἐπιλοίπους θύρας τῆς πόλεως ἀναστομοῦσιν αὐτῷ αἱ εὐλογίαι,
ἡ ἀγγελικὴ προσποίησης, ἡ στωμυλία, ἡ μαντεία, καὶ τις ἐχέκολ-
λος, λιβανομύριστος συμπεριφορὰ, ἀφαρπάζουσα ἐξ ἐφόδου τὴν
εὐμένειαν τῶν φιλεννύχων ἀρχοντισσῶν.

Τῷ ὄντι ὑπὸ τὴν καλύπτραν τῆς νέας ταύτης γνωριμίας
μας συνενθίσκοντο φῶρια δύο πρόσωπα διάφορα· ὁ μύστης τοῦ
Λουόλα, καὶ ὁ τμηματάρχης ἐπὶ τῶν πνευματικῶν. Τὸ τρίτον
πρόσωπον, τὸ τοῦ ἱερέως, ἐχρησίμευεν ὅ,τι πρὸς νέαν κενόφρο-
να χρηματίζει σύζυγος ἐβδομηκοντούτης.

Θὰ ἐπιληφθῶμεν τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ὑπουργημάτων του ;
Δύσκολον τὸ ἐπιχείρημα—Εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Σέρ Μέμου,
ἐπέχων θέσιν πρωτεύουσας, ὁ Δὸν Πλάτσιδος προσήνεγκε τὴν
ὑπηρεσίαν του, ὁρμώμενος ἐν ταυτῷ καὶ ἐκ συμφέροντος καὶ ἐξ
ἐμφύτου τινὸς ἔρωτος εἰς τὴν κυεῖαν. Ἐὰ καθήκοντά του ἦσαν
πάντως διάφορα τῶν τοῦ ἀυλάρχου. Καθὸ λειτουργὸς τῆς Ὑψη-
λῆς Ἀστυνομίας, καθὸ ἀπόρητος τῆς ἐξετάσεως δικαστῆς, ὄφει-
λε νὰ φοιτᾷ εἰς τὰς ἐφεσπερείας, λύων τὴν περιγλωττίδα ἐπὶ τὸ
ἀντιπολιτευτικώτερον, ἄδων, ψαλμωδῶν, χαρτοπαικτῶν ἢ μεθερ-
μηνεύων τὰς Γραφὰς, ἐξαρεσκευόμενος τὰς οἰκοδεσποίνας, κατη-
χίζων τὰ ἐκ πατρὸς ὄρφανὰ, καὶ τροποποιῶν τὴν μέθοδον τῆς
κατασκοπεύσεως ἀναλόγως πρὸς τὸ δυτικόν, ἢ ἀνατολικὸν δόγμα
τῶν οἰκητόρων. Ὁφείλε περιπλέον νὰ καταγράφη καθ' ἐκάστην
εἰς ἐπίτηδες κατάστυχον τὰς καταμηνύσεις τῶν ὑποκειμένων ἐξο-
μολογητῶν, χωριστὰ σημειῶν τὰ πλημμελήματα τῶν μετανοούν-
των, καὶ καταστρώων εἰς εἰδικὸν σημειωτάριον, τὰ παραπτωμά-

τια τῆς αὐτοῦ πανιερότητος τοῦ λατινεπισκόπου Κρήτης. Πλὴν τούτων, χρέος εἶχεν ὑπὸ ἱεροπραξίας πρόσχημα νὰ ἀναδιφᾷ φρουράν, κάτεργα, δεσμιωτήρια, νὰ δέχηται τὴν ὁροδοσίαν τῶν ἐν τῇ Σιγῇ στρατολογουμένων, τέλος δὲ, τὴν ἀλοιφήν τῆς ἐγλωσύνης, τὰς προσδοκίας μελλούσης σωτηρίας, τὴν πειθῶ τοῦ τρόμου ἢ τὴν ὑπόσχασιν ἀπολύσεως ἐναλλύγιθην μεταχειριζόμενος, ὡφείλε ν' ἀποσπᾷ ἀποκαλύψεις ἐπὶ τοῦ ἱκρίου τῆς ἀγχόνης.

Ὡσαύτως ἀσχολητικὰ ἦσαν καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ Ἰησοῦτου. Κηρύττων ἐπ' ἄμβωνος τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ὁ Δὸν Πλάτσιδος κατένυτε μὲν τὰς καρδίας τῶν ἀκροατῶν, ἐποίει δὲ καὶ ὑπερβριθῆ τὸν δίσκον τῆς ἐκκλησίας. Διεμοίραζεν ἐλεημοσύνας, ὡσάκις ἀπέκτα κῆπον, ἢ χωράφιον ὑπ' ἄλλο ὄνομα· ἀπένεμεν ἀφέσεις εἰς πάντα ἄλλον πνευματικὸν ἀπηγορευμένας· ἐψυχαγῶγει χήρας καὶ ψυχουραγοῦντας ἀγάμους, ἐπιδιώκων τὴν κληρονομίαν τῶν μὲ ἀποστολικὴν ἀφιλοκέρδιαν· παρεχώρει, ἀδρῶ τινι προστίμῳ καὶ ἀδείᾳ τοῦ ρωμαϊκοῦ Καλίφου, ἀθεμίτους γάμους· διένεμεν εἰς φονεῖς τὰ τῆς ἀγίας Ἐδρας σεπτὰ συγχωροχάρτια (indulgenze)· προεπαίδευεν Ἰησοῦτόπουλα ἐν θεοφόβοις οἰκίαις φραγγαρχόντων· ἐκτιζε, τέλος πάντων, ναῖδια, καὶ ἐγέμιζε τὴν πόλιν καὶ τὰ περιχώρα ἀπὸ πολυσυμβόλους σταυρούς.

Ἄλλ' ἐὰν θαυμαστή ἦτο ἡ δραστηριότης τοῦ Δὸν Πλατσίδου περὶ τὴν ἐκτέλεσιν ὑπηρεσιῶν, οὕτω πολυπληθῶν καὶ παμποικίλων, ἀπειράκις θαυμαστότερα ἦσαν τὰ θαύματα δι' ὧν ἐπερρόνυε τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα παρὰ τοῖς [κατοίκους τοῦ Μεγαλοκάστρου.

Ἐντὸς τῆς Ὑπαπαντῆς—Ἰταλικοῦ ναοῦ, τὸν ὁποῖον ἐξυπηρέτει ὁ γηραιὸς καπουτσίνος Δὸν Ἀββούντιος—ἐλατρεύετο ἄγαλμα ἐκ καρραρείου μαρμάρου, ἰνδαλματίζον τὴν Θεομήτορα, ἔργον, ὡς διεθρύλουν οἱ καλόγηροι, μαθητοῦ τινος τοῦ Μιχαλαγ-

γέλου. Πρὸς κτῆσιν τοιοῦτου καλλιτεχνήματος, ὁ ἐν Βενετία πρέσβυς τοῦ βασιλέως Ἐρρίκου Η'. εἶχεν ἀνεπιτεύκτως προσφέρει ἐν πλοῖον πολεμικόν. Ἀλλὰ τῆς καλλιτεχνίας τὰ προϊόντα ἐξετιμῶντο μετρίως εἰς Χάνδακα. Ἰκεσία τῶν ἐκεῖ ἀρχόντων, ἕτερα ἱμάτια ἐξυφασμένα προσετέθησαν ἐπὶ τῶν λιθίνων τοῦ ἀγάλματος, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἢ κακοζηλία ἐπεσώρευσε τοιοῦτον ὄγκον φορεμάτων, ὥστε, πλὴν τοῦ προσώπου, οὐδὲν ἄλλο ἀπέμενεν ἔμφανές. Δαπάνη τῶν κυριῶν, ἢ φορεσία ἀνεκαίνιζετο κατ' ἕαρον καὶ κατὰ φθινόπωρον, συμφώνως πρὸς τὸν ὕστατον συρμόν. Χρυσοκέντητος ἦτο ὁ χιτῶν, πολύτιμα τὸ ἀστροβολίζον διάδημα, τὰ δακτυλίδια, ἢ χρυσοῦ ἄλυσις, τὸ ὠρολόγιον, ὡσαύτως δὲ πεποικιλμένα τὰ ἐξ ἐρυθροῦ βελούδου ὑποδήματα· ἔστιλβον ἀπὸ κορυφῆς ἕως ποδῶν ὁ χρυσοῦς, τὰ πετράδια, τὰ ἀναθήματα. Ἀλλὰ τὸ πάντων ἀξιολογώτερον ἦτο τὸ μανδήλιον, ὄντως μοναδικὸν ἀριστοτέχνημα ὑφαντικῆς καὶ ποικιλικῆς, ἀντισηκῶνον ἴσως τοῦ κεκαλυμμένου ἀγάλματος τὴν ἀξίαν. Εἰς μίαν τῶν γωνιῶν τοῦ ἐπικρατιδίου ἐκείνου—τὸ ὁποῖον, ἄλλως, ἢ χάρις τῆς, ἕνεκα τῆς αὐτῆς κακοζηλίας, ἐκράτει μὲ θεατρικῆς ὀρχηστρίδος φιλαρέσκειαν—ἀνεπτύσσετο τὸ διττὸν οἰκόσημον τοῦ Ἰωακείμ καὶ τῆς Ἄννης ὑπὸ σχῆμα ζεύγους συνασπασομένων περιστρῶν. Αἱ πτέρυγες τῶν πτηνῶν ἐσπινθηροβόλουν, βρίθουσαι ἀπὸ χαλάζιον σμαράγδων καὶ ἀδαμάντων.

Ἡ ἠθογράφησις τοῦ Ἰησοῦτου θὰ ἀπαιτήσῃ νὰ φανερώσωμεν κατωτέρω, πῶς ἐδιδάχθη οὗτος τὴν θαυματοποιίαν, καὶ τίνι τρόπῳ τὴν μετήρχετο. Ἐὰν τὰ θαύματα τοῦ Σιγῶν ἦσαν, ἢ δὲν ἦσαν ἀλλότρια πρὸς τὴν ἐπιτηδειότητα τοῦ Δὸν Πλατσίδου, τοῦτο δὲν μᾶς διαφέρει. Ὅπωςδήποτε, εἰς τὰ θαύματα τοῦ

δευτέρου ὁ Δὸν Ἀββούντιος ἦτο καὶ μαθητὴς αὐτοῦ καὶ συμπράκτωρ καταλληλότατος.

Μὲ τὴν βοήθειαν τοιοῦτου συμπράκτορος ὁ Ἰησοῦιτης ἐπενόησε νὰ καταστήσῃ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ Ὑψίστου καταφανέστεραν πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ Χάνδακος, παρακαλῶν κατά τινας ἕξορτασίμους ἡμέρας τὴν Θεομήτορα ν' ἀποστάξῃ ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν της ζέοντα δάκρυα. Τὸ εὐπειθὲς μάρμαρον εἰσήκουσε πάντοτε τῆς δεήσεώς του. Σιδηροὶ κάγκελοι ἐκόλυσαν ἐκαστοτε τοὺς ἀλαλάζοντας ὄχλους ἀπὸ τοῦ νὰ πλησιάζωσι τὰ βλέμματα πρὸς τὸ ἄγαλμα· ἀλλὰ ἀνὰ πᾶσαν σταγόνα, τ' ἀρχοντικὰ ρινόμακτρα ἐμάνησαν, σπεύδοντα νὰ ἐμβραφῶσιν εἰς τὸ οὐρανόρρυτον κλαῦμα. Ἐνὸς μόνου δακρύου ἢ ἀπόμαξις κατήνοιγε πύλας Ἄδου. Μακάριος ὁ κάτοχος τῆς ἀνεκτιμήτου ἰκμάδος! Ὡστόσον, ἐνφ' ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀπέσπα πλείστας ὄσας ἀφωρισμένας ψυχὰς ἀρχόντων ἀπὸ τοῦ διαβόλου τοὺς ὄνυχας, οἱ ἐπίτροποι τῆς Ὑπαπαντῆς εἰσοδιάζον εἰς θαύμακτρον, πλὴν τοῦ κηρίου καὶ τῶν ἄρτων ὑπὲρ τὰ δισχίλια δουκάτα.

Ἐξ ἑνὸς χειρογράφου, τὸ ὁποῖον, ὁμοῦ μὲ ἄλλα ἔγγραφα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν μας, ἐξάγονται δεῖγματα περιεργότατα περὶ τοῦ πῶς ὁ ἐπαρχιακὸς ἀρχηγὸς τῆς Ἐταιρείας τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ἐν Κρήτῃ ἀντιπρόσωπος τοῦ καθαροῦ ἀγγελίου ἐκείνου, ὅπερ ὠνομάζετο Πῖος Ε', ἐρρῦθμιζε τὰ ἔργα καὶ τὰς ἡμέρας, συμφώνως πρὸς τὰς ἐκ Ρώμης ὁδηγίας του. Αἱ διατάξεις αὗται, παραδεδομέναι εἰς ἀπόκρυφον τετράδιον, διηρημένα δὲ κατὰ κεφάλαια καὶ ἄρθρα, ἀπῆρτιζον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Monita Secreta Societatis Jesu* (Ἀπόρητος Ὁδηγὸς τῆς Ἐταιρείας Ἰησοῦ) τὸ Ὑπόμνημα ἢ τὸν Κανονισμόν, πρὸς ὃν ἕκαστον μέλος τοῦ τάγματος ὄφειλε νὰ συμμορφώνη καὶ νοῦν, καὶ λόγον, καὶ πράξιν.—Ἐπιθυμοῦμεν νὰ λάβῃς ὁσμὴν

τινα τοῦ εὐαγγελικοῦ ἀρώματος, ὅπερ ἀποπνέει ἢ ἐν λόγῳ περιγαμνῆ; Διάτρεξε τὰ ἐπόμενα ἀποσπάσματα·

«Κεφ. α'. ἄρθρ. 7. Πρόσεχε νὰ ἐκμυζᾷς πάντοτε ἀπὸ τὰς χήρας ὅσα περισσότερα ἀργύρια ἐμπορεῖς, ἐγχαράττων καλὰ εἰς τὸ πνεῦμά των τὴν ἐσχάτην μας πενίαν (1).»

«Κεφ. ε'. ἄρθρ. 1. Πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν, δεόν νὰ ἐκλέγονται Πατέρες, προβεβηκότες μὲν ὀπωσοῦν τὴν ἡλικίαν, εὐρώστου ὅμως κράσεως, καὶ θελητικῆς συμπεριφορᾶς. Οὗτοι θέλουσιν ἐπισκέπτεσθαι τὰς χήρας, προσφέροντες τὴν συνεργίαν καὶ τὰ βοηθήματα τῆς Ἐταιρείας, μόλις καταλάβωσι κάποιαν καλὴν προαίρεσιν. Πρὸς δὲ τὰς χήρας, τὰς ἀποδεχομένας τὴν πνευματικὴν θεραπείαν μας, ἄς προσδιορισθῇ πνευματικὸς, ἐπιτήδειος νὰ τὰς διατηρῇ ἐν χηρείᾳ, ἐγκωμιάζων τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀγάμων, καὶ προὑποσχόμενος, μάλιστα μὲ βεβαιότητα διεγνώμενος, ὅτι διὰ τῆς χηρείας ἢ γυνὴ ἀποκτᾷ εἰσητήριον εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ὅτι, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κολάσεων τοῦ Καθατηρίου, ἢ χηρεία τῆς γυναικὸς εἶνε λύτρον ἀποτελεσματικώτατον (2).»

«Ἄρθρ. 2. Μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὁ ἐπιδέξιος πνευματικὸς θέλει συγκεντρώσει πάντα πόθον τῆς χήρας του εἰς τὸν κελωπισμὸν ἑνὸς τινος παρεκκλησίου ἢ ἐφεστίου ναϊδίου. Ἐνταῦθα δὲ καταναλίσκη αὐτὴ τὰς ἡμέρας της, προσευχομένη, ὑπισχνου-

(1) *Summum pretium a viduis semper extorquendum, inculcata illis summa nostra necessitate.*

(2) *Delegantur ad hoc opus patres provecctae aetatis, complexionis vivacis et conversationis gratae; ab illis visitentur viduae illae, et simul atque affectum aliquem erga Societatem ostendunt, vicissim opera et merita Societatis illis offerantur. Quod si acceptent et ecclesias nostras visitare caeperint, pros-*

μένη ἀναθήματα καὶ τάγματα πρὸς τὸν ἅγιον προσάτην, ἀδιοκόπως τὸ ναΐδιον ἀνθοκομοῦσα καὶ ἐπικοσμοῦσα. Τηουτοτρόπως θέλει ἀποφεύγει καὶ τὰς ἐπικινδύνους συναναστροφὰς καὶ τὰς ἐπισκέψεις μνηστήρων.»

«Ἄρθρ. 3. Φρονίμως καὶ ἀνεπαισθήτως βαίνων ὁ πνευματικός, θέλει τροποποιήσει πᾶν τὸ ἀφορῶν τὴν οἰκονομίαν τῆς πλουσίας χήρας του, εὐλαβούμενος, ἄλλως τε, τὰ πρόσωπα, τὸν τόπον, τὰς διαθέσεις, τὰς ἀτομικὰς προλήψεις.»

«Ἄρθρ. 4. Ἀνάγκη πᾶσα (ἀλλὰ σιγὰ, σιγὰ) νῦν ἀποσκυβαλισθῶσιν ὅλοι οἱ ὑπηρέται, οἱ μὴ μνηθέντες τὰ τῆς Ἑταιρείας, ἀντὶ δ' ἐκείνων νὰ κατασταθῶσιν ἄλλοι, ἀνεξελέγκτως τε καὶ προθύμως εἰς τὰς ὑφηγήσεις μας ὑπακούοντες. Οὕτω θὰ γνωρίζωμεν ἀκριβῶς πᾶν ὅ,τι λέγεται καὶ πράττεται εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς οἰκογενείας.»

«Ἄρθρ. 6. Ἡ χήρα θὰ ἐξομολογῆται καὶ θὰ κοινωῆ συχνότατα, ἢ δὲ ἐξομολόγησις ἔσται ὅσον οἶόν τε ἀπερίφρακτος, διαχυτική, ἐμπιστευτική, ὅπως ὁ πνευματικός ἐμβατεύῃ εἰς τοὺς μυχαιτάτους διαλογισμοὺς τῆς μετανουήσεως, καὶ ἐπισταθμίξῃ τῶν πειρασμῶν τῆς ἐμβροίθειαν.»

«Ἄρθρ. 9. Ὁ πνευματικός, εἰς τὸ συμφέρον τῆς χήρας δῆθεν διαφερόμενος, θὰ τῇ προτείνῃ ἐκ διαλειμάτων γάμους μετ' ἀνδρας, κατὰ τῶν ὁποίων ἡ χήρα αἰσθάνεται ἀπέχθειαν, θέλει

---

piciatur eis de confessario, a quo bene dirigantur praesertim in ordine ad constantiam in statu vitali, enumerando et laudando illius fructus et felicitatem; cerloque spondeant et tamquam obsides promittant aeternum meritum hac ratione conquiendum, et efficacissimum esse remedium ad purgatorias paenas evitandas.

δὲ ἐξεικονίζει μετ' ἀπεχθέστερα χρώματα τοὺς ἀνδρας, πρὸς οὓς ἡ χήρα φαίνεται πως ἐπιρροπής.»

«Κεφ. ζ'. Ὁ πνευματικός θὰ παρακινή τὰς χήρας νὰ δαπανῶσι τὸ εἰσόδημά των ἢ ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας των, ἢ εἰς δόξαν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Παναγίας, ἢ εἰς τιμὴν τοῦ ἐκλεχθέντος ἀγίου των, ἢ εἰς εὐτρεπισμὸν τῆς ἐκκλησίας, τοῦτο δὲ μέχρις οὗ ἀπογυμνώσῃ αὐτὰς ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὰ πρωτόλεια καὶ τὰ σκύλα τῆς Αἰγύπτου..... donec spoliis plerisque et primitiis Aegypte sint exutae.» «Ἄς δίδῃ ἡ χήρα δις τοῦ ἔτους ἔνορκον ἀγαμίας ὑπόσχεσιν, καὶ ἅς ἀπαγορεύηται αὐτῇ νὰ φοιτᾷ εἰς ἔφημερίας ἄλλας, πλὴν τῶν ἡμετέρων.»— «Ἄνωθεν ἔστιν ἐξαποστελλόμενος ὁ ἐκ τῆς Ἑταιρείας μας πνευματικός· πᾶς μὴ ἡμέτερος, πλημμελής καὶ ἀναξιόλογος.»— «Τότε δὲ ὁ πνευματικός θὰ διατρανώσῃ πρὸς τὴν Ἑταιρείαν τὸ μέτρον τῆς δεινότητός του, ὅτε ἡ χήρα προσεγγίσῃ εἰς τὴν ἐσχάτην ὥραν τοῦ Βίου.»

«Κεφ. η'. Ὁ πνευματικός θὰ παρακινή τὰς μητέρας νὰ φέρωνται τραχέως πρὸς τὰ ἄρρενα τέκνα των, ἐνῶ αὐτὸς, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς μητρὸς, θὰ τὰ παρηγορῇ καὶ περιθάλλῃ, ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ, ὅτι, οὕτω ψυχαγωγούμενα, αὐτὰ τε καὶ ἡ περιουσία των θὰ συνεισφέρωσι ποτε εἰς τὴν Ἑταιρείαν. Ὡς δὲ πρὸς τὰ κοράσια, ὁ ἔμπειρος πνευματικός θέλει μεταχειρισθῆ σύνολον τῆς πειθοῦς τὴν πανολίαν, ὅπως τὰ καταφέρῃ νὰ ζητήσωσιν αὐτομάτως τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος τὰς μακαριότητας. Τοῦτ' αὐτὸ καὶ περὶ παίδων, οἵτινες νηπιόθεν ὁμοῦ μετὰ τὰ δόγματα τῆς πίστεως θὰ ἀποστηθίζωσι τὸ ἀξίωμα, ὅτι χωρὶς ἰερωσύνης, καὶ μάλιστα χωρὶς τῆς ἡμετέρας χειροτονήσεως, πῦρ γεέννης περιμένει μετὰ θάνατον καὶ τὸν πιστότατον χριστιανόν.»

«Κεφ. θ'. ἄρθρ. 5. Οἱ εὐνοούμενοι τῶν ἡγεμόνων, καὶ οἱ θεράποντες τῶν εὐνοουμένων καθίστανται ἡμῖν ἀναγκαῖοτατοι, ἵνα μανθάνωμεν παρ' αὐτῶν τ' ἀπόρρητα βουλευμάτα τῆς αὐλῆς,

καὶ τὰς διαθέσεις τῶν μεγιστάνων. Ἐξευμενίσατε, λοιπὸν, τοὺς μὲν εὐνοουμένους μὲ προθύμους ἐξυπηρετήσεις, μὲ παντοῖα δείγματα ἀφοσιώσεως, τοὺς δὲ οἰκείους καὶ τοὺς ὑπηρετάς μὲ μειδιάματα, μὲ κολακείας, μὲ δῶρα».

«Ἄρθρ. 7. Τὴν κατάκτησιν τῶν ἡγεμονίδων καὶ τῶν ἀνωτέρων κυριῶν, διευκολύνουσι θαυμασίως αἱ θεραπειαίτιδες. Θηρεύσατε, λοιπὸν, ὅσον τάχος τὴν εὐμένειαν τούτων, ὅπως, ἀθέατοι χειραγωγούμενοι, παρεισδύσῃτε εἰς τὰ ἄδυστα καὶ τὰ ἀπρόσιτα τοῦ μεγάρου.»

«Κεφ. ιβ' ἄρθρ. 4. Ὅσα περὶ χηρῶν παρηγγέλθησαν, ταῦτα περὶ ἐμπόρων καὶ τραπεζιτῶν, ταῦτα δὲ καὶ περὶ ἰδιωτῶν, πλουσίων μὲν καὶ ἐγγάμων, ἀλλ' ἀτέκνων, ὧν τὴν κληρονομίαν δύναται ἡ Ἐταιρεία νὰ ἰδιοποιηθῇ, ἐὰν ἐκπληρωθῶσι φρονίμως αἱ ἀνωτέρω διατάξεις..... a quibus Societas exasse haereditatem acquirat, si prudenter haec praxes executioni mandentur.»

«Κεφ. ιζ'. ἄρθρ. 5. Ἐπωφελὴς ἡμῖν καθίσταται ἡ μεταξὺ ἀρχόντων καὶ μεγιστάνων διχόνοια. Ἐχετε πρόχειρον αἰετοπετραν τινὰ σκανδάλου. Ἐωσοῦ μὲν οὗτοι διατελέσωσι μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἡμεῖς θέλομεν γονιμοποιῆσαι τὴν ἔριδα ἐπ' ἀγαθῷ ἡμετέρῳ· μόλις δὲ δεῖξωσι διάθεσίν τινα πρὸς τὴν συμφιλίωσιν, ἡμεῖς, προλαμβάνοντες, θέλομεν θηρεύσει τὴν τιμὴν συμβιβαστῶν.»

Εἰς τὸ τέλος τοῦ τετραδίου ἀπομένουσι τέσσαρες σελίδες τῆς μεμβράνης ἄγραφοι. Ἐν τῇ δευτέρῃ τούτων ὁ Δὸν Πλάτσιδος εἶχεν ἰδιοχείρως προσαρτήσει τὴν ἐπομένην περιπτώσιν συνειδήσεως (casum conscientiae):

«Εἰς τινὰς ποτε περιπτώσεις ἐπιτρέπεται πρὸς ἱερομόναχον ν' ἀποθέσῃ τὸ ῥάσον, χωρὶς νὰ περιπέσῃ εἰς ἀφορισμόν; — (Κεῖμε-

νον) Si habitum dimittat, ut furetur occulte, vel fornicetur.»

Τοιαῦται φράσεων λύσεις εἶναι ἀνεπίδεκτοι ἐξελληνίσεως.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον θὰ παρερχόμεθα ἐν σιγῇ καὶ διάφορα ἄλλα χαρακτηρισματα τοῦ Ἰησοῦτου. Ἄλλ' ἐν τῇ ἀβεβαιότητι, ἐὰν ἡ μνήμη του θὰ ἐπανέλθῃ ἐπὶ σκηνῆς, δὲν δυνάμεθα νὰ παρασιωπήσωμεν τὸ μέσον, δι' οὗ ἐπορίζετο τὴν μεγίστην ἴσως ὠφέλειαν εἰς τὴν πολιτείαν του.

Ὁ τυχοδιώκτης ἐκατηλεύθη πάντοτε τὴν δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν ἀμάθειαν. Οἱ ἀναλφάβητος ἐκεῖ καὶ ἀγύρτης. Κατὰ τὴν ἐν Ῥώμῃ μακρὰν αὐτοῦ διατριβὴν μαθητεύσας ὁ Δὸν Πλάτσιδος παρὰ τῷ περιβοητῷ Ἰερωνύμῳ Καρδάνῳ, ἐδιδάχθη τὴν δικαστικὴν ἀστρολογίαν, τὴν χειρομαντείαν, καὶ τινὰς τῶν ἄλλων ἀποκρύφων ἐπιστημῶν. Προεπιγνοὺς ἀπ' ἀρχῆς τὴν ὠφέλειαν, ἣν εἰς τὸ Ἰησοῦτικὸν στάδιον ἤθελεν ἀρυσθῆ ἐκ τῆς ἀσκήσεως τοιοῦτου ἐπιτηδεύματος, ἐνέκυψεν ἐν ταῖς μελέταις ἐκεῖναις μὲ προθυμίαν οὕτως ἀνένδοτον, ὥστε μετὰ πενταετίαν ὑπερέβη οὐ μόνον τοὺς συχολαστάς, ἀλλὰ γε καὶ αὐτὸν τὸν διδάσκαλον. Ὁ Πλάτσιδος διεξῆλθε τὴν Τετράβιβλον τοῦ Πτολεμαίου, ἀντέγραψε τὸν Τριμέγιστον Ἐρμῆν, τὸν Πρόκλον, τὸν Πορφύριον, καὶ ἐσχολίασε τὸν Ἀργολον. Ἡ πρακτικὴ βυσσοδόμησις τῆς οὐρανοῦ μηχανῆς ἀπεκάλυψεν αὐτῷ μυστήρια, ἀπρόσιτα καὶ αὐτοῖς τοῖς Χαλδαίοις. Ὁ μάντις ὑπερηφανεύθη ἐπὶ τῇ σοφίᾳ του. Συνθέσας ἀστρολάβια καὶ ὠροσκοπεῖα κενά, τὰ μὲν διὰ τοὺς ἄνδρας, τὰ δὲ διὰ τὰς ἐγκύους γυναῖκας, τὰ δὲ διὰ τὰς παρθένους, ἀλλὰ δὲ γενικώτερα διὰ τὰς πόλεις καὶ τοὺς λαοὺς, προεμάντευσεν εἰς τὰ κινήματα τῶν ὑπεργείων σωμάτων τὰς τύχας ἀτόμων καὶ ἐθνῶν, τὰ ἄδηλα τῆς Εἰμαρμένης, τὰς περιπετείας τῆς μελλούσης ζωῆς. Εἰς τοῦτο δὲ μὴ ἀρκεσθεῖς, συνέλαβε τὴν ἀσεβεστάτην ἰδέαν νὰ κατασκευάσῃ ὠροσκοπεῖον καὶ δι' αὐτὸν ἔτι τὸν Σωτῆρα Χριστόν.

Διὰ τοιούτου ἐργαλείου ὁ ἱερομόναχος ὑπεμαντεύετο τί καὶ τί ὁ Ὑῖος— ὁπόταν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἤθελε καθίσει ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς—ἐπεφυλάττετο νὰ κρίνῃ περὶ τοῦ μὲν καὶ περὶ τοῦ δέ, πρὸς τίνα ἄγγελον, ἢ πρὸς τίνα διάβολον ὀνομαστί ἐμελλε νὰ παραπέμψῃ τὴν ψυχὴν ἐκάστου. Ἡ φήμη διεσάλπισε ταχέως τὴν ἀστρολογικὴν ἀνακάλυψιν. Ὁ ἐφευρετὴς ἐθανυμαστώθη, ταῖς δὲ πρεσβείαις τοῦ ἐν ὁσίοις καρδιάλεως Συλβίου, ὁ Δὸν Πλάτσιδος προεβιβάσθη εἰς τὸν ἀνώτερον Provinciale βαθμὸν.

Πρὸς πάντα ἄλλον φένακα ἢ συμμαχία τοῦ ῥάσου καὶ τοῦ ὄροσκοπείου ἤθελεν ἐπαρκέσει. Τῷ ὄντι, μὲ τοιαῦτα ἐπινοήματα ὁ Πλάτσιδος ἐποίει ἐπὶ τῶν προβάτων τῆς ποίμνης του σημεῖα καὶ τέρατα. Ἄλλ' εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς τότε ἐπικρατούσης ἀβελτερίας ὄρους ἢ τόλμη τοῦ ἀγύρτου δὲν ἀνεγνώριζεν. Ἀπὸ τὴν μαντικὴν τῶν ἀστέρων κατέβη εἰς τὴν τῆς χειρός. Ἡ σοφία τῆς παλάμης τῷ ἠνέφξε στάδιον εὐρύτερον. Καί, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἠπατήθη. Οὐδὲν ἴσως ὑπερεκορύφωσεν αὐτὸν ἐν τῇ κοινῇ ὑπολήψει μᾶλλον τῆς χειρομαντείας, τὴν ὁποίαν, ἄλλως, μετήχοτο μὲ φιλαρέσκειαν καὶ χαριτογλωττίαν μαγευτικά. Ὡ, ἡ χειρομαντεία ἐξῆπτεν, ἡ χειρομαντεία ἐπυρπόλει τὰς φρένας γυναικῶν, παίδων, ὑπηρετῶν. Ἐνα καὶ μόνον τῶν οἰκετῶν τοῦ παλατίου ἐμόχησε ματαίως νὰ συνυποτάξῃ εἰς τὸν ζυγὸν τῆς γοητείας του. Καίτοι γελωτοποιός, ὁ Φουρλάνος ἀνεμυχθίζετο τοὺς δεισιδαίμονας. Ὑπὸ τὸ κωδωνοφόρον τοῦ ἐπαγγέλματός του πιλίδιον, ὁ κυφόνωτος νάνος ὑπέκρυπτε τοσαύτην ἀνεξαρτησίαν πνεύματος, ὅσην τε καὶ φιλέκδικον αὐθάδειαν, ἐξ ὧν παρορμώμενος, ἀνταπέδιδε τοῖς εὐμοιροτέροις πολλαπλασίονα τὰ πρὸς αὐτὸν ἀδικήματα τῆς μητροιασάσης φύσεως. Ὁ Φουρλάνος ἀπέκρουσε πάντοτε καὶ δῶρα, καὶ λαχνεύματα, καὶ θωπεύσεις μὲ ὑψηλαυχεναίαν, τὴν ὁποίαν εἴθε εἶχον μιμηθῆ οἱ ὑπὸ τὸν κύριόν του ὑπηρετήσαντες δικασταί, ἐντὸς δὲ τοῦ χαρσκόματος τῆς προσποιητῆς μορίας ἐμφρουρηθεῖς,

ἔλαβε τὸν Ἀββᾶν πρὸ πάντων, καὶ τὰς τούτου μαγγανείας. ὡς σύνηθες ἀντικείμενον τοῦ κυνισμοῦ του. Ἀλλὰ τὰ βέλη ἐπιπτοῦ χαμαὶ ἀπρόσκοπα. Ἦτο πῆλημα ἀδιάτρητον ὁ χαλκοῦς θώραξ τοῦ Ἀββᾶ. Ἀφ' ἐτέρου, ὁ χειρόμαντις, εἰς τὸ πείσμα καὶ Φουρλάνου καὶ Προβεδούρων, εἶχεν ὑπέρμαχα τὰ μᾶλλον φιλόθηρα, εἶχεν εἰς ἐπικουρίαν του πρόχειρα τὰ ἀθώωτερα μέλη τῆς κοινωνίας. Ὅσαίς παρέλειπε κατὰ τύχην νὰ ἐπισκεφθῆ ἐν τῇ ὠρισμένη ἡμέρᾳ ἐν τι τῶν ἀρχοντικῶν παλατίων, ἀμέσως ἐξεπέμποντο ταχυδρόμοι, ἐγγραφον κομίζοντες τὴν ἀνάκλησιν· οἰκοδέσποινα δὲ μετὰ παρθένων καὶ θεραπαίνων προϋπεδέχοντο εἰς τὰς κλίμακας τὸν λειποτακῆσαντα, φέρουσαι τὰς μὲν παλάμας εἰς μάντευσιν προτεταμένας, τὰ δὲ χεῖλη πρόθυμα εἰς χειροφίλημα. Ὁ Δὸν Πλάτσιδος εἶχεν ἱπποτικὴν τὴν συμπεριφορὰν, πλεονέκτημα καὶ τοῦτο ἀνοῖγον ἰδιαιτερον μονοπάτιον εἰς τὰ τῶν οἰκοδεσποινῶν ἀναχωρητήρια. Ἀνασύρων ταχέως τὴν δεξιάν, προσεκόλλα αὐτὸς ἀπ' ἐναντίας τὰ χεῖλη ἐπὶ τῶν ἄβρῶν δακτύλων, μετὰ τινος δὲ νέας προσκλήσεις ἔδιδεν ἕναρξιν εἰς τὸ χειροσκόπημα. Ὅποια, τότε, ὁπόσα ὄνειρα καὶ μυστικά δὲν ἐμάντευεν ἐκ τῶν γραμμῶν τῆς παλάμης ὁ περιπόνητος! Ἐπικαλούμενος τὴν μαρτυρίαν τῆς Γραφῆς «Κύριος ἐν χειρὶ ἀνθρώπου σημειοῖ,» προεμηνύετο, ὄχι μόνον τὸν τρόπον τοῦ ἀνορύττειν θησαυροὺς κεκρυμμένους, καὶ ἀνευρίσκειν τὰ ἀπολωλότα σκευή, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐξεικάζειν ἐπὶ τὰς κλίσεις, τὰ πάθη, τοὺς πόθους, τὰ ἐλαττώματα, προσορίζων τὴν ὥραν τοκετῶν, καὶ τὸ φύλον τεχνησομένων, προβλέπων τὰς ἐνδεχομένας νόσους, προαγγέλλων τὴν ἐποχὴν, τὸν τόπον, τὸ εἶδος τοῦ μέλλοντος θανάτου. — Ἡ μαντευτικὴ, ἐνισχυθεῖσα παρὰ τοῦ Ἀββᾶ, ἀπέκτησεν εἰς Χάνδακα πολλοὺς θειασώτας καὶ κοινωνοὺς. Ἴσως δὲ χαρισθεῖσα εἰς τὴν σοφίαν τοῦ ἀντιπροέδρου της, ἔπαυσεν ἔκτοτε καὶ ἡ Ἐξέτασις νὰ κλητεῖται παρ' ἑαυτῆ μαγίσσας, ἀγυρτίσας καὶ στρήγλας.....

Ἄλλ' οἱ ἐγκάτοικοι τοῦ παλατίου μᾶς περισπῶσιν ὑπὲρ τὸ δέον. Καρὸς νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ πράγματα. Ἄλλως, ἐπέστη ἡ ὥρα τῆς ἐπισήμου ὑποδοχῆς. Εὐγενεῖς ἐκ Χανίων, καὶ Ρεθύμνης, καὶ Σιτείας, ὑπάλληλοι ἐν τελείᾳ στολῇ, ἀξιωματικοὶ ἐκ Σούδης, Κισσάμου καὶ Μεραμβέλλου, πλοίαρχοί τε καὶ ὑποναύαρχοι ναυτικοῦ, ταγματάρχαι, δικασταὶ καὶ ραϊκτορες, καὶ ἱερατεῖον, καὶ Ἑβραῖοι μετὰ ραββῆ, ἅπαντες μιᾷ τῇ προθέσει πρὸς τὰ μέγαρα συναπευθύνονται. Ἦδη οἱ κομιστὰι τῶν ἀρχοντικῶν φορεῶν συνωθοῦνται, ἀλλήλοισ περὶ προελεύσεως ἀμιλλώμενοι. Οἱ ἴπποι τῶν σωματοφυλάκων, φρυάττοντες καὶ τετραποδίζοντες, ἀνεγείρουσι στρόμβους κονιοροῦ. Ἐνῶ δὲ σάλπιγγες κλάζουσιν ἐντεῦθεν, καὶ τύμπανα κροταλίζουσιν ἐκεῖθεν, καὶ ναῶν κώδωνες κατακωφοῦσι πανταχόθεν τὴν ἀκοήν, αἱ κανονοσοιχία τῆς Βηθλεὲμ καὶ τοῦ Μαρτινέγγου διαγγέλλουσι καὶ Αἰγαίου πέραν, ὅτι ἐπίκειται τοῦ ἀντιβασιλέως ὁ περιπόθητος ἐμφανισμός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἐν τῷ ἀναγνῶναι τοὺς νεωτέρους τοῦ Βυζαντίου ἱστορικούς, ἐνθυμούμεθα συχνάκις τὸν σάκκον τοῦ Αἰσώπου. Ὁ μὲν Μοντέσκιος ἐνσκήπτει λάβρος κατὰ τῆς ἀσιανῆς κουφότητος τῶν Σιλεντιαρίων καὶ τῶν Παρακοιμωμένων, λησμονῶν τοὺς βαρβαρικοὺς πιθηκισμοὺς τοῦ μεγάλου Καρόλου, ὑποκρύπτων τὰς φθορίας καὶ αὐτόχημα σατραπικὰς πομπὰς τῶν ἐν Βερσαλία συγχρόνων βασιλέων του. Ὁ δὲ Γίββων, ὁ τὸ αἷμα καθαρὸς ἀγγλοσάξων Γίββων, ἐν τῷ ἐπιτιμᾶν τὴν ἐξηχρειωμένην ἐθιμοταξίαν τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, μαίνεται καὶ αὐτὸς οὐχ ἤττον τοῦ Γάλλου, παραβλέπων τὴν κατηλερωμένην φενάκην του, καὶ τὸν μάλλινον σάκκον τοῦ ρήτορος εἰς τὸ κοινοβούλιον, ἀστοχῶν τὴν ὑπεραβέλτερον καὶ ὄντως σινικὴν ἐθιμοταξίαν τῆς ἐθνικῆς ἀριστοκρατίας του. — Ὡ φιλόσοφοι, ὧ ἠθικοὶ, ὁπόσον στρογγυλότερα καὶ εὐρυνωτότερα κόπτετε τὰ ἐπανωφόρια ἐπὶ τῆς ράχους τοῦ πελάτου!

Καὶ ἡ σχολαστικὴ τελετογραφία τῶν δημοκρατῶν τοῦ Ἄδριου! Καὶ σήμερον ἔτι πομπαγωγοῦσα βραχυμάνειος τελεταρχία τοῦ διαδόχου τῶν ἀποστόλων!

Τὸν δεσποτισμὸν δὲν παραλληλίζομεν. Ἄλλ' ὡς πρὸς τὴν κακόζηλον ἐθιμοταξίαν, ᾧ, ἡ Βενετία, ψυχοθυγάτηρ τοῦ Βυζαντίου,

μιμᾶς καὶ εἰς αὐτὰ προσέτι τὰ κόκκινα πέδιλα τοῦ Δουκὸς, ὑπερέβη, φρονοῦμεν τὴν Μαγναύραν. Παρὰ τοῖς Βενετοῖς, ἡ ἔθιμοταξία εἶχεν ἀποβῆ ἐπιστήμη τις, δεομένη καὶ μακρᾶς μελέτης καὶ τριβῆς, ἐπιστήμη, τὴν ὁποίαν ὅλοι μὲν οἱ πατρίκιοι ἐδιδάσκοντο, ὀλίγοι ὁμως κατέπεπτον πρὸ γήρατος. Θέμεθλον καὶ κρηπίς τοῦ πολιτεύματος καταστᾶσα, ἡ ἔθιμοταξία διμερίσθη εἰς διαφόρους κλάδας καὶ βαθμούς· ἔθιμοταξία αὐλική, ἱερατική, στρατιωτική, δικαστική, ἰδιωτική, ἀγοραία, καὶ τὰ λοιπὰ· πέδα αὐταὶ ἑτερομήχανοι, περιπλέξασα μὲν τὰ σκέλη παντὸς ἐκάστου μέλους τῆς κοινωνίας, κύριον δὲ λαβοῦσαι σκοπὸν τὸ προσηλῶσαι ἀμετακινήτως ἕκαστον μέλος εἰς ἣν ἤδη κατεῖχεν ἔκπαλαι θέσιν, εἰς ἣν ἐνήργει λειτουργίαν. Τίς ὁ συνετὸς, ὁ ἐγκρίνων τὴν ὑπέμετρον εἰς τὰς μεταβολὰς ροπήν; Ἐπὶ πολιτειακῶν, ἡ μετάθεσις γίνεται πολλάκις οἰκτρὰ μετάδεσις. Ἄλλὰ καὶ ἡ ὑπερβολικὴ στασιμότης δὲν εἶνε πάλιν ὀλεθρία; Πρὸς συντήρησιν τῆς κεφαλῆς, ἡ ἔθιμοταξία ἀπελείθου πάντα τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Καθὼς εἰς ἕκαστον εἶδος, εἰ μὴ καὶ εἰς ἕκαστον ἄτομον, νόμος φύσεως ἀμετάτρεπτος ὀρίζει καὶ δέρας, καὶ τρίχα, καὶ λεπίδα, καὶ πτερὸν, καὶ φολίδα, καὶ χροίαν, οὕτω καὶ εἰς ἐκάστην τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἐπέβαλεν ὁ κανὼν τῆς ἱεραρχίας ἰδιαίοντα καὶ ἀμετάτρεπτα τὸ σχῆμα, τὸ χρῶμα, τὸ ὕψωμα, τὰ γνωρίσματα τῆς ἐνδυμασίας. Ὁ βάναισος δὲν ἠδύνατο νὰ προσποιηθῆ τὸν εὐγενῆ, οὐδ' ὁ πένης τὸν πλούσιον, οὐδ' ἡ φαυλόβιος τὴν κόμησαν· ἡ τάξις καὶ τὸ ἐπιτήδευμα παντὸς ἐκάστου ἀνεγινώσκοντο ἐκ τοῦ προχείρου εἰς τὸν ὑποχρεωτικὸν ἱματισμὸν, ὅστις ταυτοχρόνως ἐρρῦθμιζε καὶ τὴν βαθμολόγησιν τῆς σχετικῆς προσαγορεύσεως. Τὰς διακρίσεις ταύτας, οὐκ ἀνομοίας πρὸς τὰ ἔθιματικὰ χαρακτηριστάματα τῶν Πρασίνων καὶ τῶν Βενέτων, εἰσῆγαγεν ἡ Βενετία εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς ἀπ' ἀρχῆς. Ἐν Κρήτῃ θὰ διέκρινες τὸν μὲν γνήσιον εὐπατριδὴν βενετὸν

ἀπὸ τὴν φοινικὴν στολὴν, καὶ ἀπὸ τὸ ξίφος, ἔξαιρετικὸν εὐγενείας γνώρισμα, τὸν δὲ εὐπατριδὴν Κρητὰ ἀπὸ τὸν μέλανα καὶ πολύπτυχον ἐπενδύτην. Ἄλλο τὸ φόρεμα τοῦ δικηγόρου, τοῦ συμβολαιογράφου, τοῦ δικαστοῦ, ἄλλα δὲ τὰ ἱμάτια καὶ τὰ χρώματα τῶν ἀνωτέρων θεραπεόντων τῆς πολιτείας, καὶ ἄλλα πάλιν τὰ τῶν βαναύσων. Τὸ μὲν, φραῖδν πρὸς τὸν μυλωθρὸν καὶ τὸν ἀροτοποιὸν, τὸ δὲ πράσινον πρὸς τοὺς γεωργοὺς καὶ δουλοπαροίκους καὶ λαχανοπώλας, τὸ δὲ βαθὺ κυανοῦν πρὸς τοὺς μαγείρους, τοὺς κτηνοτρόφους, τοὺς κρεωπώλας, τὸ δὲ μέλαν (χωρὶς ξίφους καὶ περιλαιμίου) πρὸς τὸν βυρσοδέψην καὶ τὸν ὑποδηματοποιόν. Χάριν τῆς ποικιλίας τούτης, ὁ δημόσιος λειτουργὸς, ὁ εὐγενὴς, ὁ ἱερεὺς, ὁ στρατιωτικὸς, ὁ ἀγρότης, ὁ ἔμπορος, ὁ χειρόβιος, ὁ κατεργάτης συναπῆρτιζον, ἕκαστος ἐν ἰδιαίτερω σχήματι καὶ ἐν τεταγμένη ἀποχρώσει, τοιοῦτό τι θέαμα πολύμορφον καὶ ἑτερόρουθμον, ὁποῖον μόλις θεάτρου ἱματοφυλάκιον, ἢ τις μεταμφιαστικὴ χοροερτὴ θὰ ἠδύνατο τὴν σήμερον νὰ μᾶς παράσχωσι.

Καὶ ὅμως, παράδοξον! Ὅπου τυραννικὴ ἐπεκράτησεν ἡ ἔθιμοταξία, ἐκεῖ ἡ πολιτεία ἐμακροημέρευσεν. Ὅρα τὴν Κίναν, τὸ Βυζάντιον, τὴν Βενετίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Παπασύνην! Πρὸς ταύτας δὲ τὰς αἰωνοβίους ἐπικρατείας σύγκρινον, ἐὰν θέλῃς, τὸ ἐφήμερον, παράβαλε τὸ καχεκτικὸν τῶν καθ' ἡμᾶς ἀναλφαβητοκρατικῶν πολιτευμάτων!

Ἡ προκειμένη σκηνὴ θὰ ἐκτυλίξῃ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κοινοῦ ἐν τι δαίμα πιστὸν καὶ ἀκριβὲς τῆς ἐν Κρήτῃ ἐπικρατουσῆς τότε Βενετικῆς ἔθιμοταξίας.

Εἰσέβημεν ἤδη ἐντὸς τῆς χρυσῆς αἰθούσης τῶν μεγάρων. Ἡ τρίτη μετὰ μεσημβρίαν ἐσήμανεν. Ὁ νησιαρχὸς δέχεται ἐπὶ τοῦ θρόνου του πρὸ μιᾶς ὥρας. Ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων ἔχει ὡς ἀκολούθους (caudatarj) δύο ἄνηθα καὶ εὐμορφα ἀρχοντόπαυλα ἐν πολυτελεῖ στολῇ, διαγωνισθέντα πρὸς ἄλλα οὐμήλικα, καὶ κτήσαν-

τα τὸ ἐπίζηλον προνόμιον τοῦ ἀνασύραι τὴν οὐρὰν τοῦ δουκικοῦ μανδύου κατὰ τὴν πορείαν. Εἰς ὀρματωλὸς κοφάλαος, ἐξ Ἀλβανίας, Σπαθάριος μὲν τὸ ἀξίωμα, μαχαίραις δὲ καὶ πιστολίοις, καὶ ὑαταγάνιοις πεφρικῶς, παραμένει τῷ Ὑψηλοτάτῳ ἄφωνος, καθάπερ ἰχθύς, δύο δὲ τῶν ἀνωτέρων ὑπασπιστῶν, ἀμφοτέρω συνταγματάρχαι, φρουροῦσιν ἐκ περισσοῦ τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἔξοδον τῆς αἰθούσης. Ὅπισθεν αὐλαίας μεταξωτῆς, καὶ εἰς πέντε μόλις ποδῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ θρόνου, ἴσταται γραφεῖον εὐμετακόμιστον, ἐφ' οὗ κεῖται ἠνεωγμένον μέγα τι κατάστιχον. Εἶνε τὸ ἄδυτον τοῦ Μυστικοῦ. Ἐνταῦθα, ἀθέατος τοῖς εἰσερχομένοις καὶ τοῖς ἔξερχομένοις, ἐδρεύει ὁ ἄγνωστος τῆς Μελαίνης Βίβλου θεὸς, ὁ ἄλλως τε γνωστὸς ἡμῖν ἤδη Σερῖ Ἰωανθάν. Οὗτος σήμερον ἐστὶν ὁ διατάσων καὶ ὑπομνηματογραφῶν τὰ τῆς τελετῆς. Οὗτος ὁ διὰ κρούσματος κωδωνίου, ἠχοῦντος εἰς τὴν αἰθουσαν della Signoria, προσφωνῶν καὶ ἀποπέμπων τοὺς χαντσήδας τῆς ἀκαθίστου προσκυνήσεως κατὰ λόγον βαθμοῦ, τάξεως, προσωπικῆς ἐμβριθείας. Οὗτος ὡσαύτως ὁ στενογραφῶν τὰς προσαγορεύσεις, ὁ διορίζων τὴν διάρκειαν τῆς ὑποδοχῆς. Ἐφ' ὅσον ὁ ἀντιβασιλεὺς ἔχει παρ' ἑαυτῷ τοιοῦτον βοηθὸν, κύριος εἶνε, ἐὰν νυστάξῃ καὶ ἀκινδύνως ν' ἀποκοιμηθῇ. Τὴν παρουσίαν τοῦ φοβεροῦ Σερῖ Μέμου οὐδεὶς τῶν προσκυνητῶν ἐπαισθάνεται· καὶ ὅμως, ἐκ τοῦ κρυπτῆρός του, ὁ ἐκατόμματος ἀρχιαστυνόμος θεωρεῖ, ἀκούει, διασταθμεῖται τὰ τε σημαντικώτερα καὶ τὰ ἀσήμαντα τῆς τελετῆς.

Ὁ ὄχλος τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν ἐπλήρωσεν ἤδη τὸ καθῆκον τῆς ὑποκλίσεως. Διέβησαν ἤδη οἱ ναύαρχοι καὶ οἱ στρατηγοὶ· προσήνεγκεν ἤδη τὰ εἰκότα τὸ ἱερατεῖον τῆς πρωτεύουσας· οἱ εὐπατρίδαί τοῦ Χάνδακος ἀνέκραξαν καὶ αὐτοὶ ἐκ διαδοχῆς τὰ συνήθη πολυχρονήματα.

Ἐναπολείπονται μόνον οἱ τῶν ἐτέρων πόλεων καὶ φρουρίων προσκυνηταί.

Ὡς εἴρηται, ὁ αὐλάρχης καλεῖται Πανσανίας Ἀβογάρδος, κόμης τῆς Μόττας· εἶναι γόνος διασήμου οἴκου βενετικοῦ, καὶ μυωπάζει ὀπωσοῦν. Ἄλλ' εἰς τὰς αὐλὰς, ὅπου, πλὴν ἐνός, ὅλοι βλέπουσιν ὑπερβαλλόντως, ἡ μυωπία προσδίδει ἐξαιρετικὴν τινα χάριτα καὶ ἀξιοπρέπειαν. Στολὴν χρυσοῦφαντον περιβεβλημένος, φέρων ἔνθεν μὲν τοῦ στήθους τὰ σύμβολα τῆς ὑπηρεσίας του ἐν εἴδει χιαζομένων κλειδῶν, ἔνθεν δὲ ὀρμαθίαν παρασήμων, ἐν οἷς ὁμῶς παρατηρεῖται ἡ ἀπουσία τοῦ βενετικοῦ, ὁ ὑπέροφρος οἰκίσκος τῶν μεγάρων τηρεῖ τὸ οὖς τεταμένον πρὸς τὰ σημεῖα τοῦ Μυστικοῦ, ἐντριβῆς δὲ εἰς τὴν λεπτομέρειαν τῶν τελετῶν, προσφωνεῖ ἀλληλοδιαδόχως τοὺς ἐν τῇ προαιθούσῃ παραμένοντας. Κατὰ μίμησιν τῆς φῶδῆς τῶν ἀλεκτρονίων δύο ὑποτελετάρχαι, ἐπαναλαμβάνουσιν ἀμοιβαδὸν τὴν ὀνοματοκλησίαν τοῦ προῖσταμένου.

— Ὁ βασιλικὸς καὶ εὐγενέστατος ἄρχων κύρ Μιχαὴλ Μελισσηνὸς ἀπὸ Ρέθιμον! φωνάζει ὁ αὐλάρχης συνεχίζων τὸν κατάλογον.

Ὁ προσκυνητῆς διέρχεται τὴν ἄπλετον θύραν τεταραγμένος, ἐκπληκτος, ὑπότρομος τὰ γόνατα. Ὡς φαίνεται τὸν ἐξεπτόησαν ἡ ἐγγύτης τῆς ἐπιχωρίου θεότητος, ἡ λαμπρότης τοῦ διακόσμου, ἡ δαψύλεια τῶν φώτων καὶ τῶν κατόπτρων, τὰ ἄνθη, αἱ στολαί. Ἐκκληξὶς σωτηριώδης, ὑποβαστάζουσα τὸ γόητρον τῆς ἡγεμονίας, καθιστῶσα, ὡς πρέπει, σεβαστοὺς καὶ αὐτοὺς τοὺς λοπαδαρπαγίδας τῶν βασιλικῶν! — Πλησιάσας εἰς τὸν θρόνον, ὁ χαντσής ποιεῖ τρεῖς μετανοίας (riverenze), μετὰ δὲ βραχείαν ἀνάπαυλαν, συμπληροῖ τὰ τεταγμένα μετ' προσκύνημα τέταρτον καὶ ἀποκλινέστρον.

Ἡ βενετικὴ ἐθιμοταξία ἄρχεται ἀπ' ἄκρων ὀνύχων.

Ὁ Ὑψηλότατος, ἀναλογῶν τὸ μέτρον τῆς προσενεχθησομένης

χειρὸς πρὸς τὸ μᾶλλον ἢ ἦτον αἰδέσιμον τοῦ ὑποκλεινόμενου, προτείνει χάριν ἀντιτιμῆσεως εἰς τὸ χειροφίλημα νῦν μὲν τὸν δεικτὴν μόνον, νῦν δὲ τὸν δεικτὴν μετὰ τοῦ μέσου δακτύλου, ἄλλοτε δὲ καὶ τὸν παράμεσον. Πλὴν τοῦ ἀρχιγραμματέως, τοῦ αὐλάρχου, τῶν τριῶν ἀνωτέρων Προβεδούρων, καὶ τοῦ Καλλέργου, οὐδεὶς τις ἄλλος οὐδέποτε κατηξιώθη ὀλομελοῦς τῆς πεντάδος. — Ὁ ἐκ Ριθύμνης παρουσιαζόμενος ἄρχων ἀσπάζεται ὅσους δακτύλους κρίνει ὁ πολιτάρχης εὐλογον νὰ τῷ χαρίσῃ· ἔπειτα δὲ εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης κύπτων ἐκ δευτέρου ἄπαξ, ἢ δις, ἢ τρεῖς τὴν κεφαλὴν, ἀναλόγως πρὸς ἣν ἀνήκει τάξις.

— Ὑψηλότατε καὶ κραταιότατε αὐθέντα! λέγει ἔμφοβος, ὥσει κακοῦργος δικαιολογούμενος πρὸς ἀνακριτὴν. Δέξισθε εὐμενῶς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ δούλου σας!

— Γνωστὴ ὑμῖν ἡ τιμιότης σου. Ἐχεις, κύριε, τὴν εὐνοιάν μας! ἀπαντᾷ ὁ ἀντιβασιλεύς βεβαρυμένος καὶ μὲ συντομίαν αὐτοματικὴν.

Τὸ κωδώνιον ἤχει ἐκ νέου, ἑτέρου δὲ ὀνόματος προσφωνουμένου, ὁ Μελισσηνὸς ἀπέρχεται ὀπισθοδρομῶν ἅμα καὶ προσκυνῶν.

— Τίς ὁ Ριθύμνιος οὗτος; ἐρωτᾷ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Δούξ, στρεφόμενος πρὸς τὴν αὐλαίαν.

Ἦχος φιλοστροφήματος ἀκούεται ὀπισθεν τοῦ παραπετάσματος. Μετὰ τινα δευτερόλεπτα, — Μελισσηνός..... Μιχαήλ, ἀποκρίνεται ἡ Πυθία βραγχωδῶς. Δικαστὴς εἰς Μυλοπόταμον, πανθεις ἔνεκεν ἀρπαγμῶν. Εἰς ἐκάστην δίκην ὑπεξήρει 100 ο), ἀντὶ τῶν ἀνεκτῶν 30, ἐξήρχετο δ' ἔφιππος εἰς περίπατον, ὄγγατ ρεύων καθ' ἐκάστην τὸ φορητὸν τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ. Ἐκτοτε συνεταιρισθεὶς Ἰουδαῖον, μετῆλθε τὴν τοκογλυφίαν. Χρεωκοπήσας κατὰ τὴν παρελθούσαν πρωτοχρονίαν, ἐπιδιώκει πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἐκμίσθωσιν τῶν ἀλατοποιείων τοῦ Μιραβέλλου, ἀνθ'

ἧς πωλεῖ πρὸς τὴν Ὑψηλότητά σου πίστιν, σέβας καὶ ἀφοσίωσιν.

— Ὁ εὐγενέστατος δοτῶρ Λίβιος Μελιβῶος ἐκ Χανίων! ὁ αὐλάρχης ἀναφωνεῖ.

— Ὑψηλότατε πρίντσηπα τῆς σερενίσσιμας ρεπούμπλικας! λέγει οὗτος μετὰ τὸν εἰκότα μονοδάκτυλον ἀσπασμόν. Ἡ σήμερον ἡμέρα ρικιαμάρει εἰς τὴν ἐνθύμησι τὴν ἀπιστίαν τοῦ προγόνου μου ἐναντίον τῆς γλοριόζισσιμας σιγιορίας τῶν Βενετσιάνων. Ἐγὼ καὶ ἡ φαμίλια μου κερὶ δὲν ἐκαύσαμεν ποτὲ διὰ τὴν ψυχὴν του. Σουπλικάρω, ὅμως, αὐγὴν καὶ βράδην τὸν Παντοδύναμον, ὅτι νὰ κόβῃ ἡμέρας εἰς τὰ παιδιά μου, καὶ νὰ τὰς χαρίζῃ χρόνους εἰς τὴν Ἀλτέτσα σου, διὰ νὰ γραδίρης, γέροντας ἀκόμη ἔσον ὁ Μαθουσάλας, τὴν κονσεκουτίβα βεβαίωσι τῆς ἀφοπώσεως τῶν ἀπογόνων μου!

— Καὶ οὗτος; ἐρωτᾷ πάλιν ὁ ἀντιβασιλεὺς, μόλις στρέψαντος τὰ ῥῶτα τοῦ δευτέρου ἀφοσιωμένου.

— Εὐπατριδὴς βενετὸς, σπατάλησας τὰ τιμάρια, καὶ πωλήσας εἰς δημοπρασίαν τὰ ὑστερα τῆς ἀργυροσκευῆς του λείψανα. Κατηγορηθεὶς ἐπὶ πλαστογραφία, ἀπέτισε τὴν τιμωρίαν μὲ δίμηνον εἰρκτὴν. Μετέρχεται πρὸς τὸ παρὸν τὴν δικηγορίαν, ἀλλ' ἔνεκα στρεψοδικοπανουργίας κέκτεται ἐν Υ (ὑποπτος).

— Τί δὲ ζητεῖ;

— Τὴν θέσιν Καστελλάνου ἐν Μελέχα, ἀποδίδουσιν ἐννέα ἢ δέκα δουκάτα κατὰ μῆνα.

— Καὶ διὰ μηνιαῖον τοιοῦτο ἀνασκάπτει τὰ κόκκαλα τοῦ προγόνου του! Πρόσθετε αὐτῷ ἐν ἕτερον Υ! διατάσσει ἀτάραχος ὁ Δούξ.

— Ὁ πανσοφολογιώτατος Σέρ Ἀμβρόσιος Πολυχαιρέτης ὁ ἐξ Ἀρχολέων!

— Παγκράτιστε Κρήτης ἄρμωστά, σκηπτροῦχε, διάδοχε, ὁμόθρονε τοῦ νεφεληγερέτου πατρός θεῶν τε καὶ ἀνδρῶν! ἐκφωνεῖ οὗτος, διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς ἀρπάζων ἐξ ἐφόδου καὶ ἀκεραίαν τὴν ἄδωρον πεντάδα, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς προτείνων βίβλιον, πολυτελῶς δεδεμένην, καὶ, ἀντὶ οἰκοσήμεου, ἐπιδεικνύουσαν ἐντετυπωμένον

χρυσοκάνθαρον.... Δράττομαι τῆς σήμερον εὐκαιρίας, ὅπως ἀ-
ξιωθῶ νὰ καταθέσω προποδῶν Ὑμῶν τὸ εὐτελὲς τοῦτο προῖον τῶν
ιδρώτων μου. Δέξασθε αὐτὸ φιλοφρόνως, Μαικήνα τῆς παιδείας,
ὑπέριμαχε ἐλευθερίας, ἄγγελε φύλαξ τοῦ χριστιανισμοῦ!

— Πῶς ἐπιγράφεται; ἐρωτᾷ ὁ Δούξ, πνιγόμενος ἀπὸ ἀηδῖαν, ἢ
ἀπὸ καύσωνα, καὶ ἐκπορπῶν τὸν μανδύαν εἰς ζήτησιν ἀναπνοῆς.

— «Ἡ Κοσμοδέσποινα Βενετία», ἐχθρῶν τε καὶ ἐφραμίλλων νι-
κήτρια, ὑπὸ τὴν εὐαγγελικὴν ἐπιγραφὴν «Τὰ τοῦ Καίσαρος Καί-
σαρι».

— Πραγματεύεται τι περὶ Βενετίας ἄγνωστον Ὑμῖν;

— Καὶ ἀμφιβάλλετε; Ὑψηλότατε! Εἰμὶ τι πλέον, διηγῆται
τὴν ἀπειρον καὶ ὑπερειλικρινῆ εὐλάβειαν, μεθ' ἧς καὶ νῦν, καὶ
ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας ὁ Ἀμβρόσιος Πολυχαιρέτης διατελέσει ὁ
εὐπειθέστατος καὶ ἀφοσιωμενότερος τῶν δούλων σας.

Ταῦτα λέγων, ἀποθέτει τὸ τεῦχος εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα
τοῦ θρόνου, εἶτα δέ, προσάπτων τὸ μέτωπον εἰς τὸ ἔδαφος καὶ
ἐκθύμως εὐφημῶν τὸν ἅγιον Μάρκον, ἀπέρχεται.

— Δὲν μᾶς φαίνεται καινοφανὲς τὸ πρόσωπον τοῦτο, λέγει ὁ
Δούξ πρὸς τὸν ἀθέατον. Βαρύνεσαι, Σερ Μέμε, νὰ μᾶς ἀναγνώσῃς
τὸν ἔλεγχόν του;

— «Πεπαιδευμένος, ρήτωρ, συγγραφεὺς. Ἡ πατρίς του
Ubi bene. Ἡ ἀληθινὴ πατρωνυμία του Κάνταρος, ὅθεν καὶ τὸ
ἔμβλημα τοῦ χρυσοκανθάρου. Φέρει τὴν κουφοδοξίαν εἰς τὸν ἐγ-
κέφαλον, τὴν φιλοχρηματίαν εἰς τὴν καρδίαν, τὴν λύσσαν τῆς ἀρ-
χολιπαρίας παντοῦ τοῦ σώματος. Κόνσολος τῆς Βενετίας εἰς Γε-
νούην, κόνσολος τῆς Γενούης εἰς Βενετίαν, καὶ Καπιτοσήμασης
εἰς Κωνσταντινούπολιν. Σκύλος ἀδέσποτος καὶ πειναλέος, περιερ-
χόμενος ὅλας ἐναλλάξ τὰς ἀγοράς, ὁσφραϊνόμενος τὰ κρεωπολεῖα,
σεῖον πρὸς τὸν τυχόντα ὄτα καὶ οὐράν.»

— Ὁ γενναϊότατος συνταγματάρχης κύρ Μανώλης Μόρμω-
ρης!

— Πάνσεπτε αὐθέντα! προσφωνεῖ οὗτος ἐκ περιτροπῆς. Ἡ-
μεῖς οἱ ἄρχοντες ἔχομεν ἐκ κληρονομίας τὴν κακὴν ἔξιν νὰ πω-
λοῦμεν ὑπηρεσίας καὶ ἀφοσίωσιν, ἐν καιρῷ δυσστηρίας πρὸ πάν-
των. Τί ἄλλο, παρὰ λεξίδια μηδενὸς ἀξία, ἐκένωσαν ἕως τῶρα πρὸς

τὴν Ὑψηλότητά σου ὅσοι τῶν ἀρχόντων μοῦ προσηγήθησαν; Χα-
μερπεῖας τόσοσιν καταπτύστους τὸ φιλότιμον γένος τῶν Μορμώρων
ἀποστρυγοῦν, βαίνει θαρραλέον εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς πράξεως.
Διατάξατε, ὑψηλότατε, παρακαλῶ, προστάξατέ μοι νὰ κρημισθῶ
ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ παράθυρον! Μίαν λέξιν, μίαν συλλαβὴν, ἐν μόνον
νεῦμά σας ὁ ἀφοσιωμενώτατος Μανώλης περιμένει, ἵνα ἐν τῷ ἄ-
μα ἐκσφραγισθῆ ἡρηγῆς....

— Ὅχι, κύρ Μανώλη, ζῆσε, ζῆσε διὰ τοὺς οἰκτιρομὸς τοῦ
Θεοῦ! Ποῦ θὰ εὕρισκε πλέον τὸν ὅμοιον σου ὁ Γαληνότατος;
Ἐπειτα δά, ἀνεκρημνίζεσο ἀπὸ τὸ παράθυρον.... στρέψε τὸ
βλέμμα πρὸς τὸν καθρέπτην...δὲν θὰ ἦτο καὶ κρίμα ν' ἀφανι-
σθῆ αὐτὴ ἡ ὠραία στολή; λέγει ὁ Δούξ, ἀπελευθερῶν ἐν ἀπὸ τὰ
ξηρογαγαρίσματα τοῦ καγχάσματός του. Μετὰ δὲ τὴν ἀποχώρη-
σιν τοῦ γενναϊοτάτου, στρεφόμενος πάλιν πρὸς τὴν αὐλαίαν.

— In fede mia, ὑπολαμβάνει μὲ τὴν ὑπόρρινον φωνὴν τῆς
χλεύης του, ἄξιον ἐρεῦνης εἶνε, ἐὰν τὸ ἡμέτερον βασίλειον πα-
ράγγῃ πλείονας τὰς ἀφοσιώσεις, ἢ τὰ ξυλοκέρατα. Ἐχει Μέμε, καὶ
οὗτος, ἀνοικτὸν λογαριασκόν;

— Corbezzoli! Τρία ὄλα Υ. Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀνταρσίαν
τοῦ Λασσιθίου ἐχρημάτισε διπλοῦς ἡμῶν καὶ τῶν ἀποστατῶν κα-
τάσκοπος. Φθείρας τὸν ὑπάλληλόν μου Τρῶν, ὑπεξῆρεν ἔγγραφα
σπουδαῖα ἐκ τῆς καγκελλαρίας σας, τώρα δὲ πάλιν πραξικοπεῖ μὲ
τοὺς ῥιζάρχας τοῦ Σελίνου καὶ τῶν Σφακίων.... Altezza,
brutto seme!

— Ὁ ἐγκυκλοπαιδικὸς ἀσκληπιάδης κύρ Λουρέντσος Κιόζας
ἐκ Ρεθύμνης!

— Ὑψηλότατε! λέγει οὗτος, ἀφοῦ πρῶτον, εἰς δεῖγμα τρυ-
φερότητος διαφορούσης, ἐγλίανε κατὰ τὰ δύο δάκτυλα τοῦ ἀντι-
βασιλέως μὲ τὴν πνοήν. Ἡ ἐμπιστοσύνη μου σὰς ἐφανερῶθη,
ἀφότου ἠξιώθην νὰ συνυπηρετήσω εἰς τὸ δουρικὸν συμβόλιον ὡς
ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης. Πεποιθῶς εἰς τὴν πρὸς ἐμὲ ἀξιολά-
τρευτον συμπάθειάν σας, τολμῶ, πρίγκηψ, νὰ σὰς ὑποβάλω μίαν
μου συμβουλὴν. Ἄδεται, ὅτι πανοῦργοι τινές, διαιτώμενοι ἐντὸς
αὐτῶν σας τούτων τῶν μεγάρων, παρακαλεύουσι τοὺς ἀγρότας εἰς
ἀποστασίαν, ὅπως ὠφελιθῶσι καὶ ἀπὸ τὴν κακοκαιρίαν, ὅσον ὠ-

φελοῦνται καὶ ἀπὸ τὸν κακὸν καιρὸν.... Τοῖς φρονίμοις ὀλίγα, ὑψηλότετε. Ταῦτα μόνον πρὸς τὸ παρόν. Ὅταν δὲ κρίνητε εὐθετον τὴν ὥραν ν' ἀναμορφώσητε τὰ κακῶς κείμενα δικαστικῶς, λάβετε αὐθις πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν ἰατροχειροῦργον Κιόζαν, τοῦ ὁποίου, ἄλλως, ἐδοκιμάσατε τὴν δυσεῦρετον ἀκεραιότητα!

— Ἐκτιμῶμεν προσηκόντως τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἐμπειρίαν σου, κύρ Λουρέντσε, εἰ καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ λησιμονήσωμεν, ὅτι ἀπὸ τὴν σιαγόνα τῆς Δουκίσσης ἀπέσπασές ποτε, ἀντὶ τοῦ τερηδονιζομένου μυλόδοντος, τὸν ἀβλαβέστερον καὶ χρησιμότερον ὁδόντα. Μολοντοῦτο, κατὰ πρῶτην εὐκαιρίαν τὸ χαρτοφυλάκιον τῆς δικαιοσύνης ἔσται ἰδικόν σου πάλιν· *ben inteso però*, ὅτι, καλύτερα προσέχων ὡς ὑπουργός, δὲν θέλεις δόσει ἀμνηστειαν πρὸς τὸν ληστήν, ὅπως, ἀντὶ τούτου, ἀποστείλῃς εἰς θάνατον τὸν χρηστὸν πολίτην.... Πολλὰ τὰ ἔτη σου, *Signor Chiosa!* Καὶ εἰς ἀνώτερα σὺν Θεῷ!

Ἄποστάντος δὲ τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ, ἐπανερωτᾷ τὸ μαντεῖον.

— Ἔχεις τί νεώτερον καὶ περὶ τοῦ Θεοσίτου τούτου;

— Ἐξοχος ἄνθρωπος! ἀπαντᾷ τὸ μαντεῖον εἰς τόνον ὑποτύμβιον. Χθεσινὸν γράμμα τοῦ ἐν Σιτεῖα Ῥετούρου, δι' οὗ ὁ τέως σύμβουλος οὗτος τῆς Ὑψηλότητός σου ὑπομνηνύεται ὡς ἀνταποκριτῆς καὶ κλεπταποδότης τῆς ἐν Δραγονέρα πειρατικῆς συμμορίας τῶν ἀδελφῶν Κυριάκη. Οἱ κακοῦργοι φοιτῶσιν εἰς τὸν οἶκον καὶ εἰς τὴν ἐπαυλιν τοῦ Κιόζα ὑπὸ πρόσχημα ἀγρονόμων, ἐργατῶν, καὶ ὑπηρετῶν. Ἴσως δέ, ἐπὶ τῇ καταμνήσει ἀρχιλοχίτου τινὸς τοῦ τμήματος τῆς Σιγῆς Φ, ἐκτελεῖται τὴν στιγμὴν ταύτην ἔρευνα εἰς τὰ ὑπόγεια τῆς ἐπαύλειος.

Κατὰ τὰς τελετὰς ἐκείνας ὁ Συγώνης εἶχε κτήσει τὴν εἰς τῆς ὑπομονῆς. Σήμερον, ὅμως, προκατειλημμένος ἀπὸ σοβαροτάτους ἄλλης φύσεως πολιτειακοὺς διαλογισμοὺς, ἔστερεῖτο τῆς συνήθους μακροθυμίας· διό, νῦν μὲν μετήγαγε τὸ πνεῦμα ἀλλαγῆς τοῦ βασιλείου, ἄλλοτε δὲ ἄφινεν ἀναπάντητον τὴν πληροφориαν τοῦ Μυστικοῦ. Ἡ καρτερία του ἐξηντλημένη ὑπὸ τῆς φορτικῆς καὶ σχολινοτενοῦς ὑποδοχῆς ἔπνεε τὰ λείσθια, ὅτε ἀνηγγέλθη.

— Ὁ σεβάσιμος διδάσκαλος κύρ Παχώμιος Βαρούχας ὁ Σοφιστής.

— Διδάσκαλε, λέγει, κοντὰ τὰ ράμματα! Ἐὰν ἡ ἀφοσίωσις ἐπλαστούργησεν εἰς τὴν γραμματικὴν σου ὑπερθετικὰ, ἔτι μᾶλλον ἐπιτατικὰ τῶν ὅσα ἠκούσαμεν ἄχρι τοῦδε, μάθε, ὅτι ὁ σάκκος ἐγέμισεν ἕως τὰ χεῖλη, καὶ περισσότερα δὲν χωρεῖ. Ἄς ἀναβάλωμεν, λοιπὸν, τὰ δείγματα τῶν πολυσυλλάβων συγχαρητηρίων σου εἰς τὴν προσεχῇ ὑποδοχὴν, καὶ ἐν τοσοῦτῳ καλαῖς ἐντάμωσας!

Τὸ χειροφίλημα—ἐφεύγημα τῆς τιμαριωτικῆς ἐξαχειώσεως τοῦ μεσαιῶνος, οὐδόλως δὲ βυζαντινὸν, καθότι, καὶ ἀπολύτως ἔτι οἱ Ἕλληνες ὑπὸ αὐτοκράτορας κυβερνηθέντες, ἄλλην χεῖρα δὲν ἐφίλησαν, πλὴν τῆς τελούσης τὸ ἱερὸν μυστήριον τῆς Μετουσιώσεως—τὸ χειροφίλημα, τοῦ ὁποίου μὲ ἀηδίαν δίδομεν σύντομον τεκμήριον, προσέβη στερεότυπον ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους. Κατὰ καλὴν τύχην τῆς δεξιᾶς, οἱ δάκτυλοι τῆς ὁποίας ἐπικλῶντο ὑπὸ τὸ ἄχθος τῶν ἀσπασμῶν, καθάπερ ἀκρόεμονες φοίνικος πλήρεις χορμάδων, ἤχει ἡ τετάρτη μετὰ μεσημβρίαν. Ἀγγελθέντος τότε τοῦ γεύματος, ὁ Δουξ ἠγέρθη, ἀφοῦ δ' ἔνιψε τὰς χεῖρας εἰς ἀργυρᾶν λεκάνην, καὶ ἀνηλεῶς ἐξέπλυνε διὰ σάπωνος τὴν λεπιδωτὴν ἐπικόλλησιν τῆς ἀφοσιώσεως, μετεχώρησεν εἰς τὸ ἐστιατόριον, συνοδευόμενος ὑπὸ μόνου τοῦ αὐλάρχου, καὶ τὴν δίπηχυν οὐρὰν τοῦ μανδύου του παραδούς εἰς τὰς φροντίδας τῶν δύο νεανίσκων.

Εἰκοσιτέσσαρες ἦσαν οἱ εἰς τὸν δεῖπνον προσκεκλημένοι, τὸ ἄκρον ἄκρον τῆς ἐν Κρήτῃ φραγγογραμικῆς κοινωνίας. Μετελάμβανον τῆς τιμῆς ἐκείνης ὁ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ πάρατυχὸν ἐλληνεπίσκοπος Βησσαρίων Λογοθέτης, ὁ ἐκ τῆς ἐν Ἱερουσαλήμ μονῆς τοῦ ἁγίου Σάββα· ὁ λατινεπίσκοπος Χάνδακος, οἱ δύο Προβεδούροι Δαμούλας καὶ Κανάλης, ὁ ἀρχιφρούραρχος (*capitano generale*) Φίλιππος Βραγαδίνος, ὁ στρατηγὸς κόμης Γαβούτιος Δὲ Κολλάλτο, ὁ Ματθαῖος Καλλέργης, ὁ Κόμης Ἀβογάρδος, ὁ Μάρκος Δελφίνος, οἱ τρεῖς τοποτηρηταὶ Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Σιτείας, ὁ ὑποναύαρχος, καὶ δύο ἕτεροι ἀξιωματικοὶ

τοῦ ναυτικοῦ. Οἱ λοιποὶ δὲ πῶς ἀνήκον εἰς τὴν τάξιν τῶν ἰδιωτευόντων τιμαριούχων.

Μεταξὺ τοῦ Δουκὸς καὶ τῶν δύο πληρεξουσίων Προβεδούρων διέτρεχον ὑπόκοφοι καὶ λαθραῖα δυσαρέσκεια. Οἱ μὲν Προβεδούροι ἀνεφέροντο εἰς Βενετίαν, ἐπιδιώκοντες τὴν ἀποχειροτόνησιν τοῦ Δουκὸς, ὁ δὲ Δουξ, ἐκ μέρους του, ὑπενήργει, καὶ ἐπιτυχέστερα, πρὸς ἀποκοράσις τῶν ὀχληρῶν. Ἄρκει τοῦτο, ἵνα ἐξηγήσωμεν, διατὶ ὁ παιπάλιμος ἀντιβασιλεὺς ἐλάμβανε ἐνδιφροῖους τὸν Δαμούλαν καὶ τὸν Κανάλην. Κατὰ λόγον ἀντίθετον τῆς χημείας, ἡ πολιτικὴ συμπηγνύει τὰ στοιχεῖα τὰ ἑτερογενῆ. Εἶδες εἰς τὸν χορὸν δύο πολιτικοὺς συμπλεγμένους ἐκ τῶν βραχιόνων; Ἔχε βέβαιον, ὅτι ὁ μὲν εἶναι σφαγεὺς, ὁ δὲ σφάγιον. Καθὼς οἱ στρατηγοὶ ὄνειροπολοῦσιν ἀνθρωποσφαγίας, διότι χωρὶς πολέμου εἰς βαθμὸν στρατάρχου δὲν προάγονται, οὕτω καὶ οἱ πολιτικοί, ὅπως διατηρηθῶσιν εἰς τὴν κατέχουσι θέσιν, ἢ ὅπως προβιβασθῶσιν εἰς θέσιν ἀνωτέραν, δέονται καὶ αὐτοὶ συνωμοσιῶν καὶ ἐπαναστάσεων. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, ὡς καὶ ὑπὸ ἐτυμολογικὴν ἔποψιν προσέτι, πόλεμος καὶ πολιτικὴ εἶναι ὁμομήτρια. Εἰς τὰς ἀλγεβραϊκὰς ἐξισώσεις τοῦ Δουκὸς ἄγνωστον χ ἦτο μία τις ἐπανάστασις. Ἐὰν μὴ ὑπῆρχον ἀφορμαὶ ἀνταρσίας, ἔπρεπεν αἱ ἀφορμαὶ ν' αὐτοσχεδιασθῶσιν a qualunque costo. Δὲν ἄρκει ἔδέετο ἡ ὑποκίνησις τῆς ἀνταρσίας ν' ἀποδοθῇ ὅχι εἰς τὸν αὐτοργόν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀπειρίαν καὶ τὴν ἀβουλίαν τῶν ἐφαμιλλῶν. Ἴδου τὸ ἀπόρητον ὀρμητήριον τοῦ μεταξὺ πολιτάρχου καὶ Προβεδούρων ἀνταγωνισμοῦ. Ἐν τῇ διαμάχῃ αὐτῇ, ὁ Δουξ, στρατηγὸς ἀπειράκις τῶν ἐπωμιδοφόρων στρατηγῶν στρατηγικώτερος, ἔπαιζεν ἐν ἀφανείᾳ μίαν παρτίδαν, τὴν ὅποιαν ἦτο βεβαιοτάτος νὰ κερδίσῃ, καὶ ἦν ἐνδομύχως ἀπεκάλει τὸ ἀριστούργημα τῶν παρτίδων του. Ἐνῶ δι' ὀργάνων, προσπεφυκῶτων εἰς αὐτὴν τὴν τάξιν τῶν ἀντιπάλων, παρώτρυνε πλαγίως τοὺς Προβεδούρους εἰς μέτρα βίαια καὶ ἀπονενομημένα, ἀφ' ἑτέρου ἑσκαίρε προθεώμενος ἔνθεν μὲν τὸν κρημνὸν, εἰς ὃν οἱ ἀνταγωνισταὶ ἐπρήνιζον, ἔνθεν δὲ τὴν ἐπανάστασιν, ἣν ἔκριεν ἀναγκαιοτάτην εἰς τὴν λύσιν τοῦ λογαρίθμου του. Τὰ ἑνδεκα δωδεκατημόρια

τῆς ἱστορικῆς ἀνθρωποσφαγίας ἀφείλουσι τὸ ἐνδόσιμον εἰς τοιαύτας τινὰς ὑποτραπεζίους παρτίδας.

Ἐοῦς ἔσπευσε νὰ κατευθύνη τὸ θέμα τῆς συνδιαλέξεως πρὸς τὸ ἀντικείμενον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐφαίνετο δῆθεν κατελιγμένους.

— Τὰ προέβλεπα αὐτά, εἶπε πρὸς τὸν Δαμούλαν. Τὰ πρῶτά σου κηρύγματα ἔμελλον βέβαια νὰ πτοήσωσι τοὺς παπατάζους μας (ἀπεκάλει οὕτως τοὺς ἄρχοντας). Τώρα ὁμως, πληροφοροῦμαι, ὅτι τὸ ὑστερόν σου κήρυγμα, τὸ ὁποῖον ἄλλως δὲν ἐνέκρινα, παρὰ μετὰ μακρὸν ἐνδοιασμόν, καταθορυβεῖ προσέτι καὶ τοὺς ἀρχοντορωμαίους τῆς ἐξοχῆς... Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἐκβάλλῃ σώους ἀπὸ τοιαῦτα rompicolli!

Vivaddio! Ἀπεκρίθη ὁ Προβεδούρος μετὰ στρατηγικὴν προπέτειαν. Θὰ ἦτο νόστιμον, μὰ τὴν ψυχὴν μου, ἂν ὅσοι μὲν ἔχουν κτήματα, δὲν ἀπεζημίουν τὴν δαπάνην τοῦ πολέμου εἰς μετροτά, ὅσοι δὲ στεροῦνται περιουσίας, δὲν ἐκωπηλάτουν εἰς τὸ κάτεργον, ἢ δὲν ὑπεδαύλιζον τοὺς κλιβάνους! Τὸ πρόβατον γεννᾶται διὰ τὸ ψαλίδι, τὸ δὲ ψαλίδι κατασκευάζεται διὰ τὸ πρόβατον. Τάχχ ὁ Σὲρ Μέμος δὲν ἔλαβεν εἰς τὴν κουρευτικὴν τὸ δοκιμώτερον ἀπολυτήριον;

— Καλὰ ἀλλ' ὁ φρόνιμος προνοεῖ μακρόθεν τὰς συνεπειάς. Ποῖον, στρατηγέ μου, ποῖον τὸ ἐλατήριον τῆς ἐξουσίας μας; Ἡ διαίρεσις. Divide et impera. Οὐδεὶς μὲν ὁ ἀρνούμενος, ὅτι τὰ τοῦ πολέμου κατεπέγουσιν. Ἀλλ' ἄρα διὰ τοῦτο δὲν χρειάζεται περίσκεψις, ἵνα μὴ, διαρκούντος τοῦ ἀγῶνος, διαλυθῇ τὸ γόητρον τῆς ἐνταῦθα ἐξουσίας μας; Τὰ δὲ ἐπάλληλα κηρύγματά σας πρὸς τίνα ἀποτελέσματα καταφέρονται; Ἡ πρὸς τὸν συνεταιρισμὸν πόλεων καὶ ἐξοχῆς, συγκύρημα λίαν ἐπικίνδυνον, ἢ πρὸς τὴν μονομερῆ ἐξανάστασιν τῶν δουλοπαροίκων. Πείσθητι, Δαμούλα! Οὐδὲν ἀκαιρότερον τῆς βίας πρὸς τὸ παρόν. Ἦδη ἔνιοι τῶν ἱποτῶν μας ἄρχονται σκευωροῦντες μὲ τὴν ἐξοχήν· οἱ δὲ ἀπορώτεροι τῶν χωρικῶν αὐτομολοῦσι, πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ κατέργου, ἐπὶ τὰ ἄρη των, καὶ τρέχε γύρευε.

— Ἐληξάν τὰ πανηγύρια τῶν ἀποστάσεων, ἔληξαν οἱ πυρρῆχοι τῆς ἀνταρσίας, ἀπεκρίθη ὁ Δαμούλας, ἀφείς μειδίαμα μεστὸν

οίησεως. "Ἦδη ἐδιδάχθημεν, τί ζητοῦν οἱ ἄρχοντες, ὅταν μηχανορραφοῦν μὲ τὰ χωρία... Il can che sbraja, vol ossò o raja(1). Θάρρος, λοιπόν. Τοὺς μὲν παπατάζους σας τοὺς παραδίδω εἰς τὰς πατρικὰς μερίμνας τοῦ ἀοράτου (τοῦ Μέμου), εἰς τὰ κεράσματα τοῦ αὐλάρχου σας, εἰς τὰς εὐλογίας τοῦ ἐπιδόξου πάπα Δὸν Πλασιδίου. Ὡς δὲ πρὸς τοὺς δραπέτας, ὦ, ἄς κοιμηθῇ ἄφροντις ἡ Ὑψηλότης σου! Οἱ δραπέται ἔχουν μαλλία νὰ ξάνουν μὲ τοὺς Κενταύρους μου....

Καθειμένη δὲ τῇ φωνῇ ὁ στρατηγὸς συνεπλήρωσε τὸ φρόνημά του, ληκυθίσας τὴν ἐπφοδὴν αἰσχροῦ τινος ἄσματιοῦ τοῦ στρατῶνος

«Siate Zaffi e Cappelletti
Gento volte benedetti!» (2)

— Δὲν θὰ ἐνήργεις τὰς ὁδηγίας τῆς Συγκλήτου μὲ αὐτὴν σου τὴν σπουδὴν, ὑπέλαβεν ὁ Δοῦξ, ἐὰν, ἀντὶ στρατηγοῦ καὶ πληρεξουσίου, ἐτύγχανες εἰς τὴν θέσιν τὴν ἰδικὴν μου. Θὰ ἐπιτείνωμεν, λοιπόν, τὸ σχοινίον οὕτως, ὥστε νὰ τὸ κόψωμεν; Ἐπαίρεσθε εἰς τοὺς Τσάφους σας. Ἄλλ' ἐν τοσοῦτῳ οἱ Τσάφοι δὲν μοῦ συνέλαβον τὰ 148 Τουφέκια, τὰ σπαθίσι, καὶ τὴν πυρίτιδα, ἅπερ πρὸ μιᾶς ἑβδομάδος μετεβιβάζοντο ἀπὸ τὸν Καῦδον εἰς τοὺς Κομητάδες. Οὐδ' ἐπὶ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Μέμου ἐστάθησαν ἱκανοὶ νὰ μοῦ πιάσωσιν ἀπὸ τ' αὐτὰ τοὺς δυστροποῦντας ἀρχοντοχωρίτας, οἵτινες καὶ ἐφέτος, ὡς καὶ πέρυσιν, ἀποποιοῦνται νὰ συνέλθωσιν εἰς τὸ χειροφίλημα.... Ἄσχημα συμπτώματα, Προβεδούρε, οἰωνοὶ κακοί.

— Αὐτοὺς φοβεῖσαι; εἶπεν ὁ Κανάλης ὑπογέλασας. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ συναισθανόμενοι τὴν εὐτέλειαν των, εἶναι πάντοτε ἔτοιμοι νὰ προσπέσωσιν ἐνώπιον ἡμῶν, τοῦλάχιστον ὁσάκις καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν αἰσθητὴν τὴν ὑπερτερίαν μας. Δός μοι, ὑψηλότατε, τὰ ὄνόματά των! Αὐτὰ μόνον δός μοι, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας τὸ πολὺ θὰ ἔχῃς τοὺς δυσπειθοῦντας ὅλους δεμένους χειροπόδαρα εἰς τὸ προαύλιον.

(1) Παροιμία βενετική «κύων ὑλακτῶν θέλει ἢ κόκκαλον ἢ στρώμα»

(2) Τσάφοι καὶ Καπελέτοι, εἴητε ἑκατοντάκις εὐλογημένοι!

— Ὅσα κόβονται δὲν τρώγονται, γενναϊότατε. Δυσθήρατοι ἀλώπεκες. Οἱ πονηροὶ ἀπειθοῦσιν εἰς τὴν πρόσκλησιν, προσφραϊνόμενοι τὸ δελέασμα τῆς παγίδος. Ὅπωςδὴποτε, πρὶν κατέλθωμεν εἰς μέσα βίαια, δεόν νὰ δοκιμάσωμεν τὰ ἡπιώτερα.... Ἄλλ' εἶμαι ἀνήσυχος, μὴ παραλαβὼν εἰσέει τὰ διαγγέλματα τῶν τοποτηρητῶν μου. Τί τάχα κωλύει τοὺς ταχυδρομοὺς καθ' ὁδόν;

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἰς τῶν βοηθῶν τοῦ γραφείου παρέδιδε πρὸς τὸν Συγώνην ἐπιστολίδιον, γεγραμμένον, διὰ τὸ κατεπεῖγον, μὲ μολυβδοκόνδυλον. Δι' αὐτοῦ ὁ Μυστικὸς προσεκάλει τὸν Δοῦκα ν' ἀφίχθῃ μετὰ τὸ γεῦμα εἰς τὸ ἐνδότερον γραφεῖον, ἵνα ὑπογράψῃ τοὺς νέους καταλόγους τῆς καταναγκαστικῆς στρατολογίας, καὶ ἐπικυρώσῃ ἐξήκοντα ἢ ἑβδομήκοντα συλληπτήρια ἐντάλματα κατὰ ἀρχοντοχωριτῶν τῶν νομῶν Χατίων, Σελίνου καὶ Κισσάμου. Τὴν πρᾶξιν τῆς ὑπογραφῆς ἐξαρχατήριζεν ὁ Μυστικὸς ὡς ἀνεπίδεκτον ἀναβολῆς.

Ἐπὶ τῷ παλατίῳ, ἐπάνωθεν τῶν γραφείων τοῦ Σέρ Μέμου, δύο δωμάτια, μικρὰ μὲν καὶ ἀπόκεντρα, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τοῦτο μάλιστα χρησιμεύοντα ὡς τι ἀναχωρητήριον πρὸς τὸν μονίαν πολιτάρχην. Τ' ἄδυνα αὐτὰ καθίστανται χρήσιμα πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, ὅσον ἀναγκαῖα διατελοῦσι τὰ παρασκήνια καλλωπιστήρια πρὸς τοὺς ἠθοποιούς. Ποῦ ἄλλοθι θὰ ἐπενδυσθῶσι τὰ ἡμιθεϊκὰ ἐπινωτίδια; Ποῦ θὰ ἐπιθέσωσι καὶ θὰ ἀποθέσωσι τοὺς ποικίλους ἄλλους τῆς παραπτώσεως μεταμφιεσμούς; ποῦ ἄλλοθι θὰ ἀπεκστηθίσωσι τὸ μέρος των, καὶ θὰ διανεῖμωσι τὰ λοιπὰ μέρη τῆς κομωδίας πρὸς τοὺς ἐμμίσθους συνυποκριτάς; Δὲν ὀφείλει ἡ πρόοδος εἰς τὰ κομωτήρια αὐτὰ τὸ ἀξιολογώτατον ἀγαθὸν, ὅτι τὸ ἀκροατήριον συρίζει σπανιώτερον τοῦ ἐνδεχομένου; Ἀλλοίμονον ἐὰν αἱ καταδύσεις αὐταὶ κατελύοντο! Πρὸς τὰ ἄλλα ὀλέθρια ἀποτελέσματα, οἱ ἡγεμόνες δὲν θὰ ἤξευρον καὶ ποῦ πλέον ν' αὐτοπήσωσι κατὰ μόνας τὴν γυμνότητά των, ποῦ νὰ σπουδάσωσι τὰ ἐλαττώματα τοῦ ὄντος των, ποῦ καὶ πῶς νὰ μετριάζωσι διὰ τῆς τέχνης τὸ ἀηδὲς τῶν φακίδων, τὴν κτρινάδα, τὴν καμπούραν, καὶ τὰ λοιπὰ. Ἐπειδὴ, ἐνταῦθα οἱ ἡγεμόνες ἀπομνοούμενοι, ἐνταῦθα ἀνακάμπτοντες εἰς ἑαυτοὺς, συγχρωτῶσι τὸ ἀντίτυπόν των εἰς τὸν καθρέπτην, πῶς διάβολον συμβαίνει καί,

γεννηθέντες πυγμαῖοι, **ρεβινθογόνατοι**, ὡς περιαιτολογῶν ὁ Φουρλάνος ἐπωνομάζετο, ἀνευφημίζονται τιτάνες, ὑψηλότατοι, ἀνώτατοι, μεγαλειότατοι· πῶς ἄνεμον συνέπεσε, καί, ἀνίκανοι τυχόντες ἐνίστε νὰ μοιράσῃσι δύο ὄνων ἄχυρα, καλοῦνται ν' ἀναμορφώσῃσιν ἔθνος ὀλόκληρον, νὰ ἐγκαινιάσῃσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ αἰῶνα νέον· πῶς εὐφημοῦνται χριστιανικώτατοι, καθολικώτατοι, γαληνότητοι ἐνῶ δὲν προσμένουσιν ἢ ψύλλου πῆδημα. ἵνα σύρωσιν ἀπὸ τὰ κέρατα τὸν λαόν των εἰς τὸ κρεουργεῖον· πῶς, διατι, χάριν τίνος παραδόξου θαύματος αὐτοὶ μὲν θάσουφρόνωνσιν ἐν ἀργεῖα ἢ θὰ σπαταλῶσι τόσα καὶ τόσα ἑκατομμύρια, ὁ δὲ ὑπήκοος, ὁ ἐν ἰδρωτί παράγων τὰ ἑκατομμύρια αὐτὰ, θὰ πένεται, θὰ λιμοκτονῇ, καὶ ὅταν σχάσῃ τῆς πείνης, δὲν θὰ ἔχη, ὄχι δρόμον, ἀλλ' οὐδὲ μονοπάτιον, δι' οὗ τὰ τέκνα του νὰ τὸν κομίσωσιν εἰς τὸ κοιμητήριον. Παρεκβαίνομεν. Ἡ εἴσοδος τοῦ δουκικοῦ κρυπτηρίου διετέλει ἀπολύτως ἀπηγορευμένη. Οὐδεὶς, οὐδὲ συγγενής, οὐδὲ οἰκέτης εἶχεν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ, εἰμὴ εἰσαγόμενος παρ' αὐτοῦ τοῦ πρίγκηποδ. Ἐλικοκίνητός τις μηχανή, κατὰ συντεθειμένα σημεῖα ἀνάγουσα καὶ καταβιβάζουσα κόφινον συρμάτινον, διετῆρει ἄμεσον τὴν συγκοινωνίαν ἀναμέσον δουκὸς καὶ Μυστικοῦ.

Ἡ παγετώδης ἐθιμοταξία τοῦ δείπνου ἐστενοχῶρει τὸν ἀντιβασιλέα. Ἐπὶ τῇ διακοινώσει τοῦ Μέμου, προφασισθεὶς μὲ εὐστοχον χαριεντισμὸν, ὅτι τὰ λιπαρὰ τῶν ἀρχόντων προσαγορεύματα κατὰ τὴν ὑποδοχὴν τὸν εἶχον χορτάσει ὑπερκόρως, ἀφῆκε τὴν τράπεζαν, προσκαλέσας δὲ παρ' ἐαυτῶ μὲ τὸν δείκτην δύο τῶν συνεστίων, τὸν Ἀβογάδρον καὶ τὸν Καλλέργην, ἔβη σπουδαίως πρὸς τὸ ἀναχωρητήριον. Ἐβαλεν ὅμως κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τοσαύτην σπεῦσιν, ὥστε, σκονδάψας εἰς τὰ πλατύπτυχα κράσπεδα τοῦ μανδύου, παρ' ὀλίγον κατέπιπε.

— Ματθαῖε, εἶπε, κτυπήσας μὲ οἰκειότητα τὸν ὄμον τοῦ ἰταλοέλληνοσ εὐπατριίδου, ἅμα ὡς ἢ θύρα ἐκλειδώθη· ἢ ψῆφος τῶν Προβεδούρων ὑπερεκράτησεν. Ὅσακις ὁ Θεὸς θελήσῃ νὰ καταλύσῃ μίαν πολιτείαν πληθύνει ἐν αὐτῇ τοὺς δικηγόρους, ἢ τοὺς στρατηγούς. Ἄς ἦνε. Ἀλλὰ, πρὶν ὑπογράψω τὰ ἐντάλματα, δὲν θὰ ἀκούσω καὶ τὰς εἰδήσεις τὰς ἰδικὰς σου; Οἱ Καλλέργαι ἐχρημάτισαν εἰς Κρήτην ἀδιαλείπτως, ὅ,τι ἢ περιστερὰ πρὸς τὴν κιβωτόν.

— Δὲν φέρω κλάδον ἐλαίας, κατὰ δυστυχίαν, εἶπεν ὁ Καλλέργης κατηφιῶν. Φοβοῦμαι, μὴ ἀνανήφουσα ἢ ὕδρα ἐκ μακροῦ ληθάρογο, ἐτοιμάζεται ν' ἀνεγείρῃ σύθις τὴν κεφαλὴν. Παρὰ τοῦ ἀγρονόμου μου, φθάσαντος σήμερον ἐνωρίς, πληροφοροῦμαι, ὅτι ὀκτὼ χιλιάδες χωρικῶν, καταλιπόντες οἶκον καὶ ἔργα, ἀνερριχθήσαν ἤδη εἰς τὰ ὑπεράκρια τοῦ Ὑψηλορίτου. Ἀπὸ Ἀρμυροῦ ἕως Κάβου Σπάδα καὶ Φραγγοκαστέλλου ἀντηγεῖ ἐπιφόβος καταβολή. Κατάνοξε, Δούξ, τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἀστυνομίας σου! Ἀκρώρειαι συννεφιασμένα προμηνύουσι βροντάς. Ὅσακις οἱ χωρικοὶ κατέφυγον εἰς τὰ προχώματα τῶν αἰγάρων, οἱ προύχοντες τῆς ἔσοχῆς κατέγεινον τεκταίνοντες συνωμοσίαν.....

— Αἶ, Αἶ, τρέχεις, παρατρέχεις, viscere! Ὁ Δαμούλας τὰ δίδει ἄσπρα, σὺ τὰ βλέπεις μαῦρα. Per hacco, εἰς τίνα τῶν δύο θὰ πιστεύσω; Συνήθης καταδίκη τοῦ πολιτάρχου, ν' ἀκοίῃ τὴν μὲν ἀλήθειαν ἐκ παντὸς στόματος, τὴν δὲ ἀληθινὴν ἀλήθειαν ἔξ οὐδενός..... Ἀλλὰ τί διάβολον ἐργάζεται εἰς τὴν ἔσοχὴν ὁ ἔξαποσταλεὶς στρατός; Θὰ τὸν τρέφωμεν, λοιπὸν, ἵνα περιέρχηται τὰς ἀγνιάς κιναιδιζόμενος; Θὰ τὸν μισθοδοτοῦμεν ἀπλῶς καὶ μόνον, ἵνα τροχίξῃ ἐπὶ Προβεδούρων καὶ γυναικῶν κλίμακας τὴν σούβλαν;

— Ὁ στρατός! Λύκων ἀγέλη. Τάχα ἀγνοεῖ τὰ διατρέχοντα ὁ ἀστυνόμος σου; Ὁ στρατὸς φέρεται σαρακηνικώτερα καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν Σαρακηνῶν. Οἱ μὲν φιλόρπαγες Τσάφοι ἀπογυμνοῦν τὰς γυναῖκας, οἱ δὲ ἀκόλαστοι Καπελέτοι πρὸς συμπλήρωσιν ἐκβιάζουσι τὴν αἰδῶ αὐτῶν. Πείσθητι, Δούξ· τὰ πράγματα, ἀπὸ κηρύξεως πολέμου, τρέπονται ὀσημέραι ἐπὶ τὸ χεῖρον. Ἡ ἀποστολὴ τῶν ἐκτάκτων πληρεξουσίων εἰσάγει ἀνωμαλίας καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὴν κυβένησιν.....

— Naί, ἐξεφώνησεν ὁ ἀυλάρχης μὲ δυσεπίσχετον ἐμπάθειαν. Οἱ πληρεξούσιοι, μηδὲν δυνάμενοι κατὰ τοῦ Ὑψηλοτάτου, τὸν ὁποῖον ἄλλως ὑποταφρεύουσι, καὶ ἀποκαλοῦσιν ἐμπαικτικῶς Ἀγιοπατέρα, στρέφουσιν ἐκ συμφώνου τὴν κακεντρέχειαν κατὰ τοῦ δευλαίου ἀρχιγραμματέως, μηδὸλως συστελλόμενοι νὰ διαδίδωσι καὶ ἀναφανδόν, ὅτι Δούξ Κρήτης κατέστη ὁ Σερ Μέμος.

— Ἐὰν ἔχη ἀνάστημα ἐπτὰ ποδῶν, εἶνε βέβαια ὁ πάντων

ὕψηλότετος, εἶπε γελάσας ὁ Σιγώνης..... Τὸ λοιπὸν, Καλλέργη;
— Τί παράδοξον, ὑπέλαβεν ὁ ἡμέτερον, ἂν οἱ ριζάρχα, ἀπὸ τὰς διχονοίας μας ὠφελούμενοι, συνεκρότου ὁμόνοιαν αὐτοί, ἀντὶ ἡμῶν, ἂν συνεκάλου τὰς γενεάς των εἰς συνέλευσιν; Βέβαια ὡς ἔχομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐρρυθμισμένα τὰ τῆς ἐξοχῆς, ἡ ὁμόνοια καθίσταται δυσκατόρθωτος. Ἄν, ὁμοίως, κατὰ τύχην κακὴν, οἱ ἀρχηγοὶ συνεφώνουν πρὸς ἀλλήλους, τότε ἡ ἀποστασία δὲν θὰ ἀπέβαιεν ἀναπόδραστος;

— Πᾶ! Καὶ πότε, κύρ Ματθαίε, πότε καὶ ποῦ τῆς Κρήτης ἔθυσαν τῷ Ὁμοιοῦ Πατέροι καὶ Παππαδόπουλοι; Ὡς φαίνεται λησιμονεῖς τῶν πάπων σου τὴν βιογραφίαν, σὺ ὁ ἰσχυριζόμενος, ὅτι γινώσκεις ὑπὲρ πάντα εὐπατρίδην τὰ τῆς ἐξοχῆς. Εἰς τὰ ἀνατολικά μας κτήματα, viscere, ἡ παλιόροια τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων ἀπετέλεσε διαρκῶς τὴν συστολὴν καὶ διαστολὴν τῆς καρδίας μας. Μόνον χάριν τούτων ἀναπνεύουσιν οἱ πνεύμονες τοῦ ἁγίου Μάρκου. Καὶ ὅτι μὲν συνελεύσεις τοιαῦται ἐκροτήθησαν εἰς ἄλλους χρόνους, τοῦτο ἐνδεχόμενον. Ἄλλὰ τί ἐντεῦθεν; Συνέλευσις κρητικὴ, ἰσθὸς ἀράχνης.....

— Πρόχειρον δὲ τὸ σάρωθρον, προσέθηκεν ὁ Ἄβογάρδος, συμπληρῶν τὸ νόημα.

— Καὶ ὁμοίως, παρετήρησεν ὁ Καλλέργης, προσβληθεὶς ὁπωσοῦν ἀπὸ τὴν ταχυγλωσσίαν τοῦ κεραμῆος, τὸν ὁποῖον ὡς ἕτερος κεραμεὺς μετρίως ἐχώνευε—καὶ ὁμοίως αἰθένται μου, τὰ χρονικά τῆς νήσου παριστάνουσι τὴν ὁμόνοιαν τῶν ἐντοπίων ὡς ρίζαν βαθύγειον, ἣτις ὅσφ μᾶλλον τέμνεται, τοσοῦτ᾽ ἀναβλαστάνει.

— Οἶδο! Δὲν βαρύνεσαι, ἀδελφέ! ἀνεκράξεν ὁ Δουὲ σαρδάσας. Γραικοὶ καὶ ὁμόνοια, fandonie! Τάχα θὰ ἦτο ὁ βοῦς ζῶον καματηρὸν, καὶ εἰς τὴν γεωπονίαν ἐπωφελέστατον, εἰδὼν ἐγνώριζε τὴν δύναμιν τῶν κεράτων του; Ἡ ὁμόνοια προαπαιτεῖ αὐταπαρησίαν, προαπαιτεῖ ἐπικράτησιν δημοσίου πνεύματος, προϋποθέτει τὴν ἡγεμονίαν τοῦ **Γνώθι σαυτὸν**. Ναι, ναι, χιλιάκις ναι, χωρὶς τοῦ Γνώθι σαυτὸν, ἡ ὁμόνοια ἀπυμένει ἀπλοῦς λεξικογραφικὸς διάκοσμος. Ἄλλ' ἐξ ὅλων σου τῶν Γραικῶν ὁμοῦ πόσοι δὰ οἱ εἰδότες ἑαυτούς; Εἰς καὶ μονώτατος. Γινώσκεις τὸ τέλος του. Ποτισθεὶς τὸ κώνειον, ἀπῆλθεν εἰς τὸ Ἠλύσιον ὁ μακαρίτης, μη-

δένα ἀφεις ἐν Ἀθήναις κληρονόμον τῆς ἠθικῆς του ἀποκαλύψεως..... Ὡ Ἀθήνα, λαμπρὴ χώρα.....

Γνωστόν, ὅτι οἱ Καλλέργαι ἦλκον τὸ γένος ἐκ τινος κλάδου τῆς ἀρχοντικῆς Δωδεκάδος, πατροπαράδοτως ὑπουργήσαντος εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν βενετῶν. Ἡ ἱστορία ἀναφέρει πλείστους Καλλέργας σώσαντας τὴν ξενοκρατίαν ἀπὸ ξυροῦ ἀκμῆς· αὐτὸν δὲ τοῦτον μας τὸν Ματθαῖον οἱ Ἴταλοι προσονόμαζον Veneto sfegatato, ὃ ἐστὶ καὶ τῶν Βενετῶν βενετι ὄτερον. Μολοντούτο, αἱ πικραὶ περὶ Ἑλλήνων κρίσεις τῶν δύο Ἴταλῶν ἀνεζώωσαν μικρὸν τι τὴν πεπωρωμένην φιλοτιμίαν του. Ὁ ἔρωσ τῆς πατρίδος ἐσώζετο εἰς τὴν συνειδησίᾳ του λεληθῶς εἰσεῖ, ὡς λύχνος τύμβειος ὑπανάγει ἐντὸς ζοφερᾶς κατακόμβης. Καὶ ἀπιστῶν ἔτι πρὸς τὴν πατρίδα, ὃ Ἑλλήν ἐμμένει δυσμεταβλήτως Ἑλλήν. Μάρτυρες οἱ Θεμιστοκλεῖς, οἱ Μιλτιάδα, οἱ Ἄλκι μάχοι, οἱ Κλέαρχοι, οἱ Ξενοφῶντες, οἱ Πausανία, καὶ ὅσοι ἄλλοι οἱ τοῖς βαρβάροις ὑπερηγήσαντες. Ὁ ἑλληνισμὸς εἶναι ἄρωμά τι συμφυεστάτον, ὅπερ, εἰς τὰ ἐντὸς ἀγγείου ἅπαξ προσκολληθὲν, ἐξαποπνεῖ βραδύτατα, ὡς καὶ ὁ μόσχος. Πλύσεις καὶ ραντισμοὶ δὲν καθαρίζουσι τὴν φιάλην σου· θὰ ἀναγκασθῆς νὰ τὴν συντριψῆς.

— Τώρα δὰ ροβλεῖ πρὸς τὸν κατήφορον ἡ Ὑψηλότης σου· ἀνεφώνησε τὸ ὑπόζων ἑλληνοῖταλικὸν ἀγγεῖον. Ἄν καὶ εἰς τὰς ἐμφυλίους ἐρίδας ἔκδοτοι οἱ Γραικοὶ—ἡ ἀλήθεια αὐτῆ εἶναι καὶ τοῦ ἡλίου φαεινότερα—ὁμοίως ἀνὰ πᾶσαν κρίσιμον περιστάσιν συναναπτύσσονται ἐν ἀκαρεῖ εἰς μίαν δέσμη. Δὲν νομίζετε;

— Ὅχι, ἀπήνησεν ὁ Δουὲ. Τὴν ἀλήθειαν πρὸ πάντων. Ὁ βίος τοῦ γένους σου ὁμοιάζει εἰς θανμάσιον ψηφίδωμα. Ἐὰν μὲν, ἐν καρῷ εἰρήνης, προβαίῃ τὸ ψηφίδωμα ἀποσυντιθέμενον εἰς τὰς ἐξ ὧν συνετέθη ψηφίδας, ὁμοίως ἀνασυντίθεται εἰς τὰ συστατικά στοιχεῖά του, καὶ ἐπανακτᾷ τὴν προτέραν ὀλομέλειαν, ἅμα ὡς τις κίνδυνος ἐξωτερικὸς ἐπαπειλήσῃ τὴν συμφυετικὴν ιδιότητά του. Ἄλλ' εἰς τὴν ψυχὴν σου, κύρ Ματθαίε, ἐπὶ πόσα ὡς ἔγγιστα δευτερόλεπτα ἡ ἀναστοιχείωσις διαρκεῖ;

— Ὁροδείκτου ζήτημα, ἐπιθύρτισεν ὁ αὐλάρχης χαμογελάσας.

— Ζητῶ συγγνώμην. Ὁ προπάππος μου Ἀλέξιος ὑπεξείλε

τήν νήσον τοῖς Βενετοῖς ἐπὶ περίπου εἴκοσιν ἔτη. Κρίνετε τὸ διάστημα βραχύ;

— Ἀλλά, τέλος, ὑπενέδοσεν ὁ πάππος σου, παρετήρησεν ὁ Ἄβγογάδος. Τί δὲ τὸ σωφρονῆσαν τὸν ἀντάρτην; Ἐν δίπλωμα βενετικῆς εὐγενείας, καὶ τινα τιμάρια.

— Λάλει εὐλαβέστερα, κόμη, περὶ Ἀλεξίου τοῦ ἀειμνήστου! ἀνέκραξεν ὁ Συγώνης. Οἱ Καλλέργαι ποιοῦσι μεταξὺ Γραικῶν ἐξαίρεσιν μοναδικήν. Ἐὰν Καλλέργαι ἦσαν ὅλοι οἱ Γραικοί, τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων θὰ ἦτο ἐξηγυγισμένον πρὸ αἰῶνων.... Ἄλλ' ἄς ἐπανέλθωμεν, caro Matteo, εἰς τοὺς χωρικοὺς μας Πλὴν τῶν ἐν Χάνδακι προσκληθέντων, ὁσφραίνεσαι ἐκ τῶν ἐπιστολῶν σου καὶ ἐτέρους ταραχοποιούς; Ἔχεις ἄλλα ὀνόματα νὰ κατατηγύσης; Διεπέρασεν ὑποπτός τις συνδιᾶλεξις τὴν πιστὴν σου ἀσπὴν;

— Δὲν ἔχω ὀνόματα πρὸς ὄραν' ἄλλά, καὶ ἂν εἶχον, θὰ ἀπέβαινε παρακαίρος ἢ καταμαρτύρησις. ὦ, προβλέπω, ὅτι ἡ θρασυτήρ τοῦ Δαμουλά, καὶ ἡ καχλάζουσα τῶν τιμαριούχων γολή, θὰ συγκεφαλαιώσωσιν εἰς ἓν μόνον καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα ἐνόχου σύσσωμον τῆς νήσου τὸν πληθυσμόν!

— Εἰς ἓν ὄνομα λέγεις! Εἰς ἓν μόνον καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα! Αἶ, ἂν ἤξευρες, Καλλέργη, ὑπόσους τόμους πείρας καὶ θεωρίας ἢ φράσις σου αὕτη ἐμπεριέχει! Ὁ ἐνδύματι ἀνθυπάτου κυβερνῶν Γραικοὺς μανθάνει, φίλτατε, ἐξ ἀνάγκης νὰ ποιῇ μίαν διαστολήν οὐσιωδεστάτην. Χωρίζει τὴν μερίδα τῶν ὀνομάτων ἀπὸ τὸ ἀνώνυμον πληθός. Ἐὰν ἡ Κρήτη συνέκειτο καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ πληθυσμὸν ἀνώνυμον, ἐὰν δὲν εἶχεν ὀνόματα πόλεως, καὶ ὀνόματα ἐξοχῆς, ἢ Κρήτη, πίστευσόν μοι, θὰ ἦτο σήμερον ἀκόμη, καὶ αὐτόνομος, καὶ μάκαιρα, ὡς παρὰ τῶν παλαιῶν ἐπωνομάσθη. Τὸ φύραμα τὸ γραικῶν εἶναι ἀξιόλογον ἀφ' ἑαυτοῦ— *graecum fermentum supra modum inflans*— ἀλλὰ δὲν ἀξίζει τίποτε, παρὰ εἰς κατάστασιν ἀνωθυμίας· τὸ διδάσκει ὁ Πολύβιος. Τίς ὁ ὠθήσας τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν κατωφέρειαν τῆς παρακμῆς; Τὸ ὄνομα. Τίς ἐκάστοτε ὁ ἀνοικοδομήσας αὐτὴν ἐκ θεμελιῶν; Τὸ χυδαῖον. Πρόβασις ἀνωνύμου λαοῦ πρὸς τὴν προσωπικὴν εὐγένειαν σημεῖοι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἰστορίᾳ ἔναρξιν τέλους. Μόλις ἀπὸ τὴν χαμηλὴν του τάξιν μεταβῆ ἡ ὀχυδαῖος εἰς τὴν ἀνωτέραν τῆς ὀνομασίας· μόλις ὑποδέσῃ τοὺς πόδας

ἐπὶ τὸ κομψότερον, μόλις φορέσῃ δακτύλιον καὶ λαιμοδέτην· μόλις, ἐνὶ λόγῳ, ἀπὸ τοῦ μηδενός, ἔνθα μετριοφρόνως ἐργασθεῖς ἠπόρησε, προαχθῆ εἰς τὴν μονάδα, ἰδοὺ ἀμέσως, ἀμείβων ἴθος ἅμα καὶ εἶδος, μεταμορφοῦται, καθάπερ χρυσαλλίς, εἰς ἔντομόν τι παρᾶσιτον, ἔντομον ἐντρεφόμενον καὶ ὑπερσαρκούμενον ἐν τῷ αἵματι τῆς μητρὸς. Τοῦτο δὲ γνωρίσαντες οἱ κατακτηταὶ σας— ἐκ πείρας, δηλαδὴ, μαθόντες, ὅτι ὄνομα παρ' ὑμῖν σημαίνει ραδιουργίαν, κωφότητα, ἀρχολιπαρίαν, παρασιτισμὸν, προβατισμὸν— ἐφοβήθησαν πάντοτε τὸ πλῆθος μᾶλλον, ἢ τοὺς ἄρχοντας.... Ἔρχομαι, viscere, εἰς τὸ συμπέρασμα. Ἄς ἀφίσωμεν τὸν λαὸν ν' ἀναπνεύσῃ ἀνετώτερα, καὶ περ ἐπεκτείνοντες τὸ ἀρχοντολόγιον ἐπ' ἀορίστῳ. Ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Βενετοὺς διδαχθέντες, ἐθεσμοθέτησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι ὑπὲρ τῶν ραγιαδῶν τὸν Κοτσαμπασισμὸν. Ἐμπρὸς, λοιπόν! Ἐὰν οἱ προνομιούχοι τῶν φρουρίων πραξικοπήσωσι μὲ τὴν ἐξοχήν, ἄς προσκληθῶσι ν' ἀποτίσωσι τὰς πρὸς τὴν Δημοκρατίαν ὀφειλομένας 400,000 δουκάτων! Ἄς ἀκούσωσι δὲ συγγόνως, ὅτι καὶ οἰκογένεια καὶ τιμάρια αὐτῶν θὰ κατελείποντο ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ὅλως ἀπροφύλακτα, ἐὰν τυχόντως οἱ ἄγροὶ περιέπιπτον εἰς ἀναρχίαν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ εὐγενῶν τῶν πόλεων. Ὡς δὲ περὶ τῶν τῆς ἐξοχῆς, ἀνάγκη πᾶσα, Καλλέργη μου, ἀνάγκη ἐπεικτικὴ καὶ ἀνυπέροχτος νὰ παρουσιασθῶσιν οὗτοι αὐτόματοι καὶ ἀκατανάγκαστοι πρὸς ἐμέ. Λόγος πολιτικῶς τὸ ἀπαιτεῖ.... *ragion de stato*, ὁ δὲ Δουξ στοιχηματίζει νὰ τὸ κατορθώσῃ.

— Οὐδὲν σκοπιμώτερον! συνανεφώνησεν ὀμοθυμαδὸν τὸ ζεῦγος τῶν ἀκρωμένων. Ὡραῖον σχέδιον, τῷ ὄντι. Ἄλλ' ὁ τρόπος τοῦ νὰ ἐφεκλύσωμεν τοὺς ἀπειθοῦντας ἐδῶ, καὶ μὲ τὰ καλά! προσέθηκεν ὁ Καλλέργης μονομερῶς.

— Ὁ τρόπος! Ζητεῖς τὸν τρόπον σὺ, ὁ κεκτημένος ἐπίδρασιν ἀκαταλόγιστον παρὰ τοῖς προὔχοσι, σὺ, τέκνον θετὸν, πεφιλημένον τῆς Βενετίας! Ἄλλ' εἰς σὲ πρὸ πάντων ἀπόκειται τὸ κατόρθωμα. Ὁ σίδηρος σφυρηλατεῖται καλῆτερα ἐφ' ὄσον διαρκεῖ πεπυρακτωμένος. Ἄπελθε αὔριον ἐνωρίς! Διατρέφω εἰς τὴν ἐμπειρίαν σου πεποίθηον εὐθαρσεστάτην. Ἄπελθε, Καλλέργη, καὶ ἡ εὐχὴ τῶν πατέρων σου μετὰ σοῦ

Τὸ κρίνον τῶν ἀφοσιωμένων ἀνέσεισε τοὺς ὄμους, ὑπεκρίθη φόβους καὶ ἐνδοιασμούς. Ἄλλ' ἐπὶ τέλους, ὑπενδούς εἰς τὴν ἐντολήν τοῦ πρίγκηπος, χαρισθεὶς δῆθεν καὶ εἰς τὴν θετὴν μητέρα, παρεδέχθη ἐκὼν ἅκων τῆς χαλεπῆς περιουσίας τὴν ἐκτέλεσιν.

— Τί συλλογίζεσαι; ἠρώτησεν ὁ Συγώνης. Ἐὰν ἀπήχεσο, τὰ συλληπτήρια ἐντάγματα θὰ ἀνεβάλλοντο.

— Καὶ ἐπιτρέπονται δισταγμοί, ὅταν τὸ βασιλείον κινδυνεύη, ὅταν διατάσῃ ἡ Ὑψηλότης σου.; Σπεύδω νὰ συντάξω τὴν διαθήκην μου, ἀπήντησεν ὁ αὐλικός.

— Εὐγε! Μὴ ὁμως παραλείψῃς καὶ τὸ θρησκευτικὸν καθήκον! Τὰ θεῖα πρὸ πάντων, τέκνον μου. Εἰς τὴν ἀνθρώπινον κοινῶνίαν ὁ ἅπιστος εἶναι ἐκμελής, εἶναι δυσχεσεστάτη παραφωνία. Πρὶν ἐπιβῆς τὸν ἵππον σου, ἐξομολογήθητι καὶ μετῴλαβε!

— Θέλω προσφύγει εἰς τὰς πνευματικὰς ὁδηγίας τοῦ Δὸν Πλασιδίου, ἀπεκρίθη ὁ παραινόμενος μὲ ἐπιτετηδευμένον, ἀλλὰ πρόσχαρι μειδίαμα. Ἐὰν τὰ τέκνα μου ἀπωφανίζοντο κατὰ τὴν προκειμένην ἀποστολήν, θέλουσι μείνει παραδεδομένα εἰς τὴν εὐμένειαν τῆς Ὑψηλότητός σου, καὶ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς θεότητος.

— Ὁ δὲ ἀντιβασιλεὺς τῆς Κρήτης—ὑπέλαβεν ὁ Δούξ, μετασχηματίζων αἴφνης τὸ πρόσωπον ἐπὶ τὸ ἐγιοτικώτερον—εἰς τὰς ἑωθινὰς καὶ τὰς ἑσπερινὰς προσευχὰς τοῦ θέλει δέεται εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἰταλοέλληνοσ αὐτοῦ, ὅστις, δεξιὸς βραχίων τῆς ἐν Κρήτῃ βενετοκρατίας ἀνωθεν ὀρισθεὶς, ἐπικοσμεῖ τὰ ἐνδρῶα οἰκονομικά τοῦ μὲ προσωπικὰς ἀρετάς, ἐξαιρέτως μὲ τὴν ἀποχὴν τῆς ραδιοργάνιασ καὶ τῆς ὑποκρίσεωσ, μὲ τὴν ἀφιλοκέρδειαν, μὲ τὴν ἀνδρείαν.

Ὁ Καλλέργησ, λαβὼν τὸν πρίγκηπα ἀπὸ τὰ γόνατα, ἀνέβλεψε πρὸσ αὐτὸν μὲ ὄμματα νενοτισμένα· ἀλλ' ὁ Δούξ, ἀνεγείρας αὐτίκα τὸν ἐπιστήθιον, ἠσπᾶσθη, κατησπᾶσθη δεκάκις, καὶ συνέσφιγγεν αὐτὸν εἰς τοὺς κόλπουσ ἐν πατρικῇ στοργῇ.

Ἄξιόγαστον σύμπλεγμα διὰ ἐρμογλύφον. Ἐπαγωγὸν προτύπωμα ἀμοιβαίασ καὶ τρυφεράσ στοργῆσ!

Ἄμα ὡσ ὁ εὐγενὴσ ἐξῆλθε τὰς θύρασ τοῦ ἀδύτου, πορευόμενος πρὸσ τὴν ἀπηγορευμένην κλίμακα, — ὅποσον βλάκεσ εἶνε οἱ

νονεχέστεροὶ καὶ ταχυποπτότεροὶ τῶν πολιταρχῶν, ἐφώνησε καθ' ἑαυτὸν, παραβαλλόμενοι πρὸσ τοὺς εὐνοουμένουσ των! Ἰδοῦ, Καλλέργη, ἡ Ρόδοσ, ἰδοῦ καὶ τὸ πῆδημα! Προσοχή! Τὰ εἰς τὸ Παλαιόκαστρον κείμενα, καὶ ἐπὶ δύο γενεάσ ἐπιδικωκόμενα, τιμᾶρια τῶν Κορνέρων γίνονται τέλος πάντων κληροσ τῶν τέκνων σου!

— Ὠρα σου καλή, καὶ ὁ δρόμοσ σου δροσάτοσ! ἀνεβόησεν ἐκ περιτροπῆσ ὁ Δούξ, συνδυάσασ τὴν ἰρωνείαν τῆσ γλώσσησ πρὸσ τὴν τοῦ νεύματοσ, καὶ στενάξασ ἐν ἀνακουφίσει, ὡσ ὁ ἀπαλαττόμενοσ ἀπὸ σπειράματα πνιγαλίωνοσ.

— Τί δηλοῖ; ἠρώτησεν ὁ κόμησ βεβλάκευμέγοσ;

— Cave ab insularis (1).

Ὅχι δά! Θὰ ἄφρινα τὸν φικκανάζον (κύκητρον) αὐτὸν νὰ μᾶσ ζυμῶνη πῆττασ εἰς Χάνδακα μὲ τοὺσ Προβεδοῦρουσ! Meremeu!

— Καὶ λοιπόν;

— Εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ Θεοῦ!

— Καὶ δὲν φοβεῖσαι μί, ἀντὶ πλακούντων εἰς τὴν πόλιν, σᾶσ πᾶσση λαμπροκουλούρασ εἰς τὴν ἐξοχὴν;

— Αἶ, caro conte, τὸ πλῆθοσ διακρίνει τὰ κίβδηλα νομίσματα κάλλιον ἡμῶν. Ναὶ μὲν εἰς τὴν ἀριθμητικὴν τῆσ πολιτείασ ὁ λαὸσ ἐπέχει χῶραν μηδενικοῦ, ἀλλὰ πάλιν, καὶ χωρὶσ μηδενικοῦ, ἑκατομμύριον δὲν σχηματίζεται. Ἡ ἐξέλεγγισ καὶ ἡ ἀστυνομία τοῦ ἀνεπιφανοῦσ λαοῦ ὑπερτεροῦν τὰς ἰδικὰσ μασ κατ' ἀκριβείαν. Θὰ ἔχηζον ἴσωσ προσωποῖοι οἱ πολιτικοί, ἂν δὲν ἐντρέποντο νὰ δείξουν ἄσκεπῇ τὴν ὄψιν;

— Ἄλλὰ δὲν εἶσθε σεῖσ αὐτοί, οἱ εἰπόντεσ πρὸ ὀλίγο, ὅτι οἱ Καλλέργησ ποιοῦσιν ἐξαίρεσιν μεταξὺ Κρητῶν; ἐπερώτησεν ὁ αὐλάρχησ, μὴ ἐκσταὶσ εἰσέτι τῆσ ἀπορίασ.

— Βέβαια· καθ' ὅιον ὑπερέχουσιν εἰς ψευδολογίαν ὄλουσ τοὺσ συννησιώτασ των. «Κρηῖτεσ ἀεὶ ψεῦστα. . . .» μὴ ἐξαιρουμένουσ καὶ τοῦ Διοσ αὐτοῦ.

(1) Cave ab insularis, et praesertim a Siculis — Κικέρων.

Λαβὼν δὲ τὸν αὐλάργην ἐκ τῆς δεξιᾶς, καὶ κλονήσας ἐμφαντικῶς τὸν βραχιονά του,

— Ἄλλοίμονον, φίλε μου, προσέθηκε χαμηλότερα, ἀλλοίμονον, τρισαλλοίμονον ἂν ὁ ἐνταῦθα πολιτάρχης ἀπαξ μόνον ἐλάμβανε, δίδων πίστιν εἰς τὰς ὑφηγήσεις τοῦ πιστοτάτου τῶν πιστῶν ἀφοσιωμένων του. *Craeca fides, nulla fides*, οἰκουμενικὸν ἀξίωμα. Ὅρα τὸν Καλλέργην! Ἦθελες νομίσει, ὅτι ἡ μήτηρ του, ὅτε τὸν συνέλαβε, ἐπωμίζετο πορφυρᾶν χλαμύδα, καὶ ἐφόρει τὰ χειρόκτια τοῦ χοροῦ. Ὁ Καλλέργης εἶνε φωστὴρ κοσμιότητος καὶ περιποιήσεως· στρέφει δὲ τὸν τροχὸν τῆς ῥαδιουργίας μὲ τοσαύτην ἀξίεράστον ἀφέλειαν, πιάνεται ἀπὸ τὰ μισοφούστανα τοῦ παλατίου, δίκην ἀράχνης, μὲ ποδαράκια τοσοῦτον βελουδάτα καὶ γαργαλιστικά, ὥστε, *per dio*, θὰ εἶχε φενακισμένον, ὅχι πολιτάρχην ἀγένειον, ἀλλὰ καὶ ἓνα Σιγώνην προσέτι, ἂν ὁ Σιγώνης οὗτός δὲν εἶχεν ἀπογαλακτισθῆ διαβόλου υἱός. . . . Ἄλλὰ τί τὰ θέλεις; Ἡ βενετικὴ εὐγένεια ἐπεχρῶσσε μόνον, δὲν ἐκάθηρε τὸν κρητισμὸν του. Εἶνε ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὑφάσματος καὶ αὐτός.

«Εἶδες ἓνα, τόσον φθάνει.

Μία κλωστή τοὺς ἔχ' ὑφάνει.»

Corpo di Bacco! ἀνέκραξεν ὁ κόμης, ἴσως ἐν τοῖς μυχοῖς τῶν στέρνων ζηλεύσας τὴν ἐγκωμιασθεῖσαν ἐκείνην ἀναρρίχησιν εἰς τὰ μισοφούστανα. Ποῦ λοιπὸν ἡ Ὑψηλότης σου θὰ ἀνεύρη τὸν φιλαλήθη, ἀφοῦ ἀπατεῶνα κρίνει καὶ τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, πρὸς ὃν ἐχάρισεν ἡ Σύγκλητος πλείστα τιμάρια, βοῶν ἀγέλας, καὶ ἑκατὸν οἴκους, πλὴν τῶν ἀσημικῶν καὶ τῶν παρασημικῶν;

(Ὁ πλαστολόγος Ἑλλάς)! Εὐγε Βενετία, σὺ, ἄστρον ἀληθείας, ἀψευδείας, ἀνυποκρισίας!

Εἶσαι ἀκόμη νέηλος εἰς Κρήτην, ἀγαπητέ. Τὰ παθήματα, μαθήματα. Μικρὸν ἔτι, καὶ θὰ πεισθῆς καὶ σὺ, ὅτι παραλόγως οἱ πρῶτοι τῶν βενετῶν ἀποίκων μας δὲ καθιέρωσαν τὴν περὶ Γραικῶν σοφὴν ἐκείνην παροιμίαν·

«Chi crede a Crego
No ghá 'l Cervejlo iutrego (1)»

(1) Δημῶδες παροιμία βενετικὴ «ὁ πιστεύων εἰς Ἕλληνα μωρός.»

— Οἱ ἄποικοι θὰ εἶχον ἴσως ἀναγνώσει τὸ τοῦ Ἰουβενάλου *Craecia mendax*, ὑπέλαβεν ὁ κόμης. Σεῖς, ὅμως, Ὑψηλότατε, ἀπεφάνθητε καὶ πολιτικώτερα, δογματίσαντες τὸ τεθρονημένον παράγγεμα.

«*Pane e Bastone* (1).»

— Ὅχι, ὄχι· οὔτε ἰδικὸν μου εἶνε αὐτὸ, οὔτε τὸ ἐγκρίνω. Ὁ Γραικὸς ἀνέχεται τὴν ἀγχόνην μᾶλλον, ἢ τὴν μᾶστιγα, οἱ δὲ ξυλοκοπήσαντες τὸν ὑπερήφανον ἀπόγονον ἡμιθέων ἐπετάχυνον ἰδιοχείρως τὴν κατάργησιν τῆς τυραννίδος των. Παρὰ τὴν ράβδον, ὁ ἐπιχειρῶν νὰ ἠνιοχήσῃ γραικικὸν λαὸν, ἄς λάβῃ ὄμμα λυγγός, ἀλώπεκος ἀλωπεκῆν, καὶ ...

— Καὶ ἓνα Μέμον, προσέθηκεν ὡς ἐξ ἐφόδου ὁ ἐπίδοξος γαμβρὸς τοῦ Μυστικῶ.

Διέκοψεν ἀτελῆ τὴν συνδιάλεξιν ὁ κώδων τοῦ ἀδύτου· εὐθύς δὲ τρῦξαντος τοῦ στρόφιγγος τῆς μηχανῆς, φάκελος ὀγκώδης προετάθη παρὰ τὴν τράπεζαν. — Ἦσαν αἱ καθυστεροῦσαι καντσελλιέρων καὶ καστελλάνων ἐπιστολαί. Ὁ ταχυδρόμος, ἐμποδισθεὶς ἀπὸ τὴν ἐνσκήψασαν ἀταξίαν, κατηνάλωσε καθ' ὁδὸν τρεῖς ἡμερονύκτια, μετὰ πολλῆς δὲ τῆς βίας ἐπέτυχε νὰ διασώσῃ τὴν γραμματόπηραν καὶ ἑαυτὸν.

Συμβάντα χαλεπὰ, συμβάντα ταρακτικώτατα διήγγελον αἱ ἐπιστολαὶ αὐταί.

Συνεπεῖα γενικῆς ἀποστασίας, συμβάσης τὴν πρώτην Ἰουνίου, ἡ νῆσος διετελεῖ ἀνάστατος ἀπὸ Νεοχωρίων Κισσάμου ἕως ἀκρωρείας Ἰθῆς. Αὐθημερινῆ ἦττα τῶν διαφόρων σωμάτων τοῦ ἐκεῖ στρατοῦ. Τσάφοι, Κόρσοι, Καπελέτοι, Ἀλβανοβόσνιοι, Βενετοὶ ὑπέστησαν θραῦσιν δυσθεράπευτον, οἱ μὲν ἐντὸς τῶν κωμῶν ἢ τῶν καστελλίων, οἱ δὲ εἰς τὰ πεδεινότερα τῶν νομῶν Χανίων καὶ Κισσάμου, ἄλλοι δὲ εἰς τὰς φάραγγας τῶν Σφακιῶν, εἰς τὴν περιοχὴν Σελίνου, εἰς τὸν Ὀμαλόν, καὶ ἄλλοι πάλιν ἐν τοῖς νομοῖς Ρεθύμνης καὶ ἀγίου Βασιλείου. Ἐκ τούτων, οἱ μὲν κατεκρεουργήθησαν, οἱ δὲ ἐξωγρήθησαν, ὀλίγοι δὲ οἱ ἐλεύθεροι ἀποπεμφθέντες. Ἀπολάκτισις ὑπαλλήλων βενετῶν, σκορακισμὸς τῶν συμβό-

(1) «Ἄστρον καὶ ράβδον δότε τοῖς Ἑλλησι.»

λων τῆς Δημοκρατίας ἀπώλεια τῶν κυριώτερον καστελλίων. Ταῦτα δὲ πάντα, ἀποτελέσματα τῆς συνελύσεως ριζαρχῶν, ἦτις συγκροτηθεῖσα τῇ εἰκοστῇ πρώτῃ τοῦ ἐκπνεύσαντος Μαΐου, προέβη εἰς τὴν ἀρχαιρεσίαν α' τόνου κυβερνήσεως.

Ἐργηγόρει, ἢ ὠνεῖρωττεν ὁ Δοῦξ; Παρῆν πραγματικῶς εἰς Κρήτην, ἢ περιώδευεν εἰς τοὺς ἀντίποδας;

Φεῦ, οὐδεμία ἀγγελία ἀστυνομικοῦ, ἢ στρατιωτικῷ γραφείου, οὐδεμία ἐπίσημος, ἢ ἰδιωτικὴ διακοίνωσις εἶχον προμηνύσει τὴν κατάσκηψιν τοιαύτης ἐνυπνιώδους συμφορᾶς. Τὸ ἀπροσδόκητον, τὸ δεινὸν, τὸ δυσεξήγητον τοῦ συμβάντος συνένεβρόντησαν τὸν Συγῶνην, καθάπερ ἐν πλήρει αἰθρία κεραυνός. Ἄφρονος, σύνοφρος, περισπαίρων, καταρροφᾶ με βλέμμα κλυδωνιζόμενον τὰ διαγγέλματα, διεξέροχεται αὐτὰ δις καὶ τρις, ἐγείρεται, ἐπανακάθηται, γεωμετρεῖ βάρη τὸ δαμάτιον, περιτρίβει τὴν ἄτριχον κάραν, καὶ ἐκφωνῶν ἐκ διαλειμάτων Ἄδύνατον, Ἄδύνατον! θέτει ἐπανειλημμένως εἰς κίνησιν τὴν μηχανὴν. Ἐν τούτοις ὁ Ἀβογάδρος, ἀποδρᾶς εἰς τὸ κενὸν τοῦ παραθύρου, καὶ τηρῶν ἄκραν σιγὴν, παρασκοπεῖ, βοηθεῖα τοῦ λύχνου, τοὺς σπαραγμοὺς, οἵτινες ἀνακλονοῦσι καὶ τερατομόρφουσι τοῦ μεγαλαύχου κυρίου του τὸ πρόσωπον.

Καὶ ὅμως.... Τὸ πιστεύεις; Ὁ Συγῶνης ἐσηκνικεύετο. Βλέπων τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ σχεδίου του αἰσίως προοιμιαζομένην, προετηνεύετο ἄπλετον χαρὰν.

Ὁ Ἀβογάδρος ἦτο βενετός· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδέποτε αὐλάρχου στερνίδιον ἐνεταμίευσεν ἤρωος θυμόν, ἢ φιλοπατρία του ὑπέκειτο εἰς τινὰς ὅρους. Ἐπὶ τοῦ πολίτου βενετοῦ ἐμονάρχει τὸ ἐγὼ. Τὸ δὲ βενετικὸν ἐγὼ, ἐφάμιλλον κατὰ τοῦτο τοῦ γενουητικοῦ, ὁσάκις δὲν καθυπετάγη εἰς τὴν μετριάστικὴν ἐνέργειαν ἐξόχων προτερημάτων, ὑπερέβη εἰς ἀναδρομὴν καὶ αὐτὸ τοῦ ἁγίου Μάρκου τὸ κωδωνοστάσιον. Ἐὰν, λοιπόν, ἀφ' ἐνὸς ὁ κόμης ἐλυπήθη ἀπὸ τὰ ἀπαίσια ἀκούσματα, φοβηθεὶς πρὸ πάντων μὴ ἢ προσπελάζουσα θύελλα ἐμελλε νὰ ἐκραγῇ καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ μέλλοντος πενθεροῦ του, ὅστις, καίτοι κάτοχος τοσοῦτων ἀστυνομικῶν τηλεσκοπειῶν, οὔτε ἐγγύθεν, οὔτε πόρρωθεν κατείδε τῶν ριζαρχῶν τὴν συνέλευσιν, ἀφ' ἑτέρου, ὅμως, καὶ ὡς θέρεμμα τῆς αὐλῆς, καὶ

ὡς εὐνοούμενος τοῦ εὐνοουμένου, ἠσθάνθη καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῇ προῦπει μιᾶς ἐπαναστάσεως χαρὰν ἐνδόμυχον, ἀναφροντίσας, ὅτι τοιαύτη ἀνωμαλία δὲν θὰ παρέλειπε βέβαια νὰ πορίσῃ καὶ πρὸς αὐτὸν ἀκόμη εὐπρόσιτόν τινα ἐπικαιρίαν, ὅπως κτήσῃ ἀκεραίαν τὴν εὐνοίαν τοῦ κυρίου καὶ διανοίξῃ στάδιον ἐπιφανέστερον εἰς τὴν ἀτομικὴν φιλοδοξίαν του. Θὰ τὸν λιθοβολήσωμεν διὰ τοῦτο; Ἄπαγε! Ὅταν οἱ θεράποντες, ἐπωφελοῦμενοι τὴν ἀσωτείαν ἢ τὴν εὐήθειαν τῶν οἰκοδεσποτῶν, κλέπτουσι καὶ δυσφημοῦσι τὸν οἶκον, τί ἄλλο πράττουσιν, εἰμὴ ὅ,τι ὁμολογουμένως, ὅ,τι ἐξ ἐπιτηδεύματος καὶ δικαιοματικῶς σχεδὸν, ἐπραξάν καὶ πράττουσιν ὅλοι οἱ θεράποντες τῆς οἰκουμένης; Οὔτω, λοιπόν, καὶ ὁ αὐλάρχος τοῦ Χάνδακος, προῦπολογίσας τὰ ἐνδεχόμενα, οὐδόλως ἐξετράπη τῆς περιμέτρου τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἐδικαιοῦτο δὲ τοσοῦτο μᾶλλον νὰ προσδοκῆσῃ ἀμεινότερα τὰ μέλλοντα, ὅσῳ ἀπῆρτα τὸ πλήρωμα τῶν πόθων του ἐκ τῆς ἰδιαϊότητος προστασίας τῆς Μεγάλῃς Κυρίας ἦτις ἦτο συγχρόνως καὶ ἀνεψιά τοῦ Δουκός. Πρὸς τὴν χήραν ταύτην ἢ κοινῇ φήμῃ ἀπέδιδεν ἕξαλλον σεμνότητα, ὁ δὲ πατράδελφος, ἐπόπτης καταστάς δυσανάτητος τῆς χρηστοθήτους διαγωγῆς τῆς, καὶ γανυρῶν ἐπὶ τῷ ἀμωμῆτῳ τοῦ γένους του, διέτρεφεν ὑπὲρ αὐτῆς καὶ φιλοστοργίαν ἐνθερμον, καὶ σέβας ἄπειρον. Ἐντεῦθεν φανερὸν προκύπτει, ὅτι ὁ τιλοφόρος μας εὐπατριδῆς, ἐὰν εἰς τὰ σχολεῖα μὴ ἐκέκτητο Πλάτωνος σοφίην, καὶ Ἐπαμεινώνδου ἀρετὴν, ὅμως, εἰς τὴν πρακτικὴν τῆς τυχοδιωξίας ἀκαδημίαν εἶχε κτήσῃ δίπλωμα, δούς τρανὰ δείγματα ἐμπειρίας περὶ τὴν μέθοδον τοῦ παρεisdύειν εἰς τὴν εὐνοίαν πατραδέλφων διὰ τοῦ ἀριαδνεῖου νήματος ἀνεψιῶν. Διέκοψε τὰ ὄνειροπολήματά του ἢ φωνὴ τοῦ Δουκός. Μετὰ μίαν περίπου ὥραν πυρετώδους ἀμηχανίας, καὶ ἐπὶ τῇ τρίτῃ τῆς ἕλικος στροφῆς, ὁ Συγῶνης, ἐκσφενδονίσας ἔνθα μὲν τὸν μανδύαν, ἐκεῖ δὲ τὸ περίζωμα, καὶ κλειδώσας τὸ ἐνδότερον τῶν δωματίων, ἤγαγε τὸν αὐλάρχον εἰς τὸ προσεχές.

—Τὸσυμβούλιον συνέρχεται αὐθωρεῖ, ἄδηλον δὲ πότε ἢ διαβούλευσις θὰ λήξῃ, εἶπε μὲ φωνὴν τεταραγμένην. Σὺ παράμενε ἐνταῦθα, ἔσω ἔτοιμος εἰς τὰς διαταγὰς μου, καὶ ἐπ' οὐδεμιᾶ προφάσει μὴ ἀποχωρήσῃς πρὸ τῆς ἐπανόδου μου!

Ὁ κόμης ἔνευσε καταφατικῶς· ἐδέχθη, ὅμως, τὸ παράγγελμα

μέ ἀμφίβολον εὐαρέστησιν. Τίνος, πρὸς Θεοῦ, κρίσεις θὰ ἔκαμνε περὶ τῆς ἀκριβείας του ἢ καλὴ Gīgĩa; Καὶ ἂν τὸ συμβούλιον παρετεινέτο μέχρις ὄρθρου! Οἴμοι! Ἡ ἀηδία νυκτός ἀγρύπνου δὲν μαραίνει τὰ ῥόδα τῆς χροιάς; Ἐπὶ τέλους, ὁ Δουξ τὸν ἐφυλάκιζε. Διαιτί; Πρὸς τί; Κατὰ τί ἐνείχeto αὐτὸς εἰς τὴν ἀνταρσίαν;

Μὴ ἔχων πῶς καλῆτερα νὰ διασκεδάσῃ τοὺς ἀνιαροὺς λογισμοὺς, περιῆλθε τὸ δωμάτιον, περιεραζόμενος τὴν οἰκοσκευὴν. Μεγάλοι χάρται τοπογραφικοὶ τῆς Κρήτης κατέστρωνον τοὺς τοίχους ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω, πάμπολλα δὲ κεκονιωμένα κατὰστιχα ἔκειντο σωρηδὸν καὶ ἐν ἀταξία χαμαί. Παρὰ μὲν τὸ δονικὸν στασίδιον ἀνεγινώσκετο εἰς χαρακτῆρας δακτυλίου ὁ ὑπὸ Λαυρεντίου τοῦ ἐκ Μεδίκων δοθεὶς τῆς κυβερνητικῆς τέχνης ὄρισμός.

FARE, DISFARE, E DAR DA INTENDERE

Τοῦτέστι Ράπτε, Ξέροραπτε, Φενάκιζε. Ἐπάνωθεν δὲ τοῦ στασιδίου αὐτοῦ ἐκρέματο ἐλαιογραφικὸν τι ὁμοίωμα. Εἰκονίζετο ἐν τῷ πίνακι ἐκείνῳ εἰς ἀνάστημα φυσικὸν σχῆμά τι δυσάρεστον καὶ ἀντιπαθὲς γερουσίαστοῦ, κρατοῦντος εἰς τὴν δεξιὰν τόμον πελώριον. Τὸ στερεὸν καὶ ὀργίλον πρόσβλεμμα τοῦ ἀγνώστου, τὸ τερατῶδες χαίτωμα τῆς φενάκης του, τὰ ἱερογλυφήματα τοῦ νεανικοῦ μετώπου του ἐξήσκησαν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ κόμητος παράξενον βασκανίαν.

— Ὡ Gīgĩa, ἀνεβόησε στενάξας, ἂν ἤξευρες μὲ τίνα σύντροφον μοῦ ἦτο γραμμένον νὰ διανυκτερεύσω, ἐνῶ σὺ θὰ μὲ περιμένης εἰς τὰ καράσια!

Ἡ εἰκονογραφία παρίστανε τὸν Παῦλον Παροῦταν, φίλτατον φίλον τοῦ Συγώνη· τὸν πολὺν ἐκείνου Παροῦταν, ὅστις, χάριν τῶν σπουδαιοτάτων, ἀλλ' ἀφιλελευθέρων του συγγραφῶν, ἐπωνομάσθη ποῦ μὲν Κάτων, ποῦ δὲ Μακιαβέλλης τῆς Βενετίας· αὐτόν, ὅστις πρὸς τοὺς δυνατοὺς τῆς γῆς ἀφήκεν εἰς κληροδότημα τὸ ἀφῶρισμόν. Cosa fatta, caroha, δηλαδή ἡ ἐπιτυχία δικαιολογεῖ τὰ μέσα· αὐτόν ὅστις ἐπρέσβευσεν, ὅτι ὁ κόσμος εἶνε θέατρον, ἔνθα τὸ θέτειν καὶ ἀποθέτειν ἐγκαίρως τὴν προσωπίδα ἀποτελεῖ τῆς μεγαλοφυΐας τὸ ἀπόρητον. Τὰ δύο πρῶτα πονήματα τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ ἔκειντο ὁμοῦ μὲ ἄλλους τόμους ἐπὶ τοῦ προ-

μετωπίου τῆς ἐστίας· ἦσαν δ' αὐτὰ τὸ Περὶ τελειότητος τοῦ πολιτειακοῦ βίου, καὶ αἱ Περὶ Ἀθηναίων, Ρώμης καὶ Βενετίας παρὰλληλοι βιολογίαι, ἀντίτυπα κατὰμεστα χειρογράφων σχολίων καὶ παραπομπῶν. Τὴν ἀπέριττον συσκευὴν ἀπήρτιζον ἐν κάτοπτρον, ἐπικεκαλυμμένον μὲ λευκὸν καὶ πυκνὸν πέπλον, μία τις μικρὰ Παρθένος τοῦ Παρμιγιανίνου, δύο φιάλαι οἴνου, καὶ ἕν κάνιστρον πλήρες χανιωτικῶν πορτογαλλίων.

Τὸ βιβλίον δὲν ἦτο τὸ προσφιλέστατον ἀντικείμενον τοῦ κόμητος, μάλιστα ἀπὸ δυσμῶν ἡλίου ἕως ἐπιούσης πρωΐας ἐξήσκει ἐπὶ τῶν νευρῶν του τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν τοῦ χλωροφορμίου. Ἡ ἀηδία του ἀπεκαλύφθη μετ' ὀλίγον δι' ἐνήχων χασμημάτων. Ἀφοῦ ἐπὶ τινα λεπτὰ ἐφυλλοστρόφησεν ἀπρόσεκτος τὰς εἰρημένας συγγραφάς, καὶ διέτρεξε τὰ λατινικὰ σχόλια τοῦ Δουκὸς, χωρὶς νὰ καταλάβῃ ἴωτα, ἐξήγαγεν ἀπὸ τὸ θυλάκιον γλαφυρόν τι καὶ μοσχობόλον ἐπιστολίδιον, τὸ ὁποῖον ἀνέγνω εἰς ἐπήκοον τοῦ ἀνακρεμαμένου Κάτωνος μεγαλοφώνως, Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνάγνωσις φίλης γραφῆς διέκοψε, δὲν διεσκέδασε τὴν ἀηδίαν, πρόδρομον ὕπνου· τὰ χασμηματα ἐπανῆλθον εἰς τὰ τέσσαρα.... Τί πλέον νὰ κάμῃ; Ἀνασύρας τὸν πέπλον, ἐκαμάρωσεν εἰς τὴν ἐμπειστευμένην ἀντιφάνειαν τοῦ κατόπτρου τὰ ἐπικροτάφια βοστρύχια καὶ συνέστριψε τὰς ἄκρας τοῦ μύστακος, ἐκαθάρισεν ἀκολούθως δύο πορτογάλλια καὶ ἐρρόφησεν ἐν ποτήριον Ρεθυμναίου, τέλος δὲ πάντων, ἐπὶ τοῦ δονικῶν στασιδίου ἐπαφείς τὰ κεχαλαρωμένα μέλη, καὶ ἀναπολήσας ἔνθεν μὲν τὸ χαμηλὸν τῆς Γίγγιας ἀνάστημα, ἔνθεν δὲ τὸ προμῆκες σχῆμα τῆς μελλονύμφης του, παρέδωκε τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν ὄνειροδότην θεόν.

Ὁ Δουξ διέτριψεν εἰς τὸ συμβούλιον ἐπὶ μακρὸν, ἐπέστρεψε δὲ ἐν τῷ ἀδύτῳ ἀσθμαίνων, στάζων ἰδρωτὰ, διάπυρος ἐκ τῆς ζωνηρᾶς συζητήσεως. Πλησιάσας εἰς τὴν τράπεζαν ἀκροποδητῆ, ἀνεῦρε νέα διαγγέλματα ἐν τῷ κανίστρῳ, τὸ φῶς τῆς θρυαλλίδος ψυχομαχοῦν, τὸν δὲ αὐλόρχην του κοιμώμενον τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου εἰς τὸ δονικὸν στασίδιον. Οἴμοι, ὁ κάρος τὸν εἶχεν ἀφάρπαξει, εἰσέτι κρατοῦντα τὸ φίλον ἐπιστόλιον, ἤδη καταπεσόν, ἢ δὲ δεξιὰ του ἐπὶ τῶν ἀγκῶνων τοῦ θρόνου κατατεταμένη, ἐδείκνυε πότε τὸ φύλλον εἶχε γλυστρήσει ἀπὸ τοὺς δακτύλους του!

Ἄφοῦ ὁ πρίγκηψ ἐτυλίρωσε τὴν θύραν, κατὰ τὸ σῆμα, καὶ ἤγαγε τέσσαρα κηρία, ἤρξατο λύων τοὺς φακέλους, καὶ ἀναγινώσκων τὰ ἔγγραφα. Ἐφθάνον ἕτεροι σπουδαῖα εἰδήσεις, σπουδαιότεραι τῶν πρὸ ὀλίγων. Οἱ ἀποστάται, καταλαβόντες παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Χαλέπα θέσεις ἐρυμνάς, παρῆσαν, ὡς ἐφαίνετο, νὰ στήσωσι πολιορκίαν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Χανίων. Δεύτερον ἀνταρτῶν σῶμα, δρομάδην πορευόμενον εἰς Ρέθυμναν, εἶχε ἤδη διέλθει τὰ Φραντζεσκιανά, καὶ ἐστάθμευεν εἰς Μύρτον.

Ἐπὶ τοιαύταις ἀγγελίαις ὁ Συγώνης ἔτι μᾶλλον γλυκυθυμῆσας, διεξῆλθε πάντως ἀπόσεκτος ὅσα ἄλλα ἔγγραφα τοῦ φακέλου ἐπραγματεύοντο περὶ προμηθείας ἐπιτρόπων, περὶ ὑγειονομικῶν μεταρρυθμίσεων, περὶ πράξεων ἀστυδικῶν, καὶ τὰ λοιπά. Καὶ ὅμως, ἐν τῶν διαγγελμάτων, τῶν ἐκφυγόντων τὴν προσοχὴν τοῦ ὑπάτου ἄρχοντος, ἔγγραφον συντεταγμένον εἰςστοιχεῖα στεγανογραφικὰ, ἤγεν εἰς γνώσιν τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς συμβάντα λίαν ἀξιοσημεῖωτα.

Διὰ τοῦ ἐν λόγῳ διαγγέλματος ὁ Βενέδικτος Ἀλεμάννος, τοποτηρητῆς Σιτείας, ἔσπευδε νὰ προαγγείλῃ τῇ Α. Υ., ὅτι εἰς τὰ παράλια ἐκεῖνα τριῆρης γαλλικὴ ἐπειρατεύετο πρὸ τινων ἡμερῶν ὑπ' ἀγνώστου συμμορίας κακούργων· ὅτι τὸ πλοῖον, ἀπάραν ἀπὸ Μασσαλίας κατὰ Μάιον, ἐκόμιζεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὰ ἐπιπλα, τὸν γραμματέα, καὶ πενήκοντα σωματοφύλακας τῆς βασιλικῆς πρεσβείας, ἔτι δὲ ἀδάμαντας τοῦ Σουλτάνου, ἀγορασθέντας ἀντὶ πέντε ἑκατομμυρίων εἰς Παρισίους καὶ εἰς Ἀμστελέρδαμον· ὅτι ἡ μὲν τριῆρης καὶ τὸ φορτίον ἐγένοντο λεία τῶν πειρατῶν, τὸ πλήρωμα ὅμως καὶ τῆς πρεσβείας τὸ προσωπικὸν ἀπεβίβασθησαν σφᾶ εἰς τὸν παρακείμενον λιμένα, ὅθεν ἀνήλθον εἰς Σιτείαν αὐθημερόν. «Ὁ κύριος γραμματεὺς (τὸ διάγγελμα προσέθετε) παρουσιάσθη, ἅμα ἀφιχθεὶς, εἰς τὸ γραφεῖόν μου, παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων του, καὶ ἑτέρων τριάκοντα ἐπτά ναυτῶν, ὄλων ἐνόπλων. Ὀνομάζεται Δουξ Δὲ Βοντῦ, ἄγει τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας, καὶ ἀντιποιεῖται συγγένειαν ἐξ ἀγχιστείας μὲ τὴν Α. γαλλικὴν Μ. Τολμῶ ν' ἀναφέρω πρὸς τὴν Ὑψηλότητά σου, ὅτι ἐὰν σύσσωμος ἡ γαλλικὴ γενεὰ εἶχε τὰ αὐτὰ μυαλὰ τοῦ νέου τούτου, οὐδὲν τι ἄλλο θὰ ἦτο ἡ

γαλλικὴ ἐπικράτεια, ἢ φρενοκομεῖον ἀξιοδεσμεύτων περιμανῶν. Καὶ, μὰ τὴν ἀλήθειαν, κρίνων αὐτὸν ἐκ τῆς δυσχαρακτεριστοῦ διαγωγῆς του, ἐκ τῆς προπετείας τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων του, ὡς τοιοῦτον ἤθελε τὸν ἐκλάβει καὶ ἡ Υ. Υ. Αἱ ἀξιώσεις του ὑπερβαίνουν πάντα ὅρον παραλογισμοῦ. Ἡυθαδίασεν ἐκ προοιμίου προοιμίων νὰ ἰσχυρισθῇ ἐνώπιον ἐμοῦ, ἤδη τὴν ραικτωρικὴν τήβενναν περιβληθέντος καὶ τὴν κράμβην κεκαλυμμένου μὲ τὴν τεταγμένην φενάκην, ὅτι οἱ περὶ αὐτοῦ πάντες τὰ τῆς πρεσβείας του εἶνε καὶ Κρητες, καὶ ὑπήκοοι βενετοὶ, τοῦθ' ὅπερ, per S. Ciriaco, ἀναδῆς συκοφαντία· ὅτι οἱ ὑπονοούμενοι θαλασσοκλέπται δὲν ἐκακούρησαν κατ' ἴδιαν προαίρεσιν ἀπλῶς, ἀλλ' ἀποτελοῦσι δῆθεν μέρος πολυμελοῦς τινος συμμορίας κρησιμετώπου, ἐξ ἧς ὁρμῶνται κατὰ τὴν σύλησιν, διαμοιράζοντες ἔπειτα τὴν λείαν συμμορίας, ὡς ὁ γραμματεὺς διατείνεται, διοργανωμένης μὲ καταστατικόν, μὲ συνθήματα, μὲ ἄρκους, μὲ ἔγγραφον συγκοινωνίαν, εἰς ἣν, (κατὰ τὴν γνώμην του πάντοτε) συνεργοῦσιν, ὄχι μόνον χυδαῖοι, ἀλλὰ καὶ εὐγενεῖς τινες, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀνώτατοι τινὲς τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας λειτουργοὶ. Ἐρωτηθεὶς, πῶς οἱ ὁπαδοὶ του προσήρχοντο καθωπλισμένοι, ἀφοῦ, ὡς εἶπεν, ἀπεγυμνώθησαν καθόλου ἀπὸ τοὺς πειρατὰς, ὡμολόγησεν ἐνώπιον τοῦ γραμματέως μου καὶ δύο ἄλλων μαρτύρων ἅμα μὲν τὴν βίαν, ἣν ἐξ ἀπροόπτου διέπραξεν εἰς τὸν σταθμὸν τῆς ἁγίας Πελαγίας ἐπὶ τοῦ δευτέρου λόχου τοῦ τριακοστοῦ δευτέρου τάγματος, ἀφοπλίσας τοὺς ἐμφρουροῦντας Κόρσους, ἅμα δὲ τὴν ἀμετάθετον ἀπόφασίν του νὰ εὐδοήσῃ αὐτοκελεύστως καὶ ἐπιτοπίως αὐτὸς ἐκεῖνος τὰ προκαταρκτικὰ τῆς ἀνακρίσεως. Ἐπὶ τῇ παρατηρήσει μου, ὅτι ὁ μὲν ἀφοπλισμὸς τῆς φρουρᾶς θὰ ὑπήγετο εἰς τὴν διεκδίκησιν τοῦ ἐν Χάνδακι κακουργολογικοῦ, ἡ δὲ ἀυθαίρετός του διαγωγὴ ἀντέβαινε εἰς τὰ δεδομένα τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὁ τετυφωμένος γραμματεὺς, ἀφείς πάντα χαλινὸν εἰς τὴν ὁργὴν, καὶ πέραν ἔτι παραφροσύνης ἐξοκειίας, ἀπήνησεν, ὅτι ἀκυβέρνητος κυβερνήσις, οἷα ἡ τῆς Ὑψηλότητός σου, οὔτε ἀρμοδιότητα εἶχε νὰ δικάσῃ ἄνδρας ἐντίμους, ἀνήκοντας ἐκ περισσοῦ εἰς βασιλικὴν

ὑπηρεσίαν, καὶ ἐξ αἵματος κυανείου καταγομένους, οὔτε ἐκέκτητο δικαίωμα ν' ἀνοίξῃ εὐτακτον, ἀπαθῆ, ἀξιόπιστον ἀνάκρισιν.

Ἐκ τούτων ἡ Αὐθεντία σου ἄς συμπεράνῃ, ἐὰν ὁ φαμφαρῶνος αὐτός δὲν εἶνε διὰ δέσιμον. Παρέργως ὅμως θὰ ὁμολογήσω μίαν ἀπόριαν ἔμοῦ καὶ τοῦ Καντσελλιέρου. Τὸ παράδοξον χρώμα, ὅπερ ἀπέδωκεν εἰς τὸ αἷμά του, ἐξεπτύχθη ἀμφοτέρους.—Μὲ τὴν ἄδειαν σου, μοσιού, παρατήρησα ἐγὼ, ἔχει λοιπόν τὸ αἷμα τοῦ ἔθνους σου τὸ αὐτὸ χρώμα τοῦ αἵθερός! Μὴ διὰ τοῦτο εἶνε ἴσως καὶ τὸ πνεῦμά σας πλεόν τῶν ἄλλων εὐμετεώριστον; Ὅχι, ἀπεκρίθη γελᾶσας, ὡς ἂν ἐταλάνιζε τὴν ἐπαρχιωτικὴν μας ὀλιγομάθειαν, μόνοι οἱ κεχρισμένοι μονάρχαι ἔχουσι τὸ αἷμα εἰς τὰς φλέβας γλαυκόν.—Οἱ δὲ ἄχριστοι; ἠρώτησα.—Ὡ, οἱ ἄχριστοι τὸ ἔχουσι πορφυροῦν καὶ αὐτοί, ὡς οἱ ἐπίλοιποι τοῦ Ἀδάμ ἀπόγονοι· ἐγὼ δὲ κατάγομαι ἀπὸ Oints.—Καὶ, di grazia, ὑπέλαβον ἐγὼ, ποίαν ἐπάνω κάτω διάχρωσιν λαμβάνει τὸ αἷμα τῶν μετὰ τὸ χρίσμα;—Dam! ὡς καὶ τούτο ἀγνοεῖτε; Τὸ χρώμα τῶν ὀφθαλμῶν τῆς Chouette, ἀπεκρίθη εἰς λέξιν γαλλικὴν, ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ταυτοσημάντου ἰδικῆς μας· μενεύματα δὲ καὶ με περιφράσεις μᾶς ἔδωκεν ἀκολούθως νὰ καταλάβωμεν, ὅτι ἐννοεῖ τὸ ὄρνεον ἐκεῖνο τῆς ἄρπαγῆς, ὅπερ ἀποστρέφεται τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, δξύνει τοὺς ὄνυχας ἐξεντερίζον κοιμώμενα στρουθία, καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Coccoveggia προσελήφθη ἀπὸ τοὺς Μάγους, τοὺς προσκυνήσαντας τὸν Χριστὸν, ὡς σύμβολον σοφίας, φωτισμοῦ, φιλανθρωπίας... Ὅποια τερατολογήματα, Ὑψηλότατε, πρὸς δημοκρατίας ἰσονόμους καὶ ἀσπιλεύτους, οἱοὶ μεταξὺ ἔθνῶν διαπρέπομεν ἡμεῖς οἱ Βενετοί! Ἐξαιτοῦμαι συγγνώμην διὰ τὴν παρέμβασιν. Ἀναφέρω τὴν συνομιλίαν, τὸ μὲν χάριν ἀκριβείας, τὸ δὲ, ὅπως δι' αὐτῆς ὑποδείξω εἰς τὴν Αὐθεντίαν σου προδηλοτέρα τὸ ὄρθόν τῆς κοινῆς γνώμης, ὅτι «Ποῖος ὀλίγο, ποῖος πολὺ, ὅλοι οἱ Γάλλοι εἶνε...» Ἄλλ' εἰς τὸ προκείμενον! Τὰ χειρότερα ἔρχονται ὀπίσω.—Ἰδὼν λοιπόν τὸν οἰστρηλατούμενον Γαλάτην ἔτοιμον ἤδη νὰ προβῆ ἀπὸ παράνομα ἐπιχειρήματα εἰς παρανομώτερα, προσεκάλεσα αὐτὸν ἐν ὀνόματι τῆς Ὑψηλῆς Αὐθεντίας σου ν' ἀποθέσῃ τὰ σφετερισθέντα ὄπλα, καὶ νὰ διαπιστεύσῃ εἰς τὴν ἐπιτόπιον δικαιοσύνην τῶν ἰσχυρισμῶν του τὴν ἐξακριβωσίαν.—Tonnerre de Di-

eu! ὁ παλαβὸς ἐκραύγασε με φωνὴν στεντώριον, ἀποξέων μὲ τὸ μαστίγιον τ' ἀράχνια, ἅπερ ἐσηματίζον χρήσιμοι σκιαδά ἀπὸ τοῦ γραφείου μου· ἴδου πῶς ἔχετε ἐξυφασμένην εἰς τὰ κρυπτήριά σας τὴν δικαιοσύνην! (Ἡνίχθη ἴσως τὰ κριτήρια)... Τίς ἐξ ὑμῶν ἔσται ἐνταῦθα τὸ φαλάγγιον;—Δηλαδή; ἠρώτησα, μὴ νοήσας ἀμέως τὴν μεταφορὰν.—Ποῖος ἀπὸ σᾶς θὰ ἀνακρίνῃ τὴν ὑπόθεσίν μου; ἐπανέλαβεν.—Ἐγὼ καὶ τοποτηρητής, ἐγὼ καὶ ἀστυνόμος, ἐγὼ καὶ φρούραρχος καὶ ὑγειονόμος, καὶ τελώνης, καὶ δικαστῆς! ἀπεκρίθη ἀνορθωθεὶς ὑπανύχην, σύνοφρος, ἀντόφθαλμος, πρὸς σωφρονισμόν τοῦ προπετευομένου Κέλτου.—Σύ, σύ αὐτός... χᾶ, χᾶ, χᾶ, χᾶ,.... ἐκάγγασε δακτυλοδεικτῆσας με... χᾶ, χᾶ, χᾶ,....

Eh bien, ἐλαμπρότατε Πάμπαν, λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ σοῦ ὑποβάλω, ὅτι δύο τῶν ὑποκρυπτομένων ἀρχιπειρατῶν ἐγκρυφιάζονται ὑπὸ τὴν αὐθεντικὴν δορὰν σοῦ καὶ τοῦ Καντσελλιέρου σου. Δείγματι, πάσης ἀμφιβολίας ὑπέριερα, θέλουσι περιπλέξει καὶ τοὺς δύο εἰς τὰ ἴδια δίκτυα τῆς φαλαγγοχνοίας σας.—Sior duca! ἀνέκραξαμεν ἀμφοτέρους, διαμαρτυρούμενοι ἀσεβῶν οὕτω πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἐξουσίαν, ἐξυβρίζεις τὸ σεπτὸν καὶ πάντιμον πρόσωπον τοῦ ἀνωτάτου ἄρχοντος τῆς Κρήτης· μάθε δὲ, ἐὰν τὸ ἀγνοῆς, ὅτι εἰς τοῦ δουκικοῦ μεγάρου τὰ Πηγᾶδια ἤλλαξεν ὑποκάμισα πολλὰ καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Γαληνοτάτου Δουκὸς Βενετίας Φώσκαρη!—Ἐχω, ἔχω συνηγμένα ράμματα καὶ διὰ τὴν γοῦναν αὐτοῦ σας τοῦ σεβαστοῦ αὐθέντου, ὑπέλαβε φοβερίας ὁ ἀναίσχυντος μὲ τὴν δεξιάν. Ἡ χριστιανικωτάτη τοῦ Λούβρου Αὐλή θέλει δι' ἐπισήμων καταθέσεων ἀποδείξει ὅσον οὐπω πρὸς τὴν Σύγκλητον καὶ τὴν Δεκανδρίαν σας, ὅτι, ἐνῶ ἡ πειρατεία, διαπρυπτομένη ἀπὸ τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κυρίου Δουκὸς μαστίζει τὰ ὕδατα τῆς Βενετίας, ἡ ληστεία τοῦ ταμείου—ψυχάρπαξ τῆς πολιτείας, ἀμοίβουσα κατὰ τὴν ἀνάγκην φορέματα γυναικεία καὶ ἀνδρικά—ροφᾶ τὴν τσοκολάταν μὲ τὸν σαβογιάρδον εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ παλατιοῦ, καὶ ὑπὸ δακτυλιαῖα γαλλόνια, τὰ ὁποῖα ὀλόκληρος σταυρῶν παλάθη ἐπιπροσθεῖ, τὸ μὲν ἐσπέρας διασκεδάσει τὴν Ὑψηλοτάτην μὲ τὸ φαράων καὶ με cancans (ἐνθυμουμαι τὴν λέξιν, ἀλλ' ἀγνοῶ εἰσέτι τὴν σημασίαν της), παρερχομένου δὲ τοῦ μεσονυχτίου, ποικίλλει τὴν σχολὴν καὶ κεντᾶ τὴν ἀνορεξίαν

τοῦ ἐν Ἀγίοις πατρὸς Πασχάλου μέ... Θὰ ἀναφέρω, Ὑψηλότατε, τὴν κατάπτυστον ἀσημοσύνην...; μὲ ὄμφακας... — Sanguis de Satanasso! Ἐτύχουμεν ἄοπλοι οἱ δύο ἐναντίον ὀγδοήκοντα ἕξ ἀγιοεκδυτῶν ἄλλως, μὰ τὸν I. Ciriaco, ἢ, ἐν ἐλλείψει λίθων, θὰ τῷ ἔξεσφενδονίζομεν κατὰ πρόσωπον τὰς φενάκας ἀπὸ τὴν οὐρανῶν, ἢ, εἰς τὸ πείσμα τοῦ γαλανοῦ τοῦ αἵματος, ἦθελα, πρῶτον μὲν τὸν παραδόσει εἰς τὴν μάστιγα τοῦ Sergente mastro εἶτα δὲ τὸν παραπέμψει εἰς Χάνδακα, ὅπως ἡ Y. Y. τὸν ξεπροβοδίσει εἰς τὸ σωφρονιστήριον τοῦ Σερβόλου.»

Ἄντι τοῦ ἀναγνώσματος τούτου, ὅπερ μετὰ τινων ἄλλων παρεπήδηθη, ἕτερόν τι ἀνάγνωσμα διάφορον ἐπέπρωτο νὰ ὑπερπληρώσῃ τὰς περιπετείας τῆς νυκτός. Ὁ Δουξ, ἰδὼν χαμαῖστρον ἐν ἔγγρσφον, τὸ ἐπαίρει ὑπὸ νομίμου περιεργείας κινηθεῖς νὰ διακριβίωσῃ ποῖον τῶν ἐγγράφων του εἶχεν ἀπὸ τὸ ρεῦμα τοῦ ἀνέμου ἐκσκορπισθῆ, πλησιάζει πρὸς τὸ κηροπήγιον, καὶ ῥίπτει ἐπὶ τοῦ φύλλου τοῦ βλέμμα... Βαβαί! βαβαί! Ἦτο τὸ ἔρωτικὸν γραμμάτιον, ἦτο τοῦ ἀθλίου κόμητος ὁ θησαυρός.

— E se poi dar! ἐκφωνεῖ ὁ πρίγκηψ κατάπληκτος, ἀναλίσσων τὸ βλέμμα νῦν μὲν πρὸς τὸ σῶμα τοῦ ἐγκλήματος, νῦν δὲ πρὸς τὸν ὀλοπνευστὴν ῥέγοντα αὐλάρχην. Εἶναι, λοιπόν, αὕτη ἢ νῦν τῶν ἐκπλήξεων! Misericordia. Οἱ χαρακτήρες τῆς Γκιγίας! Γράμμα τῆς ἀνεψιάς μου... καὶ ἐδὼ μέσα!

Ὅσφραίνεται τὸ φύλλον ἀπέπνεεν ὑπόπτους ἀναθυμιάσεις. Διερευνᾷ προσεκτικώτερα τὴν γραφήν. οὐδεμία ἀμφιβολία, ἦσαν οἱ γνωστοὶ χαρακτήρες. Ἀναγινώσκει μέχρι τέλους... Οἱμοὶ! Καλύψας τὴν ὄψιν μὲ τὰς παλάμας.— Ἐὰν ἡπατημένος ἦμην κατὰ τύχην καὶ ἐγὼ— ἔξεφώνησεν— οὐδεὶς πλέον ὁ ἀνέμπαικτος! Ὁ Φουρλάνος δὲν θὰ ἐλανθάνετο διδάσκων, ὅτι ὁ διορατικώτερος καὶ πανουργότερος ἐπὶ τῶν πολιτικῶν εἶναι παίγιον παιγνίων ἐπὶ τῶν οἰκιακῶν του.

Καὶ λοιπόν— μετὰ βραχείαν παῦσιν— προσεπιλέγει, ἐπαναστρέφων τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὸν καθεύδοντα— σὺ, λοιπόν, ὁ χορευτής, σὺ ὁ βάρβαξ τῆς αὐλῆς μου, σὺ, τὸν ὅποιον προσέλαβον ὡς παράρημα τοῦ γαστριμύθου μου, σὺ κατόρθωσες νὰ ξεμυαλίσης μίαν παμπόνηρον ἀνεψιάν μου, ν' ἀπατήσης ἐμὲ τὸν δυ-

σπιστότερον τῶν ἀνθρώπων, ν' ἀποκοιμήσης ἕνα Κέρβερον ἀναποκοίμητον, οἷα ἡ ἀστυνομία τοῦ Μέμου! Βίγαβο, μὰ τὴν ψυχὴν μου, sior Demetrio Poliorceta. Ἐὰν εἶχα διαθέσιμον ἐν παράσημον θὰ ἐγείρεσο ἐξ ὕπνου ἰπότης τοῦ ἁγίου Μάρκου.

Προβάς δὲ πρὸς τὸν ῥογγάζοντα, συνεκλόνησε βιαίως τὸν βραχιόνά του.

— Ἐγέρθητι, διπλωμάτα τετραπερασμένε, ο summum decus praesentis temporis! Σπεῦσε ν' ἀντιχαρεΐσης τὴν ροδοδάκτυλον ἠὲ, ἐπανατέλλουσαν ἐν τῇ σήμερον ἡμέρα πρὸς ἐκλάμπρυνσιν τῶν τροπαίων σου!

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ Ἀβογάδρος ἐλάμβανε κατ' ὄναρ ἀπὸ τῆς κόμης τὸν ἰσραηλίτην Λέβην, ἀρονύμενον τρισχιλίων φλωριῶν παρῶλαβὴν. Τὸν ἐξύπνησεν ὁ ἀνασεισμός μᾶλλον, ἢ τὸ προσφώνημα. Ἀνορθούμενος παμπήδην ἀπὸ τὸ στασίδιον, σκορδιναῖται, τρίβει τὰ βλέφαρα, καὶ ἀγωνίζεται νὰ ἐπαναμνησθῆ τοῦ τόπου, ἔνθα παρευρίσκειτο. Ἐν τῷ μεταξὺ, πορευθεὶς ὁ πρίγκηψ πρὸς τὴν ἐλίτροχον μηχανήν, προσῆπτε τὰ χεῖλη εἰς τὸν ἀκουστικὸν σωληνᾶ τῆς.

— Τέσσαρας ἵπλους ἐτοίμους ὅσον τάχος! ὑπεφώνησε. Τὸν Φλάβον, τὸν Πιτσινῖνον, καὶ δύο ἄλλους κατ' ἀρέσκειαν. Τρία ἔτερα φορτηγά— τρόφιμα μιᾶς ἑβδομάδος διὰ τέσσαρας ὀνομάτους— ἐν τοσούτῳ, αὐγόπητταν, ψητόν, βούσσυκα, καὶ μονεμβασίαν. Γλήγορα!

Εἶτα δέ, ἐπαναστρέψας πρὸς τὸν αὐλάρχην, ὅστις ἐπανέκτα βαθμηδὸν τὸ μνημονικόν,

— Φίλε κόμη, εἶπε προστρίψας ἐπὶ τῆς σιαγῶνος τοῦ αὐλάρχου ἕνα κολαφίσκον δυσερμηνεύτου σημασίας, καὶ προτεινῶν αὐτῷ ποτήριον ὕδατος. Ἄριστον μὲν ὕδωρ, λέγει ὁ ἀναξιφόρμιγξ ὕμνος προοιμαζόμενος. Ἡ ψυχροποσία τονεὶ τοὺς μυῶνας τῶν ἀθλητῶν. Προτοῦ πιασθῶμεν ἀπὸ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, κένωτον, ἄνερ μεγαλεπήροβλε, τὸν κύαθον!

Μόνον ἀρεσκειᾶς χάριν προσήγγισεν ὁ αὐλάρχης τὰ χεῖλη εἰς τὸ ποτήριον· ἀλλ' ἐμβροξέας τὴν ἄκρην τοῦ ρινομάκτρου, ἐδρόσισε τοὺς κυλιδιῶνας ὀφθαλμούς.

— Ὁ Δουξ, ἀπήντησε τότε, ἐμβλέψας πρὸς τὴν λειψανοειδῆ

κάραν τοῦ αὐθέντου, ὁ Δούξ, θὰ ἐξήρχετο κατὰ τὴν τριχομαχίαν νικητῆς· τότε δὲ τί θὰ τὸν ἔκαμνε φαλακρόν ἀποβάντα τὸν αὐλάρχην του;

— Ἄς ἀφίσωμεν τὰ μέτωρα, ὑπέλαβεν ὁ Συγώνης. Πρόκειται συνομιλία σοβαροτάτη. Ἄνηρ μέγας καὶ πολὺς, οἷος ἐγείρεσαι ἐξ ὕπνου σήμερον, ἀκροάζεται μετὰ προσοχῆς, καὶ ἀποκρίνεται ἀδιστακτως.

Ὁ κόμης, κλίνας τὸ μέτωπον, ἀπέδωκε τὰ εὐχαριστήρια ὅπως ἀνύποπτος.

— Ἄκουσε, c'ro conte! Ὅτι ὁ εἰλικρινέστατος, ἴσως καὶ μόνος ἀληθινός σου φίλος εἶμαι ἐγὼ· ὅτι, ἐξ ἀρχῆς προμαντεύσας τὰ παντοῖα καὶ σπάνια προτερήματα σου, σὲ ἀνύψωσα εἰς ἣν ἔντιμον θέσιν κατέχεις πρὸς τὸ παρὸν, περὶ τούτων, ἐλπίζω, δὲν ἀμφιβάλλεις. Ἐπέστη ἡ ὥρα τῆς ἀμοιβῆς. Δός μοι ἐν τι δείγμα καὶ σὺ τῆς πρὸς ἐμὲ ἐμπιστοσύνης σου!

— Χάριν τῆς Ὑψηλότητός σου, ἀπεκρίθη ταχέως ὁ αὐλάρχης, θὰ κατηρθίμουν ἐν πρὸς ἐν ὅλα τὰ ψαμμία τοῦ Ὁκεανοῦ.

— Ἐξ ὅλων τῶν τυραννίδων τῆς οἰκουμένης—ἐπέλεξεν ὁ Δούξ, ἐκασφενδονίζων τὸν μανδῦαν ἐπὶ τοῦ σοφῆ—ἡ βαρύτερα καὶ μᾶλλον βασανιστικὴ εἶνε ἡ ἐκουσία τῆς προσποιήσεως. Μίαν μόνην ἀνακούφισιν εὐρίσκει ὁ τυραννύμενος εἰς τὰς βασάνους του, τὴν μοναξίαν. Μόνον ἐκεῖ ἐπανακτᾷ τὴν ἐλευθερίαν, ἣς ἐστερήθη, ἀλλ' ὅτου ἀπώλεσε τὴν ἡγεμονίαν τοῦ παραδείσου. Ἐδῶ οὔτε οὓς ἀνθρώπινον ἀκροάζεται, οὔτε ἡχὼ θόλου ψιττακίζει... Μεταξὺ τοῦ κρυπτήρος τούτου καὶ τῆς ἀκοῆς τοῦ οὐρανοῦ μεσολαβεῖ διάστημα ἀκαταλόγιστον. Ἡ κτίσις θὰ εἶνε ἤδη καταλελυμένη, ὅτε ὁ φθόγγος, ὅστις ἐξέρχεται τώρα ἀπὸ τὰ χεῖλη μου, θὰ καταφθάσῃ τὴν καθέδραν τοῦ Κτίστου... Εἴμεθα μόνον, εἴμεθα ἐλευθεροί. Συγώνης καὶ Ἄβογάδρος, Ἄβογάδρος καὶ Συγώνης ἀποτελοῦν μονάδα. Λοιπὸν, προσοχὴ εἰς τὰ ἐρωτήματα, ἔτοιμος εἰς τὰς ἀποκρίσεις.

Δὲν ἀγαπῶ τοὺς δισταγμοὺς... Ἴδου τὸ ζήτημα—Τεθέντων ἐπ' ἐρήμου τινός νησιδίου ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἀμφοτέρων παρθένων, τίνα τῶν δύο θὰ ἐνόμιζες προθυμότερον νὰ φθειρῇ τὸν σύντροφον; τὸν ἄνδρα ἢ τὴν γυναῖκα;

— Τὴν σύζυγον, τοῦλάχιστον κατὰ Μωϋσῆν· ἀπεκρίθη ὁ Ἄβογάδρος κρυφογελάσας.

— Κρίνεις λοιπὸν τὰς θυγατέρας τῆς Εὐίας πανουροτέρας τῶν υἱῶν τοῦ Ἀδάμ;

— Καὶ τίς ἠμφίβιλε; Ἐνῶ ὁ Ἀδάμ ἐπλάσθη μετὰ λάσπην, ἡ πρωτομήτηρ, εὐτυχέστερα τυχούσα τοῦ συζύγου τῆς, δὲν ἐξεμαγειώθη ἐν ὥρᾳ ποιητικῆς οἰστηλατήσεως μετὰ ἄνθος αἵματος καὶ σαρκός; Ποῖον, λοιπὸν, τὸ ἀριστούργημα; ποῖον τὸ λογικότερον ἔκμαγμα τῆς Πλάσεως; Ἡ μύστις τοῦ ὄφρεως, ἡ γυνὴ τῆς Σοφίας, ἡ γυνὴ. Μόνη ἡ γυνὴ εἶνε αὐτόχρημα ἀνθρώπος. Ἡμεῖς εἴμεθα λάσπη, βόρβορος, πηλὸς—πηλὸς, ἀρμόδιος μόνον εἰς χύτρας, εἰς στάμνους, εἰς κεραμεῖα. Δὲν σᾶς φαίνεται, Ὑψηλότε;—

— Ὡς νῦν ἐκπλήξω καὶ πτοημάτων! ἀνέκραξε πάλιν ὁ ἀντιβασιλεύς. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αὐλάρχου μου ἐθαύμαζον ἕως τῆς χθὲς μόνον τὸ ὀξύνουν· σήμερον ἀνακαλύπτω καὶ τὸν φιλόσοφον.

— Λάσπη, βόρβορος, Ὑψηλότε, καὶ οὐδὲν ἄλλο· βορβωροδέστατος πηλὸς, τοῦ ὁποῖου, ὅμως, ἡ Ἀθθεντία σου παριστάει πάνσεπτον καὶ μοναδικὴν ἐξαίρεσιν.

— Δεύτερον πρόβλημα. Οἱ αὐτοκλήτουμένοι τοῦ γυναικείου φύλου κατακτιταί, εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὁποίων, ὡς θὰ ἐπιτρέψῃς νὰ ὑποθέσω, ἐκέρδησες καὶ σὺ ἐντίμως τὰς ἐπωμίδας σου, διαιρηθεῖς τὰ ἐρωτικά θηράματα εἰς δύο τάξεις· εἰς εὐκατάπειστα καὶ εἰς δυσκατάπειστα. Ἀπαιτῶ ἀνυπόκριτον τὴν ἐξομολόγησιν. Πόσας ἐλάφους ἐάλωκας ἐκ τῆς πρώτης; πόσας ἐκ τῆς δευτέρας τάξεως;

— (Ὡ, per la Madonna, φοβουμαι, μὴ τὸ ἀπροσδόκητον κροῦσμα τῆς ἀνταρσίας παρακόπη τὰς φρένας του! ἐσυλλογίσθη ὁ αὐλάρχης καθ' ἑαυτόν. Ἀνυψώσας δὲ τὴν φωνήν), (ἀ ἐδιδάχθη ἐκ νεότητος καὶ ἡ ὑψηλότης σου, εἶπεν, ὅτι ἡ πρώτη τάξις, ἡ τῶν εὐκαταπέιστων, οὐδὲν ἴχνος ἀφίνει εἰς τὸ μνημονικὸν τοῦ κατακτιτοῦ. Ἡ ἀληθινὴ γυνή, ἡ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ πρωτοπάτορος ἐντελής καὶ πάνοπλος ἀναπηδήσασα, ἀνάγεται εἰς τὴν τάξιν τῶν δυσπορθήτων. Δὲν εἶνε τὸ δυσθήρατον ἀρνίον αὐτό, τὸ ὁποῖον

ξύνει τὴν ὄσφρησιν, ἐρεθίζει τὴν ὄρεξιν, καὶ τιμᾷ τὴν ἐκστρά-
τευσιν τοῦ λύκου ;

— Ἐξαίρετα, Πανσανία ! Ἄν εἶχα τέκνα, θὰ σὲ ἐλάμβανα οἰ-
κοδιδάσκαλον. Ἄλλ' εἰπέ προσέτι. Σοῦ ἔτυχέ ποτε εἰς τὸ κυνή-
γιον ἄγρα τις οὔτω δυσάλωτος, ὥστε νὰ ματαιώσῃ ἔλα τὰ κυνή-
γητὰ τεχνάσματά σου ;

— Ἴσως ἢ τοιαύτη ἄγρα ὑπάρχει ἄλλοθι πού τῆς γῆς, ἀπε-
κρίθη μὲ στίμφον ὁ ἐπαινεθεὶς, ἀλλ' ἕως τῆς σήμερον εἰς ἐμὲ
δὲν ἔτυλεν. Ἡ γυνή, μολονότι καὶ τοῦ διαβόλου πανουργότερα,
δαμάζεται ἀπὸ τῆς μαγνητισμῶν. Ἄς ἀντιτάσῃ ἄτητον ἀσπίδα
ἡμεῖς ἔχομεν κατ' αὐτῆς λόγῃν ὀξύτομον, τὸν μύστακα. Ἄνισος
μονομαχία. Μετὰ πεισματώδη πάλην, οἱ ἄβροϊ μυνῶνες ἀποκά-
μνουσιν, ἡ δὲ ἀσπίς . . .

— Ὑπακούει εἰς τὸν παγκόσμιον νόμον τῆς βαρύτητος. Ἄλλὰ
προσμένω ἀπάντησιν εἰς τὴν προτέρα ἐρώτησίν μου. Ἐζήτησα
τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλάφων σου.

— Εὐχαρίστως, ἐκ μὲν τῆς πρώτης τάξεως. *Quante fronde
ha la valle, e Fiori il prato* (1)

— Ἐκ δὲ τῶν δυσπειθεστέρων . . . ; Διστάζεις ;

— Ὅχι, δυσωποῦμαι μᾶλλον . . . ἐντρέπομαι τὴν εὐτέλειαν τῆς
στατιστικῆς . . . Τρεῖς μοναχά.

— *Che semò!* εἶπεν ἐνδομυχεὶ ὁ Δούξ. Τὰ δὲ ὀνόματα ;
Μὴ φοβοῦ ! Μόνα τὰ ὀνόματα τοῦ βαπτίσματος ἐξαιτοῦμαι.

— Ἄννα ἐκαλεῖτο ἡ πρώτη· ἐβραῖς προπήλυτος, μῶαμεθ πο-
νηρίας, δολορραφίας. — Βεάτριξ ἡ δ' εὐτέρα· αἰθερωδὲς πτηνὸν
τοῦ παραδείσου, ἀρχέτυπον εὐσεβείας, χρηστοθησίας καὶ σεμνό-
τητος. Αὐτὴ ἀπέπτη εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον ἐκ δυστοκίας . . .

— Ἀδιάφορον ὑπέλαβεν ὁ Δούξ, διακόπας τὴν νεκρολογία.
Ἡ δὲ τρίτη ; Τὴν ἀλήθειαν ! Ἀποστρέφομαι τὴν ψευδολογίαν . .
ἐπλήν καὶ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν ! Ἴσως ὁ μισθὸς τῆς εἰλικρινείας
ἔσται ἀνώτερος τῆς προσδοκίας σου.

Χαρίζομενος ὁ κόμης πρὸς τὸν αὐθέντην του ἤθελε μὲν στέρ-
ξει νὰ κενώσῃ καὶ τὸ ὄνομα τῆς τελευταίας ἐλάφου· ἀλλ' ἤδη ἤρ-

(1) Ὅσα φύλλα στὸ λαγκαδί καὶ λουλούδια στὸ λειβάδι.

χετο προπειθόμενος, ὅτι ὁ Δούξ, ἐὰν μὴ συνετεία τῶν προσφά-
των διακοινώσεων ἔκρουε τὰς θύρας τῆς παραφροσύνης, βέβαια
εἰς τὴν συγκακροτημένην καὶ ἀλλόκοτον ἐκείνην ἀνάκρισιν θὰ
ἔκρουτέ τινα δόλιον σκοπὸν.

Μετὰ πεντάλεπτον σιγὴν, καθ' ἣν ὁ ἐξεταζόμενος ἀποσπᾶσας
δονηχμαῖόν τι κηρίον ἐκ τῆς λαμπάδος, συνέπλατε μὲ τοὺς δα-
κτύλους σφαιρίδιον πρὸς ἐκτροπὴν τοῦ ἐξεταστοῦ, ὁ πρίγκηψ,
λύων ἕξ ἐπιδρομῆς τὴν ἀμφιρρέπειαν,

— Ἡ τρίτη εἶνε χήρα εἰκοσιπενταετής, *signor conte della
Motta!* ἐφώνησε κνίζων ἀνηλεῶς τὸ οὖς τοῦ αὐλικοῦ· ἐκ τινῶν
δὲ σημείων ὑπόπτων ἡ χήρα αὐτὴ διάγει ὀλονὲν εἰς ἀνησυχίαν, μὴ
ὁ κόμης Ἀβογάδρος ἐτοιμάζεται νὰ φιλοδωρήσῃ πρὸς τὴν Α. Υ.
τὸν πατράδελφόν της καὶ ἐν σκοτίον Πανσανιόπουλον.

Ἄλλοιμονον, ὅταν ἡ λαβὴς τοῦ Δουκὸς συνελάμβανέ τινα ἐκ
τοῦ χόνδρου τοῦ ὠτός ! Ἡθελὲς εἰκάσει, ὅτι ὁ πόνος τοῦ πάσχον-
τος τὸν ἀνεγέννη. Ἐν τῶν ὠτων τοῦ Φουρλάνου εἶχεν ἀποβῆ
ἐπαισθητῶς τοῦ ἄλλου μακρότερον. Ἐν τούτοις, τὸ νόημα τῶν
λογίων του, ὁ τόνος εἰς ὃν ἐξεφωνοῦντο ἀνεδείκνυον αὐτὸν πᾶν
ἄλλο, ἢ παλίμπαυδα ἐν τῷ πνεύματι τοῦ αὐλικοῦ, ὅστις, μὲ τὰ
δάκρυα τοῦ κνισμοῦ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀναμνησθεὶς ἐν τῷ ἅμα
τοῦ ἐπιστολίου, παρέβυσε τὴν δεξιὰν εἰς τὸν θυλάκισκον τοῦ
ἐπενδύου.

— Ζητεῖς ματαίως, ὁ Δούξ ἀνεβόησε, μελίζων τὸ μεμυρωμέ-
νον φύλλον εἰς ἄπειρα κομμάτια. Ὅταν ἡ ἐρωμένη μωραίνεται
εἰς βαθμὸν τοιοῦτον, ὥστε νὰ ξεπελαγίζῃ καὶ εἰς ἔγγραφον ἀντα-
πόκρισιν, ὀφείλει τοῦλαχιστον ὁ ἐραστὴς νὰ καλύπτῃ τὴν πλάνην
τῆς προσεκτικώτερα . . . Ἄκουσον, κόμη· σοβαρὸν τὸ θέμα·
Ἐνδεχόμενον μὲν νὰ εἶσαι σὺ ἄριστος κεραμεύς, ἀλλ' ἡ ὑπόληψις
τῆς ἀνεπιᾶς ἐνὸς Συγώνη, ὅχι, *per Dio*, δὲν εἶνε πηλὸς διὰ
τοὺς στάμνους σου. Ἐὰν ἡ *Cigia* ἦνε χήρα, εἶνε ὁμοῦ καὶ φρό-
νιμος γυνή, ἡ δ' παραπτώσις δὲν ἐξαιρεῖ τὸ αἶσθημα τῆς φιλοτι-
μίας . . . Εὐγε, μὰ τὴν Θεοτόκον, εὐγε. — ἔξηκολούθησε, κτυπή-
σας τὸν ὄμιον τοῦ αὐλάρχου — κατέβαλες δυσήτητον πανουργίαν
γυνῆς καὶ συγγενῶν ἀγρυπνον ἐπιτήρησιν· ἡμαῦρσας προαπο-

τυχόντας ἀνεραστάς, διεσκόρπισες σμήνος μνηστήρων, κατήσχυνες ἀστυνομίαν μυριόφθαλμον. Καί μένει ἀνεπασχόλητος ἐν ταπεινῇ θέσει ἀυλάρχου νοῦς οὕτως ἐφευρετικὸς εἰς παλαμήματα, οὕτω γόνιμος εἰς δολοπλοκίας! Νο χέ ρεσα, δὲν εἶναι κρίμα νὰ στολίξῃ τὸν ἐπενδύτην μὲ μόνας τὰς κλείδας τοῦ μεγάρου ἀνίη, ὅστις, ἀφοῦ ἐπέτυχε νὰ σαγηεύσῃ τρεῖς γυναῖκας δυσκαταπίστους, ὧν αἱ δύο πανουργότεραι καὶ τοῦ Σατανᾶ, δὲν θὰ ἀπήντα τὴν ἐλαχίστην δυσκολίαν εἰς τὸ νὰ παγιδεύσῃ ἐν ἀνάγκῃ καὶ τὸν ἄλωπεκωδέστερον τῶν ἀνδρῶν!

Εἰρωνεύετο ὁ Δοῦξ; Ἐσοβαρεύετο; Τὸν ὀξύγλυκον τοῦ κυρίου του κυνισμόν ἐγίνωσκεν ὁ οἰκότροφος ἐκ μακρᾶς πείρας. ἄλλὰ, μὲ ὅλην τὴν σύντονον προσοχὴν του, οὐδὲν σημεῖον εἰρωνείας παρετήρησεν εἰς τὴν φράσιν, οὐδεμίαν διαρραγὴν σαρκώματος ἔβλεπε περὶ τὸ στόμα του.

— Ἄχ, Ὑψηλότατε! ἐβόησε γονατίσας. Διατὶ δὲν ἠμπορῶ νὰ σὲ προσφωνήσω, ὡς σοὶ πρέπει, καὶ Γαληνότατον! Τὸ μέγεθος τῆς μακροθυμίας σου μοὶ ἀφαιρεῖ τὰς λέξεις ἀπὸ τὸ στόμα. Ἐλέησον, κύριε, τὸν πτωχὸν ἀυλάρχην σου, καί.....

— Ὅχι, ὄχι, Πausανία, ἢ θέσις σου δὲν εἶναι εἰς τὴν αὐλήν μου. Εὐρυχωρότερον, ἐνδοξωτέρου τινὸς σταδίου σὲ ἔπλασεν ἡ φύσις ἄξιον. Ναί, εἰς σὲ πρέπει ὑπερτέρα τις ὑπηρεσία· σοὶ πρέπει ἐντολὴ τις διπλωματικὴ, καθ' ἣν νὰ ἀναπτύξῃς ἐπικερδέστερα τὰς στρατηγικάς σου γνώσεις, νὰ δοκιμάσῃς καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου φύλου τὴν βολὴν τοῦ ὄπλου σου, νὰ διαπρέψῃς καὶ εἰς πολιορκίας ὑπαιθρίους, νὰ κτήσῃς φήμην, πλοῦτον, τίτλους, ταινίας, ἀξιώματα. Τί ἀξίζει εὐγένεια στερομένη χειροφιλήματος καὶ βαλαντίου; Σημαία νεανυγημένου πλοίου, ἔξερυθθεῖσα παρὰ τῶν κυμάτων ἐπὶ τῆς ἄμμου. «Ἐὰν πεινᾷς κ' εἰς εὐγενῆς, λέσ' ἀπὸ τὸν βράχον νὰ πνιγῆς». Ναί, caro conte, εἰς σε πρέπει προβιβασμὸς τις περιφανέστατος. Ὁ πατήρ σου σὲ ἀπεκλήρωσεν, ἀφοῦ ἐσοστάλησες τὴν μερίδα σου εἰς ἀσωτεῖαν καὶ κραιπάλην. Ὁ μισθὸς ἀυλάρχου ἐπαρκεῖ μόλις εἰς τὰς ἀνάγκας σου. Ἐπειτα τὰ χαρτιὰ εἶναι ἕξις πολυδάπανος, κατὰ δὲ τύχην κακὴν σὺ χάνεις πάντοτε. Τάχα ἐφρόντισές ποτε περὶ τῆς αὔριον; Ἴσως ἔβαλές ποτε κατὰ μέρος δέκα γαζέτας; Τίς ἔσται ἡ τύχη σου, ἀγαπητέ,

ποῦ θὰ καταντήσῃς ὁπότεν ὁ Συγώνης, μόνος καὶ ὑστερος φίλος σου, γίνῃ συνταξιούχος τοῦ κοιμητηρίου; Τάχα θὰ σὲ περιποιηθῇ ὁ διάδοχος του; Ἐὰν δὲ, τέκνον μου, συνέβαινε τὸ ἐναντίον, ποῦ τῆς γῆς θὰ ἀνεζητήεις τὸν πατέρα, τὸν προβιβαστήν, τὸν προστάτην;

— Ὁ φίλη κεφαλή! ὁ κόμης ἀνέκραξε. Δὸς μοι τὸν θάνατον, σφάξε με, πνίξε με, πάτησέ με μᾶλλον ὑπὸ τοὺς πόδας σου, ἀλλὰ μὲ τοσαύτην γενναιοῦτητα μὴ μὲ ἐξουθενῆς! Ἡμαρτον. Θὰ παρίδῃς τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν σου;

— Παῦσε νὰ μετριοφρονῆς ὑπὲρ τὸ δέον, ἀπήντησεν ὁ πρίγκηψ, ἐγκολπιζὼν πατρικῶς τὸν κλειδοῦχόν του, καὶ ἀπογλυκαίνων τοὺς φθόγγους ἄχρι μελωδίας. Ἐπειδὴ δὲ, ὡς βλέπεις, ἐξημέρωσεν, ἄς σπεύσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς συνομιλίας. Τὸ συμπέρασμα εἶναι πλείστου λόγου ἄξιον. Ἄνοιξε κόμη τὰ ὦτά σου καλά, καὶ ἐγγάραξον εἰς τὸ λογικὸν πᾶσάν μου λέξιν.

— Εἶμαι εἰς τὴν διάθεσίν σου πλήρης ὧτων καὶ ὀφθαλμῶν, ἀνταπήντησεν ὁ Ἀβγοάρδος, ὑποχωρῶν εἰς τὸ νεῦμα, δι' οὗ ὁ Δοῦξ τὸν προσεκάλει νὰ καθήσῃ πλησίον του.

— Ἡ τέχνη τοῦ κτᾶσθαι φίλους εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, εἶπεν ὁ ἀντιβασιλεύς, εἶναι, φίλε, δυσκαταμάθητος πολὺ· δοκίμως δὲν τὴν μετέρχονται, εἰμὴ οἱ ἐκ φύσεως γεννηθέντες ἐπιδεκτικοί. Παρὰ τούτους, κτήσις φίλου ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἄλωσιν, ἢ δὲ ἄλωσις φίλου εἶναι ἀπειράκις δυσχερεστέρα τῆς ἄλώσεως ἐρωμένης. Νομίζω ὅτι εἰς τὴν τέχνην αὐτὴν πρὸς οὐδένα τῶν Βενετῶν δευτεριάζω. Ἡ ἀπόδειξις τῆς ὑπερτηρίας μου ἐγκεῖται ἐν τῷ καυχίματι, ὅτι οὐδεὶς τῶν πατριζίων κέκτηται καὶ ἐντὸς τῆς Συγκλήτου, καὶ ἐντὸς τοῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα, καὶ παρὰ τῷ Γαληνοτάτῳ, τοιούτους φίλους ἰσχυροὺς, οἴους τε καὶ ὄσους ἐγώ. Εἴλασε ἐντεῦθεν, ἐὰν πρὸς ἐμὲ δὲν εἶναι εὐκολώτερον τὸ νὰ κορυφώσω τινὰ εἰς τὰ ὑπεράκρια τῆς φήμης, ἢ νὰ τὸν κρημνίσω κατακέφαλα εἰς τὸν βυθόν, παρὰ τὸ νὰ φορέσω, ἢ νὰ ἀφαιρέσω τὸν νυκτερινὸν κεφαλόδεσμον. Εἶσαι φιλογύνης, κόμη. Τόσον τὸ καλῆτερον· Γυνὴ εἶναι καὶ ἡ δόξα· μάγισσα κατοικοῦσα χαλιμαϊκὸν παλάτιον τηροῦσα ὁμως τὸ ὑποδεκτικὸν ἀνοικτόν. Θέλεις ἐν συστατικόν; Ἐχω πρόχειρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ καταστήσω τὸ ὄνομά σου ἐν-

δοξον ἐν διεξαγωγῇ ἐκτάκτου καὶ ὑψηλῆς ὑπηρεσίας. Ἐκτὸς τούτου σοὶ ἐγγυῶμαι καὶ τὴν θέσιν Προβεδούρου Χάνδακος, μὲ μισθὸν ἐτήσιον τρισχιλίων δουράτων, καὶ μὲ πενταπλασίονα τὰ τυχερά. Ἡ πρότασις δὲν εἶναι ἀπορρίψιμος.... Τί λέγεις αἶ;

— Προβεδούρος Χάνδακος ἐγὼ! κραυγάζει ἐκπεπληγμένος ὁ αὐλάρχης. Χωρατεύει ἡ ὑψηλότης σου. Ἐὰν τὰ καθήκοντα τοποτηρητοῦ ἄλλο τι δὲν ἀπήγουν, παρὰ ποδῶν εὐκαμψία, ἢ ταχύτητα δακτύλων, τὸ περισσότερον ἔαν εἰς τὴν ἀσκησιν αὐτῶν ἤρουν μόνον βαρζελέται, καὶ ριβερένται, καὶ σαλαμελέκια.....

— Ἀνακαλύπτω εἰς τὸ ἦθος σου καὶ ἕτερον προτέρημα· τὸ σωφρόνημα....

— Ἐπειτα δὲν ἀντίκειται καὶ ἡ ἡλικία...; ἀκόμα δὲν συνεπλήρωσα τὰ τριαντατέσσαρα .!

— Αἶ! Δέκα ἔτη νεώτερος ὁ Πομπήϊος διέπρεπεν ὡς πρῶτος στρατηγὸς τῆς Ρώμης.

— Καλὰ. Ὁ Πομπήϊος θὰ ἐδιδάχθη τὴν τέχνην τοῦ πολέμου ἀλλ' εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην ὁ αὐλάρχης σου εἶναι ἀναλφάβητος.

— Νηπιάσματα! ἀνοστόλογα! ἀνησίαι! ἀντιφωνεῖ ὁ Δούξ, ὑποσκελίζων μὲ ζωνρότητα τὴν μετριοφροσύνην τοῦ κατηχομένου. Ἐὰν εἶσαι διδάκτωρ εἰς τὴν ἠθικὴν παθολογίαν τῆς γυναικός, ὅμως εἰς τὴν διύγνωσιν φίλου σου φαίνεσαι ἀκόμη μαθητὴσκος. Μὲ τὰ σωστά σου λοιπὸν, ἐπίστευες, ἔτι ἡ δημόσιος ὑπηρεσία ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ ὑλοψηφίου ἰκανότητά τινα, ἢ παιδείαν ἢ πειρὰν, ἢ τριβὴν, ἢ τι ἄλλο παραπλήσιον; Ἐνόμισες ὅτι εἶνε καὶ αὐτὴ ἐν τι ἰδιαιτέρον ἐπιτήδευμα, ἐπικαλούμενον καὶ γνώσεις πολλὰς, καὶ πρακτικὴν, καὶ εἰδικὰς ἀσκήσεις, ἐπιτήδευμα διδασκόμενον, ὡς ἡ τέχνη τῶν βαναύσων, ὡς ἡ σκυτοτομία, ἢ ραπτική ἢ ξυλουργία καὶ τὰ λοιπά; Ὅποια ἀπάτη....! Αἶ, οὐαί, τρεῖς οὐαί πρὸς τοὺς Κυβερνήτας, ἐὰν ἡ δημόσιος ὑπηρεσία δὲν ἦτο ἐπιχείρημα ἐφικτὸν, εὐεπιτέλεστον, πρόχειρον πρὸς τὸν τυχεῖντα! Ἡ πολιτεία, φίλε μου, οὔτε ἀκαδημία Πλάτωνος εἶνε, οὔτε Πολυτεχνεῖον, οὔτε σύλλογος σοφῶν, οὔτε πραγματογνωμόνων καὶ ἐντριβῶν συνέλευσις. Εἶνε ἀπέραντόν τι κατάστημα ἀγαθοεργόν, καθιδρουθέν καὶ διατηρούμενον ἐκ ψυχικῶν εἰνε

πτωχοκομεῖον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καταλύουν, τρώγουν, πίνουν, καπνίζουν, καθρεπίζονται ὅσοι δὲν θέλουν, ἢ δὲν καταδέχονται νὰ φάγουν τὸν ἄρτον ἐν ἰδρωτί, βροσί, ἀντὶ φροντίδων φερεπόντων, προτιμῶσι τὰς ἀναπαύσεις βασιλικῆς Χατείου, τουρκοπερσιτὶ Τεμπελχάν. Θέλεις, caio mio, ν' ἀκούσης τί ἀπαραιτήτως, τί μόνον, τί ἐξ ἀνάγκης ἢ δημόσιος ὑπηρεσία προαπαιτεῖ; Τὴν ἐξωμοσίαν τοῦ Ὅχι. Ἄλλον τινὰ φθόγγον, πλὴν τοῦ Ναί, τὸ καταστατικόν τοῦ Παρασιτοδοχείου δὲν παραδέχεται. Παραδείγματος χάριν. Συνετάξου κύριε Προβεδούρε, τῷ Χριστῷ;—Ναί.—Συνετάξου καὶ τῷ Σατανᾷ;—Συνεταξάμην.—Ὑπογράφεις, ὅτι ἐδαπανήθησαν εἰς ὁδοποιεῖαν τόσα;—Ναί.—Πιστεύεις εἰς ἕνα κύριον Πασχάλην, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸν πανταχοῦ παρόντα, καὶ πάντα πληροῦντα, ᾧ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις;—Πιστεύω εἰς ἕνα κύριον...οὕτως ἐφεξῆς. Τὴν χρῆσιν τοῦ Ὅχι, φίλτατέ μου, οἱ κανόνες τῆς πολιτικῆς δὲν ἐπιτρέπουν. Τίς ὁ βάσκανος δαίμων, ὁ ἐφευρῶν τὸ ἀπόρημον, τὸ δυσκοινοδόμητον τοῦτο μέρος τοῦ λόγου; Ἡ πολιτικὴ, κατὰ τὴν εὐθυπορίαν τῆς ἀγαπᾷ τὴν σκολιοδρομίαν· ἀλλὰ, χωρὶς τοῦ καταφατικῆς μονοσυλλάβου, πῶς διάβολον ἢ σκολιοδρομία θὰ ἐπιτύχη; Γενοῦ δὰ συγκλητικὸς, ἀναίβα σύμβουλος ἢ βαίτουλος, ἀναρριχῆσαι εἰς τὴν ἰσπανικὴν πρεσβείαν, ἀναπτέρωσον γαληνότητος μὲ τὸ ὄχι σου! Ματαιοπονία.—Ἐχεις, ὅμως, πρόχειρον τὸ Ναί σου; Λάκτισε τὰς θύρας δεσποτικῶς; ἐὰν ὁ θυρωρὸς τὸν θυροῦση, βλασφήμησε! Ἐὰν διστάξῃ, γρονθοκόπησε. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει ποτέ. Ὑπουργοί, στρατηγοί, σύμβουλοι, γραμματεῖς, ὅλοι, τεκνον-μου, τσακίζονται νὰ προλάβουν τὸν θυρωρὸν, ὅλοι συντριβονται προθυμοποιούμενοι νὰ διαστομώσουν εἰς τὸ Ναί σου τὰς θύρας.—Ὁ, εὐλογημένον τὸ Ναί εἰς τοὺς αἰῶνας! Χωρὶς τοῦ Ναί τῆς Εὐ-ας, ἤθελεν ἄρα γέ ὁ πρωτόπλαστος γευθῆ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως!

— Ὅποιον φῶς ἴλαρόν, φῶς ἀγίας δόξης ἀποκαλύπτεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ δούλου σου! ἐκφωνεῖ ἐκθαμβὸν καὶ μὲ καρδίαν συντεριμμένην τὸ τριγλίδιον τοῦ Μέμου. Ὅπόσον ἐξημιώθη ἀγνοήτας ἕως τοῦ νῦν τὴν Ἀποκάλυψιν αὐτὴν!

— Κατατρίβομεν τὸν καρδὸν εἰς μακρολογίας, ὑπολαμβάνει ὁ

πρίγκηψ. Κοντὰ καὶ δεμένα, caro conte...,... Δέχεσαι, ἢ δὲν δέχεσαι ;

— Καὶ ὑπάρχει ἀμφιβολία ; Ἀφοῦ ἡ Ὑψηλότης σου κρίνει τὸν Κώστα ἄξιον χειροτονίας, ἄς γίνῃ ὁ Κώστας καὶ παππᾶς !

— Ἀλλά..... προσθέτει ὁ Δουξ, τονίζων ἐμφαντικῶς ἐκάστην λέξιν, καὶ ἀποσυνθέτων τὰς συλλαβὰς—ἀλλά..... ἀλλά, πρὶν συνυπογράψωμεν τὴν συνθήκην, ὀφείλεις ἐκ μέρους σου μίαν ὑπόσχεσιν. Ἡ μεγάλῃ Κυρία τῆς αὐλῆς μου, ἡ δέσποινα Ἀλοῦσία Συγώνη, χήρα Boncompagni, ἀπὸ μὲν τῆς σήμερον, πέμπτης Ἰουνίου, θέλει κληθῆ μελλο ὑμφη σου, ἐντὸς δὲ τριμηνίας, τὸ πολὺ, πολὺ, θέλει προσλάβει τὸ ὄνομά σου καὶ τὸν τίτλον σου. Τὴν τελευταίαν τοῦ λόγου περίοδον, ἐπεχρωμάτισεν ὁ Δουξ μετ' αὐτὴν τινὰ ἀστραπὴν ὑποβλέμματιος κακοποιῦ καὶ φιλεκδίκου, ὥστε ὀλίγος διέτρεξε τὰ νῆτα τοῦ κόμητος. Ἡ πρότασις ἀνέτρεπεν ἐξ ὀλοκλήρου σύμπαντα τὰ χουσαῖ του σχέδια. Χαῖρε ἑκατομμύριον ! Ἐρωχαίρετε Μέμε καὶ Θηρεσία ! — Ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ ; Ἀρὰ γε ἡδύνατο ν' ἀντιτάξῃ γλήγορα γλήγορα τὸ ἀπόρημνον, τὸ κατηραμένον Ὅχι, χωρὶς νὰ ἐκθέσῃ εἰς κλύδωνος πνοᾶς τὴν κιβωτὸν τῶν ὀνειρῶν του, χωρὶς νὰ διακυβεύσῃ ἐφ' ἑνὸς ἄσσου καὶ αὐλαρχίαν, καὶ ἐνυπόθηκα δάνεια, καὶ ἐκμίσησιν Καλιφορνίας ;

Ὁ πνιγόμενος συλλαμβάνεται ἀπὸ τὰς τρίχας του. Ὁ κόμης ἐπελήφθη τῶν ὑπεκφυγῶν..... Τάχα ἡ Μεγάλῃ Κυρία θὰ συνήνει εἰς τὸ συνοικέσιον ; Τάχα θὰ τὸ ἐνέκρινον οἱ ἐν Τρεβίζω συγγενεῖς του ; Τάχα τοῦτο, τάχα τὸ ἄλλο, τάχα τὸ περαιότερον ; — Αἱ ὑπεκφυγαὶ ἀναφύησαν μετ' ἰσχυρότητα δικηγορικὴν, ἀλλ' ἡ ἀνηλεὲς διαλεκτικὴ τοῦ Δουκὸς διέλυε συνοχηδὸν τὰς προφάσεις μίαν κατὰ μίαν. Τέλος ὁ κόμης ἀφοπλισθεὶς, ἐναπέθηκε τὴν ὑστάτην ἐλπίδα εἰς τὴν περίοδον τῆς τριμηνίας, ultimam presumdati spem.

— Τὸ λοιπόν ; ἐρωτᾷ ὁ Συγώνης ξηρά, ξηρά. Πρὸς πᾶσαν ἀπάντησιν, ὁ ὑποψήφιος Προβεδούρος προσποιηθεὶς τὸν ἄφωνον, προσῆψεν ὄρθιον τὸν δείκτην ἐπὶ τῶν χειλῶν.

— Brrrravo ! Εὐγε, Ἀβογάδρε, εὐγε μὰ τὴν πίστιν μου. Εἶσαι εἰς σημεῖα καὶ τέρατα προωρισμένος ! Ἡδὴ ἐξωμότης τοῦ

Ὅχι, καταφαίνεσαι ἄφωνῶν, ὥσπερ ἰχθύς. Σφίξε, λοιπόν, τὴν χεῖρα τοῦ θείου σου !

Ὁ Δουξ ὑπεδέχθη τὸν ἀσπαζόμενον εἰς τοὺς κόλπους, ἀντασπασθεὶς αὐτὸν εἰς τὸ μέτωπον.

— Τώρα δέ, προσεπέλεξεν, ἄς ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ δημόσια. Παρατήρουν, πρὶν τῆς γαμηλίου παρεκβάσεώς μας, ὅτι, ἀφοῦ ἐστάθῃς ἱκανὸς νὰ σαγηνεύσῃς δύο γυναῖκας, πανουρογότερας καὶ τοῦ διαβόλου, κατὰ κρείττονα λόγον ἤθελες σαγηνεύσει ἐκ τοῦ προχείρου καὶ τὸν ἀλωπεκωδέστερον τῶν ἀνδρῶν.....

— Πλὴν τοῦ προσφιλεστάτου θείου μου, ὑπεννοεῖται, ὁ κόμης ἐφώνησε χαριεντιζόμενος, καὶ ὑποκλίνων τὴν κεφαλὴν..... καὶ πλὴν.....

— Πλὴν τίνος ἄλλου ;

— Καὶ Κρήσης. Ἡ καρδιά τῆς Ἑλληνίδος εἶνε σταμνὴ Δαναΐδος, βυθὸς σκοτοδινώδης καὶ ἀπύθμενος.

— Πόσον λυποῦμαι, ὅτι ἀφήκα ἐπὶ τόσα ἔτη χέρσον καὶ ἀναρωτρίωτον τὸν εὐγονον ἀγρόν σου ! ἐπιλέγει ὁ Συγώνης μετ' ἐράσμιον ἀφελείας πρόσχημα. Πείθομαι μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον, ὅτι τὸν πλανήτην μας οὐδέποτε ἐφρόντισες νὰ τὸν τηλεσκοπήσῃς ἄλλοθεν, ἢ ἐκ μόνης τῆς ἐπόψεως τοῦ φουστανίου..... Ἄς ἦνε. Meglio tardi che mai. Μάθε λοιπόν, ὅτι ὅποια τις ἡ Γραικίς, τοιοῦτος ὁ Γραικός, καθ' ὁμοίωτον· δύο ὕδατος σταγόνες. Μάθε, ὅτι ἐὰν χυλισμαὶ πονηρίας ἦνε ὁ Γραικός, ὦ, ὁ Κρῆς εἶνε χυλισμα χυλισματος. Περίεργον ! Οἱ πρεσβύτεροι Ρωμαῖοι ἐκάλουν κρήτην (cretam) τὸν πηλόν, κρητισμὸν δὲ (cretismum) τὴν δολιότητα. Τοιοῦτό τι παραπλήσιον, νομίζω, μαρτυροῦν καὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ λεξικά. Οἱ παλαιοί, λοιπόν, ἐγνώριζον, ὅτι πρὸς φύρασιν τοῦ πανούργου Ἑλληνοῦ, οὐδεὶς ἄλλος πηλὸς ἔτυχε προσφορώτερος τοῦ πηλοῦ τῆς Κρήτης, πατρίδος καὶ τοῦ πρωτοθρόνου τῆς μυθολογίας, ἄλλως τε..... Καὶ τὸ βλέπεις, viscere· ἡμεῖς μὲν οἱ δυτικοὶ ἐρχόμεθα τυφλοὶ, ὡς οἱ γαλιδεῖς· ἡμεῖς διδασκόμεθα τὴν πολιτικὴν εἰς διφθέρας, εἰς τόμους, εἰς σχολεῖα. Ἀλλ' ὁ Γραικός, ὁ Κρῆς πρὸ πάντων, ἐξέρχεται διπλωμάτης ἐκ κοιτίας μητροῦς. Καθὼς ὁ ποιητὴς γεννᾶται ποιητὴς—Poeta nasci-

tur—τὸν αὐτὸν τρόπον ὁ Γραικὸς εἶνε ἕως ἀπὸ τὰ σπάργανα Γραικός.....

— Δηλαδή προδότης, ἴσως ;

— Ἡ ἐρμηνεία δὲν εἶνε ἐσφαλμένη· ἀλλ' ἄς κρίνωμεν δικαίως. Ποῖος κατέστησε, ποῖος καθιστάνει τὸν Γραικὸν τοιοῦτον ; Δὲν εἴμεθα ἡμεῖς αὐτοί ; Ὁ σπείρων τὴν ἐπιβουλὴν θερίζει τὴν προδοσίαν. Ἐκ τῶν δύο ἀντιμαχομένων ἔχει τὸ βραβεῖον τῆς νίκης ὁ πανουργότερος..... Ἄλλὰ coraggio ! Τὸ ἄθλον ἔγκειται, ἀγαθῆ τέχῃ, τεταμιευμένον ὑπὸ τὴν φαλάκραν μου.

— Τίνι τρόπῳ ; ἠρώτησεν ὁ ἐπίδοξος Προβεδούρος.

— Ἐπενόησα κατὰ Γραικῶν μίαν παγίδα ἰδιαιτέραν. Μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῆς δύνασαι νὰ ἀναδεχθῆς παλληκαρικῶς τὴν ὁποῖαν σοὶ ἐπιφυλάττω ἀποστολήν. Ἐξείκασες ἤδη περὶ τίνος πρόκειται ;

Εἴτε κατὰ Γραικοῦ, εἴτε κατὰ Γραικίδος, ἑδιάφορον· πρόσταξε !

— Ἐνταῦθα ἐπίζηλον ! Πρόκειται, ἀνεπιέ μου, νὰ μετέλθῃς τώρα τὴν κατακτητικὴν ἐμπειρίαν σου καὶ ἐπὶ προσώπου τοῦ φύλου τοῦ ἰδικοῦ μας. Ἀνταγωνιστῆς σου ἔσται ὁ ἄδηλος χωρικὸς αὐτός, ὅστις, τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς ἀποστατῶν, τολμᾷ νὰ φιλονεικήσῃ τὸ στέμμα τὸ δουρικὸν πρὸς ἓνα Πασχάλην Συγώνην.... Ἐννόησες ;

Ὁ Ἀβογάδρος ἀνεσκίρτησεν ἔκπληκτος.

— Ἐλπίζω, εἶπε μασσῶν τὰς συλλαβὰς, ἐλπίζω, ὅτι ἡ Ὑψηλότης σου δὲν σκοπεύει διὰ νὰ κατευοδιάσῃ καὶ τὸν ἀνεπιόν της εἰς τὸν αὐτὸν δρόμον τῆς ἐξορίας, ὅπου πρὸ ὀλίγου διέπεμψε καὶ τὸν Καλλέργην.

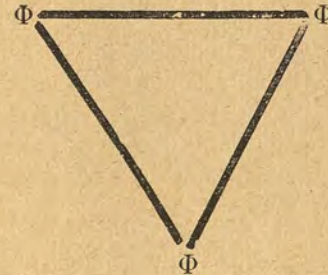
— Πλέεις μετὰ Καίσαρος καὶ δειλιᾶς ! Ἀνδρίσου, νεανία, θάρρει, δράξε τὴν πεταλούδαν τῆς τύχης ἀπὸ τὰς πτέρυγας, ἔφ' ὅσον ἄφροντις περιπίπται πρὸ τῆς χειρός σου ! « Ἡ τύχη—προσέθηκεν εἰς στίχους ἰταλικοῦς ἀγνώστου ποιητοῦ—ἡ τύχη παραδίδεται πρὸς τὸν αὐθάδη καὶ τολμηρόν, εὐδαμονίζει τὸν ἐργοδιώκτην, κορυφοῖ τὸν χαμερπῆ, καὶ καθάπερ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, μακαρίζει κατὰ προτίμησιν τὸν πτωχὸν τῷ πνεύματι. » Ἄ, ἑτέρου, θέλεις προσλάβει καὶ ἀσφαλέστατόν τι ἐνέχυρον τῆς ἐμπιστοσύνης μου. Εἶμαι κάτοχος μαγικοῦ τινος τεραστίου θαυμα-

τουργοῦ κλειδίου. Σοὶ τὸ δανείζω. Δι' αὐτοῦ θέλεις κατανοῖξαι ἐν ἄκαρπαι τὰς θύρας τοῦ μεμαγευμένου παλατίου τῆς κυρᾶς Δόξης... Λάβε τὸν κάλαμον !

Ὁ κόμης ἐκάθησε παρὰ τὴν τράπεζαν, βιάσας δὲ τὸν κάλαμον εἰς τὴν μελάνην, ἀπετένισε τὸν δυσκατανόητον διδάσκαλον ἐρωτηματικῶς.

— Ἐπὶ τοῦ χάρτου σου—λέγει ὁ Δούξ—χάραξον ἓν ἀνάστροφον Δ ἑλληνικόν, εἰς ἐκάστην δὲ τῶν γωνιῶν τοῦ στοιχείου παράταξε τρία Φ, ὡσαύτως ἑλληνικά !

Ὁ μαθητῆς ἐσχεδίασεν ἐπὶ τοῦ φύλλου τὸ ἐξῆς σχῆμα :

— Εἰς αὐτὰ τὰ τρία Φ—ἐκφωνεῖ ὁ Δούξ μὲ σοβαρότητα, καθιστῶσαν διὰ τῆς ἀντιθέσεως εἰδεχθέστερον τὸν ὑπαναφνόμενον γέλωτά του—ἐντὸς τῶν τριῶν αὐτῶν στοιχείων ἐμπεριλαμβάνεται ἡ ἀπόρητος τέχνη τοῦ ἐπαναφέρειν τὸν Γραικὸν τοῦ Δευκαλιωνος εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν ἀπολιθώσεως. Πανέσοχον, φοβερὸν, μέγα μυστήριον ! Ἐὰν ἡ Σύγκλητος ἄφινε τὸν Συγώνην νὰ κυβερνήσῃ μὲ μόνα αὐτὰ τὰ τρία τοῦ Φ, αἶ, vivaddio, ἡ Βενετία θὰ εἶχεν ἤδη ἀπεσταλμένους τοὺς Τσάφους εἰς Κύπρον, καὶ κατηδαφισμένα τὰ φρούρια τῆς νήσου, ὡς περιττά.

— Δέλτα μέγα, τρία Φι, δὲν καταλαμβάνω γοῦ.... Τί δηλοῦν τὰ τρία Φ ;

— Τί δηλοῦν ! Μέγα, φρικτὸν ἀπόρητον· μυστήριον, ἀγνώριστον καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους ! Δηλοῦν Φυσοῦνι, Φλωρι, Φαγο-

πότι, τοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ τρεῖς πειρασμοὺς τοῦ Ναζωραίου.....
Εἶσαι ἔξεστηκὼς, εἶσαι ἐκπεληγμένος, αἱ; Δὲν εἶναι τὸ ἐφεύ-
ρημα ἄξιον τοῦ ὀργιαστηρίου τούτου;

Ὅμολογῶ τὴν ἀμβλύνοιάν μου· δὲν καταλαμβάνω τίποτε.

Πνέεις ἑλληνικὸν ἀέρα πρὸ πολλοῦ, καὶ τηρεῖς τὴν μυωπὴν ἀκόμη! Ἄς ἴηε.— Τὸ Δ σημαίνει Δελεάσματα, σχηματίζει δὲ τὴν ιριάγκιστρον παγίδα, μὲ τὴν ὁποίαν ἀλίσκω τοὺς Γραικοὺς μου.

— Παγὶς ἀνάστροφος! Διατί;

— Διότι τὰ μὲν δύο ἄγκιστρα τῆς ἀνωτέρας πλευρᾶς τοῦ Δ χρησιμεύουν εἰς τὴν παγίδευσιν τῶν ὀνομάτων, ἦτοι τῆς ἀνωτέρας τάξεως τοῦ λαοῦ· τὸ δὲ τρίτον, τὸ ἐν τῇ κατωτέρῳ γωνίᾳ, παγιδεύει τὴν ἀνώνυμον τάξιν, δηλαδή τὸν ὄχλον. Οἱ ἄρχοντες ὡς βλέπεις, τηροῦν καὶ ἐντὸς τῆς παγίδος τὴν πρωτοβαθρίαν.

— Καλά. Ἄλλὰ τὰ τρία σου ἄγκιστρα;

— Ὑπομονή. Τὸ πρῶτον Φ δηλοῖ Φυσοῦνι. (Δὸς εἰς τὰς κενὰς φούσκας ἀέρα, τοῦτέστι τίτλους, στολάς, ταινίας, γαλόνια, ἐπωμίδας, πρωτοκαθεδρίας, βαθμούς). Τὸ δεύτερον Φ σημαίνει Φλωρί. (Δαψίλευε πρὸς μὲν τοὺς ἐγγάμους, μισθοὺς διὰ τὰ λευκὰ γάντια καὶ τὴν πούδραν τῆς συζύγου, πρὸς δὲ τοὺς ἀγάμους, φιλοδωρήματα, ξένια, ἐπινομίδας, τουρκιστὶ μπαχτσίσια, διὰ τὴν δαπάνην τοῦ χοροῦ, τοῦ θεάτρου, τῆς σφαιρίστρας, τοῦ σιγάρου). Τὸ τρίτον Φ δηλοῖ Φαγοπότι. (Ὁ ὄχλος συνελήφθη πανταχοῦ καὶ πάντοτε μὲ τὸ αὐτὸ δόλωμα τοῦ ποντικοῦ· ἐσκέφθη αἰείποτε μὲ τὴν κοιλίαν. Δοιπὸν, εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ὄχλου δὸς πανθοινίας, δειπνοὺς, πανηγύρια, καὶ τὸν ἔχεις ἀναποδράστως εἰς τὴν παγίδα σου....) Ἴδου, ἀνεψιὲ πεφιλημένε, ἰδου ἡ ἀβρακαδάβρα τῆς διπλωματίας! Ἴδου τὸ μαγικὸν κλειδίον τῆς οὐρανοφάντορος πολιτικῆς!

Ἔως τῆς στιγμῆς αὐτῆς ὁ κόμης ἠκροῶζετο ἐνδεδοισμένος τὴν ἐξήγησιν τοῦ Δ, τριγώνου πρὸς αὐτὸν ἀινιγματώδους, οὐχ ἦπτον τῶν πηγῶν τοῦ Νιλείου Δέλτα. Ἄλλὰ τῆς διερμηνεύσεως συμπληρωθείσης, διείδεν εἰς τὴν εὐχερῆ χρῆσιν τοιαύτης ἀβρακαδάβρας τὴν πρόχειρον καὶ εὐκατόρθωτον εἰς τὸ στάδιον τῆς διπλωματίας προαγωγὴν του. Γενόμενος ἐκτὸς ἑαυτοῦ ὑπὸ χαρᾶς καὶ εὐγνω-

μοσύνης, οἰστρηλατηθεὶς ὑπὸ ἐπάρσεως νέων προσδοκημάτων, ὑψήρπαξε δι' ἑνὸς πηδήματος τὸν εὐεργέτην εἰς τὰς ἀγκάλας καὶ θριαμβευτικῶς μεταρσιώσας αὐτὸν ἕως ὕψους εἰκόνας τοῦ Παροῦτα.

— Θεὲ πάνσοφε, ἐκραύγασε, σὺ ὁ δωρούμενος τοιοῦτον φαστήρα εἰς τοὺς δυσαναγώγους τῆς Κρήτης οἰκήτορας, πρὸς τί, ἐπὶ κακοτυχίᾳ τῶν Βενετῶν, βραδύνεις νὰ χρίσης αὐτὸν καὶ Γαληνότατον Δούκα τῆς Δημοκρατίας!

Εἶχε μόλις ἐξέλθει ἡ τελευταία λέξις ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ ἐνθουσιῶντος, ὅτε ἡ παλάμη τοῦ πρίγκηπος κατέσκηπτεν ἐμφρακτικῆ ἐπὶ τοῦ ἐπευχόμενου στόματος.

— Τίς, ἐφώναξε συνοφρωθεὶς, καὶ τοῦ περιπτυγμοῦ ἀπαλαττόμενος, τίς, κύριε κόμη, σοὶ διεκοίνωσε τὸ θέσπισμα τοῦ πεπρωμένου; Εὐχέσαι ἔξ εὐμενοῦς σου προαιρέσεως μόνον, ἢ σὲ ἐμίησεν ἴσως εἰς τὰ κρύφια τῆς ὄροσκοπίας του ὁ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν; Ἄκουσε καλά!—προσέθηκε, τινάξας τὸν αὐλάρχην ἀπὸ τὸν σφυγμὸν—Ἐὰν εἰς τὴν πορφυρόστροφον δίφρον τοῦ Γεράνου (1) ποθεῖς νὰ συνυπόξευχθῆς καὶ σὺ, φράξε τὸ ξρκος τῶν ὀδόντων ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θέματος. Τὸ χρεωστεῖς καὶ ὡς ὑποψήφιος Προβεδούρος,

— ὦ, τώρα πλέον al malanno οἱ ἐνδοιασμοί! ἀνέκραξεν ἐκπαθέστερος ὁ χειροτονούμενος, ἀνεμίζων εἰς σχῆμα εὐφημίας τὸ θαυματουργὸν δελτάριον. Τώρα πλέον, βοηθεία τῆς τεραστίας ταύτης ἀβρακαδάβρας, συναισθάνομαι σκαίρουσαν εἰς τὰ ἐντὸς μου ὄλομελῆ τὴν ἐπιστήμην τῆς πολιτικῆς. Μινουέτα καὶ μομφερίναι addio! pirolette μου, χαιρετε διὰ παντός! ἦδη ἔχω ἀνά χεῖρας τοὺς μίτους, μὲ τοὺς ὁποίους κ' ἐγὼ δά εἰς τὴν φορὰν μου θὰ κάμω ἄρχοντας καὶ χυδαίους νὰ χορεύουν ἐπὶ τοῦ δίσκου μου ὡσπερ νευρόσπαστα!

— Ἡ ὥρα, κόντε μου, παρῆλθεν, εἶπεν ὁ Δούξ. Ἄκουώ τὰ πέταλα τῶν ἀλόγων ἀνασκαριφῶντα τὰς πλάκας τῆς αὐλῆς..... Ἔτοιμάσου! Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὀρθὴ πολιτικὴ δὲν ἔρχεται ποτὲ εἰς χεῖρας μὲ τὴν θρησκείαν, σὺ μὲν, ὡς εὐσεβῆς χριστιανὸς κάμε

(1) Ἡνίχθη ἴσως τὸ ἐμβλημα τοῦ οἰκοσήμεου του.

τώρα τὸν σταυρὸν σου· μάλιστα πρὶν ἀπέλθης, ἀνοιξὸν ἐν τῇ παρουσίᾳ τῆς οἰκετείας καὶ τὸ παρεκλήσιον· ἐγὼ δὲ σπεύδω εἰς τὰς ἐσθινὰς προσυχάς μου, καὶ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ὁρθρου. Δύο σωματοφύλακες σὲ περιμένουν. Πρόσλαβε τὸν διερμηνέα μου Ταλιαφέρρον, ἐν ζεῦγος πιστολίων καὶ εἰς τὴν εὐχήν μου! *Za la chiave ti la ghà adesso*. Μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν τινῶν δὸς δείγματα πρακτικά τῆς εὐφυΐας σου, κομίζων μοι τὸν ἄδηλον στασιάρχη, πιασμένον εἰς ἓν τῶν δύο ἀγκίστρων τοῦ Δέλτα σου.

— Τὸ ὑπόσχομαι ὡς καβαλλιέρος! ἀνέκραξεν ἐπιχαρῆς ὁ πρὸς τὰ κλειδιά τοῦ παλατίου συνάψας ἤδη καὶ τὸ ἀνοικτήριο τῆς Χαλιμάς.... Ὅμως, ἀλόγη θειε σεβαστέ, δὲν μοι μετέδωκες καὶ τὴν πρακτικὴν μέθοδον τῆς παγιδεύσεως. Δὲν θὰ προσθέσης δύο λέξεις περὶ τούτου;

— Εὐχαρίστος ἀπήντησεν ὁ μύστης. Πορευθεῖς δὲ πρὸς τινὰ πίνακα, ὅστις ἀνάστροφος ἐκρέματο εἰς τὸν τοῖχον τοῦ ἀδύτου, καὶ στρέψας αὐτὸν ἐκ τῆς γραφῆς,

— Ἀνάγνωθι; εἶπε δακτυλοδεικτῆσας. Δὲν συνηθίζω ν' ἀποκαλύπτω, εἰμὴ μόνον τὴν τετάρτην ρήτραν, ἐν ἣ ἄλλως τε τὸ πᾶν ἐμπεριλαμβάνεται. Πρὸς χάριν τοῦ ἀνεψιοῦ φανεροποιῶ τὸ ὅλον.

Ἐπί πινάξ ἔφερον εἰς λατινικὴν διάλεκτον τὰς ἐπομένας δέκα ἐντολάς, ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Aurea Verba Egosophiae sublimis*, ὅ ἐστὶ τὰ χρυσᾶ ἔπη τῆς ὑψηλῆς σοφίας τοῦ Ἐγῶ. Ἦτο ὁ γνωστός ἡμῖν Ἀργυροδεκάλογος.

α'. Εἰς Θεὸς ἐν οὐρανοῖς, εἰς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

β. Μέννησο Βενετὸς ὦν.

γ'. Θεοῦ λίθον τάφου ἐπὶ τὴν καρδίαν καὶ πλάκαν μνήματος ἐπὶ τὰ χεῖλη σου.

δ'. Τιμὴ χρημάτων ὠνητὴ ὅτι ἀπ' Ἀργυρίου καὶ ὠνήσεως κρονονόγηται.

ε'. Ὑποσχέσεων, ὄρκων, ἐπιρκιῶν μὴ φείδου.

ς'. Ἐρεῦνα τὰ τρωτά, πληττε πληγὴν ἀνίατον.

ζ'. Φεῦγε τὴν ἀνοτηθάλημσιν—λιβάνιζε θρόνους, ὄχλον, ἡγίους.

η'. Ἀγάπα τὸ κάτοπτρόν σου ὡς σεαυτὸν· πολύτομος βιβλιοθή-

κη, ἐχέμυθος πνευματικός, μόνος φίλος ἀξιόπιστος ὑπὲρ τὸν ἥλιον. θ'. Ὁ σὺφιλεῖς, ἐτέρω μὴ μερίτης.

ι'. Τὸν ἐχθρὸν κατασπάζου καὶ κατασπάθιζε.

Ὡς δὲ πρὸς τὴν παγιδοσασίαν σου, προσφιλέστατε, προσέθηκον ἔπειτα ὁ Δούξ, ἰδοὺ ἡ μέθοδος! Οὐδὲν ἀπλούστερον.. Ὁ ἔμπειρος πολιτικὸς ψομίζει κατ' ἀρχὰς τὴν πάγην μὲ τὸ πρῶτον Φ, ὡς τὸ εὐθυνότερον. Ἐὰν ἀδηκτον ἔμενε τὸ ἀγκίστρον ἀπὸ τὴν ἀλώπεκα—σπάνιον φαινόμενον ὅσον τὸ βόρειον σέλας ἐν τῇ Ἀφρικῇ—τότε ὁ ἀγκιστρευτῆς ἐφαρμόζει τὸ παρεπόμενον Φ. Τοῦτο εἶναι μὲν δαπανηρότερον, ἀλλ' εἰς ἀμοιβὴν κέκτηται καὶ ἀλάνθαστον τὴν ἐνέργειαν. Οἱ δὲ παίδων στοργή, οὐδὲ νόμοι, οὐδὲ προφήται, οὐδὲ φόβος γέννητος ἰσχύουσι κατ' αὐτοῦ. Τὸ τρίτον Φ, ὡς εἵπομεν, τίθεται ἐν πράξει κατὰ τῆς λεπτοτέρας ἄγρας, ἥτοι κατὰ τοῦ συρφετώδους ὄχλου, τοῦ πολυαράθιμου συναγελασμοῦ.... Ἄλλ' ὦ, a proposito, μὲ τὴν μακρολογίαν ἡστόχουν τὸ πάντων σπουδαιότατον....

Εἶπε, καὶ ἐντὸς τοῦ θύλακος τῆς ἐπιγονατίδος κωδωνίσσας ὀρμαθὸν κλειδαριῶν μὲ τὰ δάκτυλα, ἔσπευσε εἰς τὸ παρανεύμενον δωμάτιον. Μετ' ὀλίγον ἐπανήρχετο, κομίζων ὀγκῶδες βαλάντιον, μίαν κυλινδροειδῆ μεμβράνην, ἓνα τόμιον, καὶ τι πυξίδιον χρυσοχάρτινον.

—Θὰ ἦσουν φοβερός κνηγός, χωρὶς μολύβι καὶ πυρίτιδα! εἶπε γελάσας, καὶ πρὸς τὸν διαπιστευόμενον ὀρέξας τὰ δελεάσματα τῆς παγίδος. Λάβε! Τοῦτο μὲν ἐμπεριέχει δισχίλια φλωριά χρυσᾶ ὅλα δόκιμα, κοπέντα ἐπὶ Λορεδάνου δουκός· εἰς δὲ τὸ τομάριον τοῦ ὄνου ὑπάρχουν ἄγραφα κενά. Γέμισέ τα σύ μὲ τὸ ἄδηλον ὄνομα τοῦ θηράματός σου. Γίνα ὄνομα, ὄνος, οἷον εἶνε ὅλα συμπαράγωγα· δηλοῦν ὠφέλειαν, τιμὴν. Μνήσθητι, ὅμως, ὅτι παρὰ μὲν τὴν πρωτεύουσάν ἔχω διαθέσιμα πρὸς τὸ παρὸν μόνα τὰ τιμάρια τῶν Καρνέρων, ἐν δὲ Χανίοις τὰ τῶν Μαρτινέγγων καὶ τῶν Μαρκέλλων,... Τὰς λοιπὰς δηγίας θέλεις ἀρυσθῆ εἰς τὴν πυξίδα καὶ εἰς τοῦ ἀξιολόγου τούτου βιβλίου τὰ παραγγέλματα.

Συνειδησμένος εἰς τὰς πνευματικὰς παρακελεύσεις τοῦ πρίγκηπος, ὁ in pectore Προβεδοῦρος ἐξέλαβε τὸ βιβλίον ὡς officio, ἢ προσευχητῆριον· ἀλλὰ, ἀνοίξας αὐτὸ, μὲ ἄκρον θαυμασμόν του

είδεν ἰταλικήν τινα μετάφρασιν ἑλληνος ἱστορικοῦ. Ἐπὶ τοῦ προ-
μετωπίου ἀνεγινώσκω τὸ ἰδιοχείρως γεγραμμένον παρὰ τοῦ Δουκὸς
τὸ ρητόν τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως «Οὐποτε τὴν Ἑλλάδα ἐπέλιπον
οἱ ἐπὶ προσδοσίᾳ νοσήσαντες».

Ἰπρὶν ἢ ἀπέλιθη, ὁ αὐλάρχης ἔγραψε πρώτην μὲν ἐπιστολὴν
πρὸς τὴν πρώτην τῶν μνηστῶν, δευτέραν δὲ πρὸς τὴν δευτέραν
καὶ τρίτην μακροτέραν πρὸς τὸν μαστόδοντα Μυσικόν· εἶτα δὲ
περιχαρῆς καθήσας εἰς τὸ πρόγευμα, ἐρρόφησε μίαν ὀλόκληρον
φιάλην εὐόσμου οἴνου τῆς Κνωσοῦ. Ὁ Δουξ περιέμενεν ἐπηγω-
νισμένος εἰς τὸν ἐξώστην.

—Χαῖρε, στυλε τῆς Δημοκρατίας, στρατιῶτα τοῦ Ἁγίου Μάρ-
κον! ἀνέκραξεν, ἐγκαρδιῶν τὸν ἀπερχόμενον μὲ τὴν φωνὴν ἅμα
καὶ μὲ τὸ νεῦμα. Εἰς τὸ καλόν, νέε τῆς ἐπαγγελίας, δι' οὗ ἡ ἐ-
λευθερία κραταιωθήσεται!

—Χαιρετίσματα πρὸς τὴν χαριτόβρυτον Δούκισσαν! ἀπεκρίθη
ὁ μύωψ ὑπογελῶν.

Ἐν τῷ ἐπιβῆναι δὲ τὸν ἵππον, ἐτόνισε τὴν τροφὴν τοῦ ἐπιχω-
ριάζοντος ἐπυλλίου.

«Vittorin se butta in letto
Senza pan, senza mujer;
Tutto intuna se d' smissia
Sposo, conte e cavaTier»(1)

Εἰς τὸν βραχὺν διάλογον, τὸν μεταξὺ πληρεξουσίων Προβεδούρων
καὶ Δουκῶν, ἀναγνώστης δὲν θὰ παρέλειπε νὰ σημειώσῃ τὴν ἐντεχνον
ἀντιλογίαν, δι' ἧς ὁ δεύτερος, ὅστις εἶχεν ἄλλα ἐνὶ στόματι καὶ ἄλλα ἐνὶ
φρεσὶ κεῖθεν, ἐπειράθη ὑπὸ πρόσχημα πολιτάρχου περιεσκεμμέ-
νον νὰ ἐπιπαρορμήσῃ εἰς βουλευμάτα κρημνωδέστερα τὸ ριψοκίν-
δυνον τῶν ἀντιστατῶν του. Οὐδὲ δέεται σχολίων ἢ ἐπακόλουθος
μετὰ τοῦ Καλλέργου συνομιλία του, ἀφοῦ οἴκοθεν αὐτὸς ἔκρινε
πρόσφορον ν' ἀποσφραγίσῃ τὸν ἔγκρυφον σκοπόν. Τὸ αἶνιγμα
ἔγκειται εἰς τὰ παρεπόμενα.

(1) Ὁ Βικτωρίνος ἀπκοιμήθη τὸ ἐσπέρας καὶ ἄδειπνος, καὶ ἀγύναξ
τῆ δ' ἐπαύριον ἐξύπνητεν ἀπροσδοκίτως καὶ νυμφίος, καὶ κόμης, καὶ
ἰππότης.

Ἄπλῃ, ἢ διπλῇ ὑπῆρξεν ἡ Σφίγξ κατὰ τὴν μακροτέραν συνδι-
άλε' ἢ μετὰ τοῦ αὐλάρχου; Ἐξεθείασεν ἀπροσποιήτως τὴν κατακτη-
τικὴν ἐμπειρίαν τοῦ ὑπαλλήλου, ὃν ἐξεπόρευεν εἰς τὴν ἐπισφαλε-
στέραν, τὴν μᾶλλον παράβολον τῶν ἀποστολῶν, ἢ ἴσως, ὀχληρᾶς
πως ἀνακαλυφθεῖσθαι τῆς παρουσίας τοῦ κόμητος εἰς τὴν αὐλήν,
καὶ μηδὲν προσδοκῶν πραγματικῶς ἐκ τῆς ἐπιχειρουμένης δευτέρας
διαπρεσβεύσεως, ἐπέχριε μὲ μυρέλαιον ὑστάτης εὐχῆς τὰ βλέφαρα
τοῦ εἰς ἀνεπίστρεπτον ἐξορίαν δριζομένου;

Εἰς τὴν πλάστιγγα τῆς ὀρθοκρισίας οἱ λόγοι τῆς προσποιήσε-
ως καὶ οἱ τῆς εἰλικρινείας ταλαντεύονται ἰσόζυγοι· διὸ τὸ πρᾶγμα
εἰσέτι δὲν ἀπέθεσε τὴν προβληματικὴν μορφήν. Πρὸς τὰ πάμ
πολλα ἄλλα τῆς πολιτείας του καὶ τῆς ἐποχῆς ἀπόκρυφα ὁ Δουξ
κατήγαγεν εἰς τὸν τάφον καὶ τοῦτο.

Ἴσως διὰ τὸ καλῆτερον. Οἷα τις ἀνεπανόρθωτος καὶ ἀποφράς
ἱστορίας ἀνατροπῆ, ἐὰν ἀπροσδόκητος σάλπιξ Ἀποκαλύψεως προ-
σεκάλει τοὺς ἐν τοῖς μνήμασι νὰ διακοινώσωσι πρὸς τοὺς ζῶντας
τὰ ἀπομνημονεύματά των!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Κρήτης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κατέσχον ἕως τοῦδε τὴν σκηνὴν μας ὑπὲρ τὸ δέον. Ἴνα μὴ ὁ ἀναγνώστης ἀηδισθῆ εἰς τὸ μο ὅτονον τῆς παραστάσεως, ἅς μεταβάλωμεν τὸ σκηνήμα, εἰσάγοντες καὶ ἕτερα πρόσωπα εἰς τὸ θέατρον. Ἐν ὅω λοιπὸν ὁ μὲν Καλλέργης διανυκτερεύων εἰς οἰκήματα συντέκνων, καὶ θύων συμπιεθέρων ὄρνιθας, ταξειδεύει πρὸς ἄσκοπον σκοπόν, ὁ δὲ Ἀβογάδρος, ἀναμηρυκώμενος τὴν συνταγὴν τοῦ κυρίου καὶ θηρεύων εἰς τὸν Θουκυδίδην νέα χρησιμοδοτήματα, περιέρχεται ὄρη καὶ κοιλάδας εἰς ζήτησιν ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου ἀγνοεῖ εἰσέτι καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἅς ὠφελιμοποιήσωμεν ἡμεῖς τὴν ἀναμεταξὺ σχολῆν, ὅπως ἔστω καὶ ἀκροθιγῶς ἐπισκοπήσωμεν τὰ κοινωνικὰ τῆς νήσου πρὸς εὐχερευτέραν κατάληψιν τῶν ἐφεξῆς.

Ὑπὸ τρεῖς ἐπόψεις διαφόρους συμφέρει νὰ ἐμβλέψωμεν εἰς τὴν Κρητικὴν κοινωνίαν τῆς ἐποχῆς, περὶ τὴν ὁποίαν τὸ ἡμέτερον διήγημα στραφίσεται· ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀρχοντικῆς μερίδος· ὑπὸ τὴν τοῦ πλήθους· ὑπὸ τὴν τῆς ἐγχωρίου ἐκκλησίας. Καίτοι δὲ ἔκτοπον ἐνταῦθα κρίνοντες τὴν ἀναμέτρησιν καὶ διερεύνησιν τῆς Κυβερνητικῆς μηχανῆς, οὐχ ἦττον στηριζόμενοι ἐπὶ μαρτυριῶν ἐπισήμων, θέλομεν διεξέλθει οὕτω πως τὰς ἀναμέσον κοινωνίας καὶ κυβερνήσεως ἀναλογίας, ὥστε ἀποχρώντως ἅμα καὶ ἐμπράκτως ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀπεικάζῃ ἀφ' ἑαυτοῦ τὰ στοιχειώδη τῶν καθεστῶτων χαρακτηρίσματα.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς πρώτης.

Ἐν τῇ κρητικῇ ἱστορίᾳ ἐπὶ Βενετῶν τὸ Ἀρχοντολόγιον (ἢ τάξις τῶν εὐπατριδῶν) ἐπέχει χώραν σπουδαιότητην. Συνέκειτο ἐκ τριῶν ἐπαλλήλων καὶ ἑτεροχρόνων ἰδρύσεων, ὧν αἱ μὲν δύο πρῶται αὐτόχθονες, ἢ τοῦλάχιστον ἑλληνικαὶ τὸ γένος καὶ τὸ δόγμα, ἡ δὲ τρίτη ἑτερόχθων ἅμα καὶ ἑτερόδοξος, ὑποδιαουμένη εἰς διάφορα ἄλλα στρώματα ἑτεροχρόνου ἀποικισμοῦ.

Α'. Ἀπήρτισαν τὴν ἀρχαιοτάτην ἴδρυσιν οἱ Παρπάλαιοι ἢ ἄλλως Πρωτοκεφαλάδες. Οὗτοι τὴν ρίζαν τοῦ γενεαλογικοῦ τῶν δένδρου ἐνεφύτευον εἰς τὸν αἰῶνα, καθ' ὃν οἱ Ἀραβες ἐξώσθησαν τῆς νήσου ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ· ὡς δὲ, πλαστουροῦντες διπλώματα καὶ ἀργυρόβουλλα δησχυρίζοντο, ἤλκυον τὸ γένος ἐξ αὐτοκρατόρων τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης. Ἐπρώτεον ἐν τῇ τάξει ταύτῃ οἱ Φωκιάδες, ἴσως ἀπόγονοι συγγενοῦς τινος τοῦ μνησθέντος αὐτοκράτορος, βεβαιότερα δὲ προπάτορες τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ἐνοικούντων σήμερον Καλλεργῶν. Ἠρχοντο κατόπιν οἱ Σκορδύλαι, οἱ Γαβαλάδες, οἱ Μελιτηνοὶ, καὶ ἄδηλον τίνες ἄλλοι τῶν ἀρχηγόνων ἐκείνων εὐπατριδῶν, οἵτινες προσελήφθησαν εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ δευτεροπλάστου ἀρχοντολογίου ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ἡ ἀπόλεια τῶν γνησίων ἐγγράφων, καὶ ἡ ἐπακόλουθος τῶν ἐνδειγμάτων παραποιήσις εἰσήνεγκον εἰς τὴν διπλωματικὴν τῆς Κρήτης ἀθεράπευτον ἀσάφειαν.

Β'. Οἱ Ἀρχοντορωμαῖοι, ἢ Κεφαλάδες, οἱ παρὰ Βενετῶν Εὐπατρίδαι Κρήτες συνήθως ἐπικαλούμενοι (Nobili Crentensi).

Δώδεκα μόνον ὑπῆρξαν κατ' ἀρχὰς τὰ Ἀρχοντόπουλα, ὅσα ὑπερμεσοῦσης τῆς δωδεκάτης ἑκατονταετηρίδος ἀπεστάλησαν παρ' Ἀλεξίου τοῦ Νεωτέρου εἰς Κρήτην, ἵνα διὰ καταστατικοῦ προσηροωτέρου μεταρρυθμίωσι τὸ στασιαζόν ἀρχοντολόγιον τῆς προηγουμένης μεσαιωνικῆς ἡλικίας. Ὁ σύλλογος ἀπεκλήθη Δωδεκάς. Ἐν τῇ Δωδεκάδι αὐτῇ συμπροσελήφθησαν ὅσοι τῶν Παμπαλαίων συνετάχθησαν ἐκ προοιμίων εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ αὐτοκράτορος· τὸν δὲ σύλλογον συνεκρότησαν ἐν συνόλῳ

οἱ οἴκοι τοῦ Φωκά, τοῦ Βλαστοῦ, τοῦ Σκορδύλου, τοῦ Βαρούχα, τοῦ Μελισσηνοῦ, τοῦ Λιθίνου, τοῦ Χορτάτσου, τοῦ Ἁγιοστεφανίτου, τοῦ Ἀρχολέου, τοῦ Μουσούρου, καὶ τοῦ Καλαφάτου.

Τὸ τάγμα τοῦτο, εἰς ἀντιμισθίαν τῶν ἄθλων του, περιεβλήθη ἀπὸ τοὺς τελευταίους τῶν Κομνηνῶν μὲ τιμάρια προσοδοφόρα, μὲ κυριαρχικά τινα προνόμια καὶ πρωτοκόμια, μὲ στίφη πρὸς τοὺς ἄλλοις δουλοπαροίκων. Βραχύτατον ὅμως χρόνον διετέλεσεν ἁμαῖον, μετὰ τοῦ ἐπιλοίπλου γένους συνυποστὰν καὶ αὐτὸ τὰς ὕβρεις τῆς τετάρτης Σταυροφορίας. Αἱ ἐφεξῆς τύχαι τῆς Κρήτης ἔτρεψαν τὴν κατάστασίν του ἐπὶ τὸ χεῖρον. Ἐμπλακὲν ἀπὸ Φραγκοκρατίας καὶ μετέπειτα εἰς πάλιν ἀκίματον κατὰ τοῦ δεσπότου, ἀπηύδησεν ἀνταγωνιζόμενοι ἀναποτελέστως. Ἄλλ' ἢ ἐπενέργεια τῆς τυραννίδος οὐδόπως ἀνέστειλε τὸν πολλαπλασιασμόν του. Προϊόντος τοῦ χρόνου, ὁ μὲν πυρὴν τῆς Δωδεκάδος ἐξογκώθη, τοσοῦτον εἰς ἀριθμόν, εἰς κλάδους, εἰς διακλαδώσεις, ὥστε ἀπὸ τὰς πόλεις ἠναγκάσθησαν οἱ μεταγενέστεροι νὰ μετοικήσωσιν εἰς τὰς κόμας καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς· τὰ δὲ προγονικά τιμάρια, ὑπὸ τῆς ξενοκρατίας ἄλλως ἀπονυχιθέντα, ἀπέβησαν οὕτω κεκερατισμένα εἰς ἐλάχιστα κληρία, ὥστε οἱ διάδοχοι, καταλιπόντες ἕνεκα πενίας τὴν ὁδὸν ἐλευθερίου ἀνατροφῆς, περιέπεσαν ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν προτέραν ἀσημότητα. Μόνη ἢ πόλις τῆς Ρεθύμνης— πόλις κατ' ἀντίθεσιν τῶν Χανίων καὶ χάριν τῶν βυζαντινῶν παρὰ δόσεων ἐξαιρέτως ἑλληνοαρχοντική— μόνη τῶν ἄλλων αὕτη ἐπεφυλάχθη ἀνεκαθεν τὸ προνόμιον νὰ τηρῆ ἐντὸς τῶν τειχῶν αὐτῆς, ἴσως ὡς ἐνέχειρον ἀσφαλεῖας πρὸς τὸν κυρίαρχον, τοὺς πλείονας καὶ φιλογενεστέρους τῶν οἴκων τῆς Κομνηνεῖου καθιδρούσεως. Ὅποσα κενὰ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας μας ἤθελον πιθανῶς πληρῶσει τῆς Ρεθύμνης τὰ χρονικά, εἴαν εἶχον ὑπεκρύψῃ τὴν ἐκ τῆς Ὀθωμανικῆς ἀλώσεως προσελθοῦσαν καταστροφὴν! — Οἱ λοιποὶ τῶν ἀρχοντορωμαίων διεσπάρησαν τῆδε κάκεισε τῆς νήσου, ἔνθα, ὡς εἶπομεν, δὲν ἔπαυσαν ἀξινόμενοι· ὀλίγοι ὅμως οἱ ἐγκαταστάντες εἰς Χανία, ὅτε, πρὸς ἀντίχρουν τῶν συνεχῶν ἀνταρσιῶν, ἐκτίσθη ἡ πόλις αὕτη τῷ 1252. Οἱ ὀλίγοι οὗτοι, συλληφθέντες μετ' ἄλλων εὐγενῶν, ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Σικελίαν παρὰ τοῦ ναυάρχου τῶν Γενουητῶν Δαυρίου (Doria). Ὀλιγώτεροι καὶ

οἱ εἰς Σιτείαν στερεωθέντες. Ἐν δὲ τῇ ἔδρᾳ τῆς κυβερνήσεως, ἐν τῇ ἐστία τοῦ βενετισμοῦ, οὐδεὶς νομίζομεν τῶν καθαρῶν ἀρχοντορωμαίων τῆς Δωδεκάδος ἐνεκατέστη, πλην τοῦ Καλλέργου. Οἱ λοιποὶ, ἀντὶ τῆς πόλεως, προσέτιμησαν τὸν οικονομικώτερον καὶ ἥττον ὑπόδουλον βίον τῶν ὀρέων.

Ὁ Τιμαριωτικὸς κώδικξ τῆς ἀποικίας ἦτο ἀρκετὰ ἀλλόκοτος. Καὶ τί τότε ὀρθοδίκαιον, τί συνεπές; Πρὸς τοὺς ἱππότητας Βενετούς—περὶ ὧν κατωτέρω—ὁ νόμος ἐπέτρεπε τὴν ἀπαλλοτριώσιν τοῦ τιμαρίου εἴτε διὰ πωλήσεως, εἴτε διὰ προικοδοσίας μονογενοῦς θυγατρὸς. Εἰς ἄλλον χρόνον, μὲ διάφορον συμφωνίαν θεσμῶν, ἢ διάταξις θὰ ἦτο βέβαια φιλελευθέρᾳ· ἀλλ' αἱ ἐξ αὐτῆς πηγάσασαι μεταβολαὶ ἐπήνεγκον τραύματα δεινότερα καὶ εἰς τὸν ὀργανισμόν ὁμοῦ, καὶ εἰς τὸ κτηματολόγιον τῆς ἱπποτείας. Ἐνδᾶπιοί τινες τῆς ἐξοχῆς, ἐπιτυχόντες ν' ἀγοράσωσιν εὖωνα σπατάλων τιμάρια, ἀνήχθησαν αὐθις, καὶ εἰς τὸ πείσμα τοῦ κυρίαρχου, εἰς ἐπίφθονον περιωπὴν· ἱππότεδες δὲ κληρονόμοι, εἰς ἄλλοδαποὺς ὑπανδρευθεῖσαι, εἰσήγαγον ἐν τῷ φυράματι τῆς προνομιοῦχου τάξεως στοιχεῖον ξένον, καὶ πρὸς τὸν ἀρχικὸν τοῦ ἀποικισμοῦ σκοπὸν πάντως ἀλλότριον. Ἐτέρα ἀνωμαλία· ἐκ τῆς παλιγκαπηλεύσεως τῶν τιμαρίων προῆλθεν, ὅτι οἱ πλείονες τῶν τιμαριούχων Βενετῶν κατεβυθίσθησαν εἰς ἄκραν ἔνδειαν, ἀντὶ δ' αὐτῶν, τινὲς τῶν ἀρχοντορωμαίων ἐξωνήσαντο καὶ ὑπερβαλόντως τὴν ἐξιταλισθεῖσαν περιουσίαν τῶν προπατόρων τῶν. Ἐἴοι, μάλιστα, κτήσαντες εἰς Χάνδακα σκευὴ ἀσώτων Βενετῶν, αὐτῶν μὲν μὲ μνησίκακον ἱκανοποίησιν ἐπίσχασαν εἰς δίσκους στεμματοστολίστους, τοὺς δὲ χειροβοσκούς ἐκέρασαν εἰς ἀργυρίδας βενετικῆς κατασκευῆς, ἀντὶ τῶν βυζαντινῶν, τὰς ὁποίας ἐξιδιάσθησαν οἱ ξένοι.

Ἔθος κοινὸν καὶ πρὸς ὑπερβορείους λαοὺς. Τὰ δώδεκα γένη (ἐκαλοῦντο Ρίζαι, Stirpi, Radici) καθόσον ἐπεξετάθησαν εἰς φυλὰς πολυαριθμούς, παρεκταθείσας κυματηδὸν ἕως ἐσχατιῶν τῆς ἐξοχῆς, προσέλαβον, χάριν διακρίσεως, προσωνυμίας ἰδιαιτέρας, καὶ πολυποίκιλα παρωνύμια. Οὕτω, λόγου χάριν, τὸ γενεαλόγιον τοῦ Σκορδύλου παρήγαγε βαθμηδὸν τοὺς Καφοκαλύβας, τοὺς Φαινοκάλεις, τοὺς Σαρακηνοὺς, τοὺς Πατέρους, τοὺς Λιγνοὺς,

τοὺς Ψαρομηλύγγους, τοὺς Κόντους, τοὺς Παρδειώτας, τοὺς Καλυβήτας, τοὺς Καντανολέους, τοὺς Νομικούς, καὶ ἑτέρους ἔτι, οἵτινες, ἂν καὶ συνομολογοῦντες τὸν αὐτὸν προπάτορα, κατώκουν ὁμως οἱ μὲν εἰς Σφακία, οἱ δὲ εἰς Ἅγιον Βασίλειον, οἱ δὲ εἰς Φραγγοκάστελλον, ἄλλοι δὲ πάλιν εἰς Σιτείαν, ἢ εἰς τὸν Ἄλμυρον τοῦ Ἀποκορώνου, καὶ τὰ λοιπά. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον Φουμισταί, Δημητριάται, Καμηλάται, Παπαδάται, Σοφισταί, Δάσκαλοι κατήγοντο ἐκ τοῦ γένους τῶν Βλαστῶν, Βράκοι δὲ καὶ Λιβανοὶ καὶ Λαγουδογιῶργαι, καὶ Καμαρωμένοι, καὶ Ἀγριοθόδωροι ἐγεννεαλοῦντο ἀπὸ τοῦ Μουσούρου. Οὕτως ἐφεξῆς περὶ τῶν λοιπῶν παραφυάδων τῆς Δωδεκάδος. Χάριν ὁμως σαφηνείας, ἃς σημειώσωμεν, ὅτι, πρὸς διάκρισιν τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἀρχοντορωμαίων, ἢ συνθήκεια ἐκάλει Ἀρχοντοχωρίτας (ἀκριβέστερον ἀρχοντοχωριανούς) τοὺς ἐντοπίους εὐπατρίδας τῆς ἐξοχίης.

Κατὰ μὲν τιμὴν καὶ ἀξίωμα, τό ἰθαγενὲς ἀρχοντολόγιον ἐκέκμητο τὰ δευτερεῖα· ἀλλὰ μικροῦ λόγου ἀξία ἔλαχον τὰ πρόνομια, ὅσα ἐπαφῆκεν αὐτῷ ἢ φιλύποπος Βενετία. Ὅλιγον κατ' ὀλίγον παραγκωνισθὲν ἀπὸ τὴν ἀνωτέραν ὑπηρεσίαν τῆς κυβερνήσεως, ἀποκλεισθὲν τῶν διασημοτέρων βαθμῶν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, ἀπώλεσεν, ἐπὶ τέλους, καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν εἰς τὰς ἀρχαιοσεύς συμμετοχὴν, ἣς ἡ αὐθεντία ἀπέρρεεν ἐκ τῆς προκαταρκτικῆς συνθήκης. Ἐκτοτε, Δοῦκες Κρητες, καὶ δουκὸς σύμβουλοι, καὶ Καντσελλίεροι, καὶ Καμερλίγγοι, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐπιφανέστεροι λειτουργοὶ, δὲν ἐλήφθησαν πλέον ἢ ἀπὸ τὴν μερίδα τὴν βενετικὴν. Ἐν καὶ μόνον προνόμιον λείψανον, τῆς εἰρημένης συνθήκης, ἐπέμεινε διακρίνον ἔτι τὸν γραικὸν εὐπατρίδην ἀπὸ τὸν χυδαίων· ὅτι ἀπηλλάττετο τῆς ἀγγραφείας κατὰ τὴν ὑπηρεσίαν ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Τὴν καταναγκαστικὴν, ὁμως, ἔρεσίαν ἐκφεύγων, ὥφειλε ν' ἀναπληρῇ τὸ κενὸν, μισθῶν τὸν ἀντικαταστάτην μὲ ἀδρᾶν ἀποζημίωσιν. Τοιοῦτοτρόπως, ἀπειροχθεῖς ὁ ἀρχοντορωμαῖος ἐκ παντὸς μέρους, καὶ δὲ εἶπειν ἐξενουχισθεῖς, ἀνεκαμψεν ἐκὼν ἄκων εἰς τὰ ἔργα τοῦ ἰδιωτικοῦ βιωτεύματος, νῦν μὲν καλλιεργήσας τὸν ἀγρόν, νῦν δὲ μετελθὼν τὴν δικηγορίαν ἢ τὴν συμβολαιογραφικὴν, ἄλλοτε δὲ θεραπεύσας τὰ γράμματα, ἢ ἀσκήσας τὴν ἰερωσύνην. Ἡ αὖξουσα ὀλιγολεξία, ἢ βιαστικὴ ἀ-

δράνεια, ἢ πνιγρὰ πίεσις τῆς ἀστυνομίας ἐξώθησαν εἰς ἐξορίαν αὐτόματον πολλοὺς αὐτῶν· ἔνιοι δὲ, καὶ δὴ καὶ τῶν λογιωτέρων, εἰς Ρώμην ἢ εἰς Βενετίαν ἀποδημήσαντες, ἀπεσκίρτησαν, κριμασιν οἷς εἶδε Κύριος, τοῦ πατρῖου δόγματος. Τοιοῦτοι ὁ Πέτρος Φιλεργός, ὁ ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Φραγκισκανῶν, ἀρχιεπίσκοπος Μεδιολάνων καὶ πρέσβυς, εἶτα δὲ καὶ πάπας Ἀλέξανδρος ἔκτος (1409), ὁ Μουσοῦρος καὶ ὁ Σκουφος, ἄνδρες εὐφυνέστατοι, ὁ εἰκονογράφος Grechino, οἱ τρόφιμοι τῆς γραικολατινικῆς σχολῆς τοῦ ἐν Ρώμῃ ἁγίου Ἀθανασίου, ὧν τὸν κατάλογον ἐθησαύρισεν ὁ Ροδοτάς, καὶ οἱ οὐκ εὐάριθμοι ἕτεροι προσήλυτοι τῆς ἐν Κασσίμφ Βενεδικτιανῆς μονῆς, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων θέλομεν δημοσιεῦσαι ἀλλαγῶν. Οἱ εἰς τὰ πατροπαράδοτα ὁμως εὐπαθέστεροι, ὡς ὁ Κορνάρος, ὁ Χορτάτης, ὁ Βλαστός, ὁ Σκληρός, πρὸς οὓς οὐκ ἀναξίως δύνата νὰ παραταχθῇ καὶ ὁ ἰταλιστὶ χρονογραφῆσας πρεσβύτερος Κορνάρος, οὗτοι ἠρίστευσαν ἐν αἷς ἠσπάσαντο μελέταις μετὰ ἐπιτυχίας οὐ τῆς τυχούσης. Οἱ μὲν ὡς στιχοῦργοι, οἱ δὲ ὡς ἑλληνοδιδάσκαλοι, καὶ οὗτοι μὲν ὡς μελλοποιοί, οὗτοι δὲ ὡς καλλιτέχναι, ἐκέρδισαν τῶν μεταγενεστέρων τὴν εὐλάβειαν, ἀνακαλέσαντες οἴκοι τὰς ἐξορίστους ἐλικωνίδας, καὶ τὰ ζώπυρα τῆς προγονικῆς φιλοκαλίας ἀνακαλεῦσαντες ἐν ἡμέραις δουλείας, ἐν μέσῳ κοινωνίας ἐξηχρεωμένης, ὅτε οὐδεμία ἀκτις ἐξενεφίζετο ἐθνικῆς ἀπολυτρώσεως. Ποῦ, εἰμὴ εἰς Ρέθυμον, εἰς Χανία, εἰς Σιτείαν, ἐρρίφθησαν τὰ θεμέλια τῆς ποιητικῆς σχολῆς, ἣτις ἐπέπρωτο καὶ τὸν Παρνασσὸν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος νὰ τιμῆσθαι καὶ αὐτὴ ἄλλοθεν νὰ καταλάβῃ θέσιν ἔντιμον εἰς τὴν καθόλου ἱστορίαν τῆς φιλολογίας; Οἱ δοκιμώτεροι τῶν κτιστῶν αὐτῆς ἀνεδείχθησαν ἄνδρες πεπαιδευμένοι. Εὐμοῖροι τῶν λατινικῶν καὶ τῶν ἰταλικῶν γραμμάτων, δὲν ἔτυχον καὶ τῆς ἀπτικῆς καλλιπειρίας ἀμύητοι. Καὶ ὁμως, πλὴν μιᾶς μόνον ἐξαιρέσεως, εἰς τὴν γλῶσσαν τὴν καθομιλουμένην παρέδωκαν ἅπαντες τὰς ἐμπνεύσεις των. Πεπονήθότες, ὅτι δύο ἢ τριῶν γενεῶν προσπάθεια δὲν ἐπαρκοῦσιν εἰς γλώσσης καθαρισμὸν, διότι μόνον εἰς τὸν κάματον καὶ εἰς τὴν τριβὴν τῶν αἰῶνων δεδομένη εἶναι ἢ λείανσις, ἢ γλαφυραποίησις, ἢ ἐπεξεργασία τῆς διαλέκτου, οἱ ποιηταὶ τῆς Κρήτης, γεννήματα τῆς ἐποχῆς των,

πολίται τοῦ αἰῶνός των, μύσται καὶ διερμηνευταὶ τῆς συγχρόνου γενεᾶς, τὰς μὲν ἀναπερώσεις τῆς φαντασίας ἐνεσάρκωσαν εἰς τὴν ἔμπυχον, καὶ εὖρουν καὶ μελωδικὴν λέξιν τῆς ἀγορᾶς, γέννημα τῆς Χριστιανικῆς βιολογίας μας, συλληφθὲν ἐν τοῖς ἐγκάτοις προϊστορικῷ ἑλληνισμοῦ, τὴν δὲ ἐντολὴν τῆς ἐπὶ τὸ καθαρώτερον νομοθετήσεως τοῦ λόγου ἐναπέθεσαν θαρραλέοι εἰς τὰς προνοίας τοῦ μέλλοντος.

Γ'. Οἱ Φεαγγάρχοντες ἢ Εὐπατρίδαι βενετοὶ (Nobili feudati, nobili veneti, cavalieri, privilegiati).

Ἡ δημιουργίαις τῆς τάξεως ταύτης ἀνατρέχει εἰς τὰ προοίμια τῆς ἐποχῆς, ὅτε, συνεπεία τῶν ὑπερεκχυθέντων σταυροφορικῶν χειμάρρων, ἡ τιμαριωτικὴ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἕλς κατακλύζει τὸ ἡμέτερον ἔδαφος, καὶ εἰς τὸ σῶμα τῆς ἀρχαιονόμου γραικοβυζαντινῆς κοινωνίας ἐγκεντροὶ ἕτερογενὲς μόλυσμα αὐτοδουλείας. Οἱ περισπασμοὶ τῆς ἀντενεργείας μας, θαυμαστὴ καὶ ἀξιαφήγητος διαμορτύρησις κατὰ τοῦ φεουδαλισμοῦ, κλείουσι πρὸς ἡμᾶς τὴν περίοδον τοῦ μεσαιῶνος, καὶ ποδηγετοῦσι βαθμηδὸν τὸ γένος εἰς τὸν δρόμον τῆς Ἀναγεννήσεως.

Οὐδὲν βαρβαρικώτερον τοῦ νόμου τῶν τότε κατακτήσεων. Οἱ Χριστιανοὶ κατακτιτῶν φιλονεικοῦσι τὰ ἄθλα τῆς κτηνώδους βίας πρὸς τοὺς Ταμερλάνους καὶ τοὺς Ὀθμάνους.

Μόλις κυριεύσαντες οἱ Γάλλοι τὴν Πελοπόννησον, διένειμον σύνολον τὸ ἔδαφος εἰς τρεῖς μερίδας, ὧν τὸ μὲν ἀπενεμήθη πρὸς τὴν λατινικὴν ἐκκλησίαν (1) τὸ δὲ ἐσφετερίσθη ὁ κυρίαρχος, τὸ δὲ παρεχωρήθη πρὸς τοὺς δορυφόρους τούτου, εἰς ἄνισα τιμάρια διαμοιρασθέν.

Τοῦτ' αὐτὸ ὡς ἔγγιστα διεπράχθη καὶ ἐν Κρήτῃ παρὰ Βενετῶν. Οἱ Ἰθαγενεῖς, λογισθέντες ἄστεγοι καὶ πάσης οἰασοῦν ἰδιοκτησίας ἐστερημένοι, ἤξιώθησαν μὲν, ὡς ἐκ συγκαταβάσεως, νὰ τηρήσωσι πρὸς ἰδίαν χρῆσιν τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν καὶ τὴν ἐπικάρπωσιν τῶν χωραφίων των, προσεκλήθησαν ὁμως ν' ἀποτί-

(1) «Ἐστὶ ξεύρεις, αὐθέντη μου, ὅτι ἡ ἐκκλησία κρατοῦσι Σιμά τὸ τρίτον τοῦ Μωριῶς, ὅλου τοῦ Πριγκηπάτου.»

Χρον. Μωρέως στ'. 1305.

σωσι τῷ κατακτητῇ τὰ σχετικὰ ἔδαφονόμια, βιασθέντες οὕτω νὰ ὁμολογήσωσι τὴν δουλικὴν καὶ ὑποχείριον κατάστασιν, εἰς ἣν ἐνέπιπτον, κατάστασιν ἧς χάριν καὶ ἐπωνομάσθησαν Παρία παρὰ τοῦ Βενετοῦ (1) Πρὸς κρείττονα δὲ διασάφισιν τοῦ γράμματος καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ νόμου, δὲν ἀφέθησαν εἰς τὴν πλήρη κατοχὴν αὐτῶν, ἢ μόναι αἱ δικλίδες τῆς θύρας καὶ οὐδὲν τι ἄλλο.

Ὡς ἐκ τούτου τὸ ἔδαφος τῆς νήσου ἀνεδάσθη τὸ 1212, ἐποχῇ τοῦ πρώτου τῶν βενετικῶν ἀποικισμῶν, εἰς τρία ἴσα διαμερίσματα. Τὸ μὲν ἐδόθη πρὸς τὴν Σάκραν Μήσαν, ἦτοι τὴν λατινικὴν Ἐκκλησίαν, ἥδη προέξασχον ἀναγορευθεῖσαν· τὸ δὲ περιποιήθη ἑαυτῇ ἡ Δημοκρατία, ἀντὶ τῆς πληρωθείσης πρὸς τὸν ἀνεπιὸν τοῦ Μομφερράτου εὐτελοῦς τιμῆς. Τὸ τρίτον διμοιράσθη πρὸς τοὺς νεήλυδας ἀποίκους, ἀποστόλους συναθροισθέντας ἐνθάδε ἐκ περάτων. Τὸ τρίτημόριον τοῦτο τῶν ἀποίκων ὑπετιμήθη εἰς 394 ἵπποτείας (Cavallerie), ἐξ ὧν 234 ἐκληρουγήθη ὁ Χάνδαξ μετὰ τῆς Σιτείας, 96 ἔλαβον τὰ Χανία μετέπειτα, καὶ 64 μόναι ἐδόθησαν εἰς τὴν Ρέθυμναν. Ἐφεξῆς ὁμως ἐπιδιενεμήθησαν ἕτεροι 84 κλημοὶ γεωδαισίας, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἀρχοντορωμαῖοι ἐκτήσαντο 35—δωδεκατημόριον τῆς ὅλης διανομῆς—ἡ δὲ λατινικὴ Ἐκκλησία προσεπέλαβε 49.

Αἱ ἵπποτεῖαι, ἡ κατ' ἄλλην λέξιν, τὰ στρατιωτικὰ τιμάρια ἐγκαθίδρουσαν, ὡς πᾶς τις δύναται νὰ νοήσῃ, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς κυριαχίας, καὶ πρὸς περιθάλψιν τῶν ἀποίκων. Ἐκαστον τῶν τιμαριῶν—τῶν βενετικῶν βεβαίως—μετὰ καὶ τῶν προσητημένων δουλοπαροίκων (coloni, servi, villani, pariacchi) ἐπέβαλλε τῷ κληροῦχῳ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ συνεισφέρει κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην δύο ἵππους, ὧν ὁ μὲν ἐκαλεῖτο δεσποικὸς (carolanza), ὁ δὲ δευτερεύων (secundo), ἤγουν ἵππος τοῦ ὑπασπιστοῦ, τοῦ πλληκαρίου. Καὶ τὸ μὲν σύνολον σῶμα τῆς Ἴπποτείας, ἐχωρίσθη εἰς ἕξ Ὑπηρεσίας (Serventarie). Αἱ πρῶται τέσσαρες ὠρίσθη-

(1) *Altre volte que' popoli furono posseduti da particolari signori, che li vendettero, comprarono, e li rimandarono come Paria—Giulio Carzoni Sindac. del Lev χειρόγρ.—* Ἄλλοι χρονογράφοι ἀντὶ *Paria* γράφουσι *Parichi*, ὅθεν ἕξεστιν εἰκάσαι, ὅτι ἡ λέξις προήλθεν ἐκ τοῦ Πάρουκος.

σαν εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἵππων τῶν δεσποτικῶν, αἱ δύο ἄλλα^α ὑπὲρ τῶν δευτερευόντων. Ἐκάστη δὲ πάλιν τῶν Ὑψηροσιῶν ὑπεχωρίσθη εἰς 24 Τμήματα (caratti), ἵνα οἱ ἐνδεχόμενοι δέκα, ἢ εἴκοσι τμημάτων κάτοχοι συνεισφέρωσι τὸν ἀνάλογον ἀριθμὸν ἵππων. Χάριν τοιούτου διαμερισμοῦ, ἡ σύσσωμος Ἱπποτεία, ἀντὶ 788 ἵππων, εἰσέφερεν ἔρανον 1200. Ἡ συνεισφορὰ δὲν θὰ φανῆ φορτίον βαρυτάτον, ὅταν ἀναλογισθῶμεν, ὅτι τὸ ταγμα, ἀφειδέστατα προικοδοτηθέν, εἰς δὲ τὴν ἐκμύζησιν ἀφεθὲν λίαν ἀτελῶς κεχαλινωμένον, ἐπορίσθη ἐν συνόλῳ πρόσοδον ἐτησίαν ὑπαιρβαίνουσαν τὰς 250,000 δονακάτων, πρόσοδον, καθὰ ὁπό-μεθα κατωτέρω, τριπλασίαν τῆς τοῦ δημοσίου, ἐν δὲ τοῖς χρόνοις ἐκαίνοις ὑπὲρπολλην.

Ὡς ἐκ τοῦ πίνακος τῆς γεωδαισίας ὑποφαίνεται, τρία κέντρα κατοικίας συνέστησαν οἱ φραγγάρχοντες ἑαυτοῖς· τὸν Χάνδακα, τὴν Ρεθύμνην, τὰ Χανία, πόλεις αὗται ἐντελεστέρα τῶν ἄλλων ὠχυρωμέναι, καὶ δὴ ἐν ὄρᾳ στάσεως παρέχουσαι ὀσφαλεστέραν τὴν διαμονήν. Ὡς πρὸς τὴν Σιτειάν, τέταρτον τὴν τάξιν τῶν τότε νομῶν, ἐνάριθμοι, καθ' ὃν διεξερχόμεθα χρόνον ἐτύγχανον οἱ ἐνταῦθα ἐνδιαμένοντες. Ἡ πόλις αὕτη εἶχε καταλειφθῆ σχεδὸν παντέρημος, ἀφότου ἐληΐσατο καὶ τὸ φρούριον καὶ τοὺς ἐγκατοίκους ὁ ἐξωλέστατος Βαρβαρδῶσας. Τὴν αὐτὴν συννέστησαν τότε συμφορὰν ἡ Κεφαλληνία, ἡ Ζάκυνθος, καὶ ἕτερα κτήματα τῆς Δημοκρατίας.

Ἡ γενικὴ τῆς βενετοκρατίας ἐποψίς ὑποποιεῖ μίαν παρατήρησιν. Ὑπὸ πολιτικὴν καὶ ὑπὸ κοινωνικὴν ὄψιν θεωρουμένη, ἐκάστη τῶν κυριωτέρων πόλεων παριστάνει χαρακτηριστὴν διάφορον. Ὁ Χάνδαξ διαπρέπει ὡς ἐστία νῆς βενετικῆς φατρίας· ἡ Ρέθυμνα, καθὸ ὑπερτεροῦσα εἰς ἀριθμὸν ἀρχοντοφυμαίων, καθὸ φυτώρειον φιλοπάτριδος καὶ φιλομαθοῦς νεολαίας, ἀναμνηστικὴ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ Βυζαντίου· ἡ πόλις Χανίων, δημιούργημα βενετικόν, καθίσταται ἀτέρμαντος παλαίστρα τοῦ ἀμοιβαίου μίσους Γραικῶν καὶ Ἱταλῶν. Σύμπτωσις δὲ ἀξιοσημείωτος· αἱ πλείονες τῶν ὑπὲρ αὐτονομίας ἀποπειρῶν—καὶ ἀριθμοῦνται δεκαοκτώ—ἐξυφάνθησαν εἰς Ρέθυμναν, ὑπεσκάφησαν διὰ προδοσίας εἰς Χάνδακα

καὶ ἀπέληξαν βιαιοθάνατοι εἰς τὰ σπειράματα τῆς ἐν τῷ νομῷ Χανίων ἀλληλομαχίας.

Ἐπιπόλοιοι καὶ εὐαπόσπαστοι, ὅσον καὶ αἱ τῆς Γαλλοκρατίας ἐν Πελοποννήσῳ, ἐτύγχανον αἱ οἷσαι τῆς Βενετικῆς δυναστείας. Ἄλλ' εἰς τὴν παράτασιν τῆς δουλείας συνέβαλον διαφερόντως αἱ ἀδιάλλακτοι ἔριδες τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς δυτικῆς φατρίας. Ἐντὸς τῆς ἀνακτισθείσης Κυδωνίας, ὁ Ἑλληὴν καὶ ὁ Ἱταλὸς ἐπανατυποῦσιν εἰς ἔκδοσιν δευτέραν, ἀλλὰ μὲ τὸ παράρημα τῆς πικρανοτικῆς φαυλότητος, πάμφυρτα τὰ μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως παρατρέφουσα. Ναὶ μὲν ἐνταῦθα τὸ γραικικὸν ἀρχοντολόγιον οὔτε δικαιοματικὴν ἰθαγένειαν, οὔτε κράτος κέκτηται. Ἄλλὰ φυγάδες τῆς Ναυπλίας, τῆς Μονεμβασίας, τῶν Πατρῶν, τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, καὶ ἐτέρων τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος μερῶν, καιαβάλλοντες τὰ λείψανα τῆς περιουσίας των εἰς ἀγορασίαν τῶν κτημάτων, ὅσα διὰ τὰς συνεχεῖς ἀναστατώσεις τῆς ἐξοχῆς ἠναγκάζοντο ν' ἀπαλλοτριώσωσιν οἱ Βενετοί, ὑποσκελίζουσι τοὺς Ἱταλοὺς ἀποίκους, καὶ παρεισδύουσιν εἰς τὰ ἀστικά. Τοιοῦτοτρόπως, τὸ μὲν ἔδαφος τοῦ νομοῦ ἐπαναπίπτει κατὰ μέρος εἰς ἐλλήνων χεῖρας, ἡ δὲ ὀρθόδοξος μερίς, μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον ὑφ' ὁμογενῶν ἀποίκων ἐπικουρουμένη, ἀνεγείρει τὸ μέτωπον, καὶ ἀντιτάσσεται εὐθαρσεστέρα πρὸς τὸν λατινικὸν φρατρισμὸν.

Ἐξεπλήρωσε τὴν ἐντολήν τῆς ἡ προνομιούχος τάξις;—Ἀτελέστατα—Ἰσταμένης μὲν τῆς κυριαρχίας, ὁ ἱππότης δὲν παρέλειπε νὰ συναγωνισθῆ κατὰ ἀποστατῶν μὲ τὸν κυρίαρχον. Τότε τὴν κατοχὴν τῆς νήσου ἠμφισβήτησαν ἀλλήλοις καὶ αὐτόχθονες, καὶ Γενοῦῆται καὶ Βενετοί, καὶ Δούξ Νάξου, καὶ οἱ Νικαίας αὐτοκράτορες, οἱ δὲ ἱππῶται, ἐκστρατεύσαντες ἐνίοτε μὲ 4,000 ἄνδρας, κατώρθωσαν εὐτε καὶ χεῖρον νὰ ὑπαγάγωσιν τὴν Κρήτην ὑπὸ τὸν βενετικὸν ζυγόν. Ἄλλὰ τότε, χρυσοῦς τοῦ τάγματος αἰὼν—ὁ ἱππότης ἐδιδάσκετο τὴν ἱππασίαν καὶ τὴν ξιφομαχίαν· τότε ἐγυμνάζετο παιδιόθεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν· τότε ἡ σληροκοιτία καὶ ἡ κακοφαγία δὲν ἐνέβαλον αὐτὸν εἰς χαννότητα. Ὁ ἱπποτικὸς τῶν ἱπποτῶν θυμὸς ἐχαλαρώθη, καθόσον ὁ βυζαντινὸς θρόνος ἀπελεπτύνη, καταλιπὼν τοὺς Κρήτας εἰς τὴν κατωφέρειαν τῆς τύχης

των, καθόσον μάλιστα αἱ ἀναμέσον Γενούης καὶ Βενετίας σχέσεις προέβησαν τακτοποιούμεναι. Τὸν τιμαριούχον ἔφθειρεν ἡ ἀκίνδυνος ζωὴ. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐπανακάμψας εἰς τὰς ἐμφύτους ῥοπὰς, ἀναμνησθεὶς τοῦ *dolce far niente* τῆς πατρίδος του (1), ὁ ἱππότης περιέστη εἰς μαλθακίαν σιβαριτικήν. Ἀντὶ τῆς σκληραγωγίας, προκρίνας τὴν ἀνάπαυσιν, ἀπέβαλε τὴν χρῆσιν τῆς λόγῃς, ἀπέμπευεν τὸ παλληκάριον, διέλυσε τὸ ἱπποστάσιον, ἔπαυσε πρὸς τοῖς ἄλλοις ν' ἀποτίνῃ τὸν φόρον τοῦ τιμαρίου· ὥστε, ἱππότης ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι καταντήσας, δὲν ἠσχύνθη νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὰς στρατιωτικὰς παρατάξεις ἐφ' ἡμίονου, διεγείρων τὰ μυκτηρισμάτα τοῦ συρφετοῦ, καὶ ἐπισπώμενος τῶν ἀρχοντορωμαίων τὴν φιλοσκαμμισύνην. Τὸ ἔλλειμμα τῶν νενομισμένων φόρων κατέφθασεν ὑπερέγεθες ποσόν, ἡ δὲ περὶ τὴν εἰσφορὰν ἀτέλεια ἐχορύφωσεν ἐκ περιτροπῆς τὴν ἀτέλειαν τῶν ἡθῶν. Ἐκτοτε ἡ κατάχρησις ἐνεσαρκώθη εἰς τὰ ἐπιούσια ἦθη, ἀπέβη ἔθιμον, καθιερωθὲν ὑπὸ τῆς ἕξεως, ἔθιμον τὸ ὅποιον καὶ ἡ κυβέρνησις ἐκύρωνεν ἐν σιγῇ καὶ τὸ ἐξομολγητήριον ἠνείχετο. Ὁ ἱππότης ἔσπευσε μὲν νὰ εἰσπράξῃ ἀπὸ τὸν χωρικὸν ἄχρις ὀβολοῦ τὸ ἀντίτιμον τῶν προϊόντων, κατακρατήσας αὐτὸν εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ παλατίου του μέχρι τελείας ἀποτίσεως (2), δυσσετρόπησεν ὁμως εἰς τὸ νὰ δώσῃ καὶ αὐτὸς αὐτόθεν τοῖς ὑποτελέσι τὸ καλὸν παράδειγμα τῆς ἀκριβείας. Τοῦ χρόνου προχωρήσαντος, τὰ καθυστεροῦντα ἐξογκώθησαν οὕτως, ὥστε ἡ Δημοκρατία, ἀποβαλοῦσα πᾶσαν ἐλπίδα ἐξοφλήσεως, μετέπεμψε, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, τὴν ἀποταμίευσιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς καλάνδας.

Ἄλλὰ, εἰς τὴν παράκμασιν τῆς ἱπποτείας, πλὴν τῆς κοπάσεως τῶν ἐξωτερικῶν κινδύνων, συνήργησαν καὶ ἕτερα ἕνα αἷτια, οὐχ' ἥττον φθόρια, αἷτια ἐξ ἐξωτερικῆς δυσκρασίας ἀναφνέντα· ἡ ἔμφυτος δηλαδὴ νοσήρωσις τῆς γενεᾶς, ὁ ἐκλειπὴς καὶ πλημμελής τῆς ἐγκαταστάσεως ὀργανισμὸς, ἡ ἀνένδοτος, ἡ ἐνέργος, ἡ ἀκάματος ἐπίδρασις τοῦ ἐγχωρίου πνεύματος. Ἦτο χεῖρ ἑλληνικῆς

(1) *Invecchiati nel costume de suoi antichi di far niente*— Ὅρα τὸ προμνησθὲν ὑπόμνημα τοῦ *Carzoni*.

(2) *Palano i loro poveri contadini, e non conoscono giustizia Marin de Cavalli*

τινος εἰμαρμένης—χεῖρ ἀόρατος τότε—αὐτὴ ἢ τὴν ἱπποτείαν ἐπιμόνως ἀπωθήσασα πρὸς τὸν κατήφορον. Τί δὲν ἐπενόησε, τί δὲν εἰργάσθη ἐκ Βενετίας ἢ τῶν Κομνηνῶν διάδοχος, ὅπως σώσῃ τοὺς δορυφόρους τῆς δυναστείας τῆς ἐκ τῶν γοήτρων τοῦ δορυκτητοῦ! Ματαιοπονία! Ἡ ἀμνημοσύνη τῆς καταγωγῆς, ἡ λήθη τοῦ ἐντάλματος προέκωμαν ἐντὸς μικροῦ εἰς τὴν πορείαν τοῦ τάγματος ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἡ Κυβέρνησις ἠναγάσθη νὰ προκηθεύσῃ τῷ ἱππότηι δωρεὰν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν λόγῃν. Ἄλλ' οὐδὲ μὲ τοῦτο ἐπέτυχεν ν' ἀνακάλεσεν εἰς τὸ νοσοῦν σῶμα τὴν προτέραν ζωτικότητα, οὐδὲ κατώρθωσεν τι θεραπευτικώτερον πέμψασα ἐπιλημμένως πρὸς ἀναμόρφωσιν του καὶ προγυμναστάς, καὶ ὄπλα, καὶ πολυδάπανον συσκευήν. Ἡ γάγρανα εἶχεν ἤδη παρελάσει πολλῷ πλεόν τῆς θεραπεύσεως. Κατὰ τοὺς ἱπποτικούς ἀγῶνας (*giostre, tornei*), οἵτινες πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἀνεκαινίσθησαν, μόνον τινὲς ἐφήβων προσωμοιώθησαν εἰς τὸν ὀριονθέντα ἱματισμόν, οἱ δὲ πρεσβύτεροι, ἤδη ἀντὶ τῆς ἱπποτικῆς φρονικίδος προαιρήσαντες τὴν φορεσίαν τῶν ἰθαγενῶν, εἰσέδυσαν εἰς τὸ στάδιον περιβεβλημένοι τὸν μακρὸν χιτῶνα τοῦ Βυζαντίου (*tutti quanti vestiti alla lunga*), τὸν γυναικῶδ ἢ καὶ ἄρσεν βάζειον τσουμπέν αὐτόν, ὅστις ἐπὶ Δανδόλου καὶ Βαλδουίνου ἔτι προῦκάλεσεν ἄσβεστον τὸν γέλωτα τῶν κατακτητῶν Κωνσταντινουπόλεως· οὐδὲ ἠσχύνθησαν νὰ διεξελάσωσιν ἄνω καὶ κάτω τὸ ψορμαῖόν των κτήνος, ἐπὶ μὲν κεφαλῆς φέροντες τὸν μεσαιωνικὸν κῶνον τῶν Παλλαδίνων, ἀστείως πάρεκαθεστηκότα ἐπὶ τῆς πολιοανομένης χαίτης, παλληκαρικῇ δὲ τῇ προπετεῖα τὴν ἐσκαριασμένην λόγῃν ὑπὸ μάλῃν ἀνακραδαίνοντες. Ἐν καὶ μόνον γνώρισμα ἱπποτικὸν ἐπέξῃ εἰσέτι παρ' αὐτοῖς· ἡ μανία τῶν οἰκισμῶν, καὶ ἡ τῶν λεγομένων γενεαλογικῶν πλατάνων. Ἰδεται, ὅτι οἱ ἱππῶται τῆς Κύπρου, ἱππῶται κατὰ λόγους πολλοὺς ὅμοιοι πρὸς τοὺς τῆς Κρήτης (πλὴν τῆς ὀνομασίας· ὁμως, ἐπειδὴ οὗτοι ἐκαλοῦντο Ἰππῶται τῆς Σιγῆς,) δετήρησαν τὸ καθήκον τῆς ἐχεμυθείας μακρὸν ἀκόμη μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ τάγματος. Οἱ Κενταυρίδαι τοῦ Μεγαλοκαστροῦ, τοὺς ὁποίους ὀρθῶς ἠδύνατό τις κατ' ἀντίθεσιν νὰ καλέσῃ ἱππῶτας τῆς φλυαρίας, ὑπερέβησαν εἰς ματαότητα καὶ αὐτοὺς τοὺς ὑπερμάχους τῶν Λουσινιανῶν. Τίς τῶν χυ-

δαίωνῃ τῶν χυδαιωθέντων ἡμῶν, ἔμπορεῖ σήμερον νὰ φαντασθῇ πόσα οἱ γεννάδες ἐληρώδησαν, πόσα ἄλλα συνέγραψαν περὶ οἰκιακῶν ἐμβληματῶν: εἰς τίνα παραφορὰν ἢ τῆς οἰκοσημομνίας ἐπίδειξις ἐξεκοράμισε τὸν ἐγκέφαλόν των; ὅπόσας μερίμνας κατηνάλωσεν ἢ ἐκχάλκευσε συμβολικῶν αἰνιγματῶν ἐπὶ τῆς ἀσπίδος, τῆς περικεφαλαίας, τῆς σαγμῆς τοῦ ἵππαρίου; Αἱ σύγχρονοι περιγραφαὶ δὲν μᾶς ἀπεικονίζουσιν, ἢ ἄφωνον, ἄπνον, ἀκίνητον τὸν σκελετὸν τῶν ἵπποδρομιῶν ἐκείνων. Ἄλλ' ὅποσον γελοῖον, ὅποσον νόστιμον ἐν τῇ πραγματικότητι θὰ ἦτο τὸ στάδιον ὅπου ἀνόδοντες καὶ λευκότεριχες Κισσῶται ἠμφισβήτησαν τὸ ἀγώνισμα ἐφ' ἡμιόνων μεμισθωμένων, ὅπου τὸ ἀντερί καὶ τὸ κοντέσι τοῦ Βυζαντίου, ἢ φενάκη τῆς Βενετίας, καὶ ὁ χαλυβικὸς θώραξ τῶν Καταλανίων συννευρέθησαν μὲ ἀμοιβαίαν ἀπορίαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, ὡς εἰς προσωπίδοφόρον χορόν! Τάχα ὁ πονηρὸς ζωγράφος τοῦ Σαντσίου Πάντσα, ὅστις, χάριν τῆς ναυμαχίας τῶν Ἐχινάδων ἀφικνούμενος εἰς Ναύπακτον, εἰσρωμίσθη καθ' ὁδὸν εἰς Σούδαν, τάχα δὲν προσέλαβε καὶ ἀπὸ τὴν ἵπποδρομίαν τῶν Χανίων προσφυῆ τινα χρώματα πρὸς ἐπικαρύκευσιν τῆς ἀθανάτου γελιογραφίας του;

Θέμα εὖπορον θεατρισμοῦ θὰ παράσχη ποτέ τὸ ἦθος τοῦ φραγγάρχοντος πρὸς τὸν Ἕλληνα δραματοποιόν. Οὐδαμῶ ἄλλοθι, ἢ ἐν Κρήτῃ, ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ χρονικῇ περιόδῳ ἢ περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, ὅτε καὶ ἄπανταχοῦ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης ὁ πεπαλαιωμένος κόσμος τυγχάνει ἀστείως ἔτι συμφυρόμενος πρὸς τὸν νεώτερον, δύναται ὁ ἱστοριοδίφης νὰ διασκοπήσῃ μίγμα τι τραγελαφικὸν μᾶλλον ἄπεπτον καὶ ἀσύμπλαστον, κροᾶμά τι ζύμης ἀνατολικῆς ἅμα καὶ δυτικῆς μᾶλλον ἀσυμφιές ἐν ἑαυτῷ, παρὰ τὸ πλάσμα, ὅπερ ὑπὸ σχῆμα προνομίουχου περιέρχεται φυσίγνωθον καὶ κιναιδῶδες τὰ πεζοδρομία τοῦ Χάνδακος — Τίς ἢ πατρίς του; Ἡ Κρήτη, ἢ ἡ Ἰταλία; Οὐδετέρα. — Τὸ ἐπιτήδευμά του; Ἰππότης ἀνίππος, ἢ γουν μηδέν. — Τίς ἢ γλῶσσά του; ἢ ἑλληνίς, ἢ ἡ Ἰταλίς; Νῦν μὲν ἢ πρώτη, νῦν δὲ ἢ δευτέρα' συχνότερον ἀμφίγλωττος ἐν Μιξοσολίκῳ συνοικεσίῳ. — Τὸ δὲ ἦθος του; Ἀπαίδευτος, σπάταλος, οἰηματίας, πρὸς μὲν τὸν ἀνώτερον δειλός, πρὸς δὲ τὸν κατώτερον θρασύς. Ὁ δὲ ἱματι-

σμός του; Τὸ εἶπομεν· ἀρλεκινικὸν τι σύμμιγμα σχήματος ἀνατολικοῦ, βενετικοῦ, ἰσπανικοῦ, ἀθηρισμένου ἀπὸ τὴν σπάθην, ἄχρηστον εὐγενείας γνώρισμα καὶ προνόμιον. — Κατὰ ταῦτα, ὡς προσέτι καὶ κατ' ἄλλα τινα χαρακτηρισματα, ὁ ἀρχοντορωμαῖος, καίτοι μὴ ἐντελέστατος καὶ αὐτός, ὅμως ἀφίσταται τοῦ ἀντιπάλου του καβαλλιέρου τοσοῦτον, ὅσον γόνος γνήσιος καὶ φιλοπάτωρ ἀπέχει νόθου καὶ κακοφυοῦς παιδός.

Ὡς ὁμοίωμα εἰς τὰς ἀντικειμένας τάξεις κοινὸν θὰ ἐσημειοῦμεν τὴν ὑπερευλάβειαν, ψῶραν, ἄλλως, παγκόσμιον τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Ἄλλὰ καὶ τὸ συμμέρισμα τοῦτο παραστρατεύεται ἐν ἑκατέρῃ τῶν τάξεων ὑπὸ διάφορον μορφήν. Ὁ Ἕλληνα φερεται ἀνεκτικώτερον εἰς τὰ τῆς θρησκείας· ὁ Βενετὸς εἶνε μισαλλόδοξος, ὅσον Μελιταῖος, ἢ λαζαρώνας. Σπανίως ὁ ὀρθόδοξος τῆς Ρεθύμνης συγκροτεῖ μὲ φραγκισκανοὺς ἀμφισβητήσεις περὶ Καθατηρίου ἢ περὶ ἐκπορεύσεως. Φοιτᾷ ἡσύχως εἰς τὴν ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν του, δὲν παραλείπει ὀρθρον ἢ ἔσπερινόν, ἀνάπτεϊ ἰδιοχείρως τὰς κανδύλας, γινώσκει ἐκ στήθους τὰ κοντάκια τῆς Ἀκολουθίας, τυχούσης δὲ ἀσθενείας τοῦ ψάλτου, αὐτὸς αὐτόφωνος τερετίζει τὸ χερουβικόν, καὶ συνωδᾷ πρὸς τὸ τυπικὸν τοῦ Μηγαίου πανηγυρίζει τῆς ἡμέρας τὸν ἅγιον. Ἐκτός τοῦ κύκλου τούτου ὁ ἀρχοντορωμαῖος δὲν ἐξέρχεται, ἢ βεβιασμένος. — Ἄλλ' ὁ Λατῖνος ἀσκεῖ τὰ τῆς λατρείας κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐχθρὸς τῆς μετριοπαθείας καὶ τῆς ἀπλοϊκότητος, ὁ δυτικὸς ἐπιδιώκει τὰ πρωτεῖα τοῦ στασιδίου, θηρεῖ τὰ πρεσβεῖα τοῦ δίσκου, χαράττει ἐπὶ τοῦ γονυκλινηρίου μεγαλόσχημον τὸ οἰκόσημον, κατὰ δὲ τὰς ἐπισήμους τελετὰς ἀποβαίνει ὑπὲρ τὸ σύνθηδες ὀργύλος, ἀθυρόστομος, πλεονέκτης. Ἀκόλουθος τοῦ Τιμίου Σώματος εἰς ἐπισκέψεις πρὸς ψυχορραγοῦντας, πατάσσει κατακέφαλα μὲ τὴν λαμπάδα του τὸν ὀρθόδοξον, ὅστις δὲν ἀποσκεπάζεται καθ' ὁδόν. Τὴν δὲ δέλιγν τῆς μεγάλης Παρασκευῆς, ὅτε ὁ ἐπιτάφιος ἐξέρχεται εἰς λιτανεῖαν, ὁ θρησκομανὴς φραγγάρχων, εἰ καὶ κόμης, εἰ καὶ πρόεδρος τῶν δικαστηρίων, ἀφίνει τὸ ὑπόστημα τῆς σκιάδος, ὅπερ ἄλλως κρατεῖ μὲ στόμφον ἐπιδεικτικῆς εὐσφείας ἀξιογέλαστον, ἵνα πειθαναγκάσῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς παρατυγχάνοντας ἀρχοντορωμαῖους νὰ κλίνωσιν ἐνώπιον τοῦ Σουδαρίου· τὸ γόνυ ἐπὶ τὸ λατινικώτερον,

μὴ συστελλόμενος, ἐν περιπτώσει δυσπειθείας νὰ προσκαλέσῃ εἰς τὴν αὐθιγαρεσίαν ἐπικουρον καὶ τὴν χονδροκέφαλον βακτηριάν του (1).

Τὸ κακὸν τῶν ἵπποτων τῆς Κρήτης ἐστιγματίσθη μὲ ἔγκαιστον δυσεξάλειπτον καὶ ἀνακρίται, καὶ ἱστορικοί. Εἰς τῶν δευτέρων, καίτοι Βενετὸς καὶ αὐτός, ἐχαρακτήρησε τὸ τάγμα, προσφυστάτα ἀποκαλέσας αὐτὸ « νέφος ἀκρίδων ἐπ' ἀκτῶν Κρήτης καταπεσόν ». Οἰκτρὸς, τῷ ὄντι, ὁ βίος τοῦ φραγγάρχοντος. Νέος μὲν, κατέτριψε τὸ κάλλιστον τῆς ἡλικίας, σαλακωνεύων τ' ἀπολειπάδια τῆς παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πάπου σπαταλωθείσης περιουσίας του· ἐπὶ ἀπειλαῖς καὶ κακώσεις δανειζόμενος παρὰ τῶν ἑβραίων χρήματα μὲ τὴν πρόθεσιν μηδέποτε νὰ τ' ἀποδώσῃ· στήνων ἐνέδρας εἰς σεμνὰ κοράσια, ὅπως, εὐθύς μετὰ τὴν πλάνησιν, διαλαλήσῃ εἰς λέσχας, εἰς κύκλους, εἰς συναναστροφάς καὶ τὴν ἰδίαν του πανουργίαν ἅμα, καὶ τ' ὄνομα τῆς ἀτιμωθείσης οἰκογενείας· γεγηρακώς δέ, τὰς μὲν ἡμέρας ἠνάλωσεν ἐν χαμερπαῖς κολακείαις καὶ κατασκοπεύσει, σύρων τὴν τάλαιναν σπάθην τῆς ἵπποτείας εἰς πάντα ὄχετόν, ἐξευτελίζων ἑαυτὸν ἅμα καὶ τὸν πελάτην· τὰς δὲ νύκτας ἐδαπάνησε παρασιτῶν εἰς κώμους, καὶ πότους, καὶ θαλίας, καὶ χοροὺς, καὶ κύμβαλα, μεμνημένος ἕλων τῶν ἀσωτευμάτων τῆς νεότητος, μὴ ἐξηρημένης τῆς καταφερείας πρὸς τὰς ἀνήβους ἑβραίδας. — Τίς ὑπὲρ ἐμπολιτεύσεως ἀγαθοφυΐα, τίς ζῆλος πρὸς τὴν παιδείαν ἠδύνατο νὰ ἐγκαταλύσωσιν ἐντὸς τοιούτων εἰλημάτων; Ἀγρόαμματοι, εἰμὴ καὶ ἀναλφάβητοι, ἀπομείναντες τὸ πλεῖστον οἱ φραγγάρχοντες, ἀντὶ τοῦλάχιστον νὰ συναισθανθῶσι τοὺς ἐλέγχους τῆς οὐδενείας των, ἠυδόκησαν τοῦναντίον εἰς τὴν ἀμάσθειαν, ἀριστοκρατικῇ τιμῇ ἐπάρσει καυχηθέντες ἐπὶ τῇ αὐτῶν ἀπαιδευσίᾳ. Διὸ ὀλίγοι ἀνεφάνησαν οἱ ἐπιδοθέντες εἰς τὴν θεωρασίαν τῶν γραμμάτων, τᾶλλα δέ, προσποιηθέντες περιφρόνησιν πρὸς γλώσσαν λαοῦ δεδουλωμένου, οἷος ἦν τότε ὁ ἑλληνικός, ἔγραφον καὶ οὗτοι εἰς τὴν διάλεκτον τοῦ δεσπόμενου, ἦν ὅμως ἀπηνέ-

(1) Συχνάκις τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ Βενετικὴ Σύγκλητος ἐπελήφθησαν τοιούτων σκανδαλωδῶν σκηνῶν. — Βλ. Φασκαρίνην, *Sindae del Levante*.

στατα ἐξεδερμάτισαν. Σώζονται εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Βενετίας ἰταλικά τινα προῖον· α τῆς ἐπιχωρίου Κλειοῦς, κακόζηλα τῶν εὐγεῶν αὐτῶν φιλοπονήματα. Ἡ περιαιτολογία καὶ ὁ ὑπέροχος μισελληνισμὸς, ἡ δουλοπρέπεια τῶν φρονημάτων καὶ τὸ ἀνύφαντον τοῦ ἴφους περιήκουσιν ἐν αὐτοῖς ἄχρι ναυτιάσεως, Τεκμήριον γνήσιον, εἴπερ τι καὶ ἄλλο, τῆς βαρβαρικῆς ἐκείνης γρονογραφίσεως παριστάνει τὸ ἀνέκδοτον χειρόγραφον, ὅπερ ἐξελληνισθέν, καὶ ἐπὶ τὸ εὐκαταληπτότερον ἀνασκευασθέν, ἐπισυνάπτεται εἰς τὸ τρίτον μέρος τῆς συγγραφῆς μας.

Οἷαν ἀντιπαράθεσιν πρὸς τὴν ἀηδῆ ταύτην ἠθογραφίαν περιέχει ὁ βίος τοῦ Ἀρχοντοχωροῦτου.

Εἰς τὴν Κρήτην, τὴν ἀπαραποίητον καὶ ἀκίβδηλον, τὴν ἑλληνίδα Κρήτην, αὐτὴν ἢ ὁ αὐρανοὺς ἐδώρησε νοῦν, πίστιν, καρδίαν, ὁ ἱστορικός ὀφείλει νὰ διαζητήσῃ ἄλλοθι που, ἢ εἰς Χάνδακα. Ἀντὶ βιβλίων καὶ χειρογράφων, ἅς λάβῃ τὴν ὁδοπορικὴν του ῥάβδον, καὶ ἅς περιέλθῃ ἀπροκατάληπτος ὄρη καὶ ἀγροῦς. Ὁ δαίμων τῆς ἀτιμίαςσου Κρήτης, τῆς Κρήτης τοῦ Λασθένους, καταλιπὼν τὰς πόλεις, καταγῶγια ἐξαχρειώσεως, μετέστη ἀνεπιστρέπτως εἰς τὰς ἐσοχὰς, καθάπερ αἰεὶς δεδιωγμένος μεταρσιούται εἰς ἀπόρητον καταφύγιον. Ἐκεῖ μιάσματα φθοροποιὰ δὲν ἐμόλυον τὸν τονωτικὸν ἀέρα τῶν ὄρεων, τὰς εὐόσμους ἀναθυμιάσεις τῶν δασῶν, τὰς ζωογόνους αἴρας τῆς θαλάσσης. Ὁ ἄρπαξ βραχίων τῆς μητροῦς, εἰ καὶ ἔως ἐκεῖ προσέτι παρεκτεινόμενος, εἰ καὶ σφετερισθεὶς οὐχ ἤττον τοὺς καρπούς τῆς γῆς, ὅμως οὐδόλως ἴσχυσε κατὰ τοῦ φιλελευθέρου πνεύματος τῶν κοιτίκων. Ἐὰν ὁ τιμαριωτισμὸς καὶ ἡ κάπηλος γραφειοκρατία ἐπεκαρπώθησαν τὴν χώραν, εἰς μάτην ὅμως ἐπειράθησαν νὰ ὑπάρωσι τὸν κάτοικον μὲ τὴν λώβην των. Ὁ ἄνθρωπος ἐνέμεινε ἀμετάλλακτος, οἷος καὶ πρὸ τριάκοντα αἰώνων. Οἱ ἐγγῶροι ὑψηλοὶ τὸ ἀνάστημα, πυρῶδεις τὴν κοᾶσιν, ἀρδενωποὶ τὴν παρῶσιν, καὶ ὀλιγαρκεῖς, περὶ δὲ τὴν ὀπλασίαν τοσοῦτον ἐντριβεῖς εἰσέτι, ὅσον καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Εὐμένους, τοῦ Μανλίου, οἱ ἐγγῶριοι, λέγομεν, τύπος γνήσιος καὶ ἄκρατος τοῦ παλαιγενοῦς Κοητῶς, δὲν ὑπέστησαν, ἢ ἴτελως καὶ πως διαβατικῶς, τοὺς ἐπαλλήλους ζυγοὺς τῆς νήσου. Φιλοπάτριδες κατ' ἐσοχὴν, ἐκάλεσαν (διαφόρως

τῶν λοιπῶν ἑλλήνων) Μητρίδα τὴν γενέτειραν γῆν, ἅτε δὴ μητέρα γλυκυγάπητον, ἢ δὲ μητρὶς αὐτῆ, ἴσῃν στοργῆν ἀνταποδοῦσα, ἐπιδαψίλευσε πρὸς τὰ τέκνα τῆς, εἰς ἄμυναν τῆς ἑαυτῶν ἀνεξαρχτησίας, ἄσυλα καὶ καταφύγια, οἷα ἴσως οὐδεμία ἄλλη χώρα παρέχει. Εἰς ἀπρόσιτα ὑπεράρτια ὄρεων, ὑπὸ τὴν σκέπην ὑψηλοκρήμνων βράχων, ὅπισθεν δυσπορήτων φαράγγων καὶ στενωπῶν, ἐντὸς δασῶν ἀδιεξόδων, εἰς τοὺς μυχοὺς σπηλαίων ἰκάνων νὰ φιλοξενήσωσι δι' ὑποχθονίων καὶ σκολιῶν καταδύσεων ὀλοκλήρου πόλεως πληθυσμὸν, οἱ κάτοικοι τῆς ἐξοχῆς κατόρθωσαν, εἰς τὸ πείσμα τῆς Εἰμαρμένης, νὰ τηρήσωσιν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων διαίταν τινα ἰδιόρρυθμον, κρούσασαν, οὕτως εἰπεῖν, τὰς θύρας τῆς αὐτονομίας. Τὰ ἄντρα τῆς Κρήτης! Ἐὰν ἕκαστον αὐτῶν εἶχε φωνήν, ὁπόσας γυναικοπαίδων σπαρακτικὰς κραυγὰς ἤθελεν ἐκπέμψει ἀπὸ τὰ σπλάγχχνα του! οἷαν ὀλοκαυτώσεων, καὶ βαρβαρικῶν δλέθρων, καὶ τραγικῶν ἐπεισοδίων ἐπολιῖαν ἤθελεν ἀποκαλύψει πρὸς τὸν περιγητήν! Ἐντὸς αὐτῶν κατέφυγεν ἕκαστοτε πανέστιος ὁ ἀποτυχῶν ὄπλορχηγός, εἰς αὐτῶν τὴν ἀπαραβίαστον σκέπην καὶ προστασίαν ὀφείλει τὴν ἐτυμολογίαν καὶ τὸ Κρησφύγετον (1)

Ἐπανταχοῦ τῆς λοιπῆς χριστιανωσύνης, ἢ εἰρήνη εἶναι κινῶν χάριν βασκάνου μοίρας, εἰς τὰ ὄρη τῆς Κρήτης ἢ εἰρήνη ἀπετέλεσεν ἕκπαλαι ἐξαιρέσιν. Οἱ συνεχεῖς ἀγῶνες ὅμως, καὶ ἡ σκληροραγία, καὶ αἱ ὀρεινὰ πνοαί, καὶ τὰ ψύχη τοῦ χειμῶνος ἐσιδηροποίησαν τοὺς μυῶνας τοῦ χωρικοῦ ἢ δὲ ὑβριστικῆ ὀνομασία Εἰλως (Ραγία), ἢν ὁ Εἰλως ὁ ἀληθινὸς τῆς πόλεως ἠὺδόκει νὰ τῷ προσάπτη, ἐνεφύτευσε εἰς τὰ ἐνδότατα τῆς καρδίας του τηλικαύτην ἀπέχθειαν κατὰ τοῦ τυράννου, ὅσην ἴσως οὐδέποτε ἠσθάνθησαν ἐν ἑαυτοῖς οἱ ὑπὸ πρόσχημα δημοκρατίας κατατυραννούμενοι πολῖται τῆς Ἰταλίας. Σύντομοι, βραχεῖαι, παροδικαὶ αἱ ἀνάπαντα διέτρεξαν. Ὁ δυνάστης ἔλαβε μόλις τὸν καιρὸν νὰ ὤδησῃ πάλιν τὸ ξίφος εἰς τὴν θήκην, νὰ ἀναψύξῃ πρὸ ποδῶν τῆς ἀγρόνης τὰ αἰμόδιμα χεῖλη του. Ἐντὶ τῶν ἀλύσεων, δι' ὧν

(1) «Κρησφύγετα, τὰ πρὸς τοὺς χειμῶνας στεγνά, καὶ ὄχυράματα, οἱ δὲ φαίνονται ὅτι Κρητὲς ἐφυγον εἰς σπήλαιά τινα, ὅθεν ἐκεῖνα ὀνομασθησαν Κρησφύγετα» — Φωτ. λεξ. σ. 178. Ἐκδ. Πορτ.

ἀόκως προσεπάθησε νὰ δεσμεύσῃ τὴν ἐξοχὴν, ἐτέρα ἄλλυσις στάσεων καὶ ἐπαναστάσεων ἀντεπολιόρκησεν ἐπιμόνως τὰ φρούρια του.

Ἄλλ' ἔτι καὶ πρὸ φραγγοκρατίας, ἀλλ' ἔτι ἀπὸ 2000 καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἢ ἱστορία τῆς Κρήτης ἐξελίσσεται ὡς τις δραματικὴ παραστάσις, καθ' ἣν τὸ παραλέτασμα οὐδέποτε ἔλῳρισε τὴν μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην πράξιν, καθ' ἣν ἢ ἀδιάκοπος τῶν περιπετειῶν συνέχεια, καὶ ἢ σύγκρουσις τῶν κινδύνων, καὶ ἢ πλοκὴ τῶν καταστροφῶν ἐξαντλεῖ τὰς πηγὰς τῶν δακρύων σου, σοὶ ἀμβλύνει τὴν εὐαισθησίαν, σοὶ ἀφαιρεῖ τὴν ἀναπνοήν. Αἱ ὠδίνες, ὁ κάματος, ἢ παλὴ τοσοῦτων αἰῶνων οὐδὲ ἡμέρας παραδέχονται ἀναχωρήν. Ἄς ἀλληλουχῶνται αἱ βαρβαρικαὶ δυναστεῖαι! ἄς καταβάλλωνται οἱ δυναστεύσαντες ἀπὸ δυνάστης μεταγενεστέρους! Εἰς τοὺς νόμους τοῦ χρόνου ἢ τραγωδία τῆς Κρήτης δὲν ὑποβάλλεται. Ἄνορύτες θεάτρα Βάχου καὶ Ἡρώδου; Τὸ θέατρον τῆς Κρήτης, ἀμφιθέατρον ἔμψυχον, σφραδάζον, δὲν ἔχει χροίαν ἀνασκαφῆς. Ἐκαστον βουνὸν, ἕκαστον ὄροπέδιον, ἐκάστη χαράδρα διηγοῦνται ἐν ἢ πλείονα δράματα σπαραξικάρδια, προσδοκῶντα τὸν κάλαμον τοῦ ἱστορικοῦ, τὴν ἐκδεάτρισιν τοῦ δραματογράφου. Ναι, βραχυτάτας στιγμὰς ἀνέσεως ἔχαρη ὁ τύραννος εἰς τὴν στρωμνὴν του. Καθ' ὃν τρόπον σεισμὸς κλονεῖ ἐκ περιδικῶν διαλειμμάτων γῆν ἐγκλείουσαν ὕλην εὐφλεκτον εἰς τὰς φλέβας τῆς, οὕτω καὶ ἡ ἐξοχὴ τῆς ἀνδρείας νήσου, ὡσανεὶ κατελαμβάνετο ἐν διαστήμασιν ὑπὸ πυρετοῦ, ἀνεξανέστη κατὰ συνεχεῖς παροξυσμούς, ἐμβροντήσασα ἕκαστοτε τὴν κουστωδίαν, τὴν φρουρήσασαν ἐν πανοπλίᾳ τὸν λίθον τοῦ τάφου τῆς.

Τὸ πλῆθος τῶν ἀρχοντοχωριτῶν ἀπετέλει μερίδα τοῦ συνόλου πληθυσμοῦ οὐκ εὐκαταφρόνητον ἔχωρήσθη δὲ κατὰ λόγον πατρωνυμίας εἰς φυλάς, ἢ Ρίζας, ὧν ἐκάστη, συγκειμένη ἐπὶ τὸ πλείστον ἀπὸ ἐκαστοτύας οἰκογενειῶν, ἀπῆρτιζεν ὁμάδα συμπαγῆ καὶ ἰδιόρρυθμον, ὁμολογοῦσαν ἀρχηγὸν ἴδιον τὸν Ριζάρχην. Οἱ ὀμόφυλοι, καίπερ διεσπαρμένοι εἰς ὁμόρους ἐπαρχίας, διεφύλαττον ὅμως ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὴν παράδοσιν τῆς κοινῆς συγγενείας,

μεταδίδοντες πρὸς τὰ τέκνα ἀνατανάλωτον τὴν ἀνάμνησιν τῆς εὐγενικῆς αὐτῶν καταγωγῆς. Μὲ τὴν αὐτὴν ὡσαύτως θρησκευτικὴν καρτερίαν μετεπέμπετο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν καὶ ὁ ἀγραφικός νόμος τῆς φυλετικῆς διοργανώσεως ἱερὸν τείχος τῆς ἐπιχωρίου ἀνεξαρτησίας, ἀποθήκη πάσης τότε παραδοσίμου ἀρετῆς Ἡ Ρίζα παρίστανε καθ' ἑαυτὴν μικρὰν τινα ἐπικράτειαν, ἢ τινα Ἐταιρείαν παγίως συγκεκροτημένην. Εἶχεν ἀρχαιρεσίαν καὶ σύμβολα, εἶχε συνθήματα ἴδια, εἶχε καὶ δικαίωματα, καὶ καθήκοντα καὶ συναλεύσεις, καὶ ἔθιμα ἰδιαίτερα· ἀνώτατον δὲ διανομέα δικαιοσύνης καθωμολόγει τὸν ἀρχηγόν. Ὅσακις ὁμόφυλος τις προσεβάλλετο εἰς τὴν τιμὴν ἀπὸ ὁμόφυλον, ἐναπέκειτο τῷ Ριζάρχῃ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις ἢ ἱκανοποιήσας τοῦ ἀδικηθέντος. Ὅσακις δ' ἄλλοτε ἕρις τις εἰσέδουε μεταξὺ Ρίζης καὶ Ριζῆς—τοῦθ' ὅπερ συνέβαινε συχνάκις—τότε τὰ μέλη τῆς φυλῆς, ἀριστίνδην εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον συναρχόμενα μὲ σύμβολα καὶ μὲ ἀρχηγὸν ἐπὶ κεφαλῆς, διεσκέπτοντο ἀλλήλοις περὶ ὀφειλομένης διεκδικήσεως. Συνέπιπτε τοῦτο ἐξαιρέτως ἐπὶ δολοφονήσει. Ἡ δίκη διεξήγετο ἐν ὑπαίθρῳ, μετὰ δὲ τὴν κατάθεσιν τῶν μαρτύρων ἢ ἐτυμηγορία τῶν πρεσβυτέρων ἐξεδηλοῦτο διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ στήθους ἐπιθέσεως τῆς δεξιᾶς, νεύματος ἰσοδυναμήσαντος εἰς ὄρον. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ φόνος ἐκρίνετο δικαίως διαπεπραγμένος—ἐκρίνετο δὲ τοιοῦτος ἐπὶ διεκδικήσει προσωπικῆς τιμῆς, ἢ ἐπ' ἀντεκδικήσει προεκχυθέντος αἵματος συγγενικοῦ—ὁ ὑπόδικος καὶ οἱ συνένοχοι ἐκρηύττοντο ἀνυπεύθυνοι. Ἄλλως, ἢ χήρα τοῦ σφαγίου, ἐνδυσμένη κατάσαρα τὸ καθημαγμένον ὑποκάμισον τῆς δολοφονίας, ἐτήρει αὐτὸ ἀμεταλλάκτως, ἄχρις οὗ οἱ συγγενέστεροι φιλοτιμηθῶσι ν' ἀνεπιμετρήσωσι τ' ἀντίποινα εἰς φόρον αἵματος.—Ἐν τευκτῆριον τῆς συνελεύσεως ὠρίζετο συνήθως ὑψηλὴ τις καὶ περιβλεπτος κορυφή· ἐκτὸς ὥρας χειμῶνος, ὅτε οἱ λογάδες συνηθροίζωντο εἰς τὸ πλησιέστερον μοναστήριον. Τότε ἢ μὲν προσβληθεῖσα φυλὴ (c' offesa proee), καθ' ὁμοίωσιν τῶν clans τῆς Σκωτίας αἴρουσα τὸ οἰκεῖον φλάμπουρον, προσεκάλει παρ' ἑαυτῆς τοὺς ἱερεῖς, ἢ τοὺς ὑστεροῦντας ὁμαίμονας διὰ φανῶν, διὰ ταχυδρομῶν, δι' ἀγιοσημάντων· ἢ δὲ συνέλευσις ἐτέρωθεν συνεζήτηει καὶ προσδιώριζε τοὺς ὄρους τῆς διαφυλίου συμφιλίωσης. Καὶ

εἰ μὲν οἱ ὄροι ἐγείνοντο δεκτοὶ παρὰ τῆς ἐναντίας φυλῆς, ἢ ἕρις διελύετο διὰ πανθοινίας. Εἰς δὲ περίπτωσιν ἐναντίαν, προσεκάλουντο ἐν συνελεύσει γενικωτέρῃ καὶ ἕτεροι ἀρχηγοὶ Ριζῶν, ἵνα λαβόντες καὶ ἐκεῖνοι γνῶσιν τῆς διχονοίας, ὀρίσωσι μὲ ἐτυμηγορίαν δευτέραν καὶ ὀριστικὴν τὸν συντομώτερον τρόπον τῆς συναλλαγῆς· μεθ' ἧ, τῶν μερῶν ἑτερονοούντων ἔτι, ἢ ἕρις παρέπεμπεν εἰς τύχην τῶν ὄπλων τὴν ἐξόδιον δικαίωσιν.

Ἡ φυλετικὴ αὕτη διοργάνωσις, τῆς ὁποίας ἡ λεπτομέρεια ἀπέμεινεν ἀθησαύριστος κατὰ δυστυχίαν, δὲν εἶναι ἀπόρροια τῶν μεσαιωνικῶν περισπασμῶν· ἀνέροχεται εἰς χρόνους ἀρχαιστάτους, ἴσως εἰς αἰῶνας προϊστορικούς. Αὐτὸς ἔτι ὁ συγκρητισμὸς—εἶδός τι ἀμφικτυονικοῦ συμβουλίου, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας Κρήτης ἀρκετὰ γνωστὸν—τί ἄλλο κατὰ πάσαν πιθανότητα ἦτο καὶ αὐτός, ἢ συνέγεια παραδόσεως τινος ἀρχαιότερας; Αἱ διαφοροὶ πολιτεῖαι τῆς νήσου εἶωθον νὰ διαλύωσι τὰς ἐμφυλίους ἕριδας, ἢ νὰ συμμαχῶσι πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς κοινῆς πατρίδος, συναρχόμεναι εἰς παγκρητικὴν συνέλευσιν (1)

Ἐν τινι τῶν περιπετειῶν αὐτοῦ τὸ προκείμενον διήγημα θέλει καταστήσει ἀρίδην, ὅτι ὁ συγκρητισμὸς ἐὰν μὴ συνεκροτεῖτο μέχρι τῆς δεκάτης ἔκτης ἑκατονταετηρίδος, ὡς πάλαι ποτε, ὑπὸ πολιτειῶν διαφόρων, διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι τότε πολιτειῶν πλειονότης δὲν ὑπῆρχε, τοῦλάχιστον ἐσώζετο κατὰ παράδοσιν ἀδιάκοπον, συγκροτούμενος ὑπὸ φυλῶν. Τὴν αὐτὴν ὡς ἔγγιστα πολιτικὴν ὑφὴν ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τὰ ὄρη τῆς Λακωνίας, καὶ εἰς τὸν Ὀλυμπον, καὶ εἰς τὰ Ἄγραφα καὶ εἰς τὴν Πίνδον, καὶ εἰς ἄλλας ἄκρας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς νοτίας Ἡπείρου. Ὅπου ἀνάμνησις ἀπολεσθείσης αὐτονομίας, ὅπου ἔμφυτος ἕρως ἀνεξαρτησίας, ὅπου πίστις, πίστις μάλιστα ἀντιπαλαίουσα, ἐκεῖ αὐτόματος ἀνεφύη ὁ φυλετικὸς συνεταιρισμὸς. Πόσοι τῶν βαρβάρων καὶ μὴ

(1) Μιμούμενον αὐτὸ γοῦν τοῦτο τῶν Κρητῶν, οἱ πολλάκις στασιάζοντες ἀλλήλοις καὶ πολεμοῦντες, ἐξώθεν ἐπιόντων, διελύοντο καὶ συνίσταντο· καὶ τοῦτο ἦν ὁ καλούμενος ὑπ' αὐτῶν Συγκρητισμὸς.—Πλούταρχος, περὶ ἀδελφ' ἀποργ. § 19 (σελ. 490 δις, ἢ Τ. 2 σ. 993 ἐκδ. Wyttenbaeche—Παρέβαλε τὸ ἐτυμ. τὸ Μέγα ἐν τῇ λέξει Συγκρητίσαι καὶ Hoeck Kreta. Τ. 3. σ. 470.

βαρβάρων κατακτητῶν, οἱ μὴ διελθόντες τὴν Ἑλλάδα χώραν, ἀπὸ Μακεδόνων καὶ Βρέννου καὶ Ρωμαίων ἄχρις τῆς σήμερον; Εἰς τίνα ἄλλην γῆν ἢ λύσσα τῆς καταστροφῆς ἀπέσκηψε καὶ ἐνδιέμεινε μᾶλλον, ἢ εἰς τὸ σκευαστήριον τῆς θανασιωτέρας δημιουργήσεως; Καὶ ὅμως—τὸ ὁμολόγησαν πρὸ ἡμῶν οἱ ξένοι—οὔτε πέλεκυς Σκύλλα καὶ Ὀδοάκρου, οὔτε ἑτερογενῆς ἐπιμιξία, οὔτε ἡ ἐξώλης τῶν αἰώνων ἐνέργεια ἴσχυσαν κατὰ τοῦ προγονικοῦ τούτου κληροδοτήματος. Εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ πελάγους, ὅπερ ἐπὶ δισχίλια ἔτη καὶ ἐπέκεινα δὲν ἐκορέσθη καταβροχθίζων πᾶν ὅ,τι ἱκμαῖον τῆς περιουσίας μας, σῶος εἰσέτι ἐπιπολάζει ὁ δαίμων ἐκεῖνος τῆς φυλετικῆς συναρμογῆς, εἰς τὰς περιτροπὰς τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία τῆς ἀναγεννήσεως θέλει ἐνδεχομένως ἀρυσθῆ ποτε τὰ ἀγνότερα τῶν ὑποδειγμάτων τῆς.

Ἄρκουσιν εἰς τὸ σκοπούμενον τὰ ἀκρονυγῆ μας ταῦτα περὶ ἀρχόντων πόλεων καὶ ἐξοχῆς. Τώρα, τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἀναγνώστου ἐπικαλούμενοι, ἃς παρασυνάψωμεν καὶ τινὰς πληροφορίας περὶ θητῶν καὶ δουλοπαροίκων, προσλαμβάνοντες μάρτυρας τῶν ρημάτων μας, καὶ ἐπισήμους ἀναφορὰς. Ἴσως ὑπὸ τούτων χειραγωγούμενοι, θέλομεν ἀνασύρει τὸν πέπλον, ὅπισθεν τοῦ ὁποίου πλείστα τῆς ἐν Κρήτῃ βενετοκρατίας ἀπόκρυφα διετέλεσαν κεκαλυμμένα ἕως τοῦ νῦν.

Ἄξιωμα ὑπὸ τῆς ἱστορίας διατρανούμενον πάντες ὅσοι κατὰ καιροὺς ἐκυριάρχησαν εἰς Κρήτην ἄλλως πῶς τὸ κτῆμα δὲν ἐθεώρησαν, ἢ ὡς χρυσωρυχεῖον, τὰς φλέβας τοῦ ὁποίου ἔσπενσαν παντοιοτρόπως καὶ ἐν πάσῃ βίᾳ νὰ ἐξαντλήσωσιν ἄχρις ἐντελοῦς ἀποκενώσεως. Ὡς ἐκ τούτου, τὰ παθήματα τοῦ κρητικοῦ λαοῦ ἐπὶ Βενετῶν ἐκ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ ἐπικρατήσαντος φορολογικοῦ συστήματος ἀπορρέουσι τὸ πλείστον, καὶ εἰς τὸ σύστημα αὐτὸ κατὰ μέγα μέρος συγκεφαλαιοῦνται. Ἐρευνᾶν διεξοδικῆν τὰ ὄρια μας δὲν ἐπιτρέπουσιν. Ἐπιθυμοῦντες ὅμως νὰ ἀνακαλύψωμεν, καὶ αὐτοχειρῶ, εἰ δυνατόν, νὰ μηλώσωμεν τὴν πληγὴν, καθίσταται καὶ ἀδύνατον νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἀνίχνευσιν ἐξ ὀλοκλήρου.

Θὰ φανῆ ἀπίθανον, καὶ ὅμως στηρίζεται ἐπ' ἀθθεντικῶν μαρτυρημάτων τὸ ἄθροισμα τῶν δημοσίων προσόδων τῆς Κρήτης

μικρὸν μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου, ὑπερέβαινε κατ' ὀλίγον τὸ ποσὸν 100,000 δουκάτων. (1)

Εἰς τῶν ἀνωτάτων ἀνακριτῶν τῆς δημοσίου διαχειρίσεως, ἐν τῇ οἰκτεῖραι τὸν εὐτελέστατον ἀριθμὸν πειράται νὰ ἐξηγήσῃ τὰς ἀφορμὰς τοιαύτης στειώσεως. «Οἰμένι πόται, λέγει, ἀπογυμνοῦσι τὸν λαόν, οἱ δὲ Καμερλίγγοι (ἀρχιεπισκόποι) καταλίνουσι τοῦλάχιστον τὸ τριτημόριον τῶν προσόδων τοῦ βασιλείου».

Ἄρκουντως ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐσκηνογραφήθησαν αἱ ἀρπαγαὶ δι' ὧν ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν κυβερνώντων, ἐπάνωθεν αὐτοῦ τοῦ στρεβλωτηρίου, ἐληλάτουν τὸ ταμεῖον οἱ εὐνοοῦμενοι. Τώρα, παραθέτοντες τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀναφερομένου εἰσηγητοῦ πρὸς μαρτυρίαν ἑτέρων ἀνακριτῶν, ὁμοβαθμίων, θέλομεν ποιήσει καταφανέστατα δύο τινά: πρῶτον ὅτι ἡ ἀρπαγὴ θὰ ὑπερέβαινε τὸ τριτημόριον κατὰ πολὺ· δεύτερον δέ, ὅτι, πλὴν τῶν ἱπποτῶν καὶ τῶν Καμερλίγγων, ἕτεροι ἀκόμη θρόιπες, καὶ σῆτες, καὶ βορὰ ζωῦφια παντοδαπὰ δὲν ἔπαιον καταβιβρώσκοντα τὸ κακόμοιον ταμεῖον.

Θέλει πᾶς ἕκαστος ὁμολογήσει, ὅτι εἰς χώραν εὐφορον, ἐκτεταμένην, κατοικουμένην ἀπὸ 250,000 ψυχῶν, τὸ ἀνωτέρω ἄθροισμα θὰ καθίστατο πρὸς τὴν ἔργατικὴν μερίδα ἤμιστα φορτικόν, ἐὰν μάλιστα ἡ ἐπίθεσις τῶν τελῶν, ἢ διανεμὴ τῶν συνεισφορῶν καὶ ἐράνων, ἢ μέθοδος τῆς εἰσπράξεως ὠρίζοντο μὲ μετριοτάτην τινὰ εὐταξίαν. Ἄλλὰ, ὡς εἶπομεν, ἡ Βενετία, ἤτις τὰ πέραν Ἄθρου κτήματα ἐλογίζετο πρόβατα, ἀπλῶς καὶ μόνον κεκτημένα διὰ τὴν κουράν, ἢ Βενετία κύριον μὲν σκοπὸν ἐτίθετο τὸν φόρον, περὶ δὲ μέσων εἰσπράξεως οὐδεμίαν ἐλάμβανε μερίμναν. Διὸ, τοὺς δασμούς, τὰ τέλη, τὰ δικαιοῦματα, τοὺς παντοίους ἐράνους, πᾶν ὅ,τι συνεκρότει τὸ βασιλικὸν φορολόγιον, δὲν εἰσέπραττε αὐτὴ κατ' εὐθειαν, καὶ εἰς τρόπον, ὥστε ἀνὰ μέσον ὑποτελοῦς καὶ τελωνάρχου νὰ μὴ μεσολαβῶσιν ἄτομα ἰδιοτελῆ καὶ ἀλότρια. Ἄντι τῆς οἰκονομίας περὶ τὴν ἀποταμίευσιν καὶ τῆς ἐπιεικείας περὶ τὰ πρακτικώτερα τῆς εἰσπράξεως, προτιμήσασα τὸ πρόχειρον

(1) *Foscarini, Sindacato del Levante*. Βλ. καὶ τὸν κατάλ. τῶν χειρῶν εἰς τὸ Γ'. μέρος τῆς συγγραφῆς.

καὶ ἀπεριμέριμον, διεπιστεύσατο τὴν εἰσπραξιν, ὑπὸ ἀνάλογον ἐκμισθωτικὴν ἀποζημίωσιν, πρὸς τὸν τυχόντα τελώνην, πρὸς ἐκμισθωτὰς ἐκπεπωκότας πάσης τιμῆς καὶ πίστεως, πρὸς ἐνοικιαστὰς ἐπὶ τοκογλυφία γνωστούς, πρὸς κερδοσκοπικὰς ἐταιρείας, πρὸς χρεωκοπήσαντας ἑβραίους, πρὸς τυχοθήρας παντοίου γένους, συρρεύσαντας ἐπὶ τῇ τοῦ κέρδους ὁσμῇ. Καὶ εἰ μὲν ἡ κακονομία κατείχeto ἐνταῦθα, θὰ ἦτο ἴσως ἀνεκτὴ. Ἄλλ' οἱ ἐκμισθωταὶ οὗτοι μετεπώλουν τὰ δικαίωματά των πρὸς ἄλλους τελώνας, οὗτοι δὲ περιτροπὰδην μετέπραττον πρὸς τρίτους τὸ ἀγορασθὲν δικαίωμα. Τοιουτοτρόπως ἕκαστος τῶν ὑπαλλήλων ἐκμισθωτῶν, ἐν τῷ ἀποζημιῶν τὸν προκατόχον, ἀπέκτα νομίμως τὸ δικαίωμα ἔνθεν μὲν νὰ στρογγυλίξῃ τὸ βαλάντιόν του ζημίᾳ τοῦ δημοσίου καὶ ἀμερίμωσ, ἔνθεν δὲ νὰ ἐκδέρῃ τὸν ὑποτελεῖ κατὰ τὸ δοκοῦν.

Καὶ τότε μὲν ἐντὸς τῶν πόλεων, ὑπὸ τὴν νομιζομένην ἐπιτήρησιν τῶν ἐν τέλει. Τὶ δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς, ὅπου ὁ τρισάθλιος γεωργός, πλὴν τοῦ βασιλικοῦ φορολογίου, ἔφερεν ἐπὶ τὸν αὐχένα καὶ ἕτερον φορολόγιον ἐπαχθέστερον, τὸ τῆς ἵπποτείας; ὅπου σμήνη ραικτόρων, καστειλλάνων, ἀρματολῶν, καγκελλαρίων, εἰσπρακτόρων καὶ εἰσπρακτορίσκων παντὸς ὑφάσματος διενήργουν τὰ τῆς φοροληψίας ἀνευ ἐξελέγγεως τιμητοῦ τινος; ὅπου ἡ σπάνις τῶν χρεωδεστέρων, ἡ Τσαφοκρατία, ἡ δικανικὴ ληστεία πρόχειρον παρεῖχον τὴν λαβὴν πρὸς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος ἐργαζομένους τὴν ἐκδαρσιν τοῦ ἀγρότου;

Ἀκριβῶς τῆς ἐννόμου ταύτης ἐκδάρσεως τὴν μέθοδον καὶ τὴν διάτασιν θὰ διασχοπήσωμεν ἐκ διαστήματος τριακοσίων ἐνιαυτῶν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ χρονογράφοι μᾶς ἀποτρέπουσιν ἐκ προθέσεως τοῦ ἐκδακτηρίου, ἡμεῖς θέλομεν μεθικετεύσει τὰς ὁδηγίας καὶ τὴν αὐθεντίαν ὑπερτάτων τῆς Βενετίας ἀξιωματικῶν.

Ὡς ἔγγιστα περὶ τὸν χρόνον, ὅστις μᾶς ἀπασχολεῖ, ἡ κατάχρησις εἶχεν ὑπερπηδήσει τὸν ἔσχατον τῆς αἰδοῦς φραγμὸν. Οἱ ἐκβιασμοὶ τοῦ τελώνων, ἡ πιθανώτερον, ἡ αὔξουσα τῶν προσόδων ἀποστείρωσις εἶχον οὕτω ταράξει καὶ τὴν δεκανδρίαν, καὶ τὴν σύγκλητον, ὥστε ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ ἀπεστάλη εἰς Κρήτην ἐντεταλμένη νὰ ἐξελέγξῃ περιεσκεμμένως τὴν οικονομικὴν τοῦ τόπου κατάστασιν. Μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἐκείνης ἔτυχε σὺν τοῖς ἄλ-

λοῖς καὶ τὶς σώφρων, ἀπαθῆς, φιλόανθρωπος πατρίκιος, ὁ κόμης Ἰούλιος Γαρζῶνης, αὐτός, τοῦ ὁποίου τὸ πρὸς τὴν Σύγκλητον ὑπόμνημα λυπούμεθα μὴ δυνάμενοι ὀλόκληρον ἐνταῦθα νὰ παρανεύρωμεν. Πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς τῶν οἱ ἀνακριταὶ μεταβάντες ἐπιτοπίως εἰς πόλεις καὶ κόμας, καὶ ὄρη, καὶ ἀγρούς, διεξέτασαν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν πρόσωπά τε καὶ πράγματα, ἀφοῦ δὲ συνοίθησαν τὰς δεομένας πληροφορίας, κατέστρωσαν πρὸς φωτισμὸν τῆς κεντρικῆς κυβερνήσεως ἔκθεσιν λεπτομερῆ, ἔνθα αἱ κρίσεις, αἱ παρατηρήσεις, τὰ ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῶν πορίσματα διευτυπώθησαν μὲ ἀκριβολογίαν τῷ ὄντι σπανίαν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ.

Παραχωροῦμεν τὸν λόγον πρὸς τὸν συντάκτην τοῦ Συνδακάτου (ἐκαλεῖτο οὕτω τὸ ἐξελεγκτικὸν ὑπόμνημα), ἐν τῇ μεταφράσει τῶν ἀποσπασμάτων τηροῦντες κατὰ δύνημιν τὸ ἀτιμῆλον τοῦ ὕφους του.

«Εἰς ὄσους οἴκους εἰσῆλθον, γράφει οὗτος, εὔρον ἐμπεφωλευμένην ἀπανταχοῦ τὴν ἐσχάτην ἀπορίαν τῶν χρεωδῶν. Οὔτε τροφίμων ἀποθήκην εἶδον, οὔτε σκεῦῃ ἀναγκαῖα εἰς ἀνάπαυσιν, οὔτε τι ἄλλο χρῆσιμον εἰς τὸ ζῆν, μηδ' αὐτοῦ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἐξηρημένον. Αἱ μὲν γυναῖκες περιέρονται ἡμίγυμνοι, δλόγυμνα ἄλλως φέρουσαι καὶ τὰ βρέφη εἰς τὰς ἀγκάλας, ἐκ δὲ τῶν ἀνδρῶν ὀλίγοι οἱ ἐνδεδυμένοι, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὀρακενδυτοῦντες. Ὡς δὲ πρὸς τὰς καλύβας τῶν, οἴμοι! αὐταὶ οὐδὲν ἴχνος ἀνθρωπίνου κατοικίας ἐμπεριέχουσιν, εἰς τοιαύτην σπάνιν καὶ τάλαιπωρίαν ἐλαύνουσι τὸ ζῆν οἱ ἔλεινοί. Καὶ μολοντοῦτο, ἡ παναθλία αὕτη γενεά (*quella meschinitá di gente*) βιάζεται ὑπὸ τινος ἀρχαίου νόμου νὰ εἰσφέρῃ κατ' ἔτος εἰς τὸ δημόσιον δύο ἐπαλλήλους ἀγγαρείας, συνισταιένας ἐκ δωδεκαήμερου ἐργασίας, πλὴν τῶν ἄλλων ἀγγαρεῶν, ὅσας ὀφείλει πρὸς τὸν ἐπιχώριον τοποτηρητὴν ἐπὶ μόνῃ τῇ ἀμοιβῇ μᾶς περίπου γαζέτας τὴν ἡμέραν. Ὡς δ' ἂν τὰ τέλη ταῦτα μὴ ἦρκουν, ἕτεροι ὑποχρεώσεις δεινότεραι καταθλίβουσι τὰς ἡμέρας του. Ἡ καλύβη τοῦ χωρικοῦ δὲν εἶναι κτήμα ἰδικόν του· ἀνήκει τῷ αὐθέντῃ. Ἴνα δὲ ἐπικυρωθῇ ἐντῷ δικαίωμάτι τοῦ ἐγκατοικεῖν, ὀφείλει νὰ τρέφῃ ὄρνιθας καὶ ὄρνίθια, νὰ εὐνογχίξῃ ἀλέκτορας, νὰ ἀποθησαυρίξῃ δωδεκάδας ὠῶν, δι' ὧν συγκαίς νὰ ἐξευμενίξῃ καὶ ἀγρονόμον καὶ οἰκοκύρην. Ἐξηγοῦ-

μεθα. Ἄν καὶ ἰδιοχείρως, ἂν καὶ μετὰ μόχθου πολλοῦ, ἂν καὶ ἰδία δαπάνῃ ἔκτισε τὸν οἰκίσκον τοῦ ὁ χωρικός, ὅμως παλαιότατον κανόνα οὐδὲν ἢ ἄλλο τοῦ ἔργου τῶν χειρῶν του καὶ τῆς βιομηχανίας του ἐξουσιάζει, παρὰ μόνον τὰ θυρόφυλλα ὥστε, ἐὰν τυχόντως ἐκδιωχθῆ, ἢ θελήσῃ νὰ μετοικήσῃ, μόνας τὰς δικλίδας ἔχει δικαίωμα νὰ ἐπάρῃ εἰς τοὺς ὤμους, καὶ οὐδὲν ἄλλο. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ οἱ αἰσχροκερδεῖς εἰσπράκτοτες, ἐγκαταγράφοντες εἰς τοὺς λογαριασμοὺς ὅλας καθόλου τὰς θύρας τοῦ οἰκίσκου, καὶ αὐτὰς συλλήβδην τὰς ἐσωτερικὰς, πλλαπλασιάζουσι τοὺς πόρους τοῦ φορολογίου, πλουτίζοντες μὲ τὴν ἀπογύμνωσιν τῶν κατοίκων ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ὑπαλλήλους τῶν»

«Καὶ εἰ μὲν τάδε μόνον ἐτύγχανον τὰ βάσανα τῶν γεωργῶν, ὑπομονή. Ἀλλὰ καὶ ἕτερα, ἀλλὰ καὶ χείρονα ἔτι δεινὰ κατατρώχουσιν αὐτοὺς ἐν ἐπιμέτρῳ. Ἐκαστος βοῦς καματηρὸς ὀφείλει ν' ἀροτριώσῃ ὑπὲρ τοῦ δημοσίου δεδομένην τινὰ ἔκτασιν γῆς. Ἐὰν ἢ σπορὰ ἐπιτύχῃ ἢ ἀποτύχῃ ἀδιάφορον. Οὕτως ἢ ἄλλως, ὁ χωρικός θ' ἀποτίσῃ πρὸς τὸν εἰσπράκτορα τὸ τριτημόριον τῆς σπορᾶς (laterziaria) Καὶ οἱ μὲν βόες χρεωστοῦσι τῷ δημοσίῳ δυὸ ἀγγαρεῖας κατ' ἔτος, τὰ δὲ φορηγὰ, ἵπποι, ἡμίονοι καὶ ὄνοι ὀφείλουσι καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν αὐθέντην τοῦ αὐθέντου των δυὸ κατ' ἀρέσκειαν τούτου ταξείδια κατ' ἔτος· τὰ δὲ ποίμνια, τέλος, πλὴν τῆς βασιλικῆς δεκατηλογίας, εἰς ἣν ὑπάγονται, ἐμπίπτουσιν ἔνθεν ἀκείθεν εἰς παντοδαπὰς ἄλλας παγίδας τὰς ὁποίας ἐπινοοῦσι καὶ στήνουσιν οἱ ἐνιόπειοι τελῶναι, ὅπως ἀπορροφῶσι τοὺς καρποὺς τῆς γῆς».

«Ἄλλ' ἔχομεν καὶ ἕτερα ἐτέρου εἶδους παρανομήματα νὰ καταμηνύσωμεν, προστίθουσιν ὁ ἀναρχιτής. Ἐὰν ὁ χωρικός κληρονομίῃ ἀμπελὸν τινα (δηλαδὴ κούτσουρα καὶ φύλλα, ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος ἀνήκει ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε τῷ δημοσίῳ, ἀμπελον, εἰς τόπον χέρσον φυτευθεῖσαν παρὰ τοῦ γονέως του, πρῶτον μὲν θὰ πληρώσῃ πρὸς τὸν γεωκτήτην πέντε κάδους, ἢ κατὰ τὴν ἐγχωριάζουσαν λέξιν πέντε μυστάκια οἴνου ἀνὰ ἐκάστην ἀμπελον· ἔπειτα δὲ θὰ ὑποχωρήσῃ τῷ εἰσπράκτορι τὸ τριτημόριον τῆς ὅλης προσόδα. Τὶ ἀπολείπεται; ὀλίγον, ἢ μηδέν. Καὶ ὅμως ἡ ἔκρυθμος αὕτη κυβέρνησις (ie disordinato governo) ἐπὶ τῇ ὑπο-

θέσει, μὴ ἢ πείνα τῶν πατητῶν ἠλάττωσε κατὰ τι ἐντὸς τῶν οἰνοποιτικῶν σκευῶν τὸ μέτρον τῆς σταφυλῆς, ἐπιββάλλει ἐκ τῶν προτέρων ἀνεξελέγκτως ἐπὶ τοῦ τρυγητοῦ φόρον τινὰ ἐπιπρόσθετον, προαφαιροῦσα διὰ τὴν ὑποτιθεμένην ἔκπτωσιν δέκα τοῖς ἑκατόν... Ἄλλ' ἐπιλείπει ἂν ἡμᾶς ὁ χρόνος ὑέλοντας νὰ ἀναφέρωμεν ἀνελλειπῆ τὴν σειρὰν τῶν αἰσχίστων μηχανημάτων, ὑφ' ὧν τὰ κυριώτερα προϊόντα τοῦ βασιλείου καταπολεμοῦνται. Τὶ παραδείγματος χάριν ἐπινοοῦσιν οἱ ὑποτελῶναι, ὅπως εἰσπράξωσι τὰ τέλη παχύτερα τοῦ δέοντος; Διαροῦσιν αὐθαίρετως καὶ ὑποδιαροῦσ' ἄμπέλια εἰς τόσα τμήματα. Ἐπειδὴ δὲ ὀλίγα τούτων παράγουσιν ὑπὲρ τὰ δεκαπέντε μυστάκια κατ' εἰσοδίαν, οἱ ὑπάλληλοι, τὸν δόλον συνδυάζοντες εἰς τὴν βίαν, αὐτοὶ μὲν ἰδιοποιοῦνται τὰ δύο τρίτα τῆς προσόδου, πρὸς δὲ τὸν πτωχὸν οἰκογενειάρχην δὲν ἀφίνουσιν, ἢ τὸ ἕτερον τρίτον μοναχά, ἀλλ' οἱμοὶ κατεροκατισμένον καὶ τὸ τριτημόριον αὐτὸ ἀπὸ διαφόρους ἄλλας πλεονεξίας. Ὡστε δύναμαι νὰ βεβαιώσω ἐν συνειδήσει, ὡς τὸ ὄντι διαβεβαῶ μὲ τὴν προσήκουσαν τῇ Ὑ. Γαληνότητι εὐλάβειαν (sicché posso affermare con verità, come infatti aff ermo per la riverenza dovuta alla serenità Vostra), ὅτι, αὐτολεξεί, εἰς οὐδένα γεωργοῦ οἶκον εἶδον ἀποθήκας ἢ σκευὴ πρὸς διατήρησιν τοῦ οἴνου· δεῖγμα προφανές, ὅτι ἡ οἰνοποιία, ἐξαιρέτος πορισμὸς τῆς νήσου, προβαίνει ὀσημέραι ἐκλείπουσα.

Πῶς δὲ οἱ εὐπορώτεροι ἀναπληροῦσι τὴν ἔλλειψιν σκευῶν καὶ ἐργαλείων; Δανειζόμενοι αὐτὰ παρ' ἄλλων. Τίνες δὲ οὗτοι; μὴ συγχωρεῖται; Πολλοῦ γε δεῖ. Τὰ δανεῖζουσιν αὐτοὶ οἱ ὑποτελῶναι πρὸς οὓς χάριν ἀποζημιώσεως, ὑπόσχεται ὁ γεωργὸς νὰ παράδωσῃ ἔλαιον, ἢ μετᾶξιον, ἢ οἶνον τῆς προσεχοῦς εἰσοδίας τοσοῦτον, ὅσον ἀπαιτήσῃ ἢ συνείδησις τοῦ δανειστοῦ· τοῦ δανειστοῦ αὐτοῦ; ὅστις ὑπὸ πρόσχημα δημοσίου λειτουργοῦ ἐκτραχηλίζει τὸν ἐργάτην ἅμα καὶ τὴν κυβέρνησιν, καταβροχθίζει δίκην λύκου τὰ ποίπνια τοῦ γεωργοῦ, τὸν δὲ ἔλαιον, τὸν οἶνον, τὸν σίτον, τοὺς λοιποὺς καρποὺς ἐξιδιάζεται, χωρὶς νὰ δώσῃ λόγον τῆς φιλαρπαγίας του, παρὰ πρὸς μόνον τὸν οὐρανόν»

«Αἱ αὐταὶ καταχρήσεις διαπράττονται καὶ ἐπὶ προσώπων. Ἐκ-

τιμηταί τῶν κτημάτων καὶ τῶν εἰσοδημάτων ἀποστέλλονται ὑπάλλληλοί τινες (ἄπλοῖ γραφεῖς, ἐκτελοῦντες καθήκοντα ἄρματω-
λοῦ κατὰ κλεπτῶν, *Capitani conta queres*) ἄλλο τί μὴ ἐπαγ-
γελλόμενοι, ἢ τὸ πῶς, καὶ πόσον βαθύτερα νὰ ἐκδάρωσι τὸν
λαόν. (1)

Αἱ ψυχάρπαγες αὐταὶ ἄρπυιαι συσσωρεύουσιν ὡς ἐνέχυρον εἰς
τοὺς ὁδοιπορικούς τῶν σάκκους πᾶν τὸ τοὺς ὄνυχας τῶν εἰσπρα-
κτόρων ὑπεκφυγόν. Ὅπως δὲ συντομώτερον καὶ τοὺς ἐνοικοῦν-
τας ἀπολεπίσωσι, καὶ τὸν οἶκον ἀπογυμνώσωσι, τί, εἰς ἀμοιβὴν
τῆς φιλοξενίας, ἐφευρίσκουσιν οἱ μοχθηροί; Μυρία ὅσα σατανικά
αἰτιάματα καὶ συκοφαντίας, δι' ὧν ἐνοχοποιοῦσι καὶ οἰκογενειάρ-
χην καὶ σύζυγον, καὶ τέκνα, συκοφαντίας, τὰς ὁποίας ἐρείδουσιν
ἐπὶ μαρτύρων καὶ ἐπὶ ἐγγράφων ψευδεπιπλάστῶν. Ἐντολὴ τῶν
ἀνθρώπων τούτων, ὡς προείπομεν, εἶναι ἡ καταδιώξις τῶν κλε-
πτῶν, οἱ δὲ κλέπται κατ' ἀλήθειαν, ἐνεκα τῆς πενίας καὶ τοῦ ἀ-
πελπισμοῦ τῶν κατοίκων πλεονάζουσι ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ. Ἀλλὰ,
δυστυχῶς, ἀντὶ νὰ καταδιώκωσι ληστής καὶ κλέπτας, αὐτοὶ πρῶ-
τοι παρέχουσι τῆς κλοπῆς τὸ μᾶθημα, τρεφόμενοι, κραπαλώντες,
πλουτίζοντες ἀπὸ κλοπιμαῖα, ἢ ἀπὸ κλεπταπόδεκτα, πρὸς συγ-
κομιδὴν τῶν ὁπίων, καὶ δὴ πρὸς ἰδίαν ἐτι δικαιολόγησιν, νῦν
μὲν ὑποκινοῦσι τὴν συγκρότησιν ληστρικῶν συμμοριῶν, νῦν
δὲ διαβάλλουσι τὸν τίμιον πανηγυρίζοντες τὸν κατοῦργον, ἄλλοτε
δὲ ἀποσαροῦσι κώμην δλόκληρον...., Τί τὰ πολλά; Οἱ Ἄρματω-
λοὶ διψῶσι τὸ αἶμα τῆς πτωχολογίας (*sono per fama univer-
sale pieni di sete per succiare il sangue ai poveri*).
Αὐτοσχεδιάζουσιν ὅμως καὶ πρόχειρα ἔχουσι πάντοτε εἰς τὰς πα-
ρανομίας τῶν τοσαῦτα μέσα δικαιολογήσεως, ὥστε μὲ ὅλην τὴν
ἄγρυπνον καὶ αὐστηρὰν ἀνάκρισιν τοῦ συναδέλφου, εἰς καὶ μό-
νος αὐτῶν ἀπεδείχθη ἔνοχος βιαιοπραγίας, καθὰ ἐξάγεται ἀπὸ
τὴν δικογραφίαν ἣν ὁμοῦ μὲ ἄλλα ἐγγράφα διαμ' ἐμβάξω πρὸς τὴν
Υ. Γαληνότητα, ἵνα ἡ τιμωρία τοιούτων γεωργῶν χρησιμεύσῃ καὶ

(1) Τοὺς μισθοφόρους τούτους, ἐνδήμιον πάνωλην τῆς νήσου, ὁ ἡ-
μιτιτα ἐπὶ φιλοφροσύνη καὶ ἐλληνισμῷ περιβόητος γενόμενος Μαρτίνος
Δὲ Καβάλλης ἀστεῖως ἀποκαλεῖ *Capitanos pro furibus*, ἄρματωλοὺς
ὑπὲρ κλεπτῶν.

νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὡς σωφρονισμὸς καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς ὑπηρε-
τας τοῦ Δημοσίου».

«Κατὰ ταῦτα μὲν περὶ ἄρματωλῶν. — Τί δὲ νὰ ἀναφέρω καὶ
περὶ τῶν ἐν ταῖς κώμαις τοποτηρητῶν (*Castellani*), Ἄλλοί-
μονον!»

«Κατὰ νόμον, ὁ Καστελλάνος τοῦ χωρίου δὲν δύναται νὰ δι-
κασθῆ κρισολογίαν, τὸ αἰτούμενον τῆς ὁποίας ὑπερβαίνει τὰ δύο
φλωρία. (1)

Δυνάμει, ὅμως, μεταγενεστέρας τινὸς διατάξεως, ὁ τοποτηρητῆς
ἐπεξέτενε τὴν δικαιοδοσίαν ἕως τῆς ἀξίας διακοσίων ὑπερπύρων
Τὶ προῆλθεν ἐντεῦθεν; ἐπειδὴ ἐπὶ πάσης φιλονεικουμένης χρημα-
τικῆς ποσότητος ὁ δικαστὴς ὑπεξαιρεῖ δικαιωματικῶς ὑπὲρ ἑαυτοῦ
ὀκτὼ τοῖς ἑκατόν, διὰ τοῦτο, τὰς μὲν εὐτελεστάτας τῶν κρισολο-
γιῶν ἐξογκώνει οὗτος εἰς ἀξίαν διακοσίων ὑπερπύρων, ἀπολαμ-
βάνων οἷτω πρὸς ἴδιον ὄφελος δεκαῆς τοῖς ἑκατόν, τοὺς δὲ ἀντιδίκους
αὐθαρέτως καὶ παραλόγως καὶ οἰονεῖ ἐπὶ ψύλλου πηδήματι ὑποβάλλει
οὐ μόνον εἰς πρόστιμα, τὰ ὁποῖα ὡσαύτως σφετερίζεται, ἀλλὰ καὶ
εἰς ἄλλας ἄλλης τάξεως ἐκβιάσεις, ἐξ ὧν ὁ καλότηχος πορίζεται ἐν
τῷ συνόλῳ ἐπὶ τοῦ αἰτουμένου τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα τοῖς ἑ-
κατόν.»

«Ἀντιποιοῦνται δὲ Καστελλάνοι τε καὶ Ἄρματωλοὶ τὴν κτῆσιν
ἐνὸς τινος δικαιώματος, τοσοῦτον παραλόγου, ὅσον καὶ ἀποτρο-
παίου. Περιοδεύοντας πεζοί, καταβιβάζουσι τὸν χωρικὸν ἀπὸ τοῦ
ἵππου ἢ τοῦ ἡμιόνου του, καὶ ἐπιβαίνοντες αὐτοὶ ἀναγκάζουσι τὸν
ζωοκτῆτην νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ πεζὸς εἰς ὁδὸν ἀντίθετον, καὶ ἐνίοτε
εἰς περιδείας μακρὰς. Τὰ διατάγματα τοῦ Φοσκαρίνη κατήργησαν
τὴν κατάχρησιν· οὐχ ἦττον ὅμως τὸ κακὸν ἐπανῆλθεν ἐν χρῆσει,
καὶ φοβοῦμαι μὴ ἀθαρραπέτως ἐπικρατήσῃ.»

«Ἐμπαρόδως μόνον ἀνέφερα τὰς ἀγγαρείας, ἕσαι ταλαιπωροῦ-
σι τοὺς νησιώτας—ἐξακολουθεῖ γράφων ὁ ἀνακριτῆς. Τὸ καθῆ-
κον θὰ μὲ προσεκάλει νὰ διηγηθῶ καὶ περισσότερα· ἀλλὰ μὴ

(1) Τὸ μὲν φλωρίον ἐτιμᾶτο τότε ἀντὶ 241)2 ὑπερπύρων· τοῦ δὲ ὑπερ-
πύρου ἢ ἀξία, εἴαν δὲν ἀπατώμεθα, ἰσοδυναμεῖ κατὰ προσέγγισιν πρὸς
σημερινὴν σβάντσιαν τῆς Αὐστρίας.

εὐκαιρῶν νὰ ἐκθέσω περὶ τῆς μάστιγος αὐτῆς, ὅσα ὤφειλον, περιορίζομαι εἰς τινὰ ὀλίγα.»

«Τὸ χρέος τῶν κατοίκων τοῦ ἐργάζεσθαι δι' ἀγγαρείας εἰσῆχθη εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου χάριν τῆς ἐγέρσεως φρουρίων. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἢ χρῆσις τῶν ἀγγαρειῶν ἐγενικεύθη καὶ ἐπολλαπλασιάσθη εἰς τρόπον, ὥστε ἀπέβη συνήθεια δυσάποφευκτος. Πᾶς κάτοικος τοῦ Μεγαλοκάστρου, ἀπὸ 15 ἕως 60 ἐτῶν, χρεωστεῖ, αὐτὸς ὁμοῦ μὲ ὅλα τὰ φορητὰ του, ὑπηρεσίαν ἕξ ἡμερῶν κατ' ἕτος. Καὶ οἱ μὲν κάτοικοι Ρεθυμνης ὀφείλουσιν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἐπάλλεων ἐργασίαν δωδεκαήμερον, οἱ δὲ τῶν Χανίων ἡμέρας ἐργατικὰς δεκαοκτὼ ὄθελον· ἢ ἀπαλλαχθῆ τῆς καταναγκάσεως ἀναναγκάζεται νὰ ὑποστήσῃ ἕμμισθον τινὰ ὑπηρετήν· ἄλλως ἀποτίει εἰς τὸ ταμεῖον ποῦ μὲν δεκατρία, ποῦ δὲ καὶ πλείονα ὑπερπυρα, καὶ ταιουτοτρόπως σώζεται ἀπὸ τὴν βίαν τῶν ἀγγαρευτῶν. Ἡ Ὑ.Γ. ἄς φαντασθῆ οὔτως καὶ ὅσας ἄλλας διόδους εἰς καταχρήσεις ἀνοίγει πρὸς τὴν ἀχορταγίαν τῶν ἀγγαρευτῶν ἢ ἐπιφόβος αὐτῆ συνήθεια.»

«Ἐὰν δὲ ἐπιφόβος πρὸς τὸ ὑπῆκοον ὑπάρχη ἡ ἀγγαρεία τῆς ξηρᾶς, ὅποσον φοβερωτέρω διατελεῖ ἢ τῆς θαλάσσης. Ὁ ἐλεινὸς ἀγρότης δὲν κοιμᾶται ἤσυχος. Νύκτα καὶ ἡμέραν τρέμει μὴ, συλληφθεὶς ἀπροσδοκῆτως εἰς τὸ χωράφιον, συρθῆ ἄλυσιδετος εἰς τὴν δουλείαν τοῦ κατέργου, μακρὰν τῆς λιμοκτονούσης οἰκογενείας του, ἐν ὑπηρεσίᾳ ξένη, ἢς ἐν ἐπιμέτρῳ ἀγνοεῖ τὴν διάρκειαν, ἐκεῖθεν δὲ μετακομισθῆ εἰς τόπους ἢ εἰς μάχας, ὅθεν εὐάριθμοι συσνήθως εἰσὶν οἱ ἐπανερχόμενοι. Διό, ἀντὶ ταιαύτης συμφορᾶς, ἐὰν μὲν πένης, πωλεῖ τὸ ἔσχατον αἰγυδοπρόβατον εἰς μηδαμινὴν τιμὴν, ἢ ἀπαλλοτριοῖ τὸ χωραφίδιον του ὅπως ἀποτίσῃ τὸ γενομισμένον λύτρον, ἴσον εἴκοσι χρυσῶν φλωρίων. Ἐὰν δὲ οὔτε πρόβιον κέκτηται πλέον, οὔτε χωράφιον, οὔτε τι ἄλλο εἰς τὸν κόσμον, τότε ἀποδιδράσκει εἰς τόπους ἀπροσίτους, ὅθεν μετὰ χρόνον μακρὸν δὲν ἐξέρχεται, ἢ ὑπὸ τὸν ὄρον, παρὰ τῶν καστελλάνων ἐπιβαλλόμενον, ὅτι θέλει καταμηνύσει τὰ κρυπτήρια ἄλλων συμφυγάδων, καὶ ἐξαιρέτως τὰ τῶν συγγενῶν.»

«Συγκεφαλαιῶν ἐν βραχυλογίᾳ τὰ παθήματα τοῦ ὑπηκόου σου, ἐπιλέγω πρὸς τὴν Ὑ. Γαληνότητα, ὅτι ἡ ἐξοχὴ ἐπιβαρύνεται ταῦτο-

χρόνως καὶ ἀπὸ ἀγγαρείας τῆς ξηρᾶς καὶ ἀπὸ ἀγγαρείας τῆς θαλάσσης· ὅτι μαστίζεται ἀπὸ φόρους ἄνυποφόρους, ὅτι ἐκγυμνοῦται καὶ ἀπὸ λυμεῶνας τοποτηρητᾶς, καὶ ἀπὸ χωροφυλάκας (constabili), συγγενεῖς, ἢ ὑποχειρίους τοῖς τοποτηρηταῖς, καὶ ἀπὸ δορυφόρους ἔτι τῶν χωροφυλάκων τούτων· ὅτι καταθλίβεται ἀπὸ ἀπανθρωπίαν τελῶνων καὶ ὑποτελώνων, ἀπὸ ἐκβιασμοῦς (estorsioni) καὶ κακώσεις ἀκατολογίστους, ἀπὸ δικαστᾶς κατηλεύοντας τὴν δικαιοσύνην, ἀπὸ παρανόμους καταδιώξεις, εἴτε ἐνεκεν ὑποτιθεμένων χρεῶν πρὸς τὸ δημόσιον, εἴτε ἐνεκα διαβολικῶν διαβολῶν, ἀπὸ ἐπισκέψεις ληστικῶς πολιτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ὑπαλλήλων, πρὸς οὓς οἱ χωρικοὶ ἀναγκάζονται νὰ χορηγῶσι τὸ μὲν κατάλυμα καὶ τὰ φορητὰ δωρεάν, τὴν δὲ τροφήν εἰς τιμὴν γελόιαν· ὅτι, συνελόντι εἰπεῖν, ἡ ἐξοχὴ διατελεῖ ὑπερβεβαρυνμένη ἀπὸ φορτία τοσαῦτα, καὶ οὕτως ἐπαχθῆ, ὅσον τε καὶ παράνομα. Καὶ εἰ μὲν οἱ λαοὶ οὗτοι ἦσαν πλούσιοι, ἴσως ἦντιον λυπηρᾶς θὰ συνεπέφερε τὰς συνελείας ἢ κακοπραγμοσύνη. Ἄλλ' οἱ Κρηῖτες οἰκοῦσι χώραν πάσχουσαν ἀπὸ λειψανδρίας, καὶ ἐπαισθητῶς φθίνουσαν τὸν πληθυσμόν· χώραν ὀρεινὴν, ἐπομένως καὶ ὀλιγόκαρπον τὸ πλεῖστον· χώραν τὴν ὁποίαν, εἰς ἐπαύτησιν κακοδαιμονίας, συχνάκις οἱ βάρβαροι ληΐζουσιν, ἀνθρωποφαγοῦντες, παρθενοφθοροῦντες, ἐρημοποιοῦντες διὰ πολυπληθοῦς αἰχμαλωτεύσεως. — Ὅποια τις πραγμάτων κοτιάσις, Πρίγκηψ Γαληνότητε, ὅταν τοὺς ὀλίγους τῆς γεωπονίας καρποὺς διακομίζωσι ἐν ἐνόματι Ὑμῶν νῦν μὲν ἡ βία τοῦ τελῶνου, νῦν δὲ ἡ ἀπληστία τοῦ τοπάρχου, νῦν δὲ ἡ φιλοχρηματία τοῦ καγκελλαρίου, ἄλλοτε δὲ ἡ διαφθορὰ τοῦ δικαστοῦ, τοῦ λειτουργοῦ τούτου τῆς δικαιοσύνης, ὅστις ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ ἐμπορεύεται καὶ νόμους, καὶ θρησκείαν, εἰς ἠθικὴν, καὶ συνείδησιν καὶ ὅ,τι ἄλλο σεβαστότερον καὶ εὐνομον πολιτείαν!»

«Τούτων οὕτως ἐχόντων, τίς ὁ εὐσυνείδητος, ὁ καταδικάζων τὸν λαὸν τῆς νήσου, ὅτι ἀποστρέφεται τὸ ὄνομα τὸ βενετικόν, ὅτι ἀπεχθαίρει τὴν κυβερνησίμ μας, ὅτι βδελύσεται τοὺς ἰππότης μας, πρὸς οὓς ἐξόχως ἀποδίδει τὰ αἷτια τῆς συμφορᾶς του, ὅτι ἐκ βάθους ψυχῆς μισεῖ καὶ ὑπαλλήλους, καὶ ἀξιωματικούς, καὶ τιμητᾶς, ὅσους ἐκπέμπει ἐνταῦθα ἡ Ὑ. Γαληνότης;»

«Ὡς ἐξ ἀπάντων τούτων, ἡ νῆσος, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἔξοχὴ περιήστατε εἰς τοιαύτην ἀπόγνωσιν, ὥστε προορῶ ἐν τῇ μέλλοντι μέγιστα κακά. Πλὴν τῶν τιμαριούχων, οἵτινες ὑπὸ μόνης ἰδιοτελείας ὀρμώμενοι ἐμμένουσι πρὸς ἡμᾶς πιστοί, οἱ ἐπίλοιποι τῶν κατοίκων, εὐχόνται ἑαυτοῖς καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν μεταβολὴν δεσπότου. Καὶ καλῶς μὲν οἶδασιν, ὅτι, ἀποβάλλοντες τὴν ἡμετέραν κυριαρχίαν, θὰ περιπέσωσιν ἀναποδράστως εἰς τοῦ Τούρκου τοὺς ὄνυχας. Διατρέφουσιν ὁμως τοιαύτην πεποθησιν, ὅτι χείρων τῆς ἐνεστάσης οὐδέποτε ὑπὸ τὴν τυραννίαν τῶν ὀθωμανῶν ἀποβήσεται ἢ κακοτυχία των, ὥστε πρόθυμοι λέγονται, ἀντὶ τῶν παρόντων δεινῶν, νὰ συμμεθέξωσι καὶ αὐτοὶ τῆς δουλείας τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν, παραδιδόμενοι τυφλοῖς ὄμμασι πρὸς τὸν Σουλτάνον. (1)»

Μὴ προβῶμεν παιραιτέρω εἰς τὸ ἀπάνθισμα τοῦ ὑπομνήματος. Εἴχομεν καὶ ἕτερα νὰ διηγηθῶμεν. Ἡ ἰστορία τῆς ἐρεῦνης μᾶς ἐπανακαλεῖ εἰς τὰ ἔργα τοῦ φραγγάρχου, ἵνα, καταγνωσθείσης ἤδη τῆς ἀγροτικῆς ὑπαλληλίας, διαλαμπρύνωμεν εἰς νεῖζον τὰς σχέσεις τοῦ τιμαριούχου πρὸς τὸν πρόοικον τῆς ἔξοχῆς.

Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εὐκαιρον εἰς τὴν ἡμετέραν προὔπαντησιν ἀντιάζει ἐν τι συμβὰν ἱλαρογράφον, τὸ περιστατικὸν τῶν ὀρνιθῶν καθότι εἰς τὴν Ἰλιάδα τῆς Κρήτης πληροῦσι μίαν Ραψωδίαν καὶ αἱ ὀρνιθες. Τὸ αὐτὸ συμβὰν συμμαρτυρούμενον ὑφ' ἀπάντων τῶν χρονογράφων τῆς ἐποχῆς, θέλει ἀπεικονίσει κατὰ φύσιν τὴν συμπεριφορὰν τοῦ προνομιούχου πρὸς τὸν ἐργάτην τοῦ ἀγροῦ,

Τὸ δυτικὸν ἱερατεῖον καὶ οἱ ἱππῶται τῶν Χανίων ἦσαν, ὡς φαίνεται, ὑπὲρ τὸ δέον ἔκδοτοι εἰς τὴν ὀρνιθοφαγίαν, ἐπειδὴ ἐκ κανόνων, ἀναγομένων εἰς τὴν ἴδρυσιν τῶν τιμαριῶν, ὁ γεωργὸς, πλὴν τῆς σεταγμένης μερίδος τοῦ εισοδήματος, ὄφειλε προσέτι κατὰ πρωτομηνίαν πρὸς τὸν παρτσινέβεολν (porzionesvole)

(1) *Il contadino e, per le cose dette, ridotto a tale, che credo poter affermare con verità (escludendo però li privilegiali) che desidera mutazione di governo; e che, sebbene sappia non capitare in mano d' altri che del Turco, pure inclina volentieri anche a quel tirannico dominio.*

μεριδοῦχον, κύριον, μίαν ὄρνιθα, ἰσότιμον τοὐλάχιστον δέκα γαζετῶν. Ἡ συγκομιδὴ τῶν διλῶδων τούτων ἐγένετο ἐνιαχοῦ τοσοῦτον ἀφθονος, ὥστε τὸ ἐν Χάδακι λατινικὸν ἀρχιεπισκοπεῖον καὶ τὰ μαγειρεία τῆς τῶν Βουργουνδίων μονῆς τιτύχουν νὰ καθείρωσι καθ' ἐκάστην εἰς τὸν ὀρνειθῶνά των μίαν ἢ καὶ δύο αἰχμαλωτίδας. Ἡ ἀπότισις ὁμως τοῦ ἐδαφονομίου παρείχε τὸ ἐνδόσιμον εἰς ἀεννάους διενέξεις. Κατὰ μὲν γνώμην τοῦ οἰκονόμου, ἡ ἀλεκτορὶς ἐτήκετο ἐκάστοτε ἐξ ἀτροφίας, ὁ δὲ χωρικοὸς, κομιστὴς αὐτοπρόσωπος τῆς κόττας, ἀντιλέγων, καὶ τοῦ πτηνοῦ τὸ πάχος ἀπ' ἐναντίας ὑπερεπανῶν, ἐμμεψιμοῖρει, ὅτι κατηνάωσεν εἰς ταξίδα δυὸ ὀλόκληρα ἡμεροκόματα. Ἔτερον καὶ σοβαρότερον ἀντικείμενον διενέξεως ἐπιπαρείχεν ἐνίοτε τῆς ὄρνιθος ἢ καθυστέρησις. Ἠγούμενοι καὶ ἐπόπται δὲν θνεῖχοντο ἀναβολὰς. Τῆς ὀρισμένης ἡμέρας παρελθούσης, ὁ χωρικός, ἐὰν μὲν μὴ παρουσιάζετο ὀρνιθοφορῶν, ἐνεκαλεῖτο ὡς κλέπτης, τῇ δὲ ἐπαύριον τῆς καταμηνύσεως ἀπεπέμειο εἰς τρίμηνον ἔξορίαν, δέκα μίλλια ἐκτὸς τοῦ νομοῦ· ἐὰν δὲ συναλαμβάνετο φυγῶδικος, κατεδικάζετο εἰς τὸ κάτεργον ἐπὶ τριετίαν. (1)

Κατ' ἀρχὰς μὲν αἱ ἀνωμαλίας αὐτὰ διελύθησαν ἀμαχητί μεσιτεία συμβιβαστῶν καὶ πνευματικῶν, οἱ ὀρνιθοφάγοι ἔθυσαν καὶ ἔφαγον ἄχρι κόρου. Καθ' ὅσον ὁμως οἱ ἀπόγονοι τοῦ ἀρχικοῦ δουλοπαροίκου, πληθυνθέντες εἰς ἀριθμὸν, ἠναγκάσθησαν νὰ διατηθῶσιν εἰς χωριστὰς οἰκογενείας, ὡς ἀπότισις περιεπλάκη εἰς δυσχερεῶν λαβύρινθον, διότι ὄφειλθον τὴν ὀρνιθα ταυτοχρόνως εἴκοσι, ἢ τριάκοντα εἰκογενειάρχαι. Μέχρι τοῦ νῦν οὐδὲν ἀπλούστερον ἢ εἴσπραξις διετέλει ἐξησφαλισμένη ὑπὸ τοῦ ἀλλεργίου. Ἀλλὰ προβλήματα, ἀπαιτοῦντα γνώσεις ἀριθμητικῆς, εἶνε ἄρα γε εὐδιάλυτα χωρὶς τῆς βοήθειας λογιστοῦ, μάλιστα μὴ συνεργούσης καὶ τῆς καλῆς προαιρέσεως τοῦ ὀφειλέτου; Χωρὶς τοῦ παρτσινεβέλου οἱ ἀλληλέγγυοι λογαριασθέντες, προσήνεγκον εἰς ἰσότητιμον ποσότητα, ἀντὶ τῆς ὄρνιθος, τὰ ὡὰ τῆς ὄρνιθος· ἀλλ' ὁ σύλλογος τῶν προνομιούχων, ἀποκρούσας μὲ ἀφατον ἀγανάκτη-

(1) Ὅρα τὸ ὑπ' ἀρ' 766 καὶ φυλλ. 39 τοῦ χειρογρ. τῆς ἐν Βεν. Σουλ. Κορρέο.

σιν τὸν νεωτερισμόν, ἀπεφάνθη, ὅτι ὁ κανὼν τοῦ πρωτοκομίου ὥριζε μίαν μόνην ἀλεκτορίδα κατὰ μῆνα, οὐχὶ δὲ τοσοῦτας, ὅσα κλώβια ὧὰ οἱ ὀφείλεται θὰ ἠυδύκουν νὰ εἰσφέρωσι. Ἐπὶ τοιαύτη δυστροπία, οἱ δουλοπάροικοι ἀναλαβόντες καὶ ὧὰ, καὶ κοφίνους, συνώμοσαν μᾶ ἡ γνώμη μῆτε ὄρνιθας, μῆτε ὧὰ ν' ἀποτίσωσιν εἰς τὸ ἔξις, μηδ' ἂν ρητῶς τὸ διέτατε καὶ αὐτὸς ὁ Λόζες τῆς Βενετίας.

Μεγάλη καὶ φοβερὰ ἠγέρθη τότε ἐν Χανίοις ἡ καταβολή. Ἡ εἰς Σιτείαν ἀπόβασις τῶν ἀπίστων συνετάραξεν ὀλιγώτερον τοὺς ἄρχοντας. Ὄσον τόλμημα, ἀγχόνης ἄξιον! Πάσχα καλογηρικόν, ἀνευ κατοπίου παραγεμισμένου; Γεῦμα ἀρχοντικόν, χωρὶς κόττας ael intingoletto! Φεῦ τοῦ ἀπολωλότες γένους τῶν βροτῶν! — Ἡγούμενοι καὶ τιμαριούχοι προεδρήνησαν συνφθὰ τὴν πλησιάζουσαν ἔλευσιν τοῦ Ἀντιχρίστου, δρμόντες δὲ παρὰ τῷ Προβεδούρῳ, καὶ διαρρηξάντες τὰ ἱμάτια, καὶ ἀνασπᾶσαντες τὰς κρίχας τῆς κεφαλῆς, ἀνέκραξαν. «Ὁλεθρος, σφαγή, λεηλασία πρὸς τοὺς σφετεριστὰς τῶν ὀρνίθων μας! Ἄρον, αὐθέντα, ἄρον, κρέμασον αὐτούς. (1)»

Ὁ Προβεδούρος συνεπίστατο τὸ ὀρμητικὸν τῆς ἔριδος τοσοῦτο μᾶλλον, ὅσῳ, κατὰ τὰς ἐκ Χάνδακος ὁδηγίας, τὸ εἶχεν αὐτὸς ἐκεῖνος ὑπανακινήσει. Ἐπὶ τῇ αἰτήσει τῶν παρτισεβέλων, τριάκοντα πρόσθετοι γραφεῖς ἐπαρτολογήθησαν παρὰ τοῦ προέδρου τῶν δικαστῶν, τῇ δὲ ἐπαύριον, ὑπὲρ τὰ μυρία συλληπτήρια ἐντάγματα ἐξετοξεύοντο κατὰ μόνων τρισχιλίων. ὡς ἔγγιστα χωρικῶν, ἐντάγματα ἐνοχοποιούντα τοὺς δυστροποῦντας ὀφείλεις, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ ἱερεῖς, ἐπὶ ψευδορκείας, ἀρπαγαῖς, κλοπαῖς μοιχείαις, διγαμίαις, ἱεροσυλίαις, καὶ τὰ λοιπά. Ὁ Προβεδούρος ἔπραξε κατὰ τὸ σύνθηδες ἔσπευσε δηλαδὴ νὰ προσφέρει τὴν μεσιτείαν του, ἀλλὰ δὲν ὤκησεν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ νὰ ὑποδαλιῶσιν μὲ δικαιοσύνης ἀμφοτερίζουσας τὴν ἐχθροπάθειαν ἐκατέρωθεν τῶν μερῶν.

Οἱ ἐγκαλούμενοι ἦσαν Σφακιανοὶ· τίς δὲ ὁ ἀγνοῶν τὴν σημαίνει Σφακιανός; Ὁρσεσίβιον τέκνον ἡμαγρίας, ἀλλὰ καθαρᾶς, ἀνοθέ-

τοῦ ἀνεξαρτησίας· ἔνσαρκος ἀναπαράστασις χρόνων παρωχημένων, ἐποχῆς, μεστῆς μὲν ἀσυνταξίας καὶ ταραχῆς, ἀλλ' ἀμοιροῦσης ἔτι τῆς κιβδηλεύσεως, δι' ἧς τὰ ἐργαστήρια τοῦ καθ' ἡμᾶς ἔξυγενισμοῦ μεταστοιχειοῦσιν εἰς κασιτέρινα τὰ χρυσᾶ σκεῦη τῶν πατέρων. Ὁ τότε Σφακιανός—εἰμὴ καὶ ὁ σημερινὸς ἀκόμη—ἐσώζετο αὐτὸς αὐτότατος οἶος ἦν καὶ πρὸ Χριστοῦ, τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως πιστεθειμένος. Καθὸ ἀρχαιολογικὸν τι μνημόσυνον, ἠθέλην ἐπαξίως συμπεριληφθῆ ἐντὸς μουσείου. Ὁ πατριωτισμὸς, αἰσθημα ἐπιδεικτικὸν ἀνεξαντήτου ἐλαστικότητος τροποποιεῖται ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ αὐτός, ἂν καὶ ἡ ἀλλοίωσις του ἀποβαίνει δυσδιάκριτος εἰς τὰς αἰσθήσεις μας. Μὴ, παραδείγματος χάριν, ἡ ὑπὸ τὸν κουλτροειδῆ πῖλον τοῦ παρισιανοῦ συρμοῦ, πομπολυγοπαφλάουσα φιλοπατρία μας εἶνε ὀπαράλλακτος αὐτῇ, ἢ πρὸ πενήτηκοντα ἐτῶν ἀστραποβροντήσασα ὑπὸ τὸ σαρίκιον τοῦ Καραϊσκάκη; Ἐν ἔλειπει ἰθαγενῶν Ξενοφόντων θὰ καθίστατο σήμερον πρὸς ἡμᾶς ὄλωσ ἀδύνατον νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἀρχαιότροπον φιλοπατρίαν τοῦ τότε Σφακιανοῦ. Ὁ Σφακιανὸς οὔτε ἦθη ξένα ἐπιθήμιζεν, οὔτε γλώσσας ἄλλογενεῖς ἐπιτάκιζεν. Ὁ καπνὸς τῆς πατρίου ἐστίας ἔλαμπεν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του ἀπειράκις διαπύγστερος τοῦ παρ' ἄλλοις πυρός. Ἡ θεὰ τῶν ἀλληλουχουμένων ὀρέων του ἐξετύλιπτεν ἐπικρατείαν τινα ἀπεριόριστον, ἦν αὐτὸς ἀντεποιεῖτο ἐκ βασιλικῆς διαδοχῆς. ἀνεπετάννυνεν ἕνα κόσμον, ἱκανὸν νὰ παράσχη καὶ πέρα τοῦ δέοντος τὴν ἀπόλαυσιν ἐντελεστάτης εὐδαιμονίας. Δυσπεισθῆς εἰς ἀλλότρια θελήματα, μονογνώμων τὸ φρόνημα, ἀκατάβλητος τὴν καρτερίαν, τραχὺς τὸς τρόπους καὶ ἀφιλάρεσκος, εἰ καὶ μὴ αὐθάδης, δὲν ὀμολόγει, ἢ δύο μόνως αὐθεντίας τὴν μὲν ἐπουράνιον, τὴν δὲ ἐπίγειον. Εἰς μὲν τὸν Θεὸν ἐναπέθετε τὸ πνεῦμα, εἰς δὲ τὸ ὄπλον διεπιστευέτο τὸ ἀπαρβίαστον τῆς προσωπικῆς ἀνεξαρτησίας του. Τοιοῦτός τις κληρονόμος τῆς δωρίδος ἀνδροπρεπείας τυχὼν ὁ Σφακιανός, ἀφ' ἐτέρου δὲ, συμμέτοχος καὶ αὐτὸς ὢν ὡς πᾶς τις ἄλλος τῶν τότε Γραικῶν, τῆς ἐπικρατούσης κατὰ παντὸς φραγγικῆς ἀποτροπιάσεως, ἐτήρει κατὰ τὰς δυσἀποφεύκτους μὲ τοὺς τιμαριούχους, σχέσεις του τοιαύτην σιχασιάν ἠθικὴν ἅμα καὶ σωματικὴν, τοιαύτην τινα νευ-

(1) Domandando l' estermidio de Sfachiotti stessi—Dar loro il sacco e tagliarli a pezzi. Ἐκ τοῦ ἄρτι μνησθέντος χειρογρ.

ρικὴν ἀπέχθειαν, ὥστε ἔσπευδε νὰ σαπωνίσῃ τὰς χεῖρας εἰς τὴν πλησιετέραν βρύσιν, ὁπότεν κατὰ συμβεβηκὸς εἶχεν ὁ κύριος τῆς καλύβης του ἀφθῆ τῶν δακτύλων του ἀκριοῖς δακτύλοις, ἐπρωτίμα δὲ τὸν ἐξ ἀσιτίας θάνατον μᾶλλον, ἢ νὰ μολύνη τὸ χριστιανικὸν του στόμα μὲ ἄρτον, ζυμωθέντα, ὡς ἔλεγεν, ἀπὸ ἀμυρώτους βραχίονας.

Συμπέρανε ἐκ τούτων οἷαν ὀργῆς ἀναπλημμύρησιν, οἷας φλόγας πεπαιωμένης ἔχθρας ἔμελλον νὰ ἀναρριπίσωσιν εἰς Σφακία τὰ συλληπτήρια ἐντάγματα καὶ αἱ συκοφαντίαι τῶν ἱπποτῶν!

Οἱ προσετώτες καὶ οἱ ἱερεῖς, συνελθόντες εἰς ἅγιον Θεόδωρον, παθεδέχθησαν τολμηρὰν βουλὴν. Ἀπεφασίσθη, ὅτι πρὸς ἔκλαμπρον ἱκανοποίησιν, τὰ Σφακία ὄφειλον ν' ἀντιμετρήσωσι τὰς ὕβρεις τῶν φραγγαχόντων μὲ καταμηνύσεις βεβασισμένας ἐπὶ μαρτυριῶν, ἀναμφιβητῆτων, ἀντεγλήσεις, ὀριζομένας νὰ σύρωσιν εἰς τὰ σανιδόθρανα τοῦ κατέργου οὐκ ὀλίγους τῶν ἱπποτῶν. 'Ὁ λίβελλος, οἷος συνετάχθη, δὲν ἐπετέθη, ἢ κατὰ μόνων δέκα ἐκ τῶν κορυφαίων τοῦ τάγματος· εἰς τὸν ἐπιμήκη ὁμως σάκκον τοῦ δικτύου του συμπεριέπλεκεν ἐκ πλαγίου πολλοὺς ἄλλους τῶν Χανίων, ἐν οἷς καὶ δημοσίους ἐπιτρόπους, καὶ συμβούλους τοῦ Προβεδούρου, καὶ διαφόρους καστελάνους τῆς ἐξοχῆς. Οὐδὲ παρελήφθησαν τὰ τεκμήρια, τὰ πρὸς ἐνελεῖν κατάδειξιν τῶν ἀποκαλύψεων ἀπατούμενα. Εἰς τὸ καταμήνυμα ἐκεῖνο, ὅπερ στενοχωρούμενον ἐξελίσσεται ἐν τὸς ἐξήκοντα ἑπτὰ σελίδων, ἐπισυνήφθησαν—πλὴν ἱερατικῶν καταθέσεων καὶ αὐτογράφων ἐπιστολῶν καὶ ἐνόρκων μαρτυριῶν—ἀνιχνευτικαὶ ὑποδείξεις, τοιαῦτα μὲν τὴν ἐμβρίθειαν, τοσαῦτα δὲ τὸν ἀριθμὸν, ὥστε τὸ τέταρτον μέρος αὐτῶν ἤθελεν ἀλλαχοῦ τῆς Κρήτης ἐπαρκέσει πρὸς ἔναρξιν ποινικῆς διαδικασίας. Ὑπὸ τοῦ στενοῦ τῶν ὀρίων μας ἠναγκασμένοι νὰ συντέμνωμεν τὰς παρεκβάσεις ὅσον τὸ δυνατόν, περιοριζόμεθα εἰς δύο μόνας τῶν ἐν λόγῳ κατηγοριῶν. Δι' αὐτῶν ὁ ἐπιχρωματισμὸς τοῦ ἡθογραφουμένου φραγγαχόντος θέλει ἀνακύψει ἐντυπωτικότερος.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων καταμηνύσεων ἐπικαλεῖται προσοχὴν ἰδιαιτέραν ἐμμάρτυρός τις ἀποκάλυψις, ἐνοχοποιοῦσα δύο φραγγαχόντας τῶν Χανίων καὶ ἓνα φαρμακοπώλην, Βολλῖνην τοῦ πίκλην

εὐγενῆ δ' ὡσαύτως τὴν καταγωγὴν. Ὑπὸ τὴν στέγην τῆς κοινῆς ὑπολήψεως οἱ τρεῖς λογάδες εἶχον συγκροτήσει μυστικὴν συμμορίαν σκοπὸν προτιθεμένην τὴν οἰκιακὴν κλοπὴν. Ὅντες δὲ οἰκογενειάρχαι καὶ οἱ τρεῖς, συνέλαβον ἐκ συμφώνου τὴν ἰδέαν νὰ διδάξωσι τὸ παράνομον ἐπιτήδευμα καὶ πρὸς τὰ ἀνήλικα τέκνα των, ὅπως, προμηθεύομενοι ὑπὸ τὴν πρόσθετον στέγην τῆς ἀθωότητος ἐπιδείξωσιν ὑπασπιστῶν, διαπράττουσι τὴν φώρασιν ἀσφαλέστερα.

Αἱ ἐνέργειαι τῆς ἐρμαϊκῆς ἐταιρείας—ὡς ἐκ τῶν μαρτυριῶν τοῦ λιβέλλου ἐξάγεται—εἶχον ἤδη δώσει ἐν Χανίοις ἀφορμὴν εἰς παντοίας εἰκασίας. Τὴν ἐπιούσαν ἐκόςτου γάμου, ἢ συμποσίου, ἢ βαπτίσματος, ὅτε ἐν τῇ ἀργυροσκευῇ τῆς οἰκοδοσοῦνης ἐξεδηλοῦτο σημαντικὸν κενὸν, ἢ διαφήμισις τῆς κλοπίας, ἀνακαίνισσα τὰς προηγουμένας ὑπονοίας, ὑπήγειρεν αὐτῆς εἰς τοὺς στίχους τοῦ ἱπποικίου συλλόγου τοιαύτην δυσπιστίαν, ὥστε ἕκαστος τῶν ἀρχόντων, ἐν τῷ συναντᾶσθαι πρὸς συνάδελφον, ἔσπευδε νὰ χάσῃ τὴν χεῖρα εἰς τὸ θυλάκιον, ἵνα βεβαιωθῇ, ἐὰν ἐτήρει ἀκόμη τὴν νομισματοθήκην. Ἡ καταυήνυσις δὲν ἐπελαμβάνετο ὑποδείξεων ἀμφιβόλων, ἢ συγκεχυμένων· ἐξώρμα παρρησιώδης, καταγγέλουσα τὴν τριμελῆ συμμορίαν ὀνομαστί, ραφωδοῦσα μίαν κατὰ μίαν καὶ ἐμπειριστατωμένως τὰς ὑπονομαδὸν διαπραχθείσας κλοπὰς, τέλος δὲ ἐπικομίζουσα παρὰ πόδας καὶ τὸ κῦρος ὀκτῶ ὑπογραφῶν. Ὁ λίβελλος κατήλεγε καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς τύχας τῶν κλοπαίων. Ἀφροντιστῶν περὶ προσώπων, ἀπεκάλυπτεν εἰς τίνας χεῖρας εἶχον καταντήσει τὸ ἀδαμαντικὸν τῆς δεῖνα κυρίας, ἢ τὸ χρυσαφικὸν τῆς δεῖνος ἄλλης· ἐν τῷ ἀνακαλέσει δὲ τὴν μνήμην τῆς χοροεορτῆς, ὅτε ὁ ἐξωχώτατος Προβεδούρος ἀπόλεσε μέρος τοῦ ἀσημικοῦ του, ἀπέλεια ὅθεν προῆλθεν ἢ εἰς τὸ σωφρονηστήριον καταδίκη τοῦ ἀρχιθεράποντος, ὑπεδείκνυε τὰς λεπτομελεστέρας ὀδηγίας πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν σκευῶν.— Δὲν ἐπιχειροῦμεν ἐνταῦθα τὴν ἐξέλεγχιν τοῦ κατηγορητηρίου ἐγγράφου· δέον ὅμως εἰπεῖν, ὅτι ἐξ ὄλων τῶν ἐν τῷ μηνύματι προσαγομένων περιστατικῶν ἀποπνέει αὐτὰ τις πειθοῦς καὶ εἰλικρινείας, ἣτις ἐμποιεῖ θάρρος, καὶ διασκεδάσει πᾶσαν δυσπιστίαν σκιάν.

Ἐτι μεγαλύτερον ὄνειδος εἰς τὴν ἀστυνομίαν Χανίων προσ-

τρίβει ἢ κατὰ τοῦ Σερ Λεονάρδου. . . . καὶ τῶν τριῶν συναιτίων του καταμήνις. (1)

Ὁ εὐπατρίδης οὗτος, τὸν ὁποῖον κατὰ τὰ κατηγορούμενα δὲν θὰ ἤξεύρουμεν εἰς τὴν θηρίον τῆς Ζαχάρας νὰ παραλληλίσωμεν, ἀνέδειξεν ἐξ ἀπαλῶν δυνύων τὴν ἔμφυτον τοῦ ἦθους του κτηνωδίαν, πρῶτον μὲν κρημνίσας τὸν ὀμογάλακτον ἀπὸ κορυφῆς ὑψηλοῦ βράχου, εἶτα δὲ ἐν τῇ ψάμμῳ τῆς παραλίας καταθάψας ἕτερον νῆπιον, ἡμιθανὲς ὕστερα σωθὲν ὑπὸ τῶν παρατυχόντων συγγενῶν. Παιδίον ἔτι, ἐπάτασσε τοὺς δούλους ἀνηλεῶς, ἐν μὲ τῇ δεξιᾷ κρατῶν τὴν μᾶστιγα, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ πιστόλιον· μόλις δ' ἐφθβεύσας, ἤρξατο τύπτων καὶ τὸν γηραιὸν πατέρα. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα καὶ ἕτερα αὐτοῦ κατὰ τὴν πρῶτην νεότητα καλληκαρεύματα ὑπερηδῶντες, σπεύδομεν εἰς τὸ κύριον κεφάλαιον τῆς κατηγορίας.

Ὁ Σερ Λεονάρδος ἐτέχθη ἀντάξιος υἱὸς γεννήτορος, παῖξαντος τὰ τιμάρια του ἐπὶ τοῦ χαριτίου, ὅπερ ἔβλεπεν ἐκάστοτε κατ' ὄναρ· ὧν δὲ αὐτὸς ἐκεῖνος ἐκ κληρονομίας βασιτοπαίκτης, ἐκτὸς ὅτι καὶ παρακρούστης, ἐπίφοβος, εἶχε—κατὰ τὴν εἰκονικὴν φράσιν τοῦ χειρογράφου—δανεισθῆ α *habbo moito*, τουτέστιν ἐπὶ τῇ προσδοκίᾳ τοῦ θανάτου τοῦ θείου, ἱερέως τὸ ἐπάγγελμα, (θείου, ὄν, ὡς μόνος ἀπόγονος, ἔμελλέ ποτε νὰ κληρονομήσῃ), εἶχε δανεισθῆ παρὰ τοκογλύφων ὑπέρογκα ποσά, οἱ τόκοι, οἱ ἀνατοκισμοί, καὶ ἡ ἐπάλληλος κεφαλαιοποίησις τῶν ὁποίων ἤθελον ἀναποφεύκτως ἀπορροφήσει τὴν προσδοκωμένην κληρονομίαν, ἴσως δὲ καὶ ὑπερβῆ τὴν ἀξίαν αὐτῆς κατὰ πολὺ, ἐὰν ἡ ψαλις τῆς τρίτης Μοίρας, οἰκτείρουσα τὸν ἄσωτον υἱὸν, μὴ ἐτάχυνε νὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τοῦ Κανονικοῦ. Ἐγγοεῖ πᾶς ἕκαστος, ὅτι εἰς τὴν μακροβιότητα τοῦ πατραδέλφου ὁ ἐπίδοξος κληρονόμος ἐνδιεφέρετο μετριώτατα· ἀλλ' ὁ πατραδέλφος, ἡμιγέρων μὲν τὴν ἡλικίαν, εὐχρῶς ὁμῶς καὶ εὐρωστος τὴν καρδίαν, οὐδόλως ἔσπευδε ν' ἀποχαιρετίστητὸ βέβαιον καὶ ἐθιματικὸν βραστόν του, τὸ μαλακὸν στρώμα, τὴν ἀπαραίτητον βεγγέραν του, ἀντὶ τῶν ὑπερτέρων μὲν, ἀλλ' ἀβεβαίων τοῦ μέλλοντος βίου μακαριοτήτων.

(1) Παρασιωποῦνται τὰ ἐπώνυμα χάριν τῶν ἐπιβιούντων ἐν Ἑπτανήσῳ ἀπογόνων.

Τὸ ἀσύμφωνον τοιαύτης γνώμης ἀνέφλεξεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὸ αἷμα τοῦ ἀνεψιοῦ λάβρον ἀνυπομονησίας πυρκαϊάν. Ὁ ἀδιὰ τάρακτος καὶ νηπιώδης ὕπνος, ἡ εὐτακτος ἡρεμία πέμψις, ἡ περιοδικὴ καὶ ἀσφαλὴς ἐπάνοδος τῆς ὀρέξεως τοῦ θείου ἀπέβησαν πρὸς αὐτὸν ἀφορμαὶ ἀνιαρᾶς μελαγχολίας, αἷτια ἀϋπνίας καὶ πυρετοῦ. Προῆλθεν ἐκ τῆς μονοσκεψίας ταύτης τὸ δυσαρεστότερον ἀποτέλεσμα, ὅτι ὁ τηκόμενος ἀνεψιὸς ἰσχνήνει ο ἡμέραν παρ' ἡμέραν, καὶ ἐκτριβίττει, καθ' ὅσον τὸ φλεγματώδες πρόσωπον τοῦ θείου προήγειτο τοῦναντίον ἐπιλιπαινόμενον, δίκην σεπτεμβριανοῦ πανσελήνου. Τότε δὲ εἰς τὴν ἀνυπομονησίαν προσετέθη καὶ ὁ φθόνος. Ὅσακις ἐπὶ τῶν παρειῶν τοῦ ἐπικουρείου Κανονικοῦ ἐθεάθη ὁ κάτωχρος ἀδελφόπαις ἀναβλαστάνοντα μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον δροσερὰ, σκανδαλώδη, ὑβριστικὰ τὰ ρόδα τῆς εὐστούς, κατελήφθη ὑπὸ μανίας οὕτω δυσανασχέτου, ὥστε, ἔμφοβος μὴ ἐκὼν ἄκων κατασκίψῃ ἐπὶ τοῦ παρανόμως ἐγκατεροῦντος εἰς τὸ ζῆν πατραδέλφου, ἀπέδρασεν ἐν ἀκαρεῖ, κρημνισθεὶς ἀπὸ τῆς κλίμακος κατακέφαλα. Τὴν αὐτὴν φρενοβλάβειαν—εἶδος ὑδροφοβίας—διῆγειρεν αὐτῷ καὶ ὁ προπετενόμενος τοῦ θείου ὀλυμπικὸς λαίμος. Ὁ σουφρώτῳς καὶ πολὺσαρκὸς ἐκεῖνος τράχηλος προεκάλει σιαλίδος ἔκρηγμα παρὰ τὴν ὑπογλωττίδα του. Ποσάκις ἐν τῇ διαμετρησῇ μὲ κρεοπάλου ἐποθφάλισμα τὰς ταυρώδεις ἀναλογίας του, ἀνεφρόντισεν ἐνδομυχι, ὅτι ἀσμένως ἤθελε παραιτηθῆ καὶ τὸ ἡμισυ τῆς προσδοκωμένης κληρονομίας, ἐὰν μόνον ἐπὶ τινα δευτερόλεπτα ἀφίνετο ἀνυπόλογος αὐθέντης του! Ἀλλοτε πάλιν προσφονῶν ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ πρωτοτύπου τὴν αὐτάρεσκον καὶ φεγγαροπρόσωπον εἰκόνα τοῦ Κανονικοῦ. «Γελᾶς, μακαρονοφάγε, περιγελᾶς!» ἐκραύγασεν, ἐσταυρωμένος κρατῶν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ἀπειλητικῶς σεῖων τὴν κεφαλὴν, «Πλήν, θὰ γελᾶσω δὲ κ' ἐγὼ ἐπὶ τοῦ ψόφου σου μίαν φορὰν!»

Ὁ κατάχρεως προέβαινε ἐπικενόμενος ὁ σημεῖρα, ὅτε ἡ αὐξουσα πίεσις τῶν πιστωτῶν καὶ ἡ στείρωσις τῶν δανείων παρῶθησαν εἰς ἀπονενομημένα βουλευματα τὰς φρένας του.—Ἡ ἐγὼ, ἢ αὐτὸς!—εἶπε καθ' ἑαυτὸν, αἰνιχθεὶς τὸν δήμιόν του. Ἐκτοτε προσποιηθεὶς τὸν μεταμελούμενον, ἤλλαξε καὶ διαγωγὴν ἐκτὸς τοῦ οἴκου, καὶ συμπεριφορὰν πρὸς τὸν πατραδέλφον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς

ἐλικρινοῦς μετανοίας του συναινέσας πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ νὰ καθαρισθῇ ἐν τῷ λουτρῷ τοῦ γάμου, ὑπενδίδων δῆθεν εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ ἀξιολατρευτοῦ θείου του.

Ἄλλα ὅμως ἀντὶ τούτων ἀνεμηρυκάτο. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς σωφροσύνης ἀνεύκλει τὴν δολοφονίαν, ὡς μόνον μέσον δυνάμενον νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τῆς αὐτοκτονίας. Πρὸς κατάπραξιν τοῦ σχεδίου του κλέψας ἐκ τοῦ δεῖνα φαρμακείου κανθαρίδας, ἤρξατο δοκιμάζων τὴν ἐνέργειαν ἐντὸς τῆς πτισάνης τοῦ Δον Γασπάρου· ἀλλ' εἶτε ἐξ ἀπειρίας, εἶτε χάριν τῆς ἐκκριτικῆς δυνάμεως τῶν ἀντέρων τοῦ ποτιζομένου, ἢ ἀπόπειρα ἀπέτυχεν, ἄλλο τι μὴ προξενήσασα εἰς τὸν ἄθλιον Κανονικόν, παρὰ κνισμὸν τινα πρωτοφανῆ καὶ ἀνυπόφορον, δεινώσαντα ὅμως τὰς ἀλγηδόνας τῆς παρωνυχίας του. Ὁ κακοῦργος ἔρριψε τότε τὸ ὄμμα ἐπὶ τοῦ θαλαμηπόλου, ἐλπίσας νὰ τὸν προσλάβῃ ἐπὶ παχείαις ὑποσχέσεσι συνένοχον. Ἄλλα καὶ ἡ δευτέρα ἀπόπειρα ἔλαβε τὴν αὐτὴν ἐκβασιν, ἀποποιηθέντος τοῦ ὑπηρετοῦ νὰ καταπάσῃ τὸ κατάπλασμα μὲ ἀρσενικόν. Ἀποθηριωθεὶς ὑπὸ τῶν ἐμποδῶν, ἀπεφάσισε νὰ διαπράξῃ τὴν δολοφονίαν ἀνεπικούρητος· τοῦθ' ὄπερ καὶ ἐξετέλεσε πραγματικῶς καθ' ἣν περίπτωσιν, συνευρεθεὶς μὲ τὸν Δὸν Γάσπαρον παρὰ τὸ Μάλεμε, κώμην παράλονον τοῦ αὐτοῦ νομοῦ καὶ προσκαλέσας τὸ θῦμα εἰς λέμβον χάριν δῆθεν διασκεδάσεως, ἐξεπεραίωσε τὴν ἐσπερινὴν τέρψιν οὕτω πως, ὥστε κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀπεβιβάσθη τῆς λέμβου μόνος καὶ ἀσυνόδευτος. Τὸ κακούρηγμα, ὡς ὁ λίβελλος καταμηνύει, ἐξετελέσθη ὡς δύο μίλια μακρὰν τῆς ἀκτῆς· καὶ ὁ μὲν πατρῷος ἀδελφός ἐπνίγη, ἀντικρουσθεὶς ἐπιμόνως μὲ τὴν κώπην παρὰ τοῦ ἀνεψιοῦ, τὸ δὲ ἐπαναπολάσαν πῶμα ἀνεβυθίσθη καὶ ἐγένετο ἄφαντον, συρθὲν ἀπὸ τὸν λαϊμὸν ὑπὸ σιδηροῦ σταθμοῦ.

Ὁ Σέρ Λεονάρδος ἐπέστρεψεν εἰς Χανία αὐτονοκτί, ἵνα ἡ ἀπουσία του ἀπομείνῃ ἀπαράτητος. Ἄλλ' ἂν καὶ ἡ ἀφάνεια τοῦ ἱερέως δὲν ἔλειψε νὰ ὑπεγείρῃ ψιθυρίσματα κατὰ τοῦ δυσφημίστου ἀνεψιοῦ, μολοντοῦτο ὁ δικαστὴς (εἰς ἐκ τῶν συνεταίρων τοῦ κυβερνητοῦ) ἐκῆρυξεν αὐτὸν κληρονόμον, τάχα πεισθεὶς ἀπὸ τὰ ἀπροσποίητα δάκρυα, ἀπὸ τὸν ἀξύριστον πῶγωνα, ἀπὸ τὰ πένθημα φορέματά του. Ἐκτοτε ὁ μὲν φονεὺς, ἐξαργυρώσας τοῦ θείου

τὰ πιστώματα, ἐπλήρωσε καὶ συμπαίκτης καὶ συνεργοῦς, οὗτοι δέ, δόντες πνοὴν εἰς τὰς βυκάνας, κατεσίγασαν πᾶν σπερμολόγημα κακοβούλου καὶ φθονεροῦ.

Ἐν μόνον κτήμα ἐναπελείπετο ἐκ τῆς κληρονομίας ὅλης. Ἦδη δὲ ὁ κληρονόμος διενοεῖτο πότε, καὶ ποῦ καὶ πῶς τάχιον νὰ στρώσῃ εἰς τὴν βασσέτταν καὶ τὸ ὕστατον ἀγροκήπιον αὐτὸ, ὅτε ἀπρόοπτος τις δυσπέτεια ἐπῆλθεν ἀνακόψασα τὰ σχέδιά του. Ὁ θεράπων τοῦ θείου δὲν εἶχε λησμονήσει τὴν στυγεράν πρότασιν τοῦ ἀνεψιοῦ, ἐὰν δὲ ἐφείσθη ἐν δικαστηρίῳ τῆς ἰδίας του μορτυρίας, ἐπραξεν οὕτω, μόνον καὶ μόνον ὅπως ἐκμεταλλευθῇ τὴν κτήσιν τοῦ ἀπορρήτου πρὸς ἴδιον ὄφελος. Εὐστοχον ἦτο τὸ ἐπινόημα, ἀντέκειτο ὅμως ἐκ διαμέτρου καὶ εἰς τὰς προαρέσεις τοῦ ἀσώτου, καὶ εἰς τοὺς ἀρπακτικοὺς σκοποὺς τῶν συμπαικτῶν, οἵτινες ἐν τῇ ἀπορροφήσει τοῦ κτήματος ἄλλον σύγκληρον δὲν ἔστεργον. Τίνα μέσα ἢ συμμορία δὲν ἐπειράθη πρὸς ἐκκορακισμὸν τοῦ ὄχληρου! Ἄλλα καὶ μεσιτεῖαι, καὶ ὑποσχέσεις, καὶ φοβερίσματα οὐδόλως ἔκαμψαν τὸν ἀνοικτίρμονα κάτοχον τοῦ μυστηρίου, ὅστις, ὑπ' ἐναντίας συμμορίας καὶ αὐτὸς ἐκ περιτροπῆς παροτρυνόμενος νὰ ὑποσκελίσῃ εἰς τὸν σφετερισμὸν τοῦ κτήματος τὸ κυβερνητικόν, ἀντέταξεν ἀπειλὰς ἰδίας. Ἡ πάλῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐδεινώθη· ἡ ρῆξις, παρεκβαίνουσα εἰς τὸ προφανές, ἀπῆλανε τὸ ἀπόρητον εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀποκαλύψεως. Ἐν ἀκμῇ τοιαύτῃ, τὸ συμβούλιον τῆς χαρτοπαιξίας ἐπελήφθη τῶν ἐσχάτων προνοημάτων. Ἐθέσπισε τὴν ὑπὸ πρόσχημα συμβιβασμοῦ συνεξολόθρευσιν καὶ τοῦ ὄχληρου μάρτυρος ἄμω, καὶ τῆς οἰκογενείας του, ἣτις ὑπελαμβάνετο κοινῶς τοῦ ἀπόκρύφου. Τὸ δεύτερον τοῦτο καὶ φρικωδέστερον κακούρηγμα—ὡς τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔγραφον καταμηνύει—ἐξετελέσθη ἐν τινὶ ἀγροτικῇ καὶ μεμονωμένῃ οἰκίᾳ ἐνὸς τῶν συνενόχων, ἐνθα δι' ἐνέδρας ἢ σφουγιασθησομένη οἰκογένεια προσεκλήθη εἰς ἐπιτετη δευμένον φιλιώσεως συμπόσιον. Ὁ μὲν θαλαμηπόλος καὶ ἡ σύζυγός του ἐμαχαιρώθησαν, ἤδη μετὰ πολλὰς σπονδὰς καὶ πρόψεις μεμεθυμένοι· τὸ δὲ τέρας τῆς θηριωδίας, ὁ Σέρ Λεονάρδος, καταστάς ἡμιμεθῆς καὶ αὐτός, ὠρέχθη εἰς τὸν ἐναπολειπόμενον φόνον τοῦ θυγατρίου νὰ συνδυάσῃ τὸ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων του περιπόθητον θέλγητρον διασκεδάσεως. Δέσας λοιπὸν τὸ δε-

καετὲς κοράσιον εἰς τὰ κέρατα ἀνημέρου ταύρου, ἀχθέντος ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς αὐλῆς, εἶτα δ' ἀνελθὼν εἰς τὸν ἐξώστην, ἐνοστιμεύθη ἀπὸ τοῦ θεωρείου του τὴν Κιρκησίαν ἀξίαν ἡδονὴν νὰ ἐπισκοπήσῃ τὰς περιπετείας τῆς τραγωδίας, νὰ προγευθῇ τὰς συγκινήσεις τῆς καταστροφῆς, καὶ ροφῶν ἔτι τὸν οἶνόν του ν' ἀριθμῆσῃ τὰ διαμελίσματα τῆς σαρκὸς, ἅπερ ἀπὸ τὰ κέρατα τοῦ κτήνους θὰ ἐξηκοντίζοντο.—Τὰ τρία πτώματα—τῶν παραγαυιάτων τοῦ τρίτου συμποσούμενων—ἐτάφησαν, κοινῇ τῶν κακούργων συσπεύσει εἰς τὰς γωνίας τοῦ κήπου, τὸ δὲ κακούργημα ἀπέμεινε ὡσαύτως ἀδιερεύνητον. Τοιοῦτοτρόπως οὔτε θεὸς τις Γάσπαρος συνέσπασε περαιτέρω τὰ νεῦρα τοῦ ἀσώτου, οὔτε ἄλλος τις ἀχληρὸς ἐπενέβαλεν ἔκτοτε προσκόμματα εἰς τὴν κύβευσιν τοῦ ἐσχάτου κτήματος.... Φεῦ τῶν χρόνων καὶ τῶν ἡθῶν!

Ἐκείνη ἡμέρα τῶν Σφακιανῶν δὲν ἐγένετο δεκτός. Τὸ ἐν Χανίοις προβεδουρικὸν συμβούλιον ἀπέρριψεν αὐτὸν ἐπὶ τοῖς ἐπομένοις λόγοις· α'. ὅτι διὰ τοῦ ἐγγράφου ἐκείνου προσεβάλλετο ἡ ὑπόληψις ἀνεπιμέμπτων εὐπατριδῶν, οἳ οἱ σὺν τοῖς ἄλλοις ἦσαν ὁ κόμηξ Βερνάρδος Βραγγαλεῶνης, εἰς τῶν συμβούλων τοῦ τοποτηρητοῦ καὶ ὁ ἐντιμώτατος Σερ Λεονάρδος..... κοσμήτωρ τῆς μητροπόλεως, καὶ διευθυντὴς τοῦ σταθμιστηρίου. β'. ὅτι, παρὰ τὸν νόμον καὶ τὰ ἔθιμα, τὸ καταγγελτικὸν ὑπόμνημα συνετάχθη γρακιστὶ γ'. δὲ ὅτι καὶ πραγματικῶς ἐὰν τὰ καταγγελλόμενα συνέβησαν, αὐτὰ θὰ ἦσαν ἤδη προγεγραμμένα παρελθόντων ἔκτοτε τῶν τριάκοντα ἐτῶν.—Ὁ λιβελλὸς ἐξιταλίσθη, ἀλλ' οἱ κομιστὰὶ αὐτοῦ διεκρατήθησαν εἰς τὴν εἰρκήν.

Τὸ περιστατικὸν τῶν ὀρνίθων, καὶ τὰ τούτου συνεπόμενα, δὲν παρενείρθησαν ἀσκόπως ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ. Πλὴν τῆς ἀπεικονίσεως τῶν ἡθῶν, πλὴν τοῦ ἀνατυπώματος τῶν νόμων καὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ καιροῦ ἐκείνου, δρᾶττομεν προσέτι εἰς τὸ γεγονός αὐτὸ ἐπ' αὐτοφώρῳ καὶ ἐν τῶν μᾶλλον χαρακτηριστικῶν γγνωρισμάτων τῆς ἐν Κρήτῃ βενετοκρατίας. Ἀπὸ τοῦ 1364 καὶ ἐφεξῆς, ἡ Βενετία εἰσήγαγεν ἐν τῇ νήσῳ σύστημά τι ὀλεθριώτατον· τὸ σύστημα τοῦ ἐκ προθέσεως ἀναιθύσειν καὶ ὑπεκκαίειν τὰς ἀναμέσον ἀρχόντων καὶ χωρικῶν ἐχθροπαθείας, τοῦ ὀρῦττειν ὁσμέραι βαθυτέρον τὸ χάσμα, τὸ μεταξὺ πόλεων καὶ ἐξοχῆς.

Ἐὰν ἦτο Δουκῶν Κρήτης ἢ Προβεδούρων εὖρημα δὲν θὰ ἔθαν μάζομεν τὸ παράπαν. Ἀλλὰ τίς τὸ πιστεύει; Τὸ μυστῆρον αὐτὸ σύστημα τῆς διαιρέσεως, παραίτιον ἀκαταλόγιστου αἱματοχυσίας, ὑπεστηρίχθη ἐν τῇ βενετικῇ Συγκλήτῳ καὶ ἀπὸ φιλοσόφους ἔτι εὖρε συνήγορον πρῶτιστον τὸν πολὺν ἐκεῖνον Σάρπην, ὅστις καὶ λόγῳ καὶ καλὰμῳ καὶ ἰδίῳ αἵματι διεξεδίκησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του κατὰ τοῦ παπικοῦ δεσποτισμοῦ. Ἡ περὶ φραγγαρχόντων καὶ ἀρχοντοχωρικῶν περικοπή τῆς δημηγορίας του διατυποῖ σαφέστατα τὴν ἀποικιακὴν πολιτεύσιν τῆς Βενετίας.

«Ὡς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους σας τῆς Κρήτης—ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ πολιτικὸς—καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους ἔτι τῶν ἄλλων νήσων, καίτοι ἀναλογιζόμενος, ὅτι ἔχοντες οὗτοι πρὸ ὀφθαλμῶν τὰς συμφορὰς τῶν ὁμογενῶν, οὐδέποτε θὰ προτιμήσωσιν, ἀντὶ τῆς κυριαρχίας μας, τὴν δεσποτείαν τῶν Ὀθωμανῶν, οὐχ ἦττον συνιστῶ Ὑμῖν τὴν ἐντονωτέραν ἐπ' αὐτῶν προσοχὴν καὶ προφύλαξιν, οὕσης τῆς Ἑλληνικῆς πίστεως πάντως ἀναξιοπίστου. Ναι, ναι, ἀνάγκη πᾶσα συντόνου προσοχῆς. Ὁ Ἕλληνας πέφυκε θηρίον ἀκαταδάμαστον, θηρίον, μὴ προσδοκῶν, ἢ μόνον τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα θέσῃ εἰς χρῆσιν τοὺς ὄνυχας καὶ τοὺς ὀδόντας. Πέμψατε ἐκεῖ δυνάμεις καὶ στρατὸν τοσοῦτον, ὅσος ἔσται ἱκανὸς νὰ τηρήσῃ τὸ κτήνος ἐν ὑποταγῇ! Τοὺς δὲ λαοὺς ἐκεῖνους, μὴ ἀσκεῖτε εἰς τὰ ὄπλα ἐπὶ τῇ ματαίᾳ προσδοκίᾳ, ὅτι θέλουσιν ποτε συνεργήσῃ εἰς τοὺς κατὰ βαρβάρων ἀγῶνάς σας! Οἱ Ἕλληνες θὰ ἀναδειχθῶσιν ἐκαστοτε πρὸς ὑμᾶς τοσοῦτω μᾶλλον ἐπικίνδυνοι, ὅσοι κατασταθῶσιν ἐντριβεστεροὶ περὶ τὴν ὀπλομαχίαν. Ὅμοιοι, ὁμοίωτατοι πρὸς τοὺς κατεργάρους (galeotti), δὲν θὰ ἐξεύρωσι πῶς ἄλλοις καὶ πῶς καλῆτερα νὰ ἀντιμετρήσωσιν τὴν εἰς τὰς περιποιήσεις εὐγνωμοσύνην, παρὰ συλλαμβάνοντες ἐξ ἐφόδου αὐτανδρον τὸ καλύτερον, καὶ πρὸς τὸν Βένην τῆς Ἀλγέρης παλοῦντες ὅσον τάχος σκάφος ὁμοῦ καὶ ἀξιωματικούς. Ὁ Γραικὸς θέλει ξύλον.... ξύλον καὶ κρασί. Οὐδέν τι ἄλλο. Ἐπιφυλάξατε τὰ ἐλέη σας εἰς ἄρμοδιώτερα!»

«Ἀλλὰ καὶ οἱ φραγγάρχοντες τῶν ἀποικιῶν ἐκείνων δέονται ὡσαύτως προσοχῆς μεγάλης.»

«Ὁ φραγγάρχων, πλὴν τῆς φυσικῆς θηριωδίας τοῦ κλίματος,

ἔνθα γεννᾶται, μετέχει περιπλέον καὶ τῶν ιδιωμάτων τῆς εὐγενείας. Ἡ εὐγένεια καὶ τὰ προνόμια ἐπαίρουσι τὰς φρένας τοῦ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν συνεχῶν ἀπειθημάτων τοῦ τάγματος. Ἐφαρμόσατε λοιπὸν καὶ ἐπ' αὐτῶν τὴν μέθοδον τῆς συνετῆς πολιτικῆς! Ὅσακις οἱ τιμαριούχοι τυραννίζουσι καὶ βασανίζουσι τοὺς δουλοπαροίκους τῶν προσποιήθητε Ὑμεῖς, ὅτι οὐτε βλέπετε, οὐτε ἀκούετε τι τῶν παρ' αὐτῶν πραττομένων ἀδικημάτων, διότι ἡ μεταστῆν ἀρχόντων καὶ ἀγροτῶν ὁμόνοια συμφέρει ἤμισα Ὑμῖν. Κατὰ πᾶσαν ἄλλην παρανομίαν ὁμως παιδεύετε αὐτοὺς...» καὶ τὰ λοιπά. (1)

Οἱ Σφακιανοὶ ἐπέβαινον τὸ Ὑπόμνημα μὲ μακρὰν ἀπολογία καὶ τῆς διαγωγῆς τῶν. Ἀλλὰ μάταια προσπάθειαι. Ἡ ἀπροσδόκητος ἀπόρριψις τῶν καταμηνύσεων ἀρκούντως ὑπεδήλου ἢ ὀδὸν ἢ κυβένησις ἐπεφυλάττετο κατὰ τὴν προκειμένην διένεξιν νὰ βαδίση. Ἡ κατακράτησις τῶν ἀπεσταλμένων ἐκορύφωσε παρ' αὐτοῖς τὴν ἀγανάκτησιν.

Καταλειφθέντες εἰς ἑαυτοὺς οἱ Σφακιανοὶ προσηνέχθησαν ὡς εἶχον ἔθος· δὲν ἠστεῖσθησαν. Πρῶτον μὲν παρεσκεύασαν εἰς ἀντίστασιν τὰς φάραγγας τῶν, ἀκολούθως δὲ ἀπέμειψαν τὸν καστετελλάνον εἰς τὴν εὐχὴν τοῦ θεοῦ, τέλος ἐπὶ τῆς ράχως τῶν δικαστικῶν κλητῆρων, οἵτινες ἐπέμενον ἀπαιτοῦντες τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δεκακισχιλίων προσωπικῶν κατασχέσεων, ἐξώφλησαν τὰς καθυστερούσας ὀρνίθας μὲ τοσαῦτα ἑναρμόνια μετρητὰ τοῦ ὀρεινοῦ νομισματοκοπείου τῶν.

Ἡ προκύψασα ἀποστασία, ἧς ἄδηλος ἡ διάρκεια, κατηνάλωσε καὶ αἷμα πολὺ, καὶ χρήματα ἀναρίθμητα καὶ ἀρχοντικὰς περιουσίας οὐκ ὀλίγας. Εἶδε καὶ ἔπαθεν ἡ Βενετία ἑωσοῦ κατωρθώση πάλιν νὰ κατευνάσῃ τὴν ὑφαιστέιον ἐκρηξίν, ἣν ἀπερισκέπτως εἶχεν ὑποκινήσει αὐτὴ ἐκεῖνη. Ὁ ἀγὼν, ὀρνιθοπόλεμος ἀστείως ἐπικληθεῖς, ἐπησχόλησεν ἐπὶ μακρὸν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τοῦ βασιλείου, ἡ δὲ εἰρήνη δὲν ἐσπεύσθη εἰμὴ ὅτε ἀνώτατός τις τῆς Δημοκρατίας ἀξιωματικὸς ἀποθεῖς τὴν στρατιωτικὴν ἀγερωχίαν, παρεγένετο εἰς τὰ Σφακία κήρυξ γενικῆς ἀμνηστίας, ἀγγελος δια-

(1) *Opere politiche di Fra Paolo Sarpi T. I. p. 247.*

λαγῆς καὶ παραχωρήσεων. Καὶ ἡ μὲν ἀνταρσία διελύθη συνεπεία συνθηκολογήσεως, ἐκ δὲ τῆς διεξαχθείσης ἀνακρίσεως, ἐσχάτου παραμυθίου τῆς ἀρχοντικῆς χολῆς, ἀπεδείχθη, ὅτι οἱ καταδιαχθέντες ὀφειλέται τῶν ὀρνίθων οὐδενὸς τῶ ὄντι ἐγκλήματος ἦσαν ἔνοχοι. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ ἐπιταγῇ τοῦ ἀρχιστρατήγου ἀπασαί μὲν αἱ ποινικαὶ δικογραφίαι ἐρρίφθησαν εἰς τὸ πῦρ, παρόντων αὐτῶν τῶν Σφακιανῶν, ἀπηγορεύθη δὲ τοῖς ἱππότησι νὰ ἐκδίδωσιν εἰς τὸ ἐξῆς συλληπτήρια κατὰ χωρικῶν ἄνευ προηγουμένης ἀνακρίσεως (1).

Τὸ φθοροποιὸν τοῦτο σύστημα, μὴ ἐπαρκεσθὲν εἰς τὴν ἐπίτασιν καὶ τὴν ἐξαγρίωσιν τῶν ἐμφυλίων ἐριδίων, ἐνέσκηψε καὶ ἐν τῷ ἀσύλω τῆς οἰκογενείας, εἰσοχτεῦσαν τὴν ἀκολασίαν τῶν τότε ἰταλικῶν ἠθῶν.

Ἡ ἐγκώριος φυλακὴ (militia) συνεποσοῦτο εἰς 12,000 μισθοφόρων, τεταγμένων ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ γενικοῦ ἀστυνόμου, ἀπηρτίζετο δὲ ἀπὸ τυχοδιώκτας παντὸς σπέρματος, χριστιανοὺς ὁμως τὸ βάπτισμα, ἢ καὶ τὸ πρόσχημα. ἠλὴν τοῦ σώματος τοῦτου, ὁ τακτικὸς στρατὸς, ὁ φρουρᾶς χάριν σταθμεύσας εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τὰ κεφαλοχώρια, συνέκειτο συνήθως ἐξ 9,000 ἀνδρῶν. Κατὰ μὲν κανόνα οἱ στρατιῶται ἦσαν ἄγαμοι· ἀλλὰ κατὰ κανόνα πάλιν ἄλλον, διηγὸν ἐλεύθεροι ν' ἀποτίσωσι τὸν φόρον τῆς φύσεως ὡς ἤθελον καὶ ὡς ἠδύναντο. Τοιαύτης ἀδείας κάτοχοι τυχόντες, συνέλαβον ἰδέαν τινα, ἀξίαν τοῦ τε κυρίου καὶ τοῦ καιροῦ. Ἀφοῦ οἱ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι—εἶπον ἀλλήλοισ—φορολογοῦσιν ἀνεξελέγκτως τὸ ὑπῆκοον, διατὶ δὲ καὶ ἡμεῖς οἱ στρατιωτικοί, οἱ ὑπὲρ τοῦ ὑπῆκοου αὐτοῦ ριψοκινδυνοῦντες, δὲν θὰ ἐπιβάλωμεν πρὸς ἰσοφάρισιν εὐτελεῖ τινα δεκατεῖαν εἰς τοὺς πολίτας;—Ἡ ἐν λόγῳ δεκατεῖα ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νόστιμον καὶ μέλαν πρόσωπον τῶν Κρησῶν. Ὑπέροχοι οἱ βενετοὶ τῶν λευκοδερμάτων καὶ λαπαρῶν νυμφῶν τοῦ τενάγου τῶν, ἐμαίνοντο ἐπο-

1) *Per il che s. Eccellenza, considerando il modo lieve col quale acquistaronsi gli Sfacchiotti quel dispiacevole nome di Bardiiti, fece abbruciare tutti li processi, il che fu eseguito subito—* Ἐκ τοῦ προμν. χειρογρ.

φθαλιμῶντες τὴν μελάγχρουν γοητείαν τῶν ἐγχωρίων παρθένων, ὁμογνώμονες κατὰ τοῦτο τοῦ Σικελοῦ εἰδυλλιογράφου.

«Καὶ τὸ ἴον μέλαν ἔστί, καὶ ᾧ γραπτὰ ὑάκινθος,
Ἄ λ' ἔμπας ἐν τοῖς στεφάνοις τὰ πρῶτα λέγονται.»

Οἰαδήποτε ἄλλη κυβέρνησις ἤθελεν ἐξ ἀρχῆς περιστείλει ὀρέξεις, καὶ εἰς τὸν στρατὸν ἐπιβλαβεῖς καὶ πρὸς τὸ δημόσιον σκανδαλώδεις. Ἀλλὰ, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἱ Προβεδουροὶ ἀναγκάζονται νὰ ὁμολογήσουν, εἰς τὴν κακοήθη ἐκείνην ροπήν διείδεν ἡ Βενετία ἀπροσδόκητόν τινα καὶ σκόπιμον συγκυρίαν πρὸς διαιώνισιν τῆς δυναστείας τῆς. Ἡ διὰ τῆς ἀκολασίας τοῦ στρατοῦ παραχθισομένη ἐπιμῆξις δὲν θὰ ἐπολλαπλασίαζεν ἐν τῇ νήσῳ τὸ ὁμογενέστερον αὐτῇ στοιχεῖον, τὸν ἰταλισμόν; (1)

Ὅπως ἡ κυβέρνησις βουλευθεῖσα, ἀφήκεν ἀπερίφραστον τὴν θύραν εἰς τὰς ὕβρεις τῆς φρουρᾶς. Μετ' ὀλίγον οἱ ἐντὸς τῶν τεσσάρων πόλεων στρατῶνες ἀπέβησαν ἀτόχημα χαμαιτυπεῖα, ἀπὸ δὲ τὰς πόλεις τὸ μόλυσμα διεδόθη προβάδην καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς. Σύζυγοι, θυγατέρες, ἀδελφαὶ γεωργῶν, προαποπλευσάντων ἐν τῇ δουλείᾳ τοῦ κατέργου, ἔπεσαν στρατιωτικῆς λαγνείας θηράματα, αἱ μὲν στενοχωρηθεῖσαι ἀπὸ τὴν πείναν, τὴν γυμνότητα, τὴν ἐγκατάλειψιν αἱ δὲ φενακισθεῖσαι ἀπὸ γλίσχρους ὑποσχέσεις. Ἐκαστος τῶν στρατιωτῶν—ἀναφέρομεν τὴν μαρτυρίαν αὐτολεξεί—ἀπέκτησε μίαν τοῦλάχιστον παλλακίδα (ogni soldato ne ha una almena, φράσις τοῦ μεγάλου Ἀνακριτοῦ), ὃ δὲ ἀξιωματικὸς, ἅτε πλουσιώτερος, προεμηθεύθη ἑαυτῷ ὅσας προείλετο. Τὸ φρούριον μετεβλήθη εἰς ὀθωμανικὸν χαρέμιον, πλὴν τῶν εὐνοῦχων καὶ τῆς εὐζωίας τῶν ἑταιριδίων. Τῆς εὐζωίας λέγομεν; Εἶθε οἱ χριστιανοὶ φθορεῖς εἶχον συμπεριφεροθῆ καὶ αὐτοὶ κατὰ μίμησιν τῶν βαρβάρων. Ἡ δυσμοιρία τῶν γυναικῶν ἐκείνων ἀνορθοῖ τὰς τρίχας. Ἀποπεμφθεῖσαι παρὰ τῶν συγχωριτῶν, ὁσάκις ὑπὸ τῶν κε-

1) Ὅρα τὴν ἐκθεσιν τοῦ Φατκαρίνη καὶ παράβαλε τὴν τοῦ Γαρζῶνη. Ἡ ἀκριβεία τῶν παραπομπῶν εἰς τὸ Γ' μέρος τῆς συγγραφῆς.

κορεσμένων ἐραστῶν ἀπεπερνίσθησαν, ἀμηχανήσασαι δὲ ποῦ ἄλλοθι νὰ ζητήσωσι καταφυγὴν, αἱ μὲν, ὅπως ἐγκαταλείψωσιν ἐφάπαξ καὶ διὰ παντὸς τὸν τόπον τῆς αὐτῶν ἀτιμώσεως, ἀπῆλθον εἰς Αἴγυπτον, ἐξωμόσασαι καὶ πατρίδα καὶ πίστιν, αἱ δὲ κατεβύθησαν εἰς τὸν πιθμένα τοῦ λιμένος αἰσχύνην ἅμα καὶ ζοὴν, ἄλλαι δὲ δειλότερα ἐπανεκάψαν εἰς τοὺς στρατῶνας δακρυροοῦσα κεφαλοκτυπούμεναι, ἱκετεύουσαι ἐν ξηρὸν ἄρτου τεμάχιον. Ἄλλ' οἴμοι! ἀντὶ ἐλέους, πάλιν ἀνεύρισκον ἐκεῖ τοὺς λακτισμούς, τὰ μυσάγματα, εἰς δὲ τὸ πέρας τῆς ὑπομονῆς καὶ τὸ ξυλοκόπημα τῶν διαφθορῶν. Καθ' ὥραν χειμῶνος περὶ μεσονύκτιον σίφη ἐγγάμων γυναικῶν καὶ νεανίδων, μεθ' ὧν ἀναμίξ καὶ ἰσραηλίτιδες, περιέτρεχον ἀγεληδὸν τὰς ἀφωτίστους στενωποὺς τοῦ Χάνδακος. Οὐδεὶς ὁ οἰκτεῖρων ἐν αὐταῖς τὴν παραβίασιν τῆς τιμῆς, τῆς νεότητος, τῆς ὀρφανίας· ὅλοι μὲ φρίκην ἀπέστρεφον τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὰ θύματα τοῦ ἐξ Ἀμερικῆς ἐνσκήψαντος λοιμοῦ. Καὶ ὅμως, ἄστεγα, ἀνυπόδητα, εἰς διερωγῶτα ράκη ἐσαβανωμένα ἐπήτουν, τὰ τρισάθλια, τὴν ἐλεημοσύνην τῶν χριστιανῶν, μὲ γόους καὶ ὀδυρμοὺς διαταρασσοντα τῆς νυκτὸς τὴν ἡρεμίαν. Ἡ ἄφιξις πλοίου πολεμικοῦ ἐπηύξανεν ἐκάστοτε τὰ σκάνδαλον· ἡ δὲ πρόσθετος ἀκολασία τῶν πληρωμάτων, ὑπερηφουσία πᾶν ὄριον αἰδοῦς, ἐθεάτριζε τὴν χρῆσιν τῆς κτηθείσης ἀδείας μὲ τσαυτὴν ἀναισχυντίαν, ὥστε αἱ στοαὶ τῶν οἰκημάτων ἀπέβαινον τότε ἀπρόσιτοι, ὄχι μόνον εἰς ἐντιμον γυναῖκα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἄνδρας αὐτοῦς. — Τῆς ἀσελγείας ἐπὶ μᾶλλον θρασυνομένης, τὸ φάσμα τῆς παρθενοφθορίας ἐπέδραμε παντόπασιν ἀπερικάλυπτον· τέλος ἐφόρμησε καὶ ἐπὶ τὰς κλίμακας τῶν κυβερνώντων. Ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ἀνακριτοῦ Γαρζῶνη καὶ μόνον ἀπὸ ἐνάρξεως πολέμου, ἐπέκεινα τῶν 8,000 ἄρρένων, νόθου τῆς ἐπιδημίας ἐκείνης καρποῦ, περιεπλανῶντο περὶ τὰ προάστεια ἀποίμαντα, γυμνόποδα, ψωραλέα, νῦν μὲν διατρεφόμενα ἀπὸ τὴν ἄγραν σκύλων, αἰλούρων, ποντικῶν, τοὺς ὁποίους ἐν ἀνάγκῃ ξεροκάνιζον καὶ ὄμους, νῦν δὲ μὲ τὴν ἕξιν τῆς ἀρπαγῆς ὑπὸ τὸ σχῆμα τῆς ἐσχάτης ἐξαχρειώσεως, μὲ τὴν ἱκετερώδη χροιάν τῆς νηστείας ἐπὶ τοῦ προσώπου καταμηνύοντα τὴν ἀναληγίαν τῆς μητροῦς. (1)

(1) Ἐν ἔτει 1574 ὁ Φοτκαρίνης ἠρίθμει μόνως 4,000. Δώδεκα ἔτη

Καὶ σημειωτέον ἡ μητρόπολις εἰς πᾶν ἄλλο εἴωθε μεριμᾶν, ἢ εἰς ἴδρυσιν ὄρφανοτροφείων καὶ νοσοκομείων. Ἐν τῷ μαρτυρουμένῳ τῶν 8,000 παιδῶν ἀριθμῷ οὔτε τὰ θήλα συμπεριλαμβάνονται, οὔτε τὰ πρὸ τοῦ πολέμου καταλογίζονται, οὔτε συναριθμοῦνται τὰ προαποβιώσαντα εἰς ἡλικίαν τρυφερωτέραν. Ἐὰν δὲ, ὡς λυπούμενοι οἱ αὐτόπται ἀναφέρουσιν, αἰπλανήτιδες ἐκεῖνα, οἰκτιρμῶν καὶ βοηθείας στερούμενοι, ἔτεκον ἐν ἐλλείψει ἀσύλου ὑπὸ τὰς στοάς, ἢ ἐντὸς τῶν ἀρχοντικῶν εισόδων, ἢ ὑπὸ τὰς προβολὰς τοῦ ἑβραϊκοῦ κοιμητηρίου, ἢ ὅπου ἄλλοθι ἐπεκάλει ἡ κατεπείγουσα φύσις, ἐὰν αἱ πόλεις παρῆχον τοιοῦτο θέαμα ἀφιλανθρωπίας, ὑποβιβάζουσας τὰ ὄντα ἐκεῖνα ἔτι κατωτέρω τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁδοιπλανούντων σκύλων, εἰς τίνα ποτὲ παράφορον ἀφηνιασμὸν θὰ ἐξετράπη ἡ ἀσωτεία τῶν στρατιωτικῶν πασσάδων ἐν τοῖς ἀπωτέροις τῶν ἀγρῶν, παντοῦ ὅπου ἡ ἀρπαγὴ τῆς κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἀγγαρείας ἀπέσπα τὸν οἰκονομικὸν ἀπὸ τῆν καλύβην του ;

Ἴσως ἔκτοτε ἐπεχωρίασεν εἰς τὰς περιοχὰς τῶν πόλεων τὸ τετραστάσιον ἐπιγραμμῆτιον.

«Παίρωντας σου τὸ λογάρι
ὁ σπαθῆς σου κάνει χάρι,
Καὶ σοῦ κάνει κ' ἄλλα δέκα
Παίρωντας σου τὴν γυναῖκα.»

Ἀπὸ τῶν ἀηδῶν τούτων εἰκόνων τῆς κοσμικῆς πολιτείας ἀποτρέποντες χάριν ἀντιπερισπάσεως τὸν ὀφθαλμὸν, ἄς μεταβλέψωμεν ἐπ' ὀλίγον εἰς τὰ τῆς πνευματικῆς συντάξεως, ἦτοι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

Μία τις παρατήρησις σπουδαία ἐπιλαμβάνεται ἐκ πρώτης ὄψεως τῆς διανοίας παντὸς διερχομένου τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἑλλάδι λατινικῶν κατακτήσεων. Ἡ μεσαιωνικὴ παπωσύνη ἐνήργησε

μετέπειτα ὁ Γαβζώνης ἐσημείου τὸ διπλάσιον.

πρὸς τὰς κατακτήσεις αὐτάς, ὡς ἡ φθίσις ἐνεργεῖ πρὸς τοὺς πνεύμονας.

Τὶ ἐν τῷ κόσμῳ μᾶλλον δυσθάνατον, μᾶλλον σκληρόψυχον τῆς παπωσύνης; Τὴν τρισσὴν θεομηνίαν τοῦ μεσαιῶνος, ἡγουν τὸν βασιλικὸν δεσποτισμὸν, τὴν τιμαριοκρατίαν, τὸν χείμαρρον τῶν βαρβαρικῶν εισβολῶν, ἤδη ὁ νεώτερος πολιτισμὸς τὴν καθυπέβαλεν εἰς τὸν νόμον του. Ἄλλ' ἡ ἐξολοθρευτικὴ μυδροβόλος αὐτῆ, ἦν Τύπον ὀνομάζομεν, ἀπέτυχεν ἕως τὴν σήμερον νὰ καταβάλη καὶ τὸν μυτροφόρον τιτᾶνα του Οὐατικανοῦ. — Οἷα ἡ πλεονεξία τῆς Ρώμης εἰς τὰς ἡμέρας μας, τοιαύτη ἀπαρράλλακτως ἀναδεικνύεται καὶ ἐπὶ Ἰννοκεντίου τοῦ τρίτου.

Ἡ ἐνέργεια τῆς Ρώμης ἐπὶ τῶν ἐπιχειρήσεων τῆς Γαλλοβενετικῆς Σταυροφορίας ἀπέβη καταστρεπτικὴ καὶ πρὸς ἀμφοτέρων τῶν συμμαχῶν τὰ διακληρώματα. Ὅ,τι ἀκριβῶς οἱ Γάλλοι πεποίηκαν μόνις ὑποδουλώσαντες τὸ Βυζάντιον, τοῦτ' αὐτὸ, κατὰ προτροπὴν τοῦ Πάπα, κατέπραξαν μετ' ὀλίγον εἰς Κρήτην καὶ εἰς Ἐπτανήσον οἱ Βενετοὶ ὑπεσκέλισαν δηλαδὴ τὴν ἰθαγενῆ Ἐκκλησίαν ἀνορθώσαντες ἀντὶ ταύτης δέσποιναν τὴν ἑαυτῶν. Ἐπὶ τοιοῦτο δὴ σκοπῷ εἰς μὲν Χάνδακα ἐνίδρυσαν ἀρχιεπισκοπὴν, εἰς δὲ Σιτεῖαν, εἰς Ἱεράπετραν, εἰς Ἀρκαδίαν, εἰς Χερρόνησον, εἰς Ριθυμῖναν, εἰς Μυλοπόταμον, εἰς Γαίαν, εἰς Χανία, εἰς Βαλαίαν, καὶ που ἄλλοθε περιπλέον, ἐνεκατέστησαν δικτυοειδῆ πλεκτάνην ἐπισκοπῶν. Περὶ προσόδων εἰπομέν τι ἀνωτέρω. Αἱ ἐκκλησίαι αὐταὶ συλλήβδην μετὰ τὰς λατινικὰς μονὰς, ἐπορίσθησαν ἐτήσιον εἰσόδημα, τάλαντευθὲν ἀναμέσον τριάκοντα καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδων δουκάτων, ἦτοι τὸ τρίτημόριον τῆς προσόδου, ἦν εἰσέπραττε τὸ δημόσιον.

Πρωτίστον τῆς βενετοκρατείας μέλημα ὑπῆρξεν ἡ ἀποσκυβάλισις τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιαρχῶν. Τὸ τόλμημα ἐξετελέσθη, ἀλλ' ἐπήνεγκε θρηνητέα τὰ ἀποτελέσματα. Καθὼς λίθος, εἰς λίμνην ἐκσφενδονούμενος, σχηματίζει ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος κύκλον μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον διαστελλόμενον, οὕτως ἐκάστου θρόνου κενὸν ἀφήκεν, ἐν ἧ κατεῖχε θέσιν, βάραθρον, ὅπερ, δίκηνη ἠφαιστείου κρατῆρος προέβη βαθμηδὸν ἐπανοιγόμενον. Ἀνεκτὸς ἀπέμεινε μόνος ὁ Πρωθιερεὺς, ἡ Πρωτοπαπᾶς ἄλλα καὶ οὗτος, τυχὼν συνήθως διμηοῦργημα τῆς ἀρχοντικῆς φατρίας, ἐκ δὲ προθέ-

σεως ληφθεὶς ἀπὸ τῆς τάξεως τῶν πτωχοτέρων καὶ ἀπαιδεύτων κληρικῶν, ἐπολιτεύθη ὡς ἀνδράποδον μᾶλλον, ἢ ὡς πελάτης τῆς κυβερνήσεως. Ἄλλως δὲ ἡ ἐξουσία του διετέλει περιορισμένη, ὄχι μόνον βουλήσει τοῦ δυνάστου, ἀλλὰ καὶ διατάξει τῶν συνοδικῶν κανόνων ἐνταυτῷ. Ὁ πρωθιερεὺς οὔτε δικαίωμα χειροτονήσεως ἔχει, οὔτε κατ' αὐθεντίαν πνευματικὴν δικάζει ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ζητήματα. Ὅφειλον οὖν οἱ εἰς τὴν ἱερωσύνην προαγόμενοι Κρητες ν' ἀποπλεύσωσιν εἴτε εἰς Ζάκυνθον, ἐὰν κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐφέδρευεν ἐκεῖ ἀρχιερεὺς, ἢ εἰς τὸν Ἄθωνα, ἐπιχειρήματα τοῦτο οὐχὶ τοῖς πᾶσιν ἐφικτόν. Ὅπως δὲ ποτε, τὸ ἔλλειμμα τῆς χειροτονήσεως εὔτε καὶ χειρὸν ἀνεπληροῦτο. Ἄλλὰ τὸ πάντως ἀθεράπευτον καὶ ὀλέθριον προήρχετο ἐκ τῆς ἀποστερήσεως ἐγγωρίου τινὸς ἀρχιερατικοῦ δικαστηρίου. ἐν ἔλλειψει ἀρμοδίας ἀστικῆς νομοθεσίας ἐπιλαμβανομένου τῶν περὶ συγγενείας, περὶ γάμων, περὶ διαφορειῶν, περὶ διαζυγίων οὐσιωδεστάτων ζητημάτων αὐτῶν, ἐφ' ὧν ἡ ἀσφιλεια στηρίζεται τῆς οἰκογενείας. Τὸ πάνδεινον τοῦτο μειονέκτημα—δέον νὰ τὸ ὁμολογήσωμεν—ἐπενήργησεν ἐπαισθητῶς ἐπὶ τῶν ἡθῶν. Προϊόντος τοῦ χρόνου, τὰ θεμέλια τῆς οἰκογενείας ἐσαλεύθησαν, ἡ τῆς ἐξ αἵματος καὶ τῆς ἐξ ἀγχιστείας βαθμολογία παρεβιάσθη, ἡ τοῦ ἐγκοσμίου κλήρου διαγωγή δὲν ἔμεινεν ἄψογος, οὐδὲν δὲ παράδοξον, ἐὰν κοινωνία ἀκέφαλος καὶ ἀποίμαντος, οἷα ἡ ἐν λόγῳ παρεξερύπη εἰς ἀθεμιτογαμίας καὶ μαιμιξίας, εἰς διγαμίας καὶ παράνομα διαζύγια, εἰς σιμωνιακὸς ἀνοσιότητας, εἰς θρησκευτικὰς ἐξωμώσεις, καὶ δὴ καὶ εἰς ἐπιμιξίας μεταξὺ καλογήρων καὶ συνοίκων καλογραιῶν ἐκ τοῦ εἴδους ἐκείνου, τὸ ὅποιον πολλάκις παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου ἐπετιμήθη(1). Κατὰ δυστυχίαν, ὅσα ἐπαισθητῆ καὶ πρὸς τὴν χρηστοθήθειαν ἐπιζήμιος ἀπέβαιναν ἡ ἔλλειψις ποιμενάρχου, τοσοῦτῳ ἀνεπίσχετος καθιστάνετο ἡ πρὸς τὴν ἱερωσύνην ροπὴ. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀγγαρειῶν, τῆς στρατολογίας, τοῦ κατέργου, τῆς τελωνικῆς πανώλης,

(1) Βλ. *Acta et Diplomata graeca* ὑπὸ Mtklosich καὶ Müller. Τ. 2. — Ἐπεσώθησαν δύο μοναί, κοιναὶ εἰσέτι εἰς μοναχοὺς καὶ εἰς μοναχάς, ἡ ἐν Μεσσοῖα Πεζαναῖς, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου.

οἱ εὐκαταστώτεροι τῶν γονέων ἔσπευδον ν' ἀφιερῶσσι παιδιόθεν τὰ τέκνα των ὑπὸ Ἀναγνώστου πρόσχημα εἰς τὴν τοῦ ἁγίου Βήματος διακονίαν. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Βενετία παρείδε τὴν ὑπερμετρον συρροήν. Ὁ Ὀρθόδοξος κληρὸς ἐπολλαπλασιάσθη, ἀν καί, ἐν ἀπορία σχολείων, νεολαία τε καὶ ἱερατεῖον κατήρχοντο εἰς παχυλωτάτην ἀμάθειαν. Ἄλλὰ τοῦ χρόνου προχωροῦντος, ὁ νεοσύλεκτος στρατὸς κατεπτόησε τὴν κυρίαρχον. Καὶ τῷ ὄντι, τὸ ἱερατεῖον συνεκρότει ἤδη λόχον ἱερὸν ἀντιστρατεύσεως λίαν ἐπίφοβον Ἡ Δεκανδρία (Consiglio de Diexe) δὲν ὄκνησε νὰ προνοήσῃ. Διαταγὴ αὐτῆς ἀπηγορεύθη πρὸς ἐκάστην κόμην ἢ πλειονότης τῶν ἱερέων, εἰς ἐνίας δὲ τῶν κομῶν κατηργήθη καὶ παντάπασιν ἡ ἐνορία. Τὸ ψήφισμα διευτυπανίσθη ἀναντιλόγητον· ἀλλὰ δὲν προσέκρουεν ἔθιμα καθιερωθέντα ὑπὸ τοῦ χρόνου, καὶ ἤδη μὲ τὸ ἐγγώριον σέβασμα συσσαρκωθέντα; Πῶς ἡδύνατο νὰ μὴ ἀπάντησι προσκόμματα κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν; Οἰκτιστα ἐξεδηλώθησαν τὰ ἀποτελέσματα. Ἡ ἐκτέλεσις του προεκάλεσεν ἐκκλησιαστικὸν διωγμὸν γνωστὸν γενόμενον ὑπὸ τ' ὄνομα Παλπαδοκύνηγον; ἱεροθηρίαν, ὀρισθεῖσαν νὰ ὑποκινήσῃ αὐτὴς γενικὴν καὶ μακροχρόνιον τὴν ἀναστάτῳσιν. Τὴν ἀφήγησιν τῶν περισπασμῶν ἐκείνων ἀναβάλλοντες εἰς ἄλλην περίστασιν, σημειοῦμεν τόδε μόνον, ὅτι καὶ αὐτῆς πάλιν καταβλήθεις τῆς ἀντιστάσεως, οἱ μὲν περισσεύσαντες τῶν ἐφημεριῶν ἐξωρίσθησαν εἰς τὰ παρακείμενα νησίδια, οἱ δὲ τοπάρχαι, ἀφοῦ ἐπλειστηρίασαν ἄλλεπαλλήλως τὰς ἐνορίας, ἔκλεισαν τὰς χηρευσάσας ἐπ' ἀορίστῳ, ἀποστείλαντες τὰ κλειδιά των εἰς Χάνδακα.

Ἡ πολιτεία τοῦ κρητικοῦ ἱερατείου, καὶ τὸ μακρὸν του μαρτυρολόγιον δέονται πραγματείας ἰδιαιτέρας. Τὸ θέμα θὰ μᾶς ἐξέτρεπε τῶν ὀρίων. Δύο μόνον ἀριθμοὺς παρεμβάλλομεν ἐμπαρόδως· ἐξ αὐτῶν ὁ ἀναγνώστης ἄς συμπεράνῃ τὰ παρατρεχόμενα. Ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους Ἰταλοκρατίας, 74 ρασοφόροι ἀπεκεφαλίσθησαν, ἀπηγγονίσθησαν. ἡ ἐξεύπνευσαν εἰς τὴν στραγάλην· 500 καὶ ἐπέκεινα ἐξωστρακίσθησαν, ἀποβιώσαντες ἐν τῇ ἐξορίᾳ· τέλος δὲ πολλοὶ—ἀδελφοὶ τὸν τε ἀριθμὸν καὶ τ' ὄνομα—αἰτήσαι λα-

τινεπισκόπων αποκαρθέντες, ξυρισθέντες, και τῆς ἱερωσύνης στε-
ρηθέντες διὰ παντός, κατεδικάσθησαν εἰς ἰσόβιον κωπηλασίαν,
τίνος ἔνεκεν; ἐπὶ μόνῃ, ἔφ' ἀπλῆ τῇ ἐνοχῇ ὅτι ἠγάπησαν και αὐ-
τοὶ τὴν πατρίδα των, ὅσον ἠγάπων οἱ Βενετοὶ τὴν ἰδικὴν των.

Τὴν ἀποβώμιον, τὴν βέβηλον ἐκείνην βάσανον τοῦ ξυρίσματος
οὐδέποτε οἱ κάτοικοι τῆς νήσου θὰ λησμονήσωσιν ἔφ' ὅσον θὰ
καλῶνται Κρήτες. Παρ' αὐτοῖς ὁ σπανὸς (ἀγένιος) ἦτο ὄν ἀνά-
ξιον ὑπολήψεως. Ἄντι τῆς γενειάδος, ἦν ἐτίμων ὡς πρώτιστον
τιμῆς και ἀξιοπρεπείας γνώρισμα, ἤθελον ἀδιστακτως θυσιάσει
καὶ δέκα οἴνας, εἰάν εἶχον (1).

Ἐάν δὲ ἡ βιαία τίσις μιᾶς και μόνης τρυχὸς τοῦ πώγωνος
προεκάλει ἐκδίκησιν αἵματος, ὁπόσον θὰ ὑπερεκορύφου τὴν ἀτί-
μωσιν ὁ ἐπὶ προσώπου ἱερέως τελούμενος ξυρισμός! — Οἷα κατα-
δική! Μηδενὸς κουρέως ἀναδεχομένου τὴν ἱερόσυλον ἐπιφόρτι-
σιν, ἐπελαμβάνετο αὐτὸς ὁ δήμιος τῆς ψαλίδος και τοῦ ξηροῦ,
τηρῶν τὸν κολαζόμενον περιδεδεμένον εἰς τὸ Ἰππάριον, και διὰ
τίνος σιδηροῦ στεφάνου ἐπασφαλίζων τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ εἰς τὴν
ἀνωτέραν ἄκραν τοῦ σταυροῦ. Αἱ τρίχες τῆς γενειάδος ἔπιπτον
ἐντὸς κοφίνου, ἀπὸ τὰ αἵματα μυριῶν ἄλλων θυμάτων βεβαμμέ-
νου· τῆς δ' ἐγγειρίσεως περαιωθείσης, ἡ μὲν ἀποκαρεῖσα κόμη
τοῦ Ἀπόπαπα ὀπεστέλλετο ἐπὶ δίσκου πρὸς τὸν λατίνον ἱεράρχην
ὅστις, χαριζόμενος δῆθεν εἰς τὸ τοῦ μυστηρίου ἀπαραβίαστον,
ἐπέτρεπεν αὐτῇ τὴν τιμὴν τῆς ταφῆς· τῇ δ' ἐπιούσῃ, περὶ ὄρ-
θρον, οἱ κώδωνες ἐτόνιζον ἐκ συμφώνου τὸν πένθιμον ρυθμόν,
πρὸς διακοίνωσιν, ὅτι χειροτόνησις δημίου ἐξήλειπεν ἕτερον χρι-
σμα ἀρχιερατικῆς χειροτονήσεως, ὅτι λειτουργὸς τις τοῦ Ὑψίστου
ἀπὸ τῆς Ἀγίας Τραπέζης μετεπέμπετο σιδηροδέσμιος εἰς τὸ πα-
ναισχρὸν συσσίτιον τοῦ κατέργου, μὲ στίγμα πεφυρακτωμένης
σφραγίδος ἐπὶ τὰ νῶτα προσημειωθείς.

Μετὰ τὴν ζοφεράν ταύτην εἰκόνα τῆς ἐκκλησιαστικῆς κατα-
στάσεως, ποῦ θὰ ἀναζητήσωμεν τὰ ζοφερώτερα χρώματα πρὸς
σητήλευσιν τοῦ προσηλυτισμοῦ, τὸν ὁποῖον οἱ καπποντσινοὶ διέ-

(1) *Foscarini Relazione* Παραβ. *Thevet, Cosmographe du Le-
vantchap. VII, Fol. 26.*

πραξαν συστηματικῶς, αὐθεντικῶς, ἀνενδότως, συχνάκις δὲ και διὰ
τῆς βίας; Δύο κυρίων δούλη γενομένη ταυτοχρόνως ἡ Ἑλλάς, τοῦ μὲν
ἐξηγενησιμένου και χριστιανοῦ, τοῦ δὲ βαρβάρου και δυσσεβοῦς,
δηρπάγη, ἐξεγυμνώθη, διεμελίσθη ὑπ' ἀμοτέρων μὲ ἴσην ἀνε-
πιείκειαν. Ἄμιλλα τερατώδης συνήφθη κατὰ τὴν σύλησιν μεταξὺ
Κοραίου και Εὐαγγελίου, ἀλλ' ἄνισα ἀπέβησαν τ' ἀποτελέσματα
τῆς διττῆς ἐκπορθήσεως. Ἐνῶ ὁ Μωάμεθ ἐφλεβοτόμει, ὁ πάπας
ἐπνευματοτόμει· εἰς μὲν τὰ κατώτερα μέλη φόρος αἵματος, εἰς
δὲ τὰ ὑπῆτια φόρος φρενός. Ὁ αὐτὸς τῆς αὐθαιρεσίας νόμος ἐκυ-
βέρνησε και τοὺς δύο προσηλυτισμοὺς· ἀλλ' οἱ μὲν γενίσαροι
τῆς Σταμπούλ, εἰς τὰ περισεύματα τῆς ἡμετέρας γενεᾶς στρατο-
λογηθέντες, ἐπετάχνον τὴν ἐπισφακίλειαν μόνου τοῦ σώματος
τῆς ὑποχειρίου, οἱ δὲ γενίσαροι τοῦ Εὐαγγελίου, τάγμα ἀπο-
λέκτων, συναρτιζόμενοι εἰς τὰ χαρακώματα τῆς διανοῆς, τῆς φι-
λομαθείας, τῶν ἐσχάτων προσδοκημάτων, ἀποστάται τὴν λόγην
κατὰ τῆς πατρίδος στρέψαντες μὲ διαφέροντα φανατισμόν, οἱ γε-
νίσαροι τῆς Ρώμης ἐπήνεγκον εἰς τὰς προπείρας τῆς ἑλληνικῆς
ἀναγεννήσεως ζημίαν, τὴν ὁποίαν ὁ ἀγὼν τοῦ 1821 ὄφειλε κα-
τάκαρδα νὰ αἰσθανθῇ, ζημίαν, τὰς συνεπείας τῆς ὁποίας σήμερον
ἔτι συναισθανόμεθα, καιτοι μικρὰν λαμβάνοντες φροντίδα νὰ τὰς
ὑπολογίσωμεν και διακριβώσωμεν. Εἰς τὴν ἀσκησιν τῆς προση-
λυτεύσεως οἱ φραγγισκανοὶ τῆς Κρήτης οὐδέποτε κατεδέχθησαν
νὰ δρέψωσιν ἄσσμα ἄνθη, ὁπώρας ἀνουσίους, ἄχρηστα βότανα.
Ὅπου ἀγγίνοια και εὐφυΐα, ὅπου ἐπιδεκτικότης, ὅπου ἐλπίς,
ἐκεῖ ὠρέχθη ἡ ψυχάρπαξ δεξιὰ των, ἐκεῖ συνέστη ἡ παγίς. Προῆλ-
θεν, ὅτι ἡ μὲν παιπάλη, εἰς μάκτρας λατινικῶν ἱεροσπουδαστηρίων
μετακωνωθείσα, ἐχρησίμευσεν εἰς ἀρτοποιήσιν ἑτερόφυρτον, εἰς
διατροφὴν ἀλοεθνῶν, ἐν δὲ τῇ συλαγωγουμένη χώρῃ ἀπέμεινον,
ἐκτὸς σπαραδικῶν ἐξαιρέσεων τὰ πίτυρα.

Πλὴν τῆς μεγάλης χριστιανικῆς ομάδος, ἐνδιαιτῆτο εἰς Κρή-
την και πολυάριθμος κοινότης ἰσραηλιτικῆ, ἐξαιρέτως εἰς Χανία,
και εἰς Χάνδακα. Ἀλλά, τοιαύτης οὔσης τῆς τύχης τοῦ αὐτόχθονος
χριστιανοῦ, τίς ποτε λοιπὸν θὰ ἦτο ἡ τύχη τοῦ ἐβραίου;

Ὁ Ἰσραηλίτης, εἰ και γεννηθεὶς εἰς γῆν βενετικὴν, εἰ και πρὸ
αἰῶνων ἐγκάτοικος, ἐλογίσθη ἀπλοῦς παρεπίδημος. Οὐδεμία χρο-

νον παρέλευσαι παρέγραφε τὸ ψήφισμα τῆς ἐξορίας του, οὐδεμία χώρας γωνία ἠδύοκη νὰ υἱοθετήσῃ τὴν ὀρφανίαν του. Πρὸς αὐτὸν ἡ χριστιανωσύνη ἦτο συνέχεια τῆς Βαβυλωνῶνος, ἢ τῆς Αἰγύπτου, πλὴν τῆς προόψεως μιᾶς γῆς ἐπαγγελίας, καὶ ἐνὸς Ἀαρῶνος. Ἄπολις, ἄπατρις, λανησιέδρος, ἐν ἐδιδείπῳ ναυαγείᾳ τυχῶν, ἐνδιητηθῆ μάλλον ὑπὸ τὴν ἐπέκειαν κυβερῶντων, ἢ ὑπὸ τὴν ἀσπίδα νόμου. Διό, ἀμοιρήσας ὄλων τῶν πολιτειακῶν, καὶ τοῦ πλείστου ἔτι τῶν ἀστικῶν δικαιωμάτων, κινήτην μὲν παρουσίαν ἠξιώθη νὰ σχηματίσῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀκίνητον· καὶ ἀπέλαβε μὲν τὴν ἄδειαν τοῦ φιλοπονεῖν, ἀλλὰ, τῆς ἐμπορίας ἐξαιρουμένης, οὐδὲν ἄλλο ἐπιτήδευμα τῷ ἐπετράπη. Κορωνίς τοσοῦτων περιορισμῶν κατέστη ἡ διαρκὴς πολιορκία τῆς συνοικίας του, ἅτε δὴ λεπρός, ἢ λοιμοφόρος φυλακισθεὶς ἐν ἀποκέντρῳ καθαρτηρίῳ. Ἡ λεγομένη Ἑβραϊκὴ (Ghetto) ἐλάμβανε τὴν ἰταλικὴν ὀνομασίαν, ἐὰν δὲν λανθάνωμεν, ἐκ τοῦ κλωβοῦ. Ἦτο δὲ τῷ ὄντι μέγας τις κλωβός—βέβαια εὐρυχωρότερος τῶν γαλεαγρῶν θηριοτροφείου— ἐντὺς τοῦ ὁποίου ὁ ἀπόκληρος γόνος τοῦ Σέμ εἶχε πλήρη τὴν ἐλευθερίαν ἢ ἀσφυκτὴ ἐξ ἀπνευστίας, κρύπτῃ τις, αἰ σιδηραὶ κινκίδες τῆς ὁποίας κατεκλειδοῦντο καὶ ἐμανδαλοῦντο οὐ μόνον καθ' ἑσπέραν ἐπὶ τῇ τοῦ τηλεβόλου βροντῇ, ἀλλὰ, κατὰ τινος ὥρας τοῦ ἔτους, ἐπὶ δεκαπενθημερίαν ὀλόκληρον. Καὶ ὅμως, ταῦτα πάντα δὲν ἀπεδειλίουν τὸν Ἰουδαῖον. Ἀντὶ τῶν ἀγαθῶν καὶ προνομίων ὄλων τῆς οἰκουμένης, προτιμήσας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης του τὸ κειμήλιον, ὑπέστη τὸν κόλαφον τοῦ Λατίνου μεθ' ἧς ἀξιοζηλώτου ὑπομονῆς ἔστρεψε τὴν ἑτέραν σιαγόνα εἰς τὸ ράπισμα τοῦ Γραικοῦ, ἐνθεν μὲν, ἀντὶ χρημάτων, ἐξαγοράσας τὴν κτήσιν τῆς ἀναπνοῆς, ἐνθεν δὲ ἐξευμενίσας τοὺς ἐναντίους μὲ τὴν ταπεινοφροσύνην. Βέβαια, ἠθέλωμεν ἀδικήσαι τὴν Βενετιανὰ αἰτιώμενοι, ὅτι ὑπὸ τὴν σκιάν τοῦ ἁγίου Μάρκου ὑπέφερον οἱ ἑβραῖοι τὰ αὐτὰ δεινά, οἷα ὑπέστησαν ἐν Ἰσπανίᾳ, καὶ ἀλλαγῶσε τῆς Εὐρώπης. Γούναντιον· ἡ Βενετικὴ ἀρχὴ ὑπεμεδίασε πρὸς αὐτοὺς ὅσον οὐδεμία ἄλλη ἀρχὴ τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Οὐχ' ἦττον ὅμως ἀποφαινόμεθα, ὅτι ἐὰν ἐν τῇ βενετικῇ ἐπικρατεῖα ἔτυχεν ὁ Ἰσραηλίτης συνδρομῆς τινος, καθόλαός, ὅμως, καθό ἄτομον, ὑπέκλυψεν ἐπίσης εἰς τὰς παρανομίας ἀρπαγῶν δεσπότη, φαύλης

διαχειρήσεως, σπηδεονόδους ὑπαλληλίας—ἐκακίστη ἐπίσης ὑπὸ τῆς διλώρου μάστιγος τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς θρησκομανίας τῶν χριστιανῶν.... Ἀναφέρομεν ἐν παραδείγμα τυχαῖον ἐκ τῶν πολλῶν. Τὴν μελέτην μας θέλει συμπληρώσει ἡ ἱστορία τοῦ δυστυχοῦς Γοβδελεᾶ, ἀναπαράστασις ἀπαράποιητος ἄλλης τινὸς ἐπόψεως τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τοῦ αἰῶνος.

Εἰ καὶ μακρότερον τοῦ δέοντος, τὸ διήγημα δὲν εἶνε προσοχῆς ἀνάξιον. Θὰ τὸ παρασυνάψωμεν ἀστενοχώρητοι καὶ ἐν ἀνέσει.

Ὁ Μωϋσῆς Βαρούχ ἦτο Ρεθύμιος, ἑβραῖος μὲν τὴν θρησκείαν ἑλλην ὅμως τὴν γλῶσσαν καὶ ἑλλην τὴν καταγωγὴν. Οἱ πρόγονοὶ τοῦ διωχθέντες ἐξ Ἀλεξανδρείας ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, προσέφυγον εἰς Κωνσταντινούπολιν, πάλιν δ' ἐκεῖθεν ἐκδιωχθέντες ἐπὶ Ἰουστίνου, μετνησαστέυθησαν εἰς Χίον. Τὴν νῆσον ταύτην νέαν τῶν φυγάδων ἑβραίων Ἱερουσαλήμ, δὲν κατέλειπον οἱ Βαρουχ, εἰμὴ ὅτε τὸ κτήμα ἐκεῖνο τῶν Γενονητῶν συγκατεκλύσθη μετὰ τῶν ἄλλων λατινικῶν προπυργίων εἰς τὴν στροφοφαλίγγα τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτῆσεως. Ἀπογυμνωθέντες τότε καὶ ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας τῆς Μαγώνης πρῶτον, καὶ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἔπειτα, ἐσώθησαν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας πένητες· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐν Κρήτῃ μετοικεσίαν οἰκονομίσαντες καιρόν, πρόσωπα χρήματα, ἐπανήγαγον μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸν οἶκον εἰς ἐπίζηλον τραπεζητικὴν περιωπῆν. Ὁ ἐν λόγῳ Μωϋσῆς, καίπερ κληρονόμος μεγάλης χρηματικῆς περιουσίας—ἧς ἄλλως τὸ μέτρον οὐδεὶς πλὴν αὐτοῦ ἐγίνωσκεν ἀκριβῶς, ἀπέειχε πολὺ τοῦ ποιῆσαι ἐπίδειξιν τῆς πολυτάλαντου καταστάσεως του. Πενιχρὰ ἱμάτια ἐνδεδυμένος, ἐτόκιζε τὰ φλωριά του ὀλίγα, κατ' ὀλίγα καὶ χωριστά, προσποιούμενος δὲ χάριν ταπεινότητος τὸν καμπούρηγν, ἔσπευδε πρῶτος καὶ μακρόθεν ἔτι νὰ καλημερίσῃ καὶ προσαγορεύσῃ τὸν χυδαιότερον τῶν ὀφειλετῶν. Ἄλλ' οἱ ὀφειλέται ἐκλαμβάνουσι συνήθως ὡς εὐπροσηγορία καὶ ἡ κυφότης οὐδὲ ὅπως ἔσσαν τὸν γόνον τῶν βαρούχ ἀπὸ τὰς δυσχερίας τοῦ αἰῶνος, καὶ ἀπὸ τὴν μογηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ἐπέπρωτο τὴν ἐναρξιν τῶν παθημάτων του νὰ σημάνη ὁ κώδων ἐνὸς πολέμου, εἰς τὸ ἐνδόσιμον καὶ εἰς τὴν ἐκβασιν τοῦ ὁποίου κατ' οὐδένα λόγον ὁ δεῖλαιος διαφέρετο. Ἦδη ἐκ προοιμίων ἀγῶνος

εἶχον ἐπιφέρει τραῦμα εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ἐπαισθητὸν τὰ δάνεια τὰ καταναγκαστικά, ὧν ὁ ἔρανος ὠρίσθη ἐκάστοτε ἐπὶ τιμήματι ὑπερβάλλοντι κατὰ πολὺ τὸν πραγματικὸν ὄρον τοῦ χρηματικοῦ του Ὀλίγον ἔπειτα, ἢ κακοπιστία τῶν ὀφειλετῶν, καὶ ἢ τῆς γραφειοκρατίας βουλιμία θηρία ἐν καιρῷ πολέμου μαινόμενα λυσσοδέστερα, ἢ τὸ πρῖν, ἐνέσκηπτον εἰς τὸ ταμεῖόν του ἐξ ἐπιμέτρου, ἢ μὲν, με ὄσφρησιν λύκου νησιτικοῦ, ἢ δὲ με πλεονεξίαν σατραπόυ Ὅποιος τότε ὑπόκοφος, ἀσυμπαθέστατος διωγμὸς συνετεχνάσθη κατ' αὐτοῦ! Συκοφανταί, ἐπιβουλαί, ἀνώνυμοι ἐπιστολαί, φοβερισμοί, οὐδὲν ἢ μιὰ σπείρα παρέλειψε ἐκ τῶν δυναμένων νὰ παραλύσῃ τὴν ὑπομονὴν καὶ μακροθυμίαν του. Ὅτε δὲ κατέναντι τῆς χαλκοθώρακος καρτερίας ἀτελεσφόρητα ἀπέβησαν τὰ τοιαῦτα μέσα, τότε ὁ ἔσμος τῶν δημαγωγῶν, ὑπὸ πολιτικῶν ὁμοῦ καὶ ὑπ' ἐκκλησιαστικῶν καὶ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων συγκεκροτημένος οἷς καὶ οἱ ὀφειλέται συνεμάχησαν, ἀπεφάσισε νὰ διαρρηχθῇ τὸν θώρακα με ἄλλα τινὰ ἔμβολα δραστικώτερα.

Ἦκμαζε τότε εἰς τὰ πόλεις τῆς Κρήτης ἢ Βασκανοφοβία, εἶδος τι πανικοῦ δείματος, τεχθέντος ἐκ τοῦ γάμου τῆς ἀγνωσίας καὶ τοῦ φθόνου (1).

Ὁ βασκανιστὴς ἐγεννᾶτο κατὰ Τετάρτην ἢ Παρασκευὴν, πάντοτε δὲ ἐν ὥσῃ μεσονυκτίου· τὰ δὲ γνωρίσματα του ἦσαν συνήθως ἢ αἱ ρυσαὶ βλεφαρίδες, ἢ ἡ πυρρὰ θορίξ, ἢ τὸ συνεζευγμένον τῶν ὀφύρων, ἢ τὸ λεπτὸν τῶν χειλῶν Καὶ εἰς μὲν τὴν γέννησίν του ἢ μήτηρ δὲν ἐπέζη, ἐκ δὲ τοῦ βλέμματός του ἐνεδρευτικὸς τις δαίμων κακοποιὸς δυσεπράγη, ἀρχόμενος τῆς βασκανίας ἀπὸ σπαργάνων. Οὐαί, ὅταν τὸ κακὸν ὄμμα ἀπετενίζετο εἰς νήπιον, πρὶν ἢ προφθάσῃ ἢ μήτηρ νὰ πύση ἐπὶ τοῦ βρέφους τρεῖς! Τὸ νήπιον θὰ περιέπιπτεν εἰς τῆξιν. Καὶ πάλιν ἀλλοίμονον ἐὰν τὸ βλέμμα ἐστρέφετο πρὸς ἵππον, ἢ βοῦν, ἢ πρόβατον! τὸ κτήνος θὰ ἔσχαζε μετ' οὐ πολὺ. Τὸ δυσσιώωνιστον ἐκεῖνο βλέμμα προεκάλει παντὸς ἀνηρημένου σκεύους τὴν κατάπτωσιν, ἐμάδα

¹ Ὁ βασκανισμὸς, *jettatura*, σώζεται ἀκαίραιοι εἰσέτι ἐν Νεαπόλει καὶ ἐν Σικελίᾳ ὡς ἐπιθεοκρίτου. Ὁ πάπας Πίος Θ' διαθυλλεῖται ὡς ὁ φοβερώτερος τοῦαιῶνος βασκανιστῆς.

πολυβόστρυχας κόμας παρθένων καὶ παλληκαρίων κατεμάραινεν ῥόδα ὑγείας καὶ νεότητος, ἔθραυεν ἀρτίκτητα λαγίνα, ἀνέφλεγε πυρκαϊᾶς ὠρυττε λάκκους, ἐπέσυρε σεισμούς, πολέμους, δισητηρίας, κομητῶν ἐμφάνισιν, ἀποστασίας καὶ τὰ λοιπά. Ἡ συμφορὰ θὰ ἦτο κατ' εὐτυχίαν περιορισμένη, διότι οἱ ἐκ γενετῆς βασκανισταὶ ἐτύγχανον ὀλιγοστοί· ἀλλὰ, πλὴν τῶν ἐκ γενετῆς συνεστρατεύοντο οἱ ρασοφόροι. Ἔως ἀπὸ τῆς βελώνης τοῦ ράπτου ἐκείνητο ὁ μέλας τρίβων τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν. Ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει ράσου οἱ γείτονες ἐξεπλήττοντο, ἐξαιρέτως πρὸ μεσημβρίας, κατὰ πρωτομηνίαν ἐξαιρετώτερον. Διό, πρὸς οὐδετέρωσιν τοῦ κακοῦ βλέμματος καὶ πρὸς ἄμυναν ἔτι κατὰ τοῦ ράσου, τὰ μὲν λογικὰ τῶν ζώων ἐφόρουν ἀνηρητὰ παντοδαπὰ φυλακτῆρια εἰς τὸν λαιμόν, τὰ δὲ ἄλογα δὲν ἐξήρχοντο ἢ ἐφοδιασμένα με ἀβάσκαντα ἢ βασκαντῆρας. Ἀλλὰ καίτοι τοιουτοτρόπως τεθωρακωμένοι, οἱ ἄνθρωποι ἀπέυφευγον παντοίας δυνάμεσι τὸν ἐγνωσμένον βασκανιστῆν, ἐν ὧρᾳ δὲ θεομηνίας συνεβουλεύοντο προσέτι καὶ πῶς νὰ τὸν ἐξοντώσῃσιν, ἐλπίζοντες διὰ τοῦ ὀλέθρου του νὰ ἐξιλεώσῃσιν τὴν παρωργισμένην θεότητα, καὶ ν' ἀπαλλάξῃσιν τὴν δεινοπαθοῦσαν πόλιν ἀπὸ δαιμόνιον κακοποιόν. Οὐαί κατὰ τοιαύτας περιπτώσεις πρὸς τὸν δυστηχῆ πυρρότρυχα τὸν ὅποιον κακόβουλος τις ἤθελεν ὑποδείξει ὡς βάσκανον πρὸς τὸν μωρόπιστον ὄχλον! Ἡ φήμη τῆς τρυχῆς καὶ τοῦ βλέμματός του κατεβρόχθιζε τὰ διαστήματα με ταχύτητα τηλεγραφικῆν. Τεῖχος ἀποτροπίας καὶ μονώσεως περιετείχιζεν ἕκτοτε τὸ πρόσωπόν του, ὁ δὲ οἶκος του ἐστιγματίζετο με μέλαινα σταυρόν.

Τοιοῦτό τι πονηρὸν μετεχειρίσθησαν κατὰ τοῦ Ἰσραηλίτου καὶ οἱ εἰς τὰ κεφάλαιά του ἐποφθαλμήσαντες. Τὸ ὑπόπυρον τῆς γενειάδος, ἐξόχως ἢ εἰς τὴν εἶζαν τῆς μύτης σύζευξις τῶν ὀφρύων του ἐπεκύρωσαν τὴν ὑποβολήν. Μικρὸν καὶ ἀνεπαισθήτως, ὁ χαριστικός, ὁ ταπεινός, ὁ φιλοπροσῆγορος Βαρούχ ἀπέβη παρὰ πᾶσάν του προσδοκίαν καὶ χάριν τῶν συναπτομένων ὀφρύων του, τὸ κύριον καὶ μυσαρώτατον τῆς Ρεθυμνικῆς δεισιδαιμονίας μορμολύκειον, ἀντικείμενόν τι ἐκνομον καὶ ἀποπομπαιόν, ἄξιον σαρκηνικοῦ διωγμοῦ.

Τὴν πρωίαν τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, μετὰ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν,

συνείθιζεν ἡ ἀρχοντικὴ νεολαία τῆς Ρεθύμνης νὰ θεατρίζῃ ἕν τι δράμα ἀρκετὰ ἀνούσιον, πλὴν τότε δημοχαρέστατον, καλούμενον « Ἡ ἀναίρεσις τῶν ἐν Βηθλεὲμ νηπίων » ὁ ὑποκρινόμενος τὸ πρόσωπον τοῦ Ἡρώδου ἔτυχεν υἱὸς ἐνός τινος τῶν ἐνεργεστέρων προαγωγῶν τῆς ἀνθεβραϊκῆς συμμορίας, ἀρχοντας χρωκόπου ὅστις καὶ ὡς ὠφειλέτης καὶ ὡς δημόσιος δεκατευτής ἦτο πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ προσωπικῶς ἐχθρὸς τοῦ Μαυσέως. Ὁ νεανίας οὗτος ἀφίκετο ἐπὶ σκηνῆς μιμούμενος κατὰ φύσιν τὴν φωνήν, τοὺς τρόπους τὰ ἰδιώματα τοῦ Ἰσραηλίτου μας, περὶ δὲ τὴν καταστροφὴν τῆς πράξεως ὑπέβαλεν εἰς τὸ στόμα τοῦ βασιλέως Ἰουδαίας τοιαύτας καὶ τοσαύτας κατὰ τοῦ ἐν σπαργάνοις Μεσσίου βλασφημίας, ὥστε τὸ ἀκροατήριον (συγκείμενον τὸ πλεῖστον ἐκ συρφετοῦ θρησκομανοῦς) ἀχαληνότηως δυσανασχετήσαν, καὶ καταλιπόντων ἀνεκπεραίατον τὴν παράστασιν ὤρμησεν ἐπὶ τὰ ἔγρη δωροδοκηθέντων ὁδηγῶν πρὸς τὴν κατοικίαν τοῦ ὑποτιθεμένου Ἡρώδου, τοῦ τοσοῦτον ἀσεβήσαντος κατὰ τοῦ νεογεννήτου Θεοῦ.

Τὸ πλῆθος ὑπερωγκώθη καθ' ὁδὸν ἀπὸ δημότας πάσης τάξεως, ἀπὸ χωρικοὺς ἀπὸ μοναχοὺς καὶ ἱερεῖς, ἀπὸ γυναῖκας φανλοβίους—ἄθροισμα οἰστρηλάτων καὶ βακχευτῶν, εἰς ἀμφοτέρα τὰ χριστιανικὰ δόγματα ἀνηκόντων. Οὕτω συσσωματωθέν, ἐφόρμησε διὰ τινος πλαγίου πύλης εἰς τὴν ἐβραϊκὴν φωνάζον, ἀλαλάζον, ἀντιμετροῦν ἀρρήτους ὕβρεις κατὰ τῶν ὁμογενῶν τοῦ Ἀσκαλωνίτου. Εὗρεν ὁμῶς τὰς θύρας τῶν ἐβραίων πεφραγμένας μὲ ὄσους ἂν εἶχον ἔσωθεν μανδάλους, τοιαύτης οὔσης τῆς συνηθείας κατὰ τὰς δεσποτικὰς ἐορτάς. Ἐντούτοις ὁ Μαυσῆς διῆγεν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καταγίδος, ἥτις παρεσκευάζετο νὰ ἐκραγῇ ἐπὶ τῆς στέγης του. Εἶχε μόνις τὴν στιγμὴν ἐκείνην καθήσει παρὰ τὸν ἑδαφιαῖον ἄβακα τῆς ἀπονησίσεως. Ἐκδοτος εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς ἀνακοχῆς, ἦν ἐνόμιζεν ὅτι οἱ διώκται τῷ παρεχώρουν, ἤρχετο κλῶν τὸν ἄρτον τῆς εἰρήνης μὲ τὴν σύζηγον, μὲ τὰ τέκνα καὶ μὲ τὴν τροφόν.

Ἐν κεραύνειον λιθοβολήμα, πρὸς τὸ παράθυρον τοῦ ἐστιατορίου ἐκσφενδονισθέν, ἡ ἐνηχος πῶσις τετρασμένων ὑέλων, μία ταυτόχρονος ὄχλοβή, ἔκαμον τὸν ἐβραῖον νὰ ἀναπηδήσῃ ἔξ αὐτομάτου ὡς μίαν σπιθαμὴν ἐπάνω τοῦ καθήματος.

— Πρὸς σὲ Κύριε ἐκέκραξα! Ρῦσαί με ἐκ τῶν καταδιωκόντων με! ἐψηθύρισαν μηχανικῶς τὰ χεῖλη του εἰς ἐβραϊκὴν διάλεκτον, ἀκόμη πρὶν καταλάβῃ ὁ νοῦς του τί προέκειτο.

— Πρόβαλε εἰς τὸ παράθυρον κοκκινότριχα, πρόβαλε, βρωμόσκυλον, μὲ τὰ κονταβάκια σου! Ἔλα νὰ ἐξεράσῃς καὶ ἐμπρὸς μας τὰς ἀντιθέτους βλασφημίας σου κατὰ τοῦ Μεσσίου! ἐβόησε μία βροντόφωνος προσφώνησις εἰς τὴν πρόσοδον τοῦ οἴκου.

— Ἦλθεν ὁ κόμβος εἰς τὸ κτένι, ἐπικατάρατε! Ἡ χώρα δὲν σὲ ἀνέχεται περαιτέρω. ἢ θὰ προβάλης νὰ ὁμολογήσῃς τὸν Χριστὸν Μεσσίαν καὶ Υἱὸν Θεοῦ, ἢ πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ Χριστοῦ μας θὰ καῆς ὀλοζώντανος σὺ μαζί μὲ τ' ἀφωρισμένα σου!

Κροτητὴ χάλαζα. λίθων ἐκράτει τὸ ἴσον εἰς ἕκαστον προσφώνημα... Πᾶφ, πούφ, πᾶφ... ἀνθογάστραι, κηκλίδες, τὰ λοιπὰ ὑαλία διερρηγνύοντο εἰς κλάσματα.

Ἐστόσον, ἐνῶ ἐκτός τοῦ οἴκου αἱ ὕβρεις ἤκμαζον καὶ ὤργαινον, ἐνῶ ὑπερεβδούν οἱ φουραγοί, αἱ κατάραι τοῦ ἐπιμεινωμένου ὄχλου, ἐντός τοῦ οἴκου ἐξετυλίσετο δράμα σπαραξικάρδιον. Ἐντεῦθεν μὲν ἡ οἰκοδέσποινα καταλαμβάνετο ἀπὸ σπασμούς, πάθημα ἐπικίνδυνον εἰς τὴν προβεβηκυῖαν τῆς ἐγκυμοσύνης, ἐκεῖθεν δὲ τ' ἀνήλικα παιδιά, περιερχόμενα τὸν διάδρομον, ἀνεφώνουν τὴν θνήσκουσαν μητέρα. Αἱ ὑπέρτριαι ἐδρύπτοντο τὰς παρειάς, τὸ νήπιον ἐβόα, ἡ τροφὸς ἐγόα, ὁ σκύλος ὠρύετο—συμφωνία συγκινητικὴ, ἂν καὶ παράχορδος.

Κατάπληκτος ἐνώπιον τῆς ἐκρηγνυομένης νέας ἀνεμοζάλης, ὁ Μαυσῆς ἔλαβε μόνις καὶ μετὰ βίας τὸ θάρρος νὰ προσάψῃ τὸν ὀφθαλμὸν εἰς τι σχισμάτιον, ὅπως διασκοπήσῃ, ἐὰν χωροφύλακες ἢ στρατιῶται ἐπέφθανον κατὰ τύχην εἰς σωτηρίαν του. Ἀλλὰ κεκλεισμένος, ὡς τὸ πρὶν, διετέλει εἰσέτι ὁ πυλὼν τῆς ἐβραϊκῆς.

Ἡ ὑστέρησις πάσης ἐνόπλου ἐπικουρίας, τὸ δὲ χεῖρον ἡ ἐποψὶς κλιμάκων ὑπὸ τινῶν Ἀλβανῶν τῆς φρουρᾶς κομιζομένων πρὸς ἐπίβασιν τοῦ οἴκου ἐπήνεγκον εἰς τὴν καρτερίαν τοῦ θεωροῦ τὴν ὑσάτην καὶ καιρίαν πληγὴν. Στηρίξας τὴν κεφαλὴν παρὰ τὰ χεῖλη τῆς χαραγμαδος.

— Μάρκε! εἶπε μὲ βαθὺν ἀναστεναγμόν (οἱ εὐσεβέστεροι τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀποφεύγουσι καὶ μόνον διὰ παραφράσεως προφέ-

ρουσι τὰς λέξεις ἅγιος, Χριστός, Χριστιανός καὶ τὰ λοιπά) Μάρκε ! ἐπανελάβεν. Ἴνα τί βραδύνης νὰ ἐπέλθῃς; Ἄρα καὶ σύ, πρὶν γίνῃς Ναζωραῖος καὶ Βενετός, δὲν ἦσο, ὡς ἐγώ, πιστὸς Ἰσραηλῆτης;

Καθὸ πεπλασμένος καὶ αὐτὸς κατ' εἰκόνα καὶ κατ' ὁμοίωσιν Θεοῦ, ὁ Μωϋσῆς Βαρούχ ἦτο ἐκ διαδοχῆς Ἀδάμ κεκτημένος ἰδιωτικὰ προτερήματα οὐ τὰ τυχόντα. Ἐν τῷ ὁμίλῳ τῶν κάτωθι φωνασκόντων Χριστιανῶν δὲν θὰ ἦτο στιγμῆς ἔργον τὸ νὰ εὔρησιν σύζυγον ἀφωσιωμένον, πατέρα τρυφερώτατον, φρόνιμον οἰκογενειάρχη, οἷος ἦν ὁ περιτμητός. Τὸ ἀκροσφαλές τῆς θέσεως ἀνεχαλίνωσε τὰς ἐποιομένας φρένας του. Ἐπὶ τῇ προόψει τῆς κινδυνευούσης οἰκογενείας, ἴσως δὲ καὶ ἐπὶ τῇ προνοίᾳ τοῦ πολιορκουμένου ταμείου ἐνταυτῷ, ἀπαφασίζεται ὁ ἄθλιος νὰ διακινδυνεύσῃ τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν παρουσιαζόμενος εἰς τὸ παράθυρον, καὶ πειρώμενος νὰ κατευνάσῃ διὰ τινος ἀπολογίας τὴν ὄργην τοῦ πλήθους. — Τῷ ὄντι· μετὰ σύντομον δέξιν εἰς Κύριον τὸν Θεόν αὐτοῦ, διαστομοὶ εὐτόλμως τὰ ἡμίθραυστα παραθυρόφυλλα καὶ ἐμφανίζεται.

Ἐπὶ τοιαύτῃ ἀπροσδοκῆτῳ τόλμῃ Ἰουδαίου, ὁ κυμαινόμενος ὄχλος μένει ἐμβρόντητος. Ἦθελες νομίσει, ὅτι πραγματικῶς ἐβασκανίζετο.

— Βρὲ ἀδέλφισα Ναζωραῖοι ! κραυγάζει, προτείων συνημμένους τὰς χεῖρας ἐπὶ τὸ ἱκετευτικώτερον. Τί σᾶς ἔκαμεν ὁ Βαρούχ; Εἰς τί σᾶς ἔπαισε; Πῶς ἀποδίδετε τὴν σφαγὴν δεκατεσσάρων χιλιάδων νηπίων εἰς αὐτὸν, ὅστις οὔτε βασιλεὺς Ἰουδαίων ὑπάρχει, ὡς ὁ Ἡρώδης, οὔτε σύγχρονος εἶνε τοῦ Μεσσοῦ σας, οὔτε κἂν ἔλαβέ ποτε τὸ θάρρος ν' ἀφαιρέσῃ μίας ζωῆς; Πότε, πρὸς Θεοῦ, πότε, ποῦ τῆς Ρεθύμνης ἀπεμωράνθηκα ἐγὼ τοσοῦσον, ὥστε ν' ἀσεβήσω μὲ λόγους, ἢ μὲ πράξεις πρὸς τὸν κοσμοβόητον τῆς Μαρίας υἱόν; Θέλετε ναὶ καὶ ναί, ὅτι τὸν ραββὴ σας τοῦτον ἐγὼ ὁ Μωϋσῆς Βαρούχ τὸν ἀνύψωσα ἐπὶ σταυροῦ; Ὅχι μὰ τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὄχι, μὰ τὰ Σεραφεῖμ καὶ τὰ Χερουβείμ, ὄχι, ἔνοχος δὲν εἶμαι τοιαύτης κακοποιήσεως. Ἐὰν, ὡς πιστεύετε, ἐσταυρώθῃ, τὸν ἐσταύρωσαν

τὰ τριάκοντα ἀργύρια, τὸν ἐσταύρωσαν ὁ τότε Κόντες τῆς Ἰουδαίας, ὁ Πιλάτος. . . .

— Καὶ τὸν ἀκροάζεσθε ἀκόμη τὸν θεοκατάρατον. Ἀκόμη, τὸν ἀφίνεται νὰ ὀνειδίξῃ τὴν πίστιν μας! ἔρωτᾷ βροντώδης μία φωνή, ἥτις καὶ τὸν λόγον τοῦ Ἰουδαίου διακόπτει καὶ τὸν ἀναδιδόμενον πρωτοθόρυβον καλύπτει ἐν ἀκαρεῖ. Τὸν ἤκουσα ἐγὼ αὐτὸς—ὁ κατήγορος προσθέτει, ὑψῶν ἀνὰ χεῖρας μίαν εἰκόνα τοῦ Λυτρωτοῦ—μάρτυς μου δὲ οὐός! τὸν ἤκουσα δεκάκις αὐτήκοος ἐξυβρίζοντα καὶ Χριστόν, καὶ Θεομήτορα, καὶ ἁγίους πάντας. Ἀλλὰ τί πλεόν; Μὴ δὲν εἴσθε σήμερον μάρτυρες αὐτήκοοι καὶ σεῖς αὐτοί; Δὲν ἀκούετε, ὅτι ὁ ἀφωρισμένος, ἡμᾶς μὲν, τὸν περιούσιον λαὸν, ὀνομάζει Ναζωραῖους, τὸν δὲ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καλεῖ ραββὴν;

— Ἐλεος, ἀδελφοί, διὰ τοὺς οἰκτιριστοὺς τοῦ κοινῷ Πατρὸς! σχετλιάζει ὁ καταγορούμενος ἐπαναδειλαίνων ἐπὶ τῇ μορμολυκῶδῃ θεᾷ τῆς εἰκόνας. Ἀρπάζων δὲ εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸ μικρότερον τῶν τέκνων του, καὶ ἔντρομον, καὶ γογγύζον, καὶ δακρυροῦν παρουσιάζων αὐτὸ πρὸς τὸν ἀναβλέποντα λαόν.

— Ὅσοι εἴσθε γονεῖς, ἀναβοᾷ, ἐπικαλούμενος τὴν προύσπισιν τοῦ πανανθρώπου θρησκευματος τῆς καρδίας—ὅσοι ἀπὸ σᾶς ἔχετε τέκνα, ἄχ, εὐσπλαγχνίσθητε τὸν δυστυχεῖ πατέρα, ἐλεήσατε τὴν ἄπταιστον καὶ πτωχὴν του οἰκογένειαν!

— Τίποτε, τίποτε, ἀποκρίνονται διακόσια στόματα. Εἶσαι πρωτομάστορας βασκανίας. Μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ σικχαμεροῦ σου γόνου δοκιμάσεις νὰ μᾶς βασκανίσης· ἀλλ' ἐνώπιον τῆς εἰκόνας ταύτης αἱ βασκανίαι σου πίπτουσιν ἀναποτελέστοι κατὰ γῆν. Σοῦ εἶπομεν ὅτι ἐτελείωσαν τὰ ψεύματα· ἡ σωτηρία τῆς χώρας κατεπεῖγει, ὁ καθαρμός σου δὲν ἐπιδέχεται ἀναβολήν. Ἦ θὰ καταβῆς νὰ σὲ βαπτίσωμεν, ἢ ἡ κολυμβήθρα ἀναβαίνει ἀπὸ τὸ παράθυρον!

— Θὰ σὲ πλύνωμεν ἀνάθαρτε! θὰ σὲ ξελασπώσωμεν, κἂν θέλῃς, κἂν μὴ θέλῃς!

— Ναὶ καὶ θὰ σὲ ὀνομάσωμεν Γαϊτάνον! ἐπιφωνεῖ λατῖνος τις ἱερεὺς.

— Ὅχι, Παφνούτιον ἀντιτείνει εὐθύς ἕτερος ἱερεὺς γραι-

κός. Σὲ θέλομεν Παφνούτιον εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου πατρωνος τῆς Κοιμπαγιώτας. Ζήτωδ Παφνούτιος! κραυγάζει ἡ θεοδόξοσμερίς.

— *Ranuzzo! Ravanuzzo!* ἀντιφωνοῦν ἐσκανδαλισμένοι οἱ Λατίνοι. *Ohibo! Misericordia!* Ὅποιον ὄνομα σχισματικόν, ἀπόζον φωτιανισμόν!

— Ὅχι δὰ, θὰ τὸν ὀνομάσωμεν Γαϊτάνον! ἀντικραυγάζουν οἱ Γραικοί, ἐπιδιδόμενοι εἰς γέλωτα γαργαριστὸν, θρυλλοῦντα ἐν παντοίῳ ἤχῳ καὶ τόνῳ. Παφνούτιος Βαροῦχ! ὄνομα εὖφωνον, σεβάσιμον· ἀλλὰ Γαϊτάνος Βαροῦχ, παίζετε μὲ τοὺς ἁγίους!

— Σεῖς πρόβατα ἀπολωλότα περιπαίζετε τὴν θρησκείαν, ἀσεβοῦντες πρὸς τὸν Γαϊτάνον, ἅγιον, θαυματουργὸν τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς, καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἧς ὁ μακαριώτατος Πάπας κεφαλὴ! φωνάζουσι περιμανεῖς οἱ φράροι πρὸς τοὺς ἀνατολικούς.

— Μάθετε προσκυνηταὶ τῆς παντόφολας! ἀπαντῶσιν ἐπιτραγύνοντες τὰ καγχάσματα οἱ Γραικοί, μάθετε, ὅτι καπουτσίνους καὶ παππουλάκους τὰ Μηναῖα μας δὲν μνημονεύουν.

— *Sanctissima solea crucifera, miserere nobis!* ἐπιφωνοῦσιν ἀγανακτοῦντες ἀκατασχέτως οἱ Δυτικοί. Ἡ δυσσέβειά σας ἀμανρόνει καὶ αὐτὴν τοῦ Ἑβραίου τὴν ἀπιστίαν. Ἄγκαλά, τί ἄλλο παρὰ ἡ θεοποίησις τῶν Παφνουτίων, ἐγκαθήλωσεν εἰς τοῦ γένους σας τὸν λαίμῳ ἀλύσεις Τούρκων καὶ Βενετσιάνων;

— Τάχα δὰ διεφύλαξαν ἀβλαβεστέρους σᾶς τοὺς Φράγγους αἱ εὐλογίαι Γαϊτάνων, Βερνάρδων, καὶ συντροφίας; Τουλάχιστον ἡμεῖς δάκνομεν τὰς δύο ἀλύσεις μας· σεῖς ὅμως ἀσπάζεσθε καὶ λειτουργεῖτε τὰς δεκαπέντε ἰδικὰς σας ἀφότου φέξῃ, ἀκόμη πρὶν σημάνουν οἱ κώδωνες τὸν ἐξάψαλμον.

Ὅταν οἱ λόγοι παρελάσωσιν ἐκτὸς ὁρίων, ἀποδίδουσιν οἱ βραχιόνες τὸ δίκαιον· ἐκάτερον δὲ τῶν μερῶν δὲν ἐστερεῖτο παλληκαρίων. Δέκα πρόμαχοι τοῦ πάπα ὀρμῶσιν ἐντεῦθεν· εἴκοσι τῶν Μηναίων ὑπερασπισταὶ ἐκσφενδονίζουσι ἐκεῖθεν φέσια καὶ ἐπινωτίδια. Τὰ ἀμοιβαῖα λοιδορήματα ἀντικτυποῦνται, καθάπερ ξίφη σφαραγίζοντα κατὰ συμβολήν. Ἦδη ἡ μάχη πλησιάζει. Τῶν

μὲν στρατευομένων ὑπὸ τὸ λάβαρον τοῦ Παφνουτίου, τῶν δὲ ἀντιμαχομένων ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Γαϊτάνου, ἡ ρηξίς, ἀπὸ τῶν προφορικῶν προπηλακίσεων, προβαίνει εἰς τὰς τριχὰς τῆς κεφαλῆς, ἀπὸ δὲ τῶν ὀλίγων παλληκαρίων μεταδίδεται εἰς ὅλην τὴν συνάθροισιν, μέχρι παίδων αὐτῶν καὶ γυναικῶν.

Πᾶς τις ἄλλος εἴτε περιτετημημένος, εἴτε ἀπερίτμητος, ἤθελε βέβαια προσδοκῆσει τὴν σωτηρίαν του εἰς τὴν ἀδελφομαχίαν τῶν ἐναντίων, εἰς τὸν φρόνον τοῦ τελευταίου τῶν ἐχθρῶν. Τὸ φύραμα τοῦ Βαροῦχ, ὡς εἶπομεν, ἐπληροῦτο λεπτότητα ἰδιαίτην. Ὁ Βαροῦχ καίπερ ἀβάπτιστος, μετεῖχεν ὅμως τῆς φιλανθρωπίας αὐτῆς τὴν ὅποιαν πάντοτε καὶ ἀπαραιτήτως τὸ λουτρόν τῆς παλλιγενεσίας δὲν προσνέμει. Ἡ πρὸ ὀφθαλμῶν ἀλληλομαχία τῶ ἐνέπνευσεν ἐν ἐπινόημα αὐτοσχέδιον, ὅπερ περιποιεῖ ἴσην τιμὴν καὶ εἰς τὸ ἀνεξίθρησκον τοῦ ἡθους του ἅμα καὶ εἰς τὴν ἐτοιμονίαν του.

— Εὐλαβέστατοι ἀδελφοί! συμπολίται! ἀνακραῖει, προσβιάζων ἄχρι λειποφωνίας τὸν λάρυγγα— Ἄνακωχὴ! Παύσατε πρὸς στιγμὴν τὸν πόλεμον, καὶ ἀκούσετέ με.

Τὸ προσφώνημα ἐνήργησεν. Αἱ χεῖρες τῶν ἀγωνιστῶν ἐσταμάτησαν· ἀναπόσπαστοι ὅμως τῶν τριχῶν εἰσέτι, αἱ δὲ πλείονες τῶν κεφαλῶν ἀνέβλεψαν αὐθυσ πρὸς τὸ παράθυρον.

— Μὲ θέλετε ὀμοπιστόν Σας, προσεπιλέγει· γεννηθῆτω τὸ θέλημά σας! Εὐπρεπέστερον κρίνω καὶ ἐγὼ νὰ δεχθῶ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸν οἶκόν μου ἀπὸ τὴν μεγάλην εἴσοδον, παρὰ ἀπὸ τὸ παράθυρον διὰ πολυορκητικῶν κλιμάκων.— Προελαύνω καὶ περαιτέρω τὴν ὑποχώρησιν. Ὡς βλέπω τὸ περὶ Παφνουτίου καὶ Γαϊτάνου ζήτημα χωρίζει τὴν πίστιν σας εἰς δύο κόμματα ἀδιάλλακτα καὶ μεταβάλλει τῆς ἐβραϊκῆς τὸ ἔδαφος εἰς πεδῖον αἰμοδύψου ἀδελφομαχίας. Ἄλις τῆς ἔριδος ἀδελφοί! Θέλετε νὰ τὰ συμβιβάσω ἐγώ. Ἐὰν δὲν συμφωνήσητε μεταξύ σας τόσον περὶ τοῦ δόγματος, ὅσον καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος, τὰ ὅποια θὰ λάβω, μὰ τὸν προφήτην τὸν ὀμώνυμόν μου, παρὰ νὰ γίνω φόνων παραίτιος, στέργω, πρὸς χάριν σας, νὰ πλαγιάσω ἀπόψε καὶ Ἄνατολικὸς ἐνταῦτῳ καὶ Δυτικὸς. Πέμπρατέ μου λοιπὸν δύο πνευματικούς κατηχητάς τὸν μὲν Γραικὸν τὸν δὲ Λατίνον. Θέλομεν προ-

διατάξει τὰ δέοντα εἰρηνικῶς. Δότε ὅμως λόγόν τιμης, ὅτι, πλὴν τῶν ἱερέων αὐτῶν, οὐδεὶς ἄλλος θὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὸν οἶκόν μου... Καὶ τώρα, μετὰ βραχείαν διακοπὴν προσέθηκεν, ἐπειδὴ ἡ ἀφορμὴ ἤσφι φιλονικίας ἐκλείπει, τώρα ἀμείψατε ἀλλήλους τὸν ἀσπασμὸν τῆς συμφιλίωσης!

Δυτικὸς καὶ ἀνατολικὸς ἐπίσης! Τίς εὐθυτέρα εἰς διαλλαγὴν ὁδός; Ἐπὶ τῇ χαροποιᾷ διακοινώσει τοῦ Ἰσραηλίτου, Γραικοῖτε καὶ Λατίνοι, ἀφέντες αὐθωρὶ τὰς τριχάς των, περιεπτύξαντο ἀλλήλους εἰς δόξαν Πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος.

—Δοιπὸν ὀριστικῶς ἀποφασισμένον· Γαϊτανοπαφνούτιος! φωνάζει ὁ εὐταξίας τῆς λατινικῆς μητροπόλεως, ἀναιμίζων τὸ μανδήλιον εἰς σημεῖον ἐντελοῦς συναλλαγῆς.

—Ὅχι. Παφνουτογαϊτανος! ἀπαντῶσιν ὁμοφώνως καὶ μετ' ἐμφράσιν καπετανικὴν δυὸ μεγαλόσχημοι ἐκ τῆς τοῦ Κυροῦ μονῆς ἀπαράφθοροι τύποι δωρικῆς τραχύτητος.

Τὸ ἀμφισύνθετον τῆς ὀνομασίας θὰ ὑπεξέκαεν ἐκ νέου τὴν ἔριδα, ἐάν, χάριν τῆς προκειμένης διαπραγματεύσεως, μὴ ἐπεκαλεῖτο πάλιν ὁ Βαροῦχ τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην ἀνακοχῆς. Ἡ ἐκλογὴ τῶν πνευματικῶν διήγειρεν ἑτέραν ἀφορμὴν φιλονικίας ἀλλὰ τέλος καὶ τὸ πρόσκομμα τοῦτο ἐξωμαλίσθη συνενδοκίησει ἑκατέρων τῶν μερῶν.

Τὶ συνέβη ἐντὸς τῆς οἰκίας τοῦ Ἰσραηλίτου; Τίνοι τρόπῳ ἐξωκονόμησαν τὰ πράγματα ὁ Ἰουδαῖος, ὁ Γραικός, καὶ ὁ Λατῖνος; ἐβασκανίσθη ὁ ἐβαῖος ἀπὸ τὰ ράσα ἢ τὰ ράσα ἐβασκανίσθησαν ἀπὸ αὐτόν; *Honny soit qui maly pense.*

Ἐν τῷ ἐξελθῆναι τῆς οἰκίας τοῦ κατηχητέου, οἱ κατηχηταὶ διεκοινώσαν πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς κατοίκους τῆς Ρεθύμνης, ὅτι ὁ βασκανιστὴς Βαροῦχ θὰ ὁμολόγει ὅσον οὐπω τὸ δημοῦσιον τῆς ἁγίας Τριάδος· ὅτι, ἐὰν ἑκάτεροι ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ τὸ ἐπέτρεπον, θὰ ἀπήγγελλεν εἰς τὰς προσευχὰς του τὸ Πιστεύω ἑλληνιστὶ τε καὶ λατινιστὶ ἐναλλάξ, ἀνὰ τριμηνίαν, ἢ ἑξαμηνίαν· ἄλλως τὴν προτίμησιν τοῦ δόγματος ἤθελεν ὀριστικῶς ἀποφασίσει ἡ τύχη διὰ τοῦ ἄσσου, ὅστις πρῶτος τῶν δυὸ ἤθελεν ἐξαχθεῖ ἀπὸ χαρτοπαγνίου δέσμη.

Ἡ ὀχλαγωγία διελύθη ἀναίμακτος, ἀβλαβῆς δὲ πάλιν ἐσώθη ὁ Βαροῦχ. Οὐχ' ἦρτον ὅμως Γραικὸς καὶ φράγγος διετέλεσαν πρὸς ἀλλήλους οἶαι καὶ πρίν, κύων δηλαδὴ πρὸς αἴλουρον, αἴλουρος πρὸς κύνα.

Ἀποτυχόντως καὶ τοῦδε τοῦ μηχανήματος, ἡ μιὰ σπείρα συνετεχνάσθη κατὰ τοῦ ἑβραίου καὶ ἕτερον ἄλλου εἶδους διωγμὸν. Ἠνείχθη ἡ κυβέρνησις συγκεκριμένην τινὰ τάξιν κατοίκων μετερχομένων ἐξ ἐπαγγέλματος καὶ ἀναφανδὸν αἰσχίστην βιομηχανίαν τὴν ἐπὶ δικαστηρίου ψευδορκίαν. Συνειάσαντο ἐν τῇ τάξει αὐτῇ καὶ ἄρχοντες πεπτωχευκότες, καὶ ἔμποροι χρεωκόποι, καὶ ἄσωτοι υἱοί, καὶ πᾶς ὅστις φυγόποινος, ἢ διεφθαρμένος. Ἄντι ὀλίγων γαζετῶν, εἶχες δικηγόρου ὑπογραφὴν πρὸς ὑπερορισμὸν τοῦ ἀντιδικου σου· εἶχες μάρτυρα ἀδιαφόρως ὁμύοντα εἶπε ὅτι ἐφόνευσες εἶτε ὅτι ἐφονεύθης, ἀποδεικνύοντά σε κατ' ἀρέσκειαν πιστωτὴν ἢ ὀφειλέτην ἢ μηδέτερον· μάρτυρα τρέποντα τὴν μὲν φραϊκὴν λαγνείαν εἰς ἀγνείαν τὸν δὲ φῆλον εἰς φίλον τὸν δὲ νόμον εἰς μῶμον. Ὑπὸ τοιούτων κατηγόρων συκοφαντιθεῖς ὁ Μωῦσῆς ἐπὶ τουρκισμῷ ἐνήχθη πὸ τρεῖς δεινὰς ἐνοχοποιήσεις· ὅτι ἠχθήθη νίκας καὶ τρόπαια εἰς τὸν Παδισάχ· ὅτι ἐχρημάτιζεν ἐν Ρεθύμνῃ ἀνταποκριτὴς καὶ κατάσκοπος τοῦ Διβανίου· ὅτι ἐτροφοδότη λαθροδὸν τὴν ἐν τῷ Αἰγαίῳ περιπλέουσαν ἐχθρικὴν μοῖραν Οὔσης ἐνόρκου τῆς καταμηνύσεως ὁ ὑπόδικος προεφυλακίσθη. Ἄλλὰ ποῦ τὸν ἐκλείσαν; ὑπὸ τὴν πρόφασιν, ὅτι καὶ δεσμῶται καὶ δεσμοφύλακες ἀπετροπιάζοντο συντροφίαν βασκανιστοῦ τὸ δὴ χειρὸν καὶ ἀμηρότου καθείρξαν αὐτὸν εἰς τὴν στέγην κατηρειπωμένου τινὸς πυργίσκου τοῦ φρουρίου τόπον κάθυγρον φωτιζόμενον ὑπὸ μόνην μίαν θυρίδα, ἐκθετον εἰς τὰς ἀκρᾶσις τοῦ καιροῦ ἐκτὸς ὅτι καὶ ἄφετον εἰς τοὺς γάμους ὄλων καθόλου τῶν νυκτερίδων τῆς πόλεως.

Μόλις μετὰ δέμηνον φυλάκισιν, καὶ ἐπὶ τῇ ἀντιμαρτυρήσει ἄλλων ἐπιόρκων, κατόρθωσεν ὁ ὑπερασπιστὴς Κ. Ἀγρικώλας νὰ τὸν ἀποδώσῃ ἡμιταρίχευτον πρὸς τὴν σύζυγον. Ἄλλ' ὦ τοῦ ἐπιμέτρου τῆς συμφορᾶς! Ἐν τῷ διαβῆναι τὴν οὐδὸν τῆς εἰσόδου, ὁ νοστῶν ἀνευρίσκει τὴν οἰκίαν μεταβεβλημένην εἰς στρατῶνα. Βλέπει δεσμίδας λογγῶν καὶ ἀλαβαρδῶν ἀνηρημένους εἰς τὸν διά-

δρομον, στρατιώτας ἐντὸς τοῦ προσευχητηρίου μεθοκοποῦντας βλέπει μαγιάδας, τιλλούσας τὰς ὄρνιθας του, σπαταλώσας τὴν προμήθειαν τοῦ βουτύρου του· ἀκούει ἄσματα σκανδαλώδη, καὶ λογοπαίγνια βακχικά, καὶ καγχασμοὺς καὶ τυμπάνου κροῦσμα. Τὰ μὲν ἀνώτερα δωμάτια, πλὴν δύο μόνων, εἶχον κατ' ἀνωτέραν διαταγὴν καταληφθῆ ἀπὸ ὑπαξιωματικούς νεήλυδας, τὰ δὲ κατώτερα κατεῖχοντο ἀπὸ τοὺς σαλπιστὰς καὶ τοὺς τυμπανιστὰς τοῦ τάγματος, οἵτινες γυμναζόμενοι ἀπ' ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν, δὲν ἔπαυον οὐδὲ στιγμήν ἀποκωφαίνοντες ὅλην τὴν ἑβραϊκὴν συνοικίαν. Εἰς ἐπαύξεισιν δυστυχίας, ἡ μὲν κυρία Βαρούχ διῆγεν εἰσέτι ἐν λοχείᾳ μετὰ ἀνώμαλον τοκετόν, τὰ δὲ τέκνα τῆς ἔκειντο καὶ αὐτὰ κλινήρη. Καὶ τὸ μὲν μαγειρεῖον, τὸ φρέαρ, αἱ ἀποθῆκαι ἀπέβαινον πρὸς τοὺς οἰκοδεσπότας πάντως ἀπρόσιτα, χάριν δὲ τῶν τυχόντων ὄφειλεν ἡ εἴσοδος νὰ μένη ἀνοικτὴ διηνεκῶς.

Δὲν ἀρκεῖ· οἱ μὲν ὑπαξιωματικοὶ ἰδιοποιοῦντο ὑπὸ πρόσχημα προθυμίας καὶ φιλοφροσύνης τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπιφοιτᾶν συχνότερον τοῦ πρέποντος εἰς τὸ δωμάτιον τῆς τροφοῦ, ἔνθα εἶχε συγκαταφύγει καὶ τὸ ταμεῖον, αἱ δὲ καλότυχοι ἑταῖροι, τῶν κυρίων αὐτῶν, ζηλοτυποῦσαι, ἐλαφυραγῶγον πρὸς ἀποζημίωσιν τὸν θάλαμον τῆς οἰκοδεσποίνης. — Ποῦ ἀσφάλεια; ποῦ ἡσυχία; ποῦ ἕπνος; ποῦ ἄσυλον ἐν μέσῳ τοιαύτης αὐτρογοτθικῆς κατοχῆς; Τὴν τυραννίαν ἐκείνην καλὰ ἢ κακὰ ὁ τάλας Μωϋσῆς τὴν ἠνέχθη ἐπὶ τινὰς ἡμέρας· ἀλλ' ἐπὶ τέλους καταπεισθεὶς ὅτι ἦ ἐν τῇ οἰκίᾳ παρουσία του ἀπήρθεσκε πρὸς τοὺς καινοὺς οἰκοδεσπότας ὑπερβαλλόντως, κρίνας δ' ἄλλως τε καὶ ἀπολύτως ἀβάστακτον εἰς τὸ ἔξῃς τὴν συμφωνίαν τῶν τυμπάνων, κατέλιπε τοὺς ἐφεστειοὺς προφήτας ἐπ' ἀορίστῳ, ἀφοῦ παρακατέθεσε τὸ ταμεῖον πρὸς τὸν γυναικάδελλον, προσλαβὼν δὲ τὴν οἰκογένειαν μετώκησεν ὑπὸ τινὰ στέγην ἀκατοίχητον καὶ ἀνήκουσαν εἰς πελάτην ἀρχοντορωμαῖον εἰς τι μονῆρες ἀγροκήπιον, ἀπέχον τῆς Ρεθύμνης ὡς ἡμίσειαν ὥραν.

Ἄλλὰ τί δὲν συνεπιτρέφει ἡ κακοτυχία, τί ἡ μοχθηρία δὲν ἐπεργάζεται! Ἡ Ὀδύσεια τοῦ Μωϋσέως δὲν ἔμελλε ν' ἀπολήξει ἐδῶ. Οἱ ἀδυσώπητοι διώκται, ἀνακαλύψαντες τὸ ἄσυλον ὅπου ἡ

οἰκογένεια ἤλιπε τέλος νὰ κοιμηθῆ ἀπαρενόχλητος, συνώμοσαν νὰ ὑπεγείρωσι κατ' αὐτῆς τοιαύτην τινὰ ἄλλην ἐνόχλησιν, οἷα εἰς τὸ τέρμα τῆς ὑπομονῆς ἤθελε πειθαναγκάσει τὸν οἰκογενειάρχην νὰ ἐγκαταλήψῃ διὰ παντός, ὅχι μόνον τὴν Ρεθύμνην, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ καθόλου τῆς Κρήτης τὰ χῶματα. Ὁ κυ εὼν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διατυποῦται εἰς τὸ νέον αὐτῶν μηχανορραφίμα. Περιεθρυνλήθη, ὅτι ὁ βαθύπλουτος Βαρούχ, κρουσθεὶς εἰς τὴνθέσιν Βουνόφρουδον ἀπὸ φλογίαν, ἀπεβίωσεν ὡς χριστιανὸς μᾶλλον, ἢ ὡς Ἡρώδης καὶ Πιλάτος, καθόσον, πρὸ θανάτου προσκαλέσας παρ' ἑαυτῷ τὸν Νοδάρον (συμβολαιογράφον) Ἀββαζούμ, διέθεσε τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐντίμου Συντροφίας τῆς Κομπαιγιώτας, δωρήσας καὶ πρὸς τοὺς ὀφειλέτας ἅπαντα τὰ χρεώγραφα.

Ἡ τότε ἐν Ρεθύμνῃ Κομπαιγιῶτα θὰ ἦτο ἀνάλογος πρὸς ὅ,τι ἄλλοτε ὑπῆρξεν εἰς Κέρκυραν ἢ Πίνια. Ἀπετέλει κατὰ δικαίωμα μέρος τῆς ἐταιρείας αὐτῆς πᾶς ὁ μὴ ἔχων ποῦτην κεφαλὴν κλινάι, πᾶς ὁ πλάνης καὶ φυγόπνοος, ἢ τὸ πολὺ, ὡς ὁ κανονισμὸς διέτατε, πᾶς ὁ μὴ κερδαίνων ὑπὲρ τὰς τρεῖς γαζέτας τὴν ἡμέραν. Συνηγέλαζοντο ἐν τῇ Συντροφίᾳ ἄλιεις καὶ ψωμοζῆται τυφλοὶ καὶ σκυτοτόμοι, παράλυτοι, ἀθίγγανοι, γραῖδια φαύλης διαγωγῆς, κασαλάδες ἐσχάτης τάξεως, ὄχλος ἀνάγωγος καὶ φιλοκακοῦργος, προελθὼν κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἀνόμου συμμιξίας Ἰταλῶν καὶ ἐντοπίων γυναικῶν. Ὁ ἀρχηγὸς ἐκαλεῖτο Τόμερος ἢ Καπετάνος, ἦν δὲ πειθῆνιον ὄργανον Ὑψηλῆς τε καὶ χαμηλοτέρας Ἀστυνομίας, ὄργανον διὰ τῆς ἐπενεργείας καὶ ὑπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ ὁποίου ἐξετέλουν συνήθως τοὺς σκοποὺς τῶν οἱ Τμηματάρχαι τῆς Σιγῆς.

Ἐπὶ τῇ διαφρημῇ τῆς κληρονομίας, ὁ Τόμερος διέταξεν εὐθύς τὴν Κομπαιγιῶταν νὰ κλείσῃ τὰ ἐργαστήρια, νὰ εὐφημήσῃ ὑπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀββακούμ καὶ τοῦ Ραββῆ, εἰς δὲ ἀνάμνησιν τοῦ εὐεργέτου νὰ κροτήσῃ καὶ τὰ σήμαντρα θρηνωδῶς. Οἱ ἥρωες τῆς Συντροφίας δὲν καθυστέρησαν. Καταλαβόντες ἐξ ἐφόδου τὰ

κωδωνοστάσια, συνετόνισαν τὴν νεκρόσιμον θρηνωδιαν ἐν αἰσχροῖς ἄσμασι καὶ χοροῖς. Εἶτα δέ, ἐν τῇ ἐπαγγελίᾳ γενικῆς συνευωχήσεως συσωματοθέντες εἰς στρατὸν ἐκ περίπου μιλίων ψυχῶν, ἐξήλθον τῶν πυλῶν, κατεσπευσμένως συνεκπορευόμενοι εἰς Βουνόφρουδον. Κύριον θέμα διαζητήσεως διετέλεσε καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν ὁ ὑπολογισμὸς τῆς κληρονομίας. Ὁ μὲ ἀνήγαγεν τὸ ποσὸν τοῦ κληροδοτήματος εἰς δέκα ἑκατομμύρια, ὁ δὲ εἰς εἴκοσιν, ὁ δὲ εἰς τεσσαράκοντα. Τεθέντων ἐκτελεστοῦ μὲν τῆς διαθήκης τοῦ Ἀββακοῦμ, διανομέως δὲ τοῦ Καπετάνου, οὐδεὶς τῶν Κουμπαγιωτῶν θὰ ἐξημερώνετο τῇ ἐπαύριον πτωχός. Οὐχ ἴητον δὲ σπουδαία ἐξευλιχθῆ καὶ ἡ διαζήτησις περὶ τοῦ πῶς ἕκαστος τῶν κληροδόχων ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθῇ τὸν οὐρανόπρωτον πλοῦτον. Ὁ μὲν χειροτονεῖτο καρaboκύρης ταρτάνης, καὶ προσεχδιάζε τὸ ἡμερολόγιον τῶν ταξειδίων, ὁ δὲ ὠνειροπῶλει τὴν ἐκμίσθωσιν τοῦ ἰχθυοτροφείου, ὁ δὲ προὔτιθετο νὰ ἀναγορεύσῃ Πρωτοπαπᾶν τὸν ἀνάδοχον, ὁ δὲ προεγεύετο νοερῶς τὴν ἡδονὴν τοῦ νὰ ἀμαξηλατήσῃ τὸ ἀρτιπαγὲς διφρίον του ὑπὸ τὰ παράθυρα τοῦ Σερ Φιλίππου. Ταῦτα ὅμως οὐδόλως ἐξελάσθησαν τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Κουμπαγιώτας. Ἄμειρος τοῦ κυνισμοῦ, ὅστις ἐπὶ τοῦ ὄρυττομένου λάκκου νοστιμοποιεῖ τὴν κατωβλεψίαν καὶ καρυκεύει τὰ δάκρυα τῶν ἐπιζώντων κληρονόμων, ἡ Κουμπαγιώτα, ἀνυψώσασα καθ' ὁδὸν εὐχὰς εἰς ἄφεςιν τῶν πλημμελημάτων τοῦ μακαρίτου, παρέλαβε τὴν φιλόχριστον ἀγαθοεργίαν του πρὸς τὰς ἀφιλοκίτμονας διαθήκας τῶν τιμαριούχων. Μετανοήσασα δὲ πικρῶς ἐπὶ τῇ διαπραχθείσῃ ὑπὸ τὰ παράθυρά του ὀχλαγωγικῇ σκηνῇ, κατηράσθη ἐκ ψυχῆς τοὺς φθονερούς, οἵτινες, ὀρμηθέντες ἴσως ὑπὸ ἰδιοτελῶν σκοπῶν, τὸν εἶχον δυσφημῆσαι ὡς βασκανιστὴν, καὶ ὑποδείξει σταυρωτὴν τοῦ Κυρίου.

Ὁ φυγὰς κατεγίνετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην δέξωνων πασσάλους πρὸς ἐπιπάκτωσιν τῆς φράκτις. Ἐν τῷ ἐξανοῖξαι ἀπὸ τῆς ἀναδενδράδος ὄχλον εἰσβάλλοντα δρομάδην εἰς τὸν κρυπτήρα του, ἤσθάνθη κάλπασμα ρίγους ἐπὶ τὴν ράχιν, καὶ ὀρθοτοριχίαν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν. Μέλας τις πέπλος ἡμαύρωσε τὴν ὄρασίν του· ἔνεκα δὲ τῶν δυσπειθούντων γονάτων ἤθελεν ἴσως καὶ καταμετρήσει τὴν πόαν, χωρὶς τῆς ἐβραΐδος μαγειραίνης, ἥτις ἔδραμεν εἰς βοήθειαν.

Ἡ παρὰ Σακεσπέρῳ κατάπληξις τῶν συνδείπνων ἐπὶ τῷ ἐμφανισμῷ τοῦ φάσματος θὰ παρείχε πρόσφορον εἰκόνα τοῦ δείματος ὅπερ ἀφήρησεν εἰς ἕκαστιν τοὺς προσερχομένους, ἅμα ὡς εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων ἔπεσε τὸ βλέμμα των ἐπὶ τοῦ βορβόλακος. Ἀληθέστατον, ὅτι ὁ Βαροῦχ θὰ παρίστανε τὴν στιγμὴν αὐτὴν θαυμαστὸν ὁμοίωτον τοῦ Βάγκου. Ἐξελθὼν ἰσχνὸς τοῦ δεσμοτηρίου, εἶχεν ἀποβῆ ἔτι ἰσχνότερος κατὰ τὴν ὀλιγοήμερον κόλασιν τῆς οἰκίας του. Τὸ κάτωχρον τῆς ὄψεως, ἡ ἐπὶ τῶν κατεσκελετευμένων τοῦ χαρακτήρων ἐξοχὴ τῆς γουπῆς καὶ ὀξείας ρινὸς, αἱ πυρρώδεις τρίχες τοῦ πώγωνος, πίπτουσαι ἐπὶ τοῦ ἐσωκαρδίου ὡσεὶ γενειὰς ἀραβοσίτου, οἱ φακοὶ τοῦ δέρματος, τὰ ἀναίματα καὶ λειψανοειδή του δάκτυλα, ταῦτα νῆ Δία, εὐλόγως θὰ ἐξέπληξαν τοὺς προδρομούς τῆς Κουμπαγιώτας. Ἐντρομοὶ, ἄφωνοι ἐπὶ τῇ φαντασματώδει ὀπτασίᾳ ἐκείνῃ, οἱ κήρυκες ὀπισθοδρομήσαν, οὐδὲ μετεκίνησαν τοὺς πόδας, πρὶν ἢ ἐπικαταφθάσῃ εἰς ἐπικουρίαν ὁ ἐπίλοιπος στρατός. Ὁ αὐτὸς ὅμως φόβος κατέλαβε κατόπιν καὶ τὰ γόνατα τῶν ἐπερχομένων. Μετὰ μακρὰν ἀφωνίαν, διαρκούσης τῆς ὁποίας οἱ κληροδόχοι οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἠδυνήθησαν ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τὸ γοργονῶδες θέαμα τοὺς ὀφθαλμούς, ὁ πάντων ἀνδρειότερος, ἀνάπηρός τις (γνωστός, ἅτε ἱκανὸς νὰ διατρέξῃ πέντε μίλλια τὴν ὥραν μὲ τὰ βᾶκτρα ὑπὸ τὰς μασχάλας), προσβάς τέσσαρα βήματα, ἀνέλαβε τὸ πᾶλληκαρικὸν φορτίον νὰ προσφωνήσῃ τὴν σκιάν αὐτός.

— Ἐν ὀνόματι τῆς ὑπεραγίας Τριάδος. ἠρώτησεν, εἶσαι σὺ αὐτὸς ὁ Ἰουδαῖος Μωϋσῆς;

— Εἶμαι ἀπεκρίθη οὗτος μὲ νεκρώσιμον τονθόρουσμα.

— Εἶσαι ζωντανός, ἢ ἀπεθαμμένος;

Ἴσως ὁ ἐρωτώμενος ἠθέλε γελᾶσαι, ἂν ἀπὸ κορυφῆς ἕως ὀνύχων δὲν ἐταρτάριζεν. Ἐνευσε μόνον ἀποφατικῶς.

— Ἐὰν ζῶν ἐπίστευσες εἰς θεόν, ἐὰν ἐντὸς τῆς σαρκὸς σου αὐτῆς ἔχῃς ἀκόμη ἐπιγλωττίδα, σὲ ἐξορκίζω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου καὶ θαυματουργοῦ προστάτου μας Παφνουτίου νὰ ὁμολογήσῃς ἂν εἶσαι μὲ τὴν ἀλήθειαν νεκρός.

— Ἄμποτε νὰ μὲ εἶχεν ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Κυρίου ἀνακαλέσει εἰς τοὺς κόλπους Ἀβραάμ! ἀπεκρίθη ὁ Βαροῦχ, συσπειρώμενος

εις τὴν γωνίαν τῆς εισόδου, ὡς σκύλος ἀποπτερινοθεῖς.

— Ζῆς λοιπόν! Ἀκόμη πνέεις! Ἀκόμη δὲν ἐψόφησες, μεγαρισμένε!

— Ζῆς, κατάρατε, κ' ἔχεις καὶ πρόσωπον νὰ τ' ὁμολογήσεις!

— Καὶ ἡ διαθήκη σου; προδιέταξες κἀν τὰ χρέη σου; ἔξεπλήρωσες τὰ ψυχικά σου; ἔξηγόρησες τὰς ἀπείρους ἀνομίας σου;

— Σιωπή, παλιάνθρωποι! φωνάζει μὲ ἀγανάκτησιν ὁ ἀρχηγός. Στρεφόμενος δὲ πρὸς τὸν βορβόλακα ἔγὼ λέγει, εἰμαι φίλος σου· δέξου τὴν νουθεσίαν μου. Ὡς ἄνθρωπος τίμιος, ὁποῖος εἶσαι, μὴ καταδεχθῆς νὰ διαφεύγῃς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀββακούμ, ἀλλ' ἄνκαι ζωντανὸς ἀκόμη κατὰ τὴν δυστυχίαν, ὑπόβαλε, ὅτι ἀπέθανες, καὶ ὑποχώρησέ μας θεληματικῶς τὸ ἥμισυ τῶν δουκάτων σου. Ἡ προᾶξις αὐτὴ θὰ σὲ τιμήσῃ ὅσον σὲ ἐτημήσαμεν καὶ ἡμεῖς οὗτοί. Πότε καμπάνα χριστιανικὴ ἐθροήνησεν ἀβαπίστου θάνατον; Καὶ ὅμως ἡ Κουμπαγιῶτα ἐξεμώρανε τὴν χώραν ὅλην, κρούσασα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς σου καμπάνας μεγάλας καὶ μικράς. Τὸ εὖεργέτημα ἐπικαλεῖται ἀντιμισθίαν... πλήρωσε μὲ τὰ καλά, καὶ ὁ θεὸς θέλει σοῦ τ' ἀνταποδοῖσει μὲ τὸν ἀνατοκισμόν!

— Ἐκλείσαμεν τὰ ἐργαστήρια, προσέειπεν ὁ ὑπασπιστής, ἀφήκαμεν τὰ ἐργαλεῖά μας ἔχασαμεν ἐπὶ νομῆ σου τὸ ψομί μας, ἠφανήσαμεν τὰς οἰκογενείας μας. Θέλομεν ἀποζημιώσιν!

— Δὲν εἶσαι ἀφ' ἐτέρου σύ, ἄλλος τις ἐφώνησεν, ὅστις μᾶς ἔφερες τὴν δυσετηρίαν, τὸ θανατικόν, τὸν πόλεμον καὶ τὸν θολὸν κύκλον τοῦ φεγγαρίου;

— Θὰ ἐκρουνίζετο ἀπὸ τὴν σκέπτῃν τοῦ ἁγίου Χαράλαμπου ὁ μακαρίτης μου, ἂν δὲ τὸν εἶχον βασκανίσει τὰ συνεστριμμένα καὶ διαβολικά σου σύνορα;

— Καὶ τὴν δαμαλίδα μου, τραγοπώγων; Τὶ μοῦ τὴν ἐσκότιωσεν ὡς κεραυνός, παρὰ τὸ κόκκινον στυππεῖον τῆς γενειάδος σου;

— Ναί, τὸ κακόν σου ἴματι μοῦ ἐξενίτευσεν τὸν Ρενάτον μου, αὐτό, μὰ τοὺς ἁγίους Ἀναργύρους, μοῦ ἀπαλλοτριώνει τώρα καὶ τὸν λοχίαν! προσέειπε μία τις τῶν φαυλοβίων.

— Ἀφωρεσμένε!

— Μαγαρισμένε!

— Θεοκατάρτατε!

— Θάνατος εἰς τὸν ἀντίχριστον!

— Θάνατος εἰς τὸν ἄπιστον, εἰς τὸν κακοῦργον, εἰς τὸν...! ἀναβοοῦσιν ἑτερολοίδωρα χίλια στόματα.

— Ἡ Κουμπαγιῶτα ζητεῖ τὴν ζωήν σου παμψηφεῖ—λέγει πρὸς τὸν ἑβραῖον ὁ ἑτερείδρχης, Ἀγριώγατος τὸ παρωνύμιον. Λυποῦμαι· ἀλλ' ἀφ' οὗ δὲν ἀπέθανες ἀπὸ φλογίαν, πῶς θὰ ἱκανοποιηθῶν οἱ κληροδόχοι σου; Λάβε ὑπομονήν, καὶ σχάσε!

Ἄμ' ἔπος, ἄμ' ἔργον. Οἱ μὲν δράττουσι τὰ δίκαια τοῦ ἀκυρῶνος, οἱ δὲ ἀνασπῶσι τοὺς πασάλους τῆς φράκτης, ἄλλοι δ' ἄλλοθεν ἀρπάξουσι πᾶν τὸ προστυχόν, οὐδεὶς ὁ μὴ σπύδων εἰς τὴν ἔφοδον. Χαλοὶ ἀναδυνοῦσι τὰς βακτηρίας, παράλυτοι τὰς πατερίτσας, ἀνάπηροι περιστροβοῦσι τὰ ρόπαλα, ἐνῶ σμῆνος ἀνήβων καὶ ρυπαρῶν μωθῶνων συναθροίζει πέτρας, χάλυκας, λιθάρια.

Ἔως οὗτο μὲν οἱ στρατιῶται τῆς πείνης, τῆς ὀκνηρίας, τῆς μισαλοδοξίας, τῆς ἀρπαγῆς— νέφος κωνώπων ἀπὸ τὰ καθάρματα τῆς μεσαιωνικῆς Ριθύμνης ἐκκολαφθὲν— ἕως οὗ ἠρέκεσθησαν εἰς ἐνοχοποιήσεις, καὶ ὕβρεις, καὶ μεμψιμοιρίας, διὰ μόνου τοῦ στόματος ἀποπνεύσαντες τὴν ἀδημονίαν των, ὁ δυστυχῆς Βαρούχ, ἥδη πρὸ πολλοῦ καθωπλισμένος μὲ ἰώβιον ἀνωχῆν, ὑπέμεινε καρτερικῶς τὴν χειμαρῶδη ἐκβολὴν τῶν προπηλακίσεων, ἔτοιμος, χρεῖας τυχούσης, νὰ προσπέσῃ καὶ γονυπετῆς, μήπως μὲ τὴν ταπεινώσιν ἐπετύγχανεν εἰς τὸν ἔρημον ἐκείνον τόπον καὶ ἐν ἀπογνώσει ἄλλης πυνδρομῆς, νὰ κατανύξῃ τὰς καρδίας τῶν ἐπιφόβων βιαστῶν τοῦ ἀσύλου του. Ἄλλ' ὅτε, θρασύτεροι γενόμενοι οἱ κακοῦργοι ἀπὸ τὴν ὑπομονὴν του παρεκυσάθησαν καὶ εἰς ἀκρότερα ἐπιχειρήματα, τότε δὴ ὁ κυψαύχην Ἰουδαῖος, συνεσθανθεὶς εἰς ἑαυτὸν τὸν πατέρα καὶ τὸ σύζυγον, ἀνωρθώθη εἰς ἀνάστημα γίγαντος, ἐμφορηθεὶς ἀπὸ θυμὸν λεαίνης, ἧς οἱ σκύμνοι περικυκλοῦνται ὑπὸ κυνηγῶν. Μὲ βλέμμα στροβιλῶδες, τεθηρωμένον μὲ κόμην ὁμοιάζουσαν εἰς νῶτα ὕστρουχος, μὲ γενειάδα φρύσουσαν καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους ἀναχωρεύουσαν τρομακτικῶς, ἀρπάζει δι' ἀνδροπηδήματος τὴν μάχαιραν, μὲ τὴν ὁποῖαν ἐλέπτυνε πρὸ ὀλίγου τοὺς πασάλους, δι' ἐτέρου δὲ πάλιν πηδήματος τετραγωνικῶς ἐμψυτευόμενος ἐπὶ τὴν οὐδὸν.

— Ἴσως ἐμπόρουν (κραυγάζει, ἀνακραδαίνων τὴν ἔνο πλον δε-

ξιάν) ἴσως ἠδυνάμην νὰ φράξω τὴν θύραν μου καὶ ἀπὸ τὸ ἀνώτερον παράθυρον νὰ γείνω ἀπρόσβλητος τῆς ἀνικανότητός σας θεωρός. Ὅχι· θέλω νὰ σᾶς βολίσω τὸ πτύσμα μου κατὰ πρόσωπον καὶ ἐκ τοῦ πλησίον. Ἐλάτε Σοδόμων καὶ Γομόρρων γενεὰ πόρνη καὶ μοιχαλὶς, μνηστήρες ἀγχόνης καὶ κατέργου, οἱ ἀντὶ γαζέτας σταυρώνοντες καθ' ἡμέραν ἓνα Ἰησοῦν, ἐλάτε τώρα, εἰς ἀνάμνησιν τοῦ σταυρωθέντος σας Ἐμμανουὴλ νὰ φάγετε σάρκας αἱμοραγούσης, νὰ πῖητε αἷμα τρυφερῶν βρεφῶν. Κοιιάσετε τώρα, βρωμερὰ περιτρίμματα, τέρατα οὐρανόθεν μὲ συκχαν, τηρὰ νοσήματα στιγματισμένα, σεῖς μαχαιροκλέπται, banditti κιβδηλοποιοὶ οἱ πορευόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν σας τὴν μὲν ἡμέραν πρὸς δοξολογίαν τῆς, τὴν δὲ νύκτα πρὸς σύλησιν τῆς· κοιιάσετε παράσιτοι τοῦ δείπνου σας τοῦ μυστικοῦ, ἀποστρεφόμενοι τὸν ἐν ἰδρωτὶ κερδαινόμενον ἄρτον, ἀντὶ τοῦ ψωμίσματος τῆς ἀνομίας καὶ τῆς ληστεύσεως. Ἐλάτε, κηφῆνες τοῦ μελησουργείου, γλυκασμένοι εἰς τὴν ὀκηνηρίαν, λύκοι κορεζόμενοι μόνον μὲ ἀρπαγμαίων νεφρούς, ἐλάτε, ἐὰν τὰ ὕπατα σας τὸ ἐπιτρέπουν, κοιιάσετε τώρα νὰ βιάσητε τὸ ἄσυλον μου, νὰ κρεουργήσητε τὰ τέκνα μου νὰ διακομίσητε τοὺς κόπους τῶν πατέρων μου καὶ τοὺς ἰδρωτάς τοὺς ἰδικοὺς μου! Μὰ τὴν πίστην μου (προστίθησιν ἐντρίβων μὲ τὴν πτέρναν εἰς τὸ κατώφλιον μανιώδη λακτισμὸν καὶ προκλητικὸν περιπολίζων τὸ βλέμμα ἐφ' ὄλον τὸν στρατὸν) οἱ μὲν δέκα πρῶτοι ἀπὸ σᾶς θὰ δαγκάσουν ὡς χοῖροι τὸ χῶμα τῶν ὑποδημάτων μου· ἐὰν δὲ ὁ ἐνδέκατος σωθῆ τὸ ὑπόθυρον τοῦτο δὲν θὰ τὸ περάσῃ εἰμὴ ποιούμενος γέφυραν τὸ πτώμα μου!

Κατὰ τὴν ροδόπνουν καὶ μελίρρυτον ταύτην προσλαλιὰν ἡ ἐκστρατεία τῶν ψωμοζητῶν ἐσταμάτησε κατάπληκτος ἀκριβῶς εἰς ἣν ἐν ὄρα μάχης περιέρεχεται στάσιν ἔφοδος ἱπικοῦ ὀτανέχθρικῆ κανονιοστοιχία ἀποκαλύπτεται ἐξ ἀπροόπτου. Μόλις τὸ θάρρος ἐπανεπόλασεν εἰς τοὺς ἐμπροσθύνους στοίχους τοῦ στρατοῦ.

— Ἄνδραιοὶ ὑπέρημαχοὶ τῆς ἐλευθερίας! λέγει προσφονῶν τὴν Κουμπαγιώταν ὁ Ἄγριότατος πάλαι ποτε αἰγιδοκλέπτης εἰς Πελοπόννησον. Θὰ ἀφήσωμεν ἀτιμώρητον τόσῃν αὐθάδειαν εἰς αἴσχος καὶ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἀπογόνων μας; Δὲν θὰ ἐφορμήσωμεν πανστρατιᾶ κατὰ τῶν ἀπίστων πρὸς δόξαν θρησκείας καὶ πατριδος;

Φίλοι καὶ ἀδελφοὶ, τὶ καρτερεῖτε; Κάμετε ὅλοι τὸν σταυρὸν σας ἐπικαλέσθητε τὸ ὄνομα τῆς ὑπερευλογημένης Μαρίας, τάξτε καὶ κανδύλιαν εἰς τὸν ὑμέτερον Παφνούτιον, μόλις δὲ σᾶς φωνάξω ἐμπρός, ὀρμήσατε! Ἐὰν κατὰ τύχην μὲ ἴδῃτε φεύγοντα, μὴ δειλιάσετε! θὰ εἶνε εὐστοχον στρατήγημα πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐφόδου (στρεφόμενος δὲ πρὸς τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του, βυρσοδέψην τινὰ καὶ κλεπταποδούχον), Παναγιώτη ἐρωτᾷ, ποθεῖς παιδί μου τὴν δόξαν, ποθεῖς τὸ καύχημα νὰ ἐμπήξῃς σὺ πρῶτιστος τὴν σημαίαν μας εἰς τὸ κατώφλιον;

— Ἄχ, στρατηγὲ, ἀποκρίνεται τὸ παλληκάριον, φοβοῦμαι καὶ ὀδοντόπονος μοῦ καταβαίνει! Κράζε τὸν κύρ Ἀθανάσην!

— Κύρ Ἀθανάση, ἀναλαμβάνεις σὺ τὴν τιμὴν αὐτὴν;

— Ὁχ, καπετάνε, ὁ κεφαλόπονος μὲ ξαναπαίανει, νά.... Κράζε τὸν Κουτσομύτην καλῆτερα.

— Δειλοὶ! Καλὰ ἐγνώρισεν ὁ ἔβραϊος τὴν ἀτολίαν σας. Ἐὰν εἶχε τόσῃν τολμῇ ἢ καρδίᾳ σας, ὄσῃν τρέφει καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν ἰσότητά, δὲν θὰ ἐλιμοκτονεῖτε σήμερον, ὡς ψαφαλέοι ποντικοὶ ἀπὸ τὸν αἴλουρον διεσκορπισμένοι, οὐδὲ θὰ ἐσκέπαζε τὴν γυμνότητά σας, ἢ ρακίην αὐτὴ στολὴ τῆς δουλείας, τῆς ἐκ πώσεως τῆς ἐσχάτης ἐξαχρειώσεως. Ἄρα δὲν ἔπλασεν ἴσους ὁ Παντοδύναμος ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; Ἄρα δὲν εἴμεθα ἐπὶ γῆς ὅλοι τέκνα τοῦ αὐτοῦ Πατρός; Ποῦ ἡ πατρικὴ διαθήκη, χάριν τῆς ὁποίας οἱ μὲν τῶν ἀδελφῶν θὰ νέμονται τὴν ἐπικάρπωσιν τοῦ ἐπιγείου παραδείσου ῥίπτοντες εἰς ἵππους, εἰς σκύλους, εἰς ἰέρακας τὰ περισσεύματα τῆς εἰσκομιδῆς, οἱ δὲ, καθάπερ Λάζαροι γυμνόποδες θὰ ἔρωσιν εἰς τὰς πτέρας τῶν σφετεριστῶν χαμπατουῦντες τὰς ψυχὰς τοῦ οἰκιακοῦ των ἄρτου, καὶ δεχόμενοι πρὸς πᾶσαν ἀπάντησιν λακτισματα; Ἄνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς εἰς τὸ φῶς τῶν δικαιομάτων σου, ἔπλισε τὸ μὲν στήθος μὲ ἀνδρείαν, τὴν δὲ δεξιὰν μὲ πῦρ καὶ μὲ σίδηρον. Ἄβελ ἀβέλτερε τῆς ἀντιθέου ἀποκληρώσεως, σὺ, ὁ ἐν ἀκιδεῖα καὶ ἀφροντισίᾳ ἐπιτρέψας πρὸς τὸν Κάιν τῆς ἀνηλικιότητός σου νὰ ἰδιοποιητῆ τὴν μερίδα τοῦ ἀμπελῶνος σου, τὴν δὲ πλεονεξίαν νὰ καθιερώνη μὲ βούλλας, μὲ ὑπογραφάς, μὲ κουρέλια, μὲ τόμους καὶ μὲ τομάρια, μὲ πᾶν ὅτι συγκροτεῖ τὴν ἀποκτίνωσιν τῆς ὑπάρξεώς

σου αὐτήν, τὴν ὁποίαν Νόμον ἀποκαλεῖ ἐμπαικτικῶς! Νόμοι, δικαστήρια, κυβέρνησις, ἀστρονομία....

— Περίγελως! φωνάζουν συρίζοντες, κοίζοντες, βιτραχίζοντες ἔνιοι τῶν ἀθιγγάνων τὰς ἀκολουθίας.

— Ὅχι, ὄχι, ἄς μεταχειρισθῶμεν λέξιν καταλληλοτέραν. Νόμος δηλοῖ λησάρχου θέλημα. Τί εἶνε ἡ δικαιοσύνη, ἣν ὁ εὐγενῆς ἀντί τοῦ ἀδικήματός του παραχωρεῖ; Πτέρνα ληστοῦ ἐπὶ λάρυγγος γεωργοῦ. Τί ἐλευθερία, τὴν ὁποῖον ἐγγυᾶται; Πρὸς αὐτὸν μὲν ἡ ἐξουσία τοῦ νὰ καταπίνῃ τὰ κόλυβα τοῦ δίσκου μέχρι τελευταίου κόκκου, πρὸς σέ δὲ ἡ ἐξουσία τοῦ νὰ χάσκησιν καὶ νὰ τὸν κυττάξῃς χάπιοντα. Ἐλευθερία! Χαρισμά σου! Τί νὰ σοῦ τὴν κἀνω ἀφέντη μου; Ἐπαρε ὀπίσω τὴν ἐλευθερίαν σου, ἔπαρε τοὺς δικαστὰς σου, συνέπαρε καὶ νόμους σου, καὶ ἀστρονομίας, καὶ συντραύματα, καὶ ὅλα μαζί τῆς κλεφτουρίας σου τὰ καλαμπαλίκια, ἀντί δ' αὐτῶν, καλὲ μοῦ ἄρχοντα, καταξιώσέ με μὲ τὸ θεοσύστατον, μὲ τὸ προπατορικόν, καὶ ἀδαμικὸν δικαίωμα τῆς ἰσομοιρίας! Χάρισμα σου καὶ οἱ τίτλοι. Δὲν ζητῶ ἄλλο εἶμαι ἀπὸ σέ ὀλιγαρκέστερος. — Πόσα σπήττια ἔχεις ἀφέντη; Δύο — καλὴ ἀρχή· ἓνα σύ, καὶ ἓνα ἐγώ. — Ἄλλ' ἤδη τὸ μικρότερον ἐδόθη προῖκα πρὸς τὴν Ρεγγίαν μου. — Δὲν βλάπτει, Κόντε μου ἡ Ρεγγίνα σου ἄς μαγειρεύσῃ τὴν κουρκούτην εἰς τὸν αὐτὸν τετσερὲν μὲ τὴν Γεωργούλαν μου. Ἐμπρὸς πόσα φλωρία σοῦ ἀποδίδουν τ' ἀμπέλια, οἱ ἐλαιῶνες, τὰ χωράφια; — Κατὰ τὴν εἰσοδείαν ὡς χίλια φλωρία, ἄς ὑποθέσωμεν. — Ἄγιος ὁ θεός! σοῦ ἀφίνω τὰ ἑκατόν, εἶσαι εὐχαριστημένος; — Τὰ ἑκατὸν μόνα ἐγώ, σὺ δὲ τά... — Τὰ ἑννεακόσια καὶ πρὸς χάριν σου λησμονεῖς τὰ καθηστεροῦντα τόσων αἰῶνων; Ἐμπρὸς καὶ ὁ μισθός; πόσα σου φρώνεις, ἐκλαμπρότατε, ἀπὸ τὸν μισθόν; — ὡς πεντακόσια — Ἐπειδὴ βαρύνομαι ν' ἀναιβοκαταιβαίνω κλίμακας, νὰ φιλῶ ἄπλυτα χέρια, νὰ κρεμῶ εἰς τὰ ὀπίσθια μου τὰς χελιδώνας σας, στέργω νὰ σοῦ ἀφίσω ἀπὸ τὸν μισθὸν τὸ ἥμισυ· εἶμαι γενναῖος. — Ἴδού, ἀναισθητοὶ Ρεθυμιῶται, ἰδοὺ ἀπάνω κάτω πῶ διανέμεται ἡ δικαιοσύνη! Ἴδου πῶς ὁ νόμος γίνεται νόμος ἰσχύων διὰ ὄλους, ὄχι διὰ τοὺς ὀλίγους, νόμος τὴν ὀρνιθόσηταν τῆς κρεωφάγου κόπτων καὶ μοιράζων ἐπικτικῶς, ἐπὶ τὸ ἀδελφικώτερον! Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον! Δημήτηρ (προστίθῃσιν ὁ ἀρχηγός, ἀπο-

τεινόμενος πρὸς τινα βραχῶν), σὺ ὁ ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη τιμήσας τοὺς μπάγκους τοῦ κατέργου· σὺ Δημητράκη τοῦ Φρακτοπήδη, ὁ δραπετεύσας ἐπτάκις ἀπὸ τὰς φυλακὰς· σὺ ἄλλε Δημητράκη τοῦ Πειναίου, τέκνον τῆς φιλελευθερίας ἀκαταγώνιστον· σὺ ἀτρόμητε Δημητράκαρη, ἐπὶ δεκαετιανδρὴν λαμπρύνασεῖς τὴν γῆν τῆς Σπάρτης τὴν ἔντιμον τέχνην τοῦ ληστοῦ δεῦτε, ἀδελφοί, σπεύσατε ἐπὶ τὴν ἔφοδον τοῦ καττωφλίου, μόλις δώσω τὴν διαταγὴν ἐγώ! Καὶ σὺ ἀπ' αὐτοῦ κάτω Θουκυδίδη τοῦ ψειρῆ, ὁμώνυμε ἐνός πολλοῦ καὶ μεγάλου Πρωτοκλέφτου τῶν παλαιῶν μας! σεῖς αὐτοῦ πέρα Λεωνίδη, καὶ Κίμων, σὺ Πλάτων τῆς Κατορροίλλαινας, ἔαν, μνήμονες τῆς τρισενδόξου τῶν προγόνων σας ληστοπειρατείας δὲν φιλοτιμεισθε διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἀδικουμένης πτωχολογίας τοῦλάχιστον δὲν ἀναλογίσεσθε, ὅτι σκυλεύοντος τὸ ταμεῖον τοῦ Ἰσραηλίτου, θὰ μεθοκοπήσωμεν ἀπόψε εἰς τὴν τμήν τοῦ Παφνουτίου μας; Δεῦτε ἀδελφοί, δεῦτε εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Πάσχα! Νηστεύσαντες καὶ μὴ νυστεύσαντες ἐφράνθητε σήμερον!

— Brigante! ἐκφωνεῖ ἀπὸ τὴν ἀκρόπολιν τοῦ καττωφλίου ὁ Ἰσραηλίτης, χάνων ἐπὶ τῇ τελευταίᾳ παρακελεύσει τὴν ὑπομονήν. Παρὰ νὰ διδάσκησιν τοὺς συγκακούργους σου, ὅτι ἡ σιταποθήκη τοῦ φιλοπόνου μύρμηκος εἶναι θεθιμμένη θεοθεν εἰς χρῆσιν καὶ κατάχρησιν τοῦ φυγοπόνου τέτιγος, τί δὲν παρέχεις δεῖγμα τῆς εὐτολμίας σου σπεύδων πρῶτος ἀπάντων νὰ μετρήσῃς πόσων δακτύλων μῆκος ἔχει τὸ στόμα τῆς μαχαίρας μου;

— Κερρ..... ἀποκρύνεται ὁ μεγαλόσωμος καὶ αἰθιοπειδῆς στρατάρχης ἐπικαρυκεύω τὸ προσφόνημα μὲ ἓν νεῦμα τῶν πυγμῶν ἀθυσάριστον εἰς τὰ λεξικά. Τίς τῶν δύο εἶναι βρυγάντης κυνδινωδέστερος, αὐτὸς, ὅστις ἀποκτᾷ ταμεῖον σιδηροῦν καὶ ἀψευδοκλειδωτὸν ἵνα ἐνεπισωρεύῃ εἰς χρυσοὺς κυλίνδρους ἀκοινοφελεῖς τὰ χίλια δύο βασανηστήρια τῆς πτωχολογίας, ἢ ὁ θητικὸς ὅστις ἔχων μὲν κάματον ἐργάζεται μὴ ἔχων δέ, ἀναγκάζεται νὰ καλημερήσῃ τὸ ταμεῖον τοῦ τοκογλύφου; ἐφιλοπόνησαν οἱ πατέρες σου! Ἦγον καὶ ἔφερον, εἶπέ καλλήτερα. Ἡ ἰδιοκτησία εἶναι κλοπή. Οἱ πατέρες τῆς Πλουσιώτητος σου ἐφιλοπόνησαν ἀπὸ πενήντα, ἐφιλοπόνησαν ἀπὸ ἑκατὸν, διακοσίων ἑτῶν καὶ ἐδῶ... Ἄς εἶναι. Ἄλλ' οἱ πατέρες οἱ ἰδικοὶ μας πτωχοπνίκτα οἱ ἰδικοὶ

μας πατέρες καμπουριάζουν σκάπτοντες τὴν χέρσον ἀπ' ἧς στιγμῆς ὁ μὲν σατανᾶς εἶπε γεννηθήτω φῶς διὰ τοὺς ὀλίγους ὁ δὲ θεὸς εἶπε γεννηθήτω νῦξ διὰ τοὺς πολλοὺς... Παιδιὰ! (προσθέτει, στρεφόμενος πρὸς τὸν ὄχλον μεγαλοφωνότερα). Λάβετε, φάγετε τὸ ταμειὸν τοῦ ἐγωῖστοῦ αὐτοῦ, ἀλλ' ἄφετε σῶαν τὴν ζωὴν του. Ὅταν δὲν θάξῃ πλέον ὁ παληάνθρωπος μίαν γαζέταν· ὅταν θὰ ζητῇ ἐργασίαν καὶ ἐργασίαν δὲν θὰ εὐρίσκῃ ποῦ ποτὲ ὅταν ἀμηχανήσῃ πλέον πῶς νὰ θρέψῃ τὰ σκασμένα του θέλω μὰ τοὺς ἀγίους Δέκα, νὰ γνωρίσω ἂν δὲν θὰ ὁμολογήσῃ τότε καὶ αὐτὸς τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν φρονημάτων μας ἢ δὲν θὰ συνεκστρατεύσῃ ἐνίοτε καὶ μαζὺ μας πρὸς ἐκπόρθῃσιν ἄλλου τινὸς πολυταλάντου ἐγωῖστοῦ. — Ἐμπρὸς λοιπὸν, παιδιὰ τὸν σταυρὸν σας, καὶ εἰς τὴν ἔφοδον.

Οὐδεὶς ὑπήκουσεν. Οἱ μὲν ἐπροφασίσθησαν κοιλόπονον, ἢ σκοτοδίνην οἱ δὲ διεδήλωσαν ὀλίγωσιν, λαιμόπονον, τέτανον, καντοίας δισδιαθεσίας

— Ὑπάγετε ὅλοι εἰς τὰ συντρίματα διαβόλου υἱοὶ! φωνάζει ὁ Τόμαρος μὲ τὰ δέκα δάκτυλα ἐναλλάσων τέσσαρας μούντζας κατὰ τῆς Κουμπαγιώτας... Μεταβαίνων δὲ εἰς αὐτοσχέδιον τινα συλλογισμόν.

— Ἐβάλετε λάδι εἰς τὰ κανδήλια σας; ἐρωτᾷ

— Ναὶ ἀπήντησαν οἱ πλείονες.

— Μὴ κανεὶς ἀπὸ σᾶς ἐμόλυνε τὸ τετραδοπαράσκευον;

Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς φυλάξῃ! ἀποκρίνονται φρίττοντες καὶ ἀποτροπιαζόμενοι οἱ εὐσεβέστατοι Κουμπαγιῶται.

— Ἀστραποβροντὴ καὶ στάκτη! ὑπολαμβάνει ἀφροκοπῶν ἐξ ὀργῆς ὁ Ἀγιοτάτος. Τὰ ἔχετε τὰ φυλακτῆρια εἰς τὸν λαιμόν;

— Τὰ ἀφίσαμε εἰς τὰ εἰκονίσματα.

— Αἶ, τὴν ἐπάθαμεν Χιώτικην, λοιπὸν; ἐχάσαμεν τὸ ἡμεροκάματον ἀνωφελῶς, ἐτίψαμεν ματαίως τὰ ὑποδήματα.

— Ἐχάσαμεν τὸ ἡμεροκάματον! Καὶ διατὶ δά; Ποία ἀπὸ τὰς Παναγίας μᾶς κατατρέχει, ποῖος κακοήθης ἄγιος μᾶς ἐπιβουλεύεται διὰ νὰ ἐπιστρέψωμεν ἀδειανοί, ὡς ἤλθομεν; ἐρωτῶσιν εἰς φράσιν διάφορον ἑκατὸν στόματα.

— Ἀνάξιο λαμπροτέρας τύχης! φωνάζει ὁ Τόμαρος μεμψι-

μοιρῶν. Δὲν τὸ βλέπετε; Εἰσθε καὶ σήμερον πάλιν βασκανισμένοι!

— Ἐπέραινε τὴν μεμψιμοιρίαν ὁ στρατηγός, ὅτε ἑκατὸν ἰππεῖς ἐνεμφανίζοντο ὡς ἐκ θαύματος ἐπὶ σκηνῆς, κατεπειγόντως εἰς Βουνόφρυδον ἐξαπαστελλόμενοι μεσιτεύσει τῆς ἐν Ριθύμνῃ Ἐβραϊκῆς. Ὁ μοίραρχος Κ. Μασσούλας ἐτύγχανεν ἄνθρωπος δραστήριος. Μόλις ἐπιφθάσας διέταξε πρὸς τὴν μοίραν του ἔφοδον κατὰ τοῦ ὀχλαγωγίου· οἱ δὲ ἰππεῖς σύραντες τὰς ρομφαίας καὶ ὀρμίσαντες ἐπὶ τῶν πεζῶν ἄλλους μὲν κατέβαλον, ἄλλους δ' ἐπάταξαν διὰ τοῦ πλάτους τοῦ ὄπλου τοὺς δὲ πλείστους ἔτρεψαν εἰς φυγὴν. Οἱ χωλοὶ οἱ παράλυτοι οἱ ἐλεφαντιῶντες καὶ τινες γραῖαι, μὴ ἐπιτυχόντες ὡς οἱ ἄλλοι νὰ κτυπίσωσι τὰς πτέρνας εἰς τοὺς νεφροὺς ἀπέτισαν καθεὶς αὐτῶν ἔρανον ἀντὶ δεκαπέντε. Εἰς μάτην οἱ τυπτόμενοι ἐγόγγυζον αἰτούμενοι συγγνωμοσύνην ὑποσχόμενοι νὰ μὴ ἐπανέλθωσιν εἰς Βουνόφρυδον ἕως θανάτου· εἰς μάτην, σπεύσας ἐπὶ τόπῳ ὁ Βαροῦχ, ἰκέτευσε τὸν μοίραρχον νὰ ἀναστείλῃ τὴν κακοποίησιν, παρατηρῶν ἐμπαρόδως, ὅτι, καὶ χωρὶς ἔτι τῆς στρατιωτικῆς ἐπικουρίας, ὅτι καὶ μόνος του ἤθελε σωφρονίσει τὸν συρφετόν. Αἱ ἐκατέρωθεν ἰκεσίαι ἀπέβησαν ἀναποτέλεστοι, οὐδεὶς λόγος ἴσχυσε νὰ μετριᾷσῃ τὸν ἀφηνιάζοντα ζῆλον τῆς χωροφυλακῆς. Ὅπωςδὴποτε, ὁ Βαροῦχ, εὐγνωμονήσας μετὰ τὴν νίκην εἰς τοσαύτην προθυμίαν, προσέφερεν οἶνον, καὶ γλυκίσματα· ἀλλ' ἐν τῷ δεχθῆναι τὰ εὐχαριστήρια ἤκουσε τοὺς ἰππεῖς ἀποδίδοντας ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ἀνδρείαν των τὴν σωτηρίαν τῆς οἰκογενείας. Τότε πρῶτον ὁ Ἐβραῖος ἐνόησεν, ὅτι ἐν τῇ προσδοκίᾳ ἄλλου τινὸς φαγήματος λαμπροτέρου, οἱ στρατιῶται δὲν ὑπελόγιζον τὰ παξιμάδια ἢ ὡς ἀπλοῦν πρόγευμα. Τῷ ὄντι· ἕκαστος τῶν χωροφυλάκων ἀπήτησεν ἀμοιβὴν πέντε φλωριῶν, πλὴν τῆς φυάλῃς (Bottigpia), ἰσοδυναμούσης εἰς δουκάτον ὁ δὲ μοίραρχος Κ. Μασσούλας ἀναξιοματικῶς, τὸ ἀξιόχρεων τοῦ ὁποίου ἐτήκετο ἀπὸ τοσαῦτα φθισικὰ φυμάτια ὅσας τρύπος ἔχει κόσκινον, ὁ Κ. Μασσούλας ἀπήτησε εἴκοσι μὲν φλωρία εἰς ἀνταμοιβὴν, ἑκατὸν δ' ἕτερα ὑπὸ πρόσχημα δανείου.

Τὶ νὰ γένη; Ἀνάγκη οὐδὲ Θεοὶ μάχονται. Ὁ Βαροῦχ ἐπέισθη

ὅτι εὐκολώτερον ἀπαλάττεται τις ἐνίοτε ἀπὸ χιλίους ληστὰς ἢ ἀπὸ ἑκατὸν καθὼ δὲ ἄνθρωπος γνωστικός καὶ φρόνιμος, ἐπλήρωσε τὰ λύτρα εἰς ἑπτακόσια φλωρία, ὑποσχεθεὶς ἐπὶ πλέον καὶ νὰ καθείρξῃ ἐντὸς τοῦ ἔρκους τῶν ὀδόντων τὸν ὑποστάντα ἐκλεπισμόν.

Ἄλλὰ δὲν ἔληξαν ἐνταῦθα τὰ παθήματα του ἐπέπρωτο ὀλίγον ἔπειτα νὰ ἐπιφέρωσιν εἰς τὴν κατάστασιν του τραῦμα δισκατούλωτον ἢ λεηλασία καὶ ἡ πυρπόλησις τῆς Ριθύμης, συμφορὰ, ἐπισκήψασα τὸ ἔαρ τοῦ 1571, συνεπεῖα ἀποβάσεως τῶν ὀθωμανῶν. Ἐκ τῆς καταστροφῆς ἐκείνης ὁ Μωϋσῆς, ὡς σχεδὸν οἱ πλείονες τῶν ἐγκατοίκων ἐξήρχοντο μηδενὸς ἄλλου κάτοχος ἢ τῶν ὅσα ἔφερον ἐπ' αὐτοῦ, δηλονότι ὀλίγα χρήματα καὶ τὰ ἱμάτια. Μέγιστον βεβαίως προσενέπιπε τὸ δυστήσχημα ὅχι ὅμως καὶ ἐσχάτης ἀπογνώσεως ἄξιον, οὐδ' ἀνεπανόρθωτον ὅλως διόλου. Ὁ Βαροῦχ ἀνέθετο τὴν ἐλπίδα εἰς δύο οἴκους καὶ εἰς μίαν ἔπαυλιν ἀγαθὰ κείμενα ἐν Χανίοις, ἅπερ παρὰ γνώμην ἢ μᾶλλον ἐξ ἀνάγκης εἶχε ποτε βιασθῆ ὑπὸ δυστροποῦντος ὀφειλέτου νὰ παραδεχθῆ. Ἄλλ' ἐν τῇ πρόσκοιμα τὸν περιετρόμαζεν ἡ κυριότης ὑπῆρχεν ἀνεξακρίβωτος. Ἐνεκα τοῦ νόμου, τοῦ ἀπαγορεύοντος τοῖς ἔβραίοις τὴν κτήσιν ἀκινήτου περιουσίας τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ διετέλουν, ἐπικειμένης πλειστηριάσεως, ἐγγεγραμμένα εἰς τὸ δημόσιον κατάστιχον ὑπὸ τὸ ὄνομα καὶ τὴν προσποιητὴν κυριότητα τιμίου τινὸς ἀνταποκριτοῦ, Ἐλβετοῦ τὸ γένος. Κατὰ πρόσθετον ἀτύχημα ὁ Ἐλβετὸς ἀπεβίου μικρὸν πρὸ τῆς καταστροφῆς Ριθύμης καὶ πρὶν ὁ πλειστηριασμός διαπραχθῆ τῆς δὲ ἑταιρείας διαλυομένης οἱ κληρονόμοι τοῦ ἀνταποκριτοῦ, ἤδη ἔτοιμοι εἰς ἀπόπλουν, ἐτάχυνον νὰ δηλοποιήσωσι τῷ Βαροῦχ, ὅτι, εἰ καὶ δυσχεροῦνται ἢ θέλων ἢ ἀπαλλάχθῃσι τῆς ἐμπιστευτικῆς παρακαταθήκης ὅσον τάχος, Ἐπὶ δυσπετήματι οὕτως ἀκανθώδει ὁ Μωϋσῆς ἔσπευσεν εἰς Χανία πανέστιος τε καὶ φερέοικος. Ἄλλ' ἔγνω ὁ ἄθλιος ἐκ προοιμίων, ὅτι γόργειον δίλημμα ἀνορθοῦτο ἐνώπιον αὐτοῦ ἢ ὁ ἰδιοκτῆτης ὁ πραγματικὸς ἀπεκαλύπτετο, ἐν δὲ τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ κυβέρνησις ἐξιδιάζετο τὰ ἀγαθὰ, καθὼ ἀδέσποτα (res nullius), ἢ ὅτι ὁ ἰδιοκτῆτης διέμενεν ἔτι ὑποκεκρυμμένος, τότε δὲ πάλιν τὰ κτήματα ἐν τῇ ἀπαρνήσει καὶ τῇ ἀποδημίσει τοῦ ἑτερόχθονος Ἐλβετοῦ, θὰ περιήρχοντο ὡσαύτως εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου.

τητα τοῦ δημοσίου.

Εἰς καὶ μόνος δικηγόρος διεξήγαγε τότε τὰς δίκας ἐν Χανίοις οἱ ἀρχοντορωμαῖοι αἰνιττόμενοι τὸ στρεψιδίκον καὶ ραδιοῦργον τοῦ ἡθους αὐτοῦ, παρεγραμμάτιζον τὸ ἐπάγγελμα του Ἄννοκατο εἰς Ἀνωκάτω. Τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑποθέσεως τοῦ Βαροῦχ ἀνεδέχθη συνήγορος τοιοῦτος, τύπος ἄλλως τε τοῦ ἐν παντί τόπῳ καὶ χρόνῳ ἀναβρώσκοντος τὴν πόλιν καρκίνου αὐτοῦ, ὅστις ὀνομάζεται δικηβόρος. Ὁ Ἄνωκάτως δὲν κατέβαλε μελέτην ἐντονον, οὐδέ διέτεινεν ὄλα τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς ἐπιστήμης τὰ ἐπινοήματα ὧν ὑπέρπλεος ἐτύγγανεν ὁ εὐρεσίτεχος ἐγκέφαλος του, ὅπως ἐν τῷ διαστήματι ὀκτῶ μηνῶν μετοχετεύσῃ εἰς τὸ ἴδιον βαλάντιον τὰ ἔσχατα ἀπολυπάδια τῆς χρηματικῆς περιουσίας τοῦ πελάτου. Ὁ τάλας Μωϋσῆς ἀπεστερήθη καὶ τῶν τελευταίων πόρων. Ἀφοῦ δις καὶ τρις κατέφυγεν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ ἐν Χανίοις Ραββῆ, ἀφοῦ ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ὀμοθρήσκους ἐδανείσθη ἐπ' ἀναβολῆ καὶ δὲν ἐπλήρωσεν τὰ ὀφειλόμενα ἐξημερώθη μιὰν αὐγὴν χειμῶνος πρόσωπον κατὰ πρόσωπον ἐνώπιον τῆς ἐκπάλου ἀνάγκης ἐκείνης, ἥτις πρὸς τὸν πτωχεύοντα δακτυλοδεικτεῖ ἐνθεν μὲν τὴν ἀφθονίαν καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ληξάσης εὐδαιμονίας, ἐκείθεν δὲ τὴν ἄβυσσον τῆς ὑστερήσεως. Πληκτικῆ ἀπεκαλύφθη τὴν πρωτὴν αὐτὴν ἡ θεὰ τοῦ οἰκοκυράτου του. Ἀποπεμφθεὶς πρὸ ἑβδομάδων παρὰ τοῦ οἰκοδεσπότου ἔνεκα καθυστερήσεως ἐνοικίων εἶχε μετακομίσει τὰ εὐάριθμα ἔπιπλα καὶ τὴν οἰκογένειαν εἰς τινὰ χαμηλὸν οἰκίσκον, κείμενον ἐκτὸς τῆς πόλης. Χιῶν ἐκάλυπτε τοὺς περικειμένους λόφους ἄν καὶ λαμπρότερος τοῦ συνήθους ἔστιλβεν ὁ ἥλιος εἰς τὸν οὐρανόν.

Οἱ μὲν καπνοδόχοι τῶν γειτόνων ἤρχιζον ἤδη εἰσελαύνοντες ἐντὸς τῆς κατοικίας τῶν ἀποροτέρων τὰ μοσχοβολήματα τοῦ μαγειρεύματος, ἀλλ' ὁ καπνοδόχος τοῦ ξένου καὶ ἀγνωστος Ἰσραηλίτου εἶχε ἀπὸ δύο ἡμερῶν παύσει νὰ ἀνέλξῃ τὴν ἀναπνοὴν μόνῃ ἢ στακτῇ—ἐτέρα θλιβερὰ ἀνάμνησις—ἀπέμενε ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἐστίας εἰς σωρευματίου σχῆμα. Αἱ τέσσαρες τελευταῖαι γασέται εἶχον δαπανηθῆ τὴν προτεράϊαν εἰς ὦνησιν διπυρίτου καὶ ταριχευτῆς μαινίδος, προμήθεια πενιχρά, ἥτις, σὺν τοῖς ἄλλοις ἔλλειπῶς ἔνεκα τῆς σιτοδείας ζυγισθεῖσα, ἐπήρκεσε

μόλις εἰς ἀπονήστευσιν τῶν βροφῶν. Τὰ βρέφη ἔρχονται εἰς τὸν κόσμον μὲ τὴν ἔμφυτον ἐπιθυμίαν τῆς εὐζωΐας νοστιμούνται μὲν μὲ τρυφήν ἐπικούριον τὰς ἡδονὰς ὑπερέτρας θέσεως, τὴν πειθῶ τῆς ἐνδεΐας δὲν τὴν ἐνοῦσι. Μόνοι οἱ ἐνδεεῖς γεννήτορες εἶναι ὠρισμένοι νὰ συναισθάνωνται εἰς τὸν λαιμὸν αὐτῶν τὸν διπλοῦν βρόχον τῶν παίδων καὶ τὸν ἰδικόν των. Ἦδη ὁ στόμαχος τῶν μικρῶν Βαροῦχ—μύλος ἀκάματος—ἠγείροτο εἰς ἀνταρσίαν ἀπὸ τῆς χθῆς. Ἡ πείνα δὲν ἀφίνει τὰ τέκνα νὰ κοιμηθῶσιν, ἡ δὲ ἔλλειψις λύχνου συνεπλήρου τὴν ἐξαγρύπνησιν. Μόλις ἀπὸ τὰ χάσματα τῆς εἰσόδου ἐπεφάνη τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, τὰ τέσσαρα παιδιά ὧν τρία ἄρρενα καὶ ἓν θήλυ, ἐτόνισαν τοιαύτην συμφωνίαν γογγυσμῶν οἷαν ὑποσχέσεις, ἀδολογήματα, παρηγορία τῶν γονέων ἐπειράθησαν παταίως νὰ κατασυσγάσωσι. Τὸ μὲν ἐφώναζε ἀπ' ἐδῶ θέλω φωμί ἡ δὲ θέλῃσις του κατεσπάρατε μὲ μαχαίρας κόψιν τὰ ἐντόσθια τοῦ πατρὸς τὸ δὲ ἐκλαυθιμῆρει ἀπ' ἐκεῖ Θέλω κουλοῦρι, καὶ ἡ αἴτησις του ἀπέσπα ἀπὸ τὰ βλέφαρα τῆς μητρὸς κρουνὸν δακρῶν διαρρέοντα τὰς μεραραμένας τῆς παρείας, καὶ καταβρέχοντα τὸ προσκέφαλον. Ὁ ἐκπτωτος τραπεζίτης, ὁ τεθλιμμένος σύζυγος δὲν ἔκλαιε. Τὸ ὑπερβολικὸν τῆς λύπης σταματᾷ τὴν ἔκκρισιν τῶν δακρῶν, ὡς προκαλεῖ αὐτὴν ἡ ἄκρα χαρά. Ἡ ἡγεμονία τῆς ἀγωνιώσης καρδίας εἶχε διαλύσει καὶ τὴν πείναν εἰς τὰ σπλάχνα του καὶ τὸν ροῦν τῶν ἀνακουφιστικῶν δακρῶν εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του.

Ἡ πρωΐα παρῆλθεν ἐν ἡγήσει, ἐν αἰστία δὲ καὶ ἡ μεσημβρία παρῶχετο. Μᾶλλον ἐλπιστικὴ ἢ προκειμένη ἐσπέρα δὲν προενδεικνύετο. Οἱ γείτονες εἶχον ἤδη παρατηρήσει τὸν ὄκνον τοῦ καπνοδόχου, καὶ ὑπεμαντεύοντο τὸ αἴτιον· ἀλλ' ἀντὶ νὰ οἰκτιρώσῃ τὴν ἀπορίαν τοῦ πλησίου ἠρῶσθησαν ἐξ αὐτῆς θέμα εἰς παντεία καὶ παράτολμα κακολογήματα. Ἐν τούτοις ὁ Μωϋσῆς χειμεριῶν ἱματίων καὶ καυσήμου ξυλίας ἔστειρημένος, ἐρρίγου ὑπὸ τὴν δριμύτητα τοῦ ψύχους. Ἐνῶ δὲ ἡ θρηνοδία τῶν μειρακιδίων προσέβαινεν ἐπιτεινομένη καὶ εἰς δξύτητα καὶ εἰς διάρκειαν ἐνῶ ἡ μήτηρ, προσκολλῶσα τὸν νε-

ογέννητον εἰς τὰ στήθη, μάτην συνέθλιβε τὸν ἤδη στειρεύοντα μαστὸν αὐτὸς σκυθρωπῶς τὴν ὄψιν, κατακίτρινος τὴν χροιάν βεβαρυμένος τὴν ἀναροτάτην ὑπαρξιν καὶ ὅμως ὡς ἄλλος Προμηθεὺς εἰς τὴν ὑπαρξιν αὐτὴν ἀναπαλλάκτως ἐγκαθηλωμένος ἔστεκε παρὰ τὴν εἴσοδον, ἐπερείδων ἐπὶ τῶν παλαμῶν τὴν κεφαλὴν, καὶ ἀπολελιθωμένους τηρῶν τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὴν ἀπέναντι ἐλαίαν, οἱ κλώνες τῆς ὁποίας ἐκλυδωνίζοντο καὶ ἐπεφυλλίζοντο ὡς αὐτοὶ, ἀπὸ τὴν πλεονεκτικὴν καταφορὰν τοῦ ἀνέμου.

Ἦσαν προοίμια ἠλιθιάσεως; Βέβαιον ὅτι εἰς τὴν ἀνίλωσιν τῆς διανοητικῆς ζωτικότητός του, ἡ ἀργία συνετέλει ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν συνιάθησιν τῆς καταπτώσεως. Ποῖον γένος τῆ οἰκουμένη φιλοπονώτερον τοῦ ἐβραϊκοῦ; Ἄφειλε πρὸς τὸν ἐβραῖον τὴν ἐργασίαν! ἐὰν μὲν νέος ἐξανθεῖ καὶ γηράσκει πρόωρος, ἐὰν δὲ γέρων, κατέρχεται εἰς τὸν τάφον πρηνῆς! Πιστὸς μύστης τῶν Γραφῶν, τηρεῖ μὲν ἐν ὑποταγῇ τὴν ἱερὰν ἀργίαν τοῦ Σαββάτου οὐδέποτε ὅμως διέλυσεν ἐντὸς ἑαυτοῦ τὴν ἀπορίαν, πῶς Ὁν παντοδύναμον οἶος ὁ Κτίστης τοῦ σύμπαντος ἠσθάνθη χρεῖαν ἀναπαύσεως μετὰ μόλις ἑξαήμερον ἐργασίαν.

Διῆγον ὁ νοῦς του καὶ αἱ αἰσθήσεις του εἰς τοιαύτην νοσηματικὴν ἀδράνειαν, ὅτε ὑλακήματα σκύλου ἔκρουσαν τὴν ἀκοὴν του. Μία γείτωνος ὄρνις διακομμένη παρὰ κυνὸς εἰσέβαλεν ἐντὸς τῆς χαμαιπαγοῦς κατοικίας του, καὶ δρομαία προσέφευγεν ὑπὸ τὴν κοίτην.

Ὁ Μωϋσῆς ἀνίσταται ὀρθίος· ὡς δὲ ἐκπεληγμένος ὑπ' ἐξαισίας τινος παρατροπῆς ὑπὸ συμβάντος ἀξιοθαυμάστου προσηλώνει τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς ὄρνιθος, τὴν περισκοπῇ τὴν ζυγίσει μὲ τὴν ὄρασιν, ἀφοῦ δὲ τὴν ἐξετίμησε καλὰ καλὰ, καὶ συνεπλήρωσεν ἐντελῶς τὴν ἔρευναν πειρᾶται μὲν νὰ μεταφέρῃ τὴν προσοχὴν εἰς ἄλλο τι, ἀλλ' ἀδυνατεῖ ν' ἀποστρέψῃ τοὺς ὀφθαλμούς.

— Τίς οἶδεν! ἐδοκίμασε μετὰ μικρὸν νὰ ψιθηρίσῃ καθ' ἑαυτὸν. Μὴ ἡ θεία Πρόνοια ἐλεεῖ τὰ λιμοκτονοῦντα τέκνα μου; Μία ὄρνις δὲν ἠθελεν ἄρα κατευνάσει ἐπὶ δύο ἄλλας ἡμέρας τοὺς γογγυσμούς των;

Ἡ ἰδέα αὐτὴ διεσκόλευσεν ἄνω κάτω τὰς φρένας του, ὡς

ἄροτρον χαράττει καὶ ἀδλακίζει τὴν ἄρουραν βουτροφηδόν.

— Ἄλλ' εἰς τὰς κρίσεις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων—ὑπέλαβε μετ' ὀλίγον—ἡ τοιαύτη πράξις δὲν θὰ ἐξελαμβάνετο ὡς κλοπή; Ὅχι τίμια Βαροῦχ, προσέθηκε μεταλογιζόμενος, ὅχι, σχάσε καλῆτερα μὲ τὰ τέκνα σου εἰς τὰς ἀγκάλας, παρὰ νὰ ὀργίσης τὸν Κύριον καὶ νὰ σπιλώσης τὸν βίον μὲ πράξιν ἄτιμον!

Καὶ πρὸς τὴν εἴσοδον πορευθεὶς, ἐπεχείρησε νὰ διαστομώσῃ τὰ θυρόφυλλα, ὅπως πορευθεὶς διώξῃ ἀπὸ τοῦ ἀσύλου τὴν φυγάδα. Ἄλλ' εἶχε ἀπλώσει μόλις τὴν δεξιάν, ὅτε νέα ἔκρηξις γόων, καὶ συναυλία κλυθμῶν ἤχησαν ἀπὸ τῆς κλίνης ἔνθα ριγῶσα καὶ λιμώττουσα συνεκοιτάζετο ἡ οἰκογένεια.

— Καὶ λοιπὸν ἐπεφώνησε διεκπίπτων αὐτὴς εἰς λογισμοὺς ἀντιθέτους λοιπὸν θὰ σώσω τὴν τιμὴν μου μὲ τὸν θάνατον πέντε ψυχῶν! Θὰ ἐγκαταλείψω ἀβοηθήτους εἰς τοὺς σπασμοὺς τῆς πενήτης τέκνα καὶ σύζυγον μόνον καὶ μόνον, ἵνα μὴ ἡ σωτηρία των προσκρούσῃ τὴν αἰδῶ κόσμου φαγᾶ καὶ ἀναιδοῦς κόσμου ἄρπαγος, ἐγαῖστοῦ, ἀχαρίστου μὴ καλύπτοντος τὴν εἰδεχθῆ γυμνότητα τῆς οἰκείας σαρκὸς εἰμὴ μὲ ὑποκάμησα πυρποληθέντων καὶ ναυαγῶν.

Ἐἶπε, κλείσας δὲ τὴν θύραν, καὶ ἀνενδοιάστως πλέον ὀργμῆσας ὑπὸ τὴν κοίτην συνέλαβε τὴν ὄρνιθα, Ἡ αἰχμαλωτὶς ἐκραύγαζε.

— Σκοῦξε! εἶπε. Θῦμα καὶ ἐγώ, θῦμα καὶ σύ. Μὴ γὰρ ἀπόκειται εἰς τὸν Μωϋσῆν Βαροῦχ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸν πλανήτην καθαιρών τὴν βασιλείαν τῆς αὐθαιρεσίας; Τ' ὀψάρι τὸ μεγάλο τρώγει τ' ὀψάρι τὸ μικρόν....

Ἔπεινα τέκνων, συνειδήσεως σβεστήριον!

Διῆλθεν ὁμοῦ νέων δισταγμῶν πάλην καὶ ἀντιπάλην, πλὴν ἡ τελεσιουργήσῃ τὸ ἀνόμημα. Τέλος ὑπερίσχιεν ἡ ἀνάγκη. Παγετώδους τινὸς βορέως πνοῆς φουσησάσης ἔσωθεν ὁ λύχνος τῆς συνειδήσεως..... ἐσβέσθη.

Καθ' ἣν στιγμήν μὲ μανδαλωτοὺς δακτύλους συνέστριπτε τῆς κερχώσης ὄρνιθος τὸν λαμὸν,

— Ἄχ! ἐξεφώνησε μὲ βρύχημα, πνιγόμενον εἰς τὰς κατα-

κραυγὰς—ἄχ, Ἀγριότατε κακοῦργε ἐὰν ἐνεφανίζεσο εἰς Χανία θὰ ἀπετόλμων πλέον νὰ σὲ προφωνήσω παράνομον;

Τῆς θυσίας διαπραχθείσης ὁ Μωϋσῆς συνάξας μὲ πρόνοιαν ἐγκληματίου τ' ἀποτίματα τῆς ὄρνιθος καὶ ζητήσας πόρρω τῆς οἰκίας τόπον ἀρμόδιον ὥρυξε λάκκον καὶ ἔθαψεν αὐτά.

Τῆ ἐπαύριον ἠγείταινα ἦλθεν ἐρωτώσα μὴ κατὰ τύχην ἡ ἀπολεσθεῖσα ὄρνις τῆς εἰσέβῃ ἐκεῖ. Συνέπιπτεν ἡμέρα Σαββάτου. Ὁ Μωϋσῆς ἔμεινεν ἀφωνος.

— Λοιπὸν τὴν εἶδες ἢ δὲν τὴν εἶδες; ἐπανηρώτησεν ἡ γραῖα ἀποδυσπετοῦσα.

Ὁ εἰς τὰ ἐνάματα τοῦ Δεκαλόγου ἀδιαχωρίστως προσηρητημένος δὲν ἀντεξέφευγεν ἑναρθρον φωνὴν εἰς τὰ ἐρωτήματα προτείνας ὁμοῦ τὴν δεξιάν ἐνευσε μὲ τὸν δείκτην ἀποφατικῶς ἐπικυρώσας κατόπιν τὴν ἐξάρνησιν μὲ τὸν αὐτὸν δάκτυλον ἀνεστρουμένον πρὸς οὐρανόν.

Χάριν τῆς κλοπῆς, ἐπανέρρωσεν ὁ καπνοδόχος. Ἡ ὄρνις ἐέθη εἰς τὴν χύτραν, ὡς δὲ ὕλη καύσημος ἐχορησίμεισε σκέπασμά τι κιβωτίου. Ἐν μόνον μηρίον ἐπαφυλάχθη εἰς ἑαυτὸν ὁ Μωϋσῆς ἀλλ' ὁμολόγησεν ἐν συνειδήσει, ὅτι οὐδέποτε τῆς ζωῆς του ἐρροκάνισε τὸ χειμωδέστερον, τὸ νοστιμώτερον τὸ χορταστικώτερον βλωμίδιον.

Δὲν ἔτυχεν ὁμοῦ καὶ τὸ εὐπεπτώτερον ἐν ταῦτῳ. Τὴν ἐπομένην νύκτα ὁ Βαροῦχ οὐτ' ἐξεδύθη οὔτε κατεκλίνθη οὐτ' ἐπὶ στιγμήν ἐκάθησεν. Ὁ νοῦς του ὁμοίασεν εἰς ὀφθαλμὸν πεπληρωμένον ὑπερφεγγείας καὶ θεωρίας, ὅστις ἐξαίφνης ἀπὸ τὰ βλέφαρα ἐπικαλυπτόμενος καθορᾷ ἐπὶ μέλανός τινος οὐρανοῦ σπαιρούσας, κολυμβούσας συγκροουμένας μυριάς ὄσας θαυμαστάς, ἀλλ' ἀμόρφους καὶ εὐδιαβάτους νεφέλας. Ἡ ψυχὴ του ὄνειροπώλησε τὴν κτήσιν πράγματός τινος ὅπερ οὐδόλως ἐφαίνεται ἢ ἐν Χανίοις διεκδικουμένη περιουσία ἀντικειμένου ἢ μορφῆ, τὸ σχῆμα ἢ ἀξία τοῦ ὁποίου δὲν ἐξετυποῦντο εἰς τὴν φαντασίαν του διακριδόν. Σύγχυσις διεδέχετο εἰς τοὺς λογισμοὺς του τὴν προτέραν σαφήναιαν. Ἰδέαι φρονήματα πεποιθήσεις, ἐὰν μὴ ἦσαν ἄρδην μεταβεβλημένα ἐντὸς

αὐτοῦ τοῦλάχιστον ἐσαλεύοντο, καθάπερ ὀδόντες, ὧν αἱ ρίζαι ἐξεδονήθησαν ὑπὸ σφοδροῦ κολαφισμοῦ.—Μὴ δυνήθεις ὡς κατὰ τὰς προηγουμένας ἐσπέρας, νὰ ὑποστήσῃ τὸ πνίγος τοῦ ταρταρείου σκότους ἐν ᾧ ἐν εὐλείψει φλογὸς ἢ ἐλαίου, ἢ καλύβη του ἀνεβυθίζετο· ἀηδιάσας ἕως ζάλης καὶ ἡμιμανείας τὴν παγγάλεπον τὴν δεινὴν τὴν δειλιαστικὴν ἔποψιν, ἣν παρίστανον ἢ οἰκογένεια καὶ τὸ πενιχρότατον τῆς συσκευῆς, ἐξῆλθε φρενοδεινῆς ζέων ἀπὸ ἀπελπισίαν καὶ πυρετὸν, ὀργῶν ἀπὸ δυσδιακρίτους ὀρέξεις, καὶ τὴν θύραν ἀφεις ἐξ ἀπροσεξίας ἀκλείδωτον, εἰς τὸ πείσμα τῆς γυμνότητος καὶ τοῦ χειμῶνος περιεπλανήθη μέχρις ὄρθρου.

Δὲν ἀνεμνείσθη τῆς οἰκογενείας, εἰμὴ δτε οἱ κώδωνες τῆς Κυριακῆς ἀνήγγελον τὴν ἐπανελευσιν τῆς φοιδραῆς ἡμέρας. Οἱ ἐφημέριοι εἶχον ἤδη ἀνοίξει τὰς ἐκκλησίας των, οἱ δ' εὐταξίαι των ἠσχολοῦντο ἀνάπτοντας τὰς κανδύλας. Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων βημάτων ἀπὸ τῆς οἰκίας του ἤχουν τὰ σήμαντρα τῆς Κοιμήσεως. Ὁ Μωϋσῆς σταματᾷ ἀκροάζεται καλὰ τὸν ρυθμὸν τοῦ κώδωνος ἀναβαίνει τὰς τέσσαρας βαθμίδας τῆς εἰσόδου, καὶ τείνων τὸ οὖς εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ ἱερέως, προσπαθεῖ νὰ καταλάβῃ τὰ ἀπαγγελλόμενα. Ἦσαν αἱ προφητεῖαι τοῦ Ἱερεμοῦ.

— Ἄ— εἶπε καθ' ἑαυτὸν—ἡ Παλαιὰ Διαθήκη! Πράγματα παλαιὰ καὶ τετριμμένα. Ἄν τοῦλάχιστον ἦτο ἡ Καινή! Ὅποτεν τὰ ἱμάτια ἀποβῶσιν ἐκ παλαιότητος πολύσαθρα, χαίνοντα, ρακιοσύρραπτα, ὡς τὰ ἰδικά μου, χρήζουν καὶ αὐτὰ ἀνακαινίσεως. Τίς μὲ τὰς χιόνας εἰς τὰ ὄρη ὁ ἀγαπῶν νὰ περιπατῇ γυμνὸς καὶ ἀνυπόδητος;

Ἐπανελθὼν κατ' οἶκον προσκαλεῖ τὴν συμβίαν κατὰ μόνας.

—Σάρα, λέγει αὐτῇ, ἀπὸ τὴν κότταν τῆς ἁμαρτίας ἔφαγες καὶ σύ. Τὰ ἐντόσθια σοῦ φέρουν εἰσεῖτι προῖον κλοπῆς. Τίς δὲ ὁ κλέπτης; Ἐγὼ αὐτὸς, ἐγὼ ὁ εὐσεβῆς Ἰσραηλίτης, ἐγὼ ὁ τίμιος Βαροῦχ, ὁ τεσσαράκοντα χιλιάδων φλωρίων κάτοχος. Δύνασαι ν' ἀρνηθῆς ὅτι ὁ πρῶην Μωϋσῆς ἀπέστη, ὅτι ὁ γνωστὸς σου σύζυγος ἀπεβίωσεν, ὅτι ἔχεις ἄλλον ἄνθρωπον ἐνώπιόν σου; Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐκλεψεν, ἐψευδώρησεν, ἐμόλυνε τὴν μνήμη των πατέρων του, ἠτίμασε τὸ ἐπώνυμόν των τέκνων του, κατεσπίλωσε τὸ μέτωπον ἑαυτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς του — εἶναι ἀπόρ-

ῳμμα, βδέλυγμα, ὑποστάθμη. Παραβὰς τὰ οὐσιωδέστερα τοῦ Δεκαλόγου, δὲν τολμᾷ πλέον νὰ ὀνομασθῇ υἱὸς Ἰσραὴλ· παρανομήσας ἐνώπιον ἀνθρώπων, ἐγένετο κακοῦργος. Ἄκουσε καὶ τὸ χειρότερον. Ἀπὸ τὴν ἀχαριστίαν καὶ τὴν μοχθηρίαν τοῦ κόσμου δηλητηριασθεὶς ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐτοιμάζεται ν' ἀποστατήσῃ καὶ ἀναφανδὸν κατὰ τῆς φθοροποιῦ κοινωνίας. Ἡδίκημένος ἐκ παντὸς μέρους, ἀπόβλητος ἐντεῦθεν, ἔκριπτος ἐκεῖθεν, ἐκασταχόθεν ἀπογινωσκόμενος, συλλαμβάνει εἰς τὰ ἐντὸς αὐτοῦ μίσος ἄσπονδον κατὰ τοῦ πλησίον, ἔχθραν, τὴν ὁποίαν ὀρέγεται ν' ἀποδιψᾷ με παντοδαπὴν ἐκδίκησιν.... Ναί, ἀθλία Σάρα, ἐνῶ σοῦ ὀμιλῶ, δὲν εἶμαι κλέπτης μιᾶς κόττας μόνον· μετὰ τὴν πρώτην κλοπὴν αἰσθάνομαι, ὅτι ἡ παράβασις εὐρίσκει ἐντὸς ἐμοῦ θέλγητρόν τι ἄγνωστον καὶ ἀκαταγώνιστον. Ὁ πειρασμὸς μὲ σύρει ἀπὸ τὴν κόμην, εἶναι δυνατώτερος τῆς θελήσεώς μου. Ἀπόψε διήλθα τὴν νύκτα περιπλανόμενος. Ἐξεύρεις δέ, ταλαίπωρη, πρὸς τίνα σκοπὸν; Ἐξῆλθα μετὰ τὴν προσδοκίαν νὰ κλέψω εἰ δυνατὸν ἐν τῶν ἐριφίων τῆς παρακάτω στάνης· χωρὶς δὲ τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ εὐταξίου, ἴσως ἤθελα συλήσει καὶ χριστιανικὸν ναόν. Κλαῦσέ με, Σάρα! Θὰ καταστρέψω τὰς ἡμέρας μου εἰς τὸ κἀεργον ἐὰν δὲν προλάβω νὰ κόψω τὴν κλωστὴν των μετὰ τὸ μαχαίρι!

Ἐπὶ τῇ ἐπόψει τῆς νέας ἐκείνης καὶ μεγίστης τῶν οἰκιακῶν καταστροφῶν, ἡ ἀθλία σύζυγος, πνιγομένη ἀπὸ λυγμούς καὶ ἀπὸ τὰ δάκρυα, ἐρρίφθη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἡμιμανοῦς συμβίου. ἄδυνατήσασα ἐπὶ μακρὸν νὰ συναρθρώσῃ ἐν τι παρήγορον παρακέλευσμα.

— Ὁχ, δυστυχέστατε τῶν ἀνθρώπων—κατόρθωσε μετ' ὀλίγον νὰ σχετιλιώσῃ—πῶς θὰ ἀντιπαλαίσῃς κατὰ τῶν κυμάτων, τὰ ὁποῖα φοβερίζουν νὰ συνεπάρωσι καὶ σὲ καὶ τὰ τέκνα σου, ἐὰν μὲ τόσην ἀνανδρείαν ἀπαφίνεσαι εἰς τὰς πρώτας κρούσεις των; Δὲν εἶσαι καὶ σὺ θνητὸς ὡς πᾶς τις ἄλλος; Τίς ὁ ἀναμάρτητος; Μὴ δὲν ἔδοκεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν μετάνοιαν τὸν πλυσμὸν τῆς ἁμαρτίας...; Ἀπάγγειλε, Μωϋσῆ, τὸν Ψαλμὸν, καὶ ἐπᾶνελθε ἀκλόνητος εἰς τὴν πίστην σοῦ προγόνου μας Ἐξέχίου. «Ραντεῖς με ὑσσώπω καὶ καθαρισθήσωμαι, πλυνεῖς με, καὶ ὑπερχιόνα λευκανθήσωμαι».

— Τὶ ὑσσωπολογεῖς, κακότυχη! ἐφώνησεν ὁ Βαροῦχ φρυάξας. Μὴ αἱ ἁμαρτίαι τοῦ γένους μας ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἔλευκάνθησαν ἀπὸ τὸν χιλιετῆ κατακλυσμὸν τῆς κατάρας; Τὶ ἄλλο εἴμεθα παρὰ λαὸς ἄπολις καὶ ἀμήτωρ, τέκνον ἔκθετον ἀπεθρομένον; Ἡμεῖς φθινόμεθα, καθόσον πληθύνονται καὶ εὐδαιμονοῦν οἱ ἔθνη. Ἔθελε τις εἶπῃ, ὅτι ἡ ἡμετέρα Διαθήκη ἀποχωρίζει, ἐνφῶ ἡ τοῦ υἱοῦ Ἰωσήφ συναρμολογεῖ—Ἄκουσε Σάρα! Ἐὰν οἱ ὁμόθρησκοι μᾶς ἐγκατέλιπον εἰς τὰς κρύα τοῦ λουτροῦ καθόπτωχους, οἱ ἄλλόπιστοι δὲν ἀρνοῦνται πρὸς τὰ τέκνα σου τὰ κτήματά των. Ἐπιμένοντες εἰς τὰ δόγματα τῆς Συναγωγῆς, δὲν συναπολυόμεθα ὅλοι, ἀσύντρεκτοι καὶ ἀπὸ ἐθνικῶν καὶ ἀπὸ ἔβραϊστων; Δὲν σωζόμεθα, ἀπ' ἐναντίας, ἐὰν ὁμολογήσωμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι ὁμολογοῦν διακόσια ἑκατομμύρια ἀνθρώπων; Ὡ, ἀγαπητή μου, ἐν καὶ μόνον ὕδωρ δύναται νὰ καθαρίσῃ καὶ ἐμὲ, καὶ σέ, καὶ τὰ βρέφη μας ἀπὸ τὸν βόρβορον, εἰς τὸν ὅποιον ἐνεβυθίσθημεν τὸ τοῦ βαπτίσματος.... Ἐκποεῖσαι! Παρὰ αὐτοκτόνος, ἢ κατεργάρας μὲ τὴν ἄλυσιν, παρὰ κουμπαγιώτης μὲ Ἀγριόγατον, καλῆτερα—μὰ τὴν πίστην μας—Χριστιανός. Λέγεται, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας παρηγορεῖ καὶ λυτρώνει τοὺς ἀπηλπισμένους. Ἐνδέχεται ἀφοῦ τόσοι καὶ τόσοι τὸ κηρύττουν, ἅς δοκιμασώμεν. Ἄλλωςτε δέ, δὲν εἶναι ἔβραϊος, δὲν εἶναι περὶτιμος καὶ ὁ Ἰησοῦς ὡς ἐγὼ αὐτός; Δὲν ἀπεκηρύχθη παρὰ τῶν ὁμογενῶν του καὶ αὐτός ὡς ἐγὼ; Δὲν ἀπέμεινε καὶ αὐτὸς ἕως θανάτου ἔρημος φίλων καὶ βοηθῶν; Ἄρκει μοι ἡ ὑπομονὴ τοῦ Ἰὼβ.... Θὰ δοκιμάσω καὶ τὸν Χριστόν.

Ἄμα ὡς ἡ ἀπόφασις τοῦ Βαροῦχ διεκινώθη, ἡ πόλις κατελήφθη ἀπὸ ἄφατον ἀγαλλίασιν. Ἐπίτροπή, ὑπὸ τοῦ Ἀνωκάτω προεδρευθεῖσα, ἐκόμισσεν εἰς τὴν καλύβην τὰ συγχαρητήρια τῶν Χανίων.

Ἐπεκράτει ἐν τῇ πόλει αὐτῇ ἕως ἀπὸ καταβολῆς σχεδὸν, ἐν τῷ ἔθιμον ἀλλόκοτον. Μετὰ τινα σεισμὸν, κατεδαφίσαντα μέρος τῶν οἰκοδομημάτων, καὶ ἐπὶ τῇ χρησιμοδοτήσει ἀρχιερέως τινός, ἀποβιώσαντος ἐν ὁσμῇ ἀγιωσύνης, εἰσεχώρησεν ἡ πρόληψις, ὅτι τὸ βασίλειον θὰ ἀπηλάττετο εἰς τὸ ἐξῆς τριαύτης μάλιστα, ἐὰν ἀπαξ τοῦ ἔτους ἐχρησιανίζετο ἐντὸς τῆς λατινικῆς μητροπόλεως

ἀβάπτιστός τις, εἴτε Μωαμεθανός, εἴτε Ἑβραῖος. Ἡ εὐρεσις τοῦ ἀβαπτίστου δὲν ἦτο πρόχειρος· τὴν μέριμναν ὁμοῦ τοῦ θηρεῦσιν τὸν κατηχηθησόμενον ἀνεδέξατο προθύμως ὁ οἶκος τῶν Τσαγκαρόλων, Λατινικὸς μὲν καὶ αὐτὸς πρὸ τοῦ 1364, Ἑλλήν δὲ μετέπειτα, οἶκος ἀρχαιότατος, πλούσιος, καὶ ἐπὶ εὐγενεῖα ἐκ τῶν μάλα φερόντων. Εἰς ἀμοιβὴν τῆς φροντίδος των, οἱ κόμητες Τσαγκαρόλοι ἀπήτησαν καὶ ἀπέκτησαν τὰ προνόμια τοῦ ἀναδέχεσθαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τὸν φωτιζόμενον καὶ τοῦ μετονομάζειν αὐτὸν κατὰ τὸ δοκοῦν. Ἄλλ' ὁ δεύτερος τῶν ὄρων ἦτο περὶ τὸς τὸ ὄνομα ἐπετίθετο πάντοτε ἀμετάλλακτον. Ἐφέστιος πατρῶν τῶν Τσαγκαρόλων ἐλάγχανεν ἑκπαλαι ἅγιος τις ὀλίγον μὲν γνωστός καὶ ἀρετὰ βαρβαρόνιμος ἀλλὰ φιλέλλην διαφερόντως ὁ Γοβδελεᾶς, ἅγιος τοῦ ὁποῦ τὴν μνήμην δὲν εὐκαιροῦμεν νὰ διαζητήσωμεν εἰς τὰ Μηναῖα. Ὁ ὁμοεθνὴς οὗτος τοῦ Ξέρξου δὲν ἐχαρίζετο ἢ μόνον εἰς Γραικοὺς, καὶ μόνον πρὸς τοὺς τυφλοὺς τοῦ γένους τούτου ἀπέδιδε τὴν ὄρασιν. Διὸ οἱ κόμητες πελάται του, ὀρθόδοξοι φανατικοὶ, εὐγνωμονοῦντες εἰς τοῦ προστάτου τὴν ἀμετάστατον συμπολίτευσιν, ἤθελον, νομίζομεν, προτιμῆσαι νὰ ἀποβαπτισθῶσιν αὐτοὶ ἐκεῖνοι μᾶλλον, ἢ ν' ἀδικήσωσι τὸν ἅγιον των, μετονομάζοντες τὸν Ἀθίγγανον, τὸν Ὀθωμανὸν, ἢ τὸν Ἑβραῖον ἄλλως ἢ Γοβδελεᾶν. Μικρὸν κατὰ μικρὸν τὸ τραχύφθογον ὄνομα, διαδοθὲν καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς νήσου, μετεσχηματίσθη καὶ εἰς γυναικεῖον ἄλλ' ἐστὶ τῶν Γοβδελεᾶν, ἀρρένων τε καὶ θηλέων, διετέλεσαν τὰ Χανία πάντοτε, ἐπειδὴ ἐνταῦθα τὸ χρυσότευκτον εἰκόνημα καὶ ἡ φήμη τοῦ ἐνιανσίου θαύματος, ἐφείλκον ἐξ ἐσχατιῶν τῆς Κρήτης τυφλώττωντας πάσης κατηγορίας.

Ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ κόμης Ἀλοῦσιος ἀνέλαβε τὰ τῆς βαπτίσεως τοῦ Βαροῦχ, οὔτε ἡ οἰκογένεια τούτου ἐστερήθη πλεον τῶν χρεωδῶν, οὔτε ὁ οἰκογενειάρχης ἐπανέπεσεν εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ νὰ πλανηθῇ νύκτωρ περὶ τὰ προάστεια εἰς θήρευσιν ἐρηφίων. Ἐλέφ καὶ προθυμία τῶν ἀρχοντισσῶν, ὁ Μωϋσῆς μετώκησεν εἰς οἶκημα ἀνετώτερον. Καὶ αὐτὸς μὲν καὶ ἡ σύζυγος καὶ τὰ παιδιά ἐφωδιάσθησαν μὲ φορέματα ζεστά, ἄφθονος δὲ τροφίμων προμήθεια καὶ ὀψωνίων πα-

ρασκευὴ καὶ ξύλων χορήγησις περιέβαλσαν τὰ προοίμια τῆς ἔξωμόσεως. Ναὶ μὲν ἡ χαιρεκακία, ἢ ὁ φθόνος τῶν ὁμοθρήσκων Ἰουδαίων ἐπροθυμήθησαν νὰ φαρμακώσωσι τὰς ἀπαρχὰς αὐτὰς μὲ ὑποκώφους συκοφαντίας καὶ διαβολὰς, ἀναθροῦλῃσαντες πρὸς τοῖς ἄλλοις τὸ ἐν Χανίοις ἄγνωστον ἄκουσμα ὅτι ὁ ἀποστάτης ὑπῆρχεν ὁ τρομερώτατος τῆς Κρήτης βασικανιστής. Ἄλλ' ὁ ζῆλος τῶν Χριστιανῶν ἔσπευσε νὰ διασκεδάσῃ πᾶσαν μομφὴν κατὰ τοῦ εὐνοουμένου, οἱ δὲ σπερμολόγοι Ἰουδαῖοι ἐσωφρονίσθησαν μὲ ραπίσματα.

Ἡ ἀπόπειρα τοῦ νέου διωγμοῦ καὶ ἡ προκίψασα σύγκρουσις ὑπέφλεξαν ἐπὶ μᾶλλον τὴν συμπάθειαν τοῦ πλήθους πρὸς τοὺς Βαρούχ. Ὁ μὲν Μωϋσῆς κατέστη τὸ εἶδολον ὁ θετοῦ καὶ προσφιλεῖς υἱὸς τῆς Χανιωτικῆς κοινωνίας, ὁ δὲ κόμης πρὸς παρεσκευάσιν τῆς τελετῆς, ἐτάχυνε νὰ μετακομίσῃ ἀπὸ τοῦ παρεκκλησίου του εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν (Duomo) τὸν πίθον τὸν πατροπαράδοτον, ἡ εὐλογημένη κοιλία, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἕως τότε χωνεύσει τὴν προπατορικὴν κηλίδα τριακοσίων καὶ ἐπέκεινα ἀπίστων. Οὐδὲ καθυστέρησεν εἰς προθυμίαν ὁ λατινεπίσκοπος. Ἐπιληφθεὶς τῆς σπουδαίας ὑποθέσεως καὶ αὐτὸς προσεκάλεσεν εἰς Χανία τὰς ἀνωτέρας τῆς πρωτεύουσῆς ἐκκλησιαστικὰς ἀρχὰς προσδιώρισεν τὴν ἡμέραν τῆς τελετῆς, ὑπεκίνησεν νέαν συνδρομὴν πρὸς μεγαλοῦρησιν τῆς λειτουργίας καὶ τέλος πάντων ἀνηγόρευσε τὸν κατηχητήν.

Τὰ ἔθεμα παρεχώρουν πρὸς τὸν κατηχητὸν μιᾶς ὄλης ἐβδομάδος κατάλυσιν ἀργίαν καὶ τέρψιν. Ἐπὶ τῶν εὐσεβεστέρων ἀρχοντικῶν οἰκῶν ὑπεδέχοντο αὐτὸν λευχειμονοῦντα, διήνοιγον αὐτῷ τὰς αἰθούσας των, προσφέροντες οἶνον, τρώγαλα, λιχνίαν καὶ χάριν ψυγαγωγῆσέως του, παρέχοντες χορούς, παιγνίδια, παντοίας διασκεδάσεις. Ληξιάσης τῆς κρεωφάγου ἐκείνης εἶπετο νηστεία τεσσαρακονθήμερος. Ὁ κατηχητὸς παρεδίδοτο πρὸς τὸν πνευματικόν, ὅστις καθ' ὅλην τῆς διδαχῆς τὴν διάρκειαν καθείργεν αὐτὸν μονήρη καὶ ἀσπροσπέλαστον εἰς τὸ τέγος τοῦ πρεσβυτερίου. Ἄρτος, ὕδωρ, κοῖ ὄσπρια, ἰδοὺ ἡ μόνη κατὰ μίμησιν τοῦ Προδρόμου διαιτά του πλὴν τῆς περιπτώσεως δυσεντερίας ὅτε κατ' ἰατρι-

κὴν ἐπιταγὴν ἐπετρέπετο καὶ τὸ ὑδρόμελι. Ἐκεῖ προεδιδάσκειτο ὁ ἀσκητὴς τὰ τῆς πίστεως ἐκεῖ ἐξεμάνθανε ἐκ στήθους τὰς λατινικὰς προσευχὰς. Ἡ δευτέρα τῶν γυμνάσεων τούτων ἐδέησε νὰ παρωθήσῃ εἰς ἀπεληψίαν τὸν Μωϋσῆν, ἀμοιρον ἄλλης γλώσσης πλὴν τῆς ἀπλοελληνικῆς. Εἶχεν ἤδη παρέλθῃ καὶ ἡ πέμπτη ἐβδομάς τοῦ φυλακισμοῦ ὅτε ἀνίκανος ἔτι νὰ ἐγγομφώσῃ ἐντὸς τοῦ ἀπαλυνθέντος ἐγκεφάλου του ὀλόκληρα τὰ em τὰim τὰ hus τοῦ λιτονικοῦ πιστεῦα περιῆλθεν ὁ τάλας εἰς τοσαύτην ἀμηχανίαν, ὥστε, ἀνοίξας τοῦ τέγου τὸ παράθυρον ἐταλαντεύθη ἀρχετὴν ὥραν ἀμφοινῶν ἐὰν ὄφειλεν ἀκόμη νὰ ἐγκατερέσῃ εἰς τὴν στρόβιλαν ἐκείνην τῆς ἀνεπιτεύκτου ἀποσιθίσεως, ἢ κάλλιον δι' ἐνὸς πηδήματος ἠρωϊκοῦ νὰ καταλάβῃ τὸ ἔσχατον τέρμα τῆς δεινοπαθείας.

Τέλος τέλους ἐπέστη ἡ ἡμέρα τῆς τελετῆς. Ὁ ναὸς εἶχεν εὐπρεπισθῆ ὡς διὰ βασιλικὴν ὑποδοχὴν· οἱ κώδωνες, πολυκέλαδοι ἐφημερίδες τοῦ μεσαιῶνος, προήγγελλον ἀπὸ προεραίας τὰ χαρμόσυνα εὐαγγέλια. Παρήσαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Χάνδακος, πέντε ἱεράρχαι συλλειτουργοί, ἕτεροι ἀξιοματικοὶ τῆς Ἐκκλησίας ὁ Πρωθιερεὺς, πάμπολλοι ἱερεῖς ἀμφοτέρων τῶν δογμάτων, Προβεδουροὶ τε καὶ Καγκελάριοι καὶ Μουνιτσιονιέροι, ἀθρόον τὸ ἀρχοντολόγιον καὶ πλῆθος ἀναρίθμητον πιστῶν, ἐκ παντὸς μέρους τοῦ βασιλείου ὡστιζομένων. Τί δὲν διεπράχθη πρὸς ἐπικόσμησιν τῆς ἑορτῆς! Οἱ μὲν Τζαγκαρόλοι καὶ τὸ δημογεροντεῖον κατέβαλον οἰκοθεν ἀθρόαν δαπάνην, οἱ δὲ ἱεράρχαι, κρῖναντες καὶ αὐτοὶ ἀναξιοπρεπεῖς τὰς παλαιὰς στολὰς, ἔκοψαν ἄμφια νέα, καὶ παρεσκευάσαν μίτρας ἐπισκοπικὰς καινὰς, μίτρας ὑπερμεγέθεις, ἀποληγούσας εἰς σχῆμα λαβίδος ἀστακοῦ. Οὐδὲ παρέλειψε καὶ ὄρεβερην δίσιμος Χανίων νὰ φαιδρύνῃ τὰς συνειδήσεις τοῦ ποιμνίου μὲ ἀρτιφανῆ ἔδκοσιν ἀφέσεων (indulgenze) ἐπιμήκη διακηρύγματα, ὑπὸ τὰς κλείδας τοῦ Ἁγ. Πέτρου τοιχοκολληθέντα ἐπὶ τὰ θυρόφυλλα τῶν ναῶν, ἐδηλοποίησαν, ὅτι οἱ ἀπ' ἀρχῆς ἕως ἀπολύσεως εἰς τὴν τελετὴν, παρασταθησόμενοι, ἐὰν μὲν εἶχον ἀπίστους ἐμπροσθέντας πρὸ θανάτου εἰς μίαν ἢ εἰς πλείονας τῶν ἐπτὰ θανασίμων ἁμαρτιῶν, θὰ ἀπήλαττον τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀπὸ τὸ ἐφθητήριον τοῦ Καθαρηρίου, εἰ δὲ μή, θὰ ἐξηγόραζον τριά-

κοντα μηνῶν ἁμαρτήματα ἰδικά των, τῆς καθοσιώσεως ἐξηρημέ-
νης. Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς παρασκευῆς ἀφίκετο συνακόλουθος
εἰς Χανία καὶ Σίμων ὁ Βεργαμηνός, ζωγράφος οὗτος περικλεέ-
στατος ἐπαγγελθεὶς ν' ἀπαθανάτιση μὲ τὴν γραφίδα τὴν μνήμην
τοῦ παναισίου γεγονότος.

Συναλγοῦντες ἀναφέρομεν τὴν μαρτυρίαν ὅτι οὐδὲ τὰ λουτρὰ
Ἀθιγγάνων καὶ ἑβραίων, οὐδὲ τὸ παπικὸν πιττάκιον, δι' οὗ τὰ
λουτρὰ αὐτὰ ἐτελέσθησαν μὲ ἑλληνικὰς καταδύσεις ἐν λατινικῷ
ναῶ κατεπραῦνον τὴν μὴνιν τοῦ ἁγίου, τοῦ κατεδαφίσαντος τὰ
Χανία, καθότι ἐπανῆκον οἱ σεισμοὶ οὐχ' ἦττον, ἐπαγαγότιες σο-
βαρὰς ζημίας εἰς τε κτήματα καὶ ψυχὰς. Τὴν ἀδιάλειπτον τοῦ
φαινομένου συνέχειαν ἐμαρτύρει σὺν τοῖς ἄλλοις οἰκοδομήμασιν
καὶ αὐτὴ ἡ λατινικὴ μητρόπολις, ἧς ὁ θόλος καὶ τὸ κωδωνο-
στάσιον ἐφαίνοντο εἰσέτι διερραγῶτα ὑπὸ τοῦ κλονοῦ, τοῦ τινά-
ξαντος τὴν πόλιν πρὸ τινων μηνῶν. Ἄλλ' οἱ σεισμοὶ τινάσσου-
σιν εὐχερώτερα νῶτα πλανήτου, ἢ ἔθιμα καὶ δεισιδαιμονίας λαῶν
Δι' ὃ εἰς τὸ πείσμα τῆς τελευταίας καταστροφῆς, οὐδέποτε βάπτι-
σις τεσσαρακονταετοῦς ἀπίστου κατευοδώθη μὲ τὴν ἱεροπρέπειαν
ἣν καὶ Λατίνοι καὶ Γραικοὶ ἐνέβαλον ἐπὶ Βαρούχ. Ἡ τελετὴ κα-
τήρξατο λιαν κατανυκτικὴ. Μία τις μονὴ καὶ μικρὰ ἀνωμαλία
διετάραξε τὴν ἔναρξιν. Ἐκλαβὼν ὁ ἱερεὺς γεγυμνασμένον ἦδη
τὸ νεόφυτον εἰς τὰς προσευχὰς, προσεκάλεσεν αὐτὸν ν' ἀπαγγεί-
λῃ λατινιστί, κατὰ τὸ σύνθηθες, τὸ σύμβολον τῆς πίστεως· ἀλλ'
οὗτος ἀνασηκώσας τοὺς ὤμους ἀνέθηκε τὴν ἀποστήθην πρὸς τὸν
ἀνάδοχον. Ἡ περιπέτεια ἐδεινοῦτο. Εἰς Τσαγκαρόλος ν' ἀπαγ-
γείλῃ τὸ Πιστεύω λατινιστί, νὰ τὸ ἀπαγγείλῃ δὲ καὶ μὲ διμερῆ
τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος! Ὡ παραπέτασμα τοῦ να-
οῦ σχίσθητι εἰς δύο! Κατ' ἀγαθὴν συγκυρίαν, ὁ ἀρχιεπίσκοπος
ἔτυχεν ἀνῆρ ταχύβουλος. Ἀντὶ τοῦ πλημμελοῦντος ἀναδέκτου
καὶ τοῦ δυστροποῦντος ἀναδόχου λαβὼν τὸν λόγον αὐτὸς, ἦρεν
ἐκ μέσου τὸ σκάνδαλον. Τοῦτου ἐξομαλυνθέντος, ἐπέστη ἡ ὄνο-
ματοδοσία. Ὁ κόμης ἀφοῦ προσήνεγκεν τὸ φατίκιον, ἦτοι τὴν
ἐκ λευκοῦ καὶ πεποικιλμένου λίνου συνδόνα, ἦν ἐν τῷ καταδύσαι
εἰς τὴν κολυμβήθραν ἔμελλεν ὁ νεόφυτος νὰ περιβληθῇ, διεκοί-

νωσε τὸ ὄνομα μεγαλοφώνως, κηρύξας τὸν βαπτιζόμενον Γοβ-
δελεῖν τριακοστὸν δέκατον ἔβδομον

— Χιλιόχρονος! Νὰ χαρῆ τ' ὄνομα! ἐβόησαν οἱ ὄγλοι ἀπὸ να-
οῦ ἕως περάτων ἀγορᾶς,

— Νὰ ζήση! Νὰ ζήση. Καλορίζικος! ἐπευφήμησαν αἱ κυρίαὶ
ἀπὸ τοῦ γυναικῶνος, ἐνῶ πολυποίκιλα ἄνθη καὶ λουλούδια, ἐνῶ
τραγήματα καὶ ζαχαρόκοκκα, ἐνῶ δαφνόφυλλα καὶ δενδρολίβανοι
χαλαζήδον πρὸς τὸ βαπτιστήριον σφενδοιζόμενα ἐκ παντὸς μέ-
ρους ἐπανυγύριζον ἐφαίδρουνον ἐπεκάλλυνον τὴν ἀναγέννησιν
τοῦ Μωϋσέως ἐν τῷ προσώπῳ Γοβδελεῖ καὶ ἐνεκαινιάζον τὴν
μέλλουσαν εὐδαιμονίαν του.

Αἰτήσει τοῦ εὐταξίου. σιγὴ βαθυτάτη ἐπικολούθησε τὰ ενθου-
σιώδη συγχαρήτήρια, ὅλων δὲ τὰ βλέμματα συνεκεντρώθησαν
τότε εἰς τὸν τόπον τῆς τελετῆς, καθάπερ ἀκτίνες ἡλιακαὶ εἰς φα-
κὴν ἕλου.

Προέκειντο αἰκαταδύσεις καὶ αἱ ἀναδύσεις. Ἦδη ὁ νεοφώτιστος
εἶχε περιβληθῆ τὸ ἄσπιλον φωτίκιον. ἦδη, παρὰ τοῦ ἀναδόχου
καὶ ὑπὸ διακόνων ὑποβασταζόμενος, εἶχεν εὐτόλμως ὑπερβῆ τὰς
βαθμίδας τοῦ ὑποποδίου, καὶ ἤρχετο ἐμβυθιζόμενος εἰς τὸ καθαρ-
τήριον λουτρόν· ἦδη ἡ φαντασία τοῦ καλλιτέχνου, ἐπιλαμβανο-
μένη τῆς εἰκονικῆς στιγμῆς, ἐσχεδίαζεν ἐπὶ χάρτου τὰς ἀρχικὰς
τοῦ ἀειμνήστου συμβάντος γραμμὰς· ἦδη στίφος ἁμαρτωλῶν ἀρχόν-
των πρὸ αἰῶνων εἰς τὴν γέεναν τοῦ πυρός φρουγανιζομένων.
ἀνεπήδων ἐκ τῶν φλογῶν ἡμίεφθοι, σπεύδοντες πρὸς τὴν κατο-
κίαν τῶν μακάρων· ἦδη ὁ βαπτιστής, ἐπιθέτων τὰς χεῖρας ἐπὶ
τοῦ νεομύστου ἠτοιμάζετο νὰ συμπληρώσῃ τὴν παλιγγενεσίαν διὰ
τοῦ βυθίσματος ἕως κορυφῆς..... ὅτε δέκα, δεκαπέντε, τριάκον-
τα καταπληκτικαί, ἀγριαὶ φωναί, ἀδοκῆτως καὶ ἀδιὰ μιᾶς ἀπὸ τοῦ
νάρθηκος ἐκραγεῖσαι κραυγάζουσι.

— Σεισμός! σεισμός! σεισμός!

Ἐξκοσι ἄλλαι συναναφωνοῦσιν ἀμέσως·

— Σεισμός! Κύριε ἐλέησον! Φύγετε νὰ φύγωμεν!

Τῷ ὄντι· χάλασα τριμμάτων τοίχου καὶ γύψου ἐπέσκηπτεν ἐπὶ
κεφαλῆς τῶν ἀρχιερέων ἀπὸ κορυφῆς τοῦ θόλου. Τὸ ἀποτιτάνωμα
κατήρχετο στροβητόν, ὡς νεφετός,

Ἐπί τῷ φορικῷ ἀκούσματι, ἐπὶ τῇ τρομεροτάτῃ θέῳ,
— Φύγετε νῆ φύγωμεν! ἀνακραζοῦν ὅλα τὰ στόματα μιᾷ φωνῇ.
Ἐποῦ τοιαύτη θεομηνία ἐπικρατεῖ ἐκεῖ ἡ λέξις σεῖ σ μ ὸ ς μεταβάλλει καὶ ἤρωα εἰς λαγῶν. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τοιαύτας ἀκμὰς οὐδὲν ἄλλο βλέπει πρὸ αὐτοῦ παρὰ πῶς καὶ ποῦ τάχιον νὰ σώσῃ τὴν κάραν... Πῶς νὰ περιγράψωμεν τὴν ταραχὴν τὴν ὄγλοβοὴν τὴν σύγχυσιν αἵτινες διεδέχθησαν ἐν ἀκαρεῖ τὴν προτέραν εὐταξίαν; Πᾶς ἕκαστος σπεύδει ν' ἀφίση ἑτοιμόροπον μητρόπολιν ἤδη προαισθανόμενος ἐπὶ κεφαλῆς του τὸν ἐρραγισμένον θόλον ἤδη ἀκροαζόμενος καὶ τὸν κρότον τῆς καταπτώσεως. Ὁ μὲν ἀνὴρ ἀνατρέπει τὴν γυναῖκα, ὁ δὲ χυδαῖος ἀποθεῖ τὸν ἄρχοντα οὗτος δ' ἐναλλάξ καταπατεῖ νεανίας συνθλίβει ἀνηθα κοράσια. Καὶ ἐδῶ μὲν ἱμάτια διασπῶνται ἐκεῖ δὲ γρονθοκοπήματα ἀμοίβονται, προσωτέρω δὲ ἀρχόντισαι λυποθυμοῦσι, πανικὸς φόβος καταλαμβάνει τοὺς φεύγοντας. Ἀνοφελῶς προελάνυται τὸ κενὸν ἐντός· εἰς μὲν τὰς ἐξόδους ἡ σφίγξις ἡ σύνθλιψις ἡ παλινστροφήτος ὄγλευσις περισέουσιν ἀπὸ δὲ τὰ κύκλω παράθυρα τοξεύονται κοταβοαὶ ἀποδίδουσαι τὴν ἐπανάσκηψιν τῆς θεομηνίας εἰς τοῦ προσηλύτου τὸν ὑπόβλητον βασκανισμόν.

Ἐν τούτοις τὸ ἱερατεῖον ἀποκακαρετεῖ αἱ ἐξουσίαι ἐκδηματοῦνται. Ἐπὶ τῇ ὄψει τοῦ ἀναδόχου ὅστις τῆς λαμαπάδος ἀπαλαττόμενος, ῥίπτεται ἀπὸ ρητῆρος πρὸς τὴν συμβολήν, ἐκπνέει εἰς τὸ καρτερικὸν ἦτορ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ὁ ὕστατος τῆς ἀνδρείας σπινθῆρ. Ὁ Μονσινιόρος ὄρμῃ ἀπὸ τὸν θρόνον κἀτωχρος ἀλλὰ γέρον καὶ φιλάσθενος ὢν, πρηνίζει κατὰ τὴν λιποταξίαν. Τότε δὰ ἡ τροπὴ ἀποβαίνει γενικὴ, τότε ἡ πυγμαχία ἐπιτραχύνεται. Πρῶτος εἰς τὴν καταπύκτευσιν ἀναριπτεται ὁ Προβεδοῦρος, δεύτερος ὁ Καγκελάριος, ὅστις ἐν τῇ συμπλοκῇ χάνει καὶ πῖλον καὶ φενάκην. Οὐραῖος ἐπετα ὁ ἱερός σύλλογος. Μὲ τὰς ὑπερμήκεις μίτρας ἐπὶ κεφαλῆς μὲ τὴν ποιμενικὴν ράβδον ἀνά χειρας μητροπολίτης τε καὶ ἐπίσκοπος, καὶ κανονικοὶ καὶ ὅσοι ἐπίλοιποι τοῦ ἱερατείου, συντάσσονται εἰς τὸ φύγετε νὰ φύγωμεν καὶ αὐτοὶ μὲ τοὺς κοσμικοὺς, ἕκαστος τὴν ἰδίαν σωτηρίαν ἐπιζητῶν εἰς

τὴν μανόβραν χειρῶν, ποδῶν τε καὶ ἀγκῶνων... Συμπληροῦσι τελευταῖοι τὴν ἀποκυβίστησιν ὁ εὐταξίας καὶ κανδηλάπτης.

Φεῦ, ἔσχατος τῆς ὀμηγύρεως, ἐρημικὸς ἐντὸς τοῦ πίθου ἐπιμένει ὁ Ροβδελεᾶς τὸν πῶγονα κολυμβῶν εἰσέτι ἐπὶ τοῦ ὕδατος κροταλίζων ὑπὸ τοῦ ρίγους τοὺς ὀδόντας!

Ἀρκετὴν ὥραν ἐπέμεινε ἐκεῖ μέσα ὁ ταλαίπορος, μηδὲ νὰ καταδύσῃ θαρρῶν, Μετὰ μακρὰν καὶ ἀγωνιώδη προσδοκίαν κατεπίσθη, ὅτι εἰς τὸν καταρτισμὸν τῆς βαπτίσεως οὐδὲν πλέον ἀνεφρόντιζε... Τὶ νὰ κάμη; Νὰ ἐγκαρτερήσῃ; Ἄλλ' ἄραγε θὰ ἐπανήρχοντο ὁ μητροπολίτης, ὁ ἀνάδοχος ὁ βαπτιστής; Νὰ ἐξέλθῃ; Ἄλλ' ὅποιαν θὰ παρέσχε νέαν ψόγου λαβὴν πρὸς τοὺς ἔξω αἰτιωμένους τὰς στυγεράς ὀφρῦς του; Μὴ δυναίμενος ν' ἀνεχθῆ περαιτέρω τὸ κρῦος τοῦ ἀναφυχραθέντος λουτροῦ, ἀναπιθᾷ ἐκ τῆς κολυμβήθρας σιγὰ σιγὰ, περιεσπαρῶνόμενος εἰσέτι τὸ συνδόνιον ἀπεσταφιδόμενος ὑπὸ τοῦ ρίγους καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀνενδυθῆ. Οἶμοι, δὲν ἀνευρίσκει τὰ ἱμάτια! Ζητεῖ ἐδῶ, γυρεῖ ἐκεῖ· εἰς μάτην. Ἄλλο χαμαὶ δὲν βλέπει, παρὰ ἀνθη καὶ ζαχαρόκοκκα, καὶ δάφνας, μνημόσυνα πεπατημένα καὶ συντετριμμένα ἀποξημένης μακαριότητος! Ἐν ἀγνοίᾳ ποῦ νὰ καταφύγῃ, περιτυλίσεται τὸ φωτικὸσάββανον, ἅτε δὲ ζῶν ἀμφίβιον κατασταλάζων συσπειροῦται εἰς τὴν ἐνδοτέραν γωνίαν τοῦ νάρθηος.

— Υἱὲ Δαβὶδ, ἐκείθεν ἐπιφανεῖ ἀποτεινίζων ἔνδακρεις τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὴν Λυτρωτὴν. μῖς σὲ ἀνέθηκα τὰς ἐλπίδας μου, ἀλλ' οὐδὲ σὺ λοιπὸν μὲ ἔλεεις!

Ζήτημα πλείστου λόγου ἔθειον ὑπεκινήθη τότε ἐν τῷ λατινικῷ ἱεροδικαστηρίῳ ἐὰν οὕτω τυχόντων τῶν τῆς βαπτίσεως ἔπρεπεν ὁ Κ. Βουρουχ νὰ θεωρηθῆ ὡς Χριστιανὸς μᾶλλον ἢ ὡς Ἰουδαῖος.

Ἐποῖα τινὰ δὲν ἐγράφησαν περὶ τούτου καὶ δὲν ἐρρέθησαν! ὅποια ἄλλα δὲν διέδοσαν ταυδάκτυλοι στοιχειοθέται! Ἐξαφθείσης τῆς συζητήσεως, τὸ πρόβλημα κατέστη οὕτω φιλονεικούμενον ὥστε καὶ σύνοδος παρ' ὀλίγον συνεκροτεῖτο ἐν λατρινῶν. Μόνος ὁ ἰσὸθεος τῆς Ρώμης ἀρχιερεὺς ἐδικαιοῦτο ἀπὸ τὸν ὑπερκόσμιον θρόνον του νὰ κόψῃ τὸν γόρδιον δεσμόν ἐκεῖνον μὲ τὴν

ρομφαίαν τῆς ἀναμαρτησίας. Πρὸς τοῦτον δὴ καὶ ὁ Βαροῦχ ἀποταθεὶς, ἔγραψε καὶ ἐπανεγράψε εἰπῶν, ὅτι, οὐδόλως ἠρέσκετο νὰ μείνῃ ἀπρωρημένος μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Συναγωγῆς, ἀναμέσον Παραδείσου καὶ Κολάσεως· ὅτι, ἐὰν ἐπεκρουῖτο, ἢ ἔαν ἀνεκινίετο Γοβδελεᾶς, θὰ παρητεῖτο ὑπὲρ τῆς Ἀγίας ἔδρας καὶ τὴν ἐν Χανίοις διεκδικουμένην περιουσίαν του. Ἄλλ' ὅταν τὸ μαντεῖον σιγᾷ ἐκ προθέσεως, τίς ὁ τολμᾶν νὰ βιάσῃ τὴν ἀφωρίαν του; Καίτοι ἐπανελημμένως προσκληθεὶς νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα διὰ *motu proprio*, ὁ πάπας οὐδέποτε ἠὲ δόκησε ν' ἀποφανθῆ ἔρημνευτικῶς.

Ἀπέναντι τῆς ἀμφιταλαντεύσεως τῶν γνωμῶν, ἡ Βενετία, ἄλλος Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος Βρέννος, ἔρριψεν ἐπὶ τῆς πλάστιγγος τὸ ξίφος τῆς, κηρύξασα ἀμφίβολον τὸ βάπτισμα τοῦ Βαροῦχ. Ἐπειδὴ δὲ βάπτισμα ἀμφίβολον εἶναι βάπτισμα ἄκυρον, τὰ κτήματα τοῦ Ἰσραηλίτου μετέβησαν ἀνυπερθέτως εἰς τὴν κυριότητα τῆς κοινότητος.

Δεύτερον πρόβλημα καὶ τοῦ πρώτου περιεργότερον ἐπησχόλησε ταυτοχρόνως τὴν Χανιωτικὴν κοινωσίαν. Τὰ καταρεύσαντα τρίμματα τοῦ ἰσίου ἦσαν πραγματικῶς ἀποτέλεσμα σεισμοῦ; Διατι οὐδὲν ἠσθάνθησαν σεισμοὶ οἱ πλείονες τῶν κατοίκων; διατι οὐδὲν ἴχνος βλάβης παρατηρήθη εἰς τὰ οἰκοδομήματα; ἐντεῦθεν ἐξείκασαν οἱ ἀπαθέστεροι, ὅτι οἱ ἐν τῇ μητροπόλει παρατράγωδος σκηνὴ προῆλθεν ἐκ τινος δολίας προμελέτης εὐεικάστου πηγῆς, προμελέτης ἐν τῇ πλοκῇ τῆς ὁποίας ὁ Ἀνωκάτως δὲν θὰ ἦτο πάντως ἄλλότριος.

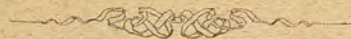
Ἐν τούτοις τι ἀπέβη ὁ Βαροῦχ;

Προσφυγὼν μὲν εἰς τὸν δίσκον τῆς ἐκκλησίας, ἀπεκρούσθη ὡς ἀβάπτιστος· τείνας δὲ τὴν χεῖρα πρὸς τὸν Ραββῆν, ἐξεβιβάσθη τῆς θύρας ὡς ἀποσυνάγωγος. Μόνος ὁ ἀνάδοχος, ἐλεήμων χριστιανὸς, περιέθαλψε τὴν ἀνεπανόρθωτον συμφορὰν του, παρασχὼν αὐτῷ κατοικίαν, τροφίμα, ἰατρικὰ, καθ' ἑκάστην δὲν μὴμῶν τοῦ πατρωνοῦ ἁγίου ἐπιτρέψας αὐτῷ καὶ νὰ ἀνάπτη κηρίον πρὸ τῆς εἰκόνης. Ὅλος ὁ λοιπὸς κόσμος τὸν ἐγκατέλειπεν. Ἐβραιοχριστιανὸς παρονομασθεὶς, διῆλθε τὰς ἐφεξῆς ἡμέρας ἐν ὕστε-

ρήσει καὶ ἀπομονώσει, δικαιούμενος μὲν ν' ἀντιμίσση τὸν ἀνθρώπον, μηδέποτε ὁμως ἐπιτυχόν. Ὡς δὲ ἐξόριστος καὶ ἀπόπεμπτος ἐμέτρησε τὸ πλεῖστον τοῦ ζῆν, οὕτω καὶ μετὰ θάνατον, μήτε Μωϋσῆς τυχὼν ἐντελῶς, μήτε Γοβδελεᾶς καθ' ὀλοκληρίαν, ἔστερήθη ὁ ταλαίπωρος καὶ τοῦ τελευταίου πῆχως χλόης. Ἐλέφ τριῶν Ἀθιγγάνων μετακομισθεὶς διὰ χιονοβόλου νυκτὸς εἰς τινα πλῆσιον παραλίαν, καὶ ριφθεὶς βορᾷ πρὸς τοὺς λάβρακας.

Ἐκ τοῦ συμβεβηκότος τούτου ἐπήγαγεν εἰς Χανία τὸ ἐπὶ ἀμφοτερίζοντος, ἢ ἀμφιστρόφου ἀνδρὸς δημῶδες καὶ πολυθρόλον ρητὸν ἐκεῖνο.

— Οὔτε Μωϋσῆς, οὔτε Γοβδελεᾶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Τοιαύτη κατὰ προσέγγισιν, παριστάνετο ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τῆς Κρήτης, περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ἔκτης ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ μητρόπολις κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν διέτρεχεν ἐν τῶν δεινοτέρων σταδίων τῆς ὑπάρξεώς της. Ὁ ἔμπρησμός τοῦ μεγαλοφρανοῦς ναυστάθμου, ἐκφλογοισμός ἀπροσοδοκῆτως ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν πατρικίων ἐκπυρσευθεὶς, καὶ εἰς τὰς οὐρανομήκεις γλωχίνας του καταναλώσας ἀθρόας τὰς ὑπὲρ τῶν ἐπικειμένων ναυμαχιῶν ἐλπίδας ἢ ἀπαραδειγμάτιστος δυσετηρία, ἥς αἱ πηγαὶ ἐπέδρων καὶ ἐπὶ τῶν καθεστῶτων ἐπισφαλῶς ἢ ἄλωσις τῆς Λευκωσίας οἰωνὸς ἀπαίσιος ἐπισημαίων τὴν δυσανταγώνιστον προκοπὴν τῆς Ἡμισελήνου, καὶ προμηγνύων τῆς ἐπιλοίπου Κύπρου τὴν ἀπώλειαν ἢ ἀγγελία, ὅτι τὸ Διβάνιον ἀπεφαίνεται ὀριστικῶς ὑπὲρ τοῦ πολέμου· τὸ δυσεπίτευκτον μιᾶς τινος καινῆς κατὰ βαρβάρων σταυροφορίας· οἷον ἄθροισμα χαλεποτήτων, ἐπισκῆπτον σωρηδὸν ἐπὶ τῆς δεσποίνης τῆς Ἀδριῶν! Οἷα πρόοψις ἀναρὰ, ἐμβάλλουσα

τὴν Σύγκλητον εἰς ἀθυμίαν καὶ δυσφορίαν!

Ἐν τῇ παραμονῇ πεισματώδους καὶ ὀλοθρευτικοῦ ἀγῶνος ἡ κυβέρνησις ἐτάχυνε νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἐπισκηψάσας πηγάς ἐνθεν μὲν πρὸς ἄμυναν τῶν ἀνατολικῶν τῆς κτήσεων περιουσιάζουσα ὅσας ἐκέκτετο ναυτικὰς καὶ ἡπειρωτικὰς δυνάμεις, ἐνθεν δὲ προσκαλοῦσα—τὰς χριστιανικὰς ἐπικρατείας εἰς συμμαχίαν κατὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ. Συνεκλήθησαν ἅπαντες, ὁ Πάπας πρῶτος· ὁ δὲ Σάχος τῆς Περσίας καίτοι Μωαμεθανός, δὲν παρελήφθη. Οὐδ' ὤκησεν ὁ Δουξ ν' ἀπευθύνη διὰ τοῦ Βαΐσουλου τοῦ ἐμπιστευτικῆν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν μας ἐπιστολήν, ἱκετεύων τὴν παρὰ τῷ Δουκὶ Μοσχόβης μεσιτείαν του καὶ παρακελεύων τὸν Παναγιώτατον νὰ ὑπεγείρῃ εἰς ἀνταρσίαν τὸ γένος τῶν Γραικῶν, ἅμα τῇ πρώτῃ βροντῇ τοῦ τηλεβόλου. Ἐνῶ δ' ἀφ' ἐνὸς στρατολογίαι ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ Ἰταλίᾳ διεσπεύδοντο ἐνεργεῖα τοῦ ἐκεῖ στρατηγούντος Κυπρίου Εὐγενίου τοῦ Συγκλητικοῦ, Ἰταλοὶ καὶ Ἕλληνες ἀφ' ἑτέρου δὲν ἔπαυον περιμετροῦντες ἄνω καὶ κάτω τὴν Ἠπειρον, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Πελοπόννησον, προδιαθέτοντες εἰς τὸν ἀγῶνα τοὺς ὑπηκόους τοῦ Σελήμ, καὶ ἀφευκτον προαγγέλλοντες ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν χριστιανῶν.

Οὐδ' ἐπέλαθε περὶ τὰς ἐπειγομένας ἐτοιμασίας τὴν Σύγκλητον καὶ ἡ συνεργία τῶν ἐπικτημάτων. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ πᾶσαν δυσχέρειαν ἔθος εἶχε παλαιὸν ν' ἀντλῇ ἀφθονα ἢ κάλλιον εἰπεῖν ὑπέρογκα τὰ βοηθήματα ἐκ τῶν κτημάτων της, ἐξάγουσα τρόφιμα ξύλωσιν, σκεύη, παντοδαπὰς προμηθεῖας, ἐρανιζομένη στρατιώτας, ναυκλήρους, κωπηλάτας, ἐπιβάλλουσα ναυπηγήσεις καταναγμαστικὰς, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ λίαν ὑπερβαρεὶς διὰ τοῦτο διέταξε τοὺς ἐν ἀνατολῇ ἀντιπροσώπους της νὰ διενεργήσωσιν ἐν πάσῃ σπουδῇ τοὺς σχετικούς τῶν ἀποικιῶν ἐράνους, μηδενὸς μέσου φειδόμενοι περὶ τὴν ἐπίσπευσιν. Τοιοῦτον ἔσχεν σκοπὸν ἢ ἀποστολὴ τοῦ Λαυρεντίου Δαμουλά εἰς Χάνδακα τοιοῦτον καὶ ἡ τοῦ Λουκᾶ Μηχέλι εἰς Χανία. Ἀφίχθησαν ἀμφότεροι ἐπιτετραμμένοι νὰ διακριβώσωσι πόσους ναύτας καὶ στρατιώτας ἢ Κρήτην σιβαρῶς πιεζομένην, ἠδύνατο νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τίνων δέ ποτε νέων ἐρυμάτων τὰ δύο φρούρια, ἐπὶ τῷ ὀχυρῶτερον ἐπιρῶωννύμενα, θὰ ἀπέβαινον κατὰ

τὸν προκείμενον πόλεμον οἱ κραταιότεροι προμαχῶνες τοῦ βασιλείου.

Μεταξὺ τῶν τότε στραταρχούντων διέπρεπεν ἐπὶ ἀνδρεία καὶ εὐφυΐᾳ ὁ Δαμοῦλας. Ἄλλ' ἐὰν ὑπερτέρει τοὺς ἄλλους κατὰ ταῦτα ἔμειονέκτει ὁμως κατὰ περίσκεψιν καὶ πρόνοιαν. Ὁ ὑπερβολικὸς του ζῆλος παρώθησεν ἐκ προοιμίων τὰς ἀπαιτήσεις τῆς μητροπόλεως εἰς ἐπαχθέστατον μέτρον βιαστικῶν ἐπικουρημάτων. Τὸ κατ' αὐτὸν, ἤθελε καὶ αὐτανδρον τὴν νῆσον μετακομίσει ἐπωμαδὸν ἐντινὴν τῶν κεράτων τῆς ναυμαχίας. Μόνοι οἱ δύο ναύσταθμοὶ Κρήτης καὶ Κερκύρας ὄφειλον νὰ θαλασσεύσωσι ἐντὸς ὀλίγου ἐτοιμοπολέμου καὶ ἐντελῶς ἀπηρτισμένας ἑκατὸν τεσσαράκοντα γαλέρας. Πρὸς ἐπίτευξιν δὲ τοῦ σκοπομένου, πᾶν οἰονδήποτε μέσου θὰ ἐλογίζετο αἰσίον τε καὶ ὄσιον.

Οἱ οἰωνοὶ! Οἷα προοίμια! Ἡ Κρήτη κατεπλήγη. Ἐως ἀπὸ τοῦ πρώτου κηρύγματος οἱ πολῖται ἐξεβροντίθησαν. Ἄλλ' ὁ Δαμοῦλας, τραχὺς μὲν τὸ ἦθος, περὶ δὲ τὴν ἀσκήσιν τῆς πληρεξουσιότητος ὀπωσοῦν πρωτόπειρος, ἔσπευσε νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ διάταγμα μὲ ἀπεριόπτον προθυμίαν. Διὰ τοῦ πρώτου προκηρύγματος καταργῶν τὴν προτέραν ἀμοιβὴν εἴκοσι πέντε φλωριῶν πρὸς ἑκάστον ναύτην, ἐπέβαλλε ναυτολογίαν βιαστικὴν εἰς 9,000 Κρητῶν. — Μετὰ τρεῖς ἡμέρας δευτερόν τι διάταγμα διεσαλπίζετο· προσεκαλοῦντο δι' ἐπίτηδες καταλόγο οἱ εὐποροὶ τῆς νήσου παντὸς θρησκευματος νὰ προκαταθέσωσιν ἐντὸς ὄρισμένης προθεσμίας τοσαύτην χρηματικὴν συνεισφορὰν ὅση ἐδέετο πρὸς ναυπήγησιν εἴκοσι παραπλειρωματικῶν κατέργων. — Διὰ τρίτου πάλιν κηρύγματος, οἱ μὲν κατάλογοι τῶν ἀγγαρευῶν ἐπεξετείνοντο χάριν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ναυστάθμου ἐπ' ἄοριστον, νέοι δὲ ἀνθρωποθηρίας ἔλεγχοι συνετάσσοντο πρὸς καταρτισμὸν τῶν ἐν Χανίοις καὶ ἐν Μεγαλοκάστρῳ ὀχυρωμάτων.

Καὶ ὁμως.... ἀπέναντι τῶν παρεπομένων, τὰ κηρύγματα δὲν ἦσαν, ἢ ροδόχρωτα προοιμιάσματα. Πρὸς τὰς ἤδη διαταγείσας φλεβοτομίας ἕτερός τις αἵματος φόρος μετ' ὀλίγον ἐπεψηφίζετο. Εἶχον μόλις οἱ γνωστοὶ Καπέλετοι καὶ οἱ χωροφύλακες ποιήσει ἑναρξιν τῆς θήρας, ζωγραφούντες καθ' ὕπνον, πιάνοντες διὰ προ-

δοσίας χάριν ἐνὸς μόνου συναλίσκοντες οἰκογένειαν ὀλόκληρον δίκην χριστιανομάχων Ἰσουλῶντες τὰ προστυγχανόμενα τῶν οἰκίαν κῶν σκευῶν, ὅτε δι' ἐπακολούθου κηρύγματος ὁ ἔθρανος τῶν 9,000 ναυτῶν ἐξετάθη εἰς χιλιάδας δεκατέσσαρας, λόγῳ ὅτι εἰς τὰς τέσσαρας ἑλληνικὰς νήσους, Κρήτην Κέρκυραν Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον (ἢ Λευκάς ἦτο κτῆμα Ὀθωμανικόν) ἀπέκειτο νὰ ἀναπληρώσωσι τὰ κενὰ ὅσα ὁ λοιμὸς, αἱ κακουχίαι, τὰ κύματα, καὶ τοῦ Ἰσλάμ τὸ ξίφος εἶχον ἀπὸ Κυπριακοῦ πολέμου καὶ ἐφεξῆς ἀνοίξει εἰς τὰ πληρώματα τῶν τριήρων.

Δὲν ἀρκεῖ. Ὀλίγον ἔπειτα καὶ ἕτερον διάταγμα ἐστηλιτεύετο ὁ γαληνότητος Δουξ Ἀλοῦσιος Μοτσενίγος (ἀρτίως ἀναγορευθείς ἀντι τοῦ ἀποβιώσαντος Λορεδάνου) ἐν τῷ οἰκτεῖραι τὴν ἐπίδωσιν τῶν ἀπίστων, ἀνεξήτει ὑπὲρ τοῦ πολέμου παρὰ τῆς προσφιλοῦς του Κρήτης πρόσθετόν τινα ἔθρανον ἐκ τεσσαράκοντα πλωτῶν γαλερῶν, ἔτι δὲ χιλίους ἑτέρους κωπηλάτας διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτῶν.

Δυσσάφηγτος θὰ καθίστατο ἡ ὀρθοτορία, ἦν διήγειρε πρὸς τοὺς κατοίκους ἡ τυμπανουκρουσία αὕτη. Ἐξ ὅσων εἶχον προαποπλεύσει μὲ τὰ κάτεργα, ὀλίγιστοι ἔτυχον οἱ ἐπανακάμψαντες εἰς τὰ ἴδια, ἐκ τούτων δὲ πάλιν ὀλίγοστοὶ οἱ μὴ ἐκβάντες ἢ ἀθεραπεύτως ἠκροθηριασμένοι τὰ μέλη ἢ προεληλακότες εἰς τὸ ἔσχατον τῆς διαφθορᾶς. (1)

Τρεῖς καὶ ἐπέκεινα χιλιάδες ψυχῶν, μηδὲν ἀφέντες ἴχνος τῆς ὑπάρξεώς των, καὶ πανταχοῦ τῆς νήσου τὴν μελανειμονίαν διασπείραντες προεμήνυον τὴν ἐξόντωσιν, ἣτις περιέμενε καὶ τοὺς ναυτολογουμένους πρὸς τὸ παρόν. Τρόμος κατέσχε καὶ πόλεις καὶ ἀγρούς. Εἰς μὲν τὰ φρούρια, νέοι καὶ γέροντες ἀδιακρίτως καταλιμπάνοντες οἰκίαν, γυναικας, ἐργαστήρια, ὑπεδίδρασκον πρὸς τὰ θρεινότερα τοῦ νομοῦ, προτιμῶντες τὸν ἐκ πείνης ἢ ἐκ κακουχίας θάνατον μᾶλλον, ἢ τὸν ἐκ τῆς μαστιγώσεως τοῦ κατέρ-

(1) *Delli quali pochiissimi ne erano ritornati a casa; gli altri parte morti, parte ritenuti sulle galere inarmate il chs duolse loro sino al cuore MARIN DE CAVALLI.*

γου· εἰς δὲ τοὺς ἀγρούς, τοὺς πεδινούς κατ' ἐξοχὴν, ὅσοι μὲν ἔπευχον νὰ ὑπεκφύγῃσιν τὴν ἰγνηλασίαν τῶν ἀγγαρευτῶν, οὗτοι συνεκεντρώθησαν πανέστωι οἱ μὲν ἐπὶ τὰ ὄροπέδια, οἱ δὲ ἐντὸς βαθυκόλπων ἀντρῶν, ἢ ἐρήμων παλαιοκάστρον, ἄλλοι δὲ ἐκρύβησαν εἰς τὰ ἀπώτερα τῶν μοναστηρίων. Ἡμέραν παρ' ἡμέραν τὰ μὲν κρυπτήρια ἀνασυνφκίζοντο, αἱ δὲ συνοικίαι ἐξεκενοῦντο (2) Τό σπήλαιον τῆς Ἀρκούδας, ἀπέχων τεσσάρων μιλίων τῆς ἐν Ἀκροτηρίῳ Ἁγίας Τριάδος, τὸ τῆς μονῆς τοῦ Καθολικοῦ, τὸ ἐν Βαφαῖς, τὸ παρὰ τὴν Γορτύνην λεγόμενον Λαβύρινθος, τὸ περιβόητον τοῦ Μελιδόνι, τὸ ἕτερον τοῦ Σαρκου, φρούριον τοῦτο αὐτόχρομα ἀπόρθητον κατεπλήσθησαν ἀγροτῶν πάσης ἡλικίας ἑνομένων μὲν τὴν ἐλευθερίαν, παλαιόντων ὅμως κατὰ τῆς ἀβρωσίας καὶ τοῦ λοιμοῦ. Κόμαρα καὶ ἀγριάπιδά, βλαστοὶ θάμνων καὶ ριζολάχανα ἤρκεσαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν φυγάδων. Ἄλλ' ἐκλιπούσης καὶ ταύτης τῆς αἰγοπρεποῦς τροφῆς, οἱ μὲν νεώτεροι λαβόντες γυναῖκας καὶ παιδιά καὶ κατὰ οἰκογενεῖας διαιρεθέντες, ἀνερρηχίθησαν εἰς τὰ μᾶλλον δυσπρόσιτα τῆς Ἰδης τῶν Λευκῶν Ὀρέων καὶ τοῦ Σελίνου, εἰς τὰς ἄκρας τοῦ Κισσάμου τοῦ Λασηθίου, τῆς Σητείας· οἱ δὲ πρεσβύτεροι, οἱ νοσοῦντες, οἱ ἀνάπηροι, ὑστερήσαντες οὗτοι ἐξ ἀδυναμίας, περιεπλανήθησαν ἄστεγοι ἀπὸ κόμης εἰς κόμην, ἀποφεύγοντες μὲν τῶν ἀγγαρευτῶν τὴν συνάντησιν, καὶ ὅμως παρὰ τούτων πάντοτε ἰγνηλατούμενοι διὰ κυνῶν, εἰς τοιαύτην ἄγρην ἐντετριμένον. Φρικτὰς τοῦ δράματος ἐκείνου περιπετείας διηγοῦνται κομπάζοντες οἱ χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς. Ἐνιοὶ τῶν αὐτομόλων, στενοχωρηθέντες ἀπὸ τὴν πείναν, καὶ ἀποβάντες εἰς πορείαν ἀνίκανον, προέκρινον ν' αὐτοκτονήσωσι, πηδήσαντες ἀπὸ κρημνῶν, ἀντὶ νὰ παραδόσωσιν ἑαυτοὺς εἰς τῶν κυνηγῶν τὰ χειρόδεσμα. Καὶ οἱ μὲν ἡκροτηρίασαν τοὺς πρὸς τὴν κωπηλασίαν χρησίμους δακτύλους· οἱ δὲ, ὅπως ἐξαγοράσωσι τὴν πλανήτιδα οἰκογένειαν, ὅπως σώσωσι τῶν νοσοῦντων τέκνων τὴν ζωὴν, ἢ ἐνεχείρισαν τοὺς στρα-

(2) *Tutti scapparono per le montagne..... e già non si trovava alcuno che si potesse pigliare se non con inganni resistendo e fuggendo tutti quanti.* — MARINDE CAVALLI

τιώταις ἄλλοτριαν ἀγέλην ἢ κατεμήνυσαν ποῦ ἐν τῷ αὐτομολῆσαι ἔθαπεν ὁ δεῖνα γείτων τ' ἀνάλεκτα τῆς συσκευῆς· ἄλλοι δὲ, ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς ἄμμου ἰγνοσκοπήσεως ἀποκαλυφθέντες, ἐνεκόλισαν τὸ πέλαγος τὴν κινδυνεύουσαν ἐλευθερίαν διαπηστεύσαντε εἰς τὸ ἔλεος τῶν κυμάτων. Ἴσως ἢ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς διαπρατομένη ἀνθρωπεμπορία δὲν θεατρίζει σκηνὰς στυγερωτέρας τῶν τῆς στρατολογίας ἐκείνης..... Ὅπως ὅποτε, τὸ ἐπιχείρημα τῶν πληρεξουσίων καλὰ ἢ κακὰ ἐξετελέσθη. Ὀκτακισχίλιοι Κρηῖτες ἐν οἷς καὶ ἄνηθα παιδιά, καὶ γέροντας, καὶ πηροί, φωραθέντες εἰς τὰ ἀμφίβληστρα ἀγγαρευτῶν καὶ ναυτολόγων, χειρωθέντες διὰ ποδοκάκης ἐρρίφθησαν, οἱ μὲν ἀμέσως εἰς τὰ κάτεργα, οἱ δὲ ἐν ἐπιφυλάξει εἰς τὰ κοταγώγια τῶν τριῶν νησιδίων.

Σχετλιασμοὶ καὶ στοναχοὶ ἐξερράγησαν ἐν παντὶ τόπῳ. Καὶ ὄμως—ὦ τῆς ἀβουλίας, ἢ τῆς ἐπιβουλεύσεως! ἐνῶ οἱ μὲν πληρεξούσιοι ἀπώθουν τοὺς ἀγρότας εἰς τὴν ἀπόγνοιαν, ἢ δὲ ἀστυνομία τοῦ Μέμου ἐθελοτύφλωτεν ἰδιοπραγῶς, ἐνῶ ὑποχθόνιός τις μυκηθμὸς ἐβόμβαζεν ἤδη περὶ τὰ ὄτα τῶν ἀρχῶν, ἰδοὺ νέα τις προκήρυξις τῶν προηγουμένων ἀπανθρωποτέρα, ἐδέσπισε θέσπισμα ἀνόσιον, καὶ ὄντως ἀνήκουστον. Πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν τε ἤδη δραπετευσάντων, καὶ τῶν δραπετευσόντων ἐφεξῆς, διετάσσοντο οἱ ἀγγαρευταὶ νὰ σύρωσιν ἀδιακρίτως καὶ ἀλυσιδέτους νὰ ἐγκαταλέξωσιν εἰς τὰς σαγήνας τοῦ ναυτολογίου, τοὺς τυχόντας κατοίκους ἀπὸ δεκατεσσάρων ἕως ἐξήκοντα ἔτων, μηδὲ μὲν κηδόμενοι ἐὰν οἱ ἀλισκόμενοι εἶχον ἤδη ἀποτίσει προσωπικῶς τὸν φόρον τῆς δουλείας, ἐὰν ἐφάπαξ, ἢ δις καὶ τρίς εἶχον πληρώσει τὴν ἐξαγοράν (1).

Ἐν τούτοις, ὁ περισταθμικῶν ἐν ταῖς ἐξοχαῖς στρατὸς ἐπέσπευδε τὴν ῥοπὴν ἐκ μέρους του. Ἀπὸ φιλαρπαγίαν καὶ ἀπὸ ἀσέλειαν ἢ λύσσα τοῦ Τσάφου ἐπαθησομένη, παρεξέτρεπετο ὅσημέραι εἰς κακουργήματα, ἅπερ ὁ κάλαμος δυσωπεῖται νὰ μαρτηρήσῃ Ὁ βασιμκουζοῦκος οὗτος τῆς δημογεροντίας, ὑπολαβὼν τὴν χώραν ὡς γῆν ἀρτιάλωτον, συνειδὼς δὲ καὶ τὸ νήπιον τῆς παρανομίας του, ὑπερέβη εἰς κακώσεις καὶ αὐτὰ τὰ στήφη τοῦ Ἀττίλα καὶ τοῦ Γεγγισχάνου. Ἐξηφάνισεν ἀγρούς καὶ κήπους, ἐπυρπόλησεν ἔλαια

(1) Ὅρα τὴν ἐκθεσιν τοῦ Μαρίν Δὲ Καβάλλη.

νας ἀτέρμονας, ἐξερρίζωσεν ἀμπελῶνας, ἐποίησε συνοικίαν ὅλην πυρὸς κατανίλωμα ἐπαίξεν εἰς τὰ χαρτῖα τοὺς λέβητας τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ, μηδὲ τῶν ἱερῶν κωδῶνων φεισάμενος ἐν τῇ κυβέουσι, ἐπὶ τέλους, μὲ προσπεποιημένας ἀφέσεως ὑποσχέσεις καὶ μὲ πλαστόγραφα ἀπατήσας ἀφελεῖς μητέρας, ἀπήγαγεν εἰς τὸν πλησιέστερον στρατῶνα τὰ ἀνήλικα... Ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν σελίδας αἰσχίστους, ναυτιώδεις, σκάνδαλα δυνάμενα νὰ κατερυθράνωσι τῆς ἱστορίας τὸ πρόσωπον. Ἡ αἰδῶ καὶ ἡ ἀγανάκτησις ῥίπτουσιν ἐπ' αὐτῶν πέπλον σιγῆς.

Πότε δὲ ταῦτα πρὸς Θεοῦ; Καθ' ἃς ἡμέρας ἡ σιτοδεία ἐμάστιζεν ἐξαιρετικῶς τὴν νῆσον ὅτε, κενῶν ὄντων τῶν σιτῶνων οἱ μὲν κλίβανοι τῆς ἀγορᾶς διῆγον ἐν πλήρει ἀδρανεῖα τὰ δὲ πωλητήρια μηδὲν τι ἄλλο, ἢ ἰχθύας καὶ ὀπώρας κακίστης ποιότητος εἰσπορίζόμενα ἐπίπρασκον τὰ προϊόντα εἰς τιμὴν ὀλως ἀπρόσιτον πρὸς τὸν λαόν. Ματαίως ὁ εὐσυνείδητος ἀρχιφρουράρχος Βραγαδίνος, πρὸς τὴν Σύγκλητον ἀναφερόμενος, ἐξεκόνιζε τὴν κατάστασιν τῆς ἀποικίας μὲ χρώματα καταπληκτικά (1).

Τὰ ἐπόμενα θέλουσι καταδίξει διὰ τίνος ποτὲ φαρμάκου προτέθη ἡ Δημοκρατία νὰ θεραπεύσῃ τὴν καταγγελλομένην τῆς ἀποικίας πληγὴν.

Ὁ νομὸς τῶν Χανίων, ἡ πόλις μάλιστα—κυριωτέρα τῆς τραγωδίας σκηνῆ—περιήρχετο χάριν τῆς πείνης τῶν διωγμῶν, τῆς ἐπιδημίας εἰς τὸν ἔσχατον τῆς ἀπελπισίας βαθμὸν. Οἱ ἐναπολιπόμενοι τῶν κατοίκων, ἀπολέσαντες ἤδη πᾶσαν ἐλπίδα ἀνακουφίσεως προήλανον καθ' ἡμέραν χάνοντες ὡσαύτως καὶ τὴν πεποίθησιν εἰς τοὺς οἰκτηριμὸς τοῦ οὐρανοῦ. Τὰ ἐνόδια εἰκονίσματα ἀπέμενον βαθμηδὸν στερούμενα φωταψίας· μὰ κατόπιν τῆς ἀλλῆς αἰ' ἐκκλησίαι κατηρημοῦντο.....

..... Ἄλλ' ἡ θεία οἰκονομία, ἥτις τὰς πνοὰς τῶν ἀνέμων μετριάζει κατ' ἀνάγκην τοῦ ἀρτικάρτου ἀμνοῦ, δὲν κατέλιπε τὸν ἀποίμαντον λαὸν ἐκείνον ὅλως ἀπαραμύθητον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ᾠδῶν του ἐπιφάνη εἰς τις ἄγγελος, ἀντὶ τῆς κυβερνήσεως συν-

(1) *Archivio generale de Frari di spacci 2 ottobre e 24 ottobre 1570.*

δρομῶν μὲ καρδίαν ὄντως οὐρανοφύτευτον τὸν καταδιωκόμενον πτωχόν. Μία τις ἀρχόντοπούλα, ἱππότις μὲν ἄτε μονογενῆς τημαριούχου, κληρονόμος δὲ τοῦ πλουσιωτέρου τῶν ἐν Χανίοις Φραγγαρχόντων, μία τις κόρη, τύπος ἐλέους καὶ γυναικείας οἰκτοσύνης τότε ὑπὲρ ποτε ἀξιοθαύμαστος, ἐξῆλθε καθ' ἐκάστην ἐπὶ τὸν πατρικὸν βραχίονα στηριζομένη, κρούουσα τὰς θύρας τῶν πενήτων, κομίζουσα ἄρτον, ὄριζαν, ἔλαιον φάρμακα, πέμπουσα ἱατροὺς πρὸς νοσοῦντας, ἱερεῖς πρὸς ἀγωνιῶντας, περιθάλλουσα μὲ αὐταπαρησίαν ἀκαταπύνητον τὴν ἔνδειαν, τὸ πένθος, τὸ ἄλγος τοῦ ζυγοῦ. Ὁ γονεὺς τῆς Σὲρ Φραντσέκος Δὰ Μολίν, συνέκκτητο καὶ αὐτὸς κατὰ διαστολὴν τῶν ἄλλων Φραγγαρχόντων, ὑπόληψιν φιλανθρώπου καὶ ἐλεήμονος. Ἰκεσία τῆς θυγατρὸς ὁ ἀρχὼν ἠνέωξε τοὺς σιτῶνάς του πρὸς τὸν λαόν, καὶ διένειμεν παροψίδας ζωμοῦ κατὰ πρῶϊαν καὶ ἐσπέραν. Ἡ γεναιοφροσύνη αὐτῆ τῆς οἰκογενείας τῶν Μολίνων, ἄνθος ἐν τῷ φιτῶνι ἐκείνῳ μονοφανὲς, δὲν ἔμεινεν ἀναπόδοτος εἰς τὴν αἴσθησιν τοῦ πλήθους. Τὸ μὲν θυγάτριον κατέστη ἐν Χανίοις κοσμοχαρὲς πολυγάπητον παρὰ τῶν ἐνδιεστέρων ἕως λατρείας ἀντιφιλούμενον, ἡ δὲ συνδρομὴ τοῦ πατρὸς διασαλπυσθεῖσα καὶ πέραν Κρήτης, παρεβίβασε τὴν φήμην του μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἀντιθαλάμων τοῦ ἐν Βενετία Δουκικοῦ Μεγάρου.

Εἶπομεν, ὅτι διάφορα φηγαυτηρία, εἶχον σχηματισθῆ ὑπὸ τῆς διασπορᾶς τῶν δραπετῶν τῆδε κακείσε. Τὰ κρυπτήρια αὐτὰ ἀπέβησαν βαθμηδὸν συνεντευκτήρια ἐνθα ἀρχηγῶν ὁμάδες, συρεύσασαι ἐκ περάτων, ἤρξαντο διαζητοῦσαι τὰ ποιητέα. Οὕτως, ὁ Μελέχας, τὰ Σφακιά, τὸ ριζοκάστελον, ἡ Ἀσκύφω, τὸ Ροδοβανί, πρὸ πάντων ἡ Ἁγία Ρουμέλη, ἐγένοντο κέντρα ἐκουσίων ἢ ἀκουσίων ἐξορίστων, κενθμῶνες, ὅπου προσετώτες, ὀργῶντες ὑπὸ ἀνακαλαζούσης ἀγανακτήσεως, οὐδὲν ἄλλο πλέον ἐκαραδόκησαν, ἢ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ ἀποσταῆσαι. Ἐκτοτε, ἐν μόνον θέμα συνδιαλέξεως ἐπισχόλησε τὸν βεβιασμένον ὄκνον· τὸ τῆς ἀναποδράστου ἀνάγκης συσώμου τινὸς ἐξαναστάσεως. Τὴν ἀνάγκην ταύτην οὐδεὶς ὁ μὴ ὁμολογήσας, ἀντιλογίας καὶ ἀνασκευὰς ἢ ἀκμὴ τοῦ κινδύνου δὲν ἐπεδέχετο. Ἄλλ' ἡ ἀντίστασις ἔχρηξεν ὁμοιοῦς περι-

τάς πράξεις, ἡ δὲ ἄμυνα ἐκτός ὅτι πρὸ παντός ἄλλου ἐδέετο διω-
γανώσεως, προσεδέετο καὶ ὑλικῶν βοηθημάτων. Κατὰ δυστυχίαν
οἱ συνδιαλεγόμενοι ἦσαν τὸν ἀριθμὸν πολλοί, παρὰ δὲ τοῖς ἔλλη-
σιν ὁ ἀριθμὸς τῶν συμβούλων ἰσχύει ἐπὶ τῆς καθόλου πορείας
τοῦ συμβουλίου, ὅσον ἐπὶ τῆς πορείας καὶ τοῦ ἀνεκρήκτου τῆς
ἀτμομηχανῆς ἰσχύουσι τὸ ἀτμόμετρον καὶ ἡ τῆς ἀσφαλείας βαλβίς.
Ἑλληνικαὶ συνελεύσεις πολυμελεῖς ἠὺδοκῆμησαν πάνυ σπανίως.
Συχνάκις μεταξύ τριῶν Ἑλλήνων σκηνοὶ ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ἀπὸ τει-
σάρων καὶ ἔτι ὁ Κύριος ἀποίχεται, ἀντι δὲ τούτου ἐμβατεύει πνευ-
μα πονηρόν.

Οἱ Κρηῖτες, Ἑλληνες καθ' ὅλα τὴν φιλαντομαχίαν ἐξαιρέτως,
ἐνοστιμεύθησαν τὰς συζητήσεις πάντοτε καὶ μὲ ἀπόρημον κατα-
φέρειαν. Παλαιότερα τῆς φιλονικίας των ὑπῆρξε συνήθως τὸ ὄρει-
νότερον τῆς νήσου. Δύο τῶν μᾶλλον ἰσχυρῶν καὶ πολυμελῶν φυ-
λῶν, ὧν ἡ μὲν ἐκ τοῦ νομοῦ Ριθύμνης, ἡ δὲ ἐκ τοῦ Χανίων,
διῆγον παλαιότερον πρὸς ἀλλήλας εἰς ἀμείλικτον διχόνοιαν. Κατὰ τινα
ἀρχαίαν παράδοσιν, αἱ φυλαὶ αὗται εἶκον τὸ γένος ἀπὸ δύο ὀμαίμο-
νας ἀδελφούς Σκορδύλας, ὧν ὁ μὲν ἐβίωσεν ἱερεὺς ἔγγαμος, ὁ δὲ ἐ-
κάρη μοναχὸς μετὰ τὸν γάμον. Ἴσως πρὸς ἐπικύρωσιν τοῦ ἀπτικοῦ
φθέγματος « ἔθνος ἀρχαῖον ἐστὶ τοῖς ἔλλησιν ἀλλή-
λοις ἐρίζειν ἀεὶ, καὶ οὐ ποτε ὁμονοεῖν, » μεταξὺ
Πατέρων, (καλογηροπαίδων) καὶ Παππαδοπούλων (ιερέως υἱῶν)
ἡ ἐριννύς τοῦ προπατορικοῦ φατριασμοῦ ἐπέριψε πέτραν σκαν-
δάλου. Ἐκτοτε Πατέροι καὶ παπαδόπουλοι ἀντεπετέθησαν ἀλ-
λήλοις, ὡς ἐν Βερώνῃ οἱ Καπουλέτοι καὶ οἱ Μοντέκιοι, κατα-
στάντες δύο σύμβολα ἀσυμφωνίας, δύο ἐλατήρια ἀμφιταλάντευτα
ἐνδομύχων σπαραγμῶν. Πῶς ἠδύνατο ὁ Βενετὸς νὰ μὴ ὠφελῆθῃ
ἀπὸ τῆν διαίρεσιν; διὰ ἐντὸς τῆς ποιμνῆς οἱ κριοὶ κηρυβάζουσιν
ἀλλήλοις, ὁ λύκος δὲν ἐπισκῆπτει ἀφοβώτερος; Ὁ λύκος ἐνέ-
δρευε· μόνος ὁ δυνάστης ἐκαρποτέλεσε τὸ μῆλον τῆς διχονίας. Ὁ
Βενετὸς ἀνέθρεψεν εἰς Κρήτην τῆς ἀδελφομαχίας τὸ φυτὸν μεθ'
ἧς ἀγάπης παρθένος, ἀρδεύουσα εἰς ἀρτάνην βασιλικόν, ἀγάλλε-
ται βλέπουσα καθ' ἐκάστην πρωΐαν ἐπιπροβαίνουσα τὴν βλάστη-
σιν τοῦ φυτουργείου τῆς, διὸ οὐδέποτε προσέκοψεν ἀφ' ἑαυτοῦ
τὰς μερικὰς συνιεύσεις τῶν ριζῶν ἀπ' ἐναντίας, τὰς συναθροί-

σεις ὑπεκίνησεν αὐτὸς αὐτόθεν, πεπειθὼς, ὅτι ἡ ἀλληλομαχία θὰ
ἔξετραχύνετο ἐκ τῆς ἀναλοφεύκτου ἀντιφορᾶς. Οὐδὲ προέλαβε
ποτὲ τὰς συγκρούσεις τῶν ἀγροτικῶν κομμάτων. Τὴν νίκην ἐξί-
σου καὶ τὴν ἦτταν τῶν φατριῶν παίξας μὲ ἐπιδεξιότητα θαυμα-
στουργοῦ, ἐχρησιμοποίησεν ἐκάστοτε τὴν διχόνοιαν πρὸς βαθυ-
σκαφεστέραν κρηπῆδωσιν τῆς τυρανίδος του.

Τὴν μακρολογίαν εἰς τὰς διαφόρους ἐστίας τῆς καταφυγῆς συ-
νέτεμον, ἀγαθῇ τύχῃ δύο ἀπροσδόκητα περιστατικά.

Φιλικοὶ ἐκ Χάνδακος ἐπιστολαὶ κατήγγειλον δεινὸν τινα κίνδυ-
νὸν, κρεμάμενον ἐπὶ τραχύλου τῶν κορυφαίων. Προβλέπουσα
δῆθεν ἡ ἐκεῖ κυβερνησις, ὅτι τὰ κηρύγματα τῶν πληρεξουσίων
τῆς Βενετίας ἠθελον ἐξαντλήσει παρὰ τοῖς χωρικοῖς τὸ μέτρον τῆς
ὑπομονῆς, καὶ προκαλέσει τὴν συγχώνευσιν τῶν ἀντιφερομένων
κομμάτων ἐσχέδιασε χάριν τῆς πανηγύρεως τῆς τετάρτης Ἰουνίου
νὰ κλητεύσῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοὺς μᾶλλον δυναμένους ἐκ τῶν
προϋχόντων τῆς ἐξοχῆς. Καὶ τὸ μὲν πρόσχημα, ἡ πρόσκλησις δὲν
θὰ ἀπέβλεπεν ἢ εἰς ἀπλήν ἐπικόσμησιν τοῦ χειροφηλίματος
τὸ ἀληθὲς δὲ προέκειτο νὰ διακρατηθῶσιν οἱ γέροντες ὡς ὀμηροὶ
τοῦλάχιστον ἕως τέρμαπος πολέμου, πρᾶξις αὕτη παρὰ τοῦ δου-
κὸς ὀριζομένη νὰ ἐπιταχύνῃ τῆς κοινῆς ἀγανακτήσεως τὴν ἐκπυρ-
σοκρότησιν.

Κατὰ γινώσκωμεν ἤδη, ἡ ἐπίβουλος πρόσκλησις ἦτο ἐπινόη-
μα τοῦ πρίγκηπος. Ἀλλὰ καὶ οὗτος καὶ ὁ Μυστικὸς του καί-
περ εἰδήμονες ἀμφοτέροι τῶν Κρητικῶν ὅσον οὐδεὶς ἄλλος καί-
τοι ὑπὸ τῶν χρησμῶν τῆς Μελαίνης Βίβλου μυσταγωγούμενοι
εἰς τὴν ἐπίγνωσιν πραγμάτων καὶ προσώπων τῆς ἐξοχῆς, μολα-
ταῦτα οἱ λογάδες ἠγνόουν ἔτι οἷον δραστήριον ἀθλητὴν οἷον
ἄνδρα τεθωρακωμένον κατὰ τῆς φθοροποιῦ ἐπενεργείας τοῦ
δουκιχοῦ παλατίου, οἷον πρόσωπον ἱκανὸν ν' ἀντιμετρήσῃ τὰς
σκευωρίας των' ἐτήρει λεληθότα εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἡ τάξις τῶν
ἀρχοντοχωριτῶν.

Διέτριβε τότε ἐν τῷ νομῷ Σελίνου πλούσιός τις εὐπατρίδης
Σκορδύλης τὴν καταγωγὴν, ἀνὴρ διὰ τὸ ἀτίθασσον τῶν φρονη-
μάτων, καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς πενωμένους ἐξάρετον καλοκα-
γαθίαν κτήσας φήμην χρηστοῦ πολίτου καὶ χριστιανοῦ. Ἡ

κοινή γνώμη ὑπερῆρε τὸν ὀλβόν του πέρα τοῦ ἀληθοῦς· ἀλλ' εἰ καὶ μὴ κατέχων τοὺς θησαυροὺς τοῦ Κροίσου, ὑπῆρξεν ὁμως —τοῦλάχιστον εἰς τὴν νεότητά—εἰς τῶν διασημοτέρων πολυκεάων τῆς νήσου. Οἱ γειραιότεροι τῶν ἀρχηγῶν Σελίνου καὶ Κισσάμου ἀνεπόλουν εἰσέτι τὸ συμπόσιον τῶν γάμων του, ἔνθα τριακόσιοι συγγενεῖς καὶ φίλοι προέπιον ἕκαστος εἰς ἰδιαίτερον ἀργυροῦν ποτήριον (1).

Καθ' ὁμοίωσιν τῶν ἄλλων κατοίκων ἀναγκασθεὶς καὶ ὁ ἀρχοντοχωρῆτης οὗτος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἰδίαν ἔδραν, εἶχε προσφύγει μὲ ὁμαίμονας καὶ θεράποντας εἰς τὰ μᾶλλον ἀπόκρημα τῆς περιοχῆς, ὅπου ἔνοπλοι συνέρρεον ἀδιακόπως καὶ οἱ πλείονες τῶν παρακειμένων κεφαλοχωρίων. Ἡ φωνὴ τοῦ ἀνδρὸς τούτου ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νυκτὸς ἐκεῖνης ἀναμνησθεὶς τὸν μεσαιωνικὸν κώδωνα τῆς ἐξεγερσεως ἐπὶ τῷ νυκτερινῷ ἀκούσματι τοῦ ὁποίου οἱ πολῖται ἀπεδώσαν, συνεφορμῶντες κατὰ τοῦ ἐπιτρέχοντος ἐχθροῦ. Ἀκριβῶς καθ' ἣν ἡμέραν διέταττεν ὁ Σιγώνης πρὸς τὸν Σερ Μέμον τὴν πρὸς τοὺς προὔχοντας ἐγκύκλιον ἐπιστολήν, ἥ ἐν λόγῳ ἀρχοντοχωρῆτης ἐν ἀγνοίᾳ τῆς συμπτώσεως ἀπηύθη πρὸς τὰ αὐτὰ αὐτότατα πρόσωπα τὸ ἐπόμενον ὁμοιογράφον.

«Ἀπὸ Βλιθιάς, τὸ ἀπόγευμα 17 Μαΐου 1570».

«Ἀδελφὲ Κύρ.....»

«Ἐγὼ ἐγέρασα, σὺ εἶσαι νεώτερός μου. Βλέπεις λοιπὸν κατενότερα ἀπὸ ἐμὲ, ὅτι τὸ σχοινὶ σφίγγει καθημέραν στενότερα εἰς τὸν λαιμὸν τὸν ἰδικόν μας, καὶ εἰς τὸν λαιμὸν τῶν παιδίων μας. Τὶ θὰ κάμωμεν; θ' ἀφίσωμεν τὸν βρόχον νὰ τρέξῃ νὰ τρέξῃ ὥστε ν' ἀφαιρέσῃ τὴν ἀναπνοὴν τοῦ ὑστέρου ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς; ἔαν τοιαύτην διάθεσιν ἔχετε σεῖς αὐτοῦ, ἐξηγήθητε! Τότε ἄς ἐπάρῃ καθεὶς τὴν φαμηλίαν του καὶ ὅλοι συμφῶνας ἄς ριφθῶμεν, ποῖος μὲν ἀπὸ τοῦ βράχου, ποῖος δὲ εἰς τὸν αἰγιαλὸν. Ἐὰν θέλετε τὸν δρόμον, σᾶς τὸν ἀνοίγω ἐγὼ ὁ γεροντιότερος πρῶτος ἐγὼ μὲ τὰ παιδιά μου. Ἄλλ' ἔαν τοιαύτη δὲν εἶναι ἡ γνώμη σας, πατριῶται, ἔαν καὶ σεῖς φρονεῖται, ὅτι πρέπει νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν, τοῦλάχιστον διὰ νὰ μὴ

(1) Ἀνεκδ. Χειρογρ. τῆς Συλλ. Κορρεῖο Αρ. 760 (ἔτους 1608).

ἀποφυγήσωμεν ὡσὰν τὰ κτήνη πρὸς τὶ διὰ τοὺς οἰκτιροὺς τοῦ Θεοῦ χάνομεν τὸν καιρὸν ἄπρακτοι, καὶ δὲν συνερχόμεθα ὅλοι εἰς κάποιον τόπον, διὰ νὰ σκεφθῶμεν ἑμοῦ καὶ νὰ διορίσωμεν τὸν καλλίτερον τρόπον τῆς ὑπερασπίσεως;»

«Ἐξαιρετὸν διὰ τοιαύτην συνάθροισιν φαίνεται εἰς ὅλους ἐδῶ τὸ μοναστήριον τοῦ Καθολικοῦ. Ἡ θέσις του εἶναι ἀσφαλῆς, ὁ δὲ ἡγούμενος ἀσφαλέστερος. Ἀποκρύνονται τὰ γηρατεῖα μου διὰ τὴν τιμιότητα τοῦ Ἀνανίου. —Κάμε, ἀδελφὲ κύρ... τὰς ἐτοιμασίας σου, ἄφες κάθε ἄλλην ἐργασίαν, καὶ σύνελθε καὶ σὺ μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ μοναστήριον αὐτὸ τὴν ἐρχομένην εορτὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ἀπὸ τὸ ἀπόγευμα τῆς παραμονῆς, ἂν δυνατόν».

«Ἄν ὁ Θεὸς σὲ φωτίσῃ καὶ ἀποφασισθῆς νὰ ἔλθῃς μὴ φανερώσης τὸ ταξίδιον εἰς ἄλλους παρὰ εἰς τοὺς.... (ἔπεται μακρὰ ὀνομάτων σειρά), περισσότερον δὲ ἀπὸ ἓνα μόνον ὑπῆρέτην, καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης σου μὴ λάβῃς. Ὅσον δὲ διὰ τὸ προσκλητήριον τοῦ Νησιτικοῦ, πρὶν βάλῃς πίστιν συλλογίσου τὸ πρᾶγμα καὶ ἂ καλὰ, καὶ ὡστόσοσον γράψε μας».

«Σπινθὴρ μικκύλος ἄπει μεγάλην φλόγα». Παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, τὸ γραμματίον ἐνήργησεν. Ἡ πρόσκλησις τοῦ γέροντος, διαλύσασα τὰς ἀπράκτους διατριβάς, ἐχειραγώγησε τὰ πνεύματα εἰς τὸν ὄδον τῆς ὁμονοίας. Ταχυδρόμοι, ἐκ μερῶν ἀντιθέτων ὁρμηθέντες ἀντήλλαξαν τὰς προαιρέσεις τῶν ριζαρχῶν· δεκτῆς δὲ παρ' ὅλων γενομένης τῆς προτάσεως τοῦ Σελινιώτου, τόπος τῆς κοινῆς συναθροίσεως ὄρισθη ἐκ συμφῶναι ἢ ἐν τῷ ἀκροτηρίῳ τοῦ Χαλέπα κειμένη μονῆ τοῦ Καθολικοῦ, ὡς ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἀκίνδυνος.

Τὸ Καθολικὸν, ἢ κρίσις τοῦ ὁποίου συγχρονίζεται μὲ τὴν νηπιότητα τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, εἶναι καὶ αὐτὰ μία τῶν πολλῶν σκοπιῶν, ὅθεν ὁ μακρόγηρος καὶ λευκόφρυς τῶν Πορφυρογεννήτων αἰὼν προβλέπει μὲ στοργὴν προπάτορος τὸν σήμερον ποῦ μὲν εἰς Γραικὸν, ποῦ δὲ εἰς Ἑλληνα μετονομαζόμενον Ρωμαῖον ἔγγονόν του. Διαφερόντως ἄγχιος εἶναι ὁ τόπος, δυσπροπέλαστος ἢ εἰσόδος, πληκτικαὶ αἱ μακροσκελεῖς σκιαὶ του ἀλλ' ὁ κτήτωρ τῆς μονῆς δὲν ἐπεχείρησε κατασκευὴν παραδείου.

Τὸ κοινόβιον, οἷον φαίνεται σήμερον, κεῖται ἐντὸς στενῆς καὶ ἀφιλοξένου φάραγγος, ἧς αἱ φαλακροὶ πλευραὶ, κάτω μὲν διαβροχόμεναι ἀπὸ χεῖμαρρον αὐθαδέστατον ἐν καιρῷ χειμῶνος, εἰς δὲ τὴν κορυφὴν μετωπηδὸν ἀντιβλεπόμεναι, ἐπισκιάζουσι τὴν ἔρημον, καὶ πρὸς τοὺς ἐάσαντας χαίρειν τὸν κόσμον μοναχοὺς συντέμνουσι προσφόρως τὴν περίοδον τῆς ἡμέρας. Ὁ βόμβος ὃν ἀποστέλλουσι μακρόθεν τὰ κύματα, ματαίως μαινόμενα κατὰ τῶν βράχων, ἢ ἡχῶ τοῦ στενώματος, μεταπέμπουσα τὸν φλοῖσθρον τοῦ χεῖμαρρον πόρρω τοῦ ἀσκητηρίου, τὸ διηνελὲς λυκόφως ἐν ᾧ ἕξ ἰδίας δὸς εἰπεῖν προαιρέσεως καὶ ὁ ναὸς, καὶ τὰ οἰκοδομήματα ἐνταφιάζονται ἔξω τῆς ὀφθαλμῶν βολῆς, ἢ ἐμποδῶν τῆς χαράδρας καὶ ἐπάνωθεν τῶν βορβοριζόντων ρεῖθρων γέφυρα, ἣτις συνάπτει τὴν μεγάλην ἡπειρον τῆς κοινωνίας πρὸς τὸ μονῆρες φυγαδευτήριον, ὅλα ἐνταῦθα ἀναμιμνήσκουσι τὴν βασιλείαν ἐποχῆς, ὑπὸ τὸν πέλεκυν τῆς ἡμιμαθείας σήμερον ψυχορραγούσης, ἐποχῆς πλήρους ἐλέους, καὶ αὐταπαρησίας, καὶ πίστεως κοινωνίας, τὴν ἀμετάβλητον νομοθεσίαν, καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῆς ὁποίας οὐδέποτε θέλουσι δοκιμῶς ἀνακαινίσει πορόντες καὶ μέλλοντες Ματζίνοι. — Συμέτοχον καὶ αὐτὸ τῆς κοινῆς καταρροῆς, τὸ Καθολικὸν ἐπισώζει μόλις εἰς τὰ σημερινά του λείψανα τὴν μαρτυρίαν τῆς παλαιοτέ ἐκτεταμένης περιφερείας του, Οὐδὲ τὰ κατεριπούμενα κελλία, καὶ ἡ σαπρὰ στέγη τῆς ἐκκλησίας, οὐδὲ τὸ κωδονοπύργιον καὶ αἱ εἰκόνας αἱ ἕξ ἀρχαιότητος ἀποβάσαι δυσδιάκριτοι, δύνανται πλέον νὰ δηλώσωσι πρὸς τὸν περιηγητὴν, ὅτι εἰς τὸ μονίδριον αὐτὸ συνέρευσαν ἄλλοτε βασιλέων καὶ αὐτοκρατειρῶν ἀναθήματα πλουσιοπάρωχα, ὅτι ἐπὶ ὀκτακόσια ἔτη εἰκοσιτέσσαρες μοναχῶν γενεαὶ ἠλληλουχῆθησαν, ἀδιαλείπτως συμπολιτευθεῖσαι ἐν ἁρμονίᾳ καὶ ἀδελφότητι.

Ἦγουμένευσ τότε ἐν τῇ μονῇ ὁ Ἀνανίας Καλυβιώτης, κληρικὸς ἀρκετὰ πεπαιδευμένος τὰ ἱερὰ μαθήματα, ἀλλὰ τοσοῦτω εὐτράπελος καὶ ἐπίχαρις τοὺς τρόπους, ὅσῳ τε καὶ δξύθυμος τὸ ἦθος. Ἐν τῇ συμπεριφορᾷ του ὁ ἱερομόναχος παρίστανεν ἐν τι τεκμήριον τῆς ἑλληνικῆς ἀγχινοίας αὐτοφυῆς. Εἰ καὶ ψυχῇ τε καὶ σώματι Κρής, εἰ καὶ μεσοβένετος ἕως μυελοῦ κοκκάλων, εἰ καὶ

ζηλωτῆς τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν, ὅσον ἴσως οὐδεὶς ἄλλος τῶν συννησιωτῶν του, μόλα ταῦτα ἐκέκτητο οὕτως εὐεξέλεκτον τὴν φειδῶ τοῦ λόγου, οὕτω παρειακτικὸν τὸ σχῆμα, ἧξενε δε μὲ τοσαύτην ἁρμοδιότητα νὰ διανέμη τὰς εὐλογίας τὰ δῶρα τὰς ἐπισκέψεις, τὰ χαριτολογήματα, ὥστε οἱ ἐν Κρήτῃ Βενετοὶ ὅλοι συμφώνως ὑπελήπτοντο αὐτὸν ὡς μόνον τῶν σχισματικῶν ἱερέων ἄξιον ἐμπιστοσύνης καὶ οἰκειότητος. Τὴν γνώμην ταύτην συνεμερίζετο αὐτὸς ὁ Μέμος, ἐπειδὴ, εἰς τὸ πείσμα τοῦ συκοφαντοῦντος ἡγουμένου τῆς ἁγίας Τριάδος, οὐδέποτε συγκατένευσε νὰ πολιτογραφῆσῃ καὶ τὸν Ἀνανίαν ἐν τῷ μητρῷ τῆς ἀνηλίου σατραπείας του.

Ἐξήκονα τέσσαρες ἔτυχον οἱ ἀρχηγοὶ, οἱ κατὰ τὴν ὠρισμένην ἡμέραν παραγενόμενοι εἰς τὸν τόπον τῆς συνεντεύξεως. Ἐκάστη τῶν ριζῶν ἐξαπέστειλεν ἓνα ἢ δύο πληρεξουσίους. Παρήσαν καὶ Βλαστοί, καὶ Σκορδύλαι, καὶ Πάτεροι, καὶ Παππαδόπουλοι. συνῆλθον οἱ Ζάππαι, οἱ Μουσοῦροι, οἱ Φωτεινοί, οἱ Ψαρομήλλιγγοὶ· συνέδραμον, ἐνὶ λόγῳ, οἱ ἰσχυρότεροι τῶν προυχόντων. Μία μόνη τῶν ἀρχοντικῶν φυλῶν ἢ ὀρθότερον, μερὶς τίς μόνη φυλῆς, ἀπεποιήθη νὰ συμπροσπέμψῃ ἴδιον ἀντιπρόσωπον. Θέλομεν παρακατιῶν ἀναφέρει τὴν ἐπωνυμίαν καὶ ὑποδείξει τὰς συνειρίας τῆς ἀπουσίας τῆς.

Περὶ λύχνων ἀφάς, τὸ προαύλειον τοῦ κοινοβίου παρέστησε θέαμα ποικίλλον. Τὰ ὑλακτῆματα τῶν μολοσσῶν ἀνήγγειλον κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, ὅτι ἕτερος τις ἄγνωστος ἐπορεύετο πρὸς τὴν μονὴν σύρων τὸν ἵππον ἐκ τοῦ χαλινοῦ, καὶ ὑπὸ θερίποντος ἐνόπλου παρακολουθούμενος. Ὁ ἀντίλαλος τῆς φάραγγος ἐπανελάμβανε δις ἐκάστοτε τὴν ἀφιλόξενον ὑποδοχὴν τῶν κυνῶν, ἐνῷ ὁ ἡγούμενος, μηδόλως, περὶ τῆς συνεντεύξεως προῖδεασμένος, ἐθεώρει ἐκπληκτος ἀπὸ τοῦ κελλίου του τὴν ἀσυνήθη καὶ ἀδιάκοπον ὄρουσιν. Ἐν τούτοις οἱ μὲν πατέρες ἔσπευδον ν' ἀποσάξωσιν ἵππους καὶ ἡμιόνους, νὰ παραμερίσωσι τὰ ὄδοιπορικὰ δισσάκια, ἴσως οὐκ ἀπόκενα προσφορῶν, καὶ νὰ χειραγωγήσωσι τὰ φορτηγὰ εἰς τὴν βρύσιν· οἱ δὲ ἀρχοντοχωρῖται, τοὺς πατέρας ἀντιχαρετίζοντες καὶ ἀλλήλοις ἔτι χαιρετίζόμενοι, ἀπέθετον τὰ πυροβόλα ὄπλα πρωτογενοῦς κατασκευῆς, ἀπεχάλουν

τὰ τόξα, καὶ μὲ τὸ μανδήλιον τινάσσοντες τὴν κόνιν ἐκ τῶν ἱματίων, ἤρχοντο συσπειρούμενοι εἰς κύκλους.

Μᾶλλον ἢ ἴττον, οἱ ἀντιπρόσωποι ὄλοι ἴσαν προβεβηκότες τὴν ἡλικίαν. Τὸ ὁμοίωσμον αὐτῶν οὐδενὸς θὰ ἐλάνθανε τὴν παρατήρησιν ἀντίτυποι σχεδὸν εἰς τὰς ὄψεις οἱ χαρακτήρες ἀπάντων. Παντοῦ βλέμμα ἀνήσυχον, βλέμμα ἀμφιδινούμενον ὑπὸ βλέφαρα εὐρέα, ὑπὸ τὴν σκιάδα ὀφρύων μελαίνων καὶ δασυτάτων ἢ αὐτῆ ρίς, γρυπὴ μὲν πρὸς τὴν ἀκμὴν, τρυχοφυῆς δὲ περὶ τοὺς ῥώθωνας, γρυπότης ὑποδεικνύουσα φίλερι τι καὶ γαῦρον καὶ ὑπερφίλαυτον· παντοῦ χεῖλη σαρκώδη, ἀλλὰ συνεσταλμένα· ἀνάστημα νευρῶδες, ὑψηλόν, ὑπερήφανον· χοροῖα ἡλιοκαῆς, γενεῖας ὀρμῶσα ὑετηδὸν ἕως μέσων στέρων. — Ὡσαύτως ὁμοίωμορφος παρίστατο καὶ ὁ ἱματισμὸς αὐτῶν. Οἱ λαῖκοί—διότι συμπαρήσαν καὶ τινες ἱερωμένοι—ἐπὶ μὲν τῶν νώτων ἐφόρουσαν μελανωπὸν τινα μανδύαν ἐκ λεπτοῦ ρούχου, ἐξογκούμενον πρὸς τὰ ἄνω ἀπὸ πλατῦν καὶ σουφρωτὸν περιλαίμιον, ἐπὶ δὲ κεφαλῆς σκοῦφον πελώριον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ρούχου, ἀπολήγοντα παρὰ τὸ δεξιὸν οὖς εἰς σχῆμα ἕλικος. Καὶ τὴν μὲν ἀριστερὰν πλευρὰν εἶχον καθωπλισμένην μὲ πυχιαίαν σπάθην, σύμβολον εὐγενείας, σπάθην ἀνηρητημένην εἰς πλατὺν ζωστήρα δερμάτινον, πρὸς δὲ τὴν λαβὴν συχνοκωδονίζουσαν ἀργυροῦν κροσσὸν· τοὺς δὲ πόδας εἶχον ὑποδεδυμένους εἰς μακρὰς περικνημίδας τὰς ὁποίας περισκελῆς συνέσφυγγεν εἰς τοὺς μηρούς. Συνεπλήρουσαν τὴν φορεσίαν τὰ πλατύβρακα τῆς ἀνατολῆς, ἐσθῆς δυσετυμολόγητος, καὶ οἱ δισπήθιμιαῖοι περηνηστήρες. Τὸ τελευταῖον τοῦτο πλήρωμα τῆς ἐνδυμασίας ἐκμυκηρόμενον πέρα τῆς πτέρνας, προσῆπτεν εἰς τὴν περικνημίδα σχῆμα τι χαλκμβόλου νηός. Ὁ ὀπλισμὸς τῶν νεωτέρων ἐφαίνετο μικρὸν τι μᾶλλον πεφροντισμένος. Οὗτοι, πλην τῆς σπάθης, ἐπεδείκνυνον εἰς τὸν ζωστήρα καὶ ξειφίδιον, ὄπλον, ἢ ἐπίχρυσος θήκη τοῦ ὁποίου ἐσπευδεν, ἅμα φθάνοντος τοῦ ἀντιπροσώπου, ἢ ἀνταλάξῃ μὲ τὸ φῶς τοῦ λύχνου φιλάρεσκα παιγνίδια.

Ὁ ἡγούμενος, ὅστις, διασκοπῶν τὰ εἰσόδια ἀπὸ τὴν στρογγύλην θυρίδα τοῦ κελλίου του, ἀνεγνώριζε βαθμηδὸν πολλοὺς τῶν ἐπιφθανόντων, δὲν ἐβράδυνε νὰ ὑπονοήσῃ ἄνω κάτω τὸν λόγον τῆς συρροῆς. Πρὸς τί ἄλλο οἱ κυριώτεροι τῶν ριζαρχῶν

Κρήτης θὰ συνήρχοντο ἐν ἡ ἡμέρᾳ προεωρτάζετο ἡ μνήμη τοῦ κτίστου Κωνσταντινουπόλεως, εἰμὴ χάριν νέας τινὸς σταυροφορίας ὑπὲρ πατρίδος; Ἡ φιλόπατρις καρδιά του ἀνεσκήρτησεν ἐξ ἀγαλλιάσεως. Ἀναλογισθεῖς ὅμως καὶ τὰς διαιρέσεις, ὅφ ὧν ἔκπαλαι ἢ ἀρχοντικὴ μερίς κατεσπαράττετο, περιέστη εἰς τινα ἀνησυχίαν μὴ τῆς διχνοίας ἐκκαυθησομένης αὐθις ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἢ μὲν χώρα ἐπανακυκλήσῃ εἰς δεινὰ χεῖρονα τῶν προτέρων, ἢ δὲ μονὴ του, καταμηνυθεῖσα ὡς συνωμοσίας καταγώγιον, ὑποστήσῃ τὸν ἔσχατον ὄλεθρον. Ὑποκρύψας, ὡς συνετός, τὴν ἀνιαρὰν αὐτὴν προκατάληψιν, καὶ συναφειδὲς μὲ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ αἰσθημα τῆς χαρᾶς, ὑπεδέξατο τοὺς ἀρχοντας μὲ ἀσπασμοὺς καταθυμίους, μὴ παραλείψας καὶ νὰ ἐπαινέσῃ τὴν θεάρεστον συνάθροισιν. Ἀλλὰ μικρὸν πρὸ τοῦ δείπνου, προσκαλέσας εἰς τὸ κελλίον τοῦ οἰκονόμου ὀκτώ, ἢ δέκα τῶν γνωρίμων, ἐξεχαλίνωσε τέλος τοὺς καχλάζοντας ἐνδοιασμοὺς του ὡς ἐφῆξ.

Ἀρχοντές μου, εἶπε, νεύσας εὐμενῶς μὲ τὴν δεξιάν, ἀπὸ τοῦ σφυγμοῦ τῆς ὁποίας ἐδονίζετο ἐκατόγχοκκον κομβολόγιον. ἀρχοντές μου σᾶς ἐπαναναλέγω τὸ Καλῶς ὠρίσατε, διπλασιάζων τὰς εὐχὰς μου ὑπὲρ τῆς ἀγαθῆς ἐκβάσεως τοῦ σκοπομένου σας. Καθὸ καλοὶ Χριστιανοί, καθὸ ριζάρχοι, καθὸ γέροντες δὲν θὰ ἀγνοεῖται βέβαια, ὅτι αἱ ἱεραὶ μοναὶ, κτισθεῖσαι διὰ τὴν ἄσκησιν καὶ συγκροτούμεναι ἀπὸ ἀδελφῶν συμβιούντας ἐν ὁμονίᾳ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πειθαρχίᾳ ἐν ταπεινότητι, οὔτε βιοτικῶν συμφερόντων συζητήσεις ἀνέχονται ὑπὸ τὴν στέγην των, οὔτε παρέχουν φιλοξενίαν εἰς ταραχοποιούς. Οὐδὲ παρημελήσατε, ἐλπίζω, τῆς πείρας τὴν ἀριθμητικὴν, ὀλίγον, ἢ πολὺν, τὴν γνωρίζω καὶ ἐγώ. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ καταστρώσωμεν ἕως ἀπὸ τοῦδε καὶ ἐκ συμφώνου τὸν προϋπολογισμὸν μας. Ἐὰν μὲν σκοπὸς τῆς ἀφίξεώς σας ἦνε ἡ ἐνίσχυσις τῆς ὁμοίας, εἰάν συνέρχεσθε μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ συνδεθῆτε ἀλλήλοις εἰς ἐν καὶ μόνον φρόνημα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς κοινῆς πατρίδος, ὥρα καλῆ. Ἐγούμενος. πατέρες δόκιμοι, αὐτανδρον τό Καθολικόν θέλουν τεθῆ προθύμως εἰς τὰς διαταγὰς σας. Ἄλλ' εἰάν ἐξ ἐναντίας μᾶς δίδετε τῆς προτιμῆσεως τὴν τιμὴν ἵνα καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀναθεατρισητε

τὰς ἀμοιβαίας σας ἐχθροπαθείας, εἴτε χρονοτριβοῦντες εἰς λογομαχίας ἐπὶ τὸ ρωμαϊκώτερον, εἴτε ἐπιδιδόμενοι εἰς σκανδαλώδεις διαπληκτισμοὺς, δεόν, ἄρχοντές μου, νὰ σᾶς προαγγείλω μὲ συμπάθειαν, ὅτι τὸ Καθολικὸν οὔτε ἔγεινε θέατρον ποτέ, οὔτε θὰ ἐπιτρέψω ἐγὼ νὰ μεταβληθῆ εἰς λέσχην. Καθαρὰ τὰ λόγια, εὐγενέστατοι! Ἐάν ἀναγοσεῖτε πάλιν ἀπὸ τὸν περιοδικὸν σας κλισμὸν, τῆς γρονθοκοπήσεως, ζητήσατε τὴν παλαιστραν εἰς ἓν τι τῶν ἄρχοντικῶν σας! Ἄλλ' ἢ νόσος, σας ἡ κατηραμένη νόσος σας, αὐθένται, δὲν θὰ εἰσάξῃ τὸ μόλυσμα καὶ ἐντὸς τῶν ἰερῶν τούτων τειχῶν, οὐδὲ μιὰ κακοζηλίαν παραδειγματα θὰ μεταδώσῃ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα ἐνδιαιτομένους ἀναχωρητὰς τὸν πειρασμὸν τῆς ἔριδος καὶ τῆς ἀπειθείας. Εἰς τὸ συμπερασμα! Θέλετε τὴν συνεργίαν τοῦ Ἀνανίου; Δοῦλος σας ἐτοιμοτρεχῆς καὶ προθυμότατος.... Ἄλλ' ἢ συνεργία αὐτῆ προεπιβάλλει ἕνα ὄρον μὲ τὴν ἄδιαν σας.....

— Καταναλίσκεις τόσους λόγους, ἄγιε δέσποτα καὶ δὲν προστάσεις μᾶλλον! ἀνεφώνησαν οἱ ἀκροόμενοι ὁμοθυμαδόν.

— Σταυρὲ βοήθει μοι! ὑπέλαβεν ὁ ἡγούμενος ἀνορθούμενος καὶ συλλαμβάνων ἐκ τῆς δεξιᾶς τὸν γηραιότερον ἐκ τῶν λαϊκῶν ἀρχόντων—λοιπὸν ὑποσχέθητε ὅλοι ἐκ συμφώνου νὰ μὴ ἐξέλθῃτε ζῶντες ἀπὸ τὸ Καθολικόν, πρὶν ἢ ἐπ' ἄγαθῷ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἐκπαινώσῃτε αἰσίως τὸν σκοπὸν, ὅστις ἐνταῦθα σᾶς ὠδήγησεν!

Οἱ γέροντες ὅλοι συνεπρωθημήθησαν ἀναντιλέκτως. Κλίναντες τὴν κεφαλὴν, ἠσπάσθησαν ἀλληλοδιαδόχως τὸν μαργάρινον σταυρὸν, ὅστις ἐκόσμει τὴν κρεμαμένην ἄκραν τοῦ κομβολογίου, εἴτα δὲ ἀφθέντες τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους ἐπεκύρωσαν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἐπὶ τὸ ἱπποτικώτερον.

— Ἀπὸ τοῦδε, ὁσιώτατε, —εἶπεν ἐν ὀνόματι τῶν συναδέλφων ὁ γηραιότερος—ἀπὸ τοῦ νῦν εἶσαι πανδύναμος καὶ ἀνυπόλογος ἔφορος τῆς συνελύσεως. Πρὸς ἐγγύησιν τῆς ἐξουσίας σου παράλαβε ὁμήρους ἐάν θάλῃς, καὶ τὰ ἐξήκοντα τέσσαρα πρόσωπα μας. Διὰ τοὺς ἀπόντας ἀποκρινόμεθα ἡμεῖς.

Ὁ δεῖπνος ἤρξατο ἐν εὐθυμίᾳ καὶ ἔληξε κραταιώσας τὴν ἀδελφοποίησιν. Συνεργεῖα τοῦ ἡγουμένου, ὅστις ἤδη ἀποβαλὼν

πᾶσαν ἀνίας ἀφορμὴν, ἐπανέκαμψεν εἰς τὴν ἔμφυτον εὐτραπέλιαν ἢ συνδιάλεξις ἐπελήφθη ζητημάτων σπουδαίων, μηδέποτε ὅμως ἀπαλείψασα τὴν ἰλαρότητα. Ὁ Ἀνανίας εἶχε τὸν λόγον καὶ ἐγχαρακτικὸν ἅμα καὶ χαριέντα' θὰ τὸν ἐξελάμβανες τορευτοῦ γλυφίδα. Ἡ φράσις του ἐξήρχετο εἰκονικὴ καὶ ἐσχηματισμένη ἐξ αὐτοσχεδίου ἢ περιόδος του ἀνεπτύσσοτο εὐαρέστως κεκαρικευμένη μὲ ἀλληγορίας καὶ μεταφορὰν μὲ συντόμους ἀλλὰ πειρακτικὰς παροιμίας μὲ εὐστόχους χαριεντισμοὺς, μὲ σκώμματα ἀπόνηρα ἀλλὰ νοστιμώτατα' ἐδειγματίσεν ἐνὶ λόγῳ τὸ ἄλλας καὶ τὸ πιπέρι αὐτὰ ὧν ἐνίστοε ἡ ὁμιλία τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ ὑπεραφθονεῖ. Οἱ ἄρχοντες ἐξεπλάγησαν ἀκούσαντες ἐκ στόματος του τὴν θλιβερὰν ἀφήγησιν τῶν συμβάντων συνεπεῖα τῶν ὁποίων ἡ μονὴ τοῦ Καθολικοῦ εἶχε προπεντήκοντα ὀκτῶ ἐτῶν καταστροφῇ παρὰ τῶν Βενετῶν λόγῳ ὅτι παρέσχεν ἄσυλον εἰς καταδικασθέντας ἐπαναστάτας. Μετὰ τὸν δεῖπνον οἱ ριζάρχοι ἐξεληθόντες ἀθροοὶ εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ὑπὸ τὸ πυκνὸν σκῆνωμα τῆς ἀναδενδράδος λαβόντες ὑπὸ διάσκεψιν τὴν διακοίνωσιν τοῦ ἡγουμένου, παρεδέξαντο παμψηφεί τὰ ἐπόμενα προνοήματα.

Ἡ συνέλευσις θὰ συνηδρίαζε τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ ὄρθρου. —Εἰς τὸν τόπον τῆς συναθροίσεως ἀντιπρόσωποι θὰ εἰσήρχοντο ἐντελῶς ἄοπλοι, χωρὶς ράβδου, μαστηγίου καὶ πτερνηστρήων. —Πρὸς οὐδένα τούτων, καὶ ἐπὶ οὐδεμιᾷ προφάσει θὰ ἐπιτρέπετο ἡ ἐξοδος ἐφ' ὅσον ἡ συζήτησις ἤθελε διαρκέσει. δὲν θὰ κατέφθανε δὲ τὸ νόμιμον τέμα ἡ συνεδρίασις, ἕως ὅτου εἰς τὴν λῆξιν ἤθελεν ἀντιτεθῆ ἔστω καὶ ἓν μόνον τῶν μελῶν. —Ἐπὶ τούτῳ θὰ προσεκαλεῖτο ὁ πανοσιώτατος ἡγούμενος, ἤδη ἔφορος τῆς συνελύσεως προχειρισθῆς, νὰ μανδαλώσῃ κατὰ τὰς θύρας ὅλας τοῦ βουλευτηρίου, νὰ μὴ ἐπανοίξῃ δὲ πρὶν ἢ αὐτήκοος προβεβαιωθῆ ὅτι ἡ συνέλευσις διάγει ἐν πλήρει σιγῇ καὶ ἡρεμίᾳ ἐκ δὲ τῆς ἀθρουβησίας συμπεράνη ὅτι ἡ βουλή παρελάσασα εἰς τι πόρισμα θετικόν, ἐνελιμένιζεν ἤδη καὶ ἡγκυροβόλει εἰς τὸν ὄρον τὸν περιόθητον.

Τῆ σήμερον ἐξήγειραν τοὺς ξένους πολὺ ἐνωρίτερα τοῦ δέοντος, ὅτε οὐδὲν ἀκόμη σημεῖον προεμήγε τὴν αὐγὴν. Ἀδιάσπαστος ἀταραξία ἐπεκράτει, προνοία τοῦ ἡγουμένου. ἐντὸς

καὶ ἐκτὸς τῆς μονῆς. Εἶχον ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τοὺς ἡμιόνους τὰ πολυκώδωνα περιλαίμα, οἱ σκύλοι εἶχον τετῆ εἰς τὰς ἀλύσεις — Ἐφῆξε τέλος. Ὅποια φαιδρὰ ἡμέρῳ ἐξεγέρσεως ἐπέφωσκε διὰ τὴν Κρήτην! Σπανίως ἢ ὄψις τῆς ὀμηρικῆς Ἡοῦς ἐξεκάλυπεν ἐπὶ συνόδου ἀρχηγῶν ἑλλήνων οὕτως ἀκέραιον καὶ εὐσιώνιστον τὸ φλόγινον μειδιάμα τῆς. Ἦθελες εἰπεῖ, ὅτι προκειμένης μιᾶς τῶν κρισιμωτέρων στιγμῶν τῆς ἐθνικῆς ἀναβιώσεως, ἔσπευδε καὶ αὐτὸς ὁ ἑλληνικὸς οὐρανὸς νὰ συνευχηθῆ ἀπὸ τὰ πρόθυρά του τὰ εὐαγγέλια τῆς ὁμοφρονήσεως. Αἱ μεγαλόσχημοι σκιαὶ τῶν ἡρώων τῆς Ἰλιάδος, οἱ ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμίνι καὶ θερμοπύλαις ὑπέρομαχοι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οἱ πανέλληνες τῆς Ἀχαϊκῆς ὁμοσπονδίας περιχαρεῖς ἀνεσφάδασαν καὶ αὐτοὶ εἰς τοὺς τάφους τῶν. Χερουβείμ, οὐρανόθεν ἐπὶ τοῦ μοναστηρίου καταβάντα, ἐξύμνησαν ἐν χορδαῖς καὶ ὄργάνοις τὴν ἀδελφοποίησιν τῶν ριζαρῶν, ἐπὶ δὲ τῷ ἀκούσματι ἐκείνῳ, τὰ πνεύματα τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τελευταίου τῶν Κωνσταντίνων εὐέλπιδα καὶ ἰλαρὰ ἀπὸ σκηνῶν τῶν μακάρων ἀνεσκήρτησαν.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ Ὁρθρου ἔλαβεν ἀρχὴν καθ' ἣν στιγμὴν αἱ πρῶται ἀκτίνες τῆς ἡοῦς, διαπερῶσαι διαφανές τι ἀλάσαστρον θυρίδος, τευχθείσης εἰς τὸν τοῖχον τοῦ Ἁγίου Βήματος, ἐπιπτον ἀριγενεῖς παρθένοι ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Παρουρέθησαν ἅπαντες οἱ συνωμόται· ληξιάσης δὲ τῆς ἀκολουθίας, λαῖκοί τε καὶ ἱερεῖς, περιπλεχθέντες ἀνὰ δύο συνηλισθησαν εἰς τὸ ἐστιατόριον αἴθουσαν βουλευτηρίου, ἀποθέντες ἐπὶ τῶν ἀναπαυτηρίων τοῦ προδόμου τὰ ἔσχατα πιστόλια καὶ μαχαιρίδια, ὡς εἶχε κοινῇ ψήφῳ προδιταχθῆ.

Προκαταρκτικὸν ἔργον τῆς συνελεύσεως ἐξῆλθε τὸ Ἀνάθεμα κατὰ Βενετῶν, καὶ φιλοβενετῶν, κατὰ παντὸς μὴ ὁμολογοῦντος τὴν ἀπαράγραπτον αὐτονομίαν τοῦ λαοῦ. Ἀντὶ τῆς Βενετοκρατίας, ἣτις ἀπεκηρύχθη ἐν συριγμοῖς καὶ μισάγμασιν, ἀνηγορεύθη μὲ μονήρεις εὐφημίας ἡ **πανελευθέρα Κρήτη** ἀνατεθειμένη εἰς τὴν σκέπην τοῦ Γεωργίου αὐτοῦ, ὅστις ἐχρημάτισε ποτε καὶ αἰχμαλώτων ἐλευθερωτῆς, καὶ ὑπερασπιστῆς πτωχῶν καὶ λατρὸς ἀσθενούντων. Ἐπανηγύρισαν τὸ χαρμόσυνον κήρυγμα τὰ ζητωκραυγῆματα τῶν ἀντιπροσώπων, οἱ χαιρετισμοὶ τῶν

καλογήρων, οἱ κώδωνες τοῦ Καθολικοῦ· ἐν δὲ τῇ ἀφωνίᾳ τοῦ τότε Πανελληνίου, ἀντὶ φιλελλήνων Ἀμερικανῶν καὶ Ἑλβετῶν ἀντήλαξαν θορυβωδῶς τὰ συγχαρητήρια οἱ φιλοσπῆλυγγες ἀντίπαλοι τῆς χαράδρας.

Ἀνεφώνησε τὴν αὐτονομίαν πρῶτος ἅπάντων ὁ πρόεδρος ὁ προσωρινός. Ἐτυχεν οὗτος ἱερεὺς τις ἐννενηκοντούτης, κἀτοικός Καλλικράτου, εἰς ὃν ἀπέκειτο καὶ ἡ τῆς μεταπολιτεύσεως ἔγκαινιάσις διὰ τινος ἐναρκτηρίου. Ὁ ρήτωρ ἤφθη τοῦ προλόγου παρρησιωδῶς. Εἰς τὸ πείσμα τοῦ ἀνοδόγτου στόματός του αἱ πρῶται λέξεις ἐξεφωνήθησαν μὲ ἀποχρῶσαν ἔμφρασιν καὶ εὐχημοσύνην. Ἀλλὰ τίς οἶδεν; Ἰσως ἔνεκα τῆς μακροχρονίου ἔξεως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ πρόλογος ἐτραπή εἰς ἐωθινήν προσευχὴν. Ἐν τῷ περᾶναι τὸ Βασιλεῦ οὐράνιε, ὁ πρόεδρος, ἀπὸ τὴν κατάκλυσιν τῆς συγκινήσεως παρασυρόμενος, ἀποπλάζεται, παρορᾷ τὴν συννέλευσιν ἀδολεσχεῖ, παραλαλεῖ ἀδυνατῶν δὲ νὰ δράξῃ τὴν ὄχθην τὴν παρεπομένου Δόξα Πατριῆ, ἐκφέρει συνοπτικῶς τὸν ἐπίλογον δι' ἐνὸς ἐμφωνοτάτου στοναχου, καὶ ἀναλαμβάνει τὴν θέσιν του. Ἀντὶ τοῦ προσειγίσαντος, ἀναδέχεται τὴν συνέχισιν τῆς διακοπίσεως δημογορίας εὐτολμωτέρος τις κληρικός. Ἀλλά, φεῦ! μετὰ τινος φθόγγου δυσκαταλήπτου, ὑποχωρεῖ τὸ βῆμα καὶ αὐτὸς πρὸς ἄλλον ἀπὸ τὴν αὐτὴν τοῦ πρώτου καταβαλλόμενος συντριβὴν. Τί μεταδοτικώτερον τῆς συγκινήσεως; Κοπετὸς ἐκρηγνύεται γενικός. Οἱ ριζάρχοι ὀρμώντες ὁμοθυμαδὸν ὁ εἷς πρὸς ἄλλον, ἀμείβουσι περιπτυγμούς, συμπλοκάς, συγχαρητήρια· ἀλλήλους δὲ ἀντασπαζόμενοι ἅπαντες αὐτομάτως. ἅπαντες ἐν συναρδίᾳ ὁμολογοῦσιν ὅτι μόναι αἱ αὐτῶν διχοστασίαι παρέτεινον τὴν δουλείαν τῆς πατριδος ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ματαιώσασαι ἐκάστοτε τὰς προσδοκίας τῶν ἀδελφῶν. Διὲ πᾶς ἕκαστος κρᾶζει μάρτυρας γῆν καὶ οὐρανὸν, ὅτι μηδενὸς τινος ἄλλου ἢ πάτρεος καὶ τέκνων κηδόμενος θέλει εἰς τὸ λοιπὸν ἐκρिζώσει ἀπὸ τὴν καρδίαν τὸ ὑστατον ζιζάνιον ἀντιζηλίας, μνησικακίας, μονομεροῦς προσπαθείας, ἰδιοτελείας ὕπως, ἀνεπηρέαστος ὑπὸ τοιούτων πειρασμῶν γενόμενος, ἀναθήσῃ ἑαυτὸν ὀλοκλήρως εἰς μόνην τὴν διακονίαν τῶν ἐντολέων.

Θρησκευτικὸν ἀφηρημένον, μεταφυσικόν, πανήδυστον τῆς πατρίδος ὄνομα, ὁπόσων ἀξιολυρίστων κατορθωμάτων πρόξενον γίνεσθαι παρὰ τοῖς κλητοῖς ἀπογόνους τῶν Πελασγῶν!

Πρότασις ἐξηνέχθη μετὰ ταῦτα περὶ ἀνάγκης ἀρχαιρείας. Δίδεται μεταπολίτευσις χωρὶς τινος νέας κυβερνήσεως; — Πλήρης καὶ ἐπὶ τοῦ προβλήματος τούτου διέλαμψεν ἡ συμφωνία τῶν ἀρχηγῶν. Εἰς καὶ μόνος ἐπεχείρησε νὰ καταδείξῃ τὸ περιττόν τῆς ἀρχαιρείας. Ὁ Ἀνδρούλιας Παπαδάκης (ἀνὴρ κτήσας ὑπόληψιν σοφοῦ καὶ φιλελευθέρου) ἐποίησε κατάδηλον τὸ παράλογον τῶν κυβερνητικῶν ἰδρυμάτων διὰ λόγου πάνυ νευρωδούς καὶ πειστικοῦ. Ὁ ἐπίλογος ἔκαμιν ἐντύπωσιν. Αἱ χελιδῶνες εἶπε θὰ ἦσαν ἄρά γε αὐτεξούσιοι νὰ μεταναστεύωνται ἀπ' ἀντιπόδων εἰς ἀντίποδας δις τοῦ ἔτους, εἰάν ὑπέβαλον τὰς πτέρυγας εἰς ἑτεροθελῆ προστάγματα ὑπᾶτων καὶ γερουσιαστῶν; Εἰάν δὲ ἀκυβέρνητα πολιτεύονται τὰ πτηνά, δὲν εἶναι κατὰ κρεῖττονα λόγον ἀνάξιοι ἐλευθερίας οἱ λαοὶ οὔτινες καίτοι συγκροτούμενοι ἀπὸ ὄντα λογικώτερα τῶν διπόδων, ὅμως οὐδὲ τὸ θάρρος, οὐδὲ τὴν ἀξίαν ἔχουν νὰ διατηθῶσιν ἀπολύτως ἀκέφαλοι; Ὁ ὑπὲρ ἀκεφαλίας λόγος δὲν ἔτρεψε τὰς κεφαλὰς τῆς ὀμιλήσεως ἐπεκροτήθη ὅμως καὶ περιελήφθη εἰς τὰ πρακτικά. Οἱ ριζάρχοι ἦσαν Ἕλληνες γένος εἰς μὲν τὴν ἀτομικὴν προαίρεσιν τὸ δημοκρατικώτατον τῆς ὑψηλίου, κατὰ δὲ τὰς ἀρχαιρείας τὸ πάντων ὀλιγαρχικώτατον.

Ἐπήρχετο ἀκολούθως τὸ ζήτημα περὶ καθηκόντων καὶ περὶ ὀρίων τῆς ἐκλεχθησομένης ἀρχῆς. Ἡ συζήτησις ἐνταῦθα ἐχρωματίσθη. Πλὴν τοῦ ραγδαίου Ἀνδρούλια, μετέλαβον τοῦ λόγου καὶ δύο ἕτεροι. Ἀλλὰ χάριν τῆς ὁμοθείσης συμψυχίας τὰ πνεύματα εἰς τὸ ὁμοίωφονον ἐπανκρέψαντα, παρεδέχθησαν διὰ μεγάλης πλειοψηφίας τὸ ἀπεριόριστον τῆς ἀρχῆς.

Ἦγγιζεν ἡώρα τῆς δοκιμασίας, ἡ στιγμή, ὅτε οἱ ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὴν ἀφηρημένην φιλοπατρίαν ὄφειλον νὰ παρελάσωσιν εἰς τὴν φιλοπατρίαν τὴν συγκεκριμένην, ἡ στιγμή δηλαδή τῆς ἐκλογῆς τοῦ προσωπικοῦ... δεινὴ, χαλεπὴ, μετάβασις πρὸς πᾶσαν σύνοδον.

Φεῦ, οἷος ἐν μέσῳ λιμένι ὑφαλος ἀνεπίφατος, οἷος σκόπελος ἀθησαύριστος εἰς τοὺς ὑδρογραφικοὺς χάρτας.

Ἔως τῆς στιγμῆς ἐκείνης οἱ γέροντες εἶχον περικαθήσει μίγδην, παρατεταγμένοι χωρὶς τινος φυλετικῆς διακρίσεως. Ἐκάστος πρὶν ἢ ἀγορεύσει ἐξητήσατο τὴν ἄδειαν ἢ συνέλευσις τηρήσασα καὶ εὐταξίαν καὶ σιγὴν, ἠκροάσθη τὸν ῥήτορα μετὰ προσοχῆς.

Τώρα βόμβος ἔσμοῦ ἄρχεται περιερχόμενος τὸ ἐστιατόριον. Οἱ ἄρχοντες ἐγειρόμενοι καὶ ἀνακοθήμενοι, ἐπιρρέουσιν ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον τώρα δύο τρεῖς τέσσαρες πέντε εὐζηλοὶ φιλοπάτριδες ἀγορεύουσι ταυτοχρόνως. Εἰς τὸ συμφέρον τῆς κοινότητος ἀποβλέπων, ὁ μὲν Κοντὸς κατειχεῖ τὸν Κοντόν, ὁ δὲ Παπαδόπουλος ἐξαγορεύεται πρὸς τὸν Παπαδόπουλον. Ἐνταῦθα μὲν Μουσοῦρος κρυφοψηθυρίζει μὲ Μουσοῦρον, ἐκεῖ δὲ Φωτεινὸς κυβιτίζει Φωτεινὸν πορροτέρω δὲ συμπροσμύγνυντα, οἱ Ἀρχολοεῖ. Ἡ ἔποψις τοῦ βουλευτηρίου μετεμορφώθη. Ἦδη τὰ μέτωπα τῶν ἀντιπροσώπων ἐρρυτιδώθησαν, τὰ ὄμματα ἀνοφρυάζονται τὰ χεῖλη ἀρχίζουσι νὰ ἐκπέμπουν παραχόρδους, ἐκμελεῖς φωνάς. — Μετ' ὀλίγον. οἱ μὲν ριζάρχοι τάσσονται κατὰ ρίζας μεμοιρασμένοι οἱ δὲ προεστῶτες ὀπισθοφυλακοῦν, κατὰ περιοχὰς μεμοιρασμένοι τὸ κατ' αὐτούς.

Τι τρέχει; πόθεν ἡ αἰφνιδία μεταβολή;

Πρόδηλον. Ἐκάστη εὐν ριζῶν θέλει πρόεδρον ἀπὸ τὸ πανίτης. Τι δικαιότερον; Διατί δὲ νὰ μὴ δώσωσι τὸν πρόεδρον οἱ Κοντοί; Διατί νὰ μὴ τὸν δώσῃ ἡ ὑπέροχος φυλὴ τοῦ Σκορδύλου; Ἐπειτα τοὺς Βαρούχας τί θὰ τοὺς κάμῃς; Τοὺς Βαρούχας λέγεις! Καὶ δύνασαι νὰ ὑποβιβάσῃς τοὺς Φωτεινοὺς; Οἱ δὲ ἀνδρειώτεροι οἱ ἐνδοξώτεροι Βλαστοί! Καὶ οἱ Μελισσηνοὶ οἱ τρισεύγενοι! Καὶ οἱ κραυαίτατοι Παπαδόπουλοι! Καὶ οἱ Πάτεροι! Ἢ ἀτιμίας δὲ τοὺς Γονάεις; θὰ ἀμαυρώσῃς τοὺς Μουσοῦρους; θὰ ταπεινώσῃς τοὺς κλινοὺς Ψαρομήλιγγας...; Ἀπαγε! Εἶναι ὀρθόν, εἶναι δίκαιον, εἶνε τάχα ἐθνοσωτήριον νὰ παραγνωρισθῶσιν ὑπὲρ μᾶς τινος ἀσήμου, ἀφανοῦς, ἀνισχύρου φυλῆς, τὰ κλέη, ἡ ὑπόληψις, τὰ δικαιώματα ἢ ὁμολογουμένη ἱκανότης μᾶς ἐκάστης τῶν ἑτέρων φυλῶν; Δὲν θὰ ἦτο ἴσως φρονιμώτερον τὸ νὰ διορισθῶσι πρόεδροι τοσοῦτοι, ὅσαι φυλαὶ προεἶχον ἐπὶ τῆς νήσου;

Ὁ ἄνεμος προέβαιεν ἐπισφοδρηνόμενος. Εἰ τὴν θέαν τοῦ κατερχομένου κλύδωνος ὁ ἀντίπαλος τῶν ἀρχαιρείων Ἀνδρού-

λιας ἔτριψε πονηρὰ τὰς χεῖρας καὶ ὑπεγέλα.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ φυλῶν. Ἄλλὰ πλὴν τῶν φυλῶν, δὲν ἔχει καὶ ἕκαστος νομὸς τῆς νήσου τὰς ἀντιποιήσεις του, δὲν ἔχει καὶ ἕκαστη τῶν περιοχῶν τὰ κατ' ἰδίαν δικαιώματά της; Τίνος χάριν θὰ πρωτιμῆσῃ ἀντὶ τοῦ Κισάμου τὸ πωχὸν Σέλυνον; Διατί ἀντὶ τῆς Ριθύμνης τὰ Χανία, ἀντὶ τῶν ἀρειμανῶν Σφακίων τὸ Μυλοπόταμον; Παρὰ τ' Ἀποκόρωνα τῆς Λάμπης, δὲν εἶναι ἀπειράκις προημιτέον τὸ Ἀμάριον; Τὸ δὲ Μονοπάσι, τὸ Μαλεβίτσι, τὸ Τέμενος, ἡ Πεδιάς;— Ὅχι, ὄχι ἢ ὄλοι— ταῦτοχρόνως ὄλοι— ἢ οὐδεις. Τὶ ἀξίζει ἐλευθερία χωρὶς ἰσότητος; Παρὰ τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὴν ἐκ τῆς ἀνισότητος ταπεινώσιν, μυριάκις φιλέτρα ἢ ταπεινώσιν, ἢ ἐκ τῆς ἰσότητος τοῦ ζυγοῦ!

Τρίτη ἔποψις ἀξιοθεώρητος. Ἐκάστη τῶν ριζῶν κέκτηται πολλοὺς ἀνδρας ἐπιφανεῖς. Διατί δά ν' ἀναγορευθῇ ὑποψήφιος παρὰ τῆς ἰδίας φυλῆς ὁ ἀναγράφητος αὐτός, ὅστις ἀναξίως προέστη μέχρι τοῦδε; Οἱ χρόνοι ἀλληλουχοῦνται τὰ φρονήματα διαχαιοῦνται. Δέν θὰ μετήρχετο τὰ τῆς Πρωτανείας ἀξιοπρεπέστερα ἄλλος τις νεώτερος, νεωτερικώτερος, λογάς τις διαβασμένος, σωστός λογάς, ἱκανός νὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ τοῦ βήματος ἐπτά ἢ ὀκτώ ὥρας κατὰ συνέχειαν, χωρὶς οὔτε νὰ βῆξῃ ἢ ν' ἀπομύξῃ;

Κατὰ μίμησιν τῆς θρησκείας, ἐπιβάλλει καὶ ἡ φιλοπατρία δυὸ τινά τὴν πίστην καὶ τὴν πρῶτον. Ὡς μὲν πρὸς τὴν πίστην, κτήμα οἰκείον προσωπικὸν εἴμεθα εὐαγγελικώτατοι ἀλλὰ κατὰ τῆς πράξεως, ἀποτίσεως φόρου, ἀποστατοῦμεν, ἢ ἄσμενοι ἀποδιδράσκομεν.

Ἐνώπιον τοσούτων ζητημάτων πρακτικῆς ὠφελείας ὁ τόπος τῆς συνελύσεως μετετόπη εἰς στρατόπεδον. Ἐνταῦθα μὲν ἀναπετάσει τὴν σημαίαν του τὸ Ἑμεῖς, ἐκεῖ δὲ ὑπεραίρει τὴν ἰδικὴν του τὸ Ἐγώ. Μεταξὺ δὲ τοῦ ἐνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τῆς αὐτωνομίας ἀνορθοῦται γοργωνοειδὴς ἢ φαλακρὰ κεφαλὴ τοῦ Σιγῶνη, σαρκασμὸν διαστομοῦσα χαιρέκακον.

Ἡ συνδιάσκεψις ἀρχεται πολυκέλαδος, προβαίνει ἐκκωφευτικῆ περιήκε εἰς πάταγον ἀνεμοζάλης. Τῆς λειτουργίας τῶν ὤτων παυθείσης, ἡ πολυαρχία τῶν λαρυγγῶν μοναρχεῖ. Οὐδεις πλέον ὁ ἀκροώμενος ὄλοι λαρυγγίωσιν, ὄλοι ἀγορεύουσι βραγαλέοι,

ὄλοι περιαιτολογοῦντες συγχειρονομοῦσι. Γλῶσσαί, χεῖρες, πόδες, φιλατταὶ συναμιλλῶνται ἀλλήλοις τὴν ἐπείγουσαν πυργοποίησιν τῆς Γραφῆς.

Ἄλλ' ὅταν αἱ συζητήσεις ὑποσκελισθῶσιν ὑπὸ τῆς προσωπικότητος, πρηγίζουσι πρὸς τὴν ἐρεσχελίαν κατακέφαλα, αἱ δὲ ἀμοιβαῖαι ἐνοχοποιήσεις ἤρξαντο ἤδη. Τὰ πάθη ἐπεξήφθησαν. αἱ ἐτοιμόσβεστοι μνησικακίαι ἀναζωπυροῦνται, τὰ στόματα ἐκτοξεύουσι ἐχιδνιαῖον ἰόν.... Ἐν τούτοις τὰ Ἑμεῖς γίνονται ἄφρατα, ἐπὶ δὲ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀπομένουσιν ἀσυνθημάτιστα, ἀστρατήγητα, ἀσημαιοφόρητα ἐν ἀλληλομαχίᾳ πεντήκοντα Ἐγώ. Ὀλίγον ἔτι, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι, ἐν ἑλλείψει ράβδων, κολαφιζῶνται. Ἢδη διακοπίσης τῆς συνδιασκέψεως πρὸ πολλοῦ ἔνιοι τῶν ἤττον ἐξημένων, κρίνοντες τὴν συνέλευσιν ἀθεραπεύτως ἀποτυχοῦσαν, ἀρχονται ἀναλογιζόμενοι πῶς νὰ λειποτακτήσωσιν. Ἄλλ' ὁ ἡγούμενος, ὅστις, κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, εἶχε φράξει τὴν θύραν τοῦ βουλευτηρίου μὲ τὸν χονδρότερον μάνδαλον τοῦ Κοθολικοῦ, ὁ παγοσιώτατος, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης ἀναδεικνύμενος τοσοῦτον στερορός καὶ ἀμετακίνητος, ὅσον λογχοδρέπανον ἐλβετικὸν εἰς τὸν ἀντιθάλαμον τοῦ Πάπα, ἀποποιεῖται ἐπιμόνωσ τὴν ἔξοδον.

— Ἐτελείωσαμεν, πάτερ ἅγιε! Ἄνοιξε! φωνάζει εἰς τῶν Ἁγιοστεφανητῶν.

— Ἄνοιξέ μας δέσποτα! ἀναβοᾷ, κρούων τὴν θύραν, εἰς τῶν Πατέρων.

Οὐδεμία ἀκρόασις.

— Μὰ τὰ κόκκαλα τοῦ κυροῦ μου, πάτερ ἅγιε, ἂν δὲν μᾶς ἀνοίξῃς σκοτονώμεθα!

— Σκοτωθῆτε, τέκνα μου! ἀπαντᾷ ἔξωθεν ὁ ἡγούμενος, ἀπαθέστατα διεξερχόμενος τοὺς κόκκους τοῦ κομβολογίου του.

— Πάτερ Ἀνανία! κραυγάζει στεντόρειος τις λάρνηξ, προσλαμβάνων εἰς ἐπικουρίαν καὶ τὰς ἡλοπαγεῖς πτέρνας τῶν ὑποδημάτων. Πάτερ Ἀνανία κοματιαζόμεθα! Διὰ τοὺς οἰκτιρομὸς τῆς Παναγίας ἄνοιξε.

— Δὸς μου, Παναγία, τὴ χάρι νὰ τοὺς βγάλω μὲ τὸ φτυάρι! ἐπιφωνεῖ ὁ ἡγούμενος ὑπόβραγχος καὶ μὲ τὴν αὐτὴν ἀταραξίαν.

— Ἄδὰ πάρην, εὐρογημένε, θέρεις νὰ πάρης τὰ παιδιὰ μας στὸ ραιμὸ σου; φωνάζει καὶ τις τῶν Σφακιανῶν.

— Μῆτε φτίλι ἀπὸ σᾶς! Ψῶρά μας ὁ Βενετσιάνος, ψεῖρα μας σεῖς! ἀποκρίνεται ὁ Ἀνανίας ἐπιδυσχεραίνων.

Ἦχουν τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἐντὸς τοῦ βουλευτηρίου ποδοκρουστία καὶ θόρυβος σφοδρότερος, ὡς ἔξ ἀνθρώπων ἀντωθουμένων ἢ πυγμομαχούντων. Γρεῖς τέσσαρες ἐρρίπτοντο πρὸς τὴν θύραν κρούοντες μανιωδέστατα μὲ βλασιρημίας καὶ ἐξορκισμοὺς ἐξαιτούμενοι τὰ ὄπλα ἐκσφενδίζοντες τοὺς μανδύας πέρα τῆς Τραπέζης τοῦ ἐστιατορίου.

Ἠγούμενε, ἡγούμενε, δὸς μου, ἂν ἀγαπᾷς Θεὸν καὶ Παναγίαν, δὸς μου τὸ σπαθί, νὰ διδάξω ἐγὼ τὸν... αὐτόν, πῶς ἡ πατρις ὑπηρετεῖται.

— Ἄν θέλῃς, δάσκαλε, σωτηρίαν ψυχῆς, δὸς μου τὸ πιστόλι μου νὰ μάθῃ ὁ.... μίαν καὶ καλὴν, πῶς προάγονται τὰ συμφέροντα τῶν ἐντολέων!

— Βρὲ παπᾶ τύραννε—εἰς τις ἄλλος κραυγάζει μεταχειριζόμενος λέξεις, τὰς ὁποίας ἐπανεφέρομεν διὰ περιφρίσεων—δὲν συλλογίζεσαι ὅτι ἐδῶ μέσα θὰ ὑπάρχουν καὶ τινες ἀνάγκαι μὴ ἐπιδεχόμεναι τὴν ἐλαχίστην ἀναβολὴν; Ἄνοιξε λέγω!

— Αἱ ἀνάγκαι τῶν ἐντολέων σας εἶνε βιαστικώτεραι. Ἐκπληρώσατε τὰς ἀνάγκας σας αὐτοῦ! ἀπαντᾷ ἀκαμπτος καὶ ἀνοικτίρμων ὁ ἔφορος τῆς συνελύσεως.

Ἡ ὥρα εἶχε παρέλθει. Ὁ ἡγούμενος πορευθεὶς εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ ἀφῆκε παρὰ τὸν μάνδαλον τέσσαρας φρουροὺς. Εἰς τὴν ἐπιστροφὴν ἤλπισε νὰ εὔρῃ τὴν ταραχὴν κατεστορεσμένην, ἀλλ' ἴσα ἴσα τότε ἡ ταραχὴ ἀπελύετο εἰς τὰ τέσσαρα. Ὡστόσοσον, ἔνεκα τῆς χρονοτριβῆς, καὶ πρόγευμα καὶ γεῦμα τῶν ἀντιπροσώπων καίπερ ὀργώσης τῆς ὀρεινῆς ὀρέξεως ἀκατασχέτως ἀπέμενον ἀκατανάλωτα. Ἦδη ὁ ἥλιος ἀπέκλινεν, ἡ δειλὴ εἶχε προβῆ καὶ ὄμως ἡ ἀλληλομαχία ἤκμαζε τραχυτέρα ἀφαιροῦσα μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον τὴν πιθανότητα ἀνακοχῆς.

Πλὴν τοῦ ὑπερμάχου τῆς ἀπολύτου ἀκυβερνησίας, εστὶ μόνος τῶν ἀρχηγῶν διέμενεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πανδαιμονίου ἐκείνου ἀμέτοχος τῶν ἐπωπειδῆστων σκηνῶν. Ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ δι' ἐγ-

κυκλίου συγκαλέσας τοὺς ριζάρχας εἰς τὸ Καθολικόν. Ἰστάμενος εἰς τὸ κενὸν τοῦ παραθύρου σιωπηλὸς ἀκροατῆς ἐτήρει τὸ βλέμμα προσηλωμένον ἀσκαρδαμηκτεὶ πρὸς τὴν ὄροφὴν, ὡς ἂν ἠσχολεῖτο ἀπαριθμῶν τὰς δοκούς.

— Κύρ Γιώργη λέγει αὐτῷ ὁ προλαλήσας ὁ Σφακιανὸς τὸ βράδυ πρησιάζει ἡ πείνα μᾶς ἔκοψε, δουρεῖα δὲν γίνεται καὶ ἀπὸ τὸν θόρυβον τὰ μυαρά μας δὲν χωροῦν πλέον εἰς τὴν κεφάρα. Δὲν ὀμηρεῖς ἀδερφέ, καὶ σύ; Τὶ ρογιορογῆς ρεμπεύσαι αὐτοῦ; Δὲν μᾶς λέγεις τί διάβορο μέρρει γενέσθαι;

— Τί συλλογίζουαι; ἀπήντησεν ὁ μονογέρων σταυρώσας τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ἐκσύρας ἔνηχον στεναγμόν. Ἐλεηνολογῶ Κρήτην καὶ Κρήτας, ἀναπολῶν τὸ σκολικοβάρελον τοῦ θείου μου.

— Ὡ ἀλήθεια, ὁ κύρ Γεώργης ἀκόμη δὲν ὠμίλησεν—ἐφώναξαν ἀνανοθηθέντες τότε πέντε ἢ ἕξ τῶν ἀρχηγῶν.

— Σιωπὴ νὰ ὀμιλήσῃ καὶ αὐτὸς ἐκραύγασαν ὅλοι — Σιωπὴ αὐτοῦ πέρα! Ἀμὴ πότε θὰ παύσετε, γλωσσοκόπανοι;

— Ἐχει τὸ σκολικοβάρελον σχέσιν μὲ ταῖς πομπαῖς καὶ ταῖς γάναις μας ἠρώτησαν τὸν ὀλιγόλον πλεῖστοι τῶν συναδέλφων.

— Ἐὰν δὲν μᾶς ἀνοίξῃ τὴν θύραν αὐτὸ — ἀπήντησαν ὁ γέρων διαστομῶν τὸ παράθυρον — ἄλλη πλέον σωτηρία δὲν μᾶς ἀπομένει παρ' αὐτῆ... καὶ θὰ ἦτο ἡ σωτηριωδέστερα διὰ τὸ νησί—προσέθηκεν, οἰκτιστικῶς δονήσας τὴν κεφαλὴν.

— Λοιπὸν γλήγωρα τὸ σκολικοβάρελον...! Αἱ Καστελλιῶται κι' Ἄγιοβασιλίται καὶ σεῖς ἀπὸ τὴν Μεσσαρᾶν αὐτοῦ θὰ τὸν βγάλετε τέλος πάντων τὸν περιδρομον;

Βαθμηδὸν ὁ κύκλος τῶν περιέργων πυκνοῦται περὶ τὸν κύρ Γεώργην. Μετὰ τινὰς συμπληρωματικὰς προσπαθείας ἡ σιγὴ ὑπερκρατεῖ. Ἦδη σύσσωμος ἡ συνέλευσις προσδοκᾷ τὴν διήγησιν μὲ στόμα ἀνοικτόν,

Ὁ γέρων κἀθηται τότε συγκαμπτεὶ τὰ σκέλη ἐπὶ δὲ τῇ βεβαιώσει τῶν περισταμένων, ὅτι τὸ διήγημα οὐδεμίαν θὰ ὑφίστατο διακοπήν.

— Πρὸ τριῶν γενεῶν, λέγει, ἔπεσε διχόνοια μεταξὺ φυλῆς καὶ φυλῆς. Συνεργοῦντος τοῦ Βενετσιάνου, πεδίον μάχης κατήντησεν

ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἢ νῆσος ὀλόκληρος, ὃ δὲ πληθυσμὸς ἐκινδύ-
νευσε νὰ ἐφοιοθρευθῆ κατὰ κράτος. Ὁ μακαρίτης Θωμᾶς ὁ πρω-
τοσύγγελος, ἀδελφὸς τοῦ πάππου μου—ὡς ἔχη ἀνάπαισιν ἢ ψυ-
χῆ του!—προσκαλεῖ μὲ τῶν Κυριακῶν εἰς τὸ προαύλιον τῆς Ἀ-
γίας Αἰκατερίνης του τοὺς κορυφαίους τῶν ἀντιμαχομένων, καὶ ἔπει-
τα ἀπὸ πολλὰς ἐπιπλήξεις διηγεῖται αὐτοῖς τὴν ἐξῆς παραβολὴν.
— Ἐνα βαρέλι, εἶπε, λείψανον ναυαγίου μιᾶς ναυαρχίδος ἰσπα-
νικῆς, ἀφοῦ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας κατεκυλίσθη εἰς τὴν θάλασσαν
ἐδῶ κ' ἐκεῖ, τέλος ἀπὸ τὴν ὀργὴν τῶν κυμάτων ἐξεράσθη
μέσα εἰς ἓν σπήλαιον τῆς παραλίας. Τὸ βαρέλι ἦτο κλεισμένον
τεχνικά. Τί δὲ ἐμπεριείχε; Παράδοξον· εἶχε κρέατα πέντε εἰδῶν
χρησιμεύοντα εἰς τὰ γαστρονομικὰ ἔξορέγια τοῦ ναυάρχου καὶ
τῶν αξιωματικῶν· δαμάλι, πρόβατον, τράγον ὄρνιθας, καὶ χοῖ-
ρον μὲ συμπάθειον. Καθὼς ἦτο φυσικὸν, ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον τὰ
κρέατα ἐσάπησαν, ἀπὸ δὲ τὴν σαπήλαν των ἐγεννήθησαν ἀδελ-
φοί μου, εἰς τὸ βαρέλι αὐτὸ χιλιάδες ἀναρίθμητα σκωλήκια, τὰ
ὁποῖα, μολοντοῦ διάφορα εἰς τὸ σχῆμα καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀ-
δόντων, ὁμῶς εἶχον ὅλα τὴν αὐτὴν μορφήν, καθὼς γεννήματα
ὅλα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σαπήλας. Ἔως ὅτου μὲν τ' ἀπολειπάρια
τοῦ τράγου διήρκεσαν, τροφή δὲν ἔλειψεν εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ
βαρελίου. Ἄλλ' ὅταν πλέον δὲν ἀπέμειναν, παρὰ κόκκαλα ξερὰ
γυμνά, τὰ σκωλήκια, τυφλὰ γενόμενα ἀπὸ τὴν πείναν, ἤρ-
χισαν πρῶτον μὲν νὰ μάχωνται καὶ νὰ δαγκῶνται, ἀκολούθως δὲ
καὶ νὰ τρώγωνται τὸ ἓν τὸ ἄλλο, μεταχειριζόμενα εἰς τὴν μά-
σησιν τοὺς διαφορετικοὺς ὀδόντας των. Ἐν ἀπὸ τὰ φρονημώ-
τερα τοὺς λέγει τότε· Βρὲ ἀδέλφια, ἔτσι ποῦ ἀρχίζομεν ἐδῶ μέσα
μὰ τὴν ψυχὴν μου, δὲν θὰ μείνη ζωντανὸν κανὲν ἀπὸ ἡμᾶς.
Παρὰ νὰ τρωγώμεθα ἀναμεταξύ μας δὲν κυττάζομεν καλύτερα νὰ
γλυτώσωμεν ζωντανὰ ἀπ' ἐδῶ; Ἄς ἐκλέξωμεν χερί χερί ἓνα
ἀρχηγὸν τῆς ἀρεσκείας μας. Κάποιαν δὰ τρῦπαν θὰ ἀνακαλύ-
ψῃ αὐτὸς εἰς τὸ βαρέλι, ἀπὸ τὴν ὁποίαν νὰ ἴδωμεν φῶς οὐρανοῦ.
— Ὅχι, ὄχι, ἀπεκρίθησαν ἐτοίμως τὰ σκωλήκια ὅλα· ὄχι, ὄχι!
Νὰ φαγωθῶμεν, νὰ σκιάσωμεν, καλύτερα νὰ μὴ μείνη ἴχνος
ἀπὸ ἡμᾶς, παρὰ νὰ ὑποταχθῶμεν εἰς τὴν θέλησιν ἐνὸς ὁμοίου μας.
— Καλὰ ὑπέλαβεν ὁ γνωστικός, ἀμὴ συλλογισθῆτε, ἀδέλφια, ὅτι

ἀνίσως δὲν τὸν διορίσωμεν ἡμεῖς ἀφ' ἑαυτοῦ μας τὸν ἀρχηγόν, ὃ
ἀρχηγὸς θὰ διορισθῆ αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ του καὶ εἰς τὸ πείσμά μας!
— Θάνατος! ἄμεσος θάνατος εἰς τὸν τολμηρόν! Ποῦ εἶναι ὁ
προδότης αὐτὸς νὰ τὸν πρωτοφάγωμεν; ἐκράυασαν ὅλοι οἱ σκώ-
ληκες μὲ φωνῆ, ἐξετάζοντες ὁ εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ἐξανόγοντες
τὰ πριόνια τοῦ στόματος... Μήπως εἶσαι σὺ αὐτός; — Σιγά,
σιγά, ἀδέλφια, ἀπεκρίθη ὁ φρονημώτερος. Τὸ βλέπετε, ἢ δὲν
τὸ βλέπετε ὅτι ἀπὸ τὸ βαρέλι ἐκλείπουν τὸ κάθε ἡμερονύκτιον
ἓκατὸν καὶ περισσότερα σκωλήκια; Ὅταν ἀποφαγωθῶμεν τὸ ἓν
μὲ τὸ ἄλλο δὲν θὰ ἐπιζῆσῃ εἰς τὸ τέλος ἓνας σκωλήκας, ὃ ὕστε-
ρινός; — Φυσικὸν, ἐφώναξαν· ἀλλὰ τί μὲ τοῦτο; — Ἀλλοίμονον
καλὰ μου ἀδέλφια! Θέλωμεν μὴ θέλωμεν ὃ ὕστερινός αὐ-
τός θ' ἀπομείνῃ μεγαλειότατος τοῦ βαρελίου, κληρονόμος ὅλων
ἡμῶν καθολικός. — Ἡ πρότασις τοῦ γνωστικοῦ ἀπερρίφθη.
Τὰ σκωλήκια ἐξηκολούθησαν τὴν ἀλληλοφαγίαν εἰς τὸ σκο-
τάδι των μὲ θηριώδη ἀχορτογίαν, μὲ ὄρεξιν τῶ ὄντι ἀδελ-
φικὴν. Ἄλλ' ὥχου ἀρχοντές μου! Ἐπειτα ἀπὸ μῆνα—συνέπι-
πε Σαρακοστή—τὸ βαρέλι ἀνακαλύφθηκε μέσα εἰς τὸ σπήλαιον.
Ὁ πτωχὸς ψαράς τρέχει εἰς τὸ εὐρημα, τὸ ἀνοίγει λακταρίζων
κυττάζει, καὶ τί βλέπουν τὰ μάτια του; Ἐνα χέλι δύο πῆγες, τέ-
ρας χονδρὸν, δύο πιθαμάς λαιμὸν, ἓνα τραγάλαφον... Ἦτο ὃ ὕ-
στερινός κληρονόμος ὃ μονάρχης τοῦ ἀδειανοῦ βαρελίου. Ἐκείνη
ἢ χώρα εἶχε Δόξες καὶ αὐτὴ, ὃ δὲ Δόξες τῆς ὁμοίως τὸν Τσυ-
γόνιαν· ἦγον ἐθηροῦσε μὲν τὰς σαρακοστὰς, ἀγαποῦσεν ὁμῶς
καὶ τὰ ἔξορέγια, τὰ χέλυα μάλιστα· διὰ τοῦτο εἶχε κάμει καὶ σύν-
τενον τὸν χελοψαράν. Ἀφοῦ μὲ τοὺς ἀρχοντίας του ἐθαύμασε
καλὰ καλὰ τὸ ὑλιστερόν καὶ τεντωμένον δέρμα, τὸ πάχος, τὸν
θεόρατον ὄγκον τοῦ κληρονόμου τῶν σκωλήκων, τί νομίζετε, ἀρ-
χοντές μου, ὅτι τὸν ἔκαμε;

— Τὸν παρέδωκεν ἴσως εἰς τὸν μάγειρον εἶπον οἱ πλείονες εἰς
ἀπάντησιν.

— Καὶ ἔτσι δὰ θὰ ἐξολοθρευθῆκεν ἢ γενεὰ τοῦ βαρελίου ἔως
εἰς τὸν πάτον· προσέθηκεν ἄλλοι ἐξ ἄλλου μέρους.

— Καλὸς ὃ μῦθος, ἀλλὰ τί δηλοῖ; ἠρώτησαν ὅλοι οἱ πατέρες
τῆς πατρίδος μὲ φωνῆ.

— 'Ο μύθος δηλοῖ—ὑπέλαβεν ὁ γέρον τῆς παραβολῆς, τονίζων ἐκάστην λέξιν τῆς ἐρμηνείας εἰς ρυθμὸν ἐτοιμορρήκτου καὶ δυσανεισχέτου ἀγανακτήσεως—ὁ μύθος ἄρχοντες, δηλοῖ ὅτι καθὼς πέντε εἰδῶν σκώληκας, ἐμπεριεῖχε τὸ βαρέλι τῆς σαπῆλας ἔτσι καὶ πέντε εἶναι αἱ πολυανθρωπότεραι ρίζαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας συγκροτεῖται τοῦτό μας τὸ σαπρὸν σύνεδριον· δηλοῖ ὅτι κλεισμένοι καὶ ἡμεῖς, ὡς οἱ σκώληκες, εἰς ταύτην τὴν τραπεζαρίαν τοῦ κοινοβίου, θὰ καταφαγωθῶμεν ὁ ἕνα; μὲ τὸν ἄλλον τόσον ἐντελῶς, ὥστε δὲν θὰ ἀπομείνῃ εἰς τὸν πάτον, παρὰ ὁ ὕστερος ὕστερος αὐτὸς ριζάρχης καὶ ἀντιπρόσωπος, τὸν λαιμὸν τοῦ ὁποίου θὰ σταυρολογήσῃ εἰς Μεγαλόκαστρον τὸ μαχαῖρι τοῦ μαστρομαγείρου.... Ἐκατάλαβετε τὸ σκωληκοβάρελον;

— Προσφυστάτη ἀλληγορία τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος! ἔκραυγασεν ὁ εἴρων Ἀνδρούλιας σχάσας τὸν γέλωτα.

— Καὶ μὰ τὴν ἀλήθειαν—προσέλεξε ψελλίζων ὁ ἀνόδους πρόεδρος—ἐνῶ διὰ τὸ καλὸν τοῦ ζαρελίου κομματιαζόμεθα ποῖος νὰ πρωτογίνῃ πρῦτανις, ὁ μαστρομάγειρος ἀνακαινίζει εἰς τὰ σχοινία τὴν ἀλοιφήν.

— Μᾶς εἶπες, Κύρ Γιώργη, τὴν παραβολὴν· καλὰ! εἶπέ μας δὰ τώρα καὶ τὴν γνώμην σου! αἰτοῦνται οἱ περισσότεροι τῶν ἀντιπροσώπων.....

— Τί φρονεῖς; Ἀπὸ τὴν θύραν θὰ ἐκβῶμεν ἢ ἀπὸ τὸ παράθυρον;

— Ἀπονα, δουρικὰ γερόντια! ἀναφωνεῖ ὁ Σεληνιώτης ἐν τῷ ἐπακονίσει βλέμμα χολοβόλον ἐξ ὕψους τῆς ἀκάμπτου του κεφαλῆς. Πότε θὰ δῶτε τέλος εἰς τὴν κωμωδίαν τὴν ἐλεεινὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀτιμάζετε τὴν Κρήτην, τὸ γένος, τὰς λευκὰς τρίχας τῆς γενειάδος σας; Ἐὰν συνείδησις δὲν σᾶς δαγκάνῃ ἐὰν οὔτε πατρίδα ἐλεῖτε, οὔτε τέκνα, οὔτε σκλάβους ὁμογενεῖς, δὲν σέβεσθε τοῦλάχιστον τὰ ἱερὰ τείχη τοῦ κοινοβίου, δὲν ἐντρέπεσθε τὰ σεμνὰ πρόσωπα τῶν κατοίκων του; Καλεῖσθε ἄρχοντες! Λέγεσθε ἀντιπρόσωποι λαοῦ, ἐκλεκτοὶ τοῦ γένους! Μούντσαις καὶ γάναις σας Πρωτοκεφαλίδες....

Ἄπ' τὸ κεφάλι βρωμεῖ τὸ ψάρι, φωνάζει, ὁ Σφακιανὸς Παπαδάκης, ἐπευφημοῦντος τοῦ Ἀνδρούλια.

— Ὑποχωρήσατε τὴν θέσιν σας εἰς τοὺς τσοπάνας! προσεπiléγει ὁ Σεληνιώτης. Ὁ ἀναφαβητότερος δουλευτῆς, ὁ ἔσχατος τῶν ποιμένων σας ἔχει συνείδησιν θρησκείαν πατριωτισμὸν ὅσον ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ τὴν φαυλότητα σας καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου καταφανεστέραν. Ποῖος ἐργάτης ποῖος χυδαῖος ποῖος βοσκὸς, ὅταν ἄπαξ ἤθελε κηρύξῃ ἐλευθέραν τὴν πατρίδα του, θὰ ἀνεδεικνύετο τόσον ἀνάνδρος καὶ δειλὸς ὥστε νὰ παραδώσῃ ἀτελεῖς τὸ ἔργον του πρὸς τὸν Βενετὸν ὡς κάμνετε τώρα σεῖς οἱ ἄρχοντες, λογομαχοῦντες καὶ γρονθοκοπούμενοι περὶ πρωτείων; Φωτιὰ νὰ καύσῃ καὶ τὰ γράμματα σας καὶ τὴν χαρτίνην ἀρχοντεῖαν σας ἐν ταυτῷ. Μὲ τὸ δίπλωμα τῆς γεναιότητος, τὸ ὁποῖον φέρει γραμμένον εἰς τὴν καρδίαν ἐκ γενετῆς, ὁ βοσκὸς, μόνος πατριώτης καὶ εὐγενῆς ἀληθινὸς ὄχι μόνον συμπληρῶνει τὸ ἔργον του ἀχρονοτρίβητα, ἀλλὰ καὶ ἠξεύρει πῶς νὰ τὸ ἐπισφραγίσῃ κατόπιν μὲ τὴν τελευταίαν ρανίδα τοῦ αἵματος του.

— Ἐλεος καὶ μνημόσυνον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀποθμμένων σου Καντανολέ! κραυγάζει ὀπισθεν τῆς πέφραγμένης θύρας ὁ φιλοδημότης ἠγουόμενος.... Τὰ ἔλεῖ τοῦ μεγάλου Θεοῦ μετὰ σοῦ! ἐπαυβοῶσι μᾶ φωνῇ καὶ βρέμοντες ἐκ συγκινήσεως ἑκατὸν πεντήκοντα καλόγηροι.

— Ἐνῶ—ὁ γέρον ἐπιλέγει ἀπογλυκαίνων τὸν τόνον τῆς φράσεως—ἐνῶ Βενετοὶ ἀπ' ἐδῶ, Τοῦρκοι ἀπ' ἐκεῖ πατοῦν τὴν πατρίδα σας εἰς τὸν λαιμὸν, βεβηλόνουν τοὺς ναοὺς τῶν προγόνων σας, ἀτιμάζουν τὰς θυγατέρας καὶ τὰς ἀδελφὰς σας, σύρουν τὰ παιδιὰ σας εἰς τὰ κότερα διακομίζουσι τὰ πτωχικὰ σας ἐνῶ ἐκατομμύρια ὁμοθηρήσκων καὶ ὁμογενῶν, τηκόμενα εἰς τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἀμάθειαν, εἰς τὴν γυμνότητα κινδυνεύουσιν νὰ χάσουν καὶ αὐτὴν τὴν ἀνάμνησιν τῆς καταγωγῆς των, οἱ μὲν ἀποκλείνοντες πρὸς τὸν Πάπαν, οἱ δὲ πρὸς τὸν Μωάμεθ, σεῖς, οἱ λεγόμενοι, ἐκλεκτοὶ, ἄλλο τι θηρατέον καὶ ἀξιοζήλωτον δὲν εὐρίσκειται παρὰ τὸ πῶς ταχύτερα νὰ ἱκανοποιήσετε τὴν προσωπικὴν φιλαυτίαν, πάθος ἐπικατάρατον, ἐκτικὸς καὶ παλαιότητας τῆς ἐθνικῆς ἀρχοντίας σας πυρετὸς. Ὅσον βδελυρὸς καὶ ἄν εἶναι ὁ δθωμανὸς, σᾶς παρέχει ἐν μάθημα διδακτικώτατον. Ὁ Ἰμάμης ἀνυψῶν εἰς θεὸν τὰς προσηυχὰς, στρέφει ἀπαρατήρητως τὸ βλέμμα πρὸς τὸν ἐν

Μέγα προφήτην. Διὰ τί καὶ σεις, ἀναγορεύοντες προφήτην σας ὀλομελές τὸ γένος τῶν Γραικῶν, διὰ τί ὁσάκις συνέρχεσθε εἰς βουλευτήριον δὲν τηρεῖτε τὸ βλέμμα πάντοτε καὶ ἀναπόσπαστον προσηλωμένον εἰς τὸν τάφον, ὃθεν ἀνατείνοντες τοὺς βραχίονας, ἱκετεύον τὴν εὐσπλαγχνίαν σας οἱ ζωντανόχωστοι ἀδελφοί; Παρὰ νὰ διαπράττετε μὲ τὴν σύγκρουσιν τῶν φιλαυτιῶν σας τὴν ἐλευθερίαν, ἣν πρὸ ὀλίγων στιγμῶν ἐχαιρετίσετε, δότε καλῆτερα τὸ χρηστὸν παράδειγμα, διαμαρτυρούμενοι ἕργῳ καὶ λόγῳ κατὰ πάσης παρεκτροπῆς! Μετριάσατε τὴν ὁρμὴν τῶν μὲν, τὴν δειλίαν τῶν δέ! Γενῆτε φύλακες αὐτόματοι τῆς τιμῆς τοῦ νόμου, τῆς εὐταξίας! Ἐὰν ἐλευθερώσετε τὴν νῆσον ἀπὸ τὴν πανώλην τῆς διχονοίας — τοῦτο καὶ μόνον ἐὰν κατορθώσετε — ἡ ἐλευθερία θέλει ἐπανακάμψει ζωοπάροχος πάλιν εἰς τὴν πατρίδα της, οἱ δὲ ἀπόγονοι εὐγνωμονοῦντες, θὰ ἀνθοκομήσουν τὰς πλάκας σας μὲ στεφάνους εὐλαβείας καὶ μνημοσύνης. Ἐν καὶ μόνον ἀντιφάρμακον ἔχει ἡ δουλεία τὴν ὁμόνοιαν. Λάβετε τὴν ὁμόνοιαν ὡς σημαίαν! *O ù aì τ φ ἐ ν ì!* λέγει ἡ Γραφή. Πρὸς στραγγαλισμὸν τῆς ὕδρας μας, χροιάζετε ὁμόνοια, ὁμόνοια, ὁμόνοια!

Ταῦτα ἔ γέρων εἰπὼν, ὀπισθοπόρησεν εἰς τὴν προτέραν του θέσιν, ἀναλαμβάνων τὴν σιγὴν. Παρῆλθον δέκα λεπτά, καθ' ἃ ἀφωνία νεκρώσιμος κατέλαβε τοὺς ἀντιπροσώπους. Σύννοους, ἀκίνητος, κατοπιῶσα κύκλῳ τῆς τραπέζης τοῦ ἐστιατορίου, ἡ συνέλευσις παρέστησε τὴν εἰκόνα τῆς ἡρεμίας, ἣτις τοσοῦτο μᾶλλον εὐσταθῆς καὶ τελεία ἐπακολουθεῖ, ὅσῳ λυσοωδεστέρα προεζήμενη ἢ ἀνεμοζάλη. — Διέκοψε τὴν σιγὴν ὁ πρόεδρος.

— Τὸ λοιπὸν τί ἀποφασίζετε κύριοι; ἠρώτησεν.

— Αἶ, ὠμίλησε φρόνημα ὁ κύριος Γεώργιος! ἀπήντησαν οἱ μὲν.

— Ἄς κτήσουν ὑπαρξιν ἐθνικὴν τὰ τέκνα μας — ἀνεφώνησαν οἱ δέ — καὶ ἀδιάφορον πῶς καὶ ποῦ θὰ ἐκμετρήσωμεν τὴν ζωὴν ἡμεῖς, ἐὰν εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἢ εἰς τὴν ἀγχόνην.

Τὸ ὁμόθυμον ἀναφώνημα ἐπανόρθωσε τὴν προϋπάρχουσαν συμωχίαν. Πάλιν χεῖρές τε καὶ βραχίονες συνεπλέχθησαν, εὐλογοῦντος ἔξω καὶ ἐπικροτοῦντος τοῦ καλογηρικοῦ χοροῦ.

Κοινῇ προτάσει ἀπεφασίσθη ὅτι πρὸς ὄραν μὲν ν' ἀφειθῆ κατὰ μέρος ὁ φιλονεικούμενος τοῦ πρυτάνεως διορισμός, νὰ

ἐκλεχθῆ δὲ πενταμελές κυβερνητικὸν συμβούλιον, συγκείμενον ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῶν πέντε μεγαλητέρων φυλῶν τῆς νήσου. Καὶ ἡ μὲν ψηφοφορία νὰ γείνη μυστικῆ, τὸν δὲ Ραιτούρην, ἢ Πρύτανιν νὰ ἐκλέξῃ κατόπιν αὐτὸ οἰκοθεν τὸ συμβούλιον.

Τοῦ δεσμοῦ τέλος πάντων διαλυθέντος, ὁ κάλως ἔτρεξε ἔκτοτε ἀνεπικάλυτος.

Ἐκ τῆς πρώτης καὶ ἐκ τῆς δευτέρας ἐπιψηφίσεως ἐξελέχθησαν κατὰ τάξιν ὑπουργημάτων οἱ ἑξῆς ριζάρχαι:

Α'. Γεώργιος Καντανολέος ἐκ Κρουστογεράκου, Πρύτανις τῆς πολιτείας καὶ πρόεδρος τῆς πενταμελοῦς κυβερνήσεως (Μένας Ραιτούρης ἢ Ραίκτωρ, Rettore).

Β'. Ἀναστάσιος Ζάππας ἐκ Σφακιῶν ριζάρχης τῶν Πατέρων, Γραμματεὺς, ἢ Καγκελάριος (Srivano),

Γ'. Ἰωάννης Βράκος ἐκ Προσνέρου τῶν Ἀποκορώνων, ἀντιπρόσωπος τῶν Μουσούρων, Ταμίας ἢ Πρωτομάγιστρος (Primo Maestro).

Δ'. Μιχαὴλ Θεριστῆς ἐκ Μαρουλᾶ, ριζάρχης τῶν Κοιτῶν, Σύνδικος, ἦτοι ἀστυνόμος καὶ ἐξελεγκτῆς τῶν πράξεων τῆς κυβερνήσεως (Sindaco).

Ε'. Ἰωάννης Φράγγος, ἐκ Φωτεινακοῦ, ριζάρχης τῶν Φωτεινῶν, Στρατάρχης (gran capitano delle Contrafosse).

Ἄμα ὡς ἡ ἀρχαιρεσία ἐπετελέσθη, αἱ μὲν θύραι τοῦ βουλευτηρίου ἠνεώχθησαν, οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι ἐξεφυλακίσθησαν. Πρώτιστος εἰσῆλθεν ὁ ἠγούμενος, ἀποπνέων τὴν ἀγαλλίασιν ἐξ ὅλων τῶν πόρων τοῦ σώματος. Ἐφόρει τὸ ἐπιτραχήλιον, καὶ ἐκράτει τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον ἐπὶ τοῦ στήθους, τηρῶν ἀσκεπῆ τὴν κεφαλὴν. Ἦρχετο ὀπισθεν ὁ Οἰκονόμος, εἶπετο δὲ ἡ χορεία μοναχῶν καὶ δοκίμων, εἰσκομίζουσα κλάδους δάφνης καὶ λαίας.

Ὁ ὄρκος ἐδόθη ἐπὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οἱ μὲν ἐκλεχθέντες ὤμωσαν πίστην εἰς τὴν πολιτείαν, οἱ δὲ λοιποὶ, πλὴν τῆς πίστεως ὑπεσχέθησαν τὴν ἐχεμυθίαν καὶ τὴν ὑποταγὴν. Ἦρξαντο κατόπιν τὰ συγχαρητήρια μὲ τὸν θρίαμβον τοῦ προέδρου ὃν ἐφαίδρουνον κρότος καὶ θόρυβος καὶ ἀπέραντο κραυγαί.

— Μὲ τὴν ὀδηγίαν τὴν ἰδικὴν σου, κύριε πρόεδρε, εὐρήκαμεν τὴν τρύπαν τῆς σωτηρίας εἰς τὸ βαρέλι.

— Μᾶς τὰ ἔψαρες ρίγα καὶ καρὰ.

— Ζήτω ὁ Γεώργιος Καντανολέος χαιρετίζει ἡ ὀμήγουρις ἐνθουσιωδῶς.

— Ζητῶ συγνώμην, ἄρχοντες μου καὶ καλόγηροι ἀποκρίνεται ὁ ἀρχιεπιτοπότης. "Ἄτομα δὲν εὐφημοῦν, εἰμὴ οἱ δούλοι ἢ οἱ δουλείας ἄξιοι. "Ἐν μόνον πρόσωπον καθίσταται ἀπὸ τῆς σήμερον ἄξιον τῶν χαιρετισμῶν σας· τὸ τῆς πατρίδος. Ζήτω τὸ γένος!

"Ἐν τοῦτοις ὁ Ἄνανίας, ἀποθέσας εὐαγγέλιον καὶ πετραχήλιον περιήρχετο εὐλογῶν, καὶ προσφέρων εἰς ἕκαστον ἰδιοχείρως κλωνάριον δάφνης ἢ ἐλαίας, εἰς ἀνάμνησιν τῆς εἰρηνικῶς ληξιάσης ἐνδόξου συνόδου. Πληρωθείσης τῆς διανομῆς, εἰσῆλθεν ὕστερος εἰς τὸν δοκίμων. Ἐκόμιζεν οὗτος ἐπωμαδὸν δοκίδιον, καθ' ὃν τρόπον φέρει τὸ δρέπανον θεριστῆς ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ ἀμητοῦ.

— Ἐκλαμπροτάτη κυβέρνησις εὐγενέστατοι μου ἀντιπρόσωποι ἀνακράζει ὁ ἡγούμενος τοῦ Καθολικοῦ, ἀποθῶν ἀπὸ τὴν πλάτην τὸν δόκιμον κατέμπροσθεν τοῦ πρυτάνεως. Ἐὰν εἰς μνήμην ἀτελεύτητον τῆς σωτηρίας τοῦ γένους καὶ τῆς ἰδικῆς σας ἄξιον καὶ δίκαιον ἐστὶ νὰ καταχωρισθῇ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἱστορικῆς ταύτης ἡμέρας τὸ σκοληκοβάρειον τοῦ Παπᾶ Θωμᾶ, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ διεκδικήσω τὴν αὐτὴν ἀθανασίαν καὶ ὑπὲρ τοῦ μανδάλου μου. Χωρὶς τῆς βοήθειας τοῦ κοπάνου τούτου ἄρα θὰ ὑπῆρχε σήμερον Κρήτη αὐτόνομος; τάχα θὰ ἐστολίζοντο οἱ ἐπενδύται σας ἀπὸ παράσημα δόξης καὶ εἰρήνης; Ἐὰν λοιπὸν ὁ μάνδαλος μου συνήργησεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν ὅσον ἡ παραβολή, λάβετε αὐτὸν καὶ καταθέσατε τον εἰς τὰ ἀρχεῖα, ἵνα σεπτὸς καὶ αὐτὸς μεταδοθῇ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν πρὸς τοὺς ἀπωτάτους τῶν ἐγγόνων σας, οἱ ἐρρουμένοι εἶησαν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ εἰς τοὺς αἰῶνας. "Ὅσακις δ' ἄλλοτε πατριωτικὰ συμφέροντα σᾶς συγκαλέσωσιν, εἴτε ἐν ταῦθα εἴτε ἄλλαχού, εἰς ἀριθμὸν ὑπέρτερον τῆς δωδεκάδος—εὐδοκήσατε καὶ ἀμαθοῦς ἡγουμένου συμβουλήν—μὴ ἀγαπητοὶ μου ἄρχοντες, μὴ διὰ τοὺς οἰκτηρμούς τῆς ἀειπαρθένου, μὴ στοιχειώσητε τὴν σὺννοδον σας μὲ τρυφεροῦς περιπτυγμούς, μὲ ἐνθουσιαστικὰ λογίδια μὲ ζητωκραυγῆματα, ἀλλὰ τὴν μνήμην τοῦ ση-

μερινοῦ θεραπέυματος ἀνακαλοῦντες ἐγκαινιάσατε τὰς ἐργασίας σας θέττοντες πάλιν εἰς ἐνέργειαν τὸν μάνδαλον, καὶ ἐφορον τοῦ βουλευτηρίου σας ἀναγορεύοντες ἕνα Ἄνανιαν!

"Ἡ ἐσπέρα καὶ ἡ ἐπομένη νύξ κατηναλώθησαν ἐν τῇ προμελέτῃ τῶν μᾶλλον κατεπειγόντων. Πρὸς συναρτισμὸν τῆς ἀριτελέστου κυβερνήσεως ἡ πεντανδρία διώρησεν εἰς νομαρχίας, εἰς δικαστικά καὶ στρατιωτικά ἀξιώματα τοὺς πλείστους τῶν πορόντων καὶ ἄλλους ἔτι ἐκ τῶν ἀπόντων ἀρχηγῶν. Μικρὸν δὲ μετὰ τὸ μεσονύκτιον, οἱ ἀντιπρόσωποι ἀφοῦ ἐνησπᾶσθησαν σταυροκοπούμενοι τοὺς ἅγιους τοῦ εἰκονοστασίου, καὶ ἐρρόφησαν τὸ σῦνηθες ποτηράκιον ρακῆς, ἀφήκαν ὑγείαν καὶ εἰς κοινοβίους καὶ εἰς συναδέλφους, μεθ' ἧς κεντρήσαντες ζωηρῶς τὰς πλευρὰς τῶν ἀλόγων, διεσκορπίσθησαν ἕκαστος εἰς ὁδὸν διάφορον.

Χαροποιὸν ἡ φήμη διεκοίνωσε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀρχαιρεσίας ἀλλ' ἡ ἐκλογή τῶν πρυτάνεων ἐπεκροτήθη μὲ ἐπιδοκημασίαν ἰδιαιτέραν. Οὐδεὶς καθ' ὅλην τὴν νῆσον ὁ μὴ συμφωνήσας ὅτι ὁ διορισμὸς αὐτὸς εἶμα τοὺς ψηφίσαντας μᾶλλον ἢ τὸν ψηφισθέντα πρόεδρον.

Τὸ πρόσωπον τοῦτο ἐπικαλεῖται σύντομόν τινα γενεαλογικὴν καὶ ἠθογραφικὴν παρέκβασιν.

"Ὀλίγοι τῶν ἀρχοντικῶν οἴκων τῆς Κρήτης, ὀλιγώτεροι τῶν τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος κέκτηνται εἰς τὰ χρονικά τῆς ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως τοσαῦτα δικαιώματα εὐγενείας, ὅσα ἀδιάλειπτον μαρτυρολόγιον ἀπένειμε πρὸς τὸ γένος τῶν Σκορδυλῶν, ὅθεν καὶ οἱ Καντανολέοι κατήγοντο. Μὴ ἐπαρκοῦντος ὀλοκλήρου τόμου πρὸς ἐξιστόρησιν ὅλων τῶν ἀνδραγαθημάτων, δι' ὧν ἀπὸ φραγκοκρατίας, μάλιστα ἐπεκόσμησαν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ τὴν αἱματηρὰν ἱλιάδα τῆς ἀντιστάσεως, περιοριζόμεθα εἰς τὰ νεαρώτερα. Ὁ πρόπαππος τοῦ νῦν πρυτάνεως κατέλειπεν εἰς τὴν νῆσον ἀναμνησεις ἡρωϊκῆς. Τ σ ε κ ο ὑ ρ α ς διὰ τὸν θρασὺ τοῦ ἦθους παρανομασθεὶς, ὑπῆρξε τῷ ὄντι σιδηροφυοῦς κράσεως ἄνθρωπος ἀναφέρεται, δὲ ὡς ἀρχηγέτης τῆς μεγάλης ἀποστασίας, ἦτις τὸ 1453, ἔτος τῆς ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως, ἤγαγε τὴν κυριαρχίαν ἐπὶ ξηροῦ ἀγμῆς. Ὑπεκφυγῶν τὴν καταδίκην τῶν συνεταίρων, ὅτε προδοσία τοῦ ἐβραίου Μαυρογονάτου διελύθη ἡ

ἀπόπειρα ἀτελεσφόρητος, ἀπέδρα μὲ πενήκοντα ὄπαδους εἰς τ' ἀκρότερα τῶν ὄρεων. Ὅπου ἐπὶ ἑνδεκάτιαν ὄλην ἐμάστισε τὸν δυνάστην μὲ ἀντίδρασιν ἀκατάβλητον. Ἀλλὰ τὴν προτέραν προδοσίαν ἐπέπρωτο νὰ συμπληρώσῃ δευτέρα τις ἐπιβουλὴ. Συλληφθεὶς εἰς τὸ κρησφύγετον καθ' ὕπνον, ἤγετο τῇ ἐπιούριον κατὰδικος. Ὁ ὑστερότοκος του νεανίας εἰκοσαετής ἀλόλυξε γοερῶς καθ' ἣν στιγμὴν ὁ δῆμος ἔρριπτε τὴν δεροπέδην εἰς τὸν τράχηλον τοῦ ἀγωνιστοῦ. — Τὶ κλαίεις, βρὲ παιδί; ἠρώτησε τὸν υἱὸν ἀσυγκινήτως. Κλαίεις τὸν γονέα, ἢ τὴν δημευθεῖσαν μερίδα σου; Ἐὰν μὲν τὸ πατέρα, φέρεσαι ὡς γυναικάριον, ἐὰν δὲ τὰ κτήματα, λάβε εἰς κληρονομίαν τὸ σχοινὶ μου! — Τὸ αὐτὸ ὡς ἔγγιστα τέλος ἔλαβον καὶ ὁ πάππος καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Γεωργίου. Ὁ πρῶτος ἐνοχοποιηθεὶς ἐπὶ καθοσιώσει τὸ 1501 ὅτε ραγδαίοντερος ἠκμαζεν ὁ τουρκοβενετικὸς ἀγὼν, κατέφθασε τὸ ἔσχατον γῆρας ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων, ὁ δὲ περιορισθεὶς εἰς τοὺς ἀγίους βράχους τοῦ Κουφονησίου, ἐπέτυχε μετὰ πενταετῆ ὑπερορίαν νὰ ἐπανίδῃ τὸ φίλον Σέλινον ἐξαγοράσας τὴν ἐλευθερίαν ἀντὶ χρυσοῦ πολλοῦ. Τὸ σχοινίον, ὅπερ ἐκληροδοτήθη ἀπ' ἀγχόνης πρὸς τὸν ὑστερότοκον, δὲν ἀφέθη εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ δημίου. Πρὸς τὰ ἄλλα ἱερὰ τῆς οἰκίας κειμήλια ἐσώζετο καὶ τις εἰκὼν τοῦ ἀγίου Γεωργίου πάτρωνος τοῦ γένους ἅμα καὶ τῆς φυλῆς, σανὶς αὐτὴ ἀπὸ τὴν παράδοσιν ἀναγωμένη εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ἀγίας Θεοδώρας ὀριστικὴν τῆς εἰκονομαχίας κατάρρησιν. Ἡ κανδήλα ἢ ἔκπαλαι καιομένη ἐνώπιον τῆς εἰκόνης τοῦ μάρτυρος ἐκρεμάσθη εἰς τὸ κληρωδοτηθὲν σχοινίον· πρόνοια δ' ἐλήφθη ἕκτοτε, ἵνα ἡ φλόξ τῆς θρυαλλίδος διατηρεῖται ἀσβεστος ἀδιαλείπτως, ὅπως φωτίζουσα τὴν λαιμοπέδην διαφιλάττη καὶ μεταδίδη τὸ μῖσος τῶν λαντανολέων κατὰ τοῦ τυράνου σύντονον αἰδίως καὶ ἀναποκοίμητον.

Ὁ ἐν λόγῳ ριζάρχης τοῦ Σελίνου, ἑβδομηκοντούτης μὲν τὴν ἡλικίαν, πατήρδι δὲ δύο υἱῶν, ὧν ὁ μὲν πρωτότοκος εἶχε πρὸ τινῶν μηνῶν ἐπανακάμψει ἐκ Κύπρου, ἀπολυθεὶς τῆς βενετικῆς ὑπηρεσίας, ὁ δὲ δευτερός Δημήτριος τ' ὄνομα, καὶ ἤδη ἔγγαμος, ὠμολογεῖτο ὁ ἐπιδειξιώτατος εὐθυβόλος καὶ τοξεντής τοῦ βασιλείου, ὁ ἐν λόγῳ Πρύτανις εἶχε παρησιαστὴν τὸν τὸ σχῆμα, ἀστεργῆς

μᾶλλον τὸ βλέμμα, ἐπιδεικτικὴν τὴν πολιάν γενειάδα, τὸ δὲ μειδίωμα σπάνιον καὶ παρόδικόν, εἰ καὶ μηδὸς δυσάρεστον. Ὁ Μιχελάγγελος ἤθελε τὸν λάβει ὡς θαυμαστὸν τύπον Σπαρτάκου. Κατὰ πρώτην ὄψιν ἢ θεὰ του δὲν ἐνέπνεε θάρρος. Οἱ ἰχθύοσκαροι κατ' ἐξοχὴν καὶ οἱ βραχεῖς τὸ ἀνάστημα ἀπεδεικίων ἐνώπιον ἐκείνης τῆς τετραγώνου συναρθρώσεως, ἐνώπιον τῶν εὐρέων στέρων, τῶν στιβερῶν πυγμῶν, τοῦ τριχίνου θαμνῶνος, ὅστις ἐθαλλεν ἐφ' ἐκάστης φάλαγγος τῶν δακτύλων του. Μετ' ὀλίγον ὅμως, ἐκ τοῦ ἀνεπισφραγῆτου τῆς ὄψεως παρατηρητῆς ἐπανεθαρρύνετο ἡ οἰκειότης συνεπλήρου ἀκολούθως τὴν διάλυσιν τῆς πρώτης ἐντυπώσεως. Ἐβλεπες τότε, ὅτι ἡ συστολὴ ἦτο χαρακτῆρος μᾶλλον, ἢ καρδίας ἰδίωμα, καθότι, πλησιαζόμενος, ὄχι μόνον ἀπέβαλλε βαθμηδὸν τὴν ἐπιφύλαξιν, ἀλλὰ καὶ ἐφαίνετό πως εὐγνωμονῶν πρὸς τὴν δεξιάν, ἣτις ἐπεχειρεῖ νὰ τὸν τιθασεύσῃ. Τότε τὸ συναφές τοῦ εἶδους του διηθροῦτο· τότε τὸ ἠθικὸν ἐκέρδαιεν εἰς ἡπιότητα καὶ προσήνειαν, ὅ,τι εἰς δυσπέλαστον προέβαινε γάνουσα ἢ φυσιογνωμία.

Καὶ μὲν τοῦτο, ἐκ τῶν ὄρατῶν συσσήμων δυσκόλως ἤθελέ τις ὑπομαντεύσῃ τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ γέροντος. Πρόνομιον εἰς ὀλίγους δεδομένον! Τὰ ἠθικὰ προτερήματα του ἔμαρτυροῦντο ὡς ὑπογραμμὸς καὶ παρ' αὐτῶν ἔτι τῶν φθονερῶν. Ἡ πρὸς τοὺς πενωμένους φιλανθρωπία, ἢ ἀρχαιοτύπος εἰς τὴν πάτριον θρησκείαν ὑποταγῆ, τὸ ἐκ γενετῆς φιλοδίκαιον συναπῆρτιζον τύπον λίαν δυσεύρετον καὶ ἐντὸς τῆς ὀμίχλης τοῦ καιροῦ ἐκείνου καὶ ἐντὸς κοινωνίας οὕτω μεμολυμένης ἀπὸ τὴν φθόρον μὲ τοὺς δεσπότης συνεπαφῆν. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ κατὰ τὴν οἰκτρὰν ἐκείνην περίοδον τῆς νήσου, ὁ ἀρχοντορωμαῖος οὗτος ἐπεφάνη ὡς τις ἐνσαρκὸς ἀντίθεσις πρὸς τὸ φιλόρπαγον τοῦ φραγγάρχοντος, ὡς τις ζῶσα διαμαρτύρησις κατὰ τῆς ποταπότητος τῆς αὐλοδουλείας, τοῦ παρασιτισμοῦ τῶν πόλεων, ὡς τις ἔμψυχος ἀρὰ κατὰ τῆς ἀλιτηρίου ἀρχῆς καὶ τῆς δεσποζούσης ἰταλικῆς ἐξαχειώσεως. Εἰς τίνα ξηρὸν, ἄγονον χωράφιον δὲν ἐπίσταται ἡ χεὶρ τῆς Πρόνοιας νὰ φυτεῖσῃ εὖοσμον ἄνθος! Ἡ ἔμψυτος γεναιότης καὶ ἀγαθοεργία τοῦ Καντανολέου ἐβλάστησαν εἰς τοὺς πρόποδας

τοῦ Ἀγατοπίου, κατέναντι τῶν Λευκῶν Ὀρέων, ὡς ἐπὶ κορυφῆς φαλακροῦ σκοπέλου ἀρέσκειται μετεωριζομένη αὐτόφυτος δρυς. Ὑπὸ τὴν λάμψιν τοιούτων προτερημάτων διεσκηδάζοντο ὡσεὶ σκιαὶ μικραὶ τινες ἀνωμαλῖαι τοῦ ἤθους οἷον ἡ ὀξυθυμία, τὸ τραχὺ τῆς φράσεως τὸ δυσκατάπειστον τῆς γνώμης ἡ ἐπιρρέπεια εἰς τὰς ἐκ πρώτης προσβολῆς συμπαθείας καὶ ἀντιπαθείας. Παραλείπομεν τὴν ὑπερηφάνειαν. Εἰς πατρίδα δεδουλωμένην, ἀπέναντι κυρίων προπέτευομένων, ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι ἄμυνα, εἶναι ἀρετὴ, καὶ καλεῖται μεγαλοφροσύνη. Ἕλλην καὶ Κρής πρὸ πάντων ὁ ὑψηλῶς ἀρχοντοχωρῆτης ἀντέκρουε μὲ ἴσην ἀγεροχίαν τοῦ Βενετοῦ, καὶ τὴν ὑπεροψίαν τοῦ αὐλοκόλακος. Σκευθὸς τυχὼν καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ ἰδίου φυράματος, ὅθεν ἐπλάσθησανοὶ Ριέντσιαι οἱ Παόλαι, οἱ Ρήγαι, ἐθῆλασεν ἐκ σπαργάνων ἀπέχθειαν ἀδυσώπητον κατὰ δουκῶν καὶ ἱπποτῶν. Διὸ, περιφραχθεὶς ἐκ νεότητος ἐν τὸς τοῦ τείχους τῶν ἰδίων του πηποιεθήσεων, ἐντρυφηθεὶς εἰς μόνας τὰς παραμυθίας τῶν ἐνδομύχων προσδοκημάτων, παιδαγωγήσας τὰ τέκνα του ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον, οὐδέποτε ἐφοίτησεν εἰς οἶκον φραγγάρχοντος, οὐδ' ἐφιλοξένησέ ποτε Βενετὸν, ἂν καὶ οἱ ἄποροι χωρικοὶ ἐγκαρδιαύμενοι ἀπὸ τὴν φήμην του, συνέρρεον εἰς Κρουστογεράκον ἐκ περάτων, ἂν καὶ ἡ στέγη του, μάλιστα κατὰ τινὰς ὥρας τοῦ ἔτους, ἀπέβαινε πτωχοκομεῖον, χηρῶν, λυπούμενων, ὀρφανῶν, οἷον οὐδέποτε οὐδαμοῦ τῆς νήσου συνέστησεν ἡ στοργὴ τῆς μητριᾶς.

Τοιούτων ὄντων τῶν φρονημάτων τοῦ ἀνδρὸς, δέονται ὑπομνηματίσεως αἱ πολιτειακαὶ πεποιθήσεις του; Βόλισον τὴν συνείδησιν τῶν μεγάλων πολιτῶν, ἐνὸς Ἀριστείδου, ἐνὸς Τέλλου, ἐνὸς Οὐασαγκτῶνος! Θά θιξῆς εἰς τὸ βιάθος ἱερὸν ἰσοπολιτείας ἔδαφος. Καθὼς τὸ θαυμαστότερον τῆς παγκοσμίου ἁρμονίας παραφεύγει εἰς τοὺς ἐνδοτάτους μυχοὺς τῆς Πλάσεως, οὕτως εἰς τὴν ἐστίαν πάσης καρδίας φιλανθρώπου οὐδέποτε ἐπιλείπει ἐν τι ζώπυρον δημοκρατικῶν πυρός. Τὸ σέμνωμα τῆς προγονικῆς εὐγενείας δὲν ἐπεσκόταζε τὴν ὄντως εὐγενικὴν ψυχὴν τοῦ Καντανολέου, ὅστις, φοβούμενος τὴν μοναρχίαν ἐξ ἱστορικῆς παραδόσεως, βδελυττόμενος ἀριστοκρατίαν ἐξ ἰδίας πείρας, ἔρρεπεν ἐκῶν ἄκων πρὸς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Ὡς πρὸς τὰς γνώσεις, ὁ κύκλος τῆς παιδείας του ἦτο περιορισμένος. Τίς δὲ τῶν τότε ἀρχόντων ἠδύνατο νὰ καυχῆθῃ ἐπὶ μαθήσει; Καὶ ὅμως, χάριν ἀναγνωσμάτων ἐπανειλημμένων, αὐτὸς μόνος ἀπάντων κατεῖχε, πλὴν τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, καὶ τὴν Βυζαντιδὰ μόνος αὐτὸς ἐκέκτητο καὶ τὸ ἔμφυτον προτέρημα ν' αὐτοσχεδιάζῃ ματινάδας (mattinate ὑπορχήματα) μὲ ἐτοιμότητα θαυμασίαν. Ἀντὶ τῆς πολυμαθείας ὅμως, ἥτις ἀτεκπεδάται σπανίως τῆς ἡμιμαθείας, ὁ Καντανολέος εἶχε καθαρὰν, εὐφραγῆ, καὶ δὸς εἰπεῖν διαφανῆ τὴν διάνοιαν· εἶχε θετικὸν τὸ πνεῦμα — πλεονέκτημα δυσίχνευτον παρ' ἡμῖν — εἶχε πρόχειρον καὶ ταχὺ τὸ ἀντιληπτικόν, εὐσκοπα τὰ ἐπινοήματα, εὐδιέργετον τὸ φανταστικόν, δεινὴν περὶ τὰς πιθανολογήσεις τὴν δξύνοιαν Βέβαια, ἀνὴρ, ἰδιοτεύων ἐν τῇ ἐξοχῇ στερεῖται τῶν διδαγμάτων, ὅσα παρέχουσιν ἡ τριβὴ τοῦ κόσμου, ἡ πολυπράγματος βιβλὸς τῆς πείρας, ἡ τῶν δημοσίων ἀσκήσεις. Ἄλλ' ἐὰν εἰς τὰ προειρημένα χαρίσματα ἐπισυνάψῃς τὸ εὐτροφον καὶ συμβολικόν, δι' ὧν ἡ γλῶσσα του, εἰ καὶ ἀγοραῖα, ἐσυνήθιζε νὰ ἠδύνη ἐπὶ τὸ τερπνότερον τοὺς ἰσχυρότερους τῶν λογισμῶν, θέλεις συμπεράνει οἷον ἴσως ἔξοχον πρόσωπον θά παρίστανεν εἰς θέατρον εὐρύτερον τὸ ἡμιφανὲς τοῦτο τέκνον τοῦ Κρουστογεράκου, ἐὰν κατάλληλος παιδεία εἶχεν ἐγκαίρως ἀναπτύξει τὰ σπέρματα τῆς εὐφυΐας του, ἐὰν, εἰς αἰῶνα χαμερπείας καὶ διαφθορᾶς, ἀνθρώποι, τύχη, συγκυρίαι εἶχον ἐκτιμήσει τὰ προσόντα του ἐπιεικέστερον.

Ὅτι ὁ Καντανολέος ἐκληρονόμησε πατρόθεν μίαν τῶν ἀξιολογώτερων περιουσιῶν τῆς Κρήτης, εἰς τοῦτο αἱ μαρτυρίαι συμφωνοῦσιν· ἀλλ' ἡ φήμη εἶχεν ἐπαυξήσει ὑπὲρ τὸ ἀληθὲς τὸ μέτρον τοῦ πλοῦτου του, μηδὲως ὑπολογίσασα τὰς ζημίας. Μόνοι οἱ Τοῦρκοι ἐγίνωσκον τὰ λύτρα ἀνὰ πᾶσαν αὐτῶν ἐπιδρομῆν. Πρὸς ἐξαγόρασιν τῶν ἐν τῇ καταστροφῇ Σιτείας αἰχμηλωτισθέντων συννησαίων εἶχεν ὑποθηκέσει τὰ ἐν Κισσάμφ ἀξιολογώτερα κτήματα. Ἐτέραν ἐπαισθητὴν πληγὴν ἐπέφερον συγγρόνας εἰς τὴν κατάστασίν του αἱ ἑκτακοὶ φορολογίαι, τὰ καταναγκαστικὰ δάνεια, αἱ κακώσεις τῶν τοπαρχῶν. Ἄλλ' ὅτι

ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἴσως ἀπωνύχισε τὸν πλοῦτον τοῦ πολυκτῆμονος ὑπῆρξε ἡ κατάρατος ἀγγαρεία. Πρὸς αὐτὸν ἐκάστοτε κατέφρουγον θρηνολογοῦσαι γυναῖκες, ἵνα ἀπὸ τὰς κλάπας τοῦ κατέρου ἀπαλλάξωσι τὸν σύζυγον, ἢ τὸν κασίγητον· αὐτὸν δὲ καὶ οὐδένα ἄλλον καθικέτευον αἱ ἀλυσίδετοι καθ' ὁδόν. Εἰς τὸν ὕρον τῆς συντομίας ὑποτασσόμενοι, παρασιωπῶμεν ἀνέκδοτά τινα συγκινητικά τῆς βιογραφίας του. Σιγχεφαλαιοῦμεν ὅμως τὰ πολλὰ εἰς τὸ μαρτυρούμενον, ὅτι οἱ Τσάφοι, ὁ λεγεὼν τῆς Σιγῆς καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα τοῦ Σέρ Μέμου, γνόντες ἐκ πείρας τὸ ἐλευθέριον τοῦ ἀρχοντος ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Σελίνου διέπραξαν ἑξαιρέτως τὰς πλείονας καὶ παρανομωτέρας τῶν καταχρήσεων.

Εἰς τὴν περινοίαν ἀνδρὸς τοιοῦτου ὀφείλεται ἡ ἐπίτευξις ἐνὸς τολμήματος, τοῦ ὁποίου τὸ εὐστοχον σχέδιον κατέπληξε καὶ τὸν Δοῦκα Κρήτης, καὶ τὸν τῆς Βενετίας. Ἐπαναστατικά ἐπιχειρήματα εἰς τὴν ἔχεμυθίαν ἐκτενοῦς συνωμοσίας ἐμπεπιστευμένα σπανίως εὐδοκιμοῦσι. Τὸ ἐπινόημα τοῦ Καντανολέου ὅμως ἐτελεσφορήθη μὲ ἔχεφροσύνην, μὲ ἀκρίβειαν, μὲ δραστηριότητα ὄντως ἐκπληκτικῆς.

Ἡ ἑξανάστασις εἶχεν οὕτω πῶς προδιαταχθῆ, ὥστε τὰ πάντα νὰ τύχωσιν ἔτοιμα κατὰ τὴν συντεθειμένην ἡμέραν καὶ χωρὶς νὰ δοθῆ πρὸς τὸν Βενετὸν ἡ ἐλαχίστη ὑποψία ἀφορμῆ. Μόλις ἐπληρώθη εἰς τὰ κρησφύγετα ἡ χρειώδης διανομὴ ὄπλων καὶ πολεμοφοδίων οἱ αὐτόμολοι πολλαὶ χιλιάδες τὸν ἀριθμὸν αἴφνης καὶ αὐθωρεὶ ἐνέσκηψαν πανταχοῦ ὅπου σῶμα τι στρατιωτικὸν ἐστάθμευεν. Ὁ ἀνυπόπτουτος ὀπλισμὸς τῶν ἀγροτῶν, ἡ ἀετώδης ἔφοδος οἱ ἀλλαγαμοί, τὸ χαλαζῶδες πῦρ ἀπελίθωσαν τοὺς Βενετούς. Τέσσαρες μόναι συγκρούσεις συνέβησαν· ἡ μὲν εἰς τὸ φαράγγι τῶν Σφακίων, ἡ δὲ εἰς τὰς χαράδρας τῆς ἀγίας Ρουμέλης καὶ τῆς Σαμαρείας, ἡ τρίτη εἰς τὰ στενώματα τὰ ἄγοντα ἀπὸ Χανίων εἰς Ριθύμναν, ἡ τετάρτη ἀδηλον εἰς ποῖον μέρος τοῦ Λασιθίου. Πλὴν τῶν συμβολῶν τούτων, ὁ στρατὸς ἢ κατετροπώθη, ἢ συνελήφθη ἀμαχητέ. Αἱ ἦται τῆς χωροφυλακῆς εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ρεθύμνης καὶ τῶν Χανίων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Μονοφατίου καὶ ἐν τῷ καστελλίῳ Βελβεδέυη τοῦ Ριζοκάστρου, μετέδωκαν τὴν ἑξοχὴν αὐθημερὸν εἰς διάθειν τῶν ἀνταρτῶν. Παράφρονες καὶ δισχα-

λίωτοι καταστάντες οἱ χωρικοὶ ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ τῆς ἐκδικήσεως διέτρεξαν τὴν χώραν ἐπὶ ἄρεις ἡμέρας, πυρπολοῦντες στρατῶνας, σφάτιτοντες αἰχμαλωτίζοντες ἀφοπλίζοντες Ἴταλους. Κατὰ τινα μαρτυρίαν—οὐ πάντως ἀξιόπιστον, ὅμως—χίλιοι καὶ ἐπέκεινα ἐπιμίσθιοι ἄλλογενεῖς κατεκρουρηθήθησαν εἰς τόπους διαφόρους καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὥρᾳ σχεδὸν (1).

Ἐν μόνον τῶν φρουριδίων τῆς ἑξοχῆς ἔταξεν μακρὰν ἀντίστασιν τὸ τοῦ Τσιμένους, ἕργον Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ. Ἐντὸς αὐτοῦ πρὸ 400 ἐτῶν, εἶχε σωθεῖ καὶ ὁ Δοῦξ Κρήτης, ὅτε στρατηγούντος τοῦ Σανούδου, Δουκὸς Νάξου, ἀπεστάτησεν ἡ νῆσος ὅλη κατὰ Βενετῶν. Τὰ ἕτερα φρουριδία τῆς Καντάνου, τοῦ Κισσάμου τοῦ Κεράτου, τοῦ Λασιθίου, καὶ δὴ καὶ αὐτὸ τῶν Σφακίων ἢ ἐκυριεύθησαν ἀναιμωτεῖ, ἢ ἐντὸς ἑβδομάδος ἐσυνθηκολόγησαν, καταλιπόντας καὶ τὴν πολεμικὴν συσκευασίαν. Στρατιωτικὰ ταμεῖα ὄπλα παντοῖα πολεμοφόδια, ἱματισμοὶ τρόφιμα περιῆλθον τὰ πάντα εἰς κτῆσιν τῶν ἀνταρτῶν, πρὸς τοῖς ἄλλοις τέσσαρα πελώρια τηλεβόλα πολιορκητικῆς ὀλκῆς, εὐρεθέντα εἰς τὸ φρούριον τοῦ Σελίνου, καὶ χρησιμεύσαντα κατόπιν εἰς τὴν ἐκπολιόρκησιν τῶν Χανίων. Τὰ κανόνια αὐτὰ μετωνομάσθησαν Ἐλλὰς, Πόλις, Κρήτη καὶ Ἅγιος Γεώργιος. Τέλος τὰ σύμβολα τῆς Δημοκρατίας ποῦ μὲν κατεδαφίσθησαν, ποῦ δὲ διὰ σφηρηλασίας παρεμορφώθησαν, ἀντιδ' αὐτῶν ἐπὶ φρουριῶν καὶ κορυφῶν ἀνεπετάσθη ἡ σημαία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σημαία ἀνιχνθεῖσα τοῦ μισαροῦ δράκοντος τὴν ἐξόντωνσιν.

Ἡ δίψα τῆς τιμωρίας ἤθελε παρελάσει τὴν σφαγὴν καὶ προσωτέρω, ἐὰν μὴ εἶχον ἀναχαιτήσει τὴν ἔκρηξιν τῆς κοινῆς ἀγανακτήσεως ἢ πρόνοια καὶ ἡ ἐνεργὸς ἐπέμβασις τοῦ Καντανολέου. Εἰς ὁπόσους κινδύνους ἐξετέθησαν κατὰ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἀνατροπὴν καὶ αὐτὸς καὶ οἱ συνάδελφοι του καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς ὑπὲρ σωτηρίας τῶν γυναικοπαίδων τῆς βενετικῆς ὑπαλληλίας, ἅπερ ἐτύγγανον ἀπροσπίστως παραδεδομένα εἰς τὸν αἰμόδιψον καὶ ἀνακοχλάζοντα τῆς ἐκδικήσεως πυρετόν! Ὑπερπηδῶντες τὴν λεπτομέρειαν τῶν δραματικῶν ἀγώνων, δι'

(1) Χειρόγραφο, Ἄρ. 31. Κατ. 766, τῆς ἐν Βεν. Συλλ. Κορρέο.

ὄν ὁ πρῦτανις, καὶ οἱ δύο υἱοὶ του, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Φράγγου ἐπέ-
τυχον νάσωσασιν ἀπὸ τὸν ὄλεθρον τριάκοντα τέσσαρας Βενετίδας μὲ
τὰ τέκνα των, περιοριζόμεθα εἰς τὴν ἀξιωματικόν παρρησιολογίαν
τῶν δύο ἐπομένων ἐπεισοδίων.

Τεσσαράκοντα πέντε ἐπιμίθιοι, ἐπιτυχόντες νὰ ὑποδράσωσιν
ἐν τῷ Νομῷ Χανίων, ὠχυρώθυσαν ἐντὸς χαρακόματος, ἐν τινι
ὕλῳδε θέσει καλουμένη Ὀφειδόσυρμα. Τὴν θέσιν αὐτὴν ὅμιλος
Κρητῶν ἐπολιόρκει ἀναποτελέστως ἐπὶ δύο ἡμέρας. Ἰδόντες οὗτοι
ἐκτεινομένην τὴν ἀντίστασιν παρ' ἐλπίδας, ἄλλως δὲ φοβηθέντες
τὴν πρόφθασιν ἐχθρικῆς ἐπικουρίας, συνεβουλευθήσαν νὰ ἐξο-
λοθρεύσωσι διὰ τίνος σπευστιωτέρας ἄλλης μεθόδου τοὺς Ἰτα-
λοὺς: «οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι—διηγείται εἰς τῶν παθόντων—ἐθη-
καν πῦρ κύκλῳ τοῦ δάσους. Προτείνομεν τότε συνθηκολόγησιν,
τῆς ὁποίας πρῶτιστος ὄρος ἐτίθετο ἡ ἀπόλυσις τῶν κορασίων· δε-
κτῶν δὲ κατὰ μέρος γενομένων τῶν προτάσεων μας, τὰ τρία κο-
ράσια ἀπεδόθησαν ἐν τῷ ἄμα. Ἀλλὰ τότε αἱ γυναῖκες ἐκραύγα-
σαν, ὅτι ἐὰν μὲν ἐσώθῃ τὸ σῶμα τῶν θυγατέρων, δὲν ἐπλύθη
ὅμως ἡ ἀτιμία των· ὡς ἂν τοιαῦτα κτήνη εἶχον τιμὴν! Χορεύου-
σαι περὶ τὸ θέατρον τῆς πυρκαϊᾶς μὲ τὴν κόμην λυτὴν, καθάπερ
μάγισσαι Σαββάτου, καὶ ἐκπέμπουσαι τοὺς φρικῶδεις φρυαγμοὺς
τῶν λυκαίνων, ἐξώρριζον τὰς φλόγας νὰ ἐπιταχύνωσι τὴν ἡμε-
τέραν ἀποτεφρωσιν. Ἦδη δὲ αἱ φλόγες, ἀπὸ τὰς πνοὰς σφοδροῦ
ἀνέμου ἀναρριπιζόμεναι, προήλαυνον στροβιλώδεις πρὸς τὸ χα-
ράκωμα, κατανεφοῦσαι τὸν ἀέρα, φλέγουσαι κατὰ πᾶσαν στιγμὴν
ἀγριελαιῶν καὶ πριναρίων συμπλέγματα ὅτε, τύχη ἀγαθῇ ἐφθα-
σαν ἐπὶ τόπου δύο τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἀποστασίας. Ἐμαθον μετέ-
πειτα ὅτι ὁ μὲν ἐκαλεῖτο Φράγγος, ὁ δὲ ἦτο in persona ὁ περι-
φήμος (Famoso) Καντανολέος. Ἄμα ἀφικθέντες οὗτοι, ἠρώ-
τησαν τίνος χάριν αἱ ἀρπυαὶ ἐκεῖναι ἐμαίνοντο οὕτω καθ' ἡμῶν
αἱ δὲ λαβοῦσαι τὰς θυγατέρας ἀπὸ τῆς κόμης, καὶ σύρασαι αὐ-
τὰς πρὸ ποδῶν τῶν ἵππων— «ἐὰν ἔχετε ὀφθαλμούς, εἶπον πρὸς
τοὺς ἀρχηγούς, ἴδετε τὰ σπιλώματα, τὰ ἀμυροῦντα τὸ πρόσω-
πον τῶν παιδικαρίων μας! Οἱ τρεῖς κακοῦργοι εἶναι ἐκεῖ μέσα.
Δέον νὰ πληρώσωσι τὴν ὀφειλὴν τῆς ἀτιμώσεως μὲ τὴν τέφραν
των!»— «Ἦ θὰ λάβωμεν τὴν τέφραν των, συνανεβόσαν οἱ ἀν-

τάρται, ἢ οὐδεὶς θὰ ἐπιζήσῃ ἐξ ἡμῶν.»—ὁ ἀποστατάρχης, κρι-
νας τὰ παράπονα τῶν θηρίων ἐκείνων ἄξια δίκης, ἀνέλαβε μὲν
τὴν ὑπόσχεσιν νὰ σώσῃ τὸν λόχον ἀπὸ τοῦ διπλασίου πυρός, κα-
τέλειπεν ὅμως τοὺς τρεῖς ἐνόχους εἰς τὴν κακὴν των μοῖραν.
Ὅποια ἀπόφασις βαρβαρικὴ! Ἀπεφάνθη, ὅτι ἐπὶ τῇ παραδόσει
τῶν ὄπλων θὰ ἀπελυόμεθα παραντίκα, γενόμενοι ἐλεύθεροι νὰ
πορευθῶμεν ὅπου ἂν ἐβουλόμεθα, ἐὰν τιμωροῦντες θανάτῳ τὸν
λοχαγὸν καὶ τοὺς δύο ὑπαξιωματικὸς παρρησιολογίαν ἡμεῖς αὐτοὶ
ἰδιοχείρως πρὸς τοὺς ἀδικηθέντας ὁμογενεῖς του τὴν ὀφειλομένην
ἰκανοποίησιν. Οἱμοι, ἡ ἄτιμος (infame) ἀπόφασις τοῦ στα-
σάρχου προσέθηκεν εἰς τὴν συμφορὰν μας ἕτερον κίνδυνον, τὴν
ἀποστασίαν τῶν στρατιωτῶν! Ἐκτοτε οὐδεὶς λόγος ἴσχυσε νὰ
ἀναστείλῃ τὴν ἀπειθείαν. Ἡμεῖς μὲν ἐσώθημεν ἄοπλοι καὶ γεγυ-
μνομένοι ἐπανελθόντες εἰς Χανία αὐθημερόν, ἔπεσον ὅμως ὑπὸ
τὸν πυροβολισμὸν τῆς ἀποστατησάσης μερίδος μας ὁ ἀνδρεῖος
λοχαγὸς Ταβάντης, καὶ οἱ δύο λοχιαὶ Σπάδας καὶ Ζαμπιέρης,
ἀείμνηστα θύματα τριῶν πορνιδίων (sgualdrinelle) τῶν ὁποι-
ων τὰ ἔτη, συμποσούμενα θὰ ἀπήρητίζον μόνις τὴν ἡλικίαν
μᾶς κατηλίδος ἀξιωμαχου (de una Bottegara provata alla
rugna)».

Τὸ δεύτερον παράδειγμα ἐκτυποῖ ἔτι ζωηρότερα τὴν γενναϊό-
τητα τοῦ Καντανολέου.
Φραγγάρων τιν ἐκ Χανίων, εἰρηνοδίκης εἰς τὰ Ἐννεαχώρια
τῆς Κισσάμου, παρὰ μικρὸν ἔπιπτε σφάγιον στυγεραῆς ἐκδικήσεως.
Ὁ λειτουργὸς οὗτος τῆς Θέμιδος εἶχε πρὸ τινων μηνῶν καταδι-
κᾶσαι εἰς τετραετὴ δουλείαν κατέργου τρεῖς ἀδελφοὺς Νικολου-
δάκας ἀπὸ Λάκκουσ Δαρμάρου, ἐνόχους ὑποτιθεμένης τινὸς
βιαιοπραγίας ἐν τοῖς ὁμόροις νομοῖς. Ἐνεκα φυγοδικίας ἡ ἀπό-
φασις ἔμενεν ἀναποτελέστος. Ἀλλὰ μόνις τῆς ἐπαναστάσεως
ἐκραγείσης, ἡ ἀδελφικὴ συμμορία, ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Σφηναρίου
κατασκήψασα εἰς τὴν πεδιάδα συνέλαβε δι' ἐνέδρας τὸν εἰρηνο-
δίκην, ἀποδιδράσκοντα ἐν παραπομπῇ. Ὑποσχέσεις λύτρων,
δάκρυα λυποθυμίας δὲν ἔκαμψαν τῆς φιλεκδικίου τριάδος τὴν
καρδίαν. Οἱ Νικολουδάκαι, ἀγαγόντες τὸν αἰχμάλωτον εἰς τινα
ἐρημόπυργον, καλούμενον τοῦ Σαπημένου, αὐτὸν μὲν ἐνέκλει-

σαν χειρόποδα δεδεσμευμένον, τὴν δὲ εἴσοδον κατέφραξαν με χονδρούς λίθους, θέντες καὶ εἰς τὴν ξυλίην κλίμακα πύρ. Τοῦ κακουργήματος ἐκπραχθέντος εἰς τόπον ἔρημον, οὐδὲν ἐπὶ δύο ἡμέραις ὑπεθρυσθήθη περὶ αὐτοῦ. Ἄλλως τε δέ, τίς τῶν ἀγροτῶν ἠθέλον ἐν ταῖς ὥραις ἐκεῖναις δράμει εἰς βοήθειαν φραγγάροντος εἰρηνοδίκου; Ἐπὶ δύο ἡμέρονύκτια ὁ δέσμος ἐπάλασεν ἐντὸς τοῦ πύργου κατὰ δύο ἐπίσης τρομερῶν ἐχθρῶν, τῆς πείνης, δηλαδή, καὶ τῶν ἑρπακτικῶν ὀρνέων, ἅπερ σημηγδὸν εἰς τὰς τρύπας τῆς σαθρᾶς στέγης ἐνεφώλευον. Ἄλλ' ἅμα ὡς διεφημίσθη, ὅτι θῦμα τοιαύτης ἀπαγωγῆς ἐτύγγανεν ὁ Σέρ Λορέντος Δὰ Μολίν, ἀδελφὸς τοῦ καλοκαγάθου ἐκείνου Σέρ Φραντζέσκου, τοῦ ὁποίου ἡ μεγαλόδωρος φιланθρωπία ἔσωζεν ἐκ τῆς πείνης τὴν πτωχολογίαν τῶν Χανίων, ὁ Καντανολέος, πᾶσαν ἄλλην ἀσχολίαν καταλιπών, ἔδραμεν κατεσπυσμένως εἰς σωτηρίαν του. Ἐν ἐλλείψει κλίμακος καὶ προθυμίας οὐδεὶς τῶν παρόντων, κατὰ δυστυχίαν, ἀνεδέχτο τὴν ἀνάβασιν Οἱ γηραιότεροι ἐπροφασίζοντο ὀμμάτων καὶ γονάτων παράκμασιν, οἱ νεώτεροι, συστέλλοντες τοὺς ὤμους, ὑπεχώρουν ἄπρακτοι. Ὑπελείπετο ἡ ἐσχάτη ἐλπίς ἀπηωρημένη εἰς τὰ γερατεῖα τοῦ Καντανολέου. Ἡ Γενναϊότης, ἣν ὁ ἑβδομηκοντούτης οὗτος ἀνέδειξε πρὸς λύτρωσιν τοῦ Μολίνου, καθιστάνει μᾶλλον καταφανῆ τὴν ἐπὶ τῶν συγγρόνων του ὑπεροχὴν. Τὴν γερωντικὴν αὐτὴν εὐτολμίαν ἐβιάσθη νὰ θαυμάσῃ καὶ εἰς Συγώνης. Αὐτὸς ἰδιοχείρως ὁ πρῦτανις ἤγαγε κλίμακα καὶ κατόρθωσε τὴν ἀνάβασιν αὐτὸς ἐκεῖνος με κίνδυνον ζωῆς οὐ μικρὸν εἰσπηδήσας ἐκ τινος ἡμιφράκτου θυρίδος ἐντὸς τοῦ πύργου, καὶ διασκελίσας ἐτοιμοθραύστους δοκούς, ἔσωσε τὸν δεσμώτην Προμηθέα ἀπὸ τῶν σκληρώτατον τῶν θανάτων. — Μακροχρόνιος ἐπέζησεν ἡ ἀνάμνησις τοῦ ἀνδραγαθήματος. Ἡ ἐπιχώριος Μοῦσα ἠρῦσθη ἐξ αὐτοῦ θέμα τραγυδίου, ὅπερ διεληθὸν τοῖς εἰμαρμένους τῆς δουλείας αἰῶνας, συγνάκις ἐπαρηγόρησε τὴν περίλυπον γενεὰν με ἐξῆμνησιν ἀθλονικίας οὐκ ἀνάξια καὶ εὐγενεστέρας φόρμιγγος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Ἐκ τῶν ἄκρι τοῦ νῦν ἐκτεθέντων καταφαίνεται, ὅτι καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν τόλμημα ἐπέτυχε, καὶ ἡ τῆς μεταπολιτεύσεως κυβέρνησις προήγετο στοιχειομένη. Πλὴν τῶν τριῶν κυριωτέρων φρουρίων, καὶ τινος ὑποδεεστέρου τῆς Σιτισίας, ἤδη ἡ νῆσος ἀπεινάσσει τὴν τυραννίδα τοῦ Ἰταλοῦ. Καὶ ἡ μὲν ἀρτισύστατος ἀρχὴ ἀπεταμίευσεν πρὸς ἄμυναν τῆς κτηθείσης αὐτονομίας ἀφθονον συσκευὴν πολεμικὴν, ὄλμους καὶ τηλεβόλα σύν τοῖς ἄλλοις τὸ δὲ κοινοσύντακτον πολίτευμα ἤρχετο ἤδη μετασχηματίζον καὶ ἀνάμορφον τὴν ἑλληνικὴν κοινωσίαν κατὰ τύπον πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ὁμογενέστερου.

Τοὺς μόχθους τοῦ πενταμελοῦς συμβουλίου, καὶ τὰ κατορθώματα τῆς πολυδραναίας του θέλωμεν ὑποδείξει ἐν καιρῷ εὐθέτω. Ἄλλο τι ἐπεικτικώτερον ἐξετάσεως ὑποκείμενον μᾶς προεπασχολεῖ ἐν τῷ μεταξὺ. Τὸ πρῶτον ἐκεῖνο μειδίημα τῆς τύχης παρεῖχεν ἄρα φερέγγυον ἀσφάλειαν; Ἦρχουν τὰ κατασχεθέντα φρουρίδια, καὶ τὰ συναχθέντα λάφυρα; Ἐπήρχουν ἡ σύνεσις τοῦ συμβουλίου καὶ ἡ ἀνδρεία τῶν ἀγροτῶν; Ἀπέχρων τὰ ἱερὰ τείχη τῆς Ἰδης καὶ τῶν Λευκῶν Ὀρεῶν; αἱ δισδυόδευτοι φάραγγες τῆς Ρουμέλης καὶ τῆς Σαμαρείας, αὐταὶ ὅπου καὶ ἡ διωκομένη πολυθεῖα κατέφευγε τὸ πάλαι ὡς εἰς ἔσχατον πρόχωμα; Τίνα ποτὲ στερεότητος ἐγγύην ὑπέκτειτο ἡ μεταπολίτευσις, ἕωσού ὁ ὑπόπτερος λέων διηνεμίζετο ἐπὶ δυσάλωτων φρουρίων;

Δῆλον καὶ πρὸς τὸν ἀπλούστερον ἐνεφαίνετο, ὅτι ἡ ἐδραΐωσις τῆς κυρηχθείσης αὐτονομίας ἐξήρτατο ἀναποφύκτως ἐκ τῆς παντελοῦς ἐξώσεως τοῦ Βενετοῦ. Ἄνευ τῶν τριῶν φρουρίων, ἡ μὲν ἀπελευθέρωσις θὰ διέμενεν ἐκτεθειμένη εἰς ὄλους τοὺς κινδύνους τοὺς ἐκ τῆς θαλάσσης, κατὰ δὲ τὸ σύνθημα, οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀπελευθέρωσεως αὐτῆς οὐδέποτε θὰ ἔπαυον ἀποκαλοῦντες Ἐποστασίαν τὴν ἐπανάστασιν. Τὰ φρούρια λοιπόν, ὀλίγα πλοῖα καὶ ἡ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον τῆς φιλοπατρίας ἀναστοιχείωσις, ἐν τούτοις ἐνέκειντο αἱ κλεῖδες τῆς τελεσιουργήσεως. Εἰς τὴν χαλεπὴν τῆς ἔποψιν ἡ κατάκτησις τῶν φρουρίων κατ' ἐξοχὴν διελάμβανε ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου.

Τὸ συμβούλιον δὲν ἐπελάθετο τῶν σοβαρῶν τούτων διαλογισμῶν. Τίνι τρόπῳ χρώμενοι προσώπων, πραγμάτων εὐκαιριῶν θὰ κατώρθουν οἱ Κρήτες νὰ κυριεύσωσιν εἰμὴ καὶ τὰ τρία φρούρια διὰ μιᾶς, τοῦλάχιστον τὰ δύο, τὸ τῆς Ριθύμνης καὶ τὸ τῶν Χανίων; Ἴδου τὸ πρόβλημα, ὅπερ παρὰ τοῦ Καντανολέου εἰσήχθη ἐκ προοιμίων εἰς τὰ διαβούλια τῆς κυβερνήσεως. Τὸ φρούριον τῆς Ριθύμνης ἦτο τῆ ἀληθεία, ἄξιον λόγου μικροῦ· ἀλλ' ἡ κατοχὴ τοῦ δευτέρου κατεπεῖγε διαφερόντως, κατεπεῖγεν ἅτε πεπωμένη νὰ συνεπαγάγη κατ' ἀνάγκην καὶ τινος ναυτικῆς μοίρας τὴν κυρίευσιν. Αἱ πρόσφατοι ἐξοχυρώσεις εἶχον καταστήσει τὰ Χανία ἓνα τῶν κραταιότερων προμαχώνων τῆς ἐν Ἑλλάδι Βενετοκρατίας. Τὰ Χανία ἐξουσίαζον τὸν κόλπον τῆς Σούδης, ἡ δὲ Σούδα ἐμπεριέκειλε τὸν μπυγνυόμενον κατὰ τοῦ Σουλτάνου ναύσταθμον. Τὰ Χανία ἀπεῖχον τοῦ Μεγαλοκαστροῦ κατὰ διπλασίαν τῆς Ριθύμνης ἀπόστασιν· πλεονέκτημα σπουδαῖον εἰς συνδιασμούς πραξικοπήματος· Ἐτερον πλεονέκτημα· πλὴν τῶν εἰς τὴν βενετικὴν ὑπηρεσίαν τεταγμένων μυστικῶν φίλων τῆς ἐξοχῆς, τὰ Χανία ἐμπεριεῖχον περιπλέον καὶ ὁμοθρήσκους ἀρχοντορωμαίους, καὶ ἀποίκους Πελοποννησίους πολλοὺς. Διέτριβον τότε ἐν Χανίοις σιφὴ χωρικῶν, ἐξ ἀγγραείας ἐργαζομένων εἰς κατασκευὴν ὄπλων κλιβάνων, κατέργων ἐπάλλεων· σπεῖρα αὕτη ἀξιολογωτάτη πρὸς ὑποκίνησιν ἐπαναστατικοῦ τινος ἐπιχειρήματος. Τέλος πάντων οἱ Βενετοὶ, ὅπως ἐκδοτοὶ εἰς τὰς ἐπιχειροῦσας κατὰ τῆς Ἡμησελίνου παρασκευᾶς, καὶ ἀπορθήτους ἐαυ-

τοὺς ὑπολαμβάνοντες ἐκ στερεᾶς, κατέλειπον τὸ φρούριον πᾶν ἀτελῶς προσηφυλαγμένον ἀπὸ αἰφνιδίας ἐπιδρομῆς.

Δικαιολογεῖται τὸ σπουδαῖον τῆς κτήσεως ταύτης ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τε τῶν προηγουμένων καὶ ὑπὸ τῶν μετέπειτα. Διάφορα χωρία τοῦ Πολυβίου καὶ τοῦ Στράβωνος μαρτυροῦσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς Κυδωνίας ἐπὶ τῶν τυχῶν τῆς λοιπῆς νήσου. Ἐν τῷ περιχώρῳ τῆς Κυδωνίας συνήφθη ἡ μεταξὺ Λασθένους καὶ Μετέλλου μεγάλη μάχη, ἧς ἡ ἀποτυχία παρέδωκε τὴν Κρήτην πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Ἐκεῖ δὲ ὡσαύτως οἱ ὀπλαρχηγοὶ τοῦ 1821 συνέστησαν πολιορκίαν ἐκεῖ εἰς ἐπαλλήλους ἐξόδους καὶ συμπλοκάς κατετρόπωσον τοὺς ὀθωμανοὺς.

Τόδε μόνον τὸ πρόσκομα διεώρα ὁ Καντανολέος εἰς τοὺς περὶ Χανίων ὑπολογισμούς του, ὅτι ἡ πόλις ἐκείνη διετέλει ἀνεκαθεν κατοικουμένη ὑπὸ φραγγαρχόντων, πολὺ μὲν δυναμένων ἀείποτε δὲ ἀντιταθέντων εἰς τὴν αὐτονομίαν τῶν ἰθαγενῶν. Ἡ προσοικείωσις τοιοῦτου στοιχείου καθίστατο τοσοῦτ' ἰσχυρῆς πρὸς τὸ παρόν, ὅσ' ἐπιζήμιος ἡδύνατο ν' ἀποβῆ ἡ ἀντιπολίτευσις του. Ἴσως ἡ ἀπόπειρα θὰ ἐξέβαινεν ἐπιτυχῆς καὶ χωρὶς αὐτοῦ· ἀλλ' ἐπὶ τινος παγιωτέρου ἐδάφους θὰ ὠκοδόμηι τὸ πραξικόπημα ὁ γόνιμος τοῦ πρυτάνεως νοῦς, εἰ μόνον συγκατετίθεντο ν' ἀπρακτῆσσι τινὲς τῶν φραγγαρχόντων, ἐξαιρέτως οἱ χαίροντες τὰ πιστὰ τοῦ Βενετοῦ.

Ἡ ἀνάγκη αὕτη, ἡ χρεία τῆς ἐξευμενίσεως ὑπέβαλεν εἰς τὴν κρητικὴν Κυβέρνησιν τὴν ἰδέαν νὰ ὑποβάλῃ εἰς καιρὸν ἐρμωδιώτερον ἓνα τῶν θεσμοθετημάτων αὐτῶν, ἀνευ τῶν ὁποίων τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καθίσταται ψευδώνυμος τυραννίς· φερ' εἰπεῖν τὴν κατάργησιν τῶν τίτλων καὶ τῶν προνομίων, τὸν μετριασμὸν τῆς ἀνισότητος τὴν καθιέρωσιν ἐντελοῦς ἰσοδικίας. Ἀλλ' ἔαν τὸ συμβούλιον ἀ δημοσίευστα ἐτήρησε τὰ νεμοσχέδια, δι' ὧν θὰ καθηργεῖτο προόριζον τὸ τρισσὸν προνόμιον τοῦ ἀργυροβούλου, τοῦ τιμαρίου, τῆς πατραγαθίας εὐλογον ἀφ' ἑτέρου ἔκρινε νὰ ἐκδώσῃ ὁμολογίαν δι' ἧς νὰ καταστήσῃ καὶ πασιδὴλον τὴν πολιτικὴν πορείαν του καὶ ἐμφανεστερα τὰ πλεονεκτήματα τῆς ὀρθῶς εὐνοουμένης δημοκρατίας. Ἐν τῷ κηρύγματι ἐκείνῳ ἐξηγήθησαν φρονήματα

κρίσεις σκέψεις, παραινήσεις, τὸ ἐμβριθὲς καὶ συνετὸν τῶν ὁποίων μὲ ἄκραν ἐκπληξιν ὁ ἀναγνώστης παραλαμβάνει ἐκ διανοίας πολιτῶν πρωτοπέτρων, ἀνδρῶν ἀνανηψάντων μόλις ἐκ πολυχρονίου δουλείας, καὶ βιούντων ἐν τοιαύτῃ ἐποχῇ. Ἄλλὰ καρδιά ὀρθὴ ποιεῖ νοῦν ὀρθόν. Ἐκ τῆς καρδίας ἀείποτε ἀπερωδήσαν οἱ σωτηριωδέστεροι τῶν λογισμῶν. Ἐπιδιώκει εἰς τὸ σκάφος τῆς πολιτείας προωρέως τιμὴν; Τῆρησον ὀπαρουσιαστα τὰ πανεπιστημιακὰ διπλώματά σου, τὴν βιβλιοθήκην σου τὰ πολυέκδοτα πονήματά σου! Ἄντ' αὐτῶν, τὰ ὅποια ὅμως δὲν καταδικάζω εἰς τὸ πῦρ τῆς ἐστίας μου, δεῖξόν μου κάλλιον ἐὰν γνωσκῆς ποῦ τοῦ νυκτερινοῦ στερεώματος ἡγεμονεῖ ἀμετακίνητος ὁ πολιτὸς τῆς καρδίας ἀστήρ, αὐτὸς ὅστις μέλλει νὰ καθοδηγήσῃ εἰς λιμένα τὸ ἀλίπλανον σκάφος μου.

Τὸ ἐν λόγῳ ἔγγραφο προοιμιάζεται διακινῶν, ὅτι τὸ καθεστὼς Συμβούλιον δὲν ἦτο ἀρχὴ μόνιμος καὶ ἀμετάλακτος περιβεβλημένη ἡγεμονικὴν ἀρχεβουλίαν ἀλλ' ἁπλῶς κυβέρνησις προσωρινή, ἧς ἡ ὑπαρξὶς δὲν θὰ παρετείνεται περαιτέρω τῆς πλήρους ἀπελευθερώσεως. Κυριευθέντων ἅπαξ καὶ τῶν τριῶν φρουρίων, ἐτέρα τις συνέλευσις θὰ συνεκαλεῖτο. Καὶ θὰ συνετίθητο μὲν αὐτὴ ἐκ τοσοῦτων πληρεξουσίων, ὅσοι ἦσαν οἱ νομοί, εἰς οὓς ἡ νῆσος ἐτέμνετο θὰ συνήρχετο δὲ ἐντεταλμένη νὰ καταστήσῃ τὸ σχῆμα τῆς πολιτείας ὀριστικῶς νὰ προσυντάξῃ τοὺς θεμελιωδέστερους θεσμοὺς καὶ νὰ κηρήξῃ ἐπισημῶς πρὸς τὰς χριστιανικὰς ἐπικρατείας τὴν ἀναγέννησιν τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης, λαοῦ ἐπὶ τῇ ἐπαγγελίᾳ πανελληνίου ἀναβιώσεως μόνον πρὸς ὄραν νομίμου διεκδικητοῦ τῆς ἐκρεμοῦς κληρονομίας τῶν Παλαιολόγων.

Τούτων προτεθέντων, τὸ Συμβούλιον ἀπευθύνει πρὸς τοὺς πολίτας πατρικὰς τινὰς συμβουλὰς, τὴν διάδοσιν τῶν ὁποίων ἐναποθέτει εἰς τὴν φιλοπατρίαν ἱερέων, διδασκάλων, πεπαιδευμένων, καὶ ὑπαλλήλων, εἰς τὸν ζῆλον παντὸς καθόλου μεμνημένου τὴν ἀνάγνωσιν. Οὔτε δίκαιον, οὔτε κοινωφελὲς καὶ σύμφορον εἰς τὴν προσωρινὴν κυβέρνησιν ἐδόκησε τὸ νὰ προσκληθῶσιν εἰς καθήκον εἰσθεράς πολιτείας, καὶ εἰς ἐπιψήφισιν θεσμῶν πολιταὶ ἀπαιδευσίας ἕνεκα μηδὲν τὰ κοινὰ πράγματα προδιδαχθέντες. Ἐπειδὴ δὲ, χάριν τῆς δουλείας καὶ μικρᾶς νυκτός, πλείονες ἐν

τῇ νήσῳ ἐτύγγανον οἱ ἀναλφάβητοι, ἢ οἱ γραμματισμένοι, τὸ Συμβούλιον, τὰ μέγιστα ἐνδιαφερόμενον εἰς τὴν ὅσον ἔνεστιν ἐκτενεστεραὶ διάχυσιν καὶ ἐντελεστεραὶ ἐπίγνωσιν τῶν προτροπῶν του, καθίστανεν εἰδικὴν ἐπιτροπὴν ἣν ὠνόμαζε τῆς Κατηχήσεως.

Ἐδέχτο αὐτὴ τὸν ὀρισμὸν νὰ μὴ παύσῃ περιερχομένη τὴν πολιτείαν ἀπὸ περάτων ἕως περάτων, εἰσδύουσα εἰς κόμας μεγάλας τε καὶ μικράς, ἐπισκεπτομένη καὶ συνοικίας, καὶ μονὰς, καὶ ἀγροτῶν μονῆρεις καλύβας, ἐπὶ τῷ διττῷ σκοπῷ τοῦ ἐπισπεῦσαι μὲν ἐξ ἰδίας συνεργίας τὴν προτιθεμένην κατήχησιν, τοῦ ἐξακριβοῦν δὲ συνάμα ἐβδομαδιαίως πληροφοροῦσα τὸ συμβούλιον κατὰ πόσον τὸ πνεῦμα τῶν εἰρημένων παραινήσεων προήγετο ἐπεκτεινόμενον εἰς ὅλας ἀδιακρίτως τοῦ πολιτικοῦ σώματος τὰς ἀρτηρίας, ἀπ' ἀρχοντος ἕως αἰπόλου, ἀπὸ ἱερωμένου ἕως λαϊκοῦ ἀπὸ λογίου ἕως τοῦ ἐσχάτου τῶν ἀναλφάβητων... «Θελεῖ ὁ αὐθέντης Θεός, ἐρωτᾷ τὸ ἔγγραφο μὲ σεπτὴν ἀφέλειαν, εἰς μὲν τὸ μελισσοουργεῖον, ὅπερ συντίθεται ἀπὸ ζούφια, ἐστερημένα λόγου καὶ θρησκείας, νὰ συνεργάζωνται ἐξ ἴσου ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἔσμου, εἰς δὲ τὴν ἐγκαινίαν τῶν πολιτικῶν θεσμῶν, αἰτινες ρυθμιζοῦσι τοῦ λογικοῦ ὄντος τὴν κοινωνίαν, νὰ διατελῇ τὸ πλεῖστον τῶν μετόχων πάντως ἀμέτοχον, ἀσυνήγορον ἀνεπικοινωνήτον; Ἐπικράτεια ἧς τὸ πολίτευμα εἴτε ἐξ ἀπαιδευσίας εἴτε ἐξ ἀφροντισίας ἀγνοεῖται παρὰ τῶν πολλῶν, τί ἄλλο, εἶναι ἢ στρατός, τοὺς στοίχους τοῦ ὁποίου καὶ ὁ ἐχθρὸς καὶ ὁ λοιμὸς καὶ ἡ πείνα συνέστειλον εἰς ὀλιγάριθμόν τινα σπείραν ἀξιοματικῶν, λόχος ἀποβάς ἐπομένως ἀνυπόστατος, καὶ ἀναξιόμαχος;» — «Λαὸς τῆς Κρήτης—ἐπιφωνεῖ μετέπειτα εἰς ὕφος, οὗ τὸ κακοσύντακτον ἀναγκάζομεθα νὰ τρέψωμεν εἰς τὸ εὐκρινέστερον—λαὸς τῆς Κρήτης, σύ, τὸν ὁποῖον θὰ ἐκαλοῦμεν Ἐσταυρωμένον ἐὰν τὸ ἱερὸν ἐπίθετον ἐπετρέπετο—ἀνάτρεψε ἀπὸ τὴν λήθην τοῦ τάφου σου τὸν κεχλοασμένον λίθον, ἐπάνω τοῦ ὁποίου δεκαοχτὸ δρακόντιοι αἰῶνες ἐκάθησαν φύλακες, καὶ ἐκθυμος ἀνάστα πάλιν εἰς τὸ φῶς, ἵνα ἐπανακτήσῃς θέσιν μεταξὺ ζώντων!

Τὸ φῶς αὐτὸ εἶναι καινόν· καινὸς ὁ οὐρανὸς, ὃθεν κατέρχεται καινὸν καὶ τὸ ἔδαφος ὅπερ θὰ πατήσῃς· καινὴ ἡ πλάσις τῶν ἀν-

θρώπων γέγονε τὰ πάντα καινά. Σεῖσε, λοιπὸν καὶ σὺ τὸν χοῦν τοῦ μνήματος ἀπο τὴν κόμην σου! ἀπόρριψε ἀνευδοιάστως τὸ σάβανον. ὅπερ περικαλύπει εἰσέτι τὸν νεκρὸν σου! ἀπολάκτισε τὰς ἀλύσεις, αἵτινες τοὺς ναρκοῦντας πόδας σου ἐγκαθηλοῦσιν ἀκόμη εἰς τὴν κατοικίαν τῶν τεθνεώτων ...! Ἄλλὰ τί βλέπω; Φέρεις διάδημα περὶ τὸ μέτωπον! Πρὸς τί; Κληρονόμημα ἄκυρον, ὀλέθριον. Οἴμοι, ὀθρόνος σου κατεργάγη εἰς σχίζας! Ἡ χώρα σου; βλαστάνει βάτους καὶ κνίδας. Ἡ μνήμη σου; κτήμα σκωληκοβρώτων περγαμηνῶν. Προπατορικὴν εὐγένειαν πατραγαθίας, κληρονομικὰς ἀντιποιήσεις καινὸς οὗτος κόσμος τῆς προσωπικῆς ἀξίας δὲν ἀναγνωρίζει. Ἀπόβαλε, λείψανον μεταγεννώμενον, ἀπόβαλε, λοιπὸν, τὸ ἔωλον κόσμημά σου. ἀντὶ δὲ διδάχηματος ὄζοντος τάφου καὶ εὐρώτος δρέψε δάφνας χλωρὰς στόλισε με δάφνας ἀριβλάστους τὴν κόμην σου. Κτίσον σκῆνωμα καινὸν, ἔργον τῶν χειρῶν σου οἶκον καὶ ἀντάξιον τοῦ κόσμου, ὅστις ἔκπλαγλος τὴν ἀνάστασίν σου θεωρεῖ, καὶ προπωδέτερον εἰς τὰς χρεῖας τῆς ἀναγεννήσεως· τὰ δὲ ἐρείπια, τοῦ προγονικοῦ μεγάρου σου, κατοικητήριον σκιῶν ἀπαλιγγενήτων, παράδος ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὰς σεπτὰς ἀποθήκας τῆς ἱστορίας, καθάπερ κτήμα πρὸς ὄλους τοὺς λαοὺς κοινόν!—Ἐὰν σέ ἐρωτήσωσιν οἰζῶντες, τί ἔρχεσαι νὰ κάμῃς εἰς τὸν ἄνω κόσμον, ἀπομάσσων ὄν ιδρωτα τοῦ προσώπου σου, ἀποκρίθητι ΚΑΜΑΤΟΝ!»

Ἄρχοῦν ὁμόθησοι ἀδελφοί, ἀρχοῦν πλέοντόσαι ἀγαλίσεις! ὦρα νὰ συνέλθητε εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς. Πᾶς ἕκαστος κατ' ἴδιαν καὶ ἅπαντες ὁμοῦ, καταδύσατε ἐν εἰλικρινείᾳ εἰς τὰ βάθη τοῦ συνειδότος, ἵνα ἐρευνήσητε, ἐὰν ἀληθῶς εἰσθε παρεσκευασμένοι εἰς τὴν ἐπαγγελιομένην ἀνάστασιν, ἐξαλείφοντες τὰ στίγματα τῆς δουλείας, ἐὰν, ἐξαρνούμενοι τὰς ἐλευθεροκτόνους ἕξεις, τὴν διχόνοιαν, τὸ ψεῦδος τὴν πλεονεξίαν δύνασθε ν' ἀπεκδυθῆτε τὸν ἄνθρωπον τὸν παλαιὸν καὶ νὰ ἐπενδυθῆτε τὸν νεώτερον. Κατὰ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἢ ἐσωτερικὴν κατόπτεισις καθίσταται τόσον ἀναγκαῖα πρὸς πάντα πολίτην, ὅσον ἀπαραίτητος πρὸ τῆς θείας μεταλείψεως ἐπιβάλλεται πρὸς πάντα χριστιανὸν, ὁ τῆς συνειδήσεως, καθαρισμός. Ἐὰν εἰς τὴν μετάληψιν τῆς ἐλευθερίας ἐτοίμους ἤδη σᾶς ὁμολογήσωσι οἱ χρι-

σμοὶ τοῦ συνειδότος, τότε ἀγαθὴ τύχη! Ἐπικαλούμενοι τῶν προγόνων τὰς παραδόσεις καὶ ἐπιδιδασκόμενοι ἀπὸ τὰς εὐαγγελικὰς τοῦ ἀδελφισμοῦ καὶ τῆς ἰσότητος ἐντολάς, τότε ἐπικυρώσατε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Τοῦτο, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, περιαιμύνει τὴν ἰσονομίαν, προοδοποιεῖ τὴν ἰσότητα, ἐγγυᾶται τὴν κοινωφελῆ ἐξόρμησιν τῶν πνευμάτων· τοῦτο πραγματικῶς γονιμοποιεῖ τὴν ἐλευθερίαν, ἀπαλάττει τὴν χώραν ἀπὸ τοὺς πνιγυροὺς βραχίονας τερατώδους, παμφάγου πλάσματος, τουτέστι μιᾶς θελήσεως ἀνεξέλεγκτου καὶ ἀναμαρτήτου. Ἐὰν ὁμως ἀνήλικας εἰσέτι καὶ νηπίους ἢ ἐὰν φιλανάρχους καὶ δυσαναγώγους σᾶς ὁμολογήσῃ ἢ ἐνδόμυχος φωνή, τότε, τοὺς αὐχένους κύπτοντες καὶ σεῖς, ἀναγορεύσατε κηδεμόνα τῆς παιδείουσεως σας τὸν προστοιχόντα..... Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀγαπητοὶ ἀνάγκη πᾶσα νὰ ὀπλισθῆτε με ὑπομονήν! Ἐὰν τε ἐλαττούμενοι, ἐὰν τε πλυθνημένοι ὀφείλετε πρὸς τὸν κηδεμόνα σέβας καὶ ὑποταγήν. Καὶ ἐὰν μὲν ἀπειρος, ἐὰν προτόπειρος ἐὰν πείρας ἀνεπίδεκτος τύχη ὁ ποιμὴν σας αὐτὸς, κραυγᾶσατε με προβάτειον ἐνθουσιασμὸν Ζήτω ὁ πολὺ πειροσ! ἐὰν δὲ τύχη κωφὸς, φωνάζατε Ζήτω ὁ πανήκοος ἐὰν δὲ βλάξ, ἦτι παραπλήσιον, εὐφημήσατε αὐτὸν τέρας μεγαλονοίας! Καὶ δσάκις μὲν βήξῃ κρούσατε, διὰ τὸν φόβον μὴ τὸν χάσητε, σήμαντρα καὶ κώδωνας εἰς παράκλησιν· δσάκις δὲ πτύση θησαυρήσατε τὴν θεόρητον ἀπόχρεμψιν εἰς χρυσοῦν σκεῦος! Καθ' ἰσόθεος, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί, ὁ βασιλεὺς κέκτηται τὸ ἐξαιρετικὸν προνόμιον νὰ συγγεῦηται ἢν ἀμβροσίαν με τοὺς ἀθανάτους, καίτοι συννοσῶν καὶ αὐτὸς ὅλα τὰ νοσήματα ὧν λοιπῶν θνητῶν ἐνώπιον δὲ τοῦ ἀθροίσματος τῶν δυσκρασιῶν του τὸ ὑπήκοον κλειὸν καλὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀφείλει νὰ ἐπιβοᾷ νυχθημερὸν καὶ ἐν κατανύξει τὸν ἐπινίκιον ὕμνον «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου!»

Τὸ ἔγγραφο προβαίνει κηρύττον ἀπαραβίαστα τὰ κτήματα τὸ πρόσωπον, τὸν οἶκον παντὸς ἐκάστου Κρητός, καὶ ἀπειλοῦν θάνατον πρὸς τοὺς διακορευτὰς λήγει ἀποψηφιζόμενον τὰς ἀγαρίας τὴν βιαστικὴν στρατολογίαν, τὰ καταναγκαστικὰ δάνεια τὰς ἐκμισθώσεις τῶν δημοσίων εἰσοδημάτων, τέλος δὲ προσκαλοῦν τοὺς πολίτας εἰς αὐτὸ προαίρετόν τινα συνεισφορὰν.

Ὁ Καντανολέος, κύριος ἤδη γενόμενος τῆς τε πεδιάδος τῶν Χανίων καὶ τοῦ ἰσθμοῦ, τοῦ συνάπτοντος τὸ Ἀκρωτήρι πρὸς τὸν λοιπὸν νομόν, κατείδεν ἀξιόληπτον τὴν ὥραν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν πολιορκίαν. Ἡ καταστροφή τῶν ὑδραγωγείων, δι' ὧν τὰ Χανία προμηθεύονται τὴν πόσιν, καὶ ἡ ἐκ ξηρᾶς πάσης συγκοινωνίας διακοπή, ὑπῆρξαν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν τὰ προκαταρκτικὰ διαβήματα. Ἐνεκα τοῦ αποκλεισμοῦ, ἡ μὲν σπάνις τῶν ἐδωδύμων κατέστησε ἀφόρητον ἐπὶ πλέον τοὺς ἐγκατοίκους τὴν διαμονήν, χάριν δὲ τῆς φρουρᾶς, οἱ Βενετοὶ ἠναγκάσθησαν καθ' ὅλον τὸ θέρος νὰ πορίζωνται τὸ ὕδωρ διὰ θαλάσσης εἴτε ἀπὸ τὴν Δίαν εἴτε ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ἐκτοτε καὶ ἡ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία διεκόπη, καὶ τὰ ἀρχοντικά θέρετρα—ἐχῆρευσαν. Ὀλίγιστοι τῶν τιμαριούχων μετέβησαν πανέστιοι εἰς τὰς ἀγροτικὰς κατοικίας, τιθέμενοι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐγγωρίου ἀρχῆς. Καὶ ἐκ μὲν τῶν Ἰταλῶν οὐδεὶς, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἔφ' οἰαδήποτε ἀμοιβῇ ἐκότησεν ἔκτοτε ν' ἀπομακρυνθῆ τοῦ φρουρίου, ἐκ δὲ τῶν Γραικῶν ὅσοι ἐξῆλθον, οὐδέποτε πλέον ἐπανέκαμψαν (1)

Καίτοι πανθέντων ὅμως τῶν ταχυδρομείων, ἡ πεντανδρία διετήρησεν ἐντὸς τῶν τριῶν φρουρίων πλῆθος ἀνταποκριτῶν, ἐπιτετραμμένων τὴν κατασκόλευσιν τῶν ἐχθρικῶν κινήματων. Φθίνοντος Αὐγούστου, ὁ Καντανολέος ἀπέστειλε δύο διαπεπιστευμένους, τὸν μὲν εἰς Χάνδακα πρὸς τινὰ Μόρμωρην, συνταγματάρχην, τὸν δὲ πρὸς τὸν Γαβαλᾶν, ἀστυνόμον τῆς ἐν Χανίοις φρουρᾶς. Παρακαλοῦντο οἱ φίλοι οὗτοι πρῶτον μὲν νὰ βολευθῶσι ὅσον οἶόν τε τὰς προθέσεις τῶν κρατίστων ἐξαιρέτως τὰς τοῦ Δουκός, εἶτα δὲ νὰ καταμηνύσωσι τὰ ὀνόματά τῶν ὑποτόπων, ὅσοι, ὄργανα γινόμενοι ἀργυρώνητα τοῦ Σερ Μέμου, εἶχον ἀναδεχθῆ τὴν ἐντολήν νὰ δολιεύωνται τὴν γραι-

(1) *Talche l'anne passato (1570 poco lontano dalle citta non v' era huomo che potesse esegui resentenza, comandamento, ne osqine aliuo, ne qi palea, ne qi tsaltiche (sic); e se venivano, tuppivano boi allecase loro, puango valevano.— Marin pe Cavalli.*

κικὴν κυβέρνησιν ὑπὸ πρόσχημα συμπολιτεύσεως.

Ὁ Γαβαλᾶς Κρης τὸ γένος καὶ εὐπατρίδης ἐκ τῶν παμπαλαίων, ἦτο σκευὸς λίαν εὐθετος εἰς περιξικοπήματα. Ἐκ τῶν ἐν Χανίοις ἀρχιωτακουσῶν οὐδεὶς ὁ ἐντελέστερον αὐτοῦ κατέχων τὴν εὐφυίαν τῆς ἀπαθείας καὶ τῆς ἐπιμονῆς. Φίλος μὲν πλουσίων τε καὶ πενήτων χάριν φιλοπροσηγορίας παρελανομένης ἕως εὐηθίας, εἶχε τὴν εἴσοδον ἐλευθέραν ἀπανταχοῦ· καίτοι δ' ἀστυνόμος, εἰρηνοποιεῖ φιλονικούντας συζύγους, συνεβίβαζε κρισολογούντας, ἐχάριζε τρώγαλα εἰς τὰ μειράκια πλαγγώνας εἰς τὰ κοράσια, μὴ παραμελῶν καὶ τοὺς θεράποντας, πρὸς οὓς ἐκ διδασκαλίας τοῦ Δὸν Πλατσίδου διέτρεφεν ἰδιαιτέραν φιλοφροσύνην. Τὸ πάντων περιεργότατον, ὁ Γαβαλᾶς, συνεπεῖα ἐπισχεθείσης διαπνοῆς εἶχε χάσει τὴν χρῆσιν τῆς ἀκοῆς. Οἱ ἀγορεύοντες πρὸς αὐτὸν ἄφειλον νὰ λαλῶσι μεγαλοφώνως, προσάπτοντες τὰ χεῖλη εἰς τὸ ἀριστερὸν του οὓς τὸ μόνον ὄπερ εἰσέτι διέσωζε τηκεδανὰ τινὰ λείψανα ἀκουσικότητος· διὸ, συμφέροντα οἰκιακὰ ἀρχόντων καὶ ἀρχοντισσῶν ἀπόκριφα διεζητοῦντο ἐν τῇ παρουσίᾳ του ἐλευθεροστόμου, ὡς ἐνώπιον ἀψύχου μηχανῆς, Οἷας δὲ ἱλαρᾶς εἰρωνίας πρόξενος ἐγίνετο κατὰ τὰς ἐφεσπερίας ἡ ἀσθένεια του! Ὅσον χαριεντισμῶν χαλαροβόλημα ἠκόντιζε κατὰ τῆς πυραμιδοειδοῦς του προσβοσκίδος οἰκοδέσποινα ἐν τῷ ἀνταποδοῦναι αὐτῷ τὰ προσαγορεύματα!— Καὶ ὅμως ὁ ὑπάλληλος τοῦ Σερ Ἰωναθὰν δὲν ἦτο βλακίας ὑπότροφος ὅσον ἐδόκει. Ἡ κερωφωμένη ἀκοὴ διεφιλονικεῖ τὸ ἄθλον τῆς λεπτότητος πρὸς τὴν τοῦ λαγωῦ. Βλακωδῶς δῆθεν ἐπὶ πολυθρονίου εἰς τινα αἶθουσαν κατακεκλιμένος ἢ ὑπνώτων ἢ ἐξ ἀηδίας ἀγαχασμώμενος, ἐνεσάκκευε μὲ ἀσκουτικότητα καὶ μὲ μνημονευτικότητά κλεπτισιτάτου πάνθ' ὅσα εἰς τὰς παρακειμένας αἰθούσας ἀπεμπολοῦντο. Τοιαῦτα ὄντα ἀφθονοῦσιν εἰς πολιτείας κυβερνωμένας δεσποτικῶς. Ἄς ἀθώσωμεν ὅμως τὸν Παμπάλαιον. Ἐὰν πιστῶς ἐδούλευεν ὁ ἀστυνόμος τὸν μισθοδότην, οὐχ ἦττον πιστῶς ὑπηρετεῖ καὶ ὁ Γαβαλᾶς τοὺς ἐν τῇ πεντανδρίᾳ συμπατριώτας. Ἡ διδυμότης αὕτη καθίσταται τοσοῦτον μᾶλλον συγγνωστή, ὅσῳ ἀκόμη δὲν ἐξέλιπεν ἐντελῶς ὁ τύπος

τῆς ἀμφοτεριζούσης ὑπηρεσίας. Ἀκόμη ἡ ἡμετέρο θάλασσα ἀποβράσει σαθροσάνιδα τῆς ὑπουργηματικῆς ταύτης διπροσωπίας, ἔσχατα ἴσως τῆς πολυκοιρανίας μας ἀπολείματα.

Αἱ ἀπαντήσεις δὲν ὑστέρησαν ἐπὶ μακρόν. Δι' ἀπεράντοι ἐπιστολῆς διεκρίνου ὁ Γαβαλᾶς πρὸς τὸν Ῥαιτούρηγ διάφορα τῆς Ὑανιωτικῆς κοινωνίας ἀπόρητα. Τὴν προσοχὴν τοῦ Καντανολέου ὁμως ἐπέσυρε πρὸ πάντων μία τις γυριώδης περίοδος τοῦ γράμματος. Ὁ λόγος ἀνεφέρετο προφανῶς εἰς τινα διακοίνωσιν προηγουμένην, ἥτις, κατὰ τύχην κακὴν, δὲν εἶχε καταλάβει, τὸν προσορισμὸν τῆς.

« Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Εἰρηναίου — ἔλεγεν ἡ περίοδος αὐτή. Περὶ δὲ τῆς κυρίας Χρ. ἐπικυρῶ ὅσα καὶ προχθὲς ἐπέστελλα. Ὀλίγον ἔτι, καὶ τὰ πράγματα ὠριμάζουν κατ' εὐχὴν. Χθὲς τὸ ἑσπέρας μήτηρ καὶ κόρη ἤμειβαν τὰ φρονήματα κατὰ μόνας. Ὅποσα ἀνέλπιστα καὶ χαροποιὰ ἤκουσα κοιμώμενος! Ἡ προθυμία μεθ' ἧς συνέδραμες τὸν θεῖον, ἐπενεργεῖ εἰς ἅπασαν τὴν οἰκογένειαν ὅσον δὲν δύνασαι νὰ ἐπινοήσης. Ἡ κόρη μάλιστα, ὦ, ἡ κόρη ἔχει διὰ στόματος τὸ ὄνομά σου ὅσον τὸ κατ' αὐτὴν θὰ σὲ κατέτασεν ἀδιστάκτως εἰς τὸν Πλούταρχον. Ἐάν, ἀδερφε κῆρ Γιώργη, δὲν τὴν ὑπερέβαινες πλέον τοῦ ἡμίσεως αἰῶνος, θὰ τὴν ὑπελάμβανα μὰ τὴν ψυχὴ μου. . . . Ἐνπ ἐριλήψει εἶναι καὶ αὐτὴ πρόβατον τοῦ ποιμνίου μας. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι μεσητεία συζύγου καὶ θυγατρὸς ἡ μεταμέλεια ἀνδρὸς τοσοῦτον ἐνταῦθα δυναμένου δὲν θὰ βραδύνη ν' ἀντισηκώσῃ τὴν πλάστιγγα πρὸς τὸ μέρος μας. Ναι μὲν οἱ ἐν ἀγνοίᾳ κρίνοντες ἀποδίδουν τὰ ἀγαθοεργήματα τῶν γυναικῶν πρὸς τὴν αὐθόρμητον γενναϊότητα τοῦ οἰκοδεσπότου οὐχ' ἦττον ὁμως ἀληθῆς, ὅτι καὶ οὗτος πολιτεύεται ὡς φιλόπτωχος χριστιανός. — Παρὰ τοῦ σήμερον ταχυδρόμου σου θὰ παραλάβῃς ἑξήντα ὑπερπυρα. Εὐτελῆς μὲν ἡ τοῦ δούλου σου εἰς τὸ ταμεῖον τῆς πατρίδος συνεισφορά. Μὴ δυνάμενος ὁμως, καθὸ πτωχός, νὰ προσφέρῃ καὶ περισσότερα, εὐχεται εἰς Θεὸν ὑπὲρ σοῦ καὶ ὑπὲρ τῶν συναδέλφων σου, ὧν τὸ πνεῦμα εἴη διὰ παντὸς εὐλογημένον! »

Τίς ἡ φιλόπατρις ἐκεῖνη οἰκογένεια τῶν Χανίων; Τίς ὁ θεῖος; Τίς δὲ ἡ κ. Χρυσῆ, ἡ Χρυσανγή, ἡ Χρυσάνθη ἢ Χριστίνα; — Πρὸς

ἐρμήνευσιν τῶν ἐν τῇ περιόδῳ ἐκεῖνῃ ὁ Καντανολέος ἐβασάνησε τὸν ἐγκέφαλον ἀνωφελῶς. Ἀπολεσθείσης τῆς προηγουμένης ἐπιστολῆς αἱ ἐκασταὶ του οὐδὲν εὐλογοφανὲς ἐξέφυαν εἰς τὰς ἀναμνήσεις.

Ῥασαύτως εὐάρεστοι προήρχοντο καὶ αἱ ἐκ Χάνδακος ἀγγελίαι.

« Ἐνῶ τὸ φραγγικὸν ἀρχοντολόγιον — ἔγραφεν ὁ Μόρμωρης — ἀνεβοκατέβαινε Δουκὸς καὶ Προβεδούρων κλίμακας, ἡ κυβέρνησις ἐφαίνετο καθεύδουσα ὑπὸ μανδραγόρα. Εἰς μάτην ἐπεσώρευον οἱ προνομιούχοι ἀναφοράς, καθικέτευον εὐνοομένους, ἐταλάνιζον τὴν μοῖραν των. Οἱ ἐν τέλει φράττοντες εἰς τὰ μειψιμοιρήματα τὴν ἀκοήν, ἄφινον τοὺς καλοὺς ἱππότητας νὰ λύσωσιν ἀφ' εαυτῶν τὸ πάνδεινον ζήτημα, εἰάν, πρὸς σωτηρίαν τῶν τιμαρίων, ὄφειλον νὰ ἐγκαρτερήσωσιν ἐντὸς τῶν πόλεων, ἢ νὰ μεταναστευθῶσι πανοικεῖ εἰς τὰς ἐπαύλεις. Τούτῳ μόνον ὑπερσπουδάζον οἱ Προβεδούροι, τὸ πῶς νὰ ἐκπεραιώσωσι ταχύτερα τὰς ἐκ Βενετίας κατασπερχομένας ἐτοιμασίας. Διαφημίζεσαι πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο προσέθετεν ὁ Μόρμωρης εἰς ἐπίμετρον ἀναληγσίας, ὁ Δοῦξ προϋτίθεται ν' ἀπαιτήσῃ ἀπὸ τοὺς ἱππότητας ἀθρόους τοὺς καθυστερούντας φόρους τῆς ὑστέρας δεκαετίας, ἐπιφυλαττόμενος τὴν δήμευσιν τῶν τιμαρίων κατὰ τῶν ἀναξιοχρέων ὀφειλετῶν. »

Δὲν ἐψεύδοντο αἱ ἀγγελίαι. Τοῦ ἱερατικοῦ συνυποδαυλιζόντος τὴν πυρὰν, φλόξ διχονοίας κατέφλεγε τὴν ἱπποτείαν. Ἡ πόλις τῶν Χανίων, κατ' ἐξοχὴν, εἶχε καταντήσει φωλεὸς τίς λύκων, ἔνθα οὔτε εὐταξίαν ἐτήρει ἡ ἀρχὴ, οὔτε ἄρτον ἐπώλει ἢ ἀγορά κυκεῶν, ὅπου οὔτε φόροι εἰσεπράττοντο πλέον, οὔτε ἀσφαλείας ἴχνος ἐπεσώζετο. Πρὸς ἐπαύξησιν συμφορᾶς ἐπῆρχετο κατὰ Ἰούλιον καὶ ἡ πυρπόλησις τῶν Μουρνιῶν. Ἡ κώμη αὕτη θερεῖα τότε ἔδρα πολλῶν ἀρχόντων, καὶ δὴ κατάμεστος ἐπαύλεων, ἀπέχει τῶν Χανίων ὡς μίαν ὥραν. Οἱ κάτοικοι, μερὶς τῆς φυλῆς τῶν Φωτεινῶν, ὑπὸ τῆς ἀρχοντικῆς φατρίας παρασυρθέντες, ὄχι μόνον ἀπετάχθησαν εἰς τὴν μεταπολίτευσιν, ἀλλὰ, κατασχόντες καὶ τινας συνθηματικὰς τῆς πεντανδρίας ἐπιστολάς, διαφερούσας τὴν ὁσημέραν συνελαινομένην πολιόρκησιν, παρέδωκαν αὐτὰς πρὸς τοὺς Βενετούς. Ἡ προδοτικὴ κατάσχεσις, ἀποκαλύψασα τὰ τεκταινόμενα πρὸς τὸν ἐχθρόν, καὶ τὴν πῶσιν τοῦ φρουρίου εἰς χρόνον ἀόριστον ὑπερτεθειμένη, ἐκρίθη ἀξιοτιμῶ-

ρητος. Αὐτοῦ στραταρχοῦντος τοῦ ριζάρχου τῶν Φωτεινῶν, καὶ ἡ κόμη καὶ αἱ ἀρχοντικαὶ ἐπαύλεις ἐγένοντο πυριάλωτοι, ἑκατὸν δὲ οἰκογένεια χωρικῶν, ἀναρρεύσασαι ἐντὸς Χανίων, ἐπέθηκαν τὴν κορωνίδα μὲ τὴν πείναν καὶ μὲ τὰς κλοπὰς. Κατὰ τὸν ἐμπρησμὸν ἐκείνον ἀπετεφρώθη ἀπροβουλεύτως καὶ ὁ ἅγιος Ἐλευθέριος, μοναστήριον, ὅπερ μετὰ τῆς ἁγίας Κυριακῆς ὑπῆρχεν ἀνέκαθεν μετόχιον τῆς Χρυσοπηγῆς. (1)

Τὸ παραδειγματικὸν τῆς τιμωρίας ἐσωφρόνισε καὶ τὰς ἐτέρας περὶ τὰ Χανία κόμας. Πλὴν τῆς καταστροφῆς τῶν Μουρνιῶν οὐδὲν ἄλλο δεινὸν παρόμοιον ἠγλύωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὅσα δὲ τὰ βενετικά χρονικά καταληροῦσι, ταῦτα χολῆς ἐκχύματα. Ἡ ἐπὶ Καντιανολέου ἐξανάστασις, ὡς καὶ αἱ πλείονες τῶν προηγουμένων, ἀνεπήδησεν αὐτόματος ἐκ σπλάγχχνων τοῦ κρητικῆς λαοῦ καὶ ἀκατάκριτος κατευοδόθη εἰς τὴν μακρὰν ὁδοιπορίαν τῆς ἀναμορφώσεως. Μάρτυρες αἱ αὐθόρμητοι, αἱ ἀφειδεῖς, αἱ πανταχόθεν τῆς ἐξοχῆς συρρεύσασαι συνδρομαί, καθ' ἃς γυναῖκες, ἔκοντιδὸν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας ἀποστερηθεῖσαι ἐνωτίων καὶ περιδεραίων, προσέπεμψαν εἰς τὸν ἀγῶνα τοὺς συζύγους ἀδακρυτί· καθ' ἃς καὶ γέροντες καὶ ἱερεῖς, καὶ μοναχοί, τάξις ἀστράτευτος, ἐξεπωρεύθησαν εἰς τοὺς πρόσθεν στοίχους τοῦ λόχου συμπαιανίζοντες τὸν θούριον ὕμνον μὲ τοὺς νεωτέρους. Ὅπόσας δὲ συνεισφορὰς ἐπὶ συνεισφορῶν ἐπεμέτρησαν τὰ μοναστήρια πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἀπορωτέρων! Τὸ Ἀρσάνιον, τὸ Βόσακον, ἡ Σηπλαιώτισσα, ὁ Ἀσώματος τὸ Ἀρχαδιον, ἡ Γωνία, ὁ εἰς τὰς Ἐπανωσίφας ἅγιος Γεώργιος, τὸ Καθολικόν, ὁ ἅγιος Νικόλαος, ἡ ἐν Κισσάμφ ἁγία Τριάς—καταγωγή ἐρημοφίλου, πλὴν ζέοντος ἑλληνισμοῦ—μαρτυροῦσι διὰ τῶν αὐτομάτων καὶ ἐπανειλημμένων καὶ ἀφειδῶν συνδρομῶν των οἷον ὁμοιοπρεπὲς προοίμιον ὁ προαγὼν ἐκεῖνος παρεσκεύαζεν εἰς τοὺς ἐπομένους ἄθλους τοῦ 1821. Ὑπὸ μόνῃς τῆς ἐκ προθέσεως κακοβουλίας παραχαράσσεται σφραγὶς κινήματων οὕτως αὐτοσχεδίων. Ἄλλ' αὐτοφανεῖς

ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν ὑπομνημάτων ἀνακύπτει ἐν τῇ ἐθνικῇ ἱστορίᾳ τὸ πόρισμα, ὅτι ἡ σημαία τοῦ ἁγίου Γεωργίου, πρόδρομος τοῦ ἐν τῇ μονῇ τῆς ἁγίας Λαύρας ἀναπετασθέντος Σταυροῦ, ἐκήρυξεν ἄνωθεν τῶν Λευκῶν Ὀρέων, καὶ ἀπὸ καρδίας τῆς δεκάτης ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, τὸ προσφιλέστατον τοῖς Ἑλλήσι σύνθημα ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΗΣΙΣ.

Προεδείξαμεν ἤδη καθ' ὁδὸν ὁποῖα τινα μελήματα ἀνεφρόντιζε τὸ Συμβούλιον περὶ τιμαριωτικῶν προνομίων, καὶ τὴν κατόρθωσιν τινὸς αἰσίου συμβάντος προσεδόκα, πρὶν ἢ ἐκπρεμνίσῃ τὸ δηλητηριῶδες ζιζάνιον. Ἐν τῷ μεταξῦ, δὲν κατετρίβη ὁ καιρὸς ἐν ὀλιγορία. Χάριν τῆς ἀκαταβλήτου ἐπιμονῆς τοῦ ἀνδρός, ὅστις εἰς τὴν ἀνάμνησιν τοῦ κινήματος ἀφῆκε τὴν πατρωνυμίαν του, ἐλήφθησαν ἄλλα προνοήματα ἐπεικτικώτερα παράσχοντα ἄνεσιν καὶ ἀναψυχῆν. Καὶ τῷ ὄντι· καθὼς φυτὸν, ἐξ ἀνυδρίας μαρανθῆν, ἀναθάλλει ἄμα ὡς ὑετὸς διαψύξῃ τὰ φύλλα του, οὕτως ἀνένευσε καὶ ὁ λαὸς ἐκεῖνος ὑπὸ τὴν ζωοποιὸν ἐνέργειαν τῶν πρώτων πνοῶν τῆς ἐλευθερίας Οἱ πνεύμονες διεστάλησαν ἀσύνθλιπτοι, αἱ καρδιαὶ ἀνέπαλον αὐθις ἐξ ἀγάπης, τὰ κατωβλεπῆ βλέφαρα ἀνεφαιδρύνθησαν εἰς τὰ θέλητρα τοῦ ποιητικωτέρου τῶν οὐρανῶν τῆς γῆς. Μεσοῦντος τοῦ φθινοπώρου, ὁ μὲν ἅγιος Μάρκος ἐνέμενεν, ὡς προείρηται, πεφυλακυσμένος ἐντὸς τῶν τριῶν φρουριῶν, ὁ δὲ νικήτωρ τοῦ δράκοντος περιήρχετο τὴν νῆσον, ἀναπλάσσαν τὸ φρόνημα ἐπὶ τὸ ἐθνικώτερον, κρούων χορδὰς ἀπλήκτους, ἀήχους πρὸ αἰῶνων. Ἀξιήκοον δεῖγμα ζήλου καὶ δραστηριότης ἐξ ἀνδρῶν, -μηδέποτε φοιτησάντων εἰς ἐκπαιδευτήρια! Ἐντὸς τῆς πρώτης πενταμηνίας εἶχεν ἤδη συνταχθῆ στρατὸς ἐκ δεκακισχιλίων περίπου ἀγωνιστῶν, εἶχον καθιδρυθῆ ἀστυνομικὰ γραφεῖα, δικαστήρια, τελωνεῖα, κατασκευασθῆ πυριτιδόμυλοι, κτισθῆ τῆδε κακείσε φρουριδία καὶ ἄμυντήρια, ἤρχοντο δὲ κτιζόμενα καὶ σχολεῖα, ἔνθα θὰ ἐδιδάσκοντο ἡ ἀνάγνωσις, ἡ γραφή, ἡ χριστιανικὴ κατήχησις, ἡ ἐθνικὴ ἱστορία, ἡ ἀριθμητικὴ. Καὶ ἐπικρατοῦσα μὲν Ἐκκλησία ἀνηγορεύθη ἡ ἑλληνικὴ, προσκληθέντος εἰς Κρήτην ἐπὶ τούτου τοῦ πρώην Τριμυθοῦντος Εὐγένιου! δέσποινα δὲ διάλεκτος ἄντι τῆς βε-

(1) Χειρ. ἀρ. 31 Κατ. 766 Σουλ. Κορρέ.

νείδος, ἐκηρύχθη ἡ ἀγοραία τοῦ ἰθαγενοῦς λαοῦ, ἐν ἧ καὶ τὰ δημόσια ἔγγραφα κατεστρώθησαν. Οὐδὲ καὶ σπουδαιότατον τῆς κοινῆς ἀσφαλείας θέμα παρημελήθη. Ἐκλιπόντων Τσάφων, Ἀρματολῶν, χωροφυλάκων, ἀπώχето καὶ ἡ ληστεία ὀλοτελῶς. Ὁ ἄλλογενὴς εἰσχωρῶν εἰς τὰ ἐνδότερα, ἤθελεν, ἐὰν ἀμερόληπτος, ἀπαντήσῃ τοσαύτην καθ' ὁδὸν εὐταξίαν καὶ ὑποταγήν, τοσαύτην εὐνομίαν, ὅποσας αἱ Συγῶνων καὶ Μέμων πολικατάσκοποι κυβερνήσεις οὐδέποτε κατόρθωσαν νὰ ἐμπεδώσωσιν ἐπὶ τριακοσίους ἐξήκοντα ἕξ ὄλους ἐνιαυτοῦς. . . . .

Ἄλλ' ἄς ἀναρράψωμεν τὰ νήματα τῆς διηγέσεως.

Τὶ ἐγένετο ἐν τούτοις ὁ Καλλέργης; Τὶ ὁ Ἀβογάδρος;

Ἰκανὰ ἐρέθησαν ἐν τοῖς πρόσθεν περὶ τοῦ πρώτου. Ἐν τελευταῖον ἀνάσυρμα καλάμου. — Ὁ Ματθαῖος Καλλέργης ἦτο Καλλέργης, τοῦτέστιν οὐδόλως ὁμοίως πρὸς τὰς τρεῖς ἀοιδίμους ἐξαίρεσεις τῆς οἰκογενείας του, τὸν Ἰωάννην, τὸν Ἀλέξιον καὶ τὸν Λέοντα. Διεθρύλουν αἱ κακαὶ γλῶσσαι, ὅτι ἐκαλώπιζε τὴν ὄψιν μὲ χρώματα. Ἰσως τὸ ἐπιβιοῦν ἐπίγραμμα τὸν συκοφαντεῖ ἄλλ' ἡμεῖς δὲν ἀδικοῦμεν τὴν μνήμην του ἐπαναφέροντες, ὅτι ἐὰν μὴ ἐφυκοῦτο τὰς παρειάς, τοῦλάχιστον ἠρέσκετο νὰ ἐπιχρῆν τὸ φ ε ρ σ ι μ ο ν μ ἔ τ ι ξ ῶ δ ε ς, κατάκολλον βερενίκειον, πρὸς μόνους τοὺς αὐλοπροσκυνίτας γνωστόν. Δαμπρὸν ἐφεύρημα καλλιτεχνίας! Τὶ κρίμα ἢ τοξικολογία καὶ ἢ φαρμακευτικὴ νὰ μὴ γνωρίζωσι τὴν συνταγὴν βερονικείου, ὅπερ καθίσταται τόσον χρεῖῶδες πρὸς τὸν αὐλικὸν, ὅσον ἀπαραίτητα διατελοῦν τὸ ψυμμύθιον, τὸ ἀνδρῖκελλον, τὸ στέμμι εἰς τὰς ὑελίνας προβολὰς τῶν κουρείων! Ὅποσαι ρωπικαὶ εἰκόνες, μὴδ' ὀβολοῦ ἄξια, στολίζουσιν δι' αὐτοῦ τοὺς τοίχους τῶν ἡγεμονικῶν προστάδων! Ὅποσοις Φιγάρους μετασηματίζει εἰς ἐξοχωτάτους ἢ πολῦτιμος ἀλοιφή! — Ὁ Καλλέργης, ἀρχοντορωμαῖος τε καὶ φραγγάρων ἐν ταῦτ' ἰσχυρῶν, συνεδύαζεν εἰς ἐαυτὸν ἀναφομοίωτα τὰ ἐλαττώματα ἀμφοτέρων. Ἀριστοκρατικὸς μὲν τὸ φρόνημα, χάριν τοῦ βενετικοῦ διπλώματος, δημοτικὸς δὲ τοὺς τρόπους, χάριν τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων του, εἰς μὲν τὴν πόλιν ἐθώπευε τὸν Ἰταλὸν διασύρων τὸν Ἕλληνα εἰς δὲ τὴν ἔπαυλιν ἐκοβάλευε τὸν Ἕλληνα ἐξελέγχων τὰ λάθη τῆς ξενοκρατίας. Τὸν ἄσκοπον σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς του ἤδη γινώσ-

κομεν. Ἄλλ' ὁ εὐπατρίδης δὲν ἐσυνήθηζε νὰ ἀναλίσκῃ ἐπὶ ματαίῳ τὸν καιρὸν εἰς τὴν ἐξοχίην. Τὴν εὐκαιρίαν ἐπωφεληθεὶς, ἐπεσκέφθη τὸ ἐν Ἀκρωτηρίῳ κτιζόμενον οἰκοδόμημα, προσέθηκε δραγάτας εἰς τὸ παρὰ τὰς Στέρας τιμάριον, ὄρυξε φρέαρ εἰς ἕτερον τι κτήμα, ἔσφυξε τὴν δεξιὰν πολλῶν ἐκ τῶν τρισηλίων συντέκνων του, ἀφοῦ δὲ, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐντολῆς του, ἀπεδεκάτευσεν ὑπὸ τὴν στέγην ἄλλων κουμπάρων ὄρνιθας καὶ χοιρίδια, ἀφοῦ, περὶ τῶν διατρεχόντων διαλεχθεὶς, ἐξεκένωσε τὴν ἀποθήκην τῶν ὑπὲρ καὶ τῶν κατὰ, μηδέποτε ἐξενεγκῶν δύο μόνας συλλαβὰς καταληπτὰς ἐπέστρεψεν εἰς Χάνδακα, δούς πρὸς τὸν ὑψηλότατον πολῦρον τῆς τελεσφόρου διαπραγματεύσεως του ἀπολογισμὸν. Εἰς ἀμοιβὴν ὁ Δοῦξ σαρκάσας συνεχάρη, ὅτι δῆθεν ὁ ἀῆρ τῆς ἐξοχῆς τὸν ἐπάχυνε, ὑπὸ δὲ πατρικῆς τρυφερότητος ὕμνηθεις συνεβούλευσεν αὐτῷ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἀγρὸν ὅσον τάχος.

Ὁ δὲ Ἀβογάδρος καὶ ὁ διερμηγεὺς του;

Οὗτοι, πρὶν ἢ ἐξακριβώσωσι τὴν ἔδραν τοῦ πενταμελοῦς συμβουλίου, περιεπλανήθησαν ἐπὶ δύο ἡμέρας ἐβδομάδας, ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν ἐνὸς αἰγάγρων κυνηγοῦ, εἰς ὁδοὺς ἀνιθέτους, σήμερον μὲν πεμπόμενοι πρὸς ἀνατολὰς, αὔριον δὲ μεταπεμπόμενοι πρὸς δυσμὰς, ἀπαχθέντες δις ὡς κατάσκοποι, τοσαυτάκις ἀπολυθέντες, καὶ πλειστάκις ἄλλοτε διακυβεύσαντες τὴν ζωὴν. Μετὰ πολλὰς καὶ παντοίας περιπετείας, ἐφθασαν τέλος εἰς Μεσκλάν. Ἦτο ἡ ὄρεινὴ κόμη τοῦ νομοῦ Χανίων, ὅπου συνεδρίαζε τότε ἡ κυβέρνησις.

Ὁ κόμης τῆς Μόττας ἐκέκτητο ἐπὶ τοῦ ἰταλοῦ Καλλέργου ἐν πλεονέκτημα οὐκ' ἀδιάφορον ἦτο ἐνιαῖος, ἀπλοῦς, τουτέστι Βενετός. Ἄντι ἀμφιεθνοῦς, ἠθέλομεν καὶ ἡμεῖς δώσει τὴν προτίμησιν εἰς κενόδοξον. Ὁ ἀμφιεθνὴς εἶναι ἐν τῇ πολιτείᾳ νόμισμα τὸ μεταγενέστερον μονόγραμμα τοῦ ὁποίου δὲν ἐξείληψε τὰ ἴχνη τοῦ πρωτοπύματος. Ἄλλ' ἄς δικαιώσωμεν τὸν Ἀβογάδρον. Οἰοιδήποτε κατὰ τὴν προκειμένην ἀποστολὴν ἄν ἦσαν οἱ σκοποὶ τοῦ κρυψίνου ἐντολοδότου, εἴτε καθαρῶς πολιτειακοὶ, ὅπερ ἐνδεχόμενον. εἴτε ἰδιωτικοὶ, εἴτε ἀνάμικτοι, ἀναμφίβολον ὅτι ὁ ἐντολοδόχος, καίτοι παρεφθαρμένος καὶ αὐτός, ἐν τῇ πειθηνίῳ ἐξυψηροετήσῃ τῆς καμαρίλλας ὅσον ὁ Καλλέργης, καίτοι ὑπὸ ἰδιο-

τελῶν στοχασμῶν ἐμφορῦμενος καὶ αὐτὸς ἀνεδέξατο ὄμως τὸ ἔνταλμα μὲ προθυμίαν πατριωτικὴν, ἰσόμετρον τουλάχιστον πρὸς τὴν προσωπικὴν φιλοδοξίαν του· ἀλλὰ μὲ ζῆλον εἰλικρινῆ ἄξιον τῶν ἐπαίνων παντὸς κυρίου, ἔθεσεν εἰς ἐνέργειαν ὅλας τὰς δυνάμεις, ὧν ἐτύγγανεν ἐκ φύσεως ἐπιδεκτικὸς, συνέλεξεν ὅλον τὸ θάρρος, ἵνα μὴ ἐπαρκέσῃ ἡμιτελῶς εἰς τὸν ὄρισμόν του ἀποδείξας τοιουτοτρόπως, ὅτι διὰ θελήσεως ἐπιμόνου πολλάκις καὶ ὁ κοινότερος τῶν ἀνθρώπων κατορθοῖ ὅτι δεδομένον δὲν εἶναι, ἢ εἰς πνεύματα ὑπερτέρας τάξεως.

Ὁ αὐλάρχης ἤρχετο ἀπὸ Λάγκους πεζὸς. Τὸ μονοπάτιον ὅπερ ἀπὸ τῆς κόμης αὐτῆς ἄγει εἰς Μεσκλᾶν, εἶνε καὶ δύσβατον ἅμα καὶ κατωφερές. Ἀφοῦ οἱ πέντε ὁδοιπόροι ἀνεπαύθησαν ἀρκετὴν ὥραν ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν μεγαλοπρεπῶν πλατάνων τοῦ ρύακος ὅστις ὀλίγον παρακάτω συγγέει τὸν καθαρὸν του κρυστάλλον μὲ τὰ ρεῖθρα τῆς πλατανείας, ἀφοῦ ἐπότισαν τοὺς ἵππους καὶ κατενωτίσθησαν εἰς τὸ πείσμα τοῦ ἀνυποφόρου κούσωνος, τὴν ἐπίτηδες κομισθεῖσαν στολήν, ἐκτύπησαν αὐθις τοὺς περνησιτῆρας, ἀπειθυνόμενοι πρὸς τὸ χωρίον, τέρμα τῆς περιουσίας των, κείμενον ἤδη εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων λεπτῶν. Ὁ Μεσκλᾶς εἰ καὶ περικυκλούμενος ἀπὸ ἐλαιοφύτους λοφίσκους, ἀπὸ σπείρας θαλαρῶν κερατειῶν, ἀπὸ πλατάνους περὶ τὸν κορμὸν τῶν ὁποίων ὀφιοειδῶς ἢ ἄμπελος περιπλέκεται, ὁ Μεσκλᾶς ἦτο, καὶ εἰσέτι εἶναι κωμόπολις μικρὰ καὶ πτωχὴ, κατοικουμένη ἀπὸ περίπου ὀγδοήκοντα οἰκογενείας. Ἐνταῦθα οὐδεὶς οἶκος εὐκτιστος· καλύβαι τὸ πλεῖστον μέρος πρὸς χρῆσιν φιλοπόνων ἀγροτῶν. Ἀνάλογος πρὸς τὸ ταπεινὸν τοῦ τόπου εἶναι προσέτι καὶ ἡ ἐκκλησία μὲ τὸ δεκάληχον καὶ ἀπλοῖκόν της κωδωνοστάσιον. Μόνη ἡ πηγὴ ἔξέχει εἰς κατασκευὴν· ἡ βρύσις, ἣν ἐπισκιάζει δένδρον θεόρατον, αὐτὴ, εἰς τὴν μαρμαρίνην σκάφην τῆς ὁποίας δις τῆς ἡμέρας ἔρχονται τὰ κτήνη πνευστιῶντα νὰ δροσίωσι τοὺς τριχῶδεις ῥῶθνας.

Ἡ ἄφιξις ἐνὸς αὐλάρχου καὶ Βενετοῦ εἰς Μεσκλᾶν διήγειρε σοβαρὰς ὑπονοίας. Παρὰ μικρὸν ὁ διαπεπιστευμένος ἀπεπέμπετο, πρὶν ἢ ἐπιτύχῃ νὰ ἴδῃ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀρχηγοῦ. Καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Καντανολέος ἀπεποιήθη τὸ πρῶτον νὰ στέρξῃ συνδιαλέξει

μουσικὰς· ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀπεδειλίασαν τὸν κόμητα. Μετὰ τριήμερον διαπραγματεύσειν μεταπεισθέντος τοῦ συμβουλίου, παντὸς δ' ἄλλου προσκόμματος ἀρθέντος, ἢ μὲ τὸν πρύτανιν συντυχία ὤρισθη τῇ εἰκοστῇ τετάρτῃ Ἰουνίου.

Τὸ προοιμιῶδες κατόρθωμα ἐνεποίησε χαρὰν μεγάλην εἰς τὸν αὐλάρχην, ὅστις φυσικῶς τῷ λόγῳ προσήρτα ἔκθυμον φιλοτιμίαν ἐν τῇ ἐπιτεύξει τῆς πρώτης διπλωματικῆς του ἐπιχειρήσεως. Οἶων ἀγαθῶν ἀποτελεσμάτων ἀγωγὸς θὰ καθίστατο ἡ καλὴ ἔκβασις! Ἐὰν εἰς τὸ τέρμα ἐντολῆς οὕτως ἀκανθώδους ἔδιδε δείγματα ἐξάλλου ἐπιδεξιότητος, δὲν θὰ ἐπικυροῦτο ἐν ἡ κατεῖχε θέσιν ἐφ' ὅσον ἔτι ἐκάλει ἡ ἀποταμίευσις τοῦ προορισθέντος ἑκατομμυρίου; Τῆς δὲ πρεσβευτικῆς του φήμης διαπερασάσης τὸ Ἀδριατικόν, πλὴν τῆς ταινίας ἀνωτέρου ἰππότου ἦν δὲ ἀνυπερθέτως θὰ συνήγρευεν, δὲν θὰ προσεκτᾶτο ἅμα τῇ ἐπανόδῳ ἐν Βενετία καὶ τινα ἔδραν χηρεύουσαν εἰς τὴν Σύγκλητον;

Ἐπὶ τοιούτων αἰσίων προσδοκημάτων ὁ αὐλάρχης ἐμφορῦμενος, προδιέταξε τὸ σχέδιον τῆς ἐκστρατεύσεως μὲ περίνοιαν — δέον νὰ τ' ὁμολογήσωμεν — ὑπερτέραν κατὰ πολὺ τῆς ἐμφύτου ἐπιδεκτικότητος του. Ἀφοῦ διεξῆλθεν ἅπαξ καὶ δις τὸν ἀθηναῖον ἱστορικόν, ἀφοῦ ἔμαθεν ἐκ στήθους καὶ αὐτολεξεῖ τινας τῶν οὐσιωδεστέρων ὁδηγῶν τοῦ κυρίου του, ἀφοῦ ἀνηλέκτρισε πολλάκις τὴν ὕρσιν εἰς τὴν ἔποψιν τοῦ πυξιδίου καὶ τοῦ διπλώματος προήλασεν εἰς τὴν πυμπλήρωσιν τοῦ ἔργου, προὑπονοήσας τὰς ρήσεις καὶ τὰς ἀντιρρήσεις, διευθετήσας τὰ ἀμυντήρια τοῦ προλόγου, παρασκευάσας μυριολέκτους ἀνθοδέσμας διαλεκτικὰς. Ὅτε ἀφίκετο εἰς Μεσκλᾶν ἡ προετοιμασία ἦτο ἤδη ἐντελῶς ἀπηρτισμένη. Τὰ πάντα προεμήνηον τὴν μὲν πάλιν σύντομον, τὴν δὲ νίκην εὐδρακτον καὶ ὀριστικὴν... Τίνα δυσπόρθητα χωρία ἠδύνατο ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τὴν συμπλοκὴν ὁ ἀγροῖκος καὶ ἀπειροπόλεμος ἐναντίος του; Ἄλλὰ καὶ ὀχυρῶν τινων χωρίων ὑποτεθέντων, ἐπὶ πόσον δὲ καιρὸν ἠθέλει ὁ πολέμιος ἀνθέξει εἰς τὰς μυδροβόλους μηχανὰς τῆς κειθῶς, εἰς τὸν καταβουμβισμὸν τοῦ σακκίου εἰς τὰς ἀνατρεπτικὰς ὑπονόμους τοῦ τριγώνου;

Ἡ θεὰ τοῦ χαμηλοῦ οἰκίσκου, ὅστις περιελάμβανε τὸ Πρυ-

τανεῖον, καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰσῆχθη ὁ πρεσβευτῆς, προ-
εκάλεσεν εἰς τὸ στόμα τοῦ κόμητος οἴκτου μειδίαμα. Εἷς τι-
νας τῆς νήσου περιοχᾶς τὸ κατώφυλλον τῆς εἰσόδου ἐξέχει
τοῦ δαπέδου ὧν πέντε δάκτυλα. Ὁ αὐλάρχης ἠγγόνει τὴν παγί-
δα. Σκονδάψας εἰς τὸ διαβολόξυλον, κατεπρήνησεν, ἀφείς
ἐπὶ τοῦ ποδώματος τὴν ἐπιδερμίδα τῆς παρειᾶς. Σπεύδει νὰ
ἀνεγερθῆ, ἀλλ' ἐν τῷ ἀνορθωθῆναι συγκρούει τὸν ἀντικέφαλον
πρὸς τὴν δοκὸν τῆς ταπεινῆς ὄροφῆς, καὶ δέχεται τετανικὸν
κλόνημα ἐκ τοῦ κρούσματος. Τὸ κακὸν τριτόνει. Καθήκοντα
αὐλάρχου εἰς τὸ πρυτανεῖον τοῦ Μεσολῶ ἐξεπλήρουν Κέρβερός τις
τερατόμορφος. Ὁ ἀφιλόξενος κύων, ἐξαφνισθεὶς ἀπὸ τὸν πάτα-
γον τῆς πτώσεως ἐφορμᾷ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀρθοποδῶν
ἐγκολπίζεται τὸν συνάδελφον· ἥδη δὲ παρεσκευάζετο ἐπὶ ζημίᾳ
τῆς χρυσοστολιστοῦ φορεσίας νὰ συμπληρώσῃ διὰ τῶν ὀδόν-
των τὰ εἰκόνα τῆς ὑποδοχῆς, ὅτε κατ' εὐτυχίαν ἐπέφθασεν
αὐτοπροσώπως ὁ πρύτανις εἰς βοήθειαν.

Ἐκτινάξας τὸν κοινορτὸν ἀπὸ τὴν στολήν, ὁ κόμης ἀνέλα-
βεν ἐν τῷ ἅμα τὴν διπλωματικὴν παρρησίαν, προτεθειμένος
ν' ἀπονεύμῃ εἰς τὸν ἀποστατάρχην δουρικᾶς τιμᾶς. Τὸ σχῆμα
ἐκεῖνο παρίστατο πρώτην φορὰν εἰς τὴν ὄρασίν του. Καὶ ὅ-
μως ἐνόησεν εὐθύς ὅτι ὁ συλλαμβάνων ἐκ τοῦ μετυχενίου
τὸν Κέρβερον, οὐδεὶς ἄλλος ἠδύνατο νὰ ἦνε, ἢ ὁ ἀνταγωνιστῆς
του. Τὸ πελασγικὸν ἀνάστημα, ἢ σοβαρὰ καὶ ὑπόψυχρος προ-
σαγόρευσις τὸ ἀναντίβλεπτον βλέμμα τοῦ γέροντος συνεκλόνησαν
κατὰ πρώτην ὄψιν τὴν εὐόλισθον προθυμίαν τοῦ Βενετοῦ.
Ἐπὶ τῇ συναισθήσει ὅμως τῆς ὑπεροχῆς του ἀναθαρρήσας,
— Ὅποια ἐντὸς ἀχυροκαλύβης ἔκτοπος ὑπεροψία! Τουλάχιστον
νὰ μὴ φορέσῃ μίαν οἰανδήποτε στολήν!

— Ὅρισαιτε, ἄρχοντες! εἶπε ἀμείδητος ὁ Καντανολέος, παρα-
μερίζων μὲ τὴν πτέρναν ἕνα πύελον, φράττοντα τὴν διάβα-
σιν. — Προσέχετε ὅμως εἰς τὴν κεφαλὴν. Ὁ εἰσερχόμενος ἐν τοῖς
μεγάρους μου βιάζεται νὰ προσκυνήσῃ.

— Προσκυνοῦμεν τὸν Ἀγαμέμνονα, ἀρχηγὸν Ἑλλήνων εἰς τὴν
σκηνὴν του ἀπῆντησεν ὁ πρεσβευτῆς κλίνων τὴν κεφαλὴν καὶ
σύρων τὸν δεξιὸν πόδα εἰς τὰ ὀπίσω, εἰς δείγμα ἰδιαίτερας εὐ-

λαβείας.

Μετὰ σύντομον περιγραφὴν τῶν ὀδοιπορικῶν τυχῶν του, ὁ
κόμης ἤρε τὸ σημεῖον τῆς μάχης, ἀφθεις τοῦ παρασκευασθέντος
πανηγυρικοῦ. Ὁ ἀναπειστήριος λόγος, συνεχοῦς ἀγρυπνίας φιλο-
πόνημα ἐξηγγέλθη μὲ τόσῃν στωμίλιον κοσμιότητα, προέβη
ἀνεπαισθήτως ἐξογκούμενος μὲ τόσῃν δαιδάλιον λεπτότητα καὶ
φιλοκαλίαν, ὥστε ἤθελε τὸν ἐπεκροτήσῃ καὶ αὐτὴ ἡ ἀκαδημία
τοῦ Παταίου, ἐὰν τὸν ἐγίνωσκεν. Οἶαν λέξεων, σχημάτων, ἐπι-
χε ρημάτων κρίσιν, οἶαν ἐπὶ τὸ εἰλικρινέστερον καὶ ἀφελέστερον
θαυμασίαν ἐπιτήδευσιν κατέβαλεν ὁ ρήτωρ εἰς τὸ ὁμολογῆσαι
τὴν ἀγχνίαν, ἐγκωμιάσαι τὴν εὐσέβειαν, δοξολογῆσαι τὸ χρι-
στὸν ὄνομα καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ ἀρχοντοχωροῦτου, ὃν ἐπὶ τὸ ἀλει-
πτικότερον ἐπεκάλεσε Πατρικίον! Μὲ πόσῃν δὲ ἔπειτα ἀνυπόκρι-
τον σεμνοπρέπειαν ἐξεδήλωσε λύπην, ὅτι νοῦς οὕτως ὑπερφυῆς
ἀγόνως κατηνάσκειτο ἐντὸς στενῆς, ἀνηλίου, πνιγηρᾶς περιφε-
ρείας! Τάχα οἰοσθήποτε βασιλεὺς τῆς γῆς, πρόθυμος εἰς τὴν ἀνα-
μόρφωσιν τοῦ λαοῦ του, τάχα ὁ Δούξ Κρήτης, ὁ ἀδίκως ὑπ' ἀσεβῶν
Προβεδούρων συκοφαντούμενος, ὁ θεάρεστος γέρον αὐτός, εἰς
τοὺς κόλπους τοῦ ὁποίου ἐσκήνωσεν ἀπὸ τῆς ἁγίας Τραπέζης ἀνα-
περωθέν τὸ πάντιμον σῶμα τοῦ σωτήρος, τάχα δὲν θὰ ἐνό-
μιζον ἑαυτοὺς εὐδαίμονας, προσλαμβάνοντες ἄνδρα, κεκτημένον
τοσαῦτα πλεονεκτήματα ὅσος ἦν ὁ Γεώργιος Καντανολέος; Ἀντὶ
τῆς ὁδοῦ ἦν οὗτος ὄμασι τυφλοῖς ἐβάδιζεν ὀπαδεύων τοὺς ἐχ-
θροὺς τῆς Κρήτης καὶ τῆς Βενετίας, δὲν θὰ ἦτο μυριάκις ἐντιμώ-
τερον τὸ νὰ ὠφελιμοποιήσῃ ὑπὲρ πατρίδος τὰ προτερήματα τῆς
μεγαλονοίας του, μεταπορευόμενος εἰς τὴν βεβαιότεραν ἐδὸν τῆς
νομιμότητος; Τί ἐξήτει; Τίνας ὄρους ἀπῆτει; τίνας ἐγγυήσεις
ἤθελε; τίνας ριζικὰς ὑπὲρ Γραικῶν μεταρρυθμίσεις ἐπεκαλεῖτο,
ὅπως κατὰ τὴν ἀνάπλασιν τοῦ βασιλείου τείνῃ χεῖρα ἀρωγὸν καὶ
συνεπίκουρον πρὸς τὸν ὑψηλότατον Ἀρμοστήν; Ἡ φιλευθέρω-
καὶ φιλάνθρωπος Δημοκρατία πρόθυμος ἦτο εἰς οἰανδήποτε
συγκατάβασιν. Μήπως προαπῆτει τὴν ἀμνησίαν ὄλων ἀνέξαιρέ-
τως τῶν ἀνταρτῶν; Ἀξιότιμος ἢ ἐπιθυμία του, ἀλλὰ μακρόθυ-
μον ὠσαύτως ἠνέφωε τὴν καρδίαν καὶ ὁ Ἀρμοστής. — Ὅταν δὲ τὰ
δύο τέκνα του ἤθελον ὑπὸ στολήν λοχαγοῦ κατάσχηθῆσιν ὑπασπι-

στῶν τοῦ Δουκός, δὲν θὰ ἐχάνετο ἐν τοῖς κυβερνητικοῖς διατυπε-
βουλίοις ἢ τοῦ γραμματοῦ στοιχείου ὑπερκράτησις; — Ἡ δὲ ἀρχιγρα-
ματεία; ἢ χηρεύουσα ἀρχιγραμματεία! Ὅποιον κτήμα ἐπιζηλότα-
τον διὰ τὴν Κρήτην, ἐὰν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ σεβαστοτέρου τῶν
πολιτῶν τῆς — προσεφέρετο τὸ κτήμα αὐτὸ συνδεδυασμένον μὲ τὴν
βενετικὴν εὐγένειαν, ἢ καὶ μὲ τὸν τίτλον κόμητος ἐπηρτυμένον...!

Καθ' ὅσον ὁ λόγος ἀνεπτύσσετο, ἢ ὄψις τοῦ πρυτάνεως ἐφαι-
δρύνετο. Ἀσυνήθης τις λάμπρις ἰλαρότητος ἠκτινοβόλει ἐξ ὄλου
τοῦ σχήματός του. Ἡθελε τις νομίσει ὅτι ἡ νεότης τοῦ γέροντος
ἀνεκαινίζετο.

— Ψυλλογογεῖς, εὐγενέστατε, παραπολὺ εἶπε μὲ πρόσχαρι
μειδίαια. Εἶσαι ὁ πρῶτος τῶν Βενετῶν μὲ τὸν ὅποιον ἔχω τὴν
τιμὴν νὰ συννευρεθῶ κατὰ μόνας.... Φαντάσου λοιπόν, πόσον
σκιρρῶδες θὰ εἶναι τὸ δέρμα μου! Μόλον τοῦτο διακρίνω τὸν
ἐξηυγενισμὸν καὶ φιλοφρονοῦμαι τὸν εὐσυνείδητον.... Εὐῆγε! Σὲ
συγχαίρω ἐξ ὅλης ψυχῆς. Πόσον ὀλιγώτερον δυστυχῆς θὰ ἦτο ὁ
τόπος μου, ἂν ἄπαντες οἱ ὁμογενεῖς σου ἦσαν φιλόκρητες, οἷος
σὺ δοκεῖς.....! Ἀλλά, παρακαλῶ..... λέγεις χηρεύουσαν τὴν
ἀρχιγραμματείαν..... μὴ ὁ Σερ Μέμος ἀπεβίωσε;

— Σιγά, διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τῆς Παναγίας, σιγά! ἄπαντᾶ
ταπεινῶν τὴν φωνὴν ὁ πρεσβευτής. Θὰ διαπιστευθῶ ἐν ἀπόρ-
ρητον εἰς τὴν τιμότητα σου.

— Λάλει ἀφόβως. Ἐδὼ αὐτῆ Σιγῆς δὲν ἀκροάζονται.

— Κρίσιν μεγάλην συνεπιφέρει ὁ πόλεμος εἰς τὰ τῆς Κρήτης
γενικὴ ἀνακαίνισις ἐπίκειται. Ἡ βασιλεία τοῦ Μέμου ψυχομαεῖ.
Δὲν εἶναι αὐτός, ὅστις ἐματαίωσε μέχρι τοῦδε τοὺς χρηστοὺς σκο-
ποὺς καὶ τῆς Βενετίας καὶ τοῦ Δουκός, ὅστις δυσεφήμισεν εἰς
τὴν Ἀνατολὴν τὸ πολίτευμα τῆς Δημοκρατίας, ὅστις ἐφθει-
ρε τὰ ἥθη τῆς ἐν Μεγαλοκάστρῳ νεολαίας; Αἶ, τὰ διαβο-
λικά του τεχνάσματα ἀνεκαλφθησαν' δεσποτῆριον τὸν περιμένει
Ἐλευθερία, εὐτυχία, ἀναμόρφωσις Κρήτης ἐξ αὐτῆς τῆς χη-
ρευούσης θέσεως ἀρτῶνται..... Κύριε Καντανολέε, στάδιον κρᾶ-
τους καὶ δόξης ἀνοίγεται ἐνώπιόν σου. Μὴ ἀδικήσης τὸν τόπον σου.
Δράξε τὴν τύχην ἀπὸ τὰ πτερά...! Ὡχ, ἂν ἤξευρες πόσον

Bello é l' ir mostro a dito; e udir: gli é questi (1)

Ὡχ, ἂν ἐδοκίμαζες, πῶς ἐμπαραδεισοῦται ἡ ζωὴ σου ἐξανοί-
γων ἐκ περιωπῆς ἀνωτάτης τοὺς ἐφαιμίλους σου μυρμηκιῶντας
ὡς ἔντομα μικροσκοπικά, βλέπων μικροὺς μεγάλους καθ' ὁδὸν
μὲ τὸ καπέλλον εἰς τὸ χέρι, ἀκούων μπάμ, μποῦμ, μπᾶμ εἰς ἔ-
καστον φθάσιμον ἢ μίσευμά σου, διαθέτων μὲ μίαν μονοκον-
δυλίαν σου ἀριστεία, ταμεία, σιτηρέσια, εἰς μὲν τὸ πρόγευμα
νοστιμιευόμενος τὴν δαφνομύριστον πέρδικα τῆς Ἰδης, εἰς δὲ τὸ
γεῦμά σου ποτίζων μὲ τὸν ζωηρότερον Μεθ' ἡμαρῶν τὸ πρωτογέν-
νητον τοῦ Μελέχα προβυζαστόν! Δοκίμασε, εὐλογημένε, ξεροα-
θύμησε μίαν στιγμὴν τοιαύτην ἐπίγειον μακαριότητα, καὶ ἐὰν
πλένῃ ἔως τέλους ζωῆς λησιμονήσης τὸ ἐντρούφημα τῆς στιγμῆς
αὐτῆς, ὁ Ἀβογάδρος, παραιτούμενος τοὺς τίτλους του, ὑπόσχεται
λόγῳ τιμῆς ν' αὐλήσῃ ὡς βουκόλος σου τὴν φλογέραν!

Εἰς τὴν παρακέλευσιν ταύτην ὁ ρήτωρ θὰ κατέτριψε βέβαια
καὶ καιρὸν καὶ λόγους πολλῶ πλείους τῶν ἐνταῦθα ἀναφερομένων.
Δέον δὲ νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ τροπὴ τῆς διαπραγματεύσεως
ἐψυχαγωγεῖ μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον τὸν Ραιτούρην, ἐπειδὴ καίπερ ἄ-
κροώμενος ἐν σιγῇ, οὐδόλως ὑπέκρυπτεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ
σχήματος τὴν αὐξοῦσαν συνευαρέστησιν.

Ὁ κόμης περιέμεινε τὴν ἀπάντησιν ἐναγωνίως.

— Λοιπόν; ἠρώτησεν, ἀδημονῶν ἐπὶ τῇ παρατεινομένη σιγῇ
τοῦ πρυτάνεως.

— Δὲν εἶσαι καὶ κόντες, νομίζω, εὐγενέστατε; ἀντηρώτησεν
αὐτὸς μετὰ τινα σκέψιν σιωπηρᾶν.

— Titolo che porta — fame, bon per scartozzar sa-
lame (2).

Ἀπεκρίθη χαριεντισθεῖς ὁ Βενετός.

— Αἶ, ἡ εὐγένεια διαφαίνεται καὶ εἰς τοὺς ὄνυχας... Δὲν ἤκουσα

(1) Ἡδονικὸν εἶναι τὸ νὰ περιέρχεσαι δακτυλοδεικτούμενος καὶ ν'
ἀκούης πανταχόθεν Νάτος! Νάτος!

(2) Τίτλος ἀριστοκρατικὸς μὴ προμηθεύων ψωμί, καλὸς διὰ νὰ πε-
ριτυλίσσωνται λουζάνικα.

ποτέ μου στόμα θελκτήριο καὶ πειστικόν, ὡς τὸ ἰδικόν σου. Ἡ ὁμιλία σου, κόντε εἶναι ἀντικλείδιον ἢ ὀχυροτέρα καρδία βιάζεται νὰ ὑπενδῶσῃ. Μὲ συγκινοῦν πρὸ πάντων αἱ εὐνοϊκαὶ προαιρέσεις τοῦ καλοῦ Δουκός. Ἡθελα πολλὰ νὰ εἶπω.... Ἄλλὰ διστάζω...

— Μὴ φοβοῦ! γίνομαι ἐγὼ αὐτὸς διερμηνεὺς τῶν αἰσθημάτων σου παρὰ τῷ Δουκί.

— Εὐχαριστῶ.... ἄλλο τι διανοοῦμαι....

— Andiamo! Ἐξήγησε τὴν ιδέαν σου μὲ θάρρος... Ὁ δραγομάνος εἶνε καὶ παρὼν ἅμα καὶ ἄπών.

— Πῶς θέλεις, κύριε, κόντε—λέγει ὁ γέρον, διαλύων τέλος τὴν ἀμφιρέπειαν—πῶς θέλεις νὰ καθέξωμεν θέσεις γραμματέων ἢ ἀρχιγραμματέων ἡμεῖς ἀπαίδευτοι χωριανοὶ, εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ὁποίων ἐκφεύγουν καὶ αὐτὰ τὰ ἀπλουστάτα; Τὸ διφθέρι τῆς ἐπιτροπῆς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καλὰ ἄλλὰ τὸ Κατάστιχον τὸ Μαῦρον τοῦ Σὲρ Μέμου, ὦ, τοῦτο θὰ ἦτο ἀδύνατον.

— Μετριοφρονεῖς fuor di proposito, ὑπέλαβεν ὁ κόμης, ἀναμνησθεὶς τῶν Χαπτείων τοῦ διδασκάλου. Δὲν σὲ ἀνηγό; ρευσαν οἱ ἀντάρτα.... δηλαδὴ οἱ ὁμογενεῖς σου..... πρύτανιν, Ἐπειτα δὰ θὰ ἔχῃς βοηθοὺς, συμβοηθοὺς, ὑποβοηθοὺς.. Ἐμπρὸς avanti! Ἀπόθες τοὺς ἐνδοιασμοὺς, γέρων ἄνωθεν προωρισμένε καὶ ἀποβλέπων μεγαλοψύχως εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ τόπου σου, ἔλα νὰ διαπραγματευθῶμεν καὶ θετικώτερα τὸ πρᾶγμα!

— Μαντεύεις τοὺς συλλογισμοὺς μου..... εὐγε πάλιν εὐγενέστατε! Ναί, ναί, εἰς τὰ θετικώτερα. Κ' ἐγὼ ὡσαύτως προτιμῶ κ' ἐγὼ τὰ θετικά..... ἐξεφώνησεν ὁ Ραιτούρης, ἀποβάλλων ἀναφανδὸν καὶ διὰ μιᾶς τὸ φορτίον τῶν δισταγμῶν ὅπερ τὸν ἐπεβάρυνεν ἕως τῆς στιγμῆς ἐκείνης.

— Τώρα μόνον ἀναγνωρίζω τὸν ἀνοικτομάτην Καντανολέον! ἀνέκραξεν ὁ αὐλόρχης κροτήσας τὰς πολάμας. Ἡ χρυσαφίπετρα δοκιμάζει τὸν χρυσόν, ἢ θετικότης δοκιμάζει τὸν ἄνδρα.... δὲν εἶναι ἔτσι;

— Ἄκουσε, φίλε μου..... καθαρὰ τὰ λόγια. Τὸ σκοπούμενον τῆς ἀποστολῆς σου φαίνεται μοι καὶ ἔντιμον ἅμα καὶ ἀξιόσκεπτον. Ἄλλὰ τὶ τὰ θέλεις, αἱ προτάσεις σου, τοῦλάχιστον ὡς

διετυπώθησαν ἕως τώρα εἶναι ὅλως ἀπαράδεκτοι. Νέος ἔτι εἴμην ποιητῆς κ' ἐγώ. Τότε εὐηρεστούμην μετρῶν στίχους· γερόντιον τώρα δὲν ἀρέσκομαι παρὰ μετρῶν..... ἐννοεῖς τί. Σήμερον, κόντε μου, στέργω κατὰ προτίμησιν τὰ ταχύτερα, τὰ βεβαιότερα, τὰ ψηλαφητώτερα. Κάλλιον πέντε καὶ σὺ χέρι, παρὰ δέκα καὶ καρτέρι..... ἔχεις ἄλλας τινὰς προτάσεις μᾶλλον ἀναλόγους πρὸς τὴν γηροντικὴν μου προαίρεσιν; Μὴ χρονοτριβῆς εἰς ρητορείας περιττὰς. Τὰ λόγια πᾶν στ' ἀνάθεμα καὶ τὸ λογάρι μένει.

— Π—pesce morde (τ' ὀψάρι δάκνει) ὑπεψιθύρησε ἐπιδειξίως ὁ κόμης πρὸς τὸν διερμηνέα.

— Bessi, bessi! La lassa star le chichahiare, e la gheproponai bessi! ἀπεκρίθη χαμηλότερα ὁ διερμηνεὺς. (1)

Συμφώνως πρὸς τὰς ὀδηγίας του, ὁ κόμης ὄφειλε ν' ἀρυσθῆ τὰ προκαταρκτικὰ δελεάσματα ἐκ τοῦ πρώτου τῶν τριῶν Φ τοῦ τριγώνου, δηλαδὴ ἐκ τοῦ Φι σου νίου. Ἄλλὰ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, ἢ εὐκαιρίαν τῆς μεταπειράσεως ἀνέκυπτεν ἐξ αὐτομάτου. Δὲν θὰ ἦτο βλακειὰς ἔργον ἢ ἀναβολή; ὁ πρεσβευτῆς ἐρμόδιον ἔκρινε νὰ δοκιμάσῃ καὶ τοῦ δευτέρου ὄπλου τὴν ἐνέργειαν. Ἡδη δὲ ἠτοιμάζετο νὰ προσάψῃ τὴν θρυαλλίδα καὶ εἰς τὸ τηλεβολοστάσιον αὐτό, δτε ἀνεπινοήτως παρεμποδίζετο. Ἀνοιχθείσης τῆς θύρας, εἰσήρχετο γραία τις, ἐπὶ δίσκον κομίζουσα τὸ πρόγευμα. Ἐν κασσιτέρινον πινάκιον (σταγγῶνι) πλήρες ἐλαιῶν, εἰς φαιὸς ἄρτος, μέλι, καὶ σταμνίσκος ὕδατος, ἰδοὺ τὸ ἀπονήστισμα τοῦ πρυτάνεως.

— Ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον εἰς μνήμην τῆς κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου! ἐτώθασεν ὁ Ἀβογάδρος ἀναμυχθισθεὶς.

— Ὅχι δὰ τὸ καθημερινὸν μου πρόγευμα! Συμπαθήσατε τὴν πτωχίαν μας, εὐγενέστατοι! Ἡ πτωχία ὑπήρξε πάντοτε τὸ προσφάγιον μας.

— Καὶ κρασί; Δὲν εὐφραίνεις τὴν καρδίαν ὡς ὁ προφήτης;

— Ποτέ, ποτέ, ποτέ, παρὰ μόνον εἰς τὴν θεῖαν μετάλειπν!

(1) Γαζέτας, γαζέτας! Ἄφετε πλέον τὴν πολυλογίαν καὶ κωδωνίσσατε τὰ χεῖματα.

ἀπεκρίθη ὁ Ρετούρης, δεκάκις τὸ χρονικὸν ἐπίρρημα ἐπαναλαμβάνων. Ἄμα δὲ πληρώσας τὴν συνήθη προσευχὴν διὰ τοῦ Δι' εὐχῶν τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν,

— Καταδέχθητε! ἀνεφώνησε, προσάγων τὴν λοπάδα πρὸς τοὺς δυτικούς. Ἐλαῖα Θερίσου καλῆς ποιότητος... Ἄν ἀγαπάτε καὶ λαδόξυδον... Παγῶνα, θεία Παγῶνα, κρασί διὰ τοὺς εὐγενεῖς!

Ἐλαῖας ἐν ὄξει! Οἶνον πρωί, πρωί! Σώσον, Κύριε, τὸν λαόν σου καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου! Οἶα προσφορὰ χυδαιοτάτη εἰς γεῦσιν καὶ εἰς στόμαχον μωσχαναθρεμένου τελετάρχου!

Ὁ πρεσβευτὴς ἀπεδυσπέτησεν ἐσκανδαλισμένος.

— Ἡ ἐνέργεια τοῦ δευτέρου Φ, ἐσυλλογίσθη καθ' ἑαυτὸν εἶνε ἤδη ἐξησφαλισμένη· ἀλλὰ, per l'anima mia, ἐπὶ τοῦ χοιροδιαίτου διπλωμάτου τούτου τῆς ἀνταρσίας τὸ τρίτον Φ. (φαγοπότι) δὲν θὰ παρῆγε τὴν παραμικρὰν λαβὴν.

Ἀπροσεκτῆσας εἰς τὴν πρὸς τὰς ἐλαίας ἀπέχθειαν τῶν Βενετῶν, ὁ πρύτανις ἐπανέλαβε δις, τρις, πολλὰκις τὴν πρόσκλησιν μὲ πεισματωδεστέραν ἐκαστοτε ἐπιμονήν. — Νὰ καταδεχθῆ, ἢ μή; Τοῦτο κατέστη πρὸς τὸν κόμητα σπουδαῖον ζήτημα. — Τί γὰρ γίνῃ; Εἶπεν ὁ κύριος τῷ μαθητῇ, ὅτι τὸ Ὅχι τόπον εἰς τὴν ὀρθὴν διπλωματίαν δὲν κατέχει. Λοιπὸν ἐδέετο ὑπομονή. Ἴνα μὴ τὸ σκάφος τῶν διαπραγματεύσεων ναυαγήσῃ εἰς τὰ ἀνάβυθα τοῦ Ὅχι, ὁ ἀβροδιαίτος κατένευσεν ἄκων γὰρ συναριστήσῃ μὲ τὸ καλογηρικὸν ἐκεῖνο τράγημα, εἰ καὶ ἐκ βάθους ἐντέρων ἀποστρεφόμενος αὐτό.

Ἄλλ' εὐκόλως ἔντερα αὐλάρχου δὲν μεταπίθονται. Τετράκις ὁ ἄθλιος ἠσθάνθη παρὰ τὸν λάουγγα προαγῶνα ἐμετοῦ τετράκις ἐπειράθη γὰρ ἀνορθωθῆ, καὶ πάλιν μετημελήθη. Εἰς τὸν τελευταῖον κόκκον ἐκβαλὼν τὸ μανδήλιον, καὶ ἀπομάξας τὸν ψυχρὸν ἰδρώτα ἀπὸ τοῦ προσώπου,

— Ὁ διπλωματία! ὦ πολιτικὴ! ὠλόλυξεν ἐνδομυχεῖ. Inquali porcarie, εἰς τίνας μίνθους μᾶς καταδικάζετε γὰρ κώνωμεν τὴν μύτην κατάρια!

Κατὰ τὰ συμπεφωνημένα, ἢ διακοπεῖσα συνδιάλεξις ἀναστ-

νήφθη ἐπὶ ἐδάφους θεικωτέρου ἢ τὸ πρὶν, τουτέστι σίντομος τὴν διαλεκτικὴν, ἄμοιρος πλέον ρητορικῶν περιδρόμων, ἀκαλλώπιστος, ἀσκεπὴς ὅσον ἢ πρὸ τῆς ἁμαρτίας πρωτόπλαστος. Ἐμψυχωθεῖς ὁ κόμης ὑπὸ τῆς παρουσίας « Κάλλιον πέντε καὶ στὸ χέρι, παρὰ δέκα καὶ καρτέρει, » ἄλλως δὲ πεποιθὼς εἰς τὴν ἀκαταμάχητον λογικὴν τῶν φλωρίων, ἄφοβος καὶ ἐπιζάφελος ἐπελήφθη τοῦ δευτέρου Φ, ἅμα ἐπιβεβαιωθεὶς ἐκ δευτέρου, ὅτι οὐδὲν οὕς ἄλλότριον ἤθελεν ἐνωτίσει τοὺς ὄρους τῆς προκειμένης παραδόσεως.

— Πρὸς ἄνδρα νουνεχῆ σύντομα λόγια, ἐκφωνεῖ βενεστί, προουμιαζόμενος. Θιασῶται τῆς θεικότητος ὄντες ἀμφοτέρου προκρίνομεν ὡσαύτως ἀντὶ τοῦ καπνοῦ τὸ ὄψητόν. Πρόδηλον, ὅτι ἐνενηνῆτα ὀκτὼ κριάρια καὶ οἱ δύο ἡμεῖς δὲν συγκροτοῦμεν μίαν ἑκατοστὴν κτηνῶν..., Ἄλλὰ ὄψητόν μὲ τὸ προσωπεῖον ἐπὶ τοῦ στόματος δὲν μασᾶται..... Θέλεις ν' ἀπογυμνώσωμεν τὸ πρόσωπον;

— Κάτω τῆς συκῆς τὰ φύλλα! ἀποκρίνεται ὁ Ραιτούρης πρὸ θυμος.

— Λοιπὸν, corte le azze! εἴπες πέντε καὶ στὸ χέρι;

— Παρὰ δέκα καὶ καρτέρι.

— Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! ὑπολαμβάνει ὁ αὐλάρχος ἐκσύρων τοῦ θύλακος πέντε συνεστραμμένας περγαμηνάς. Ἴδου τὸ πρῶτον, ἰδου τὸ δεύτερον, ἰδου τὸ τρίτον, ἰδου τὸ τέταρτον, ἰδου τὸ πέμπτον! Πέντε τιμάρια κείμενα ἐν τοῖς νομοῖς Χάνδακος καὶ Χανίων, τιμάρια fioretton, ἀποδίδοντα ὡς πεντακόσια δυνάτα τὸ καθὲν, ἀπηλλαγμένα παντὸς τέλους, πάσης στρατιωτικῆς συνεισφορᾶς.....! Ψαῖσε ψαῖσε μὲ τὰ δάκτυλα! ἔχει τ' ἄρνι παχεῖς νεφρούς; Αἶ, πῶς σοῦ φαίνεται;

— Ἐμπρός! ἀποκρίνεται ὁ Ραιτούρης.

— (Ἐμπρός!! Corpo de Bacco! Ἄδης παμφάγος! ὁ αὐλάρχος συλλογίζεται. Ἄνυσῶν δ' αὖθις τὴν φωνήν,) Ἄ, ἄ, ..., che bestia! προσεπιλέγει... ἔχεις δίκαιον τὸ ἐξέχανα. Ἐπιθυμεῖς γὰρ μὴ μείνουν ἀφιλοδόγητοι καὶ αἱ καλαὶ προαιρέσεις τῶν τεσσάρων σου συναδέλφων. Benissimo. Εἰς τὴν ὀφειλουμένην ἀμοιβὴν

αὐτὴν στέργων μετὰ χαρᾶς καὶ ἐγώ, θέλω σοι ἐγχειρίσει τὰς γαζέτας, ἵνα σὺ αὐτὸς διαμοιράσῃς τὸ ποσὸν πνευματικῶ τῷ τρόπῳ καὶ κατ' ἀρέσκειαν.

Λέγων δὲ ταῦτα, ἐξάγει τὸ δουρικὸν βαλάντιον ἐκ τοῦ ὀδοιπορικοῦ του σάκκου μὲ δακτύλους μεθύοντος ὑπὸ σπείσεως, ὑπὸ χαρᾶς, ὑπὸ συγκινήσεως καὶ τὸ καθίζει ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ τραπέζιου μὲ τόσῃν θρασύτητι ὥστε ὁ ἐνοικῶν Θεὸς πληττόμενος βαρέως ἐκπέμπει στεναγμὸν σπαραξηκάρδιον ἀπὸ τὸ ἁγιαστήριον. Ἐπαρσις καὶ κομπασμὸς κατακτητοῦ ἀποπνέουν ἐξ ὄλων τῶν μελῶν τοῦ κόμμητος. Τὸ βλέμμα του, γλωχίνας ἀσπίδος ἐκτοξευῶν ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀρχοντοχωρίτου κτώμενον αὐδὴν καὶ γλῶσσαν παράξενον φαίνεται ὑποφονοῦν· Θέλεις ἀκόμη; Λέγει! Ἄνεπαφος ἔτι ὑπολείπεται ἡ ἐφεδρία μου!

— Φρόνημα! Μὴ κτυπᾶς τὸ σακί! παραγγέλλει χαμηλῇ τῇ φωνῇ ὁ πειραζόμενος..... Πόσα εἶν' αὐτοῦ;

— Θὰ βαρυνθῆς νὰ τὰ μετρήσῃς.....δεκάκις ἑκατὸν, καὶ ἄλλα τόσα. Δισχίλια χρυσὰ τσεκίνια.

— Μήπως εἶναι ἀπωνυχισμένα ἀπὸ τοὺς ἐβραίους τοῦ Μεγαλοκάστρου;

— Τὰ παραδίδω μὲ τὸ ζύγι σωστὰ σωστὰ καὶ fior le corio.

— Καὶ ἂν ἦσαν κίβδηλα;

— Ὡ! Τοιαῦτ ἀλόγια μεταξὺ τιμίων ἀνδρῶν! χρυσάφι τῆς Τσέκας εὐηχὸν καὶ περιλαμπέστατον!

— Ὡρα καλῇ! εὐχεται σιγαλὰ ὁ Ραιτούρης. Δέχομαι τὰ πέντε τιμάρια καὶ τὰ δισχίλια τσεκίνια ἄλλ' ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν σου, πρὸς δὲ καὶ μὲ τινα ἐπιφύλαξιν.

— Τὸ χέρι σου φωστήρ τῆς Κρήτης! τὸ ἔντιμον σου χέρι! βοᾷ ὁ νικητὴς ἔξω φρενῶν ἀπὸ χαρᾶς.....!

— Θὰ μᾶς ἀκούσουν κόντε! διὰ τὸν θεόν, χαμήλωνε τὴν φωνὴν καὶ φρόνιμα!

— Τὸ χέρι σου, κύρ Γιώργη! Λόγον τιμῆς..... συνθήκη τεῖμα ἐνή.....!

— Λόγον τιμῆς! Ἐπικαλεῖσαι τὸ κύρος τῆς τιμῆς! Λοιπὸν τὰ προσωπεῖα πάλιν! Ὡ, κόντε, χωρατεύεις! Μεταξὺ ἀγοραστοῦ καὶ

ἀγοραζομένου, ποῦ χέρι, ποῦ λόγος, ποῦ τιμὴ;

— Καὶ δὲν ἐπισφραγίζει τὰς συνθήκας ἡ τιμὴ τῶν συβαλλομένων....;

— Πωλητὴς ἀπαιτῶν ἀπὸ πωλημένον λόγον καὶ ἱπποτικὴν τιμὴν! Ἄλλὰ πωλημένος ἄνθρωπος τί εἶνε εἰμὴ δεσμὸς τομαρίου διὰ τσαρούγια; Γέλα με νὰ σὲ γελῶ, νὰ περῶμεν τὸν καιρό..... ἔχει δ' ἀλόγοντ' ἄλογον, ἔχει θεὸν κι' ὁ λύκος;

Ἡ γρυφώδης ἔνοια τῶν λόγων τούτων ἐξεπτόησεν ὀπωσοῦν τὸν κόμητα.

— Κύριε Ραιτούρη! εἶπεν ἀνακλονόμενος. Ἄπ' Ἀνατολῶν ἕως δυσμῶν, ἀπὸ Ὀμήρου ἕως τὴν σήμερον τὸ ἔνδοξόν σου ἔθνος διέπρεψεν ἐπὶ ἀξιοπιστία, ἐπὶ ἀληθορκία, ἐπὶ ἀμεταθέτω εἰς τὰς ὑποσχέσεις ἐπιμονῇ. Ποιηταί, λογογράφοι, καὶ ἀπόστολοι Ἕλληνές τε καὶ Ῥωμαῖοι, ἀρχαῖοι τε καὶ νεώτεροι, ὅλοι ὁμοφῶνως—προτείνοντος τοῦ Θεουκιδίδου—ἄδουσι τὴν ἀποστροφὴν σας εἰς τὴν παραβίασιν τοῦ λόγου. Εἶπεσθε ὅτι δέχεσθε τὰ τιμάρια καὶ τὰ φλωρία. Δὲν πιστεύω δ' ἡ βιογραφία σου νὰ παραστήσῃ ἐξαίρεσιν εἰς τὴν ἱστορίαν.

— Ἦσυχασε κόντε. Ἡ προσδοκία σου θὰ πληρωθῇ κατὰ τὰ ἐπαινούμενα ἔθνη τῶν προγόνων μου. Πλὴν λάβε καὶ ὑπομονήν. Ὅποιος ἀγαπᾷ τὴν γλύκα, ἓνα ἓνα τρώει τὰ σῦκα. Ναι μὲν ἐδέχθηκα, ἀλλὰ μὲ κάποιαν ἐπιφύλαξιν. Ἄλλως τε δέ, σὺ δὲν εἶσαι, ἢ ἀπλοῦς ἐντεταλμένος. Πῶς δύναμαι νὰ συνάψω συνθήκην μὲ σέ; Ἡ ἐντολή σου στρέφεται περὶ τὴν διαπραγμάτευσι, δὲν ἐκτείνεται ἕως κυρώσεως. Δέον λοιπὸν νὰ κλείσω τοὺς λογαριασμοὺς μὲ αὐτὸν κατ' εὐθείαν τὸν ἐντολέα σου. Θέλω καὶ ἐγὼ νὰ ἔχω αὐτόγραφον εἰς τὰς χεῖρας μου τὴν συναίνεσίν του.

Στραφεὶς πρὸς τὸν διερμηνεά τοῦ Δουκός,

— Κύρ Δραγουμάνε—εἶπε δακτυλοδεικτῆσας τὸ μελανοδοχεῖον—ἔπαρε τὸ κονδύλι! ἐὰν γνωρίζῃς τὰ καθήκοντά σου, νοεῖς, ὅτι ὁ ὑπαγορευτὴς ἀπαιτεῖ ἀκριβείαν καὶ ἐμπιστοσύνην.

Γράφε!

Ἐκ τοῦ ἀπροόπτου συνοφρωώματος, ὅπερ ἐπεχρωμάτισε τὴν πρόσκλησιν, ὁ διερμηνεὺς ἐννόησεν ὅτι ἡ διαταγὴ δὲν ἐπέτρεπε διατάγιόν. Λαβὼν οὖν τὸν κάλαμον, ἠκολούθησε τὴν ὑπαγό-

ρυσιν τοῦ ἀρχηγού, ὡς ὠδέ πως·

«Ἐπὶ τὸν Μεσκλάν, 24 Ἰουνίου ἔτος 1570 τῆς Θ. Ε.

Ἐκλαμπρότατε κύρ Πασχάλη Σιγώνη»,

— Ζητῶ συγγνώμην· ὁ τίτλος του εἶναι Ἐψηλότατος παρατηρεῖ ὁ ἀυλάρχης, διακόπτων τὴν ἔναρξιν τῆς ὑπαγορεύσεως.

— Ἀυλάρχης Δουκός, ἀγνοῶν τὴν τοπογραφίαν τοῦ βασιλείου! Ἄγνοεῖς ὅτι ὁ Μεσκλᾶς κεῖται ἑξακοσίους τριάκοντα πῆγεις ὑπεράνω τοῦ παραλίου Χάνδακος; — Ἐμπρὸς Δραγομάνε!

«Δέχομαι ἀσμένως τὰ πέντε τιμάρια, καὶ τὰ δισχίλια χρυσᾶ φλωρία, τὰ ὅποια εὐαρεστεῖσαι νὰ μοῦ προσφέρῃς διὰ τοῦ παρόντος ἀυλάρχου καὶ γραμματικοῦ σου εἰς ἀμοιβὴν τῆς ἀπομοσίας μου. Πρὸς τὰ περιεχόμενα ἔθνη τῶν προπατόρων μου συμμορφούμενος καὶ ἐγώ, ἤγουν ἀντιπίστεως καὶ πατρίδος προτιμῶν τὸ χρυσιὸν στέργω νὰ κατατασιγᾶσω τὸ συνειδὸς νὰ ἐξωμῶσω ὄρκους, νὰ προδῶσω φίλους καὶ ὁμογενεῖς, νὰ ὑποταχθῶ ἀνεπιφυλάκτως εἰς ὅλα σου τὰ θελήματα.....»

Ἐπὶ τῇ περιόδῳ ταύτῃ, ὁ πρεσβευτὴς δὲν δύναται νὰ ἀναστειλῇ τὴν ἔκκρηξιν τῆς ἀγαλλιᾶσεως, τὴν παραφορὰν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Συγκινημένος ἕως δακρύων, καταληφθεὶς ὑπὸ ἑξάλλοτινός κράσεως θαυμασμοῦ ὑπολήψεως, αἰδέσεως ῥίπτεται ἐξ ἀπροόπτου εἰς τοὺς κόλπους τοῦ προδότου, καὶ ἐξ ἀπροόπτου πάλιν ἀρπάζων τὴν τούτου δεξιὰν προσκολᾶ μὲ θρησκευτικὴν συγκίνησιν τὸ μετακάρπιον εἰς τὰ χεῖλη του. Ἐπειτα σύρων ἐκ τοῦ θύλακος τῆς στολῆς τὴν πυξίδα τοῦ ἀντιβασιλέως, καὶ ἐξάγων ἐρυθροταίνιωτόν τι παράσημον χρυσοῦν, διὰ τῆς προσηρητημένης πόρτης ἐγκαθηλῶναι αὐτὸ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ ἐπὶ στήθους τοῦ ἀρησιπίστου.

— Ἐν ὀνόματι τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐκφωνεῖ μὲ ἡγεμονικὴν σεμνοπρέπειαν, βουλῇ τοῦ Γαληνοτάτου Δουκὸς Βενετίας προθυμία τοῦ ἀντιβασιλέως Κρήτης, παράλαβε, Γεώργιε Καντανολέε τὸν σταυρὸν τῆς τιμῆς, εἰς ἀντιμισθίαν τῆς ἀκεραίου διαγωγῆς σου, εἰς ἀνταπόδοσιν τῆς ἐμπιστοσύνης σου! Εἶθε τὰ τέκνα σου, καὶ τὰ τέκνα τῶν τέκνων σου βαδίσωσιν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ πατρός! Εἶθε διὰ τῆς αὐτῆς ἀφοσιώσεως στερεώσωσιν εἰς αἰῶνα τὸν ἀπαντα τὴν εὐήμεριαν τῆς πατρίδος!

— Ζήτω ὁ ἅγιος Μάρκος! ἐπικραυγᾷ εἰς συμπλήρωσιν τῆς ἱπποτικῆς περιβολῆς..... Τώρα δέ, ἐνδοξώτατε ἱππῶτα—προσθέτει, μετατονίζων ἐπὶ τὸ οἰκειώτερον τὴν φωνήν, καὶ ἀνοίγων τοὺς βραχίονας εἰς κατακόλπισιν—τώρα, ἐν τῷ δοῦναι πρὸς τὸν συνάδελφον τὸ φίλημα τῆς ὁμοταξίας εὐφήμησε τὸν ἅγιον Μάρκον καὶ σὺ!

— Τι εἶνε τοῦτο; ἐρωτᾷ ὁ νεοστόλιστος, ἔκπληκτον ῥίπτων τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ ὀθνείου σώματος.

— Δὲν τὸ βλέπεις! Βραβεῖον εἰς τὴν ἀρετὴν, γέρας εἰς τὴν ἀξίαν, Καντανολέε! Εἶναι ὁ πολυζήλωτος τῆς Βενετίας σταυρὸς, αὐτὸς ὁ μὴ ἔων καθεύδειν τοὺς ὁπαδούς τῆς δόξης, ἥλιος κοσμοαῖος πλανήτης παμφεγγέστατος τοῦ χριστιανικοῦ στερεώματος εἰς τοῦ ὀποῖον τὸν δίσκον ἐμβλέπουσιν ἀνεπιτεύκτως καὶ βασιλεῖς, καὶ δοῦκες καὶ πρίγκηπες καὶ ἥρωες, καὶ ἱεράρχαι..... ὦ, πόσον εὐπρεπῶς, κύρ Γεώργιε, σπινθηροβολεῖ ἐπὶ τοῦ εὐγενικοῦ σου στέρνου ὁ σταυρὸς αὐτός! Πόσον ταιριάζει θαυμαστά ὑπὸ τὰς ψεκάδας τῆς πατριαρχικῆς γενειάδος σου!

Ὁ Καντανολέος ἤμοιβεν ἀστραπιαῖον τὸ βλέμμα πρὸς τὸ πρόσπερον κόσμημα καὶ πρὸς τὸν Βενετὸν ἐναλλάξ.

— Θὰ ὑπάρχει φυσικὰ καὶ κατάστιχον, ἠρώτησεν ἔνθα ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα τῶν ὁμοταγῶν.

— Τὸ μητρῶον τοῦ Τάγματος, διαπύρσιον ἠρώων πάντων ὅσοι καθοσιώθησαν καὶ συνέρχονται καθοποιούμενοι εἰς τὸν δοξασμὸν τῆς αἰωνοβίου καὶ ἀητήτου θαλασσοκράτορος.

Καὶ θὰ φορῇ προσηλωμένον ἐπὶ τῆς καρδίας τὸ πάντιμον τοῦτο σημεῖον τῆς πίστεως ὁ ἀπιστήσας εἰς τὴν πίστιν εἰς τὴν συνείδησιν εἰς τὴν τιμὴν! Θὰ κρεμᾷ ἐπὶ τοῦ στήθους τὸν ἄχραντον τοῦτον σταυρὸν ὁ κρεμάσας τὴν πατρίδα, ὁ σταυρώσας ὁμογενῆ καὶ ὁμόθησκον λαόν! Εἰς προδότης, Νικόδημος εἰς τὸν Γολγοθᾶν τοῦ ἔθνους του! Σταυροφόρος εἰς Ἰούδας! Ὁχι, κάντε—προσεπιμετρεῖ ἀτάρακτος ἀποκαθηλῶν καὶ ἀποδίδων τὸ παράσημον πρὸς τὸν πρεσβευτὴν—ὄχι, τὸν σταυρὸν σου ἄς τὸν κρεμῶσιν ἔξωθεν τῆς καρδίας ὅσοι τὸν ἀπληρήθησαν ἐντός. Ἀνάλαβέ τον! Ἐὰν δὲ κατὰ τύχην τὸ ἄσημον τοῦ Καντανολέου

ὄνομα συγκατετάχθη ἤδη εἰς τὸ μητρῷον τοῦ τάγματος παρακαλεῖσαι νὰ τὸ σβύσης. — Δραγομάνε, ὑπέλαβεν εἰς τόνον βαρύτερον, βάψε τὸν κάλαμον καὶ μὴ πλέον διακόψης τὴν γραφὴν!

Ὁ Δραγομάνος ἐπέστησεν αὐτῆς εἰς τὴν συνέθειαν τῆς ὑπαγορεύσεως τὴν ἀκοήν, ἐμπεφροντημένην ἀπὸ τόσον παράδοξον ἀποταγήν.

« Ἀλλὰ, πρὶν παραδοθῶ ἀνεπιφύλακτος εἰς τὸ θέλημά σου, ἐπιβάλλω ἓνα ὄρον καὶ ἐγώ. Θαρρῶ ὅτι ὡς ἄνθρωπος τίμιος οἷος εἶσαι καὶ σύ, δὲν θέλεις μοῦ τὸν ἀπορρίψει. »

« Δός μοι ἔγγραφον τὸν λόγον σου, ὅτι, μόλις ὁ Σουλτὰν Σελῆμ κυριεύσῃ τὴν πατρίδα σου, ὅτι ὁπότεν σφετερισθῆ τὰ κτήματά σου, ὅταν προσλάβῃ εἰς τὸ χαρέμι του τὴν γυναῖκα σου καὶ τὴν ἀνέψιαν σου, ὅταν ἀναγορεύσῃ χανούμισσας τὰς Βενετσιάνας σου, ὅταν φουρκίσῃ τοὺς πατρικίους σας, ἀγγαρεύσῃ τοὺς λαϊκούς σας, ξυρίσῃ τοὺς ἱερωμένους σας, δός μοι ἔγγραφον τὸν λόγον σου, ὅτι τότε, φρόνημα καὶ συνείδησιν πωλῶν πρὸς τὸν Βεζύρη, θέλεις ἐγκολπισθῆ τὸ Ἰσλάμ, ἀντὶ αὐτῶν τούτων τῶν ἀμοιβῶν, ἃς σὺ προτείνεις τώρα πρὸς ἐμέ ἀπὸ τὸ ψυχοπάζαρον τοῦ μεγάρου σου! »

Καθ' ὅσον ὁ Ραιτούρης προὔχῳρει, ἐξελίσσω ἡρεμαῖος ἐν τοῖς ἀνωτέρω στίχοις τὸν ἐπιβαλλόμενον ὄρον του, οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ κόμητος ἐξοφοῦντο, καὶ τὸ στόμα του συνεστρέφετο. Ὁ κυνισμὸς τῆς τελευταίας περιόδου μετέδωκε σκίρτημα τετανικὸν εἰς ὄλον τὸ σῶμά του· συνδυσπετοῦντες οἱ ὀδόντες, ἔδηξαν οὕτω λυσσῳδῶς τὸ παρατυχόν, ὥστε αἷμα ἐξέρρευεν ἐκ τῆς γλώσσης του.

Ἄμα ληξάσης τῆς ὑπαγορεύσεως, ὁ Καντανολέος ἀνορθώθη ἀποπτερνίσας τὸν σκίμποδα ταραχῳδῶς, καὶ ἐπὶ τῶν ἐγγλαύκων ὀφθαλμῶν τοῦ βενετοῦ καρφώσας βλέμμα γοργὸν δεινῶς ἄλλως τε διαφωνῶν πρὸς τὴν ἀταραξίαν τοῦ τρόπου,

— Μυροβόστυχε Νάρκισσε τοῦ μεγάλοκάστρου, ἀνέκραξεν ἀσυνοφρύωτος, παρέστης χάριν τέρψεως ποτὲ εἰς τὰς βασάνους, δι' ὧν οἱ σικάριοι τοῦ σατραπου σου μελίζουν τὰς σάρκας τῶν δημοθησῳκων μου ; Τοιούτου φιλοφρονήματος ἄξιός θὰ καθίστασο δικαιοτέρα καὶ σὺ πρὸς σωφρονισμόν σου, ἐὰν τὸ χῳμα τὸ ἐ-

λεύθερον, ὅπερ πατεῖς, ἠνείχεται τοιαύτας ἀντιθέσεις ἀπανθρωπίας, ἐὰν ὁ γέρον, τὸν ὁποῖον ἤλθες ἐδῶ νὰ φενακίσῃς μεθ' ἧς κουφότητος χαρτοπαικτεῖς τὰ χαμόγελα τῶν παλλακίδων σου, δὲν ἐσεμνύνετο ὀνομαζόμενος ἀρχηγὸς ἑλληνικῆς πολιτείας! Ἀλλὰ καθόλου ἀτιμώρητον δὲν θὰ σ' ἀφίσω. Ἀντὶ τῆς ποιότητος αὐτῆς σὲ καταδικάζω εἰς ἄλλην αἰσχροτέραν. Ἐπαρε αὐτόφορτος ἐπ' ὄμου τὸν σάκκον αὐτόν, μὲ τὰ φλωρία τοῦ ὁποῖου, δαίμονας προσκυνητοὺς τῆς θρησκείας σου, ἤλπισες νὰ μεταλλοιώσῃς εἰς καπηλείον τὸ τέμενος τῆς φιλοπατρίας μου! Τὸ δὲ χρυσίον αὐτὸ ἀποδίδων πρὸς τὸν αὐθέντην σου, εἰπέ τον ἐξ ἐπιτροπῆς μου, ὅτι ἡγεμῶν, ἀναφανδὸν ἢ κρυφίως πειρώμενος νὰ φθειρῇ πολίτας μὲ χρήματα, μὲ παράσημα, μὲ ἐπωμίδας, ἢ μὲ θέσεις αὐτός, εἴτε ταινείαν δουκός, εἴτε στέμμα μονάρχου φέρει περὶ τὸ μέτωπον, αὐτός—μὰ τὸν ἐπουράνιον βασιλέα—μᾶλλον, ἢ θρόνου, εἶναι ἄξιος κατέργου! Ὑπαγε!

Ἡ κεραυνώδης ἐπιφορὰ συνεκλόνησε τὸν κόμητα ἐκ θεμελίων· ἀλλὰ δυσώπησις αὐλικῶν, παροδικὸν νεφίδιον ἐπὶ τὴν σελήνην. Ἐσκέφθη, ὅτι ἐὰν τὰ βράνυσα τοῦ τριγώνου δελεάσματα οὐδεμίαν εὐρισκὸν λαβὴν ἐπὶ τοιούτου ἀνταγωνιστοῦ, ἀπέμενεν ὁμοῦ ἀδοκίμαστος ἐπὶ ἢ ἄγκυρα τῆς ἀπροσποίητου πειθοῦς, ὄργανον πρὸς ἀπειροκάλους ἐπιτυχέστερον ἐνίοτε. Ἀνακαλέσας ὅθεν εἰς τὰ χεῖλη τὸ πρόχειρον καὶ ἀειθαλές μειδίαμα, ὅπερ εἶχε διδαχθῆ παρὰ τοῦ κυρίου του, καὶ ἐμμεῖτο μὲ δουλικὴν ὁμοιοτυπίαν.

— Γέρον σεβάσιμῃ—ἐπεφώνησε γλυκύφθογγα, καίτοι συνεπέα τοῦ δήγματος ὑπομειλίξων—ἀξιώσόν με μὲ τὸ δῶρημα τῆς συγγνώμης σου, ἂν ἡσέβησα ἐνώπιόν σου μὲ ἀγενεῖς προτάσεις καὶ προσφοράς! Πόδωμα αὐλῆς δὲν ἐπάτησες ποτὲ! Ἄχ, ἂν ἤξευρες, οἷα κακὴ μάνα ἢ αὐλὴ! Ταγγίζει τὰ τέκνα της ὡς ὁ ξυλοκόπος τρέφει τὸ γομάρι· ἄχυρον, κτυπήματα καὶ φόρτωμα κάθε λογῆς. Ὁχ, κύριε μου, ἂν ἤξευρες πόσον ὁ μισθὸς ἐκνευρίζει τὸ πνεῦμα, πόσον ἐξαχρειώνει τὴν ψυχὴν, πόσον καταβάζει τὸν τράχυλον! Μῆλον φαρμακερὸν, προξενοῦν δυσπεψίαν, κοψίματα, ἐντροπήν... Ὡ ἐπικατάρата χρήματα τῆς πρωτομηνίας! Ἴσως ζωρὶς τοῦ εἰσοδίου σας δουλεῖα δὲν θὰ ὑπῆρχεν εἰς τὴν οἰκουμένην!

Καὶ σὺ Υἱὲ Θεοῦ, ὁ ἐπιχειρήσας τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας τὴν ἐξαγόρασιν, πρὸς τί, ἀντὶ νὰ καταπίῃς ὄζον καὶ χολήν δὲν ἀπελευθέρεις ἔθνη καὶ λαοὺς ταχύτερα, τινάσσων τοὺς κερανοῦς σου ἐπὶ τῶν νομισματοκοπειῶν !

— Δὲν ἔχω καιρὸν νὰ δαπανῶ εἰς μετεωρολογίας... Ὡρα σας καλή! λέγει τραχέως ὁ Ραιτούρης.

— Θαυμαστὲ ἄνθρωπε! ὑπολαμβάνει ὁ Βενετὸς, δρᾶντων μετ' εὐλαβείας τὸν γέροντα ἀπὸ τὸ κράσπεδον. Τώρα μόνον συναισθάνομαι, ὅτι ἂν καὶ πατρικός, ἂν καὶ κόμης, αὐλάρχης, ἱππότης δὲν εἶμαι ἀπέναντι τοῦ γυγαντιαίου σου ἀναστήματος πορὰ μικροσκοπικόν τι ζωῦφιον! Θεέ, ὅποσα θαύματα ἡ Βενετία θὰ ἔτεροτύργει εἰς τὰς ἐνεστώσας περιπετείας της, εἴαν ὑπὸ τὸν πῖλον τοῦ Δουκὸς τῆς εἶχεν ἡ γεμονεύουσαν μίαν κεφαλὴν ὡς τὴν ἰδικήν σου... Καὶ μολοντοῦτο...

— Μόλον τοῦτο... κρῖμα νὰ μὴ ἔχη ἡ κολοκύνθη μου κόκον φρονήσεως... Ἐχεις ἄλλο τί, Ἐτσελέντσα;

— Ναί· ἔχω· ἔχω μίαν ἀπορίαν μεγάλην. Λύσε μου τὴν, ἐφάμιλλε τοῦ Φωκίωτος, καὶ θέλω ἀπέλθει μᾶλλον ἔκθαμβος ἀπὸ τὴν μεγολοφροσύνην σου, παρὰ προσβεβλημένος ἀπὸ τοὺς καταπτικους σου λόγους. Ἔως τοῦ νῦν συνδιελέχθημαξί σου ὁ ἀποκρισάριος. Νά! — προσέθηκε, τὴν αὐλαρχικὴν στολὴν ἀπεκδυόμενος, καὶ μὲ καταφρόνησιν ρίπτων αὐτὴν ἐπὶ τῆς τραπέζης — Νὰ ὁ ἰδιώτης τώρα! ἔχει οὗτος τὴν ἄδειαν νὰ σοῦ ὀμιλήσῃ ἀπροσποίητος καὶ ἐλευθερόστομος;

— Ἀπροσποίητος καθ' ὅσον δύναται ἀπεκρίθη ὁ Γραικός.

Ὁ Ἀβγογάδρος ἐπῆρε τοῦ πρυτάνεως τὴν ἐπιστολὴν καὶ δηλώσας αὐτὴν ἐνέβαλεν εἰς τὸν θύλακα τῆς ἀναξυρίδος του, εἶτα δὲ προπέμψας εἰς περίπατον τὸν διερμηνέα, — Δούλος μὲν, εἶπεν εἰς τὴν μισοσόλικον του διάλεκτον δούλος εἶνε ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, ὅχι ὅμως ὅσον ὁ ταλαίπωρος αὐτός, ὅστις ὑπακούων εἰς κυρίου δαταγὰς ἀναδέχεται φρικᾶζων τὴν αἰτιμον ἐντολὴν νὰ φθείρῃ ἐνάρετον πόλιν. Μὲ καταδικάζεις! Ἐὰν τρόπον δὲν ἔχεις νὰ μ' ἐξαγοράσῃς, κλαῖσε με τοῦλάχιστον! Δὲν εἶμαι ἀνάξιτος τῆς συμπαθείας σου. Ἐπὶ τὴν δουλικὴν αὐτὴν στολήν λακτίζει ἀκόμη καρδιὰ δημοκράτου... Ἄκουσε, Καντα-

νολέε! Τὴν βλακώδη Κυβέρνησιν τοῦ Σιγώνη, τὰς ἀγγαρείας τῶν Προβεδούρων, τὴν ἀστυνομίαν τοῦ Σερ Μέμου, τὴν ἀσχυρὰν τοῦ στρατοῦ διαγωγὴν, ταῦτα καὶ τᾶλλα δεινὰ τοῦ βασιλείου, οὐδεὶς ὁ μὴ καταγινώσκων. Ἐγὼ αὐτὸς εἰ καὶ αὐλάρχης, δικαίῳ τὸν Φουρλιάνον ἐμπαίζοντα τοιαύτην κυβέρνησιν ἀπηδαλιούχητον. Ἄλλ' εἴαν δικαίαν ἀφ' ἐνὸς κρίνω τὴν ἀγανάκτησιν τῶν κατοίκων, δὲν δύναμαι ἀφ' ἐτέρου νὰ καταλάβω, πῶς νοῦς ὀρθόβουλος ἐβδομηκοντούτου, οἷος ὁ σός, συνέλαβε τὸ νεανικώτατον ὄνειρον ἐλευθερίου πολιτεύματος εἰς Κρήτην. Ἦκουσά τινα λέγοντα (ἐνταῦθα ὁ ἀπόστολος ἀπεστήθισε τὸ μάθημα αὐτολεξί), ὅτι τὸ φιλόναρχον τοῦ γραικικοῦ λαοῦ ἐξελέγχει καὶ αὐτὴ ἡ γραμματικὴ του· καθὼς εἰς Ἀθήνας οἱ νόμοι ὑπεταφρευθήσαν πάντοτε ἀπὸ σοφιστὰς καὶ δημαγωγούς τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εἰς τὴν γραμματικὴν κατέναντι μυριοκεφάλου ἀποστασίας ἀνωμαλιῶν καὶ ἐξαιρέσεων οἱ κανόνες ἐκόντες ἄκοντες δίδουν τὴν παραίτησιν — Κύριε ἐλέησον! ἐξηκολούθησε διαλεκτικευόμενος. Πολίτευμα ἐλευθέριον ἐδῶ ἐδῶ! ἰσοτέλεια! ἐδῶ ἰσονομία, ἐδῶ, ὅπου ὑπερεπλέονασεν ἡ πλεονεξία ὅπου ἡ λαιμητόμος τοῦ φθόνου καὶ τῆς ἀντιζηλίας, κατατομεῖ δεκάκις τῆς ἡμέρας τὴν ἄλλως ἔμφυτον κλίσιν πρὸς τὴν ἰσότητά, ὅπου χάριν ἀπλῆς τινος θέσεως δεσμοφύλακας ἐκβάλλει ὁ ἀδελφὸς τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀδελφοῦ; Δημοκρατικοὶ θεσμοὶ ἐδῶ ὅπου οἱ μὲν προὔχωντες παχύνονται κυλούμενοι εἰς τὸν βόρρον τοῦ πατριασμοῦ καὶ τῆς ἀρπαγῆς, ὁ δὲ ὄχλος, φύσει νεωτεριστῆς καὶ φιλοτάραχος, διατελεῖ τοσοῦτον ἀπειθῆς πρὸς τοὺς νόμους, ὅσον καὶ ἀνυπήκοος πρὸς τοὺς ἁγίους του; Πότε, Καντανολέε, παρακαλῶ πότε καὶ ποῦ τῆς γῆς ἠγάπησαν τὴν εὐνομίαν ὁ ληστής ὁ ραδιοὔργος, ὁ συκοφάντης; Λαὸς ἐπὶ αἰῶνας κύψας τὸν αὐγένα ὑπὸ τὸν ζυγόν, ὄχλος, εἰς τὰς σκευωρίας, εἰς τὴν ἀπάτην εἰς τὸ ψεῦδος ἐσκληρυνμένος δὲν θὰ ἐπιστρέψῃ δρομιαῖος πάλιν εἰς τοὺς τριάκοντα τυράννους του, ἀφοῦ προαπατήσῃ τοῦ Σόλωνος ἢ τοῦ Ἀριστείδου τὴν κεφαλὴν; Ὁχλος τοιοῦτος δὲν θὰ μεταβάλῃ τὴν δημοκρατίαν του, εἰς δεινοκρατίαν, αἰ;

— Τὸ ἀρνίον καὶ ὁ λύκος· τὰ συνήθη παραμύθια τῶν τυράννων. Ἐγεννήθη τυφλὸς ἐξ ἐνὸς ὄμου; Στάσου νὰ σὲ τυφλώσω καὶ ἐκ τοῦ ἄλλου! Ἐγεννήθη χυδαῖος; εἰς τὴν ἀγγορίαν! εἶσαι

πτωχός; Δός μοι τὸ Ψωμί σου. Εἶσαι δυστυχής; Ἀπρεπέστατον ἔσω εὐτυχής εἰς τὸ πείσμα οὐρανοῦ καὶ γῆς ἀκόντων ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων! Εἶναι αὕτη, δαμόνιοι ἐγωῖσται αὕτη εἶναι ἡ σοφία σας; Ἐχουν τὰ πανεπιστήμια νὰ σᾶς διδάξουν ἄλλο τι κοινωφελέστερον, παρὰ πῶς νὰ μετέρχεσθε τὴν κατασκοπίαν καὶ τὴν ἐπιβουλήν, πῶς νὰ στραγαλίζητε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ Ἰπλάριον, πῶς ν' ἀποσκοτίζητε τὸν φωτισμόν, πῶς νὰ πλειστηριάζητε τὴν δικαιοσύνην, πῶ νὰ ἀμαυροῦτε τοὺς βαρβάρους εἰς βαρβαρότητα, πῶς καὶ πόσον κατάσαρκα νὰ ἐκδερματίζητε τὸν διὰ σᾶς ἀροτριῶντα γεωργόν; Τίς, κύριε ἀιλόρχα, τίς τῶν δύο ὁ ἀληθινὸς ληστής; ὁ ἐργατικὸς λαός, ἢ μᾶλλον σεῖς; σεῖς, οἵτινες μὲ ὄρπάγας πειρατικῶν προκηρυγμάτων τὸ αἷμα καὶ τὸν ἰδρώτα τοῦ ἀγρότου ἰδιοποιούμενοι, κατασπαταλάται αὐτὰ εἰς στολάς, εἰς χορούς, εἰς ἀμάξια, εἰς κνήγια εἰς φαγοπότια, εἰς συζύγων ἀπαγωγάς; Πταίει ὁ λαός ὅτε σεῖς νυκτοκλοπεῖται τοῦ ἀγγαρευθέντος τὴν ἀδελφὴν, ὅτε ἀτιμάζετε τὸ θυγάτριον τοῦ ἱερέως; Πταίει αὐτὸς ὅτε ἀποκενοῦται τὰ ταμεῖα καὶ ἀποδιδράσκετε, ὅτε ἀποδεκατεύετε τοῦ ὑπαλήλου τὴν ἀμοιβὴν ὅτε εἰς τὸ μισθολόγιον παραρτᾶτε ἀνυπάρχτους θέσεις; Ναὶ ληστίας καὶ ἀπιστίας διδάσκαλοι εἶσθε μᾶλλον σεῖς οἱ Οὐλουτῆς—ἀλήδες, σεῖς οἱ βαρβαρῶσαι τῆς ἀνατολῆς, σεῖς οἱ τὸν ἀπόνηρον λαὸν διαιροῦντες εἰς κόμματα, οἱ παρακινοῦντες τὸν ἀδελφὸν νὰ ξεωρῦξῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ ἀδελφοῦ! Μᾶς λέγετε ἐκδότους εἰς τὴν ἀναρχίαν! Ὁχι δά· ἀφοῦ κατεβροχθίσετε τὴν σάρκα μας, ἄς σᾶς παραδώσωμεν ἰδιοχείρως καὶ τὰ κόκαλα μας! Τοῦτο ποθεῖτε; Δὲν θὰ γείνη. Προκειμένων ἄλλογενοῦς τυραννίδος ἀπ' ἐδῶ καὶ ἐγγωρίου ἀκαταστάσιος ἀπ' ἐκεῖ, ζήτω ἡ Δημοκρατία.

— Ὅποσον ἀπατῶνται καὶ οἱ νουνεχέστατοι, ὁ κόμης ἀνέκραξε συμμανδαλώσας τὰς παλάμας ἱκετικῶς. Ὅτι ἡ μοναρχία εἶνε κηφήν, σφστεριζόμενος τὸ μέλι τῆς κυψέλης, αἶ εἰς τοῦτο συμφωνοῦμεν ἄλλ' αἶ ἀνάρχικαὶ δημοκρατία, ἐνῶ τρυγῶσι τὴν κυψέλην, δὲν τρώγουσιν ἐνταυτῶ καὶ τὸν ἐσμόν; εἰρωνεία εἰρωνεία. Ρίψε κόκκαλον εἰς κινῶν σπείραν! Οἱ μὲν κῆνες θὰ συμφαγωθῶσι ἕως ἔσχάτου τὸ δὲ κόκκαλον; αὐτὸ θὰ μείνει ἀνέπαφον ἐπὶ τοῦ δαπέδου ὑπὲρ τινος ἐνεδρευούσης ἀλώπεκος. Ἄς τὰ εἴ-

πωμεν, κύριε μου, καθαρὰ. Ἐωσοῦ παύσωσιν οἱ κῆνες νὰ κυνοφθαλμίζωνται ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ἕωσοῦ μεταβληθῇ ἡ γραικὴ κοινωνία σας εἰς κοινωνίαν, δημοκρατία καὶ δημοκρατία θὰ ἠχήσωσι ταυτοσήματα. Ἴσως τὸ παράδειγμα τῆς Βενετίας σὲ οἰσθηλατεῖ; Μεταπίει. Ἡ Βενετία συγκροτεῖται ἀπὸ Βενετούς...

— Τόσον τὸ καλύτερον! ἐφώναξεν ὁ Καντιανόλος, ἀηδιάσας ἄχρι ναυτιάσεως τὴν καινὴν ἀπόπειραν. Ἄφρῦ ὑπογραμμὸς πολιτείας εἶναι ἡ Βενετία σας, ἄφστε τὰ φρούριά μας, καὶ καλὸν σας κατευόδιον εἰς Βενετίαν. Ἀπόδετε ὅμως πρότερον τοὺς εἰς τὰ κότεργα ἀγγαρευθέντας νησιώτας μας! Ἀπὸ κατεργάζους ἡ Δημοκρατία σας ἀφθονεῖ. Εἰς ἀμοιβὴν προσλάβετε τὰς φενάκας σας, τοὺς Τσάφους, τὰ δάκρυα τῆς Πιναγίας σας, καὶ τὰ ἐργαλεῖα τῆς Ἀνθοδέσμης!, Ὡς πρὸς τὰ ἐπίλοιπα, συμβιβασόμεθα. Ἐν πρώτοις σᾶς χαρίζομεν τοὺς ἄρχοντας σας. Ἀπὸ τὴν Σύγκλητον, ὅπου θὰ συνεδριάσουν, δέλουν ξηροφρυγανίσει τὸν εὐδαιμονοῦντα λαόν σας ἀκόμη ἐντελέστερα, παρ' ὅτι μέχρι τοῦ νῦν ἐτηγανίσθη. Σᾶς χαρίζομεν περιπλέον καὶ τοὺς καπουτσίνοους μὲ τὸν πνευματικὸν τοῦ Συγῶνῃ ἐπὶ κεφαλῆς. Οὗτοι θὰ συντελέσουν σκοπιμώτατα εἰς τὴν προαγωγήν τῶν φώτων καὶ τῆς ἠθικῆς σας. Τί πλέον; Θέλετε ὡς ἐκ περισσοῦ καὶ τὸν Σέρ Μέμον; Δεινὴ θὰ ἦτο ἡ ἀπαίτησις. Ἄλλ' ὑπομονή. Προσλάβετε καὶ τὸ κειμήλιον αὐτό... καὶ πολλὰ τὰ ἔτη σας!

Ὁ καταπέλτης τῆς λογικῆς κατεργημνίζετο εἰς τὸν αὐτὸν βυθόν, ὅπου προαπώλετο ἡ Ἀβρακαδάβρα. Μεταχρωματιζόμενος τὴν ὄψιν, ὁ κόμης ὅτε μὲν ἔθετεν εἰς ἐνέργειαν τοὺς ὀδόντας δάκνων τοὺς ψαλιστοὺς ὄνυχας σπασμωδῶς, ὅτε δὲ ὑπέκρωξεν, ἀνατροχάζων ἐντὸς τοῦ στόματος τὴν γλῶσσαν.

Ἀποβαλὼν τὴν ὑστάτην ἐλπίδα ἀνηγέρθη μὲ ὀρμήν· ἐν τῷ ἀνακολπάσει δὲ τὴν ἀπερριμμένην στολήν.

— Χάριν τοιοῦτου ἀποτελέσματος λοιπόν—ἀνέκραξε παραλογίζων—ἐξέθεσα τὴν ζωὴν εἰς κίνδυνον ἐπὶ δεκάπεντε ἡμερονύκτια, συντέτριπα τὸν ἀντικέφαλον εἰς τὰς δοκούς, κατέπια ἕνωρις ἕνα κανάρι ἐλθαῖς.

— Τὰ ἴσα τοῖς ἴσοις. Πεσοῦνται ἐν ἀμφιβλήστρω αὐτῶν οἱ

ἁμαρτωλοί, ἀπεκρίθη ὁ Ραιτούρης.

—“Ὅθεν; ἐληρώτησεν, ἀναλαμβάνων ἅμα τῇ στολῇ καὶ τὸν τόνον πρεσβευτοῦ—ἐπιμένεις ἀνάρτης ἀμεταθέτως....;

“Ὁ Καντανολέος ἔστρεψε τὰ νῶτα ἀναντιφώνητος.

—Μίαν τελευταίαν λέξιν.... ἐν τῷ ὑπαγορευῆσαι τὸ γράμμα τοῦτο πρὸς τὴν Αὐτοῦ Ὑψηλότητα, ἐσυλλογίσθης ποῖον ὑπῆρξε τὸ τέρμα ὄλων τῶν ἀναρτῶν, τοῦ προγόνου σου Τσεκούρα σὺν οἷς ἄλλοις;

—Il capestro—ἀπήνησεν Ἰταλιστί ὁ διερμηνεύς ἐπανερχόμενος τὴν στιγμήν αὐτήν (1)

—Ἐχω πίστιν εἰς τὸν Ὑψιστον καὶ πεποίθησιν εἰς τὴν εἰμαρμένην τῆς πατρίδος, μου ἀπεκρίθη ὁ Καντανολέος. Τὸ ὄνειρον προΐσταται τῶν ἀνθρωπίνων, ἐπινοεῖ καὶ μεταχειρίζεται ἀκαταρίθμητα μέσα ἀπολυτροφίας. Ὁ ἐκ πλευρῶν βροντῆς ἐξελαύνων ἴριδα ὁ ἐκχαλινῶν θυέλας καὶ καταιγίδας ἐκ τοῦ αἰθριωτέρου τῶν οὐρανῶν, αὐτὸς ἐπίσταται καὶ πῶς δυναστῶν θρόνοι ἀναυτίσσονται, πῶς ἐκ νεκρῶν ἐγείρεται λάζαρος λαός.

Ὁ Ἀβογάδρος καὶ ὁ διερμηνεύς του, καίτοι ἀμφοτέροι δουλῶν δουλάρια, οὐδέποτε κατῆλθον τὰς κλίμακας τοῦ δονικικοῦ παλατίου τοσοῦτον κεκυφότες καὶ ταπεινοί, ὅσον ἔτυχον ἐν τῷ ἐξελεθῆναι τῆς ἀγροτικῆς καλύβης τοῦ πρυτανείου.

—De profundis (αἰωνία μας ἡ μνήμη) λέγει ὁ ὑποδεέστερος.

—Se no ghero! zampellan—ἀποκρίνεται ὁ ἕτερος βενετιστί, καμπτόμενος ὑπὸ τὸ ἄγχος τοῦ σάκκου του —per l' anema del mio sior pare, non esiterave gnanca un momento...., (2)

—Nà περιβάλλης τὸν λαιμόν του με ἄλλην τινα ταινίαν τῆς τιμῆς ..

—De gridar a squarzagola: Viva el vecchiaro de

(1) Τὸ κατήστριον ἦτοι ἀγχόνη.

(2) Ἄν δὲν ἦμιν ἀυλάρχης, μὰ τὴν ψυχὴν τοῦ μακαρίτου μου, δὲν θὰ ἐδίσταζα οὔτε στιγμήν.....

Candia. (3)

Τὰ δυσπετήματα τοῦ πολέμου ἠνάγκασον τὴν Σύγκλητον νὰ ἀναστειλῇ τὴν ἐπανάστασιν, θυσιάζουσαν πρὸς ὄραν καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀξιοπρέπειαν. Ἐτερος ἀπεσταλμένος, ἐτέρων τιγῶν προτάσεων κομιστής, παρεγένετο εἰς Μεσολῶν κατὰ Ἰούλιον καὶ πάλιν τρίτη τις ἀποστολὴ ὠρμήθη ἐκ Χανίων περὶ τὰ τέλη τοῦ ἐπομένου Αὐγούστου. Ἄλλ' ἔκκοτε ἡ πεντανδρία μετέβαλε μέθοδον ὑποδοχῆς. Τὰς περιστάσεις ἐξοικονομηθεῖσα καὶ αὐτὴ, ἀντέταξεν εἰς τὰ δολώματα τοῦ βενετοῦ ἴδια δολώματα, βουκολήσασα τοὺς ἀπεσταλμένους με διαλλακτικώτερον τὸ φαινόμενον συμπεριφορᾶν.

Ὁ Δοῦξ, τυχὼν κληθήρης, ὅτε ὁ Ἀβογάδρος ἐπανέκαμψεν εἰς Μεγαλόκαστρον, παρέλαβε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀποστατάρχου πρὶν ἢ εὐκαιρίῃ νὰ δώσῃ ἀκρόασιν πρὸς τὸν αὐλάρχην του.

Ἐξαιρέτως εἰς τὴν περιστάσιν αὐτὴν ἐξεκαλύφθη καθ' ὅλην τὴν τὴν εἰδέχθησαν ἡ ἀγιόπεπλος καὶ ἰησουτικὴ μισανθρωπία του.

Ἡ διὰ συναλλαγῆς εἰρηνοποιήσις τῆς νήσου οὔτε χώραν τινὰ ἐπέιχεν εἰς τὴν στοιχείωσιν τῶν προσδοκημάτων του, οὔτε καὶ συνέφερε τὸ παράπαν εἰς τοὺς ἰδιοτελεῖς τῶν προῦπολογισμῶν του συνδυασμούς. Ὅπως κτήσῃ φήμην Σωτήρος τῆς κυριαρχίας. τὴν δὲ δόξαν ἐπωφελήθη πρὸς ἐπίκτησιν στέμματος μᾶλλον ἱστορικοῦ καὶ ὑπερφανοῦς, ἐδέετο ἡ κυριαρχία αὐτὴ νὰ παρασυρθῇ βαθμηδὸν καὶ δι' ὠθημάτων ὑποκεκρυμένων εἰς τι ἀκρότατον χεῖλος φάρυγγος. Καὶ διὰ τῆς μὲν καὶ διὰ τῆς δὲ τῶν ἐν λόγῳ διαπρεσβεύσεων, τοῦτο οὐσιωδέστατα προὔτεθη τό νὰ παραστήσῃ με θεατρικὴν ἐπίδειξιν εἰς τὴν Σύγκλητον, ὅτι, ὡς πολιτάρχης συνετὸς τὴν αἵματεκχυσίαν ἀποτροπιάζόμενος, δὲν παρέλειψε νὰ προδοκιμάσῃ ὅλα ἐκ περιτροπῆς τὰ μέσα τῆς διαλλακτικῆς εἰρηνοποιήσεως.

Ἄλλ' ὃ τῆς ἀντιθέσεως καὶ διὰ πάλης τῶν κακοποιῶν ὁρμῶν! Εἰς τὴν ἀποτυχίαν τοῦ αὐλάρχου δὲν συνεπλέκετο ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ ἀποτυχία τῶν δύο ἀγκίστρων τοῦ μυστηριώδους Δ;

(3) Νὰ φωναῶ με ὅσῃν ἔχω φωνὴν εἰς τὸν λαρυγγα. Ζήτω ὁ γερῶν τῆς Κρήτης.

Δεινή ή σύμπτωσης. Τὸ ἄθλον ἐφιλονικήθη. Ἡ φιλοτιμία τοῦ σοφοῦ διεξεδίκησε πεισματωδῶς ὅ,τι ἡ ἀπληστία τοῦ ἀρχολιπάρου μὲ ἴσον πείσμα ἐσφετερίζετο. Σύγκρουσις προέκυψεν ἐκ τῆς ξιρδος. Μεταξὺ ὑπερφιλάντου Συγώνου καὶ φιλοδόξου Δουκὸς ἐξεργάγη κατ' ἀντίκρουσιν ὁ αὐτὸς ὡς ἔγγιστα πόλεμος ὃ ἐπὶ ζήμια καὶ Κρήτης καὶ Βενετίας ὑπανεφλεγεν εἰς ἴδ'ον ὄφελος ὃ ἐωσφορικὸς τοῦ διπλωμάτου ἐγωϊσμός.

Ἡ τελευταία παράγραφος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κανταναλέου, ἀναξέσασα τὸ ἥδη αἰμορραγοῦν φιλότιμον, ἐξέρρηξε θηριωδίαν τίγρεως εἰς τὴν ψυχὴν του, δίψαν ὑαίνης εἰς τὰ χεῖλη του.

—Τοῦρκος ἐγώ ! φωνάζει παράφορος, Μωαμεθανὸς ὃ ὡς ἄγιος προσκυνούμενος Πασχάλης.

Ἐνασκυρῶ γυμνὸς ἀπὸ τῆς κλίνης μὲ ἐν πήδημα καταλαμβάνει τὸ μέσον τοῦ κοιτῶνος, καὶ τὰς πυγμὰς ἀνασφαδάζων μανιωδῶς ὡς ἂν ἀνέσειε κάραν, τοῦ λοιποῦ σώματος ἀποτεμημένην.

— Λοιπὸν ἀκόμη—ἐκφωνεῖ—ἀκόμη λοιπὸν σώζεται εἰς!! Λοιπὸν θὰ ἔχη ἡ Κρήτη ἕνα Φιλοπόιμενα ταπεινοῦντα τὴν φιλαντίαν μου, ἀντέχοντα εἰς τὸ τρίγωνον μου, ὀμιχλαίνοντα τὴν ἀνατέλλουσαν αἴγλην τοῦ ἀπογείου μου. Τοῦρκος τῷ ὄντι ν' ἀποθάτω. Ναί, ὑπήκοος νὰ φοφήσῃ ὃ Συγώνης ὀθωμανὸς, ἐὰν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀγίου Μάρκου δὲν κατακύλισῃ τὴν ὑστάτην κεφαλὴν αὐτῆν.

Εἶπε καὶ ἔσπευσεν ἐν τῷ ἅμα νὰ διαπέμψῃ εἰς Βενετίαν τὴν ἐκθεσιν τῶν διαπρεσβεύσεων μὲ ἐπισυνημμένην τὴν τολμηρὰν τοῦ ἀποστατάρχου ἐπιστολήν.

Ἐνέκειτο ὅμως ἐν τῇ αἰωνία βίβλῳ γεγραμμένον καὶ ἐτέρας ἐξῆς ἀπάτας νὰ πάθῃ ὃ πρωτόσχολος τοῦ Μακιαβέλλου καὶ τοῦ Παρούτα. Ἄλλαι μὲν βουλαὶ θεῶν, ἄλλαι δὲ ἀνθρώπων. Μετὰ δύο ἐτέρας ἀποπειρας ὃ Δουξ ἀκραδάντως πλέον κατεπεισθη, ὅτι ἐπὶ τοῦ δ α ἰ μ ο ν ο ς ἐκείνου, ὃν ὠνόμαζεν ἔ σ χ α τ ο ν Κ ρ η τ ῶ ν, οὐδεμίαν μαγικὴν ἐνέργειαν ἐπέιχον οἱ ἐξορκισμοὶ τῆς Ἀβρακαδάβρας του.

Ἐν τούτοις καὶ τὰς νίκας τῶν ὀθωμανῶν καὶ τὰς ἀξιοῦσας δυσχερείας τῶν Βενετῶν ταυτοχρόνως ἐπωφεληθεῖσα ἡ ἐπανάστα-

σις, ἤγειρεν ὀσημέραι θραυστέραν τὴν κεφαλὴν. Πρὸς καταστολὴν τοῦ ἀντιπερισπασμοῦ ἐκείνου ἐδέετο στρατὸς τοῦλάχιστον ἐξ εἴκοσι χιλιάδων ἀνδρῶν· ἀλλ' ἀπέναντι τῶν τότε κολοσιαίων δυνάμεων τῆς Πύλης, ἡ Βενετία βιασθεῖσα νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ἔσχατα προσπαθήματα τοῦ ἀπηλπισμένου ἐτήρησεν ἐν τῇ ὀναστάτῳ νήσῳ μόλις καὶ μετὰ βίας δισχιλίους τακτικούς, διαμεμηρασμένους καὶ τούτους εἰς τὰ τρία φρούρια. Ἐὰν ὃ φοβερὸς ἀγὼν παρετείνετο, ἐὰν αἱ χριστιανικαὶ πολιτεῖαι ἐξηκολούθουν νὰ διαμένωσιν ἀπαθεῖς τῆς ἀνίσου πάλης θεάτρια, ἐπὶ πόσον ἔτι θὰ ἠδύναντο ν' ἀνθέξωσι τὰ φρούρια αὐτὰ κατὰ τῆς συντόνου πολιορκίας; Ἦδη ἐν Χανίοις καὶ ἐν Ρεθύμνῃ ἡ βενετικὴ κυριαρχία ἔπνεε τὰ λείσθια. Μόνοι πετακόσιοι ἐφρούρουν τὴν πύλην καὶ τὰ τεῖχη τῶν Χανίων ἀλλ' ἡ πείνα καὶ ὃ λοιμὸς, ἀλλ' αἱ τῆς ὑπερασπίσεως κακουχίαι κατέφραττον καθ' ἐκάστην τὸ νοσοκομεῖον μὲ νέον ἔρανον ἀπομάχων. Κατὰ τινα ἔξοδον νυκτερυνήν, ἐπιχειρηθεῖσαν περὶ τὴν ἔναρξιν Ὀκτωβρίου, ὃ Προβεδούρος ἀπώλεσε καὶ αὐτὴν τὴν ἄβροχον ἄγκυραν. Ἐκ τῶν συμμιγῶν ἑπτακοσίων τοῦ ὑπερμάχων διακόσιοι ἑβδομήκοντα συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι ἐν οἷς αὐτὸς ὃ φρούραρχος καὶ δεκαοκτὼ ἀξιωματικοί. Τέσσαρες σημαῖαι, ἡ πυρίτις, ὅλα σχεδὸν τὰ ὄπλα, πλὴν δύο τηλεβόλων, ἔπεσαν εἰς χεῖρα τῶν πολιορκητῶν.

Τῆς ὑστερας ταύτης ἐξόδου ἡ ἀποτυχία παρώθησε τοὺς κατοίκους εἰς τὸν περαιότατον τῆς ἀπογνώσεως βαθμόν. Ἐνῶ ὀφθαλμοφανῶς ἐφθείνετο ἡ φρουρὰ, ἡ Βενετία, ὄχι μόνον δὲν ἐφρόντιζον εἰς τὴν ἀναπλήρωσιν ἀλλὰ καὶ ἐπεκαλεῖτο νέας ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου ἐπιβοηθείας. Τὰ μὲν τροφίμα εἶχον καταναλωθῆ χωρὶς ἐλπίδος προσεχῶς σιτοπομπείας· τὸ δὲ ὕδωρ, ἔνεκα τῆς κατασκαφῆς τοῦ ὕδραγωγείου, ἀνωφελῶς ὑπὸ τῶν ἠθητηρίων διυλιζόμενον, ἐπίνετο μεστὸν βρύων καὶ ἐντόμων. Ἐπὶ ταυτῆ ἀκμῇ, ὃ ὄχλος, ἀποκαρτερήσας, ἀπέδωκεν εἰς μόνον τὸ πείσμα τῶν ἀρχόντων τὴν παράτασιν τῆς στενοχωρήσεως. Ἐναστὰς εἰς στάσιν ἐκπρόλησε μίαν συνοικίαν, ἐκακοποίησεν ἐνίους τῶν τῶν εὐγενῶν, φοβερίσας ἔτι νὰ ὀλοκαυτώσῃ καὶ τὴν πόλιν ὀλόκληρον, ἐὰν ἐντὸς τινος προθεσμίας δὲν ἐσυνθηκολόγῃ. Τὸ ἄρχον-

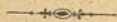
τολόγιον ὑπεχώρησε. Τυχὸν μεταξὺ τριῶν, πυρῶν τῆς Βενετίας, τῆς Πεντανδρίας, καὶ τῆς ἐμπόλεως στάσεως, ἀφίχθη πρὸς τὸ ἐπαρχεῖον ὀλομελές, ἱκετεῖον τὸν Προβεδουῖρον νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὴν παγγάλεμον κρίσιν, εἴτε παραδίδων τὸ φρούριον πρὸς τοὺς ἀντάρτας, εἴτε διὰ τῶν τηλεβόλων τοῦ ἀπαλλάττων καὶ τὴν πόλιν ἅμα καὶ τοὺς κατοίκους ἀπὸ τὴν ἀνυπόφορον ζωὴν. Ὁ Κανάλης δὲν ἀφῆκεν τοὺς ἱππότητας νὰ συμπληρώσωσιν τὸν σχετλιασμόν. Τινάξας τὸ μαστίγιον πρὸ ρινὸς τῶν ἀγορευόντων.

— Bazza qe viglacchi (ἄνανδρος γενεά)—ἐκραύγασε, βρυχώμενος ἐξ ἀγανακτήσεως—ἐὰν ἀληθῶς ἦσθε μὲ τὸν θάνατον οὕτω προσωκειωμένοι, ὥστε νὰ ἐπικαλεῖσθε πρὸς ἀπαλλαγὴν σας τὰς σφαῖρας τῶν τηλεβόλων μου, τί λοιπὸν δὲν σπεύδετε νὰ ἀναπληρώσητε μὲ τὰ τέκνα καὶ μὲ τοὺς δούλους σας τοὺς ἀραιωθέντας στοίχους τῶν στρατῶνων;

ΟΙ ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΓΑΜΟΙ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΟ ΔΡΑΜΑ

Κεφάλαιον Α΄.

Ἐν τῶν χαρακτηρισμάτων, τῶν προσαρτώντων εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Καντανολέου τὴν μεγίστην τιμὴν, εἶναι ἡ διάτασις τῶν πολιτικῶν ἐπινοημάτων. Ἀπορίας ἄξιον τῇ ἀληθείᾳ, πῶς ἀγροδίατον τέκνον ζοφερᾶς ἐποχῆς, γεγηρακὸς πόρρω πάσης διεγερτικῆς συγκοινωνίας, πῶς ὀπισθεν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ τόπου του διείδεν ὀλομελοῦς ἔθνους ἀπελευθέρωσιν, πῶς δηλαδὴ εἰς τοὺς διαλογισμοὺς του ἐξήλεγξε τὴν καθόλου τῆς Ἑλλάδος παλλιγγενεσίαν ἅτε ὄρον ἀπαραίτητον εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἀνὰ χεῖρας ἄθλων.

Τὸ σχέδιον του, ὅσα ἀπᾶδον πρὸς τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ὀρθοτομίαν τοῦ συνειδότος του ἂν ὑποληφθῆ, παρίσταται ὑπὸ ἐθνικὴν ἔποψιν πολοῦ λόγου ἄξιον. Δυσιτέστατον ὑπὲρ Κρήτης ἅμα καὶ ὑπὲρ Ἑλλάδος κρίνας τὸ ἐπωφεληθῆναι τὸν ζέοντα τουρκοβενετικὸν ἀγῶνα, ἐπενόησεν εὐστοχώτατα ἔνθεν μὲν νὰ βουκολήσῃ μὲ κολακευτικὰς ὑποσχέσεις τὸ Διβάνιον, διαδεικνύων

πρὸς τὰλλα τὴν ἐπανάστασιν τῆς νήσου ὡς τινα ἐπικουρικὸν ἀπλῶς ὑπὲρ τούρκων ἀντιπερισπασμὸν, ἔνθεν δὲ νὰ ὑποπαρωθήσῃ τοὺς ὁμογενεῖς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου εἰς τινα πάγκοινον ἀποστασίαν, ὅπως τὸ γένος, εὐκαίρως τὴν ἀμοιβήν αὐτῶν ῥῆξιν τῶν τυράννων τοῦ ἐπικαριζόμενον, ἔμπνουν ἔτι καὶ ἐπιβιοῦν ἀναπηδήσῃ ἐκ τοῦ νεκροταφείου.

Πρὸς κατευθύνειν τοιοῦτον σχεδίου ἀξίου αἰσιωτέρας ἐποχῆς, προὔργου ἐστοχάσθη νὰ διαπέμψῃ ἀποκρισιάρχους πρὸς τὰ ἐν προόψει μέρη τοὺς συνεταυτέρους τῶν περὶ αὐτόν. Τὰ προκαταρκτικὰ ἐξετελέσθησαν μὲ ἀκάματον δραστηριότητα. Πρὸς μὲν τὸν ἐν Μήλῳ σταθμεύοντα Καπετάμπασαν ἐξαπεστάλησαν ὁ Νικόλαος Σπανιάκος, ὁπλαρχηγὸς ἐκ Σελίνου, πενθερὸς δὲ τοῦ δευτεροροτόκου του, καὶ ὁ ὁμώνυμος Λουτριώτης Σφακιανός. Πρὸς δὲ τὸν Οἰκουμηνικὸν Πατριάρχην ἐξεπέμφθη Μανάριος τις μοναχός, πρῶτον ἠγούμενος τοῦ ἐν Ἄθωνι Βατοπεδίου. Ὅκτῳ ἔτεροι, ὧν ἀμνημόνευτα τὰ ὀνόματα, ἀπέπλευσαν ἕως ἀπ' Αὐγούστου εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἡπείρου, τῆς λοιπῆς στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸρχοντο οὗτοι ἐντεταλμένοι νὰ συνεννοηθῶσι μὲ τοὺς ἐκεῖ ἀρχιαιετοὺς πρὸς συρροῦσιν αἶμα καὶ πρὸς συγχρονισμόν τῶν κατὰ τόπους τεκταινομένων κινήματων.

Ἐναπελείπετο ἑτέρα τις οὐχ' ἦττον περισπούδαστος διαπρέσβευσις ἢ πρὸς τὸν Τσάρον καὶ μέγαν Δούκα Μοσχοβίας εἰς αὐτήσιν προστασίας, συνδρομῆς, καὶ ἐμμέσου συναρωγῆς. Ἀκριβῶς ἐν τῇ ἐκπεραιώσει τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς κατεγίνετο ὁ Καντανολέος εἰς ἣν περιήγε στιγμὴν ὁ μύθος τοῦ διηγήματος. Προσδιορήσας τὸν κατάλληλον ἀποκρισιάρχη εἰς τὸ πρόσωπον Μεταξᾶ τινος Κεφαλλῆνος, διατρίψαντος μακρὸν ἐν Μόσχῃ καὶ ἐντριβοῦς εἰς τὴν ῥωσικὴν ἤδη παρεσκευάζει τὰς ὑστέρας ὁδηγίας, διανοούμενος νὰ ἐπιταχύνῃ ὅσον οἶόν τε τὴν δι' Οὐγγαρίας εἰς Ρωσσίαν περιόδιαν.

Ἐπὶ τοιοῦτῳ δὴ σκοπῷ κατὰ τινα ὁψίαν τοῦ Ὀκτωβρίου— ἴσως περὶ τὰ μέσα τοῦ μηνός— μετέβαινον ἀπὸ Μεσολῶν εἰς τὸ παρὰ τὰ Χανία στρατόπεδον (ὅπου παρέμεινεν ὁ Μεταξᾶς) προτεθειμένος νὰ διανυκτερεύσῃ εἰς Πορὶ πρὸς διεξαγωγὴν ἄλλης τιγὸς ὑποθέσεως.— Ἰλαρὸν κατήρχετο τὸ ἑσπέρας ὁ φθινοπωρινὸς

οὐρανός, εἰ καὶ τῆδε κάκεισε ποικιλόμενος ἀπὸ περιάοργρα νεφίδια ταξειδεύοντα κατ' ἀρέσκειαν τοῦ ἀνέμου, ὅμως ἐπεταννύετο διάστερος καὶ γαλήνως καθάπερ μέτωπον σεμνῆς, ἀλλὰ μεριμνώσης παρθένου. Ἡ πανσέληνος ἐφεγγοβόλοι εἰς ὄλην τὴν λαμπρότητα της. Ἀναψυχούμενοι ἀπὸ τὴν δρόσον ὁ ἠδύοσμος σχῖνος, τὸ ὄριγανον, τὸ θυμάριον, ἠγεμόνες τῶν Ἑλληνικῶν θαμνῶνων, κατηρωμάτιζον τὸν ἄερα μὲ τὰς ὄρεινὰς ἀναθημιάσεις των.

Πολυάριθμος ἦτο κατὰ τὸ σύνθηδες συνοδία. Ἐνεκα τοῦ τραχέος κατηφόρου προέβαινε βραδυκίνητος, διερχομένη πυκνὰς ἐλατῶν κέδρων, πριναριῶν σπειρας. Ἐκ μὲν δεξιῶν τοῦ Ραιτούρου περιπλάζετο ὁ πρωτότοκος του, νέος εἰκοσιεπταετῆς σχεδὸν ἐνδεδυμένος στρατιωτικὴν στολὴν καὶ χαριέντως ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου λυγίζων τὸ σύμμετρον ἀνάστημα ἕξ εὐωνύμων δὲ συνωδοιπόροι ὁ γέρον προεστὸς τῆς κόμης, ὅπου ἀφικνεῖτο ἡ συνοδία. Καὶ εἰς μὲν τὰ ἴγνη τῶν ἵππων παρηκολούθει σιωπηλὸν κατ' ἀνάγκην ἐν πρόσωπον ἄλογον τοῦ ἐπιποδίου μας, σκύλος τις πελώριος καὶ ἀγριόμορφος ἀχώριστος σύντροφος τοῦ Ραιτούρου. Ὀπισθεν δέ, εἰς τινῶν βημάτων ἀπόστασιν δεκαπέντε πᾶλληκάρια στρόμβους κονιοροῦ διεγείροντα ὑπὸ τὸ ὄρηστικὸν ἀτήμα των, ἐκροτάλουν οὐχὶ χωρὶς τινος ἠδονῆς τὰ μετάλλια κοσμήματα τῶν φαρετρῶν καὶ τῶν πυροβόλων, ἐπὶ τῆς σιλπνῆς ἐπιφανείας τῶν ὀπλοῶν ἢ σελήνην διερρίπιζε πότε καὶ πότε τὰς φιλοπαίγμονας ἀκτίνας της.

Ἀξιόπιστον ὃν εἶνε ὁ ἐν λόγῳ σκύλος. Ἡ ἄκρατος πρὸς τὸν κύριον φίλιαν του, τὸ ἀκέραιον καὶ ἀκράδαντον τῆς πιστότητος του εἰσάγουσι παρήγορον τινα περισπασμὸν εἰς τὰς ἐπομένας σκηνὰς, ἔνθα μὲ ἀλογίας καὶ ἀνομίας πλάσματα λογικώτερα παραμορφοῦσι τὸ ὁμοίωμα τῆς θεότητος.

Ὁ Ζαγάρ—οὕτω τὸ ζῶον ὠνομάζετο—εἶχε πατρίδα τὴν Τύνδα. Καταγόμενος ἐκ τινος γένους μετέχοντος τοῦ κυνὸς αἶμα καὶ τοῦ θωός, συνήθους ἐν Ἀφρικῇ, ἀπέκτησε τὴν κρητικὴν ἰθαγένειαν ἀφότου κατὰ τινα τῶν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν κατελήφθη ἀδέσποτος ὑπὸ πειρατῶν. Ὁ σκύλος οὗτος εἶχεν εὐμέγεθες τὸ ἀνάστημα, εὐρωστα τὰ μέλη, ὄρθια τὰ ὦτα. Ἡ μὲν μακρὰ οὐρὰ του ἔληγεν εἰς τὴν ἄκραν κορυμβόδης καὶ δασύτριχος, τὸ δὲ δέρμα, καίτοι

ὑπόλευκον τὸ πλεῖστον, διειστίζετε παρὰ τὰ μηρία ἀπὸ χυτὰς τινὰς κηλίδας πυρροποικίλους. Οἱ στρογγύλοι καὶ ἀγριωποὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἀπέπνεον ἀλλόκοτόν τινα χαρακτηῖρα. Εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς ἐξαιρέτως ἐν στιγμῇ μερίμνης ἢ ἀνησυχίας θὰ τοὺς ἐξελάμβανες δύο ἀνθρακας ἢ δύο πελωρίας λαμπουρίδας· τὴν δὲ ἡμέραν ὅταν ἔστρεφον μάλιστα τὸ βλέμμα δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ ἐσημάτιζον εἰς ἑκατέρας τὰς γωνίας δύο διαστήματα λευκά, ἀναμιμνήσκοντα πῶς τὸ βλέπος τοῦ Αἰθίοπος. Οὐδέποτε ἐπὶ δεκαετίαν ὄλην σκύλος καὶ κύριος ἀπεχωρίσθησαν. Δυσχερεῶν συμμετοχὴ καὶ ἀμοιβαία δοκιμασία εἶχον συνδέσει οὕτω στερεὰ τὸ ζεῦγος τῶν ἀλληλοφίλων, ὥστε ὁ μὲν Καντανολέος ἐκ μέρους του ἠθέτην ἄσμενος παρατηθῆ τὴν βασιλικωτέραν εὐνοίαν μᾶλλον ἢ τὸν σύντροφον, ὁ δὲ σκύλος, ἐξ ἀμοιβῆς, ὡσανεὶ προαισθανόμενος τὴν ἐμπιστοσύνην ἧς ἐδέετο ὁ κύριος, ἠθέλε προκαλέσει μυρίουσ θανάτους κάλλιον ἢ ν' ἀποστερηθῆ ἔστω ἐπὶ στιγμὴν τῆς ἠδυνεύστου ὁσμῆς τοῦ εὐεργέτου του.

Ἡ συνοδία, βαίνουσα, ὡς εἶπομεν, εἰς πετρῶδες καὶ κατωφερῆς μονοπάτιον, εἶχε πρό τινας εἰσδύσει ἐν τινὶ ὑλώδει θέσει, ὁ δὲ Ραιτούρης, ἀφείς ἐπὶ τοῦ ἀγένοσ τοῦ ἡμίονου τοὺς χαλινοὺς, ἐτέρπετο ἀντιλογῶν εἰς τινα προληπτικὰ φρονήματα τοῦ προεστῶτος, ὅτε ὁ Ζαγάρ, ἐκτραπείσ ὀλίγον τῆς ἀκολουθίας, καὶ παρὰ τὴν ὄφρυν τοῦ δάσους, σταματήσας εἰς στάσιν ἐφορμητικὴν, ἤρξατο μὲ κλαγγῶδεις ὑλακὰς διεγείρων τὴν ἠχῶ τῆς κάτω κοιλάδος.

— Τὸν σκύλον! αἶ, τὸν σκύλον! Βαστάξατέ τον διὰ τοὺς οἰκτιρομὸς τοῦ Θεοῦ! ἐκραύγασεν ὀπισθεν τῶν πριναρίων ἀφανοῦς ὁδοιπόρου φωνή.

Μὲ τὸ συντεθειμένον σύριγμα ἀνακαλῶν ὁ Πρύτανις τὸν Ζαγάρ, διατάσσει νὰ ἐρευνησῶσι πρὸς τὸ μέρος, ὅθεν ἡ κραυγὴ ἐξήρχετο, τίς κατὰ τοιαύτην ὥραν ἐπλανᾶτο ἐντὸς τοῦ δάσους. Μετ' οὐ πολὺ, δύο τῶν παλληκαρίων ἐκόμιζον χειροκρατουμένους εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ, ἓνα ἱερέα καὶ ἓν μειράκιον.

— Ἄχ, τὰ πόδια μου δὲν ἀντέχουν ἄλλο... Τὸν σκύλον πρὸς Θεοῦ...! Καλὴ σας ἐσπέρα, εὐλογημένοι...! Λάβετε εὐσπλαγχίαν πρὸς ἡμᾶς!

— Καλὴ ἐσπέρα! ἀντεχαιρέτισε ξηρὰ εἰς μόνος τῶν ὀλοφόρων· οἱ λοιποὶ εἰσέγησαν.

— Ἔτσι νὰ λάβετε σωτηρίαν καὶ καλὴν ψυχὴν, ποῦ εἴμεθα; πῶς λέγεται ἡ θέσις αὕτη; ποῖος ὁ δρόμος τοῦ Μεσκλᾶ;

— Εἴμεθα εἰς τὴν στάνην τοῦ Κατσιβέλλη—ἀπαντᾷ τὸ παλληκάριον μὲ τον αὐτὸν λακωνισμόν. Ἄλλὰ ποῦ πορεύεσαι, παπᾶ μου, καὶ τί ζητεῖς ἐδῶ τόσον ἀργά; ἀντερωτᾷ μετὰ τινα διακοπήν.

— Ἄχ, δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ προχωρήσω πλέον, ὁ ταλαίπωρος! Ποῖον ζητῶ; Περιέρομαι πεζός ἀπὸ προχθὲς ζητῶν τὸν ἐκλαμπρότατον Ραιτούρην. Εἶμαι νηστικός, εἶμαι ἀπὸ τὰς ἀκάνθας αἱματόρουτος, ἴσως δὲ θὰ ἤμην καὶ καθόλου ἐξαιματισμένος χωρὶς τὸν ἀγένειον του τοῦτον ὀδηγόν... Ἄν εἰσθε Χριστιανοῖς, ὡς σᾶς ἐκλαμβάνω δότε μου ἄσυλον ἀπόψε! ἐὰν δὲ ἤξεύρετε, εἰπέτε μου καὶ ποῦ ὀφείλω νὰ ζητήσω αὔριον τὸν ἐκλαμπρότατον!

— Ποῖος εἶσαι; ἐρωτᾷ ὁ Καντανολέος.

— Καὶ δὲν μὲ ἀπεικάζεις, καλέ μου ἀνθρώπε ἀπὸ τὸ φόρεμα;

— Τὸ ὄνομα σου;

— Τὸ ὄνομά μου; Εἰρηναῖος Καρυοφύλλης. Τί μὲ τοῦτο;

— Ἡ πατρίς σου; Γνωρίζεις τὸν πρύτανιν προσωπικῶς;

— Ὁχι, ἀδελφέ, τί σὲ διαφέρουν ταῦτα; Ἐὰν δὲν κινεῖσθε εἰς οἶκτον πρὸς ἡμᾶς, τοῦλάχιστον δεῖξατέ μας τὸν δρόμον καὶ μὲ τῆς Παναγίας τὴν εὐχὴν καλὸν σας κατευόδιον.

— Εἰμποροῦμεν, παπᾶ, μὲ τὴν ἄδειαν σου νὰ ἐρωτήσωμεν, τί τὸν θέλεις αὐτὸν τὸν πρύτανιν;

— Ὁχι, —ἀπήνησεν ἐντόνως ὁ ἱερεὺς, τοῦτο μόνον λέγω· ὁ ἐκλαμπρότατος θὰ σᾶς ἐπιπλήξη βαρέως μόλις μάθη ὅτι δὲν μὲ ὀδηγήσετε ἐνώπιόν του χωρὶς τὴν παραμικρὰν ἀναβολὴν.

Ἐσπερα, ἀναχατίσας ὑπὸ σκιὰν κλάδου τὸν ἡμίονον, ἔσπεκε διασκοπιώμενος τὴν εἰς τὸ πανσέληνον περίφωτον μορφὴν τοῦ ἀγνώστου. Σεβάσιμον πρόσωπον, βλέμμα σεμνόν, μέλαιναν, δασυτάτην καὶ οὐλότριχον τὴν γενειάδα ἔφερεν ὁ ἱερεὺς, πεντηκοντούτης ἴσως τὴν ἡλικίαν. Τὸ καλυμαύκιον καὶ τὰ ράσα του, ἐκτὸς ὅτι ἀθεραπεύτως ἀπὸ τὰς βράτους διεσρηγμένα

ἦσαν περὶ πλέον λελευκημένα καὶ δὺς εἶπειν νιφετώδη ἀπὸ τὸν κοινορτόν· ἄλλ' ἐπὶ τοῦ ἀσθμαίνοντος στήθους τοῦ ἠκτινοβόλοι ἀνεπικονίωτος χρυσοῦς σταυρός, ἡ δὲ δεξιὰ του ἔσφιγγε βρακτηρίαν ἀργυροκέφαλον. Ἡ λαλιά, ἡ χειρονομία, ἡ στάσις ἀπέπνεον κόσμὸν τι καὶ ἄγνόν, καὶ συμπρεπές· τὸ εὐφθογγὸν τῆς παροφορᾶς, τὸ καθαρὸν τῆς λέξεώς ηὔξανον εἰς μείζον τὸν αὐτοσύστατον τοῦ σχήματος... Τί τὰ πολλά; Ὁ ἱερεὺς ἐνεπέκτισε πρὸς τοὺς ὀδοιπόρους τὴν ἀρίστην ἐντύπωσιν· τὸ ἐναντίον τοῦ Ζαγάρ, ὅστις, λίβυς ὢν καὶ βάρβαρος τὴν καταγωγὴν, διέτρεφε πάντοτε πρὸς τε ράσα καὶ ρασοφόρους ἀδιάκριτον ἀντιπάθεια.

— Πάτερ Εἰρήναιε—εἶπε προσηγῶς ὁ νέος ὑπασπιστής, λαμβάνων τὴν πρωτοβουλίαν τῆς περιποιήσεως—ἀντὶ τοῦ ἀνήλικος καὶ ἀνεπιτηδείου αὐτοῦ ὀδηγοῦ σου προσφέρομαι νὰ σὲ ὀδηγήσω πρὸς τὸν Ραιτούρηγ ἐγὼ αὐτὰς ἅμα μὲ προβεβαιώσης, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς περιουσίας σου δὲν περιστρέφεται εἰς συμφέροντα προσωπικά. Πολυάσχολος ὢν ὁ ἐκλαμπρότατος πρὸς ὥραν δὲν δέχεται ἰκεσίας ἰδιωτικᾶς.

—Καὶ λοιπὸν, γενναίωτατε—ἀπήνησεν ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τὴν στίλβην τῆς στολῆς δανεισθεὶς τὸ ἐπίθετον—νομίζεις λοιπὸν, ὅτι ὁ ἐν Χανίοις ἐφημέριος τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἤθελεν ἐγκαταλήψει ἀλειτούργητον ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὴν ἐκκλησίαν του, καὶ παρατρέχει νυχθημερὸν ἀγρίους τόπους, εἰὰν ἡ περιουσία του δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ὑπόθεσιν, ὅθεν ἴσως τὰ οὐσιωδέστατα τῶν κοινῶν συμφερόντων ἐξαρτῶνται;

Ἡ ἀπάντησις ἐπληξεν ὄλους, πρὸ πάντων τὸν Ραιτούρηγ.

Ἄλλὰ καὶ μᾶλλον ἔτι τοῦ πατρὸς ἀνεσκίρτησεν ὁ ὑπασπιστής.

Ἡ λέξις Χανία ἐξήσκει ἐπὶ τοῦ νέου ἰδιαιτέραν τινὰ ἐνέργειαν. Εἰς τοὺς φθόγγους τῆς λέξεως αὐτῆς ἤγει ἀφατος τις μελωδία τὴν ὁποίαν αἱ ἕτεραι πόλεις τῆς νήσου δὲν ἤξευρον νὰ διεγείρωσι μελωδία, ἀναμοχλεύουσα τὴν ψυχὴν, ἀναιθύσουσα ἐντὸς τοῦ νέου πᾶν ὅ,τι εὐφλεκτον ἐμπεριέχουσι πίστις, ἔλεος, ποιητικὴ ἐπιπόθησις εἰκοσιεπταετοῦς ἡλικίας. Οὐδέποτε ἐξήρχετο τῶν χειλῶν του, οὐδέποτε ἤκουε προφερομένην ὑπ' ἄλλου τὴν λέξιν αὐτὴν, χωρὶς νὰ αἰσθανθῆ πρὸς τὸ ἀριστερὸν τοῦ στήθους ἀναρρέουσαν χειμαρροδὸν τὴν ὀρμὴν τοῦ αἵματος. Ἐὰν μὲν

διετέλει συνδιαλεγόμενος, ἔχανε τὴν σειρὰν τῶν ἰδεῶν, ἢ διέκοπτε τὴν ὁμιλίαν. Ἐὰν δὲ περιχαρὴς καὶ εὐθυμος, ἀμέσως ἐπινατρεύετο ἔμφροντις, σύννους, σκυθρωπός, κατὰ δὲ πρώτην εὐκαιρίαν ἀπεμονοῦντο. Αἱ αἰφνίδιοι αὐταὶ τοῦ ἤθους τοῦ συννεφιάσεις δὲν εἶχον ὑπεκφύγει καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῶν ἐταίρων τὴν παρατήρησιν· ἀλλὰ τίς ὁ τότε ἀφροντιστῶν; τίς ὁ τὴν κατάκτησιν τῶν Χανίων μὴ ὄνειροπολῶν μὲ πυρετώδη πόθον ἐραστοῦ; Συχνάκις ἐστέναζεν ὁ ὑπασπιστής, συχνάκις ἐπὶ τῇ ἀναμνημονεύσει τοῦ φρουρίου ἔσπευδε ν' ἀποκρύψει τὰ ἀχλύμενα βλέφαρα· ἀλλ' οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὸ στρατόπεδον, οὐδεὶς συνῆδει, πλὴν αὐτοῦ, τὸν λόγον δι' ὃν συνεκινούντο μὲν, δὲν ὑγραίνοντο δὲ ὡσαύτως καὶ τῶν συναγωνιστῶν οἱ ὀφθαλμοί. Τὴν αἰτίαν τῆς ἰδιαιτέρας συνταραχῆς του διεφύλαττε τεταμειυμένην εἰς τὰ ἐνδότατα τῆς καρδίας μὲ ἄκραν προφύλαξιν καὶ περίσκεψιν. Τὴν ἐνέκρουπε μὲ τὸν αὐτὸν μύχιον φόβον, μεθ' οὗ ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις πατρίκιος βενετὸς ὑπεξήρχετο οἰκίας πρέσβεως, ἔντρομος μήπως τὴν ἐπίσκεψιν παρεξηγήσῃ ἢ πανόπτρια τῆς φιλυπόπτου Δεκανδρία; ἀστυνομία.

Ἡ ἐκφορὰ τῆς λέξεως αὐτῆς ἐχρησίμευσε πρὸς τὸν ἱερέα ὡς διαβατήριον.

Ἀφοῦ παρὰ τὸ οὖς τοῦ πατρὸς ἐψιθύρισε λόγια τινα εὐνοϊκὰ περὶ τοῦ ἐφημερίου, ὁ Πέτρος—εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ὑπασπιστοῦ—περεύσας ἐν τῷ ἅμα, καὶ ἀσπασθεὶς τοῦ ρασοφόρου τὴν δεξιὰν προσέφερε τὴν χροῖσιν τοῦ Πηγάσου του. Ὁ ἱερεὺς εὐχαριστήσας ἀπεποιήθη τὸ φιλοφρόνημα κατ' ἀρχάς· ἀλλὰ τοῦ νέου ἐπιμένοντος, δροῦξας ἐπὶ τῆς χαίτης τοῦ ἵππου τὰς ἡνίας, καὶ ἐπιβάς μὲ ἀνδρεῖον πήδημα κατέλαβε παρὰ τὸν πρῦτανιν τὴν θέσιν τοῦ ἀφιππεύσαντος.

Ἀκροβολισμὸς πλαγίων ἐρωτήσεων καὶ ἀμοιβαίων ἀντερωτήσεων ἤρξατο τότε μεταξὺ τῶν δύο Καντανολέων καὶ τοῦ εἰρηναίου. — Παρὰ τίνος ἐξεπέμπετο οὗτος; χάριτι τίνος προπεμπτηρίου ἐπέτυχε νὰ διεπεράσῃ τοὺς στοίχους τῆς προφυλακῆς; Πρὸς τινα ποτὲ μέγαν σκοπὸν παρεκινδύνευεν οὕτω τὴν ὑπαρξίν; Πᾶς θὰ ἐδικαιολόγηι πρὸς τοὺς Βενετοὺς τὴν ἐπάνοδον ἐκ τῆς ἐξοχῆς; —

Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα τοῦ ἀγνώστου γέροντος ὁ ἄγνωστος ἱερομένος ἀτελέστατα ἀποκριθεὶς, ἐπροσπάθησεν ἐκ μέρους του καὶ δι' ἀντερωτήσεων ἰδίων νὰ πορισθῇ πληροφορίας περὶ τῶν ἡθῶν καὶ τῶν τρόπων τοῦ πρυτάνεως.

— Ἐλαβες, πάτερ ἅγιε, καλὰ τὰ μέτρα σου, ὅτε ἀπεφάσισες νὰ ἐνταμώσης τὸν Ραιτούρη; Ὁ Χυινιώτης, ὅστις σὲ ἀποστέλλει σοῦ εἶπε καὶ μὲ ποῖον ἀκατάψαυστον, μὲ ποῖον διαβολλάνθρωπον ἔχεις νὰ κάμης; Σηλλογίσου το, παπᾶ, δέκα φοραῖς! Αἶ κατὰ τύχην, σὲ ὑπελάμβανεν ὡς κατάσκοπον! ὦ, τὰ γένεια δὲν θὰ σέ ἔσωζαν, μὰ τὴν Παρθένον! Θὰ ἔτουφέκιζε ἅγιε μου δέσποτα, καὶ σέ, ὡς ἔτουφέκισε προχθὲς καὶ τὸν υἱὸν τῆς Ζαρμυφένιας.

— Φροντίς ἰδικὴ μου! ἀπεκρίθη ὁ ἱερομόναχος ἐν πάσῃ ἀσφαλίᾳ καὶ πεποιθήσει. Ὁ χαρακτήρ μου, τὰ ἀποδικτικά, ἢ ὑπηρεσία μου ἀποσοβοῦν πᾶσα ὑποψίαν.... Ἄργοῦμεν, ἄρχοντες, νὰ φθάσωμεν; προσέθηκε, νοήσας οὕτω νὰ διακόψῃ τὸ νῆμα τῶν ζητημάτων.

Ὁ Πέτρος παρηκολούθει πεζὸς παρὰ τὸν ἵππον του, ἀνυπομονῶν καὶ αὐτὸς ἐκ περιτροπῆς νὰ ψαύσῃ κατ' ἄλλον τρόπον τὸν ἐφημέριον τῶν Χανίων.

— Περὶ δὲ τῆς πείνης, αἰδεσιμώτατε; ἠρώτησε, κρούων τὴν φίλην χορδὴν μακρόθεν. Ἀληθεύει, ὅτι οἱ φραγγάρχοντες σφάζουν τὰ φορτηγὰ των ὀλονικτίως, ἵνα μὴ οἱ γείτονες τὸ καταλάβουν καὶ ἀπαιτήσωσι μερίδα;

Δὲν ἐνοχοποιῶ τὸν πλησίον ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἀποκρίνεται ὁ Εἰρηναῖος. Ἐμπορῶ ὅμως, ἄρχοντες, νὰ σᾶς βεβαιώσω εὐσυνηδῆτως, ὅτι ἡ συμφορὰ σωφρονήσασα τοὺς φραγγάρχοντας, μετέβαλε τὸ φρόνημά των ἐπαισθητῶς. Ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ἐγκαταλείπομενοι, ρίπτονται θέλοντες μὴ θέλοντες πρὸς τὸ μέρος μας εἰς ἣν δὲ ἀκμὴν διάγουσι τὰ Χανία πρὸς τὸ παρόν, ἔνιοι αὐτῶν παρέχουσι τοιαῦτα δείγματα φιλανθρωπίας καὶ γεναιότητος ὅποια θὰ ἠυχόμεθα ἐκ καρδίας καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας τοὺς ἡμετέρους. Τίς λόγου χάριν, τῶν ἀρχοντορωμαίων μας κοτηνάλωσε πλὴν τοῦ, ἐτησίου εἰσοδήματος, δάνειον ἐξ 25,000 δουκάτων εἰς χορηγήσεις καὶ βοηθήματα πρὸς τοὺς πτωχοὺς, ὡς ἐποίησεν ἕως τοῦ νῦν

ἢ ἱπποτικῆ οἰκογένεια, τὴν ἀναχώρησιν τῆς ὁποίας μὲ μαῦρα δάκρυα θρηνεῖ σύσσωμος τοῦ φρουρίου ἢ πτωχολογία...;

— Τὴν ἀναχώρησιν! ἐκφωνεῖ ἐμβρόντητος ὁ Πέτρος—τὴν ἀναχώρησιν! ἀναβοᾷ ἐκ δευτέρου. Τίς ἢ οἰκογένεια αὕτη; Ἐννοεῖς τὴν τριμελῆ;

— Ἀριθμοῦνται τέσσαρες. Πρόσθετες καὶ τὴν καλογοραῖαν, τὴν ἐλεήμονα τοῦ ἱππότου ἀδελφῆν!

— Ἀπῆλθον! τότε; διατί ἀπῆλθον ποῦ ἀφίχθησαν ἐπανερωτᾷ ὁ ὑπασπιστὴς μὲ προφανῆ καταπλήξεως καὶ ἀδημονίας συμπτώματα, ἀπαιωρούμενος εἰς τὸ στόμα τοῦ ἐφημερίου.

— Ὅσοι λυποῦνται διὰ τὴν ἀναχώρησιν των—ὁ Εἰρηναῖος ἀποκρίνεται, ἐμφαντικῶς ἀποτενίζων τὸν κύριον τοῦ Πηγᾶσου—θέλουν ὅσον οὕτω παρηγορηθῆ. Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὁ πρύτανις, κρούσας τοὺς σπιθαμιαίους του πτερνηστήρας, καὶ μὲ τινα τῆς γλώσσης στροφὴν δούς εἰς τὰ ζῶα τὸ σύνθημα τῆς κάλπης, κατέλειπεν ὀπίσω τὴν ἀκολουθίαν τῶν πεζῶν. Ἐσπευδε νὰ ἀναπαυθῆ, κειμηκῶς μὲν ὢν ὑπὸ συνεχοῦς κακοῦπνίας, μέλλων δὲ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν περιοδίαν ἐνωρίς.—Οἱ ἔφιποι ἔφθασαν εἰς Πορὶ τὴν τρίτην ὥραν τῆς νυκτὸς κατὰ τὴν ἄφιξιν προαναγγελλόμενοι ἀπὸ τὴν πολύφωνον σύμλειαν τῶν κυνῶν τῆς κόμης. Ἄλλ' ἐκτὸς ὅτι πεπονυμένος, ὁ Ραιτούρης ἦτο καὶ φύσει ἀνυπόμονος. Ἀδυνατήσας νὰ προσμείνῃ περαιτέρω τὴν ἐπίφθασιν τῶν πεζῶν, ἐκάθισε μετ' οὐ πολὺ τὸν ἐφημέριον εἰς τὸν δεῖπνον τοῦ προεσιτώτος. Ἡ ὄρεξις ὑπερέβαινε τὸν ὕπνον· ἀλλ' ἐν χοιριδίον ὀπτόν, νερόβραστοι πικρίδες, καὶ εἰς λάγηνος Ἀγιομυρίτου ἐμετρίασαν ἀποχρώντως παρὰ τοῖς συνδείπνοις τῆς προηγουμένης κακοπαθείας τ' ἀποτελέσματα.

Ἡ νύξ εἶχε προχωρήσει. Μετὰ τὸν συνήθη πλυσμὸν τῶν χειρῶν ὁ Καντανολέος καλονυκτίσας τὴν οἰκογένειαν, καὶ λαβὼν λύχνον, ὠδήγησε τὸν Εἰρηναῖον εἰς τι παράμερον καὶ ὑπόστεγον δωμάτιον τῆς οἰκίας, πρῶτος αὐτὸς δούς τὸ παράδειγμα τῆς ἀναοριχίσεως ἐπὶ τῇ προόψει ὀρθῆς τινος κλίμακος καταρράκτης. Ἄφου δ' ἔστρεψε τὰ κλειδιά τῆς ἔσω καὶ τῆς ἔξω θύρας τοῦ ὑπερώου, καὶ δι' ἀκροάσεως ἐβεβαιώθη, ὅτι οὐδεὶς ἦχος ἐμαρτύρει

τὴν ἐν τῇ ὀροφῇ ἐκείνῃ παρουσίαν ἄλλου τινός.

— Ἐὰν πάτερ Εἰρηναίε, δὲν νυστάξεις—εἶπεν—ἔτοιμος ὁ Ραιτούρης εἶνε ν' ἀκούσῃ τὸν σπουδαιότατον, ὡς προεῖπες σκοπὸν ὅστις σὲ ἐκσφενδονίζει εἰς τὰ ἴχνη του.

Συντέμνομεν τὴν ἔκτασιν, τὸν θαυμασμὸν τὰ ἐπιφωνήματα τοῦ καλοῦ ἱερέως ἐπὶ τῇ ὄλως ἀνεπίστῳ ἐκείνῃ ἀποκαλύψει.

— Σὺ ὁ περιβόητος Γέρων τῆς Κρήτης! ἐξεφώνησε. Σὺ αὐτός, σὺ ἐν σαρκὶ καὶ ὄστοις ὁ περίφημος Καντανολέος! Ἀγαλλιᾶσθω τὰ ἐπίγεια, (ἐνθους προσέθηκε, ρίψας τοὺς βραχίονας ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ἀρχηγοῦ). ὅτι οἱ ὀφθαλμοὶ μου εἶδον τὸ σωτήριον σου!

Τότε, ὡς καὶ σήμερον ἔτι τὴν καθημαξευμένην γλῶσσαν τοῦ ἀγροῦ δὲν ἐλάλουν, ἢ μόνοι οἱ ἀγράμματοι. Ὁ λόγιος, ὁ ἱερεὺς, ὁ σχολαστικός, πᾶς φιλενδίκτης, ἔσπευδον, τὸν Αἴσωπον, ἢ τὴν Ὀκτόηχον κατ' ἀρέσκειαν λεξικλοποῦντες, νὰ μεταχειρισθῶσι γλῶσσαν ἀλγεβρῶδη καὶ ὅσον οἶον τε ἀκατίλιπτον πρὸς τὸν λαὸν φιλοτιμούμενοι διὰ τοιαύτης αἰγυπτιακῆς ἱερογλωττίας νὰ δώσωσι δεῖγμα προφανὲς εὐγενεστερᾶς ἀνατροφῆς... ὃ λεξικόπιστον Βυζάντιον ἐξωμότα τοῦ αἰῶνος σου! Τίς οἶδε, μὴ ὀφείλῃς τὰς αἰχμαλωσίας σου εἰς τὴν τυραννίδα ἐξακισμυρίων λέξεων!

Ὁ Εἰρηναῖος ἦτο καὶ ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος ἐνταῦθ'. Ἄμα λοιπὸν γνωρίσας τὸν πρύτανιν, ἀπαρηθεις τὴν χυδαίαν Ἑλληνίδα, ἤρξατο λαλῶν γλῶσσαν καθαροτέραν, ὅπως ἐκ προοιμιῶν ἐπιδείξῃ ἢν εἶχε προσοικείωσιν με τὴν γραμματικὴν τοῦ Λασκάρεως καὶ μὲ τὸν Ἡσύχιον. Εἰς ὕφος τοιοῦτο ἐπεχείρησε νὰ συμπληρώσῃ τὰ ὀφειλόμενα συγχαρητήρια καὶ προσαγορεύματα. Ἐὰν ἡ ἐγκυκλοπαιδεία του διέπρεψεν, ἢ ταγγῆ ὁμως καὶ εἰρωτιῶσα ἀρχαιολεξία ἀνεπαρκῶς ἐξετύπωσε τὴν συγκίνησιν, ἦτις ἐσφρίγα εἰς τὰ ἐντός του.

— Ἐπῆρες τὸν ἦχον τόσον ὑψηλά, ὥστε δὲν θὰ τὸν ἐβάλῃς πέρα εἶπεν ὁ γέρον παραξενευθεὶς, Ἔπειτα, εἶμαι ἀπὸ τὴν ἀγρυπνίαν κατακεκομμένος... πλησιάζουν τὰ μεσάνυχτα.... Ἄφες παπᾶ μου, τὰ ἑλληνικά, καὶ συντομώτερα τὰ λόγια! Τί τὸν θέλεις τὸν Ραιτούρη;

— Σπεύδεις νὰ πλαγιάσῃς! ἀνέκραξεν ὁ ἱερεὺς μὲ ἐπισευσυ-

μένην καὶ κοινολεκτικωτέραν τότε φωνήν, ἀπελευθερώσας ἐν μειδίᾳ, σεμνοποιῆσαν τὸ ἐτοιμόδακρυ τῶν ὀμμάτων, θαυμασίως ἐπικοσμήσαν τὸ αἰδέσιμον τοῦ εἶδους του. Ἀνυπομονεῖς νὰ κοιμηθῆς... Αἶ, προβλέπω, ὅτι ἄυπνος θὰ διέλθῃς καὶ τὴν νύκτα ταύτην..... Ἐνώτισαι, Καντανολέε, χαρᾶς εὐαγγέλια! Τὸ ἔλεος Κυρίου κραταιοῦται ἐφ' ἡμᾶς!

— Τίτι τρόπῳ; ἐρωτᾷ ὁ πρύτανις μετὰ τινος ἀπορίας στιγμάς.

— Ἐπέστη τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἤγγικεν ἡ ἐπαλήθευσις τῶν χρησμῶν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Τέλος πάντων ὁ ἐπικατάρατος διώκτης τῆς ἡμετέρας πίστεως ἐτοιμάζεται ν' ἀπαλλάξῃ τὴν νῆσον ἀπὸ τὴν παρουσίαν του. Ἦδη ἔχασε τὴν Κύπρον. Ἐντὸς ὀλίγου χάνει καὶ τὴν Κέρκυραν. Μὲ τὸν ἐμπρησμὸν τοῦ ναυστάθμου ἀπώλεσε καὶ τὰς ναυτικὰς δυνάμεις του διὰ παντός. Ἀφ' ἐτέρου ἡ Ἡπειρος, ἡ Πελοπόννησος, μιμούμεναι τὸ παράδειγμά μας, ὀργῶσιν εἰς αὐτονομίαν καὶ αὐταί...

— Γνωστά, γνωστά, εὐλογημένε... Οἱ πετεινοὶ φωνάζουν... Κατάργησέ μου τὸν πρόλογον παρακαλῶ!

— Λοιπὸν θέλεις τὸ Ἀπολυτίκιον πρὸ τῆς προσκομιδῆς καὶ τῆς λειτουργίας λέγει ὁ ἱερεὺς χαμογελῶν. Ἄς εἶναι λοιπὸν μὲ τὸν ὀρισμὸν σου καὶ καλὴ ἀρχή!

— Καλὴ ἀρχή, καὶ τέλος σύντομον. Κάθησε, πάτερ!

Ἡ συνδιάλεξις συνήφθη παρὰ τι ἀγροτικὸν καὶ ἀκατέργαστον τραπέζιον. Ὁ Εἰρηναῖος μὲ τὴν κόψιν τῆς παλάμης ἐκτινάξας ἀπὸ τῆς γενειάδος τ' ἀπολείμματα τῆς κόνεως, εἶτα δὲ ἀναχρεμφθεὶς καὶ τρέψας εἰς τὸ σοβαρότερον τὴν φωνήν ἤρξατο τοῦ λόγου ὡς ἑξῆς.

— Θὰ ἀρχίσω τὴν ὁμιλίαν μὲ μίαν κρίσιν δυσάρεστον, εἶπε σείσας τὴν κεφαλὴν· ἀλλὰ ἀπευθυνόμενος, πρὸς ἄνδρα, φίλον τῆς ἀληθείας, θὰ τὴν ἐκφράσω θαραλέως. Μεγάλῃ μὲνεῖναι ἡ καρδιά σου Καντανολέε, ἀλλ' ὁ ἀγὼν εἰς ὃν ἀποδύεσθαι εἶναι ἀκόμη μεγαλύτερος. Πῶς δὲν ἀνελογίσθῃς ἕως τοῦδε, πῶς δὲν διαφαίνεται εἰς τὰ ἐπιχειρήματα σου ἡ σκέψις, ὅτι ἐὰν ἡ νῆσος ἀνήκῃ κατὰ δίκαιον εἰς ἡμᾶς πράγματι ὁμως πλὴν τῶν νομίμων κληρονόμων, ἐπικρατοῦν ἐν αὐτῇ καὶ δύο ἕτερα στοιχεῖα ἀλλότρια δηλα-

δὴ ὁ τύραννος, ξένος καθόλου καὶ ἡ ἵπποτεία μερὶς ἡμιαυτόχθων. Πρὸς ἀμφοτέρα τὰ δύο ἰστερογενῆ στοιχεῖα καὶ τὸν προκείμενον ἀγῶνα ἀντιτασσόμενος, δὲν ἐπιδιώκει πόλεμον καὶ ἄνισον καὶ ἀσύνετον πόλεμον αἰματηρὸν πρόξενον πιθανῶς καρπῶν οὐκ ἀνταξίων τῶν ἐθνικῶν προσδοκημάτων; Δὲν διδάσκει ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης ἀναμφιλέκτως ὅτι ὅλαι κατὰ διαδοχὴν αἱ ἐπαναστάσεις τῶν ἰθαγενῶν ἀπέτυχον, ὡσάκις ἠγέρθησαν μονομερεῖς, ἀνεπικούρητοι ὑπὸ τοῦ ἀρχοντικοῦ στοιχείου, τότε δὲ μόνον ἠὺδοκίμησαν ἀπελευθερώσασαι τὴν νῆσον ἀπὸ τὸν κοινὸν ἐχθρὸν, ὅτε προσηταιρίσθησαν τοὺς φραγγάρχοντας τῶν φρουρίων ὡς συνέβη πρὸ διακοσίων καὶ δέκα ἑτῶν; Φρονῶ λοιπὸν, τὸ κατ' ἐμέ, συμφρονεῖν δὲ μαζὺ μου οἱ πατριῶται Ρεθύμνης καὶ Χανίων, ὅτι μονομερῶς καὶ σὺ πρὸς τὸ παρὸν ἀγωνιζόμενος, οὐδέποτε θὰ ἐπιτύχῃς τὴν ἄλωσιν τῶν φρουρίων ὅθεν βεβαίως ἐξήρηται ἡ παντελής ἐξώθησις τοῦ Βενετοῦ. Ὅχι' χωρὶς ἀδελφικῆς συμπράξεως πόλεων καὶ ἐξοχῆς ἢ συμπλήρωσις τῆς αὐτονομίας δὲν κατορθοῦται. Τότε μόνον ἡ ὥρα τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερώσεως θὰ σημάνη ὅταν ἀνέφελος καὶ ὀλοαμπῆς ἐπάνωθεν Κρήτης ἐπιλάμψη ὁ ἥλιος τῆς ὁμοιοῦσας ὅταν συνταχθῶσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν καὶ λαὸς καὶ ἀρχοντορωμαῖοι, καὶ φραγγάρχοντες...

— Ἐκ τοῦ ἔμφρονος προλόγου, ὁ Καντανολέος ἐξήκασεν, ὅτι τὸν ἀρχαιολεκτήσαντα ἐφημέριον τοῦ ἁγίου Νικολάου λίαν ἐσπευσμένως εἶχεν ἀνάξει εἰς τὴν τάξιν τῶν σχολαστικῶν.

— Ἐξαίρετα! ἐφώνησε διάκόψας τὸν λόγον. Ὅρθη καὶ φρόνιμος ἡ θεωρία. Ἄλλ' ὁ τρόπος αἰδεσιμώτατε! Τίνι τρόπῳ θὰ καταφέρῃς τοὺς ἵπποτας εἰς ὁδὸν Θεοῦ; Δύναται τι ἐκ Ναζαρετ ἀγαθὸν εἶναι; Αἶ, δὲν εἴμεθα δὰ τόσον ἀρχαριοί. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ τὸ ἐμελετήσαμεν καὶ ἡμεῖς πολὺν καιρὸν ἀλλ' εἶναι πρόβλημα ἀρχημίδιον.... ἔχεις ἄλλο τι ἐφικτώτερον νὰ διακοινώσῃς;

— Δὸς μοι ποῖ στήσω—ὑπέλαβε παρρησιωδῶς ὁ ἱερεὺς—καὶ θέλω τὸ διαλύσει ἐγώ, μολονότι ἀγεωμέτρητος. Τὸ ὀρηκτήριον αὐτὸ εἶναι εἰς τὰς χεῖρας σου.

— Ἐπομένως εἰς τὴν διάθεσιν σου... ἐξηγήσου!

— Ὅμοιογεῖς, ὅτι ἐν τῇ πολυαρίθμῳ τάξει τῶν φραγγαρχόντων θὰ ὑπάρχη δὰ καὶ τις ἄνθρωπος κεκτημένος συνείδησιν καὶ

φιλοπατρίαν;

— Οὐμὶ ὁ Ραιτούρης ἐμύχθησε—δὲν τὸ ἐγνώρισα. Τάχα νὰ ἐγεννήθη καὶ ἐν Σαμαρείᾳ προφήτης;

— Τὸν γνωρίζει ὁ εὐτελής σου δοῦλος—ἀποκρίνεται ὁ ἱερεὺς εἰς ἔνδειξιν πεποιθήσεως τύπτων τὴν γενειάδα ἐπὶ τοῦ στήθους. Ἐὰν δὲ τὸν ἐκδιάζῃ νομὸς ὀλόκληρος, πῶς γίνεται νὰ τὸν ἀγνοῆς ἢ νὰ τὸν ἀρνεῖσαι σὺ;

— Τὸ ὄνομα του;

— Καὶ εἰς Γραικοὺς ἀγαπητόν, καὶ εἰς Φράγγους σεβάσιμον. Φραντσέσκος Δὰ Μολίν.

— Ὁ Δὰ Μολίν ἀνέκραξεν ὁ Ραιτούρης.

— Ὁ ἐξάδελφος σου.

— Σὲρ Φραντσέσκος Δὰ Μολίν! ἐξάδελφος μου! Τὶ μοῦ παραληρεῖς παπᾶ; πάλιν ὁ πρύτανις ἀναμυχθίζεται, ἔτοιμος νὰ ἐκρήξῃ καὶ πλατύτερα τὸν γέλωτα.

— Δαλῶ σωστιά, ἀπαντᾶ ἀτάρακτος ὁ ἱερεὺς.

— Νόστιμον, μὰ τὴν ψυχὴν μου! Ἐγήρασα πρὶν γνωρίσω τοὺς ἐξαδέλφους μου. Πόθεν δὲ ἡ συγγένεια, διδάσκαλε; Μὴ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ μὲν πρόγονοι ἐμοῦ ἠγωνίσθησαν ἀδιαλείπτως ὑπὲρ ἐλευθερίας οἱ δὲ προπάτορες τοῦ προφήτου σου ὑπηρετήσαν τὸν τύραννον ἐκ καταβολῆς βενετοκρατίας;

Ζητῶ συνγνώμην. Δὲν ἐνυμφεύθη εἰς Ρέθυμνον ὁ Σὲρ Φραντσέσκος; Δὲν ἔχει τὴν κυρὰν Χριστίαν, θυγατέρα τοῦ Ἡρακλείου Σκορδύλη; Παραλογῶ λοιπὸν ἰσχυριζόμενος ὅτι ὁ πρὸ τετρακοσίων ἑτῶν ἀκμάσας Ἀλέξιος ὑπάρχει πρόγονος καὶ ἰδικὸς σου ἅμα καὶ τῆς συζύγου τοῦ Σὲρ Φραντσέσκου;

Ἡ φθέγις τοῦ γυναικείου ὀνόματος ἔβαλε τὸ μνημονικὸν τοῦ Ραιτούρου εἰς ὄργασμόν. Ἐπανεόρρευαν ἐν τῷ ἅμα εἰς τὴν μνήμην του καὶ ἡ γρυφώδης ἐπιστολὴ τοῦ Γαβαλᾶ, καὶ ἡ ἀνένδοτος φιλοπατρία τῆς οὐχ ἦττον αἰνιγματώδους κυρᾶς Χρ....

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἐπανάμνησις τῆς φιλοπατρίας ἐκείνης καὶ ἡ ὀγενθύμησις τῶν ἐγκομίων, ἅπερ πρὸς τὴν κόρην τῆς κυρᾶς Χριστίνης ὁ Γαβαλᾶς ἐδαψίλευε καὶ ἡ ἐνδόμυχος ἅμα σύγγνωσις τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Σὲρ Φραντσέσκου οὐδόλως ἴσχυσαν νὰ μετριάσωσι τὸ αἶσθημα τῆς ἀγανακτήσεως, ὅπερ ἡ ἀνακάλυψις τῆς

τῆς ἀγχιστείας διήγειρεν εἰς τὸν εὐφλεκτον τοῦ ἀρχοντοχωρίτου θυμόν.

— Ἐλπίζω, πάτερ Εἰρηναίε, εἶπεν εἰς σχῆμα διαλεγομένου ὅστις ἀρχίζει νὰ βροῦνται ἄσκοπον καὶ ἀτελεσφόρητον συνέντευξιν, ἐλπίζω, ὅτι δὲν ἔρχεσαι δὴ νὰ ἐπασχολήσης τὸν κεκοπιασμένον πρύτανιν μὲ βενετικόν εὐχολόγιον εἰς τὸν κόλπον. Πρὶν ἢ προχωρήσης μίαν ἐρώτησιν. Πῶς ἔτυχε σύ, ὀρθόδοξος ἱερεὺς, νὰ συνοικειωθῆς μὲ φράγγον ἱππότην;

— Τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἐπιλόγου μου. Δὲν εἶναι ἀπόρητον. Θέλεις μάθει καὶ αὐτό, καὶ ἄλλα σημαντικώτερα, ὅταν πρῶτον συμφωνήσωμεν εἰς τὰ προκαταρκτικά.

Ἡ ἀπάντησις δὲν ἱκανοποίησε τὸν Ραιτούρην.

Γνωρίζεις τὸν Παχυμέρη; ἐπανηρώτησε, συλλογισθεὶς ὅτι ἴσως μία τις προανάκρισις δὲν ἦτο περιττή. Γνωρίζεις τὸν Γαβαλᾶν; Διατηρεῖ σχέσιν μὲ αὐτοὺς ὁ Σὲρ Φραντσέσκος;

— Ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ! ἔκραξεν ὁ ἱερεὺς. Ἄγνοεῖς λοιπόν, ὅτι ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν τοσοῦτον ἀπέχει καὶ ὁ Σὲρ Φραντσέσκος ἀπὸ τ' ἀνελεύθερα φρονήματα τῶν προγόνων του; Καὶ ὁ Γαβαλᾶς, καὶ ὁ Παχυμέρης εἶναι ἀμφοτέροι φοιτηταὶ τῆς οἰκίας του, ὡς πᾶς τις ἄλλος! ἀλλὰ βέβαια οὐδέτερος αὐτῶν ἐστὶν ὁ σώσας τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δὰ Μολὶν εἰς τὸν ἐρημόφυρον ἀπὸ τὰ ρύγχη τῶν νυκτερινῶν ὀρνέων καὶ ἀπὸ τὴν πείναν. Μὴ πρὸς θεοῦ, μὴ συγχεομαι τὸν χρυσὸν μὲ τὸν ὀρεῖχαλκον!

— Ὁ ἐκπληρῶν καθήκον συνειδήσεως δὲν ἀπαιτεῖ μισθὸν εὐγνωμοσύνης. . . . Οἱ δὲ ἰδικοὶ σου φίλοι εἰς Χανία; Τίνες αὐτοὶ, αἰδεσιμώτατε;

— Ἐὰν ἐκλαμπρώτατε, δὲν ἀπατῶμαι, ἀπεκρίθη ὁ ἱερεὺς μετὰ βραχεῖαν διακοπὴν, ἐπιλαμβάνεσαι μίᾳς ἐξετάσεως, ἣν ὄφειλες νὰ προτάξῃς ἐξ ἀρχῆς. Ἡ παράληψις μοὶ ἐνεποίησε τὴν παρήγορον ἐλπίδα, ὅτι συνείδησις ὀρθοδόξου κυβερνήτου δὲν θὰ καθ' ὑπέβαλεν εἰς ἀνάκρισιν τὸ ῥάσον μου.

— Παλᾶ! ἔκραύγασεν ὁ γέρον ἠγριωμένος. Ὁ καλούμενος Γιώργης Καντανολέος, ὁ συνταύτισας τὸ πνεῦμα του, μὲ τὸ πνεῦμα, μὲ τοὺς πόθους μὲ τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, ὁ εἰς τὴν πατρι-

δα ἀφιερῶν καὶ κεφαλὴν καὶ βραχίονα, καὶ τέκνα καὶ φίλους καὶ περιουσίαν αὐτὸς ὀφείλει νὰ προεξελέγῃ τὸ ἔνδυμα τῶν προσερχομένων καί, τυχοῦσης χρείας, ν' ἀποσπᾷ τὸ προσωπεῖον ἐκ προσώπου ὑποκριτῶν. Φέρεις ἀποδεικτικά;

Ἐοστοῖκος ἐφημέριος δὲν συνεταράχθη. Μεγαλοφρόνως ἀνορθώσας ὅμως τὴν κεφαλὴν, δεῖγμα κάλλους ἐλληνικοῦ, τύπωμα ἀνδρικῆς ἀγερωχίας.

— Παρήλασε λοιπὸν ἡ δηλητηριώδης πνοὴ τοῦ ὄφρου εἰς ἐδῶ! Ἴσως ἦλθαν καὶ ἐδῶ Ἰοῦδαι ν' ἀγοράσωσιν, ἀντὶ ἀργυρίων τὴν ἐξώμοσιν σου! ἀναφωνεῖ. Σὲ εἶδα προερευνῶντα εἰς τὸ πανσέληνον τὴν ὄψιν μου. Τὶ ἀνέγνως ἐν αὐτῇ; Εἶμαι Λατίνος ἢ Γραικός; εἶμαι Βενετὸς ἢ ἔλληγ; Εἶμαι ἑτερόφρων ἢ ὁμογενὴς καὶ σὺνδουλος στεναῶν ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγόν; ἐρεύνησε με ἐκ δευτέρου! — προσθέτει ἀρπάζων τὸν λύχρον καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἀναμειρῶν τὰς τρίχας ἐπὶ τοῦ μετώπου. — Τὶ βλέπεις ἐνταῦθα; ἐξανοίγεις ἀγρυπτίας στίγμα, ἢ χροῖμα ἱεροσύνης, χροῖμα ἀπειράκις σεπτώτερον τοῦ μύρου δι' οὗ χριστιανοκτόνοι βασιλεῖς ἀλείφονται; Προσοχή, Καντανολέε! Ἀξιέπαινος εἶνε ἡ προφύλαξις, ἀλλ' οἱ δύσπιστοι καταγελῶνται συχνότερα τῶν εὐκολοπίστων!

Ἡ ἐνέργεια τῆς ἀνθρωπίνης ὕψεως, ἀποκρίνεται ὁ Ραιτούρης ἀμεταπίστως ὁμοιάζει πρὸς τὴν τοῦ ἀνέμου. Δὲν τὴν βλέπεις δὲν τὴν ἀκούεις, ἀλλὰ τὴν αἰσθάνεσαι. Θυροκρουσεῖ μὲ σύνθημα ἀδελφῆς· ἐὰν ἀνοίξῃς, ἡ ἄψαυστος ἢ σβύνει τὸν λύχρον, σου ἢ σὲ κολαφίζει—ἔχεις ἔγγραφα;

Ὁ Εἰρηναῖος ἔσυρεν εὐθύς ἐκ τοῦ κόλπου φάκελον χονδρὸν, τὸν ὁποῖον ἠγγυάλισε πρὸς τὸν Ραιτούρην.

Ἐξήγετο ἐκ τοῦ πρώτου τῶν ἐγγράφων, ὅτι ὁ παρὼν ἱερομόναχος, κατὰ λαϊκὴν τάξιν εἰσόδιος, ἐγεννήθη ἐκ γονέων ὀρθοδόξων ἐν Σμύρῃ τὸ 1519, ἐχειροτονήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τριακονταετῆς ἐφημέρευε δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς Χανία συστάσει καὶ μεσιτεῖα τοῦ Ἁγίου Μαύρας Ἰωακείμ. Καὶ διὰ μὲν τοῦ δευτέρου ὁ πρωθιερεὺς Χανίων ὑπεδειγματίζε τὸν αἰδέσιμον χαρακτῆρα τοῦ κοιμιστοῦ, τὴν κατὰ πάντα φιλόχριστον διαγωγὴν του διὰ δὲ τοῦ τρίτου ὅπερ ἐρωνύετο ἀπὸ τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἐπι-

τρόπων τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἐτέρων εἰκοσιτριῶν ἀρχοντορωμαίων, καθωμολογοῦντο ἢ φιλοπατρία, ἢ ἐλεημοσύνη ὁ ὑπὲρ νοσούντων ὁμογενῶν ἀκάματος ζήλος του. Τρία ἢ τέσσαρα τῶν ἄλλων ἐγγράφων ἦσαν σχολαστικά, καὶ ἐπιστοποιοῦν τὴν τε ἱερὰν καὶ τὴν θύραθεν μαθήτευσιν τοῦ Εἰρηναίου. Προέκυπτεν ἐκ τοῦ διαβατηρίου τέλος πάντων, ὅτι ὁ ἱερεὺς μὴ δυνάμενος ἄνευ κρητικοῦ προπεμητρίου νὰ διαπεράσῃ ἐν ἀσφαλείᾳ τὸ στρατόπεδον διαφερόμενος δ' ἄλλως τε νὰ ὑπεκφύγῃ ὡς πρὸς τὸ τέρμα τῆς περιουσίας του τὴν πολυπραγμοσύνην τῆς βενετικῆς ἀστυνομίας εἶχεν ἀποβιβασθῆ διὰ θαλάσσης εἰς Ἀγίαν Μαρίναν; ὅθεν ἐξεπεραίωσε τὴν λοιπὴν ὁδοιορίαν πεζός.

Τὸ πρόσωπον τοῦ Ραιτούρου ἀνιλαρύνθη.

— Εἶσαι ἐν τάξει, εἶπεν ἀνάλαβε τὰ χαρτιά σου, αἰδεσιμώτατε! Τώρα δέ, ἐὰν ὡς ἐλπίζω θέλῃς νὰ μὴ ἐξημερωθῶμεν ἐν ταῦθα μακρογοροῦντες, συγκεφαλαίωσε τὸ σκοπούμενον εἰς ὀλίγας λέξεις, ἀπόφυγε πᾶσαν παρέκβασιν, καὶ σπεύδων εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς ὁμιλίας ἐξήγησέ μου τίνος χάριν ἔρχεσαι, πρὸς τί μᾶς προτείνεις τὴν συνεργίαν τοῦ Δὰ Μολίν, μετὰ τινα δὲ ἀξιοπιστίας ἐγγύην θὰ διέλυσεν ὁ ἱππότης αὐτὸς τοὺς ἐλλόγους δισταγμούς μας, ἐὰν σκόπιμον ἐκρίνομεν κατὰ τύχην νὰ ἐπωφεληθῶμεν τὰς φιλανθρώπους προαιρέσεις του.

Τὸ ἐνδεχόμενον τῆς προσεταιρίσεως ὁ Κανταναλέος ἀπέλυε μᾶλλον σκοπεύων διὰ τοιαύτης προόψεως νὰ ἐπιταχύνη τὴν κρίσιν τῆς συνεντεύξεως, ἢ τῷ ὄντι διατεθειμένος νὰ συνεταιρήσῃ με Φράγκον.

— Εὖγε, Κανταναλέε ἀνεφώνησεν ὁ ἱερομόναχος. Ἄνυσώσου εἰς τὸ ὕψος τῶν περιστάσεων, ὀπίσσω με τὴν προσήκουσαν μετριοπάθειαν, ἀπόβαλε τὰ παραλόγους προλήψεις τοῦ χυδαίου! Θὰ ἠδίκης τὰς πρακτικὰς σου γνώσεις, μόνος σὺ τῶν τοῦ νομοῦ παραβλέπων εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Δὰ Μολίν τὰ παρὰ πάντων ὁμολογούμενα. Εὐτυχῆσας ἐγὼ, ὅσον ἴσως οὐδεὶς τῶν ἡμετέρων, νὰ διαμετρήσω με ἐλληνικὴν βολίδα τὸ βάθος τῶν ἐλευθεριῶν του λογισμῶν, συναισθάνομαι ὑπὸ τὰ κέντρα τῶν ἐνδοιασμῶν σου διαμαρτυρομένην τὴν συνείδησιν. Ἐὰν δὲν ἦτο ἢ φραγγάρων ἀπλῶς, θὰ τὸν ὑπέβλεπον τάχα, θὰ

τὸν ἐπεβουλεύοντο, θὰ τὸν κατεδίωκον, θὰ τὸν ἐφυλάκιζον εἰς Χάνδακα οἱ Βενετοί; Ὅχι. Μεθ' ὅλης τῆς ἱπποτείας του, ὁ Δὰ Μολίν εἶνε ἄξιος τῆς εὐλαβείας παντὸς πατριώτου. Θὰ τὸ ὠμνουν καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου — τούτου προσέθηκεν, ἀναδείξας τὸν πρόσταρον σταυρὸν — ἐὰν ὄρκος ἐχρειάζετο εἰς διαβεβαίωσιν ἱερωμένου.

— Καλὰ! εἶπεν ὁ πρύτανις ἀνυπομονήσας. Ἄλλὰ τί διάβολον θέλει ἀπὸ ἡμᾶς ὁ Δὰ Μολίν αὐτὸς;

— Ὁ κορυφαῖος αὐτὸς τῆς Χανιωτικῆς ἱπποτείας ὁρέγει πρὸς σᾶς δεξιὰν συνασπιστοῦ. Θὰ τὴν ἀποκρούσετε; Ἀσύνητον. Ἡθέλετε συναπορρίψει ἀθρόως τῆς ἱπποτικῆς μερίδος τὴν ἐπικουρήσιν; ἠθέλετε παρατηθῆ καὶ προσκοιμμάτων ἄρσιν καὶ φειδῶ αἵματος; ἠθέλετε μεταπέμψει εἰς χρόνον ἀόριστον τὸν ἐκθρονισμὸν τῆς Πεντανδρίας εἰς Μεγαλόκαστρον.... Τὰ συμβάντα σπεύδουσι, Κανταναλέε. Σκέψου, δοκίμισσε, λάβε τὴν φρονιμωτέραν βουλήν. Μὴ ἀστοχήσης ὅμως, ὅτι τὴν ἐπιτυχίαν παρέχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἢ ἔγκαιρος τῆς ἀνωθεν εὐμενείας ἐπίδρασις!

Καλὰ, καλὰ, ὅλα καλὰ. Ὅτι ὁ ἱππότης χάρει φήμην χριστιανοῦ, ὅτι ἂν ἦτο φανατικὸς Λατίνος δὲν ἠθέλε λάβει γυναῖκα ὀρθόδοξον, ὅτι τὰς ἀγαθοεργίας του ὁμολογεῖ σύνολος ὁ λαὸς Χανίων, εἰς ταῦτα δὲν ἀντιλέγω τὸ παραμικρὸν. Ἄλλ' ἄραγε ἐπαρκοῦσι ταῦτα; Κατὰ τί, κατὰ λόσον δύνανται νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸν ἀγῶνά μας αἱ ἐλεημοσύναι του; Ἐπειτα δὲ τίνα δείγματα συμπαθείας, τίνα ἐχέγγυα ἐμπιστοσύνης παρέσχεν ἡμῖν ἕως τῆς σήμερον; Μήπως ἅμα τῇ προκηρῦξει τῆς αὐτονομίας ὠκνήσαμεν τὸ καθ' ὑμᾶς νὰ προσκαλέσωμεν ὑπὸ τὴν σημαίαν μας Γραικοὺς καὶ Φράγγους τῶν φρουρίων; ἐὰν ἀληθῶς συνησθάνετο ὁ Δὰ Μολίν ἢν σὺ τῷ ἀποδίδεις προθυμίαν, δὲν θὰ εἶχεν ἤδη δεδομένον αὐτόθεν τὸ πρῶτον καὶ χρηστὸν παράδειγμα συνεργαζόμενος ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν...; Κατακρίνεις τοὺς δυσπιστοῦντας. Ὡ καλὲ μου πάτερ! Ἄν ἐπέτυχε καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν Λόγον νὰ προδώσῃ ὁ μαθητῆς, ἠθέλες λοιπὸν τεθαρορηκότες, ὅπως ἀνύποπτοι νὰ πλαγιάσωμεν ἡμεῖς οἱ γῆϊνοι ἐπάνω εἰς τὰ ροδόφυλλα, τὰ ὁποῖα εἰς φραγγάρων θὰ ἠδύδοκει νὰ μᾶς στρώσῃ;

Τέλος πάντων, τίς μοῦ ἐγγυᾶται, ὅτι καὶ σὺ αὐτὸς δὲν εἶσαι θύμα ἀπάτης...; Ἐπαρε ἐφημέριε ἔπαρε εἰς τὴν συμβουλήν μου· ἐπίστρεψον εἰς τὰ μηναιά σου!

— Δόξα τῷ ἁγίῳ Θεῷ! ἀναβοᾷ ὁ Εἰρήναιος μεγαλοφώνως, ἀνατείνων τοὺς βραχίονας, καὶ ἐξ ὄλων τῶν χαρακτηρῶν τῆς ὄψεως ἀπαστραπτῶν τὴν ἔκρηξιν ὑπερπλήθους ἀγαλλιᾶσεως. Δόξα σοι, Κύριε, δόξα σοι! Καθ' ἣν στιγμὴν ἀρέσκεσαι μεμφόμενος τὴν ὀλιγωρίαν τοῦ Δὰ Μολὶν ὁ Δὰ Μολὶν σὲ προσμένει εἰς Ἀλικιανοῦ μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας. Ἦδη παρέδωκεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Πεντανδρίας καὶ ἑαυτὸν ἅμα, καὶ οἰκογένειαν καὶ οἰκέτας.

Ἐ
Ἀπὸ τὸ ἀδόκητον τῆς ἀγγελίας, ἔξαφανισθεὶς ὁ πρῦτανις ἀνεσκίρτησεν ἔκκρουστος.

— Ὁ Δὰ Μολὶν εἰς Ἀλικιανοῦ! εἰς Ἀλικιανοῦ ὁ Δὰ Μολὶν! ἀνακραῖζει ἐπανειλημμένως.

— Ναί, καὶ προτιθέμενος νὰ μὴ ἐπανακάμψῃ εἰς Χανία ἢ σηματοφορῶν ἰδιοχείρως τὸν ἅγιον Γεώργιον... Ὡς δὲ περὶ προσφορῶν, μὴ ἀμφιβάλῃς! Μετὰ μικρὸν θέλεις ἀκούσει, ὅτι εἰς ἀφειδίαν καὶ γενναιότητα πρὸς οὐδένα τῶν γεναιότερων Κρητῶν δευτεριάζει.

— Μέγα τὸ ὄνομα τῆς ὑπεραγίας Τριάδος! ἐπιφωνεῖ πάλιν ὁ πρῦτανις. Εἰς τὴν διάθεσιν μας ὁ Σερ Φραντζέσκος! Πότε ἐξῆλθε; Τὸ ἐπιβεβαιοῖς παπᾶ;

— Ψεύδεται στόμα, μετουσιάζον εἰς σῶμα Θεοῦ τὸν κοινὸν ἄρτον: Ἦ ἐνόμισες ἴσως ὅτι ὁ Εἰρήναιος θὰ ἐξεπορευέτο εἰς ζήτησιν σου διὰ πράγματα μηδαμινά; Ναί· ἐξῆλθε πρὸ δύο ἡμερῶν. Ἠπάνοικος καὶ ὀριστικὴ ἔξοδος του εἶνε ἐντελῶς πεπληρωμένη. Οἱ ἤδη εἰς τὴν πατρίδα προσενεγκόντες παῖδας, κτήματα, κεφαλὴν εἶχον ἕως τοῦ νῦν τὴν ὑπερτέρησιν· ἀλλ' ὡς προεῖπον, ἢ αὐταπαρησία τοῦ Σερ Φραντζέσκου δὲν ἀνέχεται τὰ δευτέρα. Διάβασε, ἐλαμπρότατε!

Γαῦτα δὲ λέγων, σύρει ἀπὸ τινα ἐνδοτέραν σούφραν τοῦ τριβωνος βύρσινον χαρτοφυλάκιον καὶ ἐξάγει πλατυπρόσωπον ἐπιστολήν, ἣν ἐγχειρῖζει πρὸς τὸν Ραιτούρην.

Ἴδου ἀπαράλλακτον τὸ μισοσόλοικον καὶ ἀνορθόγραφον αὐτῆς

κείμενον, περιέργον μνημεῖον τῆς ἐποχῆς, ὡς δὲ εἰκάζομεν, προῖον ἰταλικοῦ πρωτοτύπου.

Ἄπὸ τὰ Χανιά ἔντεκα ὀκτοβρίου 1570

Τίμιε κύρ—Γιώργη Σκορδύλη Καντανολέο, ἀδελφικὰ σὲ χεραιτῶ, θὰ θαμάξῃς ἀποῦ σοῦ φτάνει γραφὴ ἀπὸ πρόσωπο ἀποῦ δὲ σ' ἐγγορῖζι προσοπικὰ, καὶ ἀντι: ἀπὸ ἕναν πριβελεγάδον. Λάβε ὡς τὸ τέλος ἡπομονῆ, διαβασέτηνε δύο φοραῖς, συλογίσου τὴν καλὰ, καὶ ἀπέκη κάμε διὰ ὁ ἀφέντης ὁ Θεὸς σὲ φοτίση.

Καθὼς ἠξέρης εἰς τὴν ταξὴν μας λογαριάζοντε ὅχι ὀλίγοι ἀποῦ εἰσὶ μὲν ἐβγενεῖς βενετσιάνοι διατὶ τέτιοι ἐγενηθήκασιν. Ἐτοῦτοι δὰ κρατοῦν τὸ γουβέρνο μὲ τὰ καλὰ, ὅχι διατὶ τὸ πιστέβουσι νόμιμη ἐξουσία ἀμὴ ὡσὰν τίρανον ἀποῦ τοὺς ἐγδύνει καὶ τοὺς βασανίζει. Διὰ τοῦτο ὅσαις φοραῖς ἡμπόρεσαν νὰ τὸ χαλάσουσι μὲ κάπιαν ὀρπίδα ἐνὸς καλοῦ ριζουλταμέντου, ἀσηκόθηκασιν καὶ ἀφτούνοι εἰς τὸ πόδι μὲ τοὺς ἄλους. Θυμίσου κύρ Γιώργη τὰ ἀπερασμένα. Θυμίσου τὰ τρία μερικὰ ἀπὸ τοὺς παλεοὺς βενετσιάνους, ἀποῦ ἐγενήκασιν ρωμαῖοι, συλλογίσου οἰμάδι πόσοι ἀπὸ ἀφτούνους, διὰ τὸ νὰ ἔχουν ζήτησιν τὴν σινορία τοῦ νησίου, ἀρίσασιν τὴ ζοὴ εἰς τὸ πατιμπουλο, ἐτοῦτα δὰ ἐνθυμίσου, κύρ Γιώργη, καὶ ὀρπιζε, καθὼς ὀρπίζω καὶ ἐγὼ εἰς τὸν ἀφέντην τὸν Θεὸν πῶς τὰ πράγματά μας θὰ καλιτερέψουσι, ἀμήν.

Μάθε τολοιπὸν κύρ Καντανολέο ὅπως ἀρκετοὶ ἐβγενεῖς ἄλο δὲν θέλουνε παρὰ νὰ σμίξουνε μὲ τὰ χωρῖα πάγει καὶ ὁ τόπος ὅλος ἔρτη ἐλεφερομένους διὰ πάντα. Ἐτοῦτοι δὰ ἐπείρασι τόσο εἰς ἔχθριτα τὰ ντάτζια, τὴν πῆγα τὰ φορτζοζα, τὴν ἀστένια, τὰ καταφρόνια καὶ τόσα ἄλλα κακὰ ἐδῶ μέσα ὅπου εἰσὶν ἔτιμοι νὰ συντρέξουσι εἰς κάθε τι ἀποῦ ἡμποροῦσε νὰ γλιτωσῆ ἀπὸ τὸν μαρκουλίνον τὸ νησί. Σου τὸ ὀμμῶν ὡς χριστιανὸς ἀπάνω εἰς τὴν ὀγία Κοινωνία. Τὸ παρτίδο κερδίζει δύναμι τὴν κάθε μέρα. Οἱ Ντάντολοι, οἱ Μπαρότζη, οἱ Δενζόρτζη, οἱ Ντζένοι, οἱ Τρών, οἱ Τιέπολοι, ἐτοῦτοι δὰ ἐμπήκασιν εἰς τὰ γομάτα. Ἀπόψε ραζονάρομεν καὶ μὲ τὸν Κουερῖνον ἀποῦ ἔχι νὰ ἐμπάσῃ τὸν Γραδενίγονάπο τὴν Κάντιαν, καὶ Κορνὲρ καὶ τὸν Σερ Λίβιον, καὶ ἄλλους. Μάθε ἀκόμα ὁ πῶς ὁ ἀγιουτάντες τοῦ κουμαντάντε τοῦ κάστρου ἐνι μὲ

ἡμᾶς, καθὼς καὶ ὁ ἱσπετόρος τοῦ φορτίνου ἔνι εἰς τὸ χέρι, ἔτσι ἀκόμα καὶ ἄλλοι ὀφτισιῶλοι βαρεμένοι ἀπὸ τὸ ἀσέντιο καὶ ἀπὸ τὸ ἀχάριστο σερβίτζω.

Θὰ περιλάβεις ἐτούτη τὴ γραφὴ ἀπὸ τὸν παπᾶ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἀποῦ ἔνι καὶ πνευματικὸς τῆς γυναικός μου, ἱερέας ἐμπιστεμένος καὶ φρόνιμος, καὶ ἀπὸ τοὺς ἐδῶ ἀρχοντορωμαίους πολὺ ἀγαπημένος. Σοῦ ἐξηγιῶμαι ὅχι ὡσάν ἀρχοντας Βενετζιάνος, οὔτε ὡσάν καρβαλιέρης τοῦ παλεοῦ καιροῦ, ὅμη ὡσάν ἄνθρωπος τίμιος, καὶ ὡσάν πατριώτης. Τρέχουν τώρα, κῦρ Γεώργη, τριακόσια πενήντα χρόνια ἀποῦ οἱ πατέρες οἱ ἰδικοί σου καὶ οἱ ἰδικοί μου κάμνουν μεταξὺ τους πόλεμον, καὶ ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο χίνουν τὸ αἷμα τους διὰ ἓνα τυρράνιον ἀποῦ γδέρνει καὶ τοὺς φίλους του καὶ τοὺς ἐχθροὺς του ὁμάδι. Ἐσὺ ἐγλίτρωσες τὴν ζωὴ τοῦ ἀδελφοῦ μου. Σοῦ ἔγραψα ἀπὸ τὸν ἀπερασμένο Θεριστὴ διὰ νὰ σοῦ ὁμολογήσω ταῖς ἐφχαρίστησες ἐμένα καὶ ἄλλης ὁμάδι τῆς φαμηλίας μου, ἀμὴ ἀπόκρισι δὲν εἶρτε. Πῶς νὰ σοῦ ἀνταμοίψομε τέτιαν χάριν; Δέξου, κῦρ Γεώργη, τὸ χέρι τοῦ εὐεργητημένου σου, καὶ ἔλα ἀδελφέ, ἔλα νὰ κάμωμεν ἀγάπη ἀληθινή καὶ παντοτινὴ, ἀποῦ νὰ περάση καὶ εἰς τὰ παιδιὰ μας. Ἐλα, κῦρ Γεώργη, νὰ ὁμονιάσωμεν εἰς τὸ ὄνομα ἐτούτο τῆς δυστυχισμένης πατρίδας, θάφτοντας εἰς τὸν τάφον τοῦ τυράνου ταῖς παλαιαῖς ἔχτριτες καὶ ταῖς ἱμβίδιαις τῶν πατέρων μας!

Ὅσον διὰ ἐμένα, ἐγὼ τὴν ἀπόφασίν μου τὴν ἐπῆρα, ἀδελφέ. Ἴσως αὔριον τὸ βράδι ἀφίνομεν τὴν χώραν ἐγὼ καὶ ἡ φαμείλια μου καὶ ὑπαγένομεν εἰς τὸ χωρίον μας εἰς τὴν Ἀλικιανοῦ, καὶ παραδινομάσταν εἰν τὴν σκέπη τὴν ἐδικὴν σας, καὶ δὲν ξαναγυρίζομεν ἐδῶ καὶ ἂν ἤθελε νὰ μᾶς κάψη ζωντανούς ὁ κουμαντάντες. Ἐτῆ, κῦρ Γεώργη θὰ ἐγνωρίσης πόσην ἐμπιστοσύνην βάνω εἰς χέρια τίμια καὶ φρόνιμα ὡσάν τὰ ἐδικό σας. Ἐτῆ θὰ ἔνι καὶ εὐκολότερο νὰ ὁπεράρουμεν ὁμάδι διὰ τὸ καλιότερον.

Ἄν ἐσυμπέρενες ἀποῦ εἰς ἐτούτην τὴν ἀπόφασιν μὲ σπόρχουν ἡ περσεκουτζιόνες τοῦ πρεβεδοῦρου, καὶ ἡ τσάρκαις εἰς τὰ χαρτιά μου, καὶ ἡ φιλακὴ, καὶ ἡ ἐξέτασες εἰς τὴν Κάντια, καὶ

τὰ ἄλλα βάσανα ἀποῦ μοῦ ἐσήκοσαν καὶ ἀκόμη μὲ φοβερίζουσι ἄδικα ἀδελφέ κῦρ Γεώργη θὰ ὀρμεινέψης τὰ ἄδολα ἐστήματα τοῦ Δὰ Μολίν. Ἐχεις τὴν καρδίαν ἐβγενική, καὶ αὐτοῦνι ἄς μὲ διαφεντέψη. Ἐνι ἀληθινόν ἀποῦ ὡσάν πατέρας καὶ ἐγὼ ἔχω χρέος νὰ προβλέψω διὰ τὴν συγουρέτζα τῆς φαμηλίας μου, μὰ μάρτις μου ὁ κύριος ἀποῦ εἰς ἐτούτο τὸ παρτίδο εἶμε κρασμένος ἀπὸ τὴ φωνὴ τῆς συνίδησις, ὅχι ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ ἀνάξια ἑββάρδα ὅπως θὰ σοῦ τά εἰπῶ καὶ στοματικά.

Ἄμὴ ἔχω νὰ σοῦ δόκω καὶ ἄλλην ἀπόδειξι Ἄκουσε ἀδελφέ.

Ὁ Μολίν ἄλλο παιδί δὲν ἔχει, ἄλλην παρηγοριὰν δὲν φιλάγειδιὰ τὰ γερατιά του, παρὰ τὴν μόνη καὶ ἀκριβὴν θυγατέρα ἀποῦ ἔλαβε ἀπὸ τὸν Θεόν, φῶς τῶν ματιῶν του, θησαυρὸς τῆς καρδιάς του. Ἡ Σοφίτζα ἔνι κληρονόμα του, καὶ λογιέτε καρβαλιέρα. Ἐνι ἔβνοστι, καλὴ, σεμνὴ, διαβασμένη, θεάρεστο, κοσμοαγαπημένο θηλικὸ. Κάθε ἄγγελος τοῦ οὐρανοῦ τῆς ἔδωσεν ἀπὸ μίαν χάριν. Οἱ ἐβγενεῖς μοῦ τὴν θαυμαίνουσι, οἱ φτωχοὶ μοῦ τὴν εὐλογοῦν. Ἐρότησε καὶ θὰ μάθης ἀνίσωςδὰ ἡ Σοφίτσα μου δὲν ἔνε τὸ στολίδι τῶν Χανιῶν.

Εἰς ταῖς φλέβαις τοῦ μεγαλήτερου υἱοῦ σου τρέχει αἷμα ἐβγενικότατο. Τὸν ἐγνωρίσαμεν ἐδῶ. Μάθε, κῦρ Γεώργη, ὅπως ὁ Πέτρος σου ἀγάπησε τὴν κόρην μου, ὁ υἱός σου τὴν εἶδε τὴν ἀγάπησε καὶ ἠξέβρω βέβαια τὸ πῶς καὶ ἡ κόρη βλέπει τὸν υἱόν σου μὲ καλὸν μάτι.

Εἰς ἀπόδειξι τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς ὑπόληψις ἀποῦ μοῦ ἐμπνέβης, σοῦ προσφέρω τὴν Σοφίτσα μου.... Τὴν δέχεσαι, κῦρ Γεώργη;

Τὴν θέλεις νύμφην σου; Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Τὴν θέλεις καὶ Ρωμαίαν; Κάμε τὴν καὶ ρωμαίαν. Τὸ ἐπιθυμεῖ καὶ αὐτὴ.

Τὴν θέλεις ἀμέσως; Ὅταν τὸ ἀποφασίσης.

Ἐγὼ τῆς δίνω πρὶκα ὅλα δλόκληρα τὰ ὑπάρχοντά μου, μὴν κρατῶντας διὰ ζοτροφία μου, παρὰ δουκάτα ἀσημένια διακόσια τὸν χρόνον καὶ ὅχι περισσότερον. Ἡ παράδοσις τῆς πρὶκας εἰς τὴν διάθεσί σου, ὁ ἄνδρας τῆς ἄς τὴν ἀφιερῶσι εἰς τὸν τόπον, καθὼς θελήσῃ, ὅταν θελήσῃ, ὅσον θελήσῃ δὲν δυσκολεύομαι. Ἐνα πράγμα

μοναχὸ ζητῶ, νὰ μοῦ δόκῃς τὴν περίστασι νὰ προσφέρω καὶ ἐγὼ εἰς τὴν δούλεψι τῆς πατρίδας μας τὸ ἴδιον τὸ σπαθί μὲ τὸ ὁποῖον τὴν ἐπολέμησαν οἱ πρόγονοι μου.

Ἄν ζητῆς περισσότερα, γράψε μου νὰ ἔρθω, καὶ ποῦ νὰ σὲ ἔβρω, ἢ ἀλέως ἔπαρε τὰ παληκάρια σου καὶ ἔλα εἰς τὴν Ἄλικιανοῦν ἐσὺ. Ἄμῃ ἀνίσως καὶ δεχθῆς τὴν προσφορὰ μας πάλι γράψε. Τότε δὰ φέρε καὶ παπάδες καὶ μαρτύρους διὰ νὰ στυπουλάρομεν τὴν σύμβασι, ἀλλάζοντες τὰ δακτυλίδια τῶν παιδιῶν μας, καὶ στερεώνοντες τὴν ἀγάπην μας εἰς τὰ ἅγια εὐαγγέλια.

Περιμένω ἀπόκρισι, καὶ ὡς τόσον δέξου τὰ ἀδελφικὰ χαιρετίσματα.

(ἐνταῦθα σφραγίς φέρουσα τὸ οἰκόσημον)

ὁ φίλος σου καὶ ὑπόχρεος ἀδελφὸς

Φραντζέσκος Δὰ Μολίν

Τὸ ἐτοιμόσβεστον τοῦ λύχνου καὶ ἡ πρᾶσιτικὴ ὕρασις τοῦ Ραιτούρου παρέτεινον πέραν ὥρας τὴν ἀνάγνωσιν. Ὅτε μὲν εἰς τινὰ τῶν παραδοξότερων χωρίων διακοπτόμενος, ὅτε δὲ παρεμβάλλον ἐπιφωνήματα, ὁ Καντανολέος ἐπανήρχετο εἰς τὰ προαναγνωθέντα δις καὶ τρίς, ἐκάστοτε τὸν χάρτην ἀπομακρύνων, καὶ ὅμως παλαιῶν ἐκάστοτε πρὸς τὸ ἀμυδρὸν τῆς ἀπηνθρακωμένης θρυαλλίδος. Πολλάκις δέ, ἀναστείλας καθόλου τὴν ἀνάγνωσιν, ἔτριψε τὰ βλέφαρα, ὡσανεὶ ἐξήτει καὶ δι' ὄρασεως καθαροτέρας ἔτι νὰ καταπεισθῇ ὅτι μύθοι Χαλιμαῖς δὲν ἴσαν τὰ ἐν τῷ γράμματι ἐμπεριεχόμενα.

— Σκέπτεσαι ἀκόμη! Διστάζεις ἔτι νὰ συνεκφωνήσῃς μετ' ἐμοῦ. Ἄγάθυνον, Κύριε, ἐν τῇ εὐδοκίᾳ Σιών, καὶ οἰκοδομηθεῖτω τὰ τεῖχη Ἱερουσαλήμ! » ἠρώτησεν ὁ Εἰρηναῖος, βλέπων ταλαντευόμενον τὸν πρῦτανιν εἰς ἀνοικεῖους καὶ ἀκαίρους ἀμφιβολίας.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀπροσδοκῆτων τοῦ γράμματος διακοινώσεων ἀπροσδόκητος ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐξεβρόντησεν εἰς τὰς φρένας τοῦ Καντανολέου ὁ ἔρωσ τοῦ υἱοῦτου. Ἄνεπήδα ἡἀποκάλυψις, ἐκείνης οὕτως ἀπίθανος καὶ ἀναξιόπιστος, οὕτως ἀπάδουσα εἰς τὰς διδασαυτοῦ πεποιθήσεις καὶ διαθέσεις, οὕτως ἀνάρμοστος εἰς τὴν σεμνοπρέ-

πειαν, εἰς τὸ Ἑλληνικὸν φρόνημα, εἰς τὴν υἱϊκὴν τοῦ πρωτοτόκου του ὑποταγὴν, ὥστε, ὑπολαβὼν πρὸς σιγμὴν ὡς ἐπίσης ἀπίθανα καὶ τὰ ἐπίλοιπα τῆς ἐπιστολῆς, παρ' ὀλίγον παρέδιδε τὸν καλὸν ἱερομόναχον εἰς τοῦ τετραπόδου νυκτοφύλακος τὰς φροντίδας. Ἄγαμος νέος. καὶ ἤδη ἔραστής! Εἰς Καντανολέος φραγγοπούλας λάτρης! Ὁ εὐπειθῆς, ὁ φιλοπάτωρ, ὁ ἀνοικτοκάριος Πέτρος του τηρήσας ἀνεξομολόγητον πρὸς τὸν γονεᾶ τοιοῦτο φοβερὸν παράπτωμα! Ἄδύνατον!— Ὁ ριζάρχης ἐξεπλάγη ἄλλ' ὅμως ἀπεποιήθη νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὸν υἱόν. Πεποιθὸς ὅτι ἀνάκρισις ἠθελεν ὅσον οὐπω ἐξελέγξει τὴν ἀθωότητα τοῦ τέκνου του, ὑπέλαβε τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ἐπιστολῆς ὡς ἐλεινὸν φαντασιοκόπημα μᾶλλον, ἢ ὡς συκοφαντίαν, καθαπτομένην τοῦ ἀπαραιβάτου τῆς οἰκιακῆς θρησκείας του.

— Ἐχεις νὰ προσθέσῃς ἄλλο τι; ἐρωτᾷ τὸν κομιστὴν τοῦ γράμματος ξηρὰ ξηρὰ.

Ὁ κομιστὴς ἐκ μέρους τοῦ ἀπέμεινε μεμωραμένος. Ἀπέναντι τῆς παραλόγου ψυχρότητος, μεθ' ἧς ὁ πρῦτανις ὑπεδέχετο προτάσεις οὕτω γενναίας καὶ πατριωτικὰς ἐπὶ τῇ θεᾷ τοῦ συνοφρυμάτος του, τῆς συνθλίψεως τῶν χειλῶν, τῆς ἀνατραχωθείσης συμπεριφορᾶς, ἤρχετο ἤδη κρίνων τὸν ἄνδρα ὅλως ἀνοικεῖον εἰς ἣν ἔξοχον περιωπὴν τὸν εἶχον οἱ συναγωνισταὶ μεταρσιώσει.

— Ἐν τελευταῖον, μὲ τὴν ἀδειάν σας, ἀπήνησε κατηφιῶν. Ἄρμόδιον κρίνω νὰ σᾶς τὸ ἐμπιστευθῶ πρὸς ὁδηγίαν σας. Ἡ διακοινώσις αὕτη, προῖδον οὔσα ἐξομολογήσεως, ἐπικαλεῖται τὴν ἐχεμυθίαν.

— Ἀποβλέπει τὸν υἱόν μου καὶ αὕτη; ἐρωτᾷ ὁ γέρον ἐπισκήπτων εἰς τὴν ὄψιν τοῦ ἐφημερίου βλέμμα ἐπιπροσθούμενον ἀπὸ τὰς καταδῆσπούσας τρίχας τῶν ὀφρυῶν.

— Δὲν ἀγνοεῖτε— ὁ Εἰρηναῖος ὑπέλαβεν— ὅτι καθ' ἐκάστην πρωτομηνίαν αἱ οἰκίαι καὶ Γραικῶν καὶ Φράγγων ἀγιάζονται. Ἄπ' Αὐγούστου καὶ ἐφεξῆς, ὁ Σέρ Φραντσέσκος, εἰς τὸ δόγμα τῆς προσφιλοῦς σιζύγου του χαρισθεῖς, ἀπέβαλεν ἐπὶ φιλῆ τινι προφάσει τὸν Λατῖνον κουράτον τῆς Ἀννονταιάδας, ἀντὶ δὲ ἐ-

κείνου κατέστησεν ἐμέ. Ὑπὸ πολλῶν ἄλλων δειγμάτων ὀδηγούμενος, ἐκλαμβάνω τὸ διάβημα αὐτὸ ὡς ἄριστον οἰωνόν. Ἐὰν δεκταὶ γενῶσιν αἱ ἐν τῇ ἐπιστολῇ προτάσεις, ἴσως ὁ Σέρ Φραντζέσκος θέλει αὐθημερὸν τῶν γάμων τῆς κόρης του ἀσπασθῆ τὸ δόγμα τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐπιθυμῶν καθ' ἃ ἐμπιστευτικῶς ἀπεφάνθη πρὸς ἐμέ, νὰ συμμετάσχη τοῦ θρησκευματος ὅπερ θὰ συμπρασβεύωσι καὶ συμβία, καὶ θυγάτηρ, καὶ γαμβρὸς, καὶ ἔγγονοί του. . . . Τὸ καθήκόν μου εἶναι τώρα συμπληρωμένον. . . . Προφορικῆν, ἢ ἐπιστολιμαίαν θὰ δώσητε τὴν ἀπάντησιν;

— Σπουδαῖον τὸ θέμα· ἀπαιτεῖ καὶ σκέψιν καὶ περίσκεψιν.

— Σπουδαῖον, ἀλλὰ καὶ κατεπεύγον ἅμα. Εἰς θέσιν ἔκρυθμον ἐπὶ τοῦ παρόντος διάγων ὁ ἱππότης ἐν Ἀλικιανοῦ, δὲν θὰ ἔχη ἴσως χρεῖαν ἐνόπλου σας τινὸς φρουρᾶς, μάλιστα ἐὰν χάριν τῆς λειποταξίας του ἐκήρυσεν αὐτὸν ὁ Προβεδούρος ἔνοχον προδοσίας; Ἀνίσως δὲ, Θεοῦ εὐδοκοῦντος ἔμελλον ἄρραβῶνες, ἢ γάμοι, νὰ τελεσθῶσι μετ' οὐ πολὺ δὲν θὰ ἐχρειάζοντο συνοικισίου προετοιμασίαι, καὶ προικῶν καταλόγων κατάστρωσις, καὶ συμφερόνων ταποποιήσις, πράγματα ταῦτα δεόμενα προθεσμίας ἡμερῶν τινων;

— Μέτρα δέκα, κ' ἓνα κόβει, αἰδεσιμώτατε! Ἡ ἀπάντησις ἐν καιρῷ τῷ δέοντι. Ἐν τοσοῦτῳ καλῇ νύκτα!

Ἄποδους δὲ τὸν ἀσπασμὸν τῷ ἱερεῖ, ἐχειραγώγησεν αὐτὸν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ ὕπνου.

Ἦδευεν ἢ δευτέρα μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Ὁ οἶκος ἢ κόμη, τὰ ὄρη, ἤδη μετὰ τὴν δύσιν τῆς σελήνης ἀναβυθισθέντα εἰς τὴν σκιάν ἐκάθειδον ὕπνον ἀτάρακτον. Μόνῃ ἢ ἐπάλληλος τῶν ἀλεκτόρων φωνὴ διέκοπτεν ἐκ διαλειμμάτων τὸ κράτος τῆς σιγῆς μεταδιδόμενη ἀπὸ συνοικίας εἰς συνοικίαν ἕως περάτων τῆς κάτω πεδιάδος. Πρὸς τὰ ἀντιλαλήματα αὐτὰ συνήπτετο μετ' ὀλίγον ὁ τονθορισμὸς τοῦ Εἰρηναίου, ὅστις εἰς κλαυθμώδη καὶ ὑπόρρινον ἤχον ἐτόνισε τὰς ἐσπερινὰς προσευχάς, ψιθύρισμα τοῦ ὁποίου τὸ ἴσον ἔσπευσεν ἐκ τοῦ ἀντίπερα δωματίου νὰ ἀναδεχθῆ εἰς τόνον βαρὺν τὸ ρεγχάλισμα τοῦ Ζαγάρ.

Ἐν τινι παρακειμένῳ κοιτωνίσκῳ ὁ Καντανολέος ἀποσυρθείς, ἀνέθηκεν εἰς θωπεύματα τοῦ Μορφῆος τὴν κατεύνασιν τῶν φροντίδων του. Ἄγρυπνος ὅμως διενυκτέρευσε, ὡς ὁ ἱερεὺς προεῖπεν. Αἱ ἀναμνήσεις τῆς προτεραίας, ἢ ἀνέλπιστος τοῦ Δὰ Μολίν μεταπολίτευσις, ἢ διαβαλλομένη ἀκεραϊότης τοῦ υἱοῦ του, τὰ παρόντα, τὰ μέλλοντα, τὰ ποιητέα, πάντα ταῦτα, πεισματωδῶς τὸν λογισμὸν του ἐπανακρούσαντα καὶ ἀλλήλοις ἀντικρουόμενα, εἰσήγαγον ἐντὸς τῶν φλεβῶν αὐτοῦ τοιοῦτον τινὰ πυρετώδη ὄργανισμὸν, οἷον οὐδέποτε εἶχεν ἐπιγνώσει ὁ προηγούμενος πατριαρχικὸς του βίος.

Ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου τῆς ἐπιούσης εἶχε μόλις ἀνατελεῖ ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι βουνοῦ, ἐπιχρύσου μόλις τὰ λευκὰ οἰκίδια τοῦ Πορτίου, ὅτε ὁ πρύτανις ἐξέθρωσκε παμπήδην τῆς κλίνης ὅπως ὑπεκφύγη τὸν σάλλον ὅστις καθ' ὄλην τὴν κοιτασίαν δὲν ἐκόπασε κατακυματίζων τὰς φρένας του. Μετὰ τὴν δέησιν ἐξελθὼν ἡμιένδυτος εἰς τὴναὐλήν ἐμάσθησε μηχανικῶς πως ἓνα κανθὸν ἄρτου καὶ ἔπιεν ἐν τῷ σταμναρίῳ τῆς βρύσεως· εἶτα δ' ἀποπέμψας τοὺς οἰκοδεσπότας, καὶ καθήσας ὀκλαδὸν ἐπὶ τινος ἑδαφιαίου στρώματος, χώραν ἐπέχοντος σοφά, ἐμήνυσε πρὸς τὸν Πέτρον νὰ δράμῃ ὡς εἶχε τάχος εἰς ἐπισκεψίην του.

Κατὰ τὰ ἀνόθευτα καὶ ἀπλοῖκα ἔθιμα τῆς ἐποχῆς, ὁ νέος ἅμα εἰσελθὼν, ἐκαλημέρισεν· εἶτα δὲ ὑποκλιθεὶς, ἔδραμε νὰ προσάψῃ τὰ γενειάζοντα χεῖλη εἰς τὴν πατρικὴν δεξιάν. Τότε ὁ πατὴρ προσεφωνεῖτο αὐθέντης. Καὶ τῷ ὄντι· εἰς μὲν τὰ βιοτικά τῆς οἰκογενείας μετήγητο δικαιώματά τινα ἡγεμονικά, εἰς πᾶν δὲ τὸ ἀφορῶν τὴν συνείδησιν, τὰς προσευχάς, τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν καθηκόντων ἀνεπλήρου τὴν ἔλλειψιν ἀρχιερέως.

—Πρόσμινε! εἶπεν ὁ γέρον, ἀνασπῶν τὴν χεῖρα. Ἐχομεν νὰ καθαρῶσωμεν προλαβόντως ἓνα μικρὸν λογαριασμὸν. Βάλε τὸν μάνδαλον!

Νεύσας δὲ πρὸς τὸν ὑπασπιστὴν νὰ καθήσῃ,

—Μία τις ἐνοχοποιήσις σὲ ἐπιβαρύνει, ἀγαπητέ—ὑπέλαβεν εἰς τόνον προσηνῆ καὶ μελίχιον. Ἐως τῆς σήμερον ὁ πατὴρ ἐξέτιμησεν εἰς σὲ τὸν εὐπειθῆ υἱόν, τὸν εὐσεβῆ χριστιανόν, τὸν χρηστὸν πολίτην. Ἄλλ' ἂν καὶ ἀποποιῆται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὰ

καταγγελλόμενα τὸ ἐλάχιστον νύγμα πιθανότητος, ὅμως θέλει ν' ἀκούσῃ καὶ ἀπὸ τὸ στόμα σου τὴν ῥημολόγησιν τῆς ἀθωότητος.

— Ἐνοχοποιήσις! ἐκφωνεῖ ἐκπυρούμενος ὁ νέος . . . . Μὴ προσβάλλεται ἡ τιμὴ μου; μὴ τὸ φρόνημά μου . . . . Αἰσθάνομαι τόσον ἄφορτον τὴν συνείδησιν, ὥστε θὰ εἶχα αὐτοχορήγητον τὸ δικαίωμα νὰ κωλαρίσω ἐν πλήρει ἀγορᾷ τὸν συκοφάντην.

— Ὅχι, ὄχι—ἀπήντησεν ὁ γέρον, γαυριάσας ἐπὶ τῇ φιλοτιμῆσει τοῦ γόνου του—τὴν καθάρισιν τοῦ λογαριασμοῦ οὐδεὶς πλὴν τοῦ γονέως σου τὴν ἀπαιτεῖ, οὐδὲ δικαιούται νὰ τὴν ἀπαιτήσῃ. Πρόσεχε ὅμως! Ἐὰν εἶμαι πατὴρ σὺς, εἶμαι καὶ πατὴρ ὄλου λαοῦ μετὰ τοῦ γονέως συγκάθηται ἐδῶ ὁ ριζάρης, ὁ πρύτανις, ὁ ἀνακριτής.

Ἡ σοβαρότης, μεθ' ἧς ἡ τελευταία περίοδος ἐξεφωνήθη, ἔτρεψε τὴν πρώτην ἐξόρμησιν τοῦ νέου εἰς διάφορον ἀνακίνησιν. Ἀστραπὴ ὑποψίας ἀναπαρέστησεν ἐνώπιόν του τὸ σχῆμα τοῦ μυστηριώδους ἱερομονάχου τῆς χθὲς.

— Ὅτε, ἀκόντων καὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ, ἤρξατο ὁ Ραιτούρης ἐρωτῶν, κατετάχθης ὑπὸ τοῦ Προβεδούρου σημαιοφόρος (ἀλφιέρης) ἐπὶ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος, εἰπέ, δὲν διέτριψες πρὸ τοῦ ἀπόπλου πέντε μῆνας, νομίζω, ἐντὸς τῆς πόλεως Χανίων;

Ἡ ὑπασπιστὴς ἔνευσε καταφατικῶς.

— Συνήλθες κατὰ τὴν διατριβὴν ἐκείνην εἰς σχέσιν μὲ φραγγάρχοντας;

— Ρητὴ παραγγελία σου μοὶ τὸ ἀπηγόρευεν· ὡς ἐκ τῆς θέσεώς μου ὅμως ἡ παράβασις ἔλαχεν ἐνίοτε ἀναπόφευκτος.

— Ἐμπορεῖς νὰ ἀναφέρῃς τὰς παραβάσεις ὀνομασί;

Ἡ ἀνάκρισις εἰσήλυνεν εἰς ὁδὸν δυσέχρατον. Ὁ νέος ὠνόμασεν ἐκ μνήμης δέκα ἢ δεκαπέντε γνωρίμους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν ἀξιωματικοὶ τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς, ἢ τοῦ ναυτικοῦ. Καὶ ὁ μὲν κατάλογος ἐξηγγέλθη μετὰ παρῶρησις καὶ ἐτοιμότητος, ἀλλ' εἰς τὸ διορατικὸν βλέμμα τοῦ Ραιτούρου δὲν διέλαθε τὸ βεβιασμένον τῆς προθυμίας.

— Ἀνασκόλευσε καλῆτερα τὰς ἀναμνήσεις! λέγει ὁ πατὴρ γλυκογλωσσῶν. Ἐσχετίσθης ποτὲ καὶ μὲ οἰκογενεῖας ἀρχοντικᾶς; Ἐγνώρισες μίαντινα ἱπποτικὴν οἰκογένειαν, ἢ σφραγίς τῆς ὁποίας φέρει ἀνεμόμυλον μὲ λατινικὸν ρητόν;

Ἡ ὄψις ἐκκαλυπτομένου παρθενισκαρίου ἤθελε βραδύτερα δυνωπηθῆ. Τὸ πρόσωπον τοῦ ὑπασπιστοῦ ἐγένετο πυριφλεγές. Ἡ καρδιά του, ἀχώρητος εἰς τὴν οἰκίαν θέσιν καταστάσα, ἐλάκτισε τὸν μαστὸν ἐξαιτουμένη διόδον αὐτομολήσεως. Μὲ βλέμμα ταπεινὸν μὲ φωνὴν ὑπεσταλμένην, εἰς φθόγγους θρυλλικτοῦς ἐκπεμπομένους ὡς ἐκ σφοδρῶς, κρουσθείσης χορδῆς.

— Τὸν Κουερίνον ἀποκρύνεται.

— Οὐδένα ἄλλον;

— Καὶ τὸν Δὰ Μολὶν—προσθέτει μονολεξεί.

— Χαίρω ὅτι τὸ μνημονικὸν σὲ βοηθεῖ. Εἰς τὸν οἶκον τοῦ Δὰ Μολὶν τίς σὲ εἰσήγαγεν;

— Τίς μὲ εἰσήγαγεν . . . ; ἐπαναρωτᾷ, ἀπροετοίμαστος μὲν τυχὸν εἰς τὴν ἀπάντησιν, ἐντρομος δὲ ἐνώπιον τῆς προεπισφυγγούσης τραηλοκάκης; Τίς μὲ εἰσήγαγεν; Οὐδεὶς· ἡ τύχη . . . τὸ πεπρωμένον. . . Μὲ εἰσήγαγεν ἄπλουν τι συμβεβηκός.

— Ἄ, ἡ τύχη! κολοκύνθια! ἐκφωνεῖ ὁ γέρον δυσανασχετῶν, καὶ ἤδη παλλόμενος ἐξ ὑποψίας. . . Τί σημαίνει ἡ τύχη! Ὁμίλει καταλυπτά ἂν θέλῃς. . . Μήπως σὲ εἰσήγαγον οἱ υἱοὶ τοῦ οἰκοδεσπότου, αὐτοὶ ἐν τῇ συνοδίᾳ τῶν ὁποίων ἴσως περιήρχεσο ἕαστωνεύων τὰς τριόδους τῶν Χανίων;

— Διόλου, ἀποφαίνεται ὁ ἐξεταζόμενος, ἀνασφαδάζων ὑπὸ τὸ σπαραγματῶδες ὄμμα τοῦ ἀνακριτοῦ. . . . Πλὴν μᾶς μόνης θυγατρὸς. . . ὁ Μολίν. . . ἄλλο τέκνον δὲν ἀπέκτησε.

Ἡ Ραιτούρης ἀνεπέδησεν ὄρθιος.

— Τί διάβολο δηλοῦν αὐτὰ; κραυγάζει μὲ φωνὴν κλαγγώδη. Ψελλίζεις! Διστάσεις! Ὅκνεῖς ν' ἀποκριθῆς. . . ! Πετράκη! — προσθέτει ὑπογλυκαίνων τοὺς φθόγγους τοῦ προσφωνήματος—σὲ διατάσει ὁ πατὴρ, σὲ προσκαλοῦν αἱ λευκαὶ τρίχες του νὰ ἀνακουφίσῃς τὴν συνήθειαν ἀπὸ οἰονδήποτε βάρους!

— Ἰδοῦ—ἀποκρίνεται μετὰ τινα δισταγμὸν ὁ νέος εἰς ὕψος

— ἀσύρραπτον—τοῦτο συνέβη πέρυσι, τὴν τρίτην τῆς Ἀνακαινησίμου... ἦτο γραμμένον, πάτερ μου, ἦτο γραμμένον...! ὦ πάτερ προσφιλέστατε!

Ἦθελε νὰ προχωρήσῃ, ἀλλὰ δακρῶν καὶ λυγμοῦ αἰφνίδιος καταγιγῆ κατέπνιξαν τὴν φωνήν.

— Ἐμπρός, ἔμπρός! λέγει ὁ πατὴρ παρακελεύων ὡς φίλος ἐπιστήθιος, οἰκτεῖρω τὴν ἀδυναμίαν σου... Λοιπὸν τὴν τρίτην τῆς Ἀνακαινησίμου;

— Ἐτελοῦντο ἵπποδρόμια—ὑπολαμβάνει ὁ ὑπασπιστὴς ἱλιγγυῶν—ἠπέδησα, πάτερ.... κακά... ἔπραξα κακά., ἀλλ' οἶμοι ἀπὸ τὴν εἰμαρμένην παρασυρθεῖς συνηγωνίσθη μετὰ τῶν συστρατιωτῶν μου καὶ ἐγὼ. Βασίλισσα τῆς πανηγύρεως εἶχεν ἀναγορευθῆ ἡ Σοφία... ἡ θυγάτηρ τοῦ Σέρ Φραντζέσκου... ἐπιτετραμμένη νὰ βραβεύσῃ τὸν νικητὴν μετὰ τῶν ὄπλων καὶ ταινίας ἀπονομῆν....

Ἐπὶ τῇ ἐπαναμνήσει ταύτῃ συγκίνησις μεираκειώδης ἀνακόπτει καθόλου τοῦ γενναίου ταγματάρχου τὴν φωνήν. Οἱ πνεύμονες του συνέλιονται ἀσθματωδῶς, στενοχωροῦμενοι ἀπὸ τὴν μεριμναν μήπως ἡ ἱερὰ ναῦς, ἡ κομίζουσα τὸ προσφιλέστατον φορτίον τῶν ἀπορρήτων του, παρασυρθῆ ἀπὸ τὰ ρεύματα καὶ ἄφαντος καταδύσῃ εἰς τοὺς στρόμβους τῆς πατρικῆς ἡγεμονίας.

— Ἐνίκησες τοῦλάχιστον, ἦ ἐξῆλθες εἰς τοὺς Φράγγους ἐντροπιασμένος; ἐρωτᾷ με πατρικὴν φιλοτιμίαν ὁ ριζάρχης, ἀναχαιτίζων τὴν ἐξόρμησιν τοῦ θυμοῦ.

— Τὸ ἱπποτικὸν δικαστήριον ἐκήρυξε νικητὴν τὸν υἱὸν σου... Παρέλαβα ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς βασιλίσσης τὸ ξίφος τῆς τιμῆς.... Ἴδου ἡ πηγὴ τῆς γνωριμίας μας!

— Μάταιε! Μάταιε! ἐκβοᾷ ὁ ριζάρχης ἀγριοφώνως. Ὁ πατὴρ σου οὐδέποτε συνηγωνίσθη εἰς ἱπποδρομίας μετὰ Ἱταλοὺς, οὐδεὶς δὲ τῆς γενεᾶς σου παρέλαβε ποτε ξίφος ἐκ χειρῶν γυναικός, καὶ δὴ καὶ Βενετίδος τὸ χειρότερον.

— Ἄλλ' ἡ Σοφία δὲν εἶναι Βενετίς! ἐτόλμησεν ὁ νέος ν' ἀντιλέξῃ ταπεινοφώνως.

— Ὅχι δὰ ἑλληνὶς ἀπὸ τῆς συκῆς τὸ γάλα! Σπέρμα Φράγγου Βενετοῦ θρέμμα, κακοκέφαλε! ἀνακραυγάζει ὁ γέρον ἐκ τῶν ἰδίων

του καταμέμψεων προσοργιζόμενος.... Ἡ δὲ μήτηρ τῆς;

— Ἡ κυρὰ Χριστίνα! ὦ, ἂν ἦτο συμβία σου ἤθελες τὴν ἀγαπᾶ τόσον τριφερά, ὅσον ἠγάπησες καὶ τὴν μακαρίτηδα μητέρα μου.... ὦχ, ἂν τὴν ἐγνωρίζεις ἐκ τοῦ πλησίον! Θὰ τῇ ἠσπάζεσο εὐλαβῶς τὴν δεξιάν.

— Τὶ λέγεις; Ποῖος λόγος σοῦ φεύγει;—φωναίει ὁ ριζάρχης ἀποδισπετῶν—Λοιπὸν, ἀντάρτα; καὶ χεῖρας κολασμένας, χεῖρας γυναικείας ἐφίλησες; ἐφίλησες ἄθλιε καὶ χεῖρας ἄλλας, πλὴν τῶν τοῦ γονέως καὶ τοῦ πνευματικοῦ; Φεῦ τῆς ἀπωλείας! Εἰς τοιοῦτον βαθμὸν οἱ φράγγοι τῶν Χανίων σὲ ἐξηχρεώσαν, καὶ ἐγὼ ἠγνόησα τὸν εὐτελισμὸν σου ἕως τώρα!

Ταῦτα ὁ γέρον ἐκφωνῶν, ἐπεσκίαζε τοὺς ὀφθαλμοὺς μετὰ τὸ κοῖλον τῆς χειρός, καὶ διεμέτρει ταχυπτέρως τὸ πόδωμα.

Μετ' ὀλίγον, διακόπτων τὴν γυμναστικὴν.

— Καὶ ὁ Μωλὶν; ἐπανερωτᾷ, συνδέων ἐπὶ τοὺς νεφροὺς τὰς χεῖρας. Τὶ πανὶ εἶνε αὐτὸς ὁ Σέρ Φραντζέσκος σας;

— Ἐξάκουστος διὰ τὴν φιλανθρωπίαν, ὀνομαστός εἰς Χανιά διὰ τὴν φιλοστοργίαν του. Ἡγεμῶν δὲν ἐκπαιδεύει τὸν διάδοχον μετ' ἧς ἐπιμελείας αὐτὸς ἀνέθρεψε τὸ θυγάτριον του. Γνώμη γενικὴ ἐπικρατεῖ, ὅτι ἂν θάνατος τῷ ἀφῆραπαε τὸ κειμήλιον αὐτό, θὰ ἀπέβαινε φρενοβλαβής· ὅτι, ἂν εἶχε γεννηθῆ πτωχός, ἤθελε καὶ εἰς τὸ κάτερον κωπηλατῆσει μᾶλλον, παρὰ νὰ ἀφίση ἐν ἀπορίᾳ τὴν οἰκογένειαν.

Αἱ τελευταῖαι λέξεις ἐξηγγέλθησαν εἰς τόνον οὕτως ἐμφαντικὸν καὶ πειστικὸν, ὥστε τὴν ἐνέργειάν των ἤθελεν αἰσθανθῆ καὶ ἡ ἀπαθεστέρα τῶν ψυχῶν. Μετὰ τινα βραχείαν παῦσιν, καθ' ἣν οἰσοδῆποτε παρατηρητῆς ἤθελεν εἰς τοὺς χαρακτῆρας καὶ εἰς τὴν στάσιν τοῦ πρεσβυτέρου δρᾶξει τὴν πάλιν τῆς πατρικῆς ἀγάπης κατὰ βαθυροίζων προλήψεων, ὁ Ραιτούρης, ἀφείς μικρὸν τινα πίδακα μειδιάματος ν' ἀναβλύσῃ μυχόθεν ἐπὶ τὰ χεῖλη.

— Πέτρε!—εἶπε, μετασύρων τὸ βλέμμα ἐπὶ τοὺς ἰδίους ὄνυχας ἵνα ἀνακουφίσῃ τὸν ἀνακρινόμενον ἀπὸ τὴν πίεσιν τῆς ὀρατικῆς διήσεως.—Πλὴν τῶν γονέων, πλὴν τῶν συγγενῶν πλὴν τῶν εὐεργετουμένων πενήτων, τάχα ὑπάρχει εἰς Κρήτην καὶ τις

ἄλλος διατρέφων ἐγκάρδιον ἀγάπην... πρὸς τὴν ἀρχοντοπούλαν τοῦ κ. Μολίν;

— Ἀναξείεις αἱμάττουσαν πληγὴν—ἀπεκρίθη ὁ υἱός, μελωδήσας τὴν φράσιν μὲ μακρὸν στόναχον. Τὴν κόρην τοῦ Δὰ Μολίν τις δὲν τὴν λατρεύει; Τὴν καμαρόνουν καὶ γῆ καὶ οὐρανοὶ· ἀλλὰ δυὸ νέοι ἐτρώθησαν ἰδιατέρως. Ὁ μὲν ἠγάπησε τὰ τιμάρια της, ὁ δὲ τὸ ἀγγελικὸν της σχῆμα, τὴν ἀγγελικωτέραν ψυχὴν. Ἡ λατρεία τοῦ δευτέρου ἐπροτιμήθη. Ὁ φίλος τῶν τιμαρίων, Δάνδολος τὸ γένος γενόμενος ὑπὸ ζηλοτυπίας ἐκμανῆς προεκάλεσεν εἰς μονομαχίαν τὸν ἀντραστήν, ἀλλὰ τραυματισθεὶς ὑποκάτω τῆς πλευρᾶς, μετὰ δύο ἑβδομάδας ἐτελεύτησεν.

— Ὁ δὲ προτιμηθεὶς;

— Ἐπιζῆ ἀγαπῶν—ἐπιζῆ ἀνταγαπώμενος.....

— Εἶνε δὲ οὗτος;

— Ὁ υἱὸς ἀνεβόησεν ὁ ὑπασπιστὴς προσπίπτων γονυπετῆς, κατανόγων τὸν κόλπον, δρᾶτων ἐξ ἐφόδου τοῦ πατρὸς τὰ γόνατα.

— Υἱὸς μου καὶ παραβάτης! Ἀδύνατον θὰ εἶχε τὴν κατά....! κραυγάζει ὁ πρεσβύτερος ὀπισθοδρομῶν μετ' ἀγανακτήσεως, καταπίνων ὅμως τὸ συμπλήρωμα τῆς ἀρᾶς.— Ἐγέρθητι ἀπεξενωμένε! Οἱ πρόγονοι σου ἤθελον ἐρυθριάσει κυτταζόντες κατ' ὄψιν γυναῖκα πρὸ τοῦ ἀρραβῶνος.

Οὐδέποτε εἶχεν εἶδει ὁ Πέτρος τόσον ἠλλοιωμένους τοὺς χαρακτῆρας, οὕτω τεθωλωμένον τὸ εἶδος τῆς παιρικῆς μορφῆς.

Ὁ ἔρωσ αὐτός—ἀναφωνεῖ, ἐπιδιώκων ἀνεπιτεύκτως τὴν πατρικὴν δεξιάν— ὁ ἔρωσ οὗτος ἐνεφυτεύθη οὐρανόθεν εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ υἱοῦ σου κατελθὼν ὡς ἐν εἶδει περιστερᾶς..... ἔρωσ ἄγνος ἄγιος, καθαρὸς, ἔρωσ διαφανὴς ὡς ὁ κρυστάλλος, ἐπεκτείνων τὰ ὄρια τοῦ πνεύματος ἡμερόνων ἀγρίας ὀρμᾶς, διαλύων προλήψεις καὶ μνησικακίας. Αὐτὸς αὐτὸς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ υἱοῦ σου ἐνεσάρκωσεν εὐαγγέλιον ἐλεος αὐτοῦ, πάτερ, αὐτὸς ἐνιδρύει ἐντὸς τοῦ ὄντος του βωμὸν ἀκήρατον, ἀφιερούμενον ἐκ τοῦ γένους τὴν ἀναβίωσιν.

— Δεῖλαιος ἐγὼ! ἀντιφωνεῖ ῥοτῶν τὰς παλάμας ὁ ριζάρχης. Προέγγων καλὰ τὰς συνεπείας τοῦ χωρισμοῦ, ὅτε χεῖρ τυράννου

ἀφήρπαζεν ἀπὸ τοὺς κόλπους μου τὸν πρωτότοκον...! Τὶ ἐπέτυχαι λοιπὸν, προασφαλίσας τὸν τράχηλον σου μὲ τὸ φυλακτήριον τοῦ Τιμίου Εὐλοῦ, τὸ σωτηριῶδες ἐγκόλπιον τῶν προγόνων σου; Πρὸς τί σοὶ παρήγγειλα νὰ ἀνατείνης καθ' ἐκάστην τὰς προσευχὰς ἑλληνιστί; νὰ τηρῆς νηστείας καὶ παραμονὰς κατὰ τὴν Σύνοψιν; νὰ μεταλαμβάνῃς τετράκις τοῦ ἔτους εἰς ναὸν ὀρθόδοξον νὰ μὴ φιλήσης ποτὲ χεῖρα λατίνου ἱερέως, ἢ γυναικὸς; Ἀπ' ὅλα αὐτὰ πόσα ἐξετέλεσες; οὐδὲν. Τὶ δὲ ἀπέβης ἀξιολόγητος, παραβάς τὰς ἐντολὰς τοῦ γεννήτορος σου; ἐφραύγγευσες...! Τὶ λέγω; οὔτε Γραικὸς ἐνέμεινες, οὔτε Φράγγος εἶσαι. Πλάσμα νόθον, ἄμορφον ἐξάμβλωμα... Οἱ Καντανολέοι σὲ ἀποκηρύττουν.

— Πάτερ! σχετιάζει ὁ ἐπιπληττόμενος μὲ φωνὴν βρέμουσαν ἐκ συντριβῆς ἄμα καὶ ἀγανακτήσεως. Σὺ αὐτὸς μοῦ ἔδωκες τὴν ζωὴν πρὶν ἀποποιηθῆς καὶ ἀποκηρύξης τὴν πατρωνυμίαν μου, ἀνάλαβε τὴν ζωὴν αὐτήν!

— Εἶναι πλέον ἑλλην; ἐξηκολούθησεν ὀνειδίζων ὁ Ραιτούρης—εἶνε ριζάρχου υἱὸς ὁ πιθηκίζων φαύλους ξένους, αἰρετικούς, τὰ δὲ πάτρια ὡσεὶ σκαῖα καὶ ἀγενῆ περιφρονῶν, σεμνύεται εἰς ἱπποτικά βραβεῖα, συνδειπνεῖ μὲ καβαλιέρους, ἐκοιμηθεὶς γυναικιστί, κολακεύει, γονατίζει, μονομαχεῖ, ἀντὶ δὲ τῆς σεπτῆς εἰκόνας τοῦ λυτρωτοῦ, ἀσπάζεται γυναικαρίων δίκτυλα, χεῖρας τὰς ὁποίας ἴσως οὐδὲ μύρον ἄγιον ἐκάθαρεν; Εἶνε πλέον γόνος Καντανολέων αὐτός, ὅστις ἀντὶ νὰ διατρέφῃ πυρίφλογον ἐν τῇ καρδίᾳ τὸ μῖσος τοῦ Βενετοῦ, καταναλίσκει τὸν λίβανον τῆς φιλοπατρίας του πρὸ ποδῶν Βενετίδος, κόρης ἀζαπτίστου, ξενοβυζασμένης, ἀλογώσου κόρης κατ' οὐδένα λόγον, ἀντὶ μηδεμιᾶς ἀνταποδόσεως δυναμένης νὰ διημερεύσῃ ὑπὸ ριζάρχου στέγην; Ἀπὸ κολασμένου αὐτῆς μητ' ἐρίφη μητ' ἀρνί... ἐπεκτείνετε τὸν ὀρίζοντα τοῦ πνεύματος! Ἐνιδρύετε θυσιαστήρια! Ἐπιδιώκετε μεγάλας ἰδέας καὶ μεγάλα ἔργα.... Ἀναίσθητοι! Κτίζετε μεμαγευμένα παλάτια ἐπὶ τῆς ἄμμου. Πῶς ἐγκαννίζεται θυσιαστήριον χωρὶς διακαοῦς καὶ ἀκράτου πίστεως, χωρὶς ἀμιγοῦς φιλοπατρίας;

— Τὴν ὀργὴν σου κατὰ τοῦ Ἰταλοῦ ἐθηλάσαμεν ὅλοι μὲ τὸ πρῶτον γάλα—γοερῶς ἀντεφώνησεν ὁ ὑπασπιστὴς. Ἀστραπὴ νὰ

ἀποτεφρώση τὸν προτότοκον σου, πρὶν παρεκλίνει ἀπὸ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων του... Ἄλλὰ πάτερ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ βίου σου τάχα ἀπήντησες σὺ μίαν Σοφίαν! Ἐὰν ἔν πρόσωπον ἀφαρπακτικῆς καρδιοβόλου θεσπεσίας, καλλονῆς εἶχε κατὰ ἀπλήξει τὰς φρένας σου ἐκπρώτης ὄψεως· ἐὰν ἡ γενναιοφροσύνη τῆς κόρης αὐτῆς ἀνεφλεγε μᾶλλον ἢ νὰ σβέσῃ τὸ πῦρ τῆς πίστεως εἰς τὴν καρδίαν σου, ἐὰν ποιητικὴ αὐταπάρησης, καὶ εὐαισθησία καὶ ἔξοχος παιδεία, ἐὰν τὰ γόητρα τοῦ πνεύματος, τὰ χρηστὰ ἦθη, ἂν ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἡ πιστὴ καὶ ἀκλόνητος ἀγάπη τῆς εἶχον ἐνουρανίσει τὴν ἐρπουσαν νεότητα σου..... τάχα, πρὶν συναναπτρωθῆς μὲ αὐτὸν σου τὸν ἄγγελον εἰς τὰς ἀθανάτους τρυφὰς τοῦ παραδείσου, τάχα πάτερ ἤθελες προανακρίνει, ἂν ὁ ὁδηγὸς σου ἐκεῖνος ἐγεννήθῃ ἀπὸ πατέρα γραικὸν ἢ βενετὸν;

Ἐπάροχοι φύσεις εἰς μὲν τὰς βιωτικὰς συγκινήσεις εὐάνοικοι, ἀπόρητοι ὅμως καὶ ἀμετακίνητοι ἐγκατεροῦσαι ἐντὸς τοῦ ἄστεως τῶν πεποιθήσεων· δρῦς αἰωνόβιοι, τὴν μὲν κόμην χαρίζομεναι εἰς τὴν φορὰν τῆς ἀνεμοζάλης, τὴν δὲ ρίζαν τηροῦσαι ἀκράδαντον ἐνδοθεν γῆς. Τοιούτου ἰδιώματος ἦτο καὶ ὁ ριζάρχης τοῦ Σελίνου. Τὸ πληξικάρδιον ἐπιφώνημα τοῦ υἱοῦ, ἐσπάραξε μὲν καὶ ἀνεμόχλευσε τὰ πατρικὰ του σαλάχια ἕως μυχῶν, δὲν ἐκλόνησεν ὅμως καὶ τὴν γνώμην του. Ἀναστειλάς τὴν ἐτόλμην ἐκροῆν τῶν δακρύων καὶ τοὺς δακτύλους συμπλέξας περιπαθῶς περὶ τὸν αὐχένα τοῦ ἀγαπητοῦ υἱοῦ.

— Παιδί μου—ἀναφωνεῖ εἰς φθόγγους ἔλεον ἤδη καὶ στοργὴν ἀποσταλάζοντας—εὐχὴ! γονέως ἔπαρε καὶ τὰ βουνὰ περιπάτει! Ἐλα τέκνον μου πιστοφίλεις, ἔλα εἰς τὰς φρένας σου! Ἐλα κλεισοῦ εἰς τὰς ἀγκάλας τὰς πατρικὰς ἀπηλλαγμένους ἀπὸ τὰ φίλτρα τῆς μαγίσης ἥτις φεῦ παρασύρει εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ οὐ, καὶ τὸν οἶκον σου, καὶ ἴσως ὀλόκληρον τὸ γένος! Καθρέπτῃς διαυγῆς ἦτον ἡ ψυχὴ σου. Μοῦ τὸν ἠμαύρωσαν φραγγικὰ πνοαί. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἐπιφάνεια ἀπηχλώθη, ἄλώβητος ὁ κρύσταλλος διατελεῖ. Στρέψε παιδί μου στρέψε τὸ βῆμα πρὸς τὰ ὀπίσω ἐφ' ὅσον ὁ καιρὸς τὸ συγχωρῆ ἀπαρνος δὲ τῶν φθοροποιῶν γοήτρων, δι' ὧν ὁ ξενιτ-

σιμὸς ἀποκαλλοπίζει τὴν παρθενίαν σου καὶ καθιστάνει πρόγηρον τὴν νεότητα σου, δράμε πρὸς τοὺς τάφους τῶν πατέρων σου καὶ ἐξιλέωσε μὲ στεναγμοὺς μετανόιας τὰς σκιάς των! Ἐξεύρεις πῶς αὐτοί, κατὰ παντοίων παλαίσαντες δυσπεισιῶν πῶς μᾶς ἔσωσαν μίαν πατρίδα, μίαν πίστιν, μίαν γλῶσσαν, καὶ δὲν εἴμεθα σήμερονὼς οἱ Ἑβραῖοι προνοπεῖς εἰς βάραθρον ἀνεξαγοράστου ἀνδραποδισμοῦ; Ταῦτά μας τὰ κειμήλια, τέκνον, τὰ διέσωσαν, ἐγκατερήσαντες ἀμετάπιστοι εἰς τὰς προγονικὰς παραδόσεις ἀπαρσάλευτον ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν μεταδόντες τὴν θρησκείαν τῆς ἐπιμονῆς... Ἰσως τὸ πάθος μας παρατείνεται, ἴσως ὑπέρχονος ὠρίστη ἡ δοκιμασία.... Ἄλλὰ, Πέτρε, ἡ σάλπιγξ τῆς Ἀποκαλύψεως δὲν παύει εὐαγγελίζουσα τὴν μακροαῖωνα αἰχμαλωσίαν μας. Τὸ Χριστὸς ἀνέστη, σύνθημα νεκραναστάσεως, κατέρχεται εἰς τὰ χεῖλη μας χλιαρὸν ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἀσπασμοὺς τῶν πρωτομαρτύρων...! Θὰ μεταστήσωμεν ἡμεῖς ἐν τῇ παραμονῇ τῆς κρίσεως, καθ' ἣν προΐαν τὸ βρέφος, ἐντὸς τῆς μητρικῆς κοιλίας στενοχωρούμενον, ἄρχεται ἐπιζητοῦν τὸ φῶς τοῦ κόσμου; Μὴ διὰ τὸν Θεόν! Ἐὰν ἐξηρονούμεθα ἡμεῖς τὰ παλαί ἦθη, τίς θὰ πολυχρονίση, τίς πλέον εἰς τὴν κολυμβρήθραν τῆς ἀγίας Σοφίας θέλει ἀναδεχθῆ τὸν νεογέννητον Δαβὶδ....;

Ἡ ἐκφώνησις τῆς ἀγαπητῆς ὁμωνυμίας ἀπεσόβησεν εἰς τὸ αἴσθημα τοῦ ἔραστοῦ ἐν ἀκαρεῖ πᾶν ἴχνος τῆς πατρικῆς προσλαλιᾶς.

— Ὡ Σοφία, εὐπρεπειᾶς καὶ σεμνότητος καλλίστευμα! ἐκβοᾷ τὴν παραινέσιν διακόπτων μὲ οἰστροῦλατον ἐπιδρομὴν... Τάχα ὁ ὁμώνυμος ναὸς σου δὲν θὰ ἦτο ἡδη ἐξηγορασμένος, ἂν εἰς τὴν ἀνάστερον ταύτην περιόδιαν τῆς δουλείας μας ἕκαστος συνηλικιώτης μου ἐνυκτοπόρει μὲ ἓνα ἀστέρρα ὁδηγόν, ὡς σὺ; Τὸ παρεκβατικὸν προσφώνημα ἐπανήγειρεν ἐπὶ τὸ πρόσωπον τοῦ γέροντος νέαν νεφέλην.

— Ἄρα, μάραις! ἐπιφωνεῖ, ἀναρρτιδῶν τὴν εὐκύμαντον ἐπιφάνειαν τοῦ μετώπου..... Κοντὰ τὰ γνέματα! Εἰς τὴν καλύβην μου ἡ ἀνεπιμηξία εἶναι παλαιὸς κανὼν. Ἡ σύζυγος λαμβά-

νεται ὄχι κατὰ προσωπικὴν ἀρέσκειαν, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς γενεᾶς. Εἰς τὸ πρόσωπον ὠραίας, εὐγενοῦς, συνετοῦς οἰκοκυροπούλας, κόρης ὁμογενοῦς καὶ ὁμοφύλου, ἤδη ὁ πατὴρ σου ἐστέρωσε τὴν ἐκλογὴν τῆς νύμφης του.

Ὁ Πέτρος ἀνεσκίρτησεν αἴφνης ὡς ὑπὸ λακτισμὸν ἠλεκτρικῆς μηχανῆς. Ἐπὶ τοὺς πατρικοὺς κόλπους ἐξελεκόμενος.

Τὴν ἐκλογὴν τῆς νύμφης σου! ἀνακράζει, ἀνθρακώδης γενόμενος τὴν χροιάν. Γονεῦ ἀκαμπτε καὶ ἀνοικτεῖρμων. Λοιπὸν τὸν καταράκτην τῆς ὀργῆς σου δὲν ἤξεύρεις πῶς ἄλλως νὰ ἐξεμέσης κατὰ τοῦ Βενετοῦ, ἢ σύρων τὸν υἱὸν σου εἰς ἀπελπισίαν, καὶ ἀφανίζων ὀλόκληρον οἰκογένειαν τιμίου ἀνδρὸς; Ὁ οἶκος σου λέγεις, ὑποτάσσεται εἰς κανόνας· ἀλλὰ μήπως καὶ ἀγωνιστοῦ καρδιά δὲν τινάσσεται εἰς οἰκιακοῦ δεσποτισμοῦ ζυγόν; Ὁ ἔρωσ αὐτὸς εἶνε ἀμοιβαῖον φρήσκευμα. Ἡ Σοφία ἀφιερεῖ πόθους καὶ νεότητα εἰς ἐμέ, ἐγὼ ἐκ μέρους μου ὤμοσα πίστιν εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην της... Χωρὶς μὲν ἐμοῦ, ἡ Σοφία καλογερεῖται χωρὶς δ' αὐτῆς, ἢ ὑπάρξεις ἢ ἰδικὴ μου ἔσεται ἁμαυρὰ νύξ χωρὶς ἐπαύριον.

Εἰς ὄρκους εἰς ὑποσχέσεις Φράγγων ἐμπιστεύεσαι, ἀνόητε!

«Ὁποῖος τοὺς λόγους των γροικῶ

Τοὺς ὄρκους των πιστεύει

Στὸ πέλαγο πιάνει λαγούς,

Καὶ στὸ βουνὸ ψαρεύει.

— Ὁρκους Φράγγων μοῦ τραγουδεῖς! ἐπικραυγάζει ἀχάλινον ἀπολύων πλέον τὴν χολὴν, καὶ ἐφιστάνων τὸν δείκτην πρὸς τὴν θύραν. Ἐξελθε τῆς παρουσίας μου, παρήκοε!

Οὐδεὶς κάλλιον τῶν τέκνων, ἀνακαλύπτει τὰς ἀδυναμίας τῶν γονέων. Ὁ Πέτρος ἐγίνωσκεν ἐκ σπαργάνων τὸ εὐεξίλαστον τοῦ πατρὸς.

— Δόγμα πίστεως εἶναι ἡ διαταγὴ σου πρὸς ἐμὲ ἀποκρύνεται χαμηλόφων τὴν φωνήν, προτείων τὴν χεῖρα ἱκετευτικῶς ἐμβλέπων πρὸς τὸν γεννήτορα— Ἄλλὰ θ' ἐφίσης νὰ παρέλθῃ μία τις αὐγὴ, χωρὶς νὰ προσδεχθῆς εἰς τὴν δεξιάν τὸν φόρον τοῦ πρωτο-

τόκου σου;

— Αἶ, μεῖνε λοιπὸν! ἀναφθέγγεται ὁ γέρον τιθασσεύόμενος. Ἄλλως τε, ἡ ἀνάκρισις δὲν ἔληξε· παρελείθησαν ἐρωτήματά τινα σπουδαῖα... Ἀνακάμπτων δὲ εἰς ἑαυτόν— Ἐν τοσοῦτῳ ὑπεψυθίστησεν, ὁ ἀληθῆριος ἔρωσ ἐξηλέγχθη· ἡ μαρτυρία τοῦ Δὰ Μολὶν καταφαίνεται ἀληθινή. Ἐν στόματι φραγγάροντος κτῆμα δυσέυρετον ἢ φιλαλήθεια. Εὐγε Σὲρ Φραντζέσκο!

Τοῦ ἐρωτικοῦ γεγονότος ἄπλαξ στερεωθέντος, ὁ Ραιτούρης δι' ἐξετάσεως ἐπακολούθου εἰσέφρησε βαθμηδὸν εἰς τὰς λεπτομερεστέρας περιπετείας του. Ἠρώτησε κατὰ πόσον οἱ γονεῖς τῆς κόρης ἦσαν ἐν γνώσει τῆς πλοκῆς καὶ περὶ τίνα συνήθως θέματα εἶχον στραφῆ ἀι διαλέξεις τοῦ υἱοῦ του μὲ τὸν Δὰ Μολὶν. Ἐμαθε τὰ καθ' ἕκαστον τῆς συναφθείσης μονομαχίας, ἐν τῶν ὁποίων, καὶ ἴσως τὸ περιεργώτερον, ὑπῆρχεν, ὅτι ὁ ἀνταγωνιστῆς ἐτροῦθη καιρίως ὑπ' αὐτοῦ ἐκείνου τοῦ ξίφους, ὅπερ ὁ Πέτρος ἔλαβεν εἰς ἄθλον ἰδιοχείρως παρὰ τῆς ἐρωμένης του. Οὐδὲ παρέλειψε νὰ ἐρευνήσῃ τὴν ἐποχὴν τοῦ τελευταίου χωρισμοῦ τῶν ἐραστῶν, τὸ θέμα τῆς ἀμοιβαίας ὀρκωμοσίας των, τὸ φρόνημα καὶ τὰ ἦθη τῆς κυρίας Μολὶν, τὰς σχέσεις, τὰς ἀσχολίας, τὰς ἕξεις τοῦ ἱππότου καὶ οὕτω καθέξης.

Δὲν ἀπέβη ἀκαρποφώρητος ἡ ἀνίχνευσις ἐκείνη τῶν ἐνδοτέρων τοῦ ἔρωτος συνδυασμῶν ἐν τι περιστατικῶν, ἐξ ἀπροόπτου κατὰ τὴν ἐρωταπόκρισιν ἀνακῦσαν, παρέσχε πρὸς τὸν πρύτανιν τὸ ἐνδόσιμον εἰς νέας καὶ ἀδοκίμους ἀνακαλύψεις.

Συμπροσόντος λόγου περὶ Εἰρηναίου, ἀνέφερε πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ ἐξεταζόμενος παρέμπτωσιν τινα ἀξιοσημείωτον. Μεσοῦντος ἢ λήγοντος τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου ὁ ἱερεὺς οὗτος ἐπέστρεφεν εἰς Χανιά ἐκ Χάνδακος. Κατὰ τινα ἐμπιστευτικὴν αὐτοῦ ὑποδήλωσιν, ὑπόνοιαι ἐν τῇ πρωτευούσῃ περιεῖρπον τότε, μὴ ὁ Σὲρ Φραντζέσκος, ἤδη καταμηνύσει τῶν ἐντοπίων ἀρχῶν ἐν τῇ Μελαίνῃ Βίβλῳ μεταξὺ τῶν ὑπόπτων προσαρτηθεὶς, ἔμελλε νὰ προσκληθῆ ὅσον οὕτω εἰς Μεγαλόκαστρον, ἵνα δώσῃ πρὸς τὸν Μυστικὸν ἀπολογία περὶ δυσεξηγήτων τινῶν κρίσεων του καὶ πράξεων.

— Πόθεν πορίζεσαι τὸ περιστατικὸν αὐτό; ἔρωτᾷ ὁ πατήρ.

Τὸ ἐρώτημα κατελάμβανε τὸν νέον ἐπ' αὐτοφώρῳ. Ἐνεκα τῆς πολιορκίας, πᾶσα σχέσις μετὰ τὰ Χανία εἶχε πρὸ μηνῶν διακοπῇ.

Πόθεν...; ἀπαντᾷ κνιζόμενος τὴν κεφαλὴν... Προῆλθε τὸ περιστατικὸν εἰς γνῶσιν μου ἐκ διακοινώσεως αὐτῆς τῆς ἰδίας κόρης τοῦ Μολίν.

— Αὐτῆς τῆς ἰδίας κόρης! Πῶς γίνεται! Δὲν ἔλεγες σὺ αὐτὸς πρὸ τινων λεπτῶν, ὅτι ἡ τελευταία σας συνέντευξις ἔλαβε χώραν τὴν 19 τοῦ λήξαντος Μαΐου;

— Σεβαστὲ πάτερ, εἶπεν ἀνυπομονήσας ὁ ἀνακρινόμενος, πότε πρὸς Θεοῦ, θὰ δώσωμεν πέρασ εἰς τὴν ἀνάκρισιν; Δὲν ἀκούεις τὸν ταχυδρομὸν τοῦ Φωτεινοῦ ἀναζητοῦντα ἡμᾶς εἰς τὴν αὐλήν; Τὸ διαβούλιον τοῦ ἀρχηγείου σὲ περιμένει ἀπὸ πρωίας. Ἀνάβαλε τὰ λοιπὰ ἐρωτήματα εἰς αὔριον!

— Περὶ τούτου κήδομαι ἐγώ... Τίμι τρόπῳ σοὶ διεκοίνωσεν ἡ κόρη τὸ ἐν λόγῳ περιστατικόν;

Δι' ἐπιστολῆς της— ἀπεκρίθη ὁ ἔραστής μετ' προφανῆ δείγματα ἀγανακτήσεως.

Σεισμὸς σιφνίδιος, πειρώμενος διὰ στροβιλώδους κλόνου νὰ καταρρίψῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐνοίκων τὴν ὄροφὴν, δὲν ἠθέληεν ἐκπτοήσῃ σφοδρότερα τὸν πρύτανιν.

— Δι' ἐπιστολῆς της! ἀναβοᾷ σκιρτῶν, καὶ τετράκις τὸ ἐπιφώνημα ἐπαναλαμβάνων. Λοιπὸν ἠξέσφαι καὶ νὰ γράψῃ! Λοιπὸν ἐπωφελεῖται τὰ μαθήματά της μεταβάλλουσα τὸ ταχυδρομεῖον εἰς μεσίτην, ἀνταλλάττουσα ἀσχημολογία μετὰ τοὺς τυχόντας ἔραστὰς! Εὖγε, κύρ Πέτρε, μὰ τὴν ψυχὴν μου εὖγε! Θαυμασίως ὁ ὀδηγὸς ἀστηρῆμεσουράνισε τὴνφιλοπατρίαν σου, διεμόρφωσε τὰ ἦθη σου, διέλυσε τὸν χωριατισμὸν σου...! Εἶσαι ἐξηγυνησμένος... εὖγε!

Συλλαβὸν δὲ δράγμα λευκῶν τριχῶν, καὶ πεισματωδῶς τινάζας αὐτὸ ἐπὶ τοῦ μετώπου του, ἐξέβρασε τὴν ὀργὴν, κραυγάζας.

— Βενετικὸν φουστάνιον, ἀπὸ παντοίας κοιλίδας κατερριπωμένον, ἀσχος τῆς γυναικείας σεμνότητος, ποῖος πειρασμὸς, ποῖος δαίμων κακοποιὸς σὲ παρέρριψεν ἐμποδῶν μου; ποῖα κατάρρα σὲ ἐνεισάγει ἐντὸς τῆς ἀμολύντου ἐστίας τῶν προπατόρων μου; Καὶ

σὺ ψυχοφθόρε— προσέθηκε στενάξας— σὺ ψευδεπίχρυσε πολιτισμὲ, διαβόλου καὶ καλογραΐας μίχμιον γέννημα, οὐδὲ τὸν βράχον τοῦτον, ἐπὶ τὰς ὀφρῦς τοῦ ὁποίου οἰκοδομεῖ ὁ γυπαίετος τὴν φωλεάν οὐδὲ τὸ ἄσυλον μας τοῦτο θὰ ἀφίσης ἀκατασπίλων!

Σκανδαλισθεὶς ὑπὸ τοιαύτης ἀνακαλύψεως, ὁ ριζάρης ἐξώκειλε τὸ πρῶτον εἰς ἀράς φρικώδεις. Ἀλλὰ τοῦ θυμοῦ ὑπενδόσαντος ὁπωσοῦν, ἤρξατο προὑπολογίζων τὴν παρέμπωσιν ὑπ' ἄλλην ἔποσιν. Τάχα ἐκ τοῦ ἀπροκαλύπτου ὕφους, ἐκ τῶν ἀκολάστων νοημάτων καὶ φράσεων τῆς ἐπιστολῆς τάχα δὲν θὰ ἐξαπέβλυζεν ἐχέγγυος τις λαβή, δὲν θὰ παρείχετο αὐτῷ ἔλλογος τις αἰτία, δι' ἧς καὶ μετ' ἐπιπρόσθετος ἐπιχειρήματα νὰ δικαιολογήσῃ πρὸς μετὰπεισιν τοῦ υἱοῦ τὴν εἰς τοιαύτην ἐνωσιν ἀμετάκλητον ἀντιπάθειαν του;

— Ἐχεις τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν, ἢ τὴν κατέστρεψες; ἠρώτησε.

— Προτῆτερα νὰ καταστραφῶ ἐγώ! Διατηρῶ ὡς τίμιον κτῆμα καὶ αὐτὴν καὶ ἄλλας ἔτι.

— Εἰς τίνα γλώσσαν ἀπεκρίθης σύ...; Εἰς ἄλλως εἰς τὴν ἰδικὴν της.

Ἦ, ἢ ἐρωμένη μου γινώσκει τὴν γλώσσαν μας θαυμασίως— ἀπελογήθη ὁ νέος γαυρούμενος μετὰ φιλαυτίαν ἔραστοῦ. Μετρεῖ τοὺς στίχους τοῦ Ὀμήρου, μεταφράζει τὸν Ἡρόδοτον, ἐκστηθίζει τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Ταυρίδι· γράφουσα δὲ μεταχειρίζεται ἐνίοτε λέξεις, τὰς ὁποίας δυσκολεύομαι νὰ νοήσω καὶ ἐγὼ αὐτός. Ἡμεῖς εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Λεοντίτση ἀπηγγέλλομεν τοὺς ποιητὰς ψιττακιστί· ἄλλ' αὐτὴ αἰσθάνεται τὰ ἀπαγγελόμενα, αὐτὴ τὰ γένεται, τὰ ἐνσαρκοῦται, τὰ ἐπανακαλεῖ εἰς ζωὴν μετὰ τὸν λόγον ἅμα καὶ μετὰ τὴν μίμησιν. Ἡ ἐρωμένη μου εἶναι σεῦθος καλαισθησίας, ἀνακαχλάζον τὴν ἀρμονίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ὄχι, πάτερ, ἂν ἔβλεπες τὸ γλυκὺ πρόσωπον! Τὰ σπλάχνα σου θὰ συνεικονοῦντο ἀπὸ τὸ περιπαθεὲς σπινθηροβόλημα τῶν βλεφάρων της· τὸ μελίχιον μειδίαμά της θὰ ἀφώπλιζε τὰς κατάρας σου....

— Ἀρκοῦν τὰ δείγματα τῆς προκοπῆς σου! τονθορῶν εἰς ὁ γέρον, διακόπτων τὸν πανυγηρικόν. Ποῦ ἔχεις τὰ γράμματα;

Ὁ Πέτρος κατένευσεν εἰς τὴν παράδοσιν ἀδιστακτικῶς. Ἀχθείσης τῆς ἀλληλογραφίας, ὁ ἀνακριτὴς μετὰ ἀνυπομόνους δακτύλους

σύρας ἐκ μέσου φακέλλου τὸ τυχὸν φύλλον, προσεκάλεσε τὸν υἱὸν νὰ ἀναγνώσῃ ὅσον οἶόν τε καθαρότερα.

Τῷ ὄντι ἡ ἐπιστολὴ ἦτο συντεταγμένη εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀπλήν. Καὶ ὀρθογραφία, καὶ φράσις, ἀρκούντως καθαρεύουσαι, ἐμαρτύρουν, ὅτι τὴν μητρῶαν γλῶσσαν ἡ νεάνις εἶχε διδαχθῆ παρὰ διδασκάλου μᾶλλον, ἢ ἐκ τῆς χυδαίας μεταδόσεως, ὡς ὁ πατήρ της. Ἐχομεν τὸ προτότυπον πρὸ ὀφθαλμῶν. Τὸ στορογγύλον καὶ διεστηματισμένον τοῦ χαρακτῆρος διεγείρει πενθίμους ἀναμνήσεις πρὸς ὄσους εἶδον τὸ ἑλληνικὸν αὐτόγραφον τῆς ἀωροθαλάτου Ἰωάννης Γρέυ.

Ὡς ἀπεικάζεται ἐκ τῶν ἑτεροκλινῶν στοιχείων, ἡ παρθένος ἔγραφεν ἐκ διαλειμμάτων, συνεχίζουσα, καὶ διακόπτουσα τὴν σύνταξιν κατὰ προαίρεσιν. Ὁ χρόνος ἀνεδείχθη πρὸς τὴν μνήμην αὐτῆς ἔξαιρετικῶς οἰκτιρῶν καὶ συμπαθῆς. Ἡ φθόριος ἐνέργεια τριακοσίων ἀκριβῶς ἐτῶν, ἐξηφάνησε μὲν τὸ γήϊνον κάλλος της, ἐφείσθη ὅμως τῶν ἐπὶ τοῦ χάριτος ἡμισβέστων κενῶν, ἅπερ εἰς ἀπόδειξιν τῶν ἀλγηδόνων της εἶχεν ἡ διαβροχὴ τῶν δακρῶν σχηματίσει.

« ἰά Νοεμβρίου 1569

Τί ζητεῖς, Πέτρε; Ἐντάμωσιν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν γονέων μου; Δὲν φθάνει, ὅτι μὲ κατέφερες νὰ γράφω καὶ νὰ δέχομαι ἐπιστολάς, ἀλλὰ ζητεῖς ἀκόμη νὰ παραβῶ τὰ χρέη τιμίας κόρης, ἀπατῶσα τὴν ἐμπιστοσύνην τῆς τροφῆ; Ὡ, μὴ πλέον τὸ ξαναζητήσης! Ἄν μίαν ἡμέραν εἶχεν ἡ χάρις τῆς Θεοτόκου νὰ εἰσακούσῃ τὰς δεήσεις μας, δὲν ἤθελες μοῦ καταλέγει τὴν παράβασιν σὺ πρῶτος;

Τὰς δεήσεις μας, λέγω! τὰς εὐχὰς μας! Ξαναπίπτω εἰς τοὺς ἰδίους παραλογισμούς. Ἄχ, καὶ ποῖα χαρίσματα χρεωστῶ εἰς τὴν γενναίαν μου μοῖραν, διὰ νὰ προσμείνω ἀπὸ τὴν εὐμένειάν της τὸ πλήρωμα τῆς εὐτυχίας μου; Ἄχαρι χάρισμα νὰ σκεπάζω τὰ δάκρυα μὲ χασμόγελα· ὁ μὲν κόσμος νὰ μὲ μακαρίζῃ ἐγὼ δὲ νὰ τῆκωμαι ἐσωτερικῶς. Μὲ διαλαοῦν τὴν εὐτυχεστέραν τῶν Χανίων..... Ὡχ, ἂν ἤξευραν! Τί ἀξίζουν ὅλα τὰ κατὰ τῆς γῆς, ὅταν

κάθε πνοὴ καὶ στεναγμός, ὅταν ἡ καρδία μαραίνεται καὶ κτρινίζει ὡσὰν τὸ βότανον ὑπὸ τὴν δρεπάνην; Παρηγορήματα! Ἄποκοιμούν τὸν πόνον, δὲν θεραπεύουν τὴν πληγὴν· ράντισμα εἰς ἀποκοιμένα ἄνθη... Ἄνθος εἶμαι κ' ἐγὼ ἀπὸ τὴν λωερὴν σκιάδα μου κομμένον. ἄνθος ποῦ ἡ δύσις τοῦ ἡλίου θὰ συνεπάρῃ. — Δὲν ἐνοχοποιῶ κανένα. Τὸ θέλει ἡ τύχη μου. Ἐχει ὁ Μολῖνος ἄδικον, ἐὰν Βενετὸς ὦν ὄνειροπολεῖ γαμβρὸν συμπατριώτην; Δὲν ἔχει δὲ δίκαιον καὶ ὁ πατήρ σου, ἐπιθυμῶν νύμφη-γραφικίδα εἰς τ' ὀπῆτι του; Ποῖος τοὺς κατακρίει; Εὐλογον εἶναι καὶ τῶν δυὸ τὸ θέλημα. Ἄλλὰ μήπως διὰ τοῦτο εἶνε ὀλιγώτερος φρικτὸς ὁ τάφος, ὅπου ἡ θέλησίς των τηρεῖ νύκτα καὶ ἡμέραν ἀνοιχτὸν πρὸ ὀφθαλμῶν μου; Πάνσοιρε θεέ, πηγὴ ἁρμονίας καὶ ἀγάπης, πῶς συγχωρεῖς εἰς τὰ ἁμαρτωλὰ σου πλάσματα νὰ χωρίζουν δύο ψυχὰς, τὰς ὁποίας ἠυδόκησε νὰ συναρμόσῃ ἡ ἀγία σου δεξιὰ; Δὲν εἶσαι, υἱὲ καὶ λόγε, σύ, ὅστις τὸ σῆμα τῆς Διαθήκης σου προσφέρων εἰς ὄβλας τὰς γενεὰς τῆς γῆς, φωνάζεις καθημέραν ἀπὸ τὸ Σταυρὸν Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες!

Συγκληνητικοὶ εἶναι πάντοτε οἱ στίχοι σου ἀναβλύσματα καρδίας ἐλευθερωμένης ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ σχολείου. Τοὺς στίχους ὅπου στιχοιρογοῦν τινές εἰς λέξεις καὶ εἰς μέτρα ἀσυνήθιστα πόσον ὀρθὰ, πόσον σωστὰ τοὺς ἐξομοίωσες μὲ τὸν χωριάτην, ὅστις ἤλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Χανίων νὰ ψωνίσῃ μὲ νομίσματα τῆς ἀρχαίας Κυθωνίας! Ἄν ἄλλην ἀξίαν δὲν εἶχον οἱ στίχοι σου τοῦλάχιστον δὲν θὰ ἀπέπνεον δυσωδίαν χύματος καὶ κοιμητηρίου. Τοὺς ἀνέγνωσα τόσαις φοραῖς, ὥστε τοὺς ἔμαθα ἐκ στήθους. Ζητεῖς τὴν κρίσιν μου! Οἱ θλιμμένοι πιστεύουν ὅταν ἀκόμη ἡ ἐλπίς τοὺς ἀπεχαιρέτισε. Ναι, πιστεύω προθύμως εἰς τὴν λύπην τοῦ περιβάλλει μὲ πένθιμον μαγνάδι τὸ τραγοῦδόν σου. Δὲν εἶσαι εὐτυχῆς καὶ σύ. Ἄλλὰ πόσον καλλιτέρα εἶναι ἡ θέσις σου! Ἐλλην γεννηθεῖς, σὺ κληρονομεῖς ψυχὴν ὑπερέραν τῆς κοινῆς πλάσεως..., Ἐλλάς! Καὶ ἐμπεριέχουν αἱ γλῶσσαι τῆς οἰκουμένης ὄνομα ἐγγικτικώτερον; Τὸ προσφέρω ἀγαπητὲ καὶ οἱ φθόγγοι του ἐξορκίζουν τὴν οὐμίχλην τῶν λογισμῶν μου· τὸ ἐκφωνῶ, καὶ ἡ καρδία μου, διαστελομένη, λακτίζει τὰ κληῖθρα τῆς φυλακῆς

της... Ναί σὺ εἰς τὴν ἀνίαν σου ἔχεις καὶ ἀνακουφίσεις. Σὺ κα-
τάγασαι ἀπὸ τὴν εὐγενεστέραν γενεὰν τοῦ κόσμου· σὺ πρεσβεύ-
ας τὴν πίστιν τῶν ἀποστόλων, τὸ δόγμα τῆς προσφιλοῦς καὶ
λατρευμένης μητρὸς μου. Τὶ λέγω; Ἔχεις μίαν πατρίδα σύ, πα-
τρίδα, τὴν ὁποίαν ἀγαπᾶς καὶ περιποιεῖσαι, τὴν ὁποίαν
ἀποθεόνεις εἰς τὸ πεῖσμα ὄλων τῶν τυράννων τῆς γῆς,
μίαν πατρίδα, ἡ ὁποία σὲ εὐλογεῖ μὲ μητρικὰς εὐχὰς ἀπὸ τὰς
ἀλύσεις της. Ἄλλ' ὁ ἱππότης! Ἔχει τοιαύτην ζωογόνον
φροντίδα ὁ ἱππότης; Τίνος μητρὸς δάκρυα ἔχει νὰ ἀποσπογγίῃ
αὐτός; Εἰς ποῖον στάδιον πατριωτισμοῦ θὰ συνερίσῃ μὲ ἀρχον-
τορομαίου υἱὸν τὰ βραβεῖα τῆς γενναιότητος, τὰς δάφνας τῆς
ἡρωϊκῆς ὀφροσιώσεως; Κλαῦσαι τον, Πέτρε! Ὁ πατὴρ μου εἶναι
τύπος χρηστότητος, εἶνε τιμότητος ὑπογραμμός! Ἀλλὰ πόσον
ἀξιοπρεπέστερα θὰ μετρήχεται τὴν παιδείαν, τὸν πλοῦτον, τὰς
ἀρετὰς, ἂν ἐμιμεῖτο τὸ παρῶδειγμα τοῦ ἀειμνήστου προγόνου του
Γεωργίου, ἤγουν, ἂν ἐλάμβανε τὴν ἀπόφασιν νὰ παραιτηθῇ πα-
τρίδα ἄγνωστον, ἄσχετον ἀποξενωμένη ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸν χω-
ρίζουν βυθοὶ θαλάσσης καὶ δώδεκα γενεῶν ἀπόστασις, ἵνα ὡς
ἐμφυχον, ὡς λακταριστὸν προσευχητήριον κτίσῃ ἰδιοχείρως μέσα
εἰς τὰ στήθη του τὴν ἐξαγόρασιν τῆς χώρας, ὅπου ἐγεννήθη!

Ἡ γλῶσσα, τὸ ὕφος, τὰ φρονήματα τῆς ἐπιστολῆς ἐξεπληξάν
τὸν ἀνακριτὴν. Δυσεπίστησε σχεδὸν εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθη-
τηρίων.

— Πέτρε! εἶπε συνσταλμένος. Ἄν ἡ μακαρίτις μήτηρ σου
δὲν εἶχε ζήσει καὶ ἀποθάνει ὡς σέμνωμα σεμνότητος, ἂν δὲν ὡμο-
λόγουν σὲ γνησίαν σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς μου, τὴν μὲν ἐπιστολὴν
αὐτὴν θὰ ἐξελάμβανα ἀπόρροια βενετικῆς τίνος σκευωρίας, σὲ
δέ προδότην ἀκούσιον, ἐὰν μὴ καὶ πράκτορα τοῦ Δουκός...
Ἔχεις πλήρη, ἔχεις πληρεστάτην τὴν βεβαιότητα ὅτι τὸ γράμμα
αὐτὸ διερμηγεύει ἀτρεκῶς, ἀφελῶς, ἀσυμμετόχως τὰ προσωπικὰ
φρονήματα τῆς ἱππότηδος;

Ὁ υἱὸς συναρμόσας σταυρηδὸν τοὺς δείκτας ἐπέθηκε τὸ ση-

μεῖον ἐπὶ τῶν χειλῶν.

— Ἐὰν ἀπὸ στόματος ὑπέλοβεν, ἐὰν δὲν εἶναι καὶ νοήματα
αὐθόρμητα, καὶ γράμματα ὄλως ἰδικὰ της, θέλω νὰ μὲ ἀποπτύσῃς
εἰς τὴν παρουσίαν τῶν συναθλητῶν μου ὡς προδότην.

— Αἱ λοιπὸν κρίμα, ὅτι ἡ κόρη αὐτὴ γεννᾶται φραγγάρον-
τος θυγάτηρ! Εἰς ἀρχοντοχωρίτην θὰ ἤρμοζεν εὐπρεπέστερα.

Λαβὼν δὲ ἐκ τοῦ φακέλλου καὶ τινα δευτέραν ἐπιστολὴν ἐπα-
νεζήτησε τὴν ἀνάγνωσιν.

« κς'. Ἰουλίου 1570

Δὲν ἔφθανεν εἰς τὸν χωρισμὸν μας τὸ μεσότοιχον τοῦ δογμα-
τος, ἀλλ' ἔμελε νὰ προστεθῇ καὶ τὸ χάσμα τοῦ πολέμου!

Ὁχ ἀγαπητέ, πῶς θὰ δυνηθῶ, πῶς θὰ ἠμπορέσω νὰ ὑπομείνω
τόσην ἀργοπορίαν; Τάχα θὰ φθάσῃ ἀπόκρισις; Δέομαι παρακα-
λῶ ἱκετεύω· αἱ προσευχαὶ μου διασκορπίζονται ἀναποτελέστοι
ὡσὰν σύνεφα κνηνοῦμενα ἀπὸ τὸν χειμῶνα. Δὲν μὲ ἀνακουφίζει
πλέον οὔτε τὸ βιβλίον. Ἄνισως δ' ἐπιτύχη νὰ διαλύσῃ πρὸς
στιγμὴν τ' ἀπάσια προαισθήματα τῆς φιλίας σου, ὁ νοῦς της ἐπί-
μονος ξαναστρέφει εἰς τοὺς οἰωνοὺς, ὡς ἡ μαγνητισμένη βελῶνη
πρὸς τὴν ἄρκτον.

Πλαγιάζω, ἀνασηκόνομαι, σὲ κράζω σὲ ἐπικαλοῦμαι... μόνον τὸ
νυκτερινὸν παράπονόν τῆς προκυμαίας ἀποκρίνεταίς τὰς προσφω-
νήσεις μου. Κάποτε ὁ ὕπνος τῆς αὐγῆς μὲ συναρπάζει. Μετ' ὀλί-
γον καρδιοκτυπήματα μὲ ἀνατινάξουν· ἀκούω τοὺς φθόγγους
τῆς φωνῆς σου εἰς τὸν ἀντιθάλαμον, τὰ πέταλα τοῦ ἀλόγου σου
εἰς τὸ προαύλιον.... Ὁχ, πόσον ἀκόμη, πόσον θὰ διαρκέσῃ ἡ
πολιορκία; Τάχα θὰ ἐπιζήσω νὰ σὲ ἰδῶ εἰς τὰ Χανία νικητὴν
ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λόχου σου; ἢ τὸ λάδι τοῦ ἀθλοῦ μου λύχνου
θὰ ἀναλωθῇ, προτοῦ διασκεδασθοῦν τὰ σκότη, καὶ ἐπανατείλῃ
ἡμέρα κρίσεως; Ἔχω εἰς παρηγορίαν τὴν ἀνάμνησιν σου, θὰ εἰ-
πῆς..... Ναί, κτῆμα πολύτιμον. Τὶ ἄλλο μὲ διετήρησεν ἕως τώ-
ρα ζωντανήν; Ναί, ἡ μονοξία τῆς ψυχῆς μου νεκραναστένεται
ἀπὸ τὸ φεγγαβόλλημα τῆς εἰκόνας σου, καθὼς ἀλειτούργητον ἐρη-

μοκλήσιον αναφαιδρύνεται ἀπὸ πολέλεον ἀστροφεγγίαν...
Φθάνει καμμίαν φορὰν ἕως αὐτοῦ τὸ γόγγυσμα τῆς ἠγαπημένης
σου! Τὴν βλέπεις, Πέτρε, τὴν ἀκούεις, ὅταν ἀπὸ τὸν πλάτανον
τοῦ πέρα κήπου παραδίδει εἰς τὰ περὰ τοῦ ἐμβάτου διὰ τὰ βου-
νά σου τὸ λυπηρὸν μοιρολόγιον τῆς Πλάτζια Φλώρης πρὸς τὸν
ξενητευμένον ἀγαπητικόν;

Ἄγαπη, πόθε μου καλέ, γλυκοπερίπλοκέ μου.

Ἦλιε, κ' αὐγὴ καὶ μέρα μου φυλλάδι τῆς καρδιάς μου!

Ζωὴ μου, ἂν ἔζησα ἀπὸ σέ, τώρα διὰ σε ἀπσθνήσκω

Διὰ σέ τὸν Χάρο καρτερῶ, διὰ σέ τὸν κόσμον ἀφίνω....

Κι' ὡμὲ δὲν ἔχω δουλευτὴν, οὐδὲ μαντατοφόρον,

Ἡ συγγενὴν, ἢ φίλον μας νὰ σοῦ τὸ φανερώσῃ...! (1)

— Ἄρκει! φωνάζει ὁ ἀνακριτὴς ἀναστέλλων τὴν συνέχειαν
τῆς ἀναγνώσεως. Τοιαῦτα γράμματα ἐμποροῦν νὰ πυρπολήσου
φρένας νεωτέρων· ἀλλ' ἀφότου ἡ σάλεσις τῶν ὀδόντων φα-
νερωθῆ, παξιμάδια καὶ στίχοι εἰς τὸ καλόν...! Διάβασε μου τὴν
ὑστέραν τῆς ἐπιστολῆν.

— Εἶνε καὶ ἡ σπουδαιότης παρατηρεῖ με ἀλαζωνικὴν ἐμ-
φασιν ὁ ἔραστῆς.

κβ'. Σεπτεμβρίου 1570

Ἄχ, ταχυδρόμε, ποῦ εἶσαι; πῶς δὲν ἀναφανίζεσαι; Ἄς τὴν
παρακούσω τὴν μητέρα· δὲν θὰ ἀναβάλω πλέον. Τὰ συμβάντια
τρέχουν, δὲν με ἀναμένουν· πρέπει δίχως ἄλλο, ὧ πρέπει νὰ σοῦ
τὰ διηγηθῶ τὸ γληγορότερον.

Ἦτον ἡ ἰα'. τοῦ μηνός, ἐκαθήμεθα εἰς τὸ δεῖπνον. Τέσσαρες

(1) Ἐκ τινος ἐμμέτρου μυθιστορήματος, ἐξελληνισθέντος, κατὰ τὴν
τρισκαίδεκάτην ἑκατονταετηρίδα ἐκ γαλλικοῦ προτοτύπου καὶ σωζο-
μένου ἐν τῇ βιενναίᾳ βιβλιοθήκῃ ἐξεδόθη ὑπὸ Ἑμμανουὴλ Βεκκέρου ἐν
τοῖς τόμοις τῆς ἐν Βερολίνῳ ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν.

ἐπαγγελματικοὶ τῆς ἀστυνομίας κρούουν τὴν εἴσοδον, ὀδηγούμενοι
ἀπὸ τὸν μυστικὸν τοῦ Προβεδούρου. Δὲν σοῦ περιγράφω τὸν
τρόμον μας. Ὁ μυστικὸς, ὅπου εἶχεν ἀπὸ τὸν πατέρα μου χά-
ρας πολλαῖς, ζητεῖ τὰ κλειδιά τοῦ σπουδαστηρίου· ἀνοίγει καὶ
θήκαις καὶ παρὰκλεια, καὶ κουτία, λαμβάνει ὅλα τὰ χαρτιά, τὰ
σφραγίζει, καὶ τ' ἀποθέτει εἰς τὴν κουβάλαν του. Ἐφέρθη ὁμως
καὶ με διάκρισιν. Ἀφοῦ παρεκάλεσε καὶ ἐμὲ καὶ τὴν μητέρα νὰ μὴ
ἀνυσηχάσωμεν παντελῶς, ἂν ἐμελλε νὰ λείψῃ τρεῖς ἢ τέσσαρες
ἡμέραις ὁ οἰκοκύρης, ἐπῆρην εἰς τὴν ἄμαξαν τὸν πατέρα μου μα-
ζὴν με τοὺς βοηθοὺς καὶ με τὰ χαρτιά, καὶ ἀνεχώρησεν, ἀφίσας
ὅλους ἡμᾶς, αὐθέντας καὶ δούλους, χύνοντας μαῦρα δάκρυα, βυ-
θισμένους εἰς τὴν μεγαλητέραν ταραχὴν.

Μὲ τὴν προηγουμένην τοῦ Αὐγούστου σοῦ ἔγραφα, ὅτι ἡ
ὑγεία μου ἐχειροτέρευεν, ὁ ὕπνος μου εἶχε κοπῆ τὸ πρόσωπον
μου ἔγεινε χλωρὸν χλωρόν. Κακὸν προαίσθημα νόσου με εἶχε
κυριεύσει ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος μηνός... Ποῦ εἶσουν,
Πέτρε ἀγαπητέ; Πῶς δὲν με εἶδες εἰς τ' ὄνειμον ἐτοιμοθάνατην;
Τι ἔκαμνες σὺ ἐνῶ ἡ φίλη σου ἐπάλαμβε με τὸν Χάρον μίαν ἐβδο-
μάδα;

Νομίζω, ὅτι ἡ νόσος ἦτον ἀναπόφευκτος, ἀλλὰ τὸ θλιβερὸν
ἐξάφνισμα τῆς ἀπαγωγῆς κατέβαλε καὶ ἐμὲ, καὶ τὴν μητέρα,
καὶ τὴν τροφόν. Ἐπέσαμεν κληνῆρεις ὅλοι.

Τὰ πράγματα ἦσαν σοβαρότερα παρ' ὅτι ἐνομίσαμεν κατ' ἀρχάς.
Ἦχου καὶ ποῦ ἡ κακία δὲν γλωσσοτρώγει! Οἱ φθονεροὶ εἶχον ἀρ-
χίσει νὰ μηχανεύονται ἐναντίον μας ἕως ἀπὸ τὸν περασμένον
Ἰούνιον, ἔλεγον μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅτι ὁ Μολίνος, παλαιὸς καὶ
κρυφὸς ἐχθρὸς τοῦ Δόξε, ἀνταποκρίνετο με τὸν Δαμουλάν καὶ
με τὸν Κανάλην, συναθροίζων ὅλους τοὺς ὑπόπτους εἰς τ' ὄσπίτι
του, κάμνων με αὐτοὺς συμβούλια διὰ τὴν παράδοσιν τοῦ κάσ-
τρου. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι φίλος τοιαύτης κυβερνήσεως, ὁ Μολλν
δὲν ἐστάθηκε ποτέ. Ὅμως κάθε τίμιος τὸν νομίζει φορὸνιμον
παραπολὺ, διὰ νὰ πιστεῦσῃ ὅτι ἔβαλεν ἐμπιστοσύνην εἰς ὑποκεί-
μενα γνωρισμένα ἀπὸ τὸν κόσμον ὅλον ὡς ὑποχείρια εἰς τὸν με-

γάλον Μυστικόν. Τὰ λόγια τῶν διεστραμμένων ἐξετιμήθησαν καλύτερα ἀπὸ τὰ φρονήματα τῶν τιμίων, καὶ ὁ πατήρ μου ὑπέπεσεν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Δόξε. Ἐπέστρεφε τότε ἀπὸ τὴν Κάντιαν, ὅπου εἶχεν ὑπάγει διὰ τὸ κύρος τῆς ἐφημερίας του, ὁ διάδοχος τοῦ μακαρίτου Παπᾶ Λαζάρου. Ὀνομάζεται Εἰρήναιος, ἱερεὺς καλὸς, σεβάσιμος, καὶ προκομμένος. Πρῶτος αὐτὸς μᾶς ἐφάνερωσε τὰ διατρέχοντα. Τίς ἤθελε φαντασθῆ ὅτι ἡ ὑψηλὴ Ἀστύνομία τῆς Κάντιας ἐκράτησε τὸν πατέρα μου πέντε ἡμέρας φυλακισμένον εἰς τὸ κάστρον διὰ τὰ τὸν ἐξετάσῃ λεπτομερῶς, καὶ διὰ τὰ παραβᾶλῃ μὲ τοὺς μάρτυρας τὰς ὁμολογίας του;

Ἡ πίκρα καὶ οἱ τρόμοι μὲ ἀπεσύντριψαν. Διὰ τὰ γηροκομῆσά μου μητέρα καὶ τροφὸν, ὑπέμεινα εἰς τὸ πόδι τὸν δεύτερον σπασμὸν ἄλλ' εἰς τὸν τρίτον κατέπεσα καὶ ἐγὼ ἀναισθητὴ ἐκλείσθησαν τὰ φλέγαρα μου, ἡ θέρμη κάθε βράδι ἐδιπλασιάσθηκε. Ἐξημερόνοντας τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ἡ ἐμπιστευμένη σου ἀνταγωνίζετο μὲ τὸν θάνατον, ἀσφυκτῆ, ἀκίνητη, παγωμένη. Ἐχάσαν τὰς ἐλπίδας οἱ συγγενεῖς, οἱ πτωχοὶ τῆς πόλεως συνήρχοντο κλαίοντες, τάζοντες εἰς τὴν Χάριν τῆς ἀναθήματα λειτουργίας καὶ λαμπάδας.

Ὡστόσον ὁ πατήρ μου ἐπέστρεφεν, ἰπολυθεὶς ὑπὸ χρηματικῆν ἐγγύησιν. Εἰς ποίαν κατάστασιν ἀνεύρισκε τὴν ἀθλίαν οἰκογένειαν! Ἀλλά, ὡς λέγουν, εἶχε καταντήσει ἀγνώριστος καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος. Ἀνεῦρε τὴν σύζυγον κλινήρη, τὴν δὲ θυγατέρα ἡμιθανῆ, καὶ ἤδη ἀπὸ τὸ ἱατρικὸν συμβούλιον παραδομένην εἰς μόνον τὸ ἔλεος τῆς θεότητος.

Δὲν σοῦ ἀναφέρω τὰ πράγματα ἀπὸ ἀναμνήσεις ἰδικὰς μου· ἐγὼ εἶχα χάσει τὴν αἴσθησιν τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ὁ παραλογισμὸς καὶ ἡ ἀναισθησία, ἀγαπητὲ μου, διήρκεσαν πέντε ἡμερονύκτια... Ὡ καλὲ μου θεῖε, πῶς θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν προθυμίαν σου! Αὐτὸς, ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ πατρὸς, μ' ἐσύντρεξεν, αὐτὸς μὲ ἐξενύκτισεν, αὐτὸς ἔλαβεν ἀκόμη καὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἐμπόδισεν ὥστε ἡ παραλογίζουσα γλῶσσά μου νὰ παραδώσῃ τ' ἀπόκρυφα τῆς καρδίας εἰς στόμα ξένον... Θεὲ μου, τί εἶπα; τί ὁμολόγησα; πόσα εἰς τὴν πλάνην τῶν φρενῶν ἐφάνερωσα; Ὅλα δὲν

μοῦ τὰ λέγουν, ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ ἡ γλῶσσα ἀποστατήσασα, δὲν ἄφισε τίποτε ἀναποκάλυπτον... Ὅπως δὴ ποτε, οἱ ἀμοιβαῖοί μας ὄρκοι, ἡ ἀνταπόκρισις, αἱ ὁμιλίαι μας ὁμολογήθησαν ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μου τὰ χεῖλη... Ὡ συμφορὰ! Ἀφότου μοῦ λείπει ἡ κτήσις τοῦ μυστικοῦ μου αἰσθάνομαι εἰς τὴν καρδίαν μέσα χάος ἀγέμιστον. Ναι, τὰ γνωρίζει ὁ πατήρ τὰ ἤκουσαν ἡ μήτηρ, ἡ τροφὸς μου, ὁ μητρᾷδελφος...! ποῖος ἤξεύρει μὴ τὰ συνεξετάζον καὶ οἱ δοῦλοι!

Πρὸς τίνα σκοπὸν μὲ ἔσωσεν ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὸν θάνατον; Οἱ ἱατροὶ ἐδήλωσαν τὴν εἴσοδον μου εἰς τὴν ἀνάρρωσιν. Ἡ σύγχυσις τῶν ἰδεῶν, ἡ ἔλλειψις τῶν ἀναμνήσεων, ἡ ἀδυναμία δὲν μοῦ συγχωροῦν πρὸς τὸ παρὸν νὰ σοῦ τὰ ἀφηγηθῶ ὅλα καταλεπτῶς. Συντομεύω τὴν διήγησιν. Θ' ἀκούσης πράγματα ἀνέλπιστα, ἀγαπητὲ, πράγματα μεγάλα καὶ χαροποιά. Τὸν διωγμὸν τοῦ πατρὸς μου, τὴν ἀσθένειαν, τοὺς παραλογισμοὺς, τὰς λοιπὰς περιπετείας τοῦ μηνὸς ὁ Μεγαλοδύναμος δὲν μοῦ τ' ἀπέστειλεν εἰς μάτην. Ἀπὸ αὐτὰ μανθάνω νὰ ἐκτιμῆσω καλύτερα τὰς ἀρετὰς, τὴν φιλοστοργίαν, τὸ πατριωτικὸν φρόνημα τῶν γονέων μου... Ἄκουσε!

Ἐλαβα σοβαρὰς ὁμιλίας μὲ τὸν πατέρα ἔπειτα ἀπὸ τὰς ἀποκαλύψεις μου. Συνέπεσεν ἡ πρώτη τὴν περασμένην Τρίτην. Πῶς ἠμπόρουν ν' ἀντιλέξω εἰς τὰς ὁμολογίας μου; Ἐβεβαίωσα καὶ μὲ τὰς φρένας ὅσα προλαβόντως μοῦ εἶχεν ὀρπάξει τὸ παραλάλημα. Ἀλλὰ παρὰ πᾶσιν ἐλπίδα εὔρηκα τὸν πατέρα μου ἐπεικέστατον. Συνδέσας εἰς τὸν λαιμὸν μου τοὺς βραχίονας του, καὶ τὸ πρόσωπον καταβρέχων μου μὲ δάκρυα.

— Φίλιπτον θυγάτριον εἶπε, δὲν εἶσε σὺ ὁ μονογενὴς καρπὸς τοῦ γάμου, ὁ λύχνος τῆς ζωῆς μου, ἡ ὑστέρα προσδοκία τῆς γενεᾶς μου; Τί πλέον τὴν ἤθελα ἐγὼ τὴν ὑπαρξιν, ἂν μοῦ ἐξέλαιπες κατὰ τὴν δυστυχίαν σὺ; Μήπως ἐναντιώθηκα εἰς τὸ θέλημα σου ποτέ; Ἐπειτα δὲ ποίου γεννήτορος καρδία δὲν συντρίβεται εἰς τὴν ἐξομολόγησιν σεμνῆς ἀγάπης τοῦ τέκνου του; Δὲν θὰ

ἔκρυβεν ὁ Μολιν σπλάχνα τίγρεων μᾶλλον, παρὰ χριστιανοῦ, ἐάν χαρίζομενος εἰς χυδαίας προλήψεις, ἔπνιγεν εἰς τὰ στήθη τῆς κόρης του πάθος ἀγνόν καὶ εὐγενικόν, ἐὰν κατεδίκαζεν ἓνα ἔρωτα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐξαρτᾶται τόσον ἡ εὐτυχία θυγατρὸς, ὅσον καὶ ἡ εὐτυχία τῆς λοιπῆς οἰκογενείας του; Θάρρει Σοφίτσα μου προσέθηκε, σφίγγων τὰ δύο μου χέρια εἰς τὰ ἰδικὰ του, τοιαῦται προλήψεις δὲν ἀμαυρόνουν τοῦ πατρὸς σου τὸ λογικόν! Ὁ Δὰ Μολιν ἐγεννήθη ὑπὸ οὐρανὸν Ἑλληνικόν, ἐλληνικὸν εἶναι τὸ γάλα τὸ ὁποῖον ἐθήλασε, Ἑλλην δὲ εἶναι καὶ τὴν ψυχὴν ἂν καὶ ἰταλίζων ἐνίοτε κατ' ἀνάγκην... Θάρρει, κόρη μου ἀγαπητὴ καὶ ἔλπισε εἰς τὸν Παντοδύνημον, ὅτι γνωστός μου ἔγινεν ἤδη ὁ μυστικός σου πόθος...!—Θέλεις τώρα, Πέτρε, ν' ἀκούσης καὶ ἄλλο τι πλεόν χαρμόσυνον; Ὁ σφυγμὸς μου τρέμει, τὰ μάτια μου θαμβόνονται ἀπὸ τὴν συγκίνησιν.—«Τὶ ἐπιθυμεῖς; με ἠρώτησεν ὁ πατήρ, φιλῶν τὸ μέτωπον μου με τρυφερότητα. Ἐπιθυμεῖς, παιδί μου, νὰ συμμερισθῶ καὶ ἐγὼ ἀναφανδὸν τὰ δημοκρατικὰ φρονήματα; Θέλεις ν' ἀπορρίψω δημοσίᾳ τὴν λάσπην τῆς ἀρχοντίας; Ἡ ἐλευθερία τηρεῖ ἐντὸς τῆς καρδίας μου βωμὸν ἀπόρητον. Γίνεται πρόθυμα τὸ θέλημα σου. Μήπως ἐπιθυμεῖς προσέτι νὰ ἐνσειρησθῶ τὴν ἐπανάστασιν; Λάβε ἀκόμη μικρὰν ὑπομονήν, καὶ δὲν θὰ δυσκολευθῶ καθόλου νὰ σφενδονήσω τὰ διπλώματά μας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Δόξε. Μόλις ἐπιτύχω νὰ ἐκφύγω τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς ἀστυνομίας, θέλω ἐξέλθει ἀπὸ τὰ Χανία πανοικεῖ, προσφέρων εἰς τὸν κρητικὸν ἀγῶνα ὅτι ἔχω εἰς τὸν κόσμον πολυτιμώτερον... ὁ ἀρχηγὸς τῆς αὐτονομίας ὀνομάζεται Καντανολέος..... Τίς οἶδε, κόρη μου, μὴ ὁ συναγωνισμὸς ἐνὸς Σκορδύλου καὶ ἐνὸς Μολιν ἐπισπεύσων εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν τὰ συμφέροντα τῆς κοινῆς πατρίδος, καὶ τὸ πλήρωμα τῶν πόθων σου!

ἜΩ Τρίτη ἀξιωμακρόνυτη, ὃ ἡμέρα καλῶν οἰωνῶν, διατὶ παρῆλθες καὶ σύ, καὶ δὲν ἐστρεώθης ἀνέσπερη! Ἐρρίφθηκα εἰς τοὺς πόδας τοῦ γενναίου πατρὸς, καταφιλοῦσα τὰ γόνατα του, ἐνῶ ἡ μήτηρ μου ἐκλείετο εἰς τὰς ἀγκάλας του, χύνουσα καὶ αὐτὴ ρεῦμα δακρῶν ἀπὸ τὴν χαρὰν... Ἀλλὰ πῶς νὰ τὰ περιγράψω; Χω-

ρεῖ τόσα συμβάντα τὸ χαρτί; Χάνω τὴν σειρὰν τῶν ἰδεῶν συλλογιζομένη, ὅτι ὁ ἀπόγονος τοῦ Δὰ Μολιν ἐτοιμάζεται ν' ἀφίση ὄνομα ἀθάνατον εἰς τὰ χρονικά τῆς ἀπελευθερωμένης Κρήτης.... Βλέπεις, Πέτρε; Μολονότι φραγγάροχος θυγάτηρ, ἔχει καὶ ἡ Σοφία πατέρα μεγαλόψυχον, ὡς τὸν ἰδικὸν σου!»

Ὁ γηραιὸς ριζάρχης τοῦ Σελίνου ἤθελε τάχιον πιστεύσει εἰς ἀνατολὴν ἡλίου ἐν μεσονυκτίῳ ἢ εἰς αἰσθήματα οὕτω πατριωτικὰ ἐν ἐρωτικῇ φραγγοπούλας ἀλληλογραφίᾳ. Ἡ ἀκρόασις τῶν ἐπιστολῶν παρέσυρεν αὐτὸν εἰς συμπεράσματα τόσον ἐναντία πρὸς τὰς προαιρέσεις του, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς σκοποὺς του. Ἐπειράθη ματαίως νὰ τηρήσῃ τὸ αὐστηρὸν σχῆμα τοῦ ἀνακριτοῦ. Τὰ φιλελεύθερα φρονήματα τῆς παρθένου, ἢ πρὸς τὸν Πέτρον τοῦ ἀφοσίωσις της, αἱ ἀξιέπαινοι διαθέσεις τοῦ γεννήτορός της, ἡ χρηστοθήεια καὶ ὁ ἑλληνισμὸς τῆς μητρὸς, ταῦτα πάντα τὸν ἠνόχλουν τὸν ἐξώργιζον, καὶ ὅμως συνεκίνουν τὰ σπλάχνα του ἕως μυχῶν. Διακόψας πάλιν τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ ἐπὶ τὸν ὄμον τοῦ υἱοῦ προσκλίνας τὴν πολιότρηνα κεφαλὴν,—Ἄν εἶχα τὴν ἡλικίαν σου, εἶπεν ἐρχόμενος εἰς οἶκτον, τίς οἶδε μὴν ἤθελε τρελλάνει καὶ ἐμὲ ἢ κόρη αὐτή... Ἀλλὰ τέκνον, διατὶ δὲν μοῦ ἐξεμυστηρεύθης αὐτὰ προτιότερα, πρὶν καθυποτάξω τὴν φωνὴν τῆς στοργῆς εἰς καθήκοντα ἀρχηγοῦ;

— Οὐχ ἦττον ἄξιον ἀνδραγαθίας εἶνε τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς ἀπήνησεν ὁ υἱὸς ἀναταρῶν

Νεύσαντος καταφατικῶς τοῦ πατρὸς, ὁ Πέτρος ἐσυνέχισε τὴν ἀνάγνωσιν.

«Τελειῶνω τὴν γραφὴν με ἐν περιστάτικόν, τὴν ἀφήγησιν τοῦ ὁποῖου χρεωστῶ εἰς τὴν μητέρα. Ἀναφέρεται καὶ αὐτὸ εἰς τὸν παραλογισμὸν μου, ὡς φαίνεται, ἢ πλάνη τῶν φρενῶν με ἐξέτρεψεν εἰς παραδόξους ὀπτασίας. Παρευρισκόμενη εἰς μάχην μεγάλην καὶ φοβερὰν. Μὴ δυνηθεῖσα νὰ μείνω ἀπαθῆς θεωρὸς τῶν ἀθλημάτων σου, ἐσυγκρότησα λόχον γυναικειον, ἀπὸ ἀδελφὰς θυγατέρας, μελλονύμφας ἀγωνιστῶν, καὶ δρᾶσα τὴν σημαίαν

σας ἐρρίφθην εἰς τὸ μέσον τῆς συμπλοκῆς. Σὺ ἠγωνίζεσο λεοντιδὸν· ἀλλ' ἤδη πληγωμένος εἰς πολλὰ μέρη τοῦ σώματος καὶ ὄμως ἀνδραγαθῶν ἀκόμη, ὀλίγον ἔλειπε νὰ λήσῃς αἰχμαλώτος εἰς τὰ χεῖρά τῶν Βενετῶν. Ὁ κίνδυνός σου ἐξῆψε περισσότερον τὴν παραφροσύνην τοῦ πυρετοῦ μου. Πέμψασα ἓνα φρούγμα τρομακτικὸν ὄρωμ' εἰς βοήθειαν σου..... Ἀλλὰ καταπίπτω ἀπὸ τὴν κλίνην, ἢ κεφαλὴ μου βάπτει κόκκινον τὸ ἔδαφος. Πατὴρ καὶ θεῖος ἀμφοτέρωι μάρτυρες τῆς σκηνῆς, μὲ ἀνακρατοῦν μὲ ὄλην τὴν δύναμιν ἀπὸ τοὺς βραχίονας· ἀλλὰ καὶ ἐγὼ προσλαβοῦσα ἀπὸ τὸν πυρετὸν δύναμιν παράδοξον, ἔλευθερόνομαι ἀπὸ τὰς περιπλοκάς των, καὶ ὄρωμ' ἄλλοτε εἰς σωτηρίαν σου.... Σὲ ἔσωσα; Δὲν ἤξεύρω. Τί ἀπεγείνομεν; Ἄγνωστον..... Ὡ, διατὶ τὸ γοητευτικὸν ὄνειρον ἐκεῖνο τοῦ παραλογισμοῦ νὰ μὴ δραματισθῇ ἀληθινὸν εἰς τὸ θέατρον τῆς πραγματικότητος; Διατὶ ἡ ἀνδρεία τῆς ἀγάπης μου νὰ ἀναλίσκηται εἰς ἐνύπνια πυρετώδη ἐὰν ἰκανὴ ἦναι ἡ ἀνδρεία μου αὐτὴ νὰ παραστήσῃ καὶ ἐμπράκτως δρᾶμα πνέον τὴν πίστιν, τὴν σταθερότητα τὴν ἀπεριόριστον ἀφοσίωσιν; Τί ἄλλο εἰς τὰς μάρτυρας τῆς θρησκείας ἐνεφύσησε τὴν ἀκλόνητον ἀνδρείαν, τί παρὰ ἡ πίστις; Ἀξιοθαύμαστη ἐποχὴ ὅτε ἡ γυνὴ φιλονεικεῖ τοὺς στεφάνους τοῦ ἠρωισμοῦ μὲ πολεμιστὰς μεγάλους, ἐντροπιάζει φιλοσόφους, θυσιάζει νεότητα, εὐμορφίαν, πλούτη, ζώην, διὰ νὰ μαρτυρήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀθανασίας! Καὶ σύ, Μαρούλα θαυμαστὴ καύχημα τῆς νέας Γραικίας καὶ τοῦ φύλου σου, ποῖον παράδειγμα ἀξιολίμητον ἀφίνει εἰς τὰς θυγατέρας τῆς Κρήτης ἢ φιλοπατρία σου! Ἐνθυμῆσαι, Πέτρε, τὴν ἱστορίαν της; Πολυάρθμος τουρκικὸς στρατὸς ἐπολιόρκει τὴν πόλιν τῆς Λήμνου. Ἡ βενετικὴ φρουρὰ ἀντεμάχεται μὲ γενναϊότητα· ἀλλ' ἤδη οἱ γενισσαροὶ εἶχαν σπάσει τὸ τεῖχος, καὶ ἠτοιμάζοντο εἰς τὴν ἔφοδον. Ἀναπόφευκτὴ ἦτον ἡ καταστροφή. Ποῖος σῶζει τὴν νῆσον, τὴν φρουράν, τοὺς κατοίκους, τοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς; Μία ἑλληνίς, μία τις κόρη τῆς σήμερον ἡλικίας μου. Ἰδοῦσα νεκρὸν τὸν πατέρα της εἰς τὸν προμαχῶνα, ἡ Μαρούλα ἐρπάζει τὰ ὄπλα του, ὄρωμ' ὡς ἀστραπὴ κατὰ τῶν ἀπίστων, καὶ μάχεται μὲ τό-

σιν ἀνδρείαν, ὥστε οἱ Βενετοὶ, ἐρυθριάσαντες διὰ τὴν δειλίαν των, καὶ πάλιν ἀπὸ τὸ θάρρος τῆς ἠρωίδος ἀναταρρήσαντες, ἀπέκρουσαν μὲ ἐφόδον τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ τεῖχη. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν νίκην, ὁ ἀρχιστράτηγος διέταξε νὰ τοῦ φέρουν ἐμπρὸς τὸ θαῦμα ἐκεῖνο τῶν γυναικῶν—Ποῖαν ἀμοιβὴν εἰς τὸ ἀνδραγάθημα σου ἀπαιτεῖς; τὴν ἠρώτησε—Καμμίαν, ἀπεκρίθη ἡ σεμνὴ Μαρούλα. Ἐξεδίκησα τὸν πατέρα μου, ἔσωσα τὸν τόπον μου ἀπὸ τοὺς ἀπίστους.... εἶμαι πληρωμένη.—Ταῦτα δὲ λέγουσα, εἰς τοὺς πόδας τοῦ στρατάρχου κατακυλίνει τὰς κεφαλὰς τῶν δύο γεννησάρων, οἵτινες εἶχον φονεύσει τὸν πατέρα της.»

— Εὐγε, εὐγε! ἐκφωνεῖ ὁ Καντινολέος ὑπὸ ἐθνικῆς φιλοτιμίας ἐφαρπαζόμενος. Δύναται νὰ μὴ ἀναζητήσῃ ἔθνος τοιαύτας παρθένους γαλοχοῦν;

«Καὶ τὸ ἠρωϊκόν, τὸ πρόσφατον ἐπεισόδιον τῆς Λευκωσίας! Ἐφθασεν ἡ φήμη τῆς ἀθανάτου Βελισάνδρας ἕως αὐτοῦ; Ἴδου τὸ μήνυμα. Ὁ ναύαρχος Μεχμέτ πασσάς ἤγαγεν ἐπὶ τοῦ πλοίου του αἰχμαλωτίδας διὰ τὸ χαρέμιον τοῦ Σουλτάνου ὄλας τὰς ὠραιότερας παρθένους τῆς κυριευθείσης πόλεως. Ἐτυχε μεταξὺ τούτων καὶ ἡ Βελισάνδρα, νέα, καταστάσα εἰς ὄλην τὴν Κύπρον ἔξακουστὴ τόσον διὰ τὰς ἀρετὰς, ὅσον καὶ διὰ τὰ ἀπαράμιλλα κάλλη της. Ἡ ἠρωὶς προῖδοῦσα τὴν ἀτιμίαν τὴν ἰδικὴν της καὶ τῶν συντρόφων της, ἐπικαλέσθηκε τὸν θάνατον εἰς σωτηρίαν. Τὴν προτεροῖαν τῆς ἀναχωρήσεως, ἐνῶ τὸ πλήρωμα ἔκειτο ἤδη βυθισμένον εἰς τὸν ὕπνον, αὐτὴ εἰσδύουσα σιγὰ σιγὰ μέσα εἰς τὴν ἀποθήκην τῶν πολεμοφοδίων, βάλλει πῦρ εἰς ἓν ἀπὸ τὰ κιβώτια τῆς πυρίτιδος. Ἡ ναυαρχὸς καὶ δύο ἄλλαι βομβάρδαι ἀντινάχθησαν αὐτάνδροι εἰς τὰ μετέωρα. Τοιουτοτρόπως, μὲ τὴν δαπάνην προσκαίρου ζωῆς, ἡ παρθένος ἐξηγόρασε τιμὴν, ἐπανέκτησεν ἑλευθερίαν, καὶ ἐκέρδησε δόξαν ἀθάνατον.»

— Δὲν χροιάζονται περισσότερα! ἀνακράζει ὁ πρῦτανις, πρὸς μὲν τὸν προτόκοκον ὀρέγων τὴν δεξιὰν διὰ τὸν ἀσπασμὸν τοῦ καὶ μερίσματος, τὰς δὲ νενοτισμένας βλεφαρίδας ὑπομάσσων μὲ τὸ μετακάριον τῆς ἀριστερᾶς.... Ἦκουσα—φθάνει—ὑπάγε πλέ-

ον εἰς τὴν εὐχὴν μου!

— Καὶ δὲν θὰ ζευγαρώσῃς τὴν εὐχὴν αὐτὴν; ἠρώτησεν ὁ ἔραστῆς, σταματῶν τὸν γονεὶα ἐκ τῆς χειρὸς. Δὲν θὰ ἐπισφραγίσῃς πᾶτερ, καὶ ἡ εὐλογία σου τὴν ἑλληνικὴν ἀφοσίωσιν τῆς φραγγοπούλας;

Ἐντὺς ἀπαντήσεως, ὁ ριζάρχης ἐμειδίασε, συστήσας μὲ νεῦμα χειρὸς τὴν ὑπομονήν.

Εἶτα δέ, πλησιάσας εἰς τὸ παράθυρον, καὶ τὰς παλάμας κροτήσας δυνατά, σύνθημα πρὸς τοὺς παραμένοντας γνωστόν, ἔκραξεν ἐν τῶν παλληκαριῶν του.

— Δαμιανέ, εἶπεν αὐτῷ χαμηλοφώνως, θὰ δοκιμάσω καὶ αὐθις τὴν ἐμπειρίαν σου. Ἐγὼ μὲν ἀπέρχομαι εἰς τὸ στρατόπεδον παρευθὺς· σὺ δὲ, ἐπιβαίνων τὸν περὶ τὸν ἵππον τῶν περὶ τῶν σου, δράμε δι' ὄρεινον μονοπατίου, καὶ ὅσον τὸ δυνατόν ἀφανέστερος, εἰς Ἀλικιανοῦν. Ὅφειλεις ἐντὸς τεσσάρων ὥρων νὰ μοῦ ἀναφέρῃς εἰς τὸ ἀρχηγεῖον δύο τινα· ἐὰν ὁ ἀρχὼν τοῦ χωρίου ἐναυλιζεῖ μὲ τὴν οἰκογένειαν, καὶ τούτου δοθέντος, πόσους ἀνθρώπους ἤγαγε μετ' αὐτοῦ.

Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἡ συνοδία τῆς προτεράιας διήνυε τὴν πορείαν τῆς εἰς τὸ στρατόπεδον, προηγουμένου καὶ ὑλακτοῦντος τοῦ Ζαγάρ. Συνηκολούθουν μετὰ τῶν ἄλλων παράπλευροι ὁ νέος ὑπασπιστῆς καὶ ὁ Εἰρήναιος, ὁ μὲν μηδὲν ἔτι ἀκριβὲς γνώσκων περὶ τῆς πρεσβείας τοῦ ἱερέως, ὁ δὲ μηδὲν εὐδοκίαν ἔτι περὶ τὴν ἀποστολὴν του οἰωνίζομενος.

Πρὸς πᾶσαν ἀπαθὴ καὶ ἀμερόληπτον διάνοιαν ἡ πρότασις τοῦ Σέρ Φραντσέσκου, καθ' ὃν τρόπον ἐτίθετο, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ἐγγυῶν, ἐξ' ὧν ὑστέρων περιστατικῶν καὶ τυχαίων ἀνακαλύψεων ἐδικαιολογεῖτο, δὲν ἠθέλε προσκύψει οὐδαμῶς προβληματικῇ. Τοιαύτη ὅμως προετέθη εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Καντιανολέου. Ἐξ ἔστιάς, ἐκ πατρίδος, ἐκ θρησκείματος, ἡ τύχη ἀποσπᾷ τὸ ἄτομον πολλάκις, ἀλλ' ἐξ ἧς ἐγεννήθη ἐποχῆς, οὐδέποτε. Καλὰ τε ἀναμῆξ καὶ κακὰ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, ὁμαρτοῦσιν ἀδιαχωρίστως, ὡς κατὰ νόμον κοσμικὸν παρακολουθεῖ τὸν πορευόμενον ἢ σκιά. Ἐδύνατο νὰ ὑπερπηδῆσιν τὸν νόμον ἀρχοντορωμαῖος Σελίνου; Συμμετεῖχε καὶ ὁ Καντιανολέος ὡς πᾶς τις ἄλλος, τῶν προλήψεων

τοῦ καιροῦ του. Παρὰ ν' ἀπονεῖμη εὐλάβειαν εἰς φραγγάροχοντα καὶ νὰ τείνη φιλικὴν χεῖρα πρὸς αὐτόν, ἠθέλεν ἴσως προτιμήσει τὴν ἀποτομὴν τοῦ βραχίονος. Ἐξηγουσὶ τὴν ἀποστροφὴν ταύτην καὶ ἡ πατροπαράδοτος ζηλοτυπία, ἣτις ἔτι μακρὸν πρὸ τῆς ἀλώσεως Κρήτης ἐχώρησε τὸ ἡμέτερον γένος ἀπὸ τὸ ἰταλικόν, καὶ ἡ ἑτεροῦ τοῦ δόγματος ἀφορμὴ διαιρέσεως ἀδιαλλάκτου τὸν καιρὸν ἐκείνον. Ἄλλ' εἰ καὶ Γραικὸς τοῦ αἵματος του, εἰ καὶ Κρήσιος ὀλοσχερέστατος τὰς ὁρμᾶς, ὁ Καντιανολέος ἀνὴρ ἀφ' ἐτέρου νουνεχίης, οὐχ' ἦττον συνησθάνετο ἐν ἑαυτῷ τὸ πρόσωπον ριζάρχου συνδεδυασμένον μὲ τὸ πρόσωπον ἀρχηγῶ ἐπαναστάσεως. Βέβαια, καθὸ ἀπλοῦς ἰδιώτης, καθὸ γονεὺς, οὐδόπως ἠθέλε διστάσει ν' ἀπορρίψῃ μνηστευσιν, μέλλουσαν νὰ ἀνοίξῃ εἰς Φράγγους τὴν εἴσοδον τῆς οἰκίας του· ἀλλὰ τοῦ γάμου ἐκείνου συμπλεκόμενον μὲ συμφέροντα δημόσια, ὠρισμένα ἴσως νὰ συνεπαγάωσι μιᾷ βολῇ καὶ τὸ πλήρωμα τῶν ὀνειδίων του, καὶ τὴν τελείαν τῶν συνησθαιῶν ἀπελευθέρωσιν, ὡφείλε, καθὸ πρῦτανις, ν' ἀναιρέσῃ εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Δά Μολιν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἀξίαν τοῦ προβλήματος, πρὶν ἢ συστοιχειώσῃ τοῦλάχιστον τοὺς λόγους τῆς ἀπορρίψεως εἰς κέρας ἀκαταγώνηστον, πρὶν ἢ ὑποβάλλῃ τὸ σπουδαῖον θέμα καὶ εἰς τὴν διάσκεψιν τῶν συναδέλφων;

Οὕτω διατεθειμένος ὢν, χηρῶν ἄλλως καὶ μοναξίας, ἵνα εἰς τοὺς διαλογισμοὺς του ἀφεθῇ ἀπαρενόχλητος, ἔνευσε πρὸς τὴν συνοδίαν νὰ προχωρήσῃ, αὐτὸς δ' ἔμεινεν ὀπίσθιος.

Ἐπιδημῶσιος ἀνὴρ καὶ ὁ μισοβένετος ριζάρχης συνῆψαν τότε διαλεκτικὴν ἀμφισβήτησιν ἐντὸς αὐτοῦ.

— Κατὰ δυστυχίαν ἡ ἀπάντησις κατεπίγει— εἶπεν ὁ ριζάρχης— ἡ κρίσιμος στάσις τῆς πολιτορκίας δὲν ἀνέχεται ἀναβολὰς. Ἐπάναγκες ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν τὸ πολὺ νὰ δώσω τὴν ἀποφαιτικὴν ἢ τὴν καταφατικὴν ἀπόκρισιν..... Τίς ἔσται αὕτη; Νὰ παραδεχθῶ τὴν μνηστείαν; Ἀλλοίμονον! Δὲν θὰ παρέβαινα τὰς ἀρχὰς μου; δὲν θὰ παρεβίαζα τὰς πεποιθήσεις μου; δὲν θὰ ἠθέτου καὶ πατρικὰς παραδόσεις καὶ ἔθιμα καὶ ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας; δὲν θὰ παρέσχων καὶ πρὸς τοὺς υἱοὺς μου καὶ πρὸς τοὺς συμπολίτας ὀλέθριον παράδειγμα ἐπιμιξίας, νοθεύσεως, διαφθορᾶς;

Ἐὰν ὁ Μολὶν εἶναι πατριώτης εἰλικρινής, διατὶ τὸν ἔρανον τῆς φιλοπατρίας τον δὲν προσφέρει κατ' ἄλλον τρόπον, ὑπ' ἄλλους ὄρους; Οὔτε νὰ αὐξήσῃ οὔτε νὰ ἐλλατώσῃ τὴν γενναιότητα του δύναται ἢ προτεινομένη συγγένεια... Θὰ ἐξαρηθῶ λοιπὸν τὰς παραγγελίας τῶν πατέρων μου ἐγώ, πρὶν ἐξομῶσθαι αὐτὸς τὸ λατινικὸν δόγμα τῶν ἰδικῶν του; Ὅχι, ὄχι· νὰ γίνῃ πρῶτα χριστιανὸς, τὰ δὲ τοῦ γάμου θέλομεν τὰ διαπραγματευθῆ λυσιτελέστερα ὡς ὁμόθρησκοι.

— Ἄλλ' ἀφ' ἑτέρου—ἀντέλεξεν ὁ πρύτανις, ἀφοῦ διεξῆλθεν ἐκ τρίτου καὶ ἐκ τετάρτου τὴν ἐκ Χανίων μνηστήριον ἐπιστολήν—τίς εἰς τὴν διαγωγὴν τοῦ Μολίγου θέλει ἀμφισβητήσῃ τὸ φρόνημα τὸ ἀνεξάρτητον, οὗ χάριν καὶ ὑποπίπτει εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Βενετοῦ; τὴν μεγαλόδωρον φιλανθρωπίαν, ἣν σύμπας ὁ πληθυσμὸς τῷ ἀποδίδει; τὸ προτέρημα φιλοστόργου οἰκογενειάρχου, τὰς ἄλλας του ἰδιωτικὰς ἀρετὰς; Ἐὰν δὲ τις ἐνεδοίαζεν ἔτι περὶ τούτων δὲν θὰ διεσκέδαζον τὴν ἀμφιβολίαν του ἢ αὐτόματος καὶ ἀνυπόκριτος ἀλληλογραφία τῆς ἀρχοντοπούλας, τὰ μυστικὰ μηνύματα τοῦ Γαβαλά, αἱ πληροφορίαι τοῦ ἱερομονάχου, αἱ ἐξομολογήσεις τοῦ υἱοῦ μου, τέλος πάντων ἢ κατὰ τὴν ἀνάκρισιν συμπαγῆς ἀντιπαράθεσις τῶν μαρτυριῶν; Ἄλλως δέ, ἐὰν ὑπέκριπτε δόλιον τι καὶ πονηρὸν εἰς τὰς προκλήσεις του, ἤθελεν ἄρα παραδόσει πρὸς ἐμὲ σύζυγον, θυγατέρα, ἑαυτὸν· πρὸς ἐμὲ, ὅστις φυσικῶς τῷ λόγῳ δὲν θὰ τὸν ἄφωνα εἰς Ἀλικιανοῦν ἀνεπιφρούρητον καὶ ἀνεπισκόπιστον κύριον τῶν κινήματων του; Ἄλλὰ τί λέγω; Ἦθελεν ἐν τοιαύτῃ ὑποθέσει αὐθορμητῶς τὴν ἐξελήνησιν τῆς θυγατρὸς; Ἦθελεν εἰς συνδρομὴν τοῦ ἀγῶνος προσφέρει δόλοκληρον τὴν χρηματικὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν του;

Τοιαῦτά τινα ἀναφροντίζων, εἰσέβαιναν εἰς τὸ στραταρχεῖον ὀλίγον πρὶν ἢ φθάσωσι καὶ τὰ ἕτερα μέλη τοῦ Συμβουλίου ἀπὸ Μεσολῶν. Εἶχε δὲ μόλις, μετὰ τὸ λιτὸν ἄριστον, ἐπιθεωρήσει τὰς φρουράς, εἶχε μόλις ἐκδόσει τὰς χρεῖώδεις ὁδηγίας, ὅτε κατέφθασε καὶ ὁ ἐξ Ἀλικιανοῦς ταχυδρόμος κοιμιστῆς εἰδήσεων.

Ἄνεφερον οὗτος, ὅτι ἀληθῶς ἠγγράζει εἰς τὴν κώμην ἐκεῖνην

ὁ τιμαριούχος μὲ οἰκογένειαν, καὶ μὲ οἰκέτας, ἀφικόμενος πρὸς τριῶν ἡμερῶν διὰ θαλάσσης καὶ διὰ νυκτός· ὅλοι ὅλοι συνεποσοῦντο δεκατέσσαρες τὸν ἀριθμὸν, πάντες δὲ ἄοπλοι· ἐπὶ μὲν τοῦ ὑπερφύου τοῦ ἀρχοντικοῦ πύργου ἤδη διεκυμαίνετο ὑπερηφάνως ὁ ἅγιος Γεώργιος, ἐπὶ δὲ τῇ διαφημίσει τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ ἀρχοντος, οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ κωμῶν συνερχόμενοι ὀμιληδὸν, κατεβόμβουν τοὺς λόφους μὲ ἀλαλαγμοὺς καὶ πυροβολίσματα ἀγαλλιᾶσεως.

Ἡ ἀγγελία αὕτη ἦτο ὑστέρᾳ ἀληθείας σφραγίς. Συγκολέσας ὁ πρύτανις τοὺς συναδέλφους, διεκοίνωσε πανθ' ὅσα διέτρεξαν ἀπὸ τῆς χθὲς.... Ἄλλ' οἷα κρίσεων ἀπόστασις! Οἷα διαφορὰ περὶ τὴν ἐκτίμησιν τῶν προτεινομένων. Ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Σέρ Φραντζέσκου ἐπεκροτήθη μὲ ζωηρὰς ζωτωκραυγὰς· ἢ ἐκθεσις τῶν ὁμολογιῶν τοῦ Πέτρου ἀφήρησε τὸ συμβούλιον· αἱ ἔγγραφοι ἀποκαλύψαι τῆς ἀρχοντοπούλας ἐκορύφωσαν τὸν ἐνθουσιασμὸν. Τέλος τὰ τέσσαρα μέλη τῆς Πενταδρίας, εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ προέδρου ἐμμανῶς ἐπιπηδήσαντα, ἐξέστησαν καὶ διαφερόντως ὑπερησιμένισαν ἐκ τοῦ ἀκουσματος, ὅτι ἤδη ὁ νικηφόρος Γεώργιος ἐπεσκέαζε καὶ πνεῦμα καὶ στέγην τοῦ προσηλύτου.

Μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὅμως οἱ διαταγμοί, αἱ παρατηρήσεις, τὰ σχόλια τοῦ Καντανολέου ἐμετρίασαν ἐντὸς τοῦ συμβουλίου τὴν ἐκ τῶν πρώτων ἐντυπώσεων ὑπερβολικὴν χαρὰν. Ἡ διεξέτασις τοῦ σπουδαιοτάτου θέματος παρεξέταθη ἕως βαθείας νυκτός, τὴν δ' ἐπαύριον ἐσυνεχίσθη μὲ αὐξοῦσαν περισκεψίν. Ὀλίγον ὑστερον, τοῦ αἰσθήματος ὑποχωρήσαντος εἰς τὴν ἐξέλεξιν τῆς κρίσεως, ὁ μὲν θέμα ἀνεπετάσθη ἀκανθωδέστερον, παρ' ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφάνη, τὰ δὲ διαβούλια ἐκινδύνευσαν νὰ παραταθῶσι παρὰ τῆς κατεπειγούσης τῶν πραγμάτων φορᾶς. Εὐκαιρὸς ἐπῆλθε τότε ἡ πρότασις τοῦ Βράκου καὶ τοῦ Φωτεινοῦ. Τὸ συμβούλιον ὀρθῶς σκεφθὲν ὅτι εἰς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν τὸ κοινὸν συμφέρον ἐνεπλέκετο δυσδιαχωρίστως, μὲ τὰ οἰκιακὰ συμφέροντα τοῦ πρυτάνεως, ἀπεφάσισε νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὴν δόκιμον τοῦτου φιλοπατρίαν καὶ ἐχεφροσύνην πᾶν τὸ ἀποβλέπον τὴν διαπραγματεύσιν τῆς ὑποθέσεως.

Ἡ προαίρεσις τοῦ Καντανολέου ἦτο ὠρισμένη καὶ διεγνωσμένη. Τὴν ἐσπέραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας προσεκάλει εἰς τὸ ἀρχηγίον τὸν Εἰρήναιον.

— Ἐσκέφθη καὶ συνεβουλεύθη, εἶπεν αὐτῷ. Καθ' οὐσεβῆς ἱερεῦς, καθὸ πατριώτης εἰσυνήδειτος, θέλεις ἐγκρίνει τὴν ἀπόφασίν μου καὶ σύ. Δύο προτάσεων διαφόρων ἔρχεται πρόξενος ἡ πρεσβεία σου. Εὐκρινείας καὶ ἀκριβείας χάριν, ἀνάγκη πᾶσα νὰ τὰς διαστείλωμεν. Ἡ μὲν ἀποβλέπει τὴν φιλελευθέραν μεταπολίτευσιν τοῦ Σέρ Φραντσέσκου, καὶ ὡς τοιαύτη εἶναι φύσεως πολιτικῆς ἢ δὲ, εἰς γάμους περιστροφομένη εἶναι οικιακῆς τάξεως ἀντικείμενον. Ἐπειδὴ δὲ μεταξὺ οἴκου καὶ πολιτείας οὐδὲν κοινὸν, χωριστὰ καὶ ἡμεῖς ἅς ὀρίσωμεν ἑκατέραν τῶν προτάσεων σου. Συμφωνεῖς;

— Χωρισμούς, ἐκλαμπρότατε, καὶ σύ...! Ἐνωσε καὶ μὴ διαίρει...! Ἄλλ' ἐξήγησε καλὰ τὴν γνώμην σου!

— Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μέρος, ὑπέλαβεν ὁ Ραιτούρης, σπεῦσε ἐν ὀνόματι ἐμοῦ, ἐν ὀνόματι τοῦ πενταμελοῦς συμβουλίου, ἐν ὀνόματι ἀθροῦ τοῦ κρητικοῦ λαοῦ, σπεῦσε ἐν τῷ ἁγίῳ ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας νὰ διαβιβάσῃς πρὸς τὸν Σέρ Φραντσέσκον τὰ ἐγκαρδιώτερα συγχαρητήρια! Ἐκθειάζομεν τὰς γενναίας του προσφορὰς, δεχόμεθα καὶ μὲ ἀδελφικὴν ἀγάπην σφίγγομεν τὴν δεξιάν του· τὸ δὲ κατ' ἐμὲ ἰδιαιτέρως βάλω ἀπὸ τῆς σήμερον καὶ ἑμαυτὸν καὶ τὴν Κυβέρνησίν μου εἰς διάθεσίν του αὐτεξούσιον αὐτὸν ἀφίνων νὰ ἐκλέξῃ εἰς τὴν ἐπιδιωκομένην ἀνεξαρτησίαν τὸ ἀριστώτερον εἶδος τῆς ὑπηρεσίας. Ταῦτα πρὸς ὄραν περὶ τοῦ πρώτου μέρους τῆς πρεσβείας σου. Ὡς δὲ πρὸς τὸ δεύτερον, δὲν ἀπορρίπτω καθόλου τὴν προτεινομένην συγγένειαν· μάλιστα χαίρω καὶ σεμνύνωμαι ἐπ' αὐτῆς. Ἄλλ' ἐνῷ ἀκμάζει ὁ ἀγὼν, ἐνῷ αἱμᾶ ἀδελφικὸν νείσει τέρεει ἐνῷ αἱ τύχαι τῆς νήσου ταλαντεύονται ἀκόμη ἀναποφάσιστοι, ἀρμοδιωτέραν κρίνω τὴν διεξαγωγὴν τῶν γάμων αὐτῶν εἰς τὴν ἡμέραν ἢ σημαία τῆς αὐτονομίας θέλει, εὐδοκίους τῆς θεότητος, ἀνοσπεταστῆ καὶ ἐπὶ τῶν τειχῶν Χανίων. Τότε, δρθόδοξον ἅπαξ ἐγκαινιάσαντες τὴν ἐκεῖ λατινικὴν μητρόπολιν, ἐντὸς αὐτῆς θέλομεν στεφανώσαι τοὺς νυμφίους μὲ δάφνας νίκης.

— Ἡ λεπτότης τῆς ἀγχονοίας σου ποιεῖ μᾶλλον ἐπαισθητὴν τὴν ἄβυσσον τῆς εὐτελείας μου—ἀπεκρίθη ὁ ἱερομόναχος, συμπανδαλώσας τοὺς δακτύλους παρὰ τὸ στήθος καὶ ἀποκλίνας τὴν κεφαλὴν. Πῶς ἐγώ, ὁ μηδενὸς ἄξιος, πῶς θ' ἀποτολήσω νὰ ἐπιφέρω ἀντιρρήσεις εἰς τὰ βουλευόμενα σου; Καὶ ὅμως, ἐκλαμπρότατε, θὰ ζητήσω τὴν ἄδειαν νὰ σημειώσω εἰς τὰς προαιρέσεις σου μὴν ἀντίφασιν. Χθὲς μὲν, οὐδ' ἄβούλως διαλογιζόμενος, ἐπεδείκνυες ἄκραν δυσπιστίαν πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῶν Χανίων, εἰς δὲ τὴν σημερινὴν ἀπόφασίν σου διαφαίνεται ἐμπιστοσύνη ἀπεριόριστος. Πῶς τοῦτο;

— Δηλαδή; ἠρώτησεν ὁ Ραιτούρης ἀνακαθήμενος.

— Ὁ Σέρ Φραντσέσκος, ἱππότης λόγῳ τε καὶ πράξει, ἀνὴρ αὐτόχρημα εὐγενῆς, διατρέφει εἰς τὴν εὐστάθειαν τῶν φραγγαρχόντων καὶ αὐτὸς τοσαύτην πίστιν, ὅσην ἴσως καὶ σύ. Συμφωνεῖ ὅτι ἀπὸ τὴν πανόλην αὐτὴν ἢ νήσος δὲν θὰ ἀπαλλαχθῆ ἐωσοῦ δὲν τρέψῃ εἰς τὸ δόγμα μας τὸν ὕστερον Λατῖνον. Πινώσκεις τὸν φράρον. Θὰ παραλείψῃ ποτὲ τὸ κάκιστον θηρίον ἐκεῖνο νὰ ἐπιρραΐξῃ τὴν γνώμην τοῦ φραγγάρχοντος, μεταβάλλων αὐτὸν εἰς ὄργανον τυρανίδος, εἰμὴ καὶ εἰς προδότην; Δὲν σοῦ ἐνεπιστεύθη δὲ ὅτι ὁ Δὰ Μολὶν διατίθεται καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἔτι ν' ἀσπασθῆ ὅσον οὐπω τὸν ἑλληνισμόν; Πρὸς τί αὐτό; Δὲν ἐνεβάθυνεν ἡ λεπτοτάτη σου ὀξύμεια εἰς τὸν σκοπὸν του; ἐτοιμάζεται εἰς τὸ κρίσιμον αὐτὸ διάβημα πεπονηθὼς ὅτι τὸ παράδειγμα του θέλουσι μιμηθῆ ὅλοι οἱ ἱππῶται τῶν Χανίων, ὅτι διὰ συσώμου ἀποσικιτήσεως τὸ θαυμάσιον κατόρθωμα τοῦ 1363 θέλει συμπληρωθῆ ἐφέτος. Νὰ τὸ θεάρεστον ὄρημητήριον τοῦ ζήλου του! Στάθμισέ το φρονιμώτερα καὶ ἀποκρίσου!

— Ἐξάρετα! οὐδὲν τῷ ὄντι θεαρεστώτερον! ἐξεφώνησεν ὁ Καντανολέος περιχαρῆς. Ἄλλὰ εἰς τί ἀντιφάσκων ἢ ἀντιπράττων, δύναμαι ἐγὼ νὰ φράξω τὴν ἐξόρμησιν διαθέσεων οὐτῶ πατριωτικῶν;

— Ἴδου τὸ ἀνακόλουθον! Ἐνῷ σπουδάζετε ἅψ' ἐνὸς νὰ εἰσάξητε τὸ λατινικὸν στοιχεῖον εἰς ἀνεπίστρεπτον ἑλληνισμόν, ἅψ' ἑτέρου ἀναβάλλοντες τὴν προτεινομένην συγγένειαν εἰς χρόνον ἀόριστον, ἀναβάλλετε ταυτοχρόνως καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀποσικί-

τησιν τοῦ Δά Μολίν.

— Ἡ ἀναβολὴ αὐτὴ δὲν συνεπιφέρει κατ' ἀνάγκην τὴν ἐπ' ἀορίστῳ ἐγκαρτέρησιν τοῦ τάγματος εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἑτεροδοξίαν καὶ εἰς πολιτικὴν ἀλλοφροσύνην; Τὸ εἶπα καὶ τὸ ἐπιβεβαῶ. Διατίθεται μὲν ὁ Σέρ Φραντσέσκος νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς Γραικός, ὄχι ὅμως πρὶν ἱερὸν γάμου μυστήριον συνάψῃ τὴν θυγατέρα του πρὸς τὸν υἱὸν σου διὰ δεσμῶν αἵματος ὀριζομένων νὰ ἐξαλειψωσιν ἐν τῷ προσώπῳ κοινοῦ ἐγγόνου τὸν πατροπαράδοτον ἀνταγωνισμόν.....

— Ἐὰν θέλῃς νὰ σὲ ἐννοῦν, αἰδεσιμώτατε, λάλει καθαρότερα. Ὁ κύριος Δά Μολίν δὲν ἀρκεῖται εἰς μόνην τοῦ Ραιτούρου τὴν δεξιάν· ἐπιζητεῖ καὶ τὴν δεξιάν τοῦ υἱοῦ τοῦ Ραιτούρου διὰ τὴν θυγατέρα του. Εἰς ἄλλας λέξεις προτάσσει τὴν συγγένειαν ὡς ὄρον χωρὶς τοῦ ὁποίου οὔτε αὐτὸς ἀσπάζεται τὸ δόγμα μας, οὔτε ἐγγυᾶται ἀρχοντολογίου συνασπισμόν, οὔτε κἂν νομίζει, ὅτι δύναται πῶς νὰ συνεργήσῃ εἰς τὴν ταχύτεραν ἄλωσιν τῶν Χανίων. Εἶναι τὸ νόημά σου τοῦτο;

— Γεώργιε Καντανολέε—ἀναβοᾷ ὁ ἱερεὺς σοβαρευόμενος τὴν φωνήν—ἔσω ἄνθρωπος, ἴνα ἡς φιλόανθρωπος καὶ ἐπιεικής! Φιλοστοργία καὶ φιλοπατρία εἶναι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὄργανου χορδαί. Τίς ὁ δυνάμενος ν' ἀφαιρέσῃ τὴν μίαν, χωρὶς νὰ καταστήσῃ τὴν ἄλλην ἄφωνον, ἢ παράφωνον. Ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, πλάξ σαρκίνη ἐφ' ἧς ὁ νόμος τῆς ἀγάπης ἐνεχαράχθη εἶναι μία καὶ ἀδιαχώριστος ὡς ἐνιαῖος καὶ ἀδιαχώριστος πέφυκεν ὡσαύτως ὀπλάσας αὐτήν. Ἐμπορεῖς εὐσυνειδήτως ἀδόμολογήσῃς ὅτι δὲν ἐπαίρεσαι, δὲν γαυριᾷς, δὲν μεγαλανεχεῖς δόξαις ὁ δευτερότοκος σοκερδαίνει τὸ πρῶτον βραβεῖον τῆς σκοποβολῆς; ὅτι εἰτὴν ἀθλοθεσίαν καθιζόμενος δὲν εὐχεσαι ἐνδομύχως ν' ἀποτύχουσι τριάκοντα συναγωνιζόμενοι, ἴνα παγκρατιάσῃ πρῶτος καί μόνος ὁ υἱὸς σου; Ἐμπορεῖς ὡς ἐπίτιμος ἄνθρωπος νὰ βεβαιώσῃς ὅτι ἀντὶ παντὸς οἰουδήποτε ἄλλου ὁμογενοῦς, καὶ ὁμοθρήσκου, καὶ συμπατριώτου σου, δὲν κατεύχεσαι προωρισμένον οὐρανόθεν τὸν προτότοκόν σου νὰ ἐμπήξῃ ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Μεγαλοκάστρου τὸ λάβαρον τῆς ἐλευθερίας; Μὴ ἀρνηθῆς, μὴ ἀποκρύψῃς πρὸς πνευματικὸν τὴν ἑξομολόγησιν τῆς ἀδου-

ναμίας σου! Σκεῦος εὐθραστον, χοῦς, ἄνθρωπος καὶ σύ· εἰς δὲ τὸ μέγα τοῦτο νοσοκομεῖον τῶν ἀσθενούντων, ὅπερ κόσμος ὀνομάζεται, οὐδὲν ἄλλο τῶν παθῶν ἀποκαλύπτει φανερώτερα τὸ εὐόλισθον, τὸ σφαιερὸν τῆς ἀνθρωπίνου καχεξίας ὅσον ἢ πατρικὴ στοργή... Ἄφες εἰς τὸ ἔνδυμα μου νὰ ἐξελέγξῃ τὴν ἁμαρτίαν σου! Ναί, ἁμαρτάνεις, μὲ τὸν γνώμονα τῆς πατρότητος τῆς ἰδικῆς σου, κρίνων καὶ ἐπιτιμῶν τὰς ὀδύνας ἄλλων γονέων, εὐνοηθέντων παρὰ τῆς θείας Προνοίας ὀλιγώτερον ἀπὸ σέ. Ἡ κυριώτερα τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν τι μᾶς διδάσκει; Νὰ μὴ καταδικάζωμεν τὸν πλησίον, εἰ μὴ πρῶτον ἐνδυθῶμεν τὸ ἔνδυμά του, εἰ μὴ ἀκροασθῶμεν τοὺς λόγους του, ἐὰν μὴ προκαταριθμῶμεν τοὺς στεναγμοὺς του ἕνα πρὸς ἕνα. Θὰ κατακρίνης τὸν Δά Μολίν ὅτι τὴν ἐντελὴ τῶν πατριωτικῶν καθηκόντων συμπλήρωσιν ἐπιθυμεῖ νὰ συνδιάσῃ μὲ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς κόρης του; Ἄνεπιεῖ-κεια.... Σὺ βύεις τὰ ὅλα εἰς τοὺς στεναγμοὺς τοῦ υἱοῦ σου. Σὺ δὲν συμπονεῖς τὸν ἄγνον ἔρωτα ὅστις τῆκει ἀναπαλλάκτως τὴν νεότητά του, οὐδὲ θὰ σὲ ἔμελλεν, ἐὰν ἐντὸς τῆς καρδίας αὐτοῦ ὄρυσσετο τάφος ἰσοβείου χηρείας καὶ μελανιμονίας... Ἄς ἦνε. Ὑπόλογος τῶν ἰδίων αἰσθημάτων δὲν εἶναι πᾶς ἕκαστος, ἢ ἐνώπιον Θεοῦ. Ἄλλ' ἐὰν ἀντὶ δύο υἱῶν καὶ τριῶν ἐγγόνων, ἐὰν ἀντὶ πολυπληθοῦς συγγενολογίου καὶ χιλίων ὁμόνομων—ἐὰν οὐδένα ἄλλον συγγενῆ οὐδένα ἀπόγονον οὐδένα ἄλλον ἀντιπρόσωπον τῶν προγονικῶν παραδόσεων καὶ τοῦ αἵματος σου εἶχες εἰς τὸν κόσμον πλὴν μᾶς καὶ μόνης θυγατρὸς· ἐὰν ἢ θυγάτηρ αὐτὴ ἐσχάτη σανὶς τοῦ ναυαγίου οἰκόπεδον τοῦ κατερειποθέντος προπατορικοῦ ναοῦ σου, ἐὰν ἢ κόρη αὐτὴ, τέμενος κοσμιότητος καὶ σωφροσύνης, ἐξ ἄλλου μέρους, ἐὰν μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, μὲ τὴν πειρῶ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀπελπισίας εἰς τὰ χεῖλη σοῦ ἔλεγεν· ἢ τὸν γάμον αὐτὸν ἢ τὴν τριχοκουρίαν εἰς μοναστήριον.... κατὰ βῆθι, Καντανολέε, εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ συνειδότητος χρηστήριον, καὶ μὲ τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας ὁμολόγησον ὡς χριστιανός.... πῶς θὰ ἔπραττες ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει;

Σιγῇ εἶπετο εἰς τοὺς λόγους τούτους ἐξ ἑκατέρων τῶν συνδια-

λεγομένων προσώπων. Ἴσως ἐν τῷ καταδύσει εἰς τὸ μαντεῖον τῆς συνειδήσεως ὁ ριζάρχης σηνησθάνετο κλονούμενον τὸν ὕστερον τῆς προλήψεως προμαχῶνα.

— Ἅγιος ὁ Θεός! λέγει ἀνορθούμενος μετὰ σιγὴν καὶ σύννοιαν ὀλίγων λεπτῶν. Οἱ λόγοι σου κινοῦν τὴν καρδίαν μου εἰς οἶκτον. Ἐλαῖω τὴν ταλαίπορον κόρην. Ἄν καὶ θρέμμα ξένον, δὲν μοὶ ἀπαρέσκει. Εἰς τὸ ὀριστικὸν συμπέρασμα, λοιπόν! Νομίζεις ὅτι θὰ ἔστεργεν ὁ πατήρ της νὰ γίνῃ αὐθημερὸν τῶν ἀρραβῶνων της Γραικός; Ἴδου ἡ μόνη λύσις τοῦ κόμβου. Ἦ τοῦτο ἢ μηδὲν! Ἐάν ὁ Σέρ Φραντσέσκος στέρξῃ συγκατανεύω εἰς τὸ ἀνυπέροχτον τοῦ συνοικεσίου καὶ ἐγώ.

Θέλει πᾶς ἕκαστος ὁμολογήσει ὅτι πρὸς διάλυσιν τῆς περιπετείας ὁ πρύτανις, καίτοι ἀμύητος Λογικῆς, ἐπελήφθη τοῦ λογικωτέρου ἐπιχειρήματος. Δὲν θὰ εὔρισκε πῶς ν' ἀντιέξῃ καὶ ὁ λεπτότερος, ὁ ἀγγινούστερος τῶν διπλωματῶν.

— Δυοῖν θάτερον. ἐσυλλογίσθη, ἢ δέχεται τὸν ὄρον μου, ἢ τὸν ἀπορρίπτει. Ἐάν μὲν τὸν ἀπορρίψῃ, ἐρρέτω ἡ προξενία εἰς κόρακας! Γνέματα ἀνακατωμένα, πανικὰ κακοφασμένα. Ἐάν δὲ τοῦναντίον συγκατατεθῇ, τότε πλέον εἰς τὴν ἐπίσημον ἐξωμοσίαν του κτώμεθα ἡμεῖς τὴν ἰσχυροτάτην τῶν ἠθικοπολιτικῶν ἐγγυήσεων, δρᾶττομεν ἐν ἐνέχυρον, τὸ κύρος τοῦ ὁποίου δὲν ἀμύνει μόνη ἡ τιμὴ του, ἀλλὰ περισκέπει προσέτι καὶ αὐτὸ τὸ δικαστήριον τοῦ οὐρανοῦ.

Ἄ ἔφημέριος ἔτριβε τὸ μέτωπον συνεστραμμένος εἰς ἑαυτόν.

— Ἄνυπέροχτον κρίνεις τὴν φράκην; ἐρώτᾳ ὁ ριζάρχης. Κάλιο λόγια στὸ χωράφι, παρὰ μάγγανα στ' ἄδωνι.

— Οἶσθ οὖν ἅ χρήξεις; ἀποκρίνεται ἀρχαῖζων ὁ διδάσκαλος. Δεινός, βαρὺς ὁ ὄρος σου, Καντανολέε! Ὁ σὺ μισεῖς ἑτέρω μὴ ποιήσης... Τὶ θὰ τὸν ἔκαμνες τὸν ἀποκρισιάριον, ὅστις πρὸς ἐξαγόρασιν τῶν τριῶν φρουρίων ἤθελε σοὶ προτείνει τὴν ἐξόμωσιν.

Ἄ Ραιτούρης πετάσας ἄμφω τὰς χεῖρας, ἐμιμήθη τουφεκίου σκοποβολήν.

— Ἄλλά... δὲν ἀπελπίζομαι! ὑπολαμβάνει μετὰ σύντομον ἀναλογισμὸν ὁ ἱερεὺς. Πολλὰς σούφρας καὶ ραφὰς ἔχει τὸ ρά-

σον... Ἐπιτρέπεις εἰς τὴν ἀνικανότητά μου νὰ διενεργήσῃ ἡ δὲν μέσα ὄσων εἶναι ἐγκρατῆς ὅπως καταφέρῃ τὸν λατῖνον εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ ὄρου σου;

— Πάτερ ἄγιε—εἶπεν ὁ πρύτανις, ἀσπασόμενος πρῶτην φοράν τὴν χεῖρα τοῦ ἔφημερίου—ἤδη ἀπέκτησες τὸ σέβας καὶ ἐμοῦ καὶ τῶν συναδελφῶν μου. Ἄλλην ἀμοιβήν, πλὴν ταύτης, μὴ περιμένης. Παράσημα ἢ ἡμετέρα κυβέρνησις δὲν σκοπεύει νὰ χαλεύσῃ. Ἐπειτα δὲ ὁ σταυρὸς τοῦ Γολγοθᾶ δὲν θὰ ἠῦτομόλει ἐσκανδαλισμένος ἀπὸ στήθους ἱερέως, τὸ ὁποῖον ἐξουσία κοσμικῆ παρεσημείωσε μὲ σφραγίδιον Μαμιωνᾶ;

— Ὁρθόδοξος ρασοφόρος καὶ ἱπότης! Ἄσεβέστατον παρόδημα, ἐξευτελεστικὴ ἀνάμνησις τῶν φραγγοκαλογήρων τοῦ Ἱεροῦ καὶ τῆς Ρόδου! Ὁ Θεὸς νὰ φυλάξῃ τὸν πτωχὸν Εἰρήναιον ἀπὸ τοιαῦτα ἀνίερα κωμωδήματα! — Ἄλλ' εἰς τὸ προκείμενον. Θὰ δώσης λοιπὸν τὴν εἰς τοὺς γάμους συγκατάθεσιν σου, ὅπότεν ὁ Μολὶν ὑποσχεθῇ νὰ ὁμολογήσῃ τὸ δόγμα μας αὐθημερὸν τῶν ἀρραβῶνων καὶ ὁμοῦ μὲ τὴν θυγατέρα του;

— Ναι, ἀλλ' αὐθημερὸν, ἀνυπερθέτως.

— Ὅσον οὐπω θέλεις λάβει, ἀπάντησιν περὶ ἀμφοτέρων. Ἐάν δὲ μὲ τὰς μεσιτείας τῆς Θεοτόκου ἀξιωθῶ νὰ φέρω εἰς αἴσιον πέρας τὴν παρὰ τῷ Μολίνφ ἐντολήν, δὲν θὰ σπεύσης ἐκλαμπρότατε, ν' ἀποστείλῃς εἰς Ἀλικιανοῦ καὶ τὸν κατάλληλον κατηχήτην;

— Τὶς ὁ καταλληλότερος σοῦ, πάτερ Εἰρήναιε; ἀπήνησεν εὐμενῶς ὁ Καντανολέος, ἐν τῷ ἀποχαιρεῖσαι τὸν ἀπεσταλμένον.

Οὕτω συντεθειμένης τῆς μνηστευτικῆς διαπρεσβεύσεως, ὁ σεβάσιμος ἱερεὺς, ἀφοῦ πρῶτον ἱερούργησεν εἰς τὸν ἐσπερινὸν τοῦ Σαββάτου, ἀπόχετο ὑπὸ τὴν φυλακὴν δύο παλληκαριῶν πρὸς ὃν ἀνεδέχετο ἱερὸν καὶ φιλογενέσιον ὀρισμὸν, ἄνωθεν μὲν μαστιγούμενος ὑπὸ χαλαζῆς, ἀνέμου καὶ βροχῆς, κάτω δὲ περιφρονῶν χειμάρρους ἐξηγριωμένους, ὧν τὰς γεφύρας ἡ λύσσα τοῦ πολέμου εἶχεν ἀνηλεῶς κατερειπάσει.

Ἐν τούτοις δὲν ὄνει ὁ Ραιτούρης. Ἐπινοήσας νὰ κατάσχη ὑπὸ πρόσχημα προστασίας τὴν ἑπαυλιν, ὅπως διὰ στρατιωτικῆς

τινος ἐπαγρυπνήσεως προλάβη καὶ ἀπελάσῃ πᾶσαν ἐνδεχομένην ἀπάτην, ἐξέπεμπεν εἰς Ἄλικιανοῦ, πλὴν εἴκοσι ἰππέων, τὸν δευτερότοκόν του Δημήτριον, προτοβάθμιον ἑκατόνταρχον (primo Centurione) τοῦ ἀνδρειωτέρου λόχου, δίδων αὐτῷ καὶ ὄδηγίας ἀπορρήτους. Διὰ τῶν διαταγῶν ἐκείνων ἀπηγορεύετο, χωρὶς ἐγγράφου ἀδείας τῆς Πεντανδρίας, ἢ ἀπὸ τῆς κόμης ἀπομάκρυνσις τοῦ τιμαριούχου, ὑπεβάλλοντο δὲ εἰς ἐποπτεῖαν ὑποκεκρυμμένην πάντα τὰ ἐκεῖσε διαπραχθόμενα.

Εἶ καὶ πολύτροπος ὁ Ἕλληνας ἐξ ἰδίας φύσεως, ὅμως παρὰ τὴν γίνῃ θήραμα ἀλλοτρίας ἀπάτης, φραγγικῆς πρὸ πάντων, προτιμᾷ τὸ δεινότερον τῶν δυστυχημάτων. Περιττὰ ἀπέβαινον τὰ προφυλάγματα. Μετ' ὀλίγον αἱ ὑπόνοια διελύοντο, τὸ θάρος τῶν ἐπαναστατῶν ἀνεπτεροῦτο ἐνεργείᾳ αὐτῶν τῶν ἐν Χάνδακι καὶ ἐν Χανίοις ἀρχῶν. Ὁ μὲν Δοῦξ Κρήτης ἐκμανεῖς ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τῆς λιποταξίας γενόμενος, κατεψήφισε τὸν Δὰ Μολὶν ἀποστάτην ἔνοχον προδοσίας, καὶ τῆς ἰπποτικῆς εὐγενείας ἔκπτωτον, ὃ δὲ Προβεδουῖρος τοῦ νομοῦ, καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ δουρικὸν θέσπισμα συμμορφούμενος, ἐδήμειε πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει καὶ ἐν τῇ ἐξοχῇ τιμάρια τοῦ ἀρχοντος, ὀρίζων ἐν ἐπιμέτρῳ καὶ τίμημα δισχιλίων δουκάτων ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἢ ἐπὶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Προγραφή αὐστηρὰ ἀλλ' οὐκ ἀλόγος. Ὡς προείρηται ὁ Σέρ Φραντσέσκος ἦτο κεκτημένος καὶ ὄλβον πολύν, καὶ ὑπόληψιν κραταιοτάτην. Τοιοῦτου δὲ ὄντος τοῦ ἀνδρός, δὲν ἦτο ὀρθὸς καὶ βάσιμος ὁ φόβος τῆς βενετικῆς ἐξουσίας, μήπως ἐπέπρωτο ἢ παρὰ τοῖς ἀντάρταις ἀπόδρασις του νὰ πορορμήσῃ καὶ ἑτέρους ἀρχοντας εἰς τὸ στάδιον τῆς ἀποσκιοτήσεως;

Φαιδρὰ καὶ κατ' εὐχὴν ἐφθάνεν ὀλίγον ἔπειτα, ἢ ἀπόκρισις ἐξ Ἄλικιανοῦ. Ἐν τῷ διαγγεῖλαι τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Μολὶν εἰς τὸν ἐπιβαλλόμενον ὄρον, ὁ Εἰρηναῖος παρεκάλει τὸν Καντανολέον νὰ ἀντεπιστεῖλῃ αὐτόγραφον καὶ αὐτὸς ἀπάντησιν εἰ τὴν προεπαχθεῖσαν τοῦ ἀρχοντος ἐπιστολήν.

Ἡ μὲν ἀπάντησις ἐδόθη ἐξ ἰδίας τοῦ Ραιτούρου χειρός. ἢ δὲ ἀποστολὴ παριεβλήθη ἔκτακτόν τινα ἐπισημότητα κομιστῶν αὐτοπροσώπων διορισθέντων τοῦ Φράγγου, μέλους τοῦ συμβουλίου

καὶ δύο ἑτέρων ριζαρχῶν. Δύο τινὰ διεμήνυεν ἢ ἐπιστολή· πρῶτον μὲν τὰ συγκατηρήρια τῆς κρητικῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην, καὶ τὰς εὐλογίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς πρὸς τὴν οἰκογένειαν· δεύτερον δέ, ὅτι τὴν προσεχῆ Τετάρτην, ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Λουκά, ὁ Γεώργιος Καντανολέος θὰ μεταίβεινε συνέστιος εἰς Ἄλικιανοῦ ἐπισυνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του ἱερεῖς καὶ ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους τῶν ριζαρχῶν. Καὶ μικρὸν μὲν μετὰ τὴν ἄφιξιν ὁ εὐγενὴς τιμαριούχος μετὰ τῆς ἰππότιδος θυγατρὸς του θὰ παρείχον πρὸς τὸν ἐκκλησιάρχην τῆς αὐτονομίας τὴν ὁμολόγησιν τῆς ἑλληνικῆς πίστεως κατ' ὃν τύπον ἤθελον ἐκ συμφώνου προαποφασίσει ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁ σεβασμιώτατος ἐφημέριος τοῦ ἐν Χανίοις ἁγίου Νικολάου. Ἡ δὲ πρᾶξις τῆς ὁμολογήσεως θὰ ἐτοιχοκολεῖτο κατόπιν ἐν ἀντιγράφοις εἰς τὴν θύραν πάσης ἐκκλησίας τῆς νήσου, μετὰ δὲ τὴν λειτουργίαν θὰ διεκηρύττετο παρὰ τοῦ ἱερέως ἐπὶ τρεῖς ἐπακολούθους Κυριακάς. Ἡύχето ὁ Καντανολέος νὰ τελεσθῶσιν ἀρραβῶνες καὶ γαμοδαΐσια αὐθημερόν· ἐὰν ὅμως ἢ προευνθέτησις τῶν οἰκιακῶν τοῦ Σέρ Φραντσέσκου οὐδόλως ἐπέτρεπε τὸν συνδυασμόν, οἱ γάμοι ἐφ' οἷα δήποτε ἀφορμῇ δὲν θὰ ἀνεβάλλοντο πέραν τῆς παρεπομένης ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Φιλίππου τελευταίας ἡμέρας τῆς κρεωφάγου, τεσσαρακαιδεκάτης τοῦ προσεχοῦς Νοεμβρίου. Εἶποντο τὰ ἀκροτελευτία τῆς συνθήκης. Ὁ μελλοννυμφος παρητεῖτο ἐκ προουμίων προῖκα καὶ παράφερα, ὅτι μόνη τῆς μνηστῆς προῖξ προελογίζοντο ἢ πατριωτικῆ συνεργίας τῶν γονέων τῆς καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἰδίων αὐτῆς ἀρετῶν. Διὸ ἅμα ληξάσης τῆς διττῆς τελετῆς, Δὰ Μολὶν καὶ Καντανολέος θὰ συνήρχοντο κατὰ μόνας, ἵνα ἐκ κοινῆς γνώμης προμελετήσωσι τὴν ἐπίστασιν τῶν σχολιμωτέρων μέσων, δι' ὧν καὶ ἢ κυρίευσις τῶν Χανίων θὰ ἐπεταχύνετο, καὶ προσηκόντως ἢ σωφρόνης τῆς ἰπποτείας θὰ ἐξεπαιραιοῦτο.

Πλὴν τῆς ἐπιστολῆς ὁ Φράγγος ἀπῆρχετο κομιστῆς καὶ τινων δώρων. Ἐνια αὐτῶν εἰκονίζουσιν ἀκριβῶς τὸ ἀφελες καὶ συμβολικὸν τῶν τότε ἐθίμων.

Ἐναφέρομεν κατὰ πρῶτον ἐν ζεῦγος ὀρεικόν, καταγόμενον ἐκ γένους κυπριακοῦ μὲ κομφότατα φάλαρα ἐπεσαγμένον. Οἱ ἡμί-

νοι αὐτοί, ἐπίτηδες διὰ τὰς ὄρεινὰς ὁδοιπορίας ἀνατεθραμμένοι συνειδησμένοι ὄθεν νὰ ἀναρριχῶνται ὡς αἰγαγοί, πετώντες μᾶλλον ἢ πιθοῦντες ἀπὸ βράχου εἰς βράχον, ἐξεπορεύοντο πεφορτισμένοι μὲ βαρέλιον οἴνου ἑλυραίου, ἢ κατασκευὴ τοῦ ὁποίου ἀνέτρεχεν εἰς ὃ ἔτος ἐγεννήθη ὁ τοῦ Καντανολέου πρωτότοκος. Τοῦτο μὲν πρὸς τὸν ἰπτότην· τὸ δὲ πρὸς τὴν ὄρχοντοπούλῃν χάρισμα, χαριέστερον. Πρὸς αὐτὴν ἐπέμπετο γάστρα καρνοφυλλαίας, τὸ μὲν σχῆμα μεγαλοπρεποῦς τὴν δὲ πολυγονίαν μοναδικῆς· ὄντως θαυμάσιον φυτόν, ὅπερ εἰς τοὺς μυριοβλαστεῖς κλάδους πλὴν τῶν ἀναριθμητῶν καλύκων προσεπιδείκνυε τριάκοντα δύο ἄνθη ὅλα ἀνοικτὰ καὶ κατακόκκινα. Ἴσως προσεφέρετο ὡς εὐκτικὸν σύμβολον γονιμότητος. Τὸ τέταρτον καὶ περιεργότερον τῶν δώρων συνέκειτο ἐκ μιᾶς πῆττης (1) πελωρίας, ἣν ὁ κομιστὴς παρέλαβεν ἐπιμελέστατα περιτετυλιγμένον εἰς μᾶλλιν ὑφάσματα, μὲ στέγασμα πῆλινον ἐντὸς σκεύους πεπωματισμένην. Ἐὰν ἡ πῆττα δὲν ἔφθανεν εἰς Ἀλικιανοῦν ζεστή ἢ τοῦλάχιστον χλιαρὰ ἔτι, ὁ κομιστὴς ὤφειλε νὰ τὴν διανεῖμῃ καθ' ὁδὸν πρὸς τοὺς τυχόντας... Τί ἦνίττετο τὸ ἔθιμον τοῦτο; Ἄς τὸ ἐξηγήσῃ ὁ ἀναγνώστης, ἐὰν δύναται· τὸ καθ' ἡμᾶς ἐζητήσαμεν εἰς μάτην εὐλογοφανῆ τινα διερμήνευσιν. Μὴ τάχα ἠνιγματίζετο τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν γνώμην, ὅτι ἡ κατοικία τῆς μνηστῆς, ἔπρεπε ν' ἀπέχῃ τῆς τοῦ νυμφίου ὅσον οἶόν τε ὀλιγώτερον, κατὰ τὸ παροιμιαζόμενον «Νύμφη ἀπὸ τῆ γειτωναίας σου, καὶ πλαστὰρι ἀπ' τῆ γωνιά σου; (2)»

Ἐὰν δὲν ἐρμηνεύσῃς ἐπιτυχέστερα τὸ ἐν λόγῳ ἔθιμον, ἐκ τοῦ προχείρου ὅμως θὰ φαντασθῆς τὴν ἀνέλπιστον χαρὰν, τὴν ἐκπληκτικὴν ἀγαθίαν, τὴν κεραῦνειον ἔκστασιν τῶν δύο ἑραστῶν ἐπὶ τῇ περιλάμψει τῆς ἰριδος, ἣτις σπληνθηροβόλους ἐπαγγελίας

(1) Ἐτυμολογοῦμεν τὴν λέξιν παρὰ τοῦ Πήττω τοῦτέστι Πήγγυμι ἐκ τοῦ τύπου Πήσσω προέρχεται καὶ ἡ ταυτοσημαντος τῶν ἰταλῶν *Pizza*.

(2) Ἀνάλογον πρὸς τὴν ἰταλικὴν παροιμίαν· *Moglie e buoi qa' paesi tuoi*.

ὀκτίνας ἀναπετανύουσα ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν, προεμήνυε μετὰ μακρὰν βαριχειμωνίαν τὰ προμειδιάματα τῆς ἀνοιξέως. Πρὸς ἀναπαράστασιν τῆς ὑπερφουῦς αὐτῶν χαρμονῆς ἀνακαλῶν ἐκ τῶν ἐνδοτέρων ἄρχεων τοῦ ὄντος σου ὅσους ἐφαρπαγμούς μεσουρανίους, ὕσας μεθυστικὰς ἡδονὰς, ὕσας μονομέρους τρυφὰς καὶ ἀπολαύσεις ἐπεφύσησεν ὁ πρῶτος ἔρωσ εἰς τὸ ἔαρ τοῦ βίου σου· ἐπισυνάπτων ἐξ ἀναμνήσεως ὅσα τε ἄλλα περιπαθέστερα τοῦ αὐτοῦ εἶδους ἀνέγνωσ εἰς ἔπη καρδιοδιφῶν, ἀπάλλαξον ἐκ τοῦ ἀνοικίου καθήκοντος κάλαμον, ἀνατιθέμενον εἰς λυρικώτερον φανταστικὸν τοιαύτας ἐρωτικὰς ἐκστάσεις, καὶ σπεύδοντα μᾶλλον εἰς τὰ ἱστορικώτερα τῆς πανδήμου συναγαλλίσσεως.

Οἱ λαοί, πρὸ πάντων οἱ θερμοεργότεροι τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης, ἐξοκέλλουσιν εὐκόλως εἰς ἐνθουσιασμοῦ ὑπερβολήν. Ἡ φήμη τῆς μεταπολιτεύσεως καὶ τῆς προκειμένης ἐξελληνίσεως τοῦ κραταιοτάτου τῶν φραγαρχόντων διελθοῦσα τὴν νῆσον ὄλην ἀστραπηδὸν, ἐξελήφθη ὡς ἐξαιρετον κατόρθωμα τοῦ Καντανολέου. Ὁ φιλόπατρις ἰπτότης, ἔτι πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ἀνηγέσθη εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δημοτικότητος· χάριν δὲ τῆς προγραφῆς του ἔθεωρήθη ὡς μάρτυς, προελατρεύθη ὡς ἅγιος σχεδόν. Ἀντίγραφα τοῦ δουκικοῦ θεσπίσματος διαδοθέντα ἀπὸ κόμης εἰς κόμην· τὸ ψήφισμα τῶν Χανιωτικῶν ἀρχῶν, ἀναγνωσθὲν εἰς τὰ γραφεῖα, εἰς τοὺς στρατῶνας, εἰς τὰ ἀρτισύστατα σχολεῖα, κατέστησαν τὸ ἐπώνυμόν του οὕτω θεσπέσιον καὶ δημοχαρές, ὥστε ἐργάται συνέρρευσαν εἰς τὸν ἀρχοντικὸν πύργον ἐξ ἑκατιῶν, ἵνα αὐτοῦ περὶ τὸ προσφιλέστατον πρόσωπον καμαρῶσωσι. Μικρὸν κατὰ μικρὸν Δὰ Μολὴν καὶ Καντανολέος συνεταυτίσθησαν ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πατριωτικῇ ὑποστάσει. Πρωταγωνισταὶ τῆς διαδραματιζομένης πάλης ἀναγορευθέντες εἰς συνωρίδα ὁμόπλεκτον καὶ ἀχώριστον, παρ' ὀλίγον συναπεθεοῦντο ὑπὸ σχῆμα ἀστερισμοῦ, ἐν εἶδει Κάστορος καὶ Πολυδεύκου.

Κατὰ τὴν ἀσέληνον καὶ μακρὰν νύκτα τῆς παρακμῆς, ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι νεωτέρων χρόνων, ἡ ἱστορία τῶν ἐκπτώτων Τιτάνων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν, περιαναγάζεται ἐκ διαλειμμάτων ἀπὸ αἰφνηδίνους τινὰς λάμψεις, λυκόφωτα συνάμα δεδου-

κότος ἡλίου, καὶ προσελασμούς πλησιαζούσης ἡοῦς. Ἐφ' ἐκάστη τῶν ἀστραπῶν αὐτῶν τὰ ἱστορικὰ ἐρεΐπια ἀνακύπτουσι ἀπειράκις εἰκονικώτερα, παρ' ὅτι ὑπάρχουσι πραγματικῶς. Τότε σκιαὶ ἡρώων ἐφορμῶσιν ἔνσαρκοι πάλιν εἰς τὸ ἀμφιθέατρον· τότε θούρια ἄσματα, ἀλαλαγμοὶ, ὄπλοκρουστίαι διεγείρουσι τὴν πρὸ πολλοῦ ἀφωνισθεῖσαν ἡχὴν· τότε ἀρεταὶ παρῳημένων χρόνων ἀναβιοῦσι. Τοιαῦται αἱ λάμπεις, αἱ διανύσασαι τὴν νύκτα τῆς Ἰταλίας ἐπὶ Ριέντσου, καὶ ἐπὶ Μασσανιέλλου· παρόμοιαι καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν σκοτίαν φωταγωγῆσασαι ἀπὸ φραγγικῶν κατακτῆσεων ἕως τῆς χθῆς. Τὸ ἐνταῦθα σκηνογραφούμενον γεγονός εἶναι καὶ αὐτὸ μετὰ τῶν ἄλλων ἐν τῶν φωτεινῶν διαλειμμάτων τῆς ὑπερχρονίου σκοτομηνίας μας. Πρωτοστατοῦσιν ὁ Καντανολέος καὶ ὁ Δὰ Μολίν, ὁ μὲν ἕλλην ἐκ βυζαντινῆς καταγωγῆς, ὁ δὲ Ἰταλός, τὸ γένος ἕλλων ἐκ τῆς ἐφραμίλλου Βενετίας. Οἱ δύο οὗτοι ὁμνύουσι συνασπισμὸν ὑπὲρ ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, τοὺς ὄρκους ἐπιρρωνύοντες μὲ τὴν ἔνωσιν τῶν ἰδίων τέκνων. Τὶ θαυμαστόν, ὅτι εἰς τὰ πρόσωπα αὐτὰ διείδον οἱ σύγχρονοι τοὺς ἐκπεραιωτάς τῆς ρήξεως, ἧτις ἔνεκεν ἱερατικῶν ἀντιζηλιῶν διετέλει ἐπὶ τοσοῦτους αἰῶνας χωρίζουσα δύο ὁμομητροῖους ἀδελφάς, Ἰταλίαν καὶ Ἑλλάδα;

Ἐκτοτε πᾶς Ἕλληνα τὸ φρόνημα, πᾶς φίλος τῆς ἐλευθερίας συμπροσηρμόσθη αὐτόκλητος συμπέθερος εἰς τὰ γαμοδαΐσια, ὅπερ ἐφαίνοντο ἄνωθεν καθημαρμένα νὰ συσφίγξωσι στενώτερα τοὺς δυὸ πρωταγωνιστάς. Διὰ τοῦτο δὴ καὶ οἱ γάμοι αὐτοί, εὐαγγέλιον ἐθνεγεργασία, αὐτοφυῆς δημοκρατίας προῖον, υἱοθετηθέντες ἀπὸ σύσσωμον τὸν λαὸν τῆς νήσου ὠνομάσθησαν ἔκτοτε ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΓΑΜΟΙ κατ' ἐξοχήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἐπέφωσεν, ἐν τούτοις, ἡ τεσσαρακαιδεκάτη Νοεμβρίου, ἡμέρα, ὡς εἶδομεν, ὠρισμένη εἰς τὸ ἐπίσημον ἀρραβώνησμά. Τὸ συμπθερολόγιον, παρασκευασθὲν εἰς Μεσολῶν πρὸ ἡμερῶν, ἔτυχεν ἔτοιμον πρωϊαίτατα. Πλὴν τῶν συγγενῶν καὶ τῶν ὁμοφύλων, οἷτινες συνηθροίσθησαν ἐκ τῶν νομῶν Σφακίων, Σελίνου καὶ Κισσάμου εἰς ἀριθμὸν ὑπερβάλλοντα τοὺς τρισχιλίους, πλείστοι ὅσοι προεστῶτες, ἱερεῖς, γυναικόπαιδα εἶχον περιπλέον συρροῦσαι ἐκ τῶν πέριξ κωμοπόλεων ἕως ἀπὸ προτεραίας. Μετὰ τὸν ὄρθρον, ὅστις ἐτελέσθη ἐνωρίτερα τοῦ συνήθους, ἡ προσδοκία καὶ χαρμονὴ τοῦ πλήθους ἐξεδηλώθησαν δι' ἀφορήτου κροτοθορύβου. Οἱ μὲν ξύλινοι ἐξῶσται, ἤδη μὲ μυσσίην κεκοσμημένοι, αἱ στέγαι τὰ παραθύρα τῶν οἰκιῶν ὅθεν ἐμελλεν ἡ πομπεὶα νὰ διαπορευθῆ ἔβριθον κατέβριθον θεατῶν ποικιλεϊμώνων, ἐορτοστολιστικῶν. Καθ' ὁδὸν δέ, οἱ μὲν ἀνερχομένων ἐπὶ ρωπῶν, οἱ δὲ συνωστίζοντο ἐπὶ ἀνατετραμμένων πίθων, ἄλλοι κατελάμβανον τὰς λιθείας ἐξ ἐφόδου. Καὶ ἐνταῦθα μὲν ἤχουν ἄσματα πατριωτικά, ἐπίνοια τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ὁμηρίδων, ἐκεῖ δὲ ἐκρότου πυροβόλα, διεγείροντα τὴν ἡχὴν τῶν ὀρέων, παρέκει ἄσκαυλοι, τύμπανα, κώδωνες συνεπλήρου τὸν πάταγον, ἐκκωφαίνοντες καὶ πόρρο

τῆς κόμης τὴν ἀκοήν.

Μόλις περὶ τὴν ἑβδόμην ἢ πόμπιμος ἕξοδος προσημνύθη εἰσὶν εἰς ἀναχώρησιν ἀπὸ τὰ συνεχῆ ὑλακτῆματα τοῦ Ζαγάρ. Καθ' ἣν στιγμήν ὁ πρόδρομος τῆς συνοδίας παρουσιάσθη ἔφιππος εἰς τὴν θύραν τῆς ἀλλῆς κρατῶν τὴν σημαίαν τῆς αὐτονομίας, ἀγάλινος ὄχλοβου ἔχαιρέτισε τὴν ἐμφάνησίν του, τὰ δὲ βουναὶ τῶν Λάκων καὶ τῆς Ζούρβης ἀντεβόησαν τὴν παρατεταμένην ζητωκραυγὴν.

Τριάκοντα δύο ἵπποι καὶ ἡμίονοι συνήριζον τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Κρητικοῦ συμπενθερείου. Ἦσαν οὗτοι κατὰ τὴν τότε συνήθειαν σεσαγμένοι μὲ ἐπίππια ἑδροειδῆ, μὲ ἀναβολεῖς πελωρίου μὲ ὀγκοδέστατα χαλινάρια· θύσανοι δὲ μεταξωτοί, καὶ βασκαντήρες, καὶ παντοῦρα φυλακτῆρια, καὶ πλόκαμοι ἐκ λορίων κοκκίνων ἐκόσμουσαν τὴν κεφαλὴν, τὰ ὀπίσθια, τὸ στήθος των. Μετὰ τὸν σημαιοφόρον, ὅστις ἀνεβίασσε τὸν ἅγιον Γεώργιον ἀνατεταμένον μὲ ἀλάζωνιαν ἰσως ὑπὲρ τὸ πρέπον ἐπιδεικτικῆν, εἶποντο δύο κήρυκες ἐν στολῇ ποικίλῃ, κυματιζόμενα φέροντες ἐπὶ καμακίων ὁ μὲν τὸ οἰκόσμησιν τῶν Σκορδιλῶν, ὁ δὲ τὸ τῶν Μολίνων. Ἐξίππευοντο ἀκολούθως δύο σαλπικταὶ ἐν φορεσίᾳ πρῶσινῃ. Ἐκάλυπτον οὗτοι τὴν κεφαλὴν μὲ σκιάδιον ἔξέχον τοῦ μετώπου ὑπὲρ τὴν σπιθαμὴν, ἔβαινον δὲ προπορευόμενοι τῶν ἑξ ἱππέων τοῦ Προυτάνεως, σωματοφυλάκων τούτων ἐπικαμπτόντων ὑπὸ τὸ ἄχθος θώρακος ἀλυσιδωτοῦ καὶ χαλυβοπλεκοῦς πανοπλίας. Ὁ πρόεδρος παγίως ἰδρυνόμενος ἐπὶ τοῦ γεγηρακότος, ἀλλ' ἔτι ζωηροῦ ἡμιόνου του, ἐνωτοφόρει τὴν πορφυροβαφῆ στολὴν τῆς βενετικῆς ἐθιμοταξίας, συναρτιζομένην ἀπὸ το ἐπίβλημα χρυσοῦφάντου ταινίας τρεχούσης χιαστί ἐπὶ τοῦ στήθους, καὶ ἀπὸ τινος πῖλον τετραγώνου, ὡσαύτως φοινικόβαπτον, ἀναμνησκοντὰ πῶς τοὺς κοκκίνους σκούφους τῶν τότε συγκλητικῶν. Ἐκ μὲν δεξιῶν εἶχε τὸν πρῶτον Τριμυθοῦντος Εὐγένιον, νῦν δὲ ἕξαρχον Κρήτης ἀριστερότερον δὲ τὸν γραμματεῖα τῆς ἐπικρατείας Ζάπταν, καὶ ὀπίσθεν τρία ἄλλα μέλη τοῦ συμβουλίου του. Συνεπλήρουν τὴν ἀκολουθίαν ὁ μελλόνυμφος ἐν στολῇ βενετοῦ συνταγματάρχου, δύο ἕτεροι κληρικὸι ἀναμίξ μὲ πέντε γέροντας ριζάρχας, ἐπὶ τέλους δὲ ὀκτὼ ἕτεροι σω-

ματοφυλάκες, ὠπλισμένοι ὡς οἱ προηγούμενοι ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ὀνύχων.

Ἄμα ὡς ἡ συνοδία ἐξῆλθε τῆς αὐτῆς ἐν παρατάξει, ἡ κοινὴ συγκλήσις ἕξερράγη ἀκατάσχετος πλέον εἰς πολυπάταγα συγχαρητήρια, εἰς εὐλογίας, εἰς εὐχολάς. Ἦθελες νομίσει ὅτι παρευρίσκετο εἰς τινὰ τῶν δραματικωτέρων τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας τελετῶν. Τίς εἰς τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ μας ἐπέτυχέ ποτε νὰ διαιρέσῃ τὴν πρὸ αἰῶνων ἐγκεχωνευμένην κρασίαν τῆς φιλοπατρίας καὶ τοῦ σεβάσματος; Οἱ μὲν ἄνδρες, τὰς ὑποκαρδίους εὐχὰς ἀναθέτοντες εἰς τὸν τροπαιοφόρον Γεώργιον, ἐπημφήμουσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς νήσου ἅμα καὶ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς Ὀρθοδοξίας, αἱ δὲ γυναῖκες, οὐχ' ἦττον ἐξημμένα καὶ αὐταί, ἕξεφεσδόνιζον ἐπὶ τοῦ μνηστήρος ἀνά φύκτας στεφάνους, ὀρίζον, καρυόφυλλα. Ἐν τῇ παραφορᾷ ἐκείνῃ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὁ μνηστὴρ εἶχεν ἀποβῆ ἰδανικὴ τις σωτήρος ὑποτύπωσις. Εἰς τὸ σχῆμά του, εἰς τὴν στολὴν του, εἰς αὐτὸν ἐπὶ τὸν ἐκ λευκῶν πτερῶν λόφον τοῦ ἵππου του, τὸ πλῆθος εἶχεν ἐνσαρκώσει τὸν πόθον γένους πρὸ αἰῶνων κατὰ τῆς Εἰσομαμένης ἀντιπαλαίοντος, τὸν γλύκιστον πόθον τῆς ἀναβιώσεως. Διὸ ὁ Πέτρος, δύο συγχρόνως περικαλλῶν παρθένων μελλόνυμφος, τῆς φερωνύμου Σοφίας καὶ τῆς Κρήτης, ἀντήμοιβε τὰ συγχαρητήρια καὶ τὴν ὀσπριώδη βροχὴν ποῦ μὲν μὲ χειροκλονήματα, ποῦ δὲ μὲ προσρήσεις ποῦ δὲ μεμεϊδιάματα. Ἀρκετὸν καιρὸν ἀπέτυχον οἱ πόδες τῶν ἵππων νὰ ἀρελάσωσιν ὀλίγα βήματα προσωτέρω τῆς βρύσεως. Μόλις πρὸ τῆς ὀγδότης ἀνεκινήθη ἡ συνοδία βραδυποροῦσα. Ἄλλὰ μήπως διὰ τοῦτο ἐμετριάσθη ὁ πολυκροτος χαρετισμὸς; Αἱ ζητωκραυγαί, ἡ ἐκπυρσοκρότησις οἱ ἄσκαυλοι, τὰ τύμπανα παρηκολούθησαν τὴν ἱπασίαν τέμνουσαν τὰς ὄχθας τῆς Πλατανείας, περιβομβήσαντα ἕως τῆς συνοικίας αὐτῆς, παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ ρυαξ τοῦ Καρανίου συνταυρίζεται μὲ τὸν κρυσταλλοφανῆ καὶ δενδροστόλιστον ποταμόν.

Ἄξιός τοιαύτης λατρείας ἦτον ὁ μελλόνυμφος. Σπανίως ἤρως μυθιστορήματος συνάπτει εἰς ἑαυτὸν τοσαῦτα χαρίσματα, ὅσα κερτημένος ἐτύχχανεν ὁ εὐδαίμων ἑραστής τῆς Σοφίας. Οἱ χαρακτηρισμοὶ του ἀντετύπων ἐν τῷ συνόλῳ τὴν πατρικὴν μορφήν.

ἀλλ' εἰς ἐπίμετρον χάριτος, προσηνείας, ἀνοικοκαρδίου φιλοφροσύνης ὑπερείχε τοσοῦτον τοῦ γεννήτορος, ὥστε, ἐν τῷ πραγματεύεσθαι τὰ τοῦ γάμου, οὐδ' αὐταὶ αἱ σεμνότεραι τῶν ἀλόγων ἐφείδοντο νὰ ἐκθειάσωσι πρὸς τοὺς ἄνδρας τῶν τὴν ἄρρενοπὸν καὶ χάριεσαν καλλονὴν του. Φύσει καλοκάγαθος εἰς τὰς σχέσεις καὶ δημοτικὸς τὴν συμπεριφορὰν, κατήρχετο αὐτὸς πρὸς τὸν ὑποδεέστερον, μηδέποτε ἀπαιτῶν νὰ ὑψωθῇ ὁ ὑποδεέστερος πρὸς αὐτόν· γενναῖος δὲ τοὺς τρόπους, ὅσον τε καὶ ὁ γονεὺς, ἔδανάνα ὑπὲρ τοῦ στρατιώτου καὶ τὰ ἀνά χειρας χρήματα ἐν ταυτῷ καὶ τὰ ἐπὶ δανείῳ προσλαμβάνόμενα. Διό, ἐὰν ὁ στρατὸς ἐσεβάζετο τὸν πατέρα, ἐθαύμαζε καὶ ἠγάπα τὸν υἱὸν ἄχοι φανατισμοῦ. Ἀναφέροντες, ὅτι ἐπὶ νεύματι μόνῳ τοῦ ὑπασπιστοῦ ὁ τυχὼν στρατιώτης ἤθελε τυφλοῖς ὄμμασι κρημνίσει ἑαυτὸν κατὰ πετρῶν, ἐνθέτομεν μαρτυρίαν, μηδὲως τοὺς ὄρους τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας παραβαίνουσαν.

Τοιοῦτος ὁ πρωτότοκος τοῦ Κανταολέου. Πρὸς αὐτόν, ὡς καὶ πρὸς ἐτέρους τῶν συναγωνιστῶν του ἔτι, ἡ ἐποχὴ ἐλάττωσεν ὑποδεεστέρᾳ τῆς προσωπικῆς ἀξίας του. Ἐντριβέστατος εἰς τὰ ὅπλα, ἀφοσιωμένος ὄχι εἰς πρόσωπα, ἀλλ' εἰς αἰσθήματα καὶ εἰς ἐλευθεροπρεπεῖς σκοπούς, καρτερός, ἐτοιμος, πνευματώδης, δὲν περιέμενεν, ἢ μόνην τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα κτήσῃ φήμην εὐκλεοῦς ἀρχηγοῦ, καὶ καταστήσῃ ἐπίφοβον τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς Βενετούς. Τοιαύτης φύσεως χαρακτῆρες σεμνοποιοῦσιν ἄσεμνον αἰῶνα, ἀνασηκόνουσι χαμαῖστρον λαὸν εἰς συναίσθησιν ἐθνικὴν. Ἐμφανιζόμενοι εἰς χρόνους ὀριμότερους, εἰς ἡμέρας κρίσεως, οἱ γενναῖοι οὗτοι φιλονικοῦσι πρὸς Βασάρεις τὰ προτεία τῆς παλληκαρίας, ἢ ἐρίζουσι πρὸς Καραίσκους τὸν ἄλλον καὶ τιμώτερον στέφανον τῆς στρατηγικῆς περινοήσεως.

Δύο ἕτερα ὑποτερήματα ἐπεκάλυον αὐτόν. Ἐν τῇ τότε κρητικῇ νεολαίᾳ διέπρεπε καθὼς ἱπποδαμιαστῆς ἐπιδέξιός, καὶ καθὼς δημοτικῶν στίχων αὐτοσχεδιαστῆς. Τὸ δεύτερον προτέρημα ἴστο κληρονομικόν, ἐπειδὴ συμμετεῖχον αὐτοῦ ὁ, τε πατήρ καὶ ἀδελφός, ἂν καὶ εἰς βαθμὸν κατώτερον. Ὁ Πέτρος ὑπερεξείχε. Ἡ περὶ τὴν στιχοργικὴν ἐφεύρεσιν ἐτοιμότης του κατέστη τοσοῦ-

τῷ πασίγνωστος, ὅσῳ κατ' ἄλλον λόγον διεφημίσθη καὶ ἡ ἑξαλός ἐνταῖς τοῦ μνημονικοῦ του. Πολλάκις, χάριν παιδιᾶς, ἐπενόησεν ἀπροετοίμαστος καὶ ἀπήγγειλεν εἰς μέτρον Ἀλεξανδρινὸν ὀλόκληρον διήγημα, λαβὼν τὸ θέμα εἴτε ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἴτε ἐκ τῆς πατρίου ἱστορίας. Ἀδιάφορος εἰς τὰς ἐπικρατήσεις τῶν ἀκροατῶν, ἐξεῖμα τόσον ὀλίγον τὸ ἔμφυτόν του δῶρημα, ὥστε δις μόνον κατὰ σύντόνον φίλων ἐξάιτησιν συγκατετέθη νὰ στερεώσῃ τὸ προῖδν τῆς αὐτοσχεδιάσεως διὰ γραφῆς. Ἰσως ἡ πρόωτη ἐβδομάς καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Θεσσαλονίκης, τὰ δύο γραφέντα ποιήματα αὐτά, ἴσως ἐπιζῶσιν ἀκόμη εἰς τὴν μνήμην τῶν γηραιότερων, ἐὰν μὴ διεσώθησαν καὶ εἰς τι ἀντίγραφον. Κατὰ τὴν ἐν Ριθύμῃ διατριβὴν του, ζήτημα μεταξὺ λογίων ἀνεφύη, καὶ ἐπὶ τινι δεδομένῳ θεματι προσέτι ἠδύνατο ὁ ποιητῆς ν' αὐτοσχεδιάσῃ ἔπος εἰς στίχους πολιτικούς. Ὁ ἀξιωματικὸς ἦρε καὶ νίκην καὶ στοίχημα. Ἀπήγγειλεν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν καὶ ἐστοιχοῦργησε τὸ δεδομένον θέμα ἐκ τοῦ παραρτήματος μετ' ἀξιοθαύμαστον ταχυγλωσσίαν καὶ ἰλαρότητα.

Χαριθεῖσα πρὸς τοὺς κατοίκους, ἡ συνουσία παρέμεινεν εἰς διάφορα μέρη καθ' ὁδόν. Περὶ δυσμᾶς ἡλίου ἡ κλαγγὴ τῶν σαλπύγων ἀνήγγειλεν, ὅτι καταφθάσασα ἤδη τοὺς λόφους τῆς Ἀλικιανοῦς, ὀλίγον ἀπέιχε τῆς ἐπαύλεως. Τῷ ὄντι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ καταφύτου βουνοῦ, ὅπερ χαριέντως ἐπιστεφανοῖ τὴν κωμόπολιν, ἤδη πυκνὴ ἀνθρώπων σπεῖρα ὑπὸ τὸν ἐλαιῶνα προχωροῦσα, ἐφαίνετο σπεύδουσα εἰς προῦπάντησιν. Ἦσαν οὗτοι οἱ στρατιῶται τῆς φρουρᾶς, ἐν τυμπάνοις καὶ φανοῖς προοδοποιοῦντες μετὰ κατοίκων τοῦ χωρίου.

Οὐδεὶς τῶν χρονογράφων ἠθέλεν ἴσως καταδεχθῆ νὰ καταχωρήσῃ τὸ ὄνομα τῆς Ἀλικιανοῦς, ἐὰν μὴ κατηναγκάζετο ἀπὸ τὸ διαβόητον τῶν συμβάντων.

Ἐτερον δεῖγμα τῆς ἀφιλοκαλίας τῶν.—Μικρὰ μὲν τὸν πληθυσμὸν, ἀλλὰ λίαν εὐάρεστος, καὶ καλῶς ὠκοδομημένη ἴστο ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἡ κώμη τῶν Μολίνων. Μόνα διακόσια πεντήκοντα ψυχᾶ, δουλοπάροικοι τὸ πλεῖστον μέρος συνεχρότου τὸν ὄλον πληθυσμὸν τῆς· χάριν τῆς θέσεως τῆς ὁμοῦς ἐφημίετο

ὡς μία τῶν τερπνοτέρων τοῦ νομοῦ. Ναὶ μὲν ἐντεῦθεν βράχοι τινες μακραύχενες, ἄλλοθεν δὲ δάση ἐλαιοδένδρων, πιτύων, καρυῶν καὶ πετεωῶν ἐπεπρόσθουν ὁπωσοῦν τὴν θεάν τῆς πεδιάδος. Ἄλλ' εἰς ἀποζημίωσιν, ὁ τόπος παρῆγε πρὸς τὸν φοιτητὴν σκιεροὺς περιπάτους, ἀφθόνους καὶ δροσερὰς πηγὰς, κήπους συνδένδρους, ἀέρα καθαρότατον. Οὐδεὶς θόρυβος ὀχληρὸς διέκοπτε ποτε τὴν ἡρεμίαν τοῦ ἀναχωρητηρίου, οὐδ' αὐτὰ τὰ ἀγιοσήμαντρα τοῦ ναοῦ, ὧν ὁ ὑπόβραγχος ἦχος ἔφθανε μόλις εἰς τὸ παρὰ τὰς βρύσας βυζαντινὸν παλαιόκαστρον. Μόναί αἱ ἀρκαδικαὶ μελωδίαὶ τοῦ αὐλοῦ ἀνεπεροῦντο δις τῆς ἡμέρας ἀπὸ τοὺς βράχους τοῦ ἐπικειμένου ὄρους, πληροῦσαι ἡδυπαθοῦς μελαγχολίας τὴν πεδιάδα μόνον τὸ ποίμνιον, τὴν ὄδον τῆς κόμης διερχόμενον περὶ τὰ χαράγματα, ἐμήνυε μὲ τοὺς πολυήχους του κώδωνας πρὸς τοὺς ἐγκατοίκους, ὅτι ἐφίστατο ἡ ὥρα τῆς ἐξεγέρσεως.

Ἄλλ' ὅτι μᾶλλον τερπνὴν καὶ ἐπαγωγὸν καθίστανε τὴν ἀγραύλησιν ἐν τῇ κωμοπόλει ἦτο ἡ περιδιάβασις εἰς τὴν πλησίον ὕλην, εἰς τὸν αὐτοφυῆ ἐκεῖνον παράδεισον, ὅστις παρηκολούθει τὰς μυρτοστολιστοὺς ὄχθας τοῦ ὁμονύμου ποταμοῦ καὶ ἀπειχε τῆς ἐπαύλεως ὡς ἡμίσειαν ὄραν ..... χαῖρε δάσος τῆς Πλατανείας μαγευτικὸν περικρασπεδούμενον ἀπὸ τὰς ποιητικωτέρας ροδοδάφνας τῆς οἰκουμένης! Χαῖρε καύχημα τῆς ἑλληνικῆς χωρογραφίας ἐρωτικώτατον! Οἷα σκηνογραφία θαυμαστή ἐμπνέουσα πόθον ἀγάπης καὶ πρὸς τὸν ἀπαθέστερον. Οἷα σκιὰς ἀπέραντος, μηδέποτε, μηδαμῶθεν ὑπὸ τοῦ ἡλίου διαπερωμένη, σκιὰς εἰς τὴν κλασικὴν γῆν τοῦ Φοῖβου ἀναμνησκουσα τὰς ἀξυλίτους καὶ παρθένους ὕλας τῆς Ἀμερικῆς. Οἷα πρασιναὶς ἀειθαλής! Ὅποση ψικτήριος, ἀνάστικη δρόσος ἐκ παντὸς μέρους! Φαντάσθητι ἄλλος ἀτέρμαντον, ἀπέχον τῶν Χανίων ὀκτὸ μίλια περίπου καὶ ἀρόμενον ἀκριβῶς ὅθεν λήγει ἡ ἐλαϊόφυτος πεδιάς· δάσος συγκροτούμενον ἀπὸ γίγαντας, ὧν ἡ νεότης ἀνέτρυχεν ἴσως εἰς τὸν αἰῶνα τῶν Κορινθίων, ἀπὸ πλατάνους ἀλαζωνικῶς μετεωρίζοντας τὴν κεφαλὴν ἑκατὸν πόδας ἐπάνω τῶν ρείθρων. Κύκλω παντὸς κορμοῦ ἀνερρυχάτο μὲ συζυγικὴν σφίγγιν ἄμπελος, τὰ κλήματα τῆς ὁποίας συνεκορυφοῦντο περιπλοκάδην, καθάπερ ἐξάρτια εἰς

ἴστον πλοίου. Ἐμπεφυτευμένη εἰς εὐφορον γῆν, ἡ ἄμπελος ἐβλάσταινε μὲ μοναδικὴν θρασύτητα, ἀναπέμπουσα δὲ τοὺς κλάδους ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ὑψηλότερα, κατόρθωνεν ἐπὶ τέλους νὰ περιστέψη μὲ τὰ ὁμοίωσχημα τῆς οἴναρα τὴν κορυφὴν τοῦ συμβίου, καὶ ἐπὶ τοὺς ἀπειρομεγέθεις βραχίονας τὸν ν' ἀπαιωρήσῃ τὰ πολυχρώματα καὶ ζωγραφικὰ παράφερνα τῶν βοτρυῶν τῆς. Οὕτως ἕκαστος πλατάνος συνεζευγμένος ἠνέωγεν ὑπὸ τὴν περιφέρειάν του εὐρύχωρον ὑποδεκτῆριον, σκιαγοῦμενον ἐκασταχόθεν ἀπὸ τὴν ἀτανάκλασιν τῆς γλῆς καὶ θεατρικῶς ἐπισκοπούμενον ἀπὸ τὰς κρεμάθρας τῶν σταφυλῶν, ὧν τινες κατηροῦντο δισπιθαμιαῖα τὸ μῆκος. Ἐξετελείουν τὰ θέλητρα τοῦ παραδείσου τὸ κελάδημα τῆς ἀηδόνης, τῆς ἀκανθίδος, τοῦ κοσσύφου· ὁ φλοῖσβος τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ· τ' ἀρώματα τῆς μυρσίνης, τῆς μίνθης, τοῦ ἐρύλλου, μυρίων ἄλλων μοσχοβόλων βοτάνων. Αἱ αἰσθήσεις κατεμεθύσκοντο, ἡ φαντασία ἐνουραγοῦτο. Ἐάν ὑπὸ τὸν θόλον ἐκεῖνον ἀποκοιμηθεῖς μὴ ἐξεγείρῃσθαι πεπληγμένος ἀπὸ οἴστρου ἀνακρεόντειον, δῆλον ὅτι τὸ οὖς τῆς καρδίας σου ἐπλάσθη καφὸν καὶ ἀνήκοον εἰς τὰ ἐντονώτερα διεγερτήρια τῆς Δημοουργίας.

Μοναδικὸν τῆς κόμης λάμπρυσμα ἦτο τὸ θέατρον τοῦ τιμαριούχου. Περιβόλιον εὐρυχωρότατον, κατάφυτον ἀπὸ φοίνικας, κιντρίας, πορτοκαλαίας, πεπυκνωμένον ἀπὸ ροδωνιάς, ἰασμῶνας καὶ ἰωνίας, καθωράιζε τὴν κυριωτέραν εἴσοδον αὐτῆς. Ἦδη φανάρια ποικιλόχροα ἀνηρημένα εἰς τὰ δένδρα καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων ἐφώτιζον καὶ κήπους καὶ ἔπαυλιν. Ἡ βενετικὴ λυχνοκαΐα ἐξελαύνουσα εἰς μεγάλην ἀπόστασιν τοὺς χρωματισμοὺς παρίστανεν ἀνταύγειαν, προσεμπίπτουσαν σκηρικῶς πρὸς τῆς μελαίνης γλῆς τῶν κυπαρίσσω, φωτίζουσαν μυριοτρόπως τὰ φυλῶματα, παγνιδίζουσαν ἐπὶ τῶν τεχνιτῶν κρουσῶν. Ἐνταῦθα μὲν ἔστιλβον, ἐπὶ βάθους κτρινοχρύσου τὰ λευκὰ ἀνθη ἐπικλίνοντα εἰς εἶδος στεφανοπλεκτάνης, ἐκεῖ δὲ μεταξὺ δύο ἡμιοσκόπων φύλλων, ἀπῆστραπτον ἀστέρος μειδιάματα. Τὰ φωτοβόλα περιρραντίσματα, ἡ ἀντίθεσις βαφῶν, σχημάτων ἀντιλάμπων συναπετέλουν τοιαύτην τινὰ ἐξωτικὴν σκητὴν, οἷαν

μόνος ἑλληνικῆς ἐσπέρας οὐρανός καὶ ὁ κῆπος τοῦ Σέρ Φρανσέσκου ἠδύνατο συμφυλοτιμούμενοι ν' αὐτοσχεδιάσωσιν.

Ἐν τούτοις οἰκογένεια, φίλοι, θεράποντες περιέμενον ἐντὸς τοῦ κήπου τὰ εἰσόδια τῶν συμπεθέρων. Μόλις ὁ κρότος τῶν πετάλων, καὶ αἱ προπορευόμενα οὐλοπιγγες ἤχησαν εἰς τὸ περικλεισμα τοῦ προαυλίου ὁ οἰκοδεσπότης ὑποδεχθεὶς ἐκατέρωθεν τῶν βασιλιῶν σύζυγον καὶ θυγατέρα, ἐξῆλθεν εἰς προὔπαντησιν ἀσκεπής. Ἄλλ' ἤδη ὁ Ραιτούρης ἐπέζευε μὲ ἐλαφρότητα νεανικήν, παραδίδων τὰ ἡνία πρὸς τοὺς ἱπποκόμους· ἤδη, μιμούμενοι τὸ παράδειγμά του, ἀπέβαινον ἅπαντες οἱ τῆς συνοδίας.

— Ἐκλαμπρότατε ἀρχηγέ, σεβαστέ μου φίλε καὶ συμπέθερ! ἐξεφώνησε πρῶτος ὁ Δὰ Μολίν, ὑποκλίνας τὸ μέτωπον καὶ μὲ ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας κλονήσας τοῦ ριζάρχου τὴν δεξιάν—εὐλογημένη εἶη ἡ στιγμή, καθ' ἣν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ κρητικῆς λαοῦ καὶ τῆς γενεᾶς μας συμπλέκονται αἱ χεῖρες ἡμῶν πρῶτην φοράν! Μὲ τὰς εὐλογίας τοῦ Παντοδυνάμου, μὲ τὰς εὐχὰς ἐμοῦ καὶ τῆς ἐνταῦθα συζύγου μου, παράλαβε ἕως ἀπὸ τοῦδε εἰς νύμφην σου καὶ προφυλάττε ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ τὴν μονογενῆ κληρονόμον τῶν Μολίνων! Εἶθε ἡένωσις τοῦ υἱοῦ σου καὶ τῆς θυγατρὸς μου δόση πέρας εἰς τὰς αἱματηρὰς διαφωνίας, αἵτινες ἐπὶ τριακόσια πεντήκοντα ἔτη ἐχώρισαν ἀπὸ τοὺς Μολίνους τὸ γένος τῶν Σκορδυλῶν! Εἶθε ὑπὲρ Κρήτης καὶ ὑπὲρ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ὁ συνασπισμὸς ἐμοῦ καὶ σοῦ ἐγκαινιάσῃ τὸν αἰῶνα τῆς χειραφέτησως! Καὶ σύ, τέκνον μου προσφιλέστατον—προσέθηκεν ἐπισιγινούμενος ἐν τῷ ἀνοιξῆαι τοὺς κόλπους πρὸς τὸν μνηστήρα—εὐδαιμόνισον τὴν Σοφίαν σου, πλήθυνον τὸν οἶκον μου, ἀνακαίνισον τὴν νεότητά μου!

— Ἡ κόρη σου, εὐγενέστατε, —ἀπεκρίθη ὁ Ραιτούρης—ἀδακρυς μὲ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θεοῦ θέλει μακροημερεύσει ὑπὸ τὴν στέγην μας· τὸ ἐγγνώμεθα ὡς χριστιανοὶ ὅλοι οἱ Γραικοί, οἱ εἰς τὴν ἱπποτικὴν φιλοπατρίαν σου ἀναρτάμενοι μὲ ἐμπιστοσύνην τὰς ἀγαθοτέρας ἐλπίδας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν εἰσαγωγικῶν προσρήσεων, ἡ ἐπὶ τοῦ πύργου ἀναπεπταμένη σημαία τῆς αὐτονομίας ἐπεδόθη εἰς κυμα-

τισμοὺς καὶ ἀνελιγμοὺς ζωηροτέρους, ἐξακοντίσαντας τὴν σκιάν τοῦ συμβόλου ἕως τοῦ τόπου τῆς συνεντεύξεως. Ἦθελες εἰπεῖν ὅτι ἡ ἐλευθερία, ἔμψυχον ἐν τῇ σημαίᾳ ἐκείνῃ λαμβάνουσα προθυμίαν ἔσπευδε νὰ συστεγάσῃ Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν ἐνηγκαλισμένας ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς αὐτῆς ἐθνεγετηρίου σκιᾶς.

Ἐν τούτοις ἡ Σοφία ἠσπάζετο τὴν δεξιάν τοῦ πενθεροῦ, ὅστις ἀμειβαδὸν ἐνηγκαλιζέτο καὶ ἀντησπάζετο αὐτὴν εἰς τὸ μέτωπον.

— Πέτρε! ἀνέκραξεν ὁ γέρον περιχαρῆς μὲ πατρικὴν ἤδη φιλαυτίαν διερευνῶν ἀπὸ ἄνω ἕως κάτω καὶ ὑπερτιμῶν τὸ κόσμον σχῆμα τῆς μελλονύμφης—Δέχθητι τοῦ πατρὸς σου τὰ συγχαρητήρια! Ἡ ἐκλεκτὴ σου δὲν εἶναι μόνον ἄγγελος τὴν καρδίαν ἀλλὰ καὶ τὴν μορφὴν προσέτι... ὁμοίωτον τῆς μητρὸς—προσέθηκεν ἔπειτα, τὴν πρόσρησιν συνδύσας εἰς ἓν προσκύνημα πρὸς τὴν συμπεθέραν, ἣτις ἠσχελεῖτο δεξιουμένη καὶ προσαγορεύουσα τοὺς ξένους τῆς.

Αἱ χαριστήριοι αὗται προδιαλέξεις κατεκίλυσαν ὅλην τὴν συνοδίαν. Ἦθελον ἐπιφαιδρύνει καὶ τὸν Πέτρον, ἐὰν αἱ αἰσθησεις τοῦ Πέτρου ἀντελαμβάνοντο τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἄλλου τινος ἀντικειμένου πλὴν τῆς νύμφης του. Ἄλλ' οὔτε τὸ προσαγόρευμα πατρὸς ἤκουσεν, οὔτε εὐστοχώτερα κατέφθανον τὴν ἀκοὴν του αἱ ἔμφωνοι φιλοφρονήσεις τῆς πενθερᾶς, αἱ σύναυλοι εὐλογίαι τοῦ Εὐγενείου καὶ τοῦ Εἰρηναίου.

Ἐνῷ Μολίνος προσεκάλει τοὺς μνηστήρας νὰ συνεμπλέξωσι τοὺς βραχίονας, αὐτὸς, αὐτόβουλος ἤδη προελθὼν, προσέφερον εἰς τὴν δέσποιναν τῶν λογισμῶν του ἀνθοδέσμην, παριστάνουσαν ἐν τῷ κέντρῳ τὸ μονόγραμμα τῶν μελλονύμφων μὲ λευκὰ καὶ κόκκινα καρυόφυλλα.

Ἐντρομος ἐν τοιαύτῃ δόξῃ, ἡ νύμφη ἠὲ χαρίστησεν, ἐξαποστείλασα ὑπὸ τὸ σκίασμα τοῦ λευκοῦ πέπλου μίαν φυγάδα, ἀλλὰ πληκτικὴν βλέμματος ἀστραπῆν. Ἀνίκανος ὁμως ὑπὸ συγκινήσεως ν' ἀποδώσῃ καὶ διὰ ζώσης φωνῆς τὸ ἐλάχιστον χαριτολόγημα, συνεκεφαλαίωσεν ἀθρόων τῶν αἰσθημάτων τῆς τὴν ἐκφορὰν εἰς τὸ ἐπαφήσαι ἐπεκλινῆ τὴν προτομὴν ἐπὶ τοῦ πρωτογεύστου στηρίγματος τοῦ ποθητοῦ τῆς, εἰς τὸ προσψαῦσαι τὸν ὦ-

μόν του με τοὺς κρικελλιώδης καὶ καστανόχροας βόστρυχάς της.
 Ἦτο εὐμορφος ἢ μελλονύμφη; Ἐὰν εὐηδεῖς, ποῖόν τι τὸ εἶδος
 τῆς εὐμορφίας της;

Ἐπὶ ἐκτιμήσει κάλλους ἀνυπεύθυνον ἔχει τὴν κρίσιν καὶ ὁ
 τυχών. Γνώμην ἄρα καὶ ἡμεῖς ἀποφαινόμενοι, οὐδέν τι παρα-
 κινδυνεύομεν.

Δύο διάφορα κάλλη γυναικεῖα ἔλαβεν ἡ Ἑλλάς κατὰ καιροῦς.
 Τὸ μὲν σύμμετρον, ἑρμογλυφικόν, ἐντελέστατον, ὅλον ἐντετυπω-
 μένον φαίνεται εἰς τὸ σχῆμα τῆς Μηλείου Ἀφροδίτης καὶ τῆς
 τῶν Μεδίκων· τὸ δὲ ἀτελέστερον ἴσως τὰς ἀναλογίας, ψυχαγω-
 κώτερον ὅμως τὴν ἔκφρασιν, ἔκμαγμα τοῦτο καὶ ἀπινδαλισμὸς
 Χριστιανισμοῦ. Τὸ πρῶτον εἶδος ἐμποεῖ ἔρωτα, φιληδονίαν,
 θαυμασμόν τινα πειρακτικὸν δρῶντα κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῶν αἰ-
 σθητηρίων· τὸ δεύτερον ἐμφυσᾷ ἀγάπην, ἔλεος, ἀδελφικὴν τινα
 συμπάθειαν, καὶ κρούει τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος μᾶλλον ἢ τῶν
 αἰσθήσεων τὰς χορδὰς. Ἐκ τῆς διαφορᾶς προκύπτει ὅτι ὁ μὲν
 πρὸ χριστοῦ Ἕλληνας θαυμάζει, καὶ ὡς καλλιτέχνης θαυμαστοὶ τὴν
 ἔρω μ ἐ ν η ν του, ὁ δὲ εἰς Χριστὸν βεβαπτισμένος Ἕλληνας, ἐλε-
 οῖ ὡς συγγενῆς, περιποιεῖται ὡσεὶ θεράπων τὴν ἀγαπητικὴν του·
 ὅτι ἐνῶ Φειδίαι, καὶ Ἀπελλεῖς καὶ Πραξιτέλλαι εἰς τὴν ἠδυπαθῆ
 στάσιν καὶ προσχημάτισιν τοῦ σώματος χαρίζονται προθυμότε-
 ρον, ἢ εἰς τὴν πνευματικὴν ἰδεοποίησιν τοῦ προσώπου, τὸ φιλύ-
 κλον τέκνον τῆς σήμερον Ἑλλάδος ἀναγορεύει βασιλίδα τοῦ γυ-
 ναικείου κάλλους τὴν κεφαλὴν, αἵτε ἔδραν λόγου, κατοικητήριον
 πνεύματος, ὑπὲρ ἅλλον ὄργανον τῆς ψυχῆς. Τῶ ὄντι ἐν τῷ πλανη-
 τικῷ τοῦ κάλλους αὐτοῦ συστήματι πρόξενος διατρέπει ὁ ἥλιος
 τοῦ προσώπου. Ποῖον Βαιθόβεν ἢ Βελλίνου κύμβαλον κέκτηται
 τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἐντονίαν τῶν μελωδικῶν ρυθμῶν, ὅσους ἐν
 τῇ καταρτικῇ διανοίξει τῆς καρδίας ἀποπνέει γλυκύεως ὄψις
 παρθενική; Ἡ τῶν ἐσωτερικῶν σάλων ἀνάρροια κυματίζει εἰς τὴν
 εὐμετάβητον ἐπιφάνειαν τῆς ὄψεως μετ' οὐδὲν ποικιλίαν μετα-
 τροπῶν, φανεροποιεῖται τοσοῦτον αὐτόματος, ὅσον ἀκαταλόγιστον
 εἶναι τὸ μήκος ὄπερ ἢ ἰδέα καὶ τὸ πάθος διατρέχουσιν εἰς τὴν
 κοσμιαίαν βασιλείαν των. Ἀλλὰ τὰ κινήματα τῶν ἐπιλοίπων με-

λῶν τί ἄλλο εἶναι, ἢ σφαδασμοὶ ὑποχείριοι καὶ ἀλόγιστοι, καὶ
 ἄσημοι, καὶ φέρον εἰπεῖν μηχανικοί;— Ἀξιόλογος διαστολὴ τὰ
 ἀριστοτεχνήματα τῆς γυναικείας καλλονῆς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἢ
 διατελοῦσιν ἄφωνα σήμερον, ἢ λαλοῦσι γλῶσσαν ἀποβάσαν δυσ-
 κατανόητον πρὸς ἡμᾶς. Ἡ ἐνέργεια τοῦ στόματός των συναπώ-
 χητο ὡς ἂν τις εἴλοι, μετὰ τῆς αἰνιγματώδους προσφθίας τῆς
 ἀπαγγελίας του. Ἀφαρπάζουσι τὸν θαυμασμόν σου· πειρῶνται
 ματαίως νὰ ἀνακινήσωσι τὰ πάθη σου. Εἰς τὸ εὐκαμπτον τῆς
 στάσεως, εἰς τὸ λυγηρὸν τοῦ σχηματισμοῦ, εἰς τὸ χαρίεν τῶν κι-
 νημάτων, ἀπανταχοῦ τοῦ σώματος διορᾶς γόητρα Φρύνης, θέλ-
 γητρα Λαίδος. Οἱ χαρακτῆρες τῆς ὄψεως, εἰ καὶ τεράστιοι ἐπὶ
 συμμετρῶν, ἀμοιροῦσι διεγερτικότητος, στεροῦνται ἐπιπνεύσεως
 δραματικῆς. Μονότονος ἢ ἀπὸ κορυφῆς μετώπου μέχρις ἄκρας
 ρινὸς εὐθεία γραμμὴ ἄδακρυς, ἀσυγκίνητος, φύσει ἀπαθῆς ὁ
 ὀφθαλμὸς· διάγλυπτον, παγόπληκτον τὸ μειδίωμα.— Ὅσον τόπον
 πρωτεύοντα ἀπεναντίας κατέχουσιν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς νεωτέ-
 ρας Ἑλληνίδος ὁ ὀφθαλμὸς, τὰ χεῖλη, καὶ τὸ μειδίωμα! Πῶς
 ἢ ἐθνολογικῆ αὐτῆ διαστολῆ ἐξέφυγε τὴν πολυπραγμοσύνην τοῦ
 βαναροῦ ὄνειροπόλου; Στόμα καὶ ὀφθαλμὸς! Ἴδου οἱ γνώμονες
 καὶ διερχομένους πάσης ὑποκαρδίου συνταραχῆς, ἠχῶ τῶν ἀνάρ-
 θρων κραυγῶν τοῦ ὄντος, σελίδες ἐφ' ὧν ἀκριβῶς τε καὶ ἀφενέτως
 ἀνατυποῦνται οἱ ἐλάχιστοι τῶν παλμῶν. Ὅ,τι ἐν τοῖς εἰκονογραφι-
 κοῖς ὀράμασι τῆς φύσεως εἶναι ἡ ἀεικίνητος ὄψις τῆς θαλάσσης πρὸς
 τὰ στερεότυπα ὄρη, πρὸς τὰ δάση, πρὸς τὰς κοιλάδας, τοῦτ' αὐτὸ περι-
 ὀφθαλμοῦ καὶ στόματος ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ σώματος. Ὁ
 κρύσταλλος τοῦ ὄμματος παλιγγραφεῖ τὰς ἀπείρους ἐξελίξεις τῆς
 διανοίας· τὸ μαντεῖον τοῦ στόματος ἀποκαλύπτει τὰ ὑποβρύχια
 διαγγέλματα τῆς καρδίας. Μόνα τὰ δύο ταῦτα ἐπιχέουσιν, τοῦτα μό-
 νον μεταδίδουσιν εἰς τὰ λοιπὰ σημεῖα τῆς καλλονῆς τὸ ἔμυνον
 πῦρ, τὴν λάμπην, τὸν ἠλεκτρικὸν σπινθῆρα, πανθ' ὅσα θέλη-
 τρα δραματικὰ καταπλήττουσιν ἐκ πρώτης ὄψεως τὴν εὐαισθησίαν
 τῷ θεωμένῳ, τὰ θέλητρα ἐν οἷς ἰδιαιτέρως ἐντροφῶνται καὶ
 τρυφεροῦνται οἱ ἐκλεκτοί. Ἀφελε ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς παρθέ-
 νου μας τὸν χαμόγελον καὶ τὴν ματιάν! Ἐκολώβωσες τὴν Νεοελλη-

νικήν Ραφαήλειον Παναγίαν· ἀφήρηκας ἀπὸ τὸν μύθον τῆς Ὀδυσσεΐας τοὺς πειρασμοὺς τῆς Κίρκης, τὰ γόητρα τῶν Σειρήνων, τὰς δολερὰς τοῦ Ἰθακησίου ζεύγους παιδιάς.... Τὶ ἐναπέμεινε; χάριτης ἄγραφος.

Ἡ εὐμορφία τῆς ἀρχοντοπούλας τῶν Χανίων ἦτο εὐμορφία ἐντελῶς νεοελληνική.

Ἡ Σοφία ἦγε τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας· ἀλλ' οἱ ἀγνοοῦντες τὴν ἐποχὴν τῶν γενεθλίων της θὰ τῇ ἔδιδον μόλις δεκαεξί. Καὶ πρόσωπον, καὶ ἀνάστημά της ἀντετύπων μὲ τὸ πλεονέκτημα τῆς νεότητος καὶ τῆς ἀνθηρότητος τὸ καθ' ὅλην τὴν νῆσον ὀνομαστὸν ἄγαλμα ἑλληνικῶν τῆς μητρὸς. Οἱ ἀμυγδαλοειδεῖς καὶ καστανωποὶ ὀφθαλμοὶ της, ἐπιστεφανούμενοι τοξοειδῶς ἀπὸ λεπτὰς ὀφρῦς, περισκαζόμενοι ἀπὸ βλεφαρίδας χνοώδεις, ψαυστικὰς, ἐγγικτικὰς, νῦν μὲν λειποψυχοῦντες καὶ σβεννύμενοι, νῦν δὲ καθάπερ φάρος ἐλίτροχος ἀναφλεγόμενοι εἰς εὐδίαν ποιητικῆς νυκτός, ἐξηκόντιζον—συνεργούσης μάλιστα τῆς ἰλαρότητος τῶν χειλῶν—ἀφάτους τιγὰς ἀστραπὰς ἀγάπης, γλυκυπαθείας, ἐλέους, ἀστραπὰς καρδιοβόλους, ἐπὶ τῇ πληκτικῇ λάμπει τῶν ὁποίων ἀναπαλλάκτως ἐξεθαμβοῦτο ἡ ὄρασις τοῦ θεατοῦ. Αὐτὴ ἡ γοητεία τοῦ βλεμματισμοῦ, ἡ ἐξωτικὴ καὶ ὑποκεινθῆς αὐτῇ μαγανεία τῶν φωστήρων της, ἥς ἡ ἀπόρητος δραστηριότης ὑπεξέφυγε καὶ τὴν γραφίδα περιωνύμου εἰκονογράφου, ἐπεξήρχετο οὕτως αἰφνίδιος καὶ λάβρος καὶ καταβλητικὴ, διήλαυνεν, εἰ καὶ ἀσυνηδοῖα τῆς βασκαντικῆς ἰδιότητος της, οὕτω κηλητήριος εἰς τὰ σπλάχνα ὥστε πρὸς τὸν ὑποπίπτοντα οὔτε καιρὸν, οὔτε προαίρεσιν, οὔτε ἐλευθερίαν ἐπέτρεπε νὰ θανατώσῃ τὰ ἐπίλοιπα προσόντα τοῦ κάλλιστεύματος—τὴν σύμμετρον περιγυρίδα τῆς ὄψεως, τὸ εὐστροφον καὶ ἐπαγωγὸν ἀνάστημα, τοὺς καστανωποὺς πλοκάμους καθωραΐζοντας καὶ ὤμους καὶ αὐχένα βοστρυχηδόν, τὰ λευκὰ χεῖράκια, ἀριστουργηματὰ τοσοῦτον ἀσπασίμα ἐπὶ τὸ κύμβαλον, ὅσον ἀξιολάτρευτα εἰς τὴν χρῆσιν τῆς ριπίδος καὶ τῆς βελώνης. Θὰ ἑτερατούργουν οἱ ὀφθαλμοὶ μὲ τοσαύτην δισδυτικώτητα, ἐὰν τὸ στόμα δὲν ὑπεβοήθει; Ὅχι· Μεγάλως εἰς τὴν μαγικὴν ἐκείνην ἐπίδρασιν συνήργει ἡ παρθενικὴ τοῦ στό-

ματος εὐθυμία, τὸ κόσμον, τὸ ἡδυπαθὲς αὐτὸ τῆς νεάνιδος ὑπογέλασμα, ὅπερ ἐσέμνου τὰ χεῖλη, ἐδορυφόρει εἰς τὰ φίλτρα τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ εἰς τὸ ὅλον σχῆμα ἐπεφύσα οὐκ οἶδαμεν οἷόν τι αἰθερῶδες περιεῖλημμα οἰκτίρμονος, φιλοπτώχου, συμπαθοῦς θρησκείας. Τὸ μειδίωμα ἐκεῖνο διέλυε τὴν ἀνίαν σου, ἐγαλήνηζε τὴν ὀργὴν σου. Ἦτο οἰκογενείας ἐντύφημα. Ἦθελε μετατρέψει εἰς φιλόστοργον καὶ ἀφιλότεκνον γονέα. Ποῖος οἶκτος, ἐντὸς ἀνείλαστου καρδίας ληθαργῶν, δὲν ἀπεδώσανεν ἐπὶ τῷ ἀγγελικῷ παιδρύματι τῶν χειλῶν ἐνείνων; Μέτρια τὸν ὄγκον, εἰς μὲν τὸ μέσον συνῆπτοντο διὰ λεπτοῦ καὶ τοξοειδοῦς ταινίου, εἰς δὲ τὰς γωνίας ἔληγον παρακλίνοντα ἀνεπαισθήτως. Αἱ γωνίαι αὐταί, τεκμήριον ὑπερβολικῆς αἰσθαντικότητος, μαρτυροῦσι τὴν ἔμφυτον καλοκαγαθίαν διότι ἡ εὐαισθησία θηρεύει τὴν φιλίαν, δέεται παρηγορίας, καθιστάνει καὶ κοινωνικὸν καὶ φιλόθρησκον τὸν ἄνθρωπον. Σπανιώτατα εὐαισθησία καὶ λύπη ἀποχωρίζονται. Τὸ ἔλεος ἀρχηγενὲς ἐλατήριον τῆς συνανθρωπεύσεως τιθηνεύεται ὑπὸ τῆς λύπης· ἀντὶ γάλακτος, θηλάζει δάκρυα.

Χρειαίεται μετὰ τὰς νύξεις ταύτας νὰ ὑποδείξωμεν ὅτι ἡ ὄρατὴ μορφή θὰ ἦτο ἀοράτου ἐσωτερικῆς εὐμορφίας ἀπαύγασμα; Χαριτισθεῖσα ἐκ μητρικῆς κληρονομίας, ἡ Σοφία συνεδύαζε πρὸς τὴν ὄραιότητα τὴν γυναικοπρέπειαν. Γυναικοπρεπῆς λέγεται ἡ κόρη, ὅταν, ἐξ ὕψους ἀβρᾶς ἀνατροφῆς καὶ κοινωνικῆς ὑπερτερίας ὑπερπηδοῦσα τὸν ἀποτροπιασμὸν τῶν αἰσθήσεων, φοιτᾷ προθύμως εἰς καταγῶγια ἐνδείας, ὀρφανείας, νόσου· ὅταν, ὑπακούουσα εἰς τὸ ἐνδόμυχον τῆς εὐσπλαχνίας εὐαγγέλιον, δὲν συκχαίνεται τὰ ἀηδέστερα πειράματα τῆς ἐλεημοσύνης· ὅταν ἐκ τοῦ σχήματος καὶ ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς της καθαίρουσα πᾶν οἰονδήποτε ἀντικρουστικὸν πλημμέλημα, παρέχει εἰς μὲν τὸ εἶδος γλαφρότητα εἰκόνας, εἰς δὲ τὸ ἦθος ἐπίπνοιαν ποιήματος. Λέγεται γυναικοπρεπῆς, ὅταν τὸ κυριώτατον καύχημά της ἔγκειται εἰς τὴν αὐταπαρηγησίαν καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην· ὅταν ἐξ ἰδίας καὶ μόνης συναισθήσεως ἐπίσταται νὰ ποιῆσῃ σεβαστὴν τὴν προσωπικὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ ὑπόληψιν της. Γυναικοπρεπῆς καλεῖται, ὅταν ὑπερασπίζῃ τὸν ἀδυνατώτερον, ὅταν ὑποφέρει ἐν σιγῇ, ὅταν

ἀποσρέφεται καὶ ἐπίδειξιν καὶ προσποίησην καὶ ἐπιβουλήν· ὑπὸ μὲν τὴν πατρικὴν στέγην οἰκοδέσποινα, πανταχοῦ δὲ ἄλλοθι ἀγνείας ἰέρεια. Εὐαισθησία, χάρις, σεμνότης, πνεῦμα, καλλονή, ἰδρύ τῆς γυναικοπρεποῦς νεάνιδος τὰ γνωρίσματα!

Τοιαύτη τις ὡς ἔγγιστα ἡ εἰκὼν τῆς ἀρχοντοπούλας· ἄψυχον φωτογράφημα θεσπεσίου πρωτοτύπου.... Ἄλλὰ πῶς κατὰ τὴν ἐξεικόνισιν τῆς στολῆς μας διέλαθε τὸ Τσενδαλέτο, τὸ λεπτοφυὲς αὐτὸ καὶ μέλαν κεφαλοπάνιον, ὅπερ προσφυῶς ἐκάλουν ἐρωτικὴν φανέρων οἱ Βενετοί; Τὸ ἀξιοζωγράφητον Zengaletto, ὄπλον, ὅπερ αἱ φιλοπόλεμοι Ἀνδαλουσίδες οὐδέποτε ἐπέσθησαν ν' ἀποθέσωσιν ἐνεποροῦτο εἰς τὴν κόμην μὲ τέχνην οὐκ' εὐκαταμάθητον· ἐκάλυπτεν ἢ ἀπεκάλυπτε τὴν ὄψιν κατὰ τὴν χρείαν καὶ τὴν ἀρέσκειαν, τηροῦν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐγκριφιάζοντας ἐν πονηρίᾳ προδοτικῇ· ἐκόσμηε τὸ ἀτέρον μὲ πειρακτικὴν φιλαρέσκειαν, καὶ συνεπλέκετο περὶ τὴν μέσην μὲ κομψότητα πειρακτικωτέραν. Ἡ τέχνη αὐτὴ, αὐτὴ ἡ ἀμίμητος φιλοκαλία, αὐτὴ ἡ πολυδαίδαλος ἐπιβουλή προσήπτον εἰς τὸν πέπλον ἰδιότητά τινα τεραστίαν, ἱκανὴν νὰ μεταμορφώσῃ εἰς ὥραϊαν τὴν ἄσχημον ὄψιν, καὶ νὰ πληθύνῃ εἰς τὸ ἄπειρον τὰ θέλητρα τῆς περικαλλοῦς. Θεωρουμένη ἡ γλυκυβλέφαρος κόρη τοῦ Μολίνου ὑπὸ τὴν σκιαύγειαν τοῦ μελαγκρηδέμου της, ἤθελεν διαθρύψει μισογύνους ἤτορ ἤθελεν ἀφάρπαξει καὶ φρένας γέροντος. Ἡ φήμη τοῦ τσενταλέτου της, ἀπὸ τοῦ ἑσπερινοῦ περιπάτου τῆς προκυμίας πέρα Χανίων μεταπηθεῖσα, εἶχε καταστήσει τὸ ὄνομά της οὕτω πολυηρόλητον, ὥστε, κατὰ μίμησιν τῶν Κυδωνιατῶν, ἡ νεολαία τοῦ Χάνδακος ἄλλως δὲν ἐκάλεε τὸν Σὲρ Φραντσέσκον, ἢ Πατέρα τῆς Σοφίας....*

Καὶ μολαταῦτα—λυπηρὸν εἰπεῖν! εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ προνομίουχου πλάσματος αὐτοῦ, ὑπὸ τοὺς κάλυκας νεότητος οὕτω σφριγώσης καὶ φρεζώου, ὑπὸ τ' ἀμβρόσια προσμειδιάματα, ὑπὸ τὸν ἀστραπηλοβόλον ἐκεῖνον βλεμματισμὸν, ὃ προσωποδίας θὰ ἀνεγίνωσκε κατάπληκτος δύσνοτὸν τινα πεπρωμένης περιοδίας χρησμὸν.

(Τύποις Σ. Α. Βιστάκη)

ΣΟΦΙΑ ΔΑ ΜΟΛΙΝ

*.... Ἄνθος εἶμαι καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν χλοερὴν σκιάδα μου κομμένον, ἄνθος, ποῦ ἡ δύσις τοῦ ἡλίου θὰ συνεπάρῃ.» — Ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας της.

‘Ο δὲ πατὴρ τῆς;

‘Ο Σέρ Φραντσέσκος ἦτο ἔνσαρκος τρόπον τινὰ προσωποῖσις τοῦ γνωμικοῦ (Πᾶν μέτρον ἄριστον) ἐκ γενετῆς δπαδὸς καὶ φιλόσοφος τῆς μετριότητος, θιασώτης τῶν μέτρων ἐξ ὀρμεμφύτου, ἠρήσθη παιδιόθεν τῆς γεωμετρίας· ἤδη δὲ πεντηκοντούτης ἠρέσκετο εἰσέτι στερεομετρῶν. Νοῦς ὀρθός, θετικός, λογιστικός· νοῦς βραδύπους ἴσως, ἀλλὰ ἀκυρίευτος ἀπὸ πάθη ἐπιζάφελα καὶ δυσηινόχητα· ἐχθρός τῶν ἄκρων, εἰς πᾶν μεσόριον ἐπικλινής· δυσπειθής εἰς τὴν φορὰν τῶν πρώτων ἐντυπώσεων, καθὸ ἄμοιρος οἰσθηλατήσεως καὶ φανταστικοῦ, ὁ Μολιν ἐπανήρχετο συχνότατα εἰς τὸν φίλον του Chi va piano, va sano, παροιμίαν ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν ἡμετέραν Σευδέ βραδέως. Οἱ κεραίας διαβήτου περιάγοντες ἐπὶ τοῦ χάρτου πάνυ σπανίως εἶναι ταχύβουλοι, ὁ δὲ ἱππότης ἔτρεφε διαφέρουσαν τρυφερότητα πρὸς τὰς ἐξιώσεις του. Διὰ τοῦτο δὴ, πρὶν ἐγκολπίση ἀπόφασιν τινὰ ὀριστικῶς, ἐταλαντεύετο ἐπὶ μακρὸν εἰς δισταγμοὺς καὶ ἀμφιρρέπειαν. Ἐπετύγχανεν ὁμως μετὰ τὴν βάσανον νὰ διαλύσῃ καὶ τῆς ὑστάτης ἀπορίας του τὴν ἐξίσωσιν; Τότε, τὴν δειλίαν ἀποθέτων καὶ παραλαμβάνων ἠρώος θρασύτητα, εἰσώρμα εἰς τὴν φάσιν τῆς διαπράξεως μὲ λάβρον ἀκατάβλητον ἐπιμονήν· τότε, ἀπὸ μόνον τὸ δεδομένον του κατελιγμένος, κατεφέρετο πρὶνὴς εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκτελέσεως, μηδὲν τι πλέον ἄλλο καθορῶν πρὸ ποδῶν, ἢ τὴν ἀκριβεστέραν καὶ ταχίστην τοῦ σκοπομένου κατάληψιν.

Ὡς πρὸς τὴν εἰκόνα του, αὕτη καὶ χωρὶς πραγματείας διατυπῶται εἰς σχῆμα συνταγῆς. Μέτριον ἀνάστημα· σὰρξ μῆτε πείρα μῆτε ἰσχνή· ὄψις ἐξ ἰδιοσυγκρασίας πελιδνή· μέτωπον εὐρύτατον περὶ δὲ τὴν κορυφὴν ἐξογκούμενον ἀπὸ ὀστεῖνα λοφίδια· ῥιν ὀπωποῦν σιμή· ὀφθαλμοὶ μεγάλοι, γλαυκοειδεῖς καὶ ἐξέχοντες ὑπὲρ τὸ δέον· βλέμμα ἡμερον, ἀλλ’ ἐκφραστικὸν καὶ ἐξεταστικόν· τόνος φωνῆς ὅτε μὲν μελίχιος, ὅτε δ’ ὑπότραχυς· ὕφος ὀμηλικὸν καὶ εὐπροσήγορον, εἰ καὶ γεωμετρούμενον ἐνίοτε ὑπὸ τινος βενετικῆς συστολῆς. Ἐνδυσον τὸ προχάραγμα τοῦτο μὲ κυκλικὸν καὶ πολύπτυχον πῖλον ἐκ μέλανος βελούδου, μὲ ἐπενδύτην ἑτερομα-

σχάλιον, φοινίκιον καὶ περικρασπεδούμενον ἀπὸ παρθώριον, μὲ πλατυβράκια μεταξωτά, μὲ πόρπας λιθοκολλήτους ἐπὶ τὰ πρόσθια ὑποδήματα· πρόσθες εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ξίφους, ἐκ τῆς λαβῆς τοῦ ὁποίου ἐξήρηται διὰ μακρᾶς ταινίας ἀνεμιστήρ ἐκ πτερῶν ψιττακοῦ, καὶ θέλεις ἐπάνω κάτω συστοιχίωσαι τὰ κυριώτερα τῶν γνωρισμάτων τοῦ τιμαριόχου, καθ' ὃν τοῦλάχιστον τρόπον ἱματίζετο ἐν Χανίοις τὴν ἱπποτικὴν στολήν.

Ὁ Σέρ Φραντσέσκος ἠγάπα τὸ μονογενὲς θυγάτριον του τρυφερά· ἀλλ' εἰς τὸ πλάγιον τῆς ἀγάπης αὐτῆς ἔτρεφε τὴν ἀνιαρὰν συναίσθησιν, ὅτι ἤθελε τὸ ἀγαπήσει μὲ στοργὴν διπλασίαν, ἐάν, ὄντι γυναικείου χιτῶνος, ἔφερε βράκιον εἰς τὰ σκέλη καὶ ξίφος εἰς τὴν πλευρὰν. Ἡ συναίσθησις αὕτη ἦτο σκληρὸς βασάνισμός. Τὰ παιδικὰ θωπεύματα τῆς κόρης κατέδυσον εἰς τὴν συνείδησίν του παρακτικά. Καὶ ὅμως τὸ παράλογον τῆς τύχης ἀδίκημα οὐδέποτε εὗρεν ἀπόλυσιν εἰς τὴν λογικὴν του. Ἡ ὑστέρησις ἄρρενος κληρονόμου ἐπέσκαπτε τάφον ἀχαρῆ παρὰ τοὺς κεκλεισμένους τάφους τῶν προγόνων του, ἡ δὲ πεφιλημένη του Σοφίτσα, καίτοι ἐντελής καθ' ὅλα, ἦλθεν ὅμως εἰς τὸν κόσμον ἔνοχος λήξεως καὶ συντελείας. Καθ' ὅσον μὲν τὰ ἔτη προέβησαν, ἡ συναίσθησις αὕτη εἰσέβαλλεν ἐπιδρομικωτέρᾳ εἰς τοὺς σκολειοὺς λαβυρίνθους τῆς συγγνώσεως, εἰσάγουσα μεταλλοιώσεις, ὧν τὴν ἐπίδρασιν συνέπαθον κατὰ βαθμὸν καὶ ἕξεις, καὶ τρόποι, καὶ φρονήματα. Παρὰ δὲ τὰ τὰ πρόθυρα τῆς πεντηκονταετίας, ὁ τάφος, ὁ πεπρωμένος· νὰ καταπῆ τὸν ὕστερον Μολῖνον εἶχε προσλάβει ταρταρεῖους διαστάσεις. Ὁ Σέρ Φραντσέσκος ἀπέβη ἀνεπαισθήτως ὑποχονδριακός· τὸ πρόσωπόν του ἐγένετο πελιδνώτερον. Ἐκτοτε ὑπέξφυγεν εὐχαρίστως ἐπισκέψεων συγγενῶν, ὁ ἥκος τῶν ὁποίων ἀντήχησε γέλωτας, παιχνίδια, θόρυβον ἄρρένων· τὴν δὲ πρῶτην ἡμέραν τοῦ ἔτους, ἐν τῷ διανεῖμαι εἰς θεράποντας καὶ δουλοπαροίκους τὰς συνήθεις ἐπινομίδας, — παράδοξον! — ἀνεδείχθη γενναιώτερος πρὸς τοὺς ἀτέκνους, ἢ πρὸς τοὺς κτήσαντας ἕξ ἑκατέρων τῶν φύλων ἀπογονήν. Ἴσως εἰς τὴν μεταβολὴν αὐτὴν ἀποδοτέα καὶ ἡ πρὸς τὴν μόνωσιν δεινουμένη ἐπιρρέπεια τοῦ ἡθους του. Μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ὁ ἱπότης ἀπέβη πλατωνικὸς τῆς

μοναξίας ἔραστῆς. Τὴν μὲν καλοκαιρίαν ὅλην διήλθε περιερχόμενος τοὺς δρυμούς του ἀσυνόδευτος· τὸν δὲ χειμῶνα, πότε μὲ μίαν πρόφασιν, πότε μὲ δύο καταλείπων καὶ οἰκογένειαν καὶ συναναστροφὴν, πάλιν ἐπανέκαμψε μονήρης εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πύργου του. Πρὸς ὄντινα ἠρώτα αὐτόν, πῶς ἄρα μετὰ ἕξιν ἰσόβιον κατεπέσθη νὰ λειποτακτῆσθαι καὶ ἀπ' αὐτὴν ἔτι τὴν φύλην παρτίδαν τοῦ τρισέττε.

Τὶ θέλεις; ἀπεκρύνετο. Ὅσαίς ἀφίνω τὰ Χανία λυποῦμαι διότι χωρίζομαι ἀπὸ τοὺς φίλους μου, ἀλλὰ πλειότερον ἔτι λυποῦμαι ἀφίνων τὴν Ἀλικιανοῦν διότι χωρίζομαι ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μου.

Οὐδέποτε ἡ ἀνάκρισις τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς προέρχεται οὕτως αὐθόρμητος, ὡς ἐν περιπτώσει ἀνθρώπων οἵτινες ἄγνωστοι διακείμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἔχουσι νὰ συνεκτελέσωσι μέγα τι ἐπιχείρημα ἐμπιστοσύνης. Εἰς τοιαύτην θέσιν ἐτύγγανον ὁ Κανταβολέος καὶ ὁ Δὰ Μολῖν. Ὅσαύτως ἔξυπνοι ὄντες καὶ οἱ δύο συμπέθεροι, ὡσαύτως κάτοχοι τῆς κοινῆς ὑπολήψεως, ἀλλὰ καὶ ὡσαύτως ἐκτετοπισμένοι εἰς ἔκρυθμον θέσιν δικαιολογοῦσαν τὴν ὑποψίαν καὶ τὴν προφύλαξιν, ἀπέβλεψαν εἰς ἀλλήλους κατὰ πρῶτον, ὡς ἀτενῶς κατασκοπεύουσι τὴν ἀμοιβαίαν κεραιοστασίαν δύο πλοῖα θαλασσοποροῦντα εἰς πέλαγος λυμαινόμενον ὑπὸ πειρατῶν. Ἐκάτερος κατοπτεύσας διελάσεις βλεμμάτων, καμπὰς φωνῆς, τρόπους, ἱμάτια, ἐλάχιστα τῆς περιφορᾶς χαρακτηρισματα, προσεπάθησε νὰ μαντεύσῃ, εἰμὴ τὸ ὄλον, μέρος τι τοῦ αἰνίγματος, ὅπερ ἔνσαρκον ἴστατο ἐνώπιόν του. Περιέργον δέ! Ἐνῶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν χαριτολογημάτων ὁ φραγγάρχων ἠσχολεῖτο γεωμετρῶν τὸν ἀρχοντορωμαῖόν του, τὴν αὐτὴν ἐπὶ τοῦ ἀνακρίνοντος ἀνάκρισιν ἐπεχείρει, καίτοι σκύλος, ὁ Ζαγάρ. Τίνες ἀναθυμιάσεις ἀδιάδρακτοι πρὸς τὴν ἠθικὴν ὄσφρησιν τοῦ ἀνθρώπου διήγειρον τὴν πολυπραγμοσύνην του; Πολλὰς καὶ παντοίας στροφὰς ποιήσας περὶ τὰ σκέλη τοῦ Σέρ Φραντσέσκου, ὡσφράνθη δεκάκις τὴν ἀναξυρίδα καὶ τὰς πρασίνας κνημίδας του, τοσαυτάκις δὲ πάλιν ἐναπετένισε πρὸς αὐτόν τοὺς ἄλλοκότους ὀφθαλμούς. Τὰ συμπεράσματα τῆς τρισσῆς ἐρευνῆς διατελοῦσιν ἀναποκάλυπτα. Ἐκα-

στος τῶν τριῶν ἑξεταστῶν ἔτηρησε τὰς κρίσεις του πρὸς ἰδίαν χρῆσιν. Οὐδὲν ὅμως τῶν φανερωθέντων σημείων συγχωρεῖ νὰ ἔξει κάσωμεν, τοῦλάχιστον ἐκ μέρους τῶν συμπενηθέντων, ὅτι τὸ σμπέρασμα δὲν ἐξῆλθεν ἀρεστὸν ἀπ' ἑκατέρων. Ὡς πρὸς τὸν Ζαγάρ κατ' ἰδίαν, οὐ δεῖς κεν ἔχει σάφρα μυθῆσασθαί... Εἰς τίνα ἐντελείας βαθμὸν θὰ ἦτο σήμερον ἡ γραμματικὴ τῆς φυσιογνωμίας προηγμένη, ἐὰν οἱ Λαβατέροι εἶχον ὄσφρησιν κυνός, ἢ τοῦλάχιστον, ἐὰν εἶχον λόγον ἕναρθρον οἱ κύνες!

Ποῦ ἐτράπησαν οἱ μελλονύμφοι ἐν τῷ μεταξῷ;

Ὡ, τοῦτο δὰ ἐξείκασέ το καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ σου! Φαντάσου σὺ αὐτὸς τὴν ἀνυπομονησίαν των ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῶν ἀνεκλαλήτων τῆς πρώτης περιπτύξεως ἡδονῶν. Πρὸς ἔραστὰς καὶ μελλονύμφοις δευτερόλεπτον δὲν σημαίνει ἔτος; Ὁ λεπτοδείκτης τῆς καρδίας των ἐτετραπόδιζεν ἀπὸ ρυτῆρος. Παρεκτραπέντες τῆς συνοδίας καθ' ἣν σιγμὴν τὸ συμπενηθρολόγιον διήρχετο τὰ προαύλεια, ἐγλύστησαν σιγὰ σιγὰ εἰς τοὺς ὄρχους τοῦ παρακηπίου ζητοῦντες τοῦ ταχύτερα νὰ ἐπωφεληθῶσι τὴν ἀδειαν τοῦ πολυποθήτου ἐναγκαλισματος, ποῦ διὰ τινος ἀσπασμοῦ ἀδιοράτου νὰ ρίψωσιν εὐθετώτερα τὰ θεμέλια τοῦ ποιήματός των· ποίημα ἀφατον καὶ ὄνειρῶδες, ὅπερ ἀπαξ μόνον τοῦ βίου αὐτοσχεδιάζεται· ἔρχεται, παρέρχεται ὡς ἀστραπή, ἀνεπιστρέπτως ἐπαναφίτων τὸν βίον ἀπερσιμμένον εἰς τὴν νύκτα τῶν ὄπυγοητεύσεων καὶ τῶν μεταπίσεων!

— Εἶνε ὅλα ταῦτα ἀληθινά, εἶναι ὑπαρκτά; ἐξεφώνησεν ὁ ἔραστής με φωνὴν συντετριμμένην, ψαύων μακρότερον τοῦ δέοντος με τὰ χεῖλη τὸ ἀβρὸν χερσὶ τῆς νεάνιδος. Εἶνε, Θεὲ μου πραγματικὰ ὅσα βλέπουν ἀπόψε οἱ ὀφθαλμοί μου; Ὅποιαν παράδοξον ὀπτασίαν δαδουχεῖ τὴν σιγμὴν ταύτην ἡ ἐλεήμων φωταψία τῶν οὐρανῶν! ἐγὼ ἐνταῦθα, ἐγὼ εἰς τοὺς κήπους τούτους περιπλάγδην με τὴν κυρίαν τῆς ζωῆς μου! Υἱὸς Σκορδύλου μελλόγαμβρος ἐνὸς Μολίνου! Ὡ, Σοφία, ἄστρον ὁδηγὸν τοῦ βίου μου! Δάλησε! σφῖγξέ με! Ὡχ, ἀγάπη μου, κατάπεισέ με; Σὲ κρατῶ εἰς τὰς ἀγκάλας μου με τὴν ἀλήθειαν; ἢ αἰ αἰσθήσεις μου

γίνονται παίγνιον μαγικῆς ἀπάτης;

Ἐπὶ τῇ ἠλεκτρικῇ προσψαύσει τῶν χειλῶν τοῦ ἔραστοῦ, τὰ χεῖλη τῆς παρθένου, ἀπειθοῦντα εἰς τὴν προτροπὴν τῆς θελήσεως ἔτρεμον ἀναυδα, ὡς καλαμόφυλλα ὑπὸ ψηλάφημα ζεφύρου.

— Ἀχ, τίς ἤθελε τὸ φαντασθῆ—ἀπήνησε μετ' ὀλίγον, παραβιάζουσα τὴν λειπόθυμον φωνήν, καὶ με καρδιοστάλλακτα δάκρυα χαρᾶς ραντίζουσα τὴν προσκύπτουσαν κόμην τοῦ ποθητοῦ της— τίς ἤθελέ ποτε πιστεῦσαι, ὅτι ἄνωθεν ἐκπεπορευμένος ἦτον ὁ σπινθὴρ αὐτός, ὅστις ἤναψε τοιοῦτο πῦρ εἰς τὴν ψυχὴν μας...! ὅτι εἰς τοὺς δυσελπίστους ὄρχους μας ἔμελλον μίαν ἡμέραν νὰ συνδεσμευθοῦν λαοσωτήριοι οἱ ὄρκοι τῶν ἐναντιοφρονούντων γονέων μας...! ὅτι οἱ δύο ὕστεροι γόνοι τῶν Μολίνων, ὁ ἐνάρετος πατήρ μου καὶ ἡ πιστὴ σου, συσφιγγόμενοι εἰς τοὺς κόλπους σου συγγενικῶς, ἤθελον με ζῆλον κοινὸν ἀναγνωρίσει ὡς μητέρα τὴν ἐνδοξον Ἑλλάδα, συνομολογοῦντες τὸ σύμβολον τῆς ὀρθοδόξου της πίστεως!

— Ἐπίγειε ἄγγελε! σκέπη πτωχῶν καὶ λυπουμένων! ἀγλαΐσμα τῶν Χανίων σου! ἀνακράζει ἐνθους καὶ οἰστηλάτος ὁ μνηστήρ. Ἡ νερατσάνθη τοῦ κισσῶνός σου εὐωδιάζει ὀλιγώτερον γλυκύθυμα ἀπὸ τ' ὄνομά σου! Οἱ μόσχοι τῆς πνοῆς σου, τὰ μύρα τῆς δουλίας σου κοινωνοῦν εἰς τὰ ἐντός μου προαισθήματα ἀθανασίας! Σὺ ἐπικρατύνεις τὴν ἀνδρείαν μου, καὶ ἀναστομοῖς τὸ ξίφος μου! Σὺ μόνη ἐλαιοτροφεῖς λιχνίον δόξης ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου! Εἰς τὸ κρεμβάλισμα τοῦ φορέματός σου ἀκούω τοὺς παιᾶνας τῶν ὀρέων μου! Εἰς τὰ μελωδήματα τῶν φθόγγων σου ἀκούω εὐλογίας μητρός, νικητήρια Κρήτης, ἀκούω τὸν φιλοπόλεμον τοῦ ἔθνους μου ἔξοπλισμόν... Ὡ κῶρη θεσπεσία, ἔμψυχον τῆς ὑπερκαλοῦς πατρίδος μας ἐνανθρώπισμα, τέμενος ἀποθησαυρίζον τοὺς δικαιοτέρους πόθους τῶν ὁμογενῶν μου, οἱ ὀφθαλμοί σου ἀκτινοβολοῦν εἰς τὴν ἀστροφεγγίαν ταύτην, καθὼς μέσασθεν ἀπὸ τὴν σκοτίαν των λαμποκοποῦν πέρα Βοσπόρου οἱ οὐρανοφώτιστοι θόλοι τῆς ἁγίας Σοφίας!

Ἐπὶ ποιητικῷ δὲ ἐνθουσιασμοῦ ἀφαρπαζόμενος, αὐτοσχε-

διάζει τὸς ἐπομένους στίχους.

«Φηλόφουντό μου ἰασεμί,
Ρόδο ἀπὸ τὰ Χανία,
Ἐὐμορφιά σου ἀντάστραφε
Καὶ μέσ' τῆ Βενετία !
Φεγγάρι μου ἀστροκέντητον
Ἄγιο Κωνσταντινάτο
Ποιά ἄλλη βρῖσκεται ὡς ἐσὲ
Στὸν οὐρανὸ ἀπὸ κάτω;
Ὅταν ὁ ἥλιος πρωτοβγῆ
Στὰ στήθη σου κονεῦει
Στὰ καστανάτα σου μαλλιά
Πέφτει καὶ βασιλεύει.
Τότε ἂν ἔντυθῆς κ' ἂν στολιστῆς
καὶ βγῆς στὸ περιγιάλι,
Τότε ἤμερόνεις τοῦ βορριά
Καὶ τοῦ πελάου τῆ ζάλη.»

Λεπτὴ ἀνέμου πνοὴ διήλθε τὸ παρακῆπιον, ἀνασείασα καθ' ὁδὸν τὰς ἄκρας τῶν κυπαρίσσιων. Ἡ πορτοκαλλία ἐπετύναξε βροχὴν εὐδύμων πετάλων, ἀνθοβολίσασαν τοὺς μνηστῆρας, ἐπιλευκάνασαν τὸν ὑποπόδιον πράσινον τάπητα. Ἦθελες εἰκάσει, ὅτι τὸ φιλέραστον δένδρον ἀνέμενεν ἐλάχιστόν τι φύσημα ἑναγωνίως, ἵνα μὲ τὰ ἄσπιλα ἄνθη του συνευλογήσῃ καὶ αὐτὸ τὴν εὐδαιμονίαν, ἣτις ὑπὸ τὴν σκιάδα του κατεπλημμύρει τοῦ ἔρωτολήπτου ζεύγους τὴν ἔνωσιν.

—Τοὺς στίχους γεννᾷ τὸ πάθος καὶ στολιζει ἡ ὑπερβολή . . . εἶπε μετριοφρονοῦσα ἡ μελλονύμφη ἐν τῷ ἐπιβαρύναι τὸν βραχίονα τοῦ ὑπασπιστοῦ μὲ ἐπαύξουσιν χαριστικότητα . . . Ἄλλ' ὅπόσον εἰκονισμόν, ὁπόσῃν αὐτόματον καὶ ἀνεπιτήδευτον ἁρμονίαν προσδίδει εἰς τὰ ποιήματά σου ἡ ζωσα καὶ αὐτοπαθῆς διάλεκτος τοῦ λαοῦ μας! Ἐὰν ποιητικὸς ἀγὼν ὑπῆρχεν ἐδῶ, ἐὰν ἀγωνοδίκης ἐτύγχανον ἐγώ, ὦ, οἱ δημοτικοί σου στίχοι ἦθελον ὑπερτερῆσαι παντὸς ἄλλου ποιήματος στιχοῦργηθέντος εἰς ὀθνεῖαν, εἰς πεφυκωμένην, εἰς μακαρονικὴν διάλεκτον.

—Βέβαια: οἴστρος καρδίας παραλαμβάνει, δὲν ἐπιβάλλει τὴν διάλεκτον . . . ἀλλὰ ποῖόν τι βραβεῖον θὰ μοὶ ἀπένεμες ἐὰν βασιλὶς τῆς ἀθλοθεσίας αὐτῆς εἴσο ἐκ δευτέρου σύ, ὡς εἰς τὸν ἱπποτικὸν ἀγῶνα σὲ προεχειρήσεν ἡ τύχη μου;

—Τὸ αὐτὸ βραβεῖον τῆς ἱπποδρομίας . . . ἀλλὰ μὲ χειρὸς ἀμοιβὴν, ἀπεκρίθη ἡ κόρη, ὑπερπηδήσασα τὸν δισταγμὸν μετὰ τινα διακοπήν.

Ὁ μνηστὴρ δὲν ὤκνησε. Δράξας τὰς χειράς της, ἐνέπλησεν ἕκαστον ἐναλλάξ τῶν τορευτῶν καὶ παιδικῶν δακτύλων μὲ τόσα φιλήματα καὶ τόσα, ὅσα πιθανῶς θὰ ὠνειροπόλησεν ἡ ἔρωτοπλήξ κατὰ τὰς ἀύπνους νύκτας της. Ἀσυμπλήρωτον δὲ τὴν ἀμοιβὴν ὑπολαβὼν ἕως ἐκεῖ, ἐπεσφράγισε τὸ ἑκατέρωθεν ἐπιποθούμενον τελεσιούργημα, ἐπὶ τὸν ἄγραφον τοῦ παρθενικοῦ στόματος χάρτην ἐντυπώσας, παρὰ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου του, τὸν εἰς τὴν παρὰδεισον ὑπὸ πρωτοπλάστων παραβατῶν ἐφευρεθέντα, τὸν ψυχροσυμπλέκτην τῆς μνηστεύσεως ἀσπασμόν . . .

Θὰ παρακολουθήσωμεν περαιτέρω τὰς περιστροφὰς τῆς ἐρωτικῆς ἀπομονώσεως ;

Ματαιοπόνημα. Ἀξιόεργον θὰ ἦτο ἴσως τὸ ἐπιχειρήμα, ἐὰν ἡ μουσικὴ τοῦ ἔρωτος ἐστερεοῦτο ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ γραφικῶν σημείων, ὡς ἐντὸς πέντε γραμμῶν ὁρίζεται ἡ ἔμπνευσις τοῦ μελοποιοῦ. Ἀλλὰ ποῦ τὰ σημεία, ποῦ αἱ λέξεις, δι' ὧν θὰ ἀπετυποῦτο ἡ ἀποθέσις ψυχῶν διδύμων, τὰς ὁποίας χεὶρ ἀνάγκης ἀπεχώρισε, νῦν δὲ θεῖα τις εὐδοκία εἰς δεσμὸν ἰσόβιον ἀναξυγεννῆει; Ἐὰν ἐφιλοτιμούμεθα νὰ λεπτογραφήσωμεν μίαν κατὰ μίαν τὰς ἡδονάς, τὰς ἐκστάσεις, τὰς μικρὰς παραβάσεις, τὰς ἀμοιβαίας ἐξομολογήσεις τῆς συναρτίδος, δὲν θὰ ἀνεμισσοῦμεν ἄνοστα καὶ τετριμμένα παριστορήματα; Τίνα ἰδέαν τοῦ ἐπουρανίου παραδείσου σοὶ παρέχουσιν αἱ περιγραφαὶ τοῦ Δάντου, τοῦ Μύλωνος, τοῦ Κλοπστώκου; Τί ἰδεῶδες ἐξάγεις ἀπὸ τ' ἀγγελοῦδια, ἀπὸ τὰ βιολία ἀπὸ τὰ ἐξάχορδα, δι' ὧν οἱ ζωγράφοι τῆς Ἰταλίας εἰκονίζουσι τὰς σκηνάς τῶν μακάρων; Φεῦ, εἰς τὴν οὐρανογράφειαν τοῦ ἔρωτος ἐνδεέστατα προσφέρονται τὰ στοιχεῖα τῶν λεξικῶν μας. Ὁ ἔρως ὑπόπτερος Θεός, οἰκτεῖρει τὸν πεζοβατοῦντα

σχολαστικόν, περιφρονεῖ καὶ γραμματικὰς καὶ συντακτικά, χλευάζει τὸν ἐπὶ δακτύλων μετροῦντα πόδας στίχων· ὁ ἔρωσ ὑπερπηδᾷ μετάρσως πᾶν τὸ στράτευμα τῶν κανόνων. Καταμελάνωσον, ἐὰν θέλῃς, τὰ δάκτυλα συντάττων δεκαχισχιλίους τόμους! Ἐναποταμίευσον ὅλας εἰ δυνατόν τὰς ἐρωτικὰς ἐντυπώσεις τῶν διαφόρων φυλῶν τῆς ἀνθρωπότητος οἰασθήποτε τάξεως καὶ ἡλικίας! Ἄμα ὡς νομίσης, ὅτι κατόρθωσες ἅπαξ νὰ ἐμπεδώσῃς τὸ μέγιστον ἀξίωμα τῶν ἀξιωματῶν, ἰδοὺ σοὶ ἀναπηδῶσιν ἔνθεν κἀκεῖθεν τοσαῦτα ἄλλα διδόμενα ἀθησαύριστα καὶ ἀνεγχώρητα εἰς τὸν λογισμὸν, ὥστε σκορακίζων μετ' ἀπελπισίας τὸ ρυπαρογράφημά σου, θὰ συμπεράνῃς, ὅτι ἡ κοσμογραφία τῆς καρδίας θέλει διατελέσει ἀτελευτήτως χηρεύουσα Κεπλέρων καὶ Καπερνίκων· ὅτι ὁ ἔρωσ ἔκτον τι μέρος τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, ὃχι μόνον ἀπέμεινεν ἀναποκάλυπτος ἕως τοῦ νῦν, ἀλλ' ἐξ ἰδίας φύσεως εἶνε καὶ καθειμαρμένους νὰ ὑπεκφύγῃ τὰς μαστεύσεις τῶν ἐπιμονωτέρων τοῦ μέλλοντος αἰῶνος περιπλευστῶν. . . . Προτιματέρα ἢ σιγῇ λοιπόν. Ἐμπορεῖς οἴκοθεν νὰ ἐπινοήσῃς ὅσα οἱ ἔρασταὶ συνδιελέχθησαν πωπῶντες, ὅσα ἄλλα παρειαώπησαν συνδιαλεγόμενοι; Εὐγε! Οὔτε ταπεινὸν θὰ ἔχῃς τὸ πνεῦμα οὔτε τὴν καρδίαν στενήν.

Ἄλλ' οἴμοι, ὅποσον ταχύπερος ἀπέρχεται εἰς τὴν μοναξίαν ἡμισείας ὥρας ἐρωτικὸς ἐνθεασμός!

Δαδοῦχοι, ἀποσταλέντες ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν λειποτακτῶν, διέκοψαν τὸν διπρόσωπον μονόλογον, μηνύσαντες κατὰ παραγγελίαν τοῦ οἰκοδεσπότη, ὅτι ἡ συνοδία, ἥδη εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς ἐπαύλεως συνηθροισμένη, δὲν περιέμενεν, ἢ τὴν παρουσίαν τῶν μελλονύφωνων διὰ τὴν ἑναρξιν τῆς τελετῆς.

Πρὸς τελειώτερον τῆς ἡμισείας ἐκείνης ὥρας μακαρισμὸν συνεχαρίζετο ἑξαιρέτως εὐμενῆς εἰς τοὺς ἔραστὰς καὶ ἡ νυκτερινῇ σκηνογραφίᾳ. Ἀκριβῶς κατὰ τὴν στιγμήν αὐτὴν ἀνέτελλεν ἡ ἀμγίκερος μὴν ἐπάνω τοῦ μέλαινος ὄρους τῆς Θερίσσου παραμονεύουσα ὀπισθεν ἐλατῶν καὶ κυπαρίσσων συσπειρουμένων μετ' ἐκκεντρικὴν παράστασιν, ἢ διαστοιχιζομένων κατὰ γραμμὴν. Εἰς

μὲν τὸ πλησιέστερον τῆς εἰκόνας, τερπνὰ λοφίδια, ἔνθα μὲν ἀλληλουχούμενα, ἔνθα δὲ συμπλεκόμενα πρὸς ἄλληλα στεφανηδόν, καὶ ὑπόσκια τηροῦντα ἔτι τὰ σύνδενδρα νῶτὰ τῶν ἐξώρθουν μὲ ἄνισον σθένος τὴν κεφαλὴν, συναμλλόμενα ποῖον πρῶτον αὐτῶν ν' ἀπαλαχθῇ ἐκ τοῦ ἐνταφίου σκοτούς, ποῖον πρῶτον ν' ἀναθάλῃ ὑπὸ τὸν φερέζων ὀφθαλμὸν τῆς νυκτός. Πρὸς δὲ τὸν ἔσχατον ὄρον τῆς χώρας ἡ σκηνὴ διεπλατύνετο πέρα τῶν ὀμμάτων βολῆς. Ἐπάνωθεν τῶν βουνιδίων σειρὰ προμηκῶν ὄρέων ἐμετεωρίζετο εἰς ἀνάστημα δυσκαταλόγιστον ἐγκρύπτουσα ἐντὸς λευκῆς νεφέλης τὰς κορυφάς. Μόνον ἡ Λεῦκα διετέλει κατὰ προνόμιον ἀσκεπῆς καθόλου καὶ φαινοπρόσωπος. Ὑπερτείνουσα τὸν χιονοσκεπῆ κολοφῶνα ἐφ' ὅλων τῶν κορυφῶν ἀνέβλεπεν ἰθυιενῶς τοὺς κήπους τῆς Ἀλικιανοῦς ὡς ἂν ἐκ τῆς ἀπορρήτου σκοπιᾶς τῆς ἐπροθυμεῖτο νὰ κατατέμῃ καὶ αὐτὴ πρὸς τὸ καλορροϊζικο ζεῦγος συγγενικὰς εὐλογίας καὶ συγχαρητήρια. — Ἐκ τοῦ πλησίον οὐδεὶς θόρυβος ἐτάραττε τὴν ἡρεμίαν τῆς νυκτός. Μόνον τὸ ρεῦμα τοῦ Βλαχερνίτου ὑπῆχει εἰς τινα ἀπόστασιν, βαρύφωνον τηροῦν τὸ ἴσον εἰς τὸ μελόδημα τῆς σιγῆς. Ἡ μελλονύμφη ἀνεσκήρτησεν. Κλύδων ἀγάπης ἀνέρορεν ἐξ ὅλων τῶν μελῶν εἰς τὴν καρδίαν τῆς τὰ γόνατα δυσπεύθειον νὰ τὴν ἀνορθώσῃ. Στρέψασα πρὸς τὸν οὐρανὸν τὸ πρόσωπον, περιπαθῶς ἐπαργυρούμενον ἀπὸ τὴν σελήνην,

— Θεὲ μου, ἀνεφώνησε στενάξασα ἐν τῷ ἀνορθοῦσθαι, ὅποσον ἀνεξιχνίαστὰ εἶναι τὰ θελήματά σου! Εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἀπελπισίας, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀκόμη, μόνα τὰ κλειστὰ σκοτεινοῦ τινος, λησμονημένου μοναστηρίου, προϋπέσχοντο σωτηρίας λιμένα πρὸς ἐμέ. Ἐπρεπε νὰ γευθῶ τὴν μακαριότητα τῆς ἐσπέρας ταύτης, ὅπως γνωρίσω πόσον ἀφόρητος θὰ εἶναι ἡ ἄρνησις τοῦ κόσμου πρὸς ὄσους εἰς τὸν κόσμον ἀφίνουν κληρονομίαν ἀγάπης καὶ παθῶν!

— Ὁ λιμὴν τῆς σωτηρίας σου, φῶς μου! ἐκφωνεῖ μὲ διάπυρον ἐκπάθειαν ὁ μελλονύμφος, ἐπαναλαμβάνων τὴν φράσιν τῆς μηνηστῆς καὶ ἀναπετάσσων τὰς ἀγκάλας. Ἴδου ὁ κατάπλους σου!

Εἰσόρμισον, φῶς μου, θαρραλέα! κατάπλευσον εὐελπὶς εἰς τὸν λιμένα σου!

« Σὰ μῆλο, ἴσ' ἀροσάπιδο
Κρεμάσου ἐδώ, κωρά μου,
Καὶ μείνε ὥσοῦ τὸ δέντρο σου
Ξερὸ νὰ πέση χάμου!
Κι' ἂν ἔλθ' ἡμέρα καὶ τὸ ἰδῆς
Τοῦ μάκρου ἔξαπλωμένο,
Χωρὶς πουλιῶν παρηγοριά,
Κυτρινοφυλλιασμένο,
Κάμε τὸ λόγο κόνισμα
Τὸν ὄρκο προσκεφάλι
Νὰ μὴ ξαναπλεχθῆς ποτὲ
Σ' ἄλλου πλατάνου ἀγκάλῃ! »

Ἐν τούτοις ἄπειρον πλῆθος, συρρεῦσαν πλεισταχόθεν τοῦ νομοῦ συνωσιζέτο ἐντὸς τοῦ εὐρουχωροτέρου τῶν κήπων, καταλύον πλουσιοπάροχα κεράσματα, καὶ ἐν τῇ παραμονῇ τῆς τελετῆς περιεργαζόμενον τὸ θαῦμα τῆς βενετικῆς λυχνοκαίας. Ἐπὶ τῇ ἐμφανήσει τῶν δαδοφόρων, ὁ μὲν ὄχλος ἐτιμήθη εἰς δύο, ὅπως ἀφίστη ἄφρακτον εἰς τοὺς νυμφίους τὴν διαπόρευσιν· οὗτοι δέ, μᾶλλον πετώντες, ἢ πατώντες ἐπὶ τῆς χυδαίας καὶ ἀπιοτίστου ἀρούρης, ὡς οἱ περιϊστάμενοι λοιποὶ πεζοί, εἰσέβησαν εἰς τὴν ἔπαυλιν ἔπευφημούμενοι.

Ἡ ἔπαυλις αὕτη δὲν εἶνε ἀξία περιγραφῆς. Συνέκειτο ἐκ δύο διαφόρων οἰκοδομημάτων. Τὸ μὲν ἐκαλεῖτο παλαιόν, τὸ δὲ νεώτερον. Τὸ πρῶτον εἶχε κτισθῆ πρὸ τριακοσίων πενήκοντα ἐτῶν παρὰ τοῦ Μάρκου Δὰ Μολίν, ὅστις στρατηγοῦ τινος εὐπατρίδου τυγῶν ὑστερότοκος, ἀφίκε ο εἰς Κρήτην περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τρισκεδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, καὶ συστάσει τοῦ τότε Γαληνοτάτου περιεβλήθη μὲ ἰπποτικὸν τιμάριον. Τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο συνίστατο ἐξ ἑνὸς μόνου, ἀλλ' ὑψηλοῦ καὶ εὐρυτενοῦς πύργου, ἀπολήγοντος εἰς ὄδον τῶν προμαχῶνα, καὶ κατὰ τὰ τότε ἔθιμα ὄχυρωμένον μὲ γέφυραν καταρρακτὴν. Τὸν πύργον αὐτὸν ὁ λαὸς τῶν περιχώρων ἐκάλει Βίγλαν. Ἐπὶ μὲν τῆς ἔμπροσθεν πλευ-

ρᾶς ὁ κτίστης προσεκόλλησε τὸ οἰκόσημόν του, δηλαδὴ τὸ ἔμβλημα τοῦ ἀνεμομύλου μὲ τὸ λατινικὸν φθέγμα *Circumago, non flecto*—ἀνακυκλῶ, ἀλλὰ δὲν κάμπτομαι· ἐπὶ δὲ τῆς εἰσόδου τοῦ φρουριδίου του ἐνεκόλαψε τὸ γνωμικὸν *Omnia mundi fumus et umbra*—Καπνὸς καὶ σκὰ τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ.

Δύο ἕτερα οἰκοδομήματα προσετέθησαν κατόπιν εἰς τὸν ἀρχικὸν πύργον. Καίτοι ὀλιγώτερον τοῦ πύργου ἐπιδεικτικά, τὰ προσαρτήματα ἐκεῖνα ἦσαν προσφορώτερα εἰς τὰς ἀνάσεις τῶν ἀπογόνων. Ἡ αἴθουσα τῆς ὑποδοχῆς, πρωτεύουσα τῆς ἐφεστίου ἡγεμονίας, ἀπετέλει μέρος τοῦ τειχομαχίου. Διατρέχουσα αὐτὸ ἀπ' ἄκρας εἰς ἄκρον, ἦτο ἀρκετὰ εὐρύχωρος, ὥστε κατ' ἐπισημοῦς τελετὰς νὰ χωρῇ τριακοσίους καὶ ἐπέκεινα προσκεκλημένους. Σχῆμα, χρῆσις, ἀποσκευὴ τῆς ἡρμοζον ἀρτίως εἰς τὰς φιλαρχαίους ἔξεις τῶν οἰκητόρων. Ναι μὲν ἢ πρὸς τὴν κυρίαν εἴσοδον καὶ τὸν μεγαλήτερον κῆπον βλέπουσα πλευρὰ τῆς ὑπέκλυπεν εἰς τὸν σφετερισμὸν ὀκτῶ μαυρογογγύλων παραθύρων, συναπτομένων ἀνευ τοιχικοῦ διαλείμματος· ἰδιοποιεῖτο ὅμως τὸ δῶμα (*terrazza*) διὰ τινος θύρας ὑπερμεγέθους, ἣν ἐκόσμοιν ἐπίχρυσα, ἀλλ' ἤδη θριπτόβρωτα ξυλανάγλυφα. Πλὴν τριῶν ἢ τεσσάρων μικρῶν κενῶν, τὰς λοιπὰς πλευρὰς ἤμπεχεν ἡ γεναιολογικὴ πινακοθήκη, περίφημος ἐλαιογραφημά των συλλογὴ, ἐκπλήττουσα τὴν ὄρασιν τοῦ εἰσερχομένου μὲ τὰς ἀγερώχους στάσεις, μὲ τὰς λαμπρὰς στολὰς, μὲ τὰ πολυποίκιλα ἰπποτικὰ παράσημα τῶν προγόνων. Εἰς τὴν ἔκθεσιν ἐκείνην ἐπέζη ἡ μορφή καὶ διασήμων στρατηγῶν ἀγωνισθέντων κατὰ βαρβάρων, καὶ πολιτικῶν διακριθέντων ἅμα μὲν εἰς ἔξωτερικὰς πρεσβείας ἅμα δὲ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ βασιλείου, καὶ δὴ καὶ λογίων, καὶ ἀνωτέρων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἰδιωτῶν. Θὰ καθίστατο πάρεργος ἢ κατ' ὄνομα ἀπαρίθμησις· καὶ ὅμως ἐνιοὶ αὐτῶν ἐπιμιλοῦνται μνεῖαν ἐξαιρετικὴν, ἅτε διαφερόντως δειγματίζοντες τὸ γένος τῶν Μολίνων ὑπὸ τὴν ἱστορικὴν του ἔποψιν. Ἀκροθιγεῖς τινες νύξεις περὶ τῆς τούτων ἀγωγῆς θέλουσι δι' ἀντιπαροθέσεως καταδείξει τὴν ἐξελλήνισιν τοῦ ὑστέρου τῶν ἀπογόνων μᾶλλον ἔτι τεραστίαν καὶ θαυμαστήν.

Κατεῖχεν εἰς τὴν πινακοθήκην τὰ πρεσβεία ὁ προμηνησθῆς Μάρκος Δὰ Μολίν. Διέπραξεν οὗτος ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς νήσου τὸ ἔτος 1229, καθ' ἣν περίστασιν οἱ μὲν Σκορδίλαι καὶ οἱ Μελησινοὶ ἤρουν σημαίαν ἀνταρσίας, ὁ δὲ τότε ἀντιβασιλεύων ἐξητήθη τὴν ἐπικουρίαν τοῦ δουκὸς Νάξου. Εἶναι ἡ πρώτη καὶ μακροτέρα τῶν ἐπαναστάσεων. Ὁ Δοῦξ ἐπελθὼν μὲ ὅσον εἶχε στρατόν, παρεσκευάσθη εἰς τὴν ἐκπολιόρκεισιν τῆς Ριθύμης· ἀλλ' οἱ Κρητες χρεῖαν ἔχοντες ναυτικῶν, προσέφυγον εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ ὁμογενοῦς αὐτοκράτορος, ὃν ἀνηγόρευσαν ἡγεμόνα τῆς νήσου ἔτι πρὶν ἐξώσωσι τὸν Βενετόν. Ὁ Βατάτζης, ἐχθρὸς ἀμείλικτος τῶν Φραγγῶν, ἀφίνει σχολάζοντα τὸν θρόνον, καταπλέει μὲ τριάκοντα τρία κάτεργα εἰς Κυδωνίαν, καὶ δωροδοκῶν τὸν Σανουῦδον αἶρει ἐκ μέσου τὴν ἐπικουρίαν του. Ἡ προδοσία ἐκλόνησε τὸ κράτος τῶν Βενετῶν. Πλὴν τῆς Ριθύμης, ἣν ὁ φρούραρχος Κουερίνος ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ, περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν ἡμετέρων καὶ ἕτερα φρούρια. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ νέου στρατοῦ ἐξ Ἰταλίας ἐπικαταρθιάσαντος, ὁ μὲν ἐγγχώριος δούξ, τρέπει τοὺς Κρητας εἰς ὑποχώρησιν, οἱ δὲ στρατηγοὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀποδειλιούντες ἐκ τῆς πρώτης ἡττης, ἔδωσι χάρειν τοὺς ἐντοπίους, καὶ ἀποπλέουσιν εἰς τὰ ἴδια. Ἡ προκύψασα συνθηκολόγησις ἰσχνὴν περ ποιεῖ πρὸς τὴν Δημοκρατίαν τιμὴν. Ἄλλ' ἀκριβῶς κατ' αὐτὴν τὴν διαπραγματεύσειν ἀνήλθεν ἐπὶ σκηνῆς ὁ ἐν λόγῳ Δὰ Μολίν. Τυχῶν σύμβουλος τοῦ δουκὸς Γραδενίγου, καὶ διαδεχθεὶς αὐτὸν εἰς τὴν ὑπάτιν ἀρχήν, ἐξεστράτευσεν ἀμελητὴ εἰς Σιτείαν, ἔνθα οἱ Σκορδύλαι ἀνεγείροντο αὐτίς εἰς ἐπαναστάσιν. Ἐβιάσθη ὅμως νὰ ὀπισθοχωρήσῃ, τὸ μὲν ἵνα σώσῃ τὸ Μεγαλόκαστρον, ἥδη στενὰ πολιορκούμενον, τὸ δὲ ἵνα σταχυολογήσῃ δύναμιν ναυτικὴν εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐπανακαμπόντων κατέργων τοῦ Βατάτζου. Οἱ ἐναντίοι στόλοι συνεκρούσθησαν ἀπροβουλεύτως. Ναυμαχία φοβερὰ συνήφθη εἰς Σούδαν, καθ' ἣν ἠτήθησαν κατακράτος οἱ Βενετοί. Δὲν ἀπήλλαξαν ὅμως τὴν νήσον τὰ τρόπαια τῶν ἐλλήνων. Διαλυθείσης τῆς πολιορκίας τοῦ Χάνδακος μετ' οὐδ' πολὺ, δευτέρα συνθηκολόγησις ὁμολογήθη μεταξὺ Κρητῶν καὶ Βενετῶν. Ἄλλὰ καὶ ἡ εἰρηνοποίησις αὕτη οὐδὲν

ἄλλο χρήσιμον ἐποίησεν, ἢ νὰ προμηθεύσῃ εἰς τοὺς ἐγγχωρίους τὸν καιρὸν καὶ τὰ μέσα, ὅπως ἐντὸς ὀλίγου ἐπαναστήσωσι πεισματωδέστεροι.

Μετὰ τὸν δοῦκα Μάρκον ἔρχεται ὁ Δομήνικος Δὰ Μολίν, στρατηγὸς ἐπιφανέστατος, ἐν ἔτει 1365 ἀποσταλεὶς κατὰ τοῦ Ἰωάννου Καλλέργου, τοῦ ἐνδόξως ἀγωνισθέντος, καὶ ὑπὲρ πατρίδος ἠρωϊκῶς ἀποβιώσαντος. Ἡ τύχη τῶν ὅλων ἠὺνότησε διαφερόντως τὸν Δομήνικον· ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου Ἀλέξιος ἠχηματώσθη μετὰ τῶν τέκνων ἐν τῇ συμπλοκῇ. Ἀφοῦ ὑπέστησαν οὗτοι φρικτάς βασιάνους, ἐνεβλήθησαν ἐντὸς σάκκου, καὶ πνέοντες ἐτι ἐβυθίσθησαν εἰς τὴν θάλασσαν ἐν ἡ ἡμέρᾳ πῦρ καὶ σίδηρος κατέστρεφε τὰς κόμας τῶν ἀνταρτῶν (1).

— Ἔπονται ὁ Κροῖσπος Δὰ Μολίν, ναύαρχος τῆς Δημοκρατίας ἐν ἔτει 1368 ὁ ἐν τοῖς χρονικοῖς τῆς τυραννίδος πασιθρόνητος Γεώργιος, ἐπίσκοπος Κορώνης· ὁ Φραγκίσκος βάιουλος Βενετίας εἰς Κωνσταντινούπολιν· καὶ τις Θωμᾶς προγενέστερος, τὸ 1406 ἀποσταλεὶς πρεσβευτὴς πρὸς Μανουὴλ τὸν Παλαιολόγον. Ἔτεροι παντοῖου βαθμοῦ ἀξιωματικοὶ διέπρεπον ἐν τῇ συλλογῇ ἐν οἷς καὶ τις καρδινάλιος πορφυροστόλιστος. Ὁ ἀριστεύς οὗτος τῆς παποσύνης, συγγραφεύς, ὡς ἄδεται, πικρᾶς τινος διατριβῆς κατὰ Μάρκου τοῦ Εὐγενικοῦ, εἶχε κτίσει ρήμην δεινοῦ θεολόγου καὶ ρήτορος. Πολλῶ ἀπέχωμεν τοῦ ἀμφισβητῆσαι τὴν ἀξίαν αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἀλλόκοτος ἀμβλυωπία, ἣτις παρεμόρφου τὴν ὄψιν του, ἔχαιρεν ἐπὶ τῶν λοιπῶν εἰκόνων τὸ προνόμιον νὰ ἐπισύρῃ εἰς τὸν θεολόγον τὸν ἀποτροπιασμὸν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν δυτικῶν.

Δύο διαφωνίαι ἐπέσπρον τὴν προσοχὴν εἰς τὸν σύλλογον ἐκεῖνον τῶν πιστῶν θεραπόντων τῆς Δημοκρατίας. Παρίστανε τὴν μὲν ὁ Γεώργιος, ὁμώνυμος τοῦ προειρημένου ἐπισκόπου Κορώνης, παρείχε τὴν ἄλλην ὁ Τσανάκης Δὰ Μολίν. Σύγχρονοι οὗτοι τυχόντες, ἀπέπεισαν ἀμφοτέρωι μὲ τὴν κεφαλὴν τὸ πταῖσμα ὅτι,

(1) Διεξοδικὴ τῶν τραγικῶν ἐκείνων συμβάντων διήγησις παρενέεται εἰς τὰ Ἱστορικὰ Σκηνογραφήματα ὑπὸ Σ. Ζαμπελίου, Ἄθην. 1860—ἐντεῦθεν ὁ Κ. Βασιλειάδης ἐξήγαγε τὸ ἀξιόλογον δραματικὸν του φιλοπόνημα οἱ Καλλέργαι, Ἄθην. 1869.

ἀπαρνηθέντες τὴν Βενετίαν, ὠμολόγησαν πατρίδα τὴν Κρήτην ἠσπασθήσαν τὴν πίστιν τῶν ἐντοπίων, καὶ ὤνειροπόλησαν ἀνεξάρτητον πολίτευμα. Συνέβη ἡ ἐξωμοσία τὸ 1363, ὅτε συνεργία πάσης τάξεως πολιτῶν ἀπετίναξεν ἡ νῆσος τὸν ἀλλογενῆ ζυγόν. Ὁ μὲν Γεώργιος, ψυχὴ μισοτύρανος, ὑπηρετήσε τὴν ἐπανάστασιν καὶ ὡς σύμβουλος τοῦ ἕλληρος δουκὸς Γραδινίκου καὶ ὡς ὑπουργὸς συνάμα τῶν ἐσωτερικῶν· ὁ δὲ Ἰσαννάκης, κτήσας ὄνομα περιεσκημένου, διέπρεψεν εἰς τὴν θεσμοθέτησιν τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς. Χάριν τῆς προκειμένης ἐθνοπανηγύρεως ἡ διαφωνία παρεσκευάσθη καταφανεστέρα πρὸς τοὺς φοιτητάς. Μεταβιβασθεῖσαι ἐξ ἧς ἀνέκαθεν ἐπεῖχον θέσεως εἰς φῶς εὐπρεπέστερον, αἱ εἰκόνες τῶν δύο μαρτύρων ἐστéφθησαν μὲ δάφνινον κορωνίδα, καὶ ἀναδήματα ἐξ ἴων, καὶ δεσμίδες ἐκ ρόδων καὶ γαρκίσσων ἐκρεμάσθησαν μὲ τὰ χρώματα τῆς αὐτονομίας ἀπὸ τοὺς πασάλους των. Συνεπλήρου δὲ τὸ μνημόσυνον ἡ ἱστορία. Ἐλληνικὴ ἐπιγραφή, εἰς ἑκάτερον τῶν πινάκων προσκολληθεῖσα, συνεκεφαλαίω τὴν πατριωτικὴν ἐκάστου πολιτείαν εἰς τινὰς στοίχους, καὶ ἀνέθετε τὴν μνήμην τοῦ διττοῦ μαρτυρίου εἰς τὸ ἡρώων τῆς Ἀναγενήσεως.

Πλὴν τῆς πινακοθήκης, πολλὰ ἄλλα ἀξιόλογα μνημεῖα ἐστόλιζον τὸ ὑποδεκτῆριον. Ἐπλήρουν τὰ μεταξὺ κενὰ καθρέπται Βενετικῆς κατασκευῆς, πελώριοι μὲν καὶ πολυτελεῖς τὸ πάλαϊ ἄλλ' ἤδη κατημαυρωμένοι. Τέσσαρα ὑέλινά κηροπήγια ἐν εἵδει χειρῶν προετείοντο ἐξ ἑκατέρου τῶν πλευρῶν ἐκάστου. Ὑερίνη ἐπίσης ἦτο καὶ ἡ ἐκατόμωτος λυχνία, θαυμαστὸν τῆς τότε ὑελοουργίας προϊόν, ἣτις μὲ ἀπηράρηθμα σφαιρίδια σπινθηροβολοῦσα τὰς μαρμαρυγὰς τοῦ πρίσματος, ἐπέχεεν εἰς τὴν αἴθουσαν μυριάματον φωταγωγίαν. Μᾶλλον δ' ἔτι ἀρχαιοτύπα περιύσταντο τὰ θρόνια καὶ τὰ ἀνάκλιτρα, ἀρχοντικῆς παλαιονίας μαρτύρια. Τὰ σκευὴ αὐτὰ, καρῦίνα μὲν τὴν ξυλικὴν, ὅμοια δὲ τὸ σχῆμα εἰς δεσποτικὰ στασίδια, ἔφερον τὰ πελώρια ὑποκεφάλαια καθωρασμένα, ὡς ἐπὶ Δάντου καὶ Βοκκαίου, μὲ ἀναγλύφους στεφανοπλεκτάνας. Ἐκὼν ἄκων ὁ καθήμενος ἐπὶ τῆς σανίδος των προσελάμβανε σχῆμα πανιερωτάτου.

Ἡ ὄπλοθήκη τοῦ πύργου, ἑτέρα συλλογὴ καταστᾶσα καὶ εἰς Βενετίαν γνωστή, ἀπεταμιεύτο εἰς ἄλλα δωμάτια. Αὕτη περιέστρωνε τοὺς τοίχους τῶν προνοπίων, τῆς παρόδου, τῆς προαιθύσης, καὶ τῆς εὐρυχώρου κλίμακος. Θὰ ἔβλεπες ἐκεῖ ξίφη τῆς πρώτης σταυροφορίας, ὧν τὸ μῆκος καὶ τὸ βάρος ἀνεμίμησκον τὸν αἰῶνα τοῦ Ὑπερίονος καὶ τοῦ Προμηθέως· ρομφαίας καὶ χειροκόνταρα βιζαντινά, θώρακας ἀλυσιδωτοὺς Βοσράγγων, σιδηρὰ προσωπεῖα· μεταξὺ δὲ τῶν τροπαίων θὰ ἐθαύμαζες πελέκια καὶ ὑαταγάνια σαρακηνικά, ρόπαλα περωνοφόρα, καὶ ἀλαβάρδας δρεπανοειδεῖς, καὶ τόξα πάσης ἐποχῆς, καὶ αἰγίδας, καὶ ὅσα ἄλλα ὄργανα πολεμικά τὸ ἱπποτικὸν πολίτευμα μεταχειρίσθη εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος καὶ τῆς εὐκλείας του. Σκεῦος τῆς ὄπλοθήκης οὐκ ἦττον περιεργον ἦτο ἡ κλειψύδρα, ἀρχαῖον ἐργόχειρον γαλλικόν, αὐτοστρόφως σημειοῦν καὶ κωδωνίζον τὰς ὥρας παρὰ τὴν θύραν. Περὶ τὸν κύκλον τοῦ ὄρολογίου ἀνεγινώσκτο εἰς ἀρχαίῃ τῆς Βουργουνδίας διάλεκτον καὶ εἰς στοιχεῖα γοθθικὰ ἐν γνωμικὸν γεγόμενον περιβόητον, αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅπερ εἰς χρόνον μεταγενέστερον ἐνεκολάφθη παρὰ τινος δεσμώτου ἐξιταλισμένον ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἐν Βενετίᾳ σκοτινῆς εἰρκτῆς.

« Di chi mi fido
Guardimi lddio ;
Di chi diffido
Mi guardo-io (1) ».

Ὡσαύτως ἀξιεπίσκεπτον ἐτύγγανε καὶ τὸ ἱερακοτροφεῖον τοῦ Σέρ Φραντσέσκου, ἀληθὲς γηροκομεῖον, ὅπου ἐπτά θηρευτικοὶ ὄρνεις, καὶ εἰς κόραξ γηραιότατος, ἔσχατοι μακαρίτιδος γενεᾶς ἐπίβιοι, διετρέφοντο οὐκ ἄλλως, ἢ ὡς λησταὶ σκηνοῦντες ὑπὸ ἐγγυὴν ἀμνηστείας καὶ ὑπὸ σύνταξιν βασιλικὴν. Οἱ παραμασῆται αὐτοί, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἐξημερωμένοι καὶ ἀδιαλείπτως ἐπὶ περι-

(1) Κύριε προφύλαττέ με
ἀπὸ φίλον μου πιστόν,
ἐπειδὴ ἐμπορῶ καὶ μόνος
Νὰ προφυλαχθῶ ἀπ' ἐχθρόν!

που ἐξήκοντα ἔτη οἰκουρήσαντες εἰς τὴν ἑπαύλειν, εἶχον νοστιμει-
θῆ τόσον ἐντελῶς τὸ εὐεργέτημα τῆς ἀθηρεύτου τροφῆς καὶ τῆς
ἀνέσεως, ὥστε ἂν καὶ αὐτεξούσιοι τῶν πτερύγων, οὐδέποτε συ-
νέλαβον ἐκ νοστιαλγίας τὴν πατρικὴν ἐπιθυμίαν ν' αὐτομολήσω-
σιν εἰς τὸ στοιχεῖον τῆς γενετῆς. Ὁ φιλάρχαιος οἰκοδεσπότης
ὠρνευομένην. Ἐθεώρει αὐτοὺς ὡς τινὰς ἐφεστίους θεότητος, τὰ
ὁποίας ὄφρα λεν ἐκ προτροπῆς συνειδότο· νὰ περιποιῆται εἰς μνη-
μόσυνον τῶν κεκοιμημένων του, ἅτε δὴ Λάρητας πατροπαραδό-
τους, ὧν κατὰ τινὰ δημόδη χρησμὸν ἢ ὑπαρξίς καὶ ἡ παρουσία
συνεδυάζοντο μὲ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν διαπρέπειαν τῆς γενεᾶς
του. Διό, τοὺς μὲν πτεροδονήτους τίγρεις αὐτοὺς περιέβαλλεν
εἰς ζῶα, ἐν οἷς πάππων ψυχαὶ μετεμψυχώθησαν, τὸν δὲ τυφλὸν
ἱερακοκόμον ὑπερηγάπα ὡς συγκληνηγῆσαντὰ ποτε μετὰ τοῦ νεά-
ζοντος πατρὸς του. Ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν εὐνοοῦμενος ἦτο ὁ κόραξ.
Ὁ ὑπέργηρος μελάμπτερος ἐκέκτητο παρὰ τῷ ἱππότη ἦν θέσιν
κατεῖχε παρὰ τῷ Καντανολέω ὁ ἀφρικανὸς Ζαγά. Δὲν ἦτο δὲ
παράλογος ἢ προτίμησις. Εἶχε τὸ ὄρνεον ἰδιότητά τινα σπανίαν
προέφερε δηλαδὴ λέξεις ἐπιεικῶς εὐκαταλήπτους. Μία τῶν συνη-
θεστέρων του Φίλε Φίλε! διήγειρε πάντοτε ἀββεστον τὸν γέ-
λωτα τῶν ξενουμένων ἐν τῇ ἑπαύλει, καθόσον οἱ μὲν χωρικοὶ διηρ-
μήνευον τὸν κρωγμὸν κατὰ σημασίαν ἑλληνικὴν, οἱ δὲ φραγγάρ-
χοντες τουναντίον ἐκάγχαζον, παραγραμματίζοντες τὴν λέξιν
καὶ μεθερμηνεύοντες ἰταλιστὶ Vile, Vile! Φαῦλε!— Χάριν
τοιοῦτων παιδιῶν ὁ οἰκοδεσπότης κατηνάλισκεν ὑπὲρ τοῦ ἱερακο
τροφείου ἀμύπολλα δουκάτα. Διὰ μόνην τὴν διασκέδασιν τῶν
παρασίτων του ἔθνε κατ' ἑβδομάδα δώδεκα ἢ δεκαπέντε περιστέ-
ρια· πικροδόξως δὲ ἀντιπράττων εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ αἰσθήματά
του, ἤθελε νὰ παρευρίσκηται ἐν τῇ αἱματηρᾷ θυσίᾳ καὶ αὐτο-
πρόσωπος. Τὰ σύμβελα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης ἀπε-
λύοντο ἐντὸς τῆς μεγάλης αὐλῆς εἰς τὸ πτερόν, οἱ δὲ ἐν ἐνέδρῳ καὶ
ἐν ἀρπαγῇ γεγηρακότες γούρες ἀνιστάμενοι ἐν τῷ ἄμα μετέωροι
ἀνεκαίνιζον τὸ θέαμα τῆς θήρας ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ πλήθους,
μὴ ἐπιστρέφοντες πρὶν ἢ ἐπαναγάγωσιν εἰς τοὺς γαμψοὺς ὄνου-
χας ἐπισπαίροντα καὶ ἡμιθανῆ τὰ ταλαίπωρα πτηνά.

Μικροῦ λόγου ἄξιοι ἦσαν οἱ νεωτερεσμοί, ὅπως ἡ οἰκοδέσποινα,
συνειδυῖα τὰς ἔξεις τοῦ συζύγου, ἐθάρρησε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν
αἰθούσαν χάριν τῆς ἐφεστώσης τελετῆς. Τρία μόνον ἔπιπλα ἔλαβον
ἐντὸς αὐτῆς ἐξαιρετικὴν φιλοξενίας τιμὴν· τρεῖς μεγάλαι τρά-
πεζαι τοποθετηθεῖσαι ἐν τῷ μέσῳ, εἰς μικρὰν πρὸς ἀλλήλας ἀπό-
στασιν. Ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης, καὶ ἐντὸς δίσκου ἀργυροῦ, ἔκειτο
τὸ κανήστριον, τὸ ἐμπεριέχον τὰ γαμήλια δῶρα. Ἐπὶ δὲ τῆς δευ-
τέρας ἴσταντο παρασκευασμένα τὰ ἀναγκαῖα πρὸς γραφήν. Τέλος
ἐπὶ τῆς τρίτης ἦτις ἐφαίνετο πολυτελέστερα τῶν ἄλλων ἐπεστρω-
μένη, ἔκειτο ἀνά μέσον κηροπηγίων καὶ ἀνθοδοχείων τὸ ἅγιον
Εὐαγγέλιον, τὰ εἰκονίσματα τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου καὶ τοῦ
Γεωργίου, ἐκατέρωθεν δὲ ἱερὰ ἄμφια. Ἐμήνου ταῦτα πεπλη-
ρωμένην ἦδη τὴν ἐτοιμασίαν. Ἐπὶ ὄντι, αἱ δεσμίδες τῶν κηρίων
ἐλύοντο, καὶ ἀνηβός τις Ἀναγνώστης κατεγίνετο, παρασκευάζων
τοὺς ἄνθρακας καὶ τὸ μοσχολίβανον. Φεῦ, ὁ Ἀναγνώστης ἠγνόει,
ὅτι τὰ κωδῶνια τῆς λιβανωτίδος ὑπὸ χειρὸς σχισματικοῦ ἀνα-
δονούμενα, ὅτι τὸ θυμίαμα, ὅπερ ἀπῆλυνεν ἦδη εἰς τὸ κέντρον
τῆς πινακοθήκης κυκλοφερῶς, ἔμελλον νὰ σκανδαλίωσι τοὺς
περιστώτας προκατόχους τοῦ πύργου, νὰ ἐμβροντήσωσι μὲ τὴν
βέβηλον ἐπιδρομὴν των τοὺς φανατικωτέρους θεράποντας τοῦ
ἰταλισμοῦ, πρὸ πάντων τῶν ἀντίπαλον τοῦ Εὐγενικοῦ!

Τὸ ὑποδεκτήριον ἔγμεν ἦδη. Ἐβριθον ὡσαύτως καὶ τὰ λοιπὰ
δωμάτια πυκνούμενα ὑπ' ἀνθρώπων πάσης τάξεως, ἀναρρο-
χθούτων, συνωστιζομένων ἐν τῇ παραμονῇ τῆς ἐορτῆς. Μετ'
ὀλίγον προϋχοντες, ριζάρχαι, ἀνώτεροι τῶν συμπεθέρων ἐτάτ-
τοντο εἰς τὰ ἔδρας ἀριστίνδην καὶ κατὰ σειράν· τὸ δὲ πλῆθος
ἔστη ὄρθιον εἰς τὰ ὀπίσθια, καταφράττον ὅλας τὰς θύρας, πλὴν
μῆς, ἦν οἱ θεράποντες ἐτήρουν ὅσον οἶόν τε ἀδιάκλειστον. Ἄμα
ὡς ἡ κλεψύδρα ἐσήμανε τὴν τρίτην τῆς νυκτός, ὁ μὲν ὄχλος ἐξέ-
πεμψε βοὴν ἀνυπομόνου ἀγαλλιάσεως, τὸ δὲ ἀρχοντολόγιον ἀνορ-
θώθη, καὶ οἱ ἱερεῖς ἐνεδύσαντο τὰ ἱερά. Τότε ὑψεῖται ἐν
στολῇ προηνέφξαν τὴν ὁδόν. Εἰσήρχοντο ἡ οἰκοδέσποινα καὶ ἡ
θυγάτηρ τῆς, ἀκολουθούμεναι ἀπὸ τέσσαρας νέας παρανύμφους
καὶ δέκα ἢ δώδεκα ἄλλους συγγενεῖς.

Ἔως τῆς ἀπαραιμίλου συνορίδος! Ἐστηριγμένη ἐπὶ τὸν μητρικὸν βραχίονα, ἡ ὤραια τῶν Χανίων ἐφανερῶθη ὡσεὶ σιλιπνὸν ῥόδον πρωτόλειον εἰς ζωγραφικὸν ῥοδῶνα προσπεφυκός. Εὐμορφοὶ ὑπὸ τὰ ἀνταυγάσματα πυκνοτέρου πέπλου ἦσαν καὶ αἱ παρόνυμοι. Ἐν προγνώσει τῆς ἐπιφόβου συγκρίσεως εἶχον καταβάλλει ἐξαιρέτους φροντίδας εἰς ἐπιλάμπρυνσιν τοὺς κάλλους των. Ἄλλὰ καὶ ἡ ὤραιότης καὶ ὁ καλλωπισμὸς των, ἀντι νὰ ἐλαττώσωσιν, ὑπερύψωσαν εἰς τὸ μείζον τὰ πλεονεκτήματα τῆς μητρὸς καὶ τῆς θυγατρὸς. Ἡ ἀνθηρὰ χάρις τῆς Σοφίας τὰς κατεκάλυψεν. Ἐπὶ τῇ παρουσίᾳσι τῆς ἡ αἴθουσα ἀνέλαμψε καὶ ἠγάλλετο, καθάπερ νεφελώδης ἡμέρα ἀναμειδιᾷ ἐπ' αἰφνιδίᾳ ἀποκαλύψει δύνουτος ἡλίου. Καὶ αὐτοὶ οἱ γέροντες ἀρχοντοχωρῖται ἀνεύευσαν, ἐκπλαγέντες ἐπὶ τῷ τερασίῳ κάλλει, ἐπὶ τῇ συμπαθητικῇ καὶ ἐλαγωγῷ περιφορᾷ. Ἦθελες εἰπῆ, ὅτι τὸ ἀνθος ἐκεῖνο ἀπόρριπτον ἄμα τῇ ἐμφανίσει ἀμβροσίον τινα ἀναθυμίασιν, τὸ ἄρωμα τῆς ὁποίας οὐδεὶς ὁ μὴ σπεύσας νὰ συνοσφρανηθῇ ὀλοπνευσταί.

Ἄποια δὲ ἐρασίμια καὶ ἀνεπιτήδευτος κοσμιότης περὶ τὴν στολήν. Ἡ ἐκ βελούδου τῆς Γενοῦνης ἐσθῆς, κίανεία μὲν τὸ χρώμα κατὰ δὲ τὸ τότε ἔθος σεσυρμένη, ἀνεσηκῶντο περὶ τὰ κράσπεδα εἰς πλεκτανοειδεῖς πτυχᾶς, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἐνεποροποῦτο ταινιόδετος μὲ λευκανθέμων ἐπίβλητον δεσμίδα. Μίαν καὶ μόνην σούφραν ἐσχημάτιζεν ἐφ' ἑκατέρου τῶν ὤμων, ἀλλ' ἡ πτυχὴ μεγαλητέρα ἐνταῦθα κατὰ παράθεσιν, συνήπτετο εἰς τὸ ὕφασμα προσηλωμένη μὲ σάρδιον ἐμφανέστατον. Μυριόπτυχος ἐπίσης ἦτο καὶ ἡ τραχιλαία, ἀριστοτέχνημα κρητικῆς ποικιλικῆς, ἣτις ἐκάλυπτεν ἀτελῶς τὸν κύκνειον καὶ τορνευτὸν λαϊμόν, ὅθεν δὲ ὀρμώμενον τὸ προστερνίδιον κατήρχετο σταυροειδῶς πλεκτὸν ἐπὶ τῆς μέσης. Καὶ τὸν μὲν τράχηλον ἐστόλιζεν ὑπὸ τὸ λεπτόμιτον τοῦ περιλαίμιου κάλυμμα περιδέραιον ἐκ μαργαριτῶν, πολυθρόλητον δῶρημα Σουλτάνου πρὸς βαΐουλον τῆς οἰκογενείας· τὴν δὲ μέσην, ἀκριβῶς ὑπὸ τὸν κόμβον τοῦ προστερνιδίου, περιέζωνεν ἄλλυσις χρυσοῦ, συναπτομένη ἐπὶ τοῦ στομάχου ἀπὸ ἀνθρακοκόλλητον εἰκότιον, καὶ παραρτῶσα τὰ χρυσοῦτὰ παραζωνίδια ἕως κρασπέδου. Ὡς πρὸς τὴν κεφαλὴν—ἀνάκτορον τῶν ἡγεμο-

νεόντων θελητῶν—ἂν εἶχεν αὕτη καταλειφθῆ παντάπασιν ἀπερικόσμητος, ἴσως ἤθελε διαπρέψει δεκαπλασίως· ἀλλ' ὁ καλλωπισμὸς αὐτῆς, καθὼς εἰς τὴν τυραννίδα τῶν ἐθίμων ὑποβλήθεις, ὅμως ὑπὸ δαιμονίων δακτύλων φιλοτεχνηθεῖς, ἀπρητίστη συμμελῆς πρὸς τὴν ἄλλην στολήν καὶ ἐναρμονίως κεχαρισμένος. Ἡ κόμη, διχοτομουμένη εἰς τὰ ὀπισθεν, προσεμερίζετο κυματοειδῆς καὶ στροφωτῆ ἐπὶ τῶν ὤμων, ἐντεῦθεν δὲ πάλιν ὀλισθαίνουσα κατέρρεεν ἐπὶ τοῦ προστερνιδίου βοστρυχηδόν, διαοραντίζουσα πλοκαμίδας, ὧν τὰ κασταναπὰ τηλαυγήματα διελεύκαινον ἐπὶ μᾶλλον τὸ κρίνινον τοῦ δέρματος. Συνεπλήρου τὸν κόσμον τῆς κεφαλῆς πέπλος λευκὸς ἐξ ὑφάσματος δικτυοκλώστου, ἐπικαλύπτων ἕως κόλπου τὴν ἀγγελικὴν μορφήν. Εἰς ἀστήρ διέλαμπεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ συρματοπλέκτου γενουητικοῦ ἐμπλοκίου, ὅπερ ἐτήρει τὸ περιβόλαιον ἐστιγμένον παρακλιδὸν εἰς τὴν κορυφήν. Ἄνὰ πᾶν ἐλάχιστον κίνημα τῆς παρθένου, ἔστω καὶ ἂνὰ πᾶσαν ἀνέλασιν πνοῆς, ὁ ἀστήρ, συναμιλλῶμενος μὲ τὴν φωταγωγίαν τῶν ὀμμάτων, ἐφιλοτιμεῖτο ἐκάστοτε διαοριπίζων πλήρη χειρὶ τὰ σπυνηροβόλα πυροτεχνήματα τοῦ ἀδάμαντος.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία, πλημμελῆ ἐξελέγχουσα τὴν χωρὶς ἀναδύσεων καὶ καταδύσεων βάπτυσιν τῶν δυτικῶν, ἐπιβάλλει εἰς τοὺς προσηλύτους τοῦ δόγματος τούτου τὸν ἀναβαπτισμόν. Πρὸς τοὺς συνοδικοὺς κανόνας προαιρούμενος καὶ ὁ τότε προεξάρχων νὰ συμμορφωθῆ, ἀπήτησεν ἐπὶ τῇ προκειμένῃ τελετῇ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς βαπτίσεως, ὁπαδοὺς καὶ ὑποστηρικτὰς τῆς γνώμης του προσλαβὼν τοὺς πλείστους τοῦ ἀρχιερατικοῦ συμβουλίου. Ἄλλ' ἡ πρόθεσις αὕτη, ὅσον εὐζήλος καὶ κανονικὴ ἂν ὑπελαμβάνετο κατὰ θεωρίαν, καθίστατο ὅμως δυσπραγατοποιήτος περὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Προκειμένης πανδήμου ἀναβαπτίσεως δεκαοκταετοῦς νεάνιδος καὶ ὠρίμου τὴν ἡλικίαν ἀνδρὸς, τίνοι ποτὲ τῷ τρόπῳ θὰ συνεβιβάζοντο αἱ ἀξιώσεις τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν αἰδῶ προσώπων τὰ μάλα

φερόντων ἐν τῷ τόπῳ, πρὸς τὴν καθήκουσαν εὐσχημοσύνην, τὴν εὐπρέπειαν, τὴν κοσμιότητα ἐπισήμου ἱεροπολιτικῆς τελετῆς; Αἱ ἀντιρρήσεις, δι' ὧν ὁ Εἰρήναιος κατέδειξεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά διαβούλια δυσεπιτέλεστον τὴν ἄλλως ὀρθὴν καὶ νόμιμον γνώμην τοῦ Εὐγενίου, ἐπέδρασαν τελεσφόρως εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ δυσπετήματος. Ἐπὶ τῇ παρατηρήσει του μάλιστα, ὅτι καὶ ἐν Ἐπτανήσῳ καὶ ἐν Σμύρῃ καὶ ἐν Νάξῳ, καὶ ὅπου ἄλλοθι τῆς ἑλληνίδος χώρας συναφομοίωσεν ἢ βοῦλλα Λεόντος τοῦ δεκάτου τὸ δυτικὸν πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἑορτολόγιον, πολλάκις ἢ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, ἀντιχαρισθεῖσα ἐκ μέρους τῆς εἰς τὸν παπικὸν κανόνα τὸν ὁμολογοῦντα δεκάτὰ τὰ ἡμέτερα μυστήρια, ἀπήλλαξε τοὺς προσερχομένους ἐφήβους ἀπὸ τὴν ταπεινώσεως τῆς ἀναβατίσεως, ἐπὶ τῇ παρατηρήσει ταύτῃ, πρὸ πάντων ὁ κρητικὸς κληρὸς, ἀναστείλας τὰς ἐπιμόνους ἐνστάσεις, κατ' ἐξαιρετικὴν συγκατάβασιν, συνευδοκούντων εἰς τοῦτο καὶ τῶν λαϊκῶν, παρεδέξατο τὴν παράληψιν τοῦ λουτροῦ, ἀρκεσθεῖς εἰς μόνην τὴν προφορικὴν καὶ ἔγγραφον ὁμολογίαν.

Σύντομος ὡς ἐκ τούτου διεξήχθη ἐν Ἀλικιανοῦ ἢ τῆς κατηχήσεως τελετῇ.

Τρεῖς Ἕλληνες ὀρθόδοξοι, ἡ μήτηρ καὶ τὰ δύο μετὰ τὸν πρύτανιν πρεσβύτερα μέλη τῶν Πεντανδρίας, ἔχειραγώγησαν τὴν κατηχομένην παρὰ τὸ τελεστήριον. Ἡ μὲν, ἐν ἑλλείψει πατρὸς μηκέτι ἐξελληνισθέντος, παρίστατο ὡς κηδεμών, οἱ δὲ προσήρχοντο ὡς ἀνάδοχοι. Ὁ μητροπολίτης ἐνεχείρισε λαμπάδα ταινοστόλιστον καὶ πρὸς τούτους, καὶ πρὸς τὰς παρανύμφους. Ἐν τῷ σημείῳ αὐτῷ ἀπαξάπαντες τῆς ὁμηγύρεως, μὴ ἐξηρημένου τοῦ οἰκοδεσπότου, ὅστις παρεστάται, ἦσαν κηρίον, ὡς ἐθίζεται ἐν τῷ ἀναστασίμῳ τοῦ ἀνεσπέρου φωτὸς ἐσπερινῷ.

Κατέθεσαν οἱ μάρτυρες, ὅτι ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἢ ἐτοιμοφώτιστος ἐδιδάχθη εἰς τὴν μητρῶαν γλῶσσαν τὰς προσευχὰς, καὶ ὅτι δυσκατάσχετον ἠσθάνθη ἀείποτε ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν ὁσπὴν πρὸς τὰ διδάγματα τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὁποίας ἐκοῦσα καὶ ὄλως ἀπαραβίαστος ἐπεπόθη νὰ σκηνώσῃ ἀπὸ τῆς σήμερον. — Τότε, προβάσα πλησιέστερον ἢ κατειχουμένη, ἐπεβε-

βαίωσε καὶ αὐτόφωνος τὴν μαρτυρίαν, ὁμολογήσασα μὲ φωνὴν σπαίρουσαν ἐκ συγκινήσεως, ὅτι, αὐθόρμητος ἐξομνύουσα τὸ δόγμα τὸ λατινικὸν ἀντὶ τοῦ ἑλληνικοῦ, ἐν ᾧ ὑπέσχετο νὰ ἐμμεῖνῃ πιστὴ καὶ πέρα τάφου, ἐπραγματίου τὸ διακαέστατον τοῦ βίου προσδόκημα, προσεκτάτο τὴν ἱκανοποίησιν τῆς συνειδήσεως, ἐξηγόραζε τὸν καθαρισμόν τῆς ἐνεστώσης καὶ τῆς μελλούσης ὑπάρξεως τῆς. Γονατίσασα δὲ ἐπὶ προσκεφαλαίου, ἐποίησε τρεῖς ἑλληνιστὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἀπήγγειλε τὸ καθ' ἡμᾶς σύμβολον τῆς πίστεως μὲ χεῖλη διαβρεχόμενα ἀπὸ τὸν ἐκβρασμὸν τῶν βλεφάρων, μεθ' ἃ προέδωκεν ἐπ' Εὐαγγελίου τὸν ὄρκον τῆς ὑποταγῆς. Πρὸς ἐπισφράγισιν τῆς υἰοθετήσεως, ὁ μητροπολίτης, ἀφοῦ παρέλαβε τὴν ἐνυπόγραφον ὁμολογίαν ἐπήλειψεν ἀγίῳ μύρῳ τὸ μέτωπον, τοὺς κροτάφους, τὰς παλάμας τῆς νεοφύτου. Εἶτα δὲ, τετελεσμένην κηρύξας τὴν εἴσοδον εὐδοκίμου καὶ περιφανοῦς θυγατρὸς εἰς τὸν περίβολον τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐνεγγυάλισε πρὸς τὴν μελλόνυμφον ὁδὸν εὐλογημένον, μὲ εὐθετον προσηγορίαν ἐπιφωνήσας,

— Χαῖρε ὁδὸν, τὸ μῆλον τὸ εὖσομον! Χαῖρε ἡδύπνοον κρίνον! Εὐλογία κυρίου ἐπὶ σέ!

Πολλοὶ μέχρι τῆς στιγμῆς αὐτῆς εἶχον δυσπιστήσει εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς ὁράσεως, παρασυρθέντες ἀπὸ τὴν πρόληψιν, ὅτι ἡ ἐξωμοσία τῆς ἀρχοντοπούλας οὐδὲν τι ἄλλο κατ' ἀλήθειαν θὰ ἦτο ἢ ἀρχοντικῆς τινος ραδιουργίας σκηνίσκιμα. Ἐὰν ἐκλόνησε τὰς προκαταλήψεις ἢ ὁρκοδοσία, μᾶλλον ἔτι μετέπεισε τοὺς καχυπόπτους τὸ δάκρυ, ὅπερ ἐπὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἐστάλαξεν ὅτε ἐνευεν ἡ παρθένος εἰς τὸν ἀσπασμόν. Διαφημισθέντος ἐν τῷ ὑποδεκτηρίῳ τοῦ περιστατικοῦ, ἔδραμον μικροὶ καὶ μεγάλοι νὰ τὸ αὐτοπτήσωσι ὡς τι παράδοξον φαινόμενον. Ὁ ζῆλος, ἢ ἐκθιμὸς τῆς κόρης κατὰ νύξιν, τὸ πρωτοφανὲς συμβᾶν Βενετίδος, καὶ δὴ καὶ ἱπλότιδος, αὐτοκλήτως μεθισταμένης εἰς τὸ πρὸ αἰῶνων τεταπεινωμένον σέβασμα τῶν ἰθαγενῶν, ταῦτα ἐξεπρέμνησαν τὴν ὑστάτην δυσπιστίαν, καθηλέκτρισαν πᾶσαν καρδίαν, ἐπενότησαν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀθροῶς τῆς ὁμηγύρεως. Διό, ὅτε ἐν τῷ θυμίσσει τὴν νεοφύτον ἀπένειμεν ὁ Εὐγένιος ἐπ' αὐτῆς τὴν εὐλογίαν τοῦ Κυ-

ρίου Ἀμήν, Ἀμήν! ἠλάλαξεν ἐν χορῶ σύμπας ὁ λαὸς μεταρσιώσας τὰ κακούμενα κηρία εἰς ἐνδειξιν συνευλογήσεως. Τοῦ δ' ἐνθουσιασμοῦ διαχυθέντος, ἀφοῦ καὶ μνηστήρ καὶ μήτηρ καὶ συγγενεῖς ἤγαγον τὸ συγχαρητικὸν φίλημα εἰς τὸ μέτωπον τῆς ἀρτιτελοῦς ὀρθοστατούσης ἀναμέσον Εὐγενίου καὶ Εἰρηναίου, ἄρχοντες τε καὶ χυδαῖοι ὡστὶσθησαν σιμμιγεῖς κύκλω αὐτῆς, οἱ μὲν ἐπευφημοῦντες τὴν χελιδόνα προάγγελον ἀνοίξεως, οἱ δὲ ἐπεχόμενοι τὰ αἰσιώτερα ἐν τῇ προσδοκίᾳ ἐνὸς τινος φθόγγου ἐκ τοῦ στόματος τῆς, καὶ ἄλλοι μὲν ἐπιζητοῦντες ἐνὸς βλέμματος, ἐνὸς μειδιάματος τῆς τὸν μακαρισμὸν, ἄλλοι δὲ ψαύοντες τὴν αἰσθητὰ τῆς, ἢ ἀσπαζόμενοι τὸ κράσπεδόν τῆς.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ταύτην διατύπωσιν ἐξετελέσθη ἀκολούθως καὶ ἡ ἐξελληνίστις τοῦ οἰκοδεσπότη· ἐκτὸς μόνον, ὅτι ἐν αὐτῇ τὰ περιστατικὰ περενέπεσαν ἀνόμοια.

Ἔως ἀπὸ πρώτης ἀφίξεως εἰς Ἀλικιανοῦν ἐξέπληξεν ὁ ἱματισμὸς τοῦ φιλοπάτριδος ἱππότη καὶ τὴν Πεντανδρίαν καὶ ὅλον τὸ ἀθόλου τὸν λαὸν, ἐμποιήσας τὴν εὐαρεστωτέραν ἐντύπωσιν. Ἐν κῆ προγνώσει τῶν φιλαρχαίων ἐθίμων αὐτοῦ, ἕκαστος τῶν ἐπιφθανόντων ἐφαντάσθη νὰ τὸν ἴδῃ περιβεβλημένον ὡς εἶχεν ἔθος τὴν κοκκίνην τῆς ἱπποτείας στολήν, ἐπιδεικνύοντα μετὰ κόμπου τὰ παράσημα τῶν προγόνων καὶ τὰ τοῦ τάγματος, ἀναδινοῦντα μὲ τιμαριωτικὴν ὑπεροφίαν τὸ ἐκ τῆς λαβῆς τοῦ ζῆφους κρεμάμενον ἀνεμιστήριον. Ἀπάτη! Ἀμα καταλιπὼν τὴν βενετοκρατομένην πόλιν, ἅμα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς αὐτονομίας μεταπτάς πανέστιος, ὁ Σὲρ Φραντσέσκος ἀπεσκοράκισεν ἐν τάχει πᾶν ὅτι ἐφ' ἑαυτοῦ ἢ ἐν τῇ ἀποσκευῇ τῆς οἰκίας του ὑπανεμίμησε τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς ἰταλικῆς δουλοφροσύνης, τὰ ἦθη τῶν φραγγαρχόντων. Ἐλεύθερος ἀπαξ ἀφειδὲς εἰς τὰς οἰκίας προαιρέσεις, μηδ' ὑπονοίας. Μέμων, μηδ' ἐπικρίσεις συναδέλφων φοβηθεὶς τὸ λοιπὸν, συνερρίθμησεν ἔθιμα, τρόπους, διαίταν, ἱματισμὸν πρὸς τοὺς ὄρους τῆς μεταστάσεως ἢ ψυχῇ τε καὶ σώματι παρεδίδοτο, τοὺς μὲν οἰκέτας καὶ τὴν καθόλου ἀγωγὴν τρέψας ἐπὶ τὸ ἀπλοικώτερον, αὐτὸς δὲ παραδεχθεὶς τὸν ἐγγώριον ἱματισμὸν, ἀφείς ἀξύριστον τὴν φυὴν τῆς γενειάδος ἐπὶ τοῦ πάγωνος, καί,

ἀντὶ τοῦ τέως ἀρχιαγρονόμου ἐκπληροῦντος γραμματέως καθήκοντα, προσλαβὼν Ριθύμνιον ἑλληνοδιδάσκαλον. Πᾶν ἄλλο ὁ ξενιζόμενος σύλλογος προσεδόκα ἢ τὸ νὰ γίνῃ θεωρὸς τοσοῦτων μεταβολῶν. Τὸ ἀνεπιτήδευτον τῆς ὑπηρεσίας, ἡ ἐγκάρδιος καὶ πάσης ἐθιμοταξίας κεκαθαρμένη ὑποδοχή, οἱ ἀναρριπίζοντες τὰ χρώματα τῆς αὐτονομίας πολυέλικτοι φανοί, ἡ κατὰ τὴν συνδιάλεξιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἀναστροφὴν παντελῆς ἀποσκυβάσις τῆς Ἰταλίδος, ὁ ἐπὶ τῆς ἐπαύλεως κυμαινόμενος Γεώργιος, ἡ πρόσχαις καὶ ἀρεσκευτικὴ τῶν δύο οἰκοδεσποινῶν συμπεριφορὰ, ὅποσα ἔριμα ἀνέλπιστα, ὅποια εὐλόγου συναγαυλιάσεως ἀφορμὰ πρὸς ξένους, οὐποτε ζώντων αὐτῶν θεασαμένους τοιοῦτο θαῦμα, οὐδὲ ἐκ παραδόσεως ἀκούσαντάς τι παραπλήσιον! Ἄλλ' ὅτι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐκίνησεν εἰς κατάπληξιν τοὺς συμπεθέρους, ὑπῆρξεν ὁ ἐπὶ τὰ νῶτα τοῦ κορυφαίου τῶν ἱπποτῶν ἀρτιότατα στρωννύμενος καὶ ζωγραφικῶς εἰς τὰ κάτω ρομβολῶν ἀρχοντοχωρικὸς ἐπενδύτης. Τοῦτο πρὸ πάντων τοὺς κατεγρήτευσε· τοὺς ἐπέθελε τὸ ἱστορικὸν φόρεμα αὐτό, ὑπὸ τὰς πτυχὰς τοῦ ὁποίου εἶχον στρατοπεδεύσει δάδεκα γενεῶν καρδίαι κωλύσασαι τὸν ἔκφυλον ἰταλισμὸν ἀπὸ τοῦ κατασωτεῦσαι καὶ Κρήτην καὶ Ἑλλάδα.

Ἀξημνημόνευτος ἡ ὁμολόγησις, ἣν ὁ πατριώτης τῶν Χανίων ἐξήνεγκε κατὰ τὴν ὀρχοδοσίαν. (1)

Ἰσχνῆς καὶ ἑτεροτόνου οὔσης ἐνίστε τῆς φωνῆς του, οἱ περιεστῶτες συνηθροίσθησαν περὶ τὸ τελεστήριον ἀκροποδητί, τείνοντες τὸ ρῦς ἐντὸς τοῦ κοίλου τῆς παλάμης, ἀνορθοῦντες τὰς κεφαλὰς, ἀναστελλόντες τὴν ἀναπνοήν. Ἐκαστος ἐφιλοτιμήθη νὰ μὴ χάσῃ σὺλλαβὴν ἐκ τῆς ἀγορευσεως.

— Ὁ παντεπόπτης Θεός, εἶπεν, ἄς μαρτυρήσῃ, ἐὰν πρὸ τινων ἐβδομάδων μόνον ἐφύτρωσεν εἰς τὴν ψυχὴν μου ὁ ἑλληνισμὸς, ἢ ἂν δὲν ἠγάπησα καὶ Κρήτην καὶ Κρήτας ἐκ νεότητος πολὺ περιεσσότερον τοῦ τόπου, ὅθεν ἀπέπλευσαν πρὸ αἰῶνων οἱ πατέρες μου. Naί, μακρὸν πρὸ τοῦ πολέμου ὑπέλαθον τὰ σπέρματα τῆς Ἰθαγενεῦς φιλοπατρίας εἰς τὴν καρδίαν μου· μόνην τὴν ἀφορμὴν

(1) Μετάφρασις κατὰ περίοδον.

νά εξηλιώσωσι τὰ βλαστήματα παρέσχεν αὐτοῖς ὁ νῦν ἀγών. Ἔστω δεῖγμα τρανὸν ἢ παροῦσα τελετή. Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας, ἵνα πρὸς τοὺς παρόντας ἐξαγγείλω καθάπαξ καὶ τὸ φρόνημα μου, καὶ τὴν θέσιν, ἣν ἡ μεταδοξασία καταλαμβάνει εἰς τὴν συνειδήσίν μου. Ζητῶ συγγνώμην, εἰάν δὲν ἐκφρασθῶ μὲ τὴν πρέπουσαν καθαρότητα εἰς ἀμοιβὴν ἢ καρδία θέλει ἀναβλύσει αὐτόρρητος ἐπὶ τὰ χεῖλη μου. Μόνοι οἱ ἐξ ἀνάγκης, ἢ ἐξ ἰδιοτελείας ἀποσκιρτῶντες ὑποτηροῦσιν ἀθεμίτους ἐπιφυλάξεις ἐνδομυχί. Ὁ ἐξ αὐτομάτων πεποιθήσεων ὀρμώμενος ἀποτίει τὸν ἔρανον τῆς καινῆς υἰότητος εἰς νόμισμα δόκιμον καὶ ἀπαραχάρακτον.

Τὴν δεξιὰν τότε προσάψας εἰς τὴν ἀργυροτέυκτον Σταύρωσιν τῆς Καινῆς Διαθήκης,

Ἐξαρνούμενος τὸ λατινικὸν φρόνημα, προσέθηκον ἐμφωνῶς τερα τὸ ὁποῖον ἄλλως ἀνώμοτος καὶ ἐν ἀγνωσίᾳ νηπιότητος παρεδέχθην, μεταβαίνω αὐτόκλητος καὶ μὲ καρδίαν πεφωτισμένην εἰς τὰ δόγματα τῆς ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἧς ἀρχὴ καὶ κεφαλὴ ὁ φιλόανθρωπος Σωτὴρ. Αὕτη ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ μέχρι τελευτῆς ἔσται ἡ πίστις τῆς ἐκλογῆς μου· πρὸς τοὺς κανόνας αὐτῆς θέλω ρυθμίσει τὸ λοιπὸν τοῦ βίου καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὰ ἔργα, καὶ μὲ τὴν διάνοιαν. Ἐπειδὴ δὲ συμφυῆς καὶ ὁμοουσία πρὸς τὴν θρησκευτικὴν πίστην τῶν ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν διατελεῖ ἀπὸ καταβολῆς ἡ ἱστορικὴ καὶ πατροπαράδοτος πίστις εἰς τὴν πατρίδα. . . .

— Πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων! ἐκραύγασαν κατὰ πρωτοφώνησιν τοῦ μητροπολίτου καὶ ριζάρχει καὶ λαός.

Διὰ τοῦτο δὴ κ' ἐγώ, ἐν τῷ προσκυνῆσαι ὡς μητέρα τὴν ἐπασιγνώδον τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, συνομολογοῦμαι αὐτοχρόνως τέκνον τῆς γῆς ἐνθα ἐγεννήθην, κηρύττομαι Ἕλληνας τὸ γένος τὸ φρόνημα τὴν ἀφοσίωσιν, προσφέρομαι ἀδελφός, φίλος, βοηθός, συναθλητὴς παντὸς ὁμοθρήσκου, μοχθοῦντος ὑπὲρ ἀκεραιότητος σεβασμάτος καὶ πατρίδος. . . .

— Ἄξιός ὁ μισθός σου! Εὖγε! Εἴη ἀθάνατος ἡ μνήμη σου! Εἴη εὐλογητὸν τὸ ὄνομα σου! ἠυφήμησεν εἰς διαφόρους εὐχὰς

καὶ ἐπικροτήσεις ὁ ἐφαρπαζόμενος χορός.

— Ἄλλὰ καὶ ὀρθόδοξος ἀτελής, καὶ πατριώτης πλημελέστερος τῶν δύο ἐκείνων ἐνδόξων προγόνων μου θὰ ἀνεδεικνυόμην καθ' ἣν στιγμὴν διανοίγω εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας τοὺς ὀφθαλμούς, εἰάν εἰς τὸ ἀγιαστήριον τῆς ὁμολογίας μου δὲν προσεπέφερον ὀλοσχερῆ τὸν φόρον τοῦ συνειδέτος. Τὸ καθήκον οὖν αὐτὸ ἀποτελῶ διὰ τῶν ἐξῆς συμπληρωματικῶν ἐξαρνήσεων. Ἐν ὀνόματι ἐμοῦ καὶ τῶν ἀπογόνων μου, ἀρρένων τε καὶ θηλέων ἅμα, παραιτοῦμαι ἀπὸ τοῦδε ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ τιμαριωτικά προνόμια ὅσα ἀντίκεινται εἰς τὴν ἰσότητα ὁμοδόξων καὶ συμπολιτῶν. Νίπτω προσέτι καὶ ἀπονίπτω τὰς χεῖρας μου ἀπὸ τὸ στυγερὸν μόλυμα τῆς ἱπποτείας, ἀποτασσόμενος εἰς τοὺς τίτλους τῆς, προτιμῶν νὰ εἶμαι καὶ νὰ λέγωμαι εἰς τὸ ἐξῆς ἀπλοῦς πολίτης, ὡς πᾶς τις ἄλλος τοῦ λαοῦ. Ἐκ τῶν ἀξιωματίων τῆς προγονικῆς εὐγενείας μου ἐξαιρῶ, ἀπαρνοῦμαι καὶ ἐκμηδενίζω διὰ παντὸς πανθ' ὅσα ἐκτήσαντο οἱ πλείονες τῶν πατέρων μου καταδιώξαντες τὴν ἐγχώριον ἀνεξαρτησίαν. Τέλος, ἀποθέτω τὸ ὄνομα τὸ λατινικόν, λαμβάνω ἑλληνικώτερον καθ' ἐκλογὴν μου. Ὁ Σερ Φραγκίσκος Δὰ Μολὶν μετανομάζεται ἀπὸ τῆς σήμερον Ἀλέξιος Μολίνος.

Ἀλέξιος, ὁ Ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ! ἐπιφωνοῦν οἱ τοῦ κλήρου θαυμάζοντες καὶ ὑπερηδόμενοι.

Βροντὴ μανιωδῶν ζητωκραυγῶν ἐχαίρεισε τὴν τελευταίαν περιόδον τῆς ἐξωμοσίας. Σκοῦφοι ἐξεσφενδονίσθησαν μετέωροι, κηρία ἐχόρευσαν περιμανῶς, δάκρυα χαρᾶς ἐπέλαμψαν εἰς ὄλων τὰ βλέφαρα. . . . ἔκστασις, ὀστρος παραφορά. Οἱ πλησιέστεροι ἐφόρμων ἤδη πρὸς τὸν νεοφώτιστον, ὅπως τὸν ἀνυψώσωσιν ἐν θριάμβῳ, ὅτε ἀνεχαιτίσθησαν ἐξ ἐνὸς τοῦ νεύματος.

— Πατέρες τῶν πατέρων μου! ἀναφωνεῖ εἰς φθόγγους κερχαλέως, ἀναρροιβδουμένους ἐντὸς τοῦ φάρυγγος, καὶ ἐνδακρυ περιστρέφων τὸ βλέμμα κύκλῳ τῶν εἰκόνων τῆς πινακοθήκης του. Μὴ, μακαρίζται, μὴ καθηλόντετε ὀργίλους πρὸς τὸν διάδοχον σας τοὺς ὀφθαλμούς, οἱ ὑποχωρῶν εἰς τὰς προσκλήσεις τοῦ αἰῶνος του, συμμορφούμενος πρὸς τὰ καθήκοντα τῆς ἰθαγενείας, ὑπακούων εἰς τὰ ὑπαγορεύματα τῆς καρδίας του, ἐκτρέπεται τῆς ὁδοῦ

ἦν ἐβαδίσετε σεις! Ἡ χθὲς ἀφίσταται τῆς σήμερον ἢ δὲ σήμερον διαφέρει τῆς αὔριον· ἔμψυχα τε καὶ ἄψυχα μεταβάλλονται· μόνος ὁ ἐν οὐρανοῖς μένει ἀμετάτρεπτος εἰς τὸν αἰῶνα. Μήπως καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῶν προγόνων σας δὲν ἐλάτρευσαν ξόανα, πρὶν πιστεύσωσιν εἰς Χριστόν; Διατὶ ὁ γόνος σας νὰ μὴ ἐξυμνήσῃ τὸν κοινὸν Πατέρα καὶ εἰς τὴν ἐντελεστέραν τῶν γλωσσῶν τῆς γῆς; Διατὶ νὰ μὴ κοινωνήσῃ τοῦ Τιμίου Σώματος καθ' ὃν τρόπον προσεύπωσεν εἰς τὸν Δεῖπνον του αὐτὸς ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄρας τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου;

Ἄναβλέψας δὲ πρὸς οὐρανὸν τὰ δακρυροοῦντα βλέφαρα, καὶ τὰς χεῖρας ἀντιτείνας ἐν συντριβῇ,

— Καὶ σὺ Δέσποτα, προσέθηκε πρόσδεξαι εὐμενῶς ἐκ στόματος ἔμοῦ καὶ τῆς θυγατρὸς μου τὴν σήμερον Ὁμολόγησιν, ἀσμένισον αὐτὴν ὡς ἐνέχυρον ὑποσχέσεως ἀπαραβιάστου! Ἀπότρεψε τὴν καρδίαν τοῦ δούλου σου ἐξ ἔργων πονηρίας, ἐξ ἀνθρώπων ἐργαζομένων τὴν ἀνομίαν! Ρῦσαι αὐτὸν ἐξ αἱμάτων ὁ Θεός! Ἀπὸ οὗ τοῦ ὑπερουρανίου θρόνου σου μὴ ἀφεις νὰ δύσῃ ὁ ἥλιος τῆς ἡμέρας, ἐν ἣ δούλος σου ἤθελε παραβῆ τον ὄρκον του, πρὶν ἢ καταστράψῃ τὸν κεραυνὸν τῆς ὀργῆς σου ἐπ' αὐτοῦ συνάμα καὶ ἐπὶ τοῦ οἴκου του!

Ἐνταῦθα ἡ οἰστρομανῆς ἐκραγὴ τῆς αἰθούσης, καὶ ὁ εἰς τὰς προσόδους θορυβῶδης ἀλαλαγμὸς ἀπέγνωσαν πλέον πᾶν ὄριον συνέσεως. Μὲ τὴν ἐκραγὴν ἐκείνην συνεφώνουν ἐντὸς ὀλίγου τὰ σήμαντρα τῶν ἑλληνικῶν νῶν τῆς Ἀλικιανοῦς, καὶ ἡ βροντὴ τοῦ κροτητοῦ πυροβολισμοῦ, ἣτις ἀντιχοῦσα εἰς τὸ παρὰ Χανίοις στρατόπεδον διήγειρεν ἐκεῖ δεύτερον καὶ βροντοδέστερον πυροβολισμόν. Ἐκατὸν ἀλλεπάλληλοι ἄλλοι πυροβολισμοὶ ἐξηγέρθησαν ἀκολούθως συγκεράσαντες τὸν ἴδιον βόμβον εἰς τὴν γενικὴν περιβόμβησιν καὶ πάλιν ἄλλοι ἀνέκυψαν κατόπιν, παννυχίσαντες ἀπὸ κώμης εἰς κώμην, ἀπὸ νομοῦ εἰς νομόν. Ἐπὶ τῇ ἀντικρούσει τοῦ ἀέρος ἀναπτρωθεῖσα ἢ ἀφίμωτος τῶν ὀρέων φωνὴ πέραν αὐτῆς, παρεβίβασε τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν καὶ εἰς τοὺς ναύτας, ἐκπότησασα καθ' ὁδὸν ἐν τοῖς φρουρίοις τοὺς ἐμβριμωμένους καὶ φρίσσοντας Βενετούς.

Μετὰ τὴν μύρωσιν οἱ ριζάρχοι διεπέτασαν τὰς ἀγκάλας πρὸς τὸν Μολίνον. Πρῶτος τῶν λαϊκῶν ἔδραμεν ὁ πρύτανις, φαινοπροσωπῶν ἀγαθὴ λάμπριν περιχαρείας. Τὸ στήθος του ἀνέλκυεν ἐντονώτερα τὴν ἀναπνοήν, ὡς ἂν τότε μόλις ἀνακουφίζετο ἀπὸ σεισμὸν φοβεροῦ λίθου.

— Τώρα, εἶπε περιτειχίζων τὸν τράχηλον τοῦ πρώην ἱππότη μετὰ τοὺς στιβαροὺς βραχίονας, τώρα, τώρα ἐκ τῆς αὐταπαρησίας ἀναγνωρίζω εἰς σὲ τὸν ἀδελφόν! Ὁ οὐρανὸς ἐγγράφει τὴν τὴν ὁμολογίαν σου εἰς τὸ κατάστιχον τῆς ἀντιμισθείας. . . ὦ, ὅποσον θεραπευτικώτερα τῆς τοῦ ξένου εἶναι ἡ υἱική περιθάλψις! Ἦδη υἱὸς γνήσιος Κρήτης συνταχθεὶς καὶ σὺ θέλεις, ὡς ἐγώ, προφυλαχθῆ με ἄκραν περισκεψιν ἀπὸ ὄρκους ραδιούργων, ἀπὸ ὑποσχέσεις ἑτεροθρήσκων. Ξένο ν τρέφεις, λύκον τρέφεις, κ' ἂν πεινάσῃ θὰ σὲ φάγῃ.

— Σωστά, σωστά! ὁ νεόφυτος ἀπήνησε. Ζῶμεν εἰς χρόνους ἀπιστίας καὶ διαφθορᾶς, ὅτε περιττὸν δὲν εἶνε νὰ δυσπιστῇ τις καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν ἑαυτὸν του. . . Ἄλλ' εἶη ἀνετός, προσέθηκε με ἀδελφικὸν παράπονον ἐν τῷ κατακολπίσαι τὸν συμπένθερον, εἶη δεδοξασμένος ὁ ἅγιος, ὁ καταπέισας σὲ τέλος πάντων, ὅτι οὐ φίλημα σοὶ δόσω καθάπερ ὁ Ἰούδας!

— Καὶ τὴν κόρην σου; ἐκφωνεῖ ἡ Σοφία, εἰς τὰ πατρικὰ στέρανα κρημιζομένη. Δὲν θὰ χαρίσης τὸν ἀσπασμὸν τῆς νέας ζωῆς καὶ πρὸς τὴν κόρην σου;

— Ἄχ, σέ, τέκνον ἀνεύρεται, σὲ φωστῆρα τῆς νυκτός μου, ἀναφθέγγεται ὁ γονεὺς ὑπότρομον τείνων τὴν παλάμην ἐπὶ τῶν λινοσκεπῶν πλοκάμων τῆς θυγατρὸς, σὲ νὰ σὲ παρακολουθῇ εἰς τὸ καλοιώνιστον ταξειδίον ἢ εὐχὴ ἔμοῦ καὶ τῆς μητρὸς σου, ὅπως σῶα, μακροήμερος, εὐδαίμων διαπλεύσης τὸ πέλαγος τοῦ βίου σου. Ἐπίφερε πρὸς τὴν Ἑλλάδα μας νέον ὑπερμάχων φυτῶνα! Ζῆδι σεμνυνομένη εἰς τὰς δάφνας τοῦ συντρόφου σου, εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς φιλοπατρίας, εἰς τὴν ἀγάπην τῶν ὁμογενῶν!

Προσηλθε καὶ ὁ μελλόγαμβρος ἐκ περιτροπῆς.

— Φίλον τέκνον! προσφωνεῖ ὁ πενθερὸς, λύων τὸν ζωστήρα τοῦ ξίφους του, καὶ βάλλων τὴν λοβὴν τοῦ ὄπλου πρὸ ὀφθαλ-

μῶν τοῦ νέου. Γνωρίζεις τὸ σύμβολον αὐτό;

— Τὸ οἰκόσημον τοῦ γένους μου! ἔξεστηκὼς ἀναβοᾷ ὁ υἱὸς τοῦ Καντανολέου.

— Τὸ τρόπαιον τοῦτο σώζεται εἰς τὴν ὀλοθήκην μου πρὸ τριακοσίων τεσσαράκοντα τεσσάρων ἔτων. Εἶνε κτήμα τοῦ προπάτορος σου Τίμοθεου Σκορδύλου, ὅστις ἔπεσεν ἀνδραγαθῶν ἐν τῇ πριβοήτῳ μάχῃ τῆς Ἀσφάκας. Πᾶς τις Κρής ἐμπορεῖ ἀνευδοιάστως νὰ τὸ ὑποζώσῃ ἢ σπάθῃ· του διέπειρε μὲν σάρκα ἰταλικὴν εἰς Γραικοῦ χεῖρα, ἀφότου ὅμως ἐσυλήθη αὐτοχειρὶ παρὰ τοῦ στρατηγούντος προγόνου μου, οὐδέποτε ἀπρηυθράνθη εἰς αἷμα γραικόν. Σὺ δὲ διάδοχος καὶ κληρονόμος μου, σὺ συγκληρονόμησον τὸ ξίφος τοῦ ἀνδρείου προπάλλου σου. Ἦτο γεγραμμένον νὰ ἐπανορθώσῃς σὺ κατὰ τυράνων τὴν ἐπὶ μακρὸν ὀκνήσασαν δόξαν του! Δὸς μοι εἰς ἀμοιβὴν τὸ ἰδικόν σου. Ξίφος εἰς ἵπποδρομίαν κτηθὲν δὲν εἶνε ἄξιον τῆς ἀριστείας σου.

— Ἄλλ' οὐχ' ἦττον προσφιλές καὶ τοῦτο· τὸ ἔχω ἐκ χειρῶν τῆς μελλονύμφης μου, ἀπεκρίνατο δυσφορήσας ὁ γαμβρός.

— Ἐπαφρόδιτος ἀδιατρεψία φιλεραστοῦ *Ottimamente*...! Δὲν ἀγνοεῖς προσέλεξε χαριεντισθεῖς, ὅτι ὡς ἱπότης ἢ μνηστὴ σου ἐδιδάχθη παιδιόθεν τὰ στοιχεῖα τῆς ξιφομαχίας. Ἐὰν ποτε τὴν προσελάμβανες ὑπασπιστὴν σου ζῶσε τὰς ὀσφύας τῆς μετὰ τὸ ξίφος σου!

Ἡ δωρεὰ αὕτη, σεπτὸν καὶ πολύτιμον μνημόνευμα τῶν κатарκτικῶν τῆς Κρήτης διαθλημάτων, προεκάλεσε τὴν ἐπίδοσιν τῶν ἔδνων.

Λιτά, ἄλλ' ἀρεστὰ πρὸς τὴν μελλονύμφην προσήχθησαν τὰ γαμήλια δῶρα, ἔθιμον ἀπαραίτητον, ὅπερ ἢ τότε κοινωλεξία διετέλει καλοῦσα ἐπὶ τὸ ἀρχαιώτερον Ἀποκαλυπτῆρια. Τρία τὰ πρόσωπα τὰ συνελθόντα ἐν τῇ προσφορᾷ· ὁ μνηστὴρ ὁ πατὴρ του, καὶ τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον. Τὰ ἔδνα αὐτὰ προσηνέχθησαν φειδολώτερα τοῦ πρέποντος· ἀλλὰ τὴν λιτότητα διασαφοῦσιν αἱ ἔκρυστοι τῆς χώρας περιστάσεις, ὧν χά-

ριν τὰ χρηματικὰ μέσα τῶν Καντανολέων εἶχον κατακράτος ἐξαντληθῆ.

Τὸ χάρισμα τοῦ Πέτρου συνίστατο ἐξ ἐνὸς πλήρους καὶ κομψοτάτου φορέματος Κρητικοῦ τῆς ἀγροτικῆς συνηθείας. Τὴν κτήσιν τῆς ζωγραφικῆς αὐτῆς στολῆς πολλάκις εἶχεν ἐπιποθήσει ἢ Σοφία ἐν τῇ ἐφέσει τῆς φιλοδημίας τῆς. Ἐννοεῖται, ὅτι εἰς τὸν ἀπαρτισμὸν τῆς φορεσίας ἐξέπρεπον τὸ λευκὸν καὶ τὸ ἐρυθροῦν, δηλαδὴ τῆς Κρητικῆς σημαίας τὰ χρώματα. Βελοῦδον κόκκινον μὲ χρυσᾶς ταινίας περιεχειλωμένον ἐσημάτιζε τὸ περιθωρακίδιον, διάζωμα ἰδιότροπον, ἔμπροσθεν μὲν βραχὺ ἕως γαστέρος, ἀνοικτὸν ἐπὶ τὸ στήθος, συμπορπώμενον ἐπὶ τοῦ στομάχου διὰ πειραδίων ἀμφιδέτων, ἀλλὰ συνεσφιγμένων χαλαρῶς, ὅπισθεν δὲ ἀναπεταίνυμενον εἰς πολύπτυχον ἐξοχὴν, οὐχὶ ἀκόμψως ὑποκάτω τῆς μέσης ἐξογκουμένην. Ἀργυροῦφρανα τὸ λεπτὸν ἡμισοφύστανον, καὶ ἡ ὀλοκέντητος ποδιαῖα. Ἐκ λευκῆς ὡσούτως μετᾶξης ἦσαν ἐξυφασμένα καὶ ὁ κεφαλόδεσμος—εἶδος Τσεντάλετου, θελκτικώτατα τὸν δεξιὸν ὦμον παρεπιψαύοντος—καὶ τὸ περιστήθιον, καὶ τὸ ὑποκάμισον, καὶ αἱ περικνιμίδες. Ἡ δὲ ἐκ χρυσοῦς καὶ τριελίκτου σειράδος ζώνη, ἐξωτικῆς χρυσοουργίας χειροτέχνημα, αὕτη συνηρμόζετο εἰς τὸ ὑπόστερνον ἀπὸ στοργγύλον τινὰ καὶ περιγεγλυμμένον πόρπακα, καλούμενον Ἄζουλαν, ὅθεν διαδοномуμένη ἐξέτρεχεν ἕως κρασπέδων λευκοκοκκίνῃ βάλανος μεταξωτή.

Συνεπλήρου τὴν στολὴν τὸ δώρημα τοῦ πενθεροῦ. Ὁ πάγχρυσος σταυρὸς ἐκεῖνος ἐξηγρᾶτο ἀπὸ βενετικοῦ τινος λεπτοῦργεστάτου περιδεραίου· καὶ ἔσω μὲν ἐμπεριεῖχεν ἀκίδα τοῦ τιμίου Ξύλου, προερχομένην ἐξ Ἱεροσολύμων, ἐπὶ δὲ τὸ σκέπασμα ἔφερεν εἰς βυζαντινοὺς χαρακτῆρας ἐγκεκολαμμένον τὸ εὐαγγελικὸν παράγγελμα Πίστευσον καὶ σωθήσῃ. Πλὴν τῆς πατριαρχικῆς μεμβράνης, ἣτις ἠγγυᾶτο τὴν γνησιότητα, προσεμαρτύρει τὸ θαυμαστὸν τοῦ κειμηλίου καὶ ἡ κοινὴ φήμη ἀποδίδουσα αὐτῷ ἐνεργείας τερατουργούς. Κατὰ πεποιθήσιν ὀλοκλήρου τοῦ νομοῦ Σελίνου, τὸ φυλακτῆριον ἐξώρκιζε σωτηριωδῶς πνεύματα πονηρά, ἐξεβάσκειν ἄρωστα νήπια, ἀπήλαττεν ἐγκύ-

ους ἀπὸ δυσχερεῖς τοκετούς, ἐθεράπευεν ἐν ἀκαρεῖ δῆγματα ἐχίδνης. Τὸ δὲ τερασιώτερον, καὶ δὴ καὶ παρὰ πλείστων ὄσων ὁμολογούμενον, ὁ φυρώμενος ἄρτος ἐξυμοῦτο συνήθως εἰς τὸν οἶκον τῶν Καντανολέων ἐπὶ μόνῃ τῇ ἐπαφῇ τοῦ θαυματουργοῦ Σταυροῦ.

Τρίτος προσῆλθεν ὁ Ἀναστάσιος Ζάππας· ἐδαυροφόρει οὗτος ἐν ὀνόματι τῆς κυβερνήσεως. Ἐκ τοῦ κανηστρίου τῶν προγαμίων δώρων ἔξαγαγὼν χάρτινον κύλινδρον, εἰς τὴν ἄκραν τοῦ ὀποῦ ἐκτύπωμά τι σφραγίδος προσηρτάτο ἐν εἶδει μολυβδίνης πλακός, καὶ προελάσας ἕως τῆς μελλονύμφης,

Τρισεύγενη ἀρχοντοπούλα, κυρὰ Σοφία Δὰ Μολίν—προσεφώνησεν ὑποκληθεῖς—εἶμαι ἀπὸ τὴν ἔνδοξον κυβέρνησιν τοῦ νησίου ἐπιτετραμμένος νὰ σοῦ προσφέρω τὸ χάρισμα τοῦτο ἐλάχιστον δεῖγμα τῆς πρὸς σὲ καὶ πρὸς τὸν ἔνδοξον γονέα σου ἰδιαιτέρας φιλοφροσύνης της!

Ἐκτυλίξας δὲ τὸν κύλινδρον, ἀνέγνω μεγαλοφώνως τὰ ἑξῆς.

«Ἀπὸ τὸν Μεσολῶν ἔνδεκα Ὀκτωβρίου μηνός, 1570 τῆς Θ. Ε.

Εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, ἐλευθερωτοῦ τῶν αἰχμαλώτων ὑπερασπιστοῦ τῶν πτωχῶν.

Ἡ κυβέρνησις τῆς ἐλευθέρας Κρήτης, ὀρίζει, θεσπίζει, διατάσσει παμψηφεί.

Α'. Ἡ νῆσος Κρήτη ἀναδέχεται καὶ υἱοθετεῖ τὴν χαριτόβρυτον Σοφίαν, θυγατέρα τοῦ εὐγενεστάτου Σερ Φραντσέσκου Δὰ Μολίν ἀπὸ Χανία, καὶ τῆς εὐγενεστάτης κυρᾶς Εὐδοκίας Σκορδύλου ἀπὸ Ρέθυμνον. Ἡ κυρὰ Σοφία Δὰ Μολίν, θησαυροφυλάκιον τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος, τίθεται ἀπὸ τῆς σήμερον ὑπὸ τὴν ἄγρυπνον προστασίαν παντὸς γραικοῦ καὶ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ, ἐκκαρπούμενη τὸν τίτλον Α ὕ θ έ ν τ ρ α μ έ τ ά π ρ ε σ β εῖ α τῆς τιμῆς ἐφ ὄλων τῶν γυναικῶν τῆς Κρήτης.

Β'. Ὁ ἱππότης Δὰ Μολίν ἀναγορεύεται Μ έ γ α ς Λ ο γ ο θ έ τ η ς τῆς Κρητικῆς πολιτείας νεμόμενος τὰς σχετικὰς τῆς ἀνα-

γορεύσεως τιμὰς, καὶ λαμβάνων θέσιν αὐτόκλητον εἰς τὰ διαβούλια τῆς κυβερνήσεως.

Γ'. Πρὸς τὸν ἀνώτερον τοῦτον ἀξιοματικὸν ἐναποθέτει ἡ κυβέρνησις τὴν ἐξουσίαν τοῦ καθ ὀλοκληρίαν, ἢ κατὰ μέρος ἀποδοῦναι τὴν δημευθέντα τιμάρια πρὸς ὄσους τῶν ρωμαίων, ἢ φράγγων τιμαριούχων θέλει εἰς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας κρίνει αὐτὸς λυσιτελές.

Δ'. Εἰς τὸ παρὸν αὐθεντικὸν ψήφισμα τῆς κυβερνήσεως νὰ δώσῃ ὁ ἡμέτερος Καγκελάριος διάπραξιν ἄμεσον καὶ ἐντελῆ.

Ἐγράφη καὶ ὑπογράφεται τὸ παρὸν διὰ χειρὸς ἐμοῦ Ἀναστασίου Ζάππα Καγκελαρίου καὶ ἀρχαιοφύλακος τῆς ὑψηλῆς Κυβερνήσεως (1) »

— Πολλὰ τὰ ἔτη εἰς τ' ὄνομα τῆς Αὐθέντρας! Θεὲ φύλαττέ μας τὸ ἀνεκτίμητον ἐγκόλπιον! ἐπολυχρόνισαν μακροαλαλάζοντες καὶ χειροκροτοῦντες πάντες ὄσοι τῆς ὀμηγύρεως.

— Ζήτωσαν ὁ μέγας Λογοθέτης καὶ ἡ συμβία του! ἐπευφήμισαν κατόπιν. Ἄμποτε ὁ καλὸς ἄρχων νὰ χαρῆ καὶ ν' ἀπολαύσῃ ἕως γηράματος ἐσχάτου τὸν μισθὸν τῶν ἔργων του!

— Ἀμήν! φωνάζει ὁ Εἰρήναιος, τονίζων νέαν εὐχολογίαν βροντῆν.

Ὁ Μολίνος ἀνεκλονεῖτο βαθέως συγκεινημένος. Ἡ ἔμφυτος ὀχρότης του ἐξώκελλε μέχρι χειλῶν. Δάκρυα περιπαθείας ἀνεκύκλουν εἰς τὰ κοῖλα τῶν ὀφθαλμῶν του. Προβὰς δύο βήματα ἔμπρός, ἐξεφώνησε δεύτερον λόγον, ἀσυγκρίτως ἐνθουσιαστικώτερον τοῦ προτέρου, τὸ θέμα λαβὼν ἐκ τῆς ἀναλογίας τῶν τότε Γραικῶν πρὸς τὴν λοιπὴν χριστιανοσύνην. Οὐδέποτε αὐτοσχέδιος ἀγόρευσις εἶχεν ἐξέλθει τοῦ στόματός του οὕτω κατάμεστος ἐπινοίας καὶ ρητορικῆς ἀνακινήσεως. Αἱ διάφοροι ἐπόψεις ὑπὸ τὰς ὀποίας μὲ ἐξάαιρετον ἀγχοίνιαν ἀντιπαρέβαλε τὸ συμπαγές καὶ ἐνιαῖον γένος τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὰ ἐσπέρια φύλα, τὰ ἔνθεν μὲν παρὰ τῆς παπωσύνης ἀποκτηνούμενα, ἔνθεν δὲ ὑπὸ τῆς αἰ-

(1) Τὸ σλόικον καὶ ἀνορθόγραφον τοῦ ἐγγράφου καθιστησι δύσληπτον πολλαχὸν τὸ νόημα. Ἰδοὺ λ. χ. τὸ κείμενον τῆς ὑπογραφῆς: «ἐγράφησαν τανῆν καὶ ὑπογράφοντε διὰ χειρὸς καμοῦ ἀναστασιου ζάπα καντζελιέρη, καὶ ἀρχηβιστοῦ ὑψηλῆς Πρεβεδουρίας», κ. τ. λ.

ρέσεως παρορμώμενα εἰς μισόχριστον ἀλληλοκτονίαν, κατέστησαν τὸ ἀκροατήριον ἐξεστῆκος. Κοτέστρεψε τὸν λόγον, ἐπαγγείλας ἀτέρμαντον ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει τῆς αὐτονομίας τὴν συνεργεῖαν τοῦ ἀνθ' ἧς ἰκέτευε τὴν Πεντανδρίαν («νὰ συνομοιώσῃ τὸ ὄνομα κοὶ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ πρὸς τὴν ἀρετὴν ληφθεῖσαν μετονομασίαν καθαιρουῦσα ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ψηφίσματος τὸ ἀγυρωῶδες ἐκεῖνο μόριον Σ ἐ ρ, ὑπὸ τὴν ἀλοιφήν τοῦ ὁποῖου οἱ χάλκινοι, ὡς εἶπε καλῶς πτοῦσιν ἰὸν καρδίας καὶ σκωρίαν φρενῶν.»

Εἶποντο μετὰ ταῦτα οἱ ἀρραβῶνες. Ὁ μὲν πατὴρ τοῦ μελλονύμφου προσέφερε τὴν δακτυλιαίαν τοῦ σφραγιδα πρὸς τὴν μνηστὴν ἐπευχόμενος τὰ καταδύμια, ὁ δὲ γονεὺς τῆς μνηστῆς διεβίβασε τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὸν γαμβρόν. Τότε ὁ μὲν Πέτρος καὶ ἡ Σοφία προσέβησαν χειρένδετοι παρὰ τὴν Τράπεζαν, ἔνθα ἱεροενδεδυμένοι ἴσταντο ὁ μὴ ροπολίτης καὶ οἱ ἱερεῖς, ὁ μνηστὴρ ἐκ δεξιῶν ἡ μνηστὴ ἐξ εὐωνύμων. Ὁ δὲ Εὐγένιος ἐσφράγγασε τὰς κεφαλὰς τῶν νεοτύμφων ἐκ τρίτου, καὶ σταυροειδῶς ἐθυμίασεν αὐτοὺς. Ἀφοῦ δὲ ἐδεήθη ὑπὲρ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης τοῦ σύμπαντος κόσμου, καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως προσικέτευσεν ὑπὲρ τῶν μνηστευομένων ἀλλήλους καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ὑπὲρ τοῦ παρασχεθῆναι αὐτοῖς τέκνα εἰς διαδοχὴν γένους, ὑπὲρ τοῦ καπεμφθῆναι αὐτοῖς ἀγάπην τελείαν, εἰρηνικὴν καὶ βοήθειαν, ὑπὲρ τοῦ φυλαχθῆναι αὐτοὺς ἐν ὁμονοίᾳ καὶ βεβαίᾳ πίστει, ὅπως Κύριος ὁ Θεὸς χάρισηται αὐτοῖς τίμιον τὸν γάμον καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον. Μετὰ τὰς εὐχὰς, οἱ μελλόνυμφοι, εἰς σημεῖον προσοιμῶδους συμβιώσεως ἀμείψαντες τρεῖς τὰ σύμβολα τοῦ γάμου, ἐφόρεσαν αὐτὰ ἀντηλλαγμένα εἰς τὸν παράμεσον τῶν δακτύλων.

Ἐληγεν ἐνταῦθα ἡ εὐλογία τῶν μνήστρων. Ἄλλὰ τὰ τότε ἔθιμα, τοσοῦτον διάφορα τῶν σημερινῶν, συνῆπτον εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικούς δεσμοὺς καὶ τι προσθέτον κῦρος. Κρατίστην εἶχε τότε τὴν κοινωνικὴν ἀξίαν τὸ ἀρραβώνισμα. Εἰς χώραν ἔνθα καὶ οἱ ποιηταὶ αὐτοὶ οὐδόλως ἐφείσαντο ἀνασαλπίζοντες τὸ θρυλοῦ-

μενον Πιστὸν Ἐλλὰς οἶδεν οὐδέν (1) ἡ μνήστευσις συμβόλαιον συμπροσεγγίσεως ἱερόν, ἀπαραβίαστον, ἀπαραγράπτον, συνθήκη ἐπὶ τῆς ἀμοιβαίας πίστεως θρησκευτικῇ τῇ ἀκριβείᾳ καὶ εὐλαβείᾳ στηριζομένη, ἥσκοι ὁμοῦ μὲ τὴν ἤδη καταργηθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀδελφοποίησιν, τὸ θαυμάσιον ἀγαθούργημα τοῦ νὰ λύη τοὺς λεγομένους ὄρκους τοῦ αἵματος, δηλαδὴ τὰς ἐπὶ ἔχθρᾳ κεφαλικῇ πατριοπαραδότους δολοφονήσεις, νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὴν προτέραν ὁμόνοιαν δυὸ ἢ πλείονας φυλάς, δύο ἢ πλείονας ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀντιμοχομένας οἰκογενείας· νὰ κηθερῇ συμμαχιῶν καὶ ἐπιμαχιῶν σπονδίας, νὰ διαλύῃ ἀδυσωπῆτους ἐχθροπαθείας. Εἶχεν ἐνὶ λόγῳ τὴν ἐνέργειαν νὰ διατηρῇ ὑπὸ τὸν δούλειον ζυγὸν σῶα καὶ ἀλάβητα ἀπὸ τὸ μίαιμο τῆς ἀπιστίας τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς, τὸ ἐνάλλαγμα τῆς ὑποσχέσεως, τὸ ἀνδροπεπέδες τοῦ λόγου συμβόλαιον. Ἀπέναντι τῆς θρησκείας ταύτης, οἱ ὄρκοι αἱ προχειρήσεις αἱ τελεταὶ τῶν ἱπποτικῶν ταγμάτων ἦσαν μηδέν. Οὐαί, καὶ τρεῖς οὐαί πρὸς ἐκάτερον τῶν μερῶν, ὅπερ τὴν γνώμην μετατιθέμενον, ἤθελε παραβῆ τοὺς ὄρκους τῆς μνηστευτικῆς συνθήκης! Μόνο, ὁ θάνατος τοῦ πρωταίτιου ἠδύνατο νὰ ἐξιλεώσῃ τοῦ προσβληθέντος συγγενολογίου τὴν ὀργήν. Ὁ ὄλεθρος αὐτοῦ ἀπέβαινε κεφάλαιον ἅμα καὶ κεφαλικὸν ζήτημα τιμῆς. Ἡ κατάλειπτος κόρη, κεκαρμένη, πενθοφοροῦσα εἰς τὰ ἐνδότετα τῆς οἰκίας τεθαμμένη, οὐδὲ εἰς αὐτοὺς τοὺς πλησιεστέρους ὁμαίμονας παρουσιάζετο, ἐὰν μὴ πρῶτον αὐτήκοος ἤκροατο, καὶ αὐτοστόματος ἠρῶιθμει τὰ κρούσματα τοῦ κώδωνος, τὰ σημαίνοντα τὴν κήδευσιν τοῦ ἀπίστου. Τὸ φιλέκδικον ἐκεῖνο εἶχε τὸν λόγον του. Οὐδέποτε ἐπ' οὐδεμιᾶ προφάσει ἐπιτετραμένον ἦτο πρὸ τῶν ἀρραβῶνων εἰς τὸν προξενουόμενον νὰ ἴδῃ ἄσκηπὲς τὸ πρόσωπον τῆς προτεινομένης. Κόρη πρὸς τῆς τελετῆς αὐτῆς θεαθεῖσα παρὰ ξένου ἐλογίζετο κόρη ἄτιμος. Οὐδεὶς νέος εὐπόλητος ἤθελε πλέον τὴν ζητήσῃ εἰς γάμον. Πῶς δὲ τὸ συμβόλαιον τῶν ἀρραβῶνων ἐπεσφραγίζετο; Διὰ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ προσώπου τῆς κόρης καὶ διὰ τοῦ ἀμοιβαίου τῶν μελλο-

(1) Εὐριπ. Ἰφίγ. ἐν Ταυρ. 1206.

νύμφων ἀσπασμοῦ. Ἀνὴρ, ἄκροισ χεῖλεσι δράξας παρθένου φίλημα, δὲν ἀφῆρπαξεν ἀνεπιστρέπτως ἤδη τὰς ἀπαρχὰς τῆς τιμῆς τῆς σεμνότητος, τῆς παρθενίας τῆς;

Τὰ ἔθιμα ταῦτα λείψανα χρόνων, ὅτε ἡ τιμή, ὁ λόγος, ἡ ἐμπιστοσύνη ἐδέοντο εἰς τὸ πείσμα τῶν ποιητῶν πολὺ ὀλιγωτέρων χαρτοσήμων καὶ συμβολαιογραφικῶν σφραγίδων, παρ' ὅτι χρῆζουσιν εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς χρυσοῦν αἰῶνα, τὰ ἔθιμα ταῦτα εἰχον ἤδη, ἔνεκα τῆς ἰταλικῆς ἀκολασίας, ὑποστήσει ἐπαισθητὴν χαλάρωσιν ἐντὸς τῶν πόλεων. Ἐνταῦθι μόνῃ ἡ λέξις τῶν ἀνακαλυπτηρίων ἐπεσώζετο· τὸ πρᾶγμα ἐξέλειπε πρὸ πολλοῦ. Ἄλλ' εἰς τὰς ἐξοχὰς, ὅπου ἡ μέριμνα τοῦ γυναικῶνος ἠκμαίεν εἰς ὄλην τῆς τὴν βυζαντινὴν τραχύτητα, ἐκεῖ πρῶτος καὶ ὕστατος ὁ μνηστήρ ἤξιοῦτο νὰ ἀνασύρῃ τὴν Γ σ ὕ π α ν (σῦφαρ, ρυσσὸν καὶ ἀραιὸν ὕφασμα) δηλαδὴ ν' ἀποκαλύψῃ ἐν τῇ παρουσίᾳ ἀθρόων τῶν συγγενῶν τὰ φυσιολογικὰ τῆς μελλονύμφης τοῦ Ἐλευσίνα. — Ἡ περιοχὴ τῆς Καντάνου δὲν ἐπροτέρειεν ἐπὶ ροπή πρὸς τὸν νεωτερισμόν. Ἄμα ληξάσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς, ὁ ριζάρης τῆς περιοχῆς αὐτῆς, εἰς τὰ ἐγγώρια ἔθιμα εἶπερ τις καὶ ἄλλος προπεφυκῶς, ἀπήτησεν ἐπιμόνας τὴν διττὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ζετσιπάματος καὶ τοῦ φιλήματος, ὁμοιοτρόπως πρὸς τὰ ἔθιμα τοῦ Σελίνου.

Ἡ ἀξίωσις προσέκρουσέ πως τὴν Χανιωτικὴν μερίδα, ἐξεπτόησε κατ' ἀρχὰς τὴν αἰσχυντηλίαν καὶ μητέρων καὶ παρανύμφων. Ἄλλὰ πόσα τὰ τείχη τῆς αἰδοῦς τὰ ἀντέχοντα εἰς ἀμετάπειστον πολιορκίαν; Ἡ ἐπιμονὴ ὑπερίσχυσεν. Καθ' ἃς ὁδηγίας εἶχεν ὁ πατὴρ μεταδόσει πρὸς τὸν υἱὸν, τ' ἀνακαλυπτήρια ἐξετελέσθησαν τῷ ὄντι κατὰ τὴν ἐπιχώριον ἔθιμοταξίαν. Ὁ ὑπασπιστὴς ἀνασύρας εὐτόλμως τὸν πέπλον, ἀνεκάλυψε τὴν ὄψιν τῆς νεάνιδος· διαρρήξας δὲ κατόπιν τὸ κάλυπρον, κατεπάτησεν αὐτό. Τὰ γαμήλια δῶρα ἦσαν τοιοιτοτρόπως ἀντημειμμένα.

Ἄλλ' ἰδιότροπος διαφερόντως ἐθεατρίσθη ἡ τοῦ ἀσπασμοῦ τελετή. Ἡ ἀναγνώστρια, ἐὰν ἀμύητος ἔτι γαλλικῶν μυθιστορημάτων, παρακαλεῖται νὰ ὑπερπηδίση τὴν παράγραφον. Κατὰ ρητὴν παραγγελίαν τοῦ Καντανόλου, ὁ ἀσπασμὸς—κορυφαία, ὡς εἶπε,

καὶ ὀριστικὴ τῶν μνήστρων ἐπικύρωσις, ὑπεβλήθη εἰς τρεῖς ὄρους ἐν πρώτοις μὲν τὸ φίλημα διήρκεσεν ἀδιάκοπον ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον χρόνον ὁ κανονάρχης ἐδαπάνησεν ἐν τῷ ἀπαγγεῖλαι τὸ Π ἄ τ ε ρ ἢ μ ῶ ν· δεύτερον δέ, ἐδόθη παρὰ τοῦ μελλονύμφου ἀπνευστί, δηλαδὴ μονορρόφι, ὡς ἐθέσειεν ἡ κοινολεξία· τέλος, (πάντοτε κατὰ τὸ αὐτὸ παράγγελμα) ἐτελεσειουργήθη οὕτως εὐηχον καὶ μελωδικόν (ξεροτραχανιστὸν), ὥστε σύμπαντες τῆς πανηγύρεως, τῶν παρανύμφων μὴ ἐξηρημένων, νὰ μαρτυρήσωσι τὸ βροντῶδες κῦρός του. — Τοιοιτοτρόπως τοῦ μὲν πρώτου ὄρου τὴν ἐπιτέλειαν ὠμολόγησεν ἡ ὄρασις τῶν θεατῶν, τὴν δὲ τοῦ τρίτου προσεμαρτύρησεν ἡ ἀκοή. Ὡς πρὸς τὸν μέσον ὄρον τὸν τοῦ μονορροφίου δηλαδὴ, οὗτος δὲ ἀπέμεινεν ἀνομολόγητος. Τίς οἶδεν, ἂν ὁ ἀξιοματικὸς ἔδωκεν ἀληθῶς τὸν ἀσπασμὸν μηδὲ ἕλαξας τὴν πνοήν, ἢ μᾶλλον ἂν διαρκούσης τῆς Κυριακῆς προσευχῆς συνεκεράσθησαν αἱ πνοαὶ τῶν ἑραστῶν, ἐλαυνόμεναι ἀπὸ θώρακος ἀσθμαίνοντας;

Ἐν τούτοις τὸ μεσονύκτιον εἶχε παρέλθει· καιρὸς δειπνοῦ διηγέλλετο. Ἐκ τοῦ ὑποδοχείου οἱ μὲν προσκεκλημένοι μετέβησαν τότε εἰς τὰ εὐωχητήρια, οἱ δὲ δύο ἀρχισυμπέθεροι, αἰτήσαντες ἀπουσίας ἄδειαν, μετεχώρησαν εἰς τι ἄλλο δωμάτιον ἐνδότερον, ὅπως κατὰ μόνας προδιατάξωσι τὰ παραλειπόμενα τῆς πολιτείας καὶ τῶν γάμων.

Τὸ προβεβηκὸς τῆς ὄρας εἶχεν ὀξύνει εἰς τὸ ἔπακρον τὴν ὄρεξιν κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν. Τὰ πινάκια ἐξεκενώθησαν, ἔτι πρὶν ἀρχίσῃ ἡ συμφωνία τῶν ποτηρίων. Ἡ εὐφροσύνη ὅμως ἀνεξωπηρώθη βοηθοῦντος τοῦ γλυκοστρύφνου οἴνου τῆς Ἀλικιανοῦς. Τὸν οἶνον αὐτόν, οὗ τὴν σταφυλὴν βλέπομεν ἐπὶ τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τῆς Κυδωνίας, οἱ Σελινιώται ἐνοστιμεύθησαν ἐκ πρώτης πόσεως. Ἡ οἰνοποιία τοῦ οἰκοδεσπότη ἐχαιρεν ὄνομα μέγαλον. Μετ' ὀλίγον τὰ εὐωχητήρια ἀντήχουν ὑψιφώνους προπόσεις, μακαρισμούς, συγχαρητήρια, καὶ δὴ καὶ τινα τροπάρια ἐκ τῶν προχειρωτέρων εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ.... Στοιχεῖον συστατικὸν τοῦ ἑλληνικοῦ δήμου, ὁ ἱερέυς· ψάλτης εἰς τὸν να-

όν, αοιδὸς καλόφωνος εἰς τὰς πανηγύρεις. Ποῦ δὲν ἐμφιλοχωρεῖ τὸ ράσον; Εἰς τίνα λύπην, ἢ χαρὰν δὲν εἰσάγει ὁ παππᾶς τοὺς ὕμνους, τὴν μελωδίαν, τὴν ποιήσιν τῆς μεσαιωνικῆς μελοποιίας μας; Κατὰ τοῦτο δὰ οἱ Κρήτες ἀνεδείχθησαν προφερέστατοι διηγηκῶς. Ἡ πατρις τοῦ Ἀνδρέου, τοῦ Πηγᾶ, τοῦ Ζαχαρίου Καλλέργου, τοῦ Λουκάρεως, τοῦ Ἀβραμίου διέπρεψε πρώτη μεταξὺ ἑλλήνων ὡς πρὸς τὴν ἔμφωνον μουσικὴν. Ἐνταῦθα ἡ περὶ τὴν ψαλτικὴν εὐφωνία ἐθεωρήθη ἀπαραίτητον τοῦ ἱερέως προσόν. Ψάλτης ἐπὶ ἡδυφωνία διαφημισθεὶς προσεκαλεῖτο ἀπὸ περάτων τῆς μεγαλονήσου εἰς πανηγύρεις, εἰς οἰκίανὰς θαλάσσης καὶ συνθουινίας. Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ τάξει ἀνοίγοντο καὶ οἱ παρὰ τοῦ Καντανολέου ἀχθέντες εἰς τὸν ἀραβῶνα. Χάριν τῶν ἱερέων αὐτῶν, οἱ πολυθεῖκοι καὶ οἱ χριστιανικοὶ αἰῶνες ἀνέζησαν ἐν ἀδελφικῇ διαλλαγῇ πρεσβυτέρα καὶ νεωτέρα διάλεκτος οἰκογενειακῶς συνεκεράσθησαν. Ὑπὸ τοιαύτης ἔτι συμφωνίας φθόγγων, ἀναμνήσεων, μελῶν, ρυθμῶν συγκινήσεων ἢ τιμαριωτικῆ ἔπαυλις καταπλησθεῖσα περιήχησε, πρώτην ἴσως φορὰν ἀφότου ἐκίσθη, ἔνθα μὲν ψαλμωδίας βυζαντινάς, ἐκεῖ δὲ ἄσματα πατριωτικά, ἀλλαχοῦ δὲ ἰλαρὰ καὶ χαρμόσυνα πρὸς λύραν ἐπιθαλάμια, ἄσματα ταῦτα καὶ ψαλμολογήματα μελωδηθέντα εἰς τὴν γλώσσαν, ἦν οὐδεὶς ἐβδελύττετο πλέον τοῦ κυριαρχοῦντος τυράννου, οὐδεὶς ἐν τῷ κόσμῳ περιεφρόνει μᾶλλον τῶν δορυφόρων του.

Ἄλλὰ φρεῦ! ὅσῳ πολύζηλον καὶ σπουδαζόμενον ἦτο παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι τὸ πλεονέκτημα τῆς καλοφωνίας, τοσοῦτῳ ἐπικίνδυνον ἀπέβαινε πρὸς τοὺς κεκτημένους αὐτό. Ὁ φιλόμολπος ἱερεὺς καὶ ὁ φερέοικος Ὀμηρίδης, ὁ μὲν διὰ τὴν κατανυκτικὴν φωνήν, ὁ δὲ διὰ τὴν ἐκ τοῦ παραχοῆμα στιχοῦργησιν διήλθον τὸν βίον ὑποβεβλημένοι εἰς ἀνένδοτον ἀστυνομικὴν ἐπαγρύπνησιν. Ἡριθιμημένοι ἦσαν αἱ ἡμέραι τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας των. Ἐκότεροι ἐπὶ ψηλαῖς προφάσει καταγελθέντες, ἐὰν μὲν λαϊκοί, ἐξεροῦπιπτοντο εἰς ἡμίεργμα νησιδία, ἔνθα ἀνεμλόδοιστοι ἀφίνοντο νὰ παραδώσωσι τὰς ἐμπνεύσεις των εἰς τὴν ἀκρόασιν τοῦ αἵμα-νοῦς πελάγου, ἐὰν δὲ κληρικοί, ἀπέτιον τιμήματα ἐτίθεντο εἰς ἀργίαν, ἐφυλακίζοντο. Ὁ λυρισμὸς τῶν ἐρωτικῶν διαχύσεων, τὸ

ἔμμετρον μυθιστόρημα τὸ πλαστὸν ἐπύλλιον εἰς οὐδεμίαν ὑπέκυψαν λογοκρισίαν· πᾶν ὅτι ὄδωδεν ἀρχαιότητος θρησκευτικῆς ἢ πατριωτικῆς ὑπεκίνησε κατηγορίαν καθοσιώσεως. Πόθεν δὲ ἀνέβλυζεν ἡ διττὴ αὐτῆ ὁσμὴ; Ἐκ τοῦ ράσου ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον. Εἰς τὸ ὄσφρητήριο τοῦ Βενετοῦ ὁ ἀνατολικὸς μοσχολίβανος ἀπήτησεν ἀποτροπαίους ἀναθυμιάσει. Ὅπόσοι τοῦ ἱερατεύματος, ὅπόσοι θὰ ἐξέτισαν εἰς Ἰπάρια ἢ εἰς ἀγγόνας τὸ ἀσυγχώρητον τῆς καλοφωνίας ἔγκλημα! Πορθητῆς τυρανικός, ἠδύνατο νὰ παράσχη ἔλεος καὶ ἐπιείκην ἠδύνατο νὰ εὐσπλαγγισθῇ καλόγερον, ὅστις τὸ δῶρημα τοῦ μελωδικοῦ του λάρυγγος ἄσκῶν, ἐξύμνει ἄθλους μαρτύρων, ἐπαιάνιζε τρόπαια ὁμογενῶν κατὰ βαρβάρων, ἀνεκάλει διὰ ψαλμῶν ἀρχαιούτων αἰῶνας θρησκευτικῆς ἀνεξαρτησίας, παρελάμβανεν ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ὡς ἀπὸ κοιτίδος, καὶ μελοπεποιημένας ἐξήγγελε διὰ ψαλτηρίου πρὸς λαὸν ἀπόκληρον τὰς πρώτας οἰμωγὰς τῆς νηπιαζούσης ἐθνότητος, ἐμυρολόγει τὴν ἄλωσιν Κωνσταντινουπόλεως ἐστηλίτευσεν τὴν Ἰουδαϊκὴν πώλησιν τῆς Κρήτης; Ἐξωλέστατος ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε ὁ κατακτητῆς. Τὴν αὐτὴν τῆς Βενετίας φιλοσοργίαν ἐδωρήσατο πρὸς τοὺς ἐγγχωρίους Κελτογαλάτας καὶ ὁ Ἐδουάρδος ὁ βασιλεὺς αὐτός, ὃν οἱ τότε χρονογράφοι καλοῦσιν Ἰουστιανὸν τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Μετὰ μακροχρόνιον πόλεμον, καθὼν ἐχείρωσε τὸν γενναῖον ἐκείνον καὶ φιλελεύθερον λαόν, ὑποπτεύσας καὶ ὁ δυνάστης, μὴ οἱ θούριοι τῶν Βάρδων παιᾶνες ἀναζωπυρώσωσιν εἰς τὰ στήθη τῆς νεολαίας τὸ φιλόμαχον τῶν πατέρων, μὴ ἐπανεγείρωσι τὸν δορυάλωτον ἀπόγονον θρηνοδοῦντες τὴν ἀπολεσθεῖσαν ἀνεξαρτησίαν, συνήγαγεν ἐκασταχόθεν τῆς χώρας ὄλους τοὺς αοιδούς, καὶ ἀντὶ τοῦλάχιστον κατὰ Πλάτωνα νὰ ἐξωρίσῃ αὐτοὺς μύρω κεχρισμένους, ἐποίησεν ἀπαξάπαντας ἐκατόμβης ἀνάλωμα.

Εἰς τὴν διήγησιν!

Ταχέως ἢ φωνητικῇ μουσικῇ καθιλεκτροῖζει εὐκίνητον γυναικὸς ψυχὴν, ἐξαιρέτως ἀνυπάνδρου. Ἄν δὲ ὁ Πέτρος αὐτοσχεδί-αξε στίχους, ἢ Σοφία ἦτο φιλόμουσος. Ἡ διάθεσις αὐτῆ τῆς παρθένου μετείχε καὶ τῆς κρητικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς καλαισθη-

σίας ένταυθα. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἰς Χανία ἐφημίζετο ὡς διαφερόντως γλυκύφωνος, εἶχε προσέτι ἐκ παιδικῆς ἡλικίας διδαχθῆ καὶ ὄργανον μουσικόν, δι' οὗ συνῴδευε τὸ ἄσμα. Τὸ ἔγχορδον ἐκεῖνο πλήκτρον ἐκαλεῖτο λιούτον. Ἡ χρῆσις του, ἐκλιπούσα πρὸ πολλοῦ, μικρὰς ἀφήκεν ἀναμνήσεις εἰς τὰ δημοτικὰ ποιήματα τῆς συγχρόνου κρητικῆς σχολῆς· καὶ ὅμως ὁ ἦχος αὐτοῦ, ἦχος βαρῦς, κατανυκτικός, καρδιοβόλος, ἤρμοζε θαυμασιῶς εἰς τὸ ἔλεγειον. Κατὰ τὴν ἐν Βενετία πολυχρόνιον διατριβὴν του, ὁ Εὐπατριος Σκορδύλης, μητρικὸς πάππος τῆς Σοφίας εἶχε κτήσει φήμην ἐξόχου κιθαρωδοῦ καὶ μελοποιοῦ. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του, ἠνέφεξεν ἐν Χανίοις μουσικὴν σχολήν, εἰς ἣν ἐμαθήτευσαν καὶ ἡ θυγάτηρ του, καὶ ἡ ἐγγόνη, καὶ ἄλλαι ὁμήλικες. Ἡ σπανία τῆς Σοφίας ἐπιδεκτικότης ἀνέλαμψεν ἐκ προοιμίων. Ὁ πάππος, κατευφρανθεὶς, ἀφίερωσεν τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ βίου εἰς τὴν γονιμοποίησιν τῆς εὐφυΐας τῆς. Ἐκτοτε τὸ πλήκτρον κατέστη πρὸς τὴν κόρην φίλος πιστὸς καὶ ἀδιαχώριστος. Μὲ τὸ ἄσμα καὶ μὲ τὸ πλήκτρον ἠθέλει—πρὸ τοῦ ἔρωτος ὅμως—διέλθει τὴν νεότητα καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐμψυχὸς τις, περιπαθῆς ἀνταπόκρισις ἡμείβετο ἀναμέσον ὄργάνου καὶ αὐτῆς. Αὐτὴ μὲν εἰς τὰς ἀργυρὰς χορδὰς του ἐνέχεε τὰς ἀποκρούφους ἀπαρχὰς τῆς εὐαισθησίας τῆς, αἱ δὲ χορδαί, ἀφ' ἑτέρου, αὐδὴν καὶ αἰσθημα προσκτῶσαι ὑπὸ τὰ εὐστροφα δάκτυλα τῆς κυρίας του μεθρημῆνεον αὐτόφωνοι καὶ μὲ ἀκρίβειαν τεραστίαν τὰς παραμικρὰς ἀναπάσεις τῆς καρδίας τῆς. Ἄλλως δέ, μὲ πόσῃ χάριτι ὑπέκαμπε τὸ παρθενικὸν στέρον ἐπὶ τοῦ πλήκτρου! Μὲ πόσῃ βλέμματος καὶ στόματος σεμινοπρέπειαν ἐτόνιζε τοῦ δημοτικοῦ ἔλεγειοῦ τὰς στροφάς! Ἰσως πρὸς τὸ θυγάτριον τοῦ Μολύνου ἀβέβλησεν ὁ ποιητῆς ὁ στιχορρογῆσας τὸ εἰκονικὸν ἐκεῖνο.

«Ἡ κόρδαις τοῦ λαγούτου της πουλιά ν' καὶ κελαοιδούνε,

Ἰατρεύουν τὰ τραγοῦδια της τσ' ἀρρώστους ποῦ τ' ἀκούνε·

Φρίζουν τὰ ἀηδόνια σταῖς φωλιαῖς καὶ τὰ στοιχειὰ στὰ δάση,

Κρατεῖ ὁ ἀγέρας τὴν πνοὴ καὶ στέκει ν' ἀφουκράσῃ».

Τὰ ἄσματα τῶν συνδαιτημόνων ὑπεσκάλευσαν λυπηρὰς ἀναμνήσεις εἰς τὸ πνεῦμα τῆς νεομνήστου. Ἡ ἀπόλαυσις τῆς πα-

ρούσης εὐδαιμονίας παρέστησεν αὐτῇ δυσαρσστοτέραν κατ' ἀντιπαράθεσιν τὴν ἔποσιν τῶν παρελθόντων παθημάτων. Ἡ ἐρωμένη ἀνεμνήσθη τῶν λυρικῶν ποιημάτων, ὅσα εἰς ἡμέρας πένθους καὶ ἀπελπισίας τῇ εἶχεν ἀπευθύνει ὁ ἐραστής. Ὑπάρχουσι πολλῶν εἰδῶν μνημονικά. Τὸ τῆς καρδίας εἶναι τὸ πάντων ἰσχυρότατον. Ποῖον σημερινὸν εὐτύχημα ἠδύνατο νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τῆς περιλύπου τὸ μνημονικὸν τὰ παρηγορήματα ἐκεῖνα τῆς ποιήσεως καὶ τῆς μουσικῆς; Τὰ ἀπήγγειλεν ἐκ στήθους ὅλα τὰ εἶχεν αὐτοποιήτως μουσουργήσει· τὰ ἔψαλλε μὲ ζέον αἰσθημα... Ποσάκις περὶ μέσας νύκτας, ἀνασκιρτήσασα τοῦ στρώματος, καὶ προβάσα ἀθέατος εἰς τὸν ἐξώστην, ποσάκις ἀνέτεινε πρὸς τοὺς ἀστέρας τὰ γοερὰ στενάγματα τοῦ τραγωδίου τῆς, μακαρίσασα τὴν ἀτάρακτον ἁρμονίαν, ζηλεύσασα τὴν φωταυγῆ γαλήνην, μεθ' ὧν οἱ ναύκληροι ἐκεῖνοι τοῦ στερεώματος διήνουν τὴν περιοδίαν των εἰς τοὺς ἀπείρους τῆς αἰωνιότητος ὠκεανούς!

Παράτοπος ἐπιθυμία, συνήθης ἄλλως εἰς ὑπερευαισθήτους κράσεις! Ἀμνημονήσασα τῶν χαρμοσύνων τῆς ἐσπέρας, ἡ μελλονύμφη ὠρέχθη νὰ τραγωδήσῃ τὸ φίλτερον ἔλεγειον τῆς ἐρωτικῆς ἀποθήκης τῆς. Δράξασα τὴν εὐκαιρίαν, ὅτε οἱ συνδαιτήμονες, ἤδη περᾶνάντες τὰς ψαλμωδίας, ἐξαντλήσαντες τὰς προπώσεις εἰς τὴν καλὴν μοῖραν τῆς Αὐθέντρας καὶ τοῦ μνηστήρός τῆς, ἐρρῦθμιζον ἐρωμένως τὸν πυροῖχιον χορὸν, ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν αἴθουσαν τὴν μητέρα, τὸν Πέτρον, πατραδέλφην τινά, καὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἄλλους τῶν οικειοτέρων, ὅπως ἀκροσθῶσι τῆς προσφιλοῦς θρηνοῦ τῆς. Ματέως ἢ μήτηρ παρετήρησεν, ὅτι τὸ στιχοῦργημα ἐκεῖνο, ἀτυχοῦς ἔρωτος ἐκβρασμα, ἀπέβαινε ἀνοίκειον σήμερον, ὅτε ἦσαν ἐν τῷ πληροῦσθαι αἱ προσδοκίαι τῶν ἐραστῶν.

—Ἄφες με, μήτηρ—ἐδεήθη ἡ Σοφία, ἱκετευτικῶς τὸν αὐχένα τῆς γεννητριάς περιπλέξασα—ἄφες με νὰ σφραγίσω ἀπόψε μὲ τὸ ἄσμα μου τοῦτο τὴν ἐκπνέουσιν φάσιν τῆς θλίψεως! Δὲν ἀποκτῶμεν συχνότερα μὲ τὴν θλίψιν, παρὰ μὲ τὴν χαρὰν, τὰς παρηγόρους γοητείας τῶν ἀναμνήσεων; Βέβαια τὸ ἄσμα μου θὰ

ἐπιζήσει εἰς τὸ πλήρωμα τῆς εὐημερίας· θέλω ὅμως τὸ ταμειῦσαι εἰς τοὺς μυχοὺς τοῦ στήθους, ὑποσχομένη νὰ μὴ τὸ ἀπολύσω πλέον ἀπὸ τὰ χεῖλη μου.

Εἰς ἐλάσσονα δὲ τόνον τονίσασα τὸ κύμβαλον, ἔψαλε μὲ οἰκτικὴν περιπάθειαν τὸ ἕξης ῥομάτιον·

«Κοιμῶνται τ' ἄγρια βουνά,
Ἦι ράχαις ἠσυχάζουν,
Ὡς καὶ τ' ἀγρίμια σταῖς φωλειαῖς
Ζευγαρωτὰ κορνιάζουν.
Ἐπαψε ὁ κοῦκκος στὸ κλαρί,
Πλαγιάζει τ' ἀκρογιάλι,
Δὲς καὶ κοιμᾶται ἡ θάλασσα
Στοῦ βράχου τὴν ἀγκάλῃ.
Μόνος ἐγὼ νυχτομαχῶ,
Προσκέφαλο δὲν ἔχω,
Ἐάν ἔξωτικό, ἴσ' ἀφάντασμα,
Τὰ δάση παρατρέχω.
Τρέχω λαγκάδια καὶ κρεμνοὺς,
Πάει καὶ σὲ λησμονήσω.
Ἄλλ' ὅσῳ φεύγω τόσο ὁ νοῦς,
Σὲ σὲ γυρίζει ὀπίσω.
Σὲ βλέπω ἴδω, σὲ βλέπω ἴκει,
Σὲ φέρνει ὁ λογισμὸς μου,
Μέρα καὶ νύχτα ὀπίσω μου,
Νύχτα καὶ ἴμερα ἐμπρὸς μου.
Σ' ἀκούω στὴν πεῦκα, ὅταν φουσᾷ,
Στὴν καλαμιὰ ὅταν τρύζει,
Σ' ἀκούω στὸ ρέμμα ποῦ περνᾷ,
Καὶ τ' ἄνθη ἀναμερίζει.
Γιὰ τὸ τριφύλλι εἶν' ἀνοιξίς
Γιὰ τὸ λουλουδί ἀπρίλης,
Θέ, καὶ γιὰ μὲ, τὸ πλάσμα σου
Τὶ θεραπεία θὰ στείλῃς!»

Κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ πρόσωπον τῆς ψαλτρίας ἀνδειχθῆ Ἰαρόν· ἄλλ' ἡ εὐθυμία ἐτράπη εἰς συγκίνησιν βαθμηδόν. Ὅπως ἐξέλιξη

τὰ λυγίσματα τῆς φωνῆς, τὸν ρυθμὸν τοῦ μέλλους, τὴν ἔμφυχον δὸς εἰπεῖν τοῦ ὄργανου συμμελείαν, ἢ παρθένος κατέπειν ἀρετὸν καιρὸν τὸ ἀναδρομοῦν παράπονον, ἐβίασε τὴν ἐμβριωμένην ἀναπνοήν. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὁμως στροφὴν τοῦ ἐλεγείου ἢ συγκίνησις συνεκλόνησεν οὕτω κραταιῶς τὰ σπλάγχνα τῆς, ὥστε περιῆλθεν εἰς σπασμωδικὴν κατάστασιν. μικρὸν ἀπέχουσα τῆς λειποθυμίας. Ἐπανήρχοντο τὴν στιγμὴν ἐκείνην οἱ δύο γονεῖς τῶν μελλονύμφων.

Ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκίῳ τῆς σκηνῆς κατηφεία ὁ Καντανολέος αἰτήσας τὸν λόγον, ἤκουσε τὰ διατρέχοντα. Ἐξακοντίζων ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸ δερμάτινον χαρτοφυλάκιον, ὅπερ ἐκόμιζεν ὑπὸ μάλην,
— Μέγας εἶ, Κύριε, καὶ θανμαστὰ τὰ ἔργα σου! κραυγάζει ποιούμενος τρις τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Εἶνε ἴσως ἔθιμον ἔξευγενισμοῦ καὶ τοῦτο. . . ! Δάκρυα καὶ ἀρραβῶνες, βρὲ λωλὰ παιδιά!
Ἄλλους οἰωνοὺς τῶν γάμων σας δὲν μοῦ εὐρήκατε, παρὰ λειπόψυχίας καὶ κλαθυρίσματα!

Δάκρυα χαρᾶς, δάκρυα καλορριζίκα, ἀποκρίνεται ἡ μελλονύμφη. — Ἀναμειδιῶσα δὲ καὶ ἀποσύρουσα τὸ μανδήλιον ἀπὸ τοὺς φωστήρας τῆς ἔξαστραπτοντας φῶς ἔρωτικώτερον ἐκ τῆς συννεφίας, ὑπανέμνησε τὸ δημῶδες λόγιον·

«Τὰ γέλια καὶ τὰ κλαύματα τὴν ἴδια μέρα ἐβγήκαν,
Νωρίς ἐκαταπαίστηκαν, τὸ βράδυ ἐγεννηθῆκαν».

Τὸ ἔκρυθμον περιστατικὸν διελύθη χωρὶς ἄλλου ἀποτελέσματος, ὑποχωρήσαν ἐτοίμως εἰς τὴν ἐπάνοδον τῆς χαρᾶς. Ὡς ἐκ τοῦτου ἀθιγῆς ἐσώθη καὶ ἡ ἀμετρος φαιδρότης, ἥτις διέλαμπεν ἐπὶ τὴν ὄψιν τοῦ πρυτάνεως. Δῆλον, ὅτι ἡ μὲ τὸν συμπένθερον συντυχία ἐξήρχετο εὐαρέστων ἀποτελεσμάτων πάροχος.

Ὁ φάκελλος, ὃν ἐκράτει ὑπὸ μάλην, συνέκειτο ἐκ πολλῶν καὶ ἀσυμπύκτων ἐπιστολῶν. Τὰ προγνωστικὰ τοῦ Μολίνου ἐπετελοῦντο. Ἰπὸ σχῆμα ἐμπιστευτικῶν πολυάρουθμοι εὐγενεῖς Χανίων διεβίβαζον πρὸς τὸν Ραιτούρη τὴν ὁμολογίαν τῆς εὐλαβείας των. Οἱ μὲν τῶν τὰ πρῶτα φερόντων ἔθετον ἑαυτοὺς ἀπροφυλάκτως εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πενταμελοῦς συμβουλίου· οἱ δὲ, τὴν προσφορὰν διὰ τὸν φόβον τοῦ Βενετοῦ οἰκονο-

μούμενοι ἀντίθεντο πρὸς τὸν Μολίνον τὴν ἐπιφόρτισιν τοῦ μεταδοῦναι τὴν ἐμολογίαν των. Οὕτως ἢ ἄλλως, πάντες συγκάταινοι ὑπεδεικνύοντο εἰς τὸ πολίτευμα τῆς ἐξοχῆς, ὅπερ ἐκάλουν μετριοπαθὲς καὶ συνετόν (governo savio e moderato), πάντες ὡμολογοῦντο πρόθυμοι νὰ συμπράξωσιν, ὅπως ἀποσκορακισθῆ διὰ παντὸς ἐκ τοῦ φρουρίου ὁ θηριόμορφος τῆς Βενετίας Εὐαγγελιστής.

Πλὴν τοῦ χαροποῦ τούτου ἀκούσματος, ἔν τι ἕτερον ἀντικείμενον παρεῖχεν ἀφορμὴν ἐκτάκτου εὐθυμίας πρὸς τὸν Ραϊτούρην.

Ἡ πρόσφατος μὲ τὸν Μολίνον συνέντευξις του ἀπέβλεπεν εἰς δύο σκοπούς. Προετέθη ἐν πρώτοις νὰ ὀδοποιήσῃ τὴν προιοῦσαν συμψυχίαν τῶν ἀρχόντων εἰς τι πόρισμα ἀποτελεσματικόν. Δεύτερον δ' ἐπεχείρησε νὰ διατάξῃ τὰ τῶν προκειμένων γάμων τοιουτοτρόπως, ὥστε, εἰ δυνατόν, ἡ Κρήτη νὰ πανηγυρίσῃ αὐθιμῆρον τὴν κυρίευσιν τοῦ περισπουδάστου φρουρίου καὶ τὸ στεφάνωμα τοῦ τέκνον του.

Ἀκολούθως οὖν πρὸς ταῦτα, συναινέσει δὲ καὶ τοῦ λοιποῦ συμβουλίου, ἡ συνδιάσκεψις ὥρισε τὰ ἐφεξῆς προνοήματα.

Τὰ γαμοδαίσια θὰ ἐτελοῦντο τὴν πρωίαν τῆς ἔλευσομένης τεσσαρακαδεκάτης Νοεμβρίου πρὸ τῶν ἁγίων Θυρῶν, ἡ δὲ ἔθνοπανύγηρις θὰ συνέκροτεῖτο ἐν Ἀλικιανοῦ μεθ' ἧς ἐπισημότητος ἐπεκαλοῦντο ἡ περίβλεπτος θέσις τῆς θυγατρὸς τῆς Κρήτης καὶ ἡ κοινωνικὴ τάξις ἢ ἀνήγετο πρωτότοκος υἱὸς καὶ ὑπασπιστὴς Πρωτάνεως.

Ὁ μὲν πατὴρ τοῦ νυμφίου θὰ συνηκολουθεῖτο ἀπὸ συγγενεῖς ὀπλαρχηγούς καὶ στρατιῶτας τὸ ὄλον εἰς πεντακοσίας ψυχάς.

Ὁ δὲ πατὴρ τῆς νύμφης δὲν θὰ προσεκάλει εἰς τὰ γαμοδαίσια πλεόν τῶν πενήκοντα συγγενῶν καὶ φίλων.

Διεξοδικῆς καὶ πεισματώδους συζητήσεως θέμα κατέστη τὸ τῆς δαπάνης. Ἀιενδότως ὅμως τοῦ Μολίνου διακαρτερήσαντος ἀφέθη εἰς βῆρος τοῦ οἰκοδεσπότου ἡ κατανάλωσις ὅλη τῶν συμποσίων. Προενοήθη συγχρόνως, ὅτι τὸ μὲν μέτρον τῆς οἰνοποσίας δι' ἕκα-

στον συνέστιον δὲν θὰ ὑπερέβαινε τὰ δύο τετάρτια (due quartucci), ἐπὶ δὲ τινι συνθηματικῇ ἀνακλήσει ὄφειλον τὰ συμπόσια νὰ διαλυθῶσι περὶ λύχνων ἀφάς.

Εἶπετο τὸ σπουδαιότερον. Ἄμα ληξίσης τῆς πανηγύρεως, ἡ ἔνοπλος ὁμάς, ἔξαιρουμένου τοῦ πυροβολικοῦ ὅπερ ἠθέλεν ἐξ ὀψίας προοδοποιήσῃ, θὰ ἐξεστράτευε διὰ Κιρτομάδων καὶ Δουράτσου εἰς Χανία, ὅπως παρευρεθῆ παρὰ τὴν πύλην τῆς πόλεως τὸ βράδιον περὶ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς νυκτός, ὅτε κατὰ τὸ ἀμοιβαῖον σύνθημα ταυτόχρονα ἐπαναστάσεως αὐτοσχεδιάσματα θὰ ἐξεργηγνύοντο καὶ ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τὰ ἐργοστάσια τῆς Σούδης.

Ἀπαραίτητου δὲ εἰς τὴν ὀργανιζομένην ἐκστράτευσιν κριθείσης τῆς παρουσίας τοῦ Πέτρου ἢ νεόνυμφος, ἄμα σημάνοντος τοῦ ἀνακλητικοῦ, θὰ εὐρίσκετο ἐτοιμῆ νὰ συνιπλασθῆ ἐν τῇ ἐμπροσθοφυλακῇ μὲ τὸν σύζηγον, τὸν πατέρα καὶ τὸν πενθερόν.

Ἄχρι πλήρους ἐπιτεύξεως, τέλος πάντων, ὁ μὲν πρῦτανις θὰ ἐτήρει ἀδικοκινώητα πρὸς πάντας, πλὴν τῶν συναδέλφων, τὰ καθ' ἕκαστον τῆς ἐκτελέσεως· ὁ δὲ Μέγας Λογοθέτης ἐκ μέρους τοῦ κατηγγύα ζωὴν, τιμὴν, οἰκογένειαν, ὑπάρχοντα ὑπὲρ τῆς ἀκριβοῦς καὶ ἐγκαίρου διαπράξεως τῶν ἐν Χανίαις μηχανωμένων.

Τοιαῦδε ἐν περιλήψει τὰ ἕξ ἐκατέρων συμφωνηθέντα.

Εἰς τοὺς κήπους ἐν τούτοις ἐξηκολούθει ἀναβράζουσα ἡ ἐπιδείπνιος εὐφρασίς. Τρανὰ δείγματα τῆς εὐκαμψίας των παρεῖχον εἰς τὸν χορὸν οἱ Σφακιανοί, μόνοι τῶν Κρητῶν κληρονόμοι τοῦ γνησίου πυρριχίου. Ἄλλ' εἰ καὶ Σεληνιώτης, κατέκτησε τὰ πρωτεῖα ὁ δευτερότοκος τοῦ Καντανολέου Δημήτριος. Ἐσχημάτιζον τὴν ἐνδυμασίαν του ἐν φόρεμα κοντόν, συνεσφυγμένον εἰς τὴν μέσην διὰ ζωστήρος, μία βράκη μετρία τὸν ὄγκον, καὶ οἱ περικνημίδες. Ἡ δὲ παιοπλία ἐντελής· φαρέτρα πλήρης βελῶν ἀπηωρημένη εἰς τὰ νῶτα, πελώριον καὶ ἐντεταμένον τόξον εἰς τὴν δεξιάν, μακρὸν ξίφος ἐπὶ τὴν πλευράν, ἐγχειρίδιον εἰς τὴν ζώνην. Τὸν αὐτὸν τρόπον ἐνδεδιμένοι καὶ καθοπλισμένοι περιεπλέχθησαν καὶ οἱ συνεταῖροι του εἰς τὸν ἡρωϊκὸν χορὸν. Οἱ μὲν σχηματισμοί, τὰ πηδήματα, αἱ στροφαὶ τῆς ὀρχήσεως ἐξελίσσοντο

καθ' ὃν ρυθμὸν προσήρτων αἱ περιπέτειαι τοῦ παλληκαρικοῦ τραγωδίου καὶ ἡ προσωπικὴ εὐφυΐα τοῦ χορηγοῦ. Οἱ δὲ ὄρη-
σται ὅτε μὲν συνεσπειρῶντο κυκληδόν, ὅτε δὲ εἰς δύο ἐναντίους
στοίχους ἀντιτασσόμενοι ἐψευδομάχουν σφαραγίζοντες τὰ ξίφη,
ἢ ἐκτοξεύοντες τὰ βέλη μετέωρα, ἢ μὲ ἐπικίνδυνον εὐχέρειαν συγ-
γρούοντες τὰ μαχαίριδια. Ἄλλοτε πάλιν διαχωρηζόμενοι ἀνὰ δύο,
προεκαλοῦντο ἀλλήλους εἰς μονομαχίαν, προσλαμβάνοντες τὴν
ἄσπίδα, καὶ ἐπανατυποῦντες ἀρχαιοτάτης ὀπλαστικῆς γυμνάσματα.
Αἱ διάφοροι ἐξελίξεις ὅμως ἀνεπτύσσοντο πάντοτε ἀνάλογοι πρὸς
τὴν ἐναλλαγὴν τῶν εἰκόνων, πρὸς τὰ δραματικὰ συμβάντα τοῦ
ἐπυλλίου. — Διὰ τοῦτο δὴ καὶ τὰ τραγῳδία τοῦ πυρρικού οὐδέ-
ποτε ὑπέκυψαν εἰς κανόνας νεωτερισμοῦ. Καὶ μέτρον, καὶ γλῶσσα
καὶ θέμα αὐτῶν ἀνέτρεχον εἰς ἐποχὴν, ἥς τὰ ἰδιώματα ἢ αὐτο-
σχέδιος τῶν συγχρόνων ἀκαγγελία μάτην ἤθελε προσπαθήσει νὰ
μιμηθῇ.

Ὁ οὐρανὸς προσεμεΐδία εἰς τὸν ὑπαιθρον χορόν. Καίτοι με-
σοῦντος τοῦ Ὀκτωβρίου, ὁ καιρὸς παρετείνεται εὐκρατος ὅσον
κατ' Αὐγούστον. Τίς ὁ μὴ εἰδώς τὴν ἐν τῇ ζώνῃ τοῦ Αἰγαίου τη-
λεσκοπικὴν φωτοφάνειαν τοῦ αἰθέρος; Χάριν αὐτῆς, οἱ οὐριο-
δρόμοι στόλοι τῶν ἀστερισμῶν, ὁ φωστὴρ τῆς αὐγῆς πρὸ πάν-
των, σπυνηθρίζοντες φέγγος διπλάσιον, καθορῶντο ὑπερημίσεις
πλησιέστεροι. Τὰ δένδρα ἀπὸ τὸν χλιαρὸν ἀέρα ἀπατηθέντα, ἀνέ-
θαλλον παρακαίρους βλαστούς. Ὁ γρούλλος, ψάλτης τῆς καλοκαι-
ρινῆς ἐσπέρας, ἀπὸ τὴν εὐθαλῆ καὶ βρύουσαν χλόην βουκολη-
θεὶς, ἐτέρπετο καὶ αὐτὸς συνδυάζων τὸν ἔρρυθμον τερεισμὸν του
πρὸς τὸν ρυθμὸν τῶν ποδῶν, τῶν κροταλιζόντων ὄπλων, τῶν
ἀναπαλλομένων φαρετρῶν. Πᾶν ὀτιοῦν ἔπνεεν εὐθυμίαν,
ἀγάπην, κατελπισμὸν. Βοηθούσης τῆς λυγνοκαΐας, ἥτις συνανε-
κέρασε τὰς τελευταίας αὐγὰς τῆς, ἤκμασε πανιυχία ἢ ἐορτή.
Ἐπέρανε δὲ τὰς τέρψεις πρᾶξις ἀγαθοεργὸς καὶ φιλόανθρωπος.
Προτάσει τοῦ Μολίνου, παρέδωκαν αἱ δύο οἰκοδέσποιναί πρὸς
τὸ Συμβούλιον ὑπὲρ τῆς πτωχολογίας τῶν νομῶν Χανίων καὶ
Σελίνου δουκάτα πεντακόσια, πλὴν διακοσίων ἐτέρων ὑπὲρ τῶν
καθόλου λεπτῶν. Τὸ χρηστὸν παράδειγμα ἔκαρποφόρησεν. Γε-

νικῆς ἀνοιχθείσης συνδρομῆς, ὁ συναθροισθεὶς ἔρανος ὑπερέβη
τὸ ποσὸν δεκατεσσάρων χιλιάδων ὑπερπύρων.

Μόλις περὶ ὄρθον παρεσκευάσθη ἡ συνοδία εἰς τὴν ἀπέλευ-
σιν. Μετὰ λιτὸν καὶ σύντομον πρόγευμα, οἱ μὲν ριζάρχοι μετὰ
τοῦ ἱερατοῦ, ἀποχαιρείσαντες τὴν οἰκογένειαν, ἀνεχώρησαν δι-
ευθυνόμενοι οἱ μὲν εἰς Σφακία, οἱ δὲ εἰς Ροδοβάνι, οἱ δὲ εἰς
Κίσσαμον, ἢ ἀλαχόσε. Ὁ δὲ Πέτρος μετὰ γονέως καὶ ἀδελφου,
ἀφοῦ προσφιλῶς ἐνηγκαλίσθησαν τοὺς συγγενεῖς, καὶ προσεβεβαίω-
σαν αὐθις τὴν μετὰτέσσαρας ἑβδομάδας ἀφευκτον αὐτῶν ἐπάνοδον,
ἀπεπορεύθησαν ἐκ περιτροπῆς καὶ αὐτοί, στατικῶς προπεμφθέντες
ὑπὸ τῶν Μολίων ἄχρι γεφυρίου τῆς Πλαταιείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Δὲν ᾄκειν ἡ ἑκατόστομος φήμη ἐν τῷ μεταξύ διασαλπίζουσα ἀπὸ Κισσάμου ἕως Σητείας τὴν προκείμενὴν τῶν Κρητικῶν Γάμων δημοτελῆ πανήγυριν. Τὸ ὄνομα τοῦ Μολίνου, ἄγνωστον ἕως ἄρτι περαιτέρω Χανίων καὶ Ριθύμνης, ὄχι μόνον κατέστη θρυλούμενον, ὡς εἶπομεν, ἀλλὰ τὸ θαυμαστότερον ἐπολυχρονίσθη ἐν ταῖς ἱεροπραξίαις, χάρισμα ἐπὶ Βενετοῦ πρωτοφανές. — Τί δὲ εἰπεῖν περὶ τῆς θυγατρὸς τῆς Κρήτης κορωνίδος τοῦ κρηπιδουμένου οἰκοδομήματος;

Μεθ' ὅσα ἐρρέθησαν, εἶναι χρεῖα νὰ ἐπακριβώσωμεν ὑπὸ τίνων ποτὲ αἰσθημάτων ἡ Πεντανδρία ἐμφορηθεῖσα, ἀπένειμεν αὐτῇ τὴν ὑπερτάτην γυναικίαν τιμὴν; Τίς ὁ μὴ νοήσας ἤδη, ὅτι εἰς τὰς φιλοχρίστους προαιρέσεις, εἰς τὸ εὐπροσήγορον καὶ πρόσχαρι τῆς περιφορᾶς, εἰς τὸν ἕξαιλον πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν, εἰς τὸ ἀγαλατῶδες καὶ ἑλληνικὸν τῆς κάλλος, εἰς τὰ ἕτερα τοῦ εἶδους καὶ τοῦ ἠθους ἀσπασία πλεονέκτημα, πρὸ πάντων ἴσως εἰς τὸ ἐθνοχαρέστατον ὄνομά της, δωρήματα ταῦτα συσχηματίζοντα κατ' ἀλήθειαν ὃν οὐκ εὐεύρετον ἐν τῇ πραγματικότητι οἰασθῆναι ποτὲ ἐποχῆς καὶ χώρας, τίς, λέγωμεν, ὁ μὴ συμπεράνας ἤδη, ὅτι εἰς τὸ ἕξαισιον σύνολον αὐτὸ ἔσπευσεν ὁ ἀπωρραπισμένος λαὸς νὰ ἐνσαρκώσῃ μὲ τὸ θεμιουργόν του ἐπινοητικὸν τὰς

ἐντὸς αὐτοῦ πρὸ αἰῶνων παλιροοῦσας καὶ διακυμαινομένας εἰδήσεις ἀκατασκευοῦ ἰδανικοῦ; Τὸ μῖσος πρὸς τὸν Βενετόν, ἡ πρὸς τὸν λατινισμόν ἀπέχθεια, ἡ εὐλογος πρὸς ἄλλογενεῖς δυσπιστία προσέβλεψεν ἐκ τῶν σπλάγγων ἐπωδύνου παρελθόντος καὶ συνεκέντρωσαν εἰς τὸ πρόσωπον φερωνύμου κόρης ὄλους καθόλου τοὺς πόθους, τὰς προσδοκίας, τὰ πάθη, τὰς καλὰς καὶ τὰς κακὰς ὁρμὰς, ὅσαι διαβόσκουσι καὶ φιλοτροφοῦσι τὸν ἐθνικὸν ἐγωϊσμόν. Καθ' ὃν τρόπον ὁ Πυγμαλίον, ἄκραν συλλαβῶν κατὰ τοῦ γυναικείου φύλου ἀποστοφῆν, ἠτύουργησεν Εὐάντιν ἰδιότυπον, καὶ εἰς τὸ ἀριστετέχημα ἐκεῖνο τῶν χειρῶν του πρόεσχε τὴν λατρείαν ἀποκλειστικῶς, οὕτω καὶ ὁ λαὸς τῆς Κρήτης, λαὸς φύσει φιλοτέχνης, εἰδωλοποιὸς εὐφантаσιώτος, συσσωματωθεὶς περὶ τὸν ὄρθον τῆς ἐξεγέρσεως εἰς ἐνιαῖαν ἀτομικότητα ὀριζομένην νὰ χωρίσῃ τὴν μορφήν αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τὸν ἄμορφον κόσμον τῆς δουλείας ἅμα καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐθνικὰς ἀτομικότητας, συνησθάνθη τὴν χρεῖαν νὰ λατρεύσῃ, καὶ πραγματικῶς ἐλάτρευσεν εἰς τὸ αὐτούργημα τῆς Γαλατείας του, πᾶν ὅ,τι, ἐνδομυχοῦν εἰς τὰ μυστήρια τοῦ μέλλοντος ὑπομαντεύεται καὶ προοπτάνει τὸ δαιμόνιον τῆς καρδίας φανταστικόν.

Ἐσπευδον ἐν τούτοις τὰ προετοιμάσματα. Ἄρχηγοὶ νομῶν, περιοχῶν, τμημάτων ἐδέχοντο τὰ προσκλητήρια περιχαρῶς. Ἐκ τῶν πεντακοσίων τῆς ὀρισθείσης συνοδίας μόναι ἐβδομήκοντα ἀνήγοντο εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀγγιστέων· οἱ δὲ λοιποὶ προσέκειντο εἴτε εἰς τὴν ἐπίσημον τοῦ πληθυσμοῦ ἀντιπροσωπεῖαν, εἴτε εἰς τὸ σῶμα τῆς στρατιᾶς. Λέγοντες ἀγγιστεῖς, νοοοῦμεν τοὺς πλησιεστέρους, καθότι ἐν Κρήτῃ συγγενεῖς πρὸς ἀλλήλους εἶνε μᾶλλον ἢ ἦττον οἱ ἀρχοντορωμαῖοι ὅλοι. Ἠκμαζεν ἑξαιρέτως ἡ προθυμία εἰς τὰς περιωχὰς Καντάνου, Κακοδικίου καὶ Ροδοβανίου, ὅπου σποράδην ἔδρευε τὸ συγγενέστερον τοῦ συμπεθερείου ὄργων πρὸ πάντων τὸ Κρουστογέρακον, ὁ Λιβαδάς, ὁ Σταῦρος, ὁ Πρόδρομος, αἱ οἱ Ἀσφονδυλῖαι, κυριότεραι κατοικίαι τῶν Καντανολέων. Ἐνταῦθα καὶ σπεῖρα ὁμοφύλων ὑπέρσπουδοι συμπροεθυμοῦντο, καὶ ἔρανοι φιλοτιμίας χάριν προκατεβάλλοντο. Ποῦ μὲν ἄνδρες παρεσκευ-

αζον τὰ ἐθιματικά φιλοδωρήματα, ποῦ δὲ γυναῖκες ἐξεκόνιζον τὴν ἑορτάσιμον φορεσίαν, ἢ ἐπεστίλνουν τ' ἀργυρὰ κομβία τοῦ στηθαρίου καὶ τὰ κοσμάρια τοῦ τραχήλου, ἢ ἐσιδήρουν τὸν κρηδέμονον καὶ τὰ ὑπομάνικα, ποῦ δὲ παῖδες ἐγυμνάζοντο προαποστηθίζοντες ἐπωδὰς, χελιδωνίσματα, ἔμμετρα συγχαρητήρια. Οὐδὲ καθυστερεῖ ὁ πολὺς τὴν πενίαν καὶ τὴν ταπεινότητα παπᾶς. Τὰ ἐμβαλλωμένα ὑποδήματα ἀποθέτων καὶ αὐτός, διπλῶνων τὸν ἀνάτριπτον τρίβωνα, ἠτοίμαζε ράσον νέον, καὶ ἀνεκαίνιζεν ἴδιο χεῖρως τὸ ἐπίστωμα τοῦ καλυμνακίου του. Ἡ σύμπτωσις τῆς Ἀποκρέου τοῦ ἁγίου Φιλίππου μὲ τὴν προκειμένην ἐθνοπανύγηριν προσεπερέθιζε τὸν κοινὸν ζῆλον ἕως οἰστρηλασίας. Ἐπέδρα τοσοῦτον ἐπὶ τῶν πνευμάτων ὁ εὐοιώνιστος ἐκεῖνος συνδυασμὸς ὥστε μελλόνυμφοί τινες χωρικοὶ ἀπεφάσισαν νὰ συναπέλθωσιν εἰς Ἀλικιανοῦν, καίτοι μὴ προσκεκλημένοι, ἐπὶ μόνῳ τῷ σκοπῷ τοῦ συναρμόσαι τὰ ἴδια στεφανώματα μὲ τὴν μνήμην τῶν γάμων τῆς Ἀυθέντρας.

Ἐτι μᾶλλον ἐκτενεῖς ὡς φυσικὸν, ποοῖγοντο αἱ ἐτοιμασίαι ἐν τῷ τόπῳ τῆς πανυγήρεως. Εἰς ὄνειδος τοῦ Βενετοῦ ἡ ἀγγορεία συνέτρεχεν ἐκεῖ ὄχι μόνον θεληματικὴ, ἀλλὰ καὶ αὐθόρμητος ἔτι. Ἦδη ἑκατοστῆται παντὸς ἐπιτηδεύματος ἐργατῶν ἀνευδότης ἐφιλοπόνουν περὶ τὴν παρασκευὴν. Κόκλῳ μὲν τῆς ἐπαύλεως ἠγείροτο σκηναί, καλύβαι, πιραπήγματα πρὸς ἐπιστεγασμὸν τῶν συνδαιτημόνων ἐν περιπτώσει ὑετοῦ· κατὰ δὲ τὴν πρόσσοδον τῆς κωμοπόλεως ἐνεπήγοντο ἐν εἴδει δενδροστοιχίας πίτυες, ἐλάται καὶ κυπάρισσοι εἰς τοὺς πέριξ λόφους ὑλοτομηθεῖσαι. Οὐδεὶς τῶν περιοίκων ὁ μὴ φιλοτιμηθεὶς νὰ καλλωπίσῃ ἐσωτερικῶς τε καὶ ἐξωτερικῶς τὸν οἶκον του. Τρεῖς σημαῖαι ἐξεύλιτον ἤδη ἐπὶ τοῦ μεγάλου πύργου τὰ ἐξέχοντα ἐμβλήματα τῆς ἑορτῆς. Ἐνθεν μὲν ἐκυμαίνετο τὸ οἰκόσημον τῶν Καντανολέων ὑπὸ σχῆμα λέοντος ὀρθοστατοῦντος, καὶ ἐστεμμένην ἔχοντος στέματι βασιλικῷ τὴν χαιτήσσαν κεφαλὴν· ἐτέρωθεν δὲ διηνεμοῦτο περίστεπτος ὡσαύτως ὁ ἀνεμόμυλος τῶν Μολίνων. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκοσῆμων καὶ ἐπὶ καταρτίου ὑψηλοτέρου διεκυμαίνετο ὁ τροπαιοφόρος Γεώργιος, λογγεύων τὴν βαρβαρικὴν τυραννίδα ὑπὸ τὸ

εἶδος ἐρυθροπτέρου δροίκοντος. — Τὸ σύμβολον τοῦτο τῆς μισοτυράννου πίστεως ἐποχῶν ἀνελευθέρων ἀναπετασθὲν καὶ ἐπὶ τοὺς παρακειμένους βράχους εἰς ἔπωιν τῆς θαλάσσης, δὲν ἔπαυε χαιρετίζον μακρόθεν τὸ Αἰγαῖον, αὐτὸ τὰ μηδοφθόρα κύματα τοῦ ὁποίου ἐπέπρωτον νὰ ἐκβράσωσιν ἐμπραμένους εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ ἐτέρους στόλους ἑλληνομάχων.

Ὡς πρὸς τὰ ἔπαυλα, αὐτὰ ἀνετίθεντο ὀλόκληρα εἰς τὸν εὐρεπισμὸν τῆς ἑορτῆς. Τὰ μὲν ἰσόγεια μετεβάλλοντο εἰς μαγειρεία εἰς ἀρτοποιεῖα, εἰς ὀψοθήκας, εἰς ἱπποστάσια· τοὺς δὲ κήπους, καὶ τὰς αὐλάς, καὶ τὰ προαύλια ἐκόσμουσαν στοιχηδὸν διακόσται τράπεζαι ἀνθοστολιστοὶ, εἰς τὴν πανθοινίαν ὠρισμένοι, ἐπειδὴ δὲ, κατὰ τὰ συντεθειμένα, ἔπρεπε τὸ μυστήριον τοῦ γάμου νὰ τελεσθῆ ἡ πρὸ τῶν ἁγίων Θυρῶν, ὁ ναὸς τῆς κόμης πολυποικίλως καὶ οὗτος συνεντρεπιζόμενος ἐφοδιάζετο μὲ τάπητας, καὶ λυχνίας, καὶ δαδουχίαν ἀφθονοπάροχον, ἐπικαλωπιζόμενος μὲ στεφανοπλεκτίνας ἀπὸ μυρσίνην, καὶ δάφνην, καὶ ἔλαιαν. Τέλος, σανίδωμα σημαιοστόλιστον ἐπηγγύετο ἀπέναντι τοῦ δεσποτικοῦ ὡσεὶ θεωρεῖον προοριζόμενον εἰς τοὺς ἐξωχότερους τῆς ὀμηγύρεως, καὶ εἰς τοὺς οἰκειότερους τοῦ οἰκοδεσπότου.

Ὁ κώδων τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ἐσήμαινε τὸν ἐσπερινόν, ὅτε ὀμίλος πεζῶν τε καὶ ἱπέων, προηγούμενος ἀπὸ φλάμπουρα καὶ πλαγιαύλους, συνωστίζετο ἤδη εἰς τὰς στενάς ἀτραποὺς τῶν περικώρων, ποιούμενος τὰ εἰσόδια εἰς τὴν κωμόπολιν. Κατὰ τὴν Κρητικὴν συνήθειαν οἱ ὀμηγυρηζόμενοι εἰσήχοντο ἐπὶ στοίχου μακροῦ, ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἐν εἴδει μυρμηδόνης· γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐμπρὸς, ἄνδρες ὀπίσω. Οὕτω καθ' ὄλην τὴν ἐσπέραν οὕτω καὶ τὴν ἐπομένην νύκτα. Χρεμετισμοὶ καὶ πέταλα ἵππων, πυροβολισμοὶ, συνεχῆς ποδοκρουστία, παιᾶνες, περιπολαρχῶν κραυγαὶ δὲν ἐκόπασαν οὐδὲ στιγμὴν ἀναγγέλουσαι πρὸς τοὺς ξενοδόχους τὴν ἄφιξιν ἐπαλλήλων συνοδιῶν.

Ἀνέτειλεν ἐπὶ τέλους τῆς ποθητῆς ἡμέρας ὁ ἥλιος, αὐτὸς τὴν παλινόστησιν τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἐπιπόθει διαπυρότερα τῶν μελλονύμφων.

Συνεχαρίσθη καὶ ὁ οὐρανός. Ἀπ' ἀλλαγῆς τοῦ νεφελωτοῦ μαν-

δύου τῆς νυκτός, ἔξημερώνετο αἰθριός, γαληνός, περιλαμπής καθ' ὅλον τὸ ἐπίταμα τοῦ στερεώματος.

Περί τὴν ἐβδόμην τῆς πρωΐας, ἡ κόμη ὑπερέπληθε λαοῦ. Ἐξακισχίλιοι περίπου χωρικοὶ πάσης τάξεως, ἐξ ὧν πεντακόσιοι στρατιῶται συνηγελάζοντο καὶ συνεθλίβοντο ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ πύργου καὶ τῆς ἐκκλησίας κενῷ. Τὰ ἱπποστάσια ἀπέβαινον ἀνεπαρκῆ εἰς τὸν αὐξόντα τῶν ἡμιόνων συναγυρμόν. Μετὰ παρέλευσιν μιᾶς ὥρας, τετρακισχίλια ψυχὰ εἰς συμπαγῆ ὄγκον συσφιγμένοι παρείχον ἐν τῇ πλατείᾳ τὴν εἰκόνα πλοίου κυμαινομένου ἀναμέσον ἐναντίον ρευμάτων.

Κλαγγαὶ σαλπύγγων κωδωνοκρουσίᾳ προεμήνυσαν μετ' ὀλίγων τὴν ἀφιξίν τῶν Καντανολέων καὶ τῆς συνοδίας των. Ἐν τοσούτῳ ἔσπευδεν ὁ Μολίνος μετὰ τῶν τριάκοντα προσκεκλημένων του εἰς προῦπάντησιν, ἐνῶ ἐξοιστρούμενον τὸ πλῆθος προέπεμπε τοὺς ἐρχομένους ἐν ἐκθύμοις ζητωκραυγαῖς.

Ἄς σημειώσωμεν ἐμπαρόδως, ὅτι κατὰ τὴν ὑποδοχὴν αὐτὴν αἱ ζητωκραυγαὶ δὲν ἦσαν ἀπόρροια ἀλόγου παραφορᾶς. Ἦθελε τις εἰπεῖν, ὅτι τὴν ἡμέραν τῶν Κρητικῶν Γάμων διετίθετο ἡ Θεία Πρόνοια νὰ ἐπιφαιδρύνῃ μὲ τὰ τρανότερα δείγματα τῆς εὐνοίας τῆς.

Ἐπὸ τὰς ὁδοιγίας τῆς Πεντανδρίας ἐνεργήσαντες, οἱ ἀρχοντορωμαῖοι καὶ τὸ γραικὸν ἱερατεῖον τῆς Ριθύμνης, εἶχον προπαρασκευάσει τὰ πάντα εἰς τὴν ἐξανάστασιν. Ἀρτίως ἐπωφεληθέντες τὴν ἀπουσίαν τῆς φρουρᾶς, ἣτις προαπῆλθε σύσσωμος εἰς Σούδαν πρὸς ἰσχυροποίησιν τῶν ἐκεῖ ναυτικῶν καταστημάτων, ἠγέρθησαν αἰφνιδίως εἰς τὰ ὄπλα, συνέλαβον τοὺς ὀλίγους Βενετούς, πρῶτον ἀπάντων τὸν φαυλόβιον Κιόζαν, τοὺς δὲ παρραστρατευομένους λόχους τοῦ Ἰωάννου Φράγγου προσκαλέσαντες ἀνύψωσαν ἐπὶ τὰ τεῖχη τὴν σημαίαν τῆς αὐτονομίας (1).

Καλὴ ἀρχή! ἐν τοσούτῳ ἐκ τῶν τριῶν μεγαλητέρων φρουρῶν τὸ ἐν κατεῖχeto ἤδη ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως.

Δευτέρα ἀγαλλιάσεως ἀφορμή. Γραμματοφόροι ἐκ Πελοποννή-

σου ἐκόμιζον ἕτερα χαρᾶς εὐαγγέλια. Ἐτοιμοπόλεμοι διετέλουν ἤδη οἱ ἐκεῖ ὀπλαρχηγοί. Μεσσηνία, Μάνη, Ἀχαΐα περαιτέρω δὲ Αἰτωλία καὶ Ἥπειρος προσεδώκων ἀνυπομόνωσ τὸ ἔαρ, καὶ τινα ἀλοβίβασιν τῶν ἐμπολέμων χριστιανῶν, ὅπως ἄρῳσι τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ ἀπίστου. Ἡ γενικὴ ἀποστίασά προεπηγγέλλετο τοσούτῳ μᾶλλον βεβαία καὶ τακτὴ, ὅσω τὸ ἑαυτῶν συμφέρον ἐπιδιώκοντες, ὑπέσχοτο βοηθήματα πρὸς τοὺς ἐγγχωρίους καὶ Γενουῆται, καὶ Ἰσπανοὶ, καὶ πρᾶκτορες τοῦ Πάπα, καὶ δὴ καὶ Βενετοί.

Οὐχ ἦττον χαροποιαὶ ἐπήρχοντο καὶ αἱ ἀγγελίαι ὧν αὐτοπρόσωπος κομιστὴς ἐγένετο ὁ Εἰρηναῖος. Τὸ πραξικόπημα τῶν Χανίων ἐφήπτετο ἤδη τοῦ τελευταίου τῆς ὠριμότητος βαθμοῦ. Διέκειντο τὰ πάντα ἐπὶ ξηροῦ ἀκμῆς. Το ἀρχοντολόγιον, ἀνευ διακρίσεως δόγματος καὶ καταγωγῆς, περιέμενεν ἐναγωνίως τὸ σημεῖον τῆς ἐπαναστάσεως. Προσεκαλεῖτο ὡς ἐκ τούτων ὁ Καντανολέος νὰ δράμῃ διὰ τάχους, ὅπως ἐνόπλιως τελεσιουργήσῃ τὴν ἐπικειμένην ἔκρηξιν, πρὶν ἢ ἐπικουρήματα καταπλεύσωσιν ἐκ θαλάσσης.

Τὰ διαγγέλματα τοῦ Εἰρηναίου, σύμφωνα πρὸς πλείστας ἄλλας ἐπιστολάς, παρεκίνησαν καὶ Πρύτανιν καὶ Μολίνον νὰ ἐπιταχύνωσιν ὡς δυνατόν τὴν ἐκπεραίωσιν τῆς πανηγύρεως, ἵνα περὶ δυσμᾶς ἡλίου τύχωσιν ἔτοιμοι νὰ ἐνσκήψωσιν εἰς Χανία πανστρατιᾶ. Διὰ τοῦτο δὴ ἡ ὥρα τῶν ἐξοδίων ἀνεκλήθη εἰς τὴν ἐννάτην ἀντὶ τῆς ἐνδεκάτης.

Βραχὺ διέκειτο τὸ μεταξὺ ἐπαύλεως καὶ ναοῦ διάστημα· ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα ὥριζεν ἐφιππον τὴν πομπικὴν διαπόρευσιν. Ἦδη προνοία τοῦ Σέρ Φραντζέσκου, δώδεκα ἵπποι ἐποδοκροούστων εἰς τὰ πρόθυρα μὲ λόφους ἐκ πετρῶν λευκοκοκκίνων κεκοσμημένοι. Διέπρεπεν ἐπὶ παρρησία ὁ ὑπερήφανος τοῦ νυμφίου Πήγασος, ἐπεσαγμένος ἐπὶ τὸ στρατιωτικότερον. Στιλπνὰ τὰ φάλαρά του· ἐκ ξστοῦ χαλύβδου τὰ διαστόμια τῶν χαλινῶν, ἐρυθροῦν τὸ ὑπόσαγμα. Καὶ τὸ μὲν ἐφιππιον ἐπεδείκνυεν ἐκατέρωθεν ἐπιμήκη πιστόλια, μαστίζοντα κατὰ τὸ βᾶδισμα τοὺς γλουτοὺς

(1) *Rebat di Giacomo Foscarini dell'anno 1574.*

τοῦ ἵππου, εἰς δὲ τὰ ὀπίσθια ἔφερε θήκην δερματίνην, ἐμπεριέχουσαν πυριτοβολάς.

Οἱ νυμφίοι ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἑξοδίων τεθέντες, κατέβησαν τὴν μεγάλην κλίμακα τῆς ἐπαύλεως χειρόνδετοι, προηγούμενοι ὑπὸ τῶν πομπαγωγῶν, ἀκολουθούμενοι ὑπὸ τῶν παρανύμφων καὶ ἀθρόου τοῦ συμπενθερείου. Ἄγνωστον ἔειπὸς τοὺς πλείστους ἦτο τὸ σχῆμα τῆς Αὐθέντρας. Εἰς τὰ πρόθυρα καὶ εἰς τοὺς κήπους ἀνυπομονησία πυρετώδης κατέφλεγε τὸν λαόν. Μόλις ἡ νύμφη ἐνεφανίσθη εἰς τὴν εἴσοδον, ἐξ ὅλης τῆς μορφῆς ἀπαστρέπτουσα τὴν ἔκλαμψιν τῆς καλλονῆς καὶ τῆς εὐτυχίας, περιβεβλημένη τὸν δημόδιον τῆς Κρήτης ἱματισμὸν ὑπερυψοῦντα θαυμασίως τὸ στίλβος τῶν θελήτρων της, φρενήρη, ἀκάθεκτα ἔξερράγησαν τὰ Πολυχρόνια. Οἱ πῖλοι ἀνεπήδησαν κυκλοφερῶς εἰς τὸν ἀέρα, τὰ ρινόμακτρα περιεδονήθησαν εἰς σημεῖον χαραιοῦ· χεῖρες νέων τε καὶ γερόντων ἀπέμαξαν ὀφθαλμοὺς δακρύνοντας.

Ἐν τούτοις δύο κήρυκες ἴσταντο ἔφιπποι παρὰ τὴν εἴσοδον φοροῦντες ὁμοιούτως πεποικιμμένα τὰ παράσημα τῆς νήσου. Ἄμα ὡς ἡ πομπία προέβη ὅπισθεν τῶν σιδηροχρύσων κηκλίδων, οἱ κήρυκες ἐσάλπισαν ἐπὶ δὲ τῇ κλαγγῇ τῶν βυκανῶν, τῶν ὄξυβοῶν, τῶν σαλπύγων, αἱ κοιλάδες τῆς Ἁγίας Ἐπισκοπῆς, τὰ σπήλαια τῶν παρακειμένων λόφων ἀντεβόησαν ἐπιναφωνούμενον τὸν πυροβολισμὸν τοῦ πολυχρονίου. Ὡς ἐρρέθη ὁ νυμφίος προεπορεύετο, χειροκρατῶν τὴν βασιλίδα τῆς ἐσορτῆς. Ἐνδεδυμένος τὴν χρυσοποίκιλτον στολὴν τοῦ βαθμοῦ του, ἀλλ' ἄσκεπῆς τὴν κεφαλὴν, διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς ἐστερέωσεν τὸν ἀναβολέα, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας ὑπεβόηθησε τὴν νύμφην νὰ ἐπιβῆ σπερχνὴ καὶ γελανῆς ἐπὶ τοῦ ἵππου της.

Δύο χοροί, ὁ μὲν ἐκ παίδων ὁ δὲ ἐκ κορασίων, ἀμφοτέροι στεφανηφόροι προσῆλθον τότε δωρούμενοι ἀνθοδέσμας πρὸς τοὺς νυμφίους. Περιέμενον τὴν στιγμὴν αὐτὴν, ὅπως τονίσωσι τὸ ἐπιθαλάμιον, τὸ ὄρισμένον νὰ καλομοιρίσῃ τὴν προπομπὴν ἕως ἐκκλησίας.

Ἴδου οἱ στίχοι.

Οἱ παῖδες πρὸς τὴν νύμφην.

Ὅταν σ' ἐγέννα ἡ μάνα σου
Ὅλα τὰ δένδρα ἀνθοῦσαν,
Πουλιά κι' ἀηδόνια σταῖς φωλειαῖς
Ἐγλυκοκελαδοῦσαν.

Τὰ κοράσια πρὸς τὸν νυμφίον.

Ὅταν ἐσὺ ἐγεννήθηκες
Ἡ Λεῦκα ἐξενεφιάσθη
Τ' ἄκουσε ἡ Κρήτη ἐχάρηζεν
Ἡ Βενετία ἐλαφιάσθη

Οἱ παῖδες πρὸς τὴν νύμφην.

Τὴν ὥρα π' ἄρχισε ὁ παππᾶς
Ρωμῆά νὰ σ' εὐλογήσῃ,
Ἄστράψαν κι' ἀναγάλλισαν
Ἄνατολὴ καὶ Δύσι.

Τὰ κοράσια πρὸς τὸν νυμφίον.

Ἡ μοῖρά σου σ' ἐμοῖρανε
Στ' ἀστέρια στὸ φεγγάρι
Νᾶβγης ἐσὺ τ' ἀξιώτερο
τῆς Κρήτης παλληκάρι

Οἱ παῖδες πρὸς τὴν νύμφην.

Ἀφέντρα τὸ στεφάνη σου
Τὸ πλέξαν ἀγγελούδια
Μὲ ρόδα οὐρανοφύτευτα
Μ' ἀθάνατα λουλούδια!

Τὰ κοράσια πρὸς τὸν νυμφίον.

Καὶ τὸ δικό σου ἐπλέχθηκε
Μὲ δάφναις Κωνσταντίνων
Δάφναις κομμέναις μία Δαμπρῆ
Στοὺς τάφους τῶν Ἑλλήνων

Οἱ παῖδες πρὸς τὴν νύμφην.

Φανερωμένη τ' Ἀρχαδιοῦ,
Τριάδα τοῦ Κισσάμου
Δότε τοὺς ρίζα τοῦ σπητιοῦ
Μεσ' τῆ χρονιά τοῦ γάμου!

Τὰ κοράσια πρὸς τὸν νυμφίον.

Δότε Λουκᾶ καὶ Φίλιππε,
Καὶ σεῖς λοιποὶ Ἀποστόλοι,
Ἄπο τοὺς γάμους στὰ Χανιά,
Κι' ἀπ' τὰ Χανιά στὴν Πόλι!

Ὁ χρονογράφος, οὗ τὴν διήγησιν ἀκολουθοῦμεν, παρέρχεται τὰ τῆς τελετῆς τῶν γάμων ἐν σιγῇ. Θὰ εἶχε τοὺς λόγους του. Διηγεῖται μόνον ὅτι εἰς τὴν ἱεροπραξίαν ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Εἰρήναιος, τοῦθ' ὅπερ ὅλως ἀδιάφορον· ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Πέτρος καὶ ἡ Σοφία ἀνηγορεύοντο σύζυγοι, ζεῦγος συντεταινωμένων περιστερῶν ἐξεπτερεύθη ἀπὸ τοῦ νάρθηκος· ὅτι ἡ γαμικὴ λαμπὰς ἐκ δεξιᾶς τοῦ νυμφίου ἐξωλισθήσασα καὶ διεκπεσοῦσα, ἐθλάσθη εἰς δύο, παρεμπιπτάματα καὶ ταῦτα οὐχ' ἦττον ἀσήμαντα. Ἀξιωτέρα λόγου συνεννημονεύθη ἡ πρὸς τὴν θυγατέρα σύντομος τοῦ Μολίνου προσαγόρευσις.

— Σοφία μου, — ἀνεφώνησεν ἐπὶ τῇ λήξει τῆς τελετῆς — ἀνάτεινον εἰς τὰ ἄνω τὸ ἀνεύμα, καὶ εὐχαρίστησον τὸν Δημιουργόν, ὅτι σύζηγος ἤδη προχειρισθεῖσα τοῦ γεναιότερου νέου τῆς πατρίδος μας, ἀξιοῦσαι νὰ προσλάβῃς ἐν τῶν ἐνδοξοτέρων ἐπωνύμων τοῦ γένους τῶν γραικῶν!

Ἐπιμανθάνομεν τέλος, ὅτι ἀκριβῶς ἐφυλάχθησαν καὶ τότε τὰ

ἐγγώρια ἔθιμα. Οἱ μὲν στέφανοι τοῦ μυστηρίου ἀνηρτήθησαν ἐπὶ τῆς γαμηλίου κοίτης τῶν μελονύμφων, αἱ δὲ λαμπάδες διὰ τὸ καλὸν, παρετέθησαν ἀνθόστρωτοι καὶ μὲ δρύζιον πεπασμένοι ἐνώπιον τῆς εἰκόνας τῆς Θεομήτορος.

Μετὰ τοὺς γάμους τὸ πλεῖστον τοῦ πλήθους ἀνέρρευσε περιεργείας χάριν εἰς τὴν πλατείαν, ὅποι ἤδη ἐξωρχοῦντο χοροὶ καὶ διάφορα παιγνίδια. Δυσπερίγραπτος ποικιλία ἡθῶν, τάξεων ὄπλων, φορεμάτων! Ἐβλεπέ τις ἐκεῖ συνηθισμένους τοὺς πολιοῦς ἀρχηγέτας τῶν Ριζῶν, τοὺς λοχαγοὺς τῶν ἐπιλέκτων τοξοτῶν ὀπλενδυτοῦντας ἔτι τὴν πολεμικὴν σκέπην τοῦ Βυζαντίου, τοὺς γιγαντείους τῶν Σφακιῶν, τοῦ Δαφνίδου. τοῦ Μεληδονίου μοσκοτοφόρους, τὰς ὠραίας γυναῖκας τοῦ Γαράζου, ἐφημερίους κεφαλοχωρίων κήρυκας πεποικιλμένους μὲ σύμβολα παράλογα, σημαιοφόρους ἀναίροντας ἑκατὸν φλάμπουρα διάφορα, σαπιγκτάς, τυμπανοκρούστας, ἐφέδρους, καλογήρους, ἡγουμένους τῶν κυριωτέρων μονῶν. Ἐνταῦθα μὲν στρατιῶται ἐτόξευον ἐπὶ στοιχήματι, ἐκεῖ δὲ Κακοδικιῶται συνεζύβευον μὲ ἀστραγάλους ἢ μὲ καρύδια. Καὶ ποῦ μὲν οἱ ὄρειοι τοῦ Ἱερολάκου ἠϋλοῦν, ἔψαλλον, ἐκιθάριζον, ποῦ δὲ γελωτοποιοί, βαίνοντες ἐφ' ὑψηλῶν καμάκων καὶ ὠθίζοντες τοὺς παρατυγχάνοντας, διήγειρον τὰ καγχάσματα τοῦ πλήθους, περαιτέρω δὲ Λασιθιῶται καὶ Κισσαμαῖοι ἐφιλονεῖκου ἀλλήλοις τὸ ἔπαθλον τοῦ κυβιστήματος. Δύο ἄνδρες, ὁ εἰς παρὰ τὸν ἄλλον ἔκλυτον ἕως ἐδάφους, οὕτω πῶς ἐπὶ χειρῶν καὶ γονάτων στηριζόμενοι, ὥστε τὰ νῶτα αὐτῶν νὰ συνεχισάζωνται. Πλησίον τούτων ἐτίθεντο δύο ἕτεροι, ὧν ὁ ἰστάμενος ὄρθιος ἐβάσταζε τὸν ἄλλον ἀνατετραμμένον, ἥτοι μὲ τὰς πτέρνας εἰς τὰ ἄνω. Οὕτως ἔχοντες ἐκυλίωντο ἐπὶ τῶν νῶτων τοῦ πρώτου ζεύγους μὲ εὐστροφίαν ἀξιοθαύμαστον. Αἱ πρῶην ἀναπεπταμένα πτέρνα κατέβαλλον χαμαί, ὁ δὲ ἕως τότε ἀναβασταχθεὶς ὄφειλε περιτροπᾶθην νὰ βασιτάξῃ ἀνατετραμμένον τὸν σύντροφον. Τὸ παιγνίδιον παρετείνετο ἀρκετὴν ὥραν, καὶ ἐκέρδιζε τὸ στοίχημα ὁ καρτερικώτερος.

Ἐνῶ οἱ νυμφεῖοι ἀποκεχωρηκότες εἰς τὸ ἐνδοξότερον τῶν παροικηπίων, προτενεύοντο τὰς ἀνεκκαλήτους ἡδονὰς τοῦ μελλοφεγγάρου, ὁ δὲ Μολίνος περιεφέρετο ἐπισπεύδων τὰ τῆς παν-

θυνοίας, ὁ Ραιτούρης μὲ τοὺς συναδέλφους του κατεγίνετο διανεμόντες ὁδηγίας διὰ τὸ εὐτακτον τῆς συμποσιάσεως, προνοούμενοι τοῦ ἀνεπικαλύτου τῆς προσεχοῦς στρατείας. Ἐπὶ τῷ διττῷ τούτῳ σκοπῷ ἐτοποθέτουν φύλακας καὶ περιπόλους, διέταττον πρόχειρον εἰς πᾶσαν ἀνάγκην τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων, ἀπηγόρευον ὑπὸ τιμωρίαν αὐστηρὰν τὴν ἐνὸς καὶ μόνου πυροβόλου ἐκκένωσιν διαρκοῦντος τοῦ πανδαισίου, καὶ εἰς τὰ λεπτομερέστερα καθικνούμενοι, παρήγγελλον πρὸς τοὺς ἐπιστάτας, μήτε οἶνον νὰ σπείσωσιν ὑπὲρ τὴν ὀρισθεῖσαν δόσιν, μήτε ν' ἀφίσωσιν τινὰ νὰ ροφήσῃ τὴν μερίδα τοῦ πλησιεστέρου.

Ὁ Καντανολέος ἠπειγέτο νὰ μεταβῇ καὶ εἰς ἄλλην ἐπιστάσιαν· ἀλλὰ συχνάκις κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν αὐτὴν ἐσταμάτησεν ἵνα δώσῃ ἀπάντησιν εἰς ἐρωτήματα ἄσκοπα ἢ ἄκαιρα. Ἐν τῷ μέσῳ μιᾶς τῶν πολλῶν σπειρῶν ἀνθρωποὶ τινες συνδιελέγοντο καὶ ἐλογομάχουν μὲ ζωηρότητα μεγάλην. Ὑποθέσας τὸ θέμα τῆς ἀκαιρολογίας πολιτικόν, καὶ φοβηθεὶς μὴ προσκληθῇ παρ' ὄραν νὰ μειάσῃ τῆς συζητήσεως, ἔτρεψε τὸ βῆμα πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἄλλ' ὁ κορυφαῖος τῆς σπειρας ἰδὼν αὐτόν,

— Κύρ Γιώργη! ἐκλαμπρότατε, ἐφώναξε, συνδυάσας τὴν χειρονομίαν πρὸς τὴν κραυγὴν. — Καταδέξου δὰ κ' ἐδώ! Ἔχομεν μίαν ἀπορίαν.

Ἐκὼν, ἄκων, ὁ Καντανολέος ἐβιάσθη νὰ ἐπαναστρέψῃ.

— Ποῦ εἶναι ἡ νέα προφητεία τοῦ Σολομῶντος; ἠρώτησεν ὁ αὐτός. Ἐὰν τὴν ἔχῃς σύ, λάβε, ἀδελφὲ τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς τὴν διαβάσῃς!

Τὴν προφητείαν! Οὔτε ἀναγνώστης εἶμαι οὔτε δόκιμος· ἀπεκρίθη ὁ Πρύτανις μὲ πρόδηλον δυσφορίαν.

— Ὅχι δά... τὴν προφητείαν, ὅπου εὐρέθηκεν ὑποκάτω ἀπὸ τὴν ἅγιαν Τράπεζαν....

— Ἄ, εἰς τὴν ἅγιαν Ρουμέλην. Ἑλληνικά, καὶ βαθεῖα πολὺ. Τραχὺ κόκκαλον διὰ τὰ δόντια σας.... Δαισιμώτατε Λουρέντες, προσέθηκε, στραφείς πρὸς τὸν πλησίον ἱερέα, ἔπαρε ὅπῃ τὸν Δημητράκη τὸ ξόμπλι (ἀντίγραφον) καὶ διάβασε!

Ἄποστολικὴ τῇ ὀλιγομαθείᾳ ὁ πρεσβύτερος ἤξευρε μὲν ν'

ἀναγνώσῃ τροχαδὸν τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Κυριακῆς, ἔνεκεν ὁμῶς τῶν σιγῶν τοῦ τύπου, ὡς ἔλεγε, συχνάκις ἐπαλινδρόμει καὶ ἐσκόνδαπτεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν Μηναίων. Κοντοφθαλμίαν προφασισθεὶς, ἀπεποιήθη νὰ διαβάσῃ τὸ ξόμπλι. Ἡ χρῆσις τῶν ὀμματουαλιῶν δὲν ἦτο πάγκοινος τότε ὡς τὴν σήμερον.

Ἀντεκλήθησαν πέντε ἢ ἕξ τῶν περισταμένων, ἀλλὰ καὶ οὗτοι τοὺς ὄμους ἀνασηκώσαντες, ὤπισθε δρόμησαν.

Τέλος ἀνεδέξατο τὴν ἐπιχώρησιν ὁ Δημήτριος. Ἐξαγαθὸν λοιπὸν τὸ χειρόγραφον δελτίον, ἀπήγγειλεν εἰς ἐπήκοον τοῦ συνουθουμένου πλήθους τοὺς ἑξῆς ἐξαμέτρους.

«Ἐλπεο, Ρωμαίων γεννεή, καὶ εὖ μάλα θάρσει!
Εἰκαδὲς ἡνίκα ὀκτὼ περιπλομένων ἐνιαυτῶν
Καὶ δέκα ἐξέλωσ' ἐξ οὗ τὰ πρῶτ' ἐνὶ ἄστει
Βύζαντος ἱερῷ Ἐνετὸς βρυχήσατο λείων,
Δὴ τότε ὄμμασι σοῖς καινὸς πόλος, αἰά τε καινὴ
Ἐμφανεῖται ἀτὰρ βαρὺ. Ἐκατόμπολις ἐποίσεις
Τρωῶμα λέοντι ἀμαίμακέτω κατὰ μοῖραν ἄφικτον».

Ἠκροάσθησαν ὅλοι προσεκτικώτατα· ἀλλ' εἰς τὸ τέλος τῆς ἀναγνώσεως ἕρις ἀναφύη δεινὴ περὶ τῆς γλώσσης τοῦ δελτίου. Οἱ μὲν ἀπλούστεροι ἰσχυρίσθησαν, ὅτι ἠστειεύετο ὁ Ραιτούρης καλῶν ἑλληνικῶν, γλώσσαν μηδὸλως ὁμοιάζουσαν εἰς τὴν τοῦ Ψαλτηρίου· οἱ δὲ δοκιμότεροι ἐξέβαλον τὴν ὑπόψιαν, μήπως ἡ ἐν λόγῳ διάλεκτος ἀνήγετο εἰς τὴν κατὰκτησιν τῶν Ἀράβων· οὐδ' ἐπέλειψε καὶ τις εὐπαιδευτότερος διατεινόμενος, ὅτι εἰς τὸ ἀνάγνωσμα τοῦ ἑκατοντάρχου ἤκουσεν ἀντίτυπον καὶ ἀπαράλλακτον τὴν διαβολόγλωσσαν λογομαχούντων Τσακῶνων.

Ἡ συζήτησις ἐδεινώθη ἐπὶ τῇ διασαφίσει τοῦ χωροδιδασκάλου. Ἀπεφήναιτο οὗτος, ὅτι ἑλληνικὴ μὲν κατ' ἀλήθειαν ἦτο ἡ γλώσσα τοῦ δελτίου, ἀλλ' ὅτι δυσδιόριστος καθίστατο ἡ γλωσσηματικὴ ἀπόχρωσις, καθόσον, διάφοροι τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦσαν αἱ διάλεκτοι, τὰς ὁποίας συνανέκρασαν κατ' ἀρέσκειαν καὶ μετεχειρίσθησαν οἱ πλείονες τῶν ποιητῶν.

— Λοιπὸν, ἀνεφώνησαν οἱ δυσκατάπειστοι, ἐπιχειρεῖς λοιπὸν νὰ μᾶς ἀποδείξῃς, ὅτι τότε ἔπλαττε γλώσσαν ἰδικὴν του κάθε δασκαλος.

—Βέβαια! ἀπεκρίθη μὲ τὰ σωστά του ὁ μονόφθαλμος λογιώ-
τατος. Τὶ ἄλλο, παρὰ ἡ ποικιλία θεῶν, γλωσσῶν, πολιτευμά-
των συνέπηξε τοὺς παλαιούς μας εἰς ἐθνότητα ἀδιάρηκτον; Ὅ-
που λατρεύονται πολλοὶ θεοί, ἐκεῖ πολυγλωττία. Ὅσοι μὲν ποιη-
ταί, τόσα λεξικά διάφορα, ὅσοι δὲ λογογράφοι, τόσαι αἱ γλῶσ-
σαι. Κάθε κονδύλι καὶ Θεός, κάθε βιβλίον καὶ πίστις.

—Μωρολογεῖται δωρεάν, συμπένθεροι! ἐκφωνεῖ ὁ Καντανολέος.
Τὸ χαρτί, τὸ ἐξήγησεν ὁ κύρ Μάρκος Πικατόρης ἀπὸ τὸ Ρέ-
θυμνον. Κατὰ τὴν προφητείαν αὐτὴν, ὁ Βενετσιάνος ἔπρεπε
νὰ ἦνε διωγμένος ἀπὸ δικτῶ χρόνους καὶ ἐδῶ.

—Καὶ ποῖος τὸν ἐκράτησεν; ἐρωτᾷ μυκτηρίζων ὁ ἠγούμενος
τῶν Ἁγίων Δέκα.

—Ποῖος πιστικὸς ἐμποδίζει τὸν λύκον νὰ ψοφήσῃ; ἕτερός τις
ἄλλοθεν ἔπερωτᾷ.

—Ἐὰν οὕτως ἔχη, τὰ λέγουν *καθαρότερα οἱ Σιβυλλικοὶ
Χρησμοί, παρατηρεῖ ὁ μονόμματος χωροδιδάσκαλος—Κατὰ τὰς
προρρήσεις των, ἀρχάγγελος θὰ καταβῆ μὲ φλογερὰν ρομφαίαν
οὐρανόθεν διὰ νὰ ἐξωθήσῃ Τούρκους αὐθημερὸν καὶ Φράγγους
ἀπὸ τὴν ἀνατολήν. . . .

—Ὁ Μανώλης μὲ τὰ λόγια κτίζει ἀνώγεια καὶ κατώγεια, ἐκ-
βοᾷ ἠρεθισμένος ὁ Ραιτούρης. . . . Οἱ Βενετσιάνοι θὰ ἦσαν
φευγάτοι πρὸ πολλοῦ, ἂν ἴσα ἴσα δὲν τοὺς εἶχον κρατήσῃ αὐ-
τοὶ οἱ χρησμοὶ σου.

—Βαβαί, ἐκλαμπρότατε, βαβαί! ἐπιφωνεῖ ἐσκανδαλισμέ-
νος ὁ γραμματικὸς. Νήπιοι, οἱ Ζηνὶ μενεαίνομεν ἀφ-
ρονέοντες! Ποῦ ἄρα θὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν πρόγνωσιν τῶν
μελλόντων, ὅταν φράξωμεν εἰς τοὺς χρησμοὺς τῶν Ὀλυμπίων
τὴν ἀκοήν; Μήγαρ δὲν ἐπυθαΐσαν Θαλεῖς, Λυκοῦργοι, Πελο-
πίδαι, Πλατωνες Ἰουλιανοί; Ἐὰν δὲ εἰς τρίποδας Δελφῶν καὶ
εἰς Δωδωναῖα Χαλκεία ἐπίστευσαν οἱ αἰοίδιμοι οὗτοι κτίσται τῆς
Γραμματικῆς, τοῦ Συντακτικοῦ, τῆς Προσφδίας. . . .

—Κρημνίσου ἀπ' ἐδῶ, ἀναίσθητε! ἐπεκφέρει ὁ Κα-
τανολέος ἐρουθραίνόμενος ἐξ ἀγανακτήσεως! Μὲ τοιαῦτα καὶ παρόμοια πα-
ραμύθια ἀπεκοιμήσατε ἕως τώρα τὸν ἀπλοϊκὸν λαόν, ἀγαθέσα-

ντες τὴν ἐξέγερσιν του πότε μὲν εἰς γριφώδεις προφητείας, πότε
δὲ εἰς συνδυασμοὺς ἀλφαβητικῶν στοιχείων συγκροτούτων ὀνό-
ματα ἱστορικά. . . . Κουρεύματά σας, λάτραι εἰδωλολατρῶν,
καρκινόβαται, ἀναχρονισταί, μὴ αἰσχυνόμενοι νὰ διδάσκειτε εἰς
τὸ πείσμα τῆς χριστιανωσύνης ὅλης, ἥτις ταλανίζει τὴν ἀβελ-
τηρίαν σας, ὅτι μεταξὺ προφορικοῦ καὶ ἐνδιαθέτου λόγου, με-
ταξὺ βιβλίου καὶ σκαπάνης μεταξὺ λογίου καὶ γεωργοῦ πρέπει
νὰ σκαφῆ λάκκος ὅσον τὸ δυνατόν βαθύτερος· ὅτι ἡ τάξις ἡ
ἐργατικὴ (δηλαδὴ τὸ γένος ὅλον, ἐκτὸς εὐαρίθμων ἐξαιρέσεων),
ὅτι ὁ λαὸς αὐτός, χωρὶς τὴν χειροποιάν τοῦ ὁποίου οὔτε ψωμὶ
περιδρομαίζομεν ἡμεῖς, οὔτε Κοινωνία συναρτίζεται εἰς δισκο-
πότηρον, οὔτε κἂν εἰσπράττει τὸ δημόσιον ὄβολόν, ὅτι ὁ τρο-
φοπάροχος λαὸς τῆς πολιτείας μας ἢ ὀφείλει ὥσει φελλάχος,
νὰ διαμείνῃ αἰωνίως κωφός, ἄλαλος, ἀγράμματος, ἀνορθό-
γραφος, Ἐἴλωσ καὶ Θραξ εἰς ἀτελεύτητον ἀγένειαν καταδι-
κασμένος, ἢ ὀρίπων σκαπάνην καὶ ἀροτρον εἰς τ' ἀνάθεμα, τὰς
δὲ φροντίδας τῆς σπορᾶς ἐπιτρέπων εἰς τοὺς Λυκοῦργους καὶ
Πελοπίδας σας, ὀφείλει ν' ἀποκτήσῃ πολύτομον βιβλιοθήκην,
νὰ καταρτίψῃ εἰς σχολεῖα ἐνιαυτοὺς πολλοὺς νὰ μελανώσῃ ἐ-
κατοντάδας χαρτοδεσμίδων, ἑωσότου, φωτισθεὶς ἀπὸ τὴν ἐπίγ-
νωσιν διαλέκτων, διχρόνων, ποσοτήτων πότε ὀρθογραφεῖτε τὸ
συγκριτικόν μὲ Ο, πότε μὲ Ω, ἀπολαύσῃ παρὰ τῆς Ὑμετέρας Ψο-
φολογιότητος δίπλωμα πολίτου, δι' οὗ τέλος πάντων νὰ ξελασπωθῆ
ἀπὸ τὴν προπατορικὴν χυδαιότητα, νὰ ἀνακύψῃ ἐξηγηνισμένος
καὶ αὐτός ἀπὸ τὴν συκχαμερὰν λέπραν τῆς ἀνορθογραφίας!

Γενικὸς ῥόχθος ἐπεδοκίμασε τὴν ἐπιτίμησιν μὲ κραυγὰς καὶ
χειροκροτήματα.

—Σωστά, σωστά! ἐφώναξαν νέοι, γέροντες, γυναῖκες. Ναὶ
ὅλων τῶν συμφορῶν μας αἴτιοι εἶνε αὐτοί! Ποῖοι μᾶς ἔρριψαν,
ποῖοι ὀλονὲς μᾶς σφίγγουν τὸ σχοινί τῆς ἀμαθείας εἰς τὸν λαί-
μόν; Οἱ καλαμαράδες.

—Δὲν εἶνε αὐτοί, ποῦ μὲ θεολογίας, μὲ συναζάρια, μὲ γραμ-
ματικὰς ἐχάλασαν καὶ τὸν φιλόχριστον θρόνον τῶν Κωνταντί-
νων;

— Εὐγε! ὑπέλαβεν ὁ φιλοκέρτομος καὶ γνωστός Ἀνδρούλιας.

Μὲ τὰς χρονικὰς αὐξήσεις ἦλθε λίγο λίγο ἡ φθίσις,
Μὲ τὰς κλίσεις, μὲ τὰς πτώσεις ἦλθε τελευταῖον ἡ Πτώσις!

— Κάμω γάμο φᾶν παιδιὰ μου, φάγω ᾽γὼ κ' ἡ φαμελιά μου, ἔξεφώνησεν ἕτερός τις γελοιαστής, σχάσας τὸν γέλωτα. Ἐπλάσαν ὡς οἱ κατεργάροι γλώσσαν κορακιστικὴν, τὴν ὁποῖαν μόνοι αὐτοὶ μὲ τοὺς μαθητὰς των ξηρομασσουλίζουν, διὰ νὰ μοιράζωνται τὸν δίσκον τῆς ἐκκλησίας κουμπαρικά, χωρὶς νὰ ἐννοῇ τὴν λογιστικὴν των κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους χριστιανούς.

— Κάμνουν τὸν Λόγον ἐργαστήρι, σύνεργα τὰ Πνεύματα, προσέθηκε καγχάσας καὶ ὁ δαισιμώτατος Λουρέντσος.

— Τὸ δὲ στοιχεῖον τοῦ λαοῦ σύμφωνον ἄφωνον, ἐπιπροσθέτει ὁ Ἀνδρούλιας μὲ παιγνιώδη παρωνομασίαν.

— Καὶ τὰ Ἰῶτα! Πόσων εἰδῶν Ἰῶτα, δάσκαλε;

— Πόσος καιρὸς χρειάζεται διὰ νὰ τὰ γράψωμεν καὶ ἡμεῖς μὲ διάκρισιν;

— Ὅσα Ἰῶτα, τόσους χρόνους. Ἐπτά. Δισχίλια πεντακόσια ἕξ ἡμεροκάματα μὲ τὴν δίσεκτον χίλια δουκάτα εἰς δίδακτρα, βιβλία, καὶ διατροφὴν... ἄλλα δὲ πεντακόσια διὰ τὸν δανειστήν, ἐὰν τὸν εὔρησ.

— Συμφορὰ μας ἐπιφωνοῦν ἑκατὸν στόματα. Οἱ ἀνόητοι! Καὶ ἐνομίσαμεν ἕως τώρα, ὅτι ὁ δράκων τοῦ ἁγίου Γεωργίου ἠνίττετο τὸν Βενετσίανον, ἐνῶ ὁ δράκων αὐτὸς ἔχει κεφαλὰς ἐπτά!

— Ζήτω ἡ ἐλευθερία τοῦ στόματος καὶ τοῦ κονδυλίου! ἐκβοᾷ τὸ πλῆθος ἀφηνιάζων πρὸς τὸν κατήφορον. Αὐτὴ, αὐτὴ ἡ ἐλευθερία πρὸ πάσης ἄλλης!

— Ζήτω τὸ Ἰῶτα μοναχόν!

— Διατὶ νὰ μὴ ὀνομασθῶμεν προσφυσέτατα «Γραικικὴ Ἰσοπολιτεία τοῦ Ἰῶτα;»

— Καὶ νὰ μὴ στήσωμεν εἰς τὴν σημαίαν μας ὀρθὸν στὰ πύδια του τὸ ὑπερευλογημένον Ἰῶτα μοναχόν;

— Ἐν Ἰῶτα μόνον! εἰς κοίρανος, ἔστω εἰς βασιλεὺς!

— Σιγά, σιγά, συμπένθεροι! λέγει ὁ Ραιτούρης... Καλὴ μὲν ἡ ἐλευθερία τοῦ στόματος· φωνὴ λαοῦ, φωνὴ Κυρίου. Ἀλλὰ

πρὸ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς τάσσω, τὸ κατ' ἐμέ, τὴν χρησιμοποίησιν τῶν χειρῶν καὶ τῶν ὄπλων. Πρὸς σωφρονισμόν τοῦ λαοῦ του ἀπέστειλεν ὁ θεὸς εἰς τὴν Αἴγυπτον ἑπτὰ πληγὰς. Ποῖος ἦξέσθου, μὴ μὲ σκοπὸν φιλάνθρωπον ἐπιβάλη καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν μάστιγα τοῦ λογιωτάτου;

— Οὔφ! Μὲ τίνα ποτὲ σκοπὸν; Διατὶ τάχα;

— Αἶ... Διὰ νὰ μετριάσῃ μὲ φίμωτρον γλώσσης νεκρᾶς τὴν ὁμολογουμένην μᾶς κλίσιν εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν γραφογλωσσοδιάρροϊαν... Ἡ γλωσσαλγία, ἡ γλωσσαλγία νόσημα ὀκνηρίας, ἡ ἀσθένεια αὐτὴ δὲν μᾶς ἀφῆκεν ἕως τώρα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰ παντοδύναμα δέκα δάκτυλα, ὅπως ἐκδιώξωμεν ἀπὸ μὲν τὴν στέγην μας τὴν πενίαν, ἀπὸ δὲ τὴν γῆν μας τὸν Βενετόν.

— Αἶ, πολλάκις δὰ τὰ ἐξεσκωριάσαμεν καὶ ἡμεῖς τὰ ὄπλα! ἀντέλεξεν εἰς τῶν πολλῶν... Ἀλλ' ἡ Βενετία ἀντέταξε πάντοτε στόλους κραταιούς καὶ θησαυρούς, ἡμεῖς δὲ ἐστερηθήκαμεν καὶ τὸ κριθαρόφομον.

— Καὶ τί ἐνώπιον τῆς Κρήτης εἶναι ἡ χώρα τῆς Βενετίας; Κόκκος ἄμμου—ἐτόιμος ὑπέλαβεν ὁ Πρύτανις. Ὅτε ἡ Κρήτη εἶχε Κρήτας, εἶχε καὶ ἑκατὸν πόλεις ἐπὶ τῆς ῥάχης τῆς. Τότε εἶχε καὶ στόλον, καὶ στρατόν, καὶ δόξαν. Ἐδιαβάσατε, τί ἦτο ἡ Βενετία κατ' ἀρχάς; Μία φοῦντα ψαράδων, τίποτε ἄλλο. Ἀλλὰ δουλεύοντες πολὺ, καὶ ροζονάροντες ὀλίγον, ἄλλ' ἀγαπήσαντες τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ ἐμπόριον περισσότερον ἀπὸ τὰ φλυαρήματα καὶ ἀπὸ τὰς πατηνάδας, οἱ ψαράδες μετέβαλον τὰ μὲν ἄλιευτικὰ πλοιάρια εἰς κάτρωγα, τὸ δὲ καλαμίδη των εἰς σκῆπτρον. Ἔτσι καὶ πλοῦτῃ ἐθησαύρησαν ἄπειρα, καὶ ὄπλα κατεσκεύασαν, καὶ κράτος ἀπέκτησαν μέγαλον. Ἔτσι περιπλέον καθυπέβαλον καὶ τοὺς λαούς, ὅσοι δὲν ἐργάζονται, δὲν ἐμπορεῦνται, δὲν ὀμονοοῦν, ὡς αὐτοί. Ὡ, ἀγαπητοὶ συμπένθεροι, ἐὰν εἶχεν ἡ Κρήτη Κρήτας, ὅσους ἔχει ἡ Βενετία Βενετσίανους, θὰ ἔβαλλε τὴν Δημοκρατίαν ὅλην εἰς τὴν τσέπην τῆς, καὶ θὰ ἐπερίσσευε καὶ τόπος διὰ τὸν Δόξο μὲ τὸ Βουτσιντόρον. Ἀλλ' ἡ Κρήτη περιμένει τὴν πῆτταν εἰς τὸ στόμα. «πέσε πῆττα νὰ σὲ φάγω.» Ἰδοὺ, διατὶ ἡ μὲν Κρήτη εἶναι ἀνδράποδον καὶ δὲν ἀξίζει ἀκόμη οὐδὲ γαζέταν, ἡ δὲ Βενετία, ἀγκαλὰ

πυγμαία, βασιλεύει εἰς Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν !

— Μοροτοῦτο, ἔχομεν δὰ μυαρόν καὶ ἡμεῖς, καθὼς αὐτοί. εἶπε φίλαυτός τις γέρον Σφακιανός.

— Ναὶ ἀλλὰ βάλλομεν εἰς ἐνέργειαν πολὺ περισσότερον τὴν γλῶσσαν, παρὰ χέρια καὶ μυαλὸν ἀπήντησεν ὁ Καντανολέος.

Συλλαβὼν δὲ τὸν Σφακιανὸν ἀπὸ τὸν σφιγμὸν, καὶ χαμηλώσας τὴν φωνήν.

— Ἡ αἰδεσιμότης του (προσέθηκε δακτυλοδεικτῆσας τὸν Εἰρήναιον, ὅστις ἀπὸ πρωίας παρηκολούθει) ἡ αἰδεσιμότης του, ἂν καὶ μὴ ἐντόπιος, εἶναι, ὡς βλέπεις ὁμογενῆς καὶ πατριώτης. Λοιπὸν αὐτὶ ξένου δὲν μᾶς ἀκροάζεται. Ἄς ὁμολογήσωμεν τὰς ἀμαρτίας μας ἐν οἰκογενείᾳ.

— Ἐκτὸς ὅτι ὁμογενῆς, εἶμαι καὶ πνευματικός. Οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ μυστήριον εἶπω, ὁπερὶθι χαμογελάσας ὁ Εἰρήναιος.

Τὸ πλῆθος συνωστήσθη περὶ τὸν πρύτανιν ἔτι περιεργότερον.

— Κρίματα ὁμολογημένα τὰ μισὰ συγχωρημένα—ὑπέλαβεν ὁ Καντανολέος ταπεινώσας τοὺς φθόγγους ὁπωσοῦν. Εἴμεθα δεινοί, εἴμεθα ἀκαμάται, εἴμεθα ἀφιλόπονοι. Ἐχομεν στόματα ὄχι καμώματα. Φθόνος, κακολογία, πλεονεξία, ὄργανα τομικώτατα, δι' ὧν θραύομεν τὸ κόκαλον τοῦ πλησίον, ὅσάκις δὲν ἀπενησίσαμεν εἰς ψαχνὸν ἀπὸ τὴν ράχιν του, ἐδῶ—προσεῖπε δακτυλοδεικτῆσας τὸ στόμα—ἐδῶ ὅλα μας τὰ ἐλαττώματα συγκεφαλαιοῦνται· ἀπ' ἐδῶ μόνον προῆλθον καὶ προέρχονται ὅλα τὰ δεινὰ μας. Ὡς νὰ μὴ ἐφθανον, ὅτι ἡ φύσις μᾶς ἔδωκεν δυσαναλόγως μεγάλην τὴν θύραν ταύτην, κατὰ δυστυχίαν μεγαλητέραν ἔχασεν ὁ Ἄδᾶμ τοῦ γένου μας καὶ τὸν μάνδαλον. Ναί, μὰ τὸ ψωμί, ὅπου θὰ φάγωμεν· εἴμεθα πλεονέκται, κακολόγοι, ἀκαμάται. Ἐχομεν χωράφια καὶ τὰ παραίτουμεν χέρσα, ἔχομεν δάση, καὶ ἀγοράζωμεν ξυλικήν. Ἐχομεν πέλαγα καὶ καράβια τίποτε. Ἐχομεν χώρας, χωρία, κεφαλοχώρια, καὶ εἰς τὰ μονοπάτιά μας ἀγριόγιδον συντρίβεται... Καταράμεθα Τοῦρκον καὶ Βενετσιάνον ! Τοὺς ἀδικοῦμεν. Τύραννοι μόνον καὶ ἀληθινοὶ τῆς Κρήτης εἴμεθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι. Ὁ Βενε-

τσιάνος ἐργάζεται, παιδεύεται, ἀγωνίζεται· ὁ βενετσιάνος χύνει αἷμα καὶ ἰδρώτα διὰ νὰ συντηρήσῃ τὸ κράτος του. Ὁ δὲ Τοῦρκος—τὸ βλέπετε—ἔχει καὶ αὐτὸς περισσότερα τὰ καμώματα παρὰ τὰ στόματα. Ὡστόσον, τί κάμνομεν ἡμεῖς; Χάσκομεν, φλυαροῦμεν, συντρογώμεθα· χάσκομεν προσμένοντες οὐρανόθεν τὸν ἀρχάγγελον, ὅστις καθὼς εἰς τὴν Παναγίαν ἐχάρισε τὸ κρίνον τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἔτσι δὰ μέλει καὶ εἰς ἡμᾶς νὰ φιλοδορήσῃ κάστρα Κρήτης καὶ ἁγίαν Σοφίαν...!

— Πῶς ὄχι; ἀνεγώνησε διακόψας τὸν Ραιτούρην ὁ χωροδιδάσκαλος. Ἰνῆπως δὲν εἴμεθα καὶ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ καὶ ἔλληνες ἐνταυτῷ; Καθὸ μὲν ὀρθόδοξοι, ἀνατιθέμεθα τὰς ἐλπίδας ὑπὸ τὴν σκέπη τῆς Θεοτόκου· καθὸ δὲ ἔλληνες, ἔχομεν δικαιώματα εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἀνθρώπων. Πρόδηλον. ὅτι συστρατεύονται ὑπὲρ ἡμῶν καὶ οὐρανὸς καὶ γῆ. Τίς ἄλλος λαός, ὡς ὁ ἡμέτερος, εἶναι εὐνοούμενος δύο ταυτοχρόνως συμπροστατῶν; Μᾶς ἐπέλειπεν ἡ βοήθεια τῶν ἀνθρώπων; Αἶδοντες τὸν Ἄκαθιστον Ὑμνον, προσφεύγομεν εἰς τὴν εὐμένειαν τῆς Θεομήτορος. Βραδύνει ἡ προστασία τῆς Θεομήτορος; Μὲ τὸ Μῆνιν ἄειδε θεὰ εἰς τὸ στόμα χειροκροστοῦμεν τὸ ταμεῖον τῶν ἀξιολατρεύτων ὀφειλετῶν.

— Ἡ Παναγία, δάσκαλε, ἀνταπήντησεν ὁ Πρύτανις, ἀποστρέφει τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι τὰ θέλουν ὅλα ἰδικὰ των, διὰ μόνον τὸν λόγον, ὅτι ἀπαγγέλλουν ὀρθότερα τὰ πατερημά. Ὡς δὲ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλοίμονον! Μὲ Κίμωνας μὲ Λεωνίδας δὲν τοὺς ξεγελάς. Ἄν δὲν ἔχῃς ἄλλο λάδι σὸ σκοτάδι μένεις βράδυ. Ὁ εὐκατάστατος, δάσκαλέ μου, περιφρονεῖ τὸν χρεωκόπον, ὁ φιλόπονος καταπτύει τὸν ἀκαμάτην, ὁ δυνατὸς λακτίζει τὸν ἀδύνατον. Διατί τάχα μᾶς ἐγκαταλίπουν οἱ Χριστιανοί, προτιμῶντες νὰ συμμαχοῦν μὲ τοὺς τυράνους μας; Διότι εἴμεθα καὶ ἀφιλόπονοι, καὶ ἀδύνατοι· καὶ πάμπτωχοι... Ἄλλὰ λέγεις εἴμεθα ἑλλήνων ἀπόγονοι... ἐντροπὴ μας! Ἄν εἴχομεν ὀνυχιὰν γνῶσιν, θὰ προσείχομεν πλείοτερον εἰς τοὺς ἐγγόνους παρὰ εἰς τοὺς μακαρίτας μας. Οἱ πρόγονοι ἐκείνοι δὲν ἐκαυχῆθησαν εἰς τοὺς προγόνους των ποτέ, ὡς ἡμεῖς γαυριῶμεν εἰς αὐ-

τούς. Μολοτούτο εὐγένειαν καὶ δόξαν κτήσαντες ἐκ τοῦ μηδενός, ἀφήκαν εἰς τὸν κόσμον ὄλον αὐτότυπον κληρονομίαν ἀρετῶν, σοφίας, τέχνης, ἔλυθε ἱάς· ταῦτα δὲ πάντα ἐντὸς τριακοσίων ἐτῶν. Ἡμεῖς δέ, φεῦ! εἰς χρονικὸν διάστημα ἐξάκις μακρότερον ἡμεῖς ὄχι μόνον δὲν εἰργάσθημεν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης, ὡς ἐκεῖνοι, ἀλλ' οὔτε κἂν ὠφελήθημεν ἀπὸ τῆν κληρονομίαν των, ὅσον ὠφελήθησαν καὶ ὠφελοῦνται οἱ ἄλλογενεῖς.... Ὡχ, τί ἐφθιάσαμεν ἕως τώρα δάσκαλε; Σφάκελα στὰ μάτια μας...! Χαριὰ καὶ χαρτοδέματα, κ' ἕνα καντάρι ψέμματα.

— Μᾶς διαβάξει Εὐαγγέλιον ὁ κύρ Γεώργης! λέγει ὁ γέρον Ξηνατριχίης, κτυπῶν τὸν ὄμον τοῦ Ραιτούρου ἐπιδοκιμαστικῶς. Ἐφθιάσαμεν καὶ ἡμεῖς ἐπαναστάσεις. Πῶς ἐτελείωσαν;

— Ἦρχισαν μὲ τὴν διχόνοιαν, ἐτελείωσαν ὅλα μὲ τὴν ἐντροπὴν ἀποκρίνεται μεγαλόφωνα ὁ Γιαννακᾶς.

— Σιγαλά, καπετᾶν Ζωή! Λέγετα χαμηλότερα! παραγγέλου δέκα δεκαπέντε στρατιωτικοί.

— Τὰ ἐν οἴκῳ μὴ ἐν δήμῳ προσθέτει ὁ Εἰρήναιος.

— Ναί, καλοὶ συμπένθερο, ὑπολαμβάνει ὁ προαγορευσας, ὁ φθόνος ἰδοὺ ὁ Τοῦρκος! Ἡ ζυλοτυπία, ἰδοὺ ἡ Βενετία μας! Ὁλομεν ὅλοι τὴν ἐξουσίαν δὲν ἀγαπᾶ τὴν ὑποταγὴν κανεῖς. Ἐπιδιώκομεν ὅλοι τὴν ἰσότητά· καθεὶς ὁμῶς τὴν θηρεῖ ὡς ὑποπόδιον, δι' οὗ νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν πλησίον. Τὸν αὐτὸν τρόπον ἐρωτευόμεθα καὶ τὴν ἐλευθερίαν· τὴν ἐργολαβεῖ καθεὶς χάριν τῆς προικὸς καὶ διὰ λόγου του, μὴ ἀνεχόμενος νὰ τὴν ὀφθαλμοβολήσῃ ἀντερασιῆς. Καθὸ πλουσιωτάτη καὶ φιλάρεσκος κατὰ δυστυχίαν, ἡ ἐρωμένη κρατεῖ ἀνοικτὸν λογαριασμὸν μὲ ὅλους τοὺς ἀγαπητικούς.—Δὲν εὐρίσκω ἐργασίαν κυρὰ μου! Πόσα θέλεις, — Τόσα—Νά...! ἔχασα προχθὲς τὸ βράδυ χίλια γρόσια στὰ χαριὰ.—Οἰκονόμε, δύο χιλιάδες παρευθεῖς καὶ μετρητά...!—ἐψόφησε τὸ ἄλλογον σου; ἐκόπηκε τῆς ἐκκλησίας τὸ καμπανόσχοινον; Δὲν ἔχει ὁ μύλος σου νερόν; εἶναι ἀνυδρία, πολυομβρία;—Ζήτω ἡ ἐλευθεροῦλα! Μὲ τοιαῦτα ἤδη πολιτισθέντες ἕως τὴν σήμερον, συμπένθεροι, ἐπροτιμήσαμεν νὰ μᾶς κοπανίξῃ ξένο; γρόνθος τὴν κεφαλὴν καλήτερα,

παρὰ ν' ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν ὅτι κάποτε δὲν θὰ ἔβαλε γαστήρ Γραικίδος εἰς τὸν κόσμον κάποιον τίμιον καὶ ἐπιτήδιον, κάποιον ἄξιον πατριώτην, πρὸς τὸν ὁποῖον τὸ καλὸν τοῦ τόπου νὰ ἀνατεθῆ.

—Δὲν ἀναιρῶ τοὺς λόγους σου, ἐκλαμπρότατε, ἐπανέλεξε μετὰ μακρὰν ἀφώνιαν ὁμονόματος· ἀλλ' ἄρα δὲν μᾶς ἀπελπίσεις μὲ τόσας ἐπιπλήξεις; Ἡμεῖς περὶ τῆς προφητείας εἶχομεν ἰδέας μεγάλας πρὶν μᾶς ἀξιώσῃς μὲ τὴν παρουσίαν σου. Ἐπαρηγοροῦμεθα ἀναλογιζόμενοι, ὅτι ἂν δὲν ἐμελλέσταν νὰ μᾶς ἀποδοθῆ θεοθεν ἡ Κωνσταντινούπολις, πρὸς τί λοιπὸν τὴν μνήμην τῆς ἁγίας Σοφίας θὰ ἀνεκάλει καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τῆς Αὐθέντρας νύμφης σου;

—Τὴν κακὴν σου φλάσκαν δάσκαλε! Θέλου καὶ αἱ ἰδέαι ὡς τὰ σταφύλια καιρόν, κόπον καὶ ὑπομονήν. Ἀγάλια, ἀγάλια ἐφύτευσεν ὁ φρόνιμος ἀμπέλι, κ' ἀγάλια, ἀγάλια ἐγίνονταν ἡ ἀγκουρίδα μέλη. Προτοῦ φθάσῃ εἰς τὰς ἰδέας τὰς μεγάλας, ὁ γνωστικὸς ἀρχίζει ἀπὸ τὰς ἰδέας τὰς μικράς. Πάντα ἰδέας, πάντα ὄνειρα, χρησμούς, προφητείας, ὄπτασις, σχέδια! Ἀπὸ τοιαῦτα ἐπιδοκοπήματα πάντοτε παρασυρθέντες, καὶ τὰ πραγματικότερα τοῦ βίου παραμελήσαντες, ἀφήκαμεν βαρβάρους καὶ μὴ βαρβάρους νὰ καταλάβουν τὸ στασιδίῳ μας εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ Πάσχα. Ὁ μῦθος τοῦ κολυμβοῦντος σκύλου· ἀπολύομεν ἀπὸ τὰ δόντια τὸ κόκκαλον τὸ ἀληθινὸν διὰ νὰ δράξωμεν τὸ ἀνύπαρκτον τῆς εἰκόνας μας... Δάσκαλέ μου, γύρισε εἰς τὸ Σταυρὸ βόηθει μοι τὸ γρηγορήτερον, καὶ παῦσε νὰ ξεμυαλιζῆς τὸν κόσμον μὲ φαντασματολογίας παρελθόντος καὶ μέλλοντος αἰῶνος!

Ἄφεθεις εἰς τὴν ρύμην τοῦ λόγου, ὁ πρύτανις ἤθελεν ἴσως ψάλλει πρὸς τὸν μονόφθαλμον καὶ πλειότερα Ἀπολυτικά τοῦ αὐτοῦ ἤχου, ἐὰν τὴν στιγμήν ἐκεῖνην ὁ κώδιον τοῦ πύργου καὶ τὰ τύμπανα τοῦ τάγματος δὲν ἐσήμαινον τὴν ὄραν τῆς εὐωχίας. Πρόσθετε καὶ τὴν ἀδιακρισίαν τοῦ Ζαγάρ. Ἐως ἀπ' ἀρχῆς τῆς συνδιαλέξεως ὁ σκύλος ἀνεδείχθη ὑπὲρ τὸ σύνθητες ὀγλήρός. Καταλαβάν τὴν βράκην τοῦ κυρίου του, καὶ περικραδαίνων αὐτὴν μὲ τοὺς ὀδόντας, δὲν ἔπαυσε πειρώμενος νὰ

μεταφέρει τὸν ἀγορεύοντα. ὅπου μόνος αὐτὸς ἐγίνωσκε....
Τὶ διενόητο; Ἐφείδετο τῆς φιλοτιμίας τοῦ λογιωτάτου, ἢ ἐνάρ-
γων ἐπὶ τοῦ ὁσφορητηρίου του τὰ θυμιάματα τῶν ψητῶν;

Τῷ ὄντι· ἢ κνίσσα, ἥτις

..... οὐρανὸν ἔκεν ἐλισσομένη περὶ καπνῷ,

ἢ κνίσσα πτερόεσα θεά, ἤρχιζεν ἤδη, ἀπὸ τὰς μαγειρικὰς ἑκατόμβος
ἀφιπταμένη, νὰ ἀναπεταννύη πειρακτικὰ καὶ θελκτικὰ εἰς τὸν
αἰθέρα τ' ἀμβρόσια ἀρώματα τῆς κόμης της. Πρὸς ἀνασκευὴν
τοῦ ποιητικοῦ ρητοῦ Κρητὲς γαστέρες ἀργαί, ἤδη ἐπὶ
τὰς διακοσίας τραπέζας ἔκειντο παρατεθειμένα ἐπὶ τὸ ἡρωϊ-
κώτερον καὶ κριάρια ὀλομελῆ, ἀποπνέοντα δημοτικὰ εὐωδίας,
καὶ ὄπτοῦ χοίρου τετάρτια, καὶ παροψήματα ἐκ βοείου, ἀπα-
μίζοντα τὰ μεθυστικὰ τοῦ κεκαρυνκευμένου κρομμύου μοσχοβο-
λήματα. Ἡ διάταξις τῶν τραπέζων, ὁ στολισμὸς τῶν σκηνωμά-
των, ἡ δαψίλια τῶν φαγητῶν παρίστανον ὄραμα ἐκπληκτικόν,
ὄραμα καὶ πρὸς βασιλεῖς ἔτι ἀξιοθέατον. Ὁ οἰκοδεσπότης,
ὅστις ὑπ' οὐδενὸς λόγου κατεπεΐσθη νὰ μοιρασθῆ τὴν δαπάνην
τῶν γαμοδαισίων μὲ τὴν κυβέρνησιν, ἐπέδειξεν εἰς ἐκλάμπρυσιν
τοῦ στεφανώματος τῆς μονογενοῦς του ἐλευθεριότητα καὶ ἀφει-
δίαν ὄντος ἡγεμονικῆς. Ἐκ τῆς αὐτογράφου του σημειώσεως,
ἣς τὸ πρωτότυπον σώζουσι τ' ἀρχεῖα τῆς Βενετίας, μαρτυρεῖται
λεπτομέρεια ὀψωνίου, ἱκανοῦ νὰ χορτάσῃ, ὄχι μόνον ἑξακισχι-
λίας ψυχάς, ἀλλὰ γε καὶ ἀριθμὸν τριπλάσιον. Μικρὰ περίλει-
ψις. Ἐκομίσθησαν ἐκ τῆς ἀπέναντι στερεᾶς διὰ τὴν εἰς Ἀλι-
κιανῶν πανθοινίαν βόες 150, κριοὶ 75, χοῖροι 80, ὄρνιθες
1,200, ἔλαφοι 10, ὄα 2,500, βούτυρος λίτραι 400, τυρὸς
λίτραι 450, σίτος σάκκοι 315, ὄριζιον σάκκοι 36... κ. τ. λ.
Μόνος ὁ οἶνος διενεμήθη μὲ ὑπερβολικὴν φειδώ. Ἡ χωρι-
κότης τοῦ κωθωνίου, ὅπερ ἴστατο παρὰ πᾶν πινάκιον, ἤθελε
μόλις ἐπαρθέσει εἰς κορίσκην. Καὶ ὅμως ἑκατὸν πενήκοντα
βαρέλια συνεκομίσθησαν. Ἡ τιμὴ αὐτῶν, συμποσομένη πρὸς
τὴν λοιπὴν ἀνάλωσιν, πρὸς ἔξοδα μεσιτειῶν, ναύλων, προμηθει-
ῶν, ἀναβιβάζει τὴν δαπάνην τῆς πανδαισίας εἰς τὸ περιβλεπτόν
δεκατριῶν χιλιάδων ὑπερπύρων ποσόν.

Μᾶλλον ἔτι ἀξιοζωγράφητον κατέστη τὸ θέαμα, καθ' ἣν σι-
γῆν ὁ ἱερεὺς ἐκάστης εἴζης, πρόεδρος ἐν ταυτῷ δύο ἢ πλείονων
τραπέζων, ἀποκαλύψας τὴν πολιὰν κεφαλὴν, ἠὺλόγησε τὸ τρα-
πέζωμα, ἠϋξάτο ὑπὲρ τῶν νυμφίων, καὶ τὴν ἐπικειμένην ἐκστρά-
τευσιν αἰνιχθεὶς ἐδέηθη Ἐπὲρ τοῦ καθυποτάξαι πάντα
ἐχθρὸν καὶ πολέμιον. Τρισχίλιοι ἔλαβον θέσιν ἐπὶ τοὺς
ἄβακας, τοσοῦτοι ἄλλοι περιεκάθησαν ὑπαιθροὶ καὶ ὀκλαδὸν ἐπὶ
τῆς γλῶσς. Οὐδεμία ἀταξία, οὐδεὶς θόρυβος διετάραξε τὴν ἑναρ-
ξιν τῆς ἐστιάσεως. Ἀληθές, ὅτι περίπολος, τὸ θέατρον τῆς
συσκηνίας ἐπισκοποῦσα, ἦτο διατεταγμένη νὰ προλάβῃ οἰον-
δήποτε ἀτάκτημα δυνάμενον νὰ διαθολώσῃ τὴν πρέπουσαν
ἡρεμίαν. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Δημήτριος, ὅστις, πλὴν τῶν καθηκόν-
των τοῦ ἑκατοντάρχου, συνεξέπληρου τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνη καὶ τὰ
τοῦ ἀστυνόμου, εἶχε παραλάβει πατρόθεν καὶ ὀδηγίας εἰδικᾶς.
Κατὰ πρώτην κλαγγήν, κατὰ πρῶτον ἀλαλλαγὸν ἢ ὑποψίαν, οἱ
ἑκατὸν εἴκοσι τῆς φρουρᾶς, καὶ οἱ πενήκοντα ἕτεροι τοῦ πυ-
ροβολικοῦ, καταλείποντες τὴν συσκηνίαν, ὤφειλον νὰ δρᾶξωσι
τὰ πρὸ χεῖρας ὄπλα, καὶ νὰ ἀνακαλέσωσιν εἰς ἄμυναν ἀθρόον
τὸν ἐπίλοιπον στρατόν.

Οὐχ' ἦττον ἀξιόθεατον ἐξελίσσετο τὸ ὄραμα τῶν συμποσίων
καὶ εἰς τ' ἀνάγκαια τῆς ἐπαύλεως. Πλὴν τοῦ συγγενολογίου,
ὅπερ ἤδη πολυάριθμον συνεποσοῦτο ἐκ μέρους τῶν Καντανο-
λέων, πλείστοι ὅσοι ἄλλοι ἠξιώθησαν χάριν προσωπικῆς ση-
μαντικότητος νὰ παρακαθήσωσιν ἀριστίνδην. Ἡ πληθὺς αὕτη,
συμφηφισθεῖσα εἰς περίπου 400 ἄνδρας καὶ γυναικόπαιδα, ὑ-
πεξεδήλωσεν ἐκ προοιμίων ἀτόπους τινὰς ἀνισοτιμίας, ἰσχυρι-
σμούς. Ὁ ἐγωϊσμὸς τῆς θέσεως συγκεφαλαιοὶ ἐν ἑαυτῷ συνό-
λους τοὺς ἐγωϊσμούς. Παρ' ὀλίγον ἡ ἱεραρχία τῆς προκαθί-
σεως ἀπέβαινεν ἀφορμὴ σκανδάλου. Τοῦναντίον τοῦ πλήθους,
ὅπερ συνηστειώθη μὲ ἀποστολικὴν ἰσότητα, τὸ ἀρχοντολόγιον
συνῆλθε προτεθειμένον νὰ καταστήσῃ τὸν ὄρον τῆς ἔδρας θέμα
συμποικῆς φιλοπρωτίας, ζήτημα δῆθεν θρόνου κληρονομικοῦ.
Τὶ ἤθελε συμβῆ, ἂν ἐν προνοίᾳ τῶν ἐνδεχομένων δὲν εἶχεν ὁ

οικοδεσπότης προδιατάξει τὰς θέσεις, καὶ ὀρίσει τὸ λοιπὸν παντὸς ἄρχοντος μὲ ἰδιαιτέρον δελτάριον; Χάριν τοιούτου προνοήματος, ὁ κνισμὸς τῆς πρωτοκαθεδρίας κατηνύσθη. Εἰς μὲν τ' ἀνώγαια τῶν δύο ἐξαρτημάτων ἐτοποθετήθησαν οἱ κατώτεροι τῶν προκρίτων, ἡ δὲ μεγάλη αἴθουσα ὀρίσθη ἀποκλειστικῶς εἰς χρῆσιν τῶν συγγενεστέρων, τοῦ ἱερατείου, τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν. Ἐπειδὴ δὲ κατὰ γνώμην τοῦ συμποσιάρχου συνστὸν ἐν ἡμέρᾳ πότου δὲν ἦτο ὀρθόδοξοι καὶ λατῖνοι μίγδην νὰ συμποσιάσῃσι, μήπως τὸ περὶ Ἐκπορεύσεως φάσμα πάλιν ἰnterocula ἐπανακύβη, μεσότοιχον ἐχώρισε τὸν περιούσιον τῆς ἀνατολῆς λαὸν ἀπὸ τὸν ἐκλεκτὸν τῆς δύσεως, εἰς ὃ συνήνεσεν ἀσμένως ἑκάτερον τῶν μερῶν. Ὡς ἐκ τούτου, ἀφοῦ οἱ παρὰ τοῦ οικοδεσπότης προσκεκλημένοι ἀπέζωσαν τὰ ξίφη καὶ ἀπεστομάτισαν λατινιστί τὴν πρὸ τοῦ δείπνου εὐχὴν, συνῆλθον εἰς τι δωμάτιον ἰσόστεγον, ὅπερ παρέκειτο μὲν, δὲν εἶχεν ὅμως καὶ ἄμεσον μὲ τὴν αἴθουσαν συγκοινωνίαν.

Μόνῃ τοῦ Πρυτάνεως ἡ ἐξουσία ἐπέτυχέ πως νὰ διασπάσῃ τὸν ρυθμὸν τῆς τοποθεσίας. Ὁ Μολῖνος εἶχε προδιαθέσει τὸ μὲν δελτίον τοῦ συμπενθέρου ἐντεῦθεν τῆς τραπέζης, τὰ δὲ τῶν νυμφίων εἰς τὴν ἀντιπεραίαν ἄκρην· ἀλλὰ κατ' αἴτησιν τῶν Καντανολέων, πατὴρ τε καὶ υἱὸς καὶ νύμφη παρεκάθησαν ἐνδίφριοι. Ἡ αὐτὴ ἐξαίρεσις ὑπερίσχυσε καὶ ἐπὶ Ζαγάρ. Συγκατελέγη ἀριστίνδην καὶ ὁ προνομιούχος σκύλος, προσκληθεὶς ὅμως νὰ συμπτυχθῆ ὑπὸ τὴν τραπέζαν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ κυρίου του.

Κατὰ δυστυχίαν ἤρχιζεν ὁ καιρὸς νὰ σκυνθρωπάξῃ. Τὸ εὐμετάβλητον τοῦ φθινοπωρινοῦ οὐρανοῦ, ἐξαίρετως εἰς τὰ μεσημβρινοτερα τῶν κλιμάτων, ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἀστασίαν τῶν βασιλικῶν τιμῶν. Ἔτι πρὶν ἢ τελετῆ τῶν γάμων ἀπολήξῃ, ὁ λαμπρὸς ἥλιος τῆς πρωΐας, αὐτὸς, ὅστις μὲ τῶσαυτην εὐμενείας ἐνδειξὴν ἐφαιδρυνε τὰ εἰσόδια εἰς τὸν ναόν, ἀπερχόμενος ὀπισθεν αὐλαίας νεφῶν, κατέλειπε τὴν ἐπάνοδον ἀνεπιφώτιστον.

Μικρὸν πρὸ τῆς συμποσιάσεως ἐτρέπετο ἐπὶ τὸ χεῖριστον. Σφοδρὸς νοταπηλιώτης ἠγείρετο παραφέρων τὰ ἐν τοῖς κήποις σκη-

νώματα, κατακυκλῶν τὰς κορυφὰς τῶν ἑλαιῶν, κλονῶν τὰς κυπαρίσους, διώκων ὑπερμεγέθεις νεφέλας φευγούσας ἀγέληδὸν ἐπ' αὐτῶν τῆς Ἀλικιανοῦς, διατρέχων τὰς ὁδοὺς σαρόνων τὸ ἔδαφος. Ἡ κόνις συστρεφομένη ἀπὸ τὰς βιαίας πνοὰς ἐν εἴδει στρόμβου, ἤγετο καὶ ἐφέρετο περὶ τοὺς κήπους νεφεληδόν, τὰ δὲ ξηρὰ φύλλα τοῦ καστανεῶνος, ἀνακυκλούμενα, κατέσκηπτον ἐπὶ τῆς ἐπαύλεως κροταλίζοντα τοὺς ὕλους τῶν παραθύρων. Ἦδη αἱ ὑψηνεφεῖς ἄκραι τοῦ Σωροῦ καὶ τῆς Μαύρης ἐνεκαλύπτοντο, κατέσκηπτον εἰς παχείαν ὀμίχλην· πρὸς δὲ τὸ ἔσχατον πέρας τοῦ πελάγους, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Πελοποννήσου, συνεχῆς ἀστραπῶν φωτοβολία ἐπυρπόλει τὸν ὀρίζοντα, λάμπεις περιλαμπεῖς ἀνανακλῶσα ἐπὶ τὰ νῶτα τῆς κυανίζουσας θαλάσσης.

Εἰς ἀμοιβὴν τῆς κακοκαιρίας, ἕτεραι χαροποιαὶ εἰδήσεις ἐπήρχοντο. Ἀρχοντες ἀλλεπαλήλως ἐκ διαφόρων ἀγρῶν ἀφικνούμενοι εἰς Ἀλικιανοῦν, ἐξητοῦντο νὰ συμμετάσχῃσι τῶν τε γάμων καὶ τῶν ἄθλων τῆς ἡμέρας· ἀνὰ πᾶσαν δὲ στιγμὴν ταχυδρόμοι διεμήνυον ἐτοιμόρροπον τὸ ἐν Χανίοις συντεχνασθὲν αὐτοσχεδίασμα. Ἦδύνατο καταιγὶς νὰ ματαιώσῃ τὴν ἀκρονύκτιον ἐκστράτευσιν; Ἰσχυεν ἀνεμοστρόβιλος κατ' εὐφρασίας ἀναφλοζούσης; Αἱ καρδίαι ἐπεδόθησαν ἀφρόντιστοι εἰς τὴν χαρμονήν... Δὲν πολυλογούμεν. Οἴκοθεν ὁ συγκαθῆσας εἰς γαμικὸν ἑλλήνων συμπόσιον ἄς ἐπινοήσῃ τὸν πάταγον ὅστις ἐντὸς τε καὶ ἐκτὸς τῆς ἐπαύλεως ἐξελεύετο ἀκάθεκτος μετ' οὐ πολὺ· αὐτὸς ἄς φαντασθῆ τὴν τυρβασίαν, ἣτις ἐξεκώφανε τὴν φιλησυχον κωμώπωλιν, ἣτις ἀντεπάλασεν ἡρωϊκώτατα πρὸν τὴν ὀργὴν καὶ τὸν κρότον τῆς ἀνεμοζάλης.

Ἐπελθούσης τῆς φιλοτησίας, τὰ πρεσβεῖα παρεχωρήθησαν πρὸς τὸν οικοδεσπότην.

Ὁ Μολῖνος ἀνορθοῦται. Εὐθυμον μὲν καὶ ἰλαρὰν ἔχει τὴν ὄψιν, ἀλλ' ἡ συγκίνησις ἀποχραίνει τὰ χεῖλη του. Ὁ οἶνος ἀπὸ τὴν τρέμουσαν δεξιάν του περιδονούμενος, χορεύει ἐντὸς τοῦ ποτηρίου. Ἐπανακτῶν ἐκ προσπαθείας τὸ θάρρος, προπίνει.

— Ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν τριῶν φρουριῶν ὑπὲρ τῆς ἐντελοῦς ἐξώσεως τῶν ἄλλογενῶν, ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας Κρητῆς, Κρητῶν, καὶ λοιπῆς Ἑλλάδος!

— Ἐπίτρεψε μου νὰ συμπληρώσω τὴν πρόποσιν συμπατριῶτα! ἐκφωνεῖ ὁ Ζάππας ὀπισθοὺν παράκαιρα. Εἰς τὴν ἀκαμπτον ἐπιμονὴν τῆς φιλοπατρίας σου!

— Ὁ ἀνεμόμυλός μου ἀνακυκλεῖ, ἀλλὰ δὲν κάμπτεται! ἀποκρίνεται ἀγερώχως ὁ οἰκοδεσπότης,

Εἰς τὴν πρόποσιν συνελεγκρότησε ταυτοχρόνως ἀτμοσφαίρας καὶ πυροβολικοῦ βροντή!

Ἀλέκειτο ἡ ἀπάντησις εἰς τὸν Ραιτούρηγ.

Καίπερ ἀποστρεφόμενος τὸν οἶνον ὁ Καντανολέος πληρώσας τὸ ποτήριον ἰσοχειλές, προέπειν.

— Ὑπὲρ τῆς Ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ὑπὲρ τῆς ἐθνεγεροῦσας τῶν ἱστορικωτέρων δύο χερσονήσων τῆς ἀρχαιότητος, ὅπως Ἕλληνας καὶ Ἴταλοί, ἀδελφιζόμενοι ἐν ὀνόματι ἐλευθερίας, ἐφάμιλλοι συντραπῶσιν εἰς ὁδοὺς πολιτισμοῦ!

Ἡ φιλοτησία αὕτη καθηλέκτρισε τοὺς συνδατημόνας. Ὁρμήσαντες ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον συνεσφίγθησαν στενά, ὡς ἐν ἀκμῇ ναυαγίας συσπειροῦνται οἱ τοῦ πληρώματος, πιθανωτέραν οὕτως οἰωνίζόμενοι τὴν σωτηρίαν. Οὐδὲ ὑστέρησαν εἰς προθυμίαν οἱ Ἴταλοί. Ἐνῶ μὲ ἐκθυμον προφορῖβασμα ἐσχολίαζεν ὁ Εἰρήναιος τὴν πρόποσιν, ἀναπτύσσων τὰς ἐθνοφελεῖς τῆς ἐνώσεως συνεπειάς, οὗτοι ἐκ τοῦ δωματίου ἔνθα ἰδιοτράπεζοι συνενωχοῦντο μεταδραμόντες εἰς τὴν αἴθουσαν συνανεμίχθησαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, συνεκέρασαν τὰς ἐαυτῶν πρὸς τὰς τούτων εὐχάς, ἀσπασμοὺς ἀμείψαντες καὶ κατακολπίσεις ἐν ἐπαγγελίᾳ τῆς κοινῆς ἀναβιώσεως.

Ἄλλὰ τὸ δραματικὸν τῆς σκηνῆς ἐπεχρωματίσθη εἰς τὸ ζωηρότερον ὑπὸ τῆς προσφωνήσεως τοῦ Σερ Ἐρρίκου Δανδόλου, πρωτεξαδέλφου μητροθέν τῷ Μολίνφ καὶ πατρὸς μιᾶς τῶν τεσσάρων παρανύμφων.

Κατὰ τὴν ἀμοιβὴν τῶν περπυγμῶν ὁ νυμφίος, λαβὼν τὸν ἄρχοντα τοῦτον ἐκ τῆς δεξιᾶς, προεθυμήθη νὰ τὸν φιλήσῃ.

— Συμπατριῶτα μου! ἐκφωνεῖ ὁ ἀπόγονος τοῦ κατακτητοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπικαλούμενος προσοχὴν καὶ ἀνακόπτων τὴν ἔφρσιν τοῦ Πέτρου. Ἄντι προπόσεως ἐπιτετραμένους παρὰ

τῶν ἐνταῦθα ὁμοδόξων μου εἶμαι νὰ ἐκφέρω μίαν ἀγγελίαν χαρμόσυνον. ὀφείλω τὴν τιμὴν ταύτην ἦττον εἰς λόγους προσωπικῆς ἀξίας ἢ εἰς τὴν σύμπτωσιν, ὅτι ἡ διακοίνωσις ἀναφέρεται πρὸς τὰ οἰκιακὰ μου. Ὁ οἶκος μας, Κύριοι στερεῖται ἄρρενος κληρονόμου· ἄκληρον δὲ τὸν κατέστησεν ὁ νέος οὗτος φονεύσας τὸν μονογενῆ τοῦ ἀδελφοῦ μου υἱόν. Ἡ καρδία μας δὲν ἐτήρησε μνησικακίαν. Προκλήθεις ὁ Καντανολέος εἰς ξιφομαχίαν, ὑπερήσπισε ζῶην καὶ τιμὴν, συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας τῶν μαρτύρων καὶ πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἵπποτικῆς διεκδικήσεως. Πρόθυμος εἶμαι λοιπόν, καθὼς ἀρχηγὸς τοῦ κλάδου μου (del ramo mio), νὰ διατρανώσω ταύτην μας τὴν πεποίθησιν μὲ τὸν ἀσπασμόν, εἰς πάνδημον μαρτυρίαν, ὅτι οὐδὲν αἰσθημα ἐχθροπαθείας διατρέφομεν κατὰ τοῦ ἀκουσίου τῆς ἀκλήριας μας αὐτουροῦ... Ἄλλὰ θεοῦ εὐδοκοῦντος, δὲν θὰ εἰσέλθωμεν ἀπόψε νικηταί εἰς Χανία; Δὲν θὰ ἐγκαινιασθῇ ὁρθόδοξος αὐριον ἢ λατινικὴ μητροπόλις; Τὸ παράδειγμα τοῦ ἐνδόξου ἐξαδέλφου μου ζηλώσαντες οἱ λατίνοι, ὅσοι τε ἐνταῦθα, ὅσοι ἄλλοι εἰς Χανία ὄλοι ὁμοθυμαδὸν συναπεφασίσσαμεν νὰ ταυτίσωμεν τὸ δόγμα μας πρὸς τὸ σέβασμα τῶν συννησιωτῶν, ὁμνύοντες τὸν Ἕλλητισμόν, καὶ παραιτούμενοι, πλὴν τῆς εὐγενείας, πανθ' ὅσα προνόμια ἢ χαρακτηρισμὰ ἀντίκεινται εἰς τὰς ἐμφύτους ροπὰς τοῦ γένους μας εἰς τὴν ἐπιχώριον ἀναμόρφωσιν, εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ αἰῶνος.... Γόνε, ἄξιε τοιοῦτου πατρὸς! ἐπιλέγει, κλονῶν τοῦ νυμφίου τὴν δεξιάν. Σὺ γενοῦ μάρτυς (compare) εἰς τὴν αὐρινήν ὁμολογίαν μου! ἐντός τοῦ οἴκου Κυρίου κατέναντι τῶν Εὐαγγελίων, ἐπὶ τῷ δεσμῷ δστις, ἐν ὀνόματι Πνεύματος Ἁγίου συνάπτει ἀνάδοχον πρὸς ἀνάδεκτον, ὁ ἡμέτερος ἀσπασμὸς ἔσται καὶ ἱερώτερος καὶ ἐπισημότερος!

— Ἀμήν! Ἀμήν! ἀνεβόησεν ἡ ὁμύγηρις εὐάζουσα συνενωμένη ἐπευφημοῦσα.

Ἐδῶκε τέλος εἰς τὰς φιλοτησίας ὁ μητροπολίτης κατευξηθείς εἰς μὲν τοὺς νεονύμφους ὑγείαν, ὁμόνοιαν, εὐημερίαν εἰς δὲ τοὺς πενθεροὺς ἔγγονον, ἀξίον τῶν πάππων του.

Ἐπέρανεν ὁ πανιερώτατος τὸν λόγον του, ὅτε εἰσέβαλον εἰς

τὴν αἴθουσαν ἕξ ποιμένες, αὐλοῦντες ὑπερμήκεις ἀσκαύλους, καὶ ἀκολουθούμενοι ἀπὸ πυκνὴν συνοδίαν ἀγοτῶν. Πῶς ἠνέχθη ὁ συμποσιάρχης τοιαύτην παράβασιν; Ἡ ταραχὴ ἐκορυφώθη ὑπὸ τοῦ τιτυρισμοῦ. Ἐναυλα συγχαρητήρια, γέλως, χαρμονή, βρονταὶ, τριγμὸς κλάδων καὶ φύλλων, παράπονα ἀνέμου εἰς τὰς γωνίας τοῦ πύργου, ταῦτα πάντα συνεκπέμψουσι θόρυβον, ἱκανὸν νὰ ἐξαμβλύνῃ τὴν δεξιτέραν ἀκοήν. Ὡς δ' ἂν ὁ πάταγος μὴ ἦρκει, ἐπισυνήπτοντο μετ' ὀλίγον καὶ τὰ σκούσματα τοῦ Ζαγάρ, ὅστις κρουσθεὶς ἴσως εἰς τὰ νεῦρα ἀπὸ τὴν ἀφόρητον ἐκμέλειαν τῶν ἀσκῶν, ἀρχεται ὀλολύζων ὑπὸ τὴν τράπεζαν με ὠριγμοὺς μακροὺς καὶ ἀκατευνάστους.

Ἡ εἴσοδος τῶν ποιμένων ἤρπεν ἤμιστα πρὸς τὸν Ραιτούρην! Ἐμφροντις περὶ τῆς προσηκούσης εὐταξίας ὑπὲρ πάντα ἄλλον. συχνάκις ἔτεινε τὸ οὖς εἰς τὰ παραστάδας τῶν παραθύρων, ἀκροαζόμενος πῶς ἢ δημοτικωτέρα πανήγυρις προέβαιεν εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τὰς αὐλάς.

— Πέτρε! με πρόδηλον ἀνησυχίαν εἶπε κλίνας τὰ χεῖλη παρὰ τὸ οὖς τοῦ ὑπασπιστοῦ. Δὲν τὸ νομίζεις παράδοξον καὶ σύ; Ἄν καὶ μόλις ἑβδομήκοντα ἔνταῦθα, ἡμεῖς ποιούμεν θόρυβον ἀσυγκρίτως μεγαλότερον παρὰ τὸ πλῆθος, ὅπερ συνεσιᾶται κάτω. . . . Τὸ κατ' ἐμέ, δὲν τοὺς ἀκούω καθόλου. Τοὺς ἀκούεις σύ;

— Πῶς θὰ τοὺς ἀκούσωμεν με τόσον πάταγον; Ὡς βλέπεις, ἢ εὐταξία ἐξέλιπε καθόλου.

— Ἀπορίας ἄξιον τῷ ὄντι, οὐ τόσοσ κόσμος δὲν ἀκούεται! παρετήρησε καὶ ἡ Σοφία.

Ὁ Καντανολέος τείνει ἐκ νέου τὸ οὖς παρὰ τὸ παράθυρον· ἀλλὰ πάλιν ἄλλο τι ἔξω δὲν ἀκούει, ἢ κοπετόν ἀνέμου καὶ βασιζομένων κλώνων στεναγμοῦς. Μετὰ παρέλευσιν πέντε λεπτῶν.

— Υἱέ μου! ἐπαναλαμβάνει μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον πεφροντισμένως. Ἡ κακοφωνία τῶν ἀσκαύλων, καὶ τὰ ὠρυγιάσματα τοῦ Ζαγάρ με ἐνοχλοῦν. Ἡ ὥρα παρήλθε. Βρέξη μὴ βρέξη θὰ ἐκστρατεύσωμεν. Δὲν σπεύδεις, παιδί μου, εἰς τοὺς κήπους διὰ νὰ ἐξακριβώσης τί διάβολον γίνονται οἱ ἀνθρωποὶ μας;

— Ἀνησυχεῖς ματαίως— ἀποκρίνεται ὁ Πέτρος, ἐκδοτος ὄλως εἰς τὴν νόμφην, καὶ ἀμέριμος περὶ τῆς ἀδημονίας τοῦ πατρὸς. . . Ἦχησε μόλις ἢ τρίτη μετὰ μεσημβρίαν. . . Ἐπειτα δέ, ἂν τι κατὰ τύχην ἕκτακτον συνέβαινε, δὲν θὰ μᾶς προελάμβανεν ὁ Δημήτριος;

— Αἴ! Τί ἐστάθηγε; φωνάζει ὁ πρύτανις ἀναπηδῶν. Τί τρέχει; Βλέπω ὑπηρέτας ἀναρρέοννας εἰς τὰς κλίμακας. . . ἀκούω κραυγὰς συγκεχυμένας. . . Τί συμβαίνει;

Πάλιντρόβητος συνώστισις, ποδοκτυπήματα, σύντονοι κραυγαὶ διεγείρουν ἀπάντων τὴν προσοχὴν. Οἱ συνδαιτημόνες ἀνασκιστοῦν τεταραγμένοι. Οἱ μὲν ρίπτονται πρὸς τὴν κλίμακα εἰ δὲ ἐπιβαίνουν τραπέζας ἀναπαυτήρια, καθέδρας.

Μόνοι οἱ ἀσκαυλοὶ ἀπαθεῖς καὶ ἀτρόμητοι διατελοῦντες ἐν τῷ μέσῳ τῆς ταραχῆς, προσβιάζουσι τὸ φύσημα διπλασιάζοντες τὴν διαβολικὴν αὐτῶν κακοφωνίαν.

— Τί τρέχει, λέγω; ἐπανερωτᾷ με στεντόρειον κραυγὴν ὁ Καντανολέος, τὴν ὀχλουμένην διόδον διατηδῶν.

— Φωτιά! Φωτιά! φωνάζουν εἰσβάλλοντες εἰς τὴν αἴθουσαν θεράποντες τινεσ τῆς ἐπαύλεως.

— Ποῦ; ἐρωτῶσιν ἀπαξάπαντες μᾶ φωνῆ.

— Ἀπὸ τὰ μαγερεῖα ἢ φλόξ μεταδίδεται εἰς τὰ ἀνώγεια.

Ἐπὶ τοιοῦτῳ ἀκούσματι, ὁ οἰκοδεσπότης ὀρμᾷ πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἐλέγετο ἐκορηγυομένη ἢ πυρκαϊά. ἀλλὰ τὰ γόνατα ἀπειθοῦν εἰς τὴν πρόθεσίν του. Πειρᾶται νὰ λαλήσῃ ἀλλ' ἐκ τοῦ στόματός του δὲν ἐξέρχονται, ἢ φθόγγοι ἀναρῆροι, δυσκατάληπτοι. Τέλος, κλείων τὰ βλέφαρα, καταπίπτει ἄφωνος καὶ ὡς κεραυνόβλητος ἐπὶ τῆς καθέδρας. Τρέχει ἢ σύζυγος ἐν τῷ ἄμα, σπεύδει ἢ θυγάτηρ, προσέρχονται εἰς βοήθειαν οἱ συγγενεῖς. Ὁ ἰατρός Ρουβίνης, εἰς τῶν ἀγχιστέων τοῦ πάσχοντος, προεικάζει καρδίας συγκοπήν. Τοῦτο ἕτεροι συγγενεῖς ἀκούοντες, κομίζουσι τὸν λειποθυμοῦντα εἰς τὸν ἴδιόν του θάλαμον, ἐπιφυλαττόμενοι, ἐὰν προεχώρει τὸ πῦρ νὰ τὸν μετακομίσωσι καὶ ἀλλαγῷ.

Ἰπὸ περιεργίας φερόμενοι ἔνιοι τῶν συνεστίων εἰσδύου-

σιν ες τὸν κοιτῶνα. Ἄλλὰ πρὸς ἐτοιμοτέραν περίθαλψιν τοῦ πάσχοντος, ὁ ἰατρὸς ἀποπέμπει κοσμίως τὴν συρροήν, μηδεὶν ἄλλου τὴν παρουσίαν ἀνεχόμενος, ἢ τῆς θυγατρὸς καὶ τῆς συζύγου. Εἰ καὶ συγγενὴς πλησιέστατος ὁ νυμφίος παρακαλεῖται καὶ αὐτὸς ἔτι νὰ ἐξέλθῃ, ὅπως αὐτοπροσώπως μεταβαίνων εἰς τὸν τόπον τῆς πυρκαϊᾶς, ἀναστείλῃ ὅσον οἶόν τε τὴν πρόδον τῆς ἐμπρήσεως.

Ὁ Πέτρος ὑπεχώρει ἀνυπονοήτως, Ἄλλ' ἴσα ἴσα διήρχετο τὸν ἄγοντα εἰς τὴν αἴθουσαν διάδρομον, ὅτε σπαραγματώδεις, ὀξύταται κραυγαὶ προσέβαλον τὴν ἀκοήν του.

Αἱ κραυγαὶ ἦσαν διτταί. Προήρχοντο καὶ ἐκ τοῦ θαλάμου συγχρόνως καὶ ἐκ τῆς αἰθούσης. Καὶ τὶ μὲν ὑπέρδεινον εἰς τὸ ὑποδεκτῆριον συνέβαινε δὲν ἐνόησεν· ὅμως τὴν φορὰν ταύτην ἔδραττε καθαρὰ ἡ ἀκοή του, τὰς φωνὰς τῆς πενθερᾶς καὶ τῆς συζύγου του, ἐπικαλούμενας αὐτὸν ὀνομαστί, καὶ ἐξαιτουμένας τὴν ταχίστην βοήθειαν.

Συμπεραίνων, ὅτι θὰ διῆγεν ἡ ζωὴ τοῦ Μολίνου εἰς κείριον κίνδυνον ὀπισθοδρομεῖ, ἀλλὰ παρὰ προσδοκίαν ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνος εὐρίσκεται κεκλεισμένη ἔσωθεν. Κρούει, ἐπανακρούει· οὐδεὶς ἀνοίγει.

Ἐν τούτοις ὁ ἦχος τῶν κραυγῶν ἀπεμακρύνετο βαθμηδὸν, ἂν καὶ αἱ γυναῖκες οὐδόλως ἔπανον μοιρολογοῦσαι, ἐπιβοοῦσαι, ἰκετεύουσαι βοήθειαν.

Πρόδηλον πλέον καταφαίνεται, ὅτι στυγερὰ τις βιαιοπραγίας ἀπόπειρα ἐξετελεῖτο κατὰ τῶν γυναικῶν.

Μὲ ἐπίσημψιν ἀστραπῆς ὄρμα πρὸς τὴν ὀπισθεν ἐξοδὸν τοῦ θαλάμου, ὅθεν ἐξήρχοντο αἱ φωναί. Ἡ ἔπαυλις ὅλη περιήγει θρούλους ἀλλάλαγμους, ποδοκρουσίαν. Πέντε συγγενεῖς περιήρχοντο καὶ διάδρομον καὶ παρακείμενα δωμάτια εἰς ζήτησιν του, ἔντρομοι οὗτοι, πνευστιῶντες, ἀγγέλλουσιν ἀνέλπιστον τι, φοβερὸν συμβεβηκός· ἀλλ' ὁ Πέτρος εἰς τὰς κραυγὰς τῆς ἀγαπητῆς του ἀνηρημένος οὔτε προσέχει, οὔτε φροντίζει τὸ παράπαν.

Ἡ ὀπισθεν ἐξοδὸς τοῦ θαλάμου συνεκοινώνει διὰ κλίμακος ξυλίνης μὲ τὴν αὐλήν. Εἶχε μόλις ὁ νυμφίος προβάλει τὸ βῆμα εἰς

τὸν ἐξώστην ὅθεν ὠρμαῖο ἡ κλίμαξ αὐτή, ὅτε διπλάσιος πυροβολισμὸς ἐκρότησεν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, καὶ δύο σφαῖραι ἐσύρηξαν εἰς τὴν ἀκοήν του.— Προήρχετο ἡ προσβολὴ ἐξ ἀνθρώπων ἐνεδρευόντων ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ πρὸς ἀποκλεισμὸν τῆς ἐξόδου.

Ὁ Πέτρος καὶ οἱ συγγενεῖς του ἀντιπυροβολοῦσι κατὰ τῶν ἀγνώστων. Ὁ μὲν τούτων πίπτει χαμαὶ ὁ δὲ ἕτερος ἀποδιδράσκει τετραυματισμένος.

Σπεύδουσι τότε πρὸς τὴν κλίμακα. Ἄλλ' οἶον ὄραμα ἀνοίγεται ἐνώπιον των!

Δύο φραγγάροντες ἐκ Χανίων ἀφήραζον ἐπωμαδὸν τὴν Σοφίαν, δύο ἕτεροι ἀπῆγον τὴν οἰκοδέσποιναν. Ἡ πρώτη ἄφωνος ἦδη, λειποψυχοῦσα, οὐδεμίαν πλέον ἔτασσεν ἀντίστασιν· ἡ ἄλλη, προσπαθοῦσα παντοίαις δυνάμεσι ν' ἀπαλαχθῇ ἀπὸ τὰ σπειράματα τῶν βιαστῶν, δὲν ἀπεκαρτέρει ἀνακράζουσα βοήθειαν.

Συνέβησαν ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἐντὸς τεσσάρων λεπτῶν.

Ἐπι τῇ ὄψει τοῦ Πέτρου καὶ τῶν ἐπικούρων του, οἵτινες ἀετηδὸν ἀφίπταντο εἰς σωτηρίαν τῶν γυναικῶν, οἱ ἀρπακταὶ καταλείποντες ἔμφοβοι τὴν λείαν, τρέπονται εἰς δρομαίαν φυγὴν. Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἀπόδρασιν δύο μένουσιν ἐπὶ τόπου, κρουσθέντες ἀπὸ τὰς σφαῖρας τῶν Γραικῶν.

Ἐν τοσούτῳ ὁ κτύπος, ἡ σύγχυσις, ἡ ταραχὴ προήγοντο ἐπιδαινόμενα πᾶσαν στιγμὴν.

— Προδοσία! ἐκραύγασεν ὁ Πύργος. Προδοσία! κῆποι καὶ προαύλια ἀντεφώνουν θορυβοδῶς.

Ἐπιβουλή! εἰς τὰ ὄπλα! εἰς τὰ ὄπλα!

Ἡ αὐτὴ βοή ἀπανταχοῦ, ἐπάνω, κάτω, κύκλῳ τῆς ἐπαύλεως πεντακόσια στόματα ἐλαρύγγιζον βοηδρομοῦντα· Προδοσία! ἀντανακράζοντα. Εἰς τὰ ὄπλα! ἀναβοῶντα τὸ ἐλεεῦ! ἐπικαλούμενα τὰ πολεμικὰ σημεῖα.

Ἄλλ' εἰς τὸ ἀνάκλημα ἐκεῖνο οὔτε τυμπάνου κρούσμα ἀπεκρίνετο, οὔτε κλαγγὴ σάλπιγγος ἔδιδε τὴν παραμικρὰν ἀκρόασιν.

Τὶ συνέβαινε εἰς τὴν αἴθουσαν;

Καθ' ἣν στιγμὴν αἱ γυναῖκες ἀπηλλάττοντο χάριν τῆς ἐτοιμότη-

τητος τοῦ Πέτρου ἀπὸ τὴν βίαίαν τῶν φραγγαρχόντων ἀπαγο-
γὴν ἐκ τοῦ ἐξώστου τῆς αἰθούσης ἐγένετο ὁ πατὴρ αὐτοῦ αὐτό-
πτης ἐτέρου δράματος τρομακτικοῦ.

Ἄπνους ἐκθαμβος, κεραινόβλητος, κατορθωδῶς, ὁ Καντα-
νολέος ἐξαρνούμενος τὴν πίστωσιν τῆς ὀράσεως τρίβει αὐτομα-
τικῶς τὰ βλέφαρα μὲ τοὺς δακτύλους.

Οἶον πανόραμα ἀπίθανον ἀπεικὸς! Οἷα ὀπτασίαι τοὺς ὄρκους
τῆς εὐλογοφανείας πηλακίζουσα!

Ἦτο σκηνικὴ παράστασις; Ἦτο στυγερόν ἐνύπνιον; Ἦτο πρα-
γματικότης;

Ἦ τοῦ φρικωδεστάτου, ὃ τοῦ καταπληκτικοῦ θεάματος!

Ἦ πλατεία, πένθιμος πέπλος μνήματος κατὰ Ψυχοσάββατον.
Οἱ κῆποι, κοιμητήριον ζώντων.

Οὐδεμία φωνή, οὐδὲν νεῦμα ἢ κίνημα ἀνθρώπινον. Σιγὴ τά-
φου, ἀτρεμία ληθάργου. Ἐκ τῆς πρὸ ὀλίγου χαρμοσύνου καὶ θο-
ρυβώδους πανηγύρεως οὐδὲν τι ἄλλο αἱ αἰσθήσεις ἀντελάμβανον
πλέον, ἢ τὸ πείσμα τῆς ἀέλλης εἰσέτι τινάσσον νιφάδας φύλλων
χολοβαφῶν ἐπὶ τῆς καταχθονίου σκηνῆς.

Καὶ ὅμως... παρόν.... καὶ ὅμως ἀκέραιον, ἀνέπαφον τὸ πλῆ-
θος συνέμενεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς αὐτῆς. Ζωντανός, αὐτοπρόσωπος
παρευρίσκατο σύμπας ὁ λαός. Τὴν πλατείαν, τοὺς κήπους, τὴν
αὐλὴν τὰ προαύλια ἐπλήρουν εἰσέτι τετρακισχίλια ψυχαί. Μεστὰ
αἱ τραπέζαι εἰσέτι—κατασκεπεῖς καὶ γλῶν καὶ στιβάδιον—πρόχει-
ραι αἱ δεσμίδες τῶν ὄπλων—εἰς τὴν οἰκίαν θέσιν τῆς ἡ φρουρά.
Ἐτοιμοπόλεμοι περιπλέον παρῆσαν καὶ οἱ πεντακόσιοι τῆς ἐπι-
κειμένης ἐκστρατεύσεως δύο μόνον βήματα ἀπέχοντες τῶν τηλε-
βόλων.

Ἄλλὰ, φεῦ! σύμπαντες οὗτοι, ὅσους τοὐλάχιστον ἀπὸ τὸν ἐξώ-
στην τοῦ πύργου καθέωρα τοῦ ὄμματός ἢ βολῆ ἀπάντες ἐκείντο
βεβυθισμένοι εἰς νήδυμον ὕπνον, οἱ μὲν ἐστηριγμένην κρατοῦν-
τες τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς πυγμῆς, τὴν δὲ πυγμὴν ἐπὶ τῆς τραπέ-
ζης, οἱ δὲ ἀνάστωμα ἐπὶ τὴν γλῶν κατακεκλημένοι. Στρατιῶται
ἀξιωματικοὶ ἱερεῖς, γυναῖκες, διῆγον ὅλοι καταδεδυμένοι εἰς βα-
θὺν λήθαργον. Τὰ μὲν ἐδέσματα εἶχον ἀναλωθῆ ἔξ ἡμισείας, ἀλλ-

αἱ σταφυλαὶ καὶ ἕτερα μεταδόρπια ἐπεσώζοντο ἐνέπαφα ἔτι.
Καὶ ἔνιοι μὲν τῶν φυλάκων ἐνοπλοὶ ἐνέμενον ἀκόμη ὡς ἦσαν
ἕκαστοι τεταγμένοι, αἱ δὲ περίπολοι ἐτήρουν τὰ ὄπλα πετυκνω-
μένα εἰς παράταξιν.... Ἄλλὰ, πλὴν τιναν ὀλίγων, οἵτινες μα-
ταίως ἐπάλαιον κατὰ τῶν πνιγρῶν τοῦ ὕπνου περιπλοκῶν, ὅλοι
οὗτοι ἐκοιμῶντο. Μόνον εὐάριθμα τινὰ παιδία περιήρχοντο
ἄγρυπνα τὴν νεκρόπολιν. Περιτρέχοντα ἔνθα κἀκεῖσε, ἀνέκρα-
ζον γοερῶς τὰς μητέρας, ἔσειον ἐκ τῆς χειρὸς τοὺς πατέρας ἢ
τοὺς ἀδελφούς καὶ ἐπὶ τῇ νεκροσίμῳ ἀναντιφωνησίᾳ τῶν συγγε-
νῶν ἀνύφουν τορῶτερα τὰ σκούσματα.

Ἐνῶ τινὲς τῶν συνεστίων—πρῶτοι ὁ πρύτανις καὶ ὁ υἱὸς του
—διέτρεχον καὶ περιήλαννον τὸ ὑπερῶον ἀπνευστί, προσφωνοῦν-
τες τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στρατοπέδου, μηδεμίαν δὲ λαμβάνοντες
ἀπάντησιν, πυροτεχνικὸν φυσίγγιον, ὑπὸ χειρὸς ἀδήλου ἐκ τῆς
κορυφῆς τοῦ πύργου ἐξακοντισθέν, διέσχισε τὸν ἀέρα ἀπενθυνό-
μενον πρὸς τὸν Βλαχερνίτην, καὶ ἀπέληγε μὲ βροντώδη ἐκπυρ-
σοκρότησιν. Ἄμεσος εἶπετο ἀπάντησις εἰς ἐκεῖνο τὸ σύνθημα.
Βροντῆ τηλεβόλου κατεκλόνησε τοὺς ὑέλους τῆς αἰθούσης ὀλί-
γον δ' ἔπειτα ἐπάνωθεν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰρημένον οὐρακα
συνεστρομβοῦτο πυκνότερον νέφος κονιορτοῦ.

Τι ἄλλο προεμύνεν ὁ κονισαλός, ἢ προεισπόρευσιν στρατοῦ;

Τὸ παραπέτασμα ἤδη ἦτο ἀνασσευριμένον. Οὐδεμία ὀπταπιά-
της ἐλπίς ἀπέμενεν. Ἦ φραγγαρχοντικὴ προδοσία ἀπεκαλύπτετο
καθ' ὅλην τὴν ὑπέραισχον δυσμορφίαν τῆς.

Ἀκατάσχετος ἀπέβη τότε ἡ ἀναρροὴ τοῦ κόσμου εἰς τὰς αἰ-
θούσας. Ἦ ἀμοιβαία σύγκρουσις καὶ ἡ ἀντιώθησις τῶν διερχο-
μένων ἀνέτρεπε τὰς τραπέζας, κατέρριπτε τὰ σκεύη, συνέτριβε
πᾶν τὸ προστυχόν. Μικρὸν ἔτι καὶ ἡ σύγκρησις θὰ καθσταנεν
ἴσως ἀναπόφευκτον τὸν ὄλεθρον ἀγρῦπνων ἅμα καὶ κοιμωμένων.

—Ὅλοι ἀκίνητοι εἰς τὰς θέσεις σας! Προσοχή! κραυγάζει ὁ
Καντανολέος μὲ φωνὴν, ἐπικαλύπτουσαν τὸν θόρυβον.

Ὁ ὑπασπιστής, οἱ παρόντες ἀξιωματικοὶ ἐπαναλαμβάνουσιν
ὑψιφώνως τὸ διάταγμα.

Κατευνασθείσης τῆς ταραχῆς,

— Αἱ στιγμαὶ εἶναι ἠριθμημένοι, ὑπολαμβάνει. Καιρὸς πρὸς ἕλιγγας καὶ ἀπορίας δὲν περισεύει. Μετὰ μίαν ὥραν θὰ ἐφανισθῆ στρατὸς. Τότε ἀθεράπευτος ἔσται ἡ συμφορὰ. Πρὸχειρος βεβαίως εἶναι ἡ ἀπόδρασις ἀλλ' ἀνώτατα συνειδήσεως καθήκοντα δὲν μᾶς ἀπαγορεύουν τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς; Ἐπικατάρατοι ἔστωσαν λοιπὸν ὅσοι δραπετεύσωσι χωρὶς ἀδείας. Ἐν τούτοις ἅς ἐτοιμασθῶμεν ἀχρονοτριβήτως εἰς τὴν ὑπεράσπισιν! Εἰσάξτε εἰς τὸν πύργον ἐν τάχει τὰ ὄπλα τῶν ἕξω ἀδελφῶν! εἰσκομίσατε εὐθὺς τὰ τηλεβόλα μας· μόλις δὲ συναθροίσθητε ὅσα δυνηθῆτε πλείονα τροφίμα καὶ πολεμοφόδια, φράξατε τὰς θύρας ὄλας καλά. Εἰς τὴν ἀπόπεμψιν τῶν γυναικῶν θέλωμεν φροντίσει μετὰ ταῦτα.

— Καὶ τῶν γυναικῶν τοῦ Ἰούδα προσέτι; ἐρωτᾷ μία φωνή.

— Ὁ δὲ προδότης; Ποῦ κρύπτεται ὁ ἀρχιπροδότης; Δὲν θὰ τὸν ἀνεύρωμεν; ἐπερωτῶσιν ἐμβριμώμενοι διακόσιαι ἕτεροι φωναί.

— Ἐκτελέσατε τὰς διαταγὰς μου χωρὶς ἀναβολῆς, τὴν δὲ τιμωρίαν τοῦ Ἰούδα ἄφετε εἰς καιρὸν ἀρμοδιώτερον! Ὡς πρὸς τὰς γυναῖκας του, αὐταὶ, καθὼς Κρηῖσαι καὶ ὀρθόθοξοι, εἶνε τεθημέναι ὑπὸ τὴν σκέλην τῆς πιστῆς σημαίας μας.

— Θέλει μοῦ δόσει λόγον μὲ τὴν ζωὴν του, ὅστις ἀποτολήμῃ νὰ ἐγγίση μόνην μίαν τρίχα τῆς κεφαλῆς αὐτῶν! προσθῆτει ξιφουλκῶν ὁ Πέτρος.

Ἔστώσον, Σέρ Φραντσέσκος, συγγενεῖς προσκεκλημένοι του, Δάνδολος, Εἰρήναιος, ἰατρός, θεράποντες τῆς ἐπισύλεως εἶχον ὅλοι γίνεαι ἄφαντοι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς γυναικαρπαγῆς. Καὶ ἡ μὲν τάλαινα νύμφη, ἐξεστηκυῖα ὑπὸ ἐκβροντήσεως τοιαύτης, περίπλεως ἀλελλησίας καὶ αἰσχύνης, κατέκειτο ἐπὶ τινος ἀναπαυτηρίου κλονουμένη ἀπὸ σπασμοῦ· ἡ δὲ μήτηρ τῆς παρατρέχουσα ἀναμέσον τῶν κενῶν τῆς συρροῆς ἀνασπῶσα τὴν κόμην παίουσα τὴν κεφαλὴν, ἐταλάνιζε τὴν συμφορὰν τῆς θυγατρὸς, καὶ ἔλεινολόγει τὴν ἀτιμωσίαν τοῦ οἴκου τῆς.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἐπιταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, ἔδραμον ὅλοι παρραυτικά εἰς τὰς ἐξόδους τῶν δωματίων, οἱ μὲν ὅπως εἰσκομήσωσιν ὄπλα, καὶ πολεμοφόδια, οἱ δὲ ὅπως σώσωσι τινὰς τῶν καθευ-

δόντων ἀδελφῶν. Ἄλλ' ἂν ἀπερίφρακτος ἀπέμενεν ἐντὸς τῆς ἐπαύλεως ἡ συγκοινωνία τῶν δωματίων, ἡ ἐξοδος ὅμως εὐρέθη παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἀποκεκλεισμένη. Εἰς ἐκάστην τῶν θυρῶν οἱ πολιορκούμενοι ἀπήντησαν φραγμὸν δυσπέρατον.

— Θὰ εἰμεθα ἀνανδρότεροι καὶ αὐτῶν τῶν γυναικαρίων, ὁ Πέτρος ἐφώναξεν, ἐὰν μὲ τὴν ἰσχὴν τῶν ὄμων δὲν καταβάλωμεν τὰς δικλίδας αὐτὰς ἐντὸς λεπτῶν!

Οἱ νεώτεροι καὶ ρωμαλαιότεροι ὀρμῶσι φρυάττοντες πρὸς τὴν θύραν· ἀλλ' ἡ θύρα ἐπιμένει ἀσίλλειτος ἐπὶ τοὺς στροφούς. Ἄλλοι ὅμοιοι ἀντέκρουον τὴν βίαν ἕξωθεν. Ἄλλὰ τι ὁ ἀπεγνωσμένος δὲν κατορθοῖ; Μετὰ δέκα, ἢ δεκαπέντε τιτανώδεις συγκλονήσεις ἀνασεισάσας αὐτάνδρον τῆς αἰθούσης τὸ πόδωμα ὑπερίσχυε τέλος ἡ βία τῆς ἀπελπισίας. Αἱ δικλίδες ἀνεσπίσθησαν ἐκ τῶν στροφῶν, ἐπὶ δὲ κεφαλῆς τῶν ἕξωθεν καταπεσοῦσαι ἀφήκαν τὴν ἐξοδὸν ἀπαρεμπίδιστον.

Ἀυσώδεις τότε κατὰ τῶν ἐναντίων ἐπισκήπτουσιν οἱ πολιορκούμενοι. Ἦσαν δὲ ἐκεῖνοι δεκαπέντε Καπελέτοι, ὑπὸ σχῆμα θεραπόντων μετημφισμένοι. Τρεῖς μόνον ἐπέτυχον νὰ σωθῶσι βοθηθεῖα τῶν πετρῶν. Οἱ πολιορκούμενοι κατέσφαζον τοὺς ἐπιλοίπους ὠρυόμενοι θηριωδῶς.

— Ἄχ, ποῦ εἶσαι, φραγγάροντα Ἰούδα, ποῦ εἶσαι καὶ σύ; Ποῦ κρύβεσαι, δόλιε Ἰσκαριώτα; κατεκρούαζον αἰμόδιφοι οἱ πατοῦντες καὶ λακτίζοντες τοὺς κρεουρηθέντας.

Ἀπὸ τὸν διάδρομον ἐπιτρέχουσι τότε εἰς τὸν τόπον τῶν δημοτικῶν συμποσίων. Ὁ τόπος παρίστανε πεδίον μάχης τῇ ἐπαύριον φονικωτάτης συμπλοκῆς. Οἱ ὄρθιοι προσφωνοῦσι, σείουσιν, ἐπανασείουσιν τοὺς κατακειμένους ἀδελφούς, καταθραντίζουσι μὲ ψυχρὸν ὕδωρ τὸ πρόσωπον των. Ἄλλὰ τὰ μὲν προσφωνήματα, φωναὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ δὲ τὸν κλόνον, τὰ σώματα ἐπαναπίπτουν ἀναίσθητα χαμαὶ ὡσεὶ νεκρά.

Ἦμαζεν ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ ἐκείνου ἡ ναρκωτικὴ ἐνέργεια τοῦ ὀπιου.

Ἐνφ, ὀδηγούμενοι παρὰ τοῦ Πέτρου καὶ παρὰ τοῦ ἀνανήφοντος ἀδελφοῦ του, ἀφώπλιζον οἱ ἕξυπνοι τοὺς ληθαργοῦντας

καὶ ἀπειταμίειον τὰ τηλεβόλα ἐντὸς τοῦ πύργου, ὁ Καντανολέος ἐν τοσοῦτῳ μὲ τούς συναδέλφους, ἐπωφελοῦμενοι τὴν προθυμίαν καὶ αὐτῶν τῶν γυναικῶν, προδιέτατον ἐν τάχει τὰ τῆς ὀχυρώσεως. Οὐδείς διήγεν ἐνάργια, , πλὴν τῆς Σοφίας. Αὕτη μὲν ἔχανεν ἐκ διαλειμμάτων καὶ ἐπανέκτα τὰς αἰσθήσεις, ἡ δὲ μήτηρ τῆς περιεφέρετο οἰμώττουσα, παραληροῦσα, συμπεπλεγμένους τηροῦσα τοὺς δακτύλους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.

Εἰς τῶν σωματοφυλάκων ἀπηύθυνεν αὐτῇ ὑβριστικὸν τινα ὑπαντιγμόν.

— Κύριε Καντανολέε! ἐφώνησε πιάσσα ἀπὸ τὸ κράσπεδον τὸν ἀρχηγόν· Ἐάν συνένοχον εἰς τὴν σατανικὴν ἐνέδραν ταύτην ὑπολαμβάνης καὶ ἐμέ, δού το στήθος μου! Δὸς σὺ ἰδιοχείρως τέλος εἰς μίαν ὑπαρξιντὸ αἶσχος τῆς ὁποίας ἄλλως τε δὲν θὰ ὑποστήσω ζῶσα μακρὸν καιρόν. Ἄλλα, πρὸς Θεοῦ, σῶσον, ἂν ἦσαι χριστιανὸς σῶσοντὰς ἡμέρας τῆς θυγατρὸς μου! Μᾶλλον ἢ προδότης εἶναι παραφρων ὁ Μολίν.... Θύματα πρώτιστα καὶ ἔλσεινότετα τῆς παρακοπῆς τῶν φρενῶν αὐτοῦ εἶμεθα οἱ δύο ἡμεῖς.

— Οὐδείς τῶν ἐνταῦθα σᾶς διακρατεῖ στανικῶς, ἀπεκρίθη ὁ Ραιτούρης. Ἐλεύθεροι εἰσθε ν' ἀπέλθῃτε καὶ ἐν τῷ ἅμα' εἰς τοῦτο μάλιστα σᾶς παρακινῶ κ' ἐγώ, Ὄπωσδήποτε οἱ πλείονες τῶν κινδύνων ὅσους ἡ θυγάτηρ σου ἤθελε διατρέξει ἰδῶ θὰ προήρχοντο μᾶλλον παρὰ τοῦ πατρὸς τῆς, ἢ παρὰ τῶν συμπατριωτῶν τοῦ συζύγου τῆς.

Τὸ ἀκροσφαλὲς τῆς θέσεως δὲν ἐπεδέχετο βουκολήσεις. Ἦδη ὁ Καντανολέος προεβίβειν εὐθυτενῶς τὸ βάραιθρον τῆς ἀποτυχίας, εἰς τὸ χεῖλος τοῦ νόποιου ἐτοιμόρροποι ἔταλαντεύοντο αἱ ἐλπιδες τῆς Κρήτης, αἱ ἀντιποιήσεις τοῦ γένους, αἱ προσδοκίαι του. Ἄλλ' ἂν καὶ κατ' ἐκείνης ἔτι τῆς ὑπὲρ αὐτονομίας ἀποπειρας συνώνυμε βάσκανος δαίμων, δὲν ἀπέκειτο ἀρὰ γε τῷ ἀρχηγῷ ν' ἀντιτάξῃ εἰς τὴν ὀλέθριον τοῦ πεπερωμένου φορὰν ὅσην εἶχεν ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν, ὅπως δι' αὐτῶν ἐξορκίσῃ τὰ δεινὰ εὐτελοῦς καταστροφῆς;

— Δυστυχῆς Κρήτη μου! ἀνέκραζεν ἐκ βαθέων στέρνων ἐκ-

πνεύσας πένθιμον στεναγμόν. Τίς μισόκαλος τύχη σέ καταδικάζει ἐκάστοτε νὰ ἀγοράζῃς μὲν ἀντὶ πολλῶν αἱμάτων τὸν ἄρτον τῆς ἐλευθερίας, ν' ἀπομένης δὲ αἰωνίως νησιτικῆ, ὡς ἄλλος Τάνταλος! Δὲν θὰ λήξῃ λοιπὸν ἡ λύσσα τῶν πόρθητῶν σου, δὲν θὰ διαλυθῇ ἡ ἀσυνειδητος ἀναλγησία τῶν χριστιανῶν, εἰ μὴ ὅταν παύσῃ μαστιγοῦσα τὰς πλευράς σου καὶ ἡ κυματώδης θάλασσα ἦτις σέ τηρεῖ δεσμίαν καὶ μεμονωμένην!

Πατάξας δὲ τὸ μέτωπον μὲ τὴν παλάμην,

— Κύριε, προσέβηκεν, ἐὰν ἀγαπᾷς τὸν λαόν σου, ρῦσαι αὐτόν, καὶ ἐξελοῦ αὐτὸν ἐκ χειρὸς υἱῶν ἄλλοτριῶν ὧν τὸ στόμα ἐλάλησε δολιότητα, καὶ ἡ δεξιὰ αὐτῶν δεξιὰ ἀδικίας! Εἰ δὲ μὴ ἀστραψὸν ἀστραπὴν καὶ σκορπιεῖς με! Ἐξάποστειλον τὰ βέλη σου καὶ συνταράξεις με! Ἐμέ, μόνον ἐμὲ κατὰστρεψον τῇ ρομφαίᾳ τῆς ὀργῆς σου! ἐμέ, ὅτι ἐπίστευσα εἰς φιλανθρωπίαν Βενετοῦ, καὶ πέποιθα εἰς φραγγάροχοντος φιλοστοργίαν ὅτι, πλεονάκις ἀπειθήσας εἰς ἐνδύμυχόν τινα προώθησιν, ἀπεσχόμην νὰ συλλάβω ἐκ τοῦ λαίμοδετου τὸν ἐμπαίξαντα Θεὸν καὶ ἀνθρώπους τὸν κατάρατον δῆμιον τῆς οἰκογενείας του!

Καὶ πραγματικῶς, ὁσάκις ἡ γεναία τοῦ Καντανολέου ψυχὴ παρήλασεν εἰς στενωτέραν συνεπαφὴν μὲ τὸν Μολίνον, συνησθάνθη ἐν ἑαυτῇ δισερμήνευτόν τινα τὴν φοικίασιν ὁμοιάζουσαν πρὸς τὸ αἶσθημα τοῦ ὀδοιπόρου, ὅστις ἀναμέσον ὕπνου καὶ ἐγέρσεως διακείμενος, ὁρέγει τὴν χεῖρα ἐπὶ παγεμᾶς καὶ ἰξώδους ράχεως ἐχίδνης.

Δύο τῶν προφανεστέρων φυσιολογικῶν χαρακτηρισμάτων τοῦ τιμαριούχου ἦσαν ἡ χαμαιβλεψία καὶ τὸ πελιδνὸν τῆς ὄψεως. Παρελείψαμεν τὴν σημείωσιν ἐν καιρῷ τῷ πρέποντι. Ἡ χαμαιβλεψία εἶναι γνώρισμα ἀλάνθαστον κλέπτου, προδότου, ἢ ραδιοσόγου. Φυλάχθητι ἀπὸ πρόσωπον φύσει ὠχρόν! (1) Τὸ κατωφερὲς ἐκεῖνο βλέμμα δὲν ἐξέφυγε τοῦ Καντανολέου τὴν προσοχὴν. Πολλάκις οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκατέρων τῶν φίλων καὶ συνασπιστῶν ἀντίβαλον πρὸς ἀλλήλους ἐν δυσπιστίᾳ· πολλάκις ὑπὸ τὸν πέπλον τοῦ χαριτολογήματος συνέστησαν ἐκάτεροι ἀμοιβαίαν ἀνά-

(1) *Faccia senza colore, o ladro o traditore.*

κρισιν. Ὁ ὑπουργός, νοήσας ἐξ ἀρχῆς καὶ τὴν βλεπτικὴν ὀξυδέρκειαν τοῦ ριζάρχου καὶ τὰς ὁσφρητικὰς ἐρεῦνας τοῦ Ζαγάρ, τὸν μὲν σκύλον προσεπάθησεν ὅσον τὸ κατ' αὐτὸν νὰ μεταστήσῃ πόρω τῆς σκηνῆς ἐφ' ἧς προτιθέτο νὰ διαδραματίσῃ τὴν προδοσίαν, τοὺς δὲ ἰδίους ὀφθαλμούς, κατ' ἔμφυτον ροπὴν εἰς τὴν χαμαιβλεψίαν συνειθισμένους ὑπέκλειψεν εἰς τὴν μόνιμον τοῦ Καντανολέου ἐξέτασιν καλύψας αὐτοὺς μὲ τὸ ἀνεμηστήριον, ὅπερ διὰ ταινίας μακρᾶς ἐκρέματο ἀπὸ τῆς λαβῆς τοῦ ξίφους του. Δηγηματικὴ οἰκονομία δὲν μᾶς ἐπέτρεψεν ἄχρῃ τοῦδ-τὴν διατράνωσιν τῆς ἀμοιβαίας τῶν πρωταγωνιστῶν ἠθοσκοπεύσεως. Ἀλλὰ τὸν ἀναγνώστην δὲν θὰ τὸν ἐπέλειθεν ἡ λεπτομερειῶν προνοημάτων, δι' ὧν ὁ πρῦτανις ἀναγκαῖον ἐκ προοιμίου ἔκρινε νὰ προσφυλάξῃ ἀπὸ πάσης ἐνδεχομένης φραγγαρχοντικῆν ἐνέδρα καὶ ἑαυτὸν, καὶ τὴν πολιτείαν. Οἱ ἐνδοιασμοὶ, οἱ δισταγμοὶ, αἱ προσφυλάξεις ἐκείναι μαρτυροῦσιν, ὅτι, — τοὐλάχιστον ἕως τῆς ἔξωμοσίας, — οὔτε ἀκεραία, οὔτε στερεὰ ὑπῆρξεν ἡ πίστις τοῦ ἀρχοντορωμαίου εἰς τοὺς ὄρκους, εἰς τὰς σπονδὰς, εἰς τὰς ἡρωϊκὰς τοῦ φραγγάρχοντος προσφοράς· ὅτι ἡ δημηγορικὴ χρυσαλοφυή, τὸ κλεμματικὸν τοῦ βλέμματος, τὰ στρατηγήματα τοῦ ἀνεμηστηρίου οὐδόλως ἀπεπλάων τὴν ἐξερευνησιν τοῦ ταχυπότου παρατηρητοῦ. Συχνάκις ὁ γνώμων τῆς ὄψεως παρέχει τὸ ἐνδόσιμον εἰς ἀξιολόγους ἐξιχνιάσεις. Ἴσως ἡ ἐπίγνωσις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ τέχνη τοῦ ἀποσυνθέτειν τὴν ἠθικὴν μηχανήν, καὶ ἐπαριθμεῖν τοὺς ἐσωτερικοὺς αὐτῆς τροχοὺς, μεθ' ἧς ἀκριβείας ὁ ὥρολογιοποιὸς ἀναλύει καὶ ἀποσυνθέτει τὰ ἐλατήρια τοῦ ὥροδείκτου, θὰ διαμείνῃ ἀτελής εἰς τὸν αἰῶνα. Οὐχ ἦτον ὅμως βέβαιον, ὅτι ἡ ἔρευνα τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς καὶ τῶν κυριωτέρων ἔξεων τοῦ ἀτόμου κέκτηται παρὰ τοῖς ἐντροβεστέροις μάλιστα ἐποπτικὴν τινα καὶ ματευτικὴν ἰσχύν, ἐξασκοῦσαν ἐπίδρασιν ἀκαταλόγηστον εἰς τὰς ἐπακολούθους σχέσεις. Ὅταν ἡ μηχανογραφία, εἰς τοὺς μίτους τῆς ὁποίας αἱ προσδοκίαι τῆς Κρήτης περιεπλάκησαν, ἐξέλθῃ ἐν τῷ φανερῷ καθ' ὅλας τῆς τὰς λεπτομερείας, τὸ κοινὸν θελεῖ κρίνει εὐθετώτερον, ἂν τὰ ἐμποδῶν προῆλθον ἐξ ἀνεπαρκoῦς περισκόψεως, ἐξ ἀπειρίας, ἐξ ἀπρονοησίας τοῦ Καντανολέου, ἢ μᾶλλον

ἂν δὲν διηγέρθῃσαν ἀπὸ τινα μὴνιδα πεπωμένου ὑπερτέραν παντὸς ἀνθρώπινου λογισμοῦ.

Τὰ συμβάντα κατέσπευδον ἐν τῷ μεταξύ. Ὁ παρὰ τὸν Βλαχερνίτην βόμβος τηλεβόλου προεμήνυεν εἰς τοὺς ἐν τῷ πύργῳ τὴν ἐπέλευσιν ἐχθρικῆς δυνάμεως.

Τῷ ὄντι. Βενετικὸς στρατὸς προήλαυεν ἤδη κατὰ τῆς ἐπαύλεως. Συνέκειτο ἐξ ἀποσπασμάτων ἰππικοῦ, πεζικοῦ, πυροβολικοῦ, καὶ δὴ καὶ ναυτῶν κατεργαρέων, συναθροισθέντων ἐκ Χάνδακος, ἐκ Ριθύμνης, ἐκ Χανίων, καὶ ἐκ τινῶν χωρίων ἀμφοτερίζόντων. Ὁ Χάνδαξ συνεισέφερεν 150 ἰππεῖς καπελέτους, 300 πεζοὺς ἐκ τῆς Κορσικῆς, καὶ 300 εὐζῶνους (serdine, ἀρτιλέκτους) Καὶ ἡ μὲν Ριθύμνα (λέγουσιν οἱ χρονογράφοι) ἀπέστειλεν 150 πεζοὺς, τὰ δὲ Χανία 800 πεζοὺς καὶ 50 ἰππεῖς. Τριακόσιοι ἀργυρώνητοι (κατὰ τοὺς χρονογράφους πάντοτε) συγκατέφθασαν ἀπὸ τὸν Κίτσαμον, ἄλλοι δὲ τόσοι ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Μελέχα. Διακόσιοι ναῦται, καὶ τετρακόσιοι φραγγάρχοντες συνήσπησαν, ὑποδυσθέντες καὶ οὔτοι εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως ἀγῶνα, ἕτεροι δὲ ἑκατὸν συνεκρότησαν τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Μολίνου. Τὸ ὅλον τῆς στρατείας συνελοσώθη εἰς τρισχιλίους καὶ ἐπέκεινα ὀπλίτας, ἐξ ὧν 250 ἰππεῖς, 2,720 πεζοί, καὶ ὀγδοήκοντα ὑπαγόμενοι εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν τηλεβόλων.

Πόσους κατὰ τηλικαύτης δυνάμεως μαχητὰς ἠδύνατο ν' ἀντιτάξῃ ὁ πύργος;

Ἐκ τῶν 520, ὅσους ἀφῆκεν ἀγρύπνους τὸ μηκόνιον, καθὸ συμποσιασθέντες εἰς τ' ἀνώγεια τῶν ἐπαύλεων, ἐξήκοντα μὲν ἦσαν γυναῖκες, τριάκοντα δὲ βρέφη, καὶ ὑπὲρ τοὺς ὀγδοήκοντα γέροντες, τυφλοὶ, ἢ ἄλλως πως ἀνάπηροι, ὅπωςδὴποτε ἀνοίκιοι εἰς χρῆσιν ὀπλῶν. Πόσοι λοιπὸν ἀπέμεινον οἱ ἀξιόμαχοι; — Μόνοι 350. Μόλις καὶ μετὰ βίας ἠδύνατο ὁ Πρῦτανις νὰ σταχυολογήσῃ ἐν τῇ τάξει τῶν νεναρχωμένων ἐτέρους πενήκοντα ἡμιμεθεῖς ὅπως αὐτοσχεδίασῃ σῶμα τι ἀμυντικὸν ἐκ 400 ἀνδρῶν.

Καὶ ὅμως, τί ἡ δραστηριότης τῶν ἀρχηγῶν δὲν ἐπιτυγχάνει, ὅπταν μάλιστα συνεργῇ ἡ τῶν ὑποδεεστέρων φιλοτιμία! Τὸ ἀμυν-

τικόν σῶμα συνέστη, καθωπλίσθη, διοργανώθη εἰς χρόνον ἴσως βραχύτερον τοῦ παρ' ἡμῖν ἀναλωθέντος ἐν τῇ συντάξει τῶν τελευταίων σελίδων. Ὁ πυρὴν οὗτος, ἤδη ἔτοιμος εἰς ἀντίστασιν πρόχειρον εἶχε τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας δι' ἀποδράσεως, σφ' ἧς σιγμῆς οἱ ἔξ ὕψους τοῦ ἀπέναντι λόφου σκοπευταὶ προεσήμανον τὴν προέλευσιν στρατείας. Ἡ φυγὴ μὲ τὴν ἀπαγωγὴν ὄπλων, τροφίμων καὶ ἐφοδίων, μὲ ὀμήρους πολυτίμους, οἳ ἦσαν τὰ μέλη τῆς ἱποτικῆς οἰκογενείας καὶ τινὰ τῶν προγωνικῶν εἰκονογραφημάτων τοῦ Μολίνου, ἤθελε ἴσως δώσει τροπὴν διάφορον εἰς τὰ μετέπειτα. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο αἰσχροὺν ἅμα καὶ ἀπάνθρωπον ἐπιχείρημα ἢ ἀπόδρασις, ἐν ὧσφ 3,000 ἀδελφοὶ κατέκειντο παράδοτοι εἰς τὴν ἀναισθησίαν τοῦ ληθάργου, ἐὰν ἐν τοιαύτῃ διάγοντες καταστάσει κατελείποντο παντάπασιν ἀνυπεράσπιστοι;

Ἐξήνεγκεν ὁ Καντανολέος τὴν γνώμην, ὅτι οἱ κοιμώμενοι νὰ μετακομισθῶσι διὰ φορεῶν ἐντὸς τοῦ πύργου, ὅπως τύχωσι τόπου ἀσφαλεστέρου κατὰ τὰς ἐπικειμένας συμπλοκάς. Εἰ καὶ δυσκατόρθωτος, ἢ παραίνεσις ἦτο συνετή. Δὲν ὑπερίσχυσεν ὅμως ἄληθές, ὅτι ἐπέλειπον καὶ οἱ βραχίονες, καὶ ὁ πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ἀναγκαῖος καιρὸς. Ὡς ἐκ τούτου, ὀλίγοι τῶν δειλαίων ἐκείνων μετηνέχθησαν ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ὁμογενῶν. Τὸ πλεῖστον κατέμεινεν ἐστρωμμένον ἐκτάδην ἐπὶ τῆς χόρτου, κείμενον ἀνὰ μέσον Κρητῶν καὶ Βενετῶν, ἐκτεθειμένον εἰς τὰς προσβολὰς φίλων ἅμα καὶ πολεμίων.

Πλὴν τοῦ χαλεποῦ τούτου κωλύματος, τὰ ἐπίλοιπα ἐσπεύσθησαν ἐν πλήρει εὐταξίᾳ καὶ ἐτοιμότητι. Τὰ μὲν τέσσαρα μικρὰ τηλεβόλα ἐστήθησαν περὶ τὰ ὀδοντωτὰ ἐρύματα τοῦ μεγάλου πύργου, ἢ δὲ πυρῖτις, αἱ ἐκ λίθου καὶ ἐκ μολύβδου σφαῖραι, τὰ ἕτερα ὄπλα καὶ πολεμοφόδια διενειμήθησαν εἰς τὰ προέχοντα μέρος τῆς ὑπερασπίσεως. Τούτων προταχθέντων, αἱ μὲν θύραι ἅπασαι ἐνεφράχθησαν ἔσωθεν μὲ σιδηροὺς ἐπιβλήτας, μὲ λήθους χονδρούς, μὲ σωρούς ἐπίπλων· τὰ δὲ παράθυρα, ὡσαύτως ἐποχρωθέντα, μετεβλήθησαν εἰς προμαχῶνας.....

Ἡ δὲ δυσσύμφετος νύμφη τί ἐγίνετο ἐν τῷ μεταξύ;

Ἀφοῦ ὑπέστη τοὺς κλόνους ἀρκετὴν ὥραν κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ φλέξαντος τὸ αἷμα τῆς, ὑπερεξάφαντος τὸν λογισμὸν

τῆς. Εἰς τοιαύτην μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου ἰσοζυγίαν ταλαντευθεῖσα, μόνην ἔσχε βοηθὸν τὴν μετέρα, μόνον παρήγορον τὸν σύζυγον ὅστις ἐφοίτα πρὸς ἐπίσκεψίν τῆς ὑπεξαιρῶν εἰς τὴν ἐργασίαν διαβατικὰς τινὰς ἐκδρομάς.... Ἀλλὰ διατὶ ἡ ἔκστασις τῶν φρενῶν τῆς διελύθη; Τότε τοῦλάχιστον δὲν εἶχε τὴν συναίσθησιν τῆς ἀτυχίας τῆς! Μόλις ἐπανοίξασα τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἢ ἀνάμνησις τῆς πρὸ τινων λεπτῶν ὑπερευτυχίας, καὶ τὸ αἰσθητὸν τῆς καταπτώσεως θέαμα παρέσυρον αὐτὴν εἰς τινὰ στρόβιλον ρεμβώδη, ζοφερόν, σκοτοδινώδη, ἔνθα καὶ νοῦς καὶ καρδιὰ τῆς δὲν ἠθεροδρόμησαν πρὸς στιγμὴν, ἢ ἵνα βροντωδέστερα κατακρημνισθῶσιν εἰς ἄβυσσον ἔπειτα. Φεῦ! Ἡ πρώτη, ἢ μονοκληρόνομος ἀγάπη τῆς—ποίημα νεότητος—ἀγλαὸν ἄνθος ἀγνεῖας—θυσιαστήριον ἐλεημοσύνης—λιμὴν πόθων κατακαρδίων—ἢ ὡσπερ χιῶν ἄσπιλος καὶ ἀμίαντος ἀγάπη τῆς ἀπέβαινε λοιπὸν ὄργανον μελανοκαρδίων τυράννων, στυγερὰ δολιότητος, σφαγῆς, φόνων ἀφορμῇ! Στέφανος γάμου, τιμώτερος στέμματος ἡγεμονικοῦ, ἔθραυετο πράσινος εἰσέτι ἐπὶ κεφαλῆς τῆς! Τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας τῆς παρεδίδοτο εἰς ἀνόμων χεῖρας ὑπ' αὐτοῦ τοῦ γονέως τῆς! Προσδοκίαι πατριωτικαί, βουκολήματα δόξης καὶ ἐλευθερίας τὰ πάντα ὀλισθηρὸς καπνὸς! Μάχαιρα θυγατροκτόνος ἢ πατρικὴ στοργή! Φεῦ, ὀπόσων ἀστραπῶν βολαὶ εἰς μίαν καὶ μόνην καταβρόντησιν!—Κράξασα πλησίον τὸν ἀγαπητὸν τῆς, ἀνεπήδησε σκιρτηδὸν, καὶ περιπλακεῖσα συνεσφιγμένως εἰς τὸν τράχηλον του, ὡς περὶ πρῖνον ἀναρριχᾶται αὐτόπλεκτος κισσός.

—Εἰς ποῖον βιβλίον, εἶπεν, ἦτο γραμμένον, νὰ γίνῃ ἀθέλητος αἰτία τῆς συμφορᾶς σου, αὐτὴ ἐκείνη, ἣτις σὲ ἠγάπησεν ὑπὲρ πάντα ἄνθρωπον; Τοιαύτην προῖκα λοιπὸν σοὶ ἐπεφύλαττα τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου μου ἐγώ, ἣτις ἐνομιζόμην εὐτυχῆς, ἀνθοπλοκοῦσα τῶν τροπαίων σου τοὺς στεγάνους! Εἰπέ μοι, Πέτρε—καὶ ἔστω αὐτὴ ἡ ἐσχάτη παρηγορία μου—ᾧ, εἰπέ μοι, ὅτι ἀκόμη εἰς τὸ πείσμα τῆς ἀσπλάγχχνου τύχης, μὲ ἀγαπᾷς, ὅτι εἰσέτι διαμένω πιστὴ φίλη καὶ σύζυγος εἰς τὴν καρδίαν σου! εἰπέ μοι τοῦτο, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Θεοτόκου ὑπαγε μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων σου!

—Μὴ ἀπελπίζεσαι, Σοφία, ἀπήνησεν ὁ Πέτρος, ἀσπαζόμενος

τὸ γλαφυρόν, καὶ παρθενικὸν εἰσέτι μέτωπον τῆς συζύγου. Ἄν ἡ τύχη καὶ πρὸ τοῦ γάμου, καὶ μετὰ τὸν γάμον ἐπεσώρευσε πρὸ ποδῶν ἡμῶν μυρία προσκόματα, οὐχ ἤτιον χρεωστοῦμεν εἰς αὐτὴν τὸ εὐεργέτημα, ὅτι εἰμεθα ἤδη συνδεδεμένοι μὲ δεσμούς, τοὺς ὁποίους ἡ μοχθηρία τῶν ἀνθρώπων δὲν δύναται πλέον νὰ διαρρήξῃ. Ὅχι· εἴτε ἐπιζήσωμεν εἰς τὴν προκειμένην ροπήν, εἴτε μὴ, οὐδὲν ἐπὶ γῆς ἐμπορεῖ πλέον μᾶς χωρίση. Ὁ οὐρανὸς ἠλόγησε τοὺς πόθους μας ἀμεταθέτως. Ἄς ἐπισκήψῃ ἡ ὄργη τῶν ἀνθρώπων, ἐὰν τολμᾷ....! Ἄλλ' αἱ στιγμαὶ εἶναι ἀνεκτίμητοι. Δὲν εἶναι αὕτη ἡ ἀσφαλεστέρα θέσις διὰ σέ· ἀπόκειται δὲ εἰς ἐμὲ ἡ περὶ τῆς σωτηρίας σου μέριμνα. Ὁπίσσω, ἀγαπητὴ μου, μὲ ὅσην ἔχεις ἀνδρείαν καὶ ἀγάπην! Γενναῖου, Σοφία, καὶ φύγε πρὸς Θεοῦ! Ἡ ὥρα τρέχει. Προσλαμβάνουσα τὴν μητέρα σου, ἄπελθε τὸ ἐργηγορώτερον ἀπὸ τὴν ἀπαισίαν ταύτην στέγγην ὅθεν οὐδεὶς γινώσκει, ἐὰν αὐριον θὰ ἐξέλθῃ ζωντανός!

— Νὰ φύγω! φωνάζει ἡ ἀθλία, δάκρυα καὶ γογγισμοὺς ἀπολύουσα διὰ μᾶς. Ν' ἀπέλθω, λέγεις! εἶμαι μόλις ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἰδικῆ σου, καὶ ἤδη μὲ ἀποδιώκεις! Ποῖον ἄσυλον δύναται νὰ παράσῃ ἡ οἰκουμένη πρὸς τὴν Σοφίαν, ἐφ' ὅσον ἡ ζωὴ σου διατρέχῃ κίνδυνον! Ὅχι, ἀδύνατον. Ἡ Σοφία δὲν θὰ χωρισθῇ ἀπὸ σέ οὔτε σπιθαμὴν. Οὐδεμία βία ἰσχύει νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς κόλπους σου. Ἄν, ὅ μὴ γένοιτο, θῦμα τοῦ Δὰ Μολίν ἐπιπτες καὶ σύ, τί πλέον θὰ τὴν ἔκαμνε τὴν ὑπαρξίν ἢ εἰς τὸν κόσμον ἐλθοῦσα μόνον καὶ μόνον διὰ σέ;

— Ἀκαιροῦμεν εἰς μάτην. Ὀλίγον ἔτι, καὶ χάνομεν τὴν ἐπιτηδείαν περιστασίαν. Πρέπει νὰ φύγῃς, πρέπει! Κατεπείγουσα χρεία τὸ καλεῖ.... τὸ θέλω ἐγώ. Ἐὰν δὲν σπεύσῃς νὰ σωθῆς ἐκουσίως καὶ ἀμέσως—μὰ τὴν ψυχὴν τῆς μητρὸς μου—θέλω προνοήσῃ εἰς τὸ πείσμα σου ἐγὼ αὐτός!

Ποτέ! ἀναικραυγάζει ἡ νύμφη θρηνωδέστερα. Ποτέ! καλήτερα μαχαίρωσαί με!

Ἐπὶ τῇ ἐξαορνήσει τῆς συζύγου, ὁ Πέτρος, ὃν ἄλλως τε οἱ συνεταιροὶ ἀνεκάλουν ἐπειγόντως εἰς ὑπηρεσίαν, μεταβαίνει ἀπὸ τοὺς λόγους εἰς τὴν πράξιν. Ἀναρπάζει ἔνθεν μὲν τοῦ κόλπου τὴν συμβίαν, ἐκεῖθεν δὲ τὴν πενθεράν, καί, καθάπερ λέων ἀπα-

γων ζεῦγος δορκάδων εἰς τὰς γνάθους, ὄρμᾳ δρομάδην πρὸς τὴν κλίμακα.

— Πρὶν διακυβεύσῃς τὴν νύμφην σου εἰς τὴν ἀθλίαν, κατάνεισον αὐτῇ μίαν τελευταίαν λέξιν! λέγει ἡ Σοφία παρὰ τὸν ὕστερον κλιμακτῆρα.

— Λέγε, ἀλλ' ἐν τάχει! ἀποκρίνεται, ὁ Πέτρος, τρηῶν εἰσέτι εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ διττὸν φορτίον.

— Ἀφοῦ δὲν ἠνείχεσο ἐδῶ τὴν παρουσίαν ἐμοῦ καὶ τῆς μητρὸς μας, πρὸς τί λοιπὸν ἐξέθεσες πρὸ ὀλίγου εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν, ὅπως σώσῃς ἀμφοτέρας ἀπὸ τὴν βίαν τῶν Χανιωτῶν;

— Αὐτοὶ μὲν θὰ σᾶς ἀπήγαγον εἰς Χανία, ἐγὼ δὲ σᾶς ἀπὸστέλλω εἰς Κουστογέρακον.

— Εἰς Κρουστογέρακον! Οἴμοι, καὶ ποῦ τῆς Κρήτης, ποῦ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος θὰ εὔρη καταφύγιον ἢ οἰκογένεια ἐνὸς Μολίνου; Τίς Γραικός, τίς Τοῦρκος θὰ ἐμβίβασῃ σύζυγον καὶ θυγατέρα προδότου εἰς τὸν οἶκον του; Ἀθλία θυγάτηρ! Εἶθε εἶχε συγκλεισθῇ ἡ μήτηρ σου, ὅτε σ' ἐγέννη! Δὲν θὰ ἔπασχεσ ἡμερὸν τὴν μοναδικὴν καὶ ἀπαραδειγματίστον συμφορὰν ν' ἀποστρέφεσαι εἰς τὸ σεπτὸν πρόσωπον τοῦ πατρὸς χριστιανόν, διαψεύδοντα τὴν πίστιν του, πολίτην ἀμαυροῦντα τ' ὄνομα του, ἱπλότην κατασχύνοντα τὸ γένος του, δάκνοντα τὴν χεῖρα, τὴν σώσασαν τὴν ζωὴν τοῦ ἀδελφοῦ του. Πῶς θὰ τιμήσῃς πῶς θὰ καλέσῃς ἐφεξῆς γεννήτορα αὐτόν, ὃν ὁ κόσμος ὅλος θὰ δακτυλοδεικτῇ ὡς σφαγέα τῆς Κρήτης καὶ τοῦ συζύγου σου; αὐτόν, ὅστις πρὸς ἐπίτευξιν καταχθονίων μηχανημάτων, καπηλεύεται πόθους, γάμους, ἡμέρας τῆς μονογενοῦς κληρονομίου του μεθ' ἧς ἀσυνειδησίας ὠμνύει καὶ ἔξομνύει ἱερὰ Σύμβολα Πίστεως; Ἀχ, Πέτρε μὴ ἐπιμένῃς ἀμφισβητῶν μοι τὸ δικαίωμα νὰ ζήσω, ἢ νὰ ξεψυχήσω πλησίον σου! Μένεις; μένω. Ὅπου ἂν ὑπάγῃς ἔρχομαι κι' ἐγώ, ὅπου ἂν κατοικήσῃς, κατοικῶ μαζί σου. Ἡ πατρίς σου ἔσται πατρίς μου ὁ Θεὸς σου Θεὸς ἐμός!

Πολλάκις εἰς εἰκοσαετῇ συμβίωσιν τὸν ἔδραξα ὑποκρινόμενον—προσέθηκεν ἡ Κυρὰ Εὐδοκία—ἀφιλόστοργον ὅμως δὲν τὸν ὑπόπτευσα. Ἄλλ' ἡ καρδιά τοῦ ὑποκριτοῦ εἶναι πεπωρωμένη εἰς πᾶσαν ἀγάπην. Ἐξομνύων τὴν θρησκευτικὴν καὶ τὴν πολιτι-

κὴν τοῦ πίστιν, ὁ φραγγάρων τῶν Χανίων ἐξαρνεῖται καὶ τὴν οἰκογένειαν. Ὡ, ἡ ἀτιμος διαγωγὴ τοῦ δρύττει χάσμα αἰωνιότη-
τητος μεταξύ αὐτοῦ καὶ ἡμῶν.

Ἐνῶ ἡ μήτηρ μὲ τὰς ἰκεσίας τῆς ὑπεστήριζε τὰς ἰκεσίας τῆς
θυγατρὸς, αὕτη δὲν ἔπαυε σφίγγουσα τοῦ συζύγου τὸν λαιμόν,
δὲν ἀπεκατέρει ἐπικαλουμένη τὴν ἀκμὴν τοῦ ξίφους τοῦ μᾶλλον,
ἢ τὸν χωρισμόν.

Ἄξιοθαύμαστοι γυναῖκες! ἔκφωνεῖ οὗτος μεταπειθόμενος...
Ὡ Σοφία, γλυκύτατον ὄνομα τῆς ζωῆς μου, ἐὰν καὶ ἡ Βενετία,
ὄθεν κατάγεται, εἶχε τὴν γενναιοῦτητα τὴν ἰδικὴν σου, προθύμως
θὰ τῇ προσέφερα τὸ αἷμα μου εἰς ἀντιμισθίαν τῶν κοσμημάτων
δι' ὧν σὺ καθωραΐζεις τὴν Κρήτην καὶ ἐντιμοποιεῖς τὸ φύλον
σου! Μείνε λοιπὸν μαζί μου, ἐὰν τὸ ἐπιτρέψη ὁ πατήρ μας! Ἡ
παρουσία σου, ἡ φωνὴ σου θὰ ἐδιπλασίαζον τὸ θάρρος εἰς τὰ
στήθη μας.

Τὰδε λέγων ὁ ὑπασπαστὴς ἐπανακομίζει τὰς γυναῖκας εἰς τὸ
ἀνώγειον, καὶ πάλιν σπεύδει ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ λόχου του, ὅστις κα-
τεγείνεται ἔτι συμπληρῶν τὴν ἔμφραξιν τῆς μεγαλητέρας εἰσόδου.

Ἦδη κατήρχετο ἡ ἐσπέρα, ἡ ὥρα αὐτῆ τῶν λύχνων, ἣτις εἶχεν
ὀρισθῆ εἰς τὴν κατὰ Χανίων ἐκστράτευσιν. Ἐνεκα τῆς κακοκαι-
ρίας, τὸ φῶς ἔξελεπε προαίτερα τοῦ συνήθους. Κωλυόμενοι ἀπὸ
τὸ σκότος οἱ ἐργάται, δὲν ἦσαν πλέον εἰς κατάστασιν νὰ διανύ-
σωσιν εἰς τὸ τέλος τὸ ἔργον τῆς ὀχυρώσεως. Καὶ ὅμως, δρομοκή-
ρυκες ἀνήγγελον προσεγγίζοντα μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον τὸν ἐχθρικὸν
στρατόν. Μετ' ὀλίγον θ' ἀπέβαιναν ἀκατόρθωτος ἡ ἐκπεραιώσις
τῆς περιφράξεως. Χάριν λοιπὸν τοῦ κατεπείγοντος ἠφθησαν
ἐπάνω καὶ κάτω ὅσαι ἔτυχον λυχνίαι. Ἡ ἔπαυλις ἐφωταγωγῆθη
καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν, ὡς ἂν μὴ εἶχε διακοπῆ ἢ γαμήλιος
ἐορτή... Ἄλλ' οἴμοι, οἱ καθρέπται, οἵτινες ἀλλήλοις πρὸ τινων
ἡμερῶν συναμιλληθέντες ἀντηύγασαν ἀρραβῶνων περιλαμπεῖς
χαράς, τὴν ἐσπέραν αὐτὴν δὲν ἀντανέκλασαν, ἢ εἰκόνας μεστὰς
πένθους καὶ ὀδύνης, ἢ σκηνὰς ἀποπνεούσας τὴν ὀργὴν!

Πολλὰ ὀλίγον παρέμεινεν ἡ Σοφία πλησίον τῆς μητρὸς. Ὁ
τάραχος τῶν παθῶν, ἡ ἔξαψις τοῦ πυρετοῦ, τὸ ἀκροσφαλὲς τῆς
ὥρας ἠλέκτριζον τὴν ψυχὴν τῆς, ἀνήρπαζον τὰς φρένας τῆς εἰς

διαλογισμοὺς ἀνδρικούς,, εἰς μεγάλῳφρονας ἀποβλέψεις. Τὸ ἀν-
δραγάθημα τῆς Μαρούλας, ἡ ἡρωϊκὴ τῆς Βελησιάνδρας τελετὴ
προσήναπτον πῦρ ἀνδρείας εἰς τὰς φλέβας τῆς, ἀναριπίζον τὴν
πυρκαϊὰν τοῦ πυρετοῦ.

Εἰς τοιοῦτον ἀναβρασμὸν πνεύματος διάγουσα, ἀναβαίνει ἀπα-
ρατήρητος τὴν κλίμακα τοῦ μεγάλου πύργου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ
ὀποιοῦειχον οἱ στρατιῶται κατ' ἀπροσεξίαν λησμονήσει ἀθίκτους
ἔτι τὰς τρεῖς σημαίας τῆς πανηγύρεως. Φθάσασα εἰς τὴν ἄκραν
δράσει τὸ σχοινίον τοῦ τρίτου τῶν καταρτίων καταβιβάζει τὸ οἰ-
κόσημον τῶν Μολίνων, τὸ ἐκσφενδονίζει μὲ νευρώδη βολὴν
ὅσον ἠδύνατο μακρότερα, καὶ βλέμμα ὀργίλον στρέφουσα πρὸς
τὴν ἔπαυλιν,

— Ἦλιε, ἀναβοᾷ, ὅστις ἀπέτρεψες τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὴν
σημερινὴν ἀμαύρωσιν τοῦ οἴκου τούτου, γενοῦ ὑπὸ τὴν συννεφίαν
τῶν δυσμῶν σου μάρτυς αἰώνιος, ὅτι ἡ τελευταία τῶν Μολίνων
ἀποκρούει μὲ ἀγανάκτησιν τὸ κληροδότημα τῆς ἀπιστίας!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Τις ὁ φιλῶν τὰς ὀπώρας, καὶ συκᾶς ἢ μηλέας ἔχων εἰς τὸν κή-
πον του δὲν νέμεται τοὺς καρποὺς των; Ὁ ἅγιος Πασχάλης ὅστις
ἐνοστιμεύετο τὰ πορτοκάλια ὑπὲρ πάντα ἄλλον καρπὸν, εὗρισκε
πάντοτε εἰς τὸ σπουδαστήριον ἓνα κόφινον γεμάτον ἐκ τῶν ἐσπε-
ρικῶν μήλων αὐτῶν. Δὲν τὰ ἔτρωγεν ὅμως, ὡς πᾶς τις ἄλλος.
Μὲ τοὺς ὀδόντας ὄρουτε μίαν τρύπαν εἰς τὴν κορυφήν, ἀφοῦ
δὲ ἤθελε θηλάσει τὸν χυμὸν τοῦ πορτοκαλλίου μέχρις ἐσχάτης ρα-
νίδος, ἐπεφυλάττετο ἀπαραίτητον ἑαυτῷ τὴν διασκέδασιν νὰ ἐκ-
σφενδονίσῃ ὅσον ἠδύνατο μακρότερα ἐκ τοῦ παραθύρου τὴν ἐκ-
ὄρμαι ὀπώραν.

Πεπωμένηνκαλαὶ καὶ κακαί, πάθη γεροντικά τε καὶ νεανικά ἦσαν
πορτοκάλια τοῦ κήπου του.

Ὅτε, πρὸς ἐμπέδωσιν σκοπῶν ἐωσφορικῆς σπουδαρχίας,
πρὸς φενακισμόν Συγκλήτου καὶ Δεκανδρίας, προσήψε καίόμε-
νον δαυλὸν εἰς τὴν εὐφλεκτον ὕλην τῆς Κρητικῆς ἀνυποταξίας,
θαρσαλέος καὶ ἀμέριμος ἀνέμεινε τὴν εὐκαιρίαν, ὅτε ὤφειλε
νὰ σβέσῃ τὸ πῦρ εἰς τὸ συμφέρον του. Ἐπὶ τοιαύτῃ προνοίᾳ
πάμπολλοι καὶ δραστήριοι πυροσβεστικοὶ σιφῶνες εἶχον προετοι-
μασθῆ. Ἀλλ' οἷον αἰφνίδιον σημεῖον! Τῆς πυρκαϊᾶς ὑπ' ἀνέμου
σφοδροῦ ἀναρριπισθείσης, οἱ ὑδραυλικοὶ σίφωνες ἀνεδείχθησαν
ἀνεπαρκέστατοι.

Ἐπειράθη νὰ ἐκσφενδονίσῃ ἐκ τοῦ παραθύρου καὶ τὸ πορ-
τοκάλιον ἐκεῖνο. Ἄλλ' ὦ τοῦ θαύματος! Ἐν τῇ χειρὶ τοῦ τερα-
τοποιοῦ τὸ πορτοκάλιον μετεμορφούτο εἰς μυλολιθάριον....
Ἐγχειάζετο μηχανή. Πασίγνωστος ἐν Χανίοις ἦτο ὁ
ἔρως τοῦ Πέτρου Καντανολέου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Λὰ Μο-
λιν εἰς τὴν διακοίνωσιν του συνέτρεξεν ἐν τι ἔκτακτον περιστα-
τικὸν ἢ μονομαχίαν τῶν ἀντεραστῶν, τοῦ μὲν Ἑλληνας, τοῦ δὲ Λα-
τίνου.

Χαλεπαὶ ἐξέβησαν αἱ συνέπειαι τῆς συγκρούσεως. Τὸ ἑτερό-
θρησκον τῶν μαχητῶν, ὅπερ αὐτὶς ὑπεξέκαυσε τὴν ἐμφύλιον δι-
χόνοιαν· τὸ τραῦμα, ὅθεν προήλθεν ἢ ἀποβίωσις τοῦ Δανδόλου
τὸ τεθρυλημένον κάλλος τῆς ἐρωμένης, κάλλος, ὑπὸ τῆς προόψε-
ως περιόγκου κληρονομίας ὑπερηψούμενον, ταῦτα συνήργησαν
δραστηρίως, ὅπως τὸ ἐρωτικὸν ἀπόκρυφον ἀποβῆ εἰς τὴν ἐμπα-
θῆ κοινωνίαν ἐκείνην θέμα παντοδαπῶν κρίσεων καὶ ἐπικρίσε-
ων.

Παροιμιῶδες τὸ ἔντονον τῆς κακολογίας εἰς τὰ πολίχνια. Ἡ
ληρώδης σπερμολογία περιορίσθη ἐπὶ τινα χρόνον ἐντὸς τοῦ
φρουρίου τῶν Χανίων. Ἄλλ' ὅτε ὁ δουκιῶν στέματι κεκοσμημέ-
νος Μακιαβέλης τοῦ Χάνδακος ἀρμοδίαν ἔκρινε τὴν ὥραν νὰ ρί-
ψῃ τὸν κρίσιμον κύβον εἰς τὸ αἵματηρὸν παιγνίδιον· ὅτε ἐξη-
τλημένας εἶδεν ἐν τῇ πράξει τὰς ἐπαλλήλους ἀποπείρας, δι' ὧν
ἤλπησε νὰ φθείρῃ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ἐπαναστάσεως· ὅτε ὁ εἰς
δολοπλοκίας γόνιμος νοῦς τοῦ Σέρ Μέμου ἀπηύδησεν ἐξυφαίνων
μηχανοραφήματα κατὰ τῆς ὁμονοίας τῶν λοιπῶν ἀποστατῶν, τό-
τε ἢ ἐκ τῆς ἀπάτης μετὰπεισις, φορτίον πρὸς τοὺς οἰηματίας βα-
ρὺν, τότε τὰ φαρμακερὰ κέντρα τῆς φιλοτιμίας, τότε ἡ αὐθομολο-
γησία τῆς ἰδίας ἀνηκανότητος ἐκορύφωσαν εἰς τὸ δουκικὸν συμ-
βούλιον τὴν ἀμηχανίαν, ἀπὸ δὲ γραφείου εἰς γραφεῖον ἢ ἀμη-
χανία περιήλθε τὰς ἐτέρας πόλεις εἰς αἴτησιν νέας τινὸς καὶ συν-
τελεστικωτέρας λαβῆς.

Ἡ φθοροποίησις τῶν πρωτουργῶν τῆς ἐπαναστάσεως, ἢ
ἀκριβέστερον εἰπεῖν ὁ καταλληλότερος τρόπος τοῦ καθοδηγήσαι
τὸ ἀνταρτικὸν δράμα εἰς τινα ἔντεχνον καταστροφὴν κατέστη
ἔκτοτε ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ τοῦ Συγώνου ζήτημα δὸς εἰπεῖν ζῶης

ἢ θανάτου. Ὁ δούξ εἶχεν ὑπολάβει πολὺ προχειρωτέραν τὴν λύσιν τοῦ δράματος. Διέτρεφεν ἀκεραίαν τὴν πεποιθήσιν, ὅτι οἱ μῖτοι τῆς καταστροφῆς οὐδέποτε ἤθελον ἐπιλάθει τὸ ταχὺ καὶ ἔτοιμον τῶν δακτύλων του. Ἐπλανήθη καὶ μετεπίσθη. Λογαριθμίζων, γεωμετρῶν, ἀναμασσῶν τὴν ἀβρακαδάβραν του, ἀπώλεσε τὸν ὕπνον, τελευταῖον ἔρεισμα γήρατος. Ἡ ἐκ τῆς πλάνης ἀγανάκτησις ἢ γαγγραινώδης τῆς φιλαυτίας πληγῆ, ὁ φόβος μὴ τὰ φιλόδοξά του σχέδια ματαιωθῶσιν εἰς τὴν εὐκαιροτέραν στιγμήν, τὸν περιέβαλον εἰς δεινὴν μονοσκεψίαν. Βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐξέκλινεν εἰς τινὰς χειρονομίας, αἵτινες πρὸς τὴν οἰκογένειαν ἀλγεινὴν ἐνεποίησαν ἀνησυχίαν περὶ τῆς ἀβλαβείας τῶν φρενῶν του. Τῆς αὐτῆς δὲ ἀγρυπνίας αἱ μάλιστα ἐμολώπισαν καὶ τοῦ ἀρχιγραμματέως τὰ νεῦρα. Φθίνοντος Αὐγούστου ὁ παρονομασθεὶς Νησιτικὸς εἶχεν ἀπὸ τὸν βαίνοντα σκελετὸν του χάσει καὶ τὴν ἐσχάτην οὐγγεῖαν σαρκός. Ἡ μύτη του ἐλεπτύνθη, οἱ ὀφθαλμοὶ του περιεταφρευθήσαν βαθυσκαφεῖς, τὸ στόμα ὑπερεπλατύνθη, καὶ χροιά πανσελήνου ἐπεχρύσωσε τὸ κατερυτιδωμένον δέγμα του. Μισήσας τὰ στρώματα περιέπεσεν εἰς ὑπνοβασίαν, καὶ ὡς ἀληθινὸς βορβόλαξ ἐνυκτωβάτησεν· ἐν δὲ τῷ διαμετρῆν ἀκαταπαύστως τὴν αὐτὴν γραμμὴν, τὸ κάσσιμα τῶν ὑποδημάτων του ἐχάραξε διαγώνιον αὐλάκιον ἐπὶ τοῦ δαπέδου.

Τὰ ἀστυνομικὰ δελτία τῶν Χανίων δὲν εἶχον ὀκνήσει νὰ διαβιβάσωσιν εἰς Χάνδακα τὴν ἀγγελίαν τῆς συμβάσεως μονομαχίας, οὐδὲ τὸ γραφεῖον τῆς ὑψηλῆς Ἀστυνομίας ὀλιγώρησε ν' ἀναγράψῃ ἐν τῇ μελαίνῃ βίβλῳ τὸ συμβάν. Ἀλλὰ σύμπτως σπανιωτάτη! Μικρὸν τι λάθος εἰσέφηρσε κατὰ τὴν μεταγραφὴν. Ὁ μὲν ἀστυνόμος τῶν Χανίων ὠνόμαζε τὸν πρωτότοκον τοῦ ριζάρχου Πέτρον Σκορδίλην Καντανολέον, ὁ δὲ γραφεὺς τοῦ Σέρ Μέμου, εἴτε κατὰ παράλειψιν, εἴτε κατὰ συγκοπὴν μετέγραψεν αὐτὸν ἀπλῶς Πέτρον Σκορδίλην. Ὑπὸ τοιαύτην ἐκλειπῇ ἐπωνυμίᾳ τὸ συμβάν τῆς μονομαχίας ἀναχθέν, ὑπεξέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ Μυστικοῦ. Κατὰ τὰς ἀγρύπνους νύκτας τοῦ ἑκατοντάκις φιλοστροφῆσας τὸ φοβερὸν χειρόγραφον τῆς ἀστυνομίας ἀνέγνω τὸ ὄνομα τοῦ Σκορδίλου, καὶ τοσαυτάκις πάλιν παρέτρεξεν αὐτό, ὡς ὅπως ἄσχετολ πρὸς τὰς ἑρῦνας του.

Μιὰ τῶν πολλῶν τὸ πλημμελὲς τῆς γραφῆς ἐξηκριβώθη, καὶ ἡ μνεῖα τῆς μονομαχίας ἀνεκάλεσε τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἔρωτος, ὅθεν ἡ σύγκρουσις ἐπήραξεν.

Ἀγγελιαφόροι ἀντηλλάγησαν ἐν τῷ ἅμα μεταξὺ Χανίων καὶ Χάνδακος. Μετὰ παρέλευσιν ἡμερῶν τινῶν πληροφορίαι λεπτομερέσταται ὑπὸ τοῦ ἐπαρχιακοῦ τοποτηρητοῦ συναθροισθεῖσαι, σενεκρότου εἰς σῶμα συμπαγὲς ὅλα τὰ ἀδολεσχήματα τῶν ἐν Χανίοις Γραικῶν καὶ Λατίνων.

Ἦδη ὁ μῖτος τῆς πλοκῆς ἐνέκειτο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Μυστικοῦ. Δι' ἀνακρίσεως περαιτέρας ἢ ὑψηλῆ ἀστυνομία ὄχι μόνον παρεισέδυσεν εἰς τὰ καθ' ἕκαστον τοῦ ἐρωτικοῦ ἐπεισοδίου, ἀλλ' ἐνεφιλοχώρησε περιπλέον καὶ εἰς τὰ ἐνδότεα τῶν ἰδιωτικῶν τοῦ Φραντσέσκου.

Ὅποιον νέον δολοπλοκίας ὀρμητήριον. Οἶος ἀνεκτίμητος πυρὴν πλεκτάνης!

Ἄμα ὡς τὸ λάθος ἐφανερώθη,, ὁ Σέρ Μέμος ἔσπευσε πνευστιῶν εἰς τοὺς ὀνομαστικὸς καταλόγους τῆς βίβλου του. Μὲ σφαλομέναις καὶ ἀπολισθαινούσαις χεῖρας ζητεῖ τὸ ἐπώνυμον τοῦ Μολίν εἰς τὸ σχετικὸν στοιχεῖον τῆς ἀλφαβήτου, καὶ ἀναγινώσκει ἰταλιστὶ τὸν ἐξῆς ἀπόκρυφον ὄρισμόν.

« Σέρ Φραντσέσκος Δὰ Μολίν τοῦ ποτὲ Μάρκου, ἰπότης τιμαριούχος ἐκ Χανίων.

Πλούσιος—ἐννέα τιμάρια μεγάλα, τέσσαρα μικρότερα, χρηματικόν—6 ἢ 8,000 δουκάτων εἰσόδημα—γνήσιος Βενετὸς (pur sangue); ἀλλὰ πρὸς ὑπηρεσίαν λίαν ἐπίφοβος—οἰκονόμος εἰς τὴν φιλαργυρίαν ἀποκλίνων—φιλελεύθερος ἐκ τύφου, ἐλευθέρως ἐκ λογαριασμοῦ (per calcolo)—ἀκάρδιος, μονότροπος, διχόμητις—μόνος φίλος του ἢ γεωμετρία—συνέταξεν ἐν παραβύστω ὑπομνημάτιον, ὑπογραφόμενον. *il gentiluomo istruito* (ὁ εὐδίδακτος εὐγενής), ὅπερ ὑπὸ διττὴν κλεῖδα διαφυλάττει ὑπὸ τὸ δευτερόν ἀβάκιον τῆς πρὸς δυσμὰς ἐν Ἀλικιανοῦ βιβλιοθήκης του. Τὸ ποίημα αὐτὸ φέρει τὴν ἐπομένην ἐπιγραφὴν·

« Coll' arte e coll' inganno
 Si passa un po deil' anno,
 E coll' inganno e l' arte
 Si passa l' altra parte (1) ».

Ἄμα ὡς ἡ μετέπειτα μάστιρα καὶ αἱ ἐκ Χανίων πληροφορίες συνεπληρώθησαν, ὁ Σέρ Μέμος ἐπανετίθησε καὶ ὕπνον καὶ ὄρεξι. Ἐκθαμβος γενόμενος ἐπὶ τῇ ἐπόψει τῆς ἐκτυλισσομένης λύσεως τοῦ προβλήματος, περιῆλθεν ἡμίγυμνος τοὺς διαδρόμους τῶν μεγάρων, τὸ εὐρηκα, εὐρηκα τοῦ Συρακουσίου ἀναφωνῶν.

Ὁ δοῦξ ἐξέστη, κατεπλάγη, ὁ δοῦξ ἐθαύμασε τὸν συνθετικὸν καὶ δαιμόνιον νοῦν τοῦ Μυστικοῦ του.

Συνέβαινον ταῦτα περὶ τὰ τέλη Ἰουλίου. Ὀλόκληρος ὁ ἐπακόλουθος Αὐγούστος κατηναλώθη εἰς τὴν ἐξηκριβωμένην διαζήτησιν καὶ ἐπιστάθμησιν, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν συναρμογὴν τῶν πολλαπλῶν συνδυασμῶν, ὅθεν ἐντελής καὶ λεπτόμιτος ἔμελλε νὰ ἐξέλθῃ ἡ κρίσις τοῦ σκευωρήματος.

Ἐπὶ τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν συλλήθον εἰς συμβούλιον, ὅπως ἀρχέβουλοι ἐπινοήσωσι καὶ συρράψωσι τὴν πλεκτάνην τοῦ συμποσίου, ἧς τὴν μὲν πρώτην ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἔκδοσιν παρέχει ἡ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου παρασκευασθεῖσα εἰς τιμὴν τῶν Καταλωνίων πανθοινία, τὴν δὲ δευτέραν καὶ μικροτέραν παριστάνει ὁ περιβόητος δεῖπνος τοῦ Καίσαρος Βόργια. Συνεκρότησαν τὸ ἔκτακτον συμβούλιον ὁ ἀρχιμηχανοδίφης Δοῦξ, ὁ Σέρ Μέμος, ὁ Λαυρέντιος Δαμούλας, ὁ Φίλιππος Βραγαδῖνος, ὁ Προβεδουῖρος Χανίων, ὁ Μάρκος Γριμάνης, καὶ ὁ Ματθαῖος Καλλέργης.

Τὸ πρόσωπον τοῦ Γεωργίου Καντανολέου καὶ τὰ τῆς Κρητικῆς Πενταρχίας ἀπεκλείσθησαν τῆς διαζήτησεως ἕως ἀπ' ἐνάρεξως συνεδριάσεων, προομιολογηθέντος τοῦ ἀξιώματος, ὅτι ἐπὶ τῶν δυσκολώτων ἐκείνων ἡ διπλωματικὴ ἐπίδρασις οὐδεμίαν ἐκτάτω πλέον ἀντιλαβήν.

(1) Μὲ τὴν τέχνην καὶ μὲ τὴν ἀπάτην ἐξοικονομεῖται μέρος τοῦ ἔτους· μὲ τὴν ἀπάτην δὲ καὶ τὴν τέχνην ἐξοικονομεῖται τὸ ἐπίλοιπον.

Ἐπὶ τίνος ἄλλου ἐδάφους λοιπὸν διανοεῖτο τὸ συμβούλιον νὰ κρηπιδώσῃ τὸ οἰκοδόμημα τῆς δολοπλοκίας,

Ὁ ἀναγνώστης δὲν ἐλησμόνησε βέβαια τὸ τρίγωνον, τὸ πυθικὸν ἐκεῖνο Δ, τοῦ ὁποῦ μύστις καὶ πρωτοδοκιμαστῆς ἐγένετο ὁ Ἀβογάδρος· οὐδὲ ἠστόχησε, θαρροῦμεν, τὴν ἐρμηνεῖαν ὅτι ἐκ τῶν τριῶν Φ. τοῦ τριγώνου αὐτοῦ τὰ μὲν δύο πρῶτα (φυσοῦνι, φλωρι) ἐπελαμβάνοντο ἀποκλειστικῶς τῶν προσώπων, τὸ δὲ τρίτον (φαγοπότι) ἦπτετο τοῦ ἀνωτύμου πλήθους, ἦτοι τοῦ χύδην λαοῦ.

Ἀφ' οὗτο ἀναποτέλεστος τοσοῦτ' ἐπὶ τοῦ πρυτάνεως, ὅσφ καὶ ἐπὶ τῶν τούτου συναδέλφων ἀπέβη τῶν δύο πρώτων ἀγκίστρων ἡ ἐνέργεια, τὸ δουρικὸν συμβούλιον προσέφυγεν ἐκὸν ἄκον εἰς τὴν δραστηκωτέραν θεραπείαν τοῦ τελευταίου Φ. κατέστησε δηλαδὴ βάσιν τοῦ σκευωρήματος τὸ Φαγοπότιον, ἀποβλέψαν ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν λαόν.

Τούτου τεθέντος, ὁ συνδυασμὸς τῶν ἐπινοημάτων ἐνέκυψε κατὰ τάξιν ἔρρυθμον. Ὁ ἔρως τοῦ Πέτρου καὶ τῆς Σοφίας, κυριώτατον νῆμα τῆς πλοκῆς, ἐχειραγῶγει τὸ συμβούλιον εἰς τὴν δημιουργίαν προσπολητιῦ τινος γάμου. Μὲ τὴν αὐτὴν δὲ πάλιν φυσικότητα ὁ προπλεπονημένος γάμος ὠδήγει εἰς τι γαμικὸν συμπόσιον, ἄρα καὶ εἰς προσπάσεις ἀπαραιτήτους.

Ἀπὸ τῆς οἰνοποσίας εἰς τὸ μηκόνιον βραχύτατον τὸ διάστημα. Στενὴ καὶ εὐδιατηρήτο· τάφος πρὸς τὴν τότε πολιτικὴν.

Ἰδοὺ ἡ ἀφετηρία τῆς ἐπιβουλῆς, τὸ μυστήριον τῆς συρραφῆς!

Ἡ ἱστορία τῆς ἐκκαδεκάτης ἑκατονταετηρίδος τὸ παρασιωπεῖ. Οὐδὲν παράδοξον. Εἰς ἀπιστίαν καὶ εἰς ἀλιτήρια μηχανήματα ὁ αἰὼν, ἐκεῖνος νικᾷ καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν αἰῶνα, ὃν μὲ χρώματα τόσον ζοφερὰ ἀπεικονίζει ὁ κάλαμος τοῦ Σουετωνίου καὶ τοῦ Τακίτου. Τὴν πολιτικὴν ἀξίαν τῆς πανθοινίας οἱ Νέρωνες τῆς τότε Ἰταλίας εἶχον ἀναβιβάσει εἰς ἐπιστημονικὴν τρόπον τινα περιοπήν. Μάθημα ἰδιαιτέρον καὶ ἀξιοσπουδάστον ἀπετέλεσεν ἡ σοφία τοῦ τρέπειν τὸν ἄρτον τῆς φιλοξενείας εἰς μέσον ἐνέδρας προδοσίας, θανάτου. Ἐντὶ πολέμου ἀβεβαίου καὶ πολυδαπάνου, τὶ βεβαϊότερον τοῦ μαχαριδίου, τὶ προχειρότερον τοῦ δηλητηρίου,

τῆς διὰ συμποσίου πανωλεθρίας; Ἡ Βενετία πρωτόσχολος τοῦ μεσαιωνικοῦ κυκεῶνος, κληρονόμος τῶν βαρβαρικῶν παραδόσεων, ἡ Βενετία προχειρίσθη διδάσκαλος ἐν τῇ σχολῇ ἐκείνῃ τῆς κυβερνητικῆς δολορραφίας. Εἰς τὴν ἀρχαιολογοῦσαν τὰς δημοτικὰς ἑορτὰς τῆς τετράτομον σηγραφίην, πόσας σελίδας ἀριθμῆις μὴ διεγειρούσας ἀναμνήσεις δόλου, μηχανῆς ἀπιστοσύνης;

Στερεωθέντων ἀπαξ τῶν προκαταρκτικῶν ὄρων τοῦ σχεδίου, ἀπελείποντο δύο τινά, ἡ ἐφεύρεσις δηλαδὴ καὶ ἡ ἀρμολόγησις τῶν συνδυασμῶν δι' ὧν ἔμελλεν ἡ ἀγαθὴ ἔκβασις νὰ ἐπιτευχθῇ.

Εἰς τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τῆς συνδιασκέψεως, ὅπερ ὡς εἴπομεν ἀπερρόφησε μῆνα ὀλόκληρον, ἑπτὰ ἕτερα μέλη προσεκλήθησαν συνεπίκουρα ἐν τῷ συμβουλίῳ· ὁ Διέδος, ὁ κόμης Μαρκέλλος, ὁ Βαρώτης, τρεῖς ἕτεροι φραγγάρχοντες καὶ ἐπὶ τέλους ὁ γνωστὸς ἡμῖν ἱερομόναχος Εἰρήναιος ὁ Καρυοφύλλης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ Δὸν Πλάτσιδος ἦτο ἀπών. Διὰ τὴν καταλιπὼν περὶ τὰς ἀρχὰς Αὐγούστου τὸν Χάνδακα μετέβη εἰς Χανία ὑπὸ πρόσχημα ἐφημερίου; Ὑποπτος ἢ ἀποδήμησις. Ὑποπτος τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσω προκύπτει παρὰ τοῦ Μυστικοῦ μὲ ἰδιαίτερον πρὸς τὸν Προβεδούρον συστατικόν, καὶ ὅτι ἡ ἀποστολὴ αὕτη συνέπιπτε μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς πολιορκήσεως τῶν Χανίων.

Ἀρκετὰ ἐδιηγήθημεν ἐν τοῖς πρόσθεν περὶ τοῦ ὑποκειμένου του. Δὲν ἀπεκαλύφθη ὁμῶς τὸ πρόσωπον καθ' ὀλοκληρίαν καὶ ὅσον ἐπὶ τοῦ πορόντος ἢ χρεῖα τὸ καλεῖ. Τ' ἀποδεικτικὰ του δεόνται ἐξελέγξω ἀκριβεστέρας.

Πόθεν ὁ Πλάτσιδος κατήγετο; Οὐδεὶς ἐπέτυχέ ποτε νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ γένος καὶ τὴν πατρίδα του, οἱ μὲν τὸν ἐνόμιζον Σμυρναῖον, οἱ δὲ Καλαβρόν, οἱ δὲ καὶ καθόλου Ἰταλόν. Αἱ διάλεκτοι τὰς ὁποίας ἐλάλει καὶ προέφερε μὲ θαυμαστὴν γλώσσης εὐλυσίαν παρίστανον αὐτὸν ἄλλον Ὅμηρον πολυπάτριδα. Ὅσαύτως ἑτερόκλητα διετέλεσαν ὑπὸ τὸ ράσον καὶ τὰ πλείονα τοῦ βίου του προηγούμενα. Ἄλλ' ὁ Εἰρήναιος, βενιαμὴν τῆς φύσεως ἐκ κοιλίας μητρὸς προωρισμένος εἰς τὴν πολυπρόσωπον τοῦ Ἰησοῦτι-σμοῦ σκηνὴν, ἐπροικοδοτήθη μὲ τὸ χάρισμα τοῦ νὰ συνδυάζῃ εἰς ἑαυτὸν ὅσα διάφορα σχήματα καὶ φαντάσματα καὶ γλώσσας ἢ καιμικὴ ὑπόκρισις μεταχειρίζεται πρὸς ἐξαπάτησιν τοῦ ἀκροτηρίου.

Τις ὁ χαρακτήρ, ὃν δὲν ἤξευρε νὰ ὑποκριθῇ μὲ τὴν εὐστροφον παρησίαν ἠθοποιοῦ γρηῃσαντος ἐπὶ τὸν δακρύβαντα; Τί, ὅθεν, θαυμαστόν, ὅτι οὐδεὶς ἐμάντευσέ ποτε τὴν καταγωγὴν του; Ἀπλούστατον. Τὸ ἐπαγωγὸν τῶν τρόπων του, τὸ ἐμφιλοχωρητικόν καὶ εὐσχημον τῆς συμπεριφορᾶς, τὰ μικρὰ καὶ τυχρὰ δῶρα, ἄπερ καὶ κατὰ γαλλικὴν τινα παροιμίαν ἀνακαινίζουσι τὸ λάδι εἰς τὸ λυχνάρι τῆς φιλίας, ἢ προθυμία του καθ' οἵανδήποτε ἐξυπηρέτησιν—εἰσητήρια εἰς χρῆσιν τῶν ἀνωτέρων θυροκουστῶν ἀναστομωτικὰ κατ' ἐξοχίην—ταῦτα εἶχον ἐν ταῖς μικραῖς πόλεσι τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ κατασιγαζῶσιν ὡς ἐκ θαύματος τὰ εἰκοτολογήματα τῶν κακῶν γλωσσῶν, Διό, αἱ εἰς Κέρκυραν, εἰς Ζάκυνθον, εἰς Ρώμην, εἰς Βενετίαν ἐπάλληλοι διαμοναί του ὀλίγα ἀφήκαν ἔχνη καταληπτά. Ἄλλως τε ὁ Καρυοφύλλης, ἢ ἐὰν θέλομεν ὁ λεγόμενος Καρυοφύλλος, ἦτο ἐφοδιασμένος μὲ χονδρὸν φακέλλου ἐγγράφων πιστοποιητικῶν, ἀποδείξεων πάσης γραφῆς καὶ αὐθεντίας, μαρτυρούντων τρανώτατα καὶ τὴν ἀπανταχοῦ θεάρεστον διαγωγὴν του. Τὰ ἐγγράφα ἐκεῖνα προήρχοντο καὶ ἀπὸ ἀνατολικὰς ἐνταυτῷ, καὶ ἀπὸ δυτικὰς ἀρχὰς, ἑτέρα ἀποδείξεις, ὅτι διέκειτο ἄλλο τόσον ἀμφίβιος τὸ δόγμα, ὅσον καὶ τὸ γένος. Δείψανον δὴθεν τῆς ἐν Φερράρη καὶ Φλωρεντία συνόδου, ἄρα λοιπὸν ἀμφίδοξος τὴν πίστιν τὴν θρησκευτικὴν, ὡς καὶ τὴν ἐξ ἐπαγγέλματος ἠθικὴν, μετὰ μὲν Λατίνων ἐποιεῖτο, ὑπὸ τ' ὄνομα Don Placido, τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ρωμαϊστί, μετὰ δὲ Γραικῶν, μετονομαζόμενος Εἰρήναιος, ἐστυροκοπεῖτο ἐπὶ τὸ ἑλληνικώτερον. Κατόρθωσε μὲ τὸ διπλοῦν αὐτὸ διαβατήριον νὰ λειτουργήσῃ αὐθημερόν καὶ εἰς ἑλληνικόν, καὶ εἰς λατινικόν ναόν, νὰ κοινωνήσῃ τοῦ θείου προγεύματος, μεθ' ἧς παρέχει ποιικιλίας ἐδεσματοκατάλογος ξενотροφείου, καὶ ὑπὸ πρόσχημα πνευματικοῦ νὰ εἰσδύσῃ εἰς ἑτεροδόξους οἰκογενείας, κτώμενος ἐντὸς ἑκατέρων τῶν ποιμνίων τοσοῦτους φίλους καὶ συνηγόρους, ὅσους οὐδεὶς οὐδέποτε τῶν ἄλλων μονοπροσώπων ἱερέων ἐπέτυχε νὰ προσλάβῃ εἰς προστασίαν του

Ἄλλ' ὅ,τι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο καθίστανε τὸν ἀμφίπολον δεκτόν, ἀρεστόν, ἐπιθυμητὸν εἰς τὰς ἀρχοντικὰς ἐφεσπερείας ἦτο ἡ πεφροντισμένη περιποίησις τοῦ καλλωπισμοῦ. Ὡ, ἄς ψάλλῃ ὅσον θέλῃ ἢ φιλοσοφία· ὡς σημαία δείκνυσι πλοῖον, οὕτως ἰμάτιον ἄνδρα

δείκνυσι. Τι ἀξίζει ἡ παιδεία σου, τί νὰ τὴν κάμω, εὐλογημένε μου, τὴν ἀρετὴν σου, ἐὰν δὲν τέρπης καὶ τὴν ἀκοὴν μου μὲ τριγμὸν ἐστιλπνωμένων ὑποδημάτων, ἐὰν, ἀμύητος χειροκτοφορίας παρισιανῆς, μὲ ἀναγκάζης νὰ ψαύσω πάγγυμνον τὴν ἐπιδερμίδα τῆς ἀδυσωπῆτος σου δεξιᾶς; Θηρεύης θέσιν εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ δὲν ἔμαθες ἀκόμη ν' ἀλείφης τὰς τρίχας με μυρέλαιον, νὰ δένης ἀνθρώπινα τὸν λαιμοδέτην, ἀκόμη δὲν ἐψώνισες καὶ σὺ μίαν τινα οἰανδήποτε ψωροταϊνίαν διὰ τὴν κομβιοδόχην σου, ἃς ἦτο δὰ καὶ ὀθωμανική!— ὡς πρὸς τοῦτο, ὁ Ἰησοῦιτης, δεινότατος εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀνιάτου ματαιότητος τῶν ἀνθρώπων, ἐγίνωσκε καὶ ἤσκει ὅ,τι ἠγγόησαν καὶ Λεϊβνίτιοι, καὶ Κάντιοι καὶ Καρτέσιοι καὶ Νεύτονες· μετήρχετο τὸν κυνισμόν τοῦ Διογένους συνηροσμένου ἐπιτυχεστάτα πρὸς τὴν παραγγελίαν τοῦ Πλατωνος «θύε ταῖς χάρισιν.» Ὁ Δὸν Πλάτισδος ἔφρεσι πάντοτε κτενιστὰς τὴν μέλαιναν κόμην καὶ τὴν γενεῖδα, κατὰ δὲ πᾶσαν ἐπίσημον ὑποδοχὴν τὰς ἐβοστρούχιζεν ἐν ἐπιμέτρῳ εἰς χάρτην μὲ πεφυρακωμένον σίδηρον. Καὶ τὸ μὲν μεταξωτὸν του ράσον, ἀπὸ τὰς αὔρας τοῦ ζεφύρου λυρικῶς πως ἐξοιδαινόμενον, ἐκελάρυσεν ἀνὰ πᾶν κίνημα θελκτικῶς μελωδίας ἐξ ἐκάστης τῶν πτυχῶν αὐτοῦ· ἀκαταγώνιστον δ' ἐξήσκουν τὴν ἔλξιν ἐπὶ τῆς ὀράσεως—τῶν δεσποινῶν κυρίως—ἡ ὑπὸ τὸ μαῦρον ράσον στίλβουσα φοινίκις, ἡ οἰνόχρους καὶ ἀνθοκέννητος ζώνη, ὁ πλατυσκιάδος πῖλος, αἱ λαμποκοποῦσαι κνημίδες, ἐξαιρέτως τὸ δακτυλίδιον ὅπερ ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς τοῦ ραβδίου λαβῆς μὲ μαγνητικὴν ἐπίδειξιν καθιζόμενον, προήρχετο, ὡς ἔλεγεν, ἐκ τῆς φιλοδοξίας τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἀρχιεπισκόπου Κολωνίας.

Πρὸς ἀπόστολον τοιοῦτης ζύμης ἐνεπιστεύθη ἡ διεξαγωγή τῆς πλεκτάνης, τοῦλάχιστον καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ἐνείχεται τὸ πρόσωπον, ὅπερ εἰς τὸ ἐξυφανόμενον δρᾶμι καὶ κατὰ τὴν δολερὰν μεταπολίτευσιν ἔμελλεν ὁ ἱππότης τῆς Ἀλικιανοῦς νὰ ὑποκρίθῃ.

Βέβαια, ἡ εἰς τὸ δονικὸν συμβούλιον ἐπέκτασις τοῦ προσωπικοῦ, προσαγαγοῦσα νέους συνδυασμοὺς ἐξωμάλυνε πολλὰ προσκόμματα· ἀλλ' ἐν τῇ τελειοποιήσει τοῦ σχεδίου συνέτεινον τὰ μάλιστα ἡ προθυμία τοῦ Μολίνου, καὶ τὸ εὐρεσίτεχρον τοῦ Πλατισίδου. Ἀπὸ ἔναρχθέντος Σεπτεμβρίου μέχρι μεσῶσαντος Ὀκτωβρίου, οἱ δύο

οὗτοι ἀφίχθησαν τοῖς εἰς Χάνδακα ἐνδιατρίψαντες ἐκάστοτε μίαν ἑβδομάδα.

Ἐκτῶν ἐν Χανίοις ὄμως καὶ τῶν ἐν Χάνδακι οὐδεὶς ἐμόχθησε διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιχειρήματος μᾶλλον τοῦ Ἰησοῦιτου. Εἰς τὴν πανουργίαν τοῦ κυναλώπεκος αὐτοῦ ὀφείλονται ἡ παρασκευὴ καὶ ἡ διάπραξις τῶν κυριωτέρων συνδυασμῶν τῆς ἐπιβουλῆς, λόγου χάριν ἡ σιτοδοσία καὶ αἱ χρηματικαὶ πρὸς τοὺς πένητας βοήθειαι εἰς ἃς ἄλλως τε ἡ οἰκογένεια τοῦ ἱππότητος συνήργησε μετὰ πάσης εὐσυνειδησίας καὶ φιλελεήμονος προθυμίας, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μολίνου πρὸς τὸν Πρύτανιν, ἡ προσωπικὴ τῆς προξενεύσεως διεξαγωγή, αἱ εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Πενταδρίας ἔγγραφοι ὁμολογία καὶ συγκαταθέσεις τῶν Χανιωτῶν, ὁ ἐπίπλαστος διωγμὸς τοῦ τιμαριούχου, ἡ οὐχ ἦτον δολία καὶ πλαστὴ ἀπόδρασις τοῦ εἰς Ἀλικιανοῦν, ἡ μετέπειτα προγραφὴ, ἡ θρησκευτικὴ ἐξωμοσία, ὅσα τε ἄλλα τοῦ αὐτοῦ εἴδους πλαστοουργήματα ἀπεπλάγησαν καὶ κατεβουκάλισαν τοὺς κορυφαίους τῆς ἐξοχῆς. Καθ' ὅλα ταῦτα ὁ Ἰησοῦιτης ἠμαύρωσε τὴν τέχνην καὶ Προβεδούρων καὶ Μυστικῶν. Μακρὸν χρόνον ἔπειτα ἀνεμνήσθησαν Κρήτη καὶ Βενετία τοῦ εὐρετικοῦ του. Τὰ ἀρχεῖα τοῦ ἀγίου Μάρκου ἤθελον θησαυρίσει ἐξαίσια καὶ μοναδικὰ πλαστογραφίας ἀριστουργήματα, ἐὰν ἀνευρίσκοντο δείγματά τινα τῶν ὅσα κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν ἐχάραξεν ὁ κάλαμὸς του.

Ἄλλ' ὅ,τι εἰς τὴν ἐκθεάρισιν τοῦ δράματος κατέδειξε διαφερόντως τὴν ἀμίμητον ἱκανότητα του, ὅτι ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀπένειμεν αὐτῷ τὰ πρωτεῖα τῆς ὑποκρίσεως, ὑπῆρξεν ὁ μετασχηματισμὸς προσώπου, ἱματισμοῦ, ἀνατροφῆς. Κεθὸ νήγλυς ἐν Χάνδακι, ἐτύγχανε τοσοῦτον ἄγνωστος εἰς τὰς ἄλλας λόλεις, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἐξοχὴν προσέτι. Τὸ περιστατικὸν ἦτο χρήσιμον βεβαίως. Ἄλλ' ἐὰν κατὰ τύχην ἀνεγνωρίζετο, εἰς πόσα κομμάτια ἤθελον τὸν κρεουργῆσαι οἱ ἀνάρται; Ἐν τῷ μεταβῆναι λοιπὸν ὑπὸ σχῆμα ἐφημερίου εἰς Χανία προενόησε νὰ παραμορφώσῃ ὄψιν, ν' ἀναπλάσῃ ράσα νὰ μεταβάλῃ τρόπους, ὕφος, χειρονομίαν τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ παρακινδυνεύσῃ ὅσον οἶόν τε ὀλιγώτερον. Φενάκη, φόβης καὶ ὀφρύων βαφῆ, πλαστὴ γενεῖα, μύσταξ, ρινὸς ἐξοίνωσις τροπῆ

φωνῆς καὶ προφορᾶς, καλυμαύκιον, ταῦτα μετεποίησαν τὴν μορφήν του ἐξ ὀλοκλήρου. Πρὶν ἢ ἀποχαιρείσῃ τὴν δουκικὴν οἰκογένειαν, ἠθέλησε νὰ προδοκιμάσῃ τὴν ἐπιτυχίαν. Εἰσαχθεὶς παρὰ τοῦ Μυστικοῦ εἰς τὸ ἄδυτον τοῦ Πρίγκηπος ὑπὸ πρόσχημα ἠγομένου τῆς ἐν Κύπρῳ Πεφανερομένης, συνδιελέχθη ἀρκετὴν ὥραν ἀγνώριστος μετὰ τοῦ Δουκός, ἀφιγηθεὶς τὰς ἐκεῖ παρανομίας τῶν Τούρκων. Ὅτε δὲ ἐπὶ τέλους ἀπεκαλύφθη ὁ ὑψηλότητος καταληφθεὶς ἀπὸ γέλωτα καπυρόν, προκαλέσαντα ροὴν δακρύων καὶ παροξύναντα τὸν βῆχά του ἕως πνιγμοῦ.

— Μὲ ἐφενάκισες θαυμασίως, εἶπε, μὲ ὀμηρικὴν περιχάρειαν τινάξας τοῦ ἀμφιβίου τὴν δεξιάν... Ἄλλὰ παρέβης τοὺς κανόνας τοῦ τάγματος. Δὲν ὤρκισες ὡς Ἰησοῦίτης νὰ μὴ φενακίσης ὀμοταγῆ ποτέ;

Τὸ σχέδιον μετὰ μακρὰν σύσκεψιν καὶ περίσκεψιν κατηρτίσθη. Ἄφοῦ δὲ διεπονήθη ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν δυνατὴν, ἀφοῦ κατέστη ἐπεξεργασμένον καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν προὑπολογισθεισῶν περιπετειῶν καὶ πιθανότητων, τέλος ἐστειρώθη ἐπὶ τοῦ χάρτου. Κατ' αὐτὸ ὁ μὲν Ἰησοῦίτης ἀνεδέχετο τὴν ἐντολὴν νὰ κατευθύνῃ πᾶν τὸ ἀποβλέπον τὸν φενακισμόν τῆς κρητικῆς ἀρχῆς, ὁ δὲ Μολίνος ἐπηγγέλλετο τὰ συμβησόμενα ἐν Ἀλικιανοῦ, ἀνθ' ὧν ἐδικαιοῦτο νὰ σώσῃ κατὰ τὴν κρίσιμον ἡμέραν τὰς γυναῖκας του, ὅπως ἂν ἤθελε κρίνει σκοπιμώτερα. Καὶ τὴν μὲν πολιτικὴν τοῦ ἐπιχειρήματος ἐπιτήρησιν ἀνελάμβανον ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην οἱ δύο Νομάρχαι Χάνδακος καὶ Χανίων, τὴν δὲ στρατιωτικὴν διάπραξιν ἀνετίθετο ὁ Δουξ ὀλοσχερῶς πρὸς τὸν στρατηγὸν Κολλάλτον. Τὴν κορωνίδα εἰς τὸ σκευώρημα ἐπέθετεν ὕστατα ἐν τι ἀστυνομικὸν αὐτοσχέδιασμα, λυσιτελοῦντως ὑπερλαμπρῦναν τὸν δημιουργὸν νοῦν τοῦ Ἰωναθάν. Ὑπὸ προσποίητὴν ἀφορμὴν δηλητηριάσεως βενετοῦ τινος ὑπαλλήλου τοῦ λιμεναρχείου συνελαμβάνοντο αὐθημερὸν καὶ κατεκατοῦντο εἰς τὰς στρατιωτικὰς εἰρκτὰς σύμπαντες αἱ φαρμακοπῶλαι Χάνδακος καὶ Ριθύμνης. Μετὰ τινὰς μὲν ἡμέρας αἱ πεπλασμένα ὑποψίαι διελύοντο ἀλλ' οἱ πεντηκόνταρχοι τῆς Σιγῆς, προφασισθέντες ἐν τῷ μεταξύ τὴν ἔρρηναν τῶν φαρμάκων ὑπεξῆγον ἀπὸ τὴν ἀποθήκην ἐκάστου φαρμακείου πᾶν ὅσον εὖρον καλῆς ἢ κακῆς ποιότητος μηκώνιον. Χρειάζεται μεθ' ὅλα ταῦτα

νὰ ἐκδηλώσωμεν, ὅτι τὴν δαπάνην τῶν γάμων ἐνεφορτίσθη εἰς βάρος τῆς ἢ Κυβέρνησις, χορηγήσασα πρὸς τὸν Μολίν αὐτὸν ἐκεῖνον ἀκριβῶς τὸν σάκκον, ὃν κατὰ πρόσωπον τοῦ αὐλάρχου εἶχε προσφενδόνισῃ ὁ Ραιτούρης.

...; Μὴ ἐντρίψωμεν μακρότερον. Τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ δολοπλοκήματος διασαφίζουσι τὰ καθ' ἕκαστον, ὅσα ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις ἐξετέθησαν μὲ ἀποχωρῶσαν λεπτολογίαν.

Τούτων οὕτως ἤδη προδιατεθέντων, ἔτρεψαν οἱ ἐν τοῖς πρίγμασι τὴν μέριμναν εἰς τὰς πρακτικωτέρας τῆς ἐκστρατεύσεως ἐτοιμασίας.

Ἀρχηγὸς τῆς στρατείας αὐτῆς ὡς προείρηται, ἐτάχθη ὁ γενικὸς τοῦ βασιλείου ἐπιθεωρητῆς, κόμης Γαβούτιος Δὲ Κολλάλτο στρατηγὸς κεκτημένος φήμην καὶ εἰς προηγουμένους ἀθλους· πολιτικὸς δὲ ἐξελεγκτῆς ὠρίσθη κατ' ἰδίαν ὁ Μάρκος Γρυμάνης, τακτικὸς Χανίων τοποτηρητῆς. Καὶ τῆς μὲν ἱππικῆς μοίρας διοικητῆς ἐκλήθη ὁ συνταγματάρχης Σίμων Πάστροβιτς, τοῦ δὲ πυροβολικοῦ λοχαγὸς ἀπεδείχθη Ἰάκωβός τις Φώσκολος ἐκ Δαλματίας. Πλὴν τῶν ἀξιωματικῶν τούτων συνεξεπορεύθησαν καὶ ἕτεροι λειτουργοί. Ἄξιοι ἰδιαίτερας μνείας, ὁ Ματθαῖος Καλλέργης, ὁ κόμης Ἀβογάδρος, οἱ κυβερνητικοὶ σύμβουλοι Χανίων (Provveditori ad utilia) ὁ Προβεδουῖρος Χάνδακος, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐτέρων στρατιωτικῶν σωμάτων, ἐπὶ τέλους δὲ ἡ σύνοδος τῶν φραγαρχόντων αὐτῆ περι ἧς ὁ λόγος ὀπισθεν ἐγένετο.

Ὁ Κολλάλτος ὑπολαβὼν, ὅτι τὰ πράγματα θὰ συνέβαινον ἀκριβῶς ὡς εἶχον προδιαταχθῆ εἰς Χάνδακα, ἐξεστράτευσεν πεποιθώς, ὅτι ἐξαίφνης καὶ ἀπροσδόκητος κατασκήπτων εἰς Ἀλικιανοῦν, ἤθελε τελεσιουργῆσαι τὴν ἐντολὴν του δι' ἀπλῆς ἐφόδου καὶ ἀναιμωτεῖ. Διό, ὡς τάχιστα κατέφθασε τὰς ὄχθας τοῦ Πλατάνου, ἐνέδρευσεν ἐντὸς τοῦ δάσους, ὅπου μετὰ πάσης σιγῆς παρέμεινε τὸ ἄκουσμα τοῦ συνθήματος. Ἐμελλε δὲ τὸ σύνθημα ἐκεῖνο νὰ δοθῆ παρ' ἀσκαυλῶν ἀλληλοφωνούντων ἅμα τῇ ἀπαγωγῇ τῆς οἰκογενείας τοῦ Μολίνου. Εἰσβάλλοντες οἱ ἀσκαυλοὶ εἰς τὴν αἴθουσαν, θὰ ἐκώλυον διὰ τῆς κακοφωνίας των τοὺς ἐγκωμαίνοντας νὰ ἐπαισθανθῶσι τὴν εἰς τοὺς κήπους ἐμπίπτουσαν νεκρόσιμον ἀταραξίαν. — Οὕτω πως εἶχον συμφωνηθῆ τὰ τῆς

ἐκστρατεύσεως. Ἀλλά, χάριν συμπτώσεώς τινος ἀπροόπτου, οἱ μὲν ἀσκαῦλαι ἐβράδυνον νὰ δώσωσι τὸ σημεῖον, ἢ δὲ χρονοτριβὴ παρέσχεν εἰς τὸν Καντανολέον(1) τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρασκευάσῃ ἀνετώτερον τὴν ἄμυναν.

Τὸ ἑσπέρας τῆς συντεθειμένης ἡμέρας ὁ στρατηγὸς ἐξεκίνησε, δούς τὴν ἐξῆς διάταξιν πρὸς τὸν στρατόν. Εἰς μὲν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν συγκειμένην ἐκ τετρακοσίων πεζῶν καὶ πενήκοντα ἱππέων, ἀνέθηκε τὴν φροντίδα νὰ συλλάβῃ τοῦ; καθεύδοντας ἐξ ἐπιδρομῆς, λαφυραγωγοῦσα προσέτι τὰ ἐντυγχανόμενα ὄπλα καὶ πολεμοφόδια· πρὸς δὲ τὸν Πάστροβιτς ἔδωκεν ἐπιταγὴν νὰ περιφράξῃ διὰ τῆς ἐπιλοιποῦ ἱπικῆς μοίρας τὰς ἐξόδους ὅλας τῆς κωμοπόλεως· τέλος ἐπεφυλάχθη εἰς αὐτὸν τὸ ἐνδοξώτερον τοῦ ἐπιχειρήματος, αὐτὸ, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὴν ἀνταρσίαν τὸ καίριον τραῦμα. Ἦν δὲ ἡ ἐκπόρθησις τῆς ἐπαύλεως, καὶ ἡ δίκη προβάτων (ligati come pecore) κατάσχεσις ἀθρόων τῶν ἀρχηγῶν

Ἄξιωσημείωτον. Περὶ ἐπικούρων Κισσάμου καὶ Μελέχα οὐδεὶς λόγος. Ὡς φαίνεται μόνη ἡ βία εἶχε στρατολογήσει αὐτούς. Ἀποποιηθέντες ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ ἔργου νὰ πολεμήσωσι κατ' ἀδελφῶν, οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς κρητικῆς ἐπικουρίας ἔασαν κατὰ μέσον δρόμον τὴν εἰς Ἀλικιανοῦν ὁδόν, καὶ ἐπανέκαμψαν ἄπρακτοι εἰς τὰ ἴδια

Ἐν τοσοῦτῳ, τί ἀπεσυνέβαιναν εἰς τὴν κωμόπολιν;

Μετὰ τὸν ἀπαρτιομὸν τῆς ἐποχρώσεως, ἐνῶ δρομαίως ἤδη κατεπόρευετο ὁ βενετικὸς στρατός, σκηνὴ τις ἐκπληκτικὴ καὶ κατακλῶσα διεδραματιζέτο ἐντὸς τοῦ πύργου. Γέροντες ἐφοπλιζόμενοι μὲ τὰ σκῦλα τῆς ὀπλοθήκης, νέοι, βρούχοντες τοὺς ὀδόντας ἐξ ὀργῆς, ἀκονῶντες μάχαιραν πρὸς μάχαιραν· γυναῖκες οἰκτρολογουσαί· παῖδιά ἐπιβωάμενα τοὺς γονεῖς, ὅλοι συνεστιβάζοντο περὶ τὸν Πρύτανιν, ἀνυπόμονοι νὰ δράξωσι τὰς προνοίας του.

—Τέκνα μου! λέγει οὗτος εἰς τόνον ἐμπνέοντα θάρρος καὶ καρτερίαν. Ἐντίμως ἐξεπληρώσαμεν ἕως τῆς σήμερον τὰ ἡμέτερα

(1) Ἡ οἰκογένεια τῶν Μπασσιᾶ ἐκ Σελίνου καὶ οἱ ἐξ αὐτῆς καταγόμενοι εἶναι ἀπ' εὐθείας ἀπόγονοι τοῦ Καντανολέοντος.

καθήκοντα. Οὐδεμία παρανομία ἐπιβαρύνει τὴν συνείδησίν μας. Εἰς ἐν καὶ μόνον λάθος περιεπέσαμεν. Ἠλίπισαμεν, ὅτι ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς νήσου ἦθελε ἐπισπευθῆ με συνεργίαν φραγαρχόντων. Ἡ θεία οἰκονομία θέλει νὰ διακριβώσῃ τὴν καρτερίαν μας καὶ εἰς ἀκροτάτας δοκιμασίας. Ἔστω! Οἱ μὲν Χανιώται ἄς ὄψωνται! Ἀλλὰ τὸ καθ' ἡμᾶς, καὶ ἄτοπον, καὶ δειλὸν ἴδιον ἐνταυτῷ θὰ ἦτο τὸ ν' ἀποκρύψωμεν εἰς ἑαυτοὺς τὸν κίνδυνον, ὅστις ἀπροσδόκητος ἐφ' ἡμῶν ἐπισκίπτει συνεπείᾳ τῆς ἀρχοντικῆς προδοσίας, Ἄνδρεία! Εἰς τὸ δεῦτερον τῆς ἀκμῆς πρὸ πάντων χρειάζεται ἡ τόλμη. Ἄς ἐξορκίσωμεν τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον μεθ' ἧς γενναϊότητος δικαιούμεθα νὰ περιφρονήσωμεν τὰς ἀνάνδρους καὶ δειλοψύχους μηχανορραφίας τῶν προδοτῶν. Τί ἀξίζει ζωὴ χωρὶς τιμὴν, ὑπαρξὶς τὸν κύκλον τῆς ὁποίας μετρεῖ τὸ σχοινὶ τοῦ δημίτου κατὰ σπιθαμῆν; Τί τὸ θέλομεν τὸ αἷμα, ἂν μέλλουν εἰς τὰς φλέβας τῶν τέκνων μας νὰ τὸ ροφήσουν χεῖλη ἀχορτάστου καὶ βρωμεροῦ καταχανᾶ; Κάλλιο μακελλεῖ ὁ στὸν Τοῦρκον, ἢ κριάς στὸν Βενετσιάνον; (1)

Ἄς προσφέρωμεν καὶ αἷμα καὶ ζωὴν καλῆτερα παρὰ νὰ κλινωμεν πάλιν τὸν λαιμὸν ὑπὸ τὸν ἄτιμον ζυγόν, παρὰ νὰ παραδώσωμεν ψυχὴν καὶ σάρκα εἰς βασανιστήρια! Ἀλλὰ ὅπως ἀγωνισθῶμεν ἀνδρικῶς ἀπηλλαγμένοι πάσης καρδιοβόλου φροντίδος, δέον νὰ προφυλάξωμεν ἐγκαίρως γυναῖκας καὶ ἀνήλικα. Τὰ μὲν γυναικόπεδα ἄς ἀπέλθωσιν εἰς ἀσφαλέστερον τόπον. Οἱ δὲ ἄνδρες ὁμολογήσατε ἑξάστερα καὶ καθαρά! Σᾶς τρομάζει ἡ ὄψις τοῦ θανάτου; Ὅσοι καὶ μὲ τὸ στόμα καὶ μὲ τὴν καρδίαν ἀτρόμητοι, στήτε πρὸς ἄμυναν τοῦ προτειχίσματος τούτου τῆς ἐλευθερίας! Ὅσοι δὲ φιλόζωοι ἄς ἀποχωρίσωσι μὲ τὰ γυναικόπαιδα!

—Δὲν ὑπάρχουν φιλόζωοι ἐδῶ· ἀποκρίνονται οἱ ἀκροώμενοι φρυάττοντες καὶ ἀνακραδαίνοντες· ξίφη, λόγχας, μαχαίρας. Παρὰ τὸ βενετικὸν βρωμὸσκυλον θὰ ἐπροτιμῶμεν, ὄχι τὸν θάνατον μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν κόλασιν ἔτι μετὰ θάνατόν!

Γῶνα καὶ ὀλοφυρμῶν συναυλία ἐξεροράγη πρὸς τὸ μέρος τῶν γυναικῶν.

(1) Ἀρχαιοτάτη παροιμία κρητικὴ, αἰνιτομένη τὰ βενετικὰ βασανιστήρια.

— Παιδιά μου, ὁ Καντανολέος ὑπολαμβάνει, συλλογισθεῖτε τὰς συνεπειὰς καλά! Δὲν ἀρκεῖ ἢ εἰς τὸν ἀκούσιον θάνατον ὑποταγή. Ἴσως θὰ μᾶς χρειασθῆ καὶ εἰς τὸν ἐκούσιον θάνατον προθυμία!

— Ζήτω ὁ θάνατος! συνευφημοῦσιν ὅλοι μὲ δαιμόνιον ἀντίλεξιν!

— Δόξα ἐν ὑψίστης Θεῷ! ἐπιλέγει ὁ πρῦτανις. Λοιπὸν ἕκαστος εἰς τὰ χρέη του καὶ μὴ χάνωμεν καιρόν. Ὅσοι σύζυγοι, πατέρες, ἀδελφοί, ἀποχαιρετίσατε τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά σας! Ἀμέσως!

Ἐπὶ τῷ διατάγματι τούτῳ ἡ συγχορεία τῶν σχελιασμῶν ἐπι-
κτυπεῖ μὲ βροντὴν καταρράκτου. Αἱ μὲν τῶν γυναικῶν στερονο-
κοποῦνται, αἱ δὲ ἀποκνίζουσι τὸ πρόσωπον.

Ἔνιαι τῶν νεωτέρων διαμαρτύρονται, μὲ ἐπιβοήματα καὶ ἀ-
λαλαγὰς, καθικετεύουσαι τὴν ἄδειαν νὰ συναγωνισθῶσι παρὰ
τοὺς συζύγους. Ἡ μερὶς αὕτη συντίθεται ἐκ τῶν ἀρτιγάμων κο-
ρασίων αὐτῶν, ἅπερ χάριν τῶν Κρητικῶν γάμων ἐνυμφεύθησαν
αὐθημερόν.

Ἡ Σοφία ἐπιπηδᾷ ὀδυρομένη εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πενθεροῦ.
Πυρακτούμεναι ἀπὸ τὸν καχλάζοντα πυρετόν, αἱ κόραι τῆς ἐκτο-
ξεύουσιν ἐξάλλου τινὸς αἴγλης γλωχίνας.

— Δὲν εἶσαι σὺ αὐτὸς— ἀναβοᾷ, ἐπιδιδομένη εἰς κωκυτὸν ἐπιρραν-
τίζοντα τὴν λευκὴν γενειάδα τοῦ γηραλέου, ἀλλ' ὅμως διαφαί-
νοντα ἀνδρικὸν φρόνημα μᾶλλον ἢ εὐπάθειαν γυναικειαν— δὲν
εἶσαι σὺ ὁ εὐλογήσας τοὺς σεμνωτέρους τῶν πόθων μου, ὀαναγο-
ρεύσας με θυγατέρα τῆς ἀδρειοτέρας τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν.
Πρὸς τί λοιπὸν ὤμνουν πίστιν καὶ καθιέρωσιν εἰς τὰς τύχας τοῦ
ἔθνους σου, ἐὰν ἐν ὄρα κυνδύνου ἐπεφυλάττεσο νὰ μὲ ἀποπέμ-
ψης εἰς συνοδίαν μεираκίων, ἐὰν θὰ μοὶ ἀφήρεις τὴν εὐκαιρίαν
νὰ δείξω, τίνα καρδίαν τὸ γένος σου υἱοθετῆ, τίνα σύντροφον
ἔδωκες εἰς τὸν υἱόν Σου; Ἡ νομίξης, ὅτι ἡ ἀνδραγαθία εἶνε
προνόμιον ἐξαιρετικὸν τοῦ φίλου Σου; Θὰ ἐξήρχοντο ἥρωες ἀπὸ
τὰ σπλάγχνα μας, ἐὰν καὶ ἐντὸς ἡμῶν προσέτι δὲν ἔκαίετο κάμι-
νος ἀφασιάσεως... Γέρων Σεβάσμιε, σὲ παρακαλῶ ὑπὲρ ἐμοῦ... σὲ
ἰκειεύω ἐν ὀνόματι τῶν νεονύμφων τούτων νεανίδων— ἐπιλέγει
προσιπαύουσα μὲ ἐπαφρόδιτον χάριτα ἰκετικὴν τὰς σιαγόνας τοῦ
πενθεροῦ— Ἄφες ἡμᾶς ἀνεμποδίστους εἰς τὰ παρακελεύματα τῆς

καρδίας! Ἄφες νὰ συνεισφέρωμεν καὶ ἡμεῖς τὰ στήθη μας εἰς
τὸν ἀγῶνά Σας!

Χωρὶς δὲ νὰ περιμένη ἀπάντησιν, λύεται ἐκ τῆς ἀγάλης τοῦ
ἀρχηγοῦ, καὶ ἀπὸ τοὺς τελαμῶνας τοῦ πλησίων δρᾶττουσα ἐν ρι-
πῇ ὀφθαλμοῦ ὄσα ξίφη προχειρότερα, διανέμει αὐτὰ πρὸς τὴν νε-
όγαμον δεκαρχίαν.

— Ἀναλάβετε τοὺς στεφάνους σας! ἐπιφωνεῖ μὲ ἀρρενικὴν
παρησίαν, προσαγορεύουσα τὸν λόγον τῆς. Μὲ τὰ εὐλογημένα
αὐτὰ σύμβολα τοῦ γάμου μας ἐπὶ κεφαλῆς θὰ προσφέρωμεν,
ἀδελφαί, τὸν ὀφειλόμενον φόρον εἰς τὴν πατρίδα! Ἐὰν μὲν εὐ-
νοήσῃ τὴν σημαίαν μας ἡ θεία Πρόνοια, ὁ κόλπος ἡμῶν θέλει
μίαν ἡμέραν γαλουχήσει τέκνα, προωρισμένα εἰς στεφηφορίαν
στρατηγικὴν. Ἐὰν δ' ἀναγκαῖον εἰς ἀποκάθαρσιν κριθῆ τὸ αἷμά
μας, εἴτε ἐξαγοράσῃ τὴν δουλείαν τοῦ γένους ἢ αὐτόματος θυσία
δέκα παρθένων!

— Ὡς ἡ ἀνδρεία σου ἐξαγοράζει τὴν προδοσίαν τοῦ φραγγά-
χοντος! κραυγάζουσιν ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐν συμφωνίᾳ στεναγ-
μῶν.

— Θυγατέρες Ἑλλήνων τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος χρό-
νου! ἐκφωνεῖ ὁ Πέτρος, ἀνυψῶν τὴν νύμφην εἰς θρίαμβον, ἐνῶ
σημαῖα τῆς αὐτονομίας διηνεμοῦντο ἐπάνωθεν αὐτῆς— θυγα-
τέρες Ἑλλήνων, λάβετε ἀπὸ φραγγοπούλαν μάθημα!

— Ἀμεταθέτως λοιπὸν ἐπιθυμοῦμεν νὰ συμμεθέξης καὶ σὺ τῶν
κινδύνων μας, λέγει αὐτῇ ὁ Καντανολέος. Δὲν θὰ ἔστεργα τὸ κατ'
ἐμέ· ὡς γίνῃ ὅμως τὸ θέλημά σου! Ἐπρώτευσες εἰς τὰς χαρὰς
τῶν γάμων· πρωταγωνίστησε λοιπὸν καὶ ἐν μέσῳ πυρός! Ἐὰν
τε ἐπιζήσης, ἐὰν τε συναπολεσθῆς, θὰ ἐξημερώσῃ δὲ ὀψέποτε αὐγὴ
κρίσεως, καὶ ἐπὶ τῆς Κρήτης. Ἡ λαμπηδὸν τῆς φιλοπατρίας σου
θέλει ἐπαστραφῆι τότε φωτοφανέστερα, παρ' ὅτι λάμπει σήμερον
ἡ ἀγγελικὴ μορφή σου!

Χαμηλώσας δὲ τὴν φωνήν.

— Κόρη μου προσέθηκεν· ὀλίγα στιγμαὶ μᾶς ἀπομένουν.
Δράξτε τὴν εὐκαιρίαν, κ' ἐγρήγορα! Εἰς δύο ἢ τρεῖς γραμμὰς κα-
τάστρωσε τὴν τελευταίαν σου θέλησιν, συνάθροισον εἰς μικρὰν
δέσμην ὅ,τι ἔχῃς ἀξιοφύλακτον, καὶ παράδος αὐτὰ πρὸς τίνα τῶν

ἀπερχομένων ἱερέων. Τοῦτο αὐτὸ κάμουν ἤδη καὶ οἱ περισσό-
τεροι.

Εἶτα δὲ ἀποτείνόμενος δυνατώτερα πρὸς τοὺς πολλούς.

— Τώρα, ἀδελφοί, ἐπιπροσθέτει, ἄς ὑψώσωμεν ἄνω τὰς καρδίας!

Μιμούμενοι τὸ παράδειγμα του, γονατίζουν ὅλοι καὶ ὁ μητρο-
πολίτης ἀπαγγέλει περικοπὰς τινὰς τῶν ψαλμῶν.

Εἰς ἐκάστην περικοπὴν ἡ ἀργυρόηχος τῶν μειρακίων φωνῆ
ἐπαναλέγει συνεχῶς τὸ «Κύριε ἐλέησον!» ἐνῶ ἡ βαρυφωνότε-
ρα τῶν ἀνδρῶν, πρὸς τὴν τῶν ἱερέων συνωδοῦσα ἐπαναλαμβάνει
«Σῶσον, Κύριε τὸν λαόν σου, καὶ εὐλόγησον τὴν κληρο-
νομίαν σου!»

Δὲν παρετάθησαν μακρὸν οἱ ἀποχαιρετισμοί! Ἄλλ' ἀξιοσημεί-
ωτον τῆς περιπαθοῦς σκηνῆς περιστατικόν! Ἐνῶ γυναῖκες καὶ
βρέφη, εἰς τὸν λαϊκὸν τῶν ἀνδρῶν περιπλεκόμενα, ἐξεκώφαινον
τὴν αἴθουσαν μὲ ὀξείας κραυγὰς οὐδὲν δάκρυ ἐνότυζε τὰ βλέ-
φαρα τῶν γονέων. Γοσοῦτον ἀληθεύει, ὅτι εἰς στήθη κρατερὰ
ἡ στοργὴ τῆς πατρίδος ὑπερκρατῆ!

— Φθάνουν τὰ μοιρολόγια, φθάνουν! κραυγάζει πρὸς τὰς γυ-
ναῖκας ὁ Καντανολέος. Ὡρα νὰ ἀπέλθῃτε ἐμπρός!

Στρέψας δὲ τὸ βλέμμα δεξιᾷ τε καὶ ἀριστερά!

— Παπᾶ Βυσιλόπουλε ἀπὸ τὴν Θέρισσον, ὑπέλαβε, καὶ σὺ
Παπᾶ Μιτσούδη ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον, παραλάβετε ἀμέσως τὰ γυ-
ναικόπαιδα, φέρετέ τα ἀπόψε εἰς τὸν Ψαθογιάννον αὐριον δὲ
πρὸς τὰ χαράγματα κομίσάτε τα ἀπὸ Ρούματα καὶ Τερές εἰς τὴν
Σκορδαλοῦν!

Πολλοί, κατὰ μίμησιν τοῦ Πρυτάνεως καὶ τῶν συναδέλφων του,
σπεύδουν τότε νὰ ἐγχειρίσουν πρὸς τὰς συζύγους, γραμμάτια,
δακτυλαίας σφραγίδας πᾶν ὅ,τι ἀξιώτερον. Ἡ Σοφία παραδίδει
πρὸς τὸν ἱερέα Βασιλόπουλον φάκελον ἐσφραγισμένον περιέχοντα
σκεύη τινά, καὶ ἐπιστολήν. Ἐν τούτοις τὰ μὲν γυναικόπαιδα κα-
ταβαίνουν τὰς κλίμακας, βλέμματα παραξικάρδια στρέφοντα
ἀνὰ πᾶσαν βαθμίδα πρὸς τοὺς φιλάτους, ἀκολουθῶν δὲ ὁ Πρύ-
τανις διατάσσει τὸν ὀριστικὸν πάσης ἐξόδου καταφραγμόν.

Διέπρεπε μετὰ τῶν ἀνδρειοτέρων ὑπερμάχων τοῦ πύργου
νέος τις εἰκοσιπενταετής, ὑπερβαλλόντως τολμητίας καὶ ριποκίν-
δυνος. Ἐκαλεῖτο Νικήτας ἦν δὲ υἱὸς τοῦ συμβούλου Ζάππα,

καὶ Σταυραδελφὸς τοῦ Δημητρίου Καντανολέου, δευτεροτόκου
τοῦ Πρυτάνεως. Τύπος γνήσιος, εἶπευ τις καὶ ἄλλος τοῦ ἀτρομή-
του Σφακιανοῦ.

Καταφραχθείσης παντελῶς τῆς ἐπαύλεως, ὁ Γεώργιος Καντα-
νολέος, προσκαλέσας κατὰ μόναν τὸν Νικήταν καὶ τὸν Δημή-
τριον συνδιελέχθη μὲ αὐτοὺς χαμηλοφώνως ἀρκετὴν ὥραν. Πλὴν
τῶν τριῶν συμβούλων (ἀπόντος τοῦ πέμπτου) οὐδεὶς ἄλλος ἤ-
κουσε τὴν συνδιάλεξιν. Οἱ νέοι λαβόντες τὰς ὁδηγίας ἀπύλητον
ἀθέατοι καὶ δὲν ἐπέστρεψαν αὐθις, ἢ ἐπὶ ρητῇ προσκλήσει τοῦ
Συμβουλίου.

Δι' ἐκείνου τοῦ διατάγματος συνεπληροῦτο ἡ ἔτοιμασία τῆς
ἀμύνης.

Ὡδευεν ἡ πρώτη τῆς νυκτὸς, ὅτε οἱ πρόσκοποι τοῦ Κολλάτου
ἐνεφανίσθησαν εἰς τὰς προσόδους τῆς κόμης ἐν τυμπάνοις καὶ
σάλπιγξιν, ὡσανεὶ ἐπορεύοντο εἰς ἐορτάσιμον παράταξιν.
Ὁ Καντανολέος ἐξείκασεν ὀρθῶς τὸν σκοπὸν τοῦ ἐχθροῦ.
Ἄν ἐλευθέραν ἄφινε τὴν προφυλακὴν νὰ προχωρήσῃ ἕως
τοῦ τόπου ἔνθα κατέκειντο οἱ ληθαργοῦντες, δυσκόλως ἔπειτα
ἤθελε ἰὴν ἐκβίασῃ εἰς ὀπισθοχώρησιν, διὰ τὸν φόβον μὴ αἰ
αὐ-
ται σφαῖραι κρούσωσιν ἐν ταυτῷ καὶ ἐχθρὸν καὶ ἀδελφούς. Ἐπὶ
τοιαύτῃ προῦπει ὁ πύργος ὑπεδέχθη τὸ προπορευόμενον σῶμα
μὲ τὸν σύγχρονον τῶν τεσσάρων τηλεβόλων χαιρετισμόν. Ἄνε-
παίσθητος κατ' ἀλήθειαν ἐξηλθεν ἡ ζημία τοῦ Βενετοῦ· ἀλλ' ἐνώ-
πιον τῆς ἀπροσδοκῆτου φιλοξενήσεως οἱ πρόσκοποι ἐτράπησαν
εἰς τὰ ὀπίσω. Ἐξείκασας ἐντεῦθεν ὁ Κολλάτος ὅτι δὲν θὰ κατελάμ-
βανε τὸ σκοπούμενον ἀνευ ἀντιστάσεως, τὸ μὲν ἔργον τῆς ἡμέρας
ἀπετερμάτισεν εἰς μόνην τῆς κόμης τὴν κατοχὴν καὶ εἰς τὸν ἀ-
ποκλεισμόν τῶν οἰσόδων, τὸ δὲ πλήρωμα τῆς ἐκστρατευσέως ἀ-
νέβαλε εἰς τὴν ἐπαύριον, ἐπιφίλαχθεις ἐφ' ὅσον ἦτο ἐνδεχόμενον
νὰ αἰχμαλωτεύσῃ τὸ κοιμώμενον στρατόπεδον αὐτοφυκτῆ. Εἰς τὸ
χαρτοφυλάκιον τοῦ γενναίου στρατηγοῦ ἐτηροῦντο συνορμαθι-
σμένα ὅλα τὰ δελτία τοῦ ἡμερολογίου τῆς προδοσίας, τὸ δὲ ση-
μειωτάριον τοῦ Μολίνου ἐχρησίμευεν αὐτῷ, ὅσον πυξὶς ὠφελεί
θαλασσοποροῦντα ναύκληρον. Ἐν τι μῆνυμα ἐπρώτευσεν ἐν τῷ
ἡμερολογίῳ ἐκεῖνον· τὸ ὅπιον ἔμελλε νὰ συγκερασθῇ μὲ τὸν οἶνον
εἰς τσαυτὴν δόσιν, ὥστε ἡ ἐνέργειά του νὰ παρατείνῃ τὴν ἀναι-

σθησίαν τοῦλάχιστον ἄχει τῆς ἐπιούσης. Διὰ τὸ λοιπὸν νὰ παρακινδυνεύσῃ τὴν ἐπιχείρησιν, ἔχων τὴν νύκτα ὅλην πρὸ ἑαυτοῦ; Ἡ δὲ ἀσέληνος νύξ καὶ ὁ τῆς συννεφίας συσκοτασμός δὲν ἤθελον ὀφθαλμότερα παραλύσῃ τὴν σκοποβολὴν τοῦ πύργου;—Οἱ ὑπολογισμοὶ ἦσαν ἀκριβεῖς. Περὶ τὸ μεσονύκτιον σῶμα ἐπίμικτον ἐκ πεζῶν καὶ ἱππέων κατέσκηψεν εἰς τοὺς κήπους, καὶ εἰς τὴν πλατείαν. Καίτοι μὴ διακρίνοντες τὸν ἐχθρὸν οἱ πολιορκούμενοι ἠσθάνθησαν τὴν ἐπιδρομὴν εὐθύς ἀπὸ πρώτης προσβολῆς. Ἀλλὰ τί νὰ ἀντιτάξωσιν εἰς τὴν ἔφοδον! Τίνοι τρόπῳ νὰ ἀποκρούουσι τὸ στρατήγημα; Ἄρα τὸ πῦρ δὲν θὰ ἐκρότει πλείονας συμπολίτας, ἢ Βενετούς;—Ὁ Βενετὸς ἐπωφελήθη τὴν λυσिताλῆ συγκυρίαν ἀμελλήτως. Σελήνη, λήθαργος, συννεφία, συνέσπυρον τὰ πάντα ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὅγκώδεις κύλινδροι σχοινοῦ ἀπετέλουν μέρος τῶν πολεμοφοδίων του. Ἡ ἐπίτηδες ἀποθήκη ἐξέβρασε πλῆθος πεδῶν, βρόχων, στραγγαλῶν, ἀλύσεων χειροδέσμων.—Φεῦ, εἰς τὸ βαθὺ σκότος ἐκάλυε τὴν ὄρασιν, δὲν ἐκάλυεν ὅμως καὶ τὴν ἀκοήν! Οἱ πολιορκούμενοι ἀριθμοῦν ἕν καθ' ἕν τὰ κλωπικὰ βήματα τῶν σκυλευτῶν, ἀκούουν τὸν ἀραγμὸν τῶν ἀλύσεων, ἀκούουν προσφιθυρισμοὺς καγγασμάτα ἀνεσταλμένα ἐν δὲ τῇ σιγῇ τῆς νυκτὸς ἢ νεκρώσιμος ἀπραξία τῶν ζωορουμενων ἀποτελεῖ φρικωδεστέραν τὴν αἴσθησιν εἰς τὰ ὄτα των... Ἀλλὰ τί νὰ κάμωσιν ἐν τοιαύτῃ δυσχερείᾳ; Εἰς ἣν παγίδα διέκειντο ἐμπεπλεγμένοι τί βέλτιστον ὑπελείπετο;

Τὸ πεπρωμένον ἀπεπληρώθη. Οἱ Καπελέτοι δεσμεύουσιν ἀπαρενόκλητοι χεῖρας καὶ πόδας τῶν καθευδόντων· ἐπισωρεύοντες δὲ τοὺς αἰχμαλώτους εἰς τὰ στρατιωτικὰ φορεῖα, ἀπάγουσιν ὑπὸ κράτησιν σύσσωμον τὸ στρατόπεδον. Ἡ ἐργασία παρετάθη πέρα τῶν πέντε ὥρων. Ὁ κρότος τῶν τελευταίων τροχῶν ἀντήχησεν εἰς τὴν θολωτὴν στοᾶν τῆς ἐπαύλεως ἐπιφωσκούσης τῆς ἀμφιλύκης.

Ἔτερον καὶ οὐχ ἦττον λυπηρὸν ἀτύχημα. Τὰ τέσσαρα τηλεβόλα τοῦ πύργου ἦσαν καὶ μικροτάτης ὀλκῆς, καὶ ἀτελῆ συνάμα τὴν κατασκευήν. Ἡ βολὴ τοῦ Βενετικοῦ πυροβολικοῦ ἐτύγχανεν ἀσυγκρίτως μακροτέρα. Τοῦτο ὁ στρατηγὸς προλογισθεὶς εἶχεν ἐν τῷ ἀναμεταξὺ ἐμπεδάσει κραταῖαν κανονοστοιχίαν ἐπὶ τινος βουνιδίου, κειμένου ἀντικρὺ τῆς ἐπαύλεως, εἰς ἀπόστασιν χιλίων

βημάτων.—Ἄμα ἡμέρα, κῆρυξ ἀπεστάλη πρὸς τὸν Καντανολέον, ἐξαιτηθεὶς τὴν ἄμεσον καὶ ἀπόλυτον παράδοσιν τῆς τε ἐπαύλεως, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ. Διὰ τῆς πρεσβείας ἐκείνης ἐπεχειρεῖ ὁ Κολλάτος νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀπιστίαν τοῦ φραγγάρχοντος, καὶ τὴν διὰ μηχανίου αἰχμαλωσίαν—πράξεις τὰς ὁποίας προσέλεγε στρατήγημα—διατεινόμενος, ὅτι οἱ ἐσχάτης προδοσίας ἔνοχοι καθίστανται ἄξιοι ἀντιπροδοσίας· ὅτι, ἐν ἐπιμέτρῳ οὐδέποτε ἀπὸ καταβολῆς Ἰταλοκρατίας ἐπεκράτησεν ἀμοιβαία πίστις ἀνὰ μέσον Κρητὸς καὶ Βενετοῦ.

Ἐπὶ τῇ ἀποφατικῇ τοῦ πύργου ἀπαντήσῃ, δεύτερος πάλιν κῆρυξ ἐξεπέμφθη. Ἀνεζήτα οὗτος τὴν παράδοσιν τῆς συζύγου καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ οἰκοδεσπότου. Καὶ ἀντὶ μὲν τῶν δύο γυναικῶν ἐπεγγυᾶτο τὴν ἄφασιν ὀλομελοῦς τοῦ γένους τῶν Καντανολέων, ἐν δὲ περιπτώσει δευτέρας ἀρνήσεως ἐφοβέριζε τὴν ἄμεσον καὶ τελείαν ἐξόντωσιν τῶν ζωορουμενων.

Ἄκραν ἀμειχανίαν διήγησε τὸ μήνυμα ἐντὸς τοῦ Πύργου. Αἱ γνώμαι διεχωρίσθησαν, τρικυμιώδεις ἀνεφάνη φιλονεικία. Οἱ μὲν ἐπέμενον εἰς τὴν ἄρνησιν, οἱ δὲ εἰς τὸ πλῆθος ἀναβλέποντες τῶν κινδυνουόντων, παρήκουν τὴν παράδοσιν τοῦ ζεύγους. Τὸ ζήτημα κατὰ πᾶσαν ἀλήθειαν ἐπεγίνετο ἀκανθοδέστατον· ἀλλὰ μήπως δὲν ἐνεκάλυπτε καὶ τινα ἐπιβουλήν; Δὲν ἐνεπλέκοντο εἰς αὐτό, καὶ σωτηρία τῶν αἰχμαλώτων ἄμα, καὶ τιμὴ τῶν πολιορκουμένων καὶ ἀξιοπρέπεια τῶν Καντανολέων καὶ φρόνημα ἐπὶ τέλους τῶν δύο γυναικῶν; Ἡ γνώμη τῆς παραδόσεως προέβαινε κερδίζουσα ψήφους. Μόνος ὁ νομὸς τοῦ Σελίνου ἀντίστατο εἰς τὴν ἀνανδρον βουλήν καρτερικῶς, διερμηνεὶς ἔχων ἀθρόους τοὺς Καντανολέους, τὸν Πέτρον ἐπὶ κεφαλῆς. Ἡ ῥοπή τοῦ προβλήματος ἤγγιζεν. Ὀλίγον ἔτι, καὶ ἡ πρότασις τοῦ Κολλάτου ἐγένετο δεκτὴ.

—Ἐὰν ἀπολακτίσητε ἐμὲ καὶ τὴν μητέρα μου—κραυγάζει ἡ Σοφία προωθοῦσα τοὺς προτεταγμένους καὶ περιμανεῖς, λυσικόμος ὀρμῶσα εἰς τὸ μέσον τοῦ κύκλου—ἡ ἄτιμος πρᾶξις θὰ σᾶς καταστήσῃ ἀναξίους τῆς ἐλευθερίας ἣν ἐπιδιώκετε. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει περισπάσατε προλαβόντως τὸ ξίφος μου, καὶ ἀποπέμψατε ἡμᾶς ἀμφοτέρας χειροδέτους πρὸς τὸν δεσπότην σας Βενε-

τόν! Μὲ ἀναγορεύσατε προχθὲς Αὐθέντρα· ἀποπέμψατέ με δούλην καὶ δεσμίαν σήμερον. Θὰ σᾶς καταγέλαση πρῶτος, ἀπάντων αὐτὸς ὁ στρατηγός, ὁ ὁμολογῶν ὅτι οὐδέποτε ἴσχυσε πίστις μεταξὺ Γραικοῦ καὶ Βενετοῦ.

Τὸ ταραξοκάρδιον προσφώνημα μετεκίνησε πᾶσαν ψυχὴν. Ἀπεπέμψθη ἄπρακτος καὶ ὁ δεύτερος κήρυξ, ὡς ὁ πρῶτος.

Οὕτως οὖν καὶ ταύτης τῆς πρροσβείας ἀποτυχούσης, ὁ Κολλάλτος κατήρξατο τοῦ πυρός σκοπεύων κατ' εὐθείαν τὰς ἰσογειούς θύρας τῆς ἐπαύλεως.

Ἀποκριθέντος ἐτοιμῶς τοῦ πύργου, τὸ πῦρ ἀντηλλάγη ἐκατέρωθεν μὲ ἴσην ζωηρότερα. Ἄλλ' οἴμοι, ἐνῶ τὰ σφαιρίδια τῶν πολιορκουμένων, ὧν καὶ τινα λίθινα, κατέπιπτον πρὸ ποδῶν τοῦ λόφου ἀναποτέλευτα, οἱ μὲν μύδροι τῶν Βενετῶν ἐπῆγον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ οἰκοδομήματος ζημίας ἐπαισθητάς, αἱ δὲ σιδηραὶ σφαῖραι συνεκλόνουν τὰς σκοπούμενας ἐξόδους μὲ αὐξοῖσαν εὐστοχίαν.

Ἐπὶ τρεῖς ὄλας ὥρας ἀντέστησαν τὰ θυρώματα εἰς τὸν χαλαζώδη πυροβολισμόν. Ἄλλ' ἤδη ἡ στέγη τῶν ἐξαρτημάτων καίεται, ἤδη αἱ σανίδες τῶν θυρῶν ἄρχονται κλονούμεναι, διαρρηγνύμεναι. Μετ' ὀλίγον οἱ μοχλοὶ συγκατακλώμενοι καταπίπτουσι πολυσχιδεῖς. Ἐπὶ τῇ ραγδαίᾳ καὶ πεισματώδει σφαιροκοπίᾳ τοῦ Φωσκόλου ὀλόκληρος ἡ ἐπαυλις συμπαταγεῖται, δονεῖται, σείεται ἐπὶ τῶν θεμελίων της. Τέλος περὶ τὴν ἐνδεκάτην κατεδαφίζεται καὶ ἡ μεσοπύλι, μεταδίδουσα ὡς τὸ ἔσχατον ἔριμα τῶν στηθῶν τὴν σωτηρίαν τῶν Γραικῶν.

Τοῦτο αἱ σάλπιγγες ἰδοῦσαι, σημαίνουν τὴν ἔφοδον. Ὁ μὲν Βενετὸς ἐξ ὁρμᾶ πανστρατιᾶ, οἱ δὲ πολιορκούμενοι συσπειρῶνται εἰς ἔξοδον. Ἦδη ἐν τῷ μεσαυλίῳ ὑπὸ τὰς στοὰς τοῦ ὑπερώου, αἱματηρὰ κροτεῖται ἡ πρώτη ἀπάντησις. Παρακαλυπτόμενοι ὀπισθεν τῶν ὄγκωδεστιάτων κιονοειδῶν στηλῶν, οἱ ἡμέτεροι ἐπάγουσι θραύσιν εἰς τοὺς στοιχοὺς τοῦ ἐχθροῦ. Ἀλλὰ καὶ τώρα, ὡς πρὸ ὀλίγου, μειονεκτοῦσιν εἰς τε ποιότητα ὄπλων καὶ εἰς εὐθυβολίαν καὶ εἰς ἀριθμόν. Μὲ ἀξιοθαύμαστον μὲν εὐστοχίαν ἐκτοξεύονται τὰ βέλη των· ἀλλὰ καὶ πυροβόλα αὐτῶν καὶ σπιγγάρδα καὶ κατασκορνάκια, καὶ κερβοτάνα, ὄπλα τεχνουργηθέντα ἴσως πρὸ 275

ἀνακαλύψεως τοῦ Κολόμβου, ἔξικρότου διὰ θρυαλλίδος, καὶ λιθίνας ἠκόντιζον τὰς βολίδας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ἡ ἐνέργεια τῶν ὄπλων αὐτῶν ἐμελλε νὰ προβῇ εἰς ἀπομείωσιν καθ' ὅσον προεἰλανεν ὁ Βενετὸς. Τὸ Κορσικὸν σύνταγμα, τεμνόμενον ἀνὰ μέσον τοῦ πυρός ὁδόν, ἐπισκῆπτει λάβρον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν. Ἔπονται εἰς λόχος ἰππικοῦ, καὶ ἕτερον πεζικὸν σύνταγμα. Τότε καὶ πυροβόλα καὶ τόξα ἀπορρίπτονται ὡς ἄχρηστα· τότε ἀποσπῶνται τὰ ξίφη, τότε ἐξαστρήπτοντα εἰς τὸν ἄερα, ἐπιπάλλοντα τὰ λογχοδρέπανα, τὰ πελέκια, αἱ μάχαιραι.

Τὴν Σοφίαν μὲ τὴν δεκαρχίαν της εἶχεν ὁ Πέτρος τοποθετήσιν εἰς τὴν προάσπισιν τῆς αὐτῆς πρὸς μεσημβρίαν εἰσόδου, ἔνθα παρεφρούρει καὶ αὐτὸς. Ὅτε ἡ μάχη συνήφθη ὑπὸ τὰς στοὰς ἡ νέα, ὑποδεῖ κρίνασα τὴν ὑπηρεσίαν ἐκείνην, ἐφιλοτημήθη νὰ ὑπακολουθήσῃ τὸν σύζυγον ὁρμῶντα εἰς τὴν συμπλοκὴν ἔμπροσθεν εἰκοσιπέντε ἰππέων. Ὁ ὄλονεν καταφλέγων τὸ αἷμά της πυρετὸς ἐπελέπτυνε τὸ αἰσθητήριόν της. Αἱ ἄκραι τοῦ δράματος περιπέτειαι, ὁ καταπληκτικὸς βόμβος τῆς μάχης, χρομετισμοί, ποδοκροτήματα, ἀλαλαγμοὶ ἐξῆψαν ἕως μέθης τὰς φρένας της, ἤδη ὑπερεταμένας. Ἀμα ὡς ἐπὶ τῶν πλακῶν τῆς αὐλῆς ἤκουσε τὸν ἦχον τῶν πετάλων, ἐλειποτάκτησε, παρακελεύσασα δὲ τὰς ἀκολουθούς της, καὶ εἰς τὸ πλῆθος ἀναμυχθεῖσα, ἔδραμεν ὁρμηδὸν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ πολεμιστηρίου τοῦ ἀγαπητοῦ της. Τρεῖς προσαθοῦσι νὰ μεταπέισωσιν αὐτήν. Δύο Σφακιανοὶ συλλαμβάνουν τὴν νεάνίδα ἐκ τῶν χειρῶν, ἡ οἰμόζουσα μήτηρ ἀνασύρει αὐτήν ὀπισθεν ἐκ τοῦ φορέματος. Ἄλλ' ἡ βία δεινοὶ ἐπὶ μᾶλλον τὴν πεισμονὴν τῆς νύμφης· ἔρωσ, πίστις, φιλοπατρία ὑπερεντείνουν τὰ παρωλένια αὐτῆς, ἐμφυσῶσιν ἀνδρικὸν θάρρος καὶ τόλμημα εἰς τὴν καρδίαν της. Οὔτε βλέπη πλέον, οὔτε ἀκροάζεται· παρακρούουσα τὴν μητέρα, διαγωνίζεται, σπαράττεται μὲ χεῖρας καὶ πόδας, συστρέφεται πανσθενεῖ. Τέλος βιάλλουσα εἰς χεῖρας καὶ τοὺς ὀδόντας ἀπελευθεροῦται.

Οἷα θαυμαστῆ εἰκὼν πρὸς ποιητὴν ἢ πρὸς ζωγράφον! Σπανίως εἰς τὰς τραγικωτέρας τῶν ἱστορικῶν σκηνῶν, σπανίως ἐπὶ προσώπου δεκαοκταετοῦς νυμφοπαρθένου ἀπῆστραψε καλλονὴ μᾶλλον περιπαθῆς καὶ τεραστία αὐτῆς, ἥτις κατηγλάσσε τὴν θυ-

γατέρα τοῦ φραγγάροντος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀκμῇ. Ἄντι τῶν θρυπτικῶν μειδιαμάτων, τὰ χεῖλη της δὲν ἐξέπεμπον πλέον ἢ παρορμητικὰ φρονήματα. Ἄλλὰ τί φῶς παράδοξον διεδέχθη τὸ ἔρωτικὸν φεγγοβύλημα τῶν ὀμμάτων της, φῶς τι ἐπικόν, ἀνταυγάζον φλόγας πυρπολουμένης Τρωάδος, ἐμπρησμὸν Φαρῶν, ἢ Μεσολογγίου. Οἱ λάσιοι πλόκαμοί της, λελυμένοι ἐκ παντὸς δεσμοῦ, ἄφεται κατὰ βάδην, ἀνεσοβοῦντο ἀπὸ τὸν ἄνεμον κυματηδόν, καθάπερ χάρτη λεοντείου σκύμνου τρωθέντος ὑπὸ κυνηγῶν. Καὶ ὅμως ἡ ἀντιθετικὴ αὕτη σύγκρασις γυναικείου καὶ ἡρωικοῦ καλλιστεύματος ὑπερῆρε τὸ προφερὲς τῆς εἰκόνας. Ὅτε κοινορτόπους, μὲ φόρεμα διεσπαραγμένον, τὸ Κρητικὸν σύμβολον ἀναπάλλουσα, εἰσεπήδησεν ἀκατάσχετος εἰς τὸ πυκνότερον τῆς συμβολῆς ἤθελες τὴν ἐκλάβει ὡς τι παλίμψυχον σῶμα τῆς ἐπὶ Λασθένους Κρήτης δαφνοστεφῆς καὶ ἐν πανοπλίᾳ ἀποσκιροῦν ἀπὸ τοῦ τύμβου του.

Ἐχεῖτε σάλπιγγες! Κροτεῖτε τύπανα! ἔκραυγαε σχίζουσα τοὺς στοίχους τῶν ἀγωνιστῶν. Δότε μᾶθημα ἀνδρείας πρὸς τοὺς βαρβάρους...! Ἔχομεν σύμμαχον τὸν οὐρανόν.

Μικρὸν ἔπειτα ἐγένετο ἄφαντος ἐν τῇ συμμίξει.

Ἦκμαζεν ἐν τούτοις ἡ μάχη. Μὲ τοὺς τρεῖς Καντανολέους, μὲ τὸν ἀτρόμητον Κοντόν, μὲ τὸν Μουσοῦρον ἐπὶ κεφαλῆς, ἐν σῶμα ἐκ τριακοσίων δεκαοκτὼ εὐζώνων φιλονικεῖ βῆμα κατὰ βῆμα τὸ ἔδαφος ἐναντίον τρισχιλίων τακτικῶν, ἕτεροι ὀγδοήκοντα Κρηῖτες, φύλακες τῶν ἐτέρων εἰσόδων, ἀντικτυποῦσιν ἄνωθεν τὸν ἐχθρόν. εἶτε τοξέουοντες ἀπὸ τοῦ Πύργου, εἶτε πυροβολοῦντες ἐκ τοῦ δώματος. Ἄλλὰ τὸ ἄκρον τῆς τραγωδίας διαδραματίζεται ἀπὸ τῆς στοᾶς καὶ τὰ περιστήλια. Μανιώδες φρικαλέον διεκτυλίσσεται ἐκεῖ τὸ θέαμα τῆς σφαγῆς. Τρεῖς οἱ Ἕλληνες ἀποκρούουσι τὸν Ἰταλόν. Ἡ πρώτη τάξις τῶν ἐναντίων προμάχων ἠρεώθη, καὶ κατακεκομμένον ἤδη τὸ κορσικὸν σῶμα ὀπισθοπορεῖ. Οἱ ἵπποι τετραυματισμένοι ἀνορθοῦνται ἅπαξ καὶ καταπίπτουσι, τὸ πεδῖον εἶναι κατεστρωμένον ἀπὸ τραυματίας καὶ ἀπὸ νεκρῶν. Ἄλλὰ τρεῖς πάλιν ἐναλλάσσον τὰ τάγματα, ὁ Βενετὸς ἐπανακάμπει εἰς τὴν ἐπίθεσιν πεισματωδέστερος. — Παράδοξον! Τριακόσιοι ἄτακτοι τριακόσιοι πλημμελῶς ὀπλισμένοι Κρηῖτες φιλονεικοῦσιν ἐπὶ δύο

καὶ ὑπερημισίας ὥρας τὸ ἔπαθλον κατὰ περίπου τρισχιλίων ἐπαλλασσομένων περιτροπάδην, βοηθουμένων ὑπὸ πυροβολικοῦ καὶ ἵππικου ἐφωδιασμένων ὑπὸ πλουσιοπαρόχων πολεμοφοδίων, μαχομένων ἐπὶ ἐδάφους ὀμαλοῦ. Ἄλλὰ κατὰ δυνάμειος οὕτως ἀνίσσου τίς ἡ ἀνδρεία, ἢ μὴ τέλος ὑποκύπτουσα; Ἦδη κεκημηκῶς μετὰ τρίωρον συμπλοκῆν, ὁ βραχίων τῶν ἡμετέρων ἤρχετο δυσπειθῶν εἰς τὰς ἐπιμόνους τῆς ἀνδραγαθίας παρακελεύσεις. Ἄφ' ἐτέρου δὲ καὶ βέλη καὶ σφαῖραι ἔβαινον ἐξαντλούμεναι. Δὲν ἄρκει ἡ λόγγη τοῦ ἐχθροῦ εἶχεν ἤδη ἐπιφέρει δυσπληρώτους ζημίας. Ἡ τάξις τῶν ἀξιωματικῶν ἐφαίνετο. Τί νὰ εἴπωμεν περὶ τοῦ Πέτρου; Ἄνεδείχθη οἶος ἦτο. Δις μετέλλαξεν ἵππον, καὶ πλείστους ὄσους εἰς σκότη ἀΐδαο πολύρταο προῦπεμψεν. Ἄλλ' ἐναντίος ἔπνεεν ὁ ἄνεμος τῆς τύχης. Τρωθεῖς εἰς τὸν ὀφθαλμὸν καὶ εἰς τὸν μηρὸν χαλεπότερα δὲ εἰς τὴν κοιλίαν, ἠλίσκετο καθ' ἣν στιγμὴν πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ζωγρίας, ἔτρεπε τὸ πιστόλιον καθ' ἑαυτοῦ. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔνεκα καιρίων πληγῶν ὑφίστατο καὶ ὁ Κοντὸς ὁ πολὺς ἐκεῖνος καὶ πολυθρύλητος ἀρχηγός, ὅστις χάριν τῆς λεωνειδίου ἀνδρείας καὶ τῆς ἐπιμήκους χάρτης του ἐπωνομάζετο Λιόντας λιοντόφυγος. Εἶχον ὡσαύτως πέσει οἱ ἀτρόμητοι Λαγουδάκης Ἀγριοθόδωρος, Γιαννακάς, Σιγανός, παλληκάρια τοῦ τύμβου τῶν ὀποιῶν θὰ ἀνεχαράττετο ἡ φράσις τοῦ Διοδώρου «Μέχρι τῆς ἰσχάτης πνοῆς θυμομαχῆσαντες, τὸ ζῆν πρότερον ἢ τὴν ἀρετὴν ἐξέλιπον». Εὐτυχέστεροι οἱ σταυράδελφοι Δημήτριος Καντανολέος καὶ Νικήτας Ζάππας διατελοῦσιν ἀδιαχωρίστως ἀψιμαχόμενοι καὶ ἕως περᾶτων συμμίξεως περιλαύνοντες τὰς βολὰς. Ἄλλ' οἴμοι ἤδη νεκροί, κατὰκείνται οἱ κυριώτεροι τῶν συναθλητῶν τῶν, κάμπολοι δ' ἄλλοι τραυματῖαι. Πλὴν τῶν ὀγδοήκοντα ἐπικούρων τῶν ἐν τῷ πύργῳ μόνου ἑκατὸν τεσσαράκοντα ἀπομένουσιν ἀξιόπολεμοι. Ἀπόμαχος ἀποβαίνει προσέτι καὶ αὐτὴ ἡ Σοφία. Ὁ στρατὸς ἦτο ἐπ' ἀμοιβῇ διςχιλίων χρυσῶν φλωρίων διατεταγμένος νὰ σώσῃ ζῶσαν τὴν οἰκογένειαν τοῦ Μολίνου, ἐξαιρέτως τὴν νέαν ἱππότιδα. Τὸ κήρυγμα εἶχε κοινοποιηθῆ διὰ τυμπανοκρουσίας καὶ πρὸ τῆς μάχης. Ἀπέτυχεν ὅμως τοῦ σκοποῦ. Τσάφος τις ὑπὸ τοῦ ξίφους τῆς ἠρωίδος διελασθεῖς, κατέφερε σοβαρὰν πληγὴν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς, ὅθεν κρουνοὺς αἵματος ἐπέρρευσεν ἐπὶ τοῦ

προσώπου καὶ τῆς ἐσθῆτός της. Ἦθελε δὲ βεβαίως συλληφθῆ καὶ αὐτὴ μετὰ τῶν ἄλλων, χωρὶς τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἐτοιμότητος τοῦ ἀνδραδέλφου της.

Ὁ θάνατος ἑκατὸν τριάκοντα πέντε ἀγωνιστῶν, τὸ ζῆν ἐνδόξως καταμετρησάντων καθίστανε καὶ τὴν μάχην ἀνισόρροπον πλέον, καὶ τὴν ὑποχώρησιν ἀπαραίτητον. Ἐναργέστατον ἐφάνη τοῖς πᾶσιν, ὅτι ἐπιχείρημα παράβολον ἤθελεν εἶσθαι ἡ περαιτέρω ἐπιμονή.

Δοθέντος οὖν τοῦ σημείου τῆς ἀνακλήσεως, οἱ ἐπιζῶντες συσπειρῶνται ὑπὸ τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν τοῦ πριτάνεως. Οὕτω πλήτοντες καὶ ἀντιπληττόμενοι, ὀπισθοποροῦν κατὰ βῆμα πρὸς τὴν μεγάλην κλίμακα, ἔνθα ἡ ἀλληλοσφαγία ἐπιθρασύνεται συμπυκνυμένων καὶ ἐπισκηπτόντων ὀρμητικώτερα τῶν Βενετῶν. Μὴ ἀντέχοντες εἰς τὸ πλῆθος οἱ Κρηῖτες ὑπενδίδουσι βαθμηδόν.

Ἡ ὀπισθοδρομία ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς αἰθούσης ἀλλ' ἐνταῦθα ἡ ἀντίστασις ἐπικρατεῖ ἐδῶ ἀποτεθηρισμένον ἐκλείετο πλέον τὸ φάσμα τοῦ ὀλέθρου. Γὰρ ἐπιπλα ἐξυπτιάζονται τράπεζαι τρυβλία φυάλα κεῖνται ἀνατετραμμένα κάτοπτρα καὶ λυχνία πίπτουν εἰς τρίμματα. Νέοι, γέροντες γυναῖκες, ὅλοι λομβάνουν μέρος εἰς τὴν συμπλοκήν. Ὀλιγάκις δύσελις ἐλευθεριά συνεπλάκη εἰς φονικωτέραν μάχην μὲ τὴν τυραννίδα. Φρικτὴ, μοναδική, ἀνήκουστος μάχη καθ' ἣν Ἕλληνες καὶ Ἴταλοὶ συμπήγνυνται εἰς ὄγκον ἐνιαῖον καὶ ἀδιάσπαστον ἀκριβῶς ὅπου πρὸ τινῶν ἡμερῶν Ἕλληνισμὸς καὶ Ἴταλισμὸς συντηδελφίζοντο εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ οἰκοδεσπότη! καθ' ἣν τὰ σώματα τῶν μαχητῶν συσφραγοῦνται, ἀποστυφονται συμπιλοῦνται οὕτω σφικτὰ πρὸς ἄλληλα ὥστε εὐπόρως ἤθελε τις περιπατήσῃ ἐπάνωθεν τῶν κεφαλῶν, ὡς ἐπὶ σαιδιώματος ἀνέπετρεπε τοιοῦτο τι ἡ λυσσώδης ἀνάπασις τῶν χειρῶν! Πελέκια ὀθωμονικά, ῥόπαλα σαρακηνικά, λάφυρα ἐκ τῆς ἀρχοντικῆς ὀπλοθήκης αἰμόδιφα πρὸ τριακοσίων ἐτῶν, ἤδη ἀπονησεύουν διὰ χειρὸς χριστιανῶν εἰς αἷμα χριστιανικὸν συνηδόμενοι δὲ οἱ μισέλληνες καὶ φανατικοὶ στρατηγοὶ ἐπισκοποῦν ἀνωθεν τῆς πινακοθήκης ὅπερ ἐκ θρανίων ἀμφιθεάτρου δίστομα μαχαίρια Δαλματῶν καὶ Κόρσων συντρίβοντα κρανία σκεπαρνίζοντα γυναικεῖας κεφαλὰς ἀνασειό-

μενα κροτοῦντα, κρίζοντα ἀκαταπαύστως, ἀπελευθεροῦντα ἐκ τῆς στροβιλώδους συρράξεως σπινθηροβολήματα. Χιλιόφωνος ἀλαλαγμός, ὄκλων τρισμός, ποδοκρουιτία, πιστολίων ἐκπυρσοκροτήσεις συγκροτοῦν βόμβον τρομερὸν, τινάσσοντα τὸν πύργον ἐκ βάθρων, ἐκδειματοῦντα τὰ περὶ χωα. Διακόσιοι πεντήκοντα περίπου ἀντιπαλαίουσι κατὰ τριπλασίων ἐχθρῶν. Ἡ σύμμιξις ἀποβαίνει οὕτω πυκνή, ὥστε τέλος Γραικοὶ καὶ Ἴταλοὶ συλλαμβάνονται ἀπὸ τὰς τρίχας, ὥστε οἱ ὀδόντες δάκνουσι κτηνωδῶς. Οὐχ ἤττον ὅμως ἐπαυξάνει ἡ βενετικὴ εἰσβολὴ ραγδαϊότερα, καὶ ὁ ἤδη ὑπέρπυκνος ὄγκος ἐπισυφίγγεται. Εἰς δεινῶσιν δὲ τῆς διὰ σιδήρου σφαγῆς ἐπέχεται καὶ ἀσφυξία. Ἀψυχα φονευθέντων σώματα, ἀδυνατοῦντα ἐκ τῆς συνθλίψεως νὰ καταπέσωσι, μένουσιν ὀρθοσταδαῖα εἰσέτι, παραφερόμενα ἀπὸ τὸν παλίρρονον τῆς συνωστίσεως κλυδωνισμόν, καθάπερ ἰτώματα ναυαγῶν ἐπὶ κυμάτων. Γυναῖκες ὄργισμένα ψυχομαχοῦν μὲ δάκτυλα πολεμίου εἰς τοὺς ὀδόντας τῶν ἄλλοι δὲ ἀποπνέουν τὴν ὑστέραν πνοήν, τοὺς ὄνυχους τηροῦντες ἐγκεκροσμένους ἐντὸς λάρυγγος ἐχθροῦ, δίκην σφηνῶν.

Ἄδελφος ὁ ὀλεθρὸς τῶν Βενετῶν κατὰ τὴν πνιγηρὰν ἐκείνην συμπέσειν ἄλλὰ καὶ ἐκ τῶν πολιορκουμένων ἀπωλέσθησαν οὐκ ὀλίγοι. Ἐπεσαν ἐνταῦθα ὁ Πατερός Καρδάκης, ὁ Ψαρομήλιγγος, ὁ Βλάστακας. Ὁ γέρον Καντανολέος, μὲ νεανικὴν θρασύτητα μαχόμενος καὶ ἀναμαχόμενος, ἀπέμεινε ἐπὶ τέλους ἀοπλος, μὲ τὸ ξίφος συντετριμμένον ἐν τῇ δεξιᾷ. Ἐπεσεν ἐξεντερισμένος καὶ ὁ ταλαίπωρος Ζαγάρ, ἀφοῦ εἰς τὸν ἀνώτατον τῆς κλίμακος ἀναβαθμὴν διεσπάραξε πρὸς ὑπερίσπισιν τοῦ κυρίου του ἐνα ἀξιωματικὸν τοῦ ναυτικοῦ, καὶ ἐπάλαισεν ἀμοιβαδὸν κατὰ τριῶν Κερνίδων. Ἦδη σίφος Βενετῶν περικυκλοῖ τὸν Ραιτούρην παρὰ τὴν προστάδα. Σιφήρεις Κερνίδες τὸν ἀπάγουσιν οἱ μὲν ἐκ τῶν ἱματίων, οἱ δὲ ἐκ τοῦ τραχήλου, συνερίζοντες ἀλλήλοις τὴν ἀντίδοσιν τῆς αἰχμυλωτείσεως.

— Εἴη πόλις τάφος...! Θεὲ τῶν ἐξίλασμάων! ἰλάσθητι! κραυγάζει ὁ ζωογρούμενος ἐκκενῶν κατὰ στήθος ἐνὸς τῶν ἀπαγωγῶν του τὴν ὑστέραν πυριτοβολήν.

Ἀφνης ὁ κώδων τοῦ δώματος ἤχεϊ....

Λάμπις—ἀστραπή—καταπληκτική βροντή—καὶ ἐν ἀκαρεῖ αὐ-
τανδρος ἢ ἔπαυλις ἀνατινάσσεται εἰς μεσουράνιον ὕψος!

Τεῖχη, ἄνθρωποι, κτήνη, σκευὴ ἐκσφενδονίζονται μετάρσια,
καθάπερ μύδροι ὑπ' ἐκρήξεως ὑφαιστείας. Τὰ θραύσματα κυκλή-
δον κατὰ τὴν ἐξακόντισιν τροχοδινούμενα, θάπτουσιν ἐν τῇ ἐπα-
ναπτώσει καὶ οἴκους, καὶ κήλους, καὶ πλείστους ὄσους τῶν ἕξω-
θεν Ἴταλῶν.

Ὁ κλόνος κατεδαφίζει τὴν παροικίαν, σχίζει εἰς δύο τὸν ναόν,
ἀφίνει ἡμίχωστον τὴν κωμόπολιν, ἀναταράσσει δίκην σεισμοῦ τὴν
γῆν ἕως Μελέχα. Οἱ ἐν Χανίοις ὑποθέτουσιν, ὅτι ἀνερρίφθη εἰς
τὸν ἀέρα ἡ κυριταποθήκη τῶν προαστείων.

Νεφελώδης στρόμβος μίξολεύκου καὶ καταπύκνου κονιοροτοῦ,
ᾧσε αἰθάλη ἐκ πυρίπνου κρατήρος ἀναπεμπομένη, ἐπιπροσιθεῖ
τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου, καὶ ἐπανάγει τὴν νύκτα ἐπὶ τὴν Ἀλιμανοῦν.

Ἐπὶ μὲν τὴν ἐπιφάνειαν, πτώματα φρικωδῶς πεπηρωμένα
ἔκτομα, σπαίροντα, λακταροῦντα μέλη· στόματα πνευστιῶντα ἐν
ἀγωνίᾳ παντοδαπὰ λείψανα ἀνθρώπινα. Ὑπὸ δὲ τοὺς χλίδους,
γόοι σπαραγματώδεις, μακρότονοι στόναχοι, ὑπόκωφα μυκήματα
βρονχμῶς ὀδόντων.

Ἐκ τῶν 520 ψυχῶν, ὅσαι διεδύσαντο τὴν νάρκην, καὶ ἐκ τῶν
320 ἐν συνόλῳ, ὅσαι ἐπέζων εἰς τὴν μάχην, μόνοι 182 Κρηῖτες
ἀνεσκάφησαν ἐκ τῶν ἐρειπίων ἡμιθανεῖς, ἢ καιρίως τετραυματι-
σμένοι. Μετὰ τριήμερον, ὁ ἀριθμὸς τῶν θυμάτων, Ἴταλῶν καὶ
Γραικῶν ὁμοῦ, ὑπερέβη τοὺς ἑξακοσίους.

Ἐκ τῆς βενετικῆς μερίδος κατ' ἰδίαν συνηριθμύθησαν ἔνδεκα
ἀξιωματικοί, ἐν οἷς καὶ ὁ συνταγματάρχης Φώσκολος, ὀκτὼ φραγ-
γάρχοντες ἐκ Χανίων, τρεῖς ἕτεροι ἐκ Χάνδακος, εἰς τις φράγος καὶ
ὁ ἀρησιπαιτρις ἀρχοντορωμαῖος Ἰερώνυμος Μουσοῦρος. Πρόσθετες
τριάκοντα δύο Γραικοὺς, Μουρνιώτας καὶ Βοθωνιώτας τὸ πλεῖσ-
τον οἵτινες ἔτι καὶ πρὸ τῆς ἐκστρατεύσεως ἐτύγχανον συνεταγμέ-
νοι ὑπὸ τὸν Κολλάλτον.

Τὸ σῶμα τῆς Σοφίας ἀνωρύχθη ἐκ τῶν πρώτων. Ἐπνεε τὰ
λοιόσθια ὑποσαίροντι μὲν, ἀλλὰ προσμειδιῶντι τῷ στόματι. Μακρὰ
ταινία αἰμορραγῆς ἐδιχοτόμει τὴν κόμην τῆς ἀπὸ κορυφῆς ἕως
προτάφου, καὶ ἐπέβαπτε μὲ κοκκίνους κύκλους τὴν Κρητικὴν

ἐνδυμασίαν. Πρόσθετος ἔστιλβεν ἐπ' αὐτῆς ὁ χρυσοῦς τοῦ ἁγίου
Ὅρους σταυρός, καὶ τὸ ρόδον τῆς ἐξελληνίσεως τὸ εὐλογημένον
ἐστόλιζε χλωρὸν εἰσέτι τὸ ἀμάλακτον στήθος τῆς.

Σύμπτωσις ἀνιαρὰ καὶ ὄντως παράδοξος! Ἡ γαμικὴ λαμπὰς
τοῦ νεονύμφου τῆς ἔκειτο τεθραυσμένη εἰς τὸ πλευρόν τῆς.
Οὔτε εἰς ἐναέριον ἀπαγωγὴν ἠθέλησε ν' ἀποχωρισθῇ αὐτῆς ὁ κα-
κὸς οἰωνός!

Ἡ θυγάτηρ τῆς Κρήτης—χρυσοῦν ὄνειρον μᾶς αὐγῆς—ἠνέωξε
καὶ παραυτικὰ ἐπανεκλείσειε τὰ βλέφαρα, προσεφώνησεν ἠσυχῇ
τ' ὄνομα τὸ ἀγαπητόν, εἶτα δὲ τὰς χεῖρας συσταυρώσασα ἐξ εαυ-
τῆς, ἀπέπη εἰς βελτίονα κόσμον, ὡς στενάζων ἐπιφωνεῖ καὶ ὁ
Ἀρετιναῖος ποιητής.

Cosa bella e mortai passa e non dura.

Νεκρὰ παρὰ τὴν θυγατέρα ἀνευρέθη καὶ ἡ μήτηρ. Ἄπνους
ὡσαύτως καὶ ἡ τροφός· ἐπίσης συντετριμμένα εἰς μικρὰν ἀπό-
στασιν καὶ αἱ δύο τῶν παρανύμφων.

Ὁ Γεώργιος Καντανολέος καὶ ὁ Δημήτριος ἀνεσκάφησαν ἐκ τῶν
σπαραγμάτων μετὰ ἔρηνναν ἐπιμονωτέραν. Οἱ αὐτόπται ἔφριττον
καὶ σῶμα καὶ νοῦν. Νεκροὶ σχεδὸν ἐξῆλθον ἀμφοτέροι ἐκ τῶν
ἀντιθέτων γωνιῶν τοῦ πύργου. Ἐπὶ τῆς ὄψεώς των οὐδὲν πλέον
ἔσώζετο ἵχνος ἀνθρώπινου μορφῆς. Ὁ νέος κατ' ἐξοχὴν παρί-
στανε σχῆμα μυθώδους τινὸς τέρατος μᾶλλον, ἢ ἐμφύχου ὄντος.

Οὕτως ἔχοντες ὡς ἔγγιστα συιανωρύχθησαν καὶ ὁ νέος Ζάππας
καὶ ὁ Μολυβάς καὶ ὁ Φωτεινός καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀγωνισθέντων.
Θέαμα αὐθημερινὸν καὶ παράλληλον εἰς τὸ θέαμα τῶν τετρακι-
σχιλίων νεναρκωμένων!

Ἄλλοι δὲ τινες βαθέως ὑπὸ τὰς πέτρας διατελέσαντες κεχωσμέ-
νοι οὐδέποτε ἐξωρύχθησαν. Ἐτυχον μεταξύ τούτων ὁ Εὐγένιος, ὁ
Βρυώνης, καὶ ὁ πελοποννήσιος ὀπλαρχηγός Σπανιάκος.

Ἴσως νομίζεις, ὅτι ἐπὶ τῷ πλήθει τοῦ ὀλέθρου, ὅτι ἐν τῇ ἐ-
πόψει τοιαῦδε καταστροφῆς ἀπεκάκησε πρὸς στιγμὴν ἢ ἀνήμερος
τοῦ διώκτου ψυχῆ; Ἄπαυς! Καὶ οἱ προμνησθέντες, καὶ οἱ ἐπιβιώ-
σαντες τῶν ἀρχηγῶν καὶ καθόλου πάντες οἱ ἐκ τῶν ἐρειπίων ἀ-
νασκαφέντες συνεκομίσθησαν ἐπὶ φερέτρων εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς

σταθμούς λειποπνοῦντες ὑπὸ τὰς διττὰς περιπλοκὰς τῶν βρόχων καὶ τῆς ἀγωνίας.

Ἐν τούτοις, ἀπειρον πλῆθος συνέρρεεν εἰς τὸ θέατρον τῆς καταστροφῆς, ὅπου οἴκοι καὶ δένδρα ἄνω καὶ κάτω συγκεχυμένα, ὅπου πετρῶνες καὶ πελώρια τοίχων σπαράγματα, πέραν τῆς αὐλῆς ἀπηκοντισμένα, ὅπου ζώσματα καὶ γεῖσα καὶ ἀστράγαλοι καὶ κίονες ἀκέραιοι, ἐπέκεινα τοῦ ξρειπιῶνος διαρριφθέντες, ὅπου σωροὶ χαλασμάτων, χλίδων, φλεγομένων δοκῶν, τὰ πάντα μεμελανωμένα ἀπὸ τῆς πυρσοκορτήσεως, παρίστανον ὄραμα ἀποτρόπαιον, σκηνὴν ἀνορθοῦσαν τὰς τρίχας. Μᾶλλον δ' ἔτι φρικτοὺς παρετάσσετο ἡ λεπτομέρεια. Θὰ ἔβλεπες ποῦ μὲν ἀνθρώπινα μέλη, ἀποκεκομμένα τοῦ λοιποῦ σώματος, ποῦ δὲ σώματα θανόντων ἡμίχωστα, ποῦ δὲ πολύτιμα σκευὴ διερραγότα, ἢ ὄπλα διεσπαρμένα, ἢ βιβλία καὶ χειρόγραφα ἡμισπάρακτα, ἢ σημαίας κατησβολωμένας, ποῦ δὲ λακίδας ἱματίων ἢ κέρματα ἐπίπλων ἀπανταχοῦ ἢ ἀνάμνησις ὑπάρξεως παρωχημένης εἰς ἴχνη παρούσης καὶ ἐσχάτης καταφθορᾶς. Οὐδὲν τῶν ἐν τῷ πύργῳ, οὐδὲν διέφυγε τὴν ὀργὴν τῆς Νεμέσεως, οὐδὲν ἐσώθη ἐκ τῆς τελείας οὐλοφθορίας τοῦ πεπωμένου. Συνεπῆρεν ἡ καταλύσις εἰς τὴν ροπὴν καὶ αὐτὰς ἔτι τῆς προγονικῆς εὐκλείας τὰς μαρτυρίας. Ἐμπερησμένα τὰ οἰκτικὰ ἄρχεῖα τῶν Μολίνων εἰς πλήρη καὶ ἀθφράλευτον φθορὰν τὰ κατάστιχα κατηρρακωμένα μὲν αἱ εἰκόνες τῶν προπατόρων, τῶν πάλαι ποτὲ κατὰ τῆς κρητικῆς ἐλευθερίας ἀγωνισθέντων, κατεαγότα δὲ τὰ ξίφη των, παρὰ νεκρὰ σώματα Κρητῶν.— Μόνον ἔτι τῶν ζώντων κτημάτων τοῦ φραγαρχοντος ὑπεξέρυγε τὸν ἀφανισμόν· ὁ ἐξηκοντούτης κόραξ. Εἰς τὸ πείσιμα τοῦ κονιορτοῦ, ὅστις νεφελωδῶς ἐξημαύρου καὶ συνεσκόταξε τὴν σκηνὴν ἀναπτερωθεὶς ἐκ τινος ὑποκένου χαράδρας, ὁ μελανόπτερος ὄρνις ἀπέπη τῶν ξρειπίων τοῦ κυρίου του κρούων βραγχοδῶς **Vile! Vile!** (1) Μετὰ τινος δὲ ἐναερίους περιστροφὰς ἐγένετο ἄφαντος, ἀποστρέψας καὶ αὐτὸς τὸ βλέμμα ἐκ τοῦ τόπου τῆς κατάρας.

Τὸν ἀποχαιρετισμὸν τοῦ κόρακος συνεπλήρου καὶ παρέφραξε μετ' ὀϊγον ὁ φιλοψογος καὶ ἀπὸ πάσης τραγωδίας ἀχώριστος

(1) Φαυλόβιε, φαυλόβιε!

λογικὸς χορός. Οἱ τὰ ἐρείπεια περιεργαζόμενοι χωρικοὶ ἤμειβον ἀλλήλους τὰ παρατηρήσεις των. Εἰς τις τῶν συλλόγων ἴστατο προσορῶν τὸ τιμαριωτικὸν οἰκόσημον, ἀνερριμένον ὑπὸ τῆς πυρσοβολῆς παρὰ τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας

— Ἄνομοσπορίσματα, διαβολοθερίσματα.

— Τῆς ἀδικίας τὸ γέννημα σὲ ποντισμένον μῦλον, ἐπεξήγησεν ὁ πλησιέστερος.

— Καὶ εἰς ἀνώτερα! ἄλλος τις προσέθηκεν, ἀποπτερνίζων τὸ ἐγγλυφον ἔμβλημα.

— Οὔτε ἀνώτερα, οὔτε κατώτερα. Δὲν βλέπεις; Ἡ πασπάλη ἔγεινε πλέον καὶ ἀπέγεινεν ὀλοτελῶς.

— Τοῦ διαβόλου τὸν ἀνεμόμυλον! Καὶ πόσον γλήγορα ὅπου τὴν ἄλεσεν τὴν πασπάλην του!

— Ἄλεσε τόσο καλὰ, ὥστ' ἄλεσε καὶ τὸν μυλῶναν αὐτόν.

— Κάμης, πάθης, καρδία μὴ σοῦ πονέση! Προδοσία ἔκτισε τὴν Βίλγαν καὶ προδοσία τὴν χαλᾶ.

— Μὴ πεποιθατε ἀπ' ἄρχοντας... προφητείας τὸ ἀνάγνωσμα.

— Ναὶ « Ἀγαθὸν ἐλπίζειν ἐπὶ κύριον, ἢ ἐλπίζειν ἐπ' ἄρχουσιν » ἐπισυνάπτει ὁ ἀναγνώστης ἀναφέρων ρητὸν ψαλμοῦ.

« Ὅπου ἄρχοντες καὶ λύκοι, συμφορὰ καὶ καταδίκη. »

Καγχάσματα ἐπωνθύλευσαν καὶ τὴν παροιμίαν ταύτην καὶ τὰ παρακολουθήσαντα.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ συρροὴ τῶν περιέργων συνεπήυξανεν ἀδιακόπως. Κατὰ διαταγὴν τοῦ τοποτηρητοῦ τὸ μὲν πλῆθος προσεκλήθη ν' ἀποχωρήσῃ, φύλακες ἐπὶ τόπου ἐτέθησαν ὠρισμένοι ν' ἀπαγορεύσωσι εἰς τὰ ἐρείπεια τὴν εἰσφοίτησιν τοῦ δημοσίου.

Τοιαύτη μὲν ἐν ὀλίγοις ἡ τύχη τοῦ πύργου. Τί δὲ περὶ τοῦ κυρίου του;

Τὸ οὐσιωδέστατον τῶν σχεδίων του ἐματαιώθη.

Ἄποτυχὸν διὰ τῆς πειθοῦς, ἐσφαλκῶς καὶ διὰ τῆς βίας ν' ἀποσπάσῃ τὴν οἰκογένειαν ἀπὸ σκηνῆς εἰς ὀλιθρον προοριζομένης, ὁ Μολίνος ἀπέδρα πρὸς τὸν Κολλάλτον μετὰ ἱατροῦ καὶ Εἰρηναίου καὶ ἀρχοντικῆς συμμορίας ὑποσχεθεὶς τίμημα δισχιλίων φλωρίων, ἔτι δὲ ἀγρὸν παρὰ τὰ Χωραφάκια διακοσόργιον πρὸς ὅτινα ἤθελε τῷ ἀγάγει σῶας θυγατέρα καὶ σύζυγον.

Ἦτο ὁμως κατακαρδίως ὑπὸ βαρυθυμίας καὶ προαισθήσεων τετρωμένος, ἢ καὶ κατὰ τ' ἄλλα ἐπιτυχής. Τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀποδράσεως, περὶ ὄρθρον βαθύν, ἐξῆλθε μονήρης τοῦ στρατῶνος, ἐνθα ὄρθιος καὶ ἐν διηνεκεὶ ἀφωνία διενυκτέρευσεν. Ἀφῆς ἀριστερόθεν τὴν πλατείαν ὁδόν, καὶ πᾶσαν ἐνδεχομένην ἀπάντησιν ἀποφυγῶν, ἀνέβη διὰ στενοῦ μονοπατίου σχολιοδρομοῦντος περὶ τὸ δάσος εἰς τινα λοφίσκον περιβλεπτον, κείμενον καταντικρὺ τῆς ἐπαύλεως, καὶ παρὰ τῶν χωρικῶν καλούμενον Περὶ θ ὤ ρ ι.

Ἄν τὴν στιγμὴν αὐτὴν εἶχε κατὰ τύχην εἰσοπτρισθῆ ἔν τινι ρυάκι, βέβαια εἰς τὴν εἰκόνα του ὁ Μολίνος δὲν ἤθελεν ἀναγνωρίσῃ τὸν Μολίνον. Αἱ ὠδίνες τῆς ἀϋπνίας ἐξετυποῦντο εἰς τὸ ὑπόπιον τοῦ προσώπου του· τὸ χολῶδες ὄργημα τῶν φλεβῶν ἐξεχέστο εἰς τὴν χροίαν του ἐν εἶδει ἰκτερωδῶν πεντάλφα. Ἀδιάκοπος σφασμασμός ἐκυνδάλυζε τὰς ἴνας τῶν χειλῶν του καθ' ὃν τρόπον βραχιῶν μυλεργάτου περιελαύνει χειρόμυλον. Καὶ ὁ μὲν λάρυγγ ἐχρέμπετο, τὸ δὲ στόμα του ἀπέπνυεν ἀκαταπαύστως, ὡς ἂν τὰ ὄργανα ταῦτα προσεπάθουν ν' ἀπαλλαγθῶσιν ἀπὸ ἐμφωλευόντα τινα ἀλόης χυλόν.

Μόλις φθιάσας εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου, ἀπέμαξε μὲ τὸ ρινόμακτρον τὰς χονδρὰς σταγῶνας ἰδρώτος αἰτινες ἄθερμοι διέρροον τὰς σιαγῶνάς του. Εἶτα δὲ καθήσας ἐπὶ ρίζης ἐλάτης καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν παλαμῶν στηρίζας τὴν κεφαλὴν, ἐπέστησεν ἀσκαρδαμηκτεὶ τὰ ὄμματα εἰς τὸ κατάρτιον τῆς προγονικῆς του στέγης, ὅθεν τὴν προτεραίαν ἢ κληρονόμος εἶχε καταφρονητικῶς ὑποστολίσαι τὸ ἔμβλημα τῆς οἰκογενείας του.

— Ἐνὸς χωριάτου σύμβολα ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ πύργου τῶν Μολίνων! ἐκραύγασεν ἐπιπτύσας ἀναγωγὴν χολῆς. Ἀπόσκηψε κεραυνὲ αὐθημερόν, ἀπόσκηψε τὴν ἀστραπὴν σου ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ, ὅστις ἐκ τοῦ τιμαρίου τῆς κληρονομου μου ἐτόλμησε νὰ καταβιβίασῃ ἐν τῶν ἐντιμωτέρων οἰκοσίμων τῆς Βενετίας.

Τοιαύτην κατάραν ἐξεμέσας, ἀνορθώθη ἐξ αὐτομάτου, ἐπανεκίθησεν, ἀλλ' ἐκ τοῦ πύργου τὸ βλέμμα του οὐδόλως μετεκινήθη. Ἐκεῖθεν, ἐξ ἐκείνου τοῦ ὕψους ἐπεκόπησε τὰ προετοιμάσματα· ἐκεῖθεν δὲ ἐγίνετο μετ' ὀλίγον καὶ θεωρὸς τῆς μάχης τὰς ταλαντώσεις τῆς ὁποίας παρηκολούθησε μὲ παφλάζουσαν ἀνακίνησιν πνεύματος συνειδήσεως, παθῶν.

Ἀκέραιον ἐξετυλίσειτο τὸ πανόραμα ἐνώπιόν του. Ἀπὸ τῆς ἐλάτης ἐκείνης ὁ ὀφθαλμὸς ἐδράτετο, ὡς ἐπὶ πίνακος ἀπεράντου, παντὸς ἐκάστου κινήματος ἐκατέρων τῶν μερῶν. Ἐκεῖθεν κατείδε τὸν ἀντιβροντῶντα πυροβολισμόν, τ' ἀποτελέσματα τῶν βενετικῶν σφαιρῶν ἐπὶ τοῦ οἴκου του, τὴν ἀλληλουχίαν τῶν τραγικῶν ἐπεισοδείων τῆς συμπλοκῆς. Οὐδὲν διέλαθε τὴν ἀσκαρδάμυκτον προσοχὴν του. Εἶδε τὴν ἔξοδον τῶν Κρητῶν τ' ἀνδραγαθήματα τοῦ γαμβροῦ του, τὰ ἐναγώνια τοῦ μητροπολίτου παρακελεύσματα... Ἐὰν βέλος φαρμακερὸν ἦτο ὁ ἀτενισμὸς του, ὁ φραγγάρχων ἤθελεν ἴσως ἄνωθεν τοῦ Περιθωρείου του ἐνεργήσῃ κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνυστικώτερον ἢ τὰ πυροβολοστάσια τοῦ Κολλάτου. Φυσικόν· αἱ ἀρτηρίαι του ἐβομβοβόλουν παλμοὺς βενετικὸς κατὰ Γραικῶν.

Ἄλλ' ὅμα ὡς εἶδε τὴν μονογενῆ του ὄμμασι τυφλοῖς ἐμπίπτουσαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πυρός, καὶ ἀναδινοῦσαν τὸ λευκὸν ρινόμακτρον πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν ἰθαγενῶν... ἐπὶ τῇ θέᾳ ἐκείνῃ οἱ παλμοὶ ἐξεθηριώθησαν εἰς τὰ ἐντὸς του. Ὁ φραγγάρχων συνησιδάνθη εαυτὸν βενετικώτερον ἀπειράκις ἢ τὸ πρίν.

Ἐπὶ τοιαύτῃ αὐτοφωρίᾳ ἐξανίσταται ἐμπληκτος, ἔντρομος, ἀπὸ κορυφῆς ἕως ποδῶν, ἀρνούμενος τὴν μαρτυρίαν τῶν ὀμμάτων του.

Ἐπισκιάζει τὰ ὄμματα μὲ τὴν δεξιάν, προσηλοῖ στερεώτερα τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς νέας. Κατάδηλον· ἦτο αὐτὴ ἐκείνη, ἦτο ἡ θηγάθηρ του.

— Γόνε, ἀνάξιε τῶν Μολίνων, ἀρνησίπατρις Βενετίς! — φωνάζει τότε εἰς τόνον, ὄργην καὶ χόλον ἀποσταλάζοντα. — Ἡ μήτηρ σου ἐσεβάσθη τὸ δόγμα τῶν πατέρων της! Ἐὰν δὲν εἶχε φυλάξει καὶ τὴν συζυγικὴν τιμὴν, ἤθελα σὲ ἀποφαλίσαι τοῦ γενεαλογικοῦ μου δένδρου δι' ἐπισήμου ἀποκηρύξεως!

Τὸ δὲ βλέμμα ἀνυψώσας εἰς τὰ ἄνω.

— Καὶ Σὺ, ἀναφωνεῖ στενάζων, διατί, διατί μὲ ἠδίκησες, στερήσας με ἄρρενος κληρονόμου; Δὲν εἶσαι σὺ αὐτὸς ὁ λέγων· Γνώση, ὅτι πολὺ τὸ σπέρμα σου, τὰ δὲ τέκνα σου ὥσπερ παμβότανον ἄγροῦ; (1)

(1) Ἰώβ, κεφ. Ε'.

Εἰς τί σοί ἔπειτασιν λοιπόν; Μήγαρ δὲν σὲ ὑπρέτησα ὡς εὐσεβῆς χριστιανός, ὡς χρηστὸς πολίτης, ὡς οἰκογενειάρχης φιλότεκνος;

Εὐθετον μὰ τὴν ἀλήθειαν ἦτο τὸ προφητικὸν ρητόν. Ἄλλ' ἐν τῷ ἐπιφωνῆσαι αὐτό, διατι ἐσιώπησε τὸ παρεπόμενον συμπλήρωμά του ΣΥ ΔΕ ΓΝΩΘΙ ΣΕΑΥΤΩ, ΕΙ ΤΙ ΕΠΡΑΞΑΣΙ;

Μὴ ἀστοχήσωμεν, ὅτι ὁ Σὲρ Φραντσέσκος ἦτο μαθηματικὸς καὶ ἐκπαθέστατος φιλογεωμέτρης.

Ἐπάρχει ἐν τῇ ζωολογίᾳ διπλῶν ἐν τι ὄν ἀσυγκρίτως λογικώτερον τῆς ἀπογονῆς Ἀδάμ. Τὸ ἐν αὐτῷ λογίζεται ὑπολογίζεται, συλλογίζεται τόσον ἐντελέστερα Νευτώνων καὶ Καπερνίκων, ὅσον τὸ ἀπειρον ὑπερέχει τοῦ πεπερασμένου. Εἰ καὶ γεννηθὲν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ζῆ ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν καὶ ὑποτάσσεται εἰς τὰς προαιρέσεις μας. Ἡ ἐξόρμησις νοημάτων του νικά τὴν ταχύτητα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Κρονίδου κεραυνοὶ δὲν ἀποτολμῶσι νὰ φιλονικήσωσι περὶ ὠκυτότος μὲ τοὺς ὑποπτέρους πόδας του. Ἄλλὰ, κατ' ἐξαίρεσιν ἐν τῇ ζωολογίᾳ μοναδικήν, τὸ ὄν αὐτὸ εἶνε ἄμοιρον καρδίας. Αἰσθημα, ποίησις, φαντασία, πάθος, συγκίνησις, ἐνθουσιασμός, τὰ ἐλλείμματα ταῦτα τῶν βροτῶν διατελοῦσι πρὸς τὸ ἀθάνατον αὐτὸ ξένα παντάπασιν.... Ὁ διαβήτης σοὶ καταμετρεῖ ἐν ἀκαρεὶ τὸ κενὸν τῆς Πλάσεως· ἀλλὰ καὶ αἰῶνας αἰώνων ἂν καταναλώσῃ, θ' ἀποτύχη νὰ κακομετρήσῃ τὴν ἐλαχίστην τῆς καρδίας αὐτογραμμὴν.

Εἰς τοὺς στερεομετρικοὺς λογαριασμοὺς τοῦ Σὲρ Φραντσέσκου οὐδὲ κἄν ἀξίαν ἀγνώστου X. κατεῖχεν ὁ ἔρωσ τῆς θυγατρὸς. Καρδιά! Στοιχεῖον ξένον εἰς τὸ ἀλγεβραϊκὸν ἀλφαβητάριον. Ἔρωσι! Μειρακιεύματα. Ἀφοσίωσις, κλαυθμοί, παλμοί, ὄρακοι, στίχοι!

Γέλα με νὰ σὲ γελῶ, νὰ περῶμεν τὸν καιρό. Πρὸς τὸν κωμωδοδιδάσκαλον ἐκεῖνον πραγματικὸς ὄρος ἀγνώστου τῆς ἐξισώσεως ἦτο ἡ καταστροφή τῆς ἐν Ἀλικιανοῦ θεατροσομένης κωμωδίας. Περὶ τὴν εὐρεσιν τοῦ ὄρου αὐτοῦ ἐστρέφετο σύνολος ἡ ἄλλυσις τῶν λογαριασμῶν. Ἦτο τὸ πρόβλημα εὐκαταίας διαλύσεως ἐπιδικτικόν; Τοῦτ' ἐστ' ὁ μάλιστα δέδοικε. Περὶ δὲ ἔρωτος; Τοῦτο οὐδοτιοῦν ἔμελεν αὐτῷ. Εἴτε αἰσίαν, εἴτε ἀπαισίαν ἐλάμβανε τὴν λύσιν ἢ κωμωδία, ἢ λύσις τοῦ ἐρωταρίου ἦτο ἤδη στερεῶς κα-

θωρισμένη ἐν τῷ προῦτολογισμῷ. Δεδόσθω, λόγου χάριν, ὅτι μετὰ πολλὰς καὶ ἐντόνους νουθεσίας θ' ἀπέβαιεν ἀνίκανος ἢ λογικὴ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας! Τι ἐντεῦθεν; Ἐδέετο ἴσως θυσία ἑκατὸν βοῶν ἀντὶ τῆς ἀποδείξεως, ὅτι τὸ μέγα τετράγωνον τῆς Ὑποτεινούσης του, ἐὰν μὴ ὑπερέβαινε, τοῦλάχιστον, εἰ καὶ ὑπόθετον, ἰσοδυνάμει εἰς τὰ ὑπερκείμενα δύο τετράγωνα τῆς ὀρθῆς γωνίας, ἤγουν εἰς τὴν πειθῶ τῆς συζύγου καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῆς θυγατρὸς; Πανάκεια πρόσφορος καὶ δραστηκωτὰ ὁ θαλάσσιος ἄηρ. Ἐν ταξειδάκιον εἰς Βενετίαν ἤθελεν ἀπὸ τοῦ μνημονικοῦ τῆς κόρης ἐξαλείψει τὰς ριμάδας τοῦ ἔραστοῦ μεθ' ἧς εὐχερείας νωπὸν σπογγάριον σβύνει ἀπὸ μέλαιναν σάνδα γεωμετρικὰ γυμνάσματα μαθητοῦ.

Τὰς συγκυρίας ταύτας ὁ διαβήτης εἶχε προεξακριβώσει μὲ ἀκριβειαν θαυμαστήν. Ἐπέλαθεν ὁμως τὰς περιμετρήσεις του μίαις ἄλλῃ ἀστερομέτρητος συγκυρία. Ὁ φραγγάρχων ἤθελε τάχιον πιστεύσει, ὅτι ἡ αὐτοῦ Μακαριότης ἐλειτούργησεν εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν τῆς Ρώμης ὡς Ραββῆς, παρ' ὅτι κληρονόμος τῶν Μολίνων ἤθελε ποτὲ συναγωνισθῆ κατὰ τοῦ πατρὸς μετὰ Γραικῶν.

Ἡ ἀρειμανῆς ἐξοδος τῆς ἡρωίδος, ἐξελέγξασα πλημμελεῖς τὰς ἰσοροπίας του, ἀπεξήρανε εἰς τὸν αὐχμηρὸν καὶ ἀνήλιον λειμῶνα τῆς φιλοστοργίας του πᾶν φύτρον ἡμιμαράντου πόας.

Διατι νὰ μὴ ἦναι ἐκ τῶν δυνατῶν ἢ αὐθωρος ἄρρενος τέκνον αὐτοσχεδιάσις; Μὲ πόσῃν ἐτοιμότητι ἤθελεν ἐξαλείψει τὴν ἀποστάτιδα ἀπὸ τοῦ γενεαλογικοῦ του δένδρου! Θῆλυ τέκνον παράπλευρα εἰς ἄρρενα κληρονόμον! Καὶ τίς, πρὸς ἀπλοποίησιν χρωλυτικοῦ λογαριασμοῦ, τίς ὁ μὴ σπεύδων νὰ διαγράψῃ τὴν ὀκληρᾶν τῶν μηδενικῶν ὀριμαθίαν! Οἷα δ' ἄλλως τε μεγολοπραγία, ἀξία εὐπατρίδου βενετοῦ! Τοιαύτη ἐξάρνησις δὲν θὰ κατήσχυνε καὶ αὐτὰς τὰς ἀνδριοτέρας πράξεις τῆς ρωμαϊκῆς φιλοπατρίας; Δὲν θ' ἀντήχει ἔως περάτων τῆς βενετικῆς οἰκουμένης, ἄτε δὴ θαυμάσιον αὐταπαρηγίας παράδειγμα;

Ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα ἦτο ἀδύνατον. — Ἐπειτα δὲ ἐὰν καὶ ὁ θηλυκὸς αὐτὸς βλαστὸς ἀπεκόπτετο τοῦ ἐνδόξου δένδρου, τι θ' ἀπεγίνοντο τὰ τιμάρια, τὰ πολύτιμα ἄρχεῖα, τὰ εἶδωλα τῶν προγόνων, οἱ ἱέρακες, ὁ κόραξ—τὸ ὄνομα πρὸ πάντων, ὁ ἐπωδύνως ἀνακ-

λιόμενος οὗτος βράχος τοῦ οἰκογενειακοῦ Σισύφου; Τίς πλέον, ὑπὸ τοὺς πλατυσκίους κλάδους τοῦ δένδρου αὐτοῦ κατακλινόμενος ἤθελε καρπωθῆ τὸ καύχημα νὰ ἐπιφωνήσῃ δι' ἐμοῦ τὸ τὸ γένος τῶν Δὰ Μολίν ἀθανατίζεται!

Ἄπὸ τούτους εἰς ἄλλον διαλογισμὸν μεταβαίνων ὁ Σέρ Φραντσέσκος ἀνεγείρει αἴφνης τὴν χεῖρα, καὶ κρούει δυνατὰ τὸ μέτωπον. Μία τις ἰδέα, ἰδέα μεγάλη ἐξαστράπτει εἰς τὸν νοῦν του. Ἐμπνευσίς θεία ἀνωθεν τῷ κατήρχετο.

Ἡ ζωὴ τοῦ δικαίου λέγει καθ' ἑαυτὸν, ἔτη ἑβδομήκοντα— Ἀφαίρεσις.— Ἄπὸ τὰ ἑβδομήκοντα ἔκβαλε πενήκοντα, ὑπολείπονται εἴκοσι, Πρὶν ἢ ἀπέλθω λοιπὸν καὶ ἐγὼ εἰς τὰς σκηνάς τῶν μακάρων μου, δύναμαι νὰ ἴδω καὶ υἱὸν καὶ ἔγγονον..... Παράδοξον, per la Madonna, πῶς τὴν λαμπρὰν ταύτην ἰδέαν δὲν τὴν συνέλαβα καὶ προτήτερα!

Ὅλος ἔκδοτος εἰς τὸ ἀναπληρωματικὸν ἀναπέμπασμα, ὁ Μολίνος οὔτε πλέον ἀκούει τὸν πάταγον τῆς ἐντὸς τῆς ἐπαύλεως ἀλληλοσφαγίας, οὔτε πλέον καθορᾷ ἐνώπιον του τὴν χειμαρρῶδη ἔφοδον τοῦ βενετικοῦ στρατοῦ. Αἱ φρένες, αἱ αἰσθήσεις του διατελοῦν παντάπασιν ἐφηρηπαγμένα εἰς τὸν θαυμασμὸν τῆς χειρογραφίας, ἣν πρὸ ποδῶν αὐτοῦ διεκτυλίσει ἡ ἀναζωπύρωσις τῶν γενεαλογικῶν ἐλπίδων, κατὰ δὲ τὴν ἔκστασιν αὐτὴν χαίρει διακριβῶν ἐν τι αἰσθημα διεκφυγὸν ἕως τότε τὰς προσεκτικωτέρας ἐνδομυχήσεις του· ὅτι, δηλαδή, δὲν ἐθήρευε τὸ μέλλον, ἐμὴ μόνον χάριν τοῦ παρελθόντος εἰς καθαροτέρας λέξεις, ὅτι ὡς εὐσυνείδητος ἀπόγονος ἤθελε τυχοῦσης ἀνάγκης ὀλοκαυτώσει ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῶν Κτησίων θεῶν ὅχι μόνον οἰκογένειαν, καὶ πατρίδα, καὶ ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸν προσέτι μεθ' ἧς προθυμίας χήρα ναβάβου ορίπτεται ἀφοσιωμένη καὶ παίζουσα εἰς τὴν αὐτὴν πυρὰν τοῦ συζύγου της.

Τὸ σχέδιον προέβαινε, ἀκμαζούσης ἔτι τῆς μάχης, ὠριμάζον, ἤδη δὲ ὁ ἱππότης προεγεύετο τὰ ἡδονικὰ ἀποτελέσματα, ὅσα ὀμέλλων τῆς Σοφίας ἀντικαταστάτης ἐπέπρωτο νὰ ἐπιφέρει εἰς τὴν διάδοσιν τῆς γενεᾶς του, ὅτε αἰφνίδιον καὶ σφοδρότατον χθονὸς ὑπολάκτισμα ἀνέροριπεν αὐτὸν ὡς ἓνα πόδα ἀπὸ τοῦ ἐδάφους, καὶ ταυτόχρονος βροντὴ κατεσπάρατε τὰ ὦτα του.— Ὁ τοῦ φροῦδου

τῶν διαλογισμῶν! Ἐπαναφέρων τὸ βλέμμα πρὸς τὸν πύργον, βλέπει τοὺς τοίχους τῆς προγονικῆς ἐπαύλεως, βλέπει ἀναριθμητὰ σώματα βλέπει παμπληθίαν ἀνθρώπων, τὰ πάντα ὡσεὶ βροχὴ ἀερολίθων ἀνακάμπτοντα κυκλοελίκτως ἐπὶ γῆς ἐν νεφελῇ φλογῶν, κονιοροῦτο καὶ τέφρας.

Ἡ ὄρασις του ἀμαυροῦται, κατασκοτίζεται. Μικρὸν κατὰ μικρὸν τὰ ἀντικείμενα ἀποίχονται ἐνώπιον του. Τὰ γόνата του ἐπικλῶνται. Ὁ νοῦς, καθάπερ μηχανὴ τις ἐσκανδαλισμένη, σταματᾷ ἀδρανῆς, ἀκίνητος, νωθρός.

Αἰσθανόμενος τὸ ἔδαφος ὑποχωροῦν ὑπὸ τοὺς πόδας του, στηρίζει δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸ σῶμα ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τῆς ἐλάτης, καὶ μὲ αὐτόματον φλογγασμὸν ἀναβοᾷ.

— Miserere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam, et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.....! (1)

Ἄλλὰ δὲν δύναται νὰ προχωρήσῃ· εἰς τὴν τελευταίαν λέξιν πίπτει τετανὸς χαμαί.

Ἐμεινε ἐν τῇ αὐτῇ θέσει κατακείμενος καθ' ὅλην τὴν δειλὴν, ἔμεινε καὶ τὴν ἐπομένην νύκτα. Καίτοι ζῶν, οὐδόλως μετεκινήθη· καίτοι ἄγρυπνος, οὐδὲν διανοήθη, οὐδὲν ἀνεπώλησεν, ἐμόχθησε δὲ ἀναποτελέστως, ὡσάκις ἐπειράθη νὰ συνανυφάνη μίαν τινα ἔννοιαν. Τέλος τὸ ρίγος καὶ ἡ πείνα ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ ἀνεγερθῆ.

Ἐπαναμνησθεὶς διὰ μιᾶς τῆς θυγατρὸς προσεφώνησεν αὐτὴν ὀνομαστί καὶ ἀλλεπαλλήλως... μόνη ἢ ἠχώ τοῦ βράχου ἀπεκρίθη εἰς τὰς προσκλήσεις του κλανθιμωδῶς. Καταπλαγεὶς ὑπὸ τῆς ἐνταφίου ἀφθεγξίας, ἣτις ἐπήρχετο βαθμηδὸν κατακλείουσα καὶ περικατέχουσα τὰς φρένας του, ἀφῆκεν ὠρυγμὸν μακρὸν καὶ ἀνέβλεψεν εἰς τὴν ἀντιπέρα Βίγλαν· ἀλλὰ μὴ κατιδὼν τὸν πύργον αὐτῆς, ὑπέλαβε τὴν ἄποψιν ἐπιπροσθουμένην ἀπὸ τὴν ὀμίλην.

Ἀρκετὸν καιρὸν περιεπλανήθη ἀστόχος ἀναμέσον τῶν δένδρων ἀσκεπῆς τὴν κόμην, δονῶν ἄλλοι' ἄλλοσε τὴν κεφαλὴν, σείων τὰ χεῖλη, ἀναπάλλον τὴν βακτηρίαν, κρούων ἐνίοτε τὸ μέτωπον

(1) Ἐλέησόν με, Κύριε, κατὰ τὸ μέγα ἔλεός σου..... καὶ τὰ λοιπά.

κατὰ τῶν κορμῶν, καὶ νῦν μὲν καθήμενος ἐπὶ λίθου, νῦν δὲ αἰφνιδίως ἐξανιστάμενος, καὶ δρομάδην ἀποδιδράσκων, ἄλλοτε δὲ προσφωνῶν δξύτατα τὸν Φραγκίσκον Δὰ Μόλιν, καὶ φρουρῶν ἐν τῇ ἀναντιφωνησίᾳ του. Ἡ τύχη τὸν ἐβροόθησε κατὰ τὴν πλάνην. Ἀπρονοήτως ἀναστρέψας εἰς τὸ μονοπάτιον ὅθεν ἀφίχθη, ἀνευρέθη περὶ τὴν ὀγδόην τῆς πρωΐας παρὰ τὴν πλατείαν. Ἐκεῖθεν βουνοβατήσας περὶ τοὺς σωρούς, ἀναρριχηθεὶς ἐπὶ τὰ ἀποπτώματα, τέλος εἰσέδυσεν ἐνθάδε αὐτοῦ, ὅπου ἐπὶ τῶν ταπεινῶν στεγῶν τῆς κόμης ἐγιγαντία πρό τινων ὠρῶν ἀκόμη τὸ τιμαριωτικὸν κτίριον τῶν πατέρων του.

Ἀφοίτητος τὸν σιγμὴν αὐτὴν ἐτύγγανεν ὁ ἔρειπιῶν. Τοῦ στρατοῦ ὄντος τὴν πρωΐαν ἐκείνην ἠσχολημένου εἰς σοβαροτέραν ὑπηρεσίαν, ἡ ἐργασία τῆς ἀνασκαφῆς εἶχε διακοπῆ. Μόνοι τέσσαρες στρατιῶται ἐνεστάθμευον, ἀπαγορεύοντες τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς χωρικούς.

Ἐνῶ προέβαιναν ἐντεῦθεν ὁ Μολίνος, εἰσῆρχετο ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους ὁ Δὸν Πλάτσιδος.

Μόλις ἰδὼν πόρρωθεν τὸν ἱππότην, ὁ Ἰησουίτης προέτρεξε μὲ ἀγκάλας ἀνοικτάς καὶ σκιρτῶν ἀπὸ χαρᾶς.

— Ζῆς, λοιπόν, προσφιλέστατε καβαλλιέρε! Εἶσαι σὺ αὐτὸς ἀκόμη! ἐφώναζε προσυπαντῶν τὸν ἄρχοντα. Τί ἔγινες; Ποῦ ἦσο; Πεντήκοντα ταχυδρόμοι περιέρχονται τὴν χώραν ἀναζητοῦντες σε. Καὶ ἐγὼ αὐτὸς διενυκτέρευσα εἰς τὰ περίχωρα τῶν Βρύσεων, ὅθεν ἐπιστρέφω τὴν σιγμὴν ταύτην. Συγγενεῖς, φίλοι μας, ὁ στρατός, ὅλη ἡ Ἀλικιανοῦ σὲ ἐκλαμβάνουν ὡς ἀποθαμμένον. Ποῦ εἶσο, ἀδελφέ; Διατί νὰ μᾶς ἐμβάλῃς εἰς τόσην ἀμειχανίαν;

Ἐρωτῶν δὲ καὶ σφριγῶν ἐξ ἀγαλλιᾶσεως ρίπτει τοὺς βραχίονας περὶ τὸν τράχηλον τοῦ ἀρχοντος ὅπως ἐναγκαλισθῆ καὶ φιλήσῃ αὐτόν.

Ἄλλ' εἰς τὴν ψυχικὴν διάχυσιν τοῦ ἱερέως ἀντιτείνας ὁ ἄρχων τὴν κεραίαν τῆς βακτηρίας, ἀντέκοψεν ἀποτόμως τὸν περιπτυγμόν.

— Ἄς δράμωμεν πρὸς τοὺς φίλους, ἵνα αὐτοπρόσωποι κομίσωμεν τὰ συγχαρητήρια τῆς σωτηρίας σου! προσεπιλέγει ὁ Πλάτσιδος δράττων τὸν ἄρχοντα ἐκ τοῦ παρωλενίου, ὅπως ἀπαγάγῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ τραγικοῦ θεάματος τῆς καταστροφῆς.

— Δὲν θὰ μοῦ φύγῃς, ὄχι—ἀποκρίνεται ὁ Σὲρ Φραντσέσκος, ἀπαλλαττόμενος αὐθις ἀπὸ τὴν λαβὴν τοῦ ἱερέως, καὶ ἐξ ἀμοιβῆς συλλαμβάνων αὐτὸν ἐκ τοῦ σφυγμοῦ.—Λέγει! Ποῦ κεῖται ὁ πύργος σου;

Κρουνοὶ ἰδρώτους διέτρεχον ἐν τούτοις τὰς παρειάς του, οἱ δὲ μυκτῆρες του ἔχασκον ἐξφδικότες, ὡς οἱ τοῦ χρεμετίζοντος ἵππου.

— Ὁ πύργος μου, εὐγενέστατε; Ποῖός μου πύργος; ἐρωτᾷ ἔκπλητος ὁ Ἰησουίτης.

Ἡ Βίγλα σου, ὑποκρίτά! Ὁ πύργος σου... ναί ὁ πύργος σου ἢ Βίγλα τοῦ Σὲρ Μάρκου Δὰ Μολίν... Προσποιεῖσαι τὸν παράπληκτον;

Τὸ ἀλλόκοτον τῆς ἐρωτήσεως, ἡ παράδοξος συμπεριφορὰ, τὰ βεβορβωρωμένα φορέματα, τὰ ἐναιωρούμενα ὄμματα τοῦ τιμαριούχου ἐνέπλησαν τρόμου τὸν φραγγοκαλόγερον. Τί νὰ συλλογισθῆ; τί νὰ συμπεράνῃ; Ἐν τοιαύτῃ διακειμένος ἀμηχανία ἀπέμεινε κηχηνῶς καὶ ἄφθογγος ὡσπερ ἰχθύς.

— Ματαίως κρύπτεσαι, κακοῦργε! ἀναφωνεῖ ὁ ἱππότης ἐπιβιάζων τὴν φωνήν.—Ζητεῖς πῶς ν' ἀποδράσῃ; αἶ; Ὁρρωδεῖς τὴν ἔποψιν τῶν θυμάτων σου! Φοβεῖσαι μὴ τὰ θύματα τῆς πλάνης σου ἀποτινάξουν τὰ ἀλύσεις τοῦ ὀπίου, καὶ σοῦ ζητήσουν τὴν ἐξώφλησιν εἰς μετρητά!

— Τί λέγεις, εὐγενέστατε...; Δὲν ἐννοῶ.... Πρὸς Θεοῦ, ἄς φύγωμεν ἀπὸ τὸν τόπον τοῦτον ὅσον τὸ γρηγορότερον.

— Λοιπὸν κανεὶς ἀκόμη δὲν ἐξυπνήσεν; Ὅλοι κοιμῶνται τὸν αὐτὸν ὕπνον; ἐρωτᾷ ὁ αὐθέντης τῆς Ἀλικιανοῦς, τὸ βλέμμα ἀμφιδινῶν περὶ τὸ πεδῖον τοῦ θανάτου.

— Τὸν ὕπνον τῆς αἰωνιότητος. Ὡ! Οὔτοι δὲν θὰ ἐξυπνήσουν πλέον εἰς τὸν αἰῶνα!

— Νεκροί! Ἀποθαμμένους τόσος λαός! Ἄψυχοι τόσοι νέοι, τόσαι γυναῖκες, ἄπνοα τόσα ἀνήλικα.

— Ὁ Θεὸς ἄς ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴν των!

— Καὶ τολμοῦν τὰ μαρὰ σου χεῖλη νὰ ὁμολογήσουν τοιοῦτο κακούρηγμα! Δὲν ἐπνίγη εἰς τὸν ἀφωρισμένον σου λάρυγγα ἡ φωνή, πρὶν ἐξεράσῃ τὴν καταχθόνιον ὁμολογίαν!

Ἐν τῷ ἐξαγγεῖλαι ταῦτα, τὸ στόμα του διεστρέφειο, οἱ πόδες

ἐλάττιζον τὸ ἔδαρος, καὶ ἡ δεξιὰ του περιέπαλλε τὴν βακτηρίαν σπασμωδικῶς.

Ὁ Τμηματάρχης ἐπὶ τῶν πνευματικῶν, ἰδὼν τὸν καβαλλιέρον ἤκιστα φιλικῶς περιδοῦντα τὴν ράβδον ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ, ἤρχισεν ὑπεννοῶν τὴν ἀποχώρησιν μὲ τὰ σωστά του. Ἦδη προσημανεύετο, ὁποῖον τι ἐπίμετρον συμφορᾶς ἀπέσκυπτεν ἐπὶ τοῦ συγκοινωνοῦ τῶν ἀδικημάτων του.

— Δοιπόν, ἀγαπητέ, ἰπτότα—εἶπε, διακόψας τὸν εἰρμὸν τῆς συνδιαλέξεως—θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃς λοιπὸν νὰ προσιδοποιήσω εἰς τὸ χωρίον, ὅπως κομίσω εἰς τοὺς φίλους μας τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν τῆς ἀνευρέσεώς σου;

Πρὸς πᾶσαν ἀπάντησιν, ὁ Μολῖνος δράττων τὴν ποιμενικὴν ράβδον ἀπὸ χειρὸς τοῦ ἱερέως, ἐκσφενδονίζει αὐτὴν σὺν τῇ ἰδίᾳ εἴκοσι βήματα μακράν. Ἐν δὲ ριπῇ ὀφθαλμοῦ σύρων διστομον μάχιραν ἀπὸ τοῦ θύλακος.

— Σοῦ διέταξα νὰ μείνῃς, καὶ θὰ μείνῃς, ἐπικατάρατε! κραυγάζει, περιτροχάζων ἀμφιστροφείς τὰς κόρας ἐντὸς τοῦ κοιλώματος τῶν ὀμμάτων. — Σὲ ἔχω εἰς τὰ χεῖρά μου! Οὐδεὶς Γραικὸς ἢ Λατῖνος θέλει κολάσει τὴν ψυχὴν του, σπεύδων εἰς βοήθειάν σου!

— Per l' amor della Santissima Vergine, ἐξοχώτατε, εἰς τί σοῦ ἔπτασεν ὁ Πλάττιδος; Ποῖον τὸ ἀμάρτημα τοῦ ἐμπιστευμένου σου; Θέλεις νὰ πέσῃ εἰς τοὺς πόδας σου γονυπετής;

— Τὸ ὄνομά σου! Τὸ ἀληθινόν σου ὄνομα Γλήγορα!

— Misericordia! Δὲν ἀναγνωρίζεις, Σὲρ Φραντσέσκε, τὸν ἐπιστηθιώτερον φίλον σου; Δὲν ἐφάγομεν μαζὶ τόσον ψωμί;

— Κάμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ!

Ὁ Ἱερεὺς ἔσπευσε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ διάταγμα δεκαπλασίως

— Ἀποκάλυψε τὴν κεφαλὴν!

Ἐπακούσαντος τοῦ ἱερέως καὶ εἰς τοῦτο, ὁ Μολῖνος ἔψαυσε ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ φράρον μὲ τὰ δάκτυλα τὴν στεφανοειδῆ τῆς δυτικῆς χειροτονήσεως κουράν.

— Ἐξω καὶ τοὺς ὄνυχας τώρα!

Πρόθυμος αὐτίς καὶ εὐπειθέστατος ὁ πνευματικὸς ἐξέθηκεν

εἰς τὰς παραλόγους ἀνακρίσεις τοῦ μαχαιροφόρου τοὺς δέκα καθαρούς, καὶ ἀρτίως ἐρριτισμένους ὄνυχας τῶν χειρῶν

— Χᾶ, χᾶ, χᾶ! ὑπολαμβάνει ὁ φραγγάρων, ἐρηγνύων πλατύν, πλατύτατον, σπαρακτικὸν καταγέλωτα. — Χᾶ, χᾶ, χᾶ! Ὁ διάβολος ὅταν ἀρρωστήσῃ, γίνεται ἢ διπλωμάτης ἢ ἱερομόναχος. Βάλε τον ὅμως... Χᾶ, χᾶ, χα... βάλε τον νὰ κάμῃ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ! Ἀμέσως ἀναφυτρώνουν τὰ τραγοειδῆ κέρατα εἰς τὸ μέτωπον του, εὐθὺς ἀναπροβαίνουν οἱ σπιθαμιαῖοι ὄνυχες... Χᾶ, χᾶ, χᾶ!

— Σὲρ Φραντσέσκε ἀγαπητέ, δὲν βλέπεις τὸν σταυρὸν τῆς ἱερωσύνης ἐπὶ τοῦ στήθους μου! λέγει ἔντρομος ὁ Ἰησοῦίτης. Δὲν συλλογίζεσαι, ὅτι καὶ τὸ ἄχραντον σῶμα τῆς Μεταλήψεως ἐγκραται σήμερον ἐντὸς ἔμου;

— Στ...! Ψεύδεται, φέναξ, πανουργεῖς, ἀγύρτα! Εἶσαι μετημφισμένος!

Τὰ ἐπίθετα ἐτονίσθησαν ὑπὸ λακτίσματος κραταιοτάτου, ἀνυψώσαντος στρόβιλον κονιορτοῦ.

— Ἀντὶ τίνος, λοιπὸν, ἐκλαμβάνεις τὸν πιστόν σου Πλάττιδον;

— Εἶσαι in carne ed ossa ὁ Σατανᾶς! Εἶσαι αὐτός, αὐτότατος ὁ Ἰοῦδας τῆς Ἀλιμανοῦς!

— Ἐννοεῖς ἴσως τὸν Σὲρ Φραντσέσκον Δὰ Μολίν!

— Βωβίσου βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως! Τολμᾶς νὰ προφέρῃς τὸ διαβολικὸν σου ὄνομα εἰς παρουσίαν εὐσεβοῦς χριστιανοῦ!

Ταῦτα λέγων, ἀρπάζει τὸν φράρον ἀπὸ τὸν μέλανα λαιμοδέτην, καὶ κύπτων διὰ μιᾶς τὸ στόμα, προσάπτει τοὺς ὀδόντας ὑποκάτω τοῦ μακρογενείου του πάγωνος. Εἰς διπλοῦν κίνδυνον κρίναν ὁ Ἰησοῦίτης ἐκτεθειμένην τὴν ζωὴν, ἀντιπαλαίει ἀνδρικῶς μὲ τὴν δεξιάν, ἐνῶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἀγωνίζεται νὰ συλλάβῃ τὸν ἔνοπλον βραχίονα τοῦ παραλογίζοντος

— Ἐὰν ἀπεφάσισης νὰ πνίξῃς φίλον σου καὶ ἱερέα, τοῦλάχιστον δὲν τὸν ἀφίνεις νὰ κάμῃ τὴν τελευταίαν του προσευχήν; ἵκετεύει μὲ φωνὴν ἀναβορβορῶζουσαν ὁ συσφιγγόμενος.

— Ὁχι... ὄχι... Ἀσυγχώρητον, ἀνεξομολόγητον ν' ἀποπτύσῃς τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐπὶ τοῦ τόπου αὐτοῦ τῆς προδοσίας, ἐν τῷ

κέντρον τῶν χιλιοπλασιῶν τούτων θυμάτων σου! ἀποκρίνεται με κλειστοὺς τοὺς ὀδόντας ὁ καρβαλλιέρος.

— ὦ κυρὰ Σοφία, σέ στέλλει ἡ Θεοτόκος εἰς σωτηρίαν μου! Λύτρωσέ με σὺ ἀπὸ τὰς ἀδίκοις χεῖρας τοῦ πατρός σου!

Ἐπιπροσεκτῶν εἰς τὸ ἰησοῦτικόν στρατήγημα, ὁ ἱππότης ἐπιμένει κατακρατῶν τὸ ὑπολαίμιον τοῦ ρασοφόρου, καὶ ἐπιδονῶν τὴν μάχαιραν.

— Ἄν Δὰ Μολὶν εἶμην ἐγὼ—ὑπολαμβάνει—ἡ ἔλα θάψει εἰς χιλιόπηχυν βάρανθρον τὴν ἀτιμίαν μου. Ἄλλ' εἰς σέ, ποῦ αἰδῶς, ποῦ ἐρύθημα, ποῦ συνείδησις, ποῦ ἐντροπή; Φεουδάτε τῆς Ἀλικιανοῦς!—ἐκβοᾷ μεγαλοφωνώτερα—Προσπαθεῖς ματαίως νὰ μοῦ διεκφύγῃς! Σὲ ἀναγνωρίζω ἀπὸ τὸ μέτωπον, τὸ ὁποῖον ἡ ὑπόκρισις, ἡ ἀπιστία, ἡ ἐπιβουλὴ σοῦ γεωμετροῦν! Σὲ ἀναγνωρίζω ἀπὸ τὰς χεῖρας, ναί, ἀπὸ τὰς μαγαρισμένας χεῖρας αὐτάς, με τὰς ὁποίας ἐθανάτωσες καὶ τὴν σύζυγον, καὶ τὸ μονογενὲς θυγάτριόν σου, καὶ ὀλόκληρον ἓνα λαόν. Κύτταξε, ἔνσαρκα σατανᾶ, τοὺς ὄνυχάς σου, κύτταξε ἂν ἀκόμη δὲν σταλάζουν ζέον τὸ αἷμα τῶν τόσων θυμάτων σου, ἂν δὲν ἀποστᾶζον ὄλονεν τὸ αἷμα τοῦ ἀνδρός αὐτοῦ, ὅστις ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ ἀδελφοῦ σου!

— Ἡμαρτον! φωνάζει ὁ Ἰησοῦτης, συναισθανόμενος τὴν πίεσιν μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον πινηγρᾶν..... Ἡμαρτον! Ἄλλ' ἄφες με νὰ ζήσω! Ἐὰν φαῦλος εἶμ' ἐγὼ, ἔσω σὺ γενναίως τουλάχιστον!

— Νὰ ζήσης; Ἀγαπᾶς νὰ ζήσης; Νοστιμείεσσι τῶν παρνομιῶν σου τὰς ἡδονάς! Δοιπὸν ἀκόμη εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἀπομένουν θέλγητρα διὰ σέ; Ἀγαπᾶς νὰ ζήσης, αἰ... Ehbene! Ζῆσε, λοιπόν! προσθέτει, ἀποκρούων τὸ θυμὸν με λαισιτικὴν περιφρόνησιν. Ehbene! Ζῆσε, ἵνα ἄχρως ἡμέρα κοίτῃς, μηδέποτε πλέον τραπῆ εἰς μειδίημα τὸ πρόσωπόν σου! ἵνα ἕκαστος παλμὸς καρδίας ἀριθμῆσθαι τὴν μυριάδα τῶν βλαβῶν σου!

Ἐνεκα διαφωνίας πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν λόχων, ἡ ἀνακομιδὴ, τῶν πτωμάτων εἶχεν ἀναβληθῆ εἰς τὴν ἐπιτομήν. Πλὴν τῶν Ἰταλῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ οἶκος τῆς φροσύνης εἶχε παράσχει ἐπιτόπιον τινα καὶ αὐτοσχέδιον κήδυσον, ἡμετέρα ἐπίλοιπα σώματα κατέκειντο ἀκόμη εἰς ἦν θέσιν καὶ στάσιν. Ἐν ἀκρωτηριασμόν, εἰς ἦν αἰθάλωσιν καὶ φρικώδη παραμόρφωσιν, τὰ εἶχε κα-

ταστήσει ἡ ἀνατροπή. Μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἐκείνων ἔτυχε καὶ ἡ οἰκογένεια Μολίν, προῦποληφθεῖσα παρὰ τῶν στρατιωτῶν ὡς Λατινική. Οἱ νεκροὶ τῆς Σοφίας, τῆς μητρός τῆς τῶν σφραγισμένων ἔκειντο εἰς μικρὰν ἀπόστασιν, μικρὸν προσέτι ἀπέχοντες ἀλλήλων. Τὸ ἀηδὲς τοῦ θανάτου καὶ τῆς πηρώσεως αὐτῶν ἐκάλυπτε λευκὴ σινδῶν, ἰσοφανῶς τ' ἄψυχα μέλη ἐξομαλίζουσα, καὶ μόνον ὑπὸ τῆς ἐσοχῆς τῶν ἐσθηκῶν ποδῶν ὑπαιρομένη. Ἐν τῷ εἰσδύσει εἰς τὰ ἐρείπια, ὁ κύριος τοῦ πύργου, διαβὰς ἀναμέσον αὐτῶν, εἶχε μετὰ πάσης ἀταραξίας ἀνασηκόσει μίαν κατὰ μίαν τὰς ἄκρας τῶν σαβάνων, καὶ ἐπιρρίψει παροδικὴν ὁμιλίαν.

— Ζῆσε! ἐπαναφωνεῖ ὁ παράφρων ἀπορρίπτων τὴν μάχαιραν ἄλλ' ἄγδην σύρων τὸν ἱερέα πρὸς τὰς παρεστρωμένους σινδῶνας. Ναί, ζῆσε, ἀπάνθρωπε, ἵνα ἡ εἰκὼν αὐτῆ ἀφαιρέσθαι τὴν ἀμνησίαν τοῦ ὕπνου ἀπὸ τὰ βλέφαρα σου μέχρι πυλῶν ἄδου! ἵνα τὴν κλίνην τῶν ὀδύνων σου τὴν συνεπιστρώσῃ αὐτὸ τὸ σάβανον τοῦτο, μετὰ τὸ ὁποῖον γυμφοστολεῖς τὴν κληρονόμον σου εἰς τὰς σημερινὰς τοῦ γάμου τῆς ἐορτάς! Ζῆσε λοιπόν, ἵνα σὲ ἐξυπνοῦν κατάτρομον, περίφρονον, οἰστροπλήγα... ἐὰν ποτὲ κατὰ τύχην ἀποκαρωθῆς... τὰ ὠρυγιάσματα τοῦ συνειδότος οἱ γογγυσμοὶ τῶν σφαγίων σου, ἡ σικασία ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων!

Καὶ πτύων τὸν Ἰησοῦτην κατὰ μέσον πρόσωπον.

— Σὲρ Φραντζέσκε ψευδαλέξιε, προσθέτει, ἔνδοξε γόνε δεκατεσσάρων ἱπποτῶν, παράλαβε ἐκ στόματος δικαίου τὸ ἐπίχειρον τῆς ἱπποτικῆς προδοσίας σου. Μετὰ τὸ πρωτεῖον τοῦτο ὅπταν ἀποπνεύσῃς τὴν ριπαρὰν ψυχὴν, μετὰ τοῦτο μου τὸ παράσημον ἐπὶ τοῦ προσώπου σου παρουσιάσθητι εἰς τὸ βῆμα τοῦ ἐπουρανίου κριτοῦ! *Sigillum fidei tuæ esto sputum!*

Τὴν ἀνέλπιστον τροπὴν τῆς περιπετείας ὁ Πλάτσιδος ἐπωφελήθει, κατέφυγεν ὡς εἶχε τάχος εἰς τὸ στρατόπεδον, βουνοβατῶν τοὺς σωρούς, κρατῶν τὰ ράσα ἀνασευρημένα. Ἐκτοτε καταληφθεὶς ὁ Μολίν ἀπαρακολούθητος, ἀπέμεινε κατὰ μόνας μετὰ τὴν ἐρημίαν, μοναχὸς πρόσωπον πρὸς πρόσωπον μετὰ τὴν ἐφέστιον μοναξίαν του. Ὡς δὲ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀνδραγαθείας του ἐπενόησεν ἀρχιπειρατῆς τὸ ὀθωμανὸς νὰ σπεῖρῃ ἀντὶ ἄλλοτος, μαωμεθανοὺς ἐπὶ τῆς χλιαρᾶς

ἔτι τέφρας τῆς παρ' αὐτοῦ καταφλεχθείσης Ριθύμνης οὕτως ὁ ἱπ-
πότης κυρούμενος διὰ τῆς αὐτοπροσώπου του παραστάσεως κλή-
τως καὶ τιμαριούχος τῶν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔρειπίων, ἀνεκαίνιζεν ἐν
τῷ προσώπῳ αὐτοῦ τὸ δικαίωμα τοῦ μεταδοῦναι πρὸς τινὰ ἐπινοη-
θέντα ἄρρενα κληρονόμον ἀπαράλλακτον οἶον κατέκειτο τὸ τιμά-
ριον τῶν ἔρειπίων του.

Κατέτριψεν ἀρκετὴν ὥραν καθήμενος, ἀνορθούμενος ἐπανακα-
θήμενος ἐπὶ τοῦ τυχόντος λίθου, ἄφωνον καὶ ἀδάκρυτον φάν-
τασμα Ἱερεμίου ἐνώπιον τῶν ἠφανισμένων Ἱεροσολύμων του.
Ἔπειτα, ὑπ' αἰφνιδίᾳ παρακοπῆς οἰστρειαθηθεὶς ἔδραξε χειρό-
βολα χώματος καὶ τὰ διεορίπισεν εἰς τὸν ἄνεμον, ἀνεσόβησε μὲ
τὴν ἄκραν τῆς βακτηρίας παρακόπτα μέλη φονευθέντων, ἐγέλασεν,
ἐβλασφήμησεν, ἐπαραλόγισε.

Κατέφθανον ἐν τούτοις τὸ Στραταρχεῖον τὰ λυπηρὰ μνήματα τοῦ
Πλατοίδου. Περὶ τὴν δευτέραν μετὰ μεσημβρίαν—τέσσαρες εὐ-
ρωστοὶ λοχίαι τοῦ Πάστροβιτς μετεκόμιζον χειρόδετον καὶ ἐπωμά-
δὸν τὸν κραταῖον τιμαριούχον ἀπὸ τοῦ ἀνατετραμένου πύργου τῶν
πατέρων του ὑπὸ τὴν στέγην δυσγενοῦς δουλοπαροῦκου.

Ἐδραμον συγγενεῖς καὶ φίλοι, ἔδραμον φραγγάροντες, ἀξιώ-
ματικοί, ἔδραμον πάντες ὅσοι φιλοβένετοι εἰς ἐπίσκεψιν του. Τὸν
εὖρον ὀδυρόμενον, περιστροβοῦντα φρικωδῶς τὰς κόρας, προ-
σπαθοῦντα, εἰ καὶ χειρόδετον, νὰ ἀνασπᾶσῃ τὰς τρίχας τῆς κεφα-
λῆς του.

Οἱ ἐπισκέπται ἀνασηκώσαντες ἀλληλοδιαδόχως τοὺς ὤμους
ἔστρεψαν τὰ νῶτα. Ἐν τῷ ἐξελεθῆναι ὅμως ἕκαστος αὐτῶν ἀπένειμε
πρὸς τὸν παράφρονα τὸ ἐκ τριόδου, καὶ βάνανσον ἐλεηνολόγημα.

—Povero diavolo!

Πρὸς τὶ ὁ ἀνεμόμυλος ἠλαξονεύετο κομπολογῶν λατινιστί, ὅτι
ἀνεκύκλει μὲν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐκάμπτετο;

Ἐνεμόμυλος ἐκάμφθη, ἔκειτο ἄρδην καταβεβλημένος.

Ἐπληροῦτο ἐπὶ τοῦ προδότου ἢ καταδίχῃ.

ΟΥΔ' ἈΝ ΜΗ ΕΠΙΣΓΡΕΨῆΙ Εἰς τὸν ἰδίον οἶκον.
ΟΥΔ' Οὐ ΜΗ ΕΠΙΓΝῶ Αὐτὸν ὅτι ὁ τοπὸς αὐτοῦ (1).

4) Ἰωβ, Κεφ. Ζ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Εἶπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ἡ δὲ φορὰ τῶν πραγμάτων καλεῖ νὰ
ἐπαναμνήσωμεν, ὅτι ἀποτροπαίους δολιότητος ἐντυπώσεις πα-
ραδίδει εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ ἐκκαδεκάτη ἑκατονταετηρίς. Τῷ ὄντι.
Πότε περιεπάτησεν ἡ ἀπιστία οὕτως ἀναιδῶς, ὡς τότε, ὅτε τύραννοι
καὶ τυραννόμενοι, χριστιανοὶ καὶ μωαμεθανοί, Γραικοὶ καὶ Λα-
τίνοι, καθολικοὶ καὶ διαμαρτυρόμενοι, φιλοπρόοδοι καὶ φωτο-
σβέσται ὅτε εὐσέβια καὶ δεισιδαιμονία κινουσιν ἀμοιβαίαν μάχην
μέλυσσαν ἀνατρέπουσαν πᾶν θεμέλιον ἠθικῆς καὶ θρησκείας, μάχην
καταμολύνουσαν τὴν Εὐρώπην ὅλην μὲ αἷμα, μὲ στυγεράς ἐπιβου-
λάς, μὲ διωγμοὺς, μὲ βασανιστήρια, μὲ ὀλοκαυτώσεις, μὲ πράξεις
ἰδίας ἀγρίων μᾶλλον ἢ Χριστιανῶν;

Οἷα ὁ Δουξ τῆς Κρήτης διενήργει ἐν Ἀλικιανοῦ κατὰ Γραικῶν
τοιαῦτα τινὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἔγγιστα χρόνον διέπραττε καὶ ὁ Δουξ
τῆς Ἀλβης ἐν τῇ Βελγικῇ κατὰ τῶν προασπιστῶν τῆς ἐγγωρίου
αὐτονομίας. Τίς ὁ μὴ εἰδῶς τὴν παγίδα, δι' ἧς ὁ στρατηγὸς καὶ ὁ
δήμος οὗτος τοῦ ἐν Μαδρίτῃ Τιβερίου συνέλαβε τοὺς πρωτοστάτας
τῆς καθ' Ἰσπανῶν ἐπαναστάσεως; Ὑπὸ πρόσχημα οἰκοδέκτορος
φίλου διαλλακτοῦ συγκαλέσας αὐτοὺς εἰς συμβούλιον ὀριζόμενον δῆ-
θεν ν' ἄρῃ ἐκ μέσου πᾶν λείψανον διαφωνίας, τὸν δὲ τόπον τῆς συ-
νελευξέως περικυκλώσας ἐκ προβουλής ἀπὸ πυροβολιστῆς ἀφώπλι-
σεν ἰδιοχείρως τοὺς ξενουμένους. Καὶ τὴν μὲν ἐπιούσαν ἐδέχετο τὰς
κεφαλὰς τῶν ἐξοχωτέρων ἐπὶ δίσκου. Ὀλίγον δ' ἔπειτα ἐπορεύετο

εἰς τὸ ἰκρίωμα τῆς καταδίκης καὶ ὁ ἄθλιος Ἐγμὸντ μὲ τὸν συναθλητὴν τοῦ Χόρν, ἀμφοτέρωι προωρισμένοι εἰς κορεσμὸν αἵματος καὶ φιλεκδικίας.

Γινώσκομεν ἤδη τὴν τύχην τῶν καθ' ἕνα ἀρχαλοπολιτῶν ὅσοι ἐκ τοῦ πεδίου τῆς καταστροφῆς συνελήφθησαν ζῶντες ἔτι, ἢ ἡμιθανεῖς ἢ καιρίως τετραυματισμένοι. Ὁ μὲν ναὸς τῆς κωμοπόλεως εἰ καὶ διερρηγμένος ὑπὸ τοῦ κλονοῦ τῆς προτεραίας, μετεβλήθη εἰς νοσοκομεῖον. Ἐνταῦθα παρεδόθησαν εἰς τὴν νοσηλεύσειν τῶν στρατιωτικῶν χειρουργῶν οἱ διασημότεροι τῶν τραυματιῶν. Τοὺς δὲ ὑποδεεστέρους τῶν πεπηρωμένων οἱ Βενετοὶ συνεσώρευσαν κτηνηδὸν ἐντὸς μανδρῶν καὶ ἀχυρῶνων ἀνὰ μέσον προβάτων καὶ βοῶν.

Αὕτη ἡ ἀνισότης αὕτη ἐπεβάλλετο καὶ εἰς τὴν κήδευσιν τῶν φονευθέντων. Κήδευσίς! Λέξις ἀνοίκειος. Ὁ Προβεδούρος Χανίων προετέθη τοὺς μὲν νεκροὺς τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ στρατοῦ ν' ἀποστείλῃ εἰς τὸ γεινιαῖον φρούριον, ὡς καὶ ἀπέστειλε πραγματικῶς, τοὺς δὲ ἄλλους, Ἑλληνας ἅμα καὶ Ἰταλοὺς, νὰ συνενταφιάσῃ φύρδην μίγδην, ἄνευ κήδους, εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀπειρομέγεθρον λάκκον. Μόνος τῆς ὀρθοδόξου μερίδος ἀντιπρόσωπος καὶ διερμηγεὺς ἐτύγχανεν ἐκεῖ ὁ Ματθαῖος Καλλέργης. Ἄλλ' ὁ ἀμφίβιος συνομολογήσας, ὅτι εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἔσται ὁ χοῦς ὁ διαλύσων ἀνατολικοὺς τε καὶ δυτικοὺς, οὐδεμίαν ἀντέταξε παράστασιν. Οἱ Λατῖνοι ἅπ' ἐναντίας ἤγειρον θόρυβον καὶ βοὴν μεγάλην. Τάχα θὰ ἐτύγχανον τῆς αἰωνίου ἀναπαύσεως ὅσα Βενετῶν προσκείμενα εἰς σχισματικῶν ὁστά; Τάχα σώματα κλητῶν καὶ ἀκλήτων, συγκεχυμένως συνταφέντων εἰς τὸν αὐτὸν λάκκον θὰ ἤξιοῦντο νὰ ἀνεγερθῶσι διακριδὸν ἐπὶ τῆ κλαγγῇ τῆς Ἀναστασίμου σάλπιγγος τοῦ Παρακλήτου; — Ἡ ἄκανθα ἀφηρέθη μεσιτεία τοῦ Πλατσίδου, Ἄντι ἐνὸς καὶ μόνου λάκκου ὤρύχθησαν δύο. Ἀπόστασις πέντε βημάτων κατήνασε τοὺς τρόμους τῆς λατινικῆς συνειδήσεως. Ἄλλὰ, φεῦ, ἐν τῷ διαλύσει τὸ πρόσκομμα ἐκεῖνο ὁ Δὸν Πλάτσιδος προσκάλει ἄλλο τι σκάνδαλον μεγαλείτερον. Μεταξὺ τῶν σφαγ-

ων τῆς μάχης ἠριθμεῖτο καὶ ὁ ἐφημέριος τῆς Ἀλικιανοῦς. Τὴν ἔλλειψιν δῆθεν ἄλλου ὀρθοδόξου ἱερέως προφασισθεὶς ὁ ἀμφίπυλος τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου κοινωνός, συνέλαβε τὸ κενόδοξον καὶ παράβολον ἐπιπόνημα νὰ ψάλῃ ἰδιοπροσώπως πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν φονευθέντων τὴν μὲν νεκρόσιμον ἀκολουθίαν ἑλληνιστί, τὸ δὲ De profundis λατινιστί, καταινῶν ὁμῶς πρὸς τοὺς Λατίνους τὰ πρεσβεῖα τῆς ἐνταφιάσεως. Τὸ δημοτελὲς τῆς ἱερατικῆς διπροσωπίας προσέκρουσε εἰς τὸ ἐνθύμιον ἐκατέρων τῶν ἐναντιοφρονούντων χριστιανῶν. ἤχησαν ἐντεῦθεν διαμαρτυρίαι· σχετλιασμοὶ καὶ κατάραι ἠγέρθησαν ἐκεῖθεν. Νέος θόρυβος πάλιν ἐστασιοποίησε τὴν πολυπαθῆ καὶ λίαν τεθορυβημένην Ἀλικιανοῦν. Ἄλλὰ τί δὲν ἐπιτολμᾷ φοιτητῆς τοῦ ἐν Χάνδακι παλατίου; Πεισθῶς εἰς τὴν εὐνοίαν τοῦ Δουκὸς τοῦ Σέρ Μέμου, ἄλλως τε δ' ἐπαρθεῖς ἐπὶ τῇ ἀντιπροσωπεύσει τοῦ Λατινεπισκόπου Κρήτης ἢ κατ' ἐκείνην τὴν περίστασιν περιεβλήθη ὁ μέγας τηματάρχης ἐπὶ τῶν πνευματικῶν ἐπέμεινε εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς διττῆς ἱεροπραξίας, ἔτοιμος νὰ ἐπιβάλῃ τὸ θέλημά του καὶ εἰς ἀμφοτέρω τὰ μέρη. Κατὰ δυστυχίαν ἐφρόντισεν ὀλίγον νὰ προβασανίσῃ τὸν λογαριασμόν. Δυσπειθήσας εἰς τὰ; παραινέσεις τοῦ στρατηγοῦ, ἀποκρούσας τὰς ἐντόνους τῶν ἀξιωματικῶν παρατηρήσεις, ὑπὸ μὲν τὴν δεξιάν μάλην ἔλαβε φελόνιον καὶ ἐπιτραχήλιον, ὑπὸ δὲ τὴν ἀριστερὰν στόλαν καὶ πινέταν. Οὕτως ἐφοδιασθεὶς ἔξηλθε μὲ τοὺς ὀλίγους ὀπαδοὺς του εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διπλασίας προπομπῆς. Τίνος χάριν παρήλαυνεν εἰς τοσοῦτον τόλμης τὴν ἐπιμονήν; Ἄρα προϋτίθετο διὰ λόγους τοὺς ὁποίους αὐτὸς μόνος ἐγίνωσκε νὰ ταπεινώσῃ μὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ προπέτειαν τὴν ἐχθροπαθῆ αὐθάδειαν τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ τῶν ἀξιωματικῶν; Ἐκτοπος πρόθεσις. Ἄμα ὡς ἤφθησαν τὰ ἐπικήδεια κηρία τῆς λατινικῆς ἐκφορᾶς, ὅσοι μὲν Κρήτες, ὅσοι Ἕλληνες, ὅσοι ὀρθόδοξοι, ὅλοι αὐθωρεῖ καὶ μὴ γνώμη συνελειποτάκτησαν τῆς τελετῆς μηδὲ τὴν κεφαλὴν ἐνώπιον τοῦ ἐσταυρωμένου ἀποκαλύψαντες. Ὁ δὲ στρατὸς παραβάς τὸν ταχθέντα περιορισμόν, καὶ ἔνοπλος ἐπιδραμιῶν εἰς τὸν τύπον τῆς κηδεύσεως, τοὺς μὲν συμπατριαστὰς τοῦ Πλατσίδου ἐπάταξε μὲ τὰ κοντάκια τῶν πυροβόλων καὶ διεσκόρπισε κακῆν κακῶς, τοῦτον δὲ ἀπόθησεν ἀνευλαβῶς, καὶ παρ' ὀλίγον ἐκρήμι-

ζεν ἐντὸς τοῦ κεχηνώτος λάκκου. Πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ μέγα δυναμένου Ἰησοῦιτου ἐπέστη αὐθήμερος ἢ τιμωρία. Τρεῖς τῶν λοχιῶν ἐτουφεκίσθησαν, καὶ δύο ἀξιωματικοὶ παρεπέμφθησαν εἰς τὸ στρατοδικεῖον ἀλυσίδετοι. Ἄλλ' ἢ ἱκανοποίησις ἐδεινὸν εἰς τὸ ἔπακρον τὴν μνησικακίαν τῆς ἐν Ἀλικιανοῦ φρουρᾶς. Ἐκτοτε ὁ Δὺν Πλάτσιδος ἀπέβη ἀντικείμενον ἀδυσωπῆτου μίσους καὶ ἀποστροφῆς. Παρακατιῶν τ' ἀποτελέσματα τῆς παρεμπτώσεως ἄς ἐπαλέθωμεν πρὸς ὦραν εἰς τοὺς αἰχμαλώτους.

Ἀναλόγως τοῦ φύλου, τῆς κράσεως, τῆς ἡλικίας, ἢ δραστικότητος τοῦ ναρκατοικοῦ ρευστοῦ, κατέστη ἄνισος τὴν διάρκειαν. Ἐκ τῶν ποτιοθέντων οἱ μὲν κατεκληθήθησαν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Μορφέως ἐπὶ εἴκοσιν ὄλας ὥρας, οἱ δὲ καὶ πλειότερον. Καὶ ἔνιοι μὲν αὐτῶν ἀνεσκήρτησαν διεγερθέντες ὑπὸ τοῦ συνεχοῦς πυροβολισμοῦ, ἄλλοι δὲ ἀνεπήδησαν ἔξυπνοι, ἐμβρονηθέντες ὑπὸ τοῦ κραταιοῦ τῆς πυρσοκροτήσεως κλόνου. Τὸ πλεῖστον ὅμως παρεξέτεινον τὴν ὄνειρώδη ἀπολίθωσιν, ἕως πρωΐας τῆς ἐπαύσιον, μηδὲν δόντες σημεῖον αἰσθαντικότητος καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ λιθάργου.

Οἴκοθεν ὁ ἀναγνώστης ἄς φαντασθῇ τὴν ἀπορίαν, ἐν ἣ περιέστησαν ἐν τῇ ἀνανήψει οἱ πρόωτιστοι τῶν ἐξεγερθέντων. Εἰσέτι ἀπὸ τοὺς καπνοῦς τοῦ μηχανίου ἐσκοτασμένοι, περιέστρεψαν τῆδε κακεῖσε τῆς εἰρηκτῆς τοὺς ἐξωδηκῶτας ὀφθαλμοὺς, καὶ προσέψαυσαν τὰ ἴδια μέλη· ἀλλ' οὔτε διὰ τῆς ὀράσεως ἐπέτυχον νὰ ἐξακριβώσωσι, ποῦ κατὰ συμβεβηκὸς εὗρισκοντο, οὔτε διὰ τῆς ἀφῆς κατόρθωσαν νὰ ἐξελέγξωσι τὴν ταυτότητά των.

Ποῦ ἦσαν χθές; Εἰργάσθη ἀράγε ἕκαστος εἰς τὸν ἀμπελῶνά του, ἢ μᾶλλον συνωμηγυρίσθη εἰς τινα χαρμῶσνον ἑορτήν;

Ἄν ἀληθῶς παρευρέθη εἰς τινα ἐθνοπανήγυριν, πῶς τάχα βλέπει, ἢ πῶς νομίζει, ὅτι ἐνώπιόν του βλέπει στολάς βενετικᾶς; Πῶς τάχα αἰσθάνεται, ἢ νομίζει, ὅτι αἰσθάνεται, θλίψιν σχοινοῦ περι τοὺς σφιγμούς, πίσειν σιδήρου περὶ τὰς ἰγνύας;

Ἄλλὰ καὶ εἰς πανήγυριν τοιαύτην ἂν κατὰ τύχην συνεποσίασε, πῶς ἄνευ μέθης ἐνεβυθίσθη εἰς ὕπνον οὕτω βαθύν, οὕτω βαρύν οὕτω πολύωρον, αὐτὸς ὁ μηδέποτε ἀκρατίας ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ;

Ἄδυνατήσαντες οἱ αἰχμάλωτοι νὰ μεθερμηνεύσωσιν εὐλόγως

πῶς τὰς παραδόξους ἐντνπώσεις των, ὑπέλαβον κατ' ἀρχὰς τὸ δεσποτήριο καὶ τὴν παρουσίαν Καπελέτων ὡς τινα κοβαλίαν ἐκ τῶν συνήθων μεγάλων εἰς τὰς μεγάλας συναθροίσεις, παιδιὰν ἄλλως τε μετρίως ψυχαγωγόν. Διό, ὁ μὲν προσεκάλεσε τὸν δὲ νὰ δώσῃ πέρας εἰς τὸν χαριεντισμὸν, διαλύων ἐπὶ τέλους τὰ χειρόδεσμα, ἄλλοι δ' ἄλλοθεν εἰρωνευόμενοι, ἐκερτόμουν τοὺς Καπελέτους ἑλληνιστί, πεπεισμένοι ὅτι οὐδὲν ἄλλο θὰ ἦσαν, ἢ πρόσωπα τῆς κωμωδίας μετεμψιεσμένα, ἀνεπιτηδείως ὑποκρινόμενα τὸ μέρος των. Καθ' ὅσον ὅμως ἢ ἀνάγεις προέκοψεν εἰς ἀριθμὸν, τὸ ὕπαρ ἐξεδηλώθη πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους ὑπὸ εἶδος μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον τρομακτικόν. Ἡ ἀπορία ἐκορυφώθη· τότε συνδιαλέξεις ἀντηλλάγησαν πυσματικά. Ἄλλὰ καὶ ἀμοιβαῖα ἀντερωτήματα, καὶ ἀμφισβητήσεις καὶ θαυμασμοὶ εἰς οὐδὲν ἤγαγον εὐλογοφανέστερον συμπέρασμα. — Συνεπίερα τίνας δυσεπινοήτου τροπῆς, ἀντι, ἐξεγειρόμενοι τοῦ ὕπνου, νὰ ἀνευρεθῶσιν εἰς τὸ καλοροῖζικον συμπόσιον τοῦ μεγάλου Λογοθέτου, εὗρισκοντο ὑπὸ τὸ κράτος τῶν πρώην τυράννων, αὐτοὶ Κρητες ἀνεξάρτητοι; Τοῦτο ἐρωτώμενοι συνεχῶς ἐπανέπιπτον θέλοντες μὴ θέλοντες εἰς τὴν ἀναρχον ἐκείνην τῶν φρενῶν μεσοβασίλειαν, καθ' ἣν ἢ ἐκ τῶν αἰσθητηρίων πειθῶ καὶ ἢ φαντασμογονία τῶν ἀναμνήσεων πολεμοῦσι πόλεμον ἐμφύλιον ζημία τοῦ λογικοῦ.

Καὶ ὅμως, εἰς τὰ στρουθία ἐκεῖνα τοῦ ἀγροῦ τὰ ἐν κλωβῷ, προέκειτο ἦττον δυσμενῆς ἢ τύχη, παρ' ὅσον ἐνέφαιεν ἢ παροῦσα θέσις των. Ἦσαν πεπρωμένα νὰ αἰχμαλωτισθῶσι διὰ ὕπνου καὶ διὰ ὕπνου πάλιν νὰ συναναπεταθῶσι πρὸς τὰς τὰς φωλεᾶς καὶ τοὺς νεοσοῦς.

Ὁ στρατὸς ἀποκεκμηκῶς ὑπὸ διημέρου ἀγρυπνίας, ὑπὸ τῆς ἐνεργοῦς πορείας, ὑπὸ τοῦ ἀγῶνος, δὲν ἀντέσχεν εἰς τὰ δολερὰ προσκλητήρια τοῦ ὕπνου. Τοῦναντίον τῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες μετὰ τὴν πολύωρον νάρκωσιν ἐξεγείροντο ἀκραιφνεῖς καὶ πρόθυμοι, ἀξιωματικοὶ τε καὶ στρατιῶται ἦσαν αὐτόχρομα συντετριμμένοι. Τίς πανουργότερος Ἑλληνας αἰχμαλώτου; Ἐν εἰρηκτῇ πᾶς Ἑλληνας Ὀδυσεεύς. Νοήσαντες οἱ Κρητες τὴν διάθεσιν τῶν στρατιωτῶν, ἔσπευσαν νὰ συνακουσθῶσιν ἀλλήλοις διὰ νευμάτων

καί τινος συνήθους αὐτοῖς συμβολικοῦ ψιθυρισμοῦ. Ὡς δὲ ἤ-
 χησε τῆς ἐπελθούσης ἐσπέρας τὸ σιωπητήριον, οἱ μὲν δέσμοι,
 χασμηθέντες δῆθεν καὶ ἀναχασμηθέντες, εἶτα δὲ καὶ ἐν συναυλίᾳ
 ρογγάσαντες, προσεποιήθησαν ὕπνον βαθύν, οἱ δὲ φύλακες ἐκ
 περιτροπῆς λησιμονήσαντες τὰς ὁδηγίας, καὶ τὰ ὄπλα ἀποθέντες,
 ἅπαντες ὡς ἐκ κοινοῦ συνδήματος κατεκλίνθησαν ἐπὶ τῶν σανί-
 δων, καὶ μετ' ὄλιγον ἀπέπταντο εἰς τὰ μετακόσμια.

Οἱ ἡμέτεροι ἀντήμειψαν τοῖς Βενετοῖς τὰ ἴσα μὲ αὐθάδειαν
 θαυμαστήν. Ἀπαλλαγέντες ἀμοιβαίᾳ τῇ βοηθείᾳ τῶν δεσμῶν,
 ἐπεδράχθησαν τῶν ὄπλων· εἶτα δὲ κλειδώσαντες καλὰ τοὺς φύ-
 λακας εἰς τὸ δεσμωτήριον, κατέλαβον τὰς ἀνόδους τῶν πλησιε-
 στέρων βουνῶν, καὶ κατευόδιον.

Ὁμοίωτροπος καὶ σχεδὸν ταυτίχρονος συνέβαινεν ἡ ἀπόδρασις
 εἰς τὰς ἄλλας φυλακάς. Τὴν ἐπιούσαν αἱ ἀρχαὶ κατήγγειλον πυ-
 λωροὺς καὶ φύλακας ἐπὶ δωροληψία, συνέστησαν δὲ καὶ στρατι-
 ωτικὴν ἀνάκρισιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ δωροληψία ἀπέμεινε ἀδιασά-
 φιστος εἰς τὰ χρονικά, καὶ ἡ ἔκβασις τῆς ἀνακρίσεως ἀδιαμνη-
 μόνευτος κατελείφθη.

Ἀληθές, ὅτι ἄλλη τις ὑπόθεσις λίαν σπουδαιότερα τῆς δραπε-
 τεύσεως ἀγροτῶν, ἀσήμερον τὸ πλεῖστον, κατέτριβε τὴν ὄραν ἐκεί-
 νην τὰς μερίμνας τοῦ νικητοῦ... Προέκειτο ἡ τιμωρία τῶν ἀρ-
 χηγῶν.

Ἡ φιλοτιμία τῆς βενετικῆς Συγκλήτου ἐξητεῖτο καὶ πλήρη τὴν
 ἱκανοποίησιν, καὶ τρανὴν ὅσον γε δυνατόν. Δαίμων φόβου καὶ
 τρόμου εἶχε χαράξει τὸ πολίτευμά της ἐπὶ δρακοντείου πίνακος.
 Ἡ πόλις τῆς δεκαμελοῦς ἀνακρίσεως καὶ τῆς μελαίνης αἰθούσης·
 ἡ πόλις τῶν κιτρίνων λαμπάδων, τῶν μολύβδων, τῶν φρεάτων·
 ἡ πόλις τῆς Γεφύρας τῶν στεναγμῶν, τῆς διώρυγος τῶν Μαρρά-
 νων, καὶ τῆς πνιγηρᾶς καθέδρας, ἡ Βενετία, λέγομεν, δὲν ἀπέ-
 νειμεν ἐπιείκειαν, εἰμὴ διὰ χειρὸς δημίου· τότε δὲ μόνον ἐπραύ-
 νετο, ὅταν ἡ ζωὴ τοῦ ἐνόχου εἶχεν ἤδη λήξει ἢ εἰς αὐλακος ρεύ-
 ματα, ἢ ὑπὸ πέλεκυν, ἢ εἰς σιδηροῦ περιλαιμίου περῶνας. Καὶ
 ἐπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ κερατοειδοῦς πύλου τοῦ Δουκὸς ἐκρέματο δρέ-
 πανον ἠκονημένον. Τὸ δὲ *Væ victis!*—ὑπέροτατος νόμος πο-
 λιτείας—ἐφημερίζετο μὲ τοσαύτην ὀμότητος καὶ ἀφιλανθρωπίας

ἐπίδειξιν, ὅσην μόνη ἡ φαντασία Ἰωάννου τοῦ Τρομεροῦ, ἢ ἡ
 θηριοπρέπεια ἐνὸς ἀνθρωπομόρφου τίγρεως τῆς· Ἡπίρου ἡδύ-
 ναντο νὰ ἰσοσταθμῆσωσι.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ὄσων, θέλουσι χρησιμεύσει ὡς παράδειγμα
 τὰ ἐφεξῆς.

Μετὰ τὴν νίκην, συμβούλιον τριμελὲς συνεκροτήθη διὰ τὴν
 σύντομον τῶν ὑποδίκων ἀνάκρισιν. Τίνες ἀπήρησαν αὐτό; Οἱ διὰ
 προδοσίας νικήσαντες· ὁ Κολλάτος, ὁ Προβεδοῦρος Χανίων, καὶ
 ὁ τοῦ Χάνδακος. Εἰς τούτους προσετίθετο καὶ ὡς ἀπλοῦν μέλος
 συμβουλευτικόν (*consultor in jure canonico*), καὶ ὡς ἀντι-
 πρόσωπος τοῦ Ἐκκλησιάρχου Κρήτης, ὁ ἤδη μέγας καὶ πολὺς τὴν
 ἐξουσίαν γενόμενος Δὸν Πλάτσιδος.

Ἡ διαδικασία τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐβάδιζεν ὁδὸν πάντῃ διάφο-
 ρον τῆς σημερινῆς. Ἡ πλάστιγξ τῆς Θέμιδος ἐπέρρεπεν ὑπὸ τὸ
 βάρος σκήπτρου, προσωπικῆς ἐμπαθείας, ἢ χρυσοῦ. Ὁ Δικαστὴς
 ἐμισθοδοτεῖτο, ἵνα μὲ τὴν ὑπογραφὴν νομιμοποιῇ τὰς ἀνομίας
 τῆς κυβερνήσεως, ὡς ἐτέλει μισθὸν ὁ στρατιώτης, ἵνα ὑπὸ τὸ
 κύρος τῆς σημαίας ληστεύῃ καὶ σφάζῃ τὸν πλησίον.

Ἐν ὁδῷ τοιαύτῃ ἐπορεύθη καὶ ἡ ἐν Ἀλικιανοῦ ἀνάκρισις. Τὸ συμ-
 βούλιον συνῆλθε ἐν παραβύστῳ, ἀνέκρινεν ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἐδίκασε
 καὶ κατεδίκασεν ἐντὸς μιᾶς ὥρας τὸ πολὺ. Ἡ ἐντολὴ τοῦ αὐτοσχε-
 διάσθη αὐτοδικαίως, ἐξεπληρώθη ἄνευ ἀγωγῆς εἰσαγγελέως, ἄνευ
 ὑπερασπίσεως, ἄνευ καταθέσεως μαρτύρων, ἄνευ ἴχνους τινὸς ἐγ-
 γραφοῦ διαδικασίας.

Ἐν καὶ μόνον ἐγγραφοῦν κατεστρώθη· τὸ τοῦ ἀποστατάρχου
 κατορητήριον.

Οὐδὲν ἀπλούστερον. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ δυνάστου ἐδίψα λυσσώ-
 δη θίψαν ἐκδικήσεως, εἰς δὲ κορεσμόν τῆς δίψης αὐτῆς παρείχεν ἡ
 τύχη ἀφθογον αἵματος κρουόν. Κακεντρέχεια φραγγοχόντων λα-
 τινικῆ χολῆ, δουλοπρεπῆς ζῆλος ὑπαλληλίας, πυρετὸς προβιβασμῶν,
 ταῦτα δὲν ἦσαν ἢ ἐλατήρια ἐπουσιώδη τῆς μηχανῆς. Ἐπρώτευσεν
 ἐπὶ πᾶσι τούτοις τὸ δεινὸν ἐπεῖγον, ὅτι ἡ παρχνωρισθεῖσα ὑπό-
 ληψις τοῦ ἁγίου Μάρκου νὰ ἐπαναχθῆ εἰς τὴν προτέραν τιμὴν, αὐ-
 θεντίαν καὶ ἀξιοπρέπειαν.

Ἐξημέρωνεν ἡ πρώτη τῆς ἐκκαιδεκάτης Νοεμβρίου 1570.

Δεξιόθεν καὶ εἰς ἀπόστασιν πεντακοσίων βημάτων τοῦ Περι-
θωρείου, ἐπικέφαλα τῆς κωμοπόλεως, ἤγειρε τὴν κορυφὴν λόφος
τις τερπνὸς τὴν θεάν, καθὸ κατάδρυμος ἀπὸ πλατυκλάδους δρυῆς,
ἀπὸ καστανέας καὶ ἐλάτας. Λευκοὶ βοσκῶν οἰκίσκοι ἐποικίλλον
σπορράδιην τὴν μυρίαν γλῶσιν τοῦ βουνοῦ. Αἱ κόμαι τῶν δένδρων
ἔνδεται καὶ ἀλλήλαις συμπλεκόμεναι, ἐξέτεινον ἐπὶ τὸ ἔδαφος
κλισίαν, ἣν ἀμυδραὶ τινες ἀκτῖνες μόνον ἐπετύγχανον, κατὰ κά-
θετον πίπτουσαι, νὰ διαφωτίσωσιν. Ὑπὸ τὸ καταπράσινον ἐκεῖνο
σκήνωμα, ὅπερ ἐφαίδρυνον πανημερὸν κελαδήματα μυριάδων ἀ-
οιδῶν, καὶ φλοίσβος ἀεννάου πηγῆς, ὑπὸ τὸ δροσερὸν σκήνωμα
ἐκεῖνο εἶχον οἱ ἀγραυλοῦντες τιμαριοῦχοι συνήθειαν πατροπαρά-
δοτον νὰ εὐωχῶσι τοὺς φιλοξενουμένους ἰππότης. Ἐκεῖ, κατὰ τὴν
ἐπέτειον τῆς κτίσεως τοῦ πύργου, πρὸ ἡμισείας περίπου ἑκατον-
τατηρίδος, παρέθεσεν ὁ πατὴρ τοῦ Σερ Φραντσέσκου τὸ συμ-
πόσιον τῶν γάμων του· ἐκεῖ δὲ τὴν προτεραίαν παρετάσσετο
κατὰ τοῦ πύργου αὐτοῦ καὶ τὸ πυροβολοστάσιον τοῦ Κολλάτου.
Τὸ δικαστήριον παρεσκευάσθη νὰ δώσῃ πάνδημον ἀνάγνωσιν
τῆς ἀποφάσεως ἀκριβῶς ἐκεῖ, ὅπου πρὸ δεκάοκτῶ ἐνιαυτῶν εἶχε
καὶ ὁ ὕστερος τῶν Μολίνων πανηγυρίσει φαιδρῶς τὴν βάπτισιν
τῆς κληρονομίου του.

Οἱ ἐπιτετραμμένοι τὰς προετοιμασίας στρατιῶται εὗρον ἔνωρῆς
κατηλωμένον ἐπὶ κορμοῦ δρυὸς τὸ ἐπόμενον στηλογράφημα·

« Κλάψετε ράχαις καὶ βουνά, Κρήτη στὰ μαῦρα ἐντύσου.

Οἱ ἄρχοντες τῆς Βενετίας προδίνουσι τὸ παιδί σου!

Βρέξε, θεέ, στή Βενετία

Βρέξε πίσσα καὶ φωτιά! »

Τὸ μὲν δελτίον παρέλαβεν ὁ ἀστυνόμος Γαβαλᾶς παρὰ τῶν
ἐργατῶν, τῶν πηγνυόντων τὸ βῆμα τοῦ δικαστηρίου· πρὸς ἀν-
τίθεσιν δὲ τῶν στίχων αὐτῶν συνετέθη — παρὰ τινος βέβαια
φραγγάρχοντος — τὸ ἐλεεινὸν τετράστιχον, ὅπερ θέλομεν ἀναγνώ-
σει κατωτέρω.

Ἐσχημάτισαν τὸ βῆμα μία σκηνὴ μεγάλη, καὶ δύο πλάγαι μι-
κρότερα· ἡ μὲν εἰς χρῆσιν τῶν δικαστῶν, αἱ δὲ διὰ τοὺς λογά-
δους τῆς στρατείας, πολλοὺς τὸν ἀριθμόν. Τρία θρανία καὶ μία
τράπεζα συνήρτιζον ὅλην τῆς μεγάλης σκηνῆς τὴν συσκευήν.

Ἄν ἡ εὐλάβεια τὸ ἐπέτρεπεν, ἠθέλομεν συναριθμήσει καὶ τὸν
ἐλεφάντινον Ἐσταυρωμένον, ὅστις σκυθρωπὸς ἰστάμενος ἐπὶ τῆς
τραπέζης ἐδόκει ἀναπολῶν Ἰούδα φίλημα. Τὸν παραλείπομεν,
εἰς δίκην λύκου κατ' ἀμνοῦ μὴ ἀνεχόμενοι τὴν αὐτοπρόσωπον
μαρτυρίαν τῆς θεότητος.

Κατὰ τὸ ἔθος τὸ βενετικὸν δύο ὑψηλὰ κατάρτια ἐνεπήχθησαν
ἀντικρὺ τοῦ βήματος. Δεξιᾷ μὲν ἀνεπετάσθησαν ὁ λέων τῆς Δη-
μοκρατίας καὶ τὰ ἐμβλήματα τοῦ Γαληνοτάτου, ἐξ εὐωνύμων δὲ
ἀνηρτήθη τὸ οἰκόσημον τοῦ Δουκὸς Κρήτης. Καὶ ὑπὸ μὲν τὴν
δευτέραν ταύτην σημαίαν ἐστηλιτεύθη εἰς στοιχεῖα κεφαλαῖα καὶ
νεοελληνιστὶ τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα·

« Ποιὸς εἶδε Κοντὸν Σύντιχον,
Καντανολέον Ραιτούρην,
Μέγα Σκριβάνον Πατερὸν
Μουσοῦρον Πρωτομάστορα »;

Ὑπὸ πόδας δὲ τοῦ βαναύσου ἐπιγράμματος καὶ ἐν τῷ μέσῳ
νικητηρίου στεφάνου ἐφίστατο τὸ τρίτον Φ τῆς Ἀβρακαδάβρας,
προσκεχαραγμένον ἐν μονογράμματι..... Ἦτο τὸ Ἀλληλούϊα, ὁ
ἐπινίκιος ὕμνος τοῦ Δουκὸς.

Τέλος, πλεῖστα ὅσα ξύλινα βοθρίδια παρετάχθησαν ὡς πέντε
πήχεις ἀπὸ τοῦ βήματος. Κεκαθισμένοι ἐπ' αὐτῶν οἱ ὑγειέστεροι
τῶν ὑποδίκων ὄφειλον ν' ἀκροασθῶσι τὰ θεόπνευστα τῆς ἀπο-
φάσεως συμπεράσματα.

Ὁ καιρὸς εἶχεν αὖθις τραπῆ ἐπὶ τὸ αἰθριότερον. Ἄλλ' ἂν καὶ
ἀνέφελος ἐξετυλίσσετο ὁ οὐρανός, χάριν ὁμως τῆς φθινοπωρινῆς
ὀμίχλης ἡ μὲν πρωῖα προέβαινε κατηφῆς καὶ πληκτικῆ, ὁ δὲ ἀῆρ
διήρχετο τὸ δάσος ὑγρὸς, δυσανάπνευστος, βαρὺς. Ἐλάμιστα ζωῆς
σημεῖα ἐδείκνυν, ἐπὶ κορυφῆς τοῦ κάμακος ἡ φιλοξέφυρος ση-
μαῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου· ἐμβεβρεγμένη ἀπὸ τὰς ἀχλὺς, ἐκρέμα-
το ἀνανέμιστος τὸ πλεῖστον καὶ συμπεπυγμένη.... Μάρκε Εὐ-
αγγελιστά, σὺ πρὸς ὃν ἠῤῥατο ΕἰΡΗΝΗΝ ὁ Λυτρωτῆς, τάχα δυ-
σεφόρεις, ὅτι ἀπόγονοι πειρατικῆς τινος ἀποικίας τοῦ Ἀδρίου σὲ
ἐπιθανάγκαζον νὰ νομιμοποιήσῃς ὑπὸ θηριῶδες σχῆμα τεθηρε-
ωμένου τυράννου κριτήριον!

Ἀνήγγελεν ἐγγίζουσαν τὴν μεσημβρίαν ἡ ἐπὶ τῶν κλάδων

ἐπίτασις τῆς πολυποικίλου τῶν πτηνῶν συμφωνίας, ὅτε ἀφίκετο τὸ συμβούλιον ἐπὶ σκηνῆς. Ὁ μὲν στρατός, ὅστις εἶχε παραπεμφθῆ ὀλοσχερῆς, προέτεινε τὰ ὄπλα, ὃ δὲ λαὸς ἀπεκαλύφθη. Ὅσοι εὐγενεῖς καὶ πολῖται ἀνηγέρθησαν ἐν σιγῇ.

Ἄξιοσημείωτον τῆς ἡμέρας περιστατικόν! Πλὴν τῶν πιστῶν ὑπηκόων (*fedeli sudditi*)—ἤδη δὲ πιστοὺς ὑπηκόους διαγινώσκομεν μόνους τοὺς φραγγάροντας τῆς νήσου καὶ τοὺς καθόλου Βενετοὺς—οὐδεὶς τῶν ἀπίστων παρέστη εἰς τὸ προκείμενον δρᾶμα αὐτοπρόσωπος θεατῆς. Εἴτε ὑπὸ δειλίας ἀποτραπέντες, εἴτε ὑπὸ τινος λοιπαδαρίου ἐθνικῆς φιλοτιμίας κεντηθέντες, ἀπέσχον τοῦ αὐτοπτῆσαι καὶ αὐτοὶ οἱ εὐάριθμοι ἀρχοντορωμαῖοι τῶν Χανίων, ὄργανα πειθῆνια τοῦ Προβεδούρου, οἵτινες δὲν ἠρρυθρίασαν νὰ συνεκστρατεύσωσιν εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Κολάλλου.

Ὁ Στρατηγὸς ἀνὴρ πολύσαρκος καὶ πλατυγᾶστωρ, ἐφόρει πλήρη τὴν στολὴν τοῦ βαθμοῦ. Προῆλθεν εἰς τὸ βῆμα ἀμφισαλευόμενος, ἐμφαντικῶς κωδωνίζων ἐπὶ τῶν χαλίκων τὸ σπιθαμιαῖον ξίφος, χαριζόμενος πρὸς τὸ πλῆθος ἀντίβλεμμα θριαμβευτοῦ, ἔμπλεον τύφου καὶ ἀλαζονείας. Οἱ μὲν συνάδελφοὶ του ἐπωμίζοντο τὴν ἐρυθρὰν τήβενναν τῆς νομαρχικῆς ἐξουσίας, διαγωνίως ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἕως μέσης τεμνομένην ὑπὸ ταινίας λευκῆς. Ὁ δὲ Δὸν Πλάτσιδος ἐκάθησεν εἰς τὴν ἄλλην τῆς Τραπέζης πλευρᾶν, ἀνασύρας καὶ συμπύξας ἐπὶ τῶν γονάτων τὸ μέλαν τῆς Ἰησουϊτικῆς στολῆς ἐπίσυρμα, ὁμοιάζον εἰς κέρκος σειςσοῦρης ἢ μᾶλλον εἰς ἀλιευτικῆς σαγήνης οὐράν.—Χιλὸς δικαίον εὐχολή. Ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς προσευχῆς. Ὁ ψυχαπάτης ἀνηγέρθη μὲ ταπεινότητα ψυχαγωγόν, καὶ συνέπλεξε τοὺς δακτύλους ἀπέναντι τοῦ Ἐσταυρομένου· ἀφοῦ δὲ μὲ προφανέστατα συντριβῆς σημεῖα ἀνέσεισε τὰ χεῖλη ἀρκετὸν καιρὸν, τέλος ἐποίησε τρία προσκυνήματα θεσπεσιώτατα, τρία προσκυνήματα τοσοῦτον κατακτητικά, ὥστε μὰ τὴν ἀλήθειαν δύσκολον νὰ μὴ τὰ ἐξήλευσεν οὐρανόθεν καὶ αὐτὸς ὁ φιλοπροσηνέστατος πατριάρχης τοῦ τάγματος.

Τὸν κακουργιοδίκην συχνάκις ὑπομηνύει ἡ ἐξωτερικὴ μορφή. Εἶνε σοβαρὸς τὸ σχῆμα, δύσπιστος τὸν ὀφθαλμόν, γελᾷ ὀλίγον,

εἰς δὲ τὰ ρυτιδώματα τοῦ μετώπου φέρει συνήθως ἐντετυπωμένας τὰς ρήτρας τοῦ ποινικοῦ νόμου, τὰς ἀποδεικτικὰς τῆς λαιμητόμου παραλαβᾶς. Ἄλλὰ ταῦτα δὲν ἐμποιοῦσιν ἀντιπάθειαν. Εἰς τοὺς χαρακτήρας του βλέπεις τὴν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος, τὴν ἠρεμίαν συνειδήσεως ἀφόρτου. Ἐὰν δὲν φθονῆς τὴν θέσιν του, σέβουσαι ὁμως εἰς τὸ πρόσωπόν του τὸν ἀπαραίτητον καὶ ἀδέκαστον νομοφύλακα. — Εἰς τὸ προμετώπιον τοῦ χειρογράφου τῶν οἱ Προβεδούρου ἔφερον πᾶν ὅτιοῦν, ἢ χαρακτήρας δικανικούς.

Καὶ τῶν τριῶν δικαστῶν τὰ πρόσωπα ἀντετύπων τὸ προκαθεστὸς τεῦχος τοῦ πεπρωμένου· τρεῖς Μοῖρας, τῆς Ἀτρόπου προεξαρχοῦσης. Ὑπεκφεύγοντα τὴν καταύγειαν τῆς μεσημβρίας παρέμενον ἀποκρυπτόμενα συνηρεφῆ ὀπισθεν τῆς Νεμέσεως, θυγατρὸς τῆς Νυκτός, ὅθεν ἐξηκόντιζον ὑπολάμπει; στρυγερᾶς τινος ἐρυννιῶδους περιχαρείας. Κρίμα ὅτι δὲν ὑπῆρχε τότε φωτογραφικὴ μηχανή! Ἐπὶ τῶν γριφωδῶν, καὶ στρυφνῶν, καὶ ἀποτόμων σχημάτων ἐκείνων ἠθέλας δράξει καὶ στερεώσῃ κατὰ φύσιν τὸ ὁμοίωμα τῆς παλαμναίας ἐποχῆς, ἣτις ἔτεκε Βοργίας καὶ Μεδίκας, καὶ Τουδώρους, ἠῆτοσχεδίασε πανσφαγίας ἀγίου Βαρθολομαίου, κατεδίκασεν εἰς θάνατον Γαλιλαίους καὶ Καρνεσέκους, καὶ Παδίλλας, ἐφεῦρε τὸν Ἰησουϊτισμὸν καὶ τὰς ὀλοκαυτώσεις τῆς Ἐξετάσεως, αὐτῆς ἣτις, πρὸς ὑποστήριξιν βασιλικῆς καὶ ἱερατικῆς φωτασβεσίας ἐν ταῖς αὐταῖς πυραῖς συναπετέφρωσεν ἑκατομμύρια χριστιανῶν καὶ ἀχριστιανιστῶν.....

Μετ' οὗ πολὺ ἤχει ἀπὸ τοῦ μονοπατίου τριγμὸς φύλλων ξηρῶν εἰς ὃν πρυσείθεντο ποδοκτυπήματα, εἶτα δὲ καὶ τροχηλοσσίας κρότος. Ὅλοι ἐστρέφοντο διὰ μιᾶς πρὸς τὴν ἀνωφερῆ ἀτραπὸν, ἣτις ἐσκολιοδρομεῖ ἐπὶ τὴν πλευρᾶν τοῦ λόφου.

Ἐκομίζοντο οἱ ὑπόδιχοι ἐπὶ χειραμαξῶν φερέτρων, μὲ κομπαστικὴν ἐπίδειξιν συνοδευόμενοι ὑφ' ὅλου τάγματος πεζικοῦ. Ἐκαστον βλέμμα ἀνεζήτησε περίεργον τὰ ἐπιζῶντα λείψανα τῆς καταστροφῆς· λέγομεν δ' ἐπιζῶντα, καθόσον ἔνιοι τῶν αἰχμαλώτων εἶχον ἐν τῷ μεταξὺ ἀποβιώσει, ἄλλοι δ' ἔπνεον τὰ λοιθθια.

Ἐπὶ νεύματι τοῦ στρατηγοῦ ἐσήμανε τυμπανοκρουσίαν τὴν ἔναρξιν τῆς δίκης. Ἐντὸς δ' ὀλίγου ὑπασπιστῆς τις, ἐκπληρῶν χρῆθι γραμματέως, ἐκάλει τοὺς τρεῖς Καντανολέους ὀνομασί.

Οἱ τροχοὶ στρέφονται περὶ τοὺς ἄξονας. Χάριν τῶν πολλῶν τραυμάτων, οἱ ὑπαίτιοι ἀπαλλάσσονται τοῦ καθῆσαι εἰς τὰ ξύλινα θρανία.

Τρία σώματα, ἢ μᾶλλον τριῶν προὑπαρξάντων σωμάτων ἀναμνήσεις, ἐκτίθενται εἰς τὴν ὄρασιν τῶν δικαστῶν, εἰς σχηματισμοὺς διαφόρους κατακεκλιμένα ἐπὶ αἰμοσταγοῦς ἀχύρου.

Ὁ μὲν γηραιὸς πατήρ, δλότυφος, πεπηρωμένους ἀμφοτέρους τοὺς πόδας, αἰμορραγῶν ἔκ τε τοῦ στόματος καὶ ἔκ τῶν ὠτῶν. Ὁ δὲ Πέτρος, ἄφρονος, πυρέσων ὑπὸ περιτονιτιδος ὀξείας, ἔχων τὸν μὲν μηρὸν βαρέως τετραυματισμένον, τὸν δὲ δεξιὸν ὀφθαλμὸν παντελῶς ἐκκεκομμένον.

Ἔτει χειρὸν ὁ Δημήτριος. Οὗτος φαίνεται σάρκινός τις ὄγκος, μηδὲν τι πλεον ἐπισώζων ἴχνος ἀνθρωπίνου μορφῆς, ὄγκος αἰθαιλῶδης καὶ σχεδὸν ἀπηνθρακωμένος.

Ὁ Πρόεδρος λαβὼν τὸν λόγον ἰταλιστί, ἤρξατο καταριθμῶν προφορικῶς τὰ ἐγκλήματα τοῦ πρωταιτίου, πρὸς ὃν ἀπέβλεψεν. Ἡ φωνὴ του κατέλαβε παραχρῆμα τὸ ἔσχατον πέρας τῆς ἐπιτάσεως, ἐνῶ κατὰ πᾶν κόμμα ἢ δεξιά του ἐρρυθμίσε τὸ κροῦμα, ἐπικραδαίνουσα γραφικὸν κάλαμον.

Σύντομος Ἀνακεφαλαίωσις.

Κατηγορήθη ὁ Γεώργιος Καντανολέος.

α'. Ὅτι ὑπὸ πρόσχημα φιλοπατρίας ἐξέμεσε στυγεροὺς λόγους (atroci parole) κατὰ τοῦ Γαληνοτάτου Δουκὸς καὶ κατὰ τῆς Δημοκρατίας.

β'. Ὅτι ἤρε σημαίαν ἀποστασίας συνεστηκὸς πρὸς ὑπηκόους, ἀποδοκιμάσαντας τὸ πρῶτον τὰς ἀλιτηρίους παρακελεύσεις του.

γ'. Ὅτι ἐγένετο παραίτιος φόνων, πυρκαϊῶν, ληστρικῶν ἐπιδρομῶν, μυρίων ὄσων καὶ παντοίων κακουρηγμάτων.

δ'. Ὅτι διὰ βδελυρᾶς ἐπιστολῆς ἐτόλμησε νὰ ἐξυβρίσῃ τὸν Ὑψηλότατον Δοῦκα Κρήτης.

ε'. Ὅτι ὑπὸ αὐτονομίας πρόφασιν ὑπέκρυψε τὸν ἀνόσιον σκοπὸν νὰ ἀντικαταστήσῃ τοὺς Ὀθωμανοὺς εἰς τὸν νόμιμον κυρίαρχον, συνελθὼν ἐπὶ τούτῳ καὶ εἰς μιὰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Καπιτάμπασσαν.

στ'. Ὅτι κατὰ διαταγὴν του ἐτουφεκίσθησαν ἀξίωματικοὶ καὶ ὑπάξιωματικοὶ τῆς ἐν Χανίοις φρουρᾶς.

ζ'. Ὅτι συλλαβὼν ἐν τῷ φρουρίῳ Κισσάμου θυγατέρα Προβεδούρου, ἠνάγκασεν αὐτὴν ἀκουσαν νὰ ἐξωμώσῃ τὸ πατριὸν δόγμα τῆς (!)

η'. Ὅτι ἐσφετερίσθη φόρους, δασμοὺς καὶ τέλη τοῦ βασιλείου.

θ'. Ὅτι καταστρέψας ἄρδην τὸ θέρετρον τοῦ Δὰ Μολίν, καὶ δυσθεραπεύτως ζημιώσας τὴν κώμην ὀλόκληρον, κατέστη πρόξενος ἀκαταλόγιστον φθορᾶς ζώων τε καὶ κτημάτων....

Παραλείπομεν τὰ ἐπίλοιπα αἰτιάματα ὡς μικροτέρου λόγου ἄξια. Χρειάζονται δὰ καὶ περισσότερα, ὅπως κατὰ τὴν ἀρχαίαν γνώμην Μαγείρου σῆμα τομὲς γνωρίσωμεν ἔκ τῆς κατηγορίας τὸν δικαστὴν;

Περαιωθείσης τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ἐγκλημάτων, ἤρξατο ἡ ἐρωταπόκρισις.

— Εἶσαι σὺ ὁ Γεώργιος Σκορδύλης Καντανολέος ἀπὸ τὸ Κρουστογέρακον;

Ὁ ὑπόδικος δὲν δίδει ἀπάντασιν.

— Ἐὰν τὰ τραύματα δὲν σοὶ κολύουν τὸν λόγον, διατάττεσθαι ν' ἀποκριθῆς!

— Ἡ θὰ ὀμιλήσω ὡς θέλω, ἢ σιγῶ· ἀπαντᾷ μετὰ μακρῶν διάπαυλαν ὁ ἐρωτώμενος.

— Δάλει ἐλεύθερα....! Ἀρνεῖσαι, ὅτι εἶσαι σὺ αὐτὸς ὁ Γεώργιος Σκορδύλης Καντανολέος;

— Ἀδιάφορον τὸ ὄνομα. Εἶμαι αὐτὸς τὸν ὁποῖον ἢ συνέλευσις τῶν ριζαρχῶν τῆς νήσου, εἶτα δὲ καὶ ὁ λαὸς ἀνηγόρευσε Πρύτανιν Κρήτης.

— Πῶς ἐτόλμησες νὰ σφετερισθῆς τοιοῦτο ἀξίωμα εἰς βασιλεῖον, ὅπερ οὐδένα ἄλλον νόμιμον κύριον ἀναγνωρίζει πλὴν τοῦ Γαληνοτάτου Δουκός;

— Μόνος νόμιμος αὐθέντης τοῦ τόπου εἶνε ὁ ἐγκατοικῶν λαός.

— Καὶ πότε, ποῦ λαὸς ἔλαβε φωνήν;

— Ὅπου ἀγάπη πατρίδος ἐπικρατεῖ!

— Εἰς ποίαν συνθήκην εὔρον οἱ δοῦλοι τῆς Γαληνοτάτης

Δημοκρατίας, τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν Πρύτανιν τῆς ἀρεσκείας των;

— Ἐχουν τὸ δικαίωμα ἀπὸ τοὺς προγόνους των. Εἶνε τὸ δικαίωμα, ὅπερ διακρίνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ κτῆνος· τὸ δικαίωμα, τοῦ ὁποίου ἔχαρην ἡ νῆσος, πρὶν ἡ βία σας τὴν καταφανίση. Σὰς ἐδέχθημεν μὲ τὰ ὄπλα ἀνά χεῖρας, ὅτε πρῶτον ἀπεβίβασθητε. Σὰς ἐπολεμήσαμεν ἐπὶ πενήτηντα ἔτη κατὰ συνέχειαν. Πότε δὲ ἐπαύσαμεν διαμαρτυρούμενοι; Βεβιασμένη δουλεία δὲν παραγράφει πόθους καὶ δικαίωμα λαῶν. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶνε προαιώνιος, ὡς ὁ Θεός (1).

— Corbellerie! Δαός, δικαίωμα, ἐλευθερία! Παραλογίζεις, ὑπόδικε. Νόσημα εἰς τὴν γενεάν σου κοινόν. Ἐκ τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν φληναφημάτων ἐξάγει τὸ δικαστήριον ὅτι ἐπιμένεις ἀμετανόητος, εἰς τὸ φρόνημα τῆς ἐσχάτης προδοσίας, τὸ ὁποῖον ἄλλως ἐκληρονόμησες ἀπὸ τοὺς πατέρας σου, καὶ μεταδίδεις εἰς τοὺς υἱούς σου...

Πνιγρὸς βῆξ καὶ αἵματος ἐκβολὴ ἀφαιροῦσι τὸν λόγον εἰς τὸν Καντανολέον, καὶ διακόπτουσι τὸν διάλογον. Μετὰ παρέλαιον ἐνὸς τεταρτου, ὁ πρόεδρος ἐπανασκῆπτει βιαιότερος.

— Πλήν τῆς ἐσχάτης προδοσίας, σὲ ἐπιβαρύνουν καὶ ἕτερα

(1) Καὶ ἡ ἐρωταπόκρισις, ἣτις μαρτυρεῖται παρὰ χρονικῶν, καὶ ἡ καθόλου διαγωγὴ τοῦ Καντανολέου ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ προεπιτυποῦσι μὲ ἐκπληκτικὴν προσημέφειαν τὰς τελευταίας ὥρας τῆς ἐπιθανοῦς Βενετίας. Μικρὸν πρὸ τῆς λήξεως, ἀφοῦ πρὸς λύτρωσιν τῆς πολιτείας των ἐξήντησαν οἱ πατριῶται τοῦ Συγκλήτου ἀνωφελῶς ὅσα τε ἡ τιμὴ ἐνδέχεται καὶ ὅσα ἀποδοκιμάζει, τέλος ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐπιβοᾶσθαι τὴν ἐμφυτον ἐλευθερίαν, εἰς τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὰ θεοπαράδοτα δικαίωμα τῶν λαῶν. «Πᾶς ἕκαστος λαός, εἶπεν ὁ Δάνδολος ἀπὸ τοῦ βήματος, κέκτηται τὸ δικαίωμα τοῦ ν' ἀποφανθῇ ἀνεξελέγκτως περὶ τῆς τύχης του. Τὸ δικαίωμα αὐτό, ἱερώτατον ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, εἶναι φύσει ἀπαράγραπτον, ἀναπαλλοτρίωτον, καὶ ἐκπορεύεται παρὰ Θεοῦ». — «Ὁ ἔρος τῆς ἐλευθερίας, προσεῖπεν ὁ Γαλλίνος, ἔγκειται εἰς παντὸς ἀνθρώπινου πλάσματος διάνοιαν, ἐνδαιτᾶται ἐντὸς πάσης καρδίας, ζωογονεῖ λαοὺς καὶ πολιτεύματα. Πρώτιστοι δὲ πάντων συνομνύουσιν, ὁμολογοῦσι, κηρύττουσι τὸν ἔρωτα αὐτὸν οἱ ἄρχοντες». — Μετάνοια ὀψιστάτη! Ρητορεύματα πατριῶν δὲν ἔσωσαν τὴν τύραννον τῆς Κρήτης ἀπὸ τὸν ἀγχόνειον βρόχον τοῦ πεπρωμένου.

κακουργήματα. Εἶσαι ἔνοχος δολοφονίας ἐπὶ χιλίων περίπου στρατιωτῶν τῆς Αὐθεντίας. Ἐπυρπόλησες τὸ Φωτεινιακόν. Ἐμόλυνες σημαίας βενετικῶν συνταγμάτων. Προεχείρησες ἀρχιεπίσκοπον τοῦ βασιλείου σχισματικὸν φυγάδα. Ἐδήμειυες ἀρχόντων τιμάρια. Διέταξες τὴν ἀνατροπὴν ἰπποτικῶν ἐπαύλων et cætere, et cætera.... Ἄν εἶχες δὲ τὴν στυγεράν ἀπόφασιν νὰ καταστρέψῃς ἐν Ἀλικιανοῦ μέρος τοῦ αὐθεντικοῦ στρατοῦ, πῶς τοῦλάχιστον δὲν ἐφείσθης τῆς ζωῆς τῶν συνενόχων σου;

— Ἄν ἤξευρα διὲν ἡ πατρις μου εἶνε προωρισμένη νὰ μείνῃ αἰώνιος δούλη ὑπὸ ζυγόν, καὶ ἂν ἤξευρα περιπλέον, τίνι τρόπῳ ἀναινιάσεται εἰς τὸν ἄερα νῆσος ὀλόκληρος, μὲ τὴν αὐτὴν γνώμην ἥθελον ἀναποδογυρίσει καὶ πᾶσαν Κρήτην, ὅπως ἀπαλλάξω τὸν λαόν της ἀπὸ αἰσχος ἀτελεύτητον, ἀπὸ κόλασιν ἐκφανλιστικοῦ ζυγοῦ.... Ἐτελείωσα!

Οἱ δικασταὶ ἤμειψαν ψιθυρισμὸν καὶ βλέμματα ἀγανακτήσεως, θόρυβος δὲ διέκοψε τὴν εὐταξίαν. Ὁ πρόεδρος ἐπανακαλεῖ τὴν σιγὴν.

— Ὑπόδικε, ἔχεις νὰ προσάξης κάμμίαν αἴτησιν;

— Ναί, ἀπαντᾷ ὁ ἀκατάβλητος.

— Ἐμπρός! Τὸ δικαστήριον θέλει τὴν λάβει ὑπὸ σύσκεψιν.

— Τὸ δικαστήριον! Ποῖον τάχα; Τὸ ἰδικόν σας; Ἀγαροῦδιον. Δὲν τὸ ἀγανωρίζω. Πρὸς ἄλλον τινὰ δικαστὴν θὰ κατευθυνθῇ ἡ αἴτησίς μου. Θὰ ἀποταθῇ πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον, ὅστις μέλλει μίαν ἡμέραν νὰ δικασῇ καὶ τὰς ἀνομίας σας.

Ἐπὶ τῇ θρησκευτικῇ ταύτῃ προαιρέσει τοῦ δικαζομένου, ὁ Δὸν Πλάτσιδος ἀνεσκίρτησε διὰ συμπηδήματος.

— Λοιπὸν μεταπορεύεσαι εἰς ὁδὸν εὐλαβείας καὶ προσευχῆς; ἔρωτᾷ προθύμως, σεμνοποιῶν μὲ μελωδικὴν τῆς φωνῆς ἐπικαμπὴν τὸ ἀπόκημον τῆς ἀναδείας του.

Ἀπὸ τοῦ φερέτρου ὁ ριζάρχης ἀνασηκόνει τὴν κεφαλὴν, ρίπτει ἐπὶ τοῦ ψευδοκαλογήρου ἐν βλέμμα ἡρεμαῖον, καὶ πάλιν κατακλινόμενος.

— Εἶσαι ἀνάξιος κατάρας μου! ἀπαντᾷ ἀτάρακτος. Ὅπου κόπος, ἐκεῖ ἔντομα καὶ κνώδαλα... Ἄς ἐλεήσῃ ὁ Θεὸς καὶ σέ!

— Εἶμαι εἰς τὰς διαταγὰς σου! — ὑπολαμβάνει πάντως ἀνέκ-
πληκτος ὁ Πλάττωτος, ἀρπάζων τὸν Ἐσταυρωμένον, καὶ πρὸς
τὸ φέρετρον πορευόμενος.

— Μείνε αὐτοῦ! Ἐν τι μόνον ἔξαιτοῦμαι ἀκόλυτον καὶ ἀ-
παραβίαστον τὴν ἐσχάτην τῶν δεήσεών μου.

— Gloria in excelsis Deo! ἀνακράζει ὁ Ἰησοῦίτης προσα-
γορευῶν τὸ δικαστήριον. Εἶχα προμαντεύσει καὶ τοῦτο. Δὲν θὰ
ἐτελείωνεν ἀμετανόητος ὁ ἁμαρτωλός.

Πρὸς δὲ τὸν πρόεδρον κατ' ἴδιαν ἀπευθυνόμενος.

— Ἐν ὀνόματι τοῦ Σεβασμιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κρήτης ἀ-
ποφαίνεται. Ἡ ἐν Κρήτῃ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ἐπικαλεῖται ὑπὲρ τοῦ
ἐνόχου ἐλευθέραν καὶ ἀδιατάρακτον τὴν ἀσκησιν τῆς προσευχῆς.
Ἀναμέσον Πλάστου καὶ μετανοοῦντος χειρὶ ἐπιγείου δικαιοσύνης
δὲ ἐπεμβαίνει.

Εἶτα δὲ πρὸς τὸν Πρύτανιν ἐπανατρεπόμενος.

— Κύρ Γιώργη, μὲ ἀτραυμάτιστον καὶ ἠρωϊκὴν ἀναισχυντίαν
ἐπιφωεῖ, προσδίδων εἰς τὴν λαλιὰν ἔμφασιν διδασκάλου καὶ πνευ-
ματικοῦ. Ὅλα τῆς πλάνης σου τ' ἀποτελέσματα προῆλθον ἐκ τῆς
ἀθείας. Ἐπιστήσας προσοχὴν ὑπερβάλλουσαν πρὸς τὰ ἐπίγεια,
παρέβλεψες τὰ οὐράνια παραπολύ. Δὲν εἶναι ἀντίθεος βουλὴ αὐτῆ,
ἣτις σὲ προέτρειψε νὰ μεταδιατήσης ὀλόκληρον βασίλειον, πρὶν
ἢ ἐρωτήσης τοὺς οὐρανοὺς, ἐὰν ἐπέτρεπον τὸ πλήρωμα τοῦ τολ-
μήματος σου; Οἱ ποιηταὶ παρέστησαν τυφλὴν τὴν τύχην. Ὅχι,
ὄχι! παριδόντες τὸ χιλιόφθαλμον καὶ παντεπίσκοπον τῆς Τύχης
πρόσωπον ἀπεδείχθησαν τυφλοὶ τὴν διάνοιαν αὐτοί. Οὐ τὰ κάτω
ἀλλὰ τὰ ἄνω γῶναι δεῖ. Ὁ ἀληθινὸς σοφός, Κύρ Γιώργη περιμέ-
νει τὰ σκότη τῆς νυκτός, ὡς ἡ νυκτερίς. Τότε μόνον ἀποκαλύπ-
τονται εἰς τοὺς οὐρανοὺς αἱ τύχαι τῶν θνητῶν τότε μόνον ἀνεμφα-
νίζονται τὰ θεοπίσματα τῆς εἰμαρμένης. Ἐκαστον ἄστρον ἀδελφὲ
εἶνε ἐν στοιχείῳ τῆς ἀφαβήτου, δι' οὗ συνέγραψεν ὁ Δημιουργός
τὸ ἀπέραντον φιλοπόνημα τοῦ σύμπαντος. Ἐν αὐτοῖς ἀναγινώσκει
ὁ σοφός τὴν ἐποχὴν, ἐν αὐτοῖς τὴν αἰτίαν, ἐν αὐτοῖς καὶ τὸ εἶ-
δος τοῦ θανάτου του... Ἐὰν λοιπὸν καὶ σὺ, καθὼς ἐγὼ, παρὰ
νὰ ἐπιδιώκῃς φαντάσματα, εἰς αἰῶνον ἀνευσαρκωσίαν προωρισμένα,
ἐὰν εἶχες ποιήσει καὶ σὺ νύκτα τὴν ἡμέραν, καὶ ἡμέραν τὴν νύκ-

τα, ὦ, τὸ μυριόγλωσσον στερέωμα ἤθελεν ἐγκαίρως σὲ ἀποτρέψει
ἐξ ἐπιχειρήματος, ἢ ἀποτυχία τοῦ ὁποῦ ἐμελλεν εἰς τὸ αὐτὸ βιά-
ραθρον ἀπωλείας νὰ συμπαρασύρῃ καὶ σὲ, καὶ τὴν γενεάν σου, καὶ
λαὸν ὀλόκληρον! Ἄλλὰ τώρα πλέον...

Ὁ Προβεδούρος τοῦ Χάνδακος συνεστροφοῦτο ἀνυπόμονος
ἐπὶ τῆς καθέδρας του. Ἐπικλινέστατος εἰς τὰ ἄκαιρα μωκῆματα
ἂν καὶ αὐτὸς ὡς οἱ πλείονες τῶν συμπολιτῶν του, δὲν ἠδυνήθη
ν' ἀνθέξῃ περαιτέρω εἰς τὸν κνησμὸν τοῦ χαριεντισμοῦ.

— Μὲ τὴν ἀδειάν σου, αἰδεσιμώτατε, ἐρωτᾷ, διαστομῶν ταρρὸν
πεπινομένων ὀδόντων. Ἐὰν ἠριθιμμένας εἰς τὰ οὐράνια σώ-
ματα ἔχῃς τὰς ἡμέρας σου, γνωρίζεις ἔτι καὶ τίνος χώρας ἱερεὺς θὰ
σοὶ δόσῃ ποτὲ ἰ' extrema Unzione? (τὸ ἔσχατον χρίσμα;)

— Προτῆτερα θὰ τὴν δώσω ἐγὼ εἰς Ἐξοχότηας πολλὰς, ἀπε-
κρίθη αὐθαδῶς ὁ πελάτης τοῦ παλατιοῦ, ὁ καὶ τῆς ἀντιπροβεδου-
ρικῆς φατρίας ὑπόστράτηγος.

Συνείρας δὲ τὸν διακοπέντα λόγον,

— Τώρα, κύρ Γιώργη, προσέθηκε φωνομαζῶν τὰ κακουργή-
ματά σου εἶνε καὶ πολλὰ καὶ θανάσιμα. Ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῆς
ψυχῆς σου δαίμονες ὀξύνουν ἤδη τοὺς ὄνειχας... Ἄλλ' ὅμως
θάρρει ἀδελφέ! Οἰκτιρῶν καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος... Ἀνάβλεψε
ἐνδοκρὺς πρὸς οὐρανόν, ὁμολογῶν τὰς ἀνομίας σου ἀναφανδόν!
Ὁ ἐπὶ ξύλου κρεμώμενος οὗτος θέλει εἰσακούσει τῆς δεήσεώς σου!

— Ταλανίζω τὴν τσσαύτην σου μωρολογίαν, ψευδόππαπα!
ἀποκρίνεται μὲ στοϊκὴν γαλήνην ὁ Καντανολέος. Καὶ αὐτὸν ἔτι
τὸν φοβερὸν Κριτὴν σου τολμᾷς λοιπὸν νὰ συνεταιρίσης εἰς τὴν
κωμωδιακὴν συντροφιάν σου!

— Ὑπόδικε! ὁ πρόεδρος λέγει Τὸ δικαστήριον δὲν κατατρίβει
τὸν καιρὸν εἰς μάτην. Ἐξήτησες νὰ δεηθῆς. Ἐχεις δέκα λεπτῶν
ἐλευθερίαν.

Ὁ ὀδυνοσπᾶς ριζάρχης ποιεῖ προσπαθήματα ἐπανειλημμένα,
ἵνα ἀνεγερθῇ, ἀλλ' ἀποτυγχάνει. Δύο τῶν φυλάκων ὑποβοηθοῦσιν
αὐτὸν νὰ στηρίξῃ τὰ νῶτα ἐπὶ τοῦ ὑποκυφονίου, καὶ ν' ἀπομάξῃ
τοὺς αἵματοφύρτους θρόμβους ἀπὸ τοῦ στόματος.

Προκειμένου δεήσεως ἐτοιμοθανάτου τὸ δικαστήριον ἀνίσταται
ὀρθοσταδόν. Ἐνιοὶ μὲν τῶν ἀρχόντων ἀποκαλύπτονται τὴν κε-

φαλήν, ἐκ δὲ τοῦ στρατοῦ οἱ μὲν ρίπτονται εἰς τὰ γόνατα, οἱ δὲ ψιθυρίζουν ὕμνους εἰς τοὺς ἁγίους πάντας.

— Τὸ σιωπητήριον! διατάσσει ὁ στρατηγός.

Δύο σάλπιγγες ἤχουσι, καὶ ἀπὸ στοίχου εἰς στοίχον ἢ σιγῇ καταλαμβάνει τὸ πέρασ τῆς στρατιωτικῆς παρατάξεως. Ανεστάλησαν καὶ αἱ πνοαί· ἤθελες ἀριθμήσει καὶ νηπίου καρδιοκτυπήματα.

— Ἐχεις τὸν λόγον ὑπόδικε! προσφωνεῖ ὁ ἀρχιδικαστής.

— Κύριε μακρόθυμε καὶ πολυέλεε! ἐκβοᾷ τότε ὁ Καντανολέος, τονίζων τὸν φθόγγον, καὶ κατανοίγων τοὺς βραχίονας — Σὺν ὁ κολάζων τοὺς ἀδικούντας καὶ εὐλογῶν τοὺς ὀρθοτομοῦντας τὸν λόγον τῆς ἀληθείας σου, πρόσχεε τῇ φωνῇ τῆς δεήσεώς μου! Ἐπίβλεπον, Κύριε, εἰς οὐρανοῦ, καὶ ἴδε τὰς ὀδύνας τοῦ λαοῦ σου, καὶ ἰλάσθητι τοῖς φιλάσσουσι τὴν διαθήκην σου, ὅπως εἰς δόξαν Σοῦ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, τῇ Σῇ βοηθείᾳ καὶ δυνάμει κτήσωνται ποτε καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ χορείᾳ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν βίον ἔντιμον, εὖνομον, εἰρηνικόν...!

Τὴν δὲ αἰμοβαφῇ γενειάδι προστρίβων τότε μὲ τοὺς δέκα δακτύλους ἀπὸ πώγωνος ἕως ἄκρων τριχῶν,

— Ὅσαι δὲ αἱ τριχες αὐται ὑπολαμβάνει ὀρθιώτερα, τοσαύτας σου κατάρας ἀπόσκηψε, Κύριε ἐπὶ τῆς μητριαζούσης κυρίαρχου τῆς νήσου μου! Κατάπεμψον εἰς τὴν σημαίαν της αἰσχος, ὄνειδος ἐντροπήν! Εἶθε ποτὲ ἀντιπάθη καὶ αὐτὴ ἐκ περιτροπῆς ὄσας διέπραξε ἐως τῆς σήμερον, καὶ ὄσας εἰσέτι διαπράττει πρὸς ἡμᾶς παρανομίας! Εἶθε ποτὲ στρατιώτης ξένος καθυποτάξῃ αὐτὴν ἐν προδοσίᾳ, καὶ ὑποδουλώσῃ αὐτὴν ἐν ἀπιστίᾳ ἐν ἐπιβουλῇ! Εἶθε φόνιος τυράννου χεὶρ ἀπογυμνώσῃ μαστιγώσῃ, βασανίσῃ, πνίξῃ ἀπαγχονίσῃ, τουφεκίσῃ τὰ τέκνα αὐτῆς, καθ' ἃ εἰργάσατο αὐτὴ ἐν ἡμέραις ἐξουσίας! Ναί, Κύριε, δὸς αὐτῇ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ἔλεος τῶν χριστιανῶν, καὶ μηδαμῶσε εὐρίσκειν τὸν ἀντιλαμβανόμενον! Δὸς αὐτῇ χαμαιπετῆσαι τὸν ἄρτον πρὸ θυρῶν δυνάστου, καὶ ἀπόπεμψτος ἐν ἀσπίδι καὶ μυσάγματι διατελεῖν! Τότε εὐδοκήσεις θυσίαν δικαιοσύνης....

— Τύμπα! φωνάζει φρενιτῶν, Τύμπα! κρυναρίζει μανιώδης ὁ Κολλάλτος.

— Τὸ φίμωτρον! ὁ Γριμάνης ἐπιφωνεῖ... Τὶ περιμένετε; Κρότος τριάκοντα τυμπάνων ἐπικαλύπτει τοῦ γέροντος τὸν ἐπίλογον. Ὁ γονυπετήσας ὄχλος οἰστορηδὸν ἀνασηκόνεται.

— *Aila force il sacrilego!* χίλια στόματα ἀναβοοῦν (1).

Δικασταί, ἀξιωματικοί, ἀκροατήριον, ὅλοι βρυχώνται, ὅλοι φρουάττουσιν, ὅλοι καταβρυχώνται ἐξ ἀγανακτήσεως. Ὁ πληθωρικός Κολλάλτος, πεπυρακτωμένος τὴν ὄψιν, περιστροβῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς γοργοσειδῶς, γρονθοκοπεῖ ἐν συμφωνίᾳ τῶν τυμπάνων τὴν ἀθῶαν τράπεζαν. Μόλις ὁ κρότος κατηνύσθη;

— Ἐπικατάρατε! λέγει πρὸς τὸν Καντανολέον. Ὑπερηφανεύεσαι ἀπρεπῶς. Ἡ κατάρα δὲν εἶναι ἴδιον ἀνδρείου... Ἄλλως τε εἰς ἀναθέματα ἀνδραπόδων ἢ ἔνδοξος Δημοκρατία ἐπιγελά. Παρόντες καὶ μέλλοντες ἐχθροὶ τῆς ἅς βράζουν εἰς τὴν χολὴν τῶν ὄσων θέλου! Ὁ ἥλιος θὰ σταματήσῃ ἀπεριγυμμένος, πρὶν ἢ δύσῃ εἰς τὴν ἀνατολήν ἢ ἀκαταγώνιστος σημαία μας· τὸν δὲ πορθητὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου οὐδέποτε γυναικεῖος μαστὺς θέλει τιθηνεῦσαι μὲ ἄλλο γάλα, παρὰ μὲ βροφοκτόνον ἐχίδνης φαρμάκιον!

— Δὲν εἶμαι ὁ ἀνανδρος ἐγώ! ἀποκρίνεται ὁ γέρον μὲ ἀνδρῶδες παράστημα ψυχῆς. Στῆθος, καὶ ὄχι προδοσίαν, ἀντέταξα κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μου... Μίαν παραίνεσιν, στρατηγέ! Πρόσλαβε εἰς τὰς προσεχεῖς ἐκστρατεύσεις σου, πρόσλαβε ἀντὶ σφαιρῶν καὶ πυρίτιδος ἐν φορτίῳ ἰνδικοῦ ὀπίου! Ἡ αὐτοῦ Γαληνότης θέλει βραβεύσει τοὺς θριάμβους σου, ἐγκολάπτουσα ἕνα μήκωνα αἰμόχρουν εἰς τὸν εὐγενικὸν θυρεὸν τοῦ οἰκοσήμεου σου.

— Φίμωτρον καὶ χειρόδεσμον! ἀναφωνάζει πρὸς τοὺς φύλακας ὁ Γριμάνης.

Φροντὶς περιττή. Ὁ Καντανολέος, τὴν κεφαλὴν ἀγερώχως ἤδη ἀποστρέψας ἀπὸ τοῦ βήματος, εἶχεν ἐπαναλάβει τὴν προτέραν σιγὴν καὶ ἀταραξίαν. Ἰδὼν προσερχόμενον τὸν δεσμοφύλακα, προέτεινεν αὐτόθεν τοὺς σφυγμούς· δυσπελήθησε ὅμως εἰς τὴν ταπεινώσιν τοῦ ἐπιστομίου, καὶ ἀπηλλάγη διὰ τῆς ἐπιμονῆς.

— Γιῶργη Κανταολέε τοῦ Δειψογιώργου, ἀρχοντορωμαίε τοῦ Κρουστογεράκου! ἐκφωνεῖ τότε ὁ πρόεδρος, μελίζων τὰς συλλαβάς ἐπὶ τὸ ἐπισημότερον. Ἐνεκα τῆς ἐσχάτης σου προδοσίας,

(1) Εἰς τὴν ἀγχόνην ὁ ἀσεβής!

καὶ τῶν πολλῶν ἄλλων κακουργημάτων σου, τὸ δικαστήριον, ἐνεργοῦν ἐν ὀνόματι τοῦ γαληνοτάτου Δουκὸς, μόνου καὶ ἀποκλειστικοῦ κυριάρχου τοῦδε τοῦ βασιλείου, σὲ καταδικάζει εἰς τὴν τιμωρίαν τῆς ἀγχόνης. ἢν θέλεις ὑποστήσει μέχρι θύτου ἀποπνεύσης τὴν ὑστέραν πνοήν. Διατάσσει περιπλέον, ὅτι ὁ νεκρὸς σου νὰ μείνη ἐπὶ τοῦ ξύλλου ἐκκρεμῆς, ἀταφος καὶ ἀκήδευτος, ἕως οὗ ἀπορρεύσωσι τὰ ὕγρα τοῦ σώματος καὶ διαλυθῶσιν αἱ σάρκες, ἕως οὗ κατατακῶσι τὰ ἐντόσθια, καὶ λευκανθῶσι τὰ κόκαλα ἀπὸ τὴν ἀκρασίαν συνεχῶν χειμῶνων.

— Ζήτω τὸ Γένος! ἀνακράζει ὁ καταδικος, κωλυόμενος ὑπὸ τῆς χειροπέδης ν' ἀνεμίση τὸ αἰμοσταγὲς μανδύλιον.

— Ζήτω! συνευφημοῦσιν ἐκ τῶν σατινῶν λεπτόφωνα οἱ πλεῖστοι τῶν ἠκροτηριασμένων.

— Long live! Huzza! ἀκούεται πορρωτέρωθεν, ἐπανευφημοῦσα καὶ τις στενωπέριος φωνή (1).

Προήρχετο ἐξ ἑνὸς Ἄγγλου, ἐπιλοχίου ἐν τῷ τάγματι τῶν νεοσυλλέκτων. Ὁμοεθνὴς καὶ σύγχρονος τοῦ Σακεσπέρου παρατυχῶν, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναστείλῃ περαιτέρω τὴν ἐξόρμησιν τῆς συμπαθείας... Εὐχαριστοῦμεν! Ἡ εὐτολμος παράβασις του προφώνηζετο ἡμῖν εὐμενέστερον αἰῶνα τὸν αἰῶνα τοῦ Canning, τοῦ Hamilton, τοῦ Byron, τοῦ Gordon, τοῦ Stanhope, ἡμέρας χριστιανωσύνης φιλοχρίστου καὶ φιλελληνικῆς.

Ὅπισθεν τοῦ στρατοῦ περιεπλανῶντο γυναικόπαιδά τινα τῶν ἀποδράντων αἰχμαλώτων, ἐν οἷς καὶ ὀλίγοι ἐφηβοὶ διακρατούμενοι ὡς ὄμηροι. Ἡ καθ' ἕκαστον δούπημα τυμπάνου ἐκραγὴ τοῦ μυρολογίου των ἀνεθάλου καὶ καρδίας Τσαφῶν. Ἀπὸ τὴν βοήν τοῦ στερνοκοπήματος ὁ Καντανολέος συνταραχθεὶς, ἐζήτησεν ὑπὲρ φιλανθρωπίας, ὅτι αἱ γυναῖκες ν' ἀποπεμφθῶσιν ἐκ τοῦ τόπου τῆς καταδίκης. Ἡ αἰτησίς ἀπερρίφθη. Μάλιστα πρὸς τρανωτέραν ὁμότητα, διετάχθησαν αἱ τάξεις νὰ χαλάσωσιν, ὅπως ἐμπρόσθια καὶ προνωπιώτερα προέλθωσιν εἰς τὴν θλιβεράν παραστάσιν τὰ γυναικόπαιδα.

Ἐπὶ τοιαύτῃ ἀπανθρωπίᾳ, ὁ ριζάρχης ἐπέρανε τὸν ἔμβιον λόγον, ἀποταθεὶς πρὸς τοὺς υἱούς.

(1) Ζήτω, καὶ πάλιν Ζήτω!

— Τέκνα μου! εἶπεν αὐτοῖς. Ἐκ τῶν προγόνων σας ἀπηγγονίσθησαν τρεῖς, ἕνδεκα δὲ ἐφονεύθησαν ἀγωνιζόμενοι. Τὸν φόρον τοῦ αἵματος τὸν ἀπέτισεν ἐκάστη πᾶσα τῶν γενεῶν μας... Εἰς ἡμᾶς σήμερον ἡ πληρωμή...! Ἄλλὰ τί ἐκ τούτου; Καὶ ἀθρόον ἂν ἐξωντοῦτο τὸ γένος τῶν Καντανολέων, ἄρα δὲν θὰ ἀπομείνῃ εἰς τις Κρής, εἰς τις Γραικός; Τὰ κόκαλά μας—ἐστὲ βέβαιοι—θὰ ἀναδόσωσι ποτε πολλοὺς καὶ ἐπιτυχεστέρους ἐκδικητάς. Θαρροῦντες λοιπὸν ἄς ἀπέλθωμεν παρὰ τοὺς προγόνους μας, μεσίται ὑπὲρ Ἑλλάδος πρὸς τὸν σταυρωθέντα Χριστόν! Ἐὰν ἀθάνατος ἦνε ἡ πατρίς, ὅσον ἀληθινὴ ἡ πίστις μας, ὦρα καλῆ! Ἄς ἀναζήσωμεν ἡμεῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ἐν Ἑλλάδι, τὰ δὲ ὄρνεα τοῦ βουνοῦ ἄς χορτάσωσι μὲ τὴν θνησιμαίαν σάρκα μας!

Ὁ μὲν πρωτότοκος ἐνευσεν ἀντιχαιρετίζων ἀφθογγος, ἀλλ' οὐδὲν σημεῖον ὀκροάσεως προήλθε παρὰ τοῦ Δημητρίου. Ἐν τούτοις προσεφωνεῖτο ὑπὸ τοῦ Προέδρου ὁ Πέτρος, ἐνῶ στρατιῶται ἀπήγον τὸν Πρύτανιν ἐν τῷ διφορίσκῳ, παιανίζουσῆς ἑορτασίμως τῆς μουσικῆς.

— Prestantissima Corte (ἐκλαμπρότατοι δικασταὶ)—εἶπε προβάς παρὰ τὸ βῆμα ὁ ἀρχιχειροῦργος τοῦ νοσοκομείου— Ὁφείλω νὰ ὑποβάλω ὑμῖν, ὅτι εἰς ἄκρον κίνδυνον διάγων ὁ παρὼν ὑπόδικος, δὲν θὰ δυνηθῇ ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἐρωτήσεις σας. Πλήν τῆς περιτονίτιδος, ἐπιβαρύνει καιρίως τὴν κατάστασιν του καὶ ἡ ἐναρχομένη γάγγραινα εἰς τὸν μηρόν. Μικρὰς ἐλπίδας διατρέφω περὶ τῆς σωτηρίας του. Προσοδοκῶ μολοντοῦτο τὴν ἐξαγόρευσιν τῆς ἀποφάσεως, ἵνα κρίνω, ἐὰν τὴν ἰατρευσιν τοῦ μέλους δέον νὰ ἐπιχειρήσω ἐγώ, ἢ κάλλιον νὰ παραπέμψω εἰς τὰς θεραπείας τοῦ δημίου.

— Ὑπόδικε!—ἀνεκράξεν ἐξ ἰδίας προαιρέσεως ὁ Γουμάνης. Πρόσχες τοῦλάχιστον εἰς τὴν κατ'ἀγωνίαν, ἐὰν ἀδυνατῆς ν' ἀποκριθῆς.— Ἡ Αὐλὴ σὲ ἐξελέγχει ἀντάρτην πρώτης τάξεως, ὡς δὲ τοιοῦτον σὲ καταδικάζει εἰς τὸν αὐτὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ πατρός σου. Χαριζομένη ὅμως ἔνθεν μὲν εἰς τὰς μεσιτείας τοῦ κῦρ Λορέντσου Δὰ Μολίν, ὅστις ἀποδίδει τὴν σωτηρίαν τῆς ζωῆς του πρὸς τὸν γονέα σου, ἔνθεν δὲ εἰς ἰκεσίας ἄλλων καρβαλιέρων, ὀφειλόντων εἰς σὲ προσωπικῶς τὴν λύτρωσιν τῆς οἰκο-

γενείας των. ἡ Αὐλή θὰ συγκατέβαινεν ἴσως εἰς ἐφαρμογὴν τιμωρίας μετρωτέρας, μεταβάλλουσι τὸν θάνατον εἰς διὰ βίου ἔξορίαν, ἂν ἔστωργες νὰ ἐπιφωνήσης τὸν Γαληνότατον Δουκά και Αὐθέντην μας.

Τὸ ἀκροατήριον ἀνεκινήθη ἰσύσσωμον, ὡς ἀνθήρικες κυμαίνονται ἐπ' αἰφνιδία πνοῇ ζεφύρου. Ὁ Πέτρος δὲν ἔβλεπε τὸ φῶς. Πλατὸ ἀνάδεμα ἐκάλυπτε τοὺς ὀφθαλμούς του. Εἰ και τετυφλωμένος ὁμως ἐκράτει σφιγκτὰ παρὰ τὰ χεῖλη τὸν καστανόχρουν πλόκαμον τῆς ἡγαπημένης του, μόνην και ἐσχάτην παρηγορίαν εἰς τὸ ἀτύχημα, ὅτι δὲν συνετάφη ὑπὸ τὰ ἐρείπια μὲ αὐτὴν ἅμα τὴν ἀγαπητὴν και μὲ τοὺς συναθλητάς του.

Και μολοντοῦτο, ἀνωφελῶς ἐπὶ τῆς κατεστραμμένης ἐκείνης ὄψεως προσεπάθουν αἱ ἀλγηδόνες και τὸ πένθος νὰ ἐξαλείψωσι τὰ περικαλλῆ χαρακτηρισματα. Τὸ κάτωχρον τῆς ὄψεως οὐδόλως ἐμείου τὴν ἀνδρικήν εὐμορφίαν τοῦ ἀγωνιστοῦ. Ἐξ ἐναντίας ἢ παρρησιώδης στάσις, τὰ ἐπίδεσμα, ἢ παρασημοφορία τοῦ αἵματος, τὰ μέλανα ἴχνη τῆς καταστροφῆς προσῆπτον εἰς τὸ σχῆμα του ἡρωϊκὴν τινα εὐπρέπειαν, καθ' ἣς ἀνίσχυροι ἐξηλέγχοντο αἱ ὀδύνας τοῦ σώματος, και οἱ σφοδρότατοι κλόνοι τῆς ψυχῆς.

Εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Γριμάνου, ὁ πρωτότοκος τοῦ Καντανολέου ἔνευσεν ἀποφατικῶς.

Ἡ αὐτὴ προσλαλιά ἀπηυθύνθη κατόπιν και πρὸς τὸν δευτερότοκον. Ἄλλ' ἐκ τῆς τούτου ἀναντιφωνησίας ἀπεκαλύφθη, ὅτι τοῦ ἀνδρείου νέου τὸ πνεῦμα εἶχεν ἤδη μεταστήσει εἰς ἐντελεστέραν ζωὴν.

Ὁ θάνατος οὗτος ὑπεκίνησεν ἓν ζήτημα πάντως ἀλόκοτον.

—Τι γνωματεύει ἐπὶ τοῦ νῦν ἔχοντος ἢ Ἐκκλησία; ἠρώτησεν ὁ Πρόεδρος τὸν ἀντιπρόσωπον τοῦ ἀρχιεπισκόπου Χάνδακος. Ἐπὶ προσώπου προαποθανόντος καταδίκου ἐπιτρέπουσιν οἱ κανόνες τὴν πλήρη τῆς δικαιοσύνης ἰκανοποίησιν;

—Διατὶ ὄχι; Ἄρά γε τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον δὲν καίει νεκροὺς ἤδη τοὺς ἀμαρτωλοὺς;

—Οὕτω φρονεῖ και ἡ Αὐλή. Θάνατος καταδίκου δὲν ἀνακόπτει πορείαν δικαιοσύνης, κύριον προτιθεμένης σκοπὸν τὸν παραδειγματισμόν. Ἄλλ' ἐπιθυμοῦμεν προτέτι ν' ἀκούσωμεν ἀσφα-

λείας χάριν, ἐὰν τοιαύτη τις ἐκτέλεσις ἤθελε τύχει και τῆς ἐγκρίσεως τοῦ Μακαριωτάτου Πατροῦς.

Ὁ ἀγιώτατος ἡμῶν Πατήρ, ὁ ἐν γῆ διερμηνεὺς τοῦ Θεοῦ Λόγου, και μόνος τῶν θνητῶν ἀναμάρτητος, ἐρωτηθεὶς ποτε ἐπὶ παρομοίας περιπτώσεως παρὰ τοῦ ἐν Ἰσπανίᾳ ἐνδόξως βασιλευσαντος Καρόλου τοῦ πέμπτου, ἀπεφάνθη διὰ πιττακίου ὑπὸ χρονίαν τρίτης και δεκάτης Ἀπριλίου 1534, ὅτι ad defendendam fidem ὁ ἡγεμὼν οὐδόλως ἀμαυρώνει τὴν λάμπιν τοῦ θεοπαραδότου διαδήματος του, ἀποτεφρῶν ζῶντας τοὺς ὑπηκόους του ὅτι δύναται και ἀνωρυγμένους ἔτι ἐκ μνήματος νὰ τοὺς καύσῃ, ὅποταν ὁμως τὰ ξύλα τῆς πυρᾶς ἐκόπησαν εἰς τὸ σεπτὸν Πατριμῶνιον τοῦ ἀγίου Πέτρου.

Εὐλογία Αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς! ἐφώνησεν ὀλομελές τὸ δικαστήριον προσκύψαν εἰς δεῖγμα εὐλαβείας τὴν κεφαλὴν.

Προκειμένης δὲ ἀγχόνης ἀντὶ πυρᾶς—ἐπερώτησεν ὁ πρόεδρος—ποῖα τινὰ θὰ ἦσαν, αἰδεσιμώτατε, τὰ νομιμώτερα ξύλα τῆς κρεμάστρας;

—Ὡ, ὡς πρὸς τοῦτο, ὁ μακαριώτατος μακαρίτης Παῦλος τρίτος—αἰώνια του ἢ μνήμη—προενόησεν ὡσαύτως καθαρὰ. Ἀφῆκεν ἀνεξέλεγκτον πρὸς τὸν ἡγεμόνα τὴν ἐκλογὴν τοῦ ξύλου, ἀντὶ χιλίων πετσοδούρων πληρωτέων εἰς τὸ ἅγιον ταμεῖον τοῦ πρωταποστόλου. Οἰκονομικὸν προνόημα! Ἡ πυρὰ ἀποτεφροῖ πολλοὺς νεκροὺς διὰ μιᾶς, ἐνῶ ἡ κρεμάστρα ἀπαγχονίζει ἓνα τὴν φορὰν. Πρόσθετε, Eccellenze ὅτι τὰ ξύλα τοῦ Πατριμῶνιου ἔχουν τὴν ιδιότητα νὰ διαλύουν κατακράτος εἰς τὴν φλόγα των τὰς ἀμαρτίας τῶν τεφρωθέντων.

Γενομένης δεκτῆς τῆς γνώμης τοῦ ἱερατικοῦ συμβούλου, τὸ δικαστήριον ἐπεβάρυνε τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀποβιώσαντος ὑποδίκου μὲ ἕτερα πετσοδοῦρα χίλια.

Τὴν αὐτὴν διαδικαστικὴν μέθοδον ἀκολουθήσαντες οἱ τοῦ συμβουλίου, ἐπέθηκαν εἴκοσι δύο μὲν ἀγχινομαίας ποινὰς κατὰ τῶν Μουσούρων, ἔνδεκα δὲ κατὰ τῶν Πατέρων, τῶν ἐκ τῆς ρίζης Πεζουλοκόλων, και ἑτέρας τριάκοντα κατὰ τῶν Πατέρων τῶν ἐκ τῆς ρίζης Ζάππα. Καὶ ὁ μὲν μέγας γραμματεὺς Μουσούρος, και δύο ἕτεροι συνεπώνυμοι κατεδικάσθησαν εἰς τὸ πῦρ. Τρεῖς

δὲ κληρικοὶ παρεπέμφθησαν πρὸς τὸν κοινόν, ὅπως τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν συνυποστήσωσι καὶ αὐτοὶ, ἀπόβλητοι ἤδη τῶν ἱερατικῶν γνωρισμάτων.

Ἐξεφωνήθησαν ἐν συνόλῳ ἑβδομήκοντα δύο θανατικαὶ ποιναί.

Ἐπευφήμισις δευτέρα, ἐντονωτέρα τῆς προηγουμένης, ἐπεκρότησε τότε ἐκ τῆς βενετικῆς Θέμιδος τὸν θρίαμβον. Μετ' ὀλίγον ὁ μὲν πρόεδρος ἐξήνεγκε στοιφαστικόν τι προσφώνημα πρὸς τὸν ἀπόντα κρητικὸν λαόν· ὁ δὲ Δὸν Πλάτσιδος κατεπτόησε τὸ ἱταλικὸν ἀκροατήριον, λαλήσας ἐκ τοῦ τρίποδος περὶ ἀπροσδοκίτου θανάτου. Τέλος, μὲ τὴν βοήν τοῦ τηλεβόλου μετέπεμψε καὶ ὁ ἅγιος Μάρκος τῆς Ἀλικιανοῦς πρὸς τὸν ἅγιον Μάρκον τῶν Χανίων τὰ φαιδρότατα τῆς καταδίκης συγχαρητήρια.

Οὐδέποτε τὸ ἔμφυτον πρὸς τὸν Ἕλληνα μῖσος, ἡ θρασύτομος δειλία, ἡ ἔνδεια παντὸς αἰσθήματος ἐλευθερίου, ὁ ἐχιδνώδης τοῦ φραγγάροχτος ἰός οὐδέποτε ἐξεβράσθησαν οὕτως ἀκάθεκτα, ὡς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Τὴν ἀνανδρον προπέτειαν θέσαντες ὑπὸ τὸ σκέπας τοῦ φιμώτρου, ὅπερ ἔπνιγε τοὺς φθόγγους τῶν ἀνδρείων ἐντὸς τοῦ λάρυγγος, οἱ ἰπόπται τοῦ Χάνδακος καὶ τῶν Χανίων, πυγμαῖοι καταγελάσιμοι πρὸ ποδῶν τῶν μεγαλοφρόνων τῶν φραμμίλων, διεξήλθον εἰς ἐπιθεώρησιν τοὺς στοιχοῦς τῆς ἐκατόμβης σείοντες τὸ ἄδοξον ἕϊφος ἐκ τῆς λαβῆς πνέοντες χαιροκακίαν ἐκ τοῦ βλέμματος καὶ ἐκ τῶν μικτήρων, σαρκασμοὺς τοξεύοντες ἐκ τοῦ στόματος.....

Ἐπίστατο ἐν τῷ μεταξύ ἡ τεταγμένη ὥρα τῆς ἐκτελέσεως.

Ἄμα ὡς ὁ κώδων τῆς κωμοπόλεως ἤρξατο ἠχῶν μὲ κρούσματα διακκεκομμένα ὡς ἐπὶ ἐκ φορῶ νεκροῦ, τὰ μέλη τοῦ δικαστηρίου ἀνεγερθέντα, καὶ ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀκολουθούμενα, εἰσέδυσαν προσωτέρω τοῦ δάσους, ἔνθα ὁ τόπος τῆς καταδίκης εἶχε παρασκευασθῆ.

Ἐνδεκα δῆμοι παρέμενον ἐκεῖ—Ἐντιμος συνοδία! Τὰ πολεμοφόδια ταῦτα εἶχον οὐναφιχθῆ ἐκ Χανίων ὁμοῦ μὲ τὰ σχοινία, μὲ τὰς ἀλύσεις, καὶ μὲ τὸν στρατόν! Οὐδεὶς τῶν ἐν τοῖς δεσμοτηρίοις καταδίκων, οὐδ' ὁ εἰς κωπηλασίαν ἰσόβιον καταγνωσθεῖς, ἔσπερξε τὴν ἐπονείδιστον προσφοράν. Ἀντὶ τοιούτου μέσου ἀπαλλαγῆς ἐνεκαρτέρησαν ὅλοι εἰς τὰς ἀλύσεις καὶ εἰς τὸ μαστίγιον. Ἦναγ-

κάσθη τότε ἡ κυβέρνησις νὰ καταστήσῃ τὸ τίμημα θελκτικώτερον· πρὸς τὴν ἄμεσον ἀπελευθέρωσιν προσέθηκε καὶ τινα χρηματικὴν ἀντιμισθίαν. Ἄλλὰ καὶ ἡ προσαύξησης αὕτη οὐδόλως ἐξεπείραξε τὴν τάξιν τῶν χριστιανῶν. Τέλος, οἰκτείρασα τὴν ἐπιμονὴν των, ἡ ἀστυνομία ἠδύοκησε τὴν προθυμίαν Σαρακηνῶν. Ἦσαν οὗτοι πειραταί, ἔνεκεν ἀμετρήτου χριστιανοκτονίας καταδικασθέντες εἰς ἰσόβιον ἔρεσιαν. Ὁ ὁμιλος τῶν φιλοτιμηθέντων ὑπερέβη τὸν χροιώδη ἀριθμόν. Τὶ νὰ γίνῃ; Κύβος ἀμεροληψίας χάριν, ἐρρίφθη καὶ ἐξελέξατο ἡ τύχη τοὺς ἀθλητάς.

Ἡ βενετικὴ ἐθιμοταξία, ἄλλη τις θεὰ Ἀνάγκη, οὔτε τὸν δῆμιον ἀπήλλατε τῆς δυναστείας της. Ἄμα ὡς ὁ λόχος τῶν δημίων ἀφίκετο εἰς Μεγαλόκαστρον, παρεσκευάσθησαν ἀντὶ τῶν ἀτιμοτικῶν ἱματίων τοῦ κατέργου, ἔνδεκα στολαὶ ἐπίσημοι. Ὁ κατεργάτης προεχειρίζετο δημόσιος λειτουργός, persona publica, ἥδη καὶ αὐτὸς ἀπειτέλει μέρος τοῦ δικαστικοῦ σωματείου. Διό, τὰ παράσημα τῆς αἰσχύνης ἀπορρίψαντες οἱ πειραταί, ἐνεδύσαντο στολὴν μελανοκοκκίνην καὶ ραβδωτὴν, ἐφόρουν τὸν φορὸν πῖλον τῆς τάξεώς των, πέτασόν τινα ὁμοιάζοντα εἰς τὰς κανοίας τῶν Καλαβρῶν ληστῶν, καὶ ἐπεκάλυψαν τὴν ὄψιν μὲ μέλαιναν κουκούλαν. Τοιαύτην σεμνοποιὸν τήβενναν ἐπινωτίσαντες συνεστράτευσαν μετὰ τοῦ Κολλάτου κομιστὰι χειροδέσμων καὶ λαιμοπεδῶν, πρόδρομοι πατρονόμου δικαιοκρασίας. Ἡ περιοδία ὑπῆρξε πρὸς αὐτοὺς θριαμβευτικὴ πομπή. Πορευόμενοι εἰς ἐξολόθρευσιν χριστιανῶν, ἦν καὶ νόμοι χριστιανοσύνης ἐπέτρεποι ἐν τῷ παρόντι, καὶ ὑπερτερία θυμάτων ἐπελάμπρυνεν, οἱ αἱμοβόροι Ἀφρικανοὶ δὲν ἔπαισαν κατ' ὄλον τὸν δρόμον ἄδοντες, χοροβατοῦντες, ἴσας ἐξεμέσσαντες ἀραβιστὶ βλασφημίας κατὰ τε δυτικῶν καὶ κατ' ἀνατολικῶν.

Διακόπιμεν. Συσκιάζοντες ἐκ προθέσεως ὄραμα προσκροῦον καὶ κατασχύνον τὴν ἀνθρώπινον ἀξιοπρέπειαν, παραπέμπομεν τὸν φιλοθέωρον εἰς τὴν εἰκόνα, ἥτις, ἂν καὶ ἀκαταστόχαστος διατελέσασα ἕως τοῦ νῦν, δὲν θὰ ἐπέλειπεν ὁμοῦ νὰ ἐφελκύσῃ εἰς τὰς πινακοθήκας τῆς Τυρρηνίας τὴν παρατήρησιν πολλῶν ἐκ τῶν

ἡμετέρων ἀναγνωστῶν. Αἰνιτόμεθα τὸ ἐλαιογράφημα τοῦ Βερναρδίνου.

Ὁ ἰδιότροπος οὗτος ζωγράφος, παρεπιδημῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς Μεγαλόκαστρον, ἔλαβε τὴν ἀδειαν νὰ συνακολουθήσῃ τὴν στρατείαν καὶ αὐτός, ὅπως, αὐτομαρτυρῶν εἰς τὸν πολυἀριθμον ἀπαγχονισμόν, σπουδάσῃ ἐπ' αὐτοφύρω τὴν φαινόμενολογίαν τοῦ πνιγμοῦ, ἀντιληφθῆ τῶν ποικίλων σφαδασμῶν καὶ σπαραγμάτων τοῦ θύματος, διὰ δὲ αὐτοψίας, μηδέποτε ὑπὸ μηδενὸς καλλιτέχνου ἐπιχειρηθείσης ἕως τότε, κατορθώσῃ ν' ἀποθανάτιση τὸν θάνατον μὲ τὴν γραφίδα του. Εἰς τὸ ἥκιστα ποιητικὸν ἐκεῖνο κοίημα δὲν ὑστέρησεν ἡ ἐπιτυχία. Ἡ ἀποτύπωσις τῆς ἐν Ἀλικιανοῦ τραγωδίας, ἔργον ἐπ' ἀκριβείᾳ καὶ λεπτογραφίᾳ διαπρεπέστατον, παρασχούσα ἐν τῇ τότε ζωγραφικῇ ἀριστουργημα καίνοφανές, ἔσωσεν ἐκ τῆς ἀσημότητος τὸν αὐτουργόν της. Διὰ τοῦ πίνακος αὐτοῦ ἡ ἀγχόνη μυσταγωγεῖται εἰς κόσμον αὐτονόηρον, ἢ στραγγαλιὰ ἰδανικεύεται, ἢ διαμάχη ζωῆς καὶ θανάτου ἀναπτεροῦται εἰς ὕψος Αἰσχύλειον, ἢ ψυχολογία τῆς ἀγχονιμαίας ἀνασπασάξωσ ἐκθεατρίζει δράμα δεινόν, τὰς περιπετείας τοῦ ὁποίου οὐδέποτε μετὰ τὴν θέασιν λησμονεῖς. Τεράστιον τῷ ὄντι καὶ δυσόρατον θέαμα! Εἴτε εἰς τὴν ἐλευθερίαν, εἴτε εἰς τὴν τυραννίδα ὁ ζωγράφος χαρισθεῖς, ἐνέγραψεν ἐν τῇ δελτῷ τῆς ἀθανασίας τὴν μνήμην του ὑπὸ τὸ δυσώνυμον γνῶρισμα Βερναρδίνος τῆς Φούρκας. Τί ἐντεῦθεν; τὸ Κρητικὸν μαρτυρολόγιον ὀφείλει χάριτας αὐτῷ. Ἡ γραφίς του σχολιάζει καὶ συγκεφαλαιοῖ ἐν πανοράματι ἀπαξάπαντα τὰ χρονογραφήματα τῆς ἐλοχῆς. Ἐνώπιον τῶν κλιμάκων ἐκείνων, ἐφ' ὧν δῆμιοι ἀγαρηνοὶ ἀναβοκαταβραίνουσι ἀπαιωρῶντες τοὺς μὲν τῶν ἰθαγενῶν εἰς κλάδους ὑψηλοὺς, τοὺς δὲ εἰς χαμηλοτέρους, ἄλλους δὲ ὀρμαθιδόν· ἐνώπιον τῶν φρικτοποιῶν σχηματισμῶν, σκαρθμῶν, μορφασμῶν, εἰς οὓς οἱ δεινοπαθοῦντες ἐπιδίδονται ἐν τῷ παλαίῳ κατ' ἀσφυξίας ὑπὸ τὰς δεράχας· ἐνώπιον τῶν ἐμπαιγμῶν καὶ πηλακισμῶν, δι' ὧν ὄχλος ἀλλογενῶν μισθοφόρων ἐπισκληρύνει τὰς ὠδῖνας τῶν μαρτύρων, ἢ κεφαλὴ τοῦ θεατοῦ ὀρθοτριχεῖ, τὸ βλέμμα ἀποτροπιάζεται ἐν σικχασίᾳ, ἢ δὲ συνείδησις, ἀποκαρτεροῦσα, ἔρωτᾷ τὸν

οὐρανὸν «ἐὰν ὄντως τηρῆ εἰς τὰς ἀποθήκας του κερανοῦς, κατὰ τίνων λοιπὸν ἀδικωτέρων τοὺς ἐπιφυλλάττει;»

Πλὴν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀηλίκων, εἰκοσιδύο τὸν ἀριθμὸν, ὑπελείποντο ἑκατὼν δεκαοκτῶ ἕτεροι αἰχμάλωτοι, πνέοντες μὲν εἰσέτι, ἀλλὰ μᾶλλον ἢ ἦττον κατεαγότες ἢ ἡμιθανεῖς. Κατήγοντο οὗτοι ἐκ Μουσούρων, Κοντῶν, Ζάπων, καὶ τινες ἔτι ἐκ τῆς ῥίξης τῶν Καντενολέων.

Ἐνενήκοντα ἕξ τούτων διεμοιράσθησαν εἰς τέσσαρα τμήματα διακεκριμένα, ἕξ εἰκοσιτεσσάρων ἕκαστον· τοῦ δὲ ἀριθμοῦ τῶν δημίων ἀποδειχθέντος ἀνεπαρκοῦς, προσετέθησαν τοσοῦτοι ἄλλοι, ὅσαι δεκάδες καταδικῶν.

Τὸ μὲν τμήμα Α ἀπηγχονίσθη ἔξωθεν Χανίων αὐθημερὸν τῶν Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, μετὰ δὲ τριήμερον τὰ εἰκοσιτέσσαρα σώματα ἐκλείσθησαν ἐντὸς ξυλίνης γαλεάγρας ἕως διαλύσεως σαρκῶν. Τὸ δὲ τμήμα Β, ὅπερ συνεκροτεῖτο ἐκ Καντανολέων μόλις ἐφῆβων τὸ πλείστον μέρος, ἐκρεμάσθη κύκλῳ τῆς κόμης Κρουστογεράκου, μικρὸν πρὸ τῆς ἀναίρεσεως τῶν νηπίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔτυχον καὶ τὰ βρέφη τοῦ Δημητρίου. Εἰκοσιτέσσαρες ἕτεροι κρεμάται τοῦ τμήματος Γ ἐνεπήχθησαν κατὰ τὴν ἄγουσαν ἀπὸ Ριθύμνης εἰς Χάνδακα μεγάλην ὁδὸν, εἰς ἀπόστασιν πεντακοσίων βημάτων πρὸς ἀλλήλας. Ἐστραγγαλίσθησαν ἐνταῦθα οἱ Μουσούροι συμμιγείς μὲ τινὰς ἕξ ἄλλων φυλῶν. Τοσαῦται δὲ πάλιν τοῦ τμήματος Δ ἠγέρθησαν σποράδην καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐπὶ τῶν βουνῶν τῆς κόμης Μεσκλᾶ... τὸ ὅλον διακόσια ἄνθεμα, ἄπερ ἢ βασιλεὺς τοῦ Ἀδρίου ἔδρεπεν εἰς τοὺς κήπους τῆς ἀποικιακῆς εὐνομίας, καὶ νεαρὰ προσέθετεν εἰς τὸν διάκοσμον τοῦ ἑλληνικοῦ της στέμματος.

Κατηνύσθη τοὐλάχιστον ἡ δίψα φόνου;

Βαίνομεν μόλις εἰς τὰ προοίμια τῆς καταστροφῆς. Παρεδόθησαν εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ λιθάρια. Πλὴν τῶν κυριωτέρων κεφαλοχωρίων, ἄπερ μᾶλλον ἢ ἦττον κατεπορθήθησαν ὑπὸ ληστρικοῦ στρατεύματος, ὁ Μεσκλᾶς καὶ τὸ Κρουστογέρακον ἐξηφανίσθησαν οὕτως, ὥστε κατὰ λέξιν δὲν ἀπέμεινε λίθος ἐπὶ λίθου. Τὰ μὲν σκευὴ καὶ αἱ ἀποθήκαι τῶν φονευθέντων ἐμοιρολαγήθησαν μεταξύ μισθοφόρων, δημίων καὶ ἀρματολῶν· αἱ δὲ

χῆραι ἔχερσίμεισαν εἰς κορσαμὸν κτηνώδους ἀκολασίας. Τέλος, μέγας λίθος ἐνεστηλώθη ἐν τῷ μέσῳ ἐκάστης ἐρημώσεως, εἰς δι-
γλωσσον ἐπιγραφὴν διηγούμενος πρὸς τὸν διαβάτην, ὅτι «τοῖόνδε
τὸ τέλος τῶν ἔξω ὑποταγῆς ἐκτρεπομένων» (1)

Τὴν κορωνίδα ἐπέθηκαν μετὰ ταῦτα αἱ δημεύσεις, πόρισμα τε-
λικὸν ἐκάστου ὁπολογισμοῦ τῶν τότε κυριαρχούντων. Πρὸς ἀμοι-
βὴν δῆθεν τῶν ζημιωθέντων, ἡ μὲν περιουσία τοῦ οἰκογενειάρχου
μετωχετεύθη εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου, αἱ δὲ προίκες τῶν
ἐγγάμων υἱῶν ἀπέτισαν στρατηλασίας καὶ δικογραφίας δαπα-
νην... Τοιαύτας ἴσως δεινότητος ἀναπολήσας ὁ ρωμαῖος ιστορι-
κός, ἀνεβόησε καὶ αὐτὸς κεχολωμένος «Prædia subvertunt,
incolas interficiunt, inermes iuxta atque armatos
trucidant, hoc modo putantes solidare dominatio-
nem!» (2)

Ἄλλ' εἴμεθα εἰσέτι μακρὰν τοῦ τέρατος. Οὐδ' ἐκ τοιαύτης
ἐρημώσεως ἐξήρχετο ἡ Βενετία ἐξίλασμένη. Κρίνασα ἀνεπαρκῆς
τὸ ἐπιτεθὲν μέτρον τῆς ἐκδικήσεως, τοὺς μὲν ἐν Κρήτῃ πληρε-
ξουσίτους ἐπέτιμῃσεν ἐπὶ οἴκτορᾷ ὀλιγορῖα, ἀντὶ δὲ τοῦ Δαμοῦλα,
ὃν μετεκάλεσεν εἰς ἄλλην ὑπηρεσίαν, ἀπέστειλε στρατηγὸν τινα,
γνωστὸν τοῖς πᾶσι διὰ τὸ θηριῶδες ἦθος καὶ τὸν μισελληνισμόν.
Ἡ ἀμείλικτος ὀργὴ τῆς Συγκλήτου, τὰ παρακελεύσματα τῶν
Δέκα, αἱ πρὸς τὸν Μαρίνον δὲ Καβάλλην αἰμοβαφεῖς ὀδηγίαι
τοῦ Δουκὸς προκύπτουσιν αὐτόδηλοι ἐκ τοῦ Ὑπομνήματος, δι'
οὔ ὁ Σκύλλας οὗτος τῆς Κρήτης δίδει εἰς τὸν Γαληνότατον ἀπο-
λογία πρὸς τὰ κατηγορηθέντα, ὅτι δηλαδὴ ἐπὶ ἀπηνεῖα καὶ ἐξο-
λοθρεύσει ὑπερῆδησε σφόδρα τὰς ὀδηγίας του. Τὸ ἔγγραφον

(1) Τὸ ἠρωϊκὸν Κρουστογέρακον ἐπέχει εἰς τὰ χρονικά τῆς Κρήτης
τὴν αὐτὴν ἐντιμὸν θέσιν, ἢ ἐν τῇ συγχρόνῳ ἱστορίᾳ τῆς Ἠπειροῦ
ἐπέχει τὸ Σούλιον. Δις ἐτυπολήθη ἐπὶ Βενετῶν, καὶ δις ὡς ἄλλος
φοινῆ ἀνφοδομήθη ἐπὶ τῆς τέφρας του. Ἐμφυχον σύμβολον τῆς ἀ-
καταβλήτου Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἀναδειχθὲν, ἐτίμησε διαφερόντως
τὴν πανελληνίον σημαίαν κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ 1821, ὅτε ἀπετεφρώθη
ἐκ τρίτου ὑπὸ τῶν σιφῶν τοῦ Χουσεΐμ, καὶ τοῦ Μουσταφάβεϋ.

(2) Ἐξ ἀνάγκης ἦν ὀρᾶν ἡμῖν πάντα ταῦτα, οἰκίας κατεσκαμμένas,
τείχη περιρηγμένα, χώραν ἐρημὸν τῶν ἐν ἡλικίᾳ, γυναῖκα δὲ καὶ παι-
δάκια ὀλίγα—Δημοσθένης.

αὐτὸ ἀνάγει εἰς φῶς μίαν σπαραξικάρδιον τῆς ἐθνικῆς Τριλογίας
μας περιπέτειαν, σελίδα ἢ ἀπέσπασαν μὲν ἐκ τοῦ ὅλου δράματος
τὰ ταρακτικὰ συμβάντα τῆς ἐποχῆς, ἐτήρησε δὲ κεκαλυμμένην
ἕως ἄρτι ἡ αἰσχὺνη τῆς τυραννίδος.

Ἐὰν ὅμως πρόχειρος εἰς Δουκῶν καὶ Προβεδούρων διαβούλια
καθίστατο κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην ἢ ἀναστάσις τοῦ τόπου, δυσ-
χερεστάτῃ ἀπέβαινε ἐκάστοτε παρ' αὐτοῖς ἢ διὰ κλωβῶν καὶ
δημίων ἀποκατάσεις τῆς ὑποταγῆς. «Ράδιον μὲν πόλιν σεῖσαι
καὶ φανλοτέροις, ἀλλ' ἐπὶ χεῖρας αὐθις ἔσσαι, δυσπαλές». Τὰ
ἔργα τῆς βίας ὑπετάφρευσαν, δὲν ὑπεστήριξαν κυριαρχίας· καὶ
γὰρ βραχυτελῆ ὅσον ἡ βία αὐτή. Εἶνε ἡ καρδιά τῶν λατῶν χαλ-
κώδης πλάξ, ἐφ' ἧς τὸ αἷμα τὸ μαρτυρικὸν ἐγκολάπτει ὄρκον
φιλέκδικον καὶ ἀνεπίλησιον. Τὸ ξέστρον τοῦ χρόνου, ὅπερ ἀπο-
κνίξει τὰ ἀτιμωτικά τῶν τυραννῶν στηλογραφήματα, οὐδεμίαν
ἔχει λαβὴν ἐπὶ τῆς πλακὸς αὐτῆς.

Τοιοῦτό τι συνέβη καὶ τότε. Ἡ πανηγυρικὴ τῶν δημίων πε-
ριοδία, ἡ κατὰ τὰς μεγάλας ὁδοὺς καὶ ἐπ' ἄκρας βουνῶν φυτοῦρ-
γησις γαλεαγρῶν, ἡ ἐκ προθέσεως λυσσώδης ἐξώλεια, ἀντὶ νὰ
μαράνωσι τὸ πῦρ, διέδδσαν καὶ ἀνερρίπισαν ἐπὶ πλεόν τὰς φλό-
γας τῆς ἀντιστάσεως. Μόνη ἡ Ρίθυμνα ἀπεδειλίασε μετὰ τὰ ἐν
Ἄλικιανοῦ διαδραματισθέντα, μάλιστα μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς
πολιορκίας τῶν Χανίων. Ἀπαρενόχλητοι ἔκτοτε καταστάντες ἐκ
ξηρᾶς οἱ Βενετοί, ἔσπευσαν ν' ἀποκλείσωσιν ἐκατέρωθεν τὸ φρού-
ριον, ἥδη μαστιζόμενον ὑπ' ἐνδεῖας ὄψων, καὶ εἰσέτι τῶν πρὸς
τὸν πόλεμον ἀπρομήθευτον. Οἱ πολιορκούμενοι ἐβιάσθησαν νὰ
κλίνωσιν εἰς ὑποταγὴν· ἀπεφάνθησαν ὅμως ὅτι δὲν θὰ παρεδί-
δοντο, ἢ πρὸς συννησαῖον καὶ ὁμογενῆ (1). Μειρακειώδης ἐθε-
λαπάτη! Ἀπεστάλη πληρεξούσιος ὁ Καλλέργης. Μετὰ τινα ἄγνω-
στον συνθηκολόγησιν ὁ Ἰταλοῦ ἑσπερευσθη τὴν τιμὴν αὐ-
τὸς ἰδιοχείρως νὰ ὑποστολίση τὸν Γεώργιον, καὶ ἀντὶ τούτου νὰ
ἀναπετάσῃ τὸν Μάρκον,

Πλὴν τῆς ἀνακτήσεως ταύτης, οὐδὲν ἄλλο ἀξιόλογον κατόρ-
θωμα ἠρύσατο ἐκ τῶν ἄθλων τοῦ Κολλάτου ἢ Βενετία, οὐδὲν
τι ἄλλο ἐκ τοῦ μορμουλκείου τῆς τρομοκρατίας τῆς. Ἡ ἱπποτικὴ

(1) Foscarini, *Sindacato del Levante*, Ann 1574—1577

προδοσία, τὸ τραγικὸν τέλος τῶν Καντανολέων καὶ τῶν συναθλητῶν αὐτῶν ἐκορύφωσαν οὕτω τὴν πρὸς τὸν τύραννον ὀργήν, ὥστε μετὰ τὴν λήξιν τῆς Πεντανδρίας ἀποβάσας ἀκέφαλος ἢ ἔσοχή, οἶονεὶ πλοῖον ἀπηδαλιούχητον ἐν χειμῶνι, κατεπρήνισεν ἐξ ἑσχάτης ἀπελπισίας εἰς τὴν ἄβουλον βουλὴν νὰ παραδώσῃ τὴν νῆσον πρὸς οἰονδήποτε κυρίαρχον—ἔστω καὶ πρὸς τὸν Σελῆμ αὐτὸν—ἐὰν ὑπὸ τινος συμμαχοῦ βοηθουμένη ἐπετύγχανέ ποτε νὰ ὑποσκελίσῃ τὸν Ἰταλόν. Οἱ ἀπὸ τὰ δεσποτήρια τῆς Ἀλικιανοῦς ἀναδραμόντες αὐτῆς εἰς τὰ ὄρη των διέσπειρον καθ' ὁδὸν τὴν φήμην, ὅτι ὤμνυσεν ἡ Βενετία τὴν καθόλου πινολεθρίαν τῆς χώρας, διανοουμένη νὰ ἀναπολίσῃ τὸν τόπον μετὰ λαὸν ἀλβανικόν. Ὁ ἔρωσ τῆς πατρίδος ἐπῆγε τὰ πνεύματα εἰς ἀπόγνωσιν. Ἀλλὰ τοιαῦται φῆμαι συνέφερον ἥμιστά εἰς τὸν δυνάστην. Ἀδυνατοῦντες ἕνεκα λειποστρατίας νὰ καταβάλωσι τὴν ἀποστασίαν βιαστικῶς, οἱ ἐν Χάνδακι προϋτίθεντο νὰ παραστήσωσι τὴν κραυγαῶσαν καὶ πάροινον δικαιοσύνην των, μᾶλλον ὡς νόμιμον καὶ ἐνθεσμὸν τι ὄφλημα νεμέσεως, ἢ ὡς τεκμήριον ἔχθρας ἀδυσωπῆτος. Ἐπρεπει οὖν νὰ διαψευσθῶσι τὰ βλαβερά σπερπολογήματα. Ἐπὶ τοιαύτῃ προθέσει ὁ μὲν στρατὸς ἀνεκλήθη εἰς τὰ φρούρια, ἢ δὲ νήσος κατελείφθη ἐπὶ τινος μῆνας ἀνεπηρέαστος. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόπειρα αὐτὴ ἐξῆλθεν ὅλως ἀναποτελέστος ὑπὲρ εἰρήνης. Τοῦναντίον τὰ πράγματα ἐτάπησαν ὁσημέραι εἰς τὸ χαλεπώτερον. Ἡ Κρήτη ἀπέβη ἔρμαιον ἀναρχίας, ληστείας, πειραιείας. Ἐντεῦθεν, ἐνῶ πανώλη καὶ πείνα ἀποδεκατεύουσι τὸν πληθυσμὸν, ποῦ μὲν Ὀθωμανοὶ χειροῦσι τὴν Ρίθυμναν καὶ τὴν πυρπολοῦσιν εἰς τιμαρίαν, ὅτι δῆθεν πρὸς τὴν ἐγγώριον κυβέρνησιν ἀποταχθεῖσα παρεδόθη τοῖς Βενετοῖς· ποῦ δὲ ἀρησιόθησκει ληστιάχαι, τὴν χώραν ἐπεξερχόμενοι, ἀποτελειοῦσιν ἐν πυρὶ καὶ σιδήρῳ τὴν ἐγγύην τῆς ἐρημώσεως. Οὐδ' ἀπρακτοῦσι τὸ κατ' αὐτοὺς καὶ οἱ ἐντόπιοι. Ἐφ' ἐκάστη τῆς προδοσίας ἐπαναμνήσει, ἐν τι τιμῆριον ἱποτικὸν ἀποτεφροῦται· ὅσοι δὲ τῶν δυτικῶν ἐξωγρήθησαν, ὅλοι, ἀντιπεπονθότος χάριν, ἀπαγχονίζονται εἰς κλάδους δένδρων, ἢ ἀποτίουν μετ' τρομερᾶς βασάνους τὸ λογάριον τῆς ὀφειλῆς.

Τότε μόνον μετελείσθησαν οἱ κτηματῖα τῆς ἐξοχῆς, ἔκτοτε

μόνον ἤρχισαν ἐκτιμῶντες ἐπιεικέστερα τὸ πολίτευμα, τὴν περινοιαν, τὴν ἀκάματον δραστηριότητα τοῦ Καντανολέου. Τότε καὶ τὸ ἀρχοντολόγιον τῶν Χανίων, ἀνεμνήσθη ἐν μεταμελείᾳ τοῦ ἀνδρός, ὅστις μετὰ τὴν ἠθικὴν ἰσχὺν ἠνιοχίας φίλων καὶ ἐναντίων ἀντιφορίας, ἤνυσεν τὸ διττὸν καὶ δυσεπίτευκτον κατόρθωμα τοῦ προφυλάξαι τὴν νῆσον ἐφ' ἑξαμηνίαν ἔκτε τῆς μάστιγος τῆς ἀναρχίας, καὶ ἐκ τῆς παράφρονος πρὸς τὴν δεσποτίαν τῶν Ὀθωμανῶν ροπῆς. Ἀλλὰ βράδυστος μετάνοια!

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιτορχίας Χανίων καὶ τὴν ἐπινάκτησιν Ριθύμνης, δύο περιπετείας τῆς ἐπαναστάσεως ἀγνοουμένας, ἢ παρασιωπούμενας ὑπὸ τῶν ἐπισήμων ἱστοριογράφων, ἢ μητρόπολις ὑπεκουφίσθη καὶ ἀνέπνευσε. Τὸ περὶ ἀναρχίας μέλημα ἐκρίθη ἄξιον μικροτέρου λόγου. Πληρέστετα ἤδη ἐπιτυχούσης τῆς μακιαβελλικῆς πλεκτάνης, ἀναιρεθέντων ἐκ μέσου τῶν ἀποστασάρχων, ἐπὶ πόσον ἔτι ἡ νήσος ὄνηθ' ἀνὴρ νὰ συμπεδωθῇ εἰς τὴν αὐτὴν λαμοπέδην τοῦ Καντανολέου; Ζήτημα μνηῶν. Οὕτως ἡ Βενετία προῦπολογισθεῖσα τὰ διακείμενα, τὰς μὲν φροντίδας ἔτρεψεν ἀπαξιαπλῶς εἰς τὸν μετὰ τῆς Πύλης διαξίφισμὸν, τὴν δὲ τελείαν χεῖρωσιν τῆς ἀποικίας ἀνέθηκεν εἰς αἰμοχόρακτα πληροξόσια. Ἐπίφορος δ' ἔπνευσε πρὸς στιγμὴν ὁ ἄνεμος εἰς τοὺς λογισμοὺς τῆς. Τέσσαρας μῆνας ἔπειτα, ἐπισπῶσα τρεῖς ἐπικρατείας εἰς συμμαχίαν, καὶ μετὰ τὸ φίλτρον τῆς πίστεως αὐτῆς, ἦν ἀσεβῶς κατεπάτει, προσλαμβάνουσα τὸ ἄκρον τῆς εἰς ἐλευθερίαν ὀργώσεως νεολαίας μας, κατορθοῖ παρά τὰς ἐκβολὰς Ἀχελφύου τὸν ἀφανισμὸν τῆς ναυτικῆς δυνάμεως τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀλλ' ὡς τὰ τρόπαια τοῦ Δὸν Τζουάν καὶ τοῦ Βαρβαρίγου οὐδόλως ἐκόλυσαν τὴν ἀντίπαλον ἀπὸ τοῦ παρασκευάσαι ἕτερον στόλον ἐπίφορον ἐντὸς μικροῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ συμπληρῶσαι τὸν σφετερισμὸν τῆς Κύπρου, οὕτω καὶ ὕστερον συμμαχίδες σημαῖα χριστιανῶν οὐδόλως ἀνέσωσαν τὴν Κρήτην ἐκ τῆς ἐπειθαλοῦσης βαρβαρικῆς πλημύρης. Ἐνδότατα αἴτια καθίστανον ἄνισον τὸ ἀνταγώνισμα. Οἱ μὲν Μωσμεθανοὶ ἐστρατεύοντο εἰσέτι μετὰ τὴν καρδίαν, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἤδη ἐκ πολλοῦ δὲν ἀντεμάχοντο, ἢ μετὰ μόνον τὸν βραχίονα. Ἀπὸ Λουθέρου ἢ χριστιανωσύνη ὑφίστατο μεταλλοῖωσιν δεινὴν ἄμα

καὶ δεινουμένην. Μόναί αἱ σημαῖαι διέσωζον ἔτι τὸν Σταυρόν· ὁ Ἐσταυρωμένος παρεπέμετο κατ' ἔμπορίαν εἰς καπηλεῖα διπλωματικά εἰς χαλκευτήρια, δυναστικά, εἰς χρηματιστήρια, ἔνθα Τοῦρκοι, Χριστιανοί, Ἑβραῖοι ἔθετον ἤδη κληρὸν ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτοῦ. Εὐγενέστα τὸν τι μέλος τοῦ Ἑυρωπαϊκοῦ πληρώματος ἐπειθαναγκάζετο ἐν τούτοις ν' αὐτομολήσῃ εἰς δόγματα δυσγενῆ καὶ βαρβαρικά. Κατάπτυστοι δὲ βασιλεῖς, fidei defensores ἐπισημαινόμενοι, πολιτικοὶ ἀξιολάκιστοι παρὰ τοῦ ἐσχάτου τῶν Ὀσμανλήδων, δὲν ἠρυσθρίαζον αὐτοχειρὶ, ὡς ἀποπομπαῖον τράγον, παραδίδοντες πρὸς δυσσεβεῖς λαὸν χριστεπώνυμον, λαὸν ἐν ὀνόματι πίστεως, πολιτισμοῦ, φιλανθρωπίας καθικετεύοντα τὸν ἕλεόν των γονυπετῶς.....!

Ἄλλ' αἱ σκέψεις αὐταί, ὡς καὶ αἱ περαιτέρω κακώσεις τῆς βενετικῆς ἐξουσίας, παρεκβαίνουνσι τὰ ὅρια τοῦ παρόντος διηγήματος. Οἱ ἀνεχόμενοι τὴν θέαν ἀσπλάγγου μητροῦσας, μωλωπιζούσης δωρεὰν τὰ μέλη ἀηλίκου προγονίδος· ὅσοι εἰς τὴν παραφορὰν βανδαλικῆς κτηνωδίας θηρεύουσι τραγῳδίας θέματα, οὗτοι ἄξ διεξέλθωσιν εἴτε τὸ προμνησθὲν Ἰπόμνημα τοῦ Καβάλλη, ἐπίσημον τῶν ἐνταῦθα ἐξιστορουμένων μαρτύρημα, εἴτε κατὰ δεύτερον λόγον τὸ βενετικὸν χειρόγραφον, οὗ τὴν ἐξελλήγισιν ἐπισυνάπτωμεν εἰς τὸ τέλος τῆς συγγραφῆς.

Τὸ καθ' ἡμᾶς, πληρὸς ἤδη νομίζομεν τὸ μέτρον τῆς προθέσεώς μας.

Εὐτε καὶ χειρὸν τὸ ἡμέτερον ἔργον ἐπληρώθη. Ἀλλὰ πότε καὶ ἡ δεινοπάθεια τῆς ἀνδρείας νήσου θ' ἀποπληρωθῆ;

Ἐὰν ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς λογικῆς πλάσεως ἔμελλεν ἡ φορὰ τῆς ἀλόγου βίας νὰ ὑπερισχύσῃ ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος· ἐὰν οἱ Ἀλάριχοι καὶ οἱ Ἀτίλαι καὶ οἱ τὴν οἰκουμένην ὑπὸ διάφορα ὀνόματα λυμαίνοντες ἦσαν ἐπιτετραμμένοι νὰ δικάζωσιν ὀριστικῶς τὰς τύχας τῶν δορυκτῆτων, ἡ τιμὴ θὰ ἦτο οὐδενὸς ἀξία, ἡ φιλοπατρία δὲν θὰ ἐνεγίνετο ἔμφυτος εἰς πάντα ἄνθρωπον, ἡ ἀνδραγαθία θὰ ἦτο λέξις σημασίας κενή.

Ἄλλ' εἰς τὸ ἱερὸν αὐτὸ, ὅπερ ὀνομάζεται καρδία, ἄπτει δεξιὰ Προνοίας λαμπήρα, τινὰ, τὰς παρηγόρους ἀκτῖνας τοῦ ὁποίου, ἡ πνοὴ τῆς βίας, ἀντὶ νὰ σβέσῃ, προσεξάπτει μᾶλλον καὶ ζωπυρεῖ. Τίνος χάριν θὰ ἐκαίετο ὁ λαμπτήρ τῆς Ἐλπίδος ἀκοίμητος ἐντὸς

ἡμῶν, ἐὰν προωρισμένος ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Ἐπαγγελίας δὲν ἦτο ὁ Λόγος νὰ ἄρῃ κατὰ βίας τρόπαια ὀριστικά;

Ἡ Ἐλπίς, κτήμα θεοπαράδοτον, κληροδότημα ἀπαράγραπτον ἀναπαλλοτριωτον, ὄπλον κραταιότερον ὄλων ἀθρόως τῶν στόλων καὶ τῶν στρατῶν τῆς ὑψηλίου. Ἡ Ἐλπίς ἐδόθη ἵνα διὰ τῶν χρησμῶν τῆς προμνηυῆ τὴν βαθμιαίαν κατάλυσιν τῆς κτηνωδίας καὶ τὴν ὁσημέραι ἐπικραταίωσιν τῆς δικαιοσύνης· αὐτὴ καὶ μόνη ἀποκαλύπτει τὴν ὑπεράνθρωπον ἀλήθειαν ὅτι ἡμφανῆς τοῦ λογικοῦ σκάφους πηδαλιούχος εἶνε αὐτὴ ἡ ἅγια χεὶρ τοῦ Ναυπηγοῦ.

Ἐὰν, δυσπιστῶν εἰς τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν, ἀρνεῖσαι τὸν ἐκ Προνοίας νόμον τῆς προόδου, ὅστις βέβαια προῦπόσχεται τὰ σύμβολα τῆς νίκης τοῖς ἀδικουμένοις, πῶς, τύρανε, πῶς ἄρα φροῦδαί καὶ ἀναποτέλεστοι ἀποβαίνουν αἱ τσοαῦταί σου προσπάθειαι, ὅπως σβέσης τὸν λόχνον, τὸν αἰθόμενον ἔτι καὶ εἰς τὰ ἐντὸς σου;

Μάταιε! Προσπαθεῖς νὰ σβέσης τὸ ἄστρον τῆς ἡμέρας μὲ τὴν πνοήν... Φύσα λοιπὸν, φύσα καὶ ἐπαναφύσα! Ἦδη τὰ σκόπη ἀρχίζουν νὰ διασκεδάζωνται. Ὀλίγον ἔτι, καὶ, ὄρθρου γενομένου βαθυτέρου, θέλεις αὐτοπτῆσαι τὸν ἥλιον τοῦ φωτισμοῦ βασιλικῶς ἀνατέλλοντα ἐπὶ στερέωμα δικαιοσεως, καταλάμποντα ὑπὸ πόδας τῶν ὑποχειρίων σου διασκορπισμένα τὰ σπαράγματα τοῦ θρόνου τῶν ἀλύσεων, τῶν σκήπτρων σου!

Ὀλίγας ἔτι σελίδας πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἱστορήματος.

Δεὸν νὰ ἱκανοποιήσωμεν τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου, ἀπαρτίζοντες τὸ διήγημα διὰ τῆς παρατηρήσεως προσεμφερῶν τινων περιστατικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Δὲν ἔστησαν ἐκεῖ τὰ συμβάντα τῆς Ἀλικιανοῦς. Τῇ ἐπαύριον τῆς καταδίκης ἕτερον κακούργημα ἐξετελείτο ὑπ' ἀγνώστων χειρῶν.

Ἐγγίζοντος τοῦ μεσονυκτίου, ὁ Δὸν Πλάτισδος ἐπέστρεφεν οἴκαδε, συνδιαλεγόμενος καθ' ὁδὸν μὲ δύο φίλους κατὰ Κολλάτου καὶ Προβεδούρων. Κατέφθανε δὲ παρ' ὀλίγον τὸν οὐδὸν τῆς θύρας, ὅτε δύο προσωπιδοφόροι ὤρμησαν παμπήδην ἐπ' αὐτοῦ. Ὁ μὲν τῶ' ἐμπήγει εἰς τὴν στήθος ἐπίμηκες μαχαίριδιον, ὁ δὲ διὰ διστόμου μαχαίρας τὸν κρούει εἰς τὸ ὑποκοίλιον, συστρέφων τὸ ὄπλον καὶ προσεντείνων πεντάκις τὰς πληγὰς.

Τὸ τόλιμημα ἐτελειώθη ἐν ἀκαρεῖ καὶ εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τοῦ στρατώνος. Οἱ φίλοι, φιλίας ὑπόπτου ἀποκνήματα, ὑπὸ πανικοῦ δῆθεν τρόμου καταληφθέντες, ἐτάραξαν εἰς δρομαίαν φυγὴν ὁ δὲ τρωθεὶς ἔλαβε μόλις τὸν καιρὸν καὶ τὴν δύναμιν νὰ κραυγάζῃ μὲ φωνὴν μεγάλην, ἀποδίδων εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἐχθροῦς του τὸ ἔνταλμα τοῦ δολοφονήματος. Ἦδη τὰ ἐντόσθια του ἐξελίσσαντο χαμαιρεπῆ, καὶ κρουνοὺς αἵματος ἔρρεε σκολιοδρομῶν ἀπὸ τὰ στέγνα του. Συστραφεὶς ἐπὶ τινα δευτερόλεπτα περὶ ἑαυτόν, ὡς τις τυφανοειδῆς ἀνεμοστρόβιλος, ἔπεσεν ἔπειτα πρηνῆς, δουπήσας ἐφ' ἑνὸς μεσοστάτου τοῦ πρώην πύργου, ἔνθα ἔπνευσε τὰ λοιπὰ ἀβουήθητος.

Κατ' ἀρχὰς μὲν ἀνάκρισις σπευστικὴ καὶ πληρμελὴς ἔστρωσεν ἐπὶ τοῦ νυκτερινοῦ κακούργηματος ἐφ' ἀπλωμα λήθης. Εἰς τὸ κα-

ταμήνυμα ὅμως τοῦ ἐπιθανοῦς προσέδωκαν τὰ μετέπειτα καταπληκτικὴν εὐλογοφάνειαν. Δύο τῶν ἑνδεκα δημίων, ἀκριβῶς ἐκεῖνοι οἱ προβασανίσαντες πατέρα καὶ υἱὸν Καντανολέους, λαθόντες τοὺς φύλακας, ἐγένοντο ἄφαντοι αὐτοφυκτί· δὲν ἀνευρέθησαν δὲ τὰ ἴχνη αὐτῶν, ἢ μετὰ παρέλευσιν χρόνου μακροῦ. Εἰς τούτων συλληφθεὶς ἐν Σμύρῃ ὠμολόγησεν, ὅτι πολλοὶ μὲν καὶ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸν βαθμὸν εἶχον συνέλθει ὡς ἐντολοδοταί τοῦ φόνου, ἀλλ' εἰς μόνος ὑπῆρξεν ὁ μεταδοὺς πρὸς τοὺς μισοφόνους τὴν ἐντολὴν ἅμα καὶ τὴν ἀμοιβήν. Ἦν δ' οὗτος ἀνώτατός τις ἀξιωματικὸς τῆς ἐκεῖ φρουρᾶς.

Ὁ θάνατος τοῦ Πλατισίδου κατέστησε τρανώτερον ἔτι τὸ ἀξίωμα, ὅτι αὐτὴ συγκροτουμένη ἀπὸ ραδιούργους, ἀπὸ φιλοπλοῦτους, ἀπὸ σπουδάρχας εἶνε κατὰ λέξιν ἀλληλοδιδασκτικὴ τις λύμης καὶ φθορᾶς σχολῆ, τῆς ὁποίας ἡ λοιμώδης ἐνέργεια μεταδίδεται διὰ τῆς συνεπαφῆς καθάπερ μίasma πανώλης. Εὐθέτον ἄλλως εὔρεν ἐφαρμογὴν ἐπὶ τοῦ Πλατισίδου τὸ παραμύθιον τοῦ ἀστρονόμου, ὅστις ἀνατεταμμένους τηρῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τοὺς πλανήτας παρείδε τὸν προποδῶν βόθρον καὶ ἐνεκρημίσθη. Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου ὁ μαθητὴς τοῦ Καρδάνου ἐβεβαίωτο ἀλαζωνικῶς τοὺς φίλους τοὺς ὅτι ἐκ τῆς ὄρωσκοπίας ὀδηγηθεὶς εἶχεν ἐναργῶς καὶ ἐκ πολλοῦ προῖδει τὸ τραγικὸν τέλος τῶν Καντανολέων. Ἔστω ἄλλα πῶς τάχα παρέλειψαν οἱ ἀστέρες νὰ προμηνύσωσιν αὐτῶ καὶ τὴν σύμπτωσιν, ὅτι ἡ αὐτὴ χεὶρ δημίου ἔμελλέ ποτε νὰ δρέψῃ καὶ τοῦ ἀπατεῶνος καὶ τῶν ἀπατωμένων τὴν ζωὴν;

Δὲν ἠλέγχθη ψευδόμενος ὁ ἐν Σμύρῃ συλληφθεὶς ἴσφαγεύς. Ἐπὶ τὸν φόνον ἐκεῖνον ἄλλος τις σκοπὸς μεγαλήτερος ὑπελάνθανεν. Καθὰ μετὰ ταῦτα κατεδείχθησαν, οἱ ἐργασάμενοι τὴν σφαγὴν ἀπέβλεψαν ἤτιον εἰς τὴν ἀναίρεσιν τοῦ Ἰησοῦίτου, ἢ εἰς τὸν σφετερισμὸν τοῦ θυλακίου του. Τὸ θυλάκιον ἐκεῖνο ἔκρυπτεν ἔγγραφοθήκην, τῆς ὁποίας εἶχον ἄκραν χρεῖαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Μυστικοῦ, καθὼ ἐμπεριέχον πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰς στεγανογραφικὰς κλειδας τῆς Σιγῆς. Τοῦ συνθήματος ἀπαξ καταληφθέντος, τὰ μὲν μυστικὰ Μυστικοῦ, Ἀβογάδρων καὶ συντροφίας περιῆλθον εἰς ἀδυσωπήτων ἀντιπάλων χεῖρας, ἢ δὲ ὑπόληψις κυριῶν τιῶν

συμπεριεπλάκη εις ἀμηχανίας λαβύρινθον. Θόρυβος ἀνηγέρθη τότε δεινός. Οὐδέποτε ἡ φραγγική κοινωνία Χάνδακος, ἀνευρβάστη τσοῦτον σκανδαλωδῶς, ὅσον συνεπεία τῶν ἐν λόγῳ ἀποκαλύψεων. Ὑπάλληλοι καὶ ἰδιῶται, ἀρχοντές τε καὶ ἀρχόντισσαι, στρατιωτικοί, τοποτηρηταί, ὑπηρεταί, θεράπαινοι, αὐλικοὶ πάσης τάξεως, φύρδην μίγδην ἐξοκειλαντες εἰς ἀμοιβαίας ἐνοχοποιήσεις, καὶ εἰς δικαιολογήσεις ἔτι αἰσχροτέρας τῶν ἐνοχοποιήσεων, εἶτα δὲ παρελάσαντες καὶ εἰς μονομαχίας ὑπὲρ γυναικείας τιμῆς, περιέστησαν ἀνεξιτήτως εἰς στύπειον κυκεῶνα, ὅθεν δὲν ἀπηλλάγησαν λελωβωμένοι, ἢ μετὰ δεκαπέντε ὄλους ἐνιαυτούς.

Ὡστόσον, τὸ μυστηριῶδες χαρτοφυλάκιον δὲν ἠδύνατο νὰ περιπέσῃ εἰς κατοχὴν ἄρμοδιωτέραν. Καὶ Κολλάτος, καὶ Προβεδούροι, καὶ ὑποστράτηγοι, καὶ πάντες ὅσοι οἱ φθονοῦντες τὴν παντοδυναμίαν, οἱ ζηλεύοντες τὸν δυσετυμολόγητον πλουτισμὸν τοῦ Μυστικοῦ, συνεσπειρώθησαν εἰς αἰφύτος κατηγορῶν, ὠμόσαντες οἱ μὲν τὸν ὄλεθρον ἀπλῶς, οἱ δὲ καὶ τὴν διαμοίρασιν τῶν κεφαλαίων τοῦ ὄργυρολόγου. Σύντονα ἐπιχειρήματα, δραστηριώταται προσπάθειαι δὲν ἐπέλειψαν βεβαίως πρὸς διάλυσιν τῆς ἀνεμοζάλης· ὑπερεκράτησεν ὁμοῦς ἡ ἀμείλικτος κακεντρέχεια τῶν δικωκῶν. Ἡ ἀνεύρεσις τῆς στεγανογραφικῆς κλειδός, αἱ καταθέσεις ἀξιωματικῶν τῆς Σιγῆς, ὧν οἱ μισθοὶ ἔδεκαταλογοῦντο παρὰ τοῦ Μέμου, αἱ μαρτυρίαι καμερολίγων, εἰσπακτόρων, καὶ δὴ καὶ ἐπισκόπων, πρὸ πάντων δὲ τὰ ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ Ἑβραίου Δέβη συλληφθέντα κατάστιχα, ταῦτα ἀνήγαγον εἰς φῶς ραψωδίαν ὅλην κλοπῶν, ἐκμυζήσεων, δωροληψιῶν, νοσφισμῶν παντοδαπῶν, δυσωπήσασαν καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς δυσερυθριάστους παρεῖας μιᾶς βενετικῆς διαχειρίσεως.

Κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ ἀντιβασιλεὺς ἐδίσταξε νὰ κυρώσῃ μὲ τὴν ὑπογραφὴν του τὸ προακτήριο ἐνταλμα· πειθαναγκασθεὶς ὁμοῦς μετὰ καιρὸν νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὴν κεντρικὴν ἀρχὴν, προεκάλεσεν ἄκων ἐξέτασιν, ἧς χάριν ἡ Δεκανδρία ἀπέστειλεν ἐπίτηδες ἀνακριτὰς. Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκεῖνη εἰργάσθη ἐπέκεινα τῆς διαιτίας, συναθροίσασα ἀμερολήπτως ἀπαξάπαντα τὰ δικογραφικὰ τεκμήρια· διαρκούσης δὲ τῆς ἀνακρίσεως ὁ ἐφιάλης τῆς νήσου καὶ ὁ μελ-

λόγαμβρός του—ἄξιον τῆς χύτρας πῶμα—προεφυλακίσθησαν διεξευγμένοι ἐντὸς τῶν στρατῶνων τοῦ Παντοκράτορος.

Ὁ Δοῦξ ἐν τούτοις οὐδόλως ἀπηλίξτετο νὰ σώσῃ τὸν θεράποντα του αὐτὸν, ὃν θωπευτικῶς προσηγόρευε τὸ πρὶν *carra metā*. Ὁ εὐνοοῦμενος εἶνε πρὸς τὸν ἡγεμόνα, ὅ,τι ἡ κοπὴ πρὸς τὸν σκυτοτόμον, ὅ,τι σκάφη πρὸς κουλλουροπλάστην... Ἀνεπίτευκτον ὁμοῦς κρίνας ἐπὶ τέλους τὴν σωτηρίαν του, ὄχι μόνον κατέλιπε τὸ φίλον ἡμισυ ἀνεπίσχετον εἰς τὴν καταφύρειαν τοῦ κρηνοῦ, ἀλλ' εὐσυνειδησίας χάριν προσέδωκεν αὐτῷ καὶ τὸ καιρῖον προώθημα τῆς καταπρηνίσεως, ἐπιβαρύνας διὰ τῆς μαρτυρίας του τὴν κατηγορίαν. Τὸ χάρτινον οἰκοδόμημα τῆς καταχρήσεως ἠρεῖφθη ἐπ' αὐτοῦ τοῦ πηλοῦ, ἐφ' οὗ καὶ δι' οὗ προεκηρηπιδώθη, οἱ δὲ ἀρχιτέκτονες ἐνεπλάκησαν εἰς τὸν βόρβορον πάντως ἀβοήθητοι καὶ ἀνεπίλυτοι. Ταχεῖς ὁ ἀρχιγραμματεὺς ὑφ' ἡπατίτιδος τετραχυσμένης, ἐτελεύτησεν ἔτι πρὸ τῆς καταδίκης ἐν τῷ νοσοκομείῳ τοῦ στρατοῦ, μηδ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πάλαι ποτε ἐπιστηθίου πρίγκηπος συνοδευθεὶς εἰς τὸ ἔσχατον ἀναπατήριον. Καὶ τὸ μὲν χρηματικὸν αὐτοῦ ἐδημεύθη ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ναυστάθμου, ὁ δ' ἔραστής τῆς μεγάλης Κυρίας, ὁ δοξομανὴς Νάρκισσος τοῦ Μεγαλοκαστροῦ ἀποβάς ἄνυμφος μνηστήρ δύο μελλονύμφων, ἀντὶ τῆς μιᾶς ἐκεῖνης, ἧς χάριν ἀπόλετο λιμῷ καὶ δίψῃ καὶ ὁ προδοσέλλην ὁμώνυμός του ἐξωρίσθη ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν ἐξ ὅλης τῆς βενετικῆς ἐπικρατείας ἀπεκδυθεὶς περιπλέον καὶ τῶν γοήτρων τοῦ εὐγενικοῦ του στέμματος (1).

Τέλος πάντων, διαταγῇ τῆς Συγκλήτου ἡ ἀπόφασις παρεδόθη εἰς ἐξαιρετικὴν δημοσιότητα. Συγκεφαλαιωθεῖσα εἰς πέντε στοίχους καὶ ἐγκολαφθεῖσα ἐπὶ λίθου, προσηρμόσθη εἰς τὸν τοῖχον τῆς ὑπὸ τὰ μέγαρα στοᾶς, ἔνθα πρὸς σωφρονισμὸν πάσης πόλεως καὶ χώρας εὐνοοῦμένων κατήγγειλε τὴν μνήμην ἐκπεποκότος μεγαλείου μέχρις ἡμερῶν τῆς Ὀθωμανικῆς κατακτήσεως

(1) Κατὰ τινὰ μαρτυρίαν, ὁ κόμης Πανσανίας ἦτο ἀνεπιός τῆς περιβοήτου ποιητρίας Λουκίας, θηγατρὸς τοῦ Καρδινάλεως Ἱερωνύμου Ἀλβάνου, αὐτῆς ἧτις ἐνυμφεῦθη τὸν Φαυστῖνον Ἀβραάδρον, ἔλαβε θαυμαστὴν τὸν Τάσσον, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν ἔτει 1568.

Λίαν ἔλλειπῶς ἐξετελέσθη ὁ ὄρος τῆς ἀποφάσεως ὁ παραδοὺς τὰς σάρκας τῶν καταδικῶν εἰς βορᾶν ὀρνέων. Ἄμα ὡς ἐξεκένωσε τὴν πολυπαθῆ καμώπολιν ὁ στρατὸς, τοῦτέστι μετὰ τρεῖς ἡμέρας, οἱ μὲν εἰς φυλακὴν τῶν πτωμάτων ταχθέντες νυκτοτῆραι, ἀφοῦ πρῶτον ἔλωποδύτησαν τοὺς νεκροὺς, μετεχώρησαν εἰς ἄλλην λεηλασίαν, οἱ δὲ ἐντὸς τοῦ δρυμῶνος Κερτομάδου ἐνεδρευόντες Κρήτες, ἀποκαθηλώσαντες τὰ λείψανα, ἀνεκόμισαν αὐτὰ προσκαίρως εἰς τὸν ναὸν τοῦ χωρίου.

Εὐκαιρὸς ἐνταῦθα συμπίπτει ἡ μνεία τοῦ ἱερέως, πρὸς ὃν οἱ πολιορκοῦμενοι εἶχον ἐμπιστευθῆ πρὸ τῆς μάχης τὰ ἀξιόσηρα τῶν σκευῶν καὶ τὰ γυναικόπαιδα. Ὁ Βασιλόπουλος ἐξέπληρωσεν ἀκριβῶς τὴν ἐντολὴν τοῦ Ἄφοῦ ἠσφάλισεν ἐπὶ τοὺς ζυγοὺς τῆς Ζούρβης τὰ ἀδύνατα μέλη, καὶ προενόησεν ἔτι εἰς τὴν διατροφήν αὐτῶν, ἀνέδραμεν αὐτῆς πρὸς τοὺς ἐπιζήσαντας ἀρχηγοὺς κομιστῆς τῶν ἐμπιστευθέντων ἀντικειμένων. Ὑπῆρχον μεταξὺ τούτων καὶ τινες ἐπιστολαί, ἑξαιρέτως μία τοῦ Πρυτάνεως, γραφεῖσα ἐπὶ χάρτου ἀποσπασθέντος ἕκ τινος κατασίχου. Ἐπειχθεὶς, ὡς φαίνεται, ὑπὸ τῶν παρασκευῶν τῆς ὑπερασπίσεως, ὁ Καντανολέος εἶχε παραλείψει καὶ ὑπογραφὴν, καὶ ἡμερομηνίαν, καὶ διευθυντήριον ἐπιγραφὴν, ἐμπροσάφας ὀπλῶς καὶ μόνον τὴν σφραγιδαῖ του.

Τὰ ἔλλείματα ταῦτα ὑπεκίνησαν ἀμφισβήτησιν. Τίς ἐν ἀπουσίᾳ κληρονόμου ὄφειλε νὰ παραλάβῃ τὸ ἀνεπίγραφον ἐπιστόλιον; Ὁ σύλλογος τῶν ριζαρχῶν, ἢ οὐδεὶς; — Διέλυσε τὴν ἀπορίαν τὸ ἄκουσμα, ὅτι ἡ ἀνακομιδὴ τῶν μαρτυρησάντων θὰ συνήθροιζεν αὐτῆς ὄλους τοὺς ἐπιβίους ὀπλαρχηγούς. Ἐλήφθη ἐπομένως ἡ ἀπόφασις, ὅτι τὸ γραμματίον ν' ἀποσφραγισθῆ ἐπιταφίως, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἡ γνώμη τῶν πολλῶν ἐπεδοκίμασεν.

Ἄπειρον πλῆθος, συνελθὼν ἀπὸ τὰ πορρώτερα τῆς νήσου, καταβὰν ἀπὸ τὰ καταφύγια τῶν βουνῶν, ἐπ' ἀνέδραμεν πρὸς κήδουσιν τῶν ἡρώων ἐπὶ τὸ θέατρον τῆς συμποσιάσεως. Αἱ αὐταὶ συνοδίαι, στοιχηδὸν ὡς πρὸ τινῶν ἡμερῶν παλινστῆσαι, συνεκρότησαν ἐκ δευτέρου ἀναριθμητὸν ἀνθροποπλήθειαν... Ἄλλ' οἷα καὶ διαθέσεων καὶ σκηνῆς μεταβολή! Ἡ ἔπαυλις ἦν τὸ ἐνθουσιαστικὸν ποίημα τῶν μνήστρων καὶ τοῦ στεφανώματος εἶχον πρὸ μικροῦ λαμπρύνει μὲ τοὺς θελκτικωτέρους τῆς φαντασίας

χρωματισμοὺς, τώρα, καθ' ἕνα μῆτρος τις τάφος ἀνατετραμμένος εἰς ἄμορφον σωρὸν θρασυμάτων κατακειμένη, ὑπεδέχτο τοὺς αὐτοὺς πανηγυριστὰς ἐνδεδυμένους πένθυμα φορέματα, κατηφιῶντας, στεναζόντας, διαρραγίζοντας μὲ μαῦρα δάκρυα τὰ ἐρείπια τοσοῦτων λαμπρῶν προσδοκημάτων. Τώρα, ἀντὶ παιάνων καὶ ἐπιθαλαμίων, ἡ κόμη οὐδὲν ἄλλο ἀντεφώνει, ἢ θρήνους καὶ κοπετὸν καὶ μυρολόγια. Ἐκλαιον οἱ γονεῖς τὴν μετάπτωσιν τῶν τέκνων αὐτῶν εἰς τὴν δουλείαν· ἔκλαιον οἱ ἱερεῖς τῶν ἐπικείμενον καὶ ἀνατόφρευκτον τοῦ πατρίου θρησκεύματος διαγμόν· ἔκλαιον αἱ χῆραι τοὺς ἀπολεσθέντας συζύγους, τοὺς υἱοὺς, τοὺς γονεῖς, τοὺς ἀδελφούς· φίλοι ἔκλαιον φίλους, μαχηταὶ συναθλητὰς, στρατιῶται προσφιλεῖς λοχαγοὺς, ἔκλαιον οἱ πένητες τοὺς εὐεργέτας, τὰ ὄρφανὰ τοὺς ψωμίσαντες αὐτά. Ἡ θρηνηθῆ ἀνώδυνε καὶ ζῶντας ἅμα καὶ τελευτήσαντας. Ἐν τῷ οἴκτειραι τὸν τεθνεῶτα, ἕκαστος συνόκτειρε καὶ ἑαυτὸν ὡσαύτως, ὅτι ἐπέζησεν εἰς τὴν θανάσιμον καταστροφὴν. Πόσοι δὲ ἐκ τῶν θρηνούντων ἐν τῇ τελευτῇ τῶν Καντανολέων τὴν ἀπώλειαν τῆς χώρας, πόσοι ὠμολόγουν ἀναμεταξὺ των, ὅτι ὑπερβολικὰ φεδωλὴ εἶνε ἡ φύσις εἰς τὴν χορηγίαν τοιούτων συμπολιτῶν, καθότι πάμπολλοι μὲν γεννῶνται οἱ ἐκ φιλοκερδείας, ἢ ἐκ δοξομανίας πατριῶται, λευκαὶ δὲ μυταὶ οἱ ἀληθῶς γενναῖοι καὶ ἀπεριφίλατοι! Πόσαι χῆραι, πενώμεναι, πόσοι ἐξαγορασθέντες ἐκ τῆς ἀγαρείας ἐδρύπτοντο κατέναντι τῶν πτωμάτων τὰς παρῆας, ἀνατολοῦντες τὴν ἐλευθεριότητα μεθ' ἧς πατὴρ τε καὶ υἱοὶ ἔθετον διὰ μυρίων ὄσων διανομῶν ἐν πράξει καὶ τὰ ἐνδόμυχα τῆς καρδίας παρακελεύματα, καὶ τὰ πτερόεντα ἐξαγορευόμενα τῆς γλώσσης! Τὸ μυρολόγιον ἐξερρηγνύετο ὀδυρικώτερον ὅσκις αἱ θρηνηθῆραι ἀνεμίμησκον τὴν περίστασιν, ὅτι οὔτε οἱ πατέρες τῶν Καντανολέων ἐστολισθησαν μὲ ἐκδύματα πτωχῶν, οὔτε αὐτοὶ οὔτοι, εὐποροὶ ὄντες, παρέβησαν ποτε τὰ καθήκοντα χριστιανοῦ καὶ φιλοπάτριδος εὐκριν οὐς, κλητεύσαντες ἄπορον ὀφειλέτην εἰς δικαστήριον.

Οἱ νεκροὶ μετεκομίσθησαν διὰ Λάκκων εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ἐννεαχωρίων, ἕκαστος ἐπὶ ἰδιαίτερον φορεῖον ἐκ σανίδος ἀξέστου ἢν ὅμως ἐπεσκέπαζεν ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας, συρομένη πενήθμως ἕως ἐδάφους. Διήρκεσεν ἡ περιόδια τέσσαρας ἡμῆρας. Προε-

πορεύοντο εἰς μαῦρον μαγνάδιον τετυλιγμένα τὰ Πάθη καὶ ἡ Ἀνάστασις· τὰ μὲν ὡς παρηγόρημα ἐν τῷ σταδίῳ τῆς παρούσης δεινοπαθείας, ἡ δὲ ὡς αἰσιωτέρον μέλλοντος ἀρραβών. Εἶποντο δὲ κτεριστὰ καὶ νεκρωδοὶ πάσης ἡλικίας, πληθυνθέντες εἰς ἕκαστον σταθμόν. Τέρμα τῆς θλιβεῆς ὁδοιπορίας ὤρισθη ὁ ἅγιος Νικόλαος κοινόβιον κτισθὲν παρὰ τὰ μεθόρια τοῦ Κισσάμου ἐπὶ περιβλέπτου βράχου, εἰς μικρὰν τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀπόστασιν. Οὕσα παραθαλασσία καὶ ἀντιμέτωπος εἰς ἀπέραντον ὄριζοντα ἡ μονὴ αὕτη περιφρονεῖ ἀπτόητος τὰς λυσσώδεις πνοὰς τῆς Βαρβαρίας καὶ ἀπὸ τὸν ἀκράδαντον προμαχῶνά της ἀνενεργεῖς ἀφίνει ν' ἀποβράζῃ τὰς ὕβρεις του ἐπὶ τοὺς προποδῶν σκοπέλους τὸ ἀκαταπράϊντον πέλαγος τῆς Ἀφρικῆς.

Ἐνταῦθα παρεδέχθη τὰ τέκνα της ἡ μητρόφῃ γῆ.

Πένθιμον κάλυμα νεφέλης ἠχλύωσε τὸν δίσκον τοῦ ἡλίου καθ' ἣν στιγμήν τὰ λείψανα ἀπεδίδοντο εἰς τὰς ἀγκάλας της, καὶ ὁ βόστρυξ τῆς Σοφίας ἐναπετίθετο ἐπὶ τῶν στένων τοῦ ἀγαπητοῦ της. Εἰς τάφος κοινὸς ὑπεδέξατο τοὺς τὸν αὐτὸν θάνατον ὑποστάντας. Συνάδελφοι ὑπερεμάχησαν, σύνταφοι ἀναπέμπουσιν ἱλαστηρίους εὐχὰς εἰς οὐρανόν.

Ὁ μὲν λαὸς ἐπέχυσεν ἐπὶ τοῦ μνήματος δίκταμον, δάφνας καὶ μυρσίνην, ἀπέσπασε λακίδας ἀπὸ τὰ σάβανα, ἐφιλονεύκησε τοὺς κρῖκους τῶν χειροδέσμων, ἐκρέμασε τὰς τρίχας τῶν μαρτύρων εἰς τὸν λαμὸν τῶν παίδων· τὸ δὲ ἱερατεῖον διέταξεν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς τῶν κεκοιμημένων ἐβδομαδιαίαν νηστειάν καὶ προσευχὴν.

Μετὰ τὴν ἐπιτάφιον τελετὴν ἀπεσφραγίσθη τὸ γραμματίον τοῦ Καντανολέου, καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων ἀνέγνω ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς τὰ ἐπόμενα ἐνθυμήματα.

« Ἀδελφοὶ ὁμόθησοι καὶ ὁμογενεῖς, παραλάβετε τὴν διαθήκην νεκροῦ, φίλους ζωντανούς συμβουλευθέντος ἀπὸ τὸν τάφον!

Τέσσαρα πράγματα ἀπαιτεῖ ἡ κτήσις τῆς ἐλευθερίας· ὁμόνοιαν, τουφέκι, γράμματα, φιλοπονίαν.

Τὰ σπέρματα τῶν προσόντων τούτου τὰ ἔχετε, χάριτι θείᾳ φροντίσαστε νὰ τὰ ἀναπτύξητε! Χωρὶς αὐτὰ προφητεῖσι καὶ προορισμοὶ εἶνε φαντασιοκοπήματα, εἶνε παιδαρειώδη παραμύθια.

Ἡ ἀπόλαυσις τῆς ἐλευθερίας ἀπαιτεῖ καὶ ἐν τι ἄλλο προσέτι,

ὄχι ὀλιγώτερον ἐπιανάγκες· τὴν διάγνωσιν τῶν ἠθικῶν ἀτελειῶν. Οὐδεὶς ὁ ἀλάνθαστος ἕκαστος· πηλὸς λαοῦ φέρει συγκεχυμένας εἰς τὰ σχοιχεῖά του τὰς ιδιότητας τὰς καλὰς μὲ τὰς κακὰς. Ἄλλὰ προκόπτουν καὶ κραταιοῦνται μόνοι οἱ λαοὶ αὐτοὶ, οἵτινες μὲ ἴσον ζῆλον χρησιμοποιοῦν τὰς ἀρετὰς των, καὶ μοχθοῦν περὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἐλαττωμάτων των. Τίποτε δὲν ἐξαχρειώνει περισσότερον τὰς πολιτείας, ὅσον ἡ μικροφίλαντος αὐτοκολάκευσις. Ράκη τετυπημένα ἀποκρύπτουν ἔλλειπῶς τὴν ὑποκάτω βρωμοῦσαν γάγγραιναν.

Μὴ ἐπιπροσθῆτε τὰς ἀτελείας σας! Εἶνε ἐθνοκτόνος ἡ ρητορικὴ ἣτις ἀποδίδει τὴν ἐγκαταβύσσωσίν σας μᾶλλον εἰς ὀργὴν πεπρωμένου, ἢ εἰς τὴν φαυλότητα τῶν πατέρων σας καὶ εἰς τὴν ἐξαχρειώσιν τὴν ἰδικὴν σας· ἣτις μὲ ἀγυρτώδη φύκη καὶ χροίσματα παριστάνει τὰ ἐλαττώματά σας ὡς ἀξιοζήλα πλεονεκτήματα· ἣτις αὐτοσχεδιάζει εἰς ἕκαστον παραπτώματά σας ἐν τι δικαιολόγημα, παραπέμπουσα τὴν ἐξέλεγξιν εἰς ἐμπαθῆ κριτήρια ἀλλογενῶν ἣτις προσπαθεῖ ἐκάστοτε νὰ μετριάσῃ τὴν ἐκ τῆς ἀτιμώσεως ἐντροπὴν μὲ πλάνην δευτέραν χεῖρονα τῆς προτέρας. Κτήσατε τὸ θάρρος νὰ ὁμολογήσητε, ὅτι καὶ ἀτομικῶς ἅμα καὶ συλλήβδην σεῖς εἴθε οἱ κύριοι παραίτιοι, σεῖς οἱ χαλκευταὶ τῶν δυστυχημάτων σας! Τότε μόνον ἡ Κρήτη θὰ ἀναπλασθῆ ὅταν αὐτάνδρος ὑψώσῃ τὴν φωνὴν ταύτην. Ὁ λαὸς θὰ ἔχη ἔκτοτε ἀνευρημένα, τὸ γένος θὰ ἔχη πρόχειρα ἤδη τὰ μέσα, ὅσα μέλλουν νὰ συντελέσωσιν εἰς κραταίαν, παγίαν, καὶ ὄντως ἐνδοξον ἀναγέννησιν.

Ὅστις ἀπὸ σᾶς συλλάβῃ ἐπιθυμίαν Τούρκου, ἀνάθεμα ἔστω!

Ἀνάθεμα ἔστω καὶ ὅστις ἄλλος βάλῃ εἰς χεῖρας ἀρχόντων τῆς κοινῆς πατρίδος τὰ προσδοκήματα!

Ἀγαπάσθε ἀλλήλους, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔσται μετὰ πάντων ὑμῶν!

Εἰς τις τῶν τότε δοκίμων τοῦ κοινοβίου, συγγενῆς μητρόθεν τῷ Καντανολέω, ἐφύτευσε κυπάρισσον ἐπὶ τοῦ μνήματος. Τὸ φιλοπενθὲς δένδρον ἐκτιμῆσαν ἀξίως τὸν οἰκτιρόμονα ὀρισμόν, τὰς μὲν ρίζας ἐνέβαλε βαθυτάτας ἐντὸς τοῦ τάφου, τὴν δὲ κεφαλὴν ἀνύψωσεν ἀειθαλῆ ὑπεράνω παντὸς δένδρου τῶν περιχώρων.

Κατέστη ἔκτοτε ἐξάκουστον. Ἡ μὲν φήμη του περιῆλθε τὴν

νήσον, τὸ δὲ πρόμηκες ἀνάστημά του παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς παντοῖα σχήματα ποιητικά. (1) κατερχόμενος ἀπὸ τῶν ὄρεων εἰς τὴν πεδιάδα, ἅμα καταλαβὼν τὸν κόρυμβον τοῦ Σταυροῦ, δὲν παραλείπει νὰ ἀναγκάσῃ τὸν ἵππον ἐπ' ἀκαρές, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπισκιαζὼν μὲ τὴν ἀριστεράν, νὰ περιζητήσῃ τὴν πολυθρήλητον κυπάρισσον. Ὡσαύτως καὶ ὁ ναύτης ἐκ θαλάσσης. Μόλις ἐξανοίξῃ μακρόθεν τὴν δενδρόφυτον πέτραν τοῦ μοναστηρίου, ὄθεν ὁ πάριων τῶν πελαγιτῶν Νικόλαος εὐχεται πρὸς τοὺς παραπλέοντας κατευόδιον, εὐθύς καὶ οὗτος ἀποκαλύπτων τὴν κεφαλὴν, ἐκπέμπει εὐλαβῆ χαιρετισμὸν πρὸς τὸ ὑψαυγενίζον δένδρον, ὅπερ ἐκπαλαί ἢ κοινῇ συνήθεια ἀπεκάλεσε **Μέγαν Δάκτυλον**.

Δάκτυλος χθονίου Θεοῦ, πραγματικῶς μαρτυρούμενος τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις, ὅτι παροδικὴ ἢ πλεονεξία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· δείκτης, πρὸς παραμυθίαν τῶν ἀδικουμένων ἐνατενίζων τὸ ψήφισμα τῆς αἰωνίου βίβλου, ὅτι οἱ στρατοὶ τῶν βασιλευόντων, πρόβατα εὐδιασκόρπιστα· ὅτι φυγαδικὸς καπνὸς τ' ἀνελευθερα φρονήματά των· ὅτι εὐθραυστα μᾶλλον δόνακος τὰ σκῆπτρά των!

Ζῆτε, αἰμίνηστοι, ζῆτε εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν ἀπογόνων! Δὲν ἀπέχει ἢ αὐγὴ, ὅτε νεόπνευστοι αὖραι θαλάσσιαι, κατάφοροί βοῆς καὶ ἀντηχημάτων, θέλουν κομίσει χαρᾶς εὐαγγέλια πρὸ ποδῶν τοῦ βράχου σας!

~~~~~

Αἱ συμφοραὶ τοῦ Μυστικοῦ καὶ τοῦ ἀυλάρχου, ὁ κακὸς θάνατος τοῦ Πλαταΐδου, ἡ καταδίκη τοσοῦτων ἀρχοντορωμαίων συνέφυρον κρᾶμά τι δυσφορίας, ἐπωδύνως κρούσαν τὴν εὐαίσθητον τοῦ ἀντιβασιλέως ψυχὴν. Πρόσθετε καὶ τὴν ἐκλειψιν πνευματικοῦ. Δὲν θὰ ἐκολάζετο πρίγκηψ, μένων ἐφ' ὅλας δεκαπέντε ἡμέρας ἀνεξομολόγητος; Ἐκ τοιαύτης χαλεπῆς δυσπειθείας ἔσωσε τὸν πρίγκηπα ὁ προστάτης ἅγιος του. Προτραπείς παρὰ τούτου κατ' ὄναρ νὰ μὴ διακόψῃ τὴν θεάρεστον ἔξιν τῆς ἐβδομαδιαίας ἔξαγορευσεως, προσέλαβε πνευματικὸν, ἀντὶ τοῦ λήξαντος Καρυοφύλου, τὸν ρεβενδερίσσιμον Δὸν Ἀββούντιον, χαριτώσας τὸν διορισμὸν

αὐτὸν καὶ μὲ προσφορὰν λιθοκολλήτων ἐμβάδων εἰς τὴν φιλόδακρον Παναγίαν τοῦ καπουτσίνου. Δὲν ἠρκέσθησαν δὲ εἰς ταῦτα μόνον αἱ καλοκάγαθοι προαιρέσεις του. Ἐκτός ὅτι πρὸς τοὺς πένητας τῆς ἐνορίας διένειμε πενήτην φλωρία, διέταξε καὶ μνημόσυνον ἰδιωτικὸν ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν καταδίκων, *de quelle grame vittime*. Ἡ φήμη τῆς εὐαγγελικῆς ταύτης φιλευσπλαγχνίας διεθροῦλησε καὶ Χάνδακα καὶ περιχώρα. Χάριν αὐτῆς, ὅχι μόνον ἐκηρύχθη παρὰ τοῦ Ἀββουντίου ὑποψήφιος εἰς τὸν θρόνον τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ περιπλέον ὑπεποιήθη τὴν εὐμένειαν καὶ αὐτῶν τῶν μισολατίνων ἀνατολικῶν.

Εἰσῆλθεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον πενηθοφορῶν, σκυθρωπὸς, ἀξύριστος, πνέων τὴν ἐνδόμυχον συγκίνησιν ἐξ ὄλου τοῦ σχήματος, ἐξαιρέτως ἐκ τῶν πρὸς τοὺς κροτάφους δρομάδιον ἀνατρεχουσῶν ὀφρῶν, προσεχὲς τῆς ἀγιοσύνης του χαρακτηρισμα. Προσερείσας ἐπὶ τῶν συνημμένων παλαμῶν τὴν ἀτριχὴν κεφαλὴν, ὑπεψιθύρισεν ὅλην ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους τὴν λιτανεῖαν τῆς Συνόψεως εἶτα δὲ, ἐκφωνήσας *Mea culpa*, καὶ στερονοτυπηθεὶς, καὶ ποιήσας τὰς συνήθεις ὑποκλίσεις, προσέβη εἰς τὴν θεῖαν Κοινωνίαν, ἤδη καθαρισθεὶς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ συνειδὸς, ὅσον ἀγνή περιστερά.

Ἡ θεὰ τῆς κατανύξεώς του συνέκαμψε καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς χαλκηλάτους καρδίας τῶν αὐλικῶν. Μιμηθέντες οὗτοι τὸ καλὸν παράδειγμα, ἐστερονοτυπήθησαν, ἐδεήθησαν, προσῆλθον ἐπίσης εἰς τὰ Τίμια Δῶρα, ἤδη καὶ αὐτοὶ καθηγησιμένοι, ὅσον λευκόστολα ἀγγελουδία, ἐκ παντὸς ρυπάσματος.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ὁ Δουξ ἐξῆλθε στηριζόμενος ἐπὶ τὸν βραχίονα τοῦ Βραγαδίνου.

— Πῶς οὖν, ἠρώτησεν οὗτος, πῶς τοσοῦτον συμπαθῆς πρὸς τοὺς ἀπαχονισθέντας ὦν, κατένευσες, Ὑψηλότατε, νὰ δώσῃς ἀπόλυτον πληρεξούσιον πρὸς τὸν Κολλίττον;

Ὁ ἱσάγιος ὑπέθλιψεν ἐμφαντικῶς τὸ ἀκρόχειρον τοῦ στρατηγοῦ τὸ δὲ ἀρτικοινωνήτων στόμα πλησιάζας εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ.

— *No semo forse calegheri anca nu altri?* ἀπήντησε βενετιστί (1). Κατὰ τὸν πόδα καὶ τὸ καλαπόδιον. *Cretizo cum*

(1) Δὲν εἶμεθα ὑποδηματοποιοὶ καὶ ἡμεῖς;

Cretensibus (1). Ε πο, viscere mie, τίν τροφῶ ἀποκοιμί-
ζει τὸ νήπιον ἢ παραμάνα; Μὲ ξεπλανήματα, μὲ μορμολύκεια.

Ὁ στρατηγὸς ὠμολόγησε τὸ ὑψηλὸν καὶ ἀληθέστατον τῆς
γνώμης, σείσας βεβαιωτικῶς τὴν κεφαλὴν.

— Καὶ εἰς ἀνώτερα, Ὑψηλότατε! ἐξεφώνησεν. Ὅταν συντρέ-
ξης καὶ εἰς τὴν ἀποκοίμωσιν τῆς Βενετίας, θέλεις πιάσει πρωτί-
στην εἰς τὴν κάλπην σου τὴν λευκὴν ψῆφόν μου!

Ὁ χρόνος μετὰ τινα ἔτη θέλει τελεσικαρπίσει τὴν Ὑψηλὴν
σοφίαν τοῦ Ἐγῶ. Ὁ μὲν γόνος φαρμακέων θέλει περιστέψει
τὸ μέτωπον μὲ διάδημα ἡγεμονικὸν προχειριζόμενος Δούξ Βε-
νετίας (2)· ἱστοριογράφοι δὲ θὰ ἀποδώσωσι τὸν ἐνθρονισμόν του
εἰς τὴν δόξαν, ὅτι ἐπὶ τουρκοβενετικοῦ πολέμου διέλυσε τὴν πο-
λιορκίαν τῶν Χανίων, καὶ ἔσωσε τὸ βασίλειον (3).

Τὶ ὑπῆρξαν συνεχῶς αἱ πολιτεῖαι ὡς πρὸς τοὺς πολιτικούς;
Μέγας τις ὀκρίβας, ἔνθα ἠλληλοχρήθησαν οἱ ὑποκρίται ἀντωθοῦ-
μενοι, προπληκίζόμενοι.

Ὅπου κεκηνότων θεατῶν συναγελασμός, ἐκεῖ καὶ θαυματοποι-
οὶ, καὶ γόητες, καὶ ἀκροβάται ἐπικροτούμενοι.

Δὲν εἶχε φθάσει τότε—οὐδ' ἔφθασεν ἀκόμη—ἡ Κυριακὴ ἐκεί-
νῃ τῶν Κυριακῶν, ὅτε, τοῦ δανείου ἐξοφληθέντος ἤδη, οἱ μὲν
ταπεινότατοι θὰ πασχάσωσιν εἰς ἐστιατόρια πριγκηπικά, οἱ δὲ
Ὑψηλότατοι, φενάκας, προσωπεῖα, περγαμηνάς, σφενδονίσαντες
ἀπὸ τὸ παράθυρον, θὰ ἐξυπηρετήσωσι τὸν ἀναστάσιμον δειπνον
ἐν οἰκετικῇ στολῇ.

Τὰ πτώματα τῆς κυρίας Δὰ Μολίν, τῆς τροφῶ, καὶ τῶν δύο
παρανύμφων Ἑλληνίδων—αἱ δύο ἕτεραι εἶχον προδραπετεύσει
μὲ τοὺς φραγγάρχοντας—μετακομισθέντα εἰς Χανία, ἐνεταφιάσ-
θησαν κατὰ τὰ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα ἐντὸς τῆς ἐνοριακῆς ἐκκλη-
σίας ἀπέναντι τοῦ εἰκονοστασίου. Ἡ κήδευσίς ὅμως τῆς Σοφίας

(1) Μετὰ Κρητῶν κρητίζω.—Ἀρχαία παροιμία ρωμαϊκὴ.

(2) Ἀνηγορεύθη τὸ 1585, ἐνῶ ἡ Κρήτη κατορημοῦτο ὑπὸ τῆς πα-
νόλης, ἀπεβίωσε δὲ Γαληνότατος τὸ 1595.

(3) *Diedo, Storia Veneta, anno 1585.*

ἀπέβη δεινῆς ἔριδος ἀφορμὴ. Ἠμφισβήτησαν τῆς νεκρᾶς τὸ
σῶμα, ἐνθὲν μὲν λατινεπίσκοπος καὶ φραγγάρχοντας, ἐνθὲν δὲ
ἀρχοντορρωμαῖοι καὶ λαός, οἱ πρῶτοι εἰπόντες τὴν κόρην τοῦ
Μολίνου βενετίδα καὶ δυτικὴν, οἱ δὲ ὀρθόδοξον ἀντειλόντες τὴν
χῆραν τοῦ Καντανολέου. Ἡ φιλονεικία ἀνετάραττεν ἀκέραιον
τὸν πληθυσμόν. Παροξυνομένη ἀπὸ τὴν πρόσφατον ἔξαψιν τῶν
παθῶν, ἤδη περιίστατο εἰς νέαν αἵματος χύσιν, ὅτε κατὰ τύχην
ἀγαθὴν ὁ ἱερεὺς, πρὸς ὃν εἶχε καὶ ἡ Σοφία παραδόσει ἐν φακελλί-
διον, ἔσπευσε νὰ διαβιβάσῃ τὴν παρκαταθήκην πρὸς τὸν ἐν Ρι-
θύμῃ Ἱερώνυμον Σκορδύλην, μητροδελφον τῆς νεκρᾶς. Ὁ
σύνδεσμος ἐμπεριεῖχε τὰς ἐπιστολάς τοῦ Πέτρου, τὸ ψήφισμα
τῆς Πενταδρίας, τοὺς γαμικοὺς στεφάνους, πρὸς δὲ ἐν
αὐτόγραφον, δι' οὗ ἡ νύμφη ἐναπέθετε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ὑστέ-
ρας θελήσεώς της εἰς τὸν ζῆλον ὀρθοδόξου συγγενοῦς.

Ἡ διαθήκη εἶχεν ὡς ὧδέ πως.

«14 Ὀκτωβρίου 1570. Ἀπὸ τὸν πύργον τῆς Ἀλιανοῦς,
Ἐγὼ ἡ Σοφία Καντανολέου παραδίδω ἰδιόγραφον ἐδῶ τὸ ὑ-
στερόν μου θέλημα.

Ἐὰν μὲν ἀποθάνω ἐγὼ προτῆτερα ἀπὸ τὸν λατρευμένον
σύζυγόν μου, διωρίζω, ὅτι ἡ περιουσία μου καὶ ὅλα ἀδιακρίτως
τὰ δικαιώματά μου νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν κυριότητα αὐτοῦ. Ἐὰν
δὲ συναπεθνήσκωμεν καὶ οἱ δύο συγχρόνως θέλω ὅτι ἡ κληρονο-
μία μου νὰ διαμοιρασθῇ ἐπικρῶς εἰς τὰς χήρας τῶν ἀγωνιστῶν,
ὅσοι ἠμποροῦν νὰ πέσουν σήμερα μαχόμενοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν
τῆς πατρίδος.

Μετὰ θάνατον, τὸ σῶμά μου νὰ περιέλθῃ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ
ἀγαπητοῦ μου Πέτρου, ἐν ἑλλείψει δὲ καὶ τούτου, νὰ πα-
ραδοθῇ εἰς τὴν μητέρα μου, ἢ τὸν θεῖόν μου Ἱερώνυμον ἀπὸ
Ρέθυμνον.

Ὅπου προτίθεται νὰ ἐνταφιασθῇ ὁ σύζυγός μου, ἐκεῖ ἀκρι-
βῶς νὰ λάβῃ καὶ τὸ σῶμά μου ταφὴν, ἐπιθυμοῦσα, ἕως οὗ ἡμέρα
κρίσεως σημάνη, ν' ἀκούω ἐπάνωθεν τοῦ μηνήματος μου ἤχον ἑλ-
ληνικοῦ θυμιαματηρίου καὶ μνημόσυνα ὁμογενῶν.

† Σοφία Καντανολέου

ὀρθόδοξος Ρωμαία καὶ ζῶσα καὶ μετὰ θάνατον».

Διέλυσε τὴν ξριδα ἢ ἐπέμβασις τῆς ἀρχῆς, ἔγκυρον, πρὸς ἀποφυγὴν περσιτέρων διαπληκτισμῶν, ἐξελέγξασα τὴν διαθήκην, τοῦλάχιστον καθ' ὅσον ἀπέβλεπε τὴν ταφήν. Χαρισθεῖσα ὁμῶς ἔξ ἄλλου μέρους καὶ εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν Λατίνων ἢ κυβέρνησις ἀπεφάνατο, ὅτι ἂν ἐμελλεν ὁ ἐνταφιασμός νὰ τελεσθῆ ἐντὸς Χανίων, ὡς εἶλεν ὁμῶς ἢ ἐκκομιδὴ νὰ διαπραχθῆ ἐν ὧρα νυκτὸς καὶ χωρὶς τινος ἐξωτερικῆς ἐπιδείξεως. Συμφώνως πρὸς τὰς διαταγὰς αὐτὰς, ὁ μὲν Σκορδύλης προσεκλήθη νὰ τηρήσῃ τὴν ὄραν τῆς κηδεύσεως καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔτι τοὺς οἰκειότερους ἀδιακοίνωτον, ὁ δὲ ἐφημέριος ἀφ' ἑτέρου προσετάχθη νὰ κλείσῃ μετὰ ταῦτα τὸν ναὸν ἕως τῆς ἐπακολούθου Κυριακῆς.

Κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν νύκτα τέσσαρες γηραιοὶ θεράποντες διήρχοντο ἀναμέσον χλοαζόντων μνημάτων τὸ κηπῆριον τῆς ἐνοριακῆς Ἐκκλησίας, ἐκφέροντες ἐπωμαδὸν τὸ ξυλοκράββατον. Οἱ κώδωνες εἰσίων, δὲν περιήχουν στεναγμοὶ πτωχῶν. Πλήν τινων φύλλων ξηρῶν, τὰ ὅποια, συσσωρευθέντα ἀπὸ τὸν ἄνεμον τοῦ φθινοπώρου ἐτριζον ὑπὸ τὸ πάτημα τῶν νεκροφόρων, οὐδεὶς ἄλλος ἤχος ἐμίγηε τὸ λαθραῖον ἐξόδιον.

Ὁ καιρὸς ἔτεινε πρὸ πολλῶν ἡμερῶν εἰς τὴν ἐπομβρίαν. Ἄλλ' ἢ νιξ, συχνάκις εὐνουστέρα τῆς ἡμέρας πρὸς τοὺς δυστυχεῖς, ἀνεδείχθη εὐαίσθητος θεάτρια τῆς ἐκφορᾶς. Τὴν στιγμὴν αὐτήν, διανοιχθέντων κυκλοειδῶς τῶν νεφῶν ἐπάνωθεν τοῦ κηπῆριου, ἢ σελήνῃ, ἣτις τόσον εὐμενῶς ἐχαρίτωσε τὴν μακαρίαν ἐσπέραν τῶν ἀρραβίωνων, προσέφθασε νὰ καταπέμψῃ ἐπὶ τοῦ φερέτρου ἐν ὕστερον καὶ ἐλεῆμον ἀποχαρέτισμα.

Ἐπὶ μόνον προέπεμπον τὴν περιώνυμον ἀρχοντοπούλαν οἱ κοιμιστοί, ὁ μελανειμονῶν μητροάδελφος, καὶ δύο θεράπαινα. Ἐν μειράκιον ὠδήγει τὴν πορείαν προθυμιάζον. Ἐνῶ δὲ ὁ ἱερεὺς, κ' αὐτῶν κηρίον εἰς τὴν δεξιάν, ὑπεψιδύριζε τὰς προοιμιώδεις εὐχάς, οἱ νεκροφόροι κατέθετον τὸ φέρετρον παρὰ τὸν ὄρυχθέντα λάκκον, καὶ ἀνῆπτον τέσσαρα νεκρολάμπαδα εἰς τὰς γωνίας του.

Ἡ ἐκκλησία μᾶς ἀνακαλεῖ φανεροπρόσωπον εἰς τοὺς κόλλους τῆς τὸν νεκοιμημένον. Τί γυμνότερον τοῦ θανάτου; Ἐχει χρεῖαν πέπλων ὁ πορευόμενος εἰς κριτήριον παντεπόπιου δικαστοῦ;

Τὸ σάβανον ὑπεσύρθη, καὶ ἡ προτομὴ τῆς κηδευομένης, ἀπαλ-

λαγείσα τοῦ λινοῦ ἐπικαλύμματος, ἀνέκυψεν ἐμπλέως λαμπηδόνος ὑπὸ τὰς κυκλιζούσας ἀκτῖνας τῶν κηρῶν.

Καταπληκτικὴ ἀποκάλυψις!

Τὸ σχῆμα ἐκεῖνο ἀπέπνεεν ἀκόμη τὰς εὐώδεις ὀσμὰς τῆς παρθενίας. Ἡ αἰφνιδία τοῦ πνεύματος ἀποπτερούσις δὲν εἶχε συνεπάρεῖ εἰς τὰ μετακόσμια τὴν θαυμαστὴν ἁρμονίαν τῶν χαρακτήρων. Ἡ ἄσπιλος τῆς Κρητικῆς φορεσίας τραχηλαία ἐστολίζετο εἰσέτι ἀπὸ τὸ τριαντάφυλλον. Ἐστίλβεν ἀκόμη ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς ὁ χρυσοῦς τῆς Ἱερουσαλὴμ σταυρός..... Ἄλλ' ἐὰν εἰσέτι τὸ μάρμαρον ἐμαρτύρει τὴν δαιμονίαν γλυφίδα τοῦ ἀριστοτέχνου, πόσον ὁμῶς αἱ ἀνάτοικαί προσψαύσεις τοῦ θανάτου, τὸ τραῦμα τῆς κεφαλῆς, αἱ συγκινήσεις τῆς τελευταίας ἡμέρας, εἶχον μεταβάλλει τὰ θέσπια ὠραίσματα τοῦ καλλιστεύματος! Ἦρκεσε λοιπὸν ἐν φύσημα μόνον, ἵνα μαράνη ὠραϊότητα τόσον θαλεράν, ἵνα διαλύσῃ τόσα θέληγτρα λαλιᾶς, μειδιάματος βλεμματίων!

Ἐπὶ τῇ ὄψει τῶν ἄλλων ἐκείνων, καὶ οὐχ ἦττον οἰκτρῶν ἔρειπίων, οἶγος κατέλαβε τοὺς θεωροῦς. Ὅτε δὲ ὁ ἱερεὺς, ἐν τῷ ἀποτενίσαι τὴν φθαρτὴν καὶ εὐδιάλυτον εὐμορφίαν, ἐτόνισε βραῖα τῆ φωνῇ τὸ ἐπιφώνημα τῆς Νεκροσίμου Ἀκολουθίας.

«Ὅσα ἡ ζωὴ ἡμῶν ἐστίν! Ἄνθος καὶ ἀμίς τε καὶ δρόσος ἐωθινὴ ἀληθῶς! Ποῦ τὸ κάλλος τοῦ σώματος; ποῦ ἡ νεότης; ποῦ εἰσὶ τὰ ὄμματα καὶ ἡ μορφή τῆς σαρκός; Πᾶν τα ἐξηράνθη ὡς χόρτος! Πάντα ἠφανίσθησαν....!»

Λυγμὸς συνέκοψε τὸ ἀνάγνωσμά του, δύο δάκρυα διέρρευσαν ἐπὶ τῆς φυλλάδος, καὶ τὸ κηρίον ἐχόρευσε εἰς τὰ δάκτυλά του τρομοδόμιστον.

Ὁ λάκκος εἶχε σκαφῆ ἀπέναντι τῆς Ὁραίας Πύλης, ἔξ εὐωνύμων τοῦ μητροῦ μνήματος. Τὴν πλάκα τοῦ τάφου αὐτοῦ πατοῦντες θὰ ἐπορευόντο εἰς τὴν ἁγίαν Μετάληψιν οἱ ἐνοριταί, αἰτούμενοι συγχώρησιν πρὸς τοὺς ζῶντας, καὶ δεόμενοι ὑπὲρ σωτηρίας τῶν τεθνεώτων. Ἦδη μὲ τὴν ἀπόλυσιν, ἣτις ἐπλησίαζεν ἔφθανε καὶ ἡ κρισιματέρα τῶν βιωτικῶν στιγμῶν. Ὅσοι παρόντες πρῶτος ἀπάντων ὁ ἀπαρηγόρητος μητροάδελφος, τὸ δακρυρροοῦν πρόσωπον κύψαντες ἐπὶ τοῦ φερέτρου, συνῆψαν χαιρετισμὸν τῆς

αἰωνίας ἀποχωρήσεως πρὸς συντριπτικὰ καὶ ἀκόρεστα φιλήματα· μετὰ δὲ τοὺς ἀσπασμοὺς αὐτοὺς, τὸ λείψανον ἐτυμβεύθη, περιβεβλημένον ἔχον τὸ μέτωπον μὲ στέφανον τρισσὸν παρθενίας, γάμου καὶ μαρτυρίου. Ὁ ἱερεὺς, ἄρας χοῦν μὲ τὸ πτυάριον, ἐπέριψε σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ ἀωροθανάτου κάλλους, ἐπὶ δὲ τῶν σβεστῶν φωστήρων ἔχουσε τὸν ἔλαιον τῆς ἀναπαύσεως... Μεθ' ἧ δὲ δύστυχος τῶν Κρητικῶν Γάμων ἡρωὶς ἀπώχετο διὰ παντὸς εἰς ἀβύσσους εὐμοιρίας καὶ γαληνότητος.

Κατὰ τὴν ἐπακόλουθον Κυριακὴν συνηθοῦζετο εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ τάφου ἀθρόος τῶν Χανίων ὁ πληθυσμός. Ἡ ἀστυνομία ἀπηγόρευσε τὴν ἀνάγνωσιν ἐγκωμίων, καὶ ἔναξε τὴν ἐκκλησίαν στρατιωτῶν· ἀλλ' ἡ προφύλαξις οὐδόλως ἐμείωσε τὴν ἀκατάσχετον συντριβὴν τοῦ δημοσίου. Πρώτην φορὰν ἀπὸ καταβολῆς Χανίων συνεκέρασαν ἀρχοντορωμαῖοι καὶ φραγγάροχοντες τοὺς ὀλολυγμοὺς· δάκρυα πλουσίων καὶ δάκρυα πενήτων ὁμοτελῆ συνέρρευσαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλακός.

Τὸ ὄνομα τῆς Σοφίας ἐνεγράφη ἐν τῷ πίνακι τῶν συναδέλφων τῆς ἐνορίας συνδεδυσμένον πρὸς τὴν πατρωνυμίαν τοῦ συζύγου, καὶ ἐν δεσμῷ τοιούτῳ ἐμνημονεύθη ἐκάστοτε εἰς τὴν τῶν Τιμίων Δόξων προσκομιδὴν. Δὲν παρέλειψε δὲ καὶ ἡ ἐξοχὴ νὰ τιμῆσθαι τὴν μνήμην τῆς δημοτελῶς. Ἐφιλοτιμήθη πᾶν ἕκαστον χωρίον νὰ κρούσῃ ἐπικηδείως τοὺς κώδωνάς του, καὶ δεήσεις ἀνεπέμφθησαν καθ' ὅλην τὴν νῆσον ὑπὲρ μακαρισμοῦ αὐτῆς. Τὸ δὲ ἐπόμενον Ψυχασάββατον, συγκαλέσας ὁ ἡγούμενος τοῦ Καθολικοῦ εἰς τὴν μονὴν πλείστους ὄσους τῶν ἀρχοντορωμαίων Χανίων, Ριθύμνης καὶ ἐξοχῆς, ἐτέλεσε τὰ νομιζόμενα μὲ μεγαλοπρεπῆς συλλείτουργον, εἰς τὴν λῆξιν τοῦ ὁποίου διενεμήθησαν ἄφθονα ψυχικὰ πρὸς χήρας καὶ ὄρφανὰ ἀγωνιστῶν.

Τριακόσια ἔτι παρῆλθον ἔκτοτε. Ἡ ὑπὸ ὄνομα καὶ ἐξουσίαν Πεπρωμένου ἐνεργούσα δεξιὰ τῆς Θεότητος θέλει ἐξεργάσει ἐν τῷ μεταξὺ φοβερὰς ἀνατροπᾶς. Ἰταλοῦ τυχοδιώκτου χεῖρ, ἄλλοις τις Λουκῖνος Δαλβέρμες στρατηγικώτερος, θὰ ὑποστολίσῃ διέποτε ἐν τῇ δουρικῇ πλατείᾳ τῆς μητροπόλεως τὰς τρεῖς σημαίας τῆς Κρήτης, τῆς Κύπρου, τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὁ ἅγιος Μάρκος τῆς Βενετίας θὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸν αὐτὸν ζυγὸν, εἰς ὃν εἶχε προ-

λαβόντως περιπέσει καὶ ὁ ἅγιος Τίτος τοῦ Μεγαλοκάστρου. Ἡ Κρήτη, κρίμασιν οἷς εἶδε Κύριος, ἀπὸ δουλείας δεινῆς εἰς δεινότεραν μεταπίπτουσα, θέλει ἴδει καταδαφιζόμενον ὑπὸ μωαμεθανικοῦ πελέκους τὸν ἐν Χανίοις ναὸν τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ... Καὶ ὁμοῦ ἐκ τοῦ κυκεῶνος τοσοῦτων ἀναστατώσεων, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ὄχλος ὀνομάτων, παλαί ποτε διαφημισθέντων, θέλει ματαίως ἀλληλομαχῆσαι ψωμοζητῶν ἐν τῶν μειδιαμάτων μας, ἐκ τοσοῦτων, λέγομεν, ναυαγημάτων ἀλώβητος θέλει σωθῆ ὁ ἐπιτάφιός λίθος μᾶς νεάνιδος, μηδέποτε ζηλωσάσης ἱστορικοὺς πανηγυρισμοὺς. Ἐπὶ τοῦ λίθου αὐτοῦ εἶχεν ὁ θρησκός μητροάδελφος χαράξει μὲ πρόσφορον ὀφέλειαν καὶ σεμνότητα τὰ ἐπόμενον δίγλωσσον ἐπιτύμβιον.

ΜΝΗΣΟΜΑΙ ΣΟΥ ΣΟΦΙΑ ΠΑΡΘΕΝΟΣ

Γ. Ε. Ε.

MEMOR ERO TUI SOPHIA VIRGO

S. T. T. L!

Ἐλεινότερον παντὸς ἄλλου τὸ τέλος τοῦ Δά Μολίν.

Ἐπὶ κεφαλῆς τούτου ἐπέσκηψε, κατὰ τούτου ἐσκληρύνθη ἰδιαιτέρως ἡ ἀγανάκτησις τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ τὸ ἱερὸν τῆς οἰκογενείας ποιήσας ἐργαστήριον προδοσίας, ὁ καπηλεύσας τὴν ἀκακὸν καρδίαν τοῦ θυγατρίου, ὁ ὀμόσας καὶ ἐξωμόσας ἐπ' Εὐαγγελίου διττὴν εἰς Θεὸν καὶ εἰς ἀνθρώπους πιστότητα, ὁ πρὸς τὸν δῆμιον παραδοὺς τὸν σώσαντα ἐκ θανάτου, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, αὐτὸς οὗτος ἐν τῇ ἀλληλεγγύῳ εὐθύνη τῶν συγκακούργων προεκλήθη

κύριος τῆς βλάβης ὑπαίτιος.

Αυτόχρομα κεραυνοῦ ἐγκατάσκηψις κατέστη πρὸς αὐτὸν ἡ ἀνατρεπτικὴ τοῦ πύργου βροντή. Ἀβλαβῆς ἐξῆλθεν ἡ σάρξ κατ' ἀλήθειαν ἄλλ' ἡ ἀστραπή δὲν ἀφῆκεν ἀνέφαπτον τὴν μηχανὴν, εἰμὴ ἵνα ὀλοτελέστερον καταβροντήσῃ τὸν ἄνθρωπον.

Ἐξῆσεν ἔκτοτε ζῶν θανάσιμον, τὴν ἀπειροπαθῆ ἀγωνίαν τῆς ὁποίας ἐμήκυνεν ἐκάστη ἀναπνοή. Ἡ διάνοιά του, ὑπ' ἄμαυρωτικῆς νεφέλης ἐπισκοτασθεῖσα ὡς ἀφαιρεῖται ὄψις ὀμμάτων ἐξ ἐπικαύσεως πεπυρακτωμένου μύδρου, καταστάσα Ἔρεβος εἰς ἄοριστον ἀφεγγίαν καθορισμένος, μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐγκατελείφθη καὶ ὑπὸ τοῦ ἐφεστίου Θεοῦ. Ἀναμνήσεις, πόθοι, λογισμοί, αἰσθήματα, πᾶσα ἄλλη τῶν χορδῶν αὐτῶν, ὧν ἡ ἔμφωνος ἄρμογὴ συγκροτεῖ τοῦ κοινωνικοῦ ὄντος τὴν συμμελείαν, δὲν διεφάνησαν ἔκτονοι ἕως ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἀρρυνθμίας. Ἡ διαφάνησις προέβη οὕτω βαθμιαία καὶ ἀναπαίσθητος, ὥστε τὸ ἐξαρμονιον μέλος, ἐν τῷ ἀποτελεῖν ἐριννυώδη καὶ παράχοδρον ἀπήχησαν δὲν ἐπέλαθε τὴν ἠχὴν τοῦ συνειδότος. Παράδοξος μανία! Ἐπὶ τριάκοντα μῆνας ἐβασανίσθη ὁ πατήρ τῆς Σοφίας ἰγνηλατῶν ἐντὸς τῶν ζοφερῶν βαράθρων τοῦ μνημονικοῦ τοῦ τὸν θυγατροκτόνον ἱππότην τῆς Ἀλικιανούσ, πειρώμενος μὲ Ἐὐκλείδου, Ἀπολωνίου καὶ Ἀρχιμήδου θεωρήματα νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ κρυπτήριον τοῦ φονέως. Ἡ ἰγνηλασία του παρήλαυνεν ἕως Ταρτάρων. Πηδῶν καὶ τὸν Φλεγέθωνα καὶ τὰ τριπλᾶ τείχη αὐτὰ, δι' ὧν ὁ Βιργίλιος ἀπομονοῖ τὸ βασίλειον τοῦ Πλούτωνος, ἐδίωκε τὸ φάντασμα του καὶ εἰς αὐτὰ προσέτι τὰ καταχθόνια βασανιστήρια τῶν σκιῶν. Νῦν μὲν ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐκείνῃ ὑπὸ ἀσκαύλων καθοδηγούμενος ἔδραττε τὸν κακοῦργον ἀπὸ τῆς χειρίδα, καὶ μὲ σθένος βόα συσφιγτῆρος περισπειρόμενος εἰς τὰ μέλη του, τῷ ἀφῆρει τὴν ἀναπνοήν, ἄλλοτε δὲ, προχωρῶν ἕως τῆς κρυσταλλοπήκτου λίμνης ἐκείνης, ἔνθα ὁ Δάντης καθίστησι τοὺς ἐπὶ προδοσίᾳ κολαζόμενους, καὶ μεταξὺ τούτων ἰγνώμενος τὸν Ἀλβέρικον τοῦ κακοῦ κήπου, τὸν φράρον αὐτὸν, ὅστις, ἐπὶ συνθήματι δοθέντι καθ' ἣν στιγμήν παρετίθεντο αἱ ὀπῶραι εἰς τὸ συμπόσιον, κατέσφαξε προδοτικῶς φίλους καὶ συγγενεῖς, ἔθετεν εἰς τὸ στόμα τοῦ βασανιζομένου τὸ γοερόν προσφώνημα.

« Sappi che tosto che l'anima trade,
Come fec'io, lo corpo suo l'è tolto
Da un dimonio, cheposcia lo governa,
Mentre che 'l tempo suo tutto siavolto! (1) »

Ὀλίγον ὑστερον ἐξωλίσθαιεν ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν τῶν διανοητικῶν δυνάμεων εἰς τῆξιν μυελοῦ, τουτέστιν εἰς ἐκμηδενισμόν βλακίας. Ἐκ τοῦ πρώην ἀνθρώπου δὲν ἀπέμεινε τότε, ἡ μόνη ἡ ἐσθίουσα αὐτόματος μηχανή. Μὲ ὄμματα πεπλανημένα, ἀποφαίνοντα τὴν ἔνδειαν καὶ ἠνιῶν καὶ ἠνιόχου, μὲ χεῖλη κρεμαστά, διαρρέοντα ἀκαταβρόχθιστον τὸν πτυελισμόν, μὲ γλῶσσαν ἐξέχουσαν ἕως πάγωνος, μὲ φθόγγους ἀνάρθρους ὁμοιάζοντας εἰς αἰγὸς βληχήματα, περιῆλθε τὰς ἀγυῖας τῶν Χανίων, ἐκ μὲν ἀμφοτέρων τῶν μασχαλῶν βασταζόμενος ὑπὸ δύο ἐπιμισθίων, καθ' ἕκαστον δὲ βῆμα διεγείρων τοὺς ταλανισμοὺς Ἰταλῶν ἐπίσης καὶ Γραικῶν.

Τοιοῦτό τι σιδηροῦν περιτραχήλιον ἔσυρεν εἰς τὸ κάτεργον τῆς ζωῆς του ὁ Ψευδαλέξιος μέχρι τοῦ ἔτους 1588. Ἐπλήρυνε μὲ μηχανοκίνητον κάρων φρενῶν τὸν δολερὸν ποτισμὸν τοῦ μηχανίου.

Μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου πρόσκαιρός τις ἀνάκτησις τῶν αἰσθήσεων ὑπεσπινθήρισεν εἰς τὰς φρένας του. Καθὼς ἐν ὄρα ἀναστέρου νυκτὸς ἀστραπή, χόραν' ἀπέραντον διαφωτίζουσα, ἀφαντάζει διὰ μιᾶς λόφους, ὄρη, δάση, πεδιάδας, οὕτως ἐφωσφοροβόλησε καὶ ὁ λόγος, ἅμα τῇ καθόδῳ ἐκ τῆς ἀποδημίας του, τοὺς διαδρόμους τῆς σκολιᾶς κρύπτῃς τοῦ ἡλιθίου.

Ἡ κλειψύδρα τοῦ νοσοκομείου εἶχεν ἤδη σημάνει τὸ μεσονύκτιον. Ἦδη ὁ ὕπνος εἶχεν ἀποκοιμίσει τὰς ἠδύνας τῶν ὁμοθαλάμων πενήτων, καὶ οὐδεὶς τῶν νοσηλευτῶν ἐτύγγανε παρῶν. Ἀνανήφων ὁ τιμαριούχος ἐκ τῆς ἀβύσσου τοῦ μηδενός, περιτολεῖ γοργὸν τὸ βλέμμα ἀπὸ τοῖχου εἰς τοῖχον, ἀπὸ κλίνης εἰς κλίνην, ἐρωτῶν μὲ ἄκραν ἀπορίαν τὰ διάφορα σκευῆ τῆς αἰθούσης, ἣν φωτίζει διμυξὸν φανάριον, κρεμιάμενον ἐκ τῆς ὀροφῆς...

(1) Μάθε, ὅτι ἀπότου προδῶση ἡ ψυχὴ, ὡς προσέδωκα ἐγὼ, δαίμων τις καταλαμβάνει τὸ σῶμα, καὶ τὸ παραφέρει μέχρι πληρώματος ἀφέσεως! Dante, *Inf C. XXXIII*.

Εἰς μάτην. Δὲν ἀναγνωρίζει τὸν οἶκον τῶν πατέρων του, δὲν ἐνθυμεῖται, οὐδὲ κἄν δύναται νὰ κατανοήσῃ, τίς ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, ποῦ διέτριψεν ἕως τότε· δὲν ἐνθυμεῖται πόθεν ἤρχετο, ποῦ τῆς οἰκουμένης εὐρίσκατο.

Καθ' ὅσον ὅμως ὁ θάνατος προσήγγιζε, προέβαιναν ἐπαναπτόμενον καὶ τὸ ἐλλύχνιον τῆς ψυχῆς. Αἰφνίδιος λαμπηδὼν ἀνεοριπίσθη, καὶ παραυτίκα ἀπελύθη τὸ μνημονικὸν ἐκ τῶν πεδῶν τῆς λήθης.

— Σοφίτσα μου! ἀνακραυγάζει μὲ ἐντονωτέραν ἐκάστοτε φωνήν.... Κόρη μου, κόρη τῶν ὀφθαλμῶν μου, τέκνον μου ἀγαπητόν, ποῦ εἶσαι; Μοναχόν, ὀλομόναχον λοιπὸν ἀφίνεις τὸν θνήσκοντα πατέρα σου;

Ἐνατενίζει τὰς ἀκοάς, ἀλλὰ προσδοκᾷ ματαιῶς τοῦ μελωδικοῦ λάρυγγος τὴν ἀπάντησιν. Ἄλλο δὲν ἀκούει, παρὰ τριάκοντα ἑτερορρυθμους ἀναπνοάς, ἐπανακνώσας, συγχεούσας πάλιν τὰς ἀναμνήσεις του.

— Giacomo! ἐπαναφωνεῖ, προσκαλῶν κοιτωνίτην τινά, ἀποβίωσαντα πρὸ δεκαετίας, Giacomo, ποῦ εἶνε ἡ Σοφίτσα μου; Giacomo, φέρε μου τὸν Πάροκον! Γλήγορα τὸν πνευματικόν!

Ἐὰν στερεὸς ἐξελεγκτῆς τῶν διαλογισμῶν, εἴαν ἀπαραίτητος ὁδηγὸς καὶ γνώμων τῶν πράξεων ἐτύγχανεν, ἀντὶ τῆς ἐκκαρπώσεως τῆς σήμερον, τὸ προαίσθημα τοῦ θανάτου, ὁ ἄνθρωπος θὰ ἐγεννᾶτο ἐντελὴς χριστιανός, ὁ Υἱὸς Θεοῦ δὲν ἤθελε σταυρωθῆ πρὸς σωτηρίαν μας, ὁ ἐγωϊσμός, μυριόμορφος πάσης κακίας πατήρ, θὰ εἶρπεν ἀλυσίδετος εἰς τοὺς πόδας τῆς κοσμοκρατορῶσης ἐπεικεισίας. Κατάβηθι πρὸς στιγμὴν εἰς τὸ ἠθικὸν αἶσθητήριον τοῦ συνειδότος σου! Δὲν βλέπετε ἀποσυνθετόμενα καὶ καταπίπτοντα ὑπὸ τοὺς δακτύλους σου, καθάπερ χάριτα παλάτια, ἄθρῶα τὰ οἰκοδομήματα τῆς ματαιότητός σου, ἅμα ὡς ἀνακαλέσης εἰς τὴν μνήμην τὸν πενταποδιαῖον λάικον, ὅστις κεχηνῶς πρὸ ποδῶν σὲ προσκαλεῖ; Τί ἄλλο ἐξημεροῖ τὸν ἐν ἡμῖν ἐμφωλευόντα τίγριν τῆς φιλαντίας, τί καταπραΰνει τὰς θηριώδεις τῆς πλεονεξίας ὀρμάς, τί ἀναπτύσσει καὶ καθαρίζει καὶ καλλιεργεῖ τὰ συνανθρωπευτικὰ σπέρματα τοῦ ἐλέους, τί εἰμὴ ἡ ἀνάμνησις αὐτῆ τοῦ τέλους μας; Ἄλαμβίκισον. ἀποστάλαξον ἀπαῖάπαντα

τὰ φιλοσοφήματα τῆς οἰκουμένης! Ὅλα ἐξίσου θὰ συνεκφέρουν τὸ αὐτὸ ἐξήθημα. Τὸν νόμον τῆς Προόδου συγκεφαλαιοῦν τρεῖς λέξεις: Μ Ἐ μ ν η σ ο ἄ ν θ ρ ω π ο ς ὦ ν.

Εἰς τὴν κρίσιμον ταύτην φάσιν τῆς ὑπάρξεως εἰσῆλθεν ἐπὶ τῇ προόψει τοῦ τάφου καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Σέρ Φραντσέσκου. Ὁ Σέρ Φραντσέσκος συνησθάνθη τότε τὴν μοναξίαν του οὐκ ἄλλως, ἢ ὡς τι τέρας παμφάγον, ἔτοιμον ἤδη νὰ καταβροχθίσῃ τὰ ὕστατα ἴχνη τῆς ἐγκοσμίου του ἐμφανίσεως. Παρὰ τὰ χεῖλη τῆς ἀβυσσώδους νυκτός πρὸς ἣν ἐβάδιζει ἐπειγόντως, καὶ ἔνθα θέλων μὴ θέλων ἄφειλεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ καταπρηνίσῃ, εἶδεν ἐπὶ τὸς ἀκτινοβόλου κύκλου τὸ εἶδωλον τῆς θυγατρὸς του μονῆρες, λευχειμονοῦν, ἀνοῖγον αὐτῷ τοὺς κόλπους, φωνάζον προσφιλῶς· Θάρρει! Ἐὰν τὸ Ἐγὼ σου καταλυθῆ, θέλει ἐπιζήσῃ ὁ καρπὸς τοῦ γάμου σου! Εἶδε τὸ οἰκοσωτήριον εἶδωλον αὐτό, καὶ ὄρμησεν εὐγνωμονῶν νὰ τὸ φιλήσῃ. Τὸ εἶδε καὶ ἔσπευσε νὰ κρεμασθῆ ἀπὸ τὰ κράσπεδα τοῦ λευκοῦ χιτῶνός του, ὡς πνιγόμενος ναύκληρος κρεμᾶται εἰς ἀγκυραν ἱερᾶν. Τὸ εἶδε, καὶ τὸ ἠγάπησε τὴν στιγμὴν αὐτήν, ὅσον δὲν ἤξευρεν ὅτι ἠδύνατό ποτε νὰ ἀγαπήσῃ· ναί, τὸ ἐφιλοσόγησε, τὸ ἐλάτρευσε, τὸ ἐθεοποίησεν, ὅσον ἤθελε τὸ λατρεύσει, εἴαν εἶχε γεννηθῆ ἀρσενικόν.

Ἀπὸ τὴν ἐπίμονον ἀναύδειαν πτοηθεὶς, ὁ Σέρ Φραντσέσκος ἐπεδόθη εἰς γραῶδη παράπονα καὶ οἰμωγὰς. Μὴ πειθόμενος ὅμως ἀκόμη, ὅτι καὶ οἰκογένειαι, καὶ θεράποντες, καὶ φίλοι, καὶ συγγενεῖς, ὅτι ὀλόκληρος ὁ κόσμος τὸν κατελίμπανεν ἀβοήθητον, κρούει τοὺς τοίχους, κροτεῖ τὰς παλάμας, πτερνίζει τὰ στρώματα πεισματωδῶς, νῦν μὲν ἀνακραῶν τὴν θυγατέρα, νῦν δὲ ἐπικαλούμενος τὸν ἱερέα τῆς ἐνορίας του.

Τὸν ἤκουσαν τότε οἱ ὀμοθάλαμοι, τὸν ἤκουσε καὶ ὁ νυκτοφύλαξ. Ἀλλὰ τίς ὁ προσέχων εἰς κραυγὰς παράφρονος;

Εἰς μάτην ἐταλαιπωρήθη φωνάζων κατὰ τὸ λοιπὸν τῆς νυκτός. Περὶ ὄρθρον, μία βροντὴ ἐξαίφνης συνετάραξε καὶ τὸν μυρολογοῦντα γέροντα, καὶ τοὺς ὕελους τοῦ προγονικοῦ του οἴκου. Τὸ τηλεβόλον τοῦ φρουρίου ἐσήμαινε τὴν ἐπάνοδον τῆς αὐγῆς.

Ἡ ἠχὼ παρεμήκυνε τὸ βρόντημα ὑπὲρ τὸ σύνηθες, ὡς ἂν μὲ

ἔλλογον δῆθεν πρόθεσιν διανοεῖτο νὰ καταπλήξῃ τοῦ ψυχορρογοῦντος τὴν ἀκοήν.

Ἐμβρόντητος ἐπὶ τινὰ λεπτὰ ἀπέμεινε ὁ σκελετός. Μόλις ἀναρραΐσας, ἐνέτριψε τοὺς γρόνθους εἰς τὴν κεφαλὴν, ἐκτύπησε τὸ ἰνίον κατὰ τοῦ μεσοτοίχου, καὶ σύρας μακροτέρους, τοὺς δολυγμοὺς ἐπειράθη νὰ ἀναπηδήσῃ ὄρθιος.... Ἐπανέπεσεν ὁμοῦ ἐκάστοτε ἀδυνατώτερος, φράξας διὰ τῶν ὀδόντων τὸν ἀποθυρισμὸν τῆς ψυχῆς.

Μὲ τὴν βοήν τοῦ ἐωθινοῦ τηλεβόλου τὸ δράμα τῆς τεσσαρακαιδεκάτης Νοεμβρίου ἐξετυλίσσετο ἐνώπιόν του, ὡς εἰς λεπτομερέστατον πανόραμα. Ἐπὶ τοῦ χάρτου αὐτοῦ ὁ ἀγωνιῶν ὀπισθοπτάζει τοῦ ποταμοῦ του τὰ λοξοπορήματα, μεθ' ἧς τὸ πάλαι ἐναργότητος καὶ ὄξυδερκεῖας εἶχεν ἀπὸ τοῦ Περιθωρεῖον ἐπισκοπῆσαι τὰς ἀλλεπαλληλίας τῆς συμπλοκῆς.

— Ἄλικιανοῦ! προσφωνεῖ μὲ λειπόψυχον προσπάθειαν, χέων ρύακα δακρύων ἐπὶ τῆς στρωμνῆς.... Ἄλικιανοῦ! Τί μοῦ τὴν ἔκαμες τὴν ἄσπιλον περιστεράν μου; Ζῆ ἀκόμη ἡ ἐρατεινὴ μου πέλεια, ζῆ, ἡ ἐπήρε τὸ πτερόν; Χώματα ἐπικατάρατα! Ἐὰν θαιμένην μοῦ τὴν κρατῆτε ὑπὸ τὰ ἐρείπιά σας, διατὶ τοῦλάχιστον δὲν προσλαμβάνετε πλησίον της καὶ τ' ἁμαρτωλὰ κόκκαλα τοῦ γονέως της;

Ταῦτα λέγων ἐπιχειρεῖ τὴν τελευταίαν ἀπόπειραν ἵνα ἀναπηδήσῃ καὶ ἀναδράξῃ ἀπὸ τὸ παράθυρον τὴν ἐπώψιν τῶν βουνῶν τῆς Ἄλικιανοῦς... Ἄλλ' ἤδη καὶ τὰς ἀρθρώσεις τῶν γονάτων, καὶ τοὺς κονδύλους τῶν χειρῶν του ἤρχετο ἀποσυνθέτουσα καὶ νωθροποιούσα ἀκαταγώνιστος ἐνέργεια διαλυτικῆ.

Τὸ πνεῦμα ἀπεποιεῖτο νὰ καρτερῆσῃ ἐπιπλέον ἐντὸς τοῦ διεσραγότος σκεύους. Ἐσῆμαινε τὴν ἀπαλλαγὴν του τελικὸν κροῦσμα χαλκώματος. Ρίγος αἰώνιον, ρίγος ἀεῖρον κατελάμβανε ἡδὴ τὸν πηλόν.

Ἡ συνείδησις ἐξέπεμψε τότε τὴν πεπρωμένην, τὴν ὑστάτην σύλλαμπιν τῆς ἀποσβέσεως.

Ὁ ἀγωνιῶν, ποιούμενος τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἑλληνιστί, ψιθυρίζει τὸ κῶλον τοῦ Ψαλμοῦ «Ἐγνων, Κύριε, ὅτι δικαιοσύνη τὰ κρίματά σου, καὶ ἀληθεῖα ἔταπείνωσάς με! Γεννηθῆτω δὴ τὸ

ἔλεός σου τοῦ παρακαλέσαι με κατὰ τὸ λόγιόν σου τῷ δούλῳ σου!» Ἐἶτα δὲ ἐνάρθως κράζων «Γεώργιε Καντανολέε, ἔλῃσόν με ἔλῃσόν με φίλε!» καὶ παραδίδων τὸ σῶμα εἰς ἀκουσίαν συστροφὴν, πίπτει ὕπιος ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου του.

Λίαν ἀνεπιεικῆς ἐξῆλθεν ἡ μερὶς τῆς περιουσίας, ἥτις κατὰ τὰς διατάξεις τῆς θυγατρὸς διενεμήθη εἰς χήρας καὶ εἰς ὄρφανά. Ἰπὸ πρόφασιν, ὅτι ὁ σύζυγος ἐπέζησεν εἰς τὴν κληροδοτίδα, ὡς δ' ἐπιζήσας ἀνεδείχθη κληρονόμος, ἡ μὲν προἰξ ἐδημεύθη, οἱ δὲ Καμερλίγγοι, καθίδρυσιν νοσοκομείου ἐπινοήσαντες ἐπὶ τὸ βενετικώτερον, ἐξεμύζησαν βδελληδὸν τὸ εὐσοδιαζόμενον ἀργυρίου ὄλον. Δὲν καθυστέρησε δὲ μακρὰν καὶ ἡ τελειωτικὴ σπατάλη. Μετ' οὐ πολὺ τὰ πλεῖστα τῶν τιμαρίων ἔληγον ἐντελῶς βεβροχθισμένα ὑπὸ τοῦ λεοντομόρφου θηρὸς, ὅστις καὶ κατὰ τὴν προσφυῆ τοῦ ἐποποιῦ ἀλληγορίαν, κατεβιβρώσκετο εὐθύς μετὰ τὴν βορὰν, ἀπὸ πείναν ἀπληστοτέραν τῆς προιτέρας.

Ὁ πύργος, ἡ ὀρθότερον τὸ ἔδαφός του, ἐγκαταλείφθη καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ἀπὸ αἰῶνας ὡς χῶρος ἀδέσποτος. Ἐκτεθεὶς ἐπιανελημμένως εἰς πλειστηριασμὸν, οὐδέποτε ἔτυχεν ἀγοραστοῦ. Οἱ ἐγγχώριοι διηγοῦνται ἐπὶ τούτῳ ἓν τι συμβεβηκός, ἀρκετὰ ἀλόκοτον. Κατ' ἐποχὴν, ὅτε οὐδὲν τῶν προσώπων τοῦ δράματος ἐπέζη, ἀπεφάσισαν αἱ ἀρχαὶ Χανίων νὰ δωρήσωσι καὶ οἰκόπεδον, καὶ πάνθ' ὅσα ἤθελον τυχόντως ἐξορισθῆ, πρὸς ὃν τινὰ ἐπεχειρεῖν ἀπαλλάξῃ τὴν κωμόπολιν ἀπὸ τοὺς βουνοειδεῖς σωρούς. Ἀνεδέχθησαν τὴν ἐργολαβίαν δύο Ἴταλοι, καὶ ἤρξατο αἰσιῶς ἡ ἐργασία τῆς ἰσοπεδώσεως. Τότε, ἐξομαλισθεῖσας εὐρείας τινὸς ταινείας τοῦ γηπέδου, ἐσπάρη σῖτος ἐπὶ τοῦ καινοφανοῦς ληίου. Μετ' ὀλίγον οἱ μὲν κόκοι ἐφύτρωσαν, οἱ δὲ στάχεις ὑψώθησαν ἀκολούθως εἰς ὑπερήφανον ἀνάστημα... ἀλλ' αἰφνίδιος εἰσβολὴ ζιζανίου ἠπείλησεν ἐντελῆ τοῦ γεννήματος τὸν ἀφανισμόν. Ἐσπευσαν ματαίως οἱ ἐργολῆται νὰ καθαρῶσι τὸν πυρόν. Τῆ ἐπαύριον τὸ ἐκτριζομένον ζιζάνιον ἐνέσκηπτεν εὐρωστον καὶ θαλερόν ὡς χθές.

Τετρακίς τὸ χωράφιον ἐκαθαρίσθη, τοσαυτάκις δ' ἐλεγένησε τὸ φαρμακερὸν φυτόν. Ἡ ἤρα τέλος πάντων ὑπερεκράτησεν. Ὁ μὲν σπόρος ὁ καλὸς κατεβλήθη ἀπεξηραμένος, οἱ δὲ Ἴταλοί, ἀποκαρτερήσαντες, ἀνεχώρησαν, τινύσσοντες τὸν χοῦν τοῦ πύργου καὶ ἐκ τῶν ὑποδημάτων.

Πρώτη καὶ ἐσχάτη ἀπόπειρα χρησιμοποίησεως. Ἐκτοτε τὰ τιμαριωτικά θέρετρα τῶν Μολίνων—αὐτὰ εἰς τὰ ὁποῖα πρωτηγωνίστησαν ἐντὸς τινων ἡμερῶν ὅσοι δαίμονες ἀγαθοὶ καὶ πονηροὶ ἀντιποιοῦνται τὴν δεσποτείαν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐνθα ἀκατάβλητον πνεῦμα ἐλευθερίας ἐπεκαλέσατο ἐπίκουρον κατὰ τῆς ξενοκρατίας τὴν θάνασιν τοῦ θανάτου—ἐκτοτε, λέγομεν, ὁ ἐρειπιῶν, ἀπάτητος καὶ ἀφοίτητος διατελέσας, ἀφέθη ἔρμαιον εἰς τὰς ὕβρεις τῶν χειμώνων, εἰς τὰς εἰσβολὰς τῆς ἐρημίας, τῆς λήθης, τῆς αἰγῆς. Ἄφαντα ἐγένοντο βσθμηδὸν καὶ τροπαια προγονικά, καὶ πάτρια κλέη, καὶ εὐγενείας στέμματα. Πλὴν τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ πυλῶνος «Καπνὸς καὶ σκιά τὰ πάντα ἐν τῷ κόσμῳ», ἦν ὡς ἐξ εἰρωνείας δῆθεν ἀφῆκεν ἡ παλίουρος ἀπερισκέπαστον, τὰ ἐπίλοιπα ἐμβλήματα τῆς οἰκογενείας ἀπέβησαν ὑποπόδια κνίδης, ἀκόρης καὶ μαλάχης· ἀντὶ δὲ ἀπογόνων εὐπατριδῶν, βάτοι καὶ ἀγριοσυκαί, καὶ ἕτεροι θάμνοι παράσιτοι τοῦ ἀκανθεῶνος φύονται καὶ δεσποτικῶς ἔκτοτε ἐνδιατρυφῶνται. Ὡς ἔχει σήμερον, ὁ τόπος περιποιεῖ μελαγχολίαν, ἀποτελοῦσαν κατώδυνον τὴν ψυχὴν. Πελῶριοι μισσοί, πρὸ πολλῶν καὶ πολλῶν ἐτῶν ὑπὸ συντετριμμένους στυλοβάτας ριζοβολήσαντες, καταπετάζουν σήμερον μὲ πυκνότατον χλόην ἐπίστρωμα τὰ θραύσματα τῆς στοᾶς, σχηματίζοντες ἕως κορυφῆς ἐψίδων σκῆνωμα, ὑπὸ τὸ ὅποιον ἡ σάνδρα, μόνη ζωντανὴ οἰκοδόσποινα τῶν ἐπαύλεων, τέρπεται, παίζει ἠλιοθαλπῆς, καὶ πληθύνεται ἀπαρενόητος. Ἐπὶ τοῦ θαιροῦ τῆς Βίγλης, ὅστις πρὸς τὸ παρὸν φαίνεται συντετοιχωμένος εἰς τινα ταπεινὸν οἰκίσκον χωρικοῦ, ἄγνωστος χεῖρ ἐνεκόλαψέ ποτε τὸ λόγιον τῆς Γραφῆς·

« Ποῦ ἐστὶν οἶκος ἄρχοντος; Ποῦ ἐστὶν ἡ σκέπη τῶν σκηνωμάτων τοῦ ἀσεβοῦς; »

Ἐπὶ δὲ τὸ λόγιον ἐκεῖνο Ἄγγλος τις περιηγητῆς, χρόνῳ

πολλῷ μετέπειτα τὴν κόμην ἐπισκεφθεὶς, προσέθηκεν εἰς στοιχεῖα κεφαλαῖα.

IT IS DONE! (1)

Ἵστατον ἐγγλημα γενεαλογικὸν τῆς ἰπποτικῆς πατριᾶς.

Δὲν ἐξέρευσαν ὁμοῦ ὡσαύτως ἄφαντα εἰς τὸν ποταμὸν τῆς λήθης τὰ τραγικὰ συμβάντα τῆς Ἀλικιανούσ. Ἄν καὶ ἠλλοιωμένα ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἢ πεπλασμένα ὑπὸ τερατοφίλου φανταστικοῦ, εἰσέτι περισώζονται εἰς τοὺς πατροπαραδότους μύθους τῆς περιοχῆς. Σήμερον ἔτι πορίζει ὁ ἐρειπιῶν ὑπόθεσιν εἰς διηγήματα θαυμαστά. Ποῦ μὲν καλεῖται Κάστρον τοῦ Ψευδαλέξη, ποῦ δ' Ἐρημόκαστρον τῆς Βασιλοπούλας. Ὑπὸ τὴν διττὴν ταύτην παρωνυμίαν διαγιγνώσκουν τὸν πύργον οἱ χωρικοί.

Κατὰ λόγον τῆς διωνυμίας, δύο τινὲς παραδόσεις διάφοροι περιχωροῦσιν.

Οἱ μὲν πλησιέστεροι τῶν κατοίκων προσαρτῶσιν εἰς τὸν τόπον ἰδιότηας ἀρατᾶς. Οὐαὶ πρὸς τὸν παραφοιτῶντα πρὸ τῆς ἱερᾶς λειτουργείας, ἢ τὸ γε δὴ χεῖρον κατὰ τετάρτην καὶ Παρασκευὴν! Πνεύματα κακοποιᾶ, καταχανάδες, λαμίαι, τερατοπρόσωπα φαντάσματα συνέρχονται ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς νήσου εἰς διαβολικοὺς προσαββατισμούς. Οἱ συλλειτουργοῦντες δαίμονες κρούουν τύμπανα νυκτερινά, σείουν χειρόδεσμα, κωδωνίζουν ἀλυσίδας, καὶ φαιδρύνουν τὰ ὄργιά των, βρυχώμενοι μὲ μυκηθμοὺς καταπιόοντας τὰς πέριξ πεδιάδας.

Ἄλλη δὲ τις παράδοσις συνδυάζει τὴν ἱστορίαν τῶν ἐρειπιῶν πρὸς τὴν μνήμην βασιλίδος, κτησάσης παλαί ποτε στέφανον μαρτυρικόν. Διεξοδικὸν παραμῦθιον, ἐντρυφήμα τῆς παιδικῆς ἡλικίας, κατέρχεται τὴν κλίμακα γενεῶν, διηγούμενον τὰ πάθη τῆς καὶ τὴν τελευτὴν τῆς. Εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ θέρους, ὅταν ἡ φύσις, ἀπὸ τὸν ἡμερινὸν καύσωνα ἐξηντλημένη, ἀναυδος καὶ ὑπνώττουσα κοιτάζεται ὑπὸ τὸ δροσοβόλον σκίασμα τῆς νυκτὸς, μόλις τὸ φέγγος τῆς σελήνης ἐνθαυρύνῃ τὴν γλαῦκα νὰ βαυκαλίσῃ τορῶτερα τοὺς νεοσσούς τῆς, μόλις ἀπὸ τὰ χαμόδενδρα τοῦ Ἐρημοκάστρου ἀνακρούσῃ πάλιν οἱ ἀγρυπνοῦντες κοῦκοὶ τὴν ἀλλεπάλληλον θρηνηδίαν τῶν ἡ σύζυγος τοῦ χωρικοῦ ἐκλαμβάνουσα τὸν κοκκυσ-

(1) Τετέλεσται.

μόν τῶν ὀρνέων ὡς ψαλμοὺς ἀναπαυτηρίους, ἐκπεμπομένους ἀπὸ ψυχᾶς εὐεργετηθέντων εἰς ἀνάμνησιν τῆς Αὐθέντρας μυθεύει πρὸς τὰ τέκνα τῆς θαυμασιᾶ ὄσα καὶ συγκινητικὰ περὶ τῶν ἀρετῶν αὐτῆς Εἰς δὲ τὸ τέλος τοῦ συναξαρίου, ἔνθα, ἢ ἀνεπιτήδευτος ἀλλ' ἐκφραστικῆ λέξις τοῦ γεωργοῦ προπέμπει παιθητικῶς εἰς τὸν τάφον τὸ λείψανον τῆς βασιλοπούλας, ἐὰν ἡ μήτηρ διαβρόχους ἴδῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν παιδίων.

— Μὴ τὴν κλαίετε! ἐπιφωνεῖ, ἀνατείνουσα τὸν δείκτην πρὸς οὐρανόν. Ἐπέταξεν ἐκεῖ ὅπου ψαμαθῶν ἡλίων συλλάμπουν εἰς ἀπειροπλάσιον στερέωμα ἀκατάδυτοι καὶ ἀσυννεφίαστοι διὰ παντός! Ἄγγελοι χουσοπτέρυγες πομπαγωγοὺν τὴν ψυχὴν τῆς εἰς νυμφῶνα, ὄθεν πνεύματα δικαίων περιθεωροῦν ἀκάλυπτον τὸ πρόσωπον τῆς Δημιουργίας, ὅπου ἀγήρατος, ἀφατος, ἀνώδυνος κάρπωσις ἀγάπης ἀθανατίζει τοὺς μάρτυρας τῆς πίστεως.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΟΙ ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΓΑΜΟΙ

ΜΑΡΤΥΡΙΑΙ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

Ἐκ τοῦ Συμμίχτου Κώδικος, τοῦ ἐμπεριέχοντος μὲν διάφορα περὶ Κρήτης ἀνέκδοτα ὑπομνήματα καὶ χρονικά, διηγούμενα τὰ ἀπὸ 1182 ἕως 1669 συμβάντα, σωζομένου δὲ ἐν τῇ Συλλογῇ Θεοδώρου Κορρέρ ὑπ' ἀριθμὸν 31, Καταλ. ἀριθμ. 766.

Ἀπὸ τῆς ματαίας πραξικοπίας τῶν Γεννουητῶν καὶ ἐφεξῆς, οὐδεμία ἄλλη στάσις συνέβη εἰς ἐκεῖνο τὸ βασίλειον, πλὴν τῆς ἐν ἔτει 1502 ἐκραγείσης σοβαρᾶς ἀνταρσίας (1).

(1) Ἡ σύνταξις τοῦ ὑπομνήματος τούτου ἀποδίδεται εἰς τὸν συμβολαιογράφον *Trivan*. φραγγάρχοντα ἐν Χανίων, ὡς ἔξεστιν εἰκάσαι. Μὴ εὐκαιροῦντες πρὸς τὸ παρὸν νὰ κατατρίψωμεν εἰς ἐξέλεγχιν τῆς μαρτυρίας διεξοδικήν, θέλομεν ἐμπαρόδως μόνον ὑποδείξειν τινὰς ἐκ τῶν πολλῶν ἀλογιῶν, ἀπιθανοτήτων καὶ ἀντιφάσεων, δι' ὧν ὁ συντάκτης ἐπειράθη νὰ παραμορφώσῃ τὰ γεγονότα, καὶ ἄρδην ν' ἀποθεμελιώσῃ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Ἀρχόμενοι δ' εὐθὺς ἀπὸ τοῦ προοιμίου του παρατηροῦμεν, ὅτι, εἴτε ἐξ ἀγνοίας, εἴτε ἐκ προθέσεως ἀγόμενος, ἀκροτηριάξει τὴν Κρητικὴν βιολογίαν ἐλεεινῶς, ἀρνούμενος πασίγνωστα καὶ πασιδρῶλητα συμβάντα ὅλα τὰ τῶν προηγουμένων ἐπαναστάσεων. Τί δὲ εἰπεῖν περὶ τῆς χρονικῆς πλημμελείας; Ἀνάγων τὰ παρ' αὐτοῦ χρονογραφούμενα εἰς τὸ 1502, περιπίπτει εἰς τρανὸν καὶ προφανέστατον ἀναχρονισμόν, ὃν ἐξελέγχουσιν ἐκ συμφώνου ἀθρόα τὰ μαρτύρια τῆς ἐποχῆς, πρῶτον ἀπάντων τὸ σπουδαιότατον Ὑπόμνημα τοῦ Δὲ Καβάλλη. Ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τὸν λέοντα. Ἐὰν δὲ *Trivan* ἐξήσκησε τὸ συμβολαιογραφικὸν ἐπιτήδευμα μεθ' ἧς εὐσυνειδησίας ἐπεχείρησε καὶ τὸ χρονογραφικόν, δὲν δικαιούμεθα εὐλόγως ἐκ τῶν πρωτολείων τούτων του προοιμίου νὰ συμπεράνωμεν, ὅσον μετάρσιον ὕψος θὰ προσέλαβεν εἰς τὰ πρωτόκολλά του ἡ τέχνη τοῦ παραπλάττειν πρόσωπα, πράγματα, ἔγγραφα, ὁμολογίας;

Ἠγέρθη τότε Γεώργιος τις Καντανολέος, επικαλούμενος τοῦ Ἀβιφογεώργου, κάτοικος τῆς κώμης Κρουστογεράκου καὶ ἀρχηγός τῆς ρίζης του. Συμμαχήσας οὗτος μετὰ τὴν ρίζαν τῶν Πατέρων, οἵτινες κατήγοντο ἐπίσης ἀπὸ τοὺς ἀρχοντορωμαίους Σκορδύλας, καὶ συνεταιρίσας ἐνίους τῶν Μουσούρων, ἀρχοντορωμαίους καὶ τούτους, ἐξεστράφη εἰς ἀποστασίαν, ἐκρεοῦργησε τῇ συμπτύξει τῶν συνενόχων του ὡς χιλίους συγγενεῖς, καὶ κατέστρεψε τὴν ρίζαν τῶν Φωτεινῶν, τὴν κατοικοῦσαν εἰς Φωτεινιακόν, ἐν τῇ κώμῃ Μουρνιαῖς. παρὰ τὰ Χανία.

Οἱ ἀντάρται ἔσπευσαν νὰ ἐγείρωσι φρουρίδια, πρῶτον μὲν ἐν τῇ κοιλάδι, τῇ καλουμένῃ Ὀφιδόσυρμα, ἔνθα ἐστάθμευσαν οἱ τῶν Φωτεινῶν καὶ τῶν Κοιτῶν, ἔπειτα δὲ εἰς Μεσκλάν, ὅπου συνέδρευσαν αἱ ρίζαι τοῦ Καντανολέου, τῶν Πατέρων καὶ τῶν Μουσούρων. Πλὴν τούτου, συγκροτήσαντες κυβέρνησιν, ἐξελέξαντο τὸν μὲν Καντανολέον Ραιτούρη, τὸν δὲ ριζάρχην τῶν Πατέρων ἀρχιγραμματέα (*Scrivano sopra tutti li loro scrivani*) Καὶ ὁ μὲν ἀρχηγός τῶν Μουσούρων διωρίσθη ταμίης, ἡ πρωτομάγιστρος (*gran cancelliere*), ὁ δὲ τῶν Κοιτῶν ἀνηγορευθῆναι Σύνδικος (*Sindaco*) πρὸς ἐξέλεξιν τῶν πράξεων τῆς Κυβερνήσεως. Τέλος δὲ στρατάρχης (*gran Capitano delle Contraffosse*) ἐδημιουργήθη ὁ ριζάρχης τῶν Φωτεινῶν, ὅστις διώρισε λοχαγούς, ὑπολοχαγούς καὶ ἄλλους ἀξιωματικούς, ἐσχημάτισε στρατόν, καὶ διοργάνωσε σῶμα Τσάφων ἰθαγενῶν *Corte de Zaffi*).

Τὴν ἀρχαιρείαν οἱ ἀντάρται περαιώσαντες, ἀνέλαβον καὶ τὸ σχῆμα λειτουργῶν κυβερνήσεως εὐνομουμένης, περιβληθέντες τὴν ἐρυθρὰν στολήν, καὶ ἕτερα ἀξιωματικὰ γνωρίσματα. Ὁ Καντανολέος, καθὼς Ραιτούρης (Πρύτανις), περιώδευσεν ἀκολουθούμενος ἀπὸ στίφους ὀπλοφόρων. Οὗτος ἐστὶ πρὸ πάντων ὁ ὑπερεθίσας τὴν δυσμένειαν τοῦ ὑπηκόου πρὸς τὸν κυρίαρχον, ὁ παρακινήσας τοὺς προὔχοντας τοῦ Σελίνου, τῶν Σφακίων, τῶν ὄρεινῶν καὶ πεδινῶν κωμῶν τοῦ Νομοῦ Χανίων ν' ἀπειθήσωσι πρὸς τοὺς τοποτηρητάς, καὶ νὰ συνταχθῶσιν εἰς τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Καντανολέος ἐξεῖχε. Προέδρευε τῆς πενταρχίας, εἰσέπραττε δασμούς, τέλη καὶ φόρους, ἐνῶ ὁ Σύνδικος ἐξήλεγχε

τὰς εἰσπράξεις, ἔκρινε τὰ διαπραττόμενα καὶ τοὺς ὑπολογισμούς. Ὁ μὲν Καντανολέος ἐδίκασεν, ὁ δὲ Σύνδικος ἐπεξέταξεν. Οὕτω δὲ πως συνταχθέντες, τοὺς μὲν ὀπαδοὺς των διέταξαν νὰ κακίσωσιν ὄσους τῶν Γραικῶν ἐπέμενον εὐπειθεῖς πρὸς τοὺς ἐν Χανίαις αὐθέντας, αὐτοὶ δὲ αὐθαιρέτως ἐσφετερίσθησαν τὰς προσόδους τῶν πιστοτέρων ὑπηκόων. Ἐνὶ λόγῳ ἀφείλον πρὸς μὲν τὴν νόμιμον κυρίαρχον τὰς καρδίας τοῦ πλήθους, πρὸς δὲ τοὺς ἀρχοντας (*persone d' honor*) τὴν ἐλευθερίαν, ἑξαιρέτως τὴν ἐλευθερίαν (1).

Ἀπέναντι τοιαύτης ἀνωμαλίας, οἱ τοποτηρηταὶ ἐτάχονον νὰ πληροφορήσωσι τὸν Δοῦκα Κρήτης, (δὲν ἀπεστέλλοντο τότε Στρατηγοί, σπανιώτερον δὲ Ἀνακριταί). Ὁ δὲ Δοῦξ ἐκ περιτροπῆς ἀπετάθη διὰ τὰς δεομένας προνοήσεις εἰς Βενετίαν.

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις διέτριβε πανοικεῖ εἰς Ἀλικιανοῦν, κωμόπολιν τοῦ Νομοῦ Χανίων, φραγγάρχων τις, ὀνομαζόμενος Σερ Φραντσέσκος Δὰ Μολίν. Περὶ τῆς ἀγραυλῆσεως τοῦ ἀρχοντος ὁ Ραιτούρης Καντανολέος, ὑπὸ τινος κατασκόπου εἰδοποιηθεὶς ἀφίχθη εἰς τὴν ἑπαυλιν ἀκολουθούμενος ἀπὸ πολυάριθμον συνοδίαν ἀνθρώπων ὀπλισμένων μετὰ πυροβόλα, τόξα, ρομφαίας, καὶ μετὰ ἕτερα ὄπλα παραλήσια. Ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει τοιοῦτου τυράννου, ὁ τάλας εὐγενῆς (*il povero gentil huomo*) φοβηθεὶς μὴ χάσῃ καὶ ζωὴν, καὶ τιμὴν, καὶ περιουσίαν, ἀπέμεινεν ἐμβρόντητος. Ἄλλ' ὁ Ραιτούρης τὸν τρόμον τοῦ ἀρχοντος ἰδὼν, εἰσῆλθεν ἀσυνόδετος ἐντὸς τοῦ προαυλείου τῆς ἐπαύλεως (*palazzo*), τὸ δὲ πρόσωπον τρέψας ἐπὶ τὸ προσηνέστερον.

— Κύριε Δὰ Μολίν—εἶπεν εἰς ὕφος ἐπιθαρρυντικόν—ἀπόθεε πάντα φόβον, καὶ μεῖνε ἡσυχος! Ὁ Ραιτούρης, οἱ συγγενεῖς του, τὰ παλλημάρια του δὲν ἔρχονται εἰς τὸν πύργον σου προθεμιμένοι νὰ ἐπιφέρωσιν ἐνόχλησιν πρὸς σὲ ἢ πρὸς τινὰ τῶν οἰκείων σου. Ἐρχονται μόνον, ἵνα σοὶ ὑποβάλωσι (*offitiar*) μίαν πρότασιν, ἣτις διαφέρει εἰς τὴν μέλλουσαν εὐημερίαν τῆς οἰκογενείας σου.

Ἀναλαβὼν τότε θάρρος ὁ εὐγενῆς, ἐχειραγώγησε τὸν Πρύτανιν εἰς τὸ ὑποδοχεῖον μόνον καὶ ἀσυνόδετον. ἀποποιηθέντος

(1) Ναὶ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀποδεγματοῦν καὶ ἐκδέρειν τὸν χωρικόν.

τούτου την παρουσίαν ἄλλων προσώπων, διὰ δὲ χειρὸς τῶν ἀγρονόμων καὶ θεραπόντων, διένειμε διάφορα κεράσματα πρὸς τὰ παλληκάρια. Καὶ ὁ μὲν Ραιτούρης, ἠυχαρίστησεν ἀπλοϊκῶς καὶ ὡς ἤξευρε καλῆτερα, ὁ δὲ φραγγάρχων, ὑπότρομος πάντοτε, ἀντιυχαρίστησε τῷ Ραιτούρῃ μὲ ταπεινότητα, μὲ δείγματα εὐλαβείας, μὲ ὑποκλίσεις. Τέλος ἐκπεραιωθέντων τῶν ἀμοιβαίων χαριτολογημάτων, ὁ ἀνάστειος Ραιτούρης ἤρξατο τῆς προτεθείσης συνδιαλέξεως ὡς ἐφεξῆς.

— Ἐρχομαι, κύριε ἀρχων Μολίν, νὰ σοὶ διακοινώσω ἀξιοζήτητόν τινα προαίρεσίν μου. Πρόσχες εἰς τὴν ὀμίλιαν, ἀναλογίσθητι καλὰ, καὶ δός μοι ἐν ἐλευθερίᾳ πάσῃ οἰανδήποτε ἂν θέλῃς ἀπάντησιν.

— Πρόθυμος εἰς τὰς διαταγὰς σου ὁ Μολίν ἀπεκρίθη.

— Σὺ μὲν καυχᾶσαι ἐπὶ παιδείᾳ καὶ πλούτῳ, ἐγὼ δὲ γεννώμαι εἰς τὴν ἐξοχίην. Ἀλλὰ, καίτοι ἀρχοντοχωρῖτης, κατάγομαι καὶ ἐγὼ ἀπὸ αἵμο εὐγενέστατον. Ἐκτός δέ, ὅτι χάριν πολυαριθμοῦ συγγενολογίου εἶμαι καθ' ὅλην τὴν νῆσον ἰσχυρότατος, εἶμαι προσέτι καὶ ἐκ τῶν πλουσιωτέρων εἰς ποίμνια, καὶ κτήματα, καὶ βοσκὰς. Μάθε περιπλέον, ὅτι καὶ ἐγὼ, καὶ τὰ τέκνα μου, διαπρέπομεν ἐπὶ συνέσει καὶ θεοσεβείᾳ. Κοινόν μας σύνθημα εἶναι ἡ τιμὴ. Εἰς τὰ προσόντα ταῦτα χαρισθεῖσαι αἱ εὐδοκιμώτεραι καὶ κραταιότεραι ρίζαι τῆς Κρήτης μοὶ ὤμοσαν ὑποταγήν, ἀναγορεύσασά με προέξαρχον τῆς χώρας. Αὐτόθεν συμπέρανε, κύριε Δὰ Μολίν, ὅποιαν τινα προαγωγήν ἢ Θεῖα Πρόνοια ἐπαγγέλλεται εἰς τὸν οἶκόν μου.

— Σὲ γνωρίζω ἐκ φήμης, καὶ δὲν βλέπω καθ' ὅλην τὴν νῆσον τὸν ἀξιώτερον.

— Ταῦτα μὲν περὶ ἐμοῦ. Περὶ δὲ σοῦ πληροφοροῦμαι, ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα μεταπολίτευσις σοὶ ἐμποιεῖ φόβους τρανοῦς. Μὰς ἀδικεῖς. Ἐὰν ὡς φρόνιμος οἰκογενειάρχης φειδεσαι τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς, τῆς περιουσίας σου, τοῦτο βέβαια ἐπαινετόν. Ἀλλὰ φειδόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς τῆς εὐταξίας. Ὅπωςδὴποτε μία τις προστασία ἰδιαιτέρα δὲν θὰ ἦτο περιττὴ πρὸς σέ. Θὰ σὲ καθίστανεν αὐτὴ καὶ κραταιότερον ἐν τῇ ἐξοχῇ, καὶ σεβαστόν πρὸς πάντα ἕκαστον. Ἰσαῖσα δὲ ἐπὶ σκοπῷ τοιούτῳ ἔρχομαι εἰς ἐπίσκεψίν

σου. Διατίθεμαι νὰ σοὶ προτείνω καὶ τινα στενὴν συγγένειαν, δι' ἧς καὶ ἀπὸ πᾶσαν ἐνδεχομένην παρενόχλησιν νὰ σὲ ἀπαλλάξω, καὶ τὴν εἰς τοὺς ἀγροὺς διαμονὴν σου νὰ καταστήσω ἀπαραβίαστον.

— Ποῖον εἶδος συγγενείας ἐπιθυμεῖς νὰ συνάψῃς μὲ ἐμέ;

— Ὁ υἱὸς μου Πέτρος εἶνε ὁ ἀνδρειότερος καὶ ὠραιότερος νέος τῆς γενεᾶς μου. Τίς νυμφίος ἐπιτηδειότερος πρὸς τὴν θυγατέρα σου; Ἐγὼ μὲν θέλω πλουτίσει αὐτὸν μὲ κτήματα ἀξιόλογα, σὺ δὲ πρὸς τὴν κόρην σου δὸς μόνον καὶ μόνον ὅ,τι κρίνῃς εὐλόγον, ὅτι νομίσης ἀνάλογον εἰς τὴν περιουσίαν τοῦ υἱοῦ μου εἰς τὸ πρυτανικὸν ἀξίωμα.

Τοιαῦδε λέγοντος τοῦ Καντανολέου, ὁ ἄθλιος φραγγάρχων συνέστελλε τοὺς ὄμους, καὶ ἀνεβάσταξε τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοῦς. Ἀλλὰ συνετὸς, οἶος ἦτο, ἀπήντησε.

— Λάβε, κύριε Ραιτούρη, τὴν καλωσύνην νὰ προσμείνῃς ἐν ταῦθα ὀλίγα λεπτά, ἕωσοῦ ἐπὶ τῆς προτάσεώς σου ἐπερωτήσω τὴν γνώμην τῆς συζύγου μου.

Ὁ Μολίνος εἰσήλθεν εἰς τοὺς ἐνδοτέρους κοιτῶνας γογγύζων, καὶ προκαλῶν τῆς οἰκογενείας τὸν κοπετόν. Ἀφοῦ δὲ συνδιεσκέφθη μετὰ τῆς συμβίας, καὶ ἐφεῦρεν ὑπὲρ τῆς ὑπολήψεως τοῦ οἴκου του τὴν ἀρμοδιωτέραν ὑπεκφυγὴν, ἐξῆλθεν αὐτὸς εἰς τὴν αἴθουσαν.

— Κύριε Καντανολέε—εἶπε τότε, προσποιηθεὶς ἄκραν ἀγαλλίασιν—καὶ ἐγὼ καὶ ἡ ἀυχόντισσά μου στέργομεν ἀσμένως τὸ προτεινόμενον συνοικέσιον. Δέον λοιπὸν, σὺ μὲν νὰ προδιαχωρίσης τὴν μερίδα τοῦ υἱοῦ σου, ἐγὼ δὲ κατόπιν νὰ διαστείλω κατ' ἀνάλογίαν τὴν προῖκα τῆς θυγατρὸς. Ὑπεσκέθῃς ν' ἀντικαταστήσης εἰς τὴν πρυτανικὴν σου θέσιν τὸν γαμβρόν. Ἀπαραίτητον καὶ τοῦτο. Τέλος πάντων χρειάζεται καὶ τις προθεσμία, ὅπως διατάξω τὰ οἰκιακά μου, καὶ παρασκευάσω τὴν νυμφικὴν στολήν. Θὰ φέρω ράπτιας, ραπτίδας καὶ κολλωπιστάς, θὰ προσκαλέσω συμβολαιογράφον καὶ ἄρχοννας διὰ τὴν κατάστροφον τοῦ συμβολαίου. Ταῦτα δὲ πάντα δὲν ἐκτελοῦνται αὐθημερόν. Προτείνω, ὅθεν, νὰ εὐλογήσωμεν τοὺς γάμους τῶν τέκνων μας, ὅχι

τὴν προσεχῆ Κυριακὴν, ἀλλὰ τὴν ἐπακόλουθον, ἦτοι μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας. Καὶ ὡς μὲν πρὸς ταῦτα δέχθητε στερεὰν καὶ ἀμετάθετον τὴν ἀπόφασίν μας. Τοῦτο δὲ μόνον ἀπολείπεται πρὸς συμπλήρωσιν ὅτι, δηλαδή, οἱ γάμοι νὰ τελεσθῶσι μετὰ τὴν πρέπουσαν ἐπισημότητα ὡς ἀρμόζει εἰς σέ, καὶ ἀρμόζει εἰς ἐμέ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς συρροῆς δύναται νὰ προκύψῃ ἀταξία, ἃς προνοήσωμεν ἕως ἀπὸ τοῦ τοῦδε καὶ περὶ τούτου. Ὑποσχέθητι, κύριε Ραιτούρη, νὰ μὴ κομίσης εἰς τὴν πανηγυριν τῶν γάμων ὁπαδοὺς ὑπαιρβαίνοντας τὸν ἀριεὺ μὲν πεντακοσίων. Πεντακοσίοι ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά ἀρκοῦσιν εἰς ἀρχοντικῶν γάμων συμπῶσιον (1).

— Χαίρω ἀκούων τὴν διαβεβαίωσιν τῆς συναιεσέως σου— ἀπεκρίθη γαυριῶν καὶ περιχαρῆς ὁ Πρύτανις. Ἀλλὰ, κύριε συμπένθερε, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκατέρωθεν συμφωνουμένης συγγενείας, δὲν νομίζεις καλὸν καὶ σὺ νὰ δοθῆ ἕως ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ταύτης ὁ ἀρραβῶν;

Ἡ πρότασις αὕτη κατεπτόησε τὸν ἀρχοντα τῆς Ἀλικιανοῦς. Ἀλλὰ τί νὰ κάμῃ; Ἐκῶν ἄκων συγκατετέθη. Μάρτυρες ὄθεν προσεκλήθησαν ἐν τῷ ἄμα, ὁ δὲ πρωτότοκος τοῦ Καντανολέου προσῆλθεν εὐθαρσῆς ἐν τῇ παρουσίᾳ τῆς μελονύμφης.

Ὁ Ραιτούρης ἔφερε χρυσὴν τινα σφραγίδα δακτύλειον. Αὐτὴν λαβὼν ὡς ἀρραβῶνα ὁ ἀγροῖκος κνημηδοφόρος (*il rustico instivalato*), προσηγόρευσε τὴν ἀρχοντοπούλαν, ἠσπᾶσθη αὐτὴν, εἶτα δὲ τῇ ἔβαλε τὸ δακτυλίδιον εἰς τὸν παράμεσον. Μετὰ δὲ τὰ ἀμυβαῖα συγχαρητήρια, ἐφίλησε τὴν νύμφην του, ἐνῶ διάφορα νέα κεράσματα διεξήγοντο ἐν ἀγαλλιάσει ἐκατέρων τῶν μερῶν. Οἱ ἀρραβῶνες παρεξέταθσαν πόρρω τῆς νυκτός. Τέλος πάντων, ἀποχαιρείσαντες οἱ ἀντάρται τὴν οἰκογένειαν, ὄλας

(1) Ὁ λόγος οὗτος τοῦ Μολίνου κατεδαφίζει πρόοριζον τὴν μαρτυρίαν τοῦ φραγγάρχοντος χρονογράφου, ὅτι δῆθεν ὁ ἱπότης συνήνεσεν εἰς τοὺς γάμους κατὰ τὴν ὀλιγόλεπτον συνδιάλεξιν μετὰ τῆς συζύγου του. Αὐτόδηλοι ἀνακῦπτουσιν ἐκ τῆς ὀμιλίας του οἱ δάφροισι ὄροι τῆς πρὸ πολλοῦ ἀντεγνασθείσης καὶ προμελετηθείσης προδοσίας. Οὐχ ἦτον δ' ἐλλογοφανῆς ἀπορρέει καὶ ἡ εἰκασία, ὅτι προσκεκλημένους ἀφίχθη ὁ Καντανολέος εἰς Ἀλικιανοῦν.

ἀφρόντιστοι καὶ ἀνύποπτοι (*spensierati d' ogni sospetto*) ἀπῆλθον τῆς ἐλαύλεως εἰς τὰ ἴδια.

Τῇ ἐπαύριον, ὁ Μολίνος, ἀπελθὼν ἐνωρὶς εἰς Χανία μετὰ δύο θεράποντας, καὶ προσκαλέσας οἴκοι, ἔνθεν μὲν τοὺς συγγενεῖς, ἔνθεν δὲ προὔχοντας Ἑλληνὰς τε (1) καὶ Ἰταλοὺς, συναφίχθη κλαίων καὶ τὰ ἱμάτια διαρρηγνύμενος πρὸς τοὺς ἀνωτέρους τῆς πόλεως διοικητάς. Ἐκεῖ ἀφηγήθη τὰ διατρέξαντα ὁμολογήσας δὲ ὅτι ὑπενέδοσε τῇ βίᾳ καὶ τῇ στενοχωρήσει, ἰκέτευσεν τὴν βοήθειαν τῶν ἀρχῶν (1).

Οἱ διοικηταὶ ἐπαρηγόρησαν τὸν ὀδυρόμενον· παρικινήσαντες δὲ αὐτὸν ν' ἀποβάλλῃ πάντα φόβον, ὑπεσχέθησαν νὰ λάβωσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου τοιαῦτα μέτρα, ὅποια θὰ προσήκον εἰς σωφρονισμὸν καὶ παρόντων καὶ μελλόντων ἀποστατῶν.

Κατὰ προτροπὴν τῶν ἐν Χανίοις, ὁ Μολίνος, προσποιηθεὶς προθυμίαν ἀκράτητον περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δοθείσης ὑποσχέσεως, ἤρξατο παρασκευάζων τὰ τοῦ γάμου μετὰ περισκεψιν ὑποκεκριμένην. Ἠγόρασεν ὑφάσματα ρούχυνα καὶ μεταξωτὰ, ἀπέστειλεν εἰς Ἀλικιανοῦν ραπτίδας, ἀπέκτησε διάφορα ἄλλα εἶδη τῶν παραφέρων. Καὶ πρὸς μὲν τὸν μνηστήρα διέλεμψε, κατὰ τὸ ἔθος, ρούχον τι λεπτὸν, πρὸς δὲ τὸν συμπένθερον ἀπέστειλεν ἐδώδιμά τινα φιλοδωρήματα. Ταῦτα δὲ πάντα, ὅπως ἀποκοιμῆσθαι τὸν Καντανολέον εἰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι αἰσίως θὰ ἀπετελοῦντο οἱ γάμοι κατὰ τὴν ὀρισμένην ἡμέραν.

Ἐν τοσοῦτῳ αἱ ἀρχαὶ τῶν Χανίων, αἵτινες ρητὴν εἶχον ἐκ Χάνδακος ἐπιταγὴν νὰ ἐξολοθρεύσωσι παντοιοτρόπως τοὺς παρανόμους ἀντάρτας, ἀπήτησαν ἐπικουρίαν στρατιωτικὴν. Ὁ Δουξ ἀπέστειλε τότε ἐν ἀπόσπασμα Καπελέτων ὑπὸ τὸν Σίμωνα Πάστροβιτσο, τριακοσίους Κόρσους ἐκ τῆς ἐπιλέκτου φρουρᾶς τοῦ Μεγαλοκάστρου, καὶ τριακοσίους ἐτέρους ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Κερνίδων (*Cernide*), ἦτοι διακοσίους ἐκ Χάνδακος, καὶ ἕκα-

(1) Διεκοίνωσε, λοιπὸν, εἰς Χανία τὴν ἀγανάκτησίν του! Καὶ οἱ ἀρχοντοφωμαιοὶ καὶ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, καὶ οἱ κατάσκοποι τῆς Πενταρχίας ἐσίγησαν!—Ἐπειτα δὲ, ἐλευθέραν τὴν πορείαν ἔχων ὁ Μολίνος, τί ἄρα γε τὸν ἠνάγκαζεν, ἐὰν ἀληθῶς ὑπέκλυτε τῇ βίᾳ, νὰ ἐπανακάμψῃ αὐθις εἰς Ἀλικιανοῦν πρὸς ὑπάντησιν τοῦ Καντανολέου;

τὸν ἐκ Ριθύμνης. Τὸ σῶμα τοῦτο, ὅπερ συνέκειτο ἐκ πεζικοῦ συνάμα καὶ ἵππικοῦ, εἶχε τετῆ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ γενικοῦ ἐπιτηρητοῦ τοῦ βασιλείου, κόμητος Γαβουτίου Δὲ Κολλάλτο. Ἀλλὰ πρὸς μεγαλητέραν ἀσφάλειαν προστετέθη καὶ ἑτέρα δύναμις. Προσελήφθησαν τριακόσιοι ἐκ Κισάμου, καὶ ἄλλοι τόσοι ἐκ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ ἐλέα, πλὴν πεντακοσίων Ἰταλοελλήνων ἐκ Χανίων, καὶ ἑτέρων πενήκοντα Καπελέτων ἱππέων. Τὸ ὄλον τοῦ στρατοῦ συνεποσώθη εἰς 1700 πεζοὺς, καὶ 150 ἵππεϊ;. Συνυπολογισμένων δὲ ἐκ τῶν τριακοσίων ἀρχοντορωμαίων, φραγαρχόντων, καὶ ἄλλων ἰδιωτῶν, ὅσοι ἐστρατολογήθησαν ἐν Χανίοις, τὸ ἄθροισμα τῆς ἀπαρτισθείσης δυνάμεως ὑπερέβη τοὺς δισχιλίους ἄνδρας, παραλειπομένων τῶν ἐπίπλων ἐθελοντῶν. Αἱ ὄρχαι ἀπέκρουσαν τοὺς ἀγρότας τοῦ Ψυχροῦ, ὑποπέυσασαι τὴν ἐμπιστοσύνην των.

Κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν Κυριακὴν τῶν γάμων ὁ Μολῖνος μετέβη εἰς τὴν ἑπαυλὴν του πανέσπιος, συνοδευθεὶς καὶ ἀπὸ πενήκοντα φίλους, προσκεκλημένους δῆθεν εἰς τὴν πανηγυριν. Ἡ ἐπιλοιπος συνοδία ἔφθασε τὴν τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας. Ἐκατὸν βόδια καὶ πρόβατα ἐσφάγησαν τότε διαταγῇ τοῦ οἰκοδεσπότου, μέγισται δὲ καὶ πολλαὶ παρασκευαὶ ἐγένοντο πρὸς ὑποδοχὴν τῶν Καντανολέων, καὶ τῆς συντροφίας των, οἵτινες ἐν τῷ μεταξύ εἰδοποιοῦντο νὰ σπεύσωσιν, ἐτοιμῶν ὄντων ἤδη τῶν τῆς πανηγύρεως.

Ἐπὶ τοιαύτῃ ἀγγελίᾳ λαβῶν ὁ Καντανολέος 350 ἄνδρας καὶ ἑκατὸν γυναικόπαιδα μεθ' ἑαυτοῦ, παρεγένετο πρῶτος εἰς Ἀλικιανοῦν. Ὁ ἱππότης καὶ οἱ περὶ αὐτὸν φραγγάρχοντες τὸν ὑπεδέχθησαν φαιδρῶς, τὸν ἐθώπευσαν (*carezzato*), τὸν ἐφιλοφρόνησαν λίαν τεχνήντως, ἐπιδείξαντες καὶ πρὸς αὐτὸν, καὶ πρὸς τὸν μελλονύμφον, καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς συμπενθέρους πᾶσαν ἀγάπην καὶ καλοκαγαθίαν (*con grandissima affabilità et contento; con ogni sorte d' amor et cortesia*). Ἄμα δὲ ὡς τὸ συμβόλαιον ὑπεγράφη, καὶ ἐγένοντο αἱ ἐκτιμήσεις τοῦ χρυσαφικοῦ, τοῦ ἀσημικοῦ, τῶν φορεμάτων, τὰ ὅποια ἐμελλον τάχα νὰ συναπέλθωσι μετὰ τὴν νύμφην ὀλίγον ἔπειτα, οἱ ἀγροῖκοι χωρικοὶ ἤρχισαν, κατὰ τὴν συνήθειάν των, νὰ τρώγωσι, νὰ πίνωσι, νὰ ἄδωσι, νὰ χορεύωσι, παραδιδόμενοι εἰς τὴν ἀγαλλίασιν

καὶ τὴν κραιπάλην. Ὁ εὐγενὴς οἰκοδεσπότης εἶχε προεπιτάξει γραμματεῖς, ὑπηρέτας, ἀγρονόμους τοῦ πύργου νὰ διανέμωσι τὸν οἶνον ἀφειδῶς, σπένδοντες πρὸς ἕκαστον τῶν ἀγροτῶν καὶ ἐπέκεινα τῆς ἀρρεσκείας του. Οὗτοι δ' ἐξετέλεσαν τὴν διαταγὴν τόσον καλὰ, ἐκέρασαν, δηλαδή, τοσοῦτον οἶνον, κατὰ δειλινὸν καὶ γεῦμα πρὸς τοὺς συμπενθέρους, ὥστε ἅπαντες, μηδενὸς ἐξηρημένου (*tutti, niuno eccettuato*), ἄνδρες, γυναῖκαις, παιδιά, ἀπέμεινον ἀπεκηνωμένοι, ἀναίσθητοι, ἀκίνητοι ὡσπερ νεκροὶ, καὶ χοιρωδῶς ἐπὶ τὸ ἔδαφος κατεστρωμένοι (1).

Πρὸς διασκέδασιν πάσης ἐνδεχομένης ὑπονοίας ὁ Μολῖνος, οἱ φίλοι του, καὶ ὅσοι ἄλλοι τῆς αὐτῆς μερίδος, προσποιηθέντες τότε τὸν αὐτὸν λήθαργον, κατεκλίνθησαν χαμαί, ὡς ἂν ἦσαν δῆθεν μεθυμένοι καὶ αὐτοί. Οὕτως ἡ αὐλὴ τοῦ μεγάρου, τὸ ὑπερφόν, τὰ ἐξαρτήματα τῆς ἐπαύλεως, οἱ κῆποι, ἤδη κατεσκευασμένα ἀπὸ ἀνθρώπους, μηδὲν δίδοντας πλέον σημεῖον ζωῆς, παρέστησαν γελοιώδη σκηνῆνδιαρκέσασαν ἄχρις ἐσπέρας.

Ἀλλὰ περὶ δυσμᾶς ἡλίου ἐξεστράτευσαν ἀπὸ Χανίων ὁ ἐνδοξώτατος Προβεδουῖρος μετὰ τοῦ συμβούλου του, ὁ προσηρθεὶς κόμης Κολλάλτος, ὁ διοικητὴς τῶν Καπελέτων, καὶ ὁ τῶν Ἐκλεκτῶν Χανίων, ἅπαντες οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἰταλογραικικῶν συνταγμάτων, οἱ φραγγάρχοντες, ἔνιοι τῶν πολιτῶν, τέλος δὲ δύο πλοίαρχοι μετὰ 200 ναῦτας, ἐσχάτως εἰς Σούδαν εἰσορμίσαντες—δισχιλίοι καὶ πεντακόσιοι περίπου τὸν ὀλικὸν ἀριθμὸν. Πορευθέντες ἐν σιγῇ, ἔφθασαν οὗτοι μετὰ δύο ὥρας πρὸς τὸν ποταμὸν χαϊρήτην (?), ἐνθα συγκοινωνήσαντες διὰ πυροτεχνημάτων μετὰ τοὺς ἐν Ἀλικιανοῦ, ἔμαθον ὅτι τὰ πάντα εἶχον ἐπιτύχει κατὰ τὸ προτεθὲν σχέδιον. Πρὸς χρῆσιν δῆθεν τῶν χορευτῶν, ὁ Σὲρ Φραντσέσκος εἶχε προσκαλέσει εἰς τὴν πανηγυριν τύμπανα καὶ ἀσκαύλους· οἱ δὲ Καντανολέοι, ὅτε ἐξῆλθον τῆς τελετῆς τοῦ στεφανώματος (*nel partirsi dalle nozze*) (2), ἤκουσαν τὴν μουσικὴν

(1) Δὲν ὄζει πόρρωθεν μικρόνιον ἢ περίοδος αὕτη τοῦ χρονογράφου;

(2) Ἄφου ὁ πλαστολάλος μας χρονογράφος παρέδραμεν, ἢ μῆλλο^v ὑπέκρυφεν ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ τὴν διὰ τοῦ στεφανώματος συμπλήρωσιν τῶν γάμων, παραδίδει ἐνταῦθα μίαν μαρτυρίαν, ὅθεν δύναται οἰκοθε

αὐτήν. Τὸ σύνθημα ἐδόθη πρὸς τὸν στρατὸν ἀπὸ τοὺς ἀσκαύλους ὥστε οἱ Καντανολέοι οὐδεμίαν συνέλαβον ὑπόνοιαν. Τότε ὁ στρατὸς ἐκίνησεν ἐν εὐταξίᾳ, εἰσελθὼν δὲ ἐν τῇ κώμῃ λάθρα καὶ ἀθορύβως, ἐπίασεν εἰς τὰς αὐλὰς, εἰς τοὺς κήπους, εἰς τοὺς οἴκους ἅπαντας τοὺς χωρικοὺς, τοὺς ἔδεσε κτηνηδὸν χειρας, καὶ πόδας, οὕτω δέ, ἀναισθητοῦντας ἔτι, τοὺς ἐπεσώρευσε εἰς φυλακὰς. Οἱ ἀξιωματικοὶ, ἀφοῦ ἐπεστάτησαν εἰς τὴν δέσμευσιν, παρεκάθησαν, χάριν ἀναψύξεως καὶ ἀγαλιάσεως, εἰς πλουσιοπάροχον συμπόσιον, τὸ ὁποῖον εἶχε προλαβόντως ἐτοιμασθῆ.

Τῇ ἐπαύριον ἀνοίξαντες οἱ χωρικοὶ τὰ βλέφαρα, καὶ ἰδόντες ἑαυτοὺς δεδεμένους, ὑπέλαβον τὴν αἰχμαλωσίαν ἔργον ἀστεϊσμοῦ. Διὸ ἠρώτησεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον—Μωρὲ, μὴ ἔδεσες σύ;—“Ὅχι” εἶμαι δέσμιος καὶ ἐγώ.—“Δοιπὸν ποῖος μας ἔδεσε;—Συνῆλθον ὅμως εἰς τὰς φρένας των, καὶ διέγγων τὴν συμφορὰν ἐπὶ τῇ κλαγγῇ τῶν βενετικῶν σαλπίγγων. Τότε δὲ ἡ ἐκπτώσις των κατέστη ἀπερίγραπτος.

Οἱ στρατιῶται ἤγαγον δεσμίους τοὺς ἀνιάρτας ἐνώπιον τῶν κυρίων των (*nanti li patroni*) Ἡδὴ τὸ δικαστήριον ἐκάθητο μὲ τὴν πρέπουσαν σοβαρότητα ἐπὶ τινος ὑψώματος τῆς κώμης. Πρῶτος εἰσῆχθη ὁ ἀπειρόκαλος Πρύτανις, περιβεβλημένος ἔτι τὴν ἐρυθρὰν τοῦ ἀξιώματός του στολήν. Πλεῖστοι ὄσαι ἐπερωτήσεις τῷ ἀπηυθύνθησαν, πρὸς τὰς ὁποίας ἀντεφώνησεν ἐκαστοτε αὐθαδῶς. Ἐρωτηθεὶς πῶς ἐτόλμησε νὰ σφετερισθῆ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν προσηγορίαν Ραιτούρου.

Ἐγώ, ἀπήντησεν, ἐξελέχθην τοποτηρητὴς παρὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὅστις, ἔτι πρὸ τῆς τυραννίδος σας, ὑπῆρξεν ὁ κυρίαρχος τοῦ τόπου. Τὴν δὲ ἀρχὴν αὐτὴν μετήλθον ἀναφανδὸν καὶ δημοσίᾳ, ὡς πρέπει εἰς νόμιμον ἀρχηγόν, εἰς κυβερνήτην μηδὲν ἔχοντα νὰ φοβηθῆ.

Ἀναβησάντων τότε τῶν πιστῶν ὑπηκόων Ἄρον, ἄρον, ἀπαγγόνισον αὐτόν! ὁ Καντανολέος ἐκρεμάσθη διὰ χειρὸς δημίον εἰς τινα ἐλάτην, ὀλίγα βήματα πόρρω τοῦ δικαστικοῦ ἰκριώματος. Τὴν αὐτὴν ὥσαύτως ὑπέστησαν τιμωρίαν καὶ οἱ δύο υἱοὶ του, δηλαδὴ ὁ νυμφίος καὶ ὁ δευτερότοκος. Ἀκολούθως ἐτουφεκίσθησαν

ὁ ἀναγνώστης νὰ συμπεράνη περὶ τῆς ἐδραϊότητος τοῦ ὄλου χρονογραφικοῦ οἰκοδομήματος.

τρεῖς ριζάρχει τῶν Μορσοῦρων, καὶ ἕτεροι εἰκοσιδύο τοῦ αὐτοῦ γένους ἀπηγχονήσθησαν ἐπὶ τῶν δένδρων. Ἐκ τῶν Κοντῶν μόνοι δεκαεὶς ἔτυχον παρόντες εἰς τοὺς γάμους. Ἐκρεμάσθησαν οἱ ὀκτὼ ἐξ αὐτῶν. Ἐκατὸν δὲ ἦσαν ἐκ τῶν Πατέρων Πεζουλοκόλων, καὶ οἱ ἐκ τῶν Πατέρων Ζάππα. Οἱ μὲν τριάκοντα τούτων ἀπηγχονίσθησαν εἰς τὰς παρακειμένας ἐλάτας, οἱ δὲ λοιποὶ παρεπέμφθησαν σιδηροδέσμοι εἰς τὰς κατέργα. Ὅσοι δὲ ἄλλοι τῶν Κοντῶν, τῶν Μουσοῦρων, καὶ τῶν Καντανολέων παρευρέθησαν εἰς τὴν πανήγυριν, οὗτοι διεχωρίσθησαν εἰς τέσσαρας μερίδας. Ἡ πρώτη μερὶς ἀπηγχονίσθη ἐπὶ τὴν τριόδον, τὴν ἔξω τῆς πύλης τῶν Χανίων. Ἡ δευτέρα ἐκρεμάσθη εἰς Κρουστογέρακον, κώμη ἄλλως παροδοθεῖσα εἰς τὸ πῦρ, καὶ ἀφανισθεῖσα μέχρις ἐντελοῦς καταστροφῆς. Ἡ τρίτη ἀπηγχονίσθη πρὸς τὰ Ἀποκόρωνα, ἐπὶ τὴν ἄγουσαν ἀπὸ Ριθύμνης εἰς Μεγαλόκαστρον ὁδόν. Αἱ κρεμάλαι ἐπήχθησαν ἐκ διαλειμάτων, εἰς ἀπόστασιν ἡμίσεως μιλίου ἢ μὲν τῆς δέ. Τέλος πάντων, ἡ τετάρτη μερὶς ἀφιερώθη εἰς τὴν κομόπολιν Μεσολᾶν, πατριδα τῶν τιμωρηθέντων. Τὸ χωρίον ἐπυροπόληθη ἕως τελείας ἀποτεφρώσεως τὰ δὲ σκευὴ καὶ τὰ κτήνη τῶν φυγοδίκων διενεμήθησαν τοῖς στρατιώταις (1).

Τοιοῦτο τὸ τέλος τῶν ἀπίστων στασιαστῶν, τῶν ἐπικινδύνων ἀποστατῶν. Παράδειγμα πρὸς ἅπαντας χρησιμώτατον. Οἱ μὲν ἀπειθήσαντες τοῖς αὐθένταις ἐξωλοθρεύθησαν, οἱ δὲ τῷ θεῷ καὶ τῷ ἡγεμόνι ἐμμείναντες πιστοὶ ἀπέλαβον τὴν πληρεστέραν ἱκανοποίησιν. Ὅσοι δὲ ἄλλοι τῶν ἀνταρτῶν ἐξέφυγον κατὰ τὴν δίκην ἐκείνην τὰ ἀντίποινα τῆς ἀπιστίας, οὗτοι ἀπέτισαν τὰ φειλήματα καθ' ὄν χρόνον θέλομεν διηγηθῆ παρακατιῶν (2).

Ἐν τούτοις ἐφθάνεν εἰς Κρήτην ὁ ἐκλαμπρότατος Μαρῖνος Δὲ Καβάλλης, ὡς Γενικὸς Προβεδουῖρος τοῦ βασιλείου. Ὁ ἄρχων οὗτος—ὄντως φιλοδίκαιος, αὐστηρότατος, καὶ ἀμερόληπτος—ἤρχετο ἐντεταλμένος νὰ συμπληρώσῃ τὸν ἀφανισμόν τῶν ἀπο-

(1) Παραλείπει νὰ συναριθμήσῃ εἰς τὴν διανομὴν καὶ τὰς γυναῖκας.

(2) Πρὸδῆλον ἐκ τῶν ἐπομένων ἐμφαίνεται, ὅτι ὁ θάνατος τῶν Καντανολέων, καὶ ἡ ἀγχόνειος ἐκατόμβη ὑπεδαύλισαν μᾶλλον, ἢ νὰ σβέσωσι τὴν φλόγαν τὰς ἐπαναστάσεως.

στατῶν καὶ νὰ τακτοποιήσῃ τὴν χώραν μὲ τὴν πληρεξουσιότητα Μεγάλου Ἀνακτοῦ.

(.... Ἐπετα λεπτομερῆς καὶ στομφαστικὴ περιγραφή τῆς ἐν Χανίοις ὑποδοχῆς τοῦ νεήλυδος Προβεδούρου).

Ὁ Καβάλλης ἐπέβη αὐθημερὸν τὸν ἵππον, ἄγων πεντακοσίους Σκλαβούρους, ἀφικόμενους μετ' αὐτοῦ, ἐτέρους χιλίους ἐκ τῶν Ἰταλοελληνικῶν συνταγμάτων, καὶ τοὺς τοποτηρητὰς τῆς πόλεως. Ἀφοῦ παρέμεινεν ἐκτὸς τῶν πυλῶν ἕως τετάρτης τῆς νυκτός, ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν κόμην Φωτεινιακὸν, ἔδραν τῆς ρίζης τῶν Φωτεινῶν, ἀπέχουσαν ὡς τεσσάρων μιλίων. Ὁ Προβεδούρος περιεκύκλωσε τὴν κόμην, ἔθραισε διὰ σφυρῶν τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν, καὶ ἀφοῦ συνέλαβεν ἄνδρας, γυναῖκας, ἀνήλικα (*huomini, donne, e fanciulli*), ἐπυρπόλησεν ὀλόκληρον τὸ χωριὸν, συγκείμενον ἐκ τετρακοσίων στεγῶν. Ἡ τιμωρία τῶν ἀπίστων ἤρξατο διανύοντος ἐτι τοῦ πυρὸς τὴν ἐντολήν τῆς ἀποτεφρώσεως. Ἐκ τῶν αἰχμαλώτισθέντων ἀνδρῶν καὶ γυναικοπαίδων ὁ ἀείμνηστος στρατηγὸς, ἐκλέξας δώδεκα τῶν ὑποτιθεμένων πρωτοεργῶν, καὶ στήσας κύκλῳ τῆς πυρκαϊᾶς τοσαύτας φούρκας, ἀπηγγόνισεν αὐτοὺς ὄρμαθιδόν. Πρὸς ἐντονώτερον δὲ ἐκφοβισμὸν, ἔλαβε τέσσαρας νέας συζύγους ἀρχηγῶν, τὰς μᾶλλον προβεβηκυίας εἰς ἐγκυμοσύνην, καὶ δέσας εἰς πασσάλους τὰ γυμνά μέλη των, μὲ μεγάλας καὶ κοπτεράς μαχαίρας διέρρηξε τὴν κοιλίαν αὐτῶν, ἀποσπᾶσας ἔπειτα ἐκ τῶν ἐντοσθίων τὰ πάλλοντα ἔμβρυα (*con cortellacci fece aprire il loro ventre, e sanategli fuori vivi libambini*). Ἡ πράξις αὕτη ἐγένετο θαυμασίῳ ἀποτελεσμάτων πρόξενος. Μετὰ ταῦτα ἀνέσκαψε τὰ λείψανα τοῦ ἐμπρησμοῦ, διατάξας, ὅτι καὶ τὰ λεπτότερα χαλίκια τῶν ἐρειπίων νὰ μετακομισθῶσι πόρρω τοῦ καταστραφέντος χωρίου, ἵνα μὴδὲ ἡ ἀνάμνησις ἀπομείνῃ κόμης, ὑπὸ ἀνθρώπων κατοικηθείσης τὸ πρῖν. Ἄξιοι δὲ τοιαύτης τιμωρίας ἦσαν οἱ κάτοικοι. Τοὺς παραλειπομένους Φωτεινοὺς ὁ ἀνδρεῖος στρατηγὸς ἐπεβίβασεν ἐπὶ τριήρεως, καὶ διεσχόρπισεν εἰς τὰς παρακειμένας τρεῖς νήσους, λαβὼν τὴν πρόνοιαν νὰ διανεύμῃ αὐτοὺς εἰς τὰ ἐκεῖ χωρία ὀλίγους κατ' ὀλίγους, ὅπως μὴδέποτε εἰς τὸν αἰῶνα ἀναστοιχειωθῇ Φωτεινῶν φυλή. Ἐὰν δὲ πέντε ἢ ἕξ ἄτομα

ἐπεσώθησαν ἀνεξόριστα ἐπὶ Κρήτης, ἡ σπεῖρα αὕτη ἀνάγεται εἰς τοὺς εὐαρίθμους, οἵτινες τὴν τότε πανωλεθρίαν ὑπεξέφυγον δι' ἀποδράσεως.

Καὶ τὰδε μὲν περὶ Φωτεινῶν. Αἱ δὲ ρίζαι τῶν ἐτέρων νομῶν, αἱ ἀπὸ Φραγγοκάστελλον, ἅγιον Βασίλειον, ἅγιον Νικήταν, Ἀποκόρωνα, Σφακία, Σέλιον, Κίσσαμιον, καὶ ἐφεξῆς (*e di tutti li altri territorj*) (1), προσεκλήθησαν παρὰ τῆς αὐτοῦ ἐκλαμπρότητος νὰ παρουσιασθῶσιν αὐτοπρόσωποι, ἵνα καθαρισθῶσιν ἀπὸ τὰς ἀνομίας. Ἐνιοὶ τῶν φρονημοτέρων ὑπήκουσαν, καὶ εὐτυχὸν καλῆς ὑποδοχῆς. Ἄλλ' οἱ Πάτεροι, οἱ Κοντοὶ, οἱ Παλπαδόπουλοι, οἱ Μουσοῦροι, οἱ Λογγίνοι, οἱ Γιαννακάδες, οἱ Νομικοὶ, οἱ Φανόκαλοι, οἱ Καφοκαλύβαι, οἱ Ψαρομήλιγγοι, ἅπαντες οὗτοι Σκόρδύλαι, κάτοικοι δὲ Σφακίων, ἁγίου Βασιλείου Φραγγοκαστέλλου, καὶ ἐτέρων περιοχῶν, οὗτοι, οὔτε ὑπήκουσαν, οὔτε παρουσιάσθησαν, ἀλλὰ σινετάχθησαν εἰς ἐπίμορον ἀποστασίαν. Διὸ ἐκηρύχθησαν ἐκνόμοι (*banditti*), κατεδικάθησαν εἰς θάνατον ἀγχοιμαῖον, ἐστερήθησαν τοῦ δικαιώματος ἰδιοκτησίας, ἀπόλεσαν τὰ ὑπάρχοντα διὰ δημεύσεως, καὶ ἐλπὶς σωτηρίας δὲν ἀρέθη αὐτοῖς, εἰμὴ ὑπὸ ἕνα τινα ὄρον. Διελάμβανεν δ' ὄρος οὗτος, ὅτι οἱ βουλόμενοι ἐκτότε νὰ συνέλθωσιν εἰς συμβιβασμὸν μὲ τὴν ἀρχὴν ὄφειλον νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν ἐνός τινος τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν, ἢ γουν πατρὸς, ἢ ἀδελφοῦ, ἢ υἱοῦ, ἢ γυναικαδέλφου, ἢ ἀνεψιοῦ (*a suo padre, al figliuolo, al fratello al cognato, o al nipote*), καὶ νὰ παρουσιάσωσιν εἰς τὰς ἐξουσίας τὴν κεφαλὴν, ἢ τὰς κεφαλὰς, ἀποτετημένας τοῦ κομποῦ, ὅπως ἐξιλεώσωσι τὴν δικαιοσύνην, καὶ κατασταθῶσιν ἄξιοι συγχωρήσεως. Ἐὸ δὲ μέτρον τῆς ἐξιλεώσεως ἤθελεν ἀναλογισθῆ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν παρουσιασθησομένων καρῶν. Δηλονότι, ἂν πολλὰ ἦσαν αἱ κεφαλαὶ, καὶ ἂν ἄληθῶς ἀνήκον εἰς σώματα συγ-

(1) Παραλείπει τὸ ψυχρὸν, τὸ ὁποῖον ὑπέδειξεν ἀνωτέρω ὡς ὑποπτον, καὶ παρασιωπᾷ πλείστα ὅσα ἄλλα διαμερίσματα τῆς νήσου. Ὅπωςδήποτε, ὁ χρονολόγος ἐν τῇ ἐνταῦθα ἀπαριθμῆσει ὁμολογεῖ, ὅτι ὁ Γεώργιος Καντανολέος δὲν ἦτο Πρῦτανις μόνον τοῦ νομοῦ Χανίων, ὡς ἠδόκησε νὰ τὸν παραστήσῃ ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ἀλλὰ προσέτι καὶ τοῦ πλείστου μέρους, εἰμὴ συνόλου τῆς ἐξοχῆς.

γενῶν πλησιεστάτων, συγγενῶν διαλαμβανομένων ἐν τῇ ὀρισθείσῃ συγγενικῇ βαθμολογίᾳ, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ κομιστὴς θὰ εἶχε δικαίωμα νὰ ἐπικαλεσθῆ τὴν ἄφραστον τοσοῦτων ζώντων ἐκνομίῳν, ὅσαι ἦσαν αἱ προσφερόμεναι κεφαλαί (1).

Πολλοὶ συνέβησαν, χάριν τοῦ κηρύγματος τούτου, οἱ συμβιβασμοὶ (accomodamenti!!!). Ἐναφέρομεν ἕνα ἐκ τῶν τυχόντων. Ἐνεφανίσθη μεταξύ τῶν προσελθόντων καὶ τις ἱερεὺς ἐκ τῆς ρίζης τῶν Πατέρων Ζάππα, κάτοικος Σφακίων. Ὁ παπᾶς οὗτος, ὃν ἠκολούθουν τὰ δύο τέκνα του, ἐκόμισεν ἐντὸς δις σακκίου πέντε πλησιεστάτων συγγενῶν κεφαλᾶς ἤγονον τὰς τοῦ ἰδίου υἱοῦ, τοῦ ἀυταδέλφου, τοῦ γαμβροῦ, καὶ τῶν δύο του ἀνεψιῶν. Κλαίων στεναζών, ἀνασπῶν τὰς τρίχας τῆς κόμης καὶ τῆς γενειάδος, ὁ τάλας ἱερεὺς ἐξήγαγεν ἀπὸ τὸ δισάκκιον τὰς κεφαλὰς, καὶ συλλαβὼν αὐτὰς ἀπὸ τὰς ἐπιμετωπιδίου τρίχας, κατεκύλισεν ἐπαλλήλως μὲ ἀγανάκτησιν εἰς τοὺς πόδας τοῦ κυρίου Καβάλλη καὶ τῶν τοποτηρητῶν, κρυναζῶν ἐκάστοτε (2).

— Ἴδου ὁ υἱός μου! Ἴδου καὶ ὁ ἀδελφός μου! Λάβετε τώρα τὸν γαμβρόν μου! Οὗτος μὲν ὁ μεγαλύτερος τῶν ἀδελφῶν μου! Οὗτος δὲ ὁ μικρότερος!

Κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ Καβάλλης ἠμφίβηλε περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ διαδραματιζομένου ἐπεισοδίου. Ἀκολουθῶν ὅμως ἐξήλεγξε τὸ ἀληθές, ἀνακρίνας τὰς περιστάσεις, καὶ τοὺς βαθμοὺς τῆς συγγενείας ἐξακριβῶσας διὰ μαρτυριῶν ἀναμφιλέκτων. Τὸ καταπληκτικὸν τῆς σκηνῆς ἔνυξε τὰς καρδίας τῶν θεατῶν, τὸ δὲ πνεῦμα τῶν τοποτηρητῶν ἐξέστη. Ὁ μὲν ἱερεὺς ἐξηγόρασεν ἐν τῷ ἅμα τὸν ὄρισμένον ἐπιθανατίων ἀρθρὸν, προτροπῇ δὲ τῶν τοποτηρητῶν ἐκυρώθη τὸ δεινὸν κήρηγμα. Καὶ αἱ μὲν πέντε

(1) Πολλὰκις ἄλλοτε εἶχεν ἡ κυβέρνησις διενεργήσει τὸ μέτρον τοῦτο. Διάφοροι βούλαι παπικαὶ καθιέρουν κατόπιν τὴν ἀρχὴν, ὅτι ἀπέκειτο εἰς πάντα χριστιανὸν ὄχι μόνον νὰ καταμηνύῃ αὐτοὺς τοὺς στενοτάτους συγγενεῖς, ἀλλὰ καὶ ἰδιοχείρως νὰ τοὺς παραδίδῃ εἰς τὴν εἰρκτὴν, εἰς τὴν στρέβλην εἰς τὴν πυρᾶν. Φοίξατε Τοῦρκοι, καὶ Σαρακηνοί!

(2) *Et cavatele dal dorvan, le gittò alla presenza del signor Cavalli, e delli altri rappresentanti.*

φρικώδεις κάραι ἤρθησαν ἐκ τῆς παρουσίας τῆς ἐπιτροπῆς, ἄλλοι δὲ τρόποι, ἦττον τραχεῖς, ἐπενοήθησαν πρὸς τακτοποίησιν τῆς νήσου (1).

Τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα ἐστιχουργήθη πρὸς αἶσχος τοῦ Πρωτάνεως Καντανολέου, ὅστις ἐγένετο πρόξενος τοσοῦτων κακῶν.

« Ποιὸς εἶδε Κοττὸν Σύντιχον
Καντανολέον Ραιτούρην,
Μέγαν Σκριβάνον Πατέρον
Μουσοῦρον Πρωτομάστορα » ;

Ἐν τοσοῦτω ἡ ἀνταρσία παρτείνεται. Ὁ ἐκλαμπρότατος Προβεδούρος, ἀποφασίσας νὰ δώσῃ πλήρως τέρμα εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀκαταστασίαν κατέλιπε τὴν ὁδὸν τῆς αὐστηρότητος καὶ ἐπορεύθη εἰς τὴν ἐναντίαν τῆς πραύτητος (si mise acquetar le cose con modi placidi) (2) Ἐνεκα τῆς τοιαύτης τροπῆς ἐξέπειψεν εἰς Σφακία, καὶ εἰς τὰ ἕτερα φρούρια, τὰ ὑπὸ τῶν ἀνταρτῶν κατεχόμενα, τέσσαρας εὐπατριδας, ὧν οἱ μὲν δύο Βενετοί, οἱ δὲ Κρήτες. Ἦσαν οὗτοι ὁ Σέρ Φραντσέσκος Βιτσμάνος, καὶ ὁ Ἰάκωβος Καλλέργης ἐκ τῶν φραγγαρχόντων, ὁ δὲ Μεσσέρ Ἀσσάνης Εὐδαιμονοῦϊάννης καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Μόρμωρης ἐκ τῶν ἀρχοντορωμαίων, εἰς οὓς προστετέθησαν ὁ σεβασμιώτατος ἐπίσκοπος Χανίων Ἀμβρόσιος Μιάνης, καὶ ὁ πανερώτατος Βησσαρίων Λογοθέτης, ὁ ἐκ τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἁγίου Σάββα, ὁ καὶ τῶν πατριαρχικῶν κτημάτων ἐπιτηρητής. Οὗτοι, ἀφικθέντες εἰς Σφακία, καὶ σκηνώσαντες ἀπέναντι τοῦ Ἐσταυρωμένου, προσεκάλεσαν τοὺς κατοίκους εἰς μετόπιον. Αἱ ἐπιπλήξεις καὶ καταγνώσεις τῶν μεσιτῶν (mediatori) ἤγαγον τοὺς ἀποστάτας εἰς συντριβὴν, ὅστε αἱ διαφοραὶ συνεβιβάσθησαν ἐκατέρωθεν ἐπὶ τὸ εἰρηνικώτερον. Οἱ μὲν μεσίται, δόντες τοῖς χωρικοῖς τὰς δεομένας

(1) Ἡ θρησκεία τοῦ Καβάλλη διαγωγὴ ἐξήγειρε καὶ αὐτῆς τῆς μητροῦς τὴν ἀγανάκτησιν. Ἐκτοτε ἡ Σύγκλητος ἀπηγόρευσε αὐτῷ τὴν πληρεξουσιότητα. Ἐξάγεται τοῦτο ἐκ τινος χωρίου τοῦ Ὑπομνήματός του. « *A me fu levata l'autorità d'imparciarmi più solo.* »

(2) Ἐξ αἰμοβόρου, ὁ Καβάλλης τρέπεται εἰς ἰκέτην. Ὑπόσεται ἀμνηστειάν, ἀτέλειαν, προνόμια.

περὶ προσωπικῆς ἀσφαλείας ἐγγυήσεις, παρεκίνησαν τούτους νὰ παρουσιασθῶσιν ἐν Χανίοις εἰς τὰς ἑρμοδίας ἀρχάς, πρὸς ἀπλήν δήλωσιν ὑποταγῆς(1). Οἱ δὲ ἀντάρται κατεπεΐσθησαν νὰ παρασταθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Καβάλλη, ἵνα αὐτοπροσώπως ποιήσωσι τῆς ἀμνηστίας τὴν αἴτησιν. Ἴδου καὶ ὁ ὄνοματικὸς πίναξ τῶν τότε παρουσιασθέντων·

(Ἐπεται ἀκριβέστατος κατάλογος τῶν ὀνομάτων, ἐπωνύμων, καὶ παρωνυμίων. Ἡ περιοχὴ τῶν Σφακίων ἔπεμψε 40. Ὁ ἅγιος Βασίλειος, ὁ ἅγιος Νικήτας, τὸ Φραγγοκάστελλον, ἕτερόν τι τμήμα τῶν Σφακίων, καὶ τὰ Ἀποκόρωνα ἔστειλον 25, ἐξ ὧν 17 ἱερεῖς. Τέλος ὁ Λάκκος Δαρμάρου, ἡ Σκαρδαλοῦ, αἱ Φουρνεῖαι, ἡ Θέρισσος, τὸ Ὁρθοῦνι, τὰ Καρανοσκάφιδα, τὸ Χλιαρόν, οἱ Στροῦτοι (?), καὶ τίνα ἄλλα κεφαλοχώρια, ἀπέστειλον ἄνδρας 120, συμπεριειλημμένων καὶ 13 ἱερέων. Τὸ σύνολον, 215 λαϊκοὶ, 30 ἱερεῖς, 150 γυναῖκες, χῆρες τε καὶ ὕπανδροι—400 ἄτομα (περίπου).

Ἄπαντες οὗτοι (ἐξακολουθεῖ διηγούμενος ὁ χρονογράφος) ἀφίχθησαν εἰς Χανία, ἵνα ἐκδηλώσωσιν ὀριστικῶς τὴν ἐαυτῶν ὑποταγὴν. Ἐκόμισαν δὲ, πρὸς ἐξαγόρασιν δῆθεν τῆς τιμωρίας, καὶ τὴν κινητὴν αὐτῶν περιουσίαν εἰς ἀσημικόν. Ἐφέρετο τοῦτο ὑπὸ γυναικῶν ἐντὸς λευκῶν ἐνδυμάτων προσκεφαλαίων (in temelle), συνεροαμμένων μὲ ταινίας πολυχρωμάτων. Τὸ ἀσημικόν (δὲν λέγω καὶ τὸ χρυσαφικόν, ἐπειδὴ δὲν τὸ ἐνοστιμεύοντο, *poiché non se ne diletta vano*) (2), συνέκειτο ἐκ ποτηρίων, ἀλυσίδων, μαχαιροπερώνων, παλαιοτάτων κομβίων ἐν ὀρθογωνίαις, συνήθηδες τοῦ γυναικείου φύλου καλλωπίσματος, ἐκ κωδωνίων, πυξιδων, βελονοθηκῶν, καὶ ἄλλων ἔτι ἀντικειμένων ἀρχαιοτάτης κατασκευῆς, ζυγίζόντων ἐν τῷ συγύλῳ 10,000 οὐγγείας ἀργύρου.

(1) Προκύπτει ἐξ ἄλλου χειρογράφου, ὅτι, μέχρι τῆς ἐντελοῦς παιρῶσεως τῆς εἰρήνης, οἱ πρεσβευταὶ διεκρατήθησαν ὄμηροι ἐντὸς τοῦ φρουρίου τῶν Σφακίων. Λοιπὸν, μᾶλλον ἢ μεσίτας, ἔπεμπεν ὁμῆρους ὁ Καβάλλης.

(2) Ἀπορίας ἄξιον, μὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ τάξις τῶν ἀρχόντων, εἰς ἣν καὶ ὁ ἐνταῦθα εἰρωνευόμενος χρονογράφος ἀνήγετο, ἀφῆκε τοῖς χωρικοῖς, μετὰ τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ χρυσαφικοῦ, καὶ ὄλιγον τι ἀσημικόν!

Αἱ γυναῖκες ἔρριψαν τὰ σκεύη ταῦτα εἰς τοὺς ὁδοὺς τοῦ Καβάλλη, ὅπως καταδειξῶσιν οὕτως, ὅτι οἱ ἀντάρται ἐποίουν ἔκδοτα τῇ ἐξουσίᾳ, οὐ μόνον τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ἀλλὰ γε καὶ τὰ κτήματα. Οἱ δὲ ἄνδρες ἔφερον ξίφος μὲ ἀργυρᾶ, ἢ ἐπίχρυσα ἐξαοτήματα· ἐπανωφόρια μέλανα καὶ ποδηγεκὴ μὲ πλατύτατα περιλαίμια, καλύπτοντα τὰ νῶτα καὶ τοὺς ὤμους· πῖλους ἐλικοειδεῖς ἐκ λεπτοῦ ὑφάσματος μαλλωτοῦ, καὶ μακρὰν γενειάδα. Ἐνδεδυμένοι τοιουτοτρόπως, καὶ ἐπιβεβηκότες ἵππους λευκοῦς, παρεστάθησαν ἐνώπιον τοῦ Γενικοῦ Πρόβεδουρου. Προηγούντο τῆς συνοδίας οἱ ἱερεῖς, ἤρχοντο δὲ κατόπιν οἱ ἄνδρες, κρατοῦντες ἕκαστος μικρὸν σταυρόν· εἶποντο, τέλος πάντων, αἱ γυναῖκες.

(..... Ἀρχεται ἐνταῦθα ἀπέραντος δημηγορίας τοῦ Καβάλλη, τὴν ὁποίαν παραλείπομεν, φειδόμενοι τῆς εὐαισθητοῦ φιλοκαλίας τοῦ ἀναγνώστου. Διὰ τῆς προσαγορεύσεως αὐτῆς ὁ Πρόβεδουρος πειρᾶται νὰ πείσῃ τὸν σκληροκέφαλον καὶ δυστράπελον λαὸν τῆς Κρήτης, ὅτι οὐδεὶς ἐν τῇ ὑψηλῇ λαὸς δικαιᾶται εὐτυχέστερος, ἀσφαλέστερος, κάλλιον εὐνομούμενος τοῦ κρητικοῦ· ὅτι οὐδέποτε οὐδαμῶσε μήτηρ περιεποιήθη τοὺς καρπούς τῆς κοιλίας τῆς μεθ' ἧς στοργῆς, προθυμίας καὶ τρυφερότητος ἡ Γαληνοτάτη Δημοκρατία ἠγάπησε τοὺς ἀπογόνους τοῦ Μίνωος, περιέθαψε τὴν ὀρφανίαν των, ὑπερεπλούτισε τὰ βαλάντιά των, ἐλέησε τὰς παρκετροπάς των, ἐφείσθη τῆς ζωῆς αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων των.

Λήγει δὲ τὸ χρονογράφημα μὲ τὴν προκήρυξιν τῆς ἀμνηστίας ἧς χάριν οἱ προὔχοντες τῆς ἐξοχῆς ἐτέλεσαν (λέγει) εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῶν Χανίων, ἀνατολικὰς τε ἐπίσης καὶ δυτικὰς, δεήσεις εὐχαριστηρίους, καὶ προσήνεγκον εἰς τὸν Θεὸν τῆς εἰρήνης παντοδαπὰ ἀναθήματα.

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ

ὅθεν ἠρύσατο τὴν ἱστορικὴν ὕλην
ὁ Συγγραφεὺς.

- A'. Ἐκ τῆς ἐν Βενετία Μαρκιανῆς. Κλ. Ζ'. Χειρ. 304.
Relation dell' Ecc.^{mo} Sr P.^o Basadonna, del Sindacato de Levante, nel 1566 (σώζεται μικρὸν τι μόνον τεμάχιον).
- B'. Ἐκ τῆς ἐν Βενετία Μαρκιανῆς. Κλ. Ζ'. Χειρ. 631 καὶ Χειρ. 1189.
Il Sommario della Relatione del Regno di Candia, fatta per il Clar.^{mo} Sig.^r Giacomo Foscarini, tornato Proveditor et Inquisitor generale del Regno. Arrivò quivi del 1574, il 1° ottobre, ripatriò sul fine del 1577.
- Γ'. Ἐκ τῆς ἐν Βενετία Μαρκιανῆς Κλ. Ζ'. Χειρ. 304.
Relatione del Ecc.^{mo} Sig.^r Giulio Garzoni del Sindacato di Levante l' anno 1586.
- Δ'. Ἐκ τῆς ἐν Ρώμῃ Οὐατικανῆς.
Della Provedaria generale di Candia di Ser Marin de Cavalli; el Cavalier andatovi sul fine del 1570, et ritornato del 1572; su l'istesso Febraro ammalato; così giunto in un di subito si morse.
- Ε'. Ἐκ τῆς ἐν Βενετία Μαρκιανῆς. Χειρ. 18, Φύλλ. 117 εἰς τέταρτον, Κατάλ. σελ. 226.
Cronaca Veneziana, dal principio della città sino al MCCCX.
- ΣΤ'. Ἐκ τῆς Μαρκιανῆς. Τὸ Χειρ. 20, Φύλλ. 233. Σελὶς τοῦ Καταλ. 227.
- Ζ'. Ἐκ τῆς ἐν Βενετία Συλλογῆς Κορρέο. Τὸ ὑπ' ἀρ. 766. Χειρ.
- Η'. Αὐτόθεν. Τὸ Χειρ. 766. Ἔτος 1608.
(*Ἀρχεται: *Nel tempo che la Repubblica guereggiava con li barbari Turchi*).
- Θ'. Ἐκ τοῦ ἐν Βενετία ἀρχείου τῶν Φράφων.
Τὰ διαγγέλματα τοῦ Φιλίππου Βραγαδίνου 10 Ὀκτωβρ. 1570, καὶ 24 Ὀκτωβρ. τοῦ αὐτοῦ ἔτους.
- Ι'. Ἐκ τῆς ἐν Βενετία Συλλογῆς Κορρέο. Τὸ ὑπ' ἀρ. 624 Χειρ.
Historia Candiana, descritta da Andrea Cornaro, nobile Veneto, habitante nella città di Candia, metropoli del regno.
- ΙΑ'. Ἐκ τῆς ἐν Παρισίοις βιβλιοθήκης τοῦ Ναυστάθμου. Χειρ. 19.
Louis Chevalier, Voyage de Levant.

ΒΙΒΛΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

- Cornelii, *Creta Sacra*. T. 2. Venetiis.
 Diado, *Storia Veneta*. T. 2. Venezia.
 Historia di Candia. T. 1. Venezia.
 Romanini, *Storia documentata di Venezia*. T. 19. Venezia.
 Laurentii de Monacis, *Chron. de rebus Venetis*. T. 1. Venetiis.
 Storia de Dogi di Venezia, *corredata de 120 ritratti de medesimi*. T. 2. Venezia 1857.
 Boschini, *Il Regno tutto di Candia delineato, 1651, Venezia*
 (Χάρτης εις φύλλον).
 Belon, *Observations de plusieurs singularitez, etc.* ed. 1555.
 Jérôme Dandini, *Voyage du Liban, Paris 1675* (Τὸ περὶ Κρήτης
 σπουδαίον κεφάλαιον κατεχωρίσθη ἀγγλιστὶ καὶ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ
 Pinkerton. Ὁ συγγραφεὺς ἐπισκέφη τὴν νῆσον ἐν ἔτει 1599).
 Fournefort, *Voyage de Levant*. T. 2. Paris.
 Thevet, *Cosmographie de Levant*. Paris.
 Myller, *Voyage en Grèce*.
 Tancoigne, *Voyage à Smyrne, dans l'Archipel et l'île de Candie*.
 T. 2. Paris.
 Dapper, *Description exacte des Isles de l'Archipel*.
 Hartley, *Researches in Greece and Levant*. London.
 R. Pashley, *Travels in Crete*. T. 2. London.
 D'Anville, *Les côtes de la Grèce et l'Archipel, 1756*. Paris. Καὶ
Analyse de la carte intitulée: Les côtes de la Grèce et de l'
Archipel, 1757.
 H. A. O. Reichard, *Περιγραφή τῆς Κρήτης, καὶ τινος ἄλλης νήσου*
 τοῦ Αἰγαίου (Γερμανιστῶ).
 F. W. Sieber, *Περιήγησις εἰς Κρήτην, 1817*. T. 2. (Γερμανιστῶ).
 Olivier, *Voyage dans l'Empire Ottoman*. T. 2. Paris.
 Savary, *Lettres sur la Grèce*. Paris.
 Pococke's, *Description of the East and some other countries*. T.
 2. London.
 Ἑλληνομνήμων, ἡ Σύμμικτα Ἑλληνικά.
 Erophile, *Vulgaergriechische Tragödie von Georgios Chortatzes,*
von Conrad Bursian. Leipzig, 1870.
 Χάρτης τῆς Κρήτης καὶ τῶν παρακειμένων νήσων. Κλίμ. 1:500,000.
 εἰς μέγα φύλλον.
 Kutschert J. et Mahlmann H., *Χάρτης τῆς Κρήτης. 1:800,000 λι-*
θογρ. χειροματιμένη.

